LJUBLJANSKI ZVON

4° Epk lit. 60 e/3. 1883

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

LJUBLJANSKI

ZVON.

LEPOSLOVEN IN ZNANSTVEN LIST.

IZDAJATELJI IN ZALOŽNIKI:

J. KERSNIK, FR. LEVEC, DR. IVAN TAVČAR IN JOS. STRITAR.

ODGOVORNI UREDNIK:

FRAN LEVEC.

III. LETO.

1883.

V LJUBLJANI.

TISK „NARODNE TISKARNE".

Digitized by Google

Digitized by Google

Imenik

dozdanjih gg. sotrudnikov „Ljubljanskega Zvona“.

1. Belec Ivan, župnijski administrator v Beli Peči.
2. Berbuč Ivan, c. kr. velike realke profesor v Gorici.
3. Bezenšek Anton, ravnatelj birou narodnega zbranja v Sredci.
4. Bogomil na Dunaji.
5. Brencè M., pravnik na Dunaji.
6. Brezovnik Anton, učitelj v Vojniku.
7. Bric Simon, notarski kandidat v Logatci.
8. Brinšek E., učitelj v Šmariji pri Jelšah.
9. Dr. Celestin Fr. J., kr. profesor v Zagrebu.
10. Cimperman Josip, pisatelj v Ljubljani.
11. Cvetnič L., c. kr. poštni uradnik na Dunaji.
12. Dečko Ivan, advokaturski koncipijent v Mariboru.
13. Dr. Detela Fr., c. kr. gimn. profesor v Dunajskem Novem Mestu.
14. Dr. Dolenec Hinko, c. kr. dež. sodn. adjunkt in deželni poslanec v Ljubljani.
15. Dolenec Rihard, ravnatelj deželne vinarske šole na Slapu.
16. Erjavec Fr., c. kr. velike realke profesor v Gorici.
17. Eržen Viktor †, pisatelj v Ljubljani.
18. Fajgelj Danilo, učitelj v Tolminu.
19. Frankè Ivan, c. kr. gimn. profesor v Kranji.
20. Funtek Anton, učitelj v Šmartinu pri Litiji.
21. Gašperšič Branislav, bogoslovec v Gorici.
22. Gorazd.
23. Gregorčič Simon, vikar na Gradišči.
24. Hauptmann Fr., c. kr. profesor na učiteljišči v Gradci.
25. Hlavka Fran †, pisatelj v Ljubljani.
26. Hribar Ivan, načelnik banke „Slavije“ in mestni odbornik v Ljubljani.
27. Hubad Fr., profesor in začasni gimn. ravnatelj v Ptuji.
28. Hudovernik Aleksander, notarski koncipijent v Zatičini.
29. Jarc Val., nadučitelj pri Sv. Juriji pri Celji.
30. Jelovšek Ernestina v Ljubljani.
31. Jenko Ivan, c. kr. gimn. profesor v Gorici.
32. Jerèb Gregor, c. kr. brzojavni uradnik v Trstu.
33. Jesenko Janez, c. kr. gimn. profesor v Trstu.
34. Jurčič Josip †, pisatelj v Ljubljani.
35. Karlin Martin, c. kr. gimn. profesor v Kranji.
36. Kermavner Valentin, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
37. Kersnik Janko, c. kr. notar in deželni poslanec na Brdu.
38. Dr. Klemenčič Ignacij, vseučiliški docent v Gradci.
39. Koblar Anton, knezoškofov kaplan in arhivar v Ljubljani.
40. Koder Anton, c. kr. poštni uradnik v Meranu.
41. Dr. Kos Fran, c. kr. prof. na ženskem učiteljišči v Gorici.
42. Kostanjevec Josip v Kopru.
43. Kragelj Andrej, gimn. prof. v Ljubljani.
44. Kržišnik J. v Ljubljani.
45. Kuralt Fran v Karlovci.
46. Lah Evgen, cand. prof. v Ljubljani.
47. Lazar Mihael, c. kr. gimn. prof. v Kranji.
48. Leban Ign. v Gorici.
49. Levec Fr, urednik „Ljubljanskemu Zvonu“ v Ljubljani.
50. Levstik Fran, skriptor v c. kr. licejalni knjižnici v Ljubljani.
51. Majaron Danijel, pravnik na Dunaji.

Digitized by Google

52. Malovrh Miroslav v Gradci.
53. Markič M. v Ljubljani.
54. Dr. Mencinger Janez, advokat na Krškem.
55. Pagliaruzzi Josip, pravnik v Gorici.
56. Al O'Patrik v Wabashi v Severni Ameriki.
57. Pintar Fr., učitelj v Stopercah.
58. Pintar Luka, prof. kandidat v Ljubljani.
59. Pirec A. A., pravnik na Dunaji.
60. Pleteršnik Maks, c. kr. gimn. prof. v Ljubljani.
61. Podgornik Fr., pisatelj v Gorici.
62. Podgoršek Josip, kr. velike realke profesor v Rakovci.
63. Podkrajšek H., učitelj v Borovnici.
64. Pogačnik Ivan, pravnik na Dunaji.
65. Poznik Radivoj, c. kr. inženir v Kremsu.
66. Rahnè Janko, pravnik na Dunaji.
67. Remec Fr. †, c. kr. brzojavni uradnik v Ljubljani.
68. Resman Ivan, južne železnice uradnik na Divači.
69. Rutar Simon, c. kr. gimn profesor v Spletu.
70. Senekovič Andrej, c. kr. velike realke prof. v Ljubljani.
71. Dr. Sernec Janko, advokat v Mariboru.
72. Sežun A. K., učitelj v Rovtah.
73. Dr. Simonič Fr., c. kr. ammanuensis v vseučiliški knjižnici na Dunaji.
74. Solnce Ivan, bogoslovec v St. Francisku v Severni Ameriki.
75. Stare Josip, kr. velike realke profesor v Zagrebu.
76. Stegnar Feliks, c. kr. učitelj v Ljubljani.
77. Stritar Josip, c. kr. gimn. profesor na Dunaji.
78. Štrekelj Karl, drd. phil. na Dunaji.
79. Šubic Ivan, realčni prof. v Ljubljani.
80. Šubic Jurij, slikar v Parizu.
81. Šuklje Fr., c. kr. gimn. prof. in dež. poslanec v Ljubljani.
82. Šuman Josip, c. kr. gimn. prof. na Dunaji.
83. Šumi Fran, urednik zborniku „Archiv für Heimatkunde“ v Ljubljani.
84. Dr. Tavčar Ivan, advokaturski kandidat v Ljubljani.
85. Tomšič Fran, inženir v Lvovu.
86. Tonejec Matej, Samostal †, meščanski učitelj na Dunaji.
87. Trdina Janez, kr. umirovljeni gimn. profesor v Novem Mestu.
88. Trtnik Ivan, gimn. prof. v Ljubljani.
89. Dr. Turner Pavl, v Pešti.
90. Ukmar Anton, c. kr pomorstveni adjunkt v Trstu.
91. Ullrich Vojteh †, modroslovec v Kranji.
92. Valenta Vojteh, mestne blagajnice kontrolor v Ljubljani.
93. Vesel Josip, slikarski akademik na Dunaji.
94. Vodušek Matej, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani.
95. Dr. Vošnjak Josip, primarij. deželni in državni poslanec v Ljubljani.
96. Vrhovnik Ivan, kaplan v Naklem.
97. Wiesthaler Fran, c kr. gimn. prof. v Ljubljani.
98. Dr. Zarnik Valentin, advokat in mestni odbornik v Ljubljani.
99. dr. Zbašnik Fr., konceptni praktikant pri c. kr. okr. glav. v Kamniku.
100. Zorn J., učitelj pri Sv. Križi.
101. Zorec Fr., kaplan na Savi.
102. Zupan Toma, c. kr. gimn. prof. in ravnatelj knezoškofijskemu zavodu „Collegium Aloysianum“ v Ljubljani.
103. Železnikar Ivan, urednik „Slov. Narodu“ v Ljubljani
104. Žnidaršič Jakob, c kr. gimn. profesor v Sarajevu.
105. Žumer Andrej, mestni učitelj in c. kr. okrajni šolski nadzornik v Ljubljani.
106. Žvab Lovro, učitelj v Trstu.

Digitized by Google

KAZALO.

I. Pesni.

	Na strani
Bolnik. *A. Funtek*	313.
Čas. *Simon Gregorčič.*	1.
Če moraš od tod. *Gorazd.*	251.
Dvojen strah. *A. K. S.*	752.
Fran Josip na Slovenskem. *Krilan.*	546.
Gazela. *A. A. Pirec.*	147.
Gazela. *A. A. Pirec.*	688.
Jad. *M. Posavski.*	173.
Jesenske pesni. 1—4. *Gorazd.*	673.
K molitvi kličejo zvonovi. *A. Funtek.*	369.
Lastavice. *M. Posavski.*	359.
Ledene rože. *Gorazd.*	162.
Moja vas. *A. Funtek.*	97.
Mrtvemu detetu. *Jos. Cimperman.*	706.
Na bregu. *H. Vipavski.*	244.
Na ljudski veselici. *Jos. Stritar.*	609.
Na pokopališči. *A. Funtek.*	93.
Narodne pesni 1—9. *S. Rutar.*	529, 593.
Nevesti. *Simon Gregorčič.*	120.
Ne zveni mi! *S. Gregorčič.*	328.
Ob vodi. *A. Funtek.*	307.
Pesen. *J. K.*	301.
Pismo. *Anton Funtek.*	34.
Po mladostni dobi. *M. Posavski.*	227.
Po nevihti. *A. Funtek.*	82.
Pred spomenikom. *A. Funtek.*	168.
Pri maši sv. Cirila in Metoda. *M. Posavski.*	414.
Slepemu dekletu. *A. Funtek.*	350.
Slovenija svojemu cesarju. 1—4. *S. Gregorčič* in *Jos. Stritar.*	481.
Slovo. *Iran Pogačnik.*	60.
Slutnja. *M. Posavski.*	442.
Svèt pesniku. *Jos. Cimperman.*	327.
Sveti Feliks. Narodna pesen. *Fr. Zorec.*	442.

Digitized by Google

Na strani

Tuga. *M. Posavski.* . . . . . 379.
V drugi strugi. *A. Funtek.* . . . . . 34.
Vrlemu možu. *S. Gregorčič.* . . . . . 250.
V spomin 125 letnice Vodnikovega rojstva. *Jos. Cimperman.* . . 243.
Zakaj se smiliš mi. *Gorazd.* . . . . . 649.
Zmota. *M. Posavski.* . . . . . 121.
Zvonjenje. *A. Funtek.* . . . . . 36.

II. Balade in romance.

Anka. *Gorazd.* . . . . . 737.
Brodnik. *Gorazd.* . . . . . 2.
Dva vrana. *Puškin—Levstik.* . . . . . 544.
Najlepši dan. *Gorazd.* . . . . . 285.
Na produ. *A. Funtek.* . . . . . 674.
Mutec Osojski. *Gorazd.* . . . . . 349.
Poslednje pismo. *Gorazd.* . . . . . 251.
Smrt carja Samuela. *Krilan.* . . . . . 35.
Stara mati. *Krilan.* . . . . . 81.
Stari Grad. *Gorazd.* . . . . . 413.
Svetopolkova oporoka. *Gorazd.* . . . . . 145.
Usmiljena sestra. *Gorazd.* . . . . . 545.
Vojakova osveta. *A. Funtek.* . . . . . 775.

III. Pripovedni spisi.

Bajke in povesti o Gorjancih. *Janez Trdina.*
13. Jutrovica . . . . . 30.
14. Kresna noč . . . . . 98., 163., 228.
15. Sveti Feliks I. . . . . 308., 363.
16. „ „ II. . . . . 434., 513.
17. Puščavnik Feliks . . 569., 618., 680., 774.
Cmokavzar in Ušperna. *Sivor.* . . . . . 444., 519.
Cyclamen. Roman. *Janko Kersnik.* . . . . 3., 83., 148., 209., 287., 351., 414., 486., 549., 612., 675., 738.
Kislo grozdje. Humoreska. *Dr. Fr. Detela* . . . . . 37., 104.
Nedolžen! *Jos. Stritar.* . . . . . 370., 428., 508.
Spomini na maturo. *H. Krikec.* . . . . . 295.
Tri Gracije. *Dr. Ahasverus.* . . . . . 677., 641., 707., 776.
Vita vitae meae. *Dr. Ivan Tavčar.* . . . . 173., 245., 314., 388.

Digitized by Google

Na strani

IV. Znanstvene razprave in ukoviti spisi.

Ajdovski gradec. *Dr. J. Mencinger.* . . . . . 17.
Božja pot in semenj pri sv. Ivanu Devinskem. *S. Rutar.* . . 506.
Črna Gora. *S. Rutar.* . . . . . 532., 659.
Črtice iz dunajske električne razstave. *A. Senekovič.* . 720., 790.
Francoska družba pred l. 1789. in „le livre rouge". *Fr. Šuklje.* 380.
Gluhonemost in nagluhost. *Jakob Žnidaršič.* . . . . . 650.
Knez Pes-Marko. *S. Rutar.* . . . . . 252.
Kraške jame. *E. Lah.* . . . . . 573., 629.
Naše obzorje. *Dr. Fr. Celestin.* . 45., 113., 169., 236., 320., 394.
Novejši pisatelji ruski. I. Nekrasov. *K. Štrekelj.* 586., 655., 717., 785.
O občevalnem jeziku na Kranjskem. *E. Lah.* . . . . . 181.
O Salonu. *Jurij Šubic.* . . . . . 457.
Paul Wiener. *Fr. Levec.* . . . . . 73.
Pisma iz Zagreba. *Jos. Stare.* VI. (Glasbeni zavod) . . . 221.
VII (Vseučilišče) . . . . . 753.
Plemeniti Preširni. *Fr. Šumi.* . . . . . 208., 403., 603., 667.
Prehajanje Venerino mimo solnca dne 6. dec. 1882. *M. Vodušek.* 78.
Pričetki avstrijske obrtnosti in trgovine. *Fr. Levec.* . . . 733.
Slovenska predavanja na graškem vseučilišči. *Ivan Dečko.* . . 537.
Slovenske naselbine po Furlanskem. *S. Rutar.* . . 53., 122., 188.
Spomini na jutrove dežele. I—VIII. *Anton Ukmar.* . 25., 94., 159., 302., 360., 496., 558., 618., 689., 747.
Volkodlak, *Fr. Levec* in *S. Rutar.* . . . . . 771.
Volkodlak in vampir. *Fr. Wiesthaler.* . . 422., 497., 561., 633., 697., 761.

V. Domače književne stvari.

Deputacija Matice Slovenske pri cesarji . . . . . 536.
Do zdaj neznana knjiga Truberjeva. *M. Malovrh. L. Pintar. Fr. Levec.* . . . . . 478., 606.
Dr. Jarnej Levičnik †. *Fr. Levec.* . . . . . 401.
Dr. Štefan Kočevar †. *Fr. Levec.* . . . . . 253.
Fra Gregorio Alasia da Sommaripa. *L. Žrab.* . . . . . 61.
Franjo Jos. Remec †. *G. Jereb.* . . . . . 798.
Ivan Macun †. *Fr. Levec.* . . . . . 729.
Ivan Šolar †. *Fr. Levec.* . . . . . 253., 272.
Javna predavanja v Ljubljani. . . . . 269.

Digitized by Google

Na strani

Josip Hašnik †. *Fr. Levec.* . . . . . 267.
Josip Novak †. *Fr. Levec.* . . . . . 801.
Jurčičev Tugomer v češkem prevodu. *Ivan Hribar.* . . . . 347.
Kopitarjev grob. *Fr. Levec.* . . . . . 604.
K Staničevemu životopisu. *S. Rutar.* . . . . . 736.
Literarni in zabavni klub v Ljubljani. *E. Lah.* . . . . . 269.
Matica Slovenska. . . . . 138., 344., 730., 807.
Macunova „Književna zgodovina slovenskega Štajerja“, . . . 402.
Miklošičeva slavnost. . . . . 342., 603., 729., 802.
Nove slovenske knjige. . . . . 402., 477., 604.
Odlikovani pisatelji slovenski. . . . . 78., 206., 267., 667.
Preširen — človek. *E. Jelovškova.* . . . . . 595.
Preširnova ljudomilost. . . . . 733.
Preširnov spomenik na Bledu. *Fr. Levec.* . . . . . 478.
Prilogi k slovenski bibliografiji. --č in *L. Žvab.* . . 140., 207.
Redki spisi. *L. Žvab.* . . . . . 599.
Sebastijan Žepič. † *Dr. Fr. J. Celestin.* . . . . . 128.
Slovenska cerkvena književnost. . . . . 271., 346.
Slovenska književnost.
1. Kočevarjeva „Slovenska mati“. *Dr. Josip Vošnjak.* . 63.
2. Čebularjeva „Fizika“. *J. Berbuč.* . . . . 67., 131.
3. Celestinova „Geometrija za nižje gimnazije. *A. Senekovič* 70.
4. Hubadove „Pripovedke za mladino“. *A. Žumer.* . . 197.
5. Lapajnetova „Praktična metodika za učitelje in pripravnike“. *A. Žumer.* . . . . . 197.
6. Krajčeva „Narodna biblioteka“. *Fr. Levec.* . . . 258.
7. Silova „Zgodovina Trsta in okolice“. *S. Rutar.* . . 261.
8. Kramarjev „Uzorni načrt kmetijskih stavb na Kranjskem“. *I. Šubic.* . . . . . 328.
9. Komelova „Werndlova puška“. *Fr. Levec.* . . . 330.
10. Praprotnikov „Abecednik“. . . . . 344.
11. Jesenkova „Občna zgodovina. I. Stari vek“. *Fr. Levec.* 344.
12. Senekovičeva „Fizika“. *Fr. Hauptmann.* . . . . 462.
13. Habsburžani v deželi Kranjski. *Fr. Levec.* . . . 536.
14. Najlepša knjiga slovenska. *Fr. Levec.* . . . . . 537.
15. Jesenkov „Zemljepis za drugi in tretji razred srednjih šol“. *Fr. Levec.* . . . . . 604.
16. Erjavčeva „Mineralogija“. *Ivan Šubic.* . . . . 795.
17. Črvova „Sveta Gora pri Gorici“. *S. Rutar.* . . . 732.
Slovenske muzikalije:
1. Glasbena Matica. *V. Valenta.* . . . . . 136.
2. Jurkovičeva „Veteranska koračnica“. *V. Valenta.* . . 206.

Digitized by Google

Na strani

3. Parmova „Jour-fixe-koračnica in Milica polka française“. *V. Valenta.* . . . . . 268.
4. Skladbe A. A. Lebana, I. zvezek *V. Valenta.* . . 345.
5. Parmov „Pesnij venec“. *V. Valenta.* . . . . . 345.
6. Foersterjeva Missa solemnis. *D. Fajgelj.* . . . . 663.
7. Kranjska z Avstrijo (A. Foerster) in Šolska mladina mladina (L. Belar). *D. Fajgelj.* . . . . 664., 665.
8. Parmov „Jubelmarsch“. *D. Fajgelj.* . . . . . 665.
9. B. Ipavčeve „Slovenske pesmi“. *D. Fajgelj.* . . . 666.
10. Skladbe A. A. Lebana, II. zv. *A. Fajgelj.* . . . . 727.
11. Cecilija. *A. Fajgelj.* . . . . . 728.

Slovenske novine l. 1883. *Fr. Levec.* . . . . . 340.
„Slovenski Pravnik“ in „Državni zakonik“. . . . . 139.
Slovensko dramatično društvo. *Ivan Trtnik.* . . . . . 139.
Slovensko literarno društvo na Dunaji. *D. Majaron.* . 272., 812.
Slovenščina v 15. stoletji. *Anton Koblar.* . . . . . 606.
Summaripa ali Sommariva? *L. Žvab.* . . . . . 142.
Štefan Kocjančič †. *S. Rutar* in *Fr. Podgornik.* . . 331., 398.
Viljem Ogrinec †. . . . . 402.
Vodnikov epigram ad 15. avgusta 1810. *Ivan Vrhovnik.* . . 268.

VI. Raznovrstne novice.

Andrej Bella . . . . . 480.
Aelschkerjeva „Geschichte Kärntens“. *S. Rutar.* . . . . 407.
„Archiv für slavische Philologie“. . . . . 279, 736.
Bidermanova razprava o srbskih naselbinah na Štajerskem *Fr. Hubad.* 407
Cesar v Ljubljani. . . . . 468.
Chiudinova „Storia del Montenero“. *S. Rutar.* . . . . . 80.
Češka književnost. *K. Štrekelj.* . . . . . 607., 668.
Daničič. . . . . 79.
Daniel Lichard †. *Dr. V. Zarnik.* . . . . . 199.
Dr. I. A. Kaznačič †. *Fr. Levec.* . . . . . 275.
Dva nova poljska groba (Jos. Szujski in Aleksander Maciejowski) *K. Štrekelj.* . . . . . 202.
František Ondříček. *V. Valenta.* . . . . . 204.
Gorica — na Kranjskem. *Fr. Levec.* . . . . . 409.
Hrvatska književnost *Jos. Stare.* . . . 276., 403., 540., 814.
Jugoslovanska akademija. *M. Malovrh.* . . . . . 143.
Kranjske prazgodovinske starine. . . . . 270.
Krausove „Sagen und Märchen der Südslaven“. . . . . 798.

Digitized by Google

Na strani

Matica Hrvatska. *Jos. Stare.* . . . . . 79., 734.
Matica Srbska. *Fr. Hubad.* . . . . . 543.
Meje. *S. Rutar.* . . . . . 812.
Nemška knjiga o Rusiji. *Fr. Levec.* . . . . . 264.
Novi grobovi (Šmilovský, Vaníček, Velišský, Kadavý, Anczyc). *K. Štrekelj.* . . . . . 669.
Novi spisi Miklošičevi. *Fr. Levec.* . . . . . 281.
Pariški Salon. (Jurij Šubic). . . . . 347.
Pavl Ivanovič Melnikov †. *A. Hudovernik.* . . . . . 284.
Pypinova „Geschichte der slav. Literaturen". *Fr. Levec.* . . . 672.
Razstava slik V. G. Perova v Petrogradu. *A. Hudovernik.* . . 284.
Ruska književnost. *Jos. Remec, A. Hudovernik, K. Štrekelj, —n,* 207., 282., 411., 412.
Slovani na Saksonskem. *Fr. Hubad.* . . . . . 543.
Slovaške novine. *M. Malovrh.* . . . . . 281.
Slovenci v Severni Ameriki. *Ivan Solnce.* . . . . . 79., 813.
Slovenski glasnik. . . . 77., 138., 206., 267., 340., 402., 477., 535., 603., 667., 729., 801.
Srbska književnost. *M. Malovrh.* . . . . . 278.
Stoletnica Žukovskega. *K. Štrekelj.* . . . . . 207.
Število Slovanov. *Fr. Hubad.* . . . . . 410.
Šumijev „Archiv für Heimatkunde". . . . . 140., 402., 667.
Turgeneva „Klara Miličeva". *A. Hudovernik.* . . . . . 335.
Turgeneva „Stihotvorenija v prozê". *A. Hudovernik.* . . . 193.
Vikentij V. Makušev †. *K. Štrekelj.* . . . . . 348.
Vjekopis dr. Jurija Dobrile. —*č.* . . . . . 141.
Wolfov slovar. . . . . 207.

Dodatek.

Uganke so pridejane I., II., III., IV., VI. in VIII. zvezku.

Na zavitku so natisnene te stvari: Iz urednikove listnice. (VI. zv.) — Književno naznanilo (XI.) — Ljubljanski Zvon svojim prijateljem (XII.) — Popravki (IX.) — Poziv na naročbo Fr. S. Vilharjevih „Skladeb" (V. in XII.) — Račun o stroških in dohodkih za Jurčičev spomenik (III.) — Vabilo k naročbi „Zgodovine štajerskih Slovencev. (X.) — Vabilo na naročbo zgodovinske spomenice „Habsburžani na Kranjskem". —

Digitized by Google

Ljubljanski Zvon

Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto III. V Ljubljani, 1. januvarija 1883. Štev. 1.

Čas.

Kraljestvo je môje prostrano,
Kjé kônec njegôvih je mej?
Počíti nikjér mi ni dano,
Od vékov drvím se naprej.

Jaz videl sem zêmlje vstvarjánje
In rojstvo nebéških svetóv,
Zrl prvo njih dívno migljánje
In gledal razpád bom njihóv.

Zemljána jaz slednjega štèl sem,
Kar vek jih na vek je rodíl,
Pri prvi zibelki bedèl sem,
In zadnjo bom krsto kropíl.

Sezídal sem mesta, gradóve,
Gradove in mesta podrl,
Neštete rodíl sem rodóve,
Rodóve neštete sem strl.

Jaz gledal sem národov roje,
Njih bol in njih boj in radóst;
Zdaj boje in trude zrem tvoje,
In tvojo sladkóst in bridkóst.

Kot duh na perotí mogóčni
Nevidno nad tábo hitím,
Zdaj venec ti vijem poróčni,
A venec mrtvaški za njím.

S skrbmí razorávam ti čêlo
In sejem bridkosti v srcé,
Spet zjásnim okó neveselo,
Obrišem pekóče solzé.

Zdaj cvetje, zdaj trnje bodeče
Iz mojih ti vzraste polján,
Popolne, neskáljene sreče
Pod solncem ne včaka zemlján.

O, tudi moj novi oddelek
Pač raznih prinese daróv,
In mnogo izteče zibelek
In mnogo izkôplje grobóv!

S. Gregorčič.

Digitized by Google

Brodník.

Balada.

Med skálami Sava šumí,
Valove mogočne valí,
V naročaj jih Dunavu tira.
Ob bregu je čolnič pripét,
V njem ribič pa sivih je lét,
Na vêslo se truden opira.

„Hoj! starec, ne bodi zaspán,
Pa jáderno v drugo tam stran
Čez šumno nas reko prepelji!
Čuj! tursko, rumêno zlató
Obilno plačilo ti bó,
Ko naši ustregel si želji.“

„Glej, tiho je polje in log!
Tam ónkraj krščanski ostròg
V neskrbnem že spanji počiva. —
Zavíti v plašč temne nočí
Oglédat poslani smo mí,
Kod kleti sovražnik se skriva.“

„Zatôrej le vêslo zdaj v dlán,
Pa naglo na óno tam stran
Čez širno prepelji nas Savo!
Ko zmágamo, suho zlató
Plačilo bogato ti bó —
Če nočeš — ti vzamemo glávo!“

„„Ne máram za vaše zlató,
Čemú mi pač ribiču bó?
Zastónj vas čez reko prepeljem,
In tudi mi sive glavé
Jemáti ne bode trebé; —
Rad vašim ustrezam poveljem.““

Že čolnič od brega drčí
In nêse ogledníke trí.
Veslája pa ribič ozira
Srpó se v vrténje vodâ,
Ki rado se s čolni igrá
In slastno na dnò jih požira.

„Res hrabro srcé ti imáš,
Res vrl prevozník si ti naš,
Ní takega blizu okoli!
A nas bo pohvalil glavár,
Oj krasen pač čaka nas dar,
Krasnejši nas ní še nikoli.“ —

„„Na mestu!““ dé ribič krepkó
In vêslo zažêne v vodó —
„„Tú vaše in moje plačilo!““ —
„Bès, djáur!“ še krik iz valóv,
Iz môkrih je Save grobóv —
Potém pa vse tiho je bilo.

Gorázd.

Digitized by Google

Cyclamen.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Bilo je pred nekoliko meseci, ko sem lepo nedeljsko popoludne stal v pisarni pred svojo mizo ter pogledoval zdaj ven skozi okno proti jasnemu obnebju, zdaj zopet na kopo pisem in aktov, ležečih v predalih pred menój. Bil sem v onem dolgočasnem položaji, v katerem človek ne ve, česa bi se lotil, niti kaj bi storil, niti kam bi šel, da bi prosti čas jasnega nedeljskega popoludnéva pošteno porabil in — pobil. Vsak človek ima take ure, v katerih nima gotovega opravka in v katerih mu tudi slučaj noče vplivati na voljo, da bi jo nagnil v to ali ono opravilo.

In tako sem, dejal bi, mehanično odprl par predalov pisalne mize ter jel pregledovati in premetávati lističe, pisma in zavitke, ležeče v silnem neredu po njih. Iskal nisem ničesa in tudi v red jih nisem spravljal; čemu tudi? Tu je bila še stara študentovska korespondenca, mladostne bedarije, sem ter tja že pozabljen opomin pozabljenega ali pa odpravljenega manihejca, krojačevi računi, nekoliko gimnazijalnih spričeval, par „zaljubljenih pisem“, katera sem, — kaj morem zato? — še jedenkrat vestno prečital, in v katerih je ležalo izjemno še nekaj suhih cvetic ali peres, — vse križem mi je sililo v roke. Dober spomin mi je skoro največ pomagal, da sem takoj vedel in znal, v katero dobo spadajo te ali one stvari — namreč ženska pisanja, saj ta so navadno brez datuma. Na jedenkrat se mi pokaže iz vsega papirnega kaosa rumen zavitek, in ko ga razganem, ugledam v njem malo posušeno, dobro ohranjeno cvetico cyclamen, ali kakor jej pravimo pri nas: korček. Osupnen sem obračal listič s cvetico na vse strani, — nisem vedel v prvih trenutkih, kam, v kateri čas, v katere dogodke bi jo dél. Pa tu doli v kotu je stalo nekaj zapisanega; bilo je iz Fausta:

HOMUNCULUS: Ein guter Rath ist auch nicht zu verschmäh'n.
MEPHISTOPHELES: — — — Wir wollen's weiter seh'n.

To prebravšemu se je odprla mojemu spominu cela, dolga vrsta dogodkov, v katerih mi sicer ni bila nikdar odmenjena nobena aktivna uloga, kateri pa so mi vender zdaj vstajali s čudno, neumljivo silo pred duševnim očesom.

Položil sem zavitek s suho cvetlico vred nazaj v predál in jel sem pisati to povest.

Prvo poglavje.

Pet let je minulo, kar je davkarski adjunkt Josip Megla zadnjo predpustno soboto popoludne zamišljenega, skrbnega obraza hodil gori in doli po svojem stanovanji, mali, nizki sobi pri tleh ne posebno znatne hišice v Borji.

Borje je trg na Kranjskem, — imenovati ga hočemo tako, da pravega imena indiskretno ne izdamo, — šteje skoro tisoč prebivalcev ter je središče Borjanskega političnega okraja. Tu imamo okrajno glavarstvo, sodnijo in davkarijo in kolikor je še drugih po naši upravi potrebnih oblastev. Da trg ni brez župana in dekana, tega ni treba omenjati; celó finančna straža, ali kakor jej ljudstvo pravi, „iblajtarji“ so zastopani. Poleg teh uradnih dostojanstvenikov biva v trgu tudi primerno mnogo premožnih obrtnih in trgovskih rodovin, katerih smemo gledé izobraženja staviti kolikor toliko v jedno socijalno vrsto z uradnimi osobami. In kadar osnuje čitalnica v trgu veselico, pošlje tudi bližnja okolica, kjer biva po raznih gradovih in gradičih nekaj gospôde, doberšno število obiskovalcev.

Taka veselica, katera je bila naznanjena za pustno nedeljo zvečer v Borjanski čitalnici, ali da prav rečemo, — taka „beseda“ bila je uzrok, da je davkarski adjunkt Josip Megla hodil prejšnjo soboto popoludne tako zamišljen in očitno poln težkih skrbij po svoji mali sobi od vrat do jedinega okna in zopet nazaj od jedinega okna do vrat ter neprenehoma sezal si z razklenenimi prsti leve roke v svoje goste rumene lase.

Z desnico pa se je pri vsakem desetem koraku potipal za vrat, okoli katerega si je bil ovil debel robec. Pri tem je poskušal pokašljevati ter poluglasno intonirati nizke in visoke glasove. Pa hripavi so bili vsi. In čim dalje je poskušal, tem obupneje je pogledoval proti stropu.

„Kaj bo, kaj bo!“ zajecal je nekolikrat, potipal se zopet za obezani vrat, z levico pa preril si lase ter potem melanholični

Digitized by Google

pogled vrgel na mizo pri oknu, kjer so ležale že tri prazne jajčje lupine. Potem pa je z globokim vzdihom obrnil pogled k tlom tja, kjer sta njegovi silo obširni nogi tičali v čisto novih za ples pripravnih čevljih. Od tod so mu silile oči na posteljo, kjer je ležala nova črna suknja, tako deviška, kakor jo je krojač dal iz svojih rok. Poleg nje pak je bilo videti par novih prav masleno rumenih rokavic in bel, tudi nov ovratnik, vse tako, kakor bi bilo na ogled razstavljeno. Pa še nekaj je bilo tam, in na istem je oko ubozega Josipa Megle s silnim veseljem in dopadenjem obviselo, a v drugem trenutku že tem bolj se zmračilo. Bil je to visok črn cilinder, nad navadno mero širokokrajen; svetil se je tako, da mu je tudi površen opazovalec lehko prisodil, da ga je še pred kratkim gladil in likal klobučar. Ta klobuk je Megla vzel čez nekoliko trenutkov melanholičnega pogledovanja varno s postelje ter stopil pred zrcalo in nastavil si ga jako skrbno na glavo. Poveznil se mu je skoro do ušes; a to Megle ni motilo.

„Oh, oh, kaj bo, če bom jutri tako hripav!“ vzdihnil je zopet. Potem je stopil nekoliko korakov nazaj, snel cilinder, prijel ga ob robu s palcem in kazalcem desne roke, komolec pritisnil k telesu, ter tako klobuk pred sé moleč stopal lehkih nog proti zrcalu. Pred njim pak se je elegantno priklonil in potem zopet jako zadovoljno sam s seboj poveznil klobuk na glavo.

„Vse bi bilo, le ta zagrljenost! Oh, moj tenor-solo!“

V tem je nekdo burno odprl vrata ter planil, ne da bi pozdravil, v sobico s klobukom na glavi in z mokro ugaslo smodko v ustih.

„Vse gre križem, vse narobe!“ kričal je prišlec; „to bo lepa beseda jutri!“

„I, kaj pa je?“ zinil je zamolklo, a naglo Megla, pozabivši v prvem trenutku svojega vratú.

„Kaj? Igro, pomislite, igro je vrag vzel! A kaj vrag, ne vrag, nego jeziki, klepetulje so jo vzele. Gospodična Filipina Vrtačnikova je odpovedala; ona ne bo igrala stare vdove, ker je danes od dobre prijateljice zvedela, da je gospa Teranova dejala o svojem pohodu pri sodnikovih, da je gospodična Filipina najbolj pripravna za ulogo stare vdove. Križana nebesa, kaj čemo zdaj?“

„Oh, kaj to?“ omeni tu davkarski adjunkt; „a petje, petje! — Pomislite, gospod Korén, jaz sem tako hripav, da jutri ne bom mogel peti. In ta lepi solo, ta krasna pesen!“

Digitized by Google

Pri tem se zasuče proti oknu ter poskusi intonirati: „Bodi zdrava, domovina!“

„Do jutri bode dobro,“ tolaži prišlec; „in če boste še hripavi, izbere se lahko druga pesen.“

„Nikdar ne, solo mora biti; a kdo bo pel tenor-solo?“

„Novi dacar tudi dobro poje! Kaj, ko bi ga k nocojšnji skušnji povabili?“

„Se ve da!“ togoti se Megla; „kot čitalničin odbornik tega ne dopuščam; dacar — kakov človek je to?“

„Pa kaj, tu se še pomaga! Igra, igra to je glavna skrb. In moja lepa naloga: — stavim, da bi se nikdo tega „doktorja Žrjava“ ne bil tako pridno učil, nego sem se ga jaz; videli ste včeraj, kako je sodnijski adjunkt gledal, ko je prišel poslušat k skušnji. In on nekaj ve o tacih predstavah.“

V tem je poskušal govornik zapaliti si svojo mokro smodko, a brezvspešno. Ugasle žveplenke metal je po tleh.

Megla pak je hodil zopet po sobi sem ter tja ter pozabil, da nosi še vedno cilinder na glavi. Ko je prišel pred zrcalo, snel ga je ter pokazal ga obiskovalcu:

„Glejte, gospod Korén, danes sem ga dobil iz Ljubljane. Lep je!“

„A, Vi pojdete s cilindrom?“

„Kaj pa da! Dan danes se tudi po čitalnicah ne protivijo temu in lepa noša je to. Ali ni istina?“

Megla je govoril večinoma nemški; a obiskovalec njegov zdaj nemški, zdaj slovenski, kakor je to razvada v omikanih Slovencih.

„Plesali boste pač, tudi ko bi ne peli?“ vpraša Koren ter malo od strani ogleduje adjunktov klobuk.

„Peti moram vsakako! In ples, to je gotovo! Glejte, tu imam nove čevlje; a ta ljubljanski čevljar! Tako jih je spredaj zóžil, da bi lehko koga nasadil; in prepovedal sem mu to. Malo špicaste naredite, dejal sem mu, a ta norec mi napravi take, kakor jih vidite!“

Megla je govoril to na videz nejevoljen, a skrben opazovalec bi bil lehko videl, da so mu ravno taki čevlji najbolj po volji, kakeršne mu je bil ustvaril čevljar.

„Pa to je zdaj moderno!“ méni Koren.

„A, kaj moderno — da bi mi bili le prav; a še tega ni zadel ta norec! Preveliki so mi. Dva para debelih volnatih nogavic sem moral obuti.“

Digitized by Google

Megla se je silno lagal; še jednega para nogavic ni imel pod usnjem, nego kar na golo kožo je bil nove čevlje obul in to za tega delj, da bi jih drugi večer tako malo razvleknene láže obul, ker je vedel, da ga bodo tiščali. In tiščali so ga že grozno.

Davkarski adjunkt je bil še mlad, komaj tri in dvajset leten mož, ne ravno neprijetnega, pa prav navadnega obraza, srednje postave, slok, a vender koščen in okoren. Izobraženje njegovo tudi ni sezalo daleč preko prvih gimnazijalnih razredov; — pa blagovoljni čitatelj bode imel še dovolj prilike, našega Meglo vsestransko spoznavati.

Obiskovalec njegov, gospod Koren, kakor ga je Megla nazival, bil je v obče jednake vnanjosti, samo menj skrbno opravljen nego adjunkt, in tudi starejši od onega. Tu v trgu je opravljal službo občinskega tajnika, v kateri je po nedovršenih študijah in po večletnem potovanji iz jedne pisarne v drugo našel vsaj nekoliko mirno in varno zavetje.

„Novo suknjo sem tudi dobil!“ nadaljuje adjunkt kažoč na posteljo; „vse, vse imam v redu! Le ta nesrečni vrat!“

„Surovo jajce izpijte!“ svetuje Koren.

„Izpil sem že tri; koncem se mi bo še želodec obrnil! In tako draga so jajca! Tri krajcarje jedno.“

„Vam bodo pa oča malo več podpore poslali!“ smeje se oni.

Megla je z imenitnim izrazom nagrbančil ustna, toda zinil ni ničesa.

„Kaj mislite,“ povzame po kratkem molku Koren zopet govor, „kako bi utolažili gospodično Filipino?“

Oni premišljuje.

„I, kaj! Doktor Hrast naj to uredí! On je predsednik in njegova skrb bodi, da se beseda dobro izvrši!“

„Prav imate!“ pritrdi Koren.

„Tem gospodom doktorjem je le do tega kaj, da so predsedniki; delajo naj pa drugi. No, naš doktor Hrast vsaj pleše; kako, — to je druga stvar, a grozno je vender. Zadnjič je trem gospodičnam na noge stopil, in jedni, bajè ravno Vrtačnikovi Filipini, obleko raztrgal! Trebalo bi, da se še malo plesati uči!“

Megla je izustil to jako samosvestno, češ, jaz ven ler nisem tak!

„Bi li ne hoteli z menoj k doktorju, da mu poročiva, kaj se je pripetilo?“ vpraša Koren. „Vi ste odbornik!“

Digitized by Google

„Ni mogoče! V tem mrazu! Potem je moj glas pokopan za pol leta!“ zavrne Megla.

„Jeden mora tjà; pojdem pa sam!“ meni oni; „oh pa — skoro bi bil pozabil; Vi imate dva para črnih hlač; ako se ne motim oboje v dobrem stanu; posodíte mi slabejši par k jutrajšnji besedi. Moje hlače skoro niso za rabo več; drugo imam vse v redu. Rokavice so sicer še od zadnjega pogreba, saj se domišljate, ko smo županovega fantička pokopavali, — a dobre bodo. Kdo pa pazi na to!“

V tem je bil Megla že odprl kosten, jedin v sobi, in iz njega izvlekel dva para črnih hlač, katere je skrbno na vse strani preobračal.

„Te-le bodo!“ dejal je potem ter pomolil onemu dotično oblačilo; „tu doli so malo razparane, pa to lehko sami popravite!“

„To se ve, da!“ rekel je zadovoljno Koren; „boljših si ne morem želeti. V velikosti in širokosti sva skoro jednaka.“

Pri tem je zavil oblačilo v kos starega časopisa ter se hotel odpraviti. „K nocojšnji skušnji pač pridete, gospod Megla!“ vpraša še pri vratih.

„Sigurno!“ pravi oni.

„Torej na svidenje nocoj! Bog daj, da bi doktor Filipinico omečil!“ Pri teh besedah je Koren že odpiral vrata.

Pa še jedenkrat se vrne.

„Ste li čuli, da bodemo jutri videli tudi čisto novo prikazen, novo gospodično?“

„Ah!“ dé radovedno adjunkt.

„Novo guvernanto, ki je prišla včeraj k Bolétovim na Drenovo. Vsi pridejo k besedi!“

„Je li lepa?“

„Nisem je videl, a opoludne pri obedu je sodnijski adjunkt pravil, da je krasna! Tam daleč iz Nemcev je in slovenskega ne ume!“

„Vse jedno, da je le krasna!“ zavrne Megla, ter si pomane roki.

„Boletovi so si jo samo zato naročili, da bodo otroci pravilno nemški govorili; to se pravi, gospa Boletova jo je naročila, kajti njemu, gospodu, to ni posebno po volji. On je preveč národen.“

„To je neumno!“ zavrne Megla; „ko bi imel jaz toliko premoženja, kakor ga ima Bolè, in ko bi imel otroke, jaz bi jim tudi naročil nemško odgojevalko!“

„Pa lepa bi morala biti!“ smeje se Koren.

Digitized by Google

„To je, da!“

S tem je bil ta zanimljivi razgovor končan, kajti Koren je zaprl vrata za seboj ter naglo odšel.

Megla pa si je pomêl v drugič roki in posmehljal se dvakrat. Očitno je mislil le na novo guvernanto. Postal je zopet pred svojo črno suknjo, a na jedenkrat obrnil se energično po sobi ter zamrmral hripavo: „Peti pa moram, to je zdaj gotovo!“

Pogledal je na uro ter jel se počasi in skrbno opravljati, da pojde k večerni skušnji.

Tu se ni bal prehlajenja.

Drugo poglavje.

Beseda na pustno nedeljo zvečer je bila jako dobro obiskana. Prostori Borjanske čitalnice so bili skoro premajheni, da bi ustrezali vsem potrebam mnogobrojnega občinstva. Taisto je bilo jednacih neprilik vajeno, in zato se je večina dobrovoljno dala stiskati in gnesti v tesni, zaduhli dvorani, ako smemo tako imenovati glavno sobo, v kateri se je vršila predstava. A Borjanje so jo tako nazivali, in torej njihova veljaj!

V ozadji te dvorane je bil napravljen primeren oder, in široka rudeča zavesa je zakrivala kulise radovednim očem. Pred odrom pak so bili nastavljeni v šestih vrstah preko cele sobe različni stoli in raznovrstne klopi. Kar je bilo novejših in elegantnejših, stali so v prvih vrstah, in te so zasedle gospe in gospodične; za njimi pak je razno moško občinstvo porabilo vsak prazen prostorček, in kdor je tu prepozno došel, stiskal se je ob stransko steno. Uhodna vrata, kjer je visok prag dajal jako ugodno stališče, zastavili so tukaj za prvo točko programa mladi in stari gledalci tako, da ni bilo lehko več prodreti v dvorano. A tu med vrati je bilo tudi prijetno. Kajti tobak kaditi je bilo v dvorani strogo prepovedano in odbornik Josip Megla je s paznim očesom izza kulise ali zagrinjala nadzoroval to prepoved. A tu med vrati in za njimi ta paragraf čitalničnih pravil ni užival tako stroge interpretacije, kakor notri med štirimi stenami. Zato pa so kadili tudi gospodje tam pred uhodom, kolikor se jim je ljubilo, ob jednem pa bili pazni poslušalci. Od ondot je vodil

Digitized by Google

širok s steklom zavarovan mostovž v druge čitalniške prostore, kateri so bili za take večere preustrojeni v gostilniške sobe.

A tudi te so se med seboj nekoliko razlikovale. Oprava prvim ni bila tako nova, ali rekel bi, elegantna kakor v zadnji sobi; v prvih dveh okorne mize in trdí, često leseni stoli; po mizah pa rudeči ali raznobarveni prtiči; v zadnji pa deloma mehki naslonjači ali vsaj obojani stoli in po malih okroglih mizah snežnobeli prti. Ob zadnji steni pod velikim zrcalom je bila pa pogrnena dolga miza, in na njej so stali trije veliki šopi cvetic v ukusnih vazah. Očitno je bil tu prostor odmenjen dostojanstvenikom, nižjemu občinstvu pa so bile posvečene prve sobe.

Naših dveh znancev iz prvega poglavja nocoj ni bilo videti niti v dvorani med poslušalci, niti tu v gostilniških sobah. Oba sta imela posla dovolj za kulismi; kajti Josip Megla je bil izpil sinoči in danes toliko čaja in surovih jajc ter potil se po noči v postelji tako vrlo, da je nekako zadovoljen šel v besedo, prepričan, da bode z glasom izhajal; in ker iz početka besede nikdo ni bil naznanil, da se bode predstavljala druga igra, nego je ostala pisana na programu, ali pa nobena ne, nadejati se smemo, da je predsednik doktor Hrast ali celo Koren sam potolažil bil gospodično Filipino, ter da pričakuje zadnji zdaj oni važni trenutek, ko bo stopil v ulogi „doktorja Žrjava“ na oder.

Improvizirane gostilniške sobe že med besedo niso bile prazne. V prvi sta sedela pri mizi v kotu dva tržana v družbi podučiteljevi; kajti ta, žal, ni imel toliko glasu, akopram je poučeval mladino v petji, da bi bil mogel sodelovati pri pevskih zborih v čitalnici, zato tudi ni rad poslušal petja v dvorani. V drugi sobi pomenkoval se je zemljiški knjigovodja z okrajnim tajnikom, in pozneje se jima je pridružil še poveljnik finančne straže. Vsem tem do besede ni bilo mnogo.

V zadnji sobi pa, tam kjer so bile mize bolo pregrnene, hodil je jeden gospod polagoma po sobi gori in doli ter pušil iz dolge lesene, s srebrom kovane pipe. Z jedno roko je držal dolgo češnjevo cev, drugo pa si je bil položil na hrbet ter tako počasi meril sobo s svojimi koraki. Kozarec piva na konci dolge mize pod zrcalom, iz katerega je storil potnik časi dva požirka, pa je pričal, da je bil tam zavarovan njegov sedež.

To je bil okrajni sodnik Majaron. Oblekel se ni bil praznično, nego opravljen je bil z debelo lovsko suknjo, zeleno obrobljeno in

Digitized by Google

nosil škornje z golenicami čez koleni. Pa ravno ta oprava je pristovala njegovemu zagorelemu licu. Gosti sivi lasje in dolga bela brada so mu podajali nekaj čestitega, akopram so ga njegove živahne oči kazale mlajšega, nego je bil v istini.

Sodnik ni ostal dolgo sam v zadnji sobi. Začetni prolog nocojšnje besede, katerega je govorila mlada gospodična, bil je komaj gotov in glasnemu plosku še ni bilo konca, ko pride naglih korakov v sobo k sodniku črno opravljen gospod, držeč v jedni roki par belih rokavic, v drugi pa stisnen klak.

„Izvrstno je bilo to, gospod sodnik!“ kliče že sredi druge sobe, ugledavši sodnika korakajočega mimo vrat. „Gospodična Márica je klasično deklamovala; ta sigurnost in ta prirojeni talent, škoda, da niste poslušali! O, od zdaj Vaše gospodične hčerke ne bodemo več izpustili, ta prvi poskus je pokazal, koliko se smemo nadejati o njej, in kako izvrstna moč nam je zdaj gotova! A zakaj niste poslušali v dvorani, gospod sodnik?“ Govornik je v tem obstal pred starim gospodom, ter z rokavicami, katere je držal v levici, švigal ob svoje stegno.

Sodnik se je jako prijazno nasmehljal, svojo pipo snel s cevi ter iztrkal in izpraznil na tla.

„Preveč zaduhlo je tam v dvorani, gospod doktor, in glava me boli nekoliko; pomislite, tri dni sem zemljiške knjige urejeval, — še denes dopoludne ni bilo mirú! Torej, dobro je deklamovala Marica?“

„Izvrstno, pravim Vam, gospa soproga in vsi Vam lehko potrdijo to! In pogum ima gospodična, — čudil sem se v istini tej sigurnosti!“

Tako govoreč položi došlec svoj klobuk na mizo ter ukaže točajki prinesti kozarec piva.

Bil je primeroma še mlad mož, morda malo preko trideset let, živahnega gibanja in v svoji vnanjosti eleganten. Lepi obraz krasila mu je kratka temna brada in jednakobarveni kodrasti lasje, in ko bi lica njegovega okrog usten ne bila kazila nekakova mu nepristujoča poteza, imenovali bi ga jako simpatičnega moža.

Sodnik je bil v tem sédel na konci mize, kjer je stal njegov kozarec, ter zadovoljno tlačil tobak iz obrobljenega mehurja v svojo pipo.

Digitized by Google

„Da, da, pogum ima pač,“ povzame zopet sodnik pogovor, „saj sem jej vsak dan priporočal in govoril, da je le treba pogumno nastopiti; o, vedite, osem in štiridesetega leta sem tudi jaz deklamoval v ljubljanskem gledališči, in tedaj . . .“

„Da, da, pripovedovali ste mi že o tem,“ segne doktor sodniku v besedo: „deklamovali ste Preširnov „Krst pri Savici!“

„Res je! In tedaj so mi znanci in prijatelji svetovali . . .“

„Da je bolje, ako stopite v gledališko učilnico, nego premetávate še dalje corpus juris in . . .“

„In morda bi bilo res bolje!“ reče sodnik ter nastopi s svojo v novič zapaljeno pipo zopet pot po sobi.

Doktor je izpil v tem dobro polovico svojega piva.

„Vedite, gospod doktor Hrast,“ povzame sodnik, „meni ni všeč, da moja hči deklamuje tu v čitalnici. Vam lehko govorim o tem, Vi ste pameten mož; pa pomislite: jedino to, da sem osem in štiridesetega leta deklamoval Preširnov „Krst pri Savici“, škodilo mi je toliko, da nisem pozneje dobil hitro mesta na Kranjskem; rekli so, da sem revolucijonar. In pred par leti bi imel biti imenovan svetovalcem v Ljubljani, — sam predsednik mi je pisal, naj prosim tjà, — in ravno tedaj je moja starejša hči Milica pela v naši čitalnici, in — jaz nisem bil imenovan. In denašnja deklamacija mi bo tudi škodila!“

Doktor Hrast je nehoté segel zopet po svojem kozarci; smeh ga je silil, in nekakšen sarkastičen izraz légel mu je okrog usten; a dejal je naposled dobrovoljno:

„Ne bojte se, gospod sodnik; zdaj bo jel drug veter pihati, in že piše; morda pojde celo Vaš predsednik jedenkrat še v kako čitalnico! Nič gotovega ne vemo!“

„Nikar ne mislite, da se bojim: tega nikdar ne, gospod doktor!“ reče sodnik emfatično; „jaz sem dva in petdesetega leta z nadvojvodo Ivanom na Gorenjem Štajerskem . . .“

„Da, da, tudi to vem, gospod sodnik,“ povzame zopet naglo doktor besedo, da bi preprečil pripovest, katero je bil že morda petdesetkrat čul: „vem, kako sta familijarno občevala z nadvojvodo, ker ga niste poznali; in ko ste ga spoznali, Vas tudi ni strah obšel! In tudi zdaj sem uverjen in vem, kako možato zastopate svoje prepričanje.“

Digitized by Google

„Pa boste videli, kakó mi bo to deklamovanje moje imenovanje preprečilo! Glejte, zakaj pa okrajni glavar ne hodi k našim besedam? Zakaj ostaje davkarski nadzornik doma?“

„Drugi pa vender hodijo, in zato jih nikdo ne grize! Pred par leti morda, a zdaj se je čas izpremenil. In ko bi se kaj zgodilo, imamo vender naše poslance . . .“

Zdaj je bil sodnik s smehom na vrsti. „Za božjo voljo, gospod doktor! Ste li . . .“ Mi ne znamo, kaj je nameraval sodnik reči, kajti vesel glas od vrat sem odrezal mu je besedo.

„Ali zopet politika? Da ne morete mirovati! Kako stoji v Faustu:

Ein garstig Lied, pfui! Ein politisch Lied!“

„O, živio, Bolè!“ vzklikne doktor in poda došlemu prijateljsko roko. „Bal sem se, da te morda ne bo nocoj!“

Sodnik je isto tako prijazno stopil onemu nasproti, a pri tem skrivaj in malo plašno pogledal v prednjo sobo, kjer je sedel okrajni tajnik.

„Ne tako glasno, gospod Bolè,“ dejal je potem, „midva se bolj tiho pomenkujeva in ni treba, da bi vsak vedel, o čem govorimo.“

„Haha, torej ‚le tiho, le tiho, ljubica, da tega ne sliši jo mamica‘ — kaj ne?“ smeje se Bolè ter porine svoj stol poleg doktorjevega.

Novi prišlec je bil morda štiri do pet let starejši od doktorja, velik in životen, jako jovijalnega obraza, in vedenje njegovo je bilo skoro premladostno gledé vse njegove vnanjosti. Bolè je bil bogat posestnik iz bližnje okolice; grad Drenovo, oddaljen dobre četrt ure od Borja, bil je njegova last in tam je imel tudi veliko tovarno za parkete. Ime njegovo je bilo znano daleč po Kranjski, in veseljaka so ga čislali v vsaki družbi. Obiskoval je v mladosti visoke šole, po smrti očetovi pa pustil jih ter pečal se odslej samo s svojimi posestvi in s tovarno.

„Pa kje imaš gospo?“ vpraša Hrast; „prišla je vender s teboj?“

„Kaj — gospo! Gospé, ali bolje, gospo in gospodično — moraš reči!“ pravi dobrovoljno Bolè ter si vije cigareto.

„Ah, kakó?“ méni radovedno doktor.

„Vse sem pripeljal! Ženo in gospodično! Ah, krasna je, — pravim ti!“

„Soproga tvoja, to se ve da! Občudujem jo, odkar jo poznam!“ pritrdi veselo Hrast.

Digitized by Google

„Ah, kaj boš govoril o moji ženi! Jaz menim gospodično Elzo! Našo novo guvernanto ali družabnico, ali kakor jo hočeš imenovati! Dva dni je že pri nas!“

Doktor tudi zdaj ni druzega zinil, nego: „A—!“ akoravno je že včeraj zjutraj vedel, da je prišla k Boletovim mlada guvernanta.

„Prijatelj, doktor! To ti je rasa! Urgermanisch, kakor imaš v knjigi pisano! Plavolasa, modrooka — in pomisli, obrvi ima temne, — no, le počakaj; zdaj sta obe v dvorani, a predstavi bo kmalu konec, potem boš videl!“

„Ti si grozen entuzijast! A kaj poreče tvoja milostiva, ako boš to plavolaso modrooko Elzo — ka-li . . .“

„Da Elza, Elza Müller!“ pritrdi Bolè.

„Kaj poreče tvoja soproga, ako se boš tako zagledal v to guvernanto, kakor priča tvoja govorica?“

„Haha! Moja žena me pozna! Jaz gledam in občudujem silo rad lepe slike, ne kupim pa nobene! Pa ti, doktor, ti glej! Tako mladim, neoženjenim advokatom so take guvernante nevarne. Nekoliko me to tolaži, da je Nemka. Ti menda Nemke ne boš jemal!“

„Müller se zove? Jako navadno ime!“ oglasi se sodnik od druzega konca mize.

„Res da! Jaz ne znam koliko sto tisoč Müllerjev živi v Nemcih, pa druge ‚Elze Müller‘ sigurno ni več na svetu!“ smeje se Bolè.

„Preradoveden sem, da bi je ne šel že zdaj pogledat!“ reče doktor Hrast ter jame vleči svoje rokavice čez prste.

„Za božjo voljo, nikar prijatelj!“ kliče Bolè; „počakaj tukaj: tu zavarujmo svojim ljudem sedeže, in potem boš imel še dovolj prilike! Izročil sem ženo in gospodično Elzo Vašemu odborniku; čakaj, kako se pač piše? Tako neumno ime nosi — Megla ali Oblak, ka-li? Megla je pač!“

„Da, Megla, Pepe Megla!“ pritrdi Hrast.

„Torej ta ji je izpeljal na prvo vrsto sedežev. Ti ne moreš do njiju, zatorej počakaj, — predstava mora biti vsak trenutek končana!“

„Kako pač pridete do tega, da jemljete Nemko v hišo?“ oglasi se zopet sodnik. „Tako naroden mož, kakor ste Vi!“

„Vidite, gospod sodnik, to pač pride tako, ako žena hoče!“ méni dobrovoljno Bolè. „Moja soproga želi, da bi otroci pravilno nemški govorili, in francoščine je tudi treba! Nemški naj bi govorili tisti „ü“, tako kakor naši Ribničanje, kadar imenujejo „krüh!“ Jaz

Digitized by Google

sem jej tudi svetoval, naj si izbere kakega ribniškega dekleta, toda zastonj!"

„Kje pa je doma ta Vaša guvernanta?" vpraša sodnik.

„V Renski provinciji! Katoličanka je pač!"

Tu se obrne Bolè k doktorju.

„I, kaj pa ti, prijatelj? ‚Srce je prazno, srečno ni' — ali si se že par distance zaljubil, ker ti to izvrstno pivo več ne gre?"

„A, pojdi, ti s svojimi vednimi neprimernimi citati! Pa, glej, predstava je končana."

Pri teh besedah je vstal ter naglo odšel proti dvorani.

„Videli bodete, gospod sodnik, doktor mi bo denes mojo guvernanto prevzel!" šali se Bolè za njim.

„A, kaj še!" meni oni ter puhne gost oblak pred se. „Doktor je mrzel! Pa mlad je, in ona —! Jaz sem tudi radoveden videti Vašo gospodično. Tu sem jo morate posaditi. Oh, ko sem bil jaz mlad, tedaj sem v Slatinskih Toplicah poznal lepo francosko markizo ..."

„Vem, vem!" kliče Bolè, kajti to pripovest je bil tudi že petdesetkrat čul; „in hoteli ste jo odpeljati, pa novcev ni bilo, — hvala Bogu, kaj ne; če ne bi Vas bili še zaprli!"

„Kaj še! Zdaj bi bil bogat posestnik tam v Normandiji ali pa na Burgundskem; sam ne znam več, kje je imela svoje gradove!"

Bolè bi ne bil ušel svoji usodi, da bi bil moral poslušati v jednoinpetdesetič pripovedovano nezgodo sodnikovo s francosko markizo, ko bi ne bila v tem trenutku stopila večja družba v zadnjo sobo.

Pred vsemi je pritekla mlada, kakih šestnajst let stara deklica skozi vrata, z velikim šopom cvetic v roki in hitela naravnost k sodniku, kratko, a prijazno vrnivši Boletov pozdrav. Za njo je prišla póstarna gospa, ponosno oziraje se na deklico in na druge. Bili sta to sodnikova soproga in hčerka Márica. Povedali sta mu naglo o izvrstnem vspehu deklamacije.

„Ko bi bila mene v vsem ubogala, bilo bi še bolje," reče sodnik, ter skuša prikrivati svojo notranjo zadovoljnost.

„Zakaj? Kako?" meni Márica.

Sodnik ni znal odgovora, ker ni bil poslušal hčerinega deklamovanja; a drugi gostje, ki so zdaj vstopili, rešili so ga iz zadrege.

Adjunkt Megla je prihitel pred dvema damama ter urejal stole pri dolgi mizi pod zrcalom. Sodnik je ozrši se k vratom naglo vstal.

Digitized by Google

„Pipo bi bil tudi lehko doma pustil! In črno suknjo bi bil tudi lehko oblekel! In te škornje! Da se ne sramuješ!“ šepetala je nejevoljno soproga njegova. A on se ni zmenil zato. Z neko mladostno gibčnostjo je šel proti vratom, kjer sta bili vstopili dve dami. Tudi Bolè se je približal; za gospema pa je stal doktor Hrast.

Predstavljanje se je hitro zvršilo, in sodnik je uljudno gospé Boletovi poljubil roko, drugi pa, katero je Bolè imenoval ‚gospodično Elzo Müllerjevo‘, rekel prijazno frazo. Pipo je pri tem pač vzel iz ust, a iz rok je ni dal.

Doktor Hrast in adjunkt Megla seznanila sta se bila z damama očitno že v dvorani. Vsa družba je sedla okrog dolge mize in sodnik se je pomaknil v istini na stol poleg Boletove guvernante. Doktor Hrast jej je sedel nasproti in drugi so se uvrstili, kakor jim je velel ravno slučaj. Adjunkt Megla je zabaval sodnikovo hčerko po svoje in gospa sodnikova si je prisvojila sedež poleg Boletove gospe. Bolè ni imel stalnega prostora; ob drugem konci mize pa so se naselili drugi gostje.

S prva je vladala nekoliko minut ona sitna tišina, katera nastopi vselej, ako se snidejo v tesni družbi znani elementi z neznanimi in kadar so vse navadne uvodne fraze dogotovljene.

Prijazna, morda tridesetletna soproga Boletova je bila jako lepa dama, in ukusna njena obleka jo je storila še zanimljivejšo. Pa denes so bile obrnene vse oči v njeno družabnico, ali, kakor jo je sama imenovala, guvernanto, in celó skrbni in priljudni doktor Hrast, ki je bil do zdaj vselej njen sosed pri tej mizi po čitalničnih besedah, presedel se je bil nocoj na nasprotno stran.

In ta nemška guvernanta?

Dalje prihodnjič.

Digitized by Google

Ajdovski gradec.

Spisal Dr. Janez Mencinger.

Preširen poje v „Krstu pri Savici“:

„On z njími, ki še tèrd'jo véro krívo,
Beží tje v Bôhinj v Bísterško dolíno
V terdnjávo zídano na skálo sívo.
Še dán današnji vídiš razvalíno,
Ki Ajdovski se grádec imenuje;
V nji glédaš Čertomírovo lastníno.“

Marsikdo me je vprašal, ali se nahaja v Bohinji Ajdovski gradec. Našel sem tudi obiskovalce Bohinja, ki so v Bohinji samem zastonj povpraševali po Ajdovskem gradci ter naposled mislili, da je Preširnov Ajdovski gradec iskati tam, kakor njegov Moravški trg Lesce — v deveti deželi.

Ajdovski gradec res obstoji. Kar o njem pomnim iz otročjih let in kar o njem sodim kakor nezgodovinar, naj tukaj v vzpodbujo preiskovalcev naše stare zgodovine objavim, predno se ime Ajdovski gradec izgubi med narodom.

Vozeč se v Bohinji od prve vasi, ki se zove „na Nómenji“, najprej naletiš čez pol ure tik ceste na desni na jako visok slap, ki ga ne moreš izgrešiti. Voda, za kake tri mlinske kamene močna, žene se z vrha gore, razpršuje pred votlo steno v meglenaste srage, ki se ob pragih sredi gore gosté in potem po gladkem žlebu navpične stene tanko šumeč podé v skalen kotel nemerjene globokosti. To je „Ubita Voda“. Od Ubite Vode imaš pet minut do vasi „na Lepenjcah“. Od te vasí pa vidiš samo jedno hišo pod zložnim klancem „Premom“. Vrhu Prema se ti odpre prvi večji in prijetni razgled v spodnjem Bohinji; zato postoj tam pri stari, okorno zidani kapelici. Videl boš pred seboj zopet staro znanko iz dolge jednolične soteske — bistro, prozorno Savo, ki se ob skalovji klančevega podnožja zelena in glokoka vrtinči v prvotni svobodi, dalje gori pa brani plitvo strugo zoper hobotno rastoče vrbovje in močne kašte polja potrebnega Bitnjana in Bistričana. Ob savskih bregovih se razgrinja ravno polje Bitenjsko, Bistriško in Brojsko, in vrsté se v slikovitem neredu njive s travniki in vrtovi. Ravnino robijo travnati griči; v dnu zadaj se pa v polukrogu zložno iz doline dviguje mejno gorovje Tolminsko, katero

Digitized by Google

je spodaj s senožetimi in tamnim lesom, v goličavah pa s snegom ali sinjim prodovjem odeto. V bližini te vabi sredi polja na pol gotiška cerkev Matere Božje na Bitnjah in bolj na desno konec polja prisojna, čedna vas Bitnje. Za Bitnjami pa tolsta, do vrha obrastena gora „Bábina gora“ zapira pogled do zgornje doline in do Triglava. Prvi grič, ki ga na levi strani ugledaš tik desnega brega Save in Bitenjski cerkvi vzpored je pa Ajdovski gradec.

Ajdovski gradec je med ravno Bistriško in ravno Bitenjsko polje postavljena, kakih dvesto metrov visoka oblina poluta, ki je na severni strani, kjer jej Sava pere vznožje, od vrha do ravnine, na južni strani pa samo do polovice višave strmo obrezana. Grič izmed nizkega grmovja in redke trave povsod kaže sive skale. Teme ima precej ravno, in gori se more priti samo od večerne ali jutranje strani po strmi stezi. Na jugu je grič vezan z zadnjim odrastkom gorske dobráve Jelóvice, katere koritaste višave in podolja so še dan danes do svojega vznožja, to je do Selške Sore in Save z gostim lesom pokrite. „Le májhin prôstor je tje do gošáve,“ pravi Črtomir v „Vvodu“, in to veljá o Ajdovskem gradci še danes. — Raz oblo gorico Ajdovskega gradca imaš sicer jako lep razgled skoro po vsej spodnji dolini Bohinjski, na gorske velikane v Triglavu in v dnu za jezerom, iz katerih se viri Save in Soče napajajo, pa to ne daje hribu nobene imenitnosti. Samo ime je zanimljivo, in naš prvi pesnik je je venčal z mavrico poezije. Zato se spodobi, da se nekoliko ž njim pečamo. —

Ko sem bil Bistriški šolarček, vodila sta nas otroke gospod Ivan Brence, pozneje župnik na Unci, in gospod Jakob Mencinger, ki zdaj že drugi rod Bohinjski lika, često na Ajdovski gradec, kjer sta med grmovjem in kamenjem ustvarila prijeten vrtič. „Novice“ so takrat že prinesle Preširnov „Krst pri Savici“, ki je bil tudi že poprej leta 1836. izšel v posebni knjižici. Iskali smo tedaj na gričevem vrhu sledú in razvalin gradu, „ki ga niso môgle meč, sekira in lopata“ odpreti, pa ni se nam posrečilo gledati Črtomirove lastnine. Na témenu griča je bila tanka črna prhlica, v kateri se je našlo nekoliko rimskih novcev od Trajana in poznejših cesarjev, tudi precej drobljancev oglja. To oglje je pa gotovo samo od kresov ostalo, ker za kresove kuriti ni bolj pripravnega mesta v vsi spodnji dolini. O kakem poslopji ali zidavi ni bilo sledu. Kamen vrha je sicer precej razoran apnenik, pa ni se našla zidarska malta, ali v črtah potegneno

Digitized by Google

skladje, in niso se dobili ostanki opeke ali obrezanega kámena. Bral sem v nekem poročilu geologa Morlota in v Dimitzevi zgodovini kranjske dežele, da je na Ajdovskem gradci ali ob njem bila utaborjena rimska fužina ali orožarna. To se mi ne zdi verjetno. Na Ajdovskem gradci ni potrebne vode za gonila mehóv in kladiv in ni prostora za plavže, ognjišča in ogelnjake. Tudi ne moremo misliti, da bi bili Rimljanje svojo tovarno postavili na po polnem nepripravnem mestu, ko so blizu okoli imeli prav primernih prostorov na izbiranje. Na Ajdovskem gradci ni nobenega sledu ožganemu kamenu in kovačevi ali plavževi žlindri. Drugod v Bohinji se pa taki stari sledovi po gostem nahajajo. Pa tudi pod Ajdovskim gradcem ob Savi ni najti takih sledov. Svet v vznožji tega hriba je ali gosta skala, ali pa o povodnjih voda nanj stopa. Sava sama je pa za prvotne plavže starih dob in za prvotne fužine, ki niso niti potrebovale, niti znale rabiti velike gonilne moči, imela premogočno vodo. Jezovi na njej bi bili predragi. Še dan denašnji na Bohinjski Savi ne stoji nobena fužina, in nikjer ob njej ni najti sledu železokovni tovarni, ki bi iz Save bila jemala gonilno moč. Pač pa so se našli sledovi in celo podrtine nekdanjih plavžev na Mostnici pri Starem Kládivu ali pri Stari Fužini blizu jezera, na vodi pod Rudnico (Bohinjci pravijo Ródnico), med vasema Brod in Savica, ter na desnem bregu Save v Nomenjski soseski na potoku „Mošenácu“ in na potocih „Pod koriti“. Ti plavži so se kurili na vodah, ki so še zdaj stanovitne, ki pa o povodnjih ne narastajo toliko, da bi jih človek ne mogel krotiti. Narodne pravljice vedo, da je na imenovanih mestih sveta Hema imela svoje plavže.

Ime Ajdovskega gradca in okoliščine nas napotujejo na mnenje, da so na prostorih, ki se zdaj sveti Hemi pripisujejo, že davno prej rimski naselniki Bohinjsko rudo plavili. Za rimskih cesarjev zadnjih stoletij starega veka je bilo na zemlji, kjer zdaj Slovenci prebivamo, dokaj omike, obrta, prometa pa tudi pravnega reda in premoženjske varnosti. Saj samih cest za rimske legione ni bilo menj nego zdaj državnih cest. Z razširjano omiko je pa rastla potreba železa in s potrebo tudi umeteljnost, kako je pridobivati. Zdanje slovensko primorje in bližina severne Italije nista dosti bogati železne rude. Gorovje Bohinjsko in bližnja okolica na jugu in iztoku pa še zdaj hrani dokaj železne rude, ki je za staro dobo in prvotno pridelovanje imela važno prednost, da se koplje od vrha brezteżavno v

Digitized by Google

skalo vsekanih rovov in jamičev, da se rada topi in da dobro plenja; železo iz nje je pa čisto in se rado kuje, ker je mehko. Ne moremo torej misliti, da bi praktični Rimljanje, ki so železa potrebovali, bili v nemar puščali te zemeljske zaklade, ki so se ponujali tako blizu in tako obilno.

Osojno, zložno proti dolini nagneno pogorje spodnjega Bohinja je redilo, kakor še zdaj, gosto naglorastočo šumo. Izpod gozdov so se pa nabirali stanovitni potoki, ki jim suša ni vode manjšala, deževje pa jih je čez mero napenjalo. Ruda, voda, les ter bližina Italije morali so rimske rudosledce v Bohinj privabiti. Ajdovski gradec je gotovo gledal rimske plavže in fužine, v katerih se je plavilo in gostilo imenitno noriško železo, ker ravno v njegovi okolici je bilo mnogo prav primernih fužinskih prostorov, tako na vsej Bistrici, na Belici, na Jereškem potoku, na Ubiti Vodi in drugod. Na Bistrici so se ohranile fužine iz starih starih časov. Ob vodi gori zadnja stoji na mestu, „Pozabljeno“ imenovanem, blizu brega, ki se mu pravi „Laško Rebro“. To nenavadno ime „Pozabljeno“ gotovo kaj pomeni. —

Pa ne samo rudosledci so se v Bohinji naselili. Iz soške doline čez nizko Bačo ni daleč v Bohinj. Tukaj je bilo dosti spočite zemlje za kmeta in živinorejca. Okolica velikega Ogleja in sploh soška dolina je bila v poznejši rimski dobi gotovo prenaseljena, tedaj zemlja utrujena in malo gozdnata. Te preobljudene pokrajine so tedaj preobilico svojega prebivalstva oddajale v bližnji prostorni Bohinj, kar se po malem še zdaj godi. Rimski novci se na več krajih nahajajo, največ na Bitenjskem polji, ki je varno pred potoškimi preplavi. V votlini Bábine Gore so našli rimski denar in pradobne posode. Na Lepenjcah blizu Ajdovskega gradca so odprli pred malo leti prazgovinske grobove. Pomnim, da smo se otroci igrali s prevrtanimi jantarjevimi kroglicami in bronastimi ali medenimi prstani in zaponami iz gomile na Saviškem polji, ki se je pred štiridesetimi leti njivam umaknila.

Iz tacih znamenj smemo sklepati, da so okoli Ajdovskega gradca v soseski zdanjih vasij Lepenjce, Bitnje, Bistrica, Brod in Savica že za Rimljanov sedevali poljedelci, rudarji in kovači. Velike pa te naselbine niso mogle biti in tudi bogate ne; kajti rimskega denarja se ni mnogo izkopalo in našel se ni noben spomenik iz kamena in noben obrezan marmor, da si je dokaj marmorja v Bábini Gori. Tudi nikjer se ne sledi podzidje cestam in zidanicam. Tisti staroselci so najbrže prebivali v lesenih, a gorkih in suhih kočah, kakor je do

Digitized by Google

konca 18. stoletja sploh v Bohinji bila navada; bolj so tovorili, nego vozarili — kajti tudi ceste se ne dadó zaslediti — in svoj bronasti denar so varčno rabili še dolgo potem, ko so že davno rimski cesarji zbrali se k svojim očetom. Vse, kar se je našlo, ubožno je, in kaže na uboštvo starih prebivalcev. Najti se pa še utegne kaj znamenitega; kajti dozdaj se je malo iskalo in veliko, kar se je po naključji našlo, zavrglo, zamolčalo in celo zatajilo.

„Accidit in puncto, quod non speratur in annum.“ —

Ali je na Ajdovskem gradci kedaj stal grad ali trdnjava? Tudi to vprašanje se mora zanikati.

Rimljanje sploh niso svojih trdnjav stavili na strme robove s težkim pristopom in majhnim prostorom. Pri Ljubljani n. pr. se niso utaborili na mestu zdanjega Grada ali na Golovci, temveč na ravnem Mirji. Da bi krotili betvico Bohinjcev, tudi gradu ali trdnjave niso potrebovali, kakor take potrebe tudi v porimskih časih ni bilo in je še danes ni. Morebiti je šla za Rimljanov pozneje opuščena cesta s Tolminskega čez Bačo v Bohinj, in od tiste ceste se nemara najde sled nad vasjo Ravne, kakor mi je nekdo pravil. Pa ta cesta je težko delj sezala nego samo v Bistriško dolino, kajti zgornja Gorenjska stran Kranjske dežele nima skoro nič rimskih znamenj, in je takrat najbrže bila gosto lesovje. To malo cestico ali tovorno stezo ni kazalo čuvati s previsokega Ajdovskega gradca, ko so bila na Bači nad Bohinjem in pri vaseh Bitnje ali Lepenjce, katerih se je cesta morala dotikati, za varstvo in nadzorstvo bolj pripravna mesta. —

Tudi pozneje se na Ajdovski gradec ni stavil noben grad. Da bi se bila o preseljevanji narodov, ko so se divja krdela drvila v rajsko Italijo, v obljubljeno deželo, kaka četa zgrešila v Bohinj, in prodrla skozi ozko, s šumami in skalami zaprto, dolgo in odljudno sotesko, ki se zdaj „Štenge“ imenuje, ni verjetno. Kajti v Bohinji ni bilo mnogo pleniti; in četa, ki je skozi Štenge utegnila v Bohinj prodreti, ni tam ostala. Zazrla je z južnih, mejnih gor sinje morje, severno Italijansko raván in bele zidove velikega Ogleja; nesla je tedaj svoje orožje dalje proti lepi Italiji. Obri so Slovence dolgo mučili, pa težkokdaj so bili v Bohinji. Drugod v Slovencih se še slišijo pravljice o pesjanih. V Bohinji tacih pravljic ni. Saj še celo Turki, ki so skoro vse kranjske kote preplavili, nikoli niso pridivjali v Bohinj. —

Digitized by Google

Ko se je z nastopom srednjega veka umakniti morala latinska omika ter družabni red in pravna varnost rimskih časov germanskemu pravnemu načelu, da je sila nad pravico, gradili so si pač potem načelu do moči prišli germanski ali pogermanjeni gospodje po časi tudi med Slovenci svoje trdne gradove nad pohlevnimi seli tlačenih tlačanov in jih najrajši postavljali na strme robove in gorska zakotja, da so tam bili sosedje medvedov in drugih zverij jednaka pravna načela upotrebljajočih. Vender v srednjem veku ni bilo ne na Ajdovskem gradci, ne drugod v Bohinji germanskega trdnega grada. Skoro ves Bohinj je prišel precej zgodaj pod bolj krotko, ker cerkveno, oblast Briksenskih škofov. Tem je pa za vladanje njih Blejcev in Bohinjcev zadostoval Blejski grad. Ko bi pa bil kdajkoli na Ajdovskem gradci stal grad, ostalo bi bilo od njega vsaj količkaj ostanka in sledu, ker voda tam ne nastopa, plazovi ne trgajo, in prebivalci okoliški niso spravljali težkega kamenja s strmega hriba, ko so za vse svoje potrebe blizu na ravnem z drobnim in debelim, potrebnim in nepotrebnim kamenom le preobilno obdarovani. Gori na Gradci pa ne najdeš nobene razvaline, ne Črtomirove, ne druge lastnine. Smemo tedaj reči, da Ajdovski gradec nima nič zgodovinskega na sebi.

Saj še celo, kar je historičnega, ni vselej istinito. V Klunovem zborniku „Archiv für die Landesgeschichte des Herzogtums Krain“ in v Dimitzevi kranjski zgodovini beremo, da je Briksenski škof Hugon leta 1120. ustanovil v Bohinji samostan Cruskilach ali Cruskilack, in Dimitz po pisanih poročilih pristavlja, da je ustanovitelj v tem samostanu tudi svoje življenje sklenil. Drugi tudi v 12. stoletji osnovani samostani na Kranjskem, kakor Velésalski, Zatiški, v Kostanjevici in na Bistri so prebili mnogo stoletij in Valvazor jih ima lepo naslikane v svoji kroniki. O samostanu v Bohinji pa Valvazor prav nič ne ve, dasiravno je veliko dežele obhodil in mnogo zgodovinskih virov in listin pregledal. Iskal sem v dijaških letih po Bohinji imen, ki bi se dala zaviti v Cruskilach, ter povestij in pravljic, iz katerih bi se dalo soditi, da je nekdaj v Bohinji stal samostan, ali da so kjer si bodi v Bohinji živeli menihi, ali da je tam umrl škof iz tujih krajev. Ves moj trud je bil zastonj; in ko sem trdil, da je v knjigah pisano, da se je v 12. stoletji v Bohinji zidal samostan, bili so ljudje le bolj prepričani, da je v knjigah veliko zlaganega. To sem si potlej tako tolmačil, da je ta Bohinjski samostan ostal samo na papirji, in da je pravi zidavi nedostajalo zagotovila dohodkov, podpore

Digitized by Google

dariteljev, pravic in svoboščin deželnih knezov in morebiti tudi papeževega privoljenja. Morebiti se je samostan zidati začel, a pripomočki so med zidanjem usahnili. Nemara se je to godilo ravno na „Pozabljenem“ za Bistrico — v jako zavetnem kraji za pobožne menihe. Govori se, da je tam stala prva Bohinjska cerkev. Kaže se še zdaj mesto, kjer je neki stala. Sledu pač ni več. Stoje pa tam poslopja fužine, ogelnjaka in delavskih hiš že iz davnih časov. Že Valvazor, ki je pred 200 leti živel, pripoveduje na kak čuden in nemogoč način na Pozabljenem železo vlečejo. Ako je kedaj tam stala cerkev z opuščenim samostanom, porabilo se je pozneje p o z a b l j e n o zidovje in gradivo za fužinske stavbe.

Če smemo dvojiti o zgodovinski resnici Bohinjskega samostana, ne sme se nam zameriti, da nimamo vere v Bohinjski grad na Ajdovskem gradci.

Znani so mi pa v Bohinji trije gradci: Ajdovski gradec, katerega sem že opisal, Zajčji gradec — prodovje debelih skal pod gorsko steno „široko polico“ blizu vasi Savice, — in Gradec nad potokom Suho, na južni strani iztoka Jezernice, Save iz jezera. Vsi ti gradci se ti vidijo štrleče stene ali razvaline mogočnih gradišč, ako jih gledaš od daleč in z živo fantazijo. Ako so Bohinjski staroselci pribežali iz krajev, kjer so videli gradove, in ako so imeli kaj fantazije, smeli so ta mesta imenovati gradce. Gradec med Bistrico in Bitnjami je pa priimek Ajdovski nemara od tod dobil, ker je tam stal, kjer so nekdaj Ajdje prebivali, ali na tisti strani, koder se do njih pride. Jednako so se naredila imena vasij v Bohinji in v Bledu: Laški Rovt — Rovt na laški strani, Nemški Rovt — Rovt na nemški strani Bohinjska Bela — Bela pred Bohinjem in Koroška Bela — Bela pred Korotanom.

Črtomirov grad na Ajdovskem gradci je zidal jedin Preširen. Našel ni druzega gradiva nego starinsko ime in ni imel pripomočkov nego sam svoj pesniški duh; vender je njegov grad lepše in stanovitneje zidan, nego vsi ošabni gradovi nekdanjih nemških vitezov in škofov.

Ko smo ravno v Bohinji in pri „Krstu pri Savici“ in se človek od obeh težko loči, naj še povem, kako je Preširen tudi imenitno Savico pesniški poveličal. — V „Krstu“ beremo:

„Izmèd oblákov sónce zdáj zasíje,
In mávrica na blédo Bogomílo

Digitized by Google

Lepôte svóje čísti svít izlíje.
Nebéški zór obdá oblíčje mílo;
Jok, ki v očí mu síli, kómej skrije,
De ní nebó nad njím se odklenílo,
De je na svéti, komej si verjáme,
Tak Čertomíra ta poglèd prevzáme.

Res, kakor tukaj Preširen poje, tako krasna je mavrica pri Savici. Pa le malokdo jo vidi, kajti solnce komaj tri predpoldanje ure obseva spodnjo polovico slapa in goste, kvišku vihrajoče srage razpenjenega kotla, v katerega Savica grmi. V ledenomrzlem sopuhu teh srag narede solnčni žarki več mavric jedno nad drugo. Posebno goste in živobojne so videti, ako jih gledaš od stene na levi strani kotla, tako da imaš solnce ravno za hrbtom. Tjà čez skale pod kotlom lahko prideš, samo pazi, da varno stopaš, sicer ne prideš več cel in sam iz prepadov in globočin deroče vode. Ako se tam v čarobni pogled zamaknen spomniš Črtomira in Bogomile, izprevidel boš, da je Preširen tudi tukaj rabil poetiško svobodo. Mavrice se previsoko vzpenjajo in človeku se ni mogoče tako postaviti, da bi drugi videli njegovo obličje obdano z mavrico čistim svitom. Tudi na bledo Bogomilo ni mogla mavrica razliti svoje lepote.

Neverjeto resnico, da se pri Savici mavrica vidi, izprašal je težko Preširen iz malobesednega Bohinjca zgornje doline. Gotovo pa je, da je bil v Bohinji in da je obiskal Savico, že takrat slovečo. Moral je tam biti jasnega dne pred deseto uro zjutraj, ker pozneje se mavrica ne vidi, in pogled v krasno prikazen ga je tako prevzel, da je iz tega vtiska ustvaril najlepši prizor v „Krstu pri Savici“. Pravilo se mi je, da je Preširen pri spomeniku ob Savici sedé ves zamišljen dolgo strmel v grmeče pene slapa in v Ogradnika navpičnih sten v nebo kipeče sklade nad seboj. Tovariši so ga nadlegovali, naj katero zakroži o Savici. On se jih je odkrižal s kratko, precej robato zabavljico na Savico. Oni pa ž njo niso bili zadovoljeni: in na to je Preširen izpregovoril, da bode o Savici táko zapel, da bodo vsi strmeli.

Tako bi se bil spočel „Krst pri Savici“. —

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

I. Od Trsta do Smirne.

Bilo je 18. avgusta leta 1873.; ležali smo s tedanjo največjo avstrijsko ladjo oklopnico „Lisso“ pred tržaškim pristaniščem ter slavili z gromom velikanskih topov rojstveni praznik našega najvišjega vojnega poveljnika, presvetlega cesarja Frana Josipa I., ko nam dojde nenadoma telegrafično povelje, pripraviti se na daljno potovanje po širnem morji. Težko si je misliti, kaka čutila so nas navdajala o tej vesti. Mi samci, kateri si mislimo ves božji svet svojo lastnino in na drugi strani vender nimamo ničesar, kar bi nam moglo beliti glavo, vzprejeli smo to povelje z veliko radostjo; kajti izpolnila se nam bo vender jedenkrat srčna želja, zapustiti za nekoliko časa domača obrežja ter ogledati si nekoliko tudi tuja morja, tuje dežele in do zdaj še nepoznata mesta. Drugače pa oženjeni; nenadoma smo morali zapustiti pristanišče in ni jim bilo možno, pritisniti še jedenkrat pred odhodom na prsi svoje drage soproge in poljubiti svoje ljube dece; brez slovesa smo odrinili na daljni pot, ne vedé, kedaj se zopet vrnemo. In pomorščaki, katerim sicer prisvájajo malo sočutja, v takem slučaji vender nismo tako trdega srca, da bi ne vedeli umeti solze v očesu svojega bližnjega, celo svojega kamerada.

Prva in glavna stvar je bila preskrbeti blagajnico z zlatom ter ukrcati vsakovrstnega živeža in premoga za tri mesece, da vsaj za toliko časa ni treba trositi novcev po inozemskem za veliko dražje in čestokrat veliko slabejše blago. Odpravile in preskrbele so se še druge malenkosti in 24. avgusta smo zapustili tržaško pristanišče ter odpluli doli po Jadranskem Morji.

Pri odhodu se nam je pripetila na morji ne redka nesreča. Komaj se je bila kolosalna ladja začela gibati, prestraši nas vpitje,

Digitized by Google

da je pomorščak padel čez brod. Urno planemo na krov in zapazimo, kako ubožec plava že daleč za nami in akopram se ladja ustavi in pošljemo nesrečniku čoln naproti, doseči ga vender niso več mogli, ker je morje gnalo silno visoke valove, kateri so ga bili kmalu pred našimi očmi pogoltnili. Pozneje nam je bilo objavljeno, da je morje izbljuvalo mrtvega pomorščaka med skalovje pri tržaškem svetilniku, kjer so ga našli in spodobno pokopali.

Začetek našega potovanja je bil tedaj nesrečen in babjeverci so nam prerokovali nezgodo za vso našo vožnjo; a hvala Bogu, da se jim ni izpolnila njihova volja; kajti to je bila jedina nezgoda, katera nas je zadela.

Dolga pot je, preorati vso Adrijo od severja do juga, preplavati Joniško Morje, kreniti okoli Grecije med Kikladske otoke in čez Egejsko Morje do Smirenskega zaliva! Vozili smo se celih deset dolgočasnih dnij, v katerih časi ni moglo oko zazreti okoli sebe ničesar, nego neizmerno morsko planjavo in sem ter tjà svetlobela jadra samotne ladje, koja je kakor mi borila se s penečimi valovi, da bi prej dospela do svojega zaželjenega smotra. Blagovôli me zatorej prijazna čitateljica in prijazni čitatelj obiskati med temi dolgimi desetimi dnevi v mojem zdanjem stanu, da si nekoliko ogledata od blizu pravo pomorščakovo življenje.

Vojna ladja se more primerjati vojašnici na suhem, toda s tem razločkom, da na ladji, posebno na širokem morji, navezani smo vsi tako drug na druzega, da se moramo smatrati kakor udje jedne obitelji, a na suhem hodi vsak svoj pot. In to tudi drugače ne more biti; na majhnem prostoru nas je živelo skupaj 550 osob; razumeva se tedaj, da smo morali poznati drug druzega od obličja do obličja in kamor se je človek ozrl, videl je znan obraz. V takih razmerah sklepajo se prijateljstva, katera veljajo mnogokrat vse poznejše življenje. Vsi imamo jednake pravice, jednako odgovornost; skupno veselje, skupno žalost; drug mora iti drugemu na roko in drug imeti potrpljenje z drugim, da vlada mir in jedinost v tej velikanski družini. Tukaj vidimo na ozkem prostoru vsacega njemu odmenjen posel in vender ni nikdar drug drugemu na poti.

Za ranega jutra se razlega trobentarjev rog po ladjinih prostorih ter budi moštvo in štab na noge. In tedaj se začenja življenje in

Digitized by Google

vršanje po vsej ladji, kakor v velikem panji, kadar se zjutraj čebele napravljajo na pašo. Toda mi ostanimo rajši še dobro uro v gorki postelji; tudi ne bi vam svetoval zdaj že hoditi na krov; kajti nevarnost je, da bi vas ne odnesla povodenj; krov peró namreč na vse zgodaj in snažijo ladjo od zunaj in od znotraj ter pluskajo z morsko vodo okoli, da bi kmalu vse odplavili, ako bi ne bilo tako dobro pribito ali privezano. Pustimo jih tudi, da razpnó jadra na jutranjem solnci in prezračijo ladji vse prostore ter počakajmo do osmih zjutraj, da razvijó zastavo. In glejte, da smo tudi zaspali, prebudila bi nas vojaška godba, katera gode o tej svečanosti mogočno cesarsko himno. Zdaj je tedaj čas, da vstanemo in odrinemo v obednico posrkat svojo čokolado ali kavo in potem pogledat na krov, kjer so se menda že posušila znamenja zjutranje povodnji.

Voda je sicer opravila svoj posel, a na svojo ladjo ponosni pomorščak še ne miruje ter zahteva, da se ladja obleče vsako jutro v čisto, praznično obleko. Pazite tedaj, kako ročno ličijo pomorščaki vso kovino, bodisi železo, med ali baker, visoko na jadernikih, na krovu ali pod krovom. In zakaj tudi ne? Saj jim svira tamo-le pri velikem jaderniku vojaška godba za kratek čas, kakor bi bilo delo res tako težko, da bi jim je morali sladiti z godbo; toda mislimo si danes, da igra nam na čast in poslušajmo; zagotavljam vas, da vam ne bo žal.

Toda godba kmalu odstopi in ob devetih se pričnó prave vojaške vaje. Kakor vsakdo, tako moram iti tudi jaz na svoj posel; vi pa ostanite tamo-le na kasaretu, da ne boste nobenemu na poti in videli boste, kako na mogočen glas poveljnikov začnó mrgoleti pomorščaki in plezati po vrvenih lestvicah na jadernike v koš, kjer se kakor blisk razdelé po jadernikih in ranjah, razvijajo in zopet zavijajo jadra, izpuščajo ranje na krov in jih zopet dvigujejo na svoje mesto. Ko ste se nagledali teh nevarnih vaj, pri katerih more vsak trenutek pomorščak pasti 30 metrov visoko na krov in razbiti si črepinjo, tedaj pojdite v baterijo, kjer sučejo mogočne Kruppove topove in se vadijo, rabiti jih v pravem času. Gorje ladji, kojo zadene tak projektil! Hodite dalje in videli boste, kako se tamo razlaga krmilo in njegov pomen, a pazite, da vas na vaši promenadi ne podere zopet druga četa pomorščakov, kateri tako ognjevito manevrirajo po ladji, kakor bi imeli Bog si ga vedi kak prostor na razpolaganje. Pojdite še skozi ona vrata iz baterije v sprednji del ladje in videli boste, kako

Digitized by Google

se naš kuhar v snežnobeli jopici ročno suče okoli železnega ognjišča, dobro vedoč, da se bliža ura, da bo moral pokazati svojo gastronomično vednost. Tam na levi pa, — ne svetoval bi se vam bližati, ako ste premehkega srca, — tam je bólnica, tam gospoduje ladji zdravnik. Poslužite se rajši stopnic pred nami, po katerih dospete nizko pod vodo, kamor solnce nikdar ne prisije in zazreli boste velikansko mašino, gibalno moč, dušo vse ladje. Tukaj vlada mašinist; tu je kovačnica, kjer poje bat po nakovalu, da se razlega po vseh spodnjih ladjinih prostorih. — Malo korakov nazaj zapazite starešino med svojimi polnimi sodi, vrečami in različnim živežem in ako se potrudite po bližnjih stopnicah navzgor, dospete v elegantni oddelek ladje, do velike dvorane in stanovališč ladjinemu štabu.

Opazovali ste med promenado na krovu častnika, pod krovom zdravnika in mašinista; blagovolite napósled obiskati tudi prijazno kabino, v kateri si računar ubija glavo ter opazuje vse življenje na ladji od najbolj prozaične — od denarne strani. Vesel je vašega pohoda, ponudi vam odpočiti se nekoliko v mehkem naslonjači, postreže vam tudi iz srca rad s kupico dobrega češnjevca ali dobre slivovke, zagotavljaje nam, da nam bode po njem bolje šel v slast drugi zajutrek, katerega ravno zdaj naznanja trobente pomenljivi glas.

Tega klica nečemo zamuditi. Urno tedaj popusti vsakdo svojo opravilo in se napoti v obédnico, iskat si pokrepčanja in razvedrenja po končanem delu. Vstopite tudi vi in videli boste, da življenje na morji ni ravno tako neprijetno, kakor si ga misli marsikdo. Zajutrek nam diši, kakor bi prišli od najtežjega dela in med jedjo pripoveduje se marsikatera tako živahna, da bi človek kmalu lehko pozabil, da nas loči voda toliko in toliko miriametrov od suhe zemlje.

Ob tem času obeduje tudi moštvo in po obedu privošči se vsej ladji ura splošnega počitka. Trudni pomorščaki poležejo okoli po krovu in po bateriji ter si zapalijo pipo ali prižgó slastno cigareto; štab pa si išče po prijetnih kabinah počitka, da nas zopet vzdrami krmilarjev zvon ob jedni popoludne, kličoč nas vsacega na odmenjeni mu posel. Tedaj se začenja zopet delo povsod: v jadernikih, na krovu, v bateriji, nad vodo in pod vodo. Te splošne vaje trajejo do petih popoludne, do glavnega obeda, kateri nas vse od štaba zjedini še jedenkrat v veliki dvorani. Žal, danes nas opozoruje vse, da je že jako dolgo, kar smo zapustili suho zemljo; mesto sočnega beafsteaka

Digitized by Google

ali druge slastne pečenke se moramo zadovoljiti s slanico; mesto govejega mesa in krepke mesne juhe dobra mora biti prežganica. A to nam ne kvari dobre volje; saj vemo, da dojdemo kmalu zopet v novo pristanišče, kjer nam bo prilika, odškodovati se za prebite nezgode. In božje kapljice, te nam je tudi še ostalo, da nam vedri um in razveseljuje srce.

Čas po obedu posveti vsak svojim osobnim potrebam. Moštvo se razdeli v posebna krdela ter prične svoje navadne igre in razveseljevanja. Tu se razgovarjajo znanci o domačih stvaréh, tam igrajo tombolo; tu se čuje sramežljiva istranska „Rožica rumena“, tam ona četa zopet z mogočnimi glasovi poje slavnico „Kraljeviču Marku“, da se razlega daleč okrog. In v štabovih prostorih tudi ni tako mirno, kakor se vidi na prvi pogled. Tu prineseta dva vsak svoje citre v dvorano in koncertirata, da se človeku srce smeje; tam se zaprè drug v svojo kabino in moleduje na svojo sentimentalno piščal; tukaj daruje v kotu pri mizi trojica bogu Bahu, kakor bi ne bili prišli še le od obeda; pri oni zeleni mizi pa vidite zopet štiri druge razgrevati se pri taroku. Marsikateri pa se je izgubil takoj po obedu v svojo celico in ako bi ne bilo indiskretno opazovati na skrivnem, kaj ga zadržuje, da se ne udeležuje naše družbe, našli bi, da piše samotar goreče liste svoji ženi, zaročeni nevesti ali svoji ljubici; kajti jutri bo palo sidro v Smirenskem pristanišči, kjer bo imel priliko, izročiti pismo pošti na zaželjeni naslov.

Mene pa ne zanimlje niti vino, niti igra, zadnje omenjene skrbi mi pa tudi — vsaj do zdaj — še niso delale najmanjše preglavice, zatorej odrinem kmalu v svojo kabino k počitku ter pustim, da me vojaška godba, koja svira vsak večer po poldrugo uro na krovu, zaziblje v sladke sanje. —

Digitized by Google

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

13. Jutrovica.

Kranjska dežela je slovela nekdaj za bogato kakor malo katera druga. Rodila je od konca do kraja obilo najlepšega žita in najžlahtnejšega vina. Ljudje so jedli pečenko in potico, pili starino in spali na pernicah. Na Kranjsko so prišli trije stari romarji: Sveti Trije Kralji. Oglasili so se najprej pri gorenjskih kmetih. Kmetje so dali vsakemu kos ajdovega kruha, kupico mrzle vode in za posteljo strnén otèp. Rekli so tudi vpričo njih, da vlačugarji še take postrežbe niso vredni. Za ta greh je Bog hudo kaznil gorenjske kmete. Strnenega žita dosti prideljujejo, ali ostaje jim samo slama za posteljo: zrnje morajo prodajati, da zadovoljijo s skupljenim denarjem gospodo. Jesti jim je treba ajdov kruh, ker boljšega niso vredni. Zemlja jim je nehala dajati vino, katerega niso privoščili svojemu bližnjemu. Ostala pa jim je dobra mrzla voda in tudi pravica, da smejo pri njej, kolikor jih je volja, peti, gosti in plesati! Sv. Trije Kralji so se mudili še delj časa na Gorenjskem. Šli so zaporedoma k vsem stanovom. Ljudje so jih vzprejemali mrzlo in zaničljivo; samo pop, rezár in konjederec so jim dali drage volje vse to, kar so sami imeli in uživali. Za to pa je te tri tudi Bog blagoslovil in jim povrnil dobroto z dobroto. Podaril jim je dober kruh in zaslužek ne le domá, ampak po vsej soseščini. To je uzrok, da dobiš gorenjskega duhovna po vsem Kranjskem, pa tudi po bližnjih škofijah; ravno tako si delata dobičke po širokem svetu gorenjski rezár in konjederec.

Spoznavši Gorenjce napotili so se Sv. Trije Kralji na Dolenjsko. Kmetje se jih niti tam niso obveselili. Dali so vsakemu kos zmesnega kruha iz ovsa in prosa, kupico najslabšega vina in za posteljo ječmenov otep. Ob jednem so zabavljivo godrnjali, da je za berače vse dobro. Bog je kaznil tudi dolenjske kmete. Odslej so morali jesti zmesen kruh iz ovsa in prosa, ker je za nje vse dobro. Vino, katero jim je trta rodila, bilo je z večine tako kislo in prazno, da so je imenovali sosedje: cuckovec, cviček, zvižgalec, zelnica, nedolžna kri.

Digitized by Google

Razen ječmenove slame za posteljo ostala jim je res da tudi ječmenova kaša, ali ne za slast in veselje. Pustega „bizgeca“ se boji kmet in družina, celó berači ga preklinjajo. Sv. Trije Kralji so pohodili tudi na Dolenjskem vse stanove. Po krščansko vzprejeli in pogostili so jih samo oskrbnik, sebenjak in kuharica in Bog je te tri stanove blagoslovil. Če se dolenjskemu oskrbniku ne ljubi več služiti, kupi si graščino in če se prodaje kakemu kmetu grunt, kupi ga sebenjak. Dolenjskim kuharicam ponujajo dobro službo domača in tuja gospoda: nahajajo se po Ljubljani in Zagrebu, po Gradcu in Trstu in marsikatera se je že prav na bogato omožila in se povzdignila za gospó.

Kranjska nepriljudnost in skopost razglasila in razvedela se je po vseh deželah in narodih in vzbudila do Kranjcev splošno nejevoljo in sovraštvo. Če pride kranjski revež na Štajersko ali drugamo, pitajo ga povsod z vlačugarjem in beračem in gonijo brez usmiljenja iz hiše. Ako dobi kak dar, ne dadó mu ga iz dobrega srca, ampak za to, da se nadležnika iznebé. Tako se morajo pokoriti zdaj za grehe hudobnih sprednikov ubogi vnuki!

S Kranjskega so popotovali Sv. Trije Kralji na Hrvatsko. Proti večeru so prišli v borno vas Mrakovico. Ime je dobila od tod, ker je sijalo solnce komaj pol ure na njo. Od jedne strani so zapirali dolino strmi Gorjanci, od druge pa navpična gola pečina, ki je kipela še čez oblake. Ko so videli blagi Mrakovičanje stare romarje, smilili so se jim prav v srce in vabili so jih k sebi vsi od prvega do poslednjega. Sv. Trije Kralji so šli k županu, ker jih je bil prvi zagledal in povabil. Njegova žena jim je prinesla vse, kar se je dobilo dobrega doma in pri sosedih: slanine, pleča, bravine, pečenega purána in še marsikaj druzega. Pripravila jim je tudi dobre postelje, za vsakega mehko pernico, da jim se trudni udje slaje odpočinejo. Ko pa se je storila noč, postavil je župan prédnje debelo voščeno svečo, katero je bil kupil pred praznikom Svetih Treh Kraljev, da je gorela na čast tem svetnikom in pred njihovo podobo. Stari romarji so se pomenkovali preprijazno ž njim in z vso njegovo rodbino. Pripovedovali so jim o svoji domovini, o srečni jutrovi deželi, ki se zove jutrova za to, ker jo obseva solnce od ranega jutra do poznega mraka. Pravili so jim o vseh prerazličnih žitih in sadežih, ki v njej dozorevajo in o neskončni slasti in dobroti njenega vina, kateremu ni najti jednakega pod božjim solncem. Župan vpraša svoje goste, če je jutrova dežela ravna ali gorata. Najstarejši romar mu odgovori: Proti zahodu poteže

Digitized by Google

se dolga gora, kakor vaši Gorjanci, ali skloni se jej dvigujejo povsod tako po lahkem, da se komaj pozna: hude strmine, ki se ne bi mogla obdelavati, ni nobene. Proti vzhodu pa se širi, dokler oči nesó, najkrasnejša ravan, vsa prepletena z žitnim poljem, prijaznimi holmci in zeleno dobravo. Da me boste laglje razumeli, pokazal vam bom z voskom, ki se je nakapljal od sveče, vašo deželo in jo z našo tako zjednačil in poravnal, da ne bo ostal med njima noben razloček. Pazite! Tod gredo strmi Gorjanci; tod se vleče dolga, žalostna tokava, v kateri stoji vaša Mrakovica in na tej strani moli proti nebu navpik ta nesrečna, ogromna pečina, ki jemlje dolini svetlobo in gorkoto blagodatnega solnca. Najprej se morajo Gorjanci tako nagniti, da se bo dobilo dovolj pripravnega prostora za vinstvo in senožeti. O teh besedah pritisne čestiti starec voščeni kupček, ki je pomenil Gorjance in zdajci se začuje proti zahodu strašansk polòm, kakor da bi se bil podrl mogočen hrib. Potem se dotakne druzega kupčka in veli: Ta vaša navpična skala ni za nikako rabo, treba jo je povse odstraniti. To rekši potlači in razplošči okapke, ki so pomenili navpično pečino, da ni ostalo nič višave, ob jednem pa se začuti grozovit potres, kakor da bi se bila navpična skala utrgala in pogreznila v zemljo. Po tej šali se dvignejo stari romarji, žele županovim lahko noč in gredo spat. Župan pa pravi ženi: Poglej čudo! prisijal je mesec, katerega nismo v tem hramu še nikoli videli. V spanji so se mu prikazali Sv. Trije Kralji, zahvalili ga za postrežbo in blagoslovili. Zjutraj ga vzbudi žena in veli: Poglej novo čudo! v hram nam je prisijalo solnce, ki ga Mrakovica dopoludne še nikoli ni videla. Ko je župan pogledal, če so dragi gostje že vstali, našel je postelje prazne, videl pa je skoz okno vso neizrečeno krasno podobo jutrove dežele, katero so zapustili. Zdelo mu se je, kakor da ga je prenesel kak božji angelj iz mrtve puščave v nebeški raj. Navpična skala je zginili brez sledu, kakor da ne bi bila nikdar skrivala nesrečni Mrakovici solnca. Gorjanci so se nagnili na stran, njihove puste strmine so se izpremenile v prisojne in položne rebri, ustvarjene kakor nalašč za vspešno rast božje kapljice — najplemenitejšega pridelka na vsem neizmernem prostoru naše slavjanske domovine. Pod Gorjanci in njih odrastki pa se je širila proti Metliki, Karlovcu in Zagrebu prerodovita ravan, vsa prepletena z žitnim poljem, cvetnimi lokami, kašatimi vrti, prijaznimi holmci in zeleno dobravo. Uboga Mrakovica si je brzo opomogla in razcvetela. Zaselila je s svojimi

Digitized by Google

prebivalci slavno Vivodino in vso bogato krajino, ki se razprostira tjà do Jastrebarskega trga. Ali vnuki niso ohranili v vseh rečeh nedolžnih nravov, ki so dičili in osrečili staro Mrakovico. Njihovi grehi so zakrivili, da se je čista podoba jutrove dežele na mnogih mestih okrušila in pohabila. Sem ter tjà kaže zdaj mesto prijaznih dolcev blatne jarke, mesto ljubkih, povsod plodonosnih bregov odrte robove in strme klance. Tudi še marsikatera druga milina in lepota se je na njej po polnem izbrisala ali vsaj zamazala. Vender pa jej je ostalo še dovolj čudovito dražestnih črt in oblik, da se domisli človek brez truda prvotnega obrazca najsrečnejše zemeljske krajine. Vivodinska in druga sosednja vina slové še zmerom daleč preko mej hrvatskega kraljestva. Tovorniki hodijo pónja o dobrih letinah iz vseh krajev in koncev, ker so uverjeni, da slajših in močnejših ne bi nikjer dobili. Ali pónja hodijo tudi o slabih letinah, ker jih uči skušnja, da se vivodinska in sosednja vina upirajo skoro vselej zmagovito vsem nepogodam in udarcem vremena in letnih časov. Božji blagoslov pa se usiplje Hrvatom z obilno mero tudi na polje in vrte, na hleve in dvore. Hranijo se lahko ne le s kruhom, ampak tudi s svinjino in bravino, s tolstimi purani in vsako drugo kuretino. Pernate postelje vidi osupneni popotnik v najpriprostejših kmetskih kočah, v katerih bi pričakoval komaj slamnate. Ta rodovitost in to bogastvo sta dar božje milosti, katerega so prinesli Sveti Trije Kralji gostoljubni hrvatski zemlji. In božji blagoslov jej bo ostal, dokler bodo ohranili bratje Hrvatje zlata svojstva in plemenite navade svojih očetov: spoštovanje starosti, ljubezen do bližnjega, priljudno postrežnost proti znanim in neznanim, domačim in tujim gostom in popotnikom. V spomin svetih romarjev, prišedših iz jutrove dežele in velike sreče, katera je došla po njih Mrakovici, izgubila je ta vas svoje staro, tako otožno imé: začela se je zvati in se imenuje še dan denašnji Jutrovca ali Jutrovica.

Opomnja. Kdor bere to povest, mogel bi misliti, da stoji Jutrovica pod Gorjanci v lepi, rodoviti ravnini, kar pa ni res. Nahaja se v goratem in zeló kamenitem okraji, ki je na vse strani krasno odprt in za vinstvo neizrečeno pripraven. Povod bajki je dala brez dvojbe ta prisojnost in dobrota vina, še bolj pa nenavadno imé Jutrovica. Ta vas je zdaj precej borna in menda nikoli ni bila dosti bogata. Ljudje so mi sami pravili, da žita ne dobé dovolj za svojo potrebo in če ne rodi vino, da morajo stradati. Tedaj so osrečili Mrakovičanje

Digitized by Google

s svojim gostoljubjem bolj druge Hrvate nego sebe in svoje obližje. Od Novega Mesta do Jutrovice je sedem ur, od Metlike tri. Cesta je od Kranjske Radovice dalje tako grda in zanemarjena, da pač ni vredna tega imena.

V drugi strugi.

Ostavil svojo strugo je
Potočič v teku let
In si izkopal drugo je
In bistro tekel spet.

In kmalu mu glasnó pojoč
Skakljale ptice so
In vstájale ljubkó cvetoč
Lepé cvetice so.

O naj mu le! — Pri njem sem bil
Poleten solnčen dan
In s tožnim srcem ga motríl,
Ko tekel je glasán.

Pozná se še, kjer prejšnje dní
Imel on strugo je;
Temà je tam in mrák noči —
Izkopal drugo je!

Vesel je zdaj in pa glasán,
Ko bil ni nikdar pred,
In krog in krog lepó nastlan
Duhtí mu pisan cvet! . . .

Le mêni ne! . . . Kakó bi rad
Ostavil žalni pot
In vsaj enkràt, oh le enkràt
Bi togi bil gospod!

—b—

Pismo.

Ko ptičica vesela bom
In pesenco zapela bom,
Da ljubi moj prišel bo spet,
Oj dražji mi ko celi svet!

Teškó, teškó čakála sem
In glasno zanj plakála sem;
Oh! plakal je i on z menój,
Ko hrabro šel je v grozni boj!

Denès pa pismo pisal je
In v njem lepo narisal je,
Kaj vse prestal je bil krepkó
In pa, da se povrnil bo!

Oh, ljubi moj, oh ljubi moj,
Kakó vesela sem s tebój;
Kakó bom spet sprejela te,
Kakó srčnó objela te!

Uže te vidim pred sebó
In solze mi z očij tekó:
Ti ljubček moj, trpel si bil,
Po mêni se bridkó solzil!

Pa proč otožne tožbe zdaj,
In tudi žalost ž njimi v kràj!
Ko ptičica vesela bom,
Saj kmalu te objela bom!

—b—

Digitized by Google

Smrt carja Samuela.

Balada.

Car Sámuel sedí na skalnem gradu,
Kipéčim nad Prilipom ob prepadu;
Sam cár sedi, ob mizo roko pravo,
Ob rôko sivo si podpira glavo.

Temné se misli mu podé po glavi,
V bolesti divji srce mu krvávi,
In votlo car sam s sábo beseduje,
Da ko iz groba glas temán se čuje:

„Oj Bêlasica, gora Bêlasica,
Naj solnce več ti ne obsije lica!
Ti vragu našemu si pomagála,
Bolgarsko zemljo milo mu izdala!“

„Obúdi zopet pále nam junake,
Iz robstva réši jadne nam rojake!
Oj Bêlasica, tóžna Bêlasica,
Naj solnce več ti ne obsije lica!“

Ustane car, počasi k oknu stopi —
Kaj hočejo tam doli oni tropi?
Kamòr okó po polji carju kroži,
Po širnem polji stopa mož ob moži.

„ „Rojaci so“ “, takó mu sel naznáni,
„ „Po zadnjem boji v sužnost odpeljani,
Ki jih Bazílij, cesar bizantinski,
Nazaj pošilja zdaj na dom očinski.“ “

O preveseli, srečni tej novósti
Prešine carju lice žar radósti;
Raz grad hití, da bojne vidi druge,
Ki toliko so vzróčili mu tuge.

Veselo car prihíti k prvi čéti:
„Bodite vsi presrčno mi vzprijeti . . .“
A kakor da za grlo smrt ga davi,
Beseda v grlu starcu se ustavi.

Otožno klánjajo jetniki glavo,
Molčé, počasi grédo čez planjavo;
Pred četo vsáko mož jednóok hódi,
Za sábo sto nesrečnih — slepcev vódi!

Digitized by Google

Kar vplénil je Bolgarjev v bitvi ljuti,
Oslépil vse je Bizantínec kruti —
Nazáj pošilja zdaj jih v zemljo milo,
Bolgarskemu vladarju za vezílo.

Nikoli konca ni! Za kopo kopa
Molčé, otožno mimo carja stopa;
Petnájst tisóč továrišev ljubljénih,
Petnajst tisóč vojákov oslepljénih!

Noč cárju sívemu očí pokríje,
Iz prsij divij stok se mu izvije,
Na tla se zgrúdi Samuel ponosni
In srce v bóli poči mu neznosni.

Opomnja. Samuel, sin Šišmana l., bil je car zapadne bolgarske države (976—1014). Malo svoje carstvo je razširil kmalu daleč okoli. Hude boje je imel s cesarjem bizantinskim, Bazilijem II. Iz početka mu je bila sreča mila, a pozneje se mu je iznevérila. Jeseni l. 1014 so napali Grki Bolgare ob gori Bêlasici. V noči je obšla grška vojska goro Bêlasico, prijela Bolgare tudi za hrbtom ter jih potolkla; 15.000 jih je bilo pa ujetih. Car Samuel je umrl še isto leto. Krilan.

Zvonjenje.

Zvonjenje vetrovi po zraku nesó
Čez širno dolino, čez tretjo goró
Do borne, razpale že koče.
O naj le nesó je, saj vem, kdo ta svet
Ostavil trpeč je, trpeč in pa bled,
In srce umreti mi hoče!

Ljubíla srčnó sem sirota ga jaz,
Rosíla solzé mu na bledi obraz,
Rosíla i svojega ž njimi!
In v hudi bolezni sem bila pri njem,
Klečala, jokala, molila pri njem,
Sedaj pa tam mrtev leží mi!

Dá, mrtev tam daleč za tretjo goró,
Od koder zvonjenje vetrovi nesó
Do borne, razpale že koče.
O naj le nesó je, saj vem, kdo ta svet
Ostavil trpeč je, trpeč in pa bled,
In srce umreti mi hoče! —b—

Digitized by Google

Kislo grozdje.

Humoreska. Spisal dr. Fr. Detela.

I.

„Lepa ni, toda denar ima!“ govoril je sam s seboj praktični zdravnik, gospod Arnikar, ko se je vračal od svoje neveste. „Hišico ima lepo, polja in gozda dosti, in mislim, da brez dolgá; ali vsaj upam, da brez dolgá. — He, doktor!“ udari se ob čelo; „odkod pa ti to veš? Oj, ti si mi pa res praktičen zdravnik, ki kupuješ mačka v vreči! Na videz zdravi ljudje so časi najnevarnejši bolniki. O sveta Kozma in Damijan, patrona zdravniška, ali je že katerikrat praktičen zdravnik tako malo bil vreden tega imena! Cura te ipsum, medice! Takoj jutri greš zemljiško knjigo gledat, in če ta diagnoza ne bo dala dobre prognoze, svetovali bodemo, draga moja nevesta, druzega zdravnika ali pa concilium, he, he!“

„Dober večer, gospod doktor!“ nagovori zamišljenega zdravnika znanec, graščak Bernard. „Kaj ste tako veseli? Ali se je kaka epidemija pokazala?“

„Ne še; ampak novo bolezen sem izumil.“

„Čestitam, gospod doktor; toda novo zdravilo bi bilo boljše, vsaj za bolnike.“

„A propos, gospod Bernard, te dni jedenkrat me obišče prijatelj, profesor Mladič. Upam, da pridete v vas, da se zopet malo zabávamo. Toda gospico Teklo morate pripeljati s seboj; kaj bi jo vedno zapirali!“

„Mlada dekleta se ne smejo preveč navaditi moške druščine,“ ugovarja graščak.

„Ah, ah, s časoma bode vender treba. Vrhu tega sem jaz v družbi in praesente medico nihil nocet.“

„Bodemo videli, gospod doktor. Jaz pridem na vsak način in veselilo me bo osobno seznaniti se z Vašim prijateljem, ki ga visoko čislam. Prosim, kar sporočite mi, kateri dan. Lahko noč!“

Gospod Bernard je bil odšel, Arnikar pa je nadaljeval svoj monolog: „Da bi le gospica Tekla tudi prišla! To bi bila zabava za mojega ljubega Mladiča; in ako prijatelj še ni ob vso galanterijo, katero je vedno tako v cenó prodajal, zabavala se bo gospica tudi,

Digitized by Google

in Bog ve, kaj se še vse zgodi. Čudno pa je to, da ima človek, ki se ženi, táko veselje zakone sklepati. Míslim, da je to zavist, ki ne privošči drugim prostosti, katere sam ne bode imel; solacium est miseris socios habuisse dolorum. Moj prijatelj pa Tekla, to bi bilo lepo! Da, še zadosti lepo, kajti Tekla je čedno dekle. Kaj pravim, čedno dekle? Zalo dekle je, krasna je in še precej ljubezniva za na deželo. Ljubeznivejša kakor pa . . . Ha, vraga, še hud bi moral biti na svojo izvoljeno, ker me hoče nemara ujeti. Kajti če ni ne tega, ne onega, ali se to pravi življenje uživati? Tekla je vsa drugačna in meni bi bila tudi všeč. — Da bi me ne vzela? Ba! mlad, krepak in prav za prav lepo vzrastel in praktičen zdravnik! Toda graščine so graščine in „odpusti nam naše dolge“ sliši se iz vseh. Varna pot najboljša pot; čemu pa je zemljiška knjiga!“

Par dnij pozneje pa je sedel gospod Bernard, posestnik na Hrušici, s svojim prijateljem, sodnijskim adjunktom, za mizo pod grajsko lipo. Bokal je bil prazen, gospod pa hud. „Ta bedasti zobodirec, ta epidemični postopač!“ tako se je hudoval. „Kaj mene je iskal po zemljiški knjigi?“

„Da, tebe, Bernard, pa nikar se ne jezi, saj to ni nič tacega. S prva je po gospici Emi vprašal, potlej je pa še tvoje posestvo pregledaval.“

„Ali sem mu kaj dolžan?“ srdil se je gospod Bernard. „Ali sem ga že katerikrat kaj na pósodo prosil? No, naj mi le pride zopet kosilo hvalit!“

„Jaz pa le ne vem, zakaj se tako ježiš. Bog ve, kakšen uzrok ima on za to, saj ni, da bi se moral ravno vknjižiti na tvoje posestvo. Kaj pa je last gospice Eme ogledoval?“

„Tam se pa menda ženi.“

„Vidiš? Nimaš li tudi ti hčere za možitev? Kje pa je Tekla, da se nič ne pokaže?“

„To, da bi mu na misel hodilo?“ vzklikne graščak. „Glej ga jazbeca! Pa do zdaj še na nobeno stran ni nič zinil. Vederemo!“

Komaj pa se je adjunkt poslovil, priteče k očetu Tekla vsa rudeča. „Kaj ti je?“ vpraša oča.

„Oh, nič, papa. Pismo sem prejela za svoj god.“

„Od Arnikarja?“

„Da, od gospoda Arnikarja; še nikdar prej mi ni pismenih voščil pošiljal. Oh, kako sem se smijala! Tu imaš list, papa, pa beri!“

Digitized by Google

II.

Griž je po Slovenskem mnogo; najmenj znane so pa menda one na meji gorenje in dolenje Kranjske, proti katerim se je peljal profesor Mladič, obiskat svojega prijatelja Arnikarja. Še jedenkrat je prebral vabilni list: „. . . Naša inteligencija Te že dobro pozna in naše krasotice Te nič menj željno ne pričakujejo kakor Tvoj stari Arnikar . . .“ vtaknil ga v žep in se zamislil. „Ali me tudi teh katera pozna?“ dejal je sam pri sebi. „Ako imajo griške krasotice kaj ukusa, ne bode nam dolg čas. Toda vse po pameti, amice! Zmaguj, če se ti bo vredno zdelo, a ne daj se zmagati!“

Voz prekorači — gospod Mladič se vozi počasi, ker se mu ne mudi — klanec in očem se pokažejo romantične Griže. Pri tej priči zagrme možnarji nad vasjo.

„Ali slišite?“ vpraša voznik s pomenljivim smehom gospoda.

„Slišim,“ odgovori Mladič in sladke misli ga obidejo. „Sobota danes ni,“ tako si pravi, „praznika jutri ne bode: kaj more to druzega biti kot —? Ali je Arnikar izprožil? Ne verjamem; posebne veljave si ne bo znal on nikdar pridobiti. Ampak Griže morajo imeti precej inteligencije; in zakaj bi me ta res ne poznala! Posebno veliko ni, a nekaj sem pa že storil za slovenski narod in marsikje se bero moje pesni.“

V prijetne domišljije vtopljen in na pol mižé se pripelje pred vaško gostilno, kjer ga je že prijatelj Arnikar čakal in veselo vzprejel. „Le noter, le noter; vsi smo skupaj zbrani tebi na čast, kar nas je magnatov griških. Graščak Bernard je tu s svojo hčerjo, naš župnik, župan, učitelj, sami pripravni ljudje; kajti, kakor sem ti pisal in kakor streljanje dokazuje, slovesen dan obhajamo danes.“

„Torej res zavoljo tega?“ vpraša Mladič, kakor bi dvojil. „To je pa vender preveč!“

Ponosno korači z vaškim Eskulapom v sobo; gostje vstanejo izza mize in gospod profesor začne z ginenim glasom: „Slavna gospôda, častiti rojaki! Preokoren je moj jozik, da bi mogel le nekoliko izraziti čut radosti in ponosa, ki napolnjuje moje srce. A pri vsej radosti in kljubu vsemu ponosu čutim se vender osramočenega, hudo osramočenega. Res je, da sem posvetil slabe svoje moči prosveti milega mi naroda: a kako malo je to, kako vse to izginja pred slavnim vzprejemom, ki mi ga je pripravila griška inteligencija . . .“ Vse je začudeno poslušalo ta govor. Gospica Tekla se je smijala, ker ni razumela nobene besede; župnik je odpiral oči, župan pa usta. A Mladič

Digitized by Google

nadaljuje: „Meni na čast grmeli so v Grižah možnarji, meni na čast . . .“ Glasen smeh vseh gostov pretrga navdušeni govor; zdaj še le so spoznali zmoto gospoda profesorja.

„Errare humanum est,“ meni župnik; govornik pa je strmel in rudečica ga je oblila.

„Kakšen vrag,“ izpregovori med vednim grohotom Arnikar, „kaka vražja reč ti je pa navdihnila to misel, da mi zavoljo tebe streljamo!“

„I, zakaj pa?“

„Trgatev imamo, trgatev,“ odgovori ponosno župan.

„Ne zamerite, častita gospoda,“ pravi Mladič in se vsede k mizi, „kako trgatev pa? Kaj pa prav za prav trgate?“

„I, grozdje! Kaj druzega!“

„Grozdje!“ premišljuje Mladič. „Od brajd, ki ob hišah rastó? In zato streljanje?“

„Po naših vinogradih je trgatev, gospod,“ opomni župan, „po vinogradih.“

„Jaz Vas sicer ne poznam,“ obrne se jezno proti njemu Mladič.

„Naš župan je,“ pouči Arnikar, „prizanesi mu!“

„Toda,“ nadaljuje Mladič, „če se mislite z menoj šaliti, niste naleteli na pravega.“ Mladič je bil hud in župan, kateremu je šlo za vaško čast, gledal je tudi grdo; da bi ja pomiril, poprime gospod Bernard besedo. „Po pravici se čudite, gospod profesor,“ reče, „da se tukaj na Gorenjskem nahajajo vinogradi; a istina je in ravno danes se obhaja z običajnimi veselicami trgatev.“ Kakor v poterditev teh besed prične se po vasi streljanje na novo in čudna zmes neubranih, na dolgo vlečenih glasov vzbuja in pobija ob jednem misel, da bi bilo to petje. Gospod Mladič, oprt na svoje geografično in statistično znanje, zmajeval je z glavo in kakor živ vprašaj gledal zdaj svojega prijatelja, hudobnega Arnikarja, zdaj gospico Teklo, ki se je vedno na tihem smijala.

„Ali ti nisem pisal o trgatvi?“ meni Arnikar. „Ali te nisem ravno na trgatev povabil?“

„Res si mi pisal, a jaz sem mislil, da je to kak dvoumen dovtip, kakeršnih si ti vedno poln.“

„Hvala za prijazni poklon,“ odgovori zdravnik. „Bog ve, v koliko rečeh si me tudi tako napačno sodil.“

Digitized by Google

„Brez zamere, dragi moj! A če sem ti tolikrat po nepotrebnem verjel, ni, da bi bil hud, če jedenkrat tvoji resnici ne zaupam. Reci pa, komur hočeš: nikdo ti ne bo verjel, da se v teh hribih vinogradi dobé.“

„V hribih, pravite?“ oglasi se župan precej ostro. „Kdor ve, kako lepo se upira o sv. Jakobu solnce v naše bregove, ta se ne bo čudil našim vinogradom.

„Po geografični leži,“ reče Arnikar, ki se je sploh polákal pravice norčevati se, „res je solncu precej od rok, upirati se v naše bregé, in odteguje se kolikor možno sítnemu poslu; a po leti nam vender posuši seno in dozori žito in kar je res, to je res, pridelek naših vinogradov nobenemu sadežu ni tako podoben kakor grozdju.“

Mladič je izprevidel, kako čudno ulogo igra, če se jezi, in da je najbolje stvar s smešnega stališča pogledati; toda županu to stališče nikakor ni bilo po všeči. „Gospodje,“ pravi, „vi veste bolje kot jaz, kako govori pesen. Solnce gorko, tako pravi, tukaj nam sije, kakor bi bila nalašč na naš kraj narejena. In vince z naše goré greje srce.“

„Pa čestiti družbi menda vender ne!“ smeje se Mladič.

„O, Bog ne daj!“ odgovori župnik. „Toda za mlatiče in sploh za delavce, kadar vročina pritiska, ni razen pelinovca boljše in zdravejše pijače kot je naše vino.“

„Doma je jaz tudi pijem,“ ponese se župan.

„Kajti pesen pravi,“ opomni Arnikar: „Ta pogumni korenine je slovenski oratar!“

„I, kako pa vender ravnate s trto, gospod župan,“ pozveduje Mladič, „da Vam sploh kaj grozdja naredi, naj bode že, kakeršno hoče.“

„Obrezujemo, kolimo, gnojimo, okopavamo, če ne veste še, kako se dela z vinom.“

„Kakor na Dolenjskem,“ potrdi župnik. „In po Malem Šmarnu stopijo možje skupaj v posvetovanje, kdaj bi bilo nastaviti trgatev. Kdor sv. Mihela čaka, vleče grozdje izpod snega, pravi naš pregovor; in po tem se ravnamo. Kadar je dan določen, pošljejo v Ljubljano po smodnika, kajti Dolenjec tudi strelja, kadar bere. Po hišah se tolčejo orehi in pekó potice, možje pa pregledujejo kadi in sode ter popravljajo doge in obroče. Stiskalnico treba skrbno osnažiti, kajti ker nam rabi jedna in ista za jabelka, hruške in grozdje, bati se je, da bi se vino ne navzelo hruševega duha. Bog ne zadeni, da bi se zanesla kaka tepka med grozdje; mošt bi bil takoj nekoliko slajši.“

Digitized by Google

„Naravno vino ni nikdar sladko," poudarja župan, kateremu se vsak boljši dolenjec ali štajerec sumnjiv zdi. „Naša pijača je zdrava, ker je zgolj; po tistih ponarejenih godljah pa, ki se po mestih pijó, nič ne vprašamo."

„De gustibus non est disputandum," reče učitelj in namigne sporazumljivo profesorju; a zapazil ga je župan in jezno ga zavrne: „Prepiral se z Vami ne bodem, gospod učitelj, dasiravno sem, kakor veste, krajni šolski nadzornik; a razločka med našim grozdjem in katerim si bodi dolenjskim jaz ne poznam."

„O tem se gospod profesor danes lehko sam prepriča," opomni Bernard.

„Jaz kot zdravnik ne morem tega nikakor svetovati," seže mu Arnikar v besedo.

„Zdraviti bi se torej ne dalo s tem grozdjem?" vpraša Mladič.

„Za vnanje zdravilo," meni Arnikar, „nisem ga še poskusil; na znotraj se pa ne da rabiti, kajti vpliv grozdja na prebavo zavisi od grozdnega sladkorja in jaz sem v prvem letu kemično preiskal naš pridelek, a našel sem 80% vode, 20% kisline, sladkorja pa nič. Kakšno je tedaj grozdje, lehko si misliš in ni treba pokušati."

„Vrhu tega," pravi župnik, „ljudje kakor pravi Dolenjci grozdja ne dajo radi proč. Vina, kolikor kdo hoče, grozdja nobene jagode in pri tem ne pozna naš vaščan nobene šale. Kakor začne grozdje jagode delati, nabije si gospodar puško s ščetinami, v žep si vtakne zakrivljen nož in hajd na stražo! Gorjé tatu, katerega bi zasačili, kar se pa do zdaj, hvala Bogu, še ni primerilo."

„Vrabci menda grozdju več škode storé," pravi Mladič.

„O tega pa ne! Vrabec, osa, sršen se ga ne loti, če ni hude sile. Kakor Mrtvega Morja, tako se ogibljejo vinograda."

„Ne zamerite, gospod župnik," opomni gospod župan, „jaz sem pa že tudi razkavsano jagodo videl."

„Od dežja je počila, verjemite mi!"

„Naj bode, kakor hoče; ali kadar dozori, takrat je pa zrelo," odreže se župan.

„Res je to," pravi župnik; „in kadar večina môž sklene, da je grozdje zrelo, takrat pa počijo možnarji in pištole, kakor ste danes slišali, gospod profesor, in trgatev se prične. Grozdje se nosi v korita, kjer se tolče z beti kakor tepka, predno pride v stiskalnico, in fantje zapojo: „Pridi, Gorenjec!"

Digitized by Google

Mladič je spoznal, da, kar se teorije in skušnje v vinskih rečeh tiče, Grižanje niso krivi, če ne pridelujejo šampanjca, in da imajo pri vsem tem in onem in kljubu vsemu temu in onemu vender toliko opravila s svojimi vinogradi, da bi bilo skoro neusmiljeno šaliti se. „Ali pa ima to domače vino," vpraša Arnikarja, „kaj vinskih lastnostij. Vino razveseljuje srce človeško, bere se v sv. pismu."

„Kar se tiče našega vina, laž je to."

„Gospod doktor," pravi župan, „kadar bode govor o boleznih in zdravilih, takrat Vam ne bom nič rekel, če bodo moje misli pametnejše od Vaših, toda o našem vinu pa nikar ne sodite! Koliko ste ga pa že popili, če smem vprašati?"

„Podrli ste me, gospod župan," odgovori zdravnik, „nisem ga še pol kupice."

„Jaz tudi še ne," zatrjevali so gospodje drug za drugim in v največjo jezo županovo je jel celo učitelj nos vihati nad tem vinom, ko je videl, kako slabo se mu godi.

„Sramotno je," pravi župan, „da se ravno narodnjaki tako ogibljejo domačega pridelka, mesto da bi pospeševali vinarstvo, ki je jeden glavnih stebrov naše dežele."

„O, gospod župan," reče Arnikar, „tako daleč ne smete gnati rodoljubja."

„Kjer se jed in pijača začenja, menite Vi, tam jenja rodoljubje," pravi župan in ostavi srdit zabavljivo družbo.

„Gotovo je že kaj mošta pil," razlaga Arnikar, „kajti togota je poglavitni učinek tega vina. Zdaj le po trgatvi se bodo začeli pretepavati, in prepiralo in kregalo se bo vse navskriž. Tako vpliva vino na dušo, kar pa je po mojih mislih v tesni zvezi s telesnimi nasledki, kajti ščipanje in grizenje — od koder ima naša vas ime — prouzročuje srditost in mesto da bi se Grižan nad vinom znosil, znosi se nad komer si bodi svojim bližnjim. Videli boste, kako se bodo ljudem primerno s popito pijačo obrazi daljšali in dobivali kisli izraz spokorjenih grešnikov. Hripavost se bo razširila po vsej soseski, dokler se grla ne navadijo in ne utrde. Da, ko sem pred sedmémi leti sem prišel in nisem še poznal tukajšnjega življenja, razglasil sem bil ob jednaki priliki podeželno bolezen v grlu."

„A umrl ni nobeden kljubu tvojim zdravilom?" smeje se Mladič.

„Pa res ne; razen jednega samega, ki je v potoku utonil."

„Vi, gospod Bernard, imate tudi vinograd?" vpraša Mladič.

Digitized by Google

„Bog ne daj! Kaj pa mislite!“ opravičuje se oni.

„Kaj pa Vi, gospod župnik? Vi pridelujete gotovo mnogo te pijače, ki jej per abusum vino pravite.“

„Ne,“ odgovori ta; „toda kupim si je vsako leto nekoliko, ker si delam iz nje jako fin in hud jesih, kakeršnega ne doboste kmalu.“

„Ali pa se ne dá na noben način ljudem dopovedati,“ čudi se Mladič, „kako brezumno ravnajo s svojim poljem? Koliko bi pridelali žita in krompirja na tem lepem prostoru!“

„Pravega hribovca ne premakne nobeno prigovarjanje,“ meni župnik. „To sem sam najbolje skusil.“

„Koliko dobroto bi skazal kdo tem ljudem, ko bi zanesel sem trtno uš!“

„Poskušali smo že,“ pravi učitelj, „pa se ne prime.“

Tako se je govorilo o griškem vinu in marsikaka milosrčna beseda je obžalovala uboge reveže, ki si štejejo v dolžnost tako pijačo piti in ki na tihem od zibeli do groba tako potrpežljivo trpé. Mladič se je dobro zabaval in lepa prilika se mu je ponudila seznaniti se z gospico Teklo in spoznati v njenem očetu jako olikanega moža, kateremu je moral napósled obljubiti, da ga drugi dan obišče. Ko pa je pozno po noči korakal z Arnikarjem iz krčme, izlil je ves svoj žolč nad svojim prijateljem. „Ti si kriv,“ dejal je, „da sem se danes tako osmešil; ti, ker nikdar naravnost, nikdar po pravici ne govoriš.“

„Ali ti nisem pisal gole resnice?“

„Ravno s tem si me preslepil, kar se ti z lažmi še nikdar ni posrečilo. Toda nič ne dé: priložnost bo že prišla, da ti vrnem. Jutri gremo pa gospoda Bernarda obiskat, kajti hčerka njegova, prijatelj Arnikar, ugaja mi še zadosti.“

„Zvečer pri luči,“ meni zdravnik, „vidi se vse drugače kot o belem dnevu.“

„Oglejmo si jo zatorej o belem dnevu, in prepodimo jej za nekaj časa otožno misel, da je v Grižah doma.“

„Kako izvrstno ti to znaš, pokazal si danes.“

„In pokazal bodem še, prijatelj, toda na tvoje stroške; le počakaj! Nikdo drug ni uzrok te sitnosti kot ti. A propos sitnost, jutri popoludne mi pokažeš svojo nevesto, da bom videl, če imaš ti tudi tako neusmiljeno slab ukus kakor ona.“

(Konec prihodnjič.)

Digitized by Google

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

I.

Stopam pred čitatelje, da se nekoliko prijateljski pomenimo ob imenitni stvari. Ali se boste pa tudi strinjali s temi mojimi pogovori in mislimi? Z nekaterimi pač, z drugimi pa ne vem, kaka bo. Človek, ki ima svoje prepričanje, rad bi sicer, da mu je vsaj nekoliko odobré tudi drugi, ali siliti se ne da — nikdo.

V borbi za ideje in njihovo uresničenje je življenje. Mi Slovenci igramo tu se ve da malo ulogo: mi ideje v obče le vzprejemljemo ter si jih osvajamo, kakor znamo in moremo. Premali smo, da bi ideje dajali kot narod. Posamezniki so se sicer poskušali tudi tu in nismo ravno brez mož, ki so imeli svoje misli. Sploh pa je naš zgodovinski razvitek bil že od davna navezan na druge. Ne moremo se sicer s tem ponašati, posebnega narodnega ponosa ali celo šovinizma nam to buditi ne more, pa borba za obstanek nas je vsaj naučila, da v občе precej trezno mislimo, in ljudstvo pač še bolj ko inteligencija. Saj ljudstva fraza ne more raznetiti na dolgo, ono se drži le bolj žive potrebe. Se ve da večkrat manjšine govoré v imenu vsega naroda in celó tako, da se sam narod ali večina dasta zapeljati ter mislita, da so nazori manjšine res narodni.

Sosedje, na katere smo zgodovinski navezani, niso naši prijatelji, kakor vemo. Ali pa smemo govoriti to o celini teh sosedov? Mislim, da ne. Narodnega sovraštva nima naš narod niti proti Nemcem, ki so bili in so še vedno najmenj — ljubeznivi z nami. Ali pa ni tudi pri naših sosedih mnogo ljudij, ki tudi le preveč trpé, čeravno brez zatiranja njihove narodnosti; boja in borbe imajo torej tudi oni doma dovolj. Mi torej živimo vsi v neki borbi in gotovo celo oni, ki najbolj želé večnega mirú, mislijo in želé le, da se ne bi več prelivala človeška kri; popolnega mirú brez vsake borbe si nikdo želeti ne more. V borbi se jačajo sile, v njej je napredek — se ve da samo v pošteni, ne v oni borbi, ki jo vodi n. pr. spekulativni kapital v občе s popolno zavestjo, da ograbi svojega bližnjega. Tu mora zmagati veliki kapital, mora dobivati zmerom bolj značaj spekulacije v borbi za obstanek — kapitalistov med seboj,

Digitized by Google

ki pa vender dobivajo rastoči vpliv na življenje. Morda delo in znanje še nikoli ni bilo v tako širokem razmerji odvisno od spekulacije ko zdaj. Brez dogovora ali pa tudi ž njim spekulacija kot borba za korist posameznega srečneža znižuje cene tako, da celi stanovi za svoje produktivno delo dobivajo komaj toliko, da ravno ne propadejo, da celo narodje sploh stopajo zmerom bolj odločno v naravnost robsko odvisnost od — denarnega trga.

Iluzij si torej nikakor ne smemo delati: naša doba je jako resna. Nekaj tolažila imamo sicer tudi v tem, da nas kapitalizem zjednačuje, sili na skupno delo, da mora želeti razširjevanja omike, da rabi rastoče znanje kot rastočo silo v tej veliki borbi. Tu je gotovo nekaj pojasnila za priznano resnico, da civilizacija dobiva odločno demokratičen značaj. Tudi naš narodni razvitek obseza po svojem smeru ves narod. Naša omika se širi od tistega dela srednjega stanu, ki je v neposrednji dotiki z narodom, še najbolj pozna njegove dobre in slabe strani, ker je največ sam vzrastel iz tega nižjega narodnega dela. Omika se širi tako po naravni poti ter se koreni v narodnih masah. Takega srednjega stanu, ki bi se bil zelo oddelil od naroda — kakor se je n. pr. nemško meščanstvo že v srednjem veku — nismo mi nikoli imeli. Kar je bilo tega in je še do zdaj ostalo, razvijalo se je v obče po tujem, mešalo se s tujci: ravno za to so bila naša mesta dobila bolj ali menj nenaroden značaj. Vender pa je to meščanstvo bilo vedno preslabo, da bi se bilo moglo postaviti po polnem na svoje noge: moralo si je vedno dobivati iz naroda novih sil in je ostalo tako v zvezi ž njim veliko bolj ko n. pr. nemška gornje-avstrijska inteligencija s svojim nemškim kmetom.

Zelo podoben je razvitek tudi drugih slovanskih narodov, ki so bili ali so še pod velikim tujim vplivom: pri Čehih, Slovakih, lužiških Srbih, Malorusih, Bolgarih in Srbih. Pri Poljakih in jednem delu Hrvatov sta se bila duhovščina in plemstvo sicer veliko bolj oddalila od naroda, a pravega srednjega stanu v zapadnem zmislu tudi ta dva naroda nista imela. Vender je razumljivo, da je v teku stoletij nastal med inteligencijo in narodom bolj širok jez, ko pri drugem slovanstvu. In ko je v naši dobi slovanski preporod dosegel tudi Poljakov, gospodoval je Evropi romantizem s svojim idealizovanjem preteklosti: prošlost idealizujejo tu vsi: zgodovinar, pesnik, slikar. Ljudje se odvračajo celo z neko strastjo od sedanjosti v sladke aristokratične sanjarije o prošlosti, kakeršno si slika tako do-

Digitized by Google

morodno navdušenje, t. j. brez treznega, kritičnega mišljenja in malo koristno, četudi izvira iz najplemenitejših čutov in zares genljivega domoljubja, kakor je vidimo pri Poljakih.

Zgodovinski značaj kakega naroda ali tudi posameznega stanu menja se težko celo tedaj, ko bitna korist narodnega življenja zahteva hitrejše izpremembe. Tudi romantična megla ne ugiblje se hitro solncu resnice, ki je blagodejno solnce, četudi nam mesto umišljenega raja kaže slabosti in nesreče. Ali ono nam daje zato moč, da se odtrgamo od škodljivih sanjarij.

Tudi med hrvatskim narodom in inteligencijo vidimo jez, ki ga niti široki, v svoji težnji zares demokratični valovi ilirstva niso raztrgali. Inteligencija ušla je bila že davno daleč od naroda, odtujena od njegovega skoro patrijarhalnega stanja in duha tako, da so nedavno „Narodne Novine“ (17. junija 1882.) med drugim priznale tudi to: „Morda se ne vidi v nobeni zemlji toliko nasprótje (opreka) med duhom ljudstva (puka) in njegove inteligencije, koliko je v Hrvatski“. —

Tako premalo poznanje narodnega življenja in uvetov zdravega razvitka, združeno z neko preveč hlastno željo, da postane narod jednak omikanim, zakrivilo je n. pr. zakon o zadrugah (1874. l.). Zdaj, ko so žalostni nasledki drobljenja produktivnega kapitala in močij preočiti, izgovarjajo se radi, da se ta „patrijarhalna“ in „nekulturna“ zadruga (ki je bila pa vender v obče premožna ali celo bogata) ni dala držati, ker da ni bilo pokornosti in reda itd. Ali že pri posvetovanji o tem zakonu se je dobro reklo, da, „ko bi se držale one (vladne) naredbe, ki predpisujejo zadružni red, ne bi zadruge toliko želele, da se dele in drobe“. Odkar so se zadruge začele zakonito deliti, palo je hitro narodno blagostanje in dan danes „mora se žalibože priznati, da je hrvatski narod socijalno-ekonomičnoj krizi blizu“ („Nar. Novine“ 17. junija 1882.).

Razpad zadruge gotovo ni vsega tega zakrivil, ali dokazal je pa vender, da prenagljeno vzprejemanje tujih zakonov lehko strašno škodi in da mora vsak zdrav razvitek temeljiti se na znanji stanja svojega naroda, a ne v zaljubljenosti v kake teorije, kakeršna je bila n. pr. tu liberalna teorija neomejene svobode v razpolaganji s svojim imetkom: ona je kapitalističnemu izsisavanju v obče in oderuškemu še posebe na stežaj odprla vrata. Le praktično znanje čuva od prenagljenosti, v katero tudi čisto domoljubje lehko zabrede.

Digitized by Google

II.

V kakem kulturnem stanji smo mi Slovenci? Vsestransko na to ne morem tu odgovarjati. Vemo pa vender, da je reformacija jako vplivala na prebujenje našega naroda in da je celo potem nastopivša katoliška reakcija za svoje namene potrebovala slovenskih knjig. Valovi velike (francoske) revolucije so dosegli tudi nas, in Vodnik je mogel zapeti navdušen slavospev vstajenju slovenskega naroda.

Mogočnega duha prebujenja in oživljenja pa tudi huda reakcija „svete zveze“ ni mogla zatreti. Iztisnen iz sedanjosti povračal se je duh narodov v preteklost ter v meglenem romantizmu iskal občečloveških in narodnih vzorov. Rešil se je tako po polnem lažnega klasicizma celo na Francoskem, kjer je v prošlem stoletji tako mogočno vladal ter širil se na vse strani — celo v daljno Rusijo. V literaturi so se pojavili živi ljudje mesto lesenih kraljev in kraljic, bogov in božic, katere je bil klasicizem skušal oživiti. Ti junaki so bili sicer v obče sentimentalne pesniške abstrakcije, ne odgovarjajoče zgodovinskim resničnim junakom, junakinjam in sploh ljudem srednjega veka, kjer je romantizem iskal svojih vzorov in vrlin, kakeršnih ta doba niti ni imela. Vender so to bili ljudje, rahločuteči, celo pretirano-rahločuteči.

Ta občutljivost, to romantično sanjarjenje je nastopilo potem korak naprej in sicer, ako se more tako reči, ne na desno k optizmu, ampak tja, kjer se je skušalo čutiti gorjé vsega človeštva brez razlike vere in narodnosti, torej korak k svetski boli. Ta korak je bil brez dvojbe napreden, on je približeval ljudi k sedanjemu življenju, budil je sočutje za gorje posameznikov in celih narodov, četudi je v svoji bitnosti le jedna vrst, jedna doba v razvitji romantizma. Ali romantizem je začel biti tu odločno delaven ter je visoko povzdignil zastavo osvobojenja posameznika in sovraštva proti robstvu, zastavo osvobojenja vsega človeštva. Tak je bil Byron, tak je še večji velikan romantizma — Victor Hugo, najbrž zadnji veliki njegov zastopnik. Pa tudi on bi ne stal še zdaj tako visoko, da ne čuti z zdanjim človeštvom, da ne čuti njegovih bridkostij in radostij, da ne vidi sijajnih vspehov, da v njegovem visokem duhu ne odseva svetla nada in živo prepričanje, da bode človeštvo premagalo robstvo, bodi si politično ali ekonomično, premagalo v imenu bratstva in svobode in da plemeniti francoski

Digitized by Google

narod, katerega on tako vroče ljubi, v tej borbi za civilizacijo ne bode nikdar stal na zadnjem mestu.

Victor Hugo je že davno romantik samo po obliki, po vzvišenem tónu svojih del: on v obče ne živi v daljni preteklosti, ampak v sedanjosti in bodočnosti, dela in trpi, bodri in svari, hvali in opomina.

Nemci so tem laže premagali romantizem svojih Hoffmannov in Tieckov, trnje svojih romantičnih filozofov, estetikov in politikov, ker niso nikoli pozabili sijajne dobe svojega živega (ne mrtvega francoskega) klasicizma, svojih velikanov Goetheja, Schillerja in dr., kateri so se tako navduševali za grško-rimsko civilizacijo, ker so živo čutili njen občečloveški značaj, njeno oživljajočo moč, katero je dobila ravno s tem, da si je bila pridobila v svoji bitnosti takoj občečloveški značaj (kakor tudi — in sicer še bolj — krščanska vera). Imeli so in imajo svojega Herderja, tega tudi nam posebno za to simpatičnega moža, ker je veliko pripomogel, da se je vzbudila ideja narodnosti in ker je v svojih „idejah o zgodovini človeštva“ risal tečaj človeškega razvitja od starodavnosti do zdaj ter poln vere navdušeno prerokoval bodoči razvitek.

V burni dobi teženj od 1830. l. dalje stopila je nemška literatura in znanost odločno dalje na poti napredka; življenje je začelo nenavadno vreti in kipeti, rodile so se nove misli, nove težnje ter literaturo in znanost zbliževale z življenjem. Sedanjost s svojim veseljem in togo začenja dajati vsebino literaturi in znanosti (liberalni zgodovinarji Rottek, Welcker, oba slavna učenjaka Aleks. in W. Humboldt itd.). Politika dobiva (pri Mladonemcih — Jungdeutschland) zmerom večjo veljavo v življenji, literaturi in celo znanosti. Učenost ne gospoduje več, kakor je v dobi nemških klasikov (Goetheja, Schillerja, katerih večkrat človek brez precejšnjega znanja staroklasičnega sveta in literature gotovo ne more dobro razumeti). Tudi romantizem ljubi svojo veljavo v dotiki z življenjem. Sicer ne gine po polnem ni nemški liberalizem, ni romantizem, nego druži se z novo težnjo dobivajoč tako nov značaj: klasična učenost in romantična domišljija sta morali vender odločno dati prvo mesto realnemu življenju.

Celó filozofija se je morala pokoriti novim težnjam; tudi ona se je približevala k življenju od Hegla pa do Schopenhauerja: ona je mogočno vplivala s svojo kritiko, s svojim odločnim zahtevanjem

Digitized by Google

(Feuerbach), da ima filozofija biti spoznanje tega, kar je (t. j. realnega življenja v širjem zmislu, v katerem zmislu je n. pr. duh po polnem realen, z novo estetiko (Herbarta) in na zadnje tudi s Schopenhauerjevim pesimizmom. Vplivala je tu na državo, umetnost in društvo, kakor so vplivale tudi veselo razvijajoče se prirodoslovne znanosti. Ves smer in namen bujnega tega razvitja pa je bil, da človek napreduje v vsakem obziru, napreduje na temelji spoznanja samega sebe in pogodeb kulturnega življenja sploh. Za to postaje tudi oblika v literaturi in nekaj celó v znanosti bolj domača in prosta, kar je neizmerno važno za širjenje kulture iz ožjih krogov v široke narodne mase. Na misel se gleda veliko bolj ko prej in literatura ni več neka vzvišena naslada ali pa celó le zabava, ona počasi postaje potréba, veseli, a ob jednem tudi uči.

Zakaj vse to omenjam ravno tu? Ker je evropsko duševno gibanje kolikor toliko vplivalo tudi na nas (in na vse slovanstvo), in sicer na nas najbolj nemško. Še zdaj je jedna glavnih naših nalog in skrbij, da se otresemo prevelike duševne odvisnosti od Nemcev. Koliko večja je bila nesamostalnost onih vrlih domoljubov, ki so l. 1830. ustanovili „Čbelico“? Jeden izmed njih, naš Preširen, povzdignil se je potem do nepričakovane pesniške visosti, ker je naš pesnik, t. j. pesnik realnega življenja. In gotovo Preširna visoko povzdiguje tudi to, da je on bil v vsej Evropi med prvimi, ki so nastopili novo pot ter ustanovili ono plodotvorno zvezo umetnosti z življenjem. Mali narodje hodijo počasi za večjimi, a vender se je Preširnov genij visoko popél na krilih svoje divne poezije proti onim izobraženim velikanom naše sovremene dobe.

Prešíren ljubi svojo Julijo, ljubi jo nesrečno, a to nesrečo poje tako, da vliva v svoje pesni vse svoje bitje, samega sebe kot celega človeka. Ljubi on svoj narod, nesrečno domovino in slovanstvo sploh, žaleč njegovo nezlogo; napósled ljubi človeštvo sploh. Ali ta ljubezen vodi pesnika do nesoglasja z življenjem. Preširen je torej pesnik žive resnice, ki more jedina trajno vplivati na svet, veseliti, učiti, pa tudi popravljati ga. Ravno v tem je glavni pomen omike in zdravega napredka, da nam ta realizem budi pozornost na postoječe krivice, trdi voljo, da jih odstranimo, daje za to sredstva in za popolnejše, srečnejše življenje sploh. Že sama slika nesoglasja med idealom in zdanjim življenjem je borba za

Digitized by Google

boljšo bodočnost, četudi nam morda ne daje neposrednih sredstev za ta boj. Ali daje nam jih posredno, in ako se ozremo po glavnih literaturah germano-romanskega in — počasi pa vender odločno pojavljajočega se slovanskega kulturnega življenja, — vidimo jasno, da ta boj stopa v bližjo in bližjo dotiko z življenjem, da literatura in znanost, namenjena prej najvišjim krogom, teži, da se razlije kakor plodonosni Nil široko po nižavah življenja narodov, da doseže tudi kočice siromaka ter ga pokliče v kulturni boj.

Ni nesreča za slovenski narod, da se je moral in se mora za vse boriti: taka borba jekleni značaj, varuje od sanjarij, uči ceniti pridobljeno, bistri pogled na potrebe in kaže potrebna sredstva in ne skriva slabosti značaja ali dozdanjega razvitka. Tu se učimo ceniti sile vsega naroda, spoznavamo škodljivost jednostranskega razvitka, pri katerem mora narod preveč zaostati za inteligencijo.

Pomen „Novic“ in zasluge dra. Bleiweisa za naš razvitek so nam jasne; vemo, da so „Novice“ dolgo najbolj budile in pospeševale narodni napredek v širokem, demokratičnem zmislu, ki obseza ves narod. Očita se nam zato, da je naše razvitje kmetsko, a to je ravno dobro. Skrbeti bomo morali, da ostane tako, da se ne slabi, nego jači zveza med narodom in inteligencijo, da bode inteligencija imela vedno pred očmi napredek vsega naroda in delala zanj. Zato je potrebno, da ona sama vedno zna najti in rabiti primerna sredstva za širok, zares naroden razvitek.

To pa je zdaj morda teže ko prej, ko smo se borili za vse, celó za svoje ime. Zdaj se vender opravičenost naših glavnih zahtev naravnost ne taji. Ko bi se nam pa tudi vse te zahteve izpolnile, bil bi li nam s tem tako rekoč sam po sebi že zagotovljen pravilen, zdrav razvitek, t. j. razmeren napredek vsega naroda? Gotovo ne! Že zdaj, ko še nismo dosegli praktične ravnopravnosti, ne moremo si tajiti, da nismo niti v vsem glavnem složni, da v obče sicer vsi težimo za narodno srečo ali da si jo jedni mislimo tako, jedni drugače ter bi se moglo celo dogoditi še bolj, kakor se je že, da bi jednim bila narodna sreča to, kar bi drugim bila nesreča: nemogoče to ni. Bojim se, da, ako dosežemo večjo ravnopravnost, ne zmanjša se nam celó misel in energija za zdrav napredek vsega naroda, ko bi se drobili na stranke in strančice. Pri slepem strankarstvu vsak posameznik glasno govori o narodu in o neizogibni sreči, ako zmaga njegova stranka. Ali narodu od

Digitized by Google

tega ni laže, nego huje, ker inteligencija gubi zmisel za prave narodne potrebe.

Mnogi iz boljših ali celó najboljših molčé, ker jim ne ugaja slepa strast ter si večkrat iščejo miru in duševne hrane v znanosti sami na sebi, t. j. brez obzira na praktično življenje in to tedaj, ko narod silno potrebuje primerne duševne hrane, praktičnega znanja, brez katerega naravnost propada. Razvija pa se tu posebno pri nas mladih, malih narodih skoro neizogibno polovičarski omikana ali na to svojo omiko strašno ponosna „inteligencija“, katera največ dirja za kakimi službami in službicami iščeč si vspeha s strastnim obrekovanjem itd. Nekateri pa spé na svojih „lovorikah“ ali pa drug drugemu kadé. Zapuščena mladina posnema starejše, ali pa najtežje probleme in naloge človeške civilizacije rešuje na temelji poslednje, navadno površno pisane ali pa čitane knjige ali celó časniškega članka. —

V taki zmešnjavi gubi se navadno mera prave vrednosti in zaslug posameznih osob, ki se vender še mučijo za narod, gubi se znanje pravih potreb in sredstev za njihovo dosego. Kriče pa taki ljudje bolj ko tam, kjer se nadaljuje že staro kulturno delo, katero se pa ne spoštuje, ker se ne razume.

Gotovo imamo pravico in celó dolžnost prejemati, kar nam kultura daje, ali ne brez zrelega premisleka, ne „na vrat na nos“ kakor pravijo Hrvatje. Drugače se kvari želodec, da sicer prejemlje hrano, ali je ne prebavlja, da gre vse hitro dalje doli, a narod je vender — lačen. Te otročje bolezni sè morda ni ognil noben mlad narod in tudi slovanstvo ne.

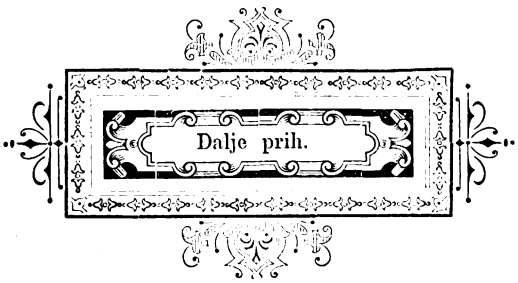

Digitized by Google

Slovenske naselbine po Furlanskem.

Spisal S. Rutar.

I.

Solnčna Italija, vrt Evropi, bila je za ljudskega preseljevanja smoter vsem severovzhodnim narodom. Nepotrebno bi bilo tu ponavljati, koliko hunskih in germanskih ljudstev je od IV. pa do VII. stoletja vrelo v rodovitnejše kraje in pod milejše podnebje jugozahodne Evrope. Za Huni in Germani pa so se pomikali Slovanje. Med temi so Slovenci najdalje proti jugozahodu prodrli. Že zadnje desetletje VI. stoletja so se bili približali Slovenci Italiji in meji bavarske vojvodine. L. 594. je bil prisiljen bavarski vojvoda Tassilo I. Slovence na Toblaškem polji napasti, ker so že čez mejo njegove države silili (Paulus Diaconus, De gestis Langobardorum, lib. IV. cp. 7).

Prav takrat (med leti 593. in 594.) se prikažejo Avari ali Obri na meji Italije in langobardski kralj Agilulf je bil prisiljen ž njimi mir skleniti (P. D. IV. 4). Zgodovina tu sicer še ne omenja Slovencev; ali vemo, da so ti vsaj že od l. 550. skupno z Avari v Panoniji prebivali in jim deloma tudi podložni bili, tako da so Avari v vseh svojih bitkah slovenske vojake rabili. Zato je zeló verjetno, da so bili tudi l. 593—594. Slovenci z Avari zvezani in da so tedaj takrat prvič Italijo videli, (ako izvzamemo pojedine slučaje, v katerih so se slovenski vojaki z drugimi narodi pomešani v Italiji vojskovali).

Tisti, ki so videli blagoslovljene italijanske poljane, pripovedovali so izvestno, domov vrnivši se, svojim rojakom o lepših krajih in rodovitnejših tleh, nego so jih v Panoniji imeli. To je lahko tudi pri Slovencih vzbudilo željo po Italiji. Pomišljali so tudi, kako sitno je sosedstvo z Avari in da bi se jim morda lahko uganili, ko bi se v Italijo preselili. Ali tu so že prebivali ratoborni Langobardje (od l. 569. dalje). Ti so skušali vsem drugim narodom zabraniti vhod v Italijo. Zato je bil postavil kralj Alboin svojega najhrabrejšega vojvodo Gisulfa ob meji in mu izročil vojvodino Čedadsko, imenovano po mestu Čedadu (Cividale, Staro mesto) ter

Digitized by Google

mu dovolil najplemenitejše langobardske družine, da so ž njim stanovale (P. D. II. 9). Langobardje so torej dobro znali, kako težko je braniti meje Italiji, ki so ravno tu odprte proti Gorici in Krasu.

Vender vse te langobardske naredbe niso plašile Slovencev, da bi ne bili tudi oni poskušali v Italijo prodreti. Čeravno so bili Slovenci v obče miroljubnejši, nego od boja živeči Germanje, vender ne smemo nemškim zgodovinarjem verovati, da se tudi za ljudskega preseljevanja niso z drugim pečali, nego s poljedelstvom. Kdor premišlja zgodovinsko hrabrost Srbov, ki so jo s toliko slavo še do denašnjega dné ohranili, ta ne bode mogel dvojiti, da so bili tudi njih najbližnji sorodniki, t. j. Slovenci, nekdaj hraber in celo bojevit narod, dokler nista omika in stoletno tlačenje po polnem predrugačila njih značaja. In bogme, ob ljudskem preseljevanji so bili nemirni, krvavi časi; kdor ni hotel poginiti, moral je sam za orožje zgrabiti in svojega sovražnika ne samo junaški dočakati, nego če mogoče še poprej naskočiti ga. V takih razmerah so se tudi Slovenci orožju privadili ter je mnogikrat prav vspešno rabili.

Slovenci torej niso pogrešali ne priložnosti, ne sposobnosti za naval v Italijo. In izvestno nam je znano, da so to tudi večkrat poskušali. Že l. 598. želi papež Gregor Kalliniku, eksarhu Italije, srečo zavoljo zmage nad Slovenci (Ap. Mansi Concil. collectio X. 117). Bradaška misli (Letopis Sl. Matice 1870. pg. 265), da je Kallinik v Istri Slovence potolkel. A znano je, da Slovenci s početka niso posebno v Istro silili in da tudi pozneje niso bili globoko prodrli v ta poluotok. Zatorej moramo iskati mesta bitki le na severni strani jadranskega morja, v vzhodnem delu Furlanske nižine, tam kjer je oglejsko primorje, zlasti mesto Grad tudi po ustanovitvi langobardske kraljevine še vedno v oblasti Bizantincev ostalo. Za ravno to bojišče govori naslednja vest.

Julija meseca l. 600. piše papež Gregor duhovščini solinske škofije in jo miluje zaradi slovenskih napadov ter pristavlja: „Affligor in his, quoniam in vobis patior; conturbor, quia per Istriae aditum iam Italiam intrare coeperunt“ (Jaffé, Regesta Nr. 1320). Ta „Istriae aditum“ ne more biti nič druzega, nego Kras, ki se je takrat in še dolgo pozneje k Istri prišteval, in na njegovi severni strani ležeča vipavska dolina. Tako umeva to mesto tudi Ph. J. Rechfeld v spisu „Würdigung der St. Horvátschen Urgeschichte der Slaven“ (Mittheilungen des historischen Ver-

Digitized by Google

eins für Krain 1846, pg. 47, nota 40). Čez Kras kakor tudi po vipavski dolini so vodile prestare ceste proti Ogleju. Po teh cestah so pošiljali Rimljanje svoje legije v Panonijo in po teh cestah so nasprotno tudi severovzhodni narodje silili k Ogleju, „ključu Italije".

Ali ne samo na meji, nego čez malo časa nahajamo Slovence tudi v srednji Italiji, in sicer zmerom kot vojake. L. 604. pošlje avarski kan Slovence na pomoč kralju Agilulfu, ko je bil ta zavojščil na bizantinska posestva v Italiji. L. 610. pridere brezštevilna vojska Avarov in Slovencev na Furlansko, poplavi in opustoši vso zemljo ter premaga naposled celó glavno mesto Čedad. Od tod odvedó Avari veliko število Langobardov v sužnost na Ogersko (P. D. IV. 37). Moč čedadskih vojvod je bila tedaj ob tistem času uničena in Slovenci so se lahko brez over v Italijo selili. To je tem verjetneje, ker so se Slovenci ravno v tistih časih zelo opomogli pod mogočno in krepko vlado Samonovo.

Kako daleč so bili že Slovenci v VII. stoletji na Furlansko prodrli, kažeta nam naslednji dve bitki med Langobardi in Avari. L. 664. (665) potolčejo Avari po polnem furlanskega vojvodo Lupa v tridnevni bitki pri mestu, ki se Fluvius (Flovius) imenuje (P. D. V. 19). Okoli l. 720—725. prikazali so se bili Slovenci (in ne tudi Avari) v veliki množini pri mestu Lauriana (Laurina). Furlanski vojvoda Pemmo jih trikrat napade in zadnjič tudi premaga (P. D. VI. 44). Ali Slovenci so bili vender še tako močni, da je Pemmo kar na bojišči ž njimi mir sklenil. Zato pa ní mogoče, da bi se bili od takrat takó bali langobardskega orožja, kakor Pavel Dijakon trdi (Primeri: Dimitz, Geschichte Krains, I. pg. 106).

Tu nastane za nas prevažno vprašanje, kje sta ležala kraja Fluvius in Lauriana? — Mislim, da so do zdaj še vsi nefurlanski zgodovinarji, in med njimi tudi kranjski (Linhart, Versuch einer Geschichte Krains pg. 142 in 151; Dimitz l. c.), ta dva kraja v Istri ali na Vipavskem iskali. Fluvius tolmačijo z denašnjo hrvatsko Reko, (Linhart jo išče pri Hublji, katerega so stari Fluvius frigidus imenovali), Lauriana pa z istersko Lovrano.

Ali vprašati se moremo: Kaj pa so iskali Longobardje v vzhodnih predelih Istre? Ali je sezala morda njih oblast celo v hrvatsko Primorje? — Kdor je bral Valvazorja, ki našteva med kranjskimi vladarji celo vrsto furlanskih vojvod, ta bode rad veroval, da so Longobardje tako daleč na vzhod zapovedovali. In še celó mnogi, ki se

Digitized by Google

„zgodovinarje“ imenujejo, radi potrjujejo to mnenje s pristavkom, da so Langobardje gospodarili celó na dolenjem Štajerskem, okoli Celja in Maribora!

Ta trditev se opira na Pavlovo poročilo (IV. 39), da sta Gisulfova sina Taso in Caco „ob svojem času (t. j. 610—612) gospodovala tudi v slovenskem predelu Zellia do kraja Medaria“. V teh dveh imenih hočejo nekateri spoznati denašnje Celje in Maribor (Janisch, Hist. topogr. Lexicon von Steiermark II. 191). Drugi ozbilnejši zgodovinarji (Linhart, Šafařik, Slav. Alterthümer II. 315 in 335) so mislili na Ziljsko dolino in Slov. Matro na Tirolskem, ali pa na Materijo v Istri. Toda na nje se je zadrl Mannert (Geographie der Griechen und Römer III. pg. 592), da se Ziljska dolina ni nikoli Zellia imenovala in da to ime pomenja Celje!

Toda mož je bil slabo poučen, ali pa je strast iz njega govorila. Iz furlanskih zgodovinarjev vemo, da je bilo ime „Zeglia“ še v XIV. stoletji znano in da je pomenjalo Kanalsko dolino na Koroškem. Čedadski zgodovinar Nicoletti († 1596) piše v življenji patrijarha Bertranda pg. 85, da je Venconski plemič Sieghard, načelnik Karnije, l. 1314. nemarno branil grad Moscardo (v furlanski Kluži ob reki Felli—Beli) „contro l'impeto de' Barbari della Zeglia“ (glej: Manzano, Annali del Friuli, IV. pg. 42). Na Furlanskem se je bilo torej ohranilo ustno sporočilo, da „Zellia“ pomenja najbližjo koroško dolino, v katero se pride ob Beli, in ta ne more druga biti, nego Kanalska dolina. Spomina vredno je, da italijanski „bombeži“ še zdaj zahtevajo Kanalsko dolino za zjedinjeno Italijo, češ, da tudi ta spada geografično in historično k Italiji.

„Zellia“ je torej na ta način določena. Teže je pa reči, kaj pomenja „Medaria“. — Da se to ime ne sme daleč od Kanalske doline iskati, to sledi iz Pavlovih besed, ker imenuje Langobardom podložno deželo samo „predél“ (regio), torej malo pokrajino. Zato bi človek mislil, da „Medaria“ ne pomenja nič drugega, nego denašnjo vas Medgore, nemški Malgern (v nekaterih rokopisih se čita tudi Meclaria, mesto Medaria), ki se nahaja med Trebižem in Podkloštrom, torej na meji „Zellije“ proti Koroškemu.

Iz vsega tega pa sledi brez ugovora, da je ležala Langobardom podložna slovenska pokrajina prav blizu in ob meji Furlanskega. Langobardje torej niso imeli v Istri ničesa opraviti. Vsa njih politika je bila obrnena na to, da bi si osvojili Italijo, da bi

Digitized by Google

v njej uničili bizantinsko in mlado papeško oblast, a ne, da bi si podlágali zunaj Italije ležeče zemlje. Zato pa niso imeli nobenega uzroka hrepeneti po slovenskih zemljah in bi temu hrepenenju tudi ne bili mogli zadostovati, ker so takrat tudi Slovenci svojo domovino braniti znali. Langobardska mejna vojvodina je imela svoj sedež v Čedadu, a ne v Gorici ali Trstu; zato je bila iztočna meja langobardska večinoma tista, kakor je še dan danes med Avstrijo in Italijo. Le korminski grad je bil ko najvzhodnejša straža še v langobardskih rokah, vse drugo je bilo že od Slovencev posedeno.

Langobardje torej niso imeli v Istri čisto nič opraviti in zato se tudi bitki l. 664. in 720. nista mogli v Istri bíti, nego le na Furlanskem. To so tudi furlanski, torej o langobardskih stvareh dobro poučeni zgodovinarji že davno spoznali in omenjeni bojišči tudi natančno določili (Viviani, Storia dei fatti dei Langobardi, pg. 32 in 118).

Tedaj je Fluvius denašnji Fiume na vzhodni strani mesta Pordenone. Tu nahajamo ravno pod železniško progo iz Vidma v Benetke dve vasi tega imena: Fiume grande in Fiume piccolo. Tam mimo teče tudi rečica „Fiume“, ki se pozneje v Silo in po tej v Meduno izliva. To reko omenja listina cesarja Konrada II. l. 1028, koja daruje patrijarhu Poponu velik gozd „med Sočo in morjem in pod cesto, ki se navadno imenuje ogerska („Vastata Hungarorum“, pozneje „strata alta“ imenovana), do tistega kraja, kjer izvira reka Flumen in ob tej reki navzdol do Medune, ter med Meduno in Livnico“ (Valentinelli, Diplom. Portusnaonense, Fontes rerum austr. XXIV. pg. 1). Tudi naš Trstenjak išče „Fluvius“ na Furlanskem, ali ne posreči se mu pravega pogoditi („Zora“ 1876, str. 109).

„Lauriana“ pa je zdanja vas Lavariano, ki leži 11 kilometrov južno od Vidma, ne daleč od glavne ceste iz Palme v Kodrojp. Da je Lavariano zelo star kraj, potrjuje nam listina Karla Velikega od 17. junija 776., s katero jemlje ta vladar omenjeno vas njenemu prejšnjemu lastniku Langobardu Valdandu, ker je bil vpleten v zaroto vojvode Rotgauda, in jo daruje oglejskemu patrijarhu sv. Pavlinu (Manzano, Annali del Friuli, I. pg. 232).

Ne sme se nam nikakor čudno zdeti, da so bili Slovenci in Avari l. 664. že skoro do Pordenona prodrli. Njih namen je bil najbrže še dalje iti, a pri „Reki“ jih je zatekla furlanska vojska

Digitized by Google

in zato so se morali ustaviti in biti. Zaradi svoje zmage nad Langobardi so bili sklenili na Furlanskem naseliti se. Tega pa se je čedadski vojvoda zelo prestrašil in začel je Sloveno-Avare prositi, naj se z lepa domov vrnejo. Ali ti mu pošljejo svoje poslance z odgovorom, „da ne marajo zapustiti Frijulskega, katero so s svojim orožjem premagali“ (P. D. V. 20). Pozneje pa da je kan vender odšel, ker se je zbal langobardske vojske, katero je znal vojvoda navidezno pomnožiti (P. D. V. 21). Ali so pa tudi Slovenci z Avari odšli, to je zelo dvojbeno. Izvestno je lahko vsak na Furlanskem ostal, kdor je hotel orožje odložiti in za motiko prijeti ter zemljo obdelovati in langobardsko gospodstvo priznati. Na ta način se je naselilo veliko Slovencev po Furlanskem, zlasti pa po brdih nad Čedadom. Ali da ti Slovenci niso bili le mirni poljedelci, nego večkrat tudi sovražni sosedje, to nam pričajo zgodbe naslednjih let.

Ne samo mimo Gradišča in Palme skušali so Slovenci v Italijo prodreti, nego tudi od severja doli, s Koroškega in Tolminskega. Takrat, ko še ni bilo ceste čez Pontebo, vezal je jedini Predel Koroško z Italijo. Po tej starodavni cesti so se pomikali tudi Slovenci proti Čedadu. Okoli l. 670. je bilo prišlo 5000 Slovencev po Nadiži Čedadu skoro pred vrata. Ali tu so bili od Vojvode Vectara potolčeni, „da je le malo kdo odšel“ (P. D. V. 23). Krog l. 700. pa napadejo Slovenci zopet langobardske pastirje in odpeljejo njih črede v svojo domovino. Ko so se hoteli Langobardje zaradi tega maščevati, priderò Slovenci z veliko močjo na Furlansko, postavijo svoj tabor na strmem hribu in pokončajo vso langobardsko vojsko. „Vse furlansko plemstvo je bilo uničeno“, toži Pavel Dijakon (VI. 24).

Proti takim navalom Slovencev so sezidali Langobardje (in pozneje bavarski plemiči) celo vrsto močnih gradov po južnih obronkih planin, ki so razprostrte nad Vidmom in Čedadom. „Po vseh rtih in pobočjih, kakor tudi po vseh med njimi ležečih dolinah so bili ti obronki posejani z gradovi, katerih imena se nemški glasé: Starhemberg, Heissenstein, Satimberch, Grossenburg, Rabenstein, Pramberg, Perchtenstein (Partistagus), Schärfenburg (Soffumburgo), Urusperg, Grünenberg (Gronunbergo), Attems i. t. d.“ (Zahn, Arstro-Friulana, Fontes rerum Austriacarnm 1877). — Ti gradovi so dan danes že vsi do zadnjega razsuti, od nekaterih se še mesto ne pozna, kje so stali: a meja

Digitized by Google

med Slovenci in Furlani je še dan danes ravno tista, kakor je bila pred tisoč leti in še zdaj so ohranili beneški Slovenci svojo narodnost kljubu tisočletnemu poitaljančevanju.

In še pozneje, ko so bili Slovenci že svojo neodvisnost izgubili in ko so morali priznavati frankovsko nadvlado, še takrat so napadali Slovenci Furlansko. Ob času namreč, ko so se sinovi Ludovika Pobožnega za vrhovno vlado pulili in v krvavih bitkah pobijali, takrat so Slovenci lahko po svojih starih običajih živeli in svojevoljno premikali svoja selišča. Kakor v prejšnjih stotetjih, tako so tudi zdaj obiskovali furlansko nižino. To nam več kakor zadostno potrjujeta naslednji dve istodobni vesti.

V kroniki Andreae Borgomatis, cap. 13. se čita k letom 836—865: „Multa fatigatis Langobardi et oppressio a Sclavorum gens(!) sustinuit, usque dum imperator (Lotharius) Forojulanorum Ebhardo (Eberhardo) principem costituit“ — kar se je zgodilo l. 848. — (Pertz, Mon. Germ. SS. III. pg. 235). — V „beneški kroniki“ nekega Jovana se čita k letu 846.: „Circa haec tempora Sclavi, venientes ad Venetiorum loca expugnanda, Caprulensem tantum castrum (Caorle na ustji Livnice) depredaverunt“ (Pertz, SS. VIII. 18).

Karol Veliki ni bil torej uničil slovenske oblasti, ker je ta še dolgo časa po njegovi smrti samostalno delovala.

Vsi ti mnogobrojni napadi Slovencev na Furlansko se dajo primerjati onim navalom (pozneje tako imenovanih) bolgarskih Slovenov, ki so skoro vsako leto v drugi polovici VI. stoletja od Dunava proti jugu udarjali in Trakijo, Macedonijo, Tesalijo in celo Helado poplavljali. Veliko število teh napadajočih Slovenov se je odcepilo od glavne vojske, ko se je ta po zvršenem poslu domov vračala ter naselila po neobljudenih predelih. Tako naseljevanje se je godilo na tihem, da ga zgodovinarji s početka niti niso opazili, njegov vpliv na izpremembo narodnostnih in teritorjalnih razmer se je pokazal še le pozneje, še le tedaj, ko se začetek in razvitek slovenskega naseljenja ní mogel več zgodovinski dokazati (Primeri: Zinkeisen, Gesch. des osmanischen Reiches I. 120).

Ravno to velja tudi o slovenskih naselbinah po Furlanskem. Zelo čudno bi moralo biti, ko bi se pri tako pogostih in mnogoštevilnih slovenskih napadih ne bila odločila nobena tolpa in se ne naselila ob mejah večjih in manjših gozdov, ki so nekdaj velik del

Digitized by Google

Furlanskega pokrivali. Neobljudenega sveta je bilo zadosti in Slovenci so se radi povsodi poprijeli ratarstva, kjer je bila zemlja za to. Da so Slovenci tudi resnično jeden del Furlanskega naselili, to bodemo iz naslednjega odstavka brezdvojbeno razvideli. A se ve, da so morali ti slovenski naselniki že hitro od začetka priznati gospodstvo vojvod in jim tudi primeren davek plačevati.

(Dalje prih.)

Slovo.

Z Bogom, dom, predragi kraj,
Ljube moje dom!
Bog vé, Bog vé, če še kdaj
Tebe videl bom.

Kliče me cesarjev glas
Tjà, kjer grom bobni,
Kmalu, kmalu pride čas,
Ko bo tekla kri.

In ko krogla prileti,
Merjena na mé,
Meni se v srcé vsadi,
Oj, v gorkó srce.

Pusti, ljubica, zdaj jok,
Briši si solzé! . . .
Kadar meč mi pade z rok,
V grob me položé.

Duh pa bo iz groba vstal,
Tebi šel v srcé,
Vedno tebe bo spremljàl,
Odgnal ti gorjé.

Kadar vetrič bo pihljal,
Jaz ti govorim,
Kadar potok bo šumljal,
Jaz takrat šumim.

Kadar pa se noč stori,
V postelji ležiš,
Jaz zatisnem ti oči,
Ti sladkó zaspiš.

V sanjah pa igral se bom,
Ljubica, s teboj!
In s teboj smejàl se bom,
Dragi biser moj!

Taka smrt ne straši me,
Ker še smrt to ni,
Támni grob ne plaši me—
Z Bogom, ljuba ti!

P.

Digitized by Google

Fra Gregorio Alasia da Sommaripa.

Spisal Lovro Žváb.

V slovenski književnosti imamo zlasti o prvi dôbi obílo praznín, ki se izvestno ne bodo dale nikoli podpolno izravnati; v stoletjih so pogreznile važne vestí v zabljenja bezdno, i mi liki pomorščaki v veliki opasnosti nad neizmérno globíno — mečemo kotvo, nadejoči se pod seboj trdih tal, iz katerih nam bode moči morebiti s trudom in pótnim čelom rešiti posamičnih malih podatkov. O nekaterih vrstnikih Trubarjevih znamo že le gola imena in še ta so često nedostatna. — Fra Gregorio Alasia da Sommaripa je živel v začetku sedemnajstega veka v Servitskem samostanu Divinskem. O tem moži smo vedeli dosléj samó, da je bil 1607. l. objavil v Vidnu natisnen „Vocabolario Italiano, e Schiauo“; za tega delj ne bode vsaj nekaterim č. čitateljem neugodno, če jim podamo kratko črtico ob omenjenem književniku.

Divinsk poveljnik grof Rajmund VI. ‚Conte della Torre-Valsassina‘, zvan tudi „Rajmund starejši“ (Raimondo il Vecchio), bil je na dvoru imenít dostojanstvenik; sam cesar je želel 1594. leta biti krsten kum nekemu Rajmundovemu sinku, kateri posel je bil v cesarjevem imeni opravil grof Attems, ter Rajmund je zastopal cesarja o krščenji hčerke nadvojvode Karola. Rajmund je bil cesarsk poslanik (orator caesareus) v Rimu in v Benetkah, a imel je tudi vsa svojstva, — pišó vlaški zgodovinarji — ki so neobhodno potrebna državinemu zastopniku namenjenemu dogovarjat se s tujimi vladarji o javnih znatnih poslih. Pobožen mož je bil; s pismi, hranjenimi v Divinskem arhivu, osvedočimo se lehko, kakó ga je spoštoval papež Kliment VIII. Priznanja vredna je Rajmundova ustanovitev Servitskega samostana, katera nam dokazuje, da so globoko bila vkorénjena v njem verska načela. Da bi tudi on po svoji vzmožnosti zagrádil daljšo pot protestantom, sezida 1591. l. v Divinu cerkev ter pokliče tijà Servite (Servi di Maria, kakeršni so se že nahajali v Gradišči [Gradiški] in Kopru), da bi utrjeváli narod v véri z lepimi vzgledi, poučevali ga s propovedmi ter osnovali učilišče, v katerem bi izjasnjevali razen ostalih tedanjih znanstev i bogoslovske nauke vsem ónim pod njega oblástjo, ki bi

Digitized by Google

radi bili duhovni; kajti v óno dobo je nedostajalo bogoslovij. Dogovoril se je v 17. dan septembra meseca 1598. leta v Ferrari z vrhovnim poglavarjem Servitskega redú, z Angelom Marijo Montursio; ta dogovor se čuva v Divinskem gradu. Znameníti ter učeni so zatorej morali biti vsaj nekateri očetje v novem zavodu!

Vrnivši se Rajmund 1601. l. iz Rima — še v istem letu 20. aprila so bili načeli zidati Divinsk samostan — privede s seboj Fra Gregorja Alasijo da Sommaripa, ki je čital prvo svojo mašo v Divinu 1602. l. ter vodil do konca 1607. l. samostansko obítelj.

Rajmund VI. je umrl na Dunaji 17. avgusta 1623. l. Ostavil je štiri sine; tretjega so zvali Rajmundka (Raimondino ali Raimondo VII.), ki je bil duhoven „canonico preposito di Trento," zatem opat (z mitro) v Perisu v Alzáciji; četrtemu sinu je bilo ime Ivan Matija, a tega níso bili posvetili. G. Levstik, govoreč v „Ljublj. Zvonu" I. 1881. l. na 772. str. o našem književniku Gregorji da Sommaripa ter o njega slovničku, pravi: „... svoj predgovor, posvečen gospodu Matiji ‚della Torre, Conte di Valsasina, Preposito e Canonico di Trento etc.' Alasija podpisuje na konci takó: ‚Di Duino li 15. Marzo. 1607." Izvestno je zatorej imel Rajmundek še drugo krstno imé: Matija, kajti vidi se, da knjižica ní mogla biti drugemu posvečena, nego li samó Rajmundku, kateri je septembra meseca 1623. l. še živel. —

Cesar Josip II. je 1783. leta zatrl tudi v Divinu Servitski red, čegar arhiv je denès raztresen in razgubljen (archivio, ora disperso, dei Patri Serviti di Duino). —

Ta izvéstja sem posnel iz vlaških tiskovin: „L'Istria" 1850. na 27. str., „L'Istria" 1852. na 10. str., „Dr. Kandler, Indicazioni ecc." 1855. na 91. str., sosebno pa iz R. Pichlerja zgodovine: „Il castello di Duino. Trento 1882." na 54., 86., 347., 349., 351., 362., 370.–372. in 374. strani. Pichler razglaša od 449.—469. straní nekatere ‚epigrafi'; med temi je za nas Slovéne najzanimljivejši nádpis (na 461. str.), ki se nahaja v veži pred stolbami bivšega Servitskega samostana Divinskega. Napraviti je dal ta spomenik „posteritatis gratia" baš naš Gregor Alasija 1606. leta ter slôve takó:

Raimundus Comes a Turri et Valsaxinae convenit aedificare
Hoc Coenobium cum Priori Generali Servorum Angelo Maria
Florentino anno Domini MDXCVIII, anno autem MDCI Roma discedens
Orator Caesareus, secum duxit Fr. Gregorium Alasiam
De Sumaripa eiusdem Ordinis, qui suam primam Missam

Digitized by Google

Ibi celebravit anno MDCII hocque Monasterium rexit
usque
Ad totum MDCVII, quo anno die XX Aprilis aedificium coeptum est
P. M. Franciscus Casasupra de Gentilino et
P. M. Philippus Alexandrinus Prior Generalis visitavit
Idem Fr. Gregorius eodem anno MDCVI posteritatis gratia
Facere fecit.

Slovenska književnost.

I.

Slovenska mati.

Podučna knjiga materam, kakó naj sebe in svoje otroke zdrave obvarjejo. Spisal dr. Kočevar. V Ljubljani 1882. 8, 48 str. Tiskala „Narodna Tiskarna". Založil dr. Kočevar v Celji. — Cena 30 kr.

Slovensko slovstvo ima le malo v medicinsko stroko spadajočih knjig. Strogo znanstvenih nimamo in jih ne moremo imeti, a tudi popularnih je prav pičlo število. Razen še zastarelega dr. Prelogovega prevoda Hufelandove makrobiotike in že pošlega „Domačega zdravnika," kateri pa ni iz zdravnikovega peresa, donašale so Mohorjeve knjige nekaj krajših zdravstvenih spisov, n. pr. o koleri, o prvi pomoči v smrtnih nevarnostih itd. Popularne knjige za kmetsko ljudstvo, kako naj bi si ohranilo zdravje (Gesundheitslehre), še pogrešamo in želimo, da bi Mohorjeva družba kmalu našla pisatelja, kateri bi jej spisal tudi tako potrebno knjigo. Sicer pa jej ni treba pisatelja iskati, samo naprosi naj ga, da se loti še tudi tega dela, naprosi naj pisatelja „Slovenske matere", g. dra. Kočevarja in slovenski narod bo imel knjigo, s katero se bo lehko smel ponašati, kakor se sme z ravno te dni na svetlo dano poučno istega pisatelja ponašati.

Popularna literatura narasta pri vseh narodih, zlasti imajo Nemci cele biblijoteke pouku prostejšega ljudstva namenjenih knjig. A navadno imajo vse te knjige toliko učenega balasta, da jih človek, kateri ni vsaj srednjih šol dovršil, ne razume in kar je v njih praktičnega zrna, skrito je pod pleveloin učenih fraz. Pisateljem je na tem, da razkazujejo svojo učenost, pa nič menj tudi na tem, da ima knjiga toliko več tiskanih

Digitized by Google

pol, kajti več pol, več nagrade. Ljudstvo ima tedaj prav malo haska od takega popularnega slovstva, posebno od onega, katero spisujejo učenjaki po teoriji brez pravega znanja dejanskih razmer. Kaka dobrodejna razlika med pisateljskim delom učenjaka-teoretika in med pisavo moža, učenega tudi v svoji stroki, a zajemajočega iz skoro petdesetletne praktične skušnje!

Obče čislani in obče priljubljeni starosta štajerskih Slovencev na večer svojega plodunosnega življenja ni mogel lepšega in koristnejšega božičnega darú prinesti svojemu narodu, nego je storil s svojo knjigo: „Slovenska mati“. Spoznal je, da je treba pri korenu začeti, da je treba pred vsem skrbeti za zdrav krepek zarod; a videl je premnogokrat, da zaradi slabih škodljivih navad se pokvari mladim materam zdravje časi za vse življenje in se že pred porodom, po gostem pa v prvem letu otroku vcepijo kalí poznejših boleznij. „In to je nesreča za posamezne rodovine in za ves slovenski narod.“ To spoznanje je napotilo g. doktorja, da je napisal pravila, po katerih se morajo ravnati žene noseče in žene poródnice in kako se mora oskrbovati malo dete, da se mu telo in um krepko razvijata.

Prečitavši to knjigo, nisem vedel, čemu bi se bolj čudil: ali kratki, jedernati pisavi, razumljivi vsacemu priprostemu človeku, brez blestečih se učenih fraz, ali temeljitemu poznanju ljudskih razvad in napak, ali modrosti naukov, ali prav po očetovsko ljubeznivi skrbnosti pisatelja za mater in dete! Tako pisati more le mož, ki je v svoji vednosti strokovnjak, čegar bistro oko pa ni zatemnilo kako pedantično učenjaštvo, ki je spoznal, kar je napačnega, a ni obupal o izboljšanji, temveč v svojem blagem srci preudarjal in premišljeval, kako bi odpravil napake in pomogel k zdravemu, čilemu narastaju svojega toli ljubljenega naroda.

G. pisatelj deli vso tvarino v štiri oddelke: I. Žena v nosečem stanu. — II. Žena v poporodni dobi. — III. Oskrbovanje otroka v prvem letu. — IV. Dete v drugem in tretjem letu. V vsacem oddelku napoveduje natančna pravila, kako treba ravnati materi in z materjo in otrokom in česa se varovati, bodi si v jedi in pijači, bodi si v delu in v dušnem oziru, da se zdravje ohrani. Pri tem se izogiblje navadnih učenih uvodov iz anatomije in fiziologije in pripoveduje samo najpotrebnejše stvari o sestavi zraka, jedil, pijač, o prebavljanji itd. Ker pa g. pisatelj vé, da se mora dijeta ravnati po premoženskih razmerah, pripoveduje tudi v tem zmislu svoje mnenje in navaja neškodljiva in škodljiva jedila za nosečo ženo, kateri med drugim ukazuje: „Ne treba jej zahajati v gostilnice, kar se itak ne spodobi za ženski spol.“ Za škodljive

Digitized by Google

jedila spozna suhe, surove klobase, premastne mesene jedi, svinjsko, račje, gosje meso itd. „Posebno škodljiv je novopečen in vroč kruh.“ Obžalovati je, da se kmetska dekleta ne nauče vsaj domačih jedil ukusno kuhati. Potem graja nesnago v hiši in kuhinji, nečisto sapo v sobah zlasti po zimi, dalje da na kmetih vsi iz jedne sklede vsak s svojo žlico zajemajo brez krožnikov. Kjer govori g. pisatelj o hudih nasledkih duševne razdraženosti, pravi jedernato: „Huda jeza, dolgotrajna mržnja, otožnost z velikim žalovanjem in iznenadni strah vznemirijo dušo, stresejo čud ali srce, umamijo materine čutnice, katere ravnajo rast otroku, ter spridijo kri, od katere se redi otrok.“ In tu g. pisatelj hudo graja, da se pri ženitvah ne gleda na medsobno ljubezen, ampak na imetje ali lepoto; in vsled tega toliko nesrečnih zakonov. Kdo ne bo pritrdil prelepim in modrim besedam: „Ako je mož prijazen, značajen in pameten, bode lepo ravnal z ženo in ta ga bode spoštovala. Jednakih mislij in jednakega čutja bodeta zadovoljno živela. Ako pa je mož neotesan, neznačajen in nepameten ter se tako obnaša, da ona ljubosumiti začne, takrat ne more ga ne ljubiti; ne spoštovati in tem manje, ako je primerno starejši. Malo kateri dan mine brez prepira. On zanemarja ženo in gospodarstvo ter hodi kratkočasit se. Ona njemu očita nemarnost, on njo zmerja, beseda besedo prinese in do tepeža pride.“ In nasledki, kako plastično so opisani: „Žena žalostna in pobita, ali razdražena in jezna nima veselja do življenja. Bledega in upadenega lica hira na duši in telesu. Ne mara za moža, v strahu pred njim ne more mu odkritosrčna biti in začne ga črtiti. V hirajoči materi ne more dete zdravo ostati in zgodilo se je, da je ali umrlo, ali tako slabo porodilo se, da za življenje ni bilo sposobno. Torej naj dobro premislijo stariši, komu hočejo dati hčer za ženo. Nepremišljena ženitev je navadno polna nesreče.“

V drugem oddelku se kaže zares očetovska skrb za porodnico. Tu ima pisatelj dovolj gradiva za opravičeno grajo kmetskih babic in njih ravnanja s porodnicami. Malo preveč vender zahteva g. pisatelj, ako ukazuje, da mora porodnica vsaj celih 8 dnij v postelji ostati. Posebno svari pred škodljivimi vplivi, kakor so: „pregrešek v živežu, premraženje, bivanje v kužnem zraku, nesnažnost, silno ganenje srca, iznenadno veselje, velika žalost, stres duše, jeza, strah.“ „Pridna gospodinja ima o tej priliki svoje stanovanje zmerom snažno. Ona ne trpi umazanih in s prahom pokritih stolov, klopij in mize. V postelji ne trpi stare slame, umazane žimnice, rjuhe in odeje. Snažno stanovanje priča za njeno pridnost.“ Ker so porodnice jako občutljive ter

Digitized by Google

rahlega zdravja, mora se prijazno in uljudno ž njimi ravnati. Zato g. pisatelj zahteva od moža, „ako je pameten, značajen in ljubezniv, kar bi vsak moral biti," da si bode prizadeval, da žena mirna in zadovoljna ostane; sedel bode, kadar ima čas, pri njeni postelji, pomenkoval se prijazno, govoril o prijetnih dogodkih, zamolčal nesrečo pri gospodarstvu in v rodbini, opominal domačine, naj se spodobno obnašajo proti gospodinji, odvračal bode silne obiskovalce in vse odvrnil, kar bi moglo ženo razdražiti ter prouzročiti skrb, otožnost, nevoljo, srd, jezo, strah in grozo. — „Mož mora skrbeti, da se odvrnejo vsi škodljivi vplivi od žene, ako hoče obvarovati sebi gospodinjo, otroku pa mater živo in zdravo." Zares zlate besede, katere morajo izvirati le iz ust moža, ki je sam dal najlepši vzgled ljubeznivega družbinskega življenja.

V III. in IV. oddelku obrača g. pisatelj svojo skrb na ravnanje z otrokom novorojencem in od 1. do 3. leta. Jako zanimljiv je opis, kako se razvija otroški um. Tudi tu se nam kaže g. pisatelj bistrim opazovalcem in psihologom, ki sledi korak za korakom duševnemu razvoju otroka od prve dobe, ko začne mater spoznavati po glasu, dokler je tudi po vidu ne razločuje od drugih osob. In odslej začne otrok spoznavati druge reči v sobi. „Skozi okno vidi po dnevi na dvorišči domače živali, ali na vrtu rože, drevesa, vodo, morda mimo tekoče vozove na cesti, pripregene konje ali vole, po noči na nebu zvezde in luno, na katero posebno rad gleda. Koncem prvega ali v drugem letu bode zapazil bližnje in oddaljene hiše, različna poslopja, posamezna drevesa, hoste, hribe, na hribih cerkve, potem drdrajoče vlake, delavce na polji, voznike na cesti, popotnike, vojake; v 3. letu bode razločil njivo od travnika, na slednjem nabiral rože, katere mu imenuje mati. Mati mu tudi imenuje pridelke na njivah nasejane ali zasajene, ptiče leteče in pevajoče. Ona mu kaže na sadnih drevesih črešnje, slive, hruške, jabelka." Srečen otrok, ki ga mati skrbno vodi v prvih letih njegovega bitja, srečna pa tudi mati, ker čuti, da v tej dobi življenja je ona jedina vse nedolžnemu detetu in da v njegovem duhu ni prostora za drugo mišljenje in drugo ljubezen, kakor do ljube mamice.

„Slovenska mati" naj tedaj roma v vsako slovensko hišo, da s svojimi zlatimi pouki odpravi škodljive napake in razvade, zaradi katerih se je že marsikatera slovenska mati ugonobila, ter da pomore k vzreji zdravega in krepkega slovenskega narastaja. G. pisatelja pa prosimo, naj se loti še druzega dela, katerega nam sam obeča na konci svoje knjige, naj spiše po svojih mnogoletnih skušnjah pouk, kako

Digitized by Google

je skrbeti v poznejših letih za telesno zdravje in umno razvitje otroka in kako za telesno in duševno zdravje ljudstva sploh.

Dr. Vošnjak.

II.

Fizika

za nižje gimnazije, realke in učiteljišča.

Spisal in založil Jakob Čebular, c. kr višje realke profesor v Gorici. V Gorici natisnila Hilarijanska tiskarna 1882. 8ka, 90 str. Cena: 80 kr. I. del: Vvod, občna svojstva teles, toplota, učini molekularnih sil, kemija, magnetizem in elektrika.

Važnost prirodoslovja v vzgojevalnem in materijalnem oziru je dan danes obče priznana, in ta obče priznana važnost prirodoslovnih disciplin nam naklada dolžnost, da smo v sredstvih, to vedo pospešujočih, izbirčni in previdni. Posebno pa smo dolžni v slučaji, kjer je pouku v tej vedi že kratek čas odmerjen, kjer je treba ozir jemati tudi na druge vede in različne meri duševnega delovanja, gradivo za vsebino knjige, posvečene mladini v omiko in razvoj njenih umstvenih močij, na tanko prerešetati in strogo na to paziti, da jej podajemo od najboljšega le najboljše. Težka naloga, a še težja postaja, če si ogledamo vedno rastoč obseg prirodoslovnih ved; če pomislimo, da množi socijalno življenje dan na dan tirjatve do človeških močij, da je torej naloga mladini v rešitev dana zaradi vedno večjih potreb zmerom večja in težja, a doba predpisana pripravi in rešitvi naloge vedno ista.

Ko si je tedaj prirodoslovne šolske knjige pisatelj primerno in dovoljno gradivo izbral, odstranil je še le prve zapreke dobri knjigi. S koliko faktorji mora še le potem računiti! Metodo, razvrstitev, razpravo posamičnih učnih stavkov v jezikovnem in tvarnem oziru, podobe in druge važne činitelje mora vedno pred očmi imeti, ako hoče tirjatvam dobre šolske knjige zadostiti.

Ni torej čuda, da je pri ogromni množini prirodoslovskih nemških knjig prav malo za šolsko rabo sposobnih. Če ima pa pisatelj taki knjigi že tedaj težavno in nevarno stališče, ko piše za narod, čegar fizikalno polje je vsestransko razorano, koliko težje mora biti delo pisatelju slovenskemu, kateri mora poleg druzega ledino v jezikovnem oziru še le razorati in potem še le na obdelovanje misliti?

Digitized by Google

Čestitamo iz srca gosp. pisatelju, da je pri tolikih težavah to nalogo častno rešil ter knjigo obelodanil, katero moremo za nižje razrede naših učilišč toplo priporočati.

Težišče slovenske fizike je iz znanih uzrokov jezikovna stran, vsake — metoda. Jezikovni strani je pisatelj tudi največjo pozornost posvetil in — radostno pripoznavamo — vrlo vspešno. Jezik je krasen, beseda teče tako gladko, neprisiljeno, da je veselje knjigo čitati, stavki so kratki, učni knjigi povse primerni, sapo zapirajočih perijod, ki uk le težijo, ogibal se je pisatelj, kar je vse hvale vredno. Malenkost bi imeli v tem oziru knjigi očitati. Za ušesa bi bilo bolje, da se je ogibal stereotipne konstrukcije pogojnih stavkov z glagolu pripeto besedico „li“ ter se posluževal tudi navadnih pogojnih veznikov, držeč se i tu načela: variatio delectat.

Da se je držal pisatelj tistega načela, kakor je vodilo nadzornika dr. Jos. Krista pri izbiranji, sestavi in razvrstitvi ogromne fizikalne tvarine v harmonično celoto, isto tako pri obravnavi posamičnih zakonov, učnih stavkov in definicij, moramo z didaktičnega stališča le odobravati. Metoda je tu in tam nižjim razredom najprimernejša, namreč induktivna; najprej so vselej navedeni poskusi, in iz njih so izvodi v obče dosledno izvedeni in jedernato sestavljeni; mladina se uči tu induktivne logike. Definicije so precizne.

Toda Kristova knjiga je pisana s posebnim ozirom na gimnazije in zadostuje povsè le tem zavodom; slovenska pisateljeva pa bi morala zadostovati tudi realki in učiteljiščem, kar tudi v obče bode. Vender bi želeli, da bi se bil pisatelj bolj oziral na zadnja dva zavoda,nego se je. Gimnazijam je namen neka idealnejša vzgoja mladine, gimnazijalec je bolj teoretik, idealist; njemu je naloga, prisvojiti si fizikalnih zakonov in fizikalnega znanja brez ozira na praktično uporabo za vsakdanje življenje, da bi le z njihovo pomočjo samostalno prirodne pojave tolmačil in zasledoval; tu ima fizika izključivo le vzgojevalen pomen. Po realkah in učiteljiščih moramo — zoper to ni ugovora — tudi ta motiv fizikalnih disciplin v prvi vrsti poudarjati, a pri tem ne smemo zabiti, da pripada dijakom teh zavodov i naloga, praktične nasledke prisvojenih si naukov zahtevati; pomisliti je dalje, da dijaki teh zavodov večinoma tako rekoč prenašajo vede med obrtnike, trgovce in prosto ljudstvo. In to bi moral pisatelj fizike, namenjene vsem trem zavodom, v poštev jemati, kar tudi različnost tej vedi odmenjenega časa veleva. V gimnazijah se poučujeta namreč fizika in kemija tri semestre po tri ure; na učiteljiščih

Digitized by Google

osem semestrov po 2 in 3 ure (v 5. in 6. sem.); na realki pa so odmerjene sami fiziki skozi 4 semestre po 3 ure na teden. V katero mer bi nasvetovali razširjenje knjižne vsebine, jasno je pač iz ravno navedenega. Razen kemije ima knjiga teoretičnega gradiva dovolj, da! skoro še preveč; a več vprašanj in navodov praktični uporabi fizikalnih teoremov s posebnim ozirom na obrt, hiševanje, poljedelstvo bi želeli, kar tudi ustanovni statut učiteljiščem zahteva. Prekoračili bi mejo kritike, ko bi hoteli vse natanko navajati, kaj in koliko bi se imelo dodati in kako izvesti.

To, kar pisatelj uči iz kemije, zadostuje gimnazijam, — realkam ni potrebno, ker je tamo kemija samostalen predmet, — učiteljiščem pa ne zadostuje. Učiteljiščem treba dodati posebno kemijo, kakeršna je n. pr. Kauerjeva kemija za učiteljišča.

V oziru razvrstitve kemičnega gradiva pa bi bilo smotru primerneje, ko bi se bil pisatelj več oziral na dotična pedagogična načela, namreč na spojitev rahlovezanega gradiva v posamezne skupine sorodnih prvin, s čimer bi bil mladini veliko uslugo učinil, podajaje jej učenju potrebnih oporišč, rekel bi duševnih zavijač, s pomočjo kojih se um gradiva oklepa, da si ga laže prisvaja in stalno obdrži. V pojasnilo navedenega opozorujemo le na razvrstitev pakovin in kovin v skupine po njihovi vrednosti, kar ni le zaradi pregleda učbene tvarine velike važnosti, temveč priduje i v tem, da takoj znamo, s koliko atomskimi težinami vodika se kemično spaja jedna atomska težina katere koli razvrščenih prvin.

Da pisatelj opušča definicijo neorganske kemije, kakih deset paragrafov obsezajoče, ko vender med prvo uvrščeno organsko kemijo izrekoma navaja in definuje, to nedostatnost moramo za stalno Kristu na račun zabeležiti; pisateljeva je menda le hiba zoper sistematiko, da je za organsko kemijo zopet košček neorganske — kovini železo in kalcij — uvrstil.

V 4. oddelku so petim, v 5. kakim osmim in v 7. dvema tehniškima izrazoma dodani kongruentni nemški termini. Inače iščemo v vsej knjigi zaman jednakih slučajev, a zaman tudi doslednosti za to ravnanje. So li izrazi „parni prekat“, „zasova“, „zamašnjak“ i. t. d. ročnejši nego „telesna skupnost“, „zveznost“ ali „razkisatev“? Po našem prepričanji bi bila vrednost knjigi poskočila, ko bi bil pisatelj dosledno vsem slovenskim tehniškim izrazom — izvzemši mednarodne — dodal nemške. S tem bi bil nemški terminologiji privajenim čitateljem — in teh je

Digitized by Google

velika večina — zelo olajšal prehod v nove razmere, mladini pa in učitelju fizike zelo ogladil pot za uk oziroma pouk te vede v višjih razredih gimnazije, dokler ostane ta tudi pri nas nemški. Koliko čitateljem so znane n. pr. subtilne različnosti besedij: teža, težina, utežje, težnost, težišče, težišnica? In ne zahteva li korist mladine, da bi se že tu privadila nemški terminologiji za nemško višjo gimnazijo? Izvestno je tudi, da je treba pri sestavi knjige lagotnost občinstva v poštev jemati, a z eventuvalnim dodatkom terminologije na konci knjige se ne more tej v jednaki meri zadostovati, kakor po označenem načinu.

Podobe so nazorne in lične in zadostujejo terjatvam take knjige. V naših ubogih razmerah ne bode seveda nobenemu na misel prišlo podobe soditi po merilu praktičnih Angležev, kateri jim za nazorno učenje veliko važnost pripisujejo. Prav bi bilo, da bi bil pisatelj vsaj pri nekaterih podobah čitateljevo pozornost pristojno večkrat nanje zakrmil.

Toliko v obče.

(Konec prih.)

III.

Geometrija za nižje gimnazije.

Spisal dr. Fr. vitez Močnik. Po devetnajstem natisku poslovenil J. Celestina. Prvi del. V berilo vtisnenih je 126 slik. V Ljubljani 1883. 8 ka, 91 str. Natisnila in založila Ig. v. Kleinmayr & Bamberg. Cena 1 gl. 10 kr.

Meseca julija je izšel v isti založbi po Močnikovem nemškem izvirniku od istega prelagatelja poslovenjeni I. del aritmetike za nižje gimnazije, obsezajoč tvarino za prvi in drugi gimnazijalni razred. Slavno ministerstvo za nauk in bogočastje je potrdilo to knjigo za šolsko knjigo z razpisom s 17. novembra t. l. štev. 19012.

Komaj čez pol leta podaje nam isti gospod prelagatelj zopet šest tiskanih pol obsežen prevod nemške šolske knjige. Iz tega se dá sklepati na izredno marljivost g. prelagatelja. Razen te velike marljivosti odlikuje se g. prelagatelj tudi z veliko natančnostjo. Čitatelj, prebravši meseca julija dotiskano aritmetiko in ravnokar izšlo geometrijo, spozna takoj, da se je g. prelagatelj v tem času marsičesa naučil.

Prelagajoč aritmetiko se je držal g. prelagatelj nemškega originala nekoliko pretesno, kar ga je sililo podajati nam časih v slovenščini

Digitized by Google

nenavadno dolge in zaradi tega težko umevne perijode. Če tudi s tem nečemo o aritmetiki izreči nobene večje graje, vender moramo povedati, da nam geometrija, kar se v njej jezika tiče, dosti bolje ugaja. G. prelagatelj se je gibal prelagaje jo dosti prosteje, časih se je držal jedino le zmisla v nemškem originalu. Zaradi tega mu teče jezik gladkeje in slovenščini primerneje. Knjigi bi ne bilo nikakor na škodo, ko bi se g. prelagatelj časih gibal še nekoliko prosteje, nego se je. Nekateri stavki bi postali potem jasnejši. N. pr. težko umeven stavek se nam dozdeva v §. 37: „Oba dva sovršna kota tvorita isti dve premi, ...“ in še par drugih.

Kar se rabljene terminologije tiče, bilo je g. prelagatelju delo tákrat precej olajšano, ker je imel pred seboj terminologijo iz L. Lavtarjeve geometrije za učiteljišča. Pri uredovanji in določevanji te terminologije pa je bil g. prelagatelj, kakor je sploh znano, delaven v prvi vrsti. V L. Lavtarjevi geometriji uvedena terminologija služi večinoma tudi prof. Celestini. Našli smo le malo iznimkov, n. pr. pojem: „flächengleich“ izrazuje g. Lavtar s „ploskveno jednak“, g. Celestina s „ploščinsko jednak“, „Flächeneinheit“ izrazuje Lavtar s „ploskvena jednota“, Celestina s „ploskovna jednota“, „Ausdehnung“ prelaga Lavtar z „obmer“, Celestina z „razsežnost“, „Halbirungslinie“ je Lavtarju „polovnica“, Celestini pa „razpolovnica“.

Novo uvedene termine, katerih Lavtarjeva geometrija še nima, našli smo med drugimi te: „kotna razpolovnica“ (Winkelhalbirungslinie) v §. 39. „sredinska pravokotnica“ (Mittelsenkrechte) v §. 70. „ogelnik“ (Winkelbrett) v §. 20.

Isto tako kakor pri aritmetiki stojé poleg slovenskih terminov v oklepih dotični nemški vsakikrat, kadar se uvaja nov pojem. Nemško terminologijo poleg slovenske takoj v berilu podajati, na vsak način je dosti bolj ugodno, nego na konci knjige pridevati v abecednem redu nemško in slovensko terminologijo. Pri zdanji osnovi naših gimnazij zahteva vlada in mora tudi zahtevati poleg slovenske terminologie tudi nemško. Tej terjatvi se more zadostovati prav lahko, ako stoji v berilu nemški terminus takoj poleg slovenskega. Da se nemški terminus izmed drugega berila že od daleč vidi, tiskan je v Celestinovi knjigi „cursivno“.*)

*) Vender bi prosili pisatelje slovenskih šolskih knjig, da bi vselej tudi na konci knjige v malem slovarčku sestavljali dotično terminologijo, da učenec in tudi vsak drug človek, kateremu osnova šolske knjige ni znana, lehko hitro najde slovensk izraz za nemški terminus. Ured.

Digitized by Google

Vnanja oblika geometrije je jako prijetna in sicer gledé tiska, papirja in slik. Tiskovne pomote smo našli v knjigi te: na str. 73. v 3. vrsti od spodaj stoji: so m. sta; na str. 77. v 3. vrsti od spodaj stoji: izpremení m. izpremenita, na str. 85. v 14. vrsti od spodaj mora stati MZ mesto AZ., na str. 53. je naslov: „ploščina pravokotnika“ premalo obsežen ter bi se moral glasiti: ploščina pravokotnika in poševnokotnega paralelograma.

Založnik in tiskar g. Bamberg si je dal za to geometrijo rezati po slikah nemškega originala nove clichéje. Zaradi tega je imel g. prelagatelj priložnost, da je iz slik izbacnil slovenščini nenavadni črki *Q*, in *x*, ter ji nadomestil z *R*, oziroma z *o* ali *z*.

V vsem je slovenska geometrija, kar se tiče vnanje oblike, na vsak način lepša nego nemški original, kar dela g. tiskarju in založniku vso čast.

Konečno bi izpregovorili še par besed, zakaj je g. prof. Celestina prelagal ravno Močnikove poučne knjige, a ne drugih. Močnikove šolske knjige rabijo se vspešno že dokaj let na različnih zavodih; priča temu je zelo veliko število njih natiskov. Sicer so bili časi, ko so te knjige od marsikaterih stranij grajali, češ, da so zastarale, da niso v vsem osnovane po najnovejših načelih, veljavnih v teh znanostih, in da so premalo strogo znanstveno spisane. A ti naskoki so bili vselej nevspešni; kajti knjige so po pravih pedagogičnih načelih spisane. Ker je g. dr. Fr. vitez Močnik slovenskega pokoljenja, smemo njegove knjige, čeravno so iz nemščine v naščino preložene, smatrati tudi vsaj kolikor toliko za naše gore list.

Da bode slavno ministerstvo odobrilo Celestinovo geometrijo, pričakovati je brezdvojbeno.

Tudi drugemu slovenskemu razumništvu, ne samo šolski mladini, priporočamo to geometrijo, da se seznani s slovensko terminologijo.

Gosp. prelagatelju pa čestitamo o njegovem vspešnem delovanji ter želimo, da nam kmalu preloži še tudi drugi del Močnikove geometrije in aritmetike. Čujemo, da se je g. prof. Celestina tega dela že lotil.

A. Senekovič.

Digitized by Google

Paul Wiener.

Mitreformator in Krain, Gebundener des Evangeliums in Wien, erster evangelischer Bischof in Siebenbürgen. Von Theodor Elze, Dr. ph. h. c, evangelischem Pfarrer in Venedig. Wien und Leipzig. Julius Klinkhardt, 1882, 8, 52. S A. aus dem Jahrbuche für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich 1881.

Ko je leta 1531. Primož Trubar, tedaj župnik v Loki poleg Zidanega Mosta, prvi začel javno v stolni cerkvi ljubljanski oznanovati novo Lutrovo vero ter osobito govoriti zoper katoliško dogmo o milosti, zoper celibat in zoper sv. obhajilo v jedni podobi, našel je takoj obilo število novovercev ne samo iz plemenitega in meščanskega stanu, ampak poroča se nam, da so tudi mnogi katoliški duhovniki Trubarjev náuk na glas odobrávali ter se po njem ravnali. Osobitega spomina pa je vredno, da so celó nekateri kanoniki ljubljanski Trubarja podpirali ter se kazali očitne privržence novi veri.

Izmed teh vplivnih duhovnikov in Trubarjevih podpornikov je gotovo zaradi svojega socijalnega stanja, zaradi mnogih važnih služeb, katere je opravljal deželi Kranjski, in zaradi poznejše usode svoje najznamenitejši ljubljanski kanonik Pavl Wiener. Malo smo dozdaj vedeli o tem možu. Valvazor in po njem Dimitz se ga spominata po nekatera mesta, toda ne podajeta nam celotne podobe o njegovem življenji in delovanji. A nedavno je izdal znani zgodovinski pisatelj Theodor Elze, evangeljski pastor v Benetkah, o Pavlu Wienerji obširno monografijo. To se ve, da Elze v njem slavi navdušenega reformatorja in zaradi verskega prepričanja preganjanega mučenika. A nas knjiga njegova zanimlje z druge plati; zanimlje nas osobito za tega delj, ker od strani in mimo grede razbistruje marsikatero črtico iz Trubarjevega življenja ter v obče razsvetljuje in pojasnuje prve pričetke novoverski dobi na Kranjskem, s katero so tako tesno združeni prvi pričetki književnosti novoslovenske.

Pavl Wiener je bil rojen Ljubljančan, a o njegovi rodbini nimamo nobenih zanesljivih vestij. Leta 1520. ga nahajamo že v Ljubljani kanonika, generalnega vikarja in svetovalca škofu Krištofu Ravbarju. Leta 1530. je, zastopnik duhovskega stanu, poslanec na deželnem zboru kranjskem in ta ga česti z odličim zaupanjem: izvoli ga za prejemnika deželnih davščin ter izbere ga v mnoge ožje odbore, tako n. pr. v odbor, postavljen v brambo deželnih svoboščin. A vse te imenitne in častne službe ga niso zadržavale, da bi se ne bil poprijel nove vere.

Digitized by Google

Tisti čas je bil v Ljubljani škof Krištof baron Ravbar (1497—1536), ki je pa svetovalec Ferdinanda I. in kraljev namestnik na Avstrijskem več bival na Dunaji nego li v Ljubljani. Za njegovega vladikovanja se nam pokažejo na Kranjskem prvi luterani. Iz l. 1525. se nam poroča o namestniku oglejskega patrijarha na Kranjskem, da on in njegovi duhovniki se nagibajo k novi veri. V Ljubljani se l. 1527. prvi novoverci zbirajo v hiši Matije Klombnerja, tajnika deželnih stanov. Ljubljanskega semenišča knjižnica hrani manuskript škofa Hrena, v katerem pravi: Primi haeresis Lutheranae in Carniolia autores ex Laicis erant Mathias Klobner, E. E. Landschaft Landschreiber, Mathias Zweckl, Andreas Farrest; primi seductores laici: Leonardus Budina, Christophorus Prunner, Adam Bochoritsch, Bartholomaeus Picus. Vsi ti so bili meščanje ljubljanski.

A tudi že iz l. 1527. se nam pripoveduje, da so stolni prošt dr. Lenart Mertlitz, tedanji generalni vikar Jurij Dragolitz in kanonik Pavl Wiener prijatelji nove vere.

In baš ti trije kanoniki so l. 1531. Trubarja iz Loke pri Zidanem Mostu poklicali v Ljubljano ter mu v nenavzočnosti škofa Ravbarja dovolili, da je začel pridigovati v stolni cerkvi. Dasiravno škof Ravbar sam ni bil posebno fanatičen katoličan, kar nam jasno priča to, da je l. 1526. na smrtni postelji vzprejel sv. obhajilo sub utraque specie, vender se je moral Trubar že l. 1532. iz stolne cerkve umakniti v cerkev sv. Elizabete v meščanski bólnici. To cerkev mu je namreč prepustil mestni magistrat. Tej cerkvi kaplan Andrej Latomus in kanonik David Haziber sta prestopila k Lutrovi veri. Takoj po škofovi smrti pa tudi Pavl Wiener stori odločen korak ter se oženi. Mestni sodnik ljubljanski sicer izdá povelje, da naj Wienerja zapró, toda ker je bil tedanji stolni prošt dr. Lenart Mertlitz sam na pol luteranskega mišljenja, ni se to povelje zvršilo.

Nego sreča je bila luteranom kranjskim ugodna, kajti l. 1537. dobé za škofa ljubljanskega Franca barona Kacijanarja (1537 do 1544), ki je moral biti tudi kaj mlačen katoličan, ker je leta 1542. celo Primoža Trubarja, takrat župnika v Laškem Trgu, v Ljubljano za kanonika poklical, ter njemu izročil slovenske, Wienerju pa nemške pridige v stolni cerkvi.*) Tudi škof Kacijanar se je l. 1544. dal obhajati

*) V jednakem duhu kakor Trubar in Wiener pridigovala sta tisti čas v stolni cerkvi tudi generalni vikar Jurij Dragolitz in stolni vikar Gašpar Rakovec.

Digitized by Google

sub utraque specie.*) L. 1546. stolni kapitelj kanoniku Trubarju podeli dobro faro št. Jarnejsko, Pavla Wienerja pa celó kralj Ferdinand na deželnem zboru kranjskem imenuje za svojega (vladinega) komisarja. A l. 1547. začnó se črni oblaki zbirati nad Trubarjevo in Wienerjevo glavo.

Za ljubljanskega škofa je bil po Kacijanarjevi smrti izvoljen Urban Textor, mož kmetskega rodu, s Krasa doma, župnik v Bruku na Muri, pozneje spovednik in svetovalec kralja Ferdinanda I., dober prijatelj Ignacija Lojolanskega, odločen katoličan, ki je l. 1550. posredoval, da so prvi jezuitje bili poklicani v Avstrijo.

Temu škofu se ve da Trubar in Wiener in ves stolni kapitelj ljubljanski niso bili po volji, osobito ker se je tudi stolni prošt dr. Mertlitz s svojo kuharico poročil ter se kanonik Wiener po smrti svoje prve žene v drugo oženil.

Ko se je poprej ugodno položenje nemških protestantov po šmalkaldski vojski pohujšalo, pokazali so se nje nasledki takoj tudi na Kranjskem. Trubar je izgubil svojo faro ter je bežal v Norimberg, Wienerja je pa škof z njegovo ženo vred spodil iz kanonikatske hiše v Ljubljani.

Kmalu potem dojde povelje od kneza Ferdinanda I., da naj se kanoniki: stolni prošt Mertlitz, generalni vikar Dragolitz, Primož Trubar in Pavl Wiener zapró.

Wienerju zapečatijo vse stanovanje, zasežejo vso njegovo imovino, pobero mu vse spise in knjige ter ga z generalnim vikarjem Dragolitzem vred zapró na ljubljanski grad. Tu je moral Wiener prebiti oster preiskovalni zapor. Škof ga je sicer obiskal ter čital mu o katoliških verskih resnicah iz neke knjige, a govoriti in o verskih stvaréh prepirati se ž njim ni hotel, rekoč „er sei kein Doctor“. Katoliške priče, katerih je bilo mnogo zaslišanih, dolžile so Wienerja, Trubarja in njegove tovariše: 1. dass sie die selige Jungfrau Maria und die Heiligen nichts gelten lassen, 2. dass sie meinen, die von den h. Vätern festgesetzten Vigilien nützen nichts, 3. dass sie die für den Kaiser und für den König abgehaltenen Processionen verlachen und nichts gelten lassen, 4. dass

*) Herr Paulus (Wiener) und ich (Primus Truber) — wir haben gute Erinnerung gehabt, dass der Herr Christoph Rauber, Franciscus Kanntzianer seligen, beide Bischöfe zu Laybach, und Herr Petrus Bonomus seliger, Bischof zu Triest, in ihrer letzten und sterbenden Noth das ganz Sacrament haben empfangen, wie sie es ohn Verletzung ihrer Gewissen nit anders empfangen wollen. Pismo Trubarjevo škofu Petru pl. Seebachu, v Ljubljani 8. julija 1561. Original v dež. arhivu kranjskem.

Digitized by Google

sie die kanonischen Horen niemals halten; 5. dass sie den gnädigsten Herrn Bischof, als er die Weihe neuer Priester vornahm, verspottet haben; 6. dass sie die Gregorianische Litanei für nichts achten; 7. dass sie den Andern das Abendmal unter beiderlei Gestalten austheilen; 8. dass sie behaupten, Taufe und Weihwasser seien nichts; 9. dass sie in der Fastenzeit Fleisch essen; 10. dass sie Bücher von Brenz, Spangenberg und andere ähnlichen Gelichters besitzen.

Wiener, Dragolitz in drugi jetniki tega niso tajili, a zatrjevali so, da ostanejo tudi o tem svojem verskem prepričanji rimski katoliki, kajti vse, kar oni verujejo, da se dokazati iz svetega pisma.

Škof Textor je izpraševalni protokol poslal Ferdinandu I., pri katerem so tudi deželni stanovi kranjski prosili za jetnike. A nasledek je bil, da se je Wienerju zapor poostril in ljudstvo je splob mislilo, da bode ob glavo dejan ali krivoverec sežgan.

A Ferdinand I. zapové, da naj Wienerja pošljejo uklenenega na Dunaj, kjer ga zapro v minoritskem samostanu.

Tu Ferdinand I. sestavi novo sodišče, kateremu je predsedoval dunajski škof Frid. Nausea, iz mladih let Wienerju tako iskren prijatelj, da mu je ta prejšnja leta celo s Kranjskega pošiljal na Dunaj sladko vipavsko vino.

Začelo se je spet dolgotrajno izpraševanje in prepiranje o verskih resnicah, a možje se niso mogli zjediniti. Več protokolov je bilo poslanih kralju Ferdinandu I. v Avgsburg, a Wiener je vedno še vzdihoval v ječi.

Zdaj se Wiener obrne naravnost do Ferdinanda I., da naj njega, nedolžnega moža, izpusti iz ječe ter ga spet postavi v njegovo prejšnjo službo v Ljubljani. Ferdinand mu odgovori, naj prej svojo krivo vero prekliče. Wiener tega neče ter rajši ostane v ječi.

Čez nekoliko tednov se obrne Wiener spet do kralja Ferdinanda I. ter ga prosi, da naj mu odkaže vsaj drugo bivališče; svojega verskega prepričanja pa ne more preminjati, ker se mu zdi jedino pravo; pri tem hoče ostati vsaj, dokler ga občni cerkveni zbor ne pouči, da krivo veruje. Milo toži Wiener, da njegova obitelj živi v uboštvu in da vdova njegovega brata in njegovi netjaki, za katere je poprej on skrbel, morali bodo vzeti v roko beraško balico, ako nečejo poginiti od glada. A vse je bilo zastonj!

Celo leto je prebil Wiener v ječi, a naposled ga pomilosti kralj pod tem pogojem, da se preseli — na Erdeljsko!

Digitized by Google

Tujec in berač pride nekdanji kanonik ljubljanski Pavl Wiener na tuje Erdeljsko, kjer so takrat divjali divji boji med Ferdinandovimi privrženci in Zapoljanci. Mestni zbor v Sibinji je dal staremu možu najprej učiteljsko službo z letno plačo 25 gld., katero je že drugo leto povišal na 80 in tretje leto na 90 gld. In ko l. 1552. umrje mestni župnik, izvolijo Wienerja za njegovega naslednika. Deželni stanovi kranjski sicer nujno prosijo l. 1554. kralja Ferdinanda I., naj dovoli Wienerju povrniti se v domovino, a kralj jim ne vsliši prošnje. In tako Wiener ostane še na Erdeljskem ter se udomači v tuji zemlji. In kakor je bil nekdaj v svoji domovini češčen in spoštovan, tako se tudi v Sibinji kmalu vsem priljubi. In ko se l. 1553. zbere v Sibinji protestantovska sinoda, da si izvoli cerkvenega poglavarja, bili so vsi te misli, da nihče temu poslu ni tako zmožen, nego li prognanec Pavl Wiener, župnik sibinjski, katerega potem soglasno izberó za prvega evangeljskega škofa na Erdeljskem. A le malo let mu je bilo dano služiti novi šoli in cerkvi erdeljski. Kmalu potem začne po Erdeljskem razsajati kuga, katera 16. avgusta 1554. l. konec stori življenju Wienerjevemu.

Gospod Elze, ki nam je z mnogovrstnimi zgodovinskimi razpravami svojimi razbistril že marsikatero temno stran zgodovine Kranjske v 16. stoletji ter priobčil nam v njih mnogo čisto novih in interesantnih podatkov o početkih književnosti novoslovenske, pokazal nam je s to lepo razpravo iz nova svojo ljubezen do zgodovine in dežele Kranjske. Oprt na bogate vire deželnega arhiva kranjskega in na mnoge druge pripomočke zgodovinske spisal nam je tukaj apologetično monografijo o Pavlu Wienerji, prijatelji in somišljeniku Trubarjevem; a tudi kdor se ne more ogrevati za novoverca Wienerja, našel bode v knjižici mnogo obče zanimljivih zgodovinskih črtic iz óne dobe, v kateri se je porodila književnost novoslovenska.

Fr. Levec.

Slovenski glasnik.

Slovenski koledarji za leto 1883. Razen koledarja družbe sv. Mohorja so prišli na svetlo še ti koledarji slovenski:

1. Koledar in dnevnik za leto 1883. Novo Mesto. Tiskal in založil J. Krajec. Ta koledar v obliki žepnih zapisnih knjižic obseza poleg navadnih koledarskih stvarij še rodopis cesarske rodovine in „dnevnik“, kjer je za vsak dan odmerjen prostor raznovrstnim noticam. Cena temu jako prikladnemu in jako elegantno v platno vezanemu koledarju je samo 70 kr.

Digitized by Google

2. *Žepni koledar* za navadno leto 1883. Novo Mesto. Založil J. Krajec. Ta priročni koledarček, katerega vsak lehko v listnici s seboj nosi, stoji 20 kr.

3. *Viseča pratika* za leto 1883. prilepljena z obešalom od kovine. Novo Mesto. Založil J. Krajec. Cena po pošti 35 kr.

4. *Velika pratika* za navadno leto 1883. Na svetlo dala c. kr. kmetijska družba. V Ljubljani. Natisnili in založili J. Blaznikovi nasledniki. Cena 15 kr. Razen koledarja obseza velika pratika še spisek sejmov na Kranjskem, Štajarskem, Koroškem in Primorskem. Zabavni del prinaša podobe Rudolfa I., Albrehta I. in cesarja Franca Josipa I. s kratkimi zgodovinskimi črticami in podobo dr. Janeza vit. Bleiweisa Trsteniškega s kratkim životopisom; dalje „Mnogovrstne gospodarske skušnje“, „Pogovor pod lipo“ in „Naznanila“.

5. *Mala pratika* je samo ponatis koledarskih stvarij iz „Velike pratike“. Cena 13 kr.

6. *Slovenska pratika* za navadno leto 1883. V Ljubljani natisnila in založila Kleinmayr et Bamberg. Obseza razen koledarja še spisek sejmov po slovenskih pokrajinah. Cena 13 kr.

Narodna biblijoteka. Podjetni g. tiskar J. Krajec v Novem Mestu bode pod tem naslovom začel na svetlo dajati zbirko raznovrstnih spisov slovenskih po primeri srbske, hrvatske in znane nemške univerzalne biblijoteke. Vsak zvezek po 4—5 tiskanih pol obsežen bode po nizki ceni prinašal originalnega in preloženega zabavnega in poučnega berila.

„Škrat“ bode ime novemu šaljivemu in satiričnemu listu, ki bode po novem letu izhajal po dvakrat na mesec v Ljubljani v Narodni Tiskarni. Zabavljati bode imel v našem političnem, literarnem in socijalnem življenji marsičemu. Želimo mu mnogo vspeha.

Odlikovanje. Sovrstnik Preširnov in iz „Kranjske Čebelice“ znani pesnik slovenski dr. Janez Levičnik, dekan v sv. Mohorji na Koroškem, je od presvetlega cesarja prejel viteški križ Fran-Josipovega reda.

Prehajanje Venerino mimo solnca dne 6. dec. 1882. opazovalo se je povsod z največjo pozornostjo; poročila iz Amerike in Avstralije govoré o dobrem vspehu, ki so ga sploh imela tamošnja opazovanja. Menj se sliši o evropejskih opazovanjih, pa ta tudi niso važna ta pot, ker se časi zunanjega in notranjega dotikanja ob vstopu, ki je bil v Evropi viden, ne razločujejo veliko od onih iz središča zemljinega opazovanih. Ti razločki vender morajo biti kolikor mogoče veliki, ako se hoče zemljina daljava od solnca z nekako gotovostjo zračuniti. Če koga izmed čestitih bralcev matematikov zanima teorija teh računov, naj pregleda spis v letniku 1879. ljubljanske gimnazije, kjer je na kratko vsa stvar, razložena; toda treba je k temu malo potrpežljivosti, ker navadno vržemo take in jednake spise hitro v kot, ko naletimo na kako točko, ki je na prvi mah ne umemo. — Tu v Ljubljani se je na več krajih prehajanje Venerino opozovalo; na opazovalnici tukajšnje realke, ki ima dva velika daljnogleda, jeden reflektor in jeden refraktor, zbralo se je nekoliko radovednih opazovalcev. Točno ob treh popoludne poznala se je že mala zareza na solčnem robu, tako da se ceni vstop lahko za dve minuti pred tremi. Ob 3. uri 20. min. plavala je vsa Venera na solnci ter se potem pomikala zelo počasi dalje na solnčni plošči kot črna pika. Nebo, ki se pri nas v Ljubljani in morda tudi drugod kuja že delj časa, razjasnilo se

Digitized by Google

je to popoludne kakor nalašč ter dalo gledati za malo časa svoja čuda. Ob 3. uri 45. min. zakril je gost oblak solnce z Venero vred. Tako se je končalo opazovanje redke prikazni, kakeršne še ne bodo videli niti naših otrok otroci.

M. V.

Slovenci v Severni Ameriki. Prijatelj našega lista nam piše iz Severne Amerike: 22. oktobra 1882. so se sešli v semeniščí St. Francisca, v okraji Milwaukee, v državi Wisconsin, semeniški Slovanje, Čehi in Slovenci, da ustanové slovansko društvo. Početkom novembra je stopilo torej v življenje društvo „Slovansky Spolek", kateremu je glavni namen oživljevati, podpirati in razširjevati živelj slovanski v Ameriki, seznánjati svoje člane s književnostjo slovansko, skrbeti za njihovo učenje jezikom slovanskim in pripravljati jih na bodoči poklic duhovnikov slovanskih — Da se doseže ta namen, ustanovili si bodo slovansko knjižnico, ob sejah pa predavali svoje spise, vadili se v govorništvu, predstavljanji, i. t. d. Za starosto „Spolku" je bil izvoljen za to najsposobnejši mož, Čeh g. Václav Ilija Koerner, kateri je pri prvi redni seji v 5. dan novembra 1882. pozdravljaje navzočne govoril o potrebi bralnih društev slovanskih ter posebno poudarjal, da so taka društva potrebna tu v Ameriki, polagal članom na srce, da naj bodoči duhovniki delajo v prospeh društev slovanskih, kajti društvo je vez, ki veže Slovana na Slovana; inače se Slovanje pogubé med drugimi narodnostimi. V drugi seji v 12. dan novembra se je sklenilo po nasvetu Slovenca g. Ivana Solnca, da se naroči „Slovansky Spolek" poleg druzih českih listov tudi na dva slovenska, na „Ljubljanski Zvon" in „Kres" in da se vpiše v slovenski literarni društvi: Slovenska Matica in družba sv. Mohora. — Društveni jezik je slovenski in český, a dovoljeno je predavanje v katerem koli drugem jeziku slovanskem. — V 30. dan novembra sem obiskal semeniške Slovane. Zanimanje za društvo je občno in pričakovati je, da bodo s časom vsi Slovanje, katerih je v semeniščí nad 40, pristopili k društvu. To je v Ameriki prvo slovansko društvo, v katerem se čita, govori, predava in predstavlja tudi slovenski. Skromen je začetek, a po vztrajnosti bode napredek večji. V jedni prihodnjih sej bode predaval g. starosta S. Gregočičevo pesen „Soči". Društveno gaslo pa bodi: Slavia for ever!

Daničić. Mnogi listi slovanski, med njimi tudi „Ljubljanski Zvon" so poročali, da si je pokojni Daničić to pisateljsko ime pridejal po svoji umrši nevesti, hčeri Vuka Karadžiča Štefanoviča. O tej stvari piše prof Arnim Pavič v zagrebškem „Pozoru" dné 7. decembra: Kako se ostali govor sav vodio oko Daničića, ja sam pitao, koliko je istine, što se ono kod nas novinama pronijelo, zašto je pokojnik u književnom svijetu taj pseudonim uzeo. Od profesora Boškovića doznasmo, da u toj priči nema ni slovca istine. Vukova kći, koja mogaše Daničiću biti zaručena (ali u istinu to nije bilo), nije se ni zvala Danica i pokojnik je ono ime uzeo po Vukovu Almanaku Danici. U ovom je g. 1828. izašao Vukov članek o srpskoj etimologiji, i u povodu toga članka započeo je s Vukom književnu polemiku Svetić-Hadžić, pak je onda naš pokojnik braneći u „Ratu za srpski jezik i pravopis" Vuka, uzeo ime Daničić, t. j. pristaša Vukove Danice.

„Matica Hrvatska" je pred nekoliko tedni razposlala poročilo o svojem delovanji l. 1881., iz katerega posnemamo te črtice: Članov je imela l. 1881. 4.747 (tedaj do malega $^3/_4$ več nego naša!), letnih dohodkov 22.669 gld. 50 kr. in

Digitized by Google

vrhu tega znaša Matičina glavnica, od katere se trosijo samo obresti, 69.429 gld. 85 kr. Poročilo poleg navadnih društvenih stvarij obseza tudi poziv na zbiranje hrvatskih narodnih pesnij, navodilo gg. poverjenikom in pravila „Matice Hrvatske“. Iz teh pravil omenjamo osobito tisto točko, ki pravi, da mora vsak matičar poverjeniku povrniti, kolikor je imel ta poštnih stroškov za knjige. Še važnejše se nam zdi določilo, da se Matičine knjige absolutno nikomur ne smejo poslati, kdor o pravem času ne plača svojega doneska. To določilo bi morala tudi naša Matica strogo in brez razločka in usmiljenja zvrševati. S tem, da je naša Matica prej po več let neplačane knjige pošiljala družabnikom in s tem, da uprave raznih novin slovenskih še zdaj pošiljajo svoje liste tudi takim naročnikom, ki ne plačujejo naročnine o pravem času, ali je tudi ne plačajo nikdar, izpridilo se je naše slovensko občinstvo tako, da je marsikdo silno razžaljen, ako mu ustaviš list, kadar mu poteče naročnina, ali ako mu ne pošlješ Matičinih knjig, za katere še ni plačal letnine. Ti čudni ljudje, ki ne vedó, da je točno plačevanje osobito pri literarnih podjetjih in zavodih prvi pogoj čvrstega razvoja, pri domačih knjigah in novinah takoj iščejo osobnih uzrokov, ako jim ne pošlješ še neplačane knjige; a preradi zabijo, kako strogo je to pravilo izvedeno n. pr. v Nemcih. Ako se ti ustavi nemšk časopis tisti dan, ko poteče naročnina, to se ti zdi prav naravno, a Slovenec bi ti ga moral pošiljati še na — upanje; če ne si hud! Nekoliko več reda bi se lehko navadili naši rojaki v tem oziru, da bi iz naših novin izginile večne tožbe in terjave o neplačani naročnini, ki našemu narodu niso na čast!

Storia del Montenero (Crnagora) *di Giacomo Chiudina.* Spalato, Zanoni 1882. 8°, 214 str. — Znani italijanski prelagatelj srbskih narodnih pesnij „zverižil“ je zgodovino Črnegore in jo posvetil vladajočemu knezu Nikoli I. To posvečenje odkriva pisateljeve namene, iz katerih se je lotil spisovanja črnogorske zgodovine po vseh mogočih dozdanjih virih in popotnih poročilih. Da je knjiga nekritično pisana, kaže že razvrstitev gradiva. Večkrat se ponavlja jedna in ista stvar (n. pr. na str. 66 in 101). V topografiji Črnegore je napravil pisatelj veliko zmešnjavo in zlasti nedostatno je opisal gore, tedaj poglaviti del Črnegore. Vplel je tudi več rečij, ki so le v daljši zvezi s povestjo te gorske državice, n. pr. starejšo zgodovino Srbov, zgodovino Dobrovnika in Boke Kotorske za francoske okupacije ter naposled — per longum et latum — letošnje potovanje kneza Nikole v Rusijo. Pri knezu Petru Petroviću II. ponatisnil je ves obseg „Gorskoga vijenca“ iz svoje zbirke „I canti popolari slavi“. — Zlog je prav napet, časi bombastičen in poln patetičnih deklamovanj. O Avstriji ta knjiga ne govori posebno prijazno. S. R.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih, ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.
Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Št. 1. Priloga k 1. zvezku Ljubljanskega Zvona 1883.

UGANKE.

Odslej bodemo „Ljubljanskemu Zvonu“ časi prilágali „Uganke“ na posebnem listu. Tiste gospode, ki so tako prijazni, da nas zalagajo s temi igračami, prosimo najuljudneje, da bi nam pošiljali uganke ločene od njih rešitve in na posebnem papirji; prosimo jih na dalje, da bi se bolj ozirali na slovanska imena; a prosimo jih osobito, da bi se sestavljaje uganke ogibali vseh trivijalnih lastnih imen, n. pr. Jože, Tone, France i. t. d. Imen tistih gg. naročnikov, ki uganke pogodé, odslej ne bodemo razglašali.

I.

Skakalnica.

				če-	ob-				
			jem-	vo	že	tu			
		ka-	o-	daj	ni	nak	te		
	daj	go	mrak	lje	pr-	daj	ja-	ju-	
sta-	mi-	mu	pljo	dru-	pri-	smrt-	oj	lju-	telj
ke-	boš	tjo	ma-	do-	kri	tec	sto-	oj	mlad
	rej	ci	pri-	tre-	pri-	mla-	bi	bra-	
		če	mo-	da	šel	pi	kri		
			daj	tri	mu	moj			
			vre	jej	sem	plje			
				ka-	ka				
				pri	lju-				
			ži	ni	gor-	no	ci	in	
		stoj	ca	mla-	bi-	me-	po	ver-	vo-
		le-	stre-	iz	te	tvi	hra-	vo-	vi
na-	sr-	de	tam	zi	jak	kr-	bi-	ni	jak

L. Cvetnič.

Digitized by Google

II.

Zložni predalčki.

I.

r	r	d	l	l
l	c	n	n	n
p	p	p	e	e
e	e	i	i	i
i	a	a	a	a

II.

j	a	a	a	a
d	d	v	v	ž
r	r	a	a	a
n	n	d	d	i
i	i	i	z	a

V obeh kvadratih uredi črke tako, da se bodo čitale jednake besede od leve na desno in od zgoraj doli.

Pomen besedij v I. kvadratu: 1) glavni pogoj denašnjemu novinarskemu razvoju; 2) žensko ime; 3) rastlina; 4) glavna ulica slovanskega mesta; 5) francoski pisatelj.

V II. kvadratu: 1) rokodelec; 2) žensko ime; 3) biblijski kralj; 4) avstrijska reka; 5) Slovenski notar. Fr. Tomšič.

III.

Aritmogrif.

1) 12. 9. 11. 2. 15. gora iz starega testamenta.
2) 13. 9. 10. 2. drevo.
3) 7. 14. 6. 5. 11. 7. 18. 9. 16. slovanski vladar.
4) 18. 7. 1. 9. 17. 5 gorenjska vas.
5) 5. 18. 6. 15. 8. grški vladar.
6) 11. 9. 2. 20. 9. znano jezero.
7) 12. 5. 6. 5. 8. ruska reka.
8) 19. 9. 7. 12. grški otok.
9) 9. 6. 5. 11. 5. 15. moško ime.
10) 11. 9. 2. 3. 2. 6. 2. imeniten šum.
11) 2. 6. 7. 11. biblijško ime.
12) 6. 7. 17. 21. 5. 22. 7. 6. 8. francoski politikar.
13) 7. 3. 3. 9. 7. 11. 5. vlaško mesto blizu komljanskega jezera.
14) 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. pomnoževalni način.

Začetne črke teh besed od zgoraj doli čitane dajó naslov imenitnemu časopisu; končne od zdolaj gori pa njegovo starost. — Fr. Tomšič.

IV.

Logogrif.

Iz naslednih 22 zlogov: *a, a, bor, ja, ja, let, li, ma, ma, me, nus, o, ob, re, re, ri, se, sti, še, tar, tist, tri,* zloži 7 besed, kojih pomen je: 1) cesarja Tiberija svetovalec; 2) neka vrsta kvarca; 3) slovensko mesto; 4) davščina od posojil; 5) pesniška oblika; 6) žensko ime; 7) poznata osoba slovenskih semnjev. — Začetne črke dajo ti, če jih čitaš od zgoraj doli, naslov male skupnine pesnij, končne njih pesnika pravo ime. —y—

Digitized by Google

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. februvarija 1889. Štev. 2.

Stara mati.

Balada.

Pála je temà na Ukrajíno,
V grobni mir zavila vso ravnino;
Grobni mir objél je kočo bélo,
Spanec v koči mater osamélo.

Težek sèn mi sanja mati siva:
O Ivánu, sinu svojem sniva,
Ki je šel iz ljube domačije,
Da za bélega se carja bíje.

Vídi mati svojega otrôka:
V prsih rana mu zijá globôka,
A iz rane kri rudeča teče —
Tiho Ivan materi šepeče:

„Daleč, kjer stojé goré Balkána,
V grob so déli vašega Ivána —
Težko, težko mi po vas je, mati,
Da ne morem v tihem grobu spati.“

Predno v jutru zlati zor napóči,
Prebudi iz snú se mati v kóči;
Stóka starka v silni bolečini,
Jóka po Ivanu, svojem sini.

Siva mati kóčico ostávi,
Daleč se od nje na pot napravi;
Ide po neznanem širnem svéti —
Enkrat móra še Ivana zréti!

Daleč, daleč turška je dežela,
Siva mati stara že in vela
Trudno leze čez raván peščéno,
Noge težke, težje srce njéno.

Mesce tri mi starka je hodila,
Vroče potoma Bogá molíla;
A po mescih treh prišlà v Turčíjo,
Kjer junaci ruski v grobih spijo.

Grob pri grobu se na polji vzdíga,
Križ pri križi se nad grobi dviga —
„„Oh pokaži, Bog, mi v tej-le sili,
Kje počiva Ivan moj premili!““

H grobu se za grobom starka klanja,
Kliče dete svoje brez nehanja:
„„Ivan, Ivan, ti moj ôtrok zlati,
Odgovori, jáz sem tvoja mati!““

Tího po grobéh junáci spíjo,
Jadni majki ne odgovorijo —
Starka smrtno zapustí planjávo,
Dalje v turško zemljo gre krvávo.

Pa z bojišča hodi na bojišče,
Po grobovih tam otrôka išče,
In kjer koli grob neznàn sameva,
Svojega Ivána kliče reva:

Digitized by Google

„„Ivan, Ivan, ti moj ôtrok zlati!
Odgovôri, jáz sem, tvoja mati!““
Brez števila grobov obhodila,
A nobéna prava ni gomíla.

Sredi gore, nizek in samôten,
Skriva se pod hrastom grob tihôten;
Trudna pod drevó na grob poklékne,
V tihi grob boléstno starka jekne:

„„Ivan, Ivan, ti moj ôtrok zlati,
Odgovôri, jaz sem, tvoja mati!““
Glávo skloni, sápo náse vleče —
Čuj, iz groba otel glas šepeče:

„Težko, težko mi po vas je, mati,
Da ne morem v tihem grobu spati!“
Vikne starka, da se v hrib razlega,
Da po dolu glas odméva z brega.

Grêbe mati zemljo raz gomílo,
Koplje jamo v grob sè zadnjo silo —
Ko je v tretje luna posijála,
Do sinú je mati izkopála.

Dolgo, dolgo mu obličje gleda,
Pa poljubi ga na ustna bleda,
Gorko ga poljúbi ter omahne —
Zraven sina dušo mi izdáhne.

Krilan.

Po nevihti.

Zasut še ni prerani gròb,
Krog njega pa v okrožji tožnem
Vrsti se pevcev drazih tròp,
Vrsti v molčánji se pobožnem.

In zdaj pojó! . . Kakó v srcé
Zvení lepó to petje milo!
Kakó, kakó v oči solzé
Mi vabi z nevdrživo silo!

A moj pogled drugam hiti
In gròb se drug pred máno širi,
In mnogo nád se vanj loží,
In nanj solzá lijó se viri!

Poprej, poprej vihár strašán,
Poljá in žetve pokončal je,
In v grob dejal jih je prostrán,
Potem pa besen hitel dalje . . .

Pač mir je zdaj, a mir težák
Ovenčan z jadnimi tožbámi.
Na pali plod, poprej krepák,
Ozira vsákdo se s solzámi!

In polje to, takó lepo,
Le grob je nádej pokončánih,
In z grmov pevci mu pojó,
Pojo v glasovih dobro znanih!

Oh pôjte le, oh pôjte le . . .
Tam v nizkem hramu borne koče
Tožbé in vzdihi se glasé
In milo kmet z družino joče! . . .

—b—

Digitized by Google

Cyclamen.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Bila je plavolasa, modrooka, kakor je pripovedoval malo prej Bolè, in obrvi je imela res temné. Nekaj izrednega, duhovitega jej je sevalo s krasnega obraza, in kadar je govorila, legel je vselej lahek smehljaj okrog drobnih usten. Tudi vse drugo na njej je bilo lepo, pravilno: srednje veliki, gibčni, sloki, a vender polni život, mali drobni roki in to sigurno, skoro samosvestno, a vender tako naravno in pohlevno vedenje — vse to je storilo, da se je zdela v kratkem vsem stara znanka.

Po besedi je bil navadni ples v čitalnični dvorani; a Bolétova gospa se ga nocoj ni hotela udeležiti in tudi Elza je bila izjavila, da sploh ne pleše.

Okrajni sodnik je bil prisedši poleg guvernante svojo pipo prislonil ob zid za seboj; a čez četrt ure si je pridobil spet toliko poguma, da jo je izvlekel z mehurjem vred na dan ter jo nonšalantno zapalil. Hudi, karajoči pogledi njegove soproge ga niso brigali.

Tudi doktor Hrast je jako oživel, in gospa Bolétova je nekako nezadovoljno spoznala, da v njeni družbi še ni bil nikdar tako zabaven; da, celo duhovit je bil nocoj v svojem živem razgovoru.

Ta se je sukal s prva okrog razlike običajev in razmer pri nas in v Nemcih ob Reni, v domovini Boletove guvernante. Sodnik Majaron je skoro več povedal o tem, nego gospodična Elza, kedaj in kako se tamkaj znanci obiskujejo, kaj in kako se tamkaj kuha ter obeduje: bila je to pač stara navada njegova, da je vse najbolje vedel in znal.

Govorili so se ve da nemški, in celo gospa Boletova, ki je poskusila parkrat ostentativno, in celo proti svoji navadi, slovenski govor z doktorjem Hrastom, ostala je ž njim na cedilu.

Digitized by Google

Megla je bil nekoliko časa ostal pri mizi; ko pa so zadoneli prvi glasovi godbe iz plesalne dvorane, ušel je s svojo sosedo, sodnikovo hčerjo, v dvorano. Pa vrnil se je kmalu; jezilo ga je, da Nemka ne pleše, kajti tu se je želel pokazati mojstrom.

Kratek pomolk v razgovoru je porabil zdaj, da bi spričal vsaj svojo navzočnost, ter je vprašal Nemko:

„Kako Vam je nocojšnja beseda dopala?“

„Vi preveč zahtevate od mene,“ zavrne Elza s svojim zvonkim glasom; „o petji bi morda še sodila, o drugem pa, zlasti o predstavi, mi ni moči. Saj veste, da ne umem slovenskega.“

„Da da, petje, petje!“ reče naglo in samosvestno Megla ter seže z desnim palcem in kazalcem v svoj obraz tja, kjer bi po njegovem mnenji morale že zdavnaj goste brke rasti.

„Pesni so lepe, krasne!“ pravi guvernanta. „Nocoj sem prvič čula slovenske pesni, — nikdar prej ne!“

„Da, pesni so lepe! Pa kako se je petje čulo?“ sili Megla, ki je v svoji naivni domišljavosti pričakoval pohvale svojemu samospevu.

Nemka je to čutila in malo poredno stisnila ustni.

Doktor jej je prihranil odgovor.

„Gospodična je sigurno že toliko krasnega petja čula, da je o našem še vprašati ne smemo!“ reče na pol obrnen v Meglo.

„Verujem!“ hiti le-ta, „v Nemcih se lepo poje —“

„Gospodična Elza ima krasen glas, alt, in je dovršena pevka,“ reče Bolè pristopivši k družbi.

„A, to je izvrstno! V naši čitalnici smo že dolgo pogrešali pevke, — to se pravi altistovke, kajti tu gospica Marica poje krasen sopran,“ popravi naglo Hrast svoj entuzijastičen vzklik. „Kaj ne, gospodična Elza, Vi ne boste neusmiljeni?“

„To je gotovo, da nam bode gospodična pomagala,“ reče nekako kategorično Bolétova soproga ter ponudi guvernanti plošček s pečenko, katero je bila prinesla točajka.

„Zakaj ne,“ reče ona ter vzdihne počasi trepalnice; zrla je med pogovorom na plošček pred se. „Pa kako bom pela slovenski?“

„Jaz Vas bom naučil!“ vzklikne zdaj naglo sodnik; „ne peti, tega ne umem in ne znam, pa slovenski govoriti Vas bom naučil. Tu je moja roka! Kedaj pa pričneva?“

„In tu je moja!“ odgovori veselo Elza ter poda sodniku roko; „takoj lehko, ako želite! Jaz sem silo ukaželjna.“

Digitized by Google

„Dobro!“ kliče sodnik ter ne izpusti njene roke. „Začniva pri glagolih! Ravno tako, kakor v šoli! Amo, amas — Recite: ljubim, ljubiš —“

Guvernanta poskuša ponavljati, a drugi se smejejo.

„Pa kaj pomenijo te besede?“ vpraša. „Uganila bi morda!“

„Morda? Ich liebe, du liebst . . .“ odgovarja sodnik.

„To je skoro tako, kakor nemški, ta ‚ljubim‘,“ smeje se Elza.

„Korenika je v sanskritu!“ odreže se resno Majaron. „Indogermansko sorodstvo!“

„Za božjo voljo, gospod sodnik, ali se bavite tudi s sanskritom?“ vpije na glas Bolè.

„Zdaj ne več, na univerzi. . . “

„Oh, bogme — jaz stavim, da se ‚ljubim, ljubiš‘ — niste iz sanskrita učili!“ smeje se doktor Hrast ter se obrne k sodnikovi soprogi, ki je malo nejevoljno pogledovala svojega moža. „Kaj menite Vi, milostiva?“

„Da je moj soprog že zdavnaj prej ‚ljubim, ljubiš‘ znal, nego je mene prvič videl,“ reče ta na pol dobrovoljno.

„Les oiseaux, ils volent toujours —“ citira Bolè, pa v občnem smehu ga nihče ne čuje.

„A brez šale, gospodična,“ meni zdaj doktor; „Vi bi se lehko kmalu slovenski naučili. —“

„Od gospoda sodnika?“ vpraša ona še vedno v smehu.

„Jaz pedagogičnih zmožnostij čestitemu našemu sodniku ne bom kratil; a bojim se, da bo vedno v glagolih, ali bolje v tem glagolu ostal, s katerim je pričel! Pa brez šale pravim, — dozdeva se mi, da imate poseben dar za jezike, in . . . “

Doktor Hrast nehoté umolkne; sram ga je bilo, da je izprožil tako okoren kompliment.

„Tu se Vam že drugi učitelj ponuja, gospodična Elza! Čestitam, čestitam! A svetujem Vam, držite se gospoda sodnika,“ — kliče Bolè; „le-ta doktor bode v svojih glagolih morda temeljitejši nego sodnik, ki jih celo s sanskritom podpira.“

„Prijatelj!“ zavrne Hrast skoro nejevoljno.

Guvernanta se je bila pri tem s svojimi modrimi očmi ozrla vanj in pogleda njijina sta se za trenutek srečala.

„Oh, gospod doktor,“ reče zdaj Elza ter zre na pahljač, katerega vrti v rokah; „gospod Bolè se jako rad šali, in veseli ga, da mu dajemo nekoliko povoda.“

Pogledala je zopet Hrasta.

Digitized by Google

„Stvar ni tako resna!“ meni s fino ironijo Bolè: „kakor ste me Vi, gospodična Elza, po dvednevni izkušnji analizirali, takega me poznajo prijatelji že leta in leta.“

Guvernanta, ki je jedina čutila lahek porogljiv naglas v besedah Boletovih, zarudela se je malo, a vender dejala veselo in skoro naivno:

„Ne dvojim o tem!“

Pa gospod doktor se ni hotel več smijati.

Prihod novega gosta je preprečil pogovor. Prišlec je sédel poleg doktorja in je bil za trenutek jako osupnen, ugledavši na nasprotni strani neznano damo. Bolè jo predstavi ter reče imenujoč njega: „gospod Anton Meden, graščak tu v Borji!“

Ko je zinil zadnje besede, pogledala je guvernanta še jedenkrat novega znanca. Le ta se je priklonil okorno, — bil je malo v zadregi — ter molčé porinil svoj stol blizu mize. Na njo je položil obe roki do komolcev in potem z levico obsegel svojo temnorujavo brado ter pogladil jo navzdol.

Opravljen je bil dokaj elegantno in deloma skoro skrbno. Da zlatnino ljubi, pričala je debela verižica pri uri in dragoceni prstani, katerih je bilo več na vsaki roki. Obraz njegov je bil skoro lep in prijeten, da bi sevalo le količkaj duhovitega iz njega: postava njegova je bila srednje velikosti in primerno životna starosti, katero bi mu bil vsak cenil na kakih sedemintrideset let. Kazili so ga le debeli vrat, katerega je deloma zakrivala brada, in pa veliki, rekel bi, kmetski roki.

„Zakaj prihajaš tako pozno?“ vpraša Bolè prišleca. „Besedo si zamudil, in mi se bomo tudi morali že kmalu odpraviti.“

„E, kaj beseda!“ ugovarja Meden s čudnim, visokim, ne ravno prijetno donečim glasom. „Kaj hočeš, da se bom paril in kuhal dve uri v tisti vaši tesni sobi ali dvorani, kakor jej pravite? Rajši večerjam mirno doma, in pridem potem kakor nocoj na vrček piva!“

Govoril je to nekako oblastno, ošabno, tako od zgoraj doli, in v jedno mer gledal le gospodično Elzo.

Drugi so ga bili pač navajeni, in za tega delj mu nihče ni resno ugovarjal.

„Pa jednemu naših prvih mož v trgu vender pristuje, da se udeleži take domače veselice,“ pravi Hrast malo porogljivo.

„Ah!“ deje oni, ne da bi čutil zasmeh doktorjev, „jaz sem že mnogo petja čul in mnogo predstav po gledališčih videl! In brez mene tudi izhajate.“

Digitized by Google

„To ni lojalno, prijatelj! Treba je drugim dobrega vzgleda!“ reče Bolè.

„E, kaj lojalno, lojalno —“ ponavlja Meden ter pije svoje pivo. „Kaj je meni do tiste vaše slovenščine? To ni nič praktičnega, nič koristnega; kdo pa ima kaj od vsega tega?“

„Se ve da,“ smeje se Bolè; „svojih par sto tisočij z golo slovenščino ne boš podvojil. Pa o tem tudi ni govora zdaj.“

Ko je Bolè omenil onih par sto tisočij, pogladil je Meden zopet svojo brado, ter ozrl se nekako ostentativno v guvernanto. Tudi ta mu je pogled zopet vrnila.

„Jaz nisem nič!“ poudarja Meden; „politika me ne briga.“

„A ti si Kranjec, star Kranjec!“

„Kaj pa?“

„O ne, Vi niste Kranjec,“ reče doktor smeje se: Vi ste Borjan!“

„Tudi to!“ odgovarja Meden. Doktorjeve ironije ni čutil. Zanimala ga je očitno le guvernanta, od katere ni mogel ločiti očij.

Vsa družba je to brez truda opazila in zdelo se jej je menda pri Medenu po polnem naravno. Glavna osoba Elza je to neprestano pogledovanje čutila, a znala se je izvrstno skrivati za nedolžen, naiven izraz, katerega je nosilo njeno lice. Bolè se je skrivaj hudobno nasmehnil, Boletova in sodnikova gospa sta se srečali za trenutek s pogledi, in doktor je rinil nemirno po stolu sem ter tja. Megla, ki je bil kmalu spoznal, da se nocoj pri tej mizi o njegovem samospevu ne bo govorilo, lagal se je Marici, s katero se je bil vrnil zopet od plesa, kako izvrstno zna po ledu drkati; le škoda, da ni niti jezera, niti malega ribnjaka tu v obližji. Sodnik pa je pušil mirno svojo pipo, in nikdo ni mogel poznati, da ima sploh kaj druzega v mislih, nego sivi gosti dim, ki ga je obdajal.

Pa vender je on prvi zopet pričel razgovor:

„Gospod Meden, Vi imate že mlade zajce v gozdu! Ali verjamete?“

„Ni mogoče! Zdaj o svečnici!“

„Da, včeraj sem videl dva gori pod Leskovim Brdom. Sprehajal sem se, in moj Hektor ja je izvohal.“

„Je li to v tem času tako čudno?“ vpraša Elza, na pol v sodnika in na pol v Medena obrnena.

„Se ve da!“ reče naglo ta, vesel, da ima priliko besedo vrniti svoji novi znanki, kajti premišljeval je bil že dolgo, kako jo ogovoriti; „zajke imajo mlade še le marca meseca!“

Digitized by Google

„Oh, gospodična, kaj ste storili?“ oglasi se sodnikova soproga; „tako zatvornico ste odprli, da Vam ne bo mogoče več te lovske povodnji ustaviti!“

„Istina, istina!“ pritrdi s smehom Bolè, — ‚die Geister, die ich rief‘, boste dejali! Žalostno je le to, da mi na pamet vemo vse te lovske povesti, katere boste Vi zdaj čuli.“

„Molči, prijatelj!“ reče Hrast s komično resignacijo. „Tudi gospica Elza ne bo ušla svoji usodi.“

V zadnjih besedah njegovih pa je bil nekakov čuden naglas, tako da se je guvernanta nehoté ozrla vanj.

„Da, usoda!“ ponavljala je pri tem, in njeno veselo lice se je zresnilo za trenutek.

Doktorja je to skoro genilo, a Bolè je za njegovim hrbtom zopet sarkastično raztegnil ustni.

Med tem je bil sodnik že pričel s svojimi lovskimi dogodki, in kadar je malo umolknil, povedal je Meden s kričečim glasom kaj jednacega. Razloček je bil samo ta, da je sodnik pripovedoval, kar je bil sam doživel, Meden pa je kopiral druge.

Pozno je bilo, ko se je poslovil Bolè s svojimi. In za njim je odšel tudi sodnik z družino vred. Adjunkt Megla jih je kot odbornik dvorljivo spremil do vrat, potem pa poiskal zopet dvorano.

Hrast in Meden sta ostala sama, kajti tudi drugi gostje so bili že zapustili zadnjo sobo.

„Od kod je pa ta Boletova guvernanta?“ bilo je prvo vprašanje Medenovo, katero je že stavil, ko so bili komaj skozi vrata.

„Tam iz Nemcev nekod!“ reče Hrast malomarno.

„Fino dekle je to!“ meni oni ter izpije svoj kozarec.

Doktor si je vil novo cigareto ter molčal.

Ko je pa jel Meden čez nekoliko trenutkov govoriti o svojih pravdah, v katerih ga je zastopal Hrast, in o varnosti in nevarnosti nekaterih posojil pri ljudeh, plačal je doktor svoj račun ter odšel.

Meden pa je prisedel v drugo sobo k mizi, kjer sta se okrajni tajnik in poveljnik finančne straže še živo razgovarjala.

Tretje póglavje.

Drugega jutra se je probudil doktor Hrast proti svoji navadi ako pozno. Jasno zimsko solnce mu je sevalo že zdavnaj skozi

Digitized by Google

zmerzle šípe v malo, lepo opravljeno sobo, ko je odprl oči ter naglo skočil iz postelje. Opravljal se je počasi, in akoravno je vedel, da ga že čakajo stranke, iskal je vender zdaj to, zdaj ono, ter ni mogel končati svoje toalete. Bil je silno razmišljen, kakor mladenič dvajsetih let v jutru po lepem, zabavnem plesu, na katerem mu je bila prilika in volja plesati, dvoraniti, ali koketirati večinoma le z jedno izvoljeno plesalko. Naj počenjajo, kar hočejo, taki ljudje tisti dan po plesu, razmišljeni in nervozni so, in popoludne vsakega istih lehko vidiš in srečaš v ulicah, kjer njihova plesalka stanuje, ali po katerih ima svoj navaden pot. Plašno hodi tak mladenič, in ako si znanec njegov, ognil se te bo, ako mu bode moči; če ne pa se bo zarudel, sluteč, da poznaš njegove naméne.

Naš znanec še ni bil z napravljanjem toliko gotov, da bi bil mogel obleči suknjo, ko je nekako jezno zapazil, da že v tretje, odkar je iz postelje, resno premišljuje, ali mu bode pač mogoče iti popoludne na Drenovo k Boletovim. Za vsakim teh treh premišljevanj pa je vstal hudoben strah v podobi vprašanja: „Ali ne bodeta Bolétova kaj slutíla?“

Nekako jezno in sarkastično se je nasmehnil, ko je bil ujel samega sebe pri tem meditiranji, ter pozvonil strežajki, da mu prinese zajutrek. „Saj vender nisem sedemnajst let star!“ zamrmral je poluglasno.

Doktor Ivan Hrast je bil sin kmetskih roditeljev. Na Dunaji je dovršil svoje vseučiliške študije, in ker se je moral živiti sam, kajti roditelji ga niso mogli podpirati, služil je za učitelja v raznih aristokratičnih in bogatih rodbinah, kjer si je bil poleg večkrat grenkega kruha pridobil ono sigurnost in oni vsestranski takt v vedenji, kateri ga je povsod označeval. Nič na njem ni pričalo, da je kmetski sin.

In v Borji je bil stoprav pred dobrim letom ustanovil svojo pisarno, in kmalu je bil tako rekoč prva osoba v socijalnem življenji malega trga.

Oženjen ni bil, in vse matere nežnih, za možitev zrelih hčerá so gledale skrbno za mladim doktorjem. Pa on je bil gladek in mrzel, ko led. Še tega ni mogel o njem nikdo povedati, je li bil kedaj zaljubljen ali ne. Zahajal je rad v žensko družbo, a to je bilo tudi vse. Ker je z gospo Boletovo najrajši občeval, hoteli so mu hudobni jeziki tu nekaj podvreči, ali tudi to ni bilo mogoče.

Digitized by Google

Dopoludanska opravila so bila končana, obed in po njem črna kava v čitalnični bralni sobi tudi rešena, in doktor Hrast se je sprehajal, kakor je bila navada njegova, kadar ni imel nujnega posla v pisarni, po sneženi cesti, ki je držala iz trga na južno stran proti nizkim, obrastenim holmom, ki so tam ne posebno oddaljeni zapirali obzorje.

Lep zimsk dan je bil. Sneg, ki je na debelo pokrival zemljo, lesketal se je, da je jemal vid očem, in raz drevje in grmovje kraj ceste je sipalo ivje, bliščeče v solnčnih žarkih kakor sreberni prah. Po polji se je preletovala tolpa vran, za plotom pri cesti pa so čivkale seničice, in cela krdela ščinkovcev in strnadov so sédala na bližnje osamljene hraste.

Doktor je imel časi tudi svoje poetične ure, kakor jih je rad sam imenoval, in tako uro mu je bila usoda danes naklonila, nikakor ne sentimentalne. Za to sploh dan ni bil ugoden, in Hrast takih čutil ni poznal. Veselo, z lahko nogo je gazil zdaj sneg, zdaj zopet podrknil preko zamrzle mlake sredi ceste, potem pa lovíl se po razoranem tiru, in ko bi si bil v svesti, da ga nihče ne čuje, zaukal bi bil morda na glas. Podoben je bil skoro bolj razposajenemu študentu, nego advokatu. In kaj ga je od jutra sem tako preustrojilo, od jutra, katerega je bil vstal tako razmišljen, tako nervozen?

Obedoval je bil dobro in koncem izpil še butiljo starega Istrijanca, katerega je hranil v obili množini v svoji kleti. In med to butiljo in črno kavo se je domislil, da mora z Boletom o neki pravdni stvari govoriti.

„Izvrstno!“ zamrmral je sam pri sebi in sklep, da ide takoj tja, bil je gotov. Za tem pa se ga je polastila neka vesela nepotrpežljivost kakor vsacega, kdor ve, da bode nekaj doživel, kar mu dolgočasno jednakomernost preženc.

Za seboj na levi strani je bil že pustil graščinico Medenovo, po kateri je nosil trg svoje ime, in tu pred njim na desni se je pokazalo izza ovinka na nizkem holmu posestvo Boletovo: grad Drenovo. V dolini kraj dokaj močnega potoka pa so stale velike žage in tovarna za parkete.

Hrast je vedel, da gospodarja najde o tej uri gotovo v gradu. obrnil se je takoj tja, ne da bi krenil proti tovarni.

Našel ga je samega, čitajočega časopise.

Digitized by Google

„O, lupus in fabula!“ vzkliknil je Bolè ugledavši doktorja; prav na té sem mislil v tem trenutku ter želel s teboj govoriti!“

„Kaj pa je vender nujnega?“ vpraša doktor skoro osupneno.

„Le sedi, in prižgi si smodko! Ali hočeš rajši pipo?“

Rekši gre Bolè k steni ter potegne zvonec.

Kmalu potem sta sedela prijatelja pri kozarci vina in pušila iz dolgih pip.

„Torej kaj imaš tako silnega?“ vpraša Hrast radovedno. Menil je, da se mora danes vse sukati okoli onega predmeta, katerega je bil on poln.

„Ravno prej sem čital tu, da bodo v kratkem volitve — prične Bolè ter prižiga iz nova svoj tobak.

„Ah, se ve da, — za državni zbor!“ reče doktor malo nezadovoljno.

„ In ravno o tem sem hotel s teboj govoriti. Kaj meniš, kako bode z našim trgom?“

„Tu ni vprašanja, kakor zdaj, ko ta veter piše, nikjer ne!“

„Tako tudi jaz sodim! Pa veliko posestvo?“

„To je pa druga! In vender bi se dalo kaj storiti tu, ko bi se malo zagnali v boj! Ti si takoj kandidat, ka-li!“

„Se ve da!“ vzklikne Bolè veselo; „kdo bo pa doma žagal in delal?“

„Pa vender za agitacijo si ti kakor navlašč!“ reče doktor resno. „Znanstva imaš dovolj, razvpit nisi kot naroden radikalec, — česa želiš več za ta nalog?“

„Agitacija, agitacija!“ smeje se Bolè, akoravno so mu laskave besede prijateljeve dobro dele; „jaz stavim, da še našega soseda Medena ne spravim v Ljubljano k volitvi. To ti je pravi ptič! A propos — našo lepo guvernanto je danes že izvabil v svoj vrt!“

Doktorjevi poskusi, kazati malomaren obraz, bili so jako komični: k sreči je bil pošel Boletu zopet ogenj v pipi; zato med užiganjem ni pogledal prijatelja.

„Ah!“ zinil je doktor čez nekoliko časa.

„Dopoludne je bil pri meni, saj veš, da imava nekaj skupne kupčije. in pri tej priliki je povabil ženo mojo, guvernanto in otroke k sebi, da jim pokaže svoje umetno vrtnarstvo in novo tóplico, katero je letos zidal. Žena ni šla, a poslali smo Elzo z otroki tja.“

Digitized by Google

Ko je bil zvedel doktor to novost, polastilo se ga je nekaj, kakor ljubosumnja; vsa dobra volja ga je minula in ko je Bole trdovratno poprijel se zopet razgovora o politiki, postal je oni jako redkobeseden. Koncem je preskočil na naglem k pravdni stvari, katero si je bil opoludne izvolil kot povod svojega pohoda na Drenovem ter se potem kmalu poslovil pri prijatelji.

Le ta je imel tudi svoja opravila in ga ni zadrževal.

Na poti domov je ugledal Hrast že od daleč Boletovo guvernanto z otroki vred. Meden jih je pa spremljeval. Ona dva sta hodila po časi, le otroka, dve dekletci, stari po osem in devet let, skakali sta po cesti in po snegu kraj ceste ter se do dobrega kepali. Solnce je sevalo z zadnjimi žarki čez belo planoto.

Doktorja je v prvem trenutji jezilo, da ga Elza tu sreča.

„Smijala se bo Medenu in meni," dejal je sam pri sebi.

Ogniti se ni bilo moči, in naposled — čemu tudi — mislil je dalje Hrast ter jako prijaznega obraza šel znancema naproti.

„Ste li bili pri nas?" vpraša prva Elza.

„Da, da; opravilo sem imel pri Boletu! Vi pa ste si ogledali vrtnarsko toplico pri gospodu Medenu!" reče doktor ter pozdravi uljudno. „Vse sem pozvedel na Drenovem!"

„Da, gospod Meden je bil tako ljubezniv, da nam je razkazal svoje krasne naprave. Milica, ne skači tako po snegu!" Rekši prime mlajšo deklico za roko.

Hrast je hotel študirati obraze svojih dveh znancev, a videl je le, da je Meden jako dobre volje, Nemka pa taka, kakeršna je bila sinoči. Neprilično je bilo tudi stati dolgo v snegu, zato se je naglo poslovil.

Tudi Meden se je vrnil; saj guvernenta ni imela več daleč domov. Pri slovesu sta si podala roki, kar je Hrasta zopet neprijetno dirnilo. Molčé in naglo je korakal proti trgu, tako da je oni komaj ostajal poleg njega.

„Fino dekle to!" reče zopet Meden, ter si máne roki; „jaz ne poznam tu blizu nobene take!"

„Vi se boste še zaljubili," pravi doktor, „akoravno vedno pridigujete, da vse ženstvo ni počenega groša vredno!"

„Zaljubil? He he, — jaz poznam guvernante; in ta je taka, kakor druge!" smeje se oni.

Digitized by Google

„Tepec domišljavi!“ mislil si je Hrast: glasno pa je dejal: „Ste se li že danes o tem prepričali?“

„Vse so koketne in gledajo, kje bi koga ujele!“

„O Elzi tega ne morete trditi, gospod Meden!“ oporeka Hrast skoro nejevoljno.

„Ko bi Vas ne poznal tako dobro, dejal bi, da ste se Vi že zaljubili v njo, ker jo tako iskreno zagovarjate,“ kriči oni ter se na glas zagrohota.

Hrast bi se bil skoro zarudel. Nasmehnil se je posiljeno, a ker sta bila dospela na razpotje, od koder je vodila stranska pot na Medenovo posestvo, prihranjen mu je bil odgovor.

Poslovila sta se oba s smehom na ustnih.

(Dalje prihodnjič.)

Na pokopališči.

Čez mirni dom, kjer mrtvi spé,
Ledene sape vró.
Če tudi vró — saj ne zbudé
V življenje jih mladó.

Marveč uniči ples njihóv
Prirodine močí,
Da jedva, jedva iz grobóv
Nov zárod zeleni!

A tukaj ne! Brezkončna smrt
Kraljuje vekomaj;
Kdor vleže se, on je zaprt,
Nihče ne vé, do kdàj!

O mirni dom, kjer mrtvi spé
Samotno in mirnó,
Zakaj, zakaj rosi solzé
Na tebe to okó?

Li nisi kràj pokójnih ti
Med gorami ležèč?
Li mrtvih mnogobrojnih ti
Ne hraniš v sebi več?

O dà! Še spé, ko spali so
Mirnó od nekedaj,
Nad njimi se smijali so
Smejé se še sedaj!..

Ubogi rod, slovenski rod,
To mrtvih dom je tvoj!
Razpál povsod, temán povsod,
Se širi pred menoj!

—b—

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika pробčuje Anton Ukmar.

II. Od Smirne do Port Saida.

V 3. dan septembra ob 5. zjutraj se prebudim in odidem na krov, da bi vsaj ne zamudil zanimljivega vhoda v smirensko pristanišče; in krasen prizor me je odškodoval obilo za moj trud. Rumeno solnce je bilo začelo ravno dvigati se izza maloazijskih hribov ter čarobno zlatiti visoke gore na južni strani smirenskega zaliva; morske obale so prepredene z vilami in slikovitimi vasicami, skritimi med zelenjem, vinogradi, med visokimi cipresami in sivozelenimi oljkami, da se oko gledalčevo, koje ni navajeno tacega prizora, kar ne more ločiti od te prirodine lepote. A ladja plava mirno dalje po zrcalogladki planjavi, kakor bi nam ne privoščila tako slastnega prizora, in kmalu se nam prikaže na obnožji maloazijskih gorá obris Smirne, najvažnejšega trgovinskega mesta v vsej Levanti, kjer smo dobro uro pozneje vrgli sidro.

Smirna, glavno mesto pašalika istega imena, dviguje se amfiteatralično po precej visocem hribu, na kojem so nekdaj vsemogočni Genovčanje postavili močno trdnjavo, katero pa Turki zdaj tako zanemarjajo, da se ne vidi več druzega, nego skoro same razvaline. Prav pod trdnjavo se raztezajo turška pokopališča s tužnokrasnimi, proti nebu kipečimi cipresami. Takoj na obrežji zapazimo skozi visoke jadrnike trgovinskih ladij na levici velikansko in jako lepo sezidano vojašnico, čeden karavanseraj z neštevilnimi kubami in mnogobrojne mošeje s krasnimi minareti; na desni strani pa evropski oddelek mesta, koji se že od daleč odlikuje od turškega po svojih belih, kamenitih poslopjih; tukaj se nahajajo vsaj čedne in ravne ulice, v turškem mestu pa, — no, mislimo si, da je prijel nekdo dobro pest lesenih bajt ter vrgel jih tjà na kup gnoja, da so ostale, kakor so pale: tak vtis dela turško mesto na tujca, — vsaj na prvi pogled. Kakeršna so stanovanja, taki so tudi prebivalci njihovi: kakor bi jih bil veter skupaj pripodil od vseh štirih stranij sveta. Navadni domači Turki z rudečim fesom ali zelenim turbanom na glavi; visoki

Digitized by Google

beloobturbani Perzijanci, temnorujavi Arabci, umazani zamorci in prekanjeni španski židovi, kateri so se razširili po vseh jutrovih deželah: to je zmes, koja se nahaja po turškem mestu. Grkov vidiš mnogokrat, Frankov le malokrat v teh odljudnih mestnih krajih. Lepega spola pa sploh ne dobivamo na ulici pred oči: kajti turkinja se ne dá videti; ali, ako po nakljičji mora čez ulico, zahaljena in zavita je tako, da naše nenavajeno oko komaj more presoditi, da je zrlo žensko postavo.

Vkljub tej nesnagi in temu neredu, — in morebiti ravno zato, — nahajamo v turškem mestu veliko zanimljivega. Sredi tega labirinta leži velikanski bazar, kjer so nakopičeni zakladi iz vseh jutrovih dežel in kjer lehko opazujemo pravo življenje in gibanje. Tukaj v tem kotu razprostira Perzijanec svoje dragocene tapete in orožje, tam zopet Arabec ponuja lepodišečega rožnega olja; tukaj vabi pravi moslim, z vednim čibukom v ustih, svoje krasno barvane šarenice, tam oni ponuja vonjavi turški duhan iz bližnjih nasadov padišaha samega; ta ti sili znamenitih smirenskih smokev in datul, oni sladkega rahatlaka in halvá; tukaj ponuja španski žid prave turške fese, tam oni zopet arabske vonjave, vsakovrstne dragocenosti in sladkarije. Vsak meri na tujca, kojega spozna kot tacega že od daleč, nadejé se, da se bo dalo kaj prislužiti pri njem; a treba je paziti, kajti moslim je zvit, kakor kozij rog, španski žid pa tudi tukaj ne more zatajevati svojega poklica.

Da bi okusil vse dovoljene sladkosti moslimskega življenja, šel sem v glasovito turško kavarno, kjer mi prinese umazan strežaj čašo kave, kakor je preroku po volji; in ker si Turek slastne kave ne more misliti brez čibuka ali naržileja, ukažem si donesti še naržilej, stekleno, z vodo napolnjeno pipo, skozi katero se po dolgi, elastični cevi srka vonjavi dim. Priznavati moram, da s prva nisem mogel razumeti, kako nahaja moslim tako neizrekljivo slast pri tej pipi; a po večkratni rabi se je privadim tudi jaz in najdem celo napósled, da je naravno, ako se mu je tako priljubila, da jo jeden njegovih najboljših poetov, Ismail Ferruh, opeva v vzvišeni pesni, v kateri jo primerja predragi, krasni devojki. —

Dne 10. septembra zajaham mozga in se napotim čez bližnje holme pogledat nekoliko smirensko okolico. Zgodaj dopoludne dospem do vasice Kukludža. Od tukaj se uživa čaroben razgled: na levici mesto in trdnjava Smirna, pristanišče in morje do predgorja Karaburun-

Digitized by Google

skega, na desnici pa krasna dolina, kakor je ni kmalu več na svetu; tukaj je vse zeleno in z mnogobrojnim cvetjem prepredeno; naranče in limone dosezajo tukaj velikost naših navadnih dreves in nahajajo se cvetoče aloe, visoke po 7 metrov in čez. Vasica Narlikioj je skrita v pravem pomenu besede v goščavi krasnocvetočih granatov; vsakovrstnega sadja, posebno grozdja — in kacega! — je tako obilo, da je vsak lahko trže brez dovoljenja; ciprese so ravne in visoke, kakor se vidijo malokje. A pri vsem tem se vidi malo življenja, kajti sela so jako redka in ta krasni idilični mir motijo le zvonci karavanskih velblodov, kateri počasno drug za drugim korakaje preskrbujejo Smirno z dragocenostimi jutrovskimi. V vasici Burnabaši naletim na karavano, počivajočo v senci velikanske platane blizu male vodice; črnobradasti Perzijanci z belim turbanom okoli glave so si gasili žejo pri hladnem studenci, velblodi so pa spali, klečé na kolenih. Popoludne dospem nazaj v Burnabad, poletno stanovališče bogatih Evropejcev s precej lepimi palačami in vilami, skritimi v senčno zelenjavo, in ko je rumeno solnce zatonilo za skalnati Karaburun, vzprejelo me je zopet mesto v svoje ozidje. Uro pozneje, v temni noči, dam se veslati na brod in občudujem o tej priložnosti pri nas nenavadno prikazen morske fosforescence: vesla so bila vsa v ognji in daleč za čolnom se je videla še ognjena cesta. Čudno! Pojdimo se kopat v tem času in videli se bomo vse v ognji in obdane s čarobno svetlobo. —

Dnevi v Smirni so nam pretekli urno in veselo; po dnevnem, ne ravno težavnem, a strogem službovanji je bilo zvečer zmerom vse mesto naše; ta si je izvolil Frankovsko mesto svojim študijam in svojemu delovanju, oni se je izgubil v tesne turške ulice. A največ smo se zbirali na krasnem bregu preko morja v prijetnem večernem hladu pri čaši turške kave z obligatnim naržilejem v ustih, v tem, ko nam je vojaška godba godla v veselje in kratek čas. — —

Pomorščakovo življenje je nemirno in nikjer nimamo dolgega obstanka, naša najvišja svrha nam je, prebroditi kar največ morja, kajti pomorščak se more izuriti v svojem poslu le med vožnjo, in v pristanišči mirujé pozabiti bi mogel svoj poklic. 14. septembra zjutraj tedaj zapalimo zopet ogenj pod kotli in odrinemo iz smirenskega zaliva tja ven na prosto. Pri otoku Kiju krenemo jo proti jugu in pustivši otoka Nikaria na desni, Samos pa, kjer se prideluje ono slovečе vino istega imena, na levi, poslovimo se še od otoka

Digitized by Google

Patma, kjer je menda živel sv. evangelist Janez in pisal svoja skrivna razodenja, in kmalu nam izginejo v večernem mraku zadnji sporadski otoki in v daljavi visoke maloazijske gore izpred očij.

Prihodnje jutro in sledeče tri dni bi bilo zastonj moje oko iskalo suhe zemlje; neslo nas je širno Sredozemsko Morje na svojem hrbtu in plavali smo počasno in mirno dalje proti jugovzhodu. Le malokje se je videla kaka trgovska ladja, koja je zapustivši Sueški prekop ali pristanišče bajrutsko brodila nam nasproti ali križala nam pot. Tu pa tam so se videla krdela lastovk in žrjavov, katera so bila na dolgi poti iz naših že mrzlih v gorke afrikanske kraje. Četa tacih utrujenih žerjavov se nam usede neki dan po jadrnikih in ranjah; da celo na krovu jih ni bilo strah iskati si počitka. Žerjav pomorščaku prinese srečo; pustimo jih tedaj, da se spočijejo in kmalu se vzdigne zopet vsa četa ter odplava dalje proti jugu, kakor bi nam hoteli kazati pot, kam nam je jadrati.

19. septembra dopoludné prikaže se nam nizko obrožje afrikansko pri Port-Saidu, kjer vržemo sidro popoludne in urno odobrimo program našemu tamošnjemu bivanju.

Moja vas.

O polnoči vid plava mi
Po rojstveni vasí —
Oj mírno med višávami
Ta moja vas leží!

Pokojno v njej ljudje živé —
Nikjer jih blažjih ni;
Za tó srcé, težkó srcé
Nikjer jih dražjih ni!

Sèm sapa ni zavéla še
Mehkužnega svetá,
Kreposti nè jim vzela še
Vmorila ne duhá!

Obupa prost dviguje se, —
Pokòj krasán je tú;
Z veseljem napolnjuje se —
O jadu ni sledú!

Zató pa, vas, Bog te varúj,
Pogube in nezgod!
Bog živi te, Bog ti darúj
Radóstij in dobrot!

—b—

Digitized by Google

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

14. Kresna noč.

Baron Ravbar je bil mogočen in bogat gospod. Kmetov je imel, da sam ni vedel koliko in dohodkov je od njih dobival, da ni mogel vseh spraviti. Gospá baronovka pa se te sreče kar nič ni veselila. V jedno mer se je jezila in godrnjala, da se ne more ne prijetno sprehajati, ne sladko počivati, ne mirno spavati, ker jo nadlegujejo po dnevi muhe, zvečer komarji. po noči pa bolhe. Rekla je baronu: Bog je ustvaril kmeta za to, da nam streže in življenja težo polajšuje. Če nam daje desetino in gorščino, zakaj nam ne bi dajal tudi muh, komarjev in bolhá, da se krvoločni mrčes zatare? Kaj nam hasni pravica, ako je ne rabimo? Baronu Ravbarju so se zdele te besede jako pametne, pa je sklical svoje kmete in jim napovedal nov davek: od zemljišča vsako leto po tri mernike muh, po tri merice komarjev in po tri merice bolhá. Kmetje se niso hoteli upirati in začeli so še tisti dan loviti živali, ki so ubogo gospo baronovko tako neusmiljeno ujedale. Svojeglavec Martinek pa je dejal: Lov je gosposka šega in pravica. Kadar bom začel jaz loviti, pojdem najprej na grajske sršene; od muh, komarjev in bolhá ne bo dobil baron Ravbar od mene nikoli bére. Podrepniki poročé gospodu, da se Martinek punta. Baron ga je dal hudo pretepati najprej v gradu, potem na sredi vasi v svarilo drugim. Ker palica ni zmogla, jel ga je ječiti in postiti in ga držal v trdem zaporu cela tri leta. Žena Urša umrje Martinku od straha in žalosti, on pa le ni nehal trditi, da pojde lovit najprej grajske sršene; od muh, komarjev in bolhá pa ne bo dajal baronu nikoli bére.

Ko ne zmoreta Martinka niti dolga ječa in post, pošlje baron po komisarje, da bi pravdo dokončali. Komisarji so bili pravični in modri možje. Vse jutro in dopoludne so majali z glavo in govorili: Kmet ni živina, treba ga tlačiti po pameti, ne pa po trmah hudomušne babe. O poludne jih je povabil baron na gosposko kosilo. Jedli in pili so v slast, da še nikoli takó. Med kosilom so se malo

Digitized by Google

premislili in spoznali, da je kmet le živina, ki se mora čvrsto krotiti in brzdati. Po obilni in dobri pijači pa so svojo misel tako obrnili, da je kmet še mnogo hujši od vsake zverine in da je novi davek njemu koristen in potreben. Pravdo so razsodili, kakor je baron sam želel: da je Martinek velik hudodelec in da ima gospod pravico, vzeti mu hišo in zemljo in ves drugi imetek; če ga je volja, naj mu obrne slobodno tudi žepe in iztrese iz njih drobtine.

Baron Ravbar je zvršil ostro sodbo še tisto uro. Vzel je Martinku hišo in vse, kar je bilo v njej in zunaj nje, potem pa izpustil nanj svoje hlapce in pse, da so ga odtérali iz vsega okraja gospodove posesti in oblasti. Ali na svetu je ni nesreče, da ne bi bilo v njej tudi kaj sreče. Baron Ravbar je bil obrnil Martinku žepe in iztresel iz njih drobtine, ali ni iztresel tiste reči, ki je bila v njih najboljša: dragocenega zrnca praprotnega semena. Za ta zaklad pa niti Martinek sam ni vedel. Prišel mu je v malho še pred zaporom najbrž v hosti, ko je spravljal nastilo in mu se zapičil v kot žepa tako trdno, da ni padel na tla z drobtinami.

Ubogi pregnanec je šel po svetu brez denarja, pa tudi brez tolažbe in upanja. Prositi se je sramoval, sami od sebe pa mu niso hoteli rojaki nič pomagati. Zvečer je prišel do ljudij, ki so se shajali na griči, da bi kres žgali. Martinek bi se bil rad pridružil. Ljudje pa so ga po strani gledali in vprašali: kje imaš kaj vej iz svojega gozda, kje potico iz svoje peči, kje vino iz svojega hrama? Pri nas ni navada, da bi žgali kres berači. Če se hočeš z njim kratkočasiti, pojdi v Gorjance! Tamo boš spalil lahko cel seženj drv, da ti ne bo nihče branil. Martinku se je inako storilo, da ga gonijo rojaki v goro, hotel pa je vender le storiti, kar so mu svetovali, potem pa pobegniti v hrvatsko deželo, ki ni poštenega Kranjca še nikoli zavrgla. Na potu ga ugleda konjederec. Možu se je žalostni begun smilil, pa mu je dal vina in potice in glogovo palico, da bi se gredé navkreber na njo opiral. Ta palica je bila vsa zapuščina starega berača, ki je pri konjederci umrl. Martinek jo vzame in se začudi, da je tako težka. V Gorjance je hodil tri ure; pol ure pred polunočjo jim je dospel do vrha. Tamo si je nalomil suhih in zelenih vej, zložil grmado in jo užgal. Lepše od drugih je gorel njegov kres, vsi Dolenjci so ga gledali in se popraševali, kaj pomeni ogenj na Gorjancih, ki ga niso ta večer še nikoli videli. Ko pa je o polunoči kres dogorel, odkrilo in pokazalo je drobno zrnce praprotnega semena osupnenemu Martinku

Digitized by Google

vse neskončne čuda, čarobe in skrivnosti Kresne noči, katere je poznal dozdaj samo po pripovedkah svoje rajnke tete in pestunje. Razodeli so se mu najprej brezštevilni zakladi, ki to slavno n o goré: z rumenim plamenom, če so zlati, z belim, če so sreberni. Svetli, rumeni ognji so švigali v razvalinah Miklavževe cerkve, n ad sv. Jedrtjo na najvišjem vrhu Gorjancev, pri glasovitem Krvavem Kamenu, pri studenci Gospodični, na Mihovskem hribu pod podrtinami starega grada proti Koroški Vasi, za Cerovcem, tamo kjer je stala nekdaj steklarna, na Ljubnem pri cerkvi sv. Vida, na Potavrhu brez dvojbe na tistem srečnem kraji, na katerem se je rodil sveti Feliks. Ali vso to lepoto prekosala je bela svetloba veličestne ognjene reke, ki se je vila pod sv. Miklavžem od Mrzle Drage čez vso Kukovo Goro (srednji, najmogočnejši del Gorjancev) tja do nove ceste, po kateri se je vozilo oglje za graško tovarno gosp. Fridava. Martinek ni vedel, bi li se čudil bolj ogromnosti, ali nepopisni krasoti in vid jemljočemu blesku te prikazni. Ker je Gorjance in njihova čuda poznal, pogodil je brez dolgega premišljevanja, kaj pomeni ta čarobni, iz nepreštetih, belih plamenov sestavljeni pas: d a s e s k r i v a p o d n j i m s r e b e r n i b r e g v e l i k a n s k e g a j e z e r a, k i n a p o l n j u j e K u k o v o G o r o in bi brez njega predrlo hribovje in zalilo dolenjski raj, dražestno in blagoslovljeno dolino, katero namaka in gnoji mirna in ribovita slovenska Krka.

Ves zamaknen v sijajne luči in silno bogastvo, k a t e r o leži pod njimi, pozabil je Martinek po polnem sebe in svojega obližja, dokler ga ne predrami in prestraši dolg plamen, ki mu je oblizoval desno roko, držečo beraško palico. Ko palico izpusti, odtrga se od roke tudi plamen in Martinek se preveri, da mu je tudi ta svetloba pomenila in oznanila — zaklad! Palica je bila napolnjena z zlati od jednega konca do druzega! Kupiti bi si mogel zánje še mnogo lepši dom, nego mu ga je ugrabil baron Ravbar. Tako se je znebil srečni Martinek bridkih skrbij, ki so ga morile in je ves vesel začel premišljevati, kje bi se naselil in kako bi porabil svoj lepi denar, da bi mu največ zalegel.

Že se je hotel napotiti navzdol proti Hrvatskemu, kar mu vzbudi pozornost nova prikazen Kresne noči: coperniki in copernice, ki so leteli ravno na Klek k svojemu poglavarju Satanu, da mu se poklonijo in se udeleže poleg stare navade njegove nocojšnje večerje in veselice. Vršali so od vsakod, tod posamezni, tamo jatoma. Bilo jih

Digitized by Google

je brez števila, vsakega stanu in vsake dobe. Nahajali so se med njimi: vaše gnade, dolenjski graščaki, prošt in nekateri drugi duhovniki, nune, kmetje, obrtniki, plešasti starci, ki se od slabosti niso mogli ne obuti, ne sezuti, maloletni paglavci, komaj dorasli za pastirje, košate gospe v šumeči, svilnati opravi, šibke gospodične, prešinene po sredi života kakor hostne mravlje, brezzobe, ostudne babe, sama kost in koža, s peklensko zlobo v mrklih očeh in na zgrbančenem obrazu. Nekateri so jahali na kozlih, drugi na burkljah in metlah. Z Mokrega Polja so se dvignile tri copernice na čvrstih fantih, katerim so bile botre in so dobile s tem oblast do njih, da so jih smele obrzdati in zasesti. Dva poglavita gospoda, Hmeljniški in Klevevški, šopirila sta se na težkih plugih, s katerima se bosta na Kleku pobahala, da uprezata vánja mesto konj in volov svoje kmete. Na vsa usta se je zasmijal Martinek proštu, ki je jezdaril po otročje na palici. Tudi on se je rad z njo pohvalil, da jo vihti brez milosti in nikdar ne utrudivši se nad razbitimi hrbti svojih podložnikov. Največ je bilo takih, ki so se bili namazali pod pazuho s hudičevo mastjo in leteli prosto, brez opore: copernik vsi narobe oblečeni, z obrnenimi žepi, copernice pa nakazno razmršene, držeč z levo roko do rame dvigneno krilo, s copato na desni nogi, z desno roko in boso levo nogo pa mahaje in poganjaje se, kakor da plavajo. Posebno zanimljiva jaharica je bila krčmarica Janezovka, katero je Martinek poznal: sedela je na pošastni, velikanski svinji. Neznansko pa je ostrmel, ko je zagledal med copernicami svojo sosedo in botro Skumaraho. Tudi ona ga je zapazila in mu se zabavljivo zagrohotala: Dober večer, srček! zdaj me boš pa nesel. Že mu je hotela skočiti na rame, kar se jej pokaže v njegovi roki glogov les, copernički strah in trepet. Zdaj odleti po bliskovo, kakor da bi se bila na gada namerila in šine nazaj gori med drugarice, katerim se je mudilo, pa so frčale z viharno silo in naglostjo proti zaželjenemu hribu k svojemu zapovedniku in ženinu.

Ko so dospeli na shodišče vsi copernik in copernice, razpoči se s strašanskim treskom mogočni Klek in veličestveno dvigne se iz njega sam peklenski Satan, ogrnen v dolg, rudeč plašč, z bleščečo krono na rogati glavi. V krono je bil vdelan prežlahten kamen, ki je sijal svetleje od poldanjega solnca. Z Gorjancev se Klek prav dobro vidi, ali je do njega še mnogo mnogo ur hodá. Pri čudoviti luči tega kamena pa je Martinek na tanko razločil tudi najmanjšo stvarco, ki

Digitized by Google

se je na njem nahajala. Na čarobni gori se je širila prostorna planjava. Na sredi planjave je stala silna kamenita miza, okoli nje pa borni čevljarski stolčki za goste. Okoli mize je šlo velikansko plesišče, po katerem se je vrtilo lahko v isti čas mnogo tisoč plesalcev in plesalk. Za plesiščem so se dvigali okrog in okrog visoki odri, na katerih so ležali črni mački — peklenski godci! Satan pregleda zbrano vojsko svojih prijateljev in se usede na zlati prestol. Gostje pridejo, klanjaje se, jeden za drugim k njemu in ga poljubijo, ali ne po človeški navadi spredaj in v obraz!

Ko se pozdravljanje dovrši, začno mu pripovedovati znamenite novice, ki so se preteklo leto pripetile in zasluge, katere so si za njegovo kraljestvo pridobili. Prošt, katerega je poklical préd-se prvega, poročal je tako: Jaz trdim, da se dá kmetu samo s palico kaj dopovedati, ker druzega jezika ne razume. Tega pravila se držim stanovito, od kar me je grajska oblast doletela. Imel sem samopašnega podložnika, ki se je ustil, da ni dolžan tlake delati, ker je niso delali niti spredniki. Dal sem ga mazati in, ker je gonil vedno isto, da ni tlačan, dejal sem: Le še! le še! Brisali in božali smo ga, dokler ni utihnil. Utihnil pa je za to, ker je bil — mrtev!

Satan objame prošta v znamenje in dokaz svoje zadovoljnosti.

Na izpoved pristopi dolg, suh mož v težki halji. On veli: Jaz sem Šišman Habakuk, učenik v Novem Mestu. Ljudje pravijo, da sem jako pobožen ali upam, da me zaradi te maroge ne boš zavrgel. Dijaki se ne nauče od mene dosti koristnega, ali odgajam jih zdušno za podle, preponížne sluge in izdajalce. Kdor hoče mladino korenito izpriditi, mora jej izrovati iz srca najprej prirojeno prijaznost, zaupljivost in odkritost. Zato jim ostro zapovedujem, da se morajo neprenehoma slediti, opazovati, tožiti in ovajati. Z največjim veseljem preganjam tiste, ki se razgovarjajo po slovensko. Pokorim jih s šibo, zaporom, postom, dvojkami in trojkami. Kadar gredo domov v svoje stanovanje, obesim jim na hrbet „lesenega osla“, da jih lahko vse mesto vidi in zasramuje. Gotovo mi boš potrdil, da se dá na tak način najbolj vspešno vcepiti in širiti zaničevanje materinega jezika in slovenske narodnosti.

Satan zavrisne: živio! Krasno si mi razložil, kako peklensko premeteno pomagaš tujcem ubijati svoj narod — narod, ki je po svoji bistroumnosti, pridnosti in poštenosti vreden in sposoben, da bi živel še tisoči let. Tvoje upanje je pravično. Kdor ima tako sijajne zasluge za tujce in za peklo, sme se s pobožnimi vajami brez zamere kratkočasiti.

Digitized by Google

Vaša gnada, Zaloški Tone, kaj boš pa ti povedal? Tone odgovori: K tebi sem prišel nocoj že zato rad, da se bom vsaj jedenkrat zastonj navečerjal. Oh, zabele in krompirja mi gre doma toliko! Za denar me trdo vede. Veliko veliko let že stiskam in varujem, pa je nabralo se komaj bornega pol milijončka. V kletih mi leži do deset tisoč veder vina ali me je strah natočiti si ga več nego malo merico, to se ve, najslabšega. Pa kaka nesreča me je letos zadela! Sod najžlahtnejše starine mi se je izkobinil. Izliti jo kar takó, zdelo mi se je škoda, pa sem dejal: naj si oslade usta moji tlačani. Jeli so piti in vriskati, potem pa cepati kakor muhe. Nekateri so zopet vstali in čez veliko tednov okrevali, nekateri se pa niso nikoli več prebudili. Preiskave za to ni bilo. Čemu neki bi se gospodje zastonj trudili! Sodniki ne bi bili niti mrtvih oživili, niti mene kaznili. Zdaj vidiš mojo revščino. Izgubil sem cel sod najboljše kapljice, potem pa še toliko koristnih delavcev. Joj meni!

Satan potolaži Toneta, potem pokliče prêd-se graščaka Mačkovskega. Tudi ta gospod mu potoži svojo nadlogo: Imel sem zanikarne in brezvestne sprednike. S kmeti so se bili tako pogodili, da jim bodo dajali vsako leto mesto drugih davščin od grunta samo po osem goldinarjev. Ta dogovor je bil pogúba za grad pa tudi silno pohujšanje za druge kmete. Jaz sem se zaklel, da ga moram odpraviti. Ali to ní steklo z lahkoma. Ljudje so se upirali z rokami in nogami, trebalo jih je čvrsto pritisniti. Ali smo jih tepli, bičali, postili, ječili in rubili! Še le to leto sem zmogel in jih ukrotil. Ali nagajivo naključje mi je nakopalo strašno nepriliko. Trije kmetje so mi v ječi umrli, svet me je razvpil za morilca in razbojnika. Ti grdi besedi sta mi doneli na ušesa, kjer koli sem se pokazal. Mislil sem, kako bi se opral in tudi se domislil. Jel sem dajati vsakemu revežu, ki me je prosil miloščine, najmenj desetico, nekaterim pa tudi cel goldinar ali mernik žita. To je pomoglo. Berači so me razglasili za najboljšega človeka na tem svetu, malo ne za svetnika in angela, o tistih treh pa so govorili, da so si smrti sami krivi: kaznil jih je Bog zaradi grešnega puntanja. Pred ljudmi sem zdaj čist kakor solnce, ali kdo mi povrne lepe desetice in goldinarčke, katere sem moral pometati v lačne kljune? —

(Dalje prihodnjič.)

Digitized by Google

Kislo grozdje.

Humoreska. Spisal dr. Fr. Detela.

III.

„Davno se že nisem tako dobro zabaval kakor danes pri gospodu Bernardu.“ pravil je drugi dan popoludne Mladič, ko sta šla z Arnikarjem k nevesti. „Tekla je najljubeznivejše dekle in moja mora biti, tako sem sklenil.“

„Kaj pa ona?“ vpraša Arnikar. „K zakonu je najmenj dveh treba.“

„Veni, vidi, vici, prijatelj. Da so jo moje besede tako razvnele, to se mi nič čudno ne zdi; a čudim se, da sem se jaz tako hitro ogrel. Kaj ne, tebi se tudi to čudno zdi?“

„O kaj še! Če bi se reč tebe ne tikala, lehko bi dejal, da se slama hitro vname, pa tudi hitro pogori.“

„Pustiva prilike, prijatelj; jaz že vidim, da si tudi v teh Sancho Pansi kos.“

„Ne samo, kar se družbe tiče.“

„Povej mi rajši, kaj bi mi ti, prijatelj, svetoval? Ali naj se takoj oženim, ali bi pustil sebi in njej še par let? Toda o tem bodeva še govorila drevi, ko bodeva praznovala veseli dogodek. Ali imate v Grižah šampanjca?“

„Čemu? Na medvedovo kožo pri nas kar domače vino pijemo.“

„Bog vam je blagoslovi in dodeli tvojim tako zvanim dovtipom večni mir in pokoj! Z jednakimi ti vračevati mi brani dober ukus.“

„Ah, ah, kako občutni ste zaljubljeni ljudje!“

„Zaljubljeni? O hominem rusticum, rusticiorem, rusticissimum! Zanima me gospica Tekla, zanima: to je pravi izraz. Zaljubljen pa nisem; to bi bilo zame preotročje in diši preveč po kmetih. Toda stavil bi pa s tabo, za kolikor hočeš, da bom do danes tedna že njeno besedo imel. No, dej, ker ti grižko vino ugaja: kdor izgubi, spije naj ga za kazen bokal na mestu.“

„Ne; to bi bil amerikansk dvoboj.“

Digitized by Google

„Sploh pa med nama juridično stava še obveljati ne more, ker jaz vso stvar na tanko vem.“

„In smeh, dragi prijatelj, jako pospešuje prebavljanje. Jaz sem sicer v tem oziru na trdnem; a moji nevesti bo tvoja zabava jako po godu.“

„Bolje kot tvoja. Če bi se mi vredno zdelo, poskusil bi tvojo oholost malo kaznovati. Saj veš, da se je že marsikdo kesal, ki je drugim nevesto kazal.“

„Dragi moj, vsaj malo mi prizanesi! Od vetra imam ustnice razpokane in kadar se zasmejem, zabolé me,“ dejal je Arnikar in zavila sta s prijateljem proti hiši, na samem pod Bernardovim gradom ležeči, kjer je stanovala gospica Ema pl. Hruška, nevesta Arnikarjeva. Ljudje so jo sploh imenovali grajsko Emo, bodi si zato, ker je njena hiša malemu gradiču podobna, ali pa, ker so njeni predniki v lasti imeli Bernardovo graščino, kar je gospica ravno tako rada poudarjala kakor zdaj Slovenci, koliko sveta so v starih časih svojega imenovali.

Arnikar potrka na zaprta vrata in Nežika, jedina dekla grajske Eme, ki daje rajša svoje posestvo v najem, kakor da bi se ukvarjala z družino, vzprejme ja in pelje po stopnicah v prvo nadstropje. V veliko, na pol razsvetljeno sobo stopita Mladič, namenjen z največjo ljubeznivostjo dražiti prijatelja, in Arnikar želeč mu najboljšega vspeha.

„Danes imam srečo,“ začne Arnikar, „predstaviti Vam, visokorodna gospica, prijatelja, profesorja Mladiča, o katerem sem že tolikrat govoril in ki si šteje visoko v čast, seznaniti se z Vami.“

„Olikan človek je, če tako misli,“ dejala je gospica, ki je črno oblečena in v črnih rokavicah stala pred klavirjem. „Kaj ste mi že pravili o njem? Da je dober slikar?“

„Ne gospica, pesnik, pesnik!“

„Ah, milostiva.“ izpregovori Mladič, ki je takoj spoznal, da ima gospica sicer zapeljiva leta že za sabo, a da še vedno premišljuje, kako nevarna je moškemu spolu, „ne verjemite gospodu Arnikarju! Zarad svojih poskušenj, ki nikakor niso vredne vzbujati Vaše pozornosti, ne smem si še pridevati tega imena. Resnica pa je, da sem davno že hrepenel po Vaši družbi, in denašnjega dne, ko mi je Vaša ljubeznivost željo izpolnila, spominal se bom vedno s hvaležnim veseljem.“

Digitized by Google

„Zanašam se na Vaše besede," vzdihne gospica in mu poda smehljaje se roko. „In jaz se zdaj tudi spominam, da mi je gospod doktor podaril jedenkrat zvezek Vaših pesnij; toda, da Vam resnico povem, dala sem jih Nežiki." Mladič se je ugriznil v ustna, a sklep njegov je ostal trden. „Zaradi tega mi ne smete zameriti, gospod Mladič," nadaljuje Ema, „kajti naravnost povem in ne da bi se bahala, jaz navadni, kmetski jezik komaj razumem, in verjemite mi, mnogo lóže berem latinsko pisanje kakor slovensko."

„Ah, kaka eleganca!" prikloni se Mladič.

„Jaz pa tega ne rečem radi napuha kakor nekatere, ki trdé, da ne znajo slovenski in z vsako besedo dokazujejo, da nemški ne znajo. Jaz pripovedujem to le v svoje opravičenje. V Grižah, mislili si boste, čudna je to prikazen, a vender je tako in jaz sem tako rekoč nemški jezični otok v tem kraji."

„Koralni greben," pristavi Arnikar s pomenljivim pogledom na korale, ki so lepšale gospici vrat in roke.

„Kaj se to pravi, vidite, ne razumem," reče gospica precej ostro, „a v gospoda doktorja korist upam, da ni zabavljica. To Vam je takoj dokaz, kako malo znam mi je ta jezik, in če kako besedo tudi večkrat slišim, ne morem si je zapomniti. Na primer, v tem trenutji mi je nemogoče domisliti se, kako se ta žival tu doli imenuje po slovenski. Nežika, Nežika", pokliče deklo, ki je ravno sadja prinesla v sobo, „kako se že pravi tej živali tu doli?"

„Kakšna pa je?" vpraša Nežika.

„Roge ima."

„Če je velika, je krava; če majhna, polž."

„Tako se mi godi, gospod profesor," pravi gospica, „in zdaj mi ne boste zamerili, da nisem prebrala Vaših pesnij, ki bi me bile gotovo zelo zanimale. Da Vam pa dokažem, da me je samo jezik pri tem motil in nič druzega, dovoljujem Vam, da, prosim Vas: preložite mi svoje pesni na nemški jezik."

„Zagotávljam Vas, gospica," nasmehne se Mladič, „da bode to prvo delo, katerega se lotim; kajti Vam ustrezati, bode mi vedno sveta dolžnost."

„Hvala Vam! In da Vam takoj priliko ponudim z dejanjem potrditi to izjavo, prosim Vas, govorite bolj tiho, kajti moji živci so jako rahločutni in danes me še muči migrena."

Digitized by Google

„To me veseli," vzklikne Arnikar, „da daste, milostiva, tudi meni priložnost ustreči Vam. Migreno takoj odpravimo: saccharum album et aqua destillata, pa bo dobro."

„Oh, kako tolažilno je že ime tega zdravila!" vzdihne gospica.

„Toda duha treba razvedriti," uči Mladič, „kajti dušna žalost močno škoduje telesnemu zdravju in jaz slutim, da je to tudi Vašemu trpljenju vir. Ali Vam je nemila smrt kacega sorodnika pobrala, milostiva, da ste črno opravljeni?"

„Da, gospod profesor, prav slutite. Umrl je na Nemškem grof, čegar rodbina je bila pred dvesto leti z našo v prijateljski zvezi."

„Bodite preverjeni, gospica, da tudi moje srce čuti silno izgubo, ki Vas je zadela."

„Hvala za Vaše sočutje. Vam, gospod Arnikar, se pač ne zdi primerno, izraziti mi sožalja, ko vidite, kako se neprenehoma krči število starega plemstva!"

„Saj ga pridno nadomestujejo z novim," meni Arnikar.

„Žal," vzdihne gospica, „da se stan bolj in bolj pokmetuje. Jaz pa sem sama na svetu in z mano izmrje moj rod. O kje so časi, ko so tod gospodovali slavni Hruškarji! Kajti, gospod profesor, da je bil gospoda Bernarda grad v prejšnjih časih naša last, to Vam kaže že ime Hrušica. Toda ta grad je komaj sto let star, prava zibel slavnih Hruškarjev pa je stara razvalina, ki se vzdiguje nad Bernardovim gradom in s svojim nerazrušljivim zidovjem svetu oznanja nekdanjo moč. Moj praded je ostavil v mirnih časih trdno ozidje in sezidal na lepšem kraji graščino, ki je po žalostnem naključji prišla v plebejske roke Bernardovega rodu. Kar vidite tod okrog, to je še meni ostalo: lepo posestvo je še, hvala Bogu, a vender le ostanki prejšnjega blišča, ki mi le tem živeje v spomin kličejo, kako sem sama na svetu."

„Ne udajajte se otožnim mislim, milostiva," opomina Mladič; saj imate še zvestih prijateljev, ki so pripravljeni vse žrtvovati Vaši sreči. Še Vam živi gospod Arnikar . . ."

„Oh, kak slab surogat prošlih časov!" vzdihne gospica.

„In moje slabe moči," nadaljuje Mladič, „bodo vedno Vam posvečene in moje srce si ne želi druzega kot prilike, skazati Vam svojo udanost."

„To mi je veselo tolažilo, gospod Mladič, in skušala Vam bom dokazati, da nisem nehvaležna in da še živi v meni duh starih Hru-

Digitized by Google

škarjev, ki so vedno dobro z boljšim vračevali.“ Ponosno se je ozrl pri teh besedah Mladič na Arnikarja, ki je bil ves zamaknen v pokušanje breskev in sliv.

„Lepo stanovišče imate, gospica,“ začne zopet Mladič, „in prekrasne si mislim sprehode po teh logih in livadah.“

„Mična je res priroda tod okrog,“ odgovori otožno gospica, „toda kaj mi to pomaga, ko nimam zveste duše, s katero bi menjavala svoje občutke.“

„Saj imate tovariša gospoda Arnikarja!“

„Oh, kako redkokrat gre z mano! Kadar ga vabim, vselej se izgovarja s svojimi bolniki, kakor bi ti ne mogli pol dne počakati. Vrhu tega pa on tudi nima pravega razuma za moje srce.“

„Če se Vaši milosti ne zamerim, ponudim Vam svojo nevredno družbo, ali prosim prav za prav Vaše druščine za te dni, kar jih še ostanem v tem kraji.“

„Vi ste jako ljubezniv gospod.“ nasmehne se gospica, „in ne morem Vam odbiti prošnje. Povabim Vas torej, da me spremite jutri popoludne na staro razvalino in povedala Vam bom marsikaj zanimljivega iz zgodovine starih Hruškarjev, ki bi bili za pesnika, kakor ste Vi, jako hvaležen predmet. Oh, gospod Mladič, kaj, ko bi me iznenadili jutri s kako pesnijo? Prekrasno bi bilo pač na mogočnih razvalinah, ki mi vedno vzbujajo milotožen spomin na stare čase, čuti, kako se opeva slava mojega rodu! To ljubav mi morete storiti, gospod Mladič, vse drugo pa prepuščam Vašemu ukusu in Vaši spretnosti, in naprej se že veselim užitka, ki mi ga boste pripravili.“ Mladič se uljudno prikloni. „Vi, gospod Arnikar, greste tudi lehko z nama, če ne boste zadržani,“ meni gospica, ko sta prijatelja začela slovo jemati. Oh, kako pust se je tá dan gospici Arnikar zdel, in kako vesel je bil Mladič svoje zmage, češ: kako srdit mora biti Arnikar! Le-ta je še opozoril prijatelja na grb, vzidan nad vhodom, ki je kazal grlico, kakor je gospica razlagala, ali gos, kakor je Arnikar trdil, opasano z mečem, kar očitno pomenja pogum hčerâ iz Hruškarjevega rodu. „Kajti,“ pravi zdravnik med potom, „več ko petdesetkrat mi je gospica Ema že pripovedovala, kako je v starih časih neka Mara Hruškarjeva ves rod rešila s svojo hrabrostjo. Ker ti bo treba danes pesen kovati za juteršnji dan, lehko to porabiš; gospici se boš zelo prikupil.“

Digitized by Google

„Mislim, da je gospica že tudi danes spoznala," odgovori ponosno Mladič, „da se ónstran Grič še nekaj moških nahaja. Upam tudi, da te bode ta nauk malo poboljšal in če boš za naprej priden, pustim ti gospico pri miru."

„Oh, kolika velikodušnost! Toda, ne zameri, učenje ti je menda ruzum nekoliko otemnilo, kajti časi si bil bolj prebrisan in bi bil takoj razvidel, kdaj kaka zastopnica krasnega spola resnico govori in kedaj se šali ter norca dela. Danes si mi precej podrl moje dobre misli o tebi, toda o gospici Emi pa tudi ne bi bil nikoli mislil, da je tako premetena. Kako resno se je pri vsem tem držala!"

Mladič se je kislo držal in molčé sta korakala nekaj časa.

„Prijatelj Arnikar," pravi naposled oni, „ti si jeden tistih srečnih ljudij, ki jih vsak lehko za roge prime, pa bodo še vedno o zvestobi svojih izvoljenih ljubic prepričani. Če ti pa jutri ne dokažem, da je imela gospica do zdaj samo zaradi tega tako slab ukus, ker ni imela prilike s kom drugim občevati kot s tabo, nočem več nositi svojega imena."

„Oh, to bi bila škoda! Tako primerno ime izgubiti! Zdaj vender lehko rečeš: moje ime je moj program."

„In jutri rešim ta program; dasiravno bi mi bilo ljubše z gospico Teklo se zabavati, ki me mnogo bolj zanima, odkar jo z Emo primerjam; kajti, Arnikar, ne zameri, lepa Ema ni."

„Tega tudi še nisem nikdar trdil," pravi oni.

„In kacib norih idej se je navzela! Po nemškem grofu, ki jej ni bil nikakor v rodu, nosi črno obleko. Gotovo žaluje, ker jej ni bil nič zapustil. A odkod bi bil poznal revo!"

„O, v tem ima ona svoj princip. Vse plemstvo je jeden stan in jeden rod, tako si misli in žaluje za vsako večjo glavo: zlasti odkar sem jej bil jaz naredil nepremišljen poklon, da jej črna obleka lepo stoji. Ko je slišala, da je umrl Kamehameha III., kralj havajskih otokov, Bog mu daj dobro, morala je še Nežika črno ruto déti na glavo."

„In kaj je torej tebe gnalo v to slavno rodovino?" vpraša Mladič. „A kaj vprašam! Ali more tebe kaj druzega vleči kot denar? In gospica je res precej spretno razkazovala svoje posestvo. Če ni zadolžena, imeti mora lepe dohodke; in kaj pa ona porabi?"

„Skoro nič. Živi o mlečni kavi in spominih na stare čase. In kar se obleke tiče, ponosi vsako leto največ po jeden paternošter; kajti pobožna je precej."

Digitized by Google

„In krščanska želja, zabraniti, da ne bi to posestvo jedenkrat večnim mašam prišlo v roke, zdi se mi pri tvojem eminentno praktičnem značaji jako naravna. Vender pomisli, prijatelj, da je zlat jarm težji od lesenega.“

„A lepše se poda, dragi moj! Toda, to naj bo, kakor hoče; na gospico me veže pred vsem čut hvaležnosti, kajti ona je moj najboljši pacijent.“

„Ker je tako nervozna?“

„Da, nervozna od samega dolzega časa. Taki bolniki so redki na deželi in ti vedo najbolje ceniti svojega rešitelja, zdravnika. Tak človek ne ve, kaj bi počel, da bi pregnal dolgi dan. Delati neče, ker ima denar in se sam sebi preveč smili, pohajkovanja se naveliča in loti se ga premišljevanje o svojem življenji. Še ve da takoj spozna, da je silno nesrečen. Obila in dobra hrana povikšuje notranji nemir. O fortunatos agricolas! vzdihuje, če je katerikrat Virgila bral, drugače si pa misli kaj tacega. Obesil bi se naposled, da bi imel malo več poguma in da bi zdravnika ne bilo. Ta dobrotnik človeške družbe pa pride ter vpraša gospoda ali gospo, če se čuti tu pa tam bolnega. Bolezen se konstatuje in človek je rešen, kajti vdahne se mu vsaj jedna skrb na božjem svetu. Zapišeš mu na vsake dve uri žlico čiste vode in žlico ti prinese pokazat, če ni ne mara prevelika; naložiš mu na dan poldrug tisoč korakov po ravnem, tisoč čez klanec, in strežaj bo hodil za njim, da se ne ušteje. To mu krati čas, to mu sladi življenje, in kak je vspeh! Zlato solnce, zelena trata, temni gozd, vse ga zopet veseli, celo jed in pijača. Kadar se ti zdi, poveš mu, da je po polnem zdrav. Hvala njegova ti ne bode vedela ne konca ne kraja, dokler ne zabrede s časom zopet v prejšnjo bolezen in prejšnjo zdravljenje. Kajti človeku te vrste se ne zameriš huje, kakor če mu rečeš, da ni bolán. Takoj ti pokliče druzega, bolj premetenega zdravnika, in če je osoba vplivna, spravi ti dobro ime in z njim vso prakso v nevarnost. To se mladim zdravnikom posebno rado pripeti, ki se hočejo vedno držati svojih tako zvanih principov, dasiravno pesnik pravi: „Principiis obsta!“

„Prijatelj,“ seže mu Mladič v besedo, „ti postajaš dovtipen. Ne bi bil mislil, da bo moja druščina tako vplivala náte.“

„Denašnji smeh je mojim živcem jako dobro storil in upam, da mi napraviš jutri kot tekmec se več zabave.“ Tako sta govorila prijatelja, dokler ju ni ločila pozna ura. Mladiča pa gospici Ema in

Digitized by Google

Tekla nista pustili spati. Originalna Ema mu je posebno hodila na misel. „Če Arnikar še toliko priženi," mislil si je, „denar bo krvavo zaslužen. Ali nisem precej bedaka, da se z njo pečam, namesto da bi se zabaval s Teklo? In še pesen, balado jej moram zložiti! No, le počakaj, saj pa tudi bode po tém. Toda domišljavega prijatelja moram kaznovati in moja sinočna blamaža kliče maščevanje na Anrikarja. In če količkaj poznam ženska srca, ne bode težko, neznosni njegov napuh ponižati. Kadar mi pa ponudi gospica Ema svoje srce, pa porečem: O prekrasna gospica, nisem ga vreden. Dovolite, da je podarim svojemu prijatelju Arnikarju." — —

Po razvalinah starega gradu je vodil drugi dan ljubeznivi Mladič gospico Emo pl. Hruško, kajti Arnikarja so opravila zadrževala.

„Oh, gospod Mladič," vzdihne gospica in se oklene roke svojega spremljevalca. „Podrta je dvorana, kjer so vzprejemali in gostili moji pradedje mogočne prijatelje; zasuta in zarastena je raván, kjer so se v orožji skušali pred očmi žlahtnih gospij in krasnih gospic! Ali se ne lotijo tudi Vas posebne, čudne misli, ki se ne dadé popisati, ko ogledujete ta spomenik, tako tih in vender tako glasno govoreč o slavi prošlih vekov?"

„Gospica," reče Mladič in jej stisne roko, „moj duh plava nad silodavnimi časi in zida si zopet mogočni stari grad. Kopja in meče čujem žvenketati in z visocih lin se mi smehljajo mili obrazi, podobni Vam, milostiva gospica!"

„O hvalo za duhoviti poklon! Kako dobro mi de, ko slišim, da si zna Vaš duh tolmačiti občutke mojega srca. Nizkemu duhu pa so vzvišene misli nerazumljive. Za vzgled bi Vam lehko navedla gospoda Arnikarja; toda nikar naju ne moti njegovo ime! Sédiva rajši pod oni košati hrast, gospod Mladič, in tukaj mi venčajte svojo ljubeznivost s pesenco, katere se že tolikanj veselim!"

„O da bi Vam ne skazil tega veselja! Toda bojim se, da boste morali mojo dobro voljo za ljubo vzeti, kajti nikdo ne razvidi bolje kot jaz, kako malo so moje moči kos težki nalogi, vredno počastiti Vaš slavni rod."

„Nikar ne bodite tako skromni, ljubi gospod Mladič, in ne mučite dalje moje nepotrpežljivosti. Gotovo ste zložili romanco, ki opeva slavnoznano ljubeznivost gospic našega rodu."

„Žal, milostiva, da Vam morem samo z balado ustrezati."

Digitized by Google

„Dobro došla! Bojeviti možje so bili pl. Hruškarji in vsaka epizoda iz njih življenja se glasi kakor balada. O da bi naši epiki, liriki in dramatiki vedeli za ta neusahljivi vir, kako bi si opomoglo, kako bi obogatelo slovstvo na vse strani!“

Gospica se usede, Mladič pa se vstopi pred njo in začne s svojim prijetnim glasom:

Grof Kislomir in Mara Hruškarjeva.

Grof Kislomir, ne lep ne mlad,
Meč silni si opaše:
Pod Hruškarjev mogočni grad
Na črnem konji jaše.

Pod gradom pa zatrobi v rog,
Da skalna peč se strese,
In do gradú skoz temni log
Besede te glasé se:

„Po Maro, Hruškar, čuj! mladó
Grof Kislomir zdaj pride,
In če je z lepa ne dobó,
Porušil ti bo zide.“

Po gradu se razlégajo
Nevsmiljene besede,
In prebivalci bégajo
Iz kota v kot od bede.

A Mara dé: „Ha! jočejo
Strašljivci, kakor čujem?
Naj le rekó, kar hočejo,
Ljudje, jaz se žrtvujem.“

V dno srca neizmerno si
Zapre bridkost: podá se
Do grofa, ki čemerno si
Oko na revi pase.

Grad rešen je. A Kislomir,
Ki nikdar pil ni vode,
Zaspi; zdaj Mara brez ovir
V srcé mu nož zabode.

In zemljo moči črna kri,
Kri grofa Kislomira;
Ta trto griško zarodi,
Ki ne taji izvira.

„Prekrasno, prekrasno!“ vzklikne gospica, ko je pesnik končal. „Oh, gospod Mladič, s čim Vam morem poplačati to ljubav!“

„Če Vam pesen dopade,“ odvrne oni, „poplačan je obilno moj trud. Samo ukažite, prosim Vas, in vse bom storil, da si pridobim Vaše srce, če sem ga vreden!“

„Če ste ga vredni, gospod Mladič? Krivico si sami delate, če dvojite o tem. In da odkrito z Vami govorim, nikar ne mislite, da je gospod Arnikar, katerega sicer prijatelja visoko cenim, že moj ženin! Tako daleč z gospodom doktorjem še nisva.“

Zdaj je pravi čas, misli si Mladič, izvleče žepno ruto in pokleknivši nanjo vzdihne: „Ali smem torej jaz upati?“

Pri tej priči se prikaže iz gozda dobrovoljni obraz gospoda Arnikarja in v njegovi družbi gospica Tekla s svojim mlajšim bratom. Hipoma je Mladič zopet na nogah in poskuša brez vspeha skriti svojo zmešnjavo. Toda gospica Ema pl. Hruška ne izgubi poguma: ponosno stopi novim

Digitized by Google

prišlecem nasproti, elegantno migne s svojo roko ter izjavi: „Gospôda, predstavljam Vam svojega ženina, profesorja Mladiča.“

„Oprostite, gospica!“ jeclja Mladič: toda čestitanje od vseh stranij mu ustavi besedo in vse mu prijazno seza v roke.

Praktični zdravnik je pa tudi mislil, da mu je ta trenutek posebno ugoden, ker je gospica Tekla tako dobre volje. Vso svojo ljubeznivost zbravši se obrne na svojo spremljevalko: „Gospica Tekla, če bi Vam bilo ljubo, predstavil bi Vas kot svojo nevesto.“

„O lepa hvala!“ odgovori ona smejé se. „Papa so rekli, da morajo iti prej pogledat v Vašo zemljiško knjigo.“

Nekako tiho je zapustila družba staro razvalino. Mladič pa se celo pri svojem zvestem Arnikarji ni nič poslovil, ampak kar na noč se odpeljal s trdnim sklepom, da ne pride več v Griže. Radovedna gospica Ema je popraševala po njem nekaj časa, a ta spomin se je kmalu umaknil prejšnjemu dejanju in nehanju, in praktični zdravnik, gospod doktor Arnikar, zopet zahaja k svojemu najboljšemu pacijentu.

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

II.

Evropska omika ima v glavnem jednoten značaj. Iz tega pa se ve da ne sledi še, da bi se vsak narod razvijal n. pr. čisto tako, kakor njegov sosed. Vender je razvitek vsakega posamičnega naroda tak, da se sam po sebi ne more po polnem razumeti, pač pa v zvezi z razvitkom drugih. Višja tuja omika se presája na narodna tla in ko je tu, kmalu lehko mislijo celo óni, ki so jo presajali, da se je vse presajeno tudi prijelo in tako postalo v nekem zmislu narodno. Pokazuje se tu lehko *navidezna* plodovitost, ko se dan danes lehko piše in tiska; navidezna posebno, če se napisano samo *šteje*, malo *tehta* in *sodi*, kar je pri začetnikih *navadno*. Celó to vidimo, da se ljudje radi šopirijo s tem tujim perjem in ponosno oznanjujejo svetu, da imajo „svojo kulturo“. To je smešno in škodljivo, ker odvrača od spoznavanja samega sebe in svojih potreb. Tolažilno je pa vsaj to, da narodni organizem prej ali slej

Digitized by Google

zameče, česar ne potrebuje ali prebaviti ne more; narod dobiva počasi več zmisla za prave potrebe, zapušča slepo posnemanje, dobiva svoje misli in vzore: obzorje se mu širi resnično, ne samo navidezno, kakor prej.

Kdo ne bi želel, da se narodu bistro širi kulturno obzorje, da dobiva novih idej in da mu postanejo kri in meso, prava last narodnega življenja? Gotovo je zanimljivo vprašanje, káko je naše obzorje? Na to odgovarja naše življenje, naš razvitek. Ali stara je resnica, da je težko čitati v knjigi življenja, četudi leži odprta pred nami. Vender nam daje rastoča omika vedno več sredstev, da čitamo v knjigi življenja. Jedno teh sredstev je književnost, v kateri odseva narodno življenje, ali bi vsaj moralo odsevati — kakor lice v zrcalu. Kako obzorje vidimo mi v svoji književnosti?

Da naberem tu nekaj gradiva odgovoru na to važno vprašanje, izbral sem si Levstika, Jenka, Stritarja in Jurčiča. Sledeče vrste niso torej kaka vsestranska presoja teh pisateljev, tudi ne obsezajo vseh del vsakega pisatelja: iščem le obzorja, v katerem se obračajo njihove misli. Tako naj jih tudi čitatelji sodijo.

I. Fr. Levstik. Vzemimo si „Pesmi“ (v Ljubljani 1854.). V „Vvodu“ pripoveduje pesnik, kako mu je „mladenič“ dal citre in zginil „v višave jasné, ko so se mu razvile perotnice“ (torej angelj, ne Apolon — malo čudna misel, če pomislimo, da potem večina pesnij poje ljubezen in sicer prav človeško, ne v nebeške). Tudi se vidi, da je bil pesnik še mlad, ko nam pripoveduje, kako si s trudom vadi na citrah mlade prste in „od mraka v mrak za strunami sedi.“ Njegove pesni donijo „Boginji petja“ v čast. Pesnik vabi svoje „tičke“ - pesni, da naj izlete ne boječ se ropotanja mnogih tičkov, da naj samo srčno odgovore, da so hčerke Levstika poeta, mladega očeta. Pesni je pel, pa brez časti in plačila, lotil se zatorej rajši poljedelstva, potem kupčije in napósled vojaštva — vse brez vspeha: ostala mu je samo pesen. „Povodnja deklica“ je nekako podobna Göthejevemu „Erlkönigu.“ samo bolj raztegnena je. Ljubeznivo nežna je pesnikova skrb za „prvo pomladnjo bučelo.“ —

Te pesni se beró gladko in — mirno. Sledeča je: „Dekle i tica:“

Dekle je zajemalo v vedro vodé.
V vedro kovano, vodice hladné;

Dva stiha — cela slika in kaka! S tako malimi sredstvi popolen vspeh! Dalje:

Digitized by Google

Pogleda se v vodo, vidi si obraz,
Začudi se svojemu licu tačas:
Lepote, ki jo na obrazu imam,
Za tri gradove bele ne dam.

Nova, dovršena, čisto narodna slika! A vesel ptiček skaklja po veji in poje mladi deklici, da, ko pravi pride, imel bode vso njeno lepoto zastonj. Deklica se huduje, ali ptica jej veli:

Ko moje perati imela bi ti,
Še dans bi zletela čez hribe, doli;

in četudi bi dragi bil siromak, dobil bi takoj streho pod tremi gradovi - na deklice obrazu:

To rekel je tiček i zletel je z vej,
Zmed vej pod nebó, pod nebom naprej.
Dekle za njim gleda i pravi tako:
I kaj, ko vendar vse res bi bilo?
Tič leta nad nami, on vidi ljudi,
Ve dobro, kako se po svetu godí.

Tako mora peti le pravi pesnik, pesnik redkega daru in one srečne objektivnosti, v kateri se zrcali v pesniški dovršenosti — svet.

„Rožica“ toži se nežno, da jej je solnce posušilo potok bistre vode, kateri jej je koreninice in lice hladil. Mlada „Mlinarica“ prosi vodo, da bistro teče ter jej spira lice, da bode dragemu bolj zala; prosi jo, da se silno zliva, da bode pšenico rahlo, belo mlela — dragemu za potico. V svojo gredico bode napeljala sreberne vodice, da vzraste vesela kita — dragemu na slamnik. — „Srnica“ mlada, nedolžna se pase, a lovec jo ustreli. — Ni ptice, ni ribice, ni poljske rože ne govore pesniku, a govore ljudje, da se ona dva ljubita: za to tudi pesnik in draga nečeta dalje skrivati.

Deklica spi na logu, a „pesnik“ želi, da bi jej lahki veter pihal itd. — „Strunar“ si želi hišice zelene, z bršlinom opletene, ljubice zveste, ženice vesele, čiste kapljice, majhen obed skupaj z drago — brez tretjega: prišli bi z neba zlati časi. — Podobne želje ima tudi „Zidar“, „Popotnik“ pa zapušča ljubo, samo da vedno roma po svetu. „Koledniki“ lepo po domači navadi pojo, darov „od rojakov“ proseči — saj so si v rodu vsi ljudje na zemlji.

Povsodi ima pesnik srečo, pri modrih možakih, pri veselih tovariših — le pri ženskih ne. — Poredni mladenič neče dekleta, ker nima postelje za ženo, okoli je nositi ne more, a osliča nima za

Digitized by Google

kaj kupiti: le sam rad okoli hodi. — V veseli družbi „Na vseh svetnikov dan“ čujemo prvikrat zdravijco „materi Slavi, ki njenega skoraj je pol sveta“. Tudi „študent“ poje brez skrbi, pa tudi pesnik se sprehaja veselo in brez skrbi vzpomladi ter samo obžaluje, da ni venca vzel, ki mu ga je bila namenila dekle, pa ni vedel tega; ne upa si povedati mladi plesalki, da jo ljubi in dovršeno lepo toži „pri potoci“ prijaznim, neskrbnim ribicam, da mu je vnela ogenj v srci lepa devica,

Da več ga ne vgasijo
Potoci vsega svéta
In dež iz vsega neba
I vse široko morje,

in potem bridko vzdihuje, da so prešli zlati časi prve ljubezni.

Vidimo torej, da pesnik poje skoro samo ljubezen, ali veselo, brezskrbno mladost. Nekaj skepticizma vidimo v „glasu uma“ ko pesnik povprašuje, kaj ima početi, kaj verjeti, kaj je zapoved neba? Vender ga lehko umiri „glas duha“:

Skrbi zàse, ljubi brata,
Dvigni ga, odpri mu vrata
I sodnik naj bo srce!

Vse življenje nada človeka tolaži, ura pa bije brez nehanja — do groba.

Pesnikovi nazori o življenji so torej — nedolžni in mirni. Take so tudi „Pušice“, iz katerih sta dve jako ostri: v jedni se bori proti čudni jezični zmesi, ko vsak piše brez obzira na druge Slovane, v drugi pa trdi, da se iz ilirščine in slovenščine jeden jezik ne „ustroji“.

„Ježa na Parnas“ je dobra satira, ali brez drugega pomena za naš namen.

Vzemimo dalje n. pr. pesni v „Mladiki“ (str. 3—30), ki so Levstikove. Iz njih se odlikujejo posebno sledeče: „Diguž“, klasični sveto-kriški kovač, ki ima obraz in nos potlačen. Načrtan je mož s takim zdravim humorjem in vsa pesen je tako realistična, kakor pesen „Vsak ob svojem času“. Pesnik je zdrav in krepak, ali more vender „brezupen“ misliti na njeno trdo srce, more misliti, da vse na svetu gine, da ga le žalost ne mine in solza mu ne vsahne, prava, gorka, moška solza — ne slaba, sentimentalna. Vender umni človek se povsod udomači. — Lepa slovenska idila je „Sramežljiva ljubica“,

Digitized by Google

ki se zarudi, ko deklice hvalijo mladeniča, ki ga ona ljubi, pa ne pripoveduje svoje sreče. V „Knjižni modrosti“ daje pesnik zlat nauk onim, „ktere pri knjigah obrastel je mah“:

V život se viharni vrzíte!
Ne bodi vas rádosti, sólze ne strah,
Iščite, vživáje trpite!

Ko bi se učenjaki ravnali po tem nasvetu, koliko menj bi bilo na svetu neproduktivne učenosti, koliko več razumljenja sveta in koliko menj pedantizma! —

„Po noči“ je pesnik od ljubezni srečen, ker je drago prvič poljubil in objel. „Solze“ na samem preliva, a „Deklica“ svari dekleta, da se varujejo ljubih, ker

Z ljubim gre nedolžnost
In mir in pokoj duše
In sreča deklice.

„Žensko lice“ ukrotilo je toliko junakov, zmotilo je tudi njega „pevca brez modrosti in duše krepke.“ Uplenil je spomin — izvir nove bolečine, mislil, da mu je prosto srce, ko se vzbudi „stokrat večja strast“, in zato v „Vihri“ odkritih prsij teče „v piš viharno“, brezupen kliče bliske, pa nebeška moč se ga ne vsmili, četudi so okrog grčavi hrasti ležali, mecesni stari glave uklanjali.

„Pesniku“ (S. Jenku), ki je zatopljen v cvet lepot „germanskih“ (v jezikovnem oziru), očita, da ima ravno za to le nekaj velikanskih sinov, če tudi ga je Muza za pesnika izbrala. A v „Glumačih“ biča kričače — domorodce, ki se vnemajo le za čast ali dobiček, saj „izdajstvo, samoljubje in mehkôta“ — „do vsega gnus, kar s tujstva k nam ne hodi“: to nas je unesrečilo, a ne tuja sila. Vidimo torej, da pesnik z močno roko in po pravici vihti svoj kritični bič, kakor tudi v „Lesnikah“ z zdravim dovtipom prav realistično šiba naše slabosti in norosti, če tudi se ne povzdiguje do zistematične društvene kritike, kakor se je bolj ali menj razvila ravno v naši dobi pri vseh večjih narodih.

Prav tako rekoč neodvisen humor, ki je pa časi tudi satira, vidimo n. pr. v fragmentu „Doktor Bežanec v Tožbanji vasi“ ali v „Pavlihi“.

Kakor venec iz najlepšega dišečega cvetja očarujejo nas prekrasne pesniške cvetice, razcvele v pesnikovem srci iz goreče ljubezni proti mladi deklici „tam pri mostu v belem dvoru“ (Zvon 1870)!

Digitized by Google

Vsaka beseda, vsaka podoba ali misel odpira nam čarobni vrt pesnikove ljubezni, vrt, kjer cvete ona ko „belo črešnjevo drevo“. To ni brezskrbna mladostna ljubezen, polna nad in veselja. Tam pod „senčnico“ pil je sladki strup, pa kako ga ne bi, saj se mu je prerodil ves svet, ko da ga „v zarji prejšnjih let odeva še mladosti cvet“. Boril se je, ali plamtečega ognja ni ugasil. Pri njej so mu vse misli in želje: nedosegljivo nežno, slikovito naroča drobni ptici, naj jej nese sto gorečih pozdravil, da mora k njej, če tudi „zgori v njenih žarkih tam“. Kaka resnična, kaka mogočna strast! Njeni žarki lijo se v čitateljevo srce ko toplo — oživljajoče solnce, in če tudi morda srce ni več mlado, če tudi je obdano z zidom bridkih izkušenj, ti žarki predrò tudi trdi zid in njihova blagodejna luč zasveti v srci tjà do tihega kotiča, kjer so nekdaj tako čarovito lepo cvele rožice vroče ljubezni, in glej, one so še tam: v solčni jasnoti te poezije dvigajo glavice, vse zopet cvete in zeleni, drobne ptičice pojó, vodice tiho šume in tudi ona je zopet tu, ona, ki je bila v ljubezni razvnela srce. —

Taka je pesnikova moč! To moč vidimo tudi še potem, ko se začenja mračiti nebo našega pesnika, ko ga muči skrb, „da je jezik ne dopove,“ ko se umiče v stran od nje, pa je vender ne dolži. In kako mu je neizrečeno hudo tako, „da si ona še misliti ne more.“ Vidimo to moč, četudi se nam javlja pesnik zdaj brez imena, zdaj kot Radovan, Kamenski, Borislav, K-s, N. O., G. Z., M. P. Odjekuje nam še dalje v „Ljubljanskem Zvonu“, ko je „breznov sneg“ in predpust pesniku „dečlo“ vzel, ali ko mu vstajó sladki spomini „njene družbe“, ko „v nje god“ gorko toži, da je ona zdaj mrak njegovih dnij, pa jej vender ne govori zle besede, če tudi ona „odkrito govorila ni nikdar (Njene zadnje želje).“

Pesnik torej tudi tù v ljubezni ni dolgo srečen, ali svojo nesrečo nosi z moško odločnostjo. On ni sentimentalen: poje le, kar je čutil in prebil. Resničen in zrel je tu kakor tudi drugodi (posebno dovršen in karakteristično-naroden v zdravijci: „Slovenskim svatom“). Pesniško moč ima toliko, da mu ni treba iskati pomoči v pesniških frazah ali pretiranem idealizovanji. Realen je tù, kakor je že v boljših svojih prvih pesnih, ki jih je pel še dijak. Zato deluje na nas s tako neposredno močjo, kakor je dana le izvoljenim pesnikom. Tak realizem se ima še najmenj bati premene ukusa: on nosi v sebi ono zlato zrno človečnosti, ki se ga ne prime

Digitized by Google

rja, četudi ga časovite zmote in zmešnjave lehko bolj ali menj pokrijó s prahom svojih slabostij in slepot, ali ne za večno: prej ali pozneje pokaže se vender zopet zlato zrno v svoji lepoti in čistoti.

Pesnik čuti svojo moč, on je zaveden realist. To vidi pač vsak, kdor ga hoče oceniti, ali pa ga samo čita, ve, kako že dolgo blagodejno vpliva, da se učimo misliti, kakor misli narod, t. j. da zares poznavamo narod in za to mu bode gotovo še pozno potómstvo hvaležno. —

Nabralo se je za naš namen že precej gradiva. Kako obzorje vidimo torej pri Levstiku? V pesnih mu je glavni predmet ljubezen — svoja ali tuja. Ta ljubezen je resnična, zdaj srečna zdaj nesrečna, nezvestobe je kriv zdaj on, zdaj ona. Zakaj je tako malo srečne ljubezni, ne odgovarja nam pesnik ni toliko, kolikor Preširen, ko toži, da „devíce brez dot žal'vati videl je samíce", „da človek toliko velja, kar plača". Pesnikovo domoljubje vidimo v bridki tožbi, da

Trepêt, plemèn razdôr, neskrb, slepôta,
Lastnost, s katero opicam smo v rodi,

krivica je naše nesreče. To služi pesniku na veliko čast, ker mi le preradi pozabljamo in sploh neradi mislimo, da smo si sami veliko krivi. Tudi za neke druge naše (in tudi sploh človeške) slabosti ni ravno slep: vidi jih, ali jih ne izražáva s tako globokim čutom kakor n. pr. Prešíren: za nje ima le v obče precej pohlevno satiro, kakeršno ima tudi naš narod. Sploh tako narodno (v ožjem zmislu) kakor Levstik ne misli nikdo, celó naš Jurčič ne, narodno zmerom, naj si govori o gospodi ali kmetu, o navadnih stvareh ali celo ob učenih predmetih. Morda mu ravno za to tudi obzorje ni široko: narod si rešava vse po domače tako korenito in obširno kakor ravno more: da bi bolj globoko premislil svoje stanje, svoje težave in nadloge, da bi došel do kakih jasnih društvenih vprašanj, to mu se ve da še ni mogoče.

(Dalje prih.)

Digitized by Google

Nevesti.

Trepeče ti venec poročni v laséh,
In srce ti v prsih trepeče;
Krog usten rudečih igrá ti nasméh,
A sólza v očéh ti leskeče.

Stotere se misli ti v duši boré,
Sreč se ti krči in širi,
In čuti kot váli po njem se drvé
Ti v sladkobolestnem nemiri.

O zlata prostost, oj neskrbna mladóst,
Kakó te je težko pustíti!
Oj prave ljubezni nebeška sladkóst,
Kdo pač se ti more vbraníti!

Na majki sedaj ti počíva okó,
Zdaj k ženinu vhaja ljubeče,
Od mamke sreč se ti trže težkó,
A k ljubemu sili kopneče.

Daj majki poljúb, zaročencu rokó,
On z desno ti v desno naj seže,
Bog srci z nebeško je zvezal vezjó,
Duhoven še roke naj zveže.

Le srčno z izvoljencem zdaj pred oltar,
Od tam pa na romanje skupno:
Željnó se nazaj ne ozíraj nikár,
No gledi naprej mi zaupno.

Pač bo zapustila te zlata prostóst,
A vez te bo sladka objéla,
Pač nehala bode neskrbna radóst,
A začne se skrbnost vesela.

Ljubezen dolžnosti sladila ti bo,
Množila ti srečo družínsko,
In duša zamaknena pila ti bo
Neskončno radóst materinsko.

Digitized by Google

Ti srečna ves dom osrečávala boš,
Nevtrudna po hiši in hrami,
Med sini, hčerámi kraljávala boš
Kot luna svetlà med zvezdámi.

Kdor sam do večera potuje skoz svet,
Izgine sè zarjo večerno;
A ti ne zamrèš, ne iznikne tvoj cvet,
Pomlajen bo v deci čveterno.

S. Gregorčič.

Zmota.

Nimam, nimam duše žive,
Ki bi nagovoril jo,
Kakor solze ljubeznive
In pa tebe, pesenco.
Tiho mi v samoti dòni,
Zraven solza krotka rôni;
Kajti — sin sem sreče krive.

Na vsem širnem, belem sveti
Sam sem zmerom, sam!
Kakor cvetka moram mreti,
Ki umira daleč tam,
Nepoznana, brez ljubavi
V mračni, pusti goličavi,
Kamor solnce ne prisveti.

Mati me je res ljubila
S presrčnó ljubeznijo;
Toda davno že zgrudila
V groba se je strašno tmo.
Brate pa in sestre blage
Daleč proč na tuje prage
Sreča mi je razpršila!

Ah, na širnem, belem sveti
Sam sem zmerom, sam!
Ki bi mogel me umeti,
Prav nikogar ne poznam.
Kar pa drugega je ljudstva,
Nima srca, nima čutstva,
Za srebró samó so vneti.

Al naj hribe in drevesa
Ljubim, ljubiti učim?
Saj ne čutijo nikčesa;
Tod utehe ne dobim.
Le narobe: vse me črti,
Vsi so upi mi zaprti,
Ni prijaznega očesa!

Tudi ona tako dela,
Ki za njó mi noč in dan
Duša vneta je gorela
Hrepenečih želj in ran!
Tudi ona, deva zala,
Me nemilo je izdala:
Dans zadela me je strela!

Pa naj bo! Trpel krivice
Najgrenkejše krotko bom.
Pa si pesence, solzice
V svoje zbral družice bom,
Vé zdaj dalje me ljubite,
Ve mi srca bol morite,
Ki tak blage ste zdravnice!

M. Posavski.

Digitized by Google

Slovenske naselbine po Furlanskem.

Spisal S. Rutar.

II.

Ugovarjalo se mi je od neke strani (glej: „Kres“ II. str. 446.), da je neverjetno, da bi se bili Slovenci že VII. in VIII. stoletja. (a ne koncem VI.: tega jaz nikjer nisem trdil!) na Furlanskem naselili. Ta ugovor se opira na listino cesarja Konrada II. od l. 1028., češ, da je bil takrat med Livnico, Sočo, morjem in cesto iz Palme v Pordenone še „sam gozd“, in da ta listina nikjer ne omenja slovenskih naselbin.

Temu nasproti treba opomniti, ka ni res, da bi bil l. 1028. med Livnico in Sočo še „sam gozd.“ Že pod Rimljani je držala ravno po sredi tega predela venetska cesta iz Padove mimo Concordije (pri Portoguaru) v Oglej. Ob tej cesti je že takrat stalo mesto Concordia v sredi od Konrada II. darovanega gozda. Niže doli pri morji je bila tudi že pod Rimljani imenitna luka Capruli, dan danes Caorle. V prvih stoletjih srednjega veka se nam prikazuje nadalje sredi omenjenega „gozda“ imenitna opatija Sesto, potem mesto Portogruaro in malo kasneje Latisana ob Taljamentu.

Že iz tega sledi, da ni moglo vse darovano okrožje z drevjem pokrito biti. Nego cesar je daroval patrijarhu le gozdne pravice, (ki so bile takrat regalije knezov), po vsem prostoru med Livnico in Sočo. Na tem prostoru se nahajajo še dan današnji obširni gozdje, n. pr. Bosco grande med Stello in Muzzanello, Bosco bando med Muzzanello in Maranom, Bosco Precilut med Lorianom in Zellino, Bosco grande med Cornom in Ausso. In vender ležijo med temi gozdi prav velike vasi, ki se v zgodovini oglejskih patrijarhov in goriških grofov premnogokrat omenjajo.

Res je, da listina cesarja Konrada II. ne spomina slovenskih naselbin po Furlanskem, ker ona govori le o gozdnih pravicah in ker nima namena naštevati vseh patrijarhu podložnih krajev. Imamo pa listino, ki je samo tri leta mlajša od Konradove in ta izrecno spomina slovenske vasi na zahodni strani Ausse, torej že na

Digitized by Google

italjanskem Furlanskem. Ta listina je posvečevalni list oglejske bazilike od patrijarha Popona l. 1031. V tem listu določuje patrijarh dohodke oglejskega kapitula in pravi, da mu daruje „imprimis villam de Melereto cum omnibus finibus et pertinentiis suis, sitis in villa Sclavorum, quae similitir dicitur Meleretum etc.“ Med drugimi kapitulu darovanimi vasmi se nahajajo še naslednja slovenska imena: Roncha (Ronki od „obronek“), Bicinis (dan danes Biccinicco), Cleulan (zdaj Clujano, t. j. Hlevljani), Gonari (zdaj Gonars od „goniti“), S. Georgius, imenovan po južnim Slovanom zelo priljubljenem svetniku sv. Jurju, ki nadomestuje staroslovenskega bogá vzpomladnega, ojačujočega solnca. (Iz goriškega škofijskega arhiva natisneno v „Status personalis Goritiensis 1850 pg. VII.).

Tu omenjena „slovenska vas“ Meleretum se imenuje dan danes „Mereto di Capitolo“ in leži kaka dva kilometra na severni strani Palme nove. Vse druge v listini omenjene vasi pa se nahajajo nekaj ob cesti iz Palme v Kodrojp, nekaj pa ob rečici Corno tjà doli do Marana (katerega listina „Mariano“ imenuje), torej po polnem v obsegu onega velikega gozda med Livnico in Sočo. Ker pa v treh letih nobena vas ne vzraste, zato je izvestno, da so l. 1031. omenjeni kraji tudi že l. 1028. in že mnogo let poprej obstajali.

Od drugih slovenskih naselbin po Furlanskem nimamo sicer direktnega dokaza za njih starost; ali po ovinkih pridemo do sklepa, da so morale že vsaj v početku XI. stoletja obstajati. Te vasi so pripadale pod goriškimi grofi k okraju Beligrad (ob Taljamentu), katerega so omenjeni grofje podedovali od furlanskega grofa Verihena. Ko je ta umrl (krog l. 1030.), zapustil je belograjski okraj in svojo polovico Goriškega hčeri Jadmudi, omoženi z Markvardom III. Eppensteinskim. Od Eppensteincev so podedovali ta posestva lurnsko-goriški grofje (po l. 1090.).

Vasi belograjskega okraja (med Taljamentom in Cormorom, Kodrojpom in Latisano) imajo z malimi iznimki sama slovenska imena, n. pr.: Sedegliano (= Sedljani, Seljani), Gradísca, Goricizza, Beano (= Beljan), Sclaunicco, Lestizza, Nespoledo, Pozzecco, Virco, Zumpichia ali Malazumpichia, Lonca (= Ląka), Jutizzo, Blanzo (= Plaviče), Sterpo, Vilecogna (= Velikonja), Glaunico, Gorizo, Gradiscutta, Stracis (primeri Stračice, Stažice?, pri Gorici), Marizza, Belgrado, Revedischia (= Robidišče), Cornizzai, Sella (= Sélo), Ri-

Digitized by Google

vignano, Sivigliano, Driolassa, Ronchis itd. Reke in potoki belgrajskega okraja se imenujejo: Corno (prim.: Korenj, ki teče vzporedno z furlansko Idrijo, in Korenj, goriški potok; kakor Šafařik pripoveduje [Slavische Alterthümer I. 213], nosi jednako ime več rek na Ruskem), Cragno, Brodiz, Sardizza (= Sredica), Miliana, Bellizza, Marcilas, Velicona, Revonchio, Cornajola, in (med Cormorom in Ausso, v okraji oglejskega kapitula:) Zellina, Corgnolizzo. Corno (ki se izliva v Ausso).

Vsi tu omenjeni kraji so bili že v desetem stoletji lastnina furlanskih grofov. Njih imen nam sicer listine onega stoletja še ne poročajo. Ali izvestno je, da so ta imena že takrat slovenska bila, ker so se Slovenci samo po neobljudenih krajih selili. Kjer pa so se ustanovili zraven furlanskih prebivalcev, vzprejeli so tudi oni ilirsko-latinsko ime dotičnega kraja, ali pa so to ime le malo po svoje prikrojili, tako da se še danes pod slovansko lupino lahko spozna latinsko jedro. Ker se torej od naših vasij ne da dokazati, da bi bile kedaj svoja imena v slovenska izpremenile, morale so se vsaj že v X. stoletji tako imenovati in od Slovencev naseljene biti.

Razen tu naštetih je še veliko veliko vasij po Furlanskem, katerih imena se še dan denašnji slovenski glasé. Okoli Vidma nahajamo sledeča slovenska krajevna imena na severozahodu in zahodu: Zegliacco, Raspano, Codugnella, Moruzzo (Zahn misli, da se je ta kraj prvotno imenoval Moravci, ker se je njegov prvotni lastnik imenoval Fraclav), Laibacco, Modrisio, Grions (t. j. Grijoni, s je v furlanščini kakor v francoščini končnica množine), Nogaredo (tudi v goriški Furlaniji je kraj tega imena), Pantianicco, Martignacco (prim.: Martinjak v goriških Brdih), Bressa, Passian, Schiavonesco; na južni strani: Cussignacco (= Kosinjak), Cargnacco, Lumignacco, Sammardenchia (= Smrdenka), Lauzacco, Risano, Lavariano, Biccinicco; na jugovzhodu: Bolzano, Manzano, Soleschiano, Paperiacco, Percotto, Cerneglons, Zernazzai in Buttrio (poprej Butriach). Grad, ki se je nekdaj po vrhu Butrij vzdigoval, imenoval se je Haumberg od slov. houm, holm.

Pa tudi med Taljamentom in Zellino-Meduno se nahajajo slovenske naselbine, blizu kraja Fiume (Fluvius), kjer je bila bitka l. 664. Ob levem bregu Taljamenta imamo pod Spilimbergom (Špiljinbreg?) vasi: Gradisca, Provesano, S. Giorgio in

Digitized by Google

Postonzicco. — Pri Pordenonu nahajamo krajevni imeni Sclavons in Romans, ki jasno pričata, kje so stanovali Slovenci in kje Romani. — Okoli St. Vita al Tagliamento čitamo: Magredo (Magredis), Prodolone, Patocco, Boreana (prim.: Borjana pri Kobaridu), S. Giovanni, Versuta, Casarsa (prim.: Kozarsko pri Tolminu), Sbrojavacca (prim.: Scodovacca v avstrijski Furlaniji).

V predelu nekdanjega gospostva Porzia-Brugnaria (med Livnico in Meduno) nahajamo l. 1311. vas Gonziz ali Goriziz, potem Puja, (= Polje), Ronche (tudi pri Sacilu) in Ranzano (pri Gorici: Renče). Blizu izliva Medune v Livnico ležita vasi Briche (prim.: Brišče pri Šenpetru Slovenov) in Carnizai (=Krnice).

Tudi na desni strani Livnice se glasijo nekatera imena slovenski (Fratta, Gajarine, Codogne) in še celo onstran Plave, prav blizu Treviža, nahajamo našim podobna imena: Lovadina, Ronchi, Lancenigo (prim.: Ločnik, nekdaj Lunzenigo pri Gorici).

Zdi se, da so se bili nekateri Slovenci celo v okolico Feltra naselili, od koder so se posamezni s časom v Primiero in Valsugano na južno Tirolsko pomaknili. (Prim.: Bidermann „Slavenreste in Tirol," Luksič's Slav. Blätter 1865, pg. 79—82).

O avstrijski Furlaniji ni potreba mnogo govoriti, ker je splošno znano, da je bil ves njen severnovzhodni del nekdaj slovensk. Od tržiške okolice je bilo vse slovensko, razen občin Tržič in St. Canciano. To najbolje spričujejo imena: Ronchi, Dobbia, Begliano, Turiacco, Solleschiano, Cassegliano itd. Še nizko doli pod Pierisom se nahaja ob Soči pristava Studenz. Na severni strani Vileš, Topoljana, Kravlja, Joanica in Viška je bilo vse slovensko. Le Romans spričuje romanski otok med Slovenci. Pa tudi v tej občini se imenuje travnik ob Teru še vedno Dolina!

Ne sme se misliti, da se tu navedena krajevna imena le navidezno slovenski glase in da se pod njimi skriva romansko jedro. Italijani sami so prisiljeni ta imena za slovenska priznavati. Tako našteva strastni Italijan in neprijatelj Slovencev Antonini (v svoji knjigi: „Il Friuli orientale", t. j. Goriško) triindvajset takih, večinoma tudi tu omenjenih krajevnih imen, od katerih mora priznavati, da so čisto slovenska. Tudi drugi italijanski zgodovinarji priznavajo slovenske naselbine po Furlanskem. Med temi zaslužuje v prvi vrsti pohvalo že omenjeni Nicoletti, ki je pisal več knjig (ki so pa do

Digitized by Google

novejšega časa v rokopisu ostale), o furlanski zgodovini za oglejskih patrijarhov. Ta zgodovinar spričuje, da so v patrijarških časih po furlanskih vaséh veliko bolj slovenski nego furlanski govorili, ker je bilo to narečje takrat še neomikano in zlodočene, („il linguagio slavo era assai più usato nei villaggi di quello che la favella forlana, allora incolta e d' un ingrato suono". Manzano, Annali del Friuli II. pg. 111).

Po vseh teh dokazih ne moremo nikakor dvojiti o mnogobrojnih slovenskih naselbinah po Furlanskem. Zgodovinske listine nam pričajo, da so se Slovenci že pred začetkom patrijarške vlade (1028—1077) po Frijulskem naselili. Patrijarhom in drugim plemičem od nemških cesarjev podeljene vasi nosijo že ob času podeljenja slovenska imena. Patrijarška vlada je našla na Furlanskem že ustanovljeno in urejeno prebivalstvo. Zato ni mogoče misliti, da bi bili še le patrijarhi Slovence z Goriškega na Furlansko preselili. To tudi že zaradi tega ni bilo mogoče, ker vsi od Slovencev posedeni kraji niso bili patrijarška lastnina, nego pripadali so različnim svetnim knezom, kateri časi patrijarha še za deželnega gospoda niso hoteli spoznavati.

In znamenito je, da je bilo prav malo slovenskih krajev po Furlanskem neposredna lastina patrijarhova, nego da so ti pripadali takim knezom, ki so imeli svója glavna posestva v slovenskih zemljah. O belograjskem okraji je bilo že povedano, da je spadalo goriškim grofom, torej dinastiji, ki je na Goriškem, kakor na Koroškem ob gorenji Dravi s početka nad samimi Slovenci gospodovala. V XIII. in XIV. stoletji so si pridobili Goričanje tudi večino slovenskih naselbin ob cesti iz Palme v Videm, na južni in jugovzhodni strani tega mesta. Ravno tako so imeli Goričanje tudi na severni strani Pordenona nekaj slovenskih vasij. Okolico pordenonsko pa so imeli v svoji oblasti Koroški vojvode Eppensteinci in jo zapustili po l. 1122. štajerskim Otokarjem, od katerih je prišla l. 1192. pod Avstrijo. Noncello (Cortis Naon) pod Pordenenom je imel pred l. 1025. neki grof Turdegowo (Trdigoj?), morda ravno tisti, ki je na početku XI. stoletja po dolini Murice gospodoval. Po l. 1025. pa izroči Noncello štajerskemu grofu Ozi ali Otokarju.

Od drugih posestnikov slovenskih vasij na Furlanskem moramo omeniti v prvi vrsti Sponheimce, ki so l. 1091. darovali od njih ustanovljenemu samostanu Sv. Pavel v labodski dolini slovensko-

Digitized by Google

furlanske kraje: Lipnik, 1 kmeta pod gradom Retin, Vivaro in Dominik (Beda Schroll, Codex traditionum St. Pauli cp. III. listina št. 2, natisnjen v Fontes rerum avstr. zv. 39). Tudi gorenjegrajski samostan na Štajerskem je imel 10 kmetov v Butrijah na Furlanskem (Zahn, Urkundenbuch, II. 263).

Po severnem Furlanskem je imel svoja posestva palatinski grof Koroški Chazilo (Kazzelin), katera je daroval okoli 1080. svojemu svaku patrijarhu Frideriku, da utemelji na njih opatijo Možnico (Mosach, sedaj ital. Moggio). Korošec je bil tudi Chazelinov tovariš, že omenjeni Fraclav, kateri je imel vas Modruzza (Moruzzo) nad Vidmom. — Devinci, gospodarji na Krasu, Pivki in Bistrici, so meli svoja posestva med Ausso in njenim pritokom Cornom, katera so pa l. 1377. prodali rodovini Savorgnan (Pichler, Il Castello di Duino pg. 189).

Ta dejanska okolnost, da je večina slovenskih naselbin po Furlanskem v XI.—XIII. stoletji in še pozneje pripadala slovenskim knezom, dokazuje nekoliko politiko nemških vladarjev, nekoliko pa tudi, da so se te naselbine v resnici čutile kot naselbine po zakonih in običajih materi zemlji pripadajoče. Brez dvojbe smemo misliti, da so se nemški cesarji pri deljenji zemljišč tudi na narodnost ozirali že radi tega, ker so imeli Slovenci takrat svoje posebne pravne običaje in različno poljsko mero. Da bi ne postajala zmešnjava prevelika, ločili so radi slovenske naselnike od njih romanskih sosedov in jih delili takim knezom, ki so imeli večino Slovencev na svojih posestvih. Z druge strani so se zmatrali Romani po Furlanskem kot jedno pleme, ki je po natornih in zgodovinskih dogodkih pripadalo furlanskim vojvodom ter njih naslednikom oglejskim patrijarhom. Slovenci pa so bili tujci na Furlanskem, naselivši se iz zaalpskih dežel. Zato je bilo prav naravno, da so tudi pozneje ostali v zvezi z onimi deželami in imeli ž njimi iste gospodarje.

Tu obhaja človeka skušnjava še malo naprej sklepati in reči, da so se furlanski Slovenci tudi po svojem izseljenji in ločenji od domače župe še vedno zmatrali za ude svoje župe ter priznavali njene glavarje. Zaradi velike razkosanosti na Furlanskem niso mogli utemeljiti svojih žup, (izvzemši morda župo belograjsko, ki je prav lepo okrožena in je lahko tudi na Furlanskem svoje skupno občinsko življenje razvijala). Ko so tedaj slovenske župe novi gospodarji dobili, bilo je naravno, da so njim pripadli tudi furlanski oddelki teh žup.

Digitized by Google

Tako bi si lahko razložili, zakaj je imelo toliko slovenskih knezov svoja, včasih prav neznatna posestva na Furlanskem.

Nasprotno bi se pa na ta način tudi lahko dokazalo, iz katerih žup so se ločili oni slovenski naseljenci po Furlanskem, ker so nam znani njih poznejši lastniki. Vse to pa velja, se ve da, le za starejšo dobo, za X. in XI. stoletje. Pozneje so se razmere zelo izpremenile in večina slovenskih naselbin je prišla furlanskim plemičem v roke. Tudi goriški grofje so morali mnogo svojih furlanskih posestev Benečanom prepustiti, druge so pa darovali samostanu Benediktink pri Ogleji. Ravno tako so ti v prvi beneški vojni posedli večino goriško-furlanskih posestev, ko so si Avstrijci prisvojili okolico oglejsko. Le nekaj malo vasij belograjskega okraja je pripadalo Avstriji še do francoskih vojná, ki so prouzročile velike teritorjalne izpremembe na Goriškem.

(Konec prihodnjič.)

Sebastijan Žepič. †

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

Nepričakovana nesreča boli posebno hudo. To živimo čutimo mi, prijatelji in znanci dobrega Boštjana. Izgubili smo ga 9. januarija t. l. po hudi, komaj tridnevni bolezni v 54. l. njegove starosti.

Pokojni se je porodil 18. januarija 1829. l. v Gozdu, mali gorenjski vasi Kriške fare blizu Tržiča, v hiši po domače „pri Kóržmu", pa tudi „pri Kórentu;" za to so jih radi dražili, da je pustni vtorek te hiše god. Dali so ga v šolo; ali ker mu domači niso mogli veliko pomagati, moral si je v Ljubljani že od 3. gimn. razreda dalje sám služiti kruh, četudi mu je bila velika pripomoč štipendija 80 gl. katero je užival na gimnaziji in potem na Dunaji. Zvršil je gimnazijo v Ljubljani 1851. l. in sicer z odliko. Najimenitnejša součenca sta mu bila zdanji prof. Jos. Marn in bohinjski župnik Mesar, znani sirar.

Digitized by Google

Na Dunaji je stanoval dev leti z M. Valjavcem in Trdino; občili so pa med seboj posebno: on in M. Valjavec (ki mi je o pokojnem marsikaj priobčil), Trdina, L. Svetec in Jeriša (pesnik Detomil). Šla sta pa on in M. Valjavec na Dunaj, a ne v Gradec, da, „če bi morala od lakote poginiti, bila bi vsaj bolj daleč od doma". —

Ker je bil prav dober dijak, supliral je zadnje (3.) leto na akademični gimnaziji od 15/10 1853—31/3 1854. Takoj po dovršenem triletji je šel s prijateljem M. V. na varaždinsko gimnazijo, kjer je služil kot suplent samo okoli 11 mesecev, kot pravi učitelj pa celih $15^1/_2$ let; definitivno v službi potrjen je bil še le 1859. l. Izpražan je bil iz latinščine, staroslovenščine in novoslovenskega jezika za vso gimnazijo.

L. 1871. (za ministra Jirečka) prosil je in dobil službo v Novem Mestu, kjer je ostal skoro dve leti vedno se nádejoč, da pride v Ljubljano. Ali po Hohenwartovem padu pala je tudi njemu nada in izprosil se je iz Novega Mesta v Zagreb, kjer je ostal do svoje smrti.

Oženil se je bil v Varaždinu (njegova soproga je rojena Weidlich) ter v mirnem in blagoslovljenem zakonu živel tako, da je zapustil vdovo in devetero otrok, sedmero nepreskrbljenih. Sestra je bila umrla malo pred njim, a brat mu je učitelj na gospodarski šoli v Gorici.

Žepič je bil pravi tip profesorja, kakeršnih vidimo zdaj že malo: šola mu je bila, kar je ptici zrak ali ribi voda. Od starejših in mlajših njegovih učencev čujemo samo jeden glas, da je predaval zanimljivo za vsakega, kdòr se je h o t e l učiti, zanimljivo posebno, ker je svoje temeljito in tako milo mu jezikoslovno znanje rad rabil za primerjanje, oživljal tako tudi bolj suho stvar ter budil ljubezen do jezikov sploh, posebno pa do narodnih že takrat, ko je v vsej Avstriji gospodovala jedino vzveličevalna nemščina.*)

Če pomislimo, kako malo je bilo tedaj resničnih in odkritih domoljubov, h v a l e ž n i bodemo možu, ki je tiho in mirno netil v mladih srcih ljubezen do znanosti, spojeno s svetim rodoljubjem. Ljubil je slovanstvo sploh, posebno pa se ve da j u ž n o, katero je najbolj poznal: Hrvatje, Srbje, Slovenci bili so mu jednako dragi. Živo čuteč potrebo zloge obžaloval je pojave nezloge in z resnično nejevoljo odbijal vse, kar bi utegnilo škoditi zlogi, četudi se sploh ni veliko pečal s politiko: dejal je večkrat sám, da je ne razumeje.

*) Tudi za Bacha jako z n a č a j n e g a domoljuba in b l a g e g a učitelja hvali pokojnika v lepem nekrologu jeden njegovih učencev v „Pozoru," 9. št. t. l. Ured.

Digitized by Google

Tu vidimo jedno posebno simpatično črto njegovega značaja — resničnost. Bil je miren in tih, ali če tudi svojega prepričanja ni nikomur navezaval z ono širokoustno, samodopadljivo (navadno praznoglavo) sitnostjo, ki se povsodi tako rada šopiri: ni ga skrival ter ga znal tudi braniti, če je bilo treba. Zaradi te resničnosti značaja je bil pri vsej svoji krotkosti vender bolj odločen in samostalen, kakor bi mislil površen opazovalec. To mi bo pritrdil pač vsak, kdor je Žepiča malo bolje poznal.

Res je bil v življenji skromen, krotak, proti mladini nenavadno blag. Posebno se poslednje rado poudarja — in po pravici. Pa saj je gotovo tudi blažečih elementov potrebno, da življenje in učenje ukrene po oni zlati srednji poti, na kateri ima človeštvo povprek še največ vspeha. —

Družbe ni iskal: v kavarni je bil, kakor je prijatelju sam pripovedal, v Zagrebu v teku več let samo jedenkrat. Le v „Mirno kolibo“ blizu svojega stana je zvečer rad zahajal, počasi svojo merico vina pil in z znanci govoril — najrajši o jezikoslovji in sicer tako, da je vsak lehko videl, kako mu je godil tak razgovor, kjer je mogel razviti svoje pridno nabrano znanje in pokazati svoje bistroumje. V veseli družbi prijateljev in tovarišev pa se je rad kmalu razvnemal do one nedolžne veselosti, ki je gotovo še mnogim v spominu: beseda mu je gladko tekla, šala se iskrila za šalo, lice mu igralo kakor mladeniču in, ko si je junaški pogladil svoje redke, dolge in sive lase, razveselil nas je časi celo s kako krepko gorenjsko fantovsko, ki mu je šla tako od srca, da bi ga bil človek najrajši kar poljubil in objel.

Vender takih veselih uric naš Boštjan ni imel veliko. Šola in dom je bilo njegovo navadno življenje in njegova navadna skrb. Bil je jako natančen: o gotovem času je človek lehko videl vsak dan moža bolj na malo stran, z dolgimi sivimi lasmi, z nizkim klobukom, z naočniki in malo špičasto brado, s knjigami ali nalogami pod pazduho: naš prijatelj je šel ali v gimnazijo ali pa domov. Pravijo celo, da si je neki gospod še uro po njem ravnal.

Pisal (t. j. prevajal) je najprej za „Mohorjevo družbo“, katera je od 1852—3. l. izdajala njegov „Slovenski Gofiné“. Potem je napisal za „Novice“ člančič o slovenskem naglasu in pozneje pregled srednješolskih programov; v dveh programih varaždinske gimnazije pa je priobčil precej obširno in jako temeljito, od Jagića zelo pohvaljeno

Digitized by Google

razpravo o porabi predlogov po Gunduliću in Palmotiću. Za slovenske gimnazije je sestavil: „Latinsko-slovenske vaje za I. in II. razred“ (po Dünebieru in Rožku), za hrvatske pa „Lat.-hrv. vježbenico za II. razred“ (po Rožku). V rokopisu je dovršil iste vaje (po Rožku — Jurkoviću) za III. razred. Za „Lat.-hrv. rječnik za škole“ zdelal je on črke C—H, pregledal ves rokopis, prispodobil ga z izvirnikom ter za tisk pripravil. Ravno tako je pripravil za tisk več knjig zbirke: „Stari hrvatski pisci“, ki jo izdaje jugoslavenska akademija ter je več let za veliki akademični „Rječnik“ zbiral gradivo kakor pridna čebelica.

Dà, dragi prijatelj, bil si marljiva čebela na polji znanostij, vnet za svoj stan, skrben, ljubeč oča in mož, dober prijatelj, značajen domoljub brez plemenske ozkosrčnosti, v plemeniti veri delajoč za našo sedanjost in boljšo bodočnost. Za to bridko čutimo tvojo izgubo, žalostni zremo na prerani tvoj grob, kjer počiva srce, ki si je zažigalo plamen svojega čistega in stalnega domoljubja še v jutranji zarji našega prebujenja in v solnci ljubezni plamtelo do zadnjega dihljaja. Za to smo ti hvaležni dobro vedoč, da tudi iskrena hvaležnost more poplačati le jeden del tega, ker smo dolžni svojim zaslužnim možem.

Slovenska književnost.

IV.

Fizika

za nižje gimnazije, realke in učiteljišča.

Spisal in založil Jakob Čebular, c. kr. višje realke profesor v Gorici. V Gorici natisnila Hilarijanska tiskarna 1882. 8ka, 90 str. Cena: 80 kr. I. del: Vvod, občna svojstva teles, toplota, učini molekularnih sil, kemija, magnetizem in elektrika.

(Konec.)

O posameznostih opozorujemo, da jednači pisatelj v pomenu pojma „zemeljska privlačnost“ in „teža“ (str. 5.), kar je napačno. Teža je „Schwere“, zemeljsko privlačnost (Anziehungskraft der Erde) zovemo težnost = Schwerkraft; teža je svojstvo teles, težnost je sila. Da izmenuje časih Nemec „Schwere“ in „Schwerkraft“, nas nič ne briga.

Digitized by Google

Na 6. strani je ponesrečen začetek tretjega §.: „Telesa okoli nas so na različnih mestih. Odtod izvajamo, da so telesa prostorna in da vsako zajema odločen in ob jednem omejen prostor“. To se nam ne vidi logično.

Definicija atomov na 7. strani je v tej obliki učencu povsè nerazumljiva, pisatelj bi jo moral tu izpustiti ter s točnejšo v „kemiji“ nadomestiti.

Tukaj se nam zdi primerno umestiti vprašanje, zakaj rabijo vsi naši pisatelji za nemško besedo „das Molekul“ slovenski izraz „molekul,-a“ in zakaj ne „molekula-e“, ko je vender ta beseda v latinščini, italjanščini, francoščini i. t. d. ženskega spola. Da je iz francoščine presajena tujka „das Molekul“ v nemškem jeziku srednjega spola, naravno je po pravilih nemške gramatike, a meni nerazumljivo, zakaj se je pri nas ta izposojena tujka od Nemcev izposodila. In še Nemci pišejo „die Molekel“.

V 9. §. se izogiba pisatelj izrazu „težnost“ za „Schwerkraft“ in imenuje napačno privlačno zemeljsko silo „privlačnost“ namesto „težnost“. Privlačnost (Anziehungskraft) je splošen pojem za vse privlačne sile, zemeljsko privlačno silo zovemo posebno „težnost“.

Izpuščena je tudi „neprodirnost“ iz občnih svojstev.

Na 10. strani in v 5. vrsti odzdolaj bi se moralo glasiti: „V telesnem t e ž i š č i smemo . . . .“ namesto „v telesnem s r e d i š č i smemo i. t. d.“ Tudi bi zelo pridila primerna podoba pojasnitvi tega §. Na 11. strani v istem §. rabi pisatelj „p r e s e č n i c a“ za „Durchschnittspunct“ namesto „p r e s e č i š č e“. Presečnica je „Durchschnittslinie“.

K §. 14. in drugim: Pisatelj ima v rabi za pojme „Spannkraft“, „Spannung“, „Elasticitaet“ in „Elasticitaetskraft“ po njegovem mnenji kongruentna izraza „napetost“ in „prožnost“. Najprej bi bilo potrebno razlikovati „napetost“ od „prožnosti“, potem pa označiti „prožno stanje“ z jedno, uzrok tega stanja z drugo besedo, isto tako natanko ločiti „Spannung“ od „Spannkraft“. Res, da izrazujejo Nemci z besedo „Elasticitaet“ toliko „prožno stanje“ telesa, kakor njega uzrok, a to ne sme biti nam merodavno. Primeri nemški izraz „Magnetismus“ za slov. „magnetnost“ t. j. magnetno stanje, in za „magnetizem.“ t. j. uzrok magnetnosti; ali nalično „Elektricitaet“ za „elektriko“ in „električnost“. Torej bi morali rabiti za „Elasticitaet“ slov. izraz „prožnost = elastičnost“, označujoči ž njim „elastično stanje“ kacega telesa, a za uzrok „prožnosti“ treba je poiskati novega izraza. Isto tako je potrebno, da vpeljemo za

Digitized by Google

„Spannung“ različen izraz od onega, katerega smo za „Spannkraft rabili, n. pr. „napon“ za „Spannung“, ako je „Spannkraft“ = „napetost“. Po tem bi bila „elektrische Spannung“ = „električni napon“ in ne „električna napetost“, kakor pisatelj na strani 68 piše. To moramo strogo ločiti, da ne nastanejo zmešnjave, in to tem večje, čim bolj se bode veda razvijala. Cigale n. pr. jednači v pomenu še „Ausdehnsamkeit“ in „Spannkraft“ in zove „Spannung“ napetost, napon ali nateg.

V 20. §. izvaja pisatelj iz tam navedenega poskusa stvari, o katerih ni v poskusu ni duha ni sluha, in to se večkrat ponavlja.

Popolna skladnost pojmov „topitev“ in „talitev“ (§. 24.) nam ne dopada; v tem nam bolje ugaja Cigale, kateri ima za „Schmelzprocess“ izključivo term. izraz „talitev“ (ali plavitev), a za glagol „auflösen“ (einen festen Körper in einer Flüssigkeit) le „topiti“ ali „raztopiti:“ torej za „Auflösungsprocess“ „topitev“ ali „raztopitev“. Tudi pogrešamo tu razprave o „mrazotvornih zmeseh,“ katera bi še le povsè pojasnila poskus b) na strani 21.

Po tekstu tega §. bi se tudi lehko mislilo, da razlikuje pisatelj „utajeno ali vezano toploto“ (gebundene Wärme) od „tekočne“ (Schmelz- oder Flüssigkeitswärme), pišoč: „toploto, katero vzprijemajo telesa pri topitvi, zovemo utajeno ali vezano toploto, ... toplotno množino pa, katero potrebujemo za topitev jednega kg. kacega telesa, njegovo tekočno toploto“. Stalno je, da je vezana toplota povsè skladen izraz za „tekočo“ toploto, prvi izraz izvira le iz zastarelih napačnih nazorov o tekočni toploti. Če je pa pisatelj v tem §. navel že „vezano“ toploto, bilo bi vender potrebno, da bi bil v naslednjem §. omenil, kaj je „prosta“ toplota, ter brez ovinkov zval „Erstarrungswärme“ tako in tako.

§. 29. bi bil našel po naših nazorih primernejše mesto v aërodinamiki nego tù. Ta §. se odlikuje posebno tudi v tem, da vsakdo sluti, kako malo je izkoristil pisatelj podobe v pojasnilo teksta in narobe.

Uzrok prikazni v lasastih cevčicah (§. 37.) zove pisatelj „lasovitost;“ dobro, a da rabi za endosmozo izraz „vpojnost“ in ne „vpoj“ (kakor Cigale), tega ne pojmimo. Po našem sicer nemerodavnem prepričanji bi morali imenovati endosmozo „vpoj“ in uzrok te prikazni „vpojnost.“ Primeri: ravno navedeno „lasovitost“, „težnost“, „privlačnost“, „odbojnost“ i. t. d.

Poskus a) v 42. §. ne spada sem, ampak v oddelek „elektrika“, kajti tù se govori o „električnem toku“ in „elektriki“, učencu vender še povsè neznanih pojmih.

Digitized by Google

Zakon o spoji kemičnih prvin (§. 45.) v razmeri njihovih višekratnikov bi moral pisatelj bolj obeležiti in poudarjati ter ga s primernimi vzgledi pojasniti.

Pri kisíku (§. 49.) bi svetovali takoj po označenem načinu njegovega razvoja skupno naštetev vseh važnih znamenitostij, po katerih učenec ta plin lehko spozna, kakor je pisatelj to prav lepo pri vodíku in druzih prvinah učinil. Prav nič ne opravičuje tudi v tem §. navajanja peterih dušíkovih okisov in kemičnih spojev kisíka z žveplom. Ni-li to anomalija, da se uči učenec o spoji kisika z dušíkom in žveplom, ko ni o zadnjih prvinah niti besedice slišal? Prve spojine spadajo v §. 52., druge pa v §. 53. Isto to velja o ogljíkovem žvepleci in še druzih spojinah.

Popravljanju knjige, posebno oddelka „kemija“, bilo bi večje pozornosti treba. V knjigi nahajamo lepo vrsto prav neprijetnih napak kakor:

Str. 38. 5. vrsta odvzgor: vodík in kisík se spajata a vodo v utežni razmeri 1 : 16 nemesto 2 : 16.

Str. 41. 3. vrst. odvzdoli: natron (N_2O) namesto (Na_2O).

Str. 44. 14. vrst. odvzdoli stoji za amonijak kemični znak NO_3 namesto NH_3. NO_3 je čisto kaj druzega nego amonijak.

Na strani 46. v 3. vrsti odvzgor navedena kemična formula je kriva.

Str. 47. 25. vrsta odvzgor: fosforova sokislina (H_2PO_3) namesto (H_3PO_3).

Str. 47. 30. vrsta odvzgor: fosforova kislina (H_2PO_4) namesto (H_3PO_4).

Na strani 42. izostali sta pri 23. podobi črki *a* in *b*; isto tako pri podobi 33. na strani 65. Leva 38. podoba stoji narobe.

Na strani 80. 8. vrsta odvzgor: Glauberve soli namesto Glauberjeve soli i. t. d. Razven teh bi mogli našteti še celo vrsto drugih, vender menj neprijetnih tiskarskih napak.

Z ozirom na to, da šteje knjiga 90 stranij in je namenjena šolskemu pouku, štejemo v njej preveč pomot.

V oddelku „magnetizem“ (§. 67.) nam razlaga pisatelj najprej, kaj so magnetna telesa in kaj je magnetizem, kar bode vsakdo odobraval; a par vrstic niže pripoveduje, kako se železu in jeklu „magnetnost“ podeli, ne da bi ta pojem pojasnil. In ne bi bilo li to dosledno in neobhodno potrebno? Je-li učencu in čitatelju sploh izraz „magnetnost“ ročnejši nego „magnetizem?“ Ni-li nevarnost izmene teh pojmov ali vsaj nerazumenje zadnjega temu opustu za petami?

Digitized by Google

Podoba 29. v 70. §. ne spada sem; ta pojasnuje magnetenje pri tako zvanem dvojnem potegu (Doppelstrich), katerega pisatelj niti omenil ni.

V §. 71. izvaja pisatelj iz poskusov a) in b), da so najmanjši magnetovi delki, t. j. molekule, magnetni. Res je sicer, da zmatramo magnetove molekule magnetne, a isto tako je res, da zmatramo tudi molekule nemagnetov (palic iz železa in jekla) magnetne.

V 91. §. bi bilo treba podobo iz že ocenjenega §. 42. natisniti, in to tudi tedaj, ako se pisatelj ne strinja z navedenimi našimi nazori. V dotični podobi (21.) pa nista platinski ploščici s črkama a in b zaznamenovani, temveč steklena valja nad njima. To otežuje urazumenje tega §.

V 78. §. proti koncu piše pisatelj, da privlačnost in odbojnost električnih teles pojema v kvadratni razmeri z daljino teh teles. Ako je privlačnost = Anziehungskraft in odbojnost = Abstossungskraft onda je to neistinito, kajti navedeni sili sta stalno jednaki in le jakost medsobnih učinov teh sil pojema v navedeni razmeri z daljino. Meni pa pisatelj: „die Anziehung und Abstossung nimmt im quadratischen Verhältnisse ab", potem bi moral reči: „privlaka in odboj pojema" i. t. d. Tudi na 70. str. v 3. vrsti odvzgor izmenuje pisatelj „privlačnost" za „privlako".

Zakaj piše pisatelj dvakrat „Lejdinska" sklenica (Leydnerflasche) na straneh 70. (13. vrsta odvzdol) in 71. (6. vrsta odvzdol) in zakaj ne stalno Lejdenska sklenica?

Iz te objektivne razprave je razvidno, da ima knjiga sicer nekoje nedostatnosti — in katero delo na svetu jih nima? — toda radostno pripoznavamo, da ne morejo te obče priznani veljavi knjige mnogo škodovati. Priporočamo torej konečno knjigo še jedenkrat najtopleje ter jej želimo vsestransko najboljšega vspeha.

V Gorici, 8. nov. 1882.

Ivan Berbuč.

Digitized by Google

Glasbena Matica

ima sicer le pičlo število podpornih udov z malo letno plačo po 2 goldinarja, a vender napreduje veselo od leta do leta ter skrbi za razvoj naše glasbene literature, ob jednem pa tudi za pouk v glasbi.

Ustanovilo je to društvo meseca oktobra l. l. svojo glasbeno šolo, v kateri se poučujejo nadárjeni otroci v igranji na goslih in na glasovirji. V ta namen je najel društveni odbor dva učitelja in jedno učiteljico, ki poučujejo po 12 ur na teden. Učencev je 21, učenk pa 9 v tej šoli in vadi se na goslih 14 učencev, na klavirji pa 9 učenk in 7 učencev.

Ustanovitev te šole je stala mnogo novcev, kajti treba je bilo nakupiti klavir, goslij in drugih šolskih potrebščin; toda še večja težava bo to učilnico na dalje vzdržavati, ker so plače učiteljem in učiteljici, stroški za svečavo, kurjavo, stanovnino i. d. r. izredni izdatki, za katere bo treba tudi izrednega pokritja. Upati je pač, da dobi društvo od vlade primerno subvencijo: toda treba je vsekako, da naši rodoljubi bolj podpirajo to podjetje ter da pristopijo v obilnem številu kot podporni udje h „Glasbeni Matici“.

Odbor je osnoval prvo národno glasbeno učilno, na narodnjakih je, da s krepko materijalno podporo omogočijo obstanek tega koristnega zavoda. Nadejati se je, da naši rodoljubi ne bodo zamudili priskočiti „Glasbeni Matici“ na pomoč, da jej bode možno razviti svoje delovanje na vseh strokah glasbene umetnosti.

Da pa odbor „Glasbene Matice“ tudi skrbi za pomnoženje naše glasbene literature, svedoči lepo število za leto 1882. društvenikom razposlanih muzikalij, ki so zares tolike vrednosti in tako lično tiskane, da se mora vsak čuditi, kako more odbor družabnikom za 2 goldinarja toliko podajati.

Če si ogledamo te kompozicije, vidimo, kako vrlo napredujemo na muzikalnem polji. Izdala je namreč „Glasbena Matica“ te dni:

I. F. S. Vilharjev samospev „Mornar“ za bariton na besede Fr. Preširnove (skladba je poklonjena vladiki Strossmajerji) je izborno

Digitized by Google

delo, ki bode, ako jo poje izurjen pevec, povsod jako ugajala, *) kajti to je zares umetniško izdelana, pa tudi poslušalca ogrevajoča skladba, na kateri gospodu skladatelju čestitamo.

II. F. S. Vilharjeva fantazija za glasovir „V tihem mraku“ je mična salonska kompozicija in te vrste skladeb zelo pogrešamo za naše diletante, ki radi igrajo lehke, posluhu dopadajoče komade in gotovo se bo prikupila ta fantazija brzo našim godcem.

III. A. Foersterjeva „Kitica narodnih napevov“ obseza 11 pesnij v partituri, od katerih je 5 napevov sestavljenih za čveteroglasni mešani zbor. V tej zbirki nahajamo naše domače po vsem Slovenskem znane napeve: a) „Zvonikarjeva“, b) „Veselja dom“, c) „Pastirska“, d) Bleško jezero“, e) „Triglav“, f) „Vse mine“, g) „Hej Slovani“, h) „Planinar“, i) „Svarjenje“, k) „Pod oknom“, l) „Popotnik“. Vsa hvala gospodu Foersterju. da se je potrudil mile naše domačinke pravilno harmonizirati, da jih smemo ponosno pokazati tudi najostrejšemu kritiku. Gospod Foerster je pravi strokovnjak in če nam bo na dalje prirejal naše národne pesni, imeli bodemo dragoceno zbirko, s katero se nam bode lehko ponašati pred muzikalnim svetom.

IV. Anton Nedvedov moški zbor „Vojaci na poti“ (partitura in glasovi) na besede Simona Gregorčiča. Dohodki od nečlanom prodanih iztisov pridejo po želji skladateljevi v prid „Narodnemu Domu“. Cena partituri in 4 glasovom po 60 kr., posameznim glasovom po 5 kr.

V. Anton Nedved: „Štirje moški zbori“, poklonjeni čitalničnemu moškemu zboru (partitura). Pesni so: a) „Zvezna“, b) „V ljubim si ostala kraji“, c) „Pod oknom“, d) „Slovo“. Gospod Nedved je nam Slovencem že toliko krasnih napevov ustvaril, da vsigdar radostno pozdravljamo vsako novo skladbo njegovo. Tudi v teh skladbah veje oni genijalni duh, ki znači vse Nedvedove proizvode in smelo trdim, da se bodo nahajale kmalu po vseh naših pokrajinah in tudi drugodi na koncertnih sporedih.

VI. „Lavorika“ III. zvezek. Zbirka slovenskih napevov za 4 moške glasove. V tej zbirki so vsi oni napevi, ki se nahajajo v X., XI. in XII. zvezku partitur, samo da so tu napevi za vsak glas posebej.

*) To skladbo je pel gospod J. Medén v koncertu čitalničnega moškega zbora v ljubljanski redutni dvorani dné 3. decembra l. l (transponirano za tenor). Bila je navdušeno vzprejeta. Pis.

Digitized by Google

Vse to dobi društvenik „Glasbene Matice“ za 2 goldinarja letnega doneska. Živo priporočam torej še jedenkrat to vrlo društvo vsem rodoljubom, da bi je podpirali s svojim pristopom in žrtvovali vsako leto malo svoto dveh goldinarjev v povzdigo naše domače glasbe.

Vojteh Valenta.

Slovenski glasnik.

„Matica Slovenska“ bode za leto 1882. dala na svetlo te knjige: 1. Letopis, ki bode obsezal raznovrstne znanstvene razprave gg. prof. Erjavca, Valjavca, Valenčaka, Wiesthalerja, Janka Babnika, A. Trstenjaka, Žnidaršiča i. dr.; 2. Lovčeve zapiske, katere je po Turgenevu poslovenil g Fr. Remec in 3. Spomenik o šeststoletni zvezi Kranjske in slovenskih pokrajin z dinastijo Habsburško. Za Spomenik so do zdaj oglasili svoje doneske gg. prof. Šuklje, Vrhovec, A. Raič, pl. Radič, Ivan Lavrenčič, Fr. Šumi, dr. I. Tavčar, Levec i. dr. Vseh knjig bode nad 50 tiskanih pol, tiskalo se jih bode po 1500 iztisov, Spomenika pa 2000 iztisov, med temi 150 izstisov na posebno krasnem papirji Doneski za Spomenik se prejemajo še do 1. aprila. Jako je želeti, da bi bilo v njem dostojno zastopano tudi slovensko pesništvo, katero se je zadnja leta tako lepo razcvelo. Zatorej še jeden pot pozivljemo raznovrstne in mnogobrojne pesnike slovenske v prijazno sodelovanje. A obračamo se tudi do vseh slovenskih domoljubov in do vsega slovenskega razumništva z iskreno prošnjo, da bi po svoji moči in domovinski dolžnosti Matico Slovensko bolje materijalno podpirali, nego so jo dozdaj. Po imenikih zadnjih let pogrešamo le preveč znanih in imovitih domoljubov, katerih bi med matičarji nikoli ne smeli pogrešati. Najboljši pisatelji nimajo veselja do pisanja, ako pri narodu samem ne nahajajo prijaznega odziva in najdelavnejši odbor ne more čilo delati, ako ima zaradi prepičlih Matičinih dohodkov zvezane roke. Novi družabniki za leto 1882. se vzprejemajo še do 1. marcija t. l.

Slovensko dramatično društvo je imelo za leto 1882. svoj občni zbor dné 22. t m. v Ljubljani. Predsednik g. Ivan Murnik poroča o stanji dramatične šole ter naznanja, da se bode po želji gg. odbornikov v kratkem pouk, ki ga vzprejemajo igralci, premenil in bolje uravnal. One gospodične igralke in gospodje igralci, koje smatrata g. blagajnik in g. tajnik, ki se udeležujeta zdanjih vaj, najsposobnejšim in največ obetajočim, ti se bodo poučevali privatno po ne-

Digitized by Google

katerih gg. odbornikih, ki bodo skrbeli za to, da se igralci nekako vsestransko olikajo in izurijo. Redne vaje, kakeršne so bile dozdaj, bodo se ve da ostale, in v njih se bodo vadili vsi igralci brezizjemno iste igre, ki se v posameznih slučajih določijo za gledališko predstavo. Za tem pojasnilom prečita g. tajnik svoje poročilo o društvenem delovanji v preteklem letu. V minuli gledališki sezoni se je predstavljalo v deželnem gledališči desetkrat. Med igranimi igrami so bile z živo pohvalo vzprejete: Na Osojah, Deborah in Edda, v katerih se je posebno s svojim igranjem odlikovala gospodična Avgusta Nigrinova, katera je zdaj angažirana prva igralka na dvornem gledališči v Belem Gradu. Vse predstave je priredil dr. Josip Stare, neutrudljivi društveni blagajnik. Iz blagajnikovega poročila posnemamo, da je imelo društvo l. 1882. dohodkov 1876 gld. 78 kr., a stroškov 1869 gld. 3 kr., tako da je prebitka 7 gld. 75 kr. Premoženja ima društvo vsega 5580 gld., največ v garderobi in v založenih knjigah, katere društvo še vedno prodaje in na katere opozorujemo naša narodna društva, kakor tudi posamične domoljube. — Za leto 1882. izda društvo 51. zvezek „Slovenske Talije“, ki bode prinesel te igre: Edda; Materin blagoslov; Na Osojah: Damoklejev meč; Francosko - pruska vojska in Šolski nadzornik. Občni zbor izreče g. prvosedniku Murniku in g. blagajniku dr. Staretu zahvalo ter voli potem v odbor te gospode: za predsednika g. Ivana Murnika; za blagajnika g. dr. J. Stareta; za odbornike se izvolijo gg. M. Pleteršnik, Jos. Celestina, Ivan Hribar, dr. K. Bleiweis-Trsteniški, Ivan Trtnik, Ivan Jan, Fr. Wiesthaler, Karl Žagar, Ignacij Valentinčič in dr. Zarnik. Število društvenikov se je v zadnjem času jako skrčilo. Lepi namen in vkljub mnogim težavnim razmeram vender vspešno delovanje slovenskega dramatičnega društva bi pač zaslužila večje vsestranske podpore vsega slovenstva! T.

„Slovenski Pravnik“. Vse slovenske juriste in v obče vse državljane slovenske narodnosti, ki imajo kaj opravkov z javnimi posli, z nova opozarjamo na ta prepotrebni in dobro uredovani slovenski pravni list, v katerem se posebno odlikujejo korenito pisani doneski g. Aleksandra Hudovernika. Z drago številko začne priobčevati prevod občnega sodnega reda z vsemi pripadajočimi dvornimi dekreti in drugimi določbami. „Slovenski Pravnik“ stoji za vse leto po 4 gld. in naročnino prejema upravništvo v Ljubljani v frančiškanskih ulicah št. 16. — O tej priliki tudi toplo priporočamo „Državni zakonik“, kateri izhaja pod uredništvom znanega slovenskega jezikoslovca, c. kr. ministerskega tajnika g. M. Cigaleta. Od raznih strani se čujejo tožbe, da ima ta uradni list jako pičlo število naročnikov, dasi bi ga zaradi njegove vsebine in njegove terminologije moral v rokah imeti vsak slovenski jurist in vsak javni funkcijonar in dasi bi morala njegova beseda že za tega delj živo zanimati vsakega slovenskega jezikoslovca, ker ga ureduje naš prezaslužni pisatelj in jezikoslovec g. Matej Cigale. „Državni zakonik“ v slovenski izdavi stoji za vse leto samo 2 gld. 50 kr., a naročnina se pošilja c. kr. dvorni in državni tiskarni na Dunaj.

Zgodovina „Trsta in okolice“, ki je izhajala skoro ves lanski tečaj v tržaški „Edinosti“, izšla je te dni kot ponatis v posebni knjižici, ki stoji 50 kr. Zgodovino to je spisal č. g. Matija Sila, župnik na Repnem Tabru na

Digitized by Google

Krasu. Ker je pisatelj v tem spisu mnogo novega zanimljivega povedal, želeli bi, da bi Slovenci obilno segli po tej knjižici, posebno ker smo slišali, da je njen čisti dobiček odločen v dobrodelen namen. (O tej knjigi nam je obljubljeno še obširnejše strokovnjaško poročilo. Ured.) —č.

Vekoslav Vlah †, kastavski dekan, poverjenik družbe sv. Mohora v svoji dekaniji ter predsednik „bratovščine hrvatskih ljudij v Istri," kateri je ostavil tudi v svoji oporoki velik del svojega premoženja, umrl je 5. m m. t. l. 80letni starček. — Istra je izgubila v njem iskrenega rodoljuba; posebno imenovana bratovščina ga bode jako težko pogrešala. — Zaradi njegovih zaslug v Istri mu je cesar podaril tudi Franc Josipov red. — Bodi mu zemljica lahka!

—č.

Dve slavnostni knjižici v čast novoposvečenemu škofu poreško-puljskemu mil. g. dr. Alojziju Matiji Zornu sta prišli te dni na svetlo. — Učeni g. Štefan Kocijančič, profesor bogoslovja in semeniški vodja v Gorici je izdal jedno, ki ima sledeč obseg: latinsk uvod, v katerem posvečuje pisatelj knjižico novoposvečenemu škofu: latinsko pojasnilo bralcem, zakaj ni podaril novoposvečencu nove hebrejske pesni, kakor o prejšnjih jednakih priložnostih: hebrejsko pesenco, zloženo l. 1857., ko je zdanji n. p. škof odšel na Dunaj v višje bogoslovne šole; drugo hebrejsko pesenco, v kateri prosi pisatelj novoposvečencu obilno milosti z nebes; lepo voščilno pesenco v slovenskem jeziku in zagovor, zakaj ni pridejal nobene vlaške pesence. — Druga slavnostna knjižica v ravno ta namen je pa izšla v Vidmu in obseza jedno latinsko, jedno vlaško pesenco in jeden slovensk sonet z naslovom: Poreški cerkvi. Vse troje je zložil bogoslovec g. Alojzij Faidutti. — Izšla je tudi tretja knjižica, pa obseza samo jedno latinsko in jedno vlaško pesen. —č.

„Laibacher Diöcesanblatt". S posebnim veseljem opazujemo, da, odkar je č. g. A. Koblar prevzel uredništvo tega cerkveno-uradnega lista, množijo se v njem slovenske razprave od meseca do meseca. Letos smo brali v njem nekatere izvrstne članke o raznovrstnih cerkvenih in verskih stvareh, pisane v lepi slovenščini, a želeli bi jih to leto še več! Osobitega spomina in priporočila se nam zdi vredna studija, katero je pod naslovom „Zgodovina Sorske fare" v 1. letošnji številki začel priobčevati do zdaj neimenovan pisatelj. Želeli bi, da bi se ta razprava tudi posebej natisnila. Lani je v „Laib. Diöcesanblattu" izšla tudi prezanimljiva Dolničarjeva (= Thalnitscher von Thalberg) „Historia cathedralis Ecclesiae Labacensis", katera se s pridejano pisateljevo podobo in načrtom stare stolne cerkve tudi v posebnem odtisku po 1 gld. dobiva v škofijski pisarni v Ljubljani.

„Archiv für Heimatkunde". Ta Šumijev zbornik od meseca do meseca prinaša zanimljivejše zgodovinsko gradivo, tako da ga svojim naročnikom najtopleje priporočamo. Tudi s tem zbornikom združeno posebno delo: „Urkunden- und Regestenbuch zur Geschichte Krains in Mittelalter" pridno napreduje: do zdaj je objavljenih v njem 143 imenitnih listin in regest.

Molitvenik. V „L' Archeografo Triestino, Trieste, 1829. I volume" je razglasil dr. D. de Rossetti v ono dobo v Trsti natisnene knjige, med katerimi nahajam na 280. stráni zabeležene tudi slovenske: *„Molitovne Bukve u katerih,*

Digitized by Google

se sneidejo Juterne inu vezherne pred, spoudio inu po spoudi pred Obhailam inu po Obhailam (sic) *per S. Mashi inu veliku drusih Lephi* (sic) *Molitvi sa u seperloshno sti* (sic) *inu potrebe ukup sbrane. U' Terstu Jannes Marenigh natiskavez, 1827.* in *18.* pag. *308.*" (Vidi se, da pokojni Rossetti ni posebno svéstno prepisal naslóvnega lista.) Knjige same dosléj še nísem videl, a tudi Šafařikovi ‚Geschichte der südslawischen Literatur, herausgegeben von J. Jireček I. Prag 1864.' je povse neznana, čeravno navaja na 142. str. imenovanemu podobno zaglávje: *„Molituvne bukurze (od P. Marka). V' Lublani per Jan. Fr. Egerju 1767. 32°.* — 8te Aufl. betitelt: *Molituvne bukurze, v' katreh fe najdejo juterne inu vezherne, per s. mashi, per spovdi inu s. obhailu prov lepe molituvze, koker tudi use sorte Officiumi itd., k' osmemu malu med ludy dane. V' Lublani so na prudej per Lovr. Bernbaherju meiftn. buqravefzu 1787. 32° 283 S.*" Morda je naš v Trstu izšedši molítvenik samó kakšno novejše izdanje? — Znamenito bi bilo objaviti vsako pred 1833. letom natisneno slovensko knjigo, katere Šafařik ne imenuje v zgodovini o slov. književnosti, da se nam ne pogubí!

L. Ž.

V XXVIII. poročilu c. kr. akademije znanostij na Dunaji čitamo dve zanimljivi vesti o prehajanji Venere mimo selnca dne 6. decembra 1882. leta iz Ljubljane. Prvo je akademiji poslal g. Karl Deschmann, drugo g. J. Janesch, dež. sod. oficijal, G. E. Weiss, direktor dunajske zvezdarne pri obeh poročilih hvali „die grosse Sorgfallt und Umsicht der Beobachtung". — V tisti seji je akademiji g. prof. Boltzmann iz Gradca predložil razpravo g dr. Ignacija Klemenčiča, privatnega docenta na vseučilišči v Gradci: „Über die Capacität eines Plattencondensators". — V tej razpravi preiskuje pisatelj formule, izrazujoče prejemljivost iz plošč sestavljenih električnih gostilnikov z ozirom na to, kako se ujemajo z izkušnjami ter pride do zaključka, da se izmed vseh poznatih formul z izkušnjami ujema najbolj óna, katero navaja Kirchhoff (Berl. Monatsberichte 1877). To soglasje med izkušnjo in teorijo pa dokazuje, da je po Kirchhoffovi teoriji prejemljivost električnih gostilnikov, sestoječih iz plošč omenjene debelosti, določena toliko natančno, da se smejo Kirchhoffove formule uporabljati tudi pri zelo natančnih meritvah. A. S.

Vjekopis dr. Jurija Dobrile, biskupa trščansko-koparskoga, prije porečko-puljskoga. Napisao Cvjetko Rubetić, na sviet izdalo društvo sv. Jeronima (Sa slikom), se zove 97 strani obsezajoča, v mali 8ki izišla knjižica, ki nam na drobno opisuje življenje pokojnikovo, njegovo delovanje in trud, njegovo ljubezen do duševno daleč za drugimi zaostalega, a nadarjenega hrvatskega naroda v Istri. — Koliko se je pokojnik trudil, da bi revnemu hrvatskemu kmetu v Istri pomagal duševno in telesno iz bednega stanja, v katerem se je nahajal, popisuje nam ta knjižica. Ko je on došel na škofovski sedež v Poreč, bila je ta škofija jako zanemarjena in zapuščena; škofje pred njim so bili sami Vlahi, ne znajoči hrvatskega jezika in tako hrvatski narod tam ni slišal stoletja in stoletja svojega materinskega jezika iz ust svojega cerkvenega predstojnika; ko je pa zdaj prišel rojak mu na škofovski sedež in govoril njegov materin jezik, revež ni verjel, da bi se kaj tacega moglo še zgoditi pod nebom, tako da so ljudje sploh mislili, ker je novi škof pridigoval hrvatski, da mu je kak župnik govor spisal in se

Digitized by Google

ga on potem naučil. Neki starček se je hotel o tem prepričati, je li res, da njih vladika govori hrvatski jezik ter to na svoja ušesa slišati; gre tedaj k škofu in ta ga lepo ogovori in vpraša: „Što bi rad?“ A starček mesto odgovora zakliče: „Sinko! ti govoriš kak' i mi.“ — „„Nu da, odvrne škof, ali što biste rad?““ „Ma ti govoriš upravo kak' mi.“ — „„Da, da, dobro,““ zopet reče škof. „„Kažite, što želite.““ — „Ma baš, kak i mi govori ovaj Božji biskup,“ zamrmra dobri starček, zajoka se od veselja, pokloni in odide. —

Bil je Dobrila ustanovitelj „Naše Sloge“, velik podpiratelj „družbe sv. Mohora“, in „sv. Jeronimskega društva,“ kteremu je tudi ostavil 1000 gld. — Koliko knjig slovenskih in hrvatskih je nakupil vsako leto in jih razdelil med ubogi narod po Istri! — Spisal je tudi še prej duhovnik v Trstu molitveno knjižico: „Otče, budi tvoja volja,“ ki je doživela že štiri natise; v zadnjem je pridejal tudi lep „dodatek za mornarje“. Ni je hiše v Istri, katera ne bi imela vsaj po jednega izvoda te knjižice, tako je ugajala narodu hrvatskemu. Ne bode imela Istra kmalu rojaka, ki bi bil toliko za njo storil, toliko za njo žrtoval kakor je Dobrila. Zatorej priporočamo to knjižico, razumljivo tudi vsakemu Slovencu; velja s pošto vred 35 kr. —č.

Summaripa ali Sommariva. Na vlaški zemlji je živel vitez (cavaliere) in pesnik Giorgio di Summaripa ali di Sommariva, ki se je bil porodil 1435. l. v Veroni; učil se je pravu, bil 1488. leta namestnik v Gradišči ter je umrl pod konec petnajstega véka. V necem svojem proizvodu se je 1476. l. zval „provisor fortalitiorum Veronensium“. Preložil je na italjanski jezik Homera (Verona 1470.) in Juvenalove satire, prvič dane med ljudi v Treviži 1480. in drugič v Benetkah 1530 l.. Ta prevod omenja nekde Hennin s pričujočimi slovesi: ‚Prodiit RIPAE in 8vo, auctore Georgio SUMMA‘. Spisal je dalje: 3) Martirio del beato Simone di Trento, Treviso 1480 in 8°; 4) Cronica delle cose geste nel regno Napolitano per anni 959, dall' anno 537 insino al 1495, per rithmos compilata, Venezia, 1496, in 4to; 5) Rime, bez létnice. Knjižnica ‚Magliabechiana‘ v Florenci hrani rokopis: Summaripino oporoko s predgovorom v granesih. (Biografia Universale, volume LV., Venezia 1829 na 368. stráni.) — Tudi naš Gregor Alasija se je sam imenoval da Sommaripa in de Sumaripa, kakor smo se osvedočili v prvem vezku letošnjega „Ljubelj. Zvona“ na 61. in 62. str.; bil je zatorej blagorodnega ali plemenitega pokolénja in bez dvojbe sta bila obá taistega znatnega rodú. — Bodo-li te vrstice kedaj v pomoč ter na korist našim naslednikom, katerim iz srca želímo, da bi jim bilo môči izteknuti še točnejših vestij o življenji in delovanji slovenskega knjižnika Gregorja Alasije?

L. Ž.

„Na prahu raje“ naslov je zbirki 50 sonetov, ki jo je v Pragi izdal znani češki pesnik Jos. V. Sládek. — Dasi smo mi Slovenci, odkar nam je dr. Fr. Preširen pel dovršene svoje sonete, v tem obziru nekoliko razvajeni in tudi v sonetih Sládkega pogrešamo marsikaj bistvenega; — vender moremo priznavati, da se je pesnik z vspehom trudil, da popularizira te vrste poezijo. Posebno nekateri soneti se odlikujejo po nežnosti jezika in idiličnem svojem obsegu.

I. H.

Digitized by Google

Jugoslovanska akademija znanostij in umetnostij je imela dne 7. decembra 1882 l. svečáno sejo, ki jo je otvoril predsednik dr. Franjo Rački. Konstatiral je najprej napredek akademije in žalostno poudarjal neizmerno izgubo, ki je zadela akademijo s smrtjo dr. Gjure Daničića, ter se naposled zahvalil akademikom, da so ga zopet izbrali prvosednikom in to jednoglasno. Potem je čital tajnik dr. Matković poročilo o stanji in delovanji akademije. Lansko leto je čitalo deset akademikov svoje razprave, ki so deloma tudi že natisnene alî pak izidejo na kratko. V filologično-zgodovinskem razredu je čital dr. Fr. Rački nekrolog dopisujočega uda prof. Kotljarevskega in priobčil več geografsko-zgodovinskih prilogov. Prof. M. Valjavec je nadaljeval prekrasne svoje studije o novoslovenskem naglasu. Prof. S. Ljubić je spisal razpravo „novi izvori za epigrafiju dalmatinsku.“ V razredu filosofsko-pravoslovnem je čital Janko Jurković razpravo „naturalizam u kazalištu“, a v matematično-prirodoslovnem Josip Torbar izvadek iz velicega, v tem že natisnenega dela o zagrebškem potresu, Lj. Vukotinović „noviji pokret u botanici“, dr. Bogoslav Šulek nekrolog Bleiweisov, prof. Brusina razpravo „o fauni hrvatskoj“, dr. Zahradnik dve matematični razpravi in prof. Sekulić „o ledenoj dobi sjeverne polutke“. Kakor prej, tako so tudi lani mnogi neakademiki priobčevali svoje razprave v akademijskih knjigah. Tako dr. Fr. Meixner (Izvori pastirskom razgovorom u Katančićevih „fructus auctumnales“), pro. L. Zore (gradja za povjestnu ocjenu Gundulićeve Ariadne), F. Švrljuga (izprave o diplomatičnih odnošajih Dubrovnika s Francozkom itd). o. P. Pierling v Parizu (več zgodovinskih spomenikov), prof. N. Nodilo (prvi ljetopisi i davna historiografija dubrovačka), Vl. Kačanovskij (zgod. odlomek), prof. M. Magdić (zgod. razprave), prof. T. Maretić (o nekim pojavima kvantitete i akcenta u jeziku hrv.), dr. Gustav Janeček (o opredjeljivanju atomne težine iz specifične topline itd.), dr. J. Kišpatić (o trahitih Fruške gore) in še nekateri drugi učenjaki. Akademija je zbirala tudi letos marljivo raznovrstnega gradiva za XIII. knjigo zbirke Monumenta historica (Ragusina II.) urejena od dr. Fr. Račkega.) Nadalje bode izdala akademija: Monumenta historico-iuridica (statut budvanski, skradinski i hvarski) od akademika S. Ljubića; Euchologion po glagolskom rukopisu sinajskom od dr. L. Geitlera: Fosilna flora Podsusedska od dr. Gj. Pilarja; „Scriptores rerum croaticarum“ kateri zbirki bode urednik prof. Nadko Nodilo. „Starih piscev hrvatskih“ izide na skoro 12 knjiga, obsezajoča drame Palmotićeve urejene po prof. A. Paviću. — Razven Daničića je izgubila akademija lansko leto častnega uda A. Bonea, dr. J. Bleiweisa, dr. J. Šloserja in Meda Pucića. Akademijske glavnice bilo je koncem 1881. l. — 340.137 gld. 86½ kr. — Dohodkov imela je akademija l. 1881. — 22449 gld. 75 kr. a od teh dohodkov potrošila je 16375 gld., torej je prebitka 6074 gld. 65 kr. — Akademijska biblijoteka narastla je za 268 del v 482 zvezkih ter bode po novem knjižničarji J. Tkalčiči na skoro urejena. Izbrani so za nove ude: Dimitrij Ivanović Mendelejev, tajni svetnik in vseučiliški profesor v Petrogradu za častnega uda. Za pravega uda v razredu filologično-zgodovinskem: dr. Fr. Meixner, vseuč. prof. v Zagrebu. Za pravega uda v razredu matematično-prirodoslovnem: dr. Karlo Zahradnik, vseuč. prof. v Zagrebu. Za dopisujoče ude v filol.-zgod. razredu: dr. Ivan Črnčić, kanonik v Rimu; Luka Zore, profesor v Dobrovniku; v filozofično-pravoslov.: Luka Zima, profesor v Varaždinu; v matem.-prirodosl.:

Digitized by Google

Stepan Šulcer Migenburški, mikolog v Vinkovcih; dr. Gustav Janeček, vseuč. profesor v Zagrebu. — Naposled je čital pravi član akademije, profesor Armin Pavić, svojo razpravo „O Palmotićevoj Kristijadi". Že stari biografi sloški učé, da je Palmotićev epos nastal povodom latinske kristijade Jerolima Vide. Akademik je razlagal najprej, katero mesto ima Vida v liter. zgodovini in ocenjuje naposled njegovo Kristijado. Biografi Palmotićevi od najstarejšega do najmlajšega so sodili po kvantitetni razmeri hrvatske Kristijade k latinski, da je Palmotić samostalno stvaral, ali iz primerjanja obéh eposov se pokazuje, da je Palmotić latinski original „svobodno preložil". V kompoziciji ni Palmotić čisto nič izpreminjal; on odstopa od latinskega originala samo toliko, da na nekih mestih sledí druge eksegete svetega pisma, ali da se drži strogo samih besed evangelistov po čemer se vidi, da je sveto pismo in njegove komentatorje vrlo točno poznaval. Palmotića je silil v prevodu že metrum (osmerec proti šestomeru), da se ne drží povsem točno latinskega originala, nego da ga parafrazuje. Razven tega uhaja Palmotič na nekaterih krajih, ki dadó priliko pobožnemu premišljevanju, v homiletično obširen tolmáč svetosti takšne sítuvacije. Zavoljo tega je ostala hrvatska Kristijada proti latinski povsem različnega karaktera ter zadovoljava bolj pobožnosti srcá nega estetskemu uživanju. — Iz teh malih vrstic se razvidi, koliko važnosti bode ta razprava za zgodovino hrvatske književnosti.

M. Malovrh.

Srb o Slovencih. V „Srbskih Ilustrovanih Novinah" g. prof. M. P(etrović) pod naslovom „Ljubljana i Slovenci" priobčuje zanimljivo potopisno črtico, v kateri svojim rojakom pripoveduje o naših političnih, socijalnih in literarnih odnošajih ter posebno poudarja vztrajnost in delavnost naroda slovenskega v politični borbi in na literarnem polji.

Slaves et Teutons. Notes et impressions de voyage. Avec deux cartes. Par Edouard Marbeau. Paris 1882. Ta 278 stranij obsežna knjiga s političnega in Slovanom prijaznega stališča seznanja Francoze s slovanskim svetom. V uvodu pisatelj poudarja v bodočnosti neizogibni boj med Slovani in Nemci, govori o skupinah slovanskih ter tolmači uzroke antagonizmu med slovanskim in germanskim elementom. Potem obširno opisuje boj, katerega Slovanje bijejo za svojo narodnost in svoj obstanek proti nemškemu navalu v Avstriji, Nemčiji in celo na Ruskem. Knjiga je pisana živo in elegantno, kakor znajo sploh pisati odlični pisatelji francoski.

„Ljubljanski Zvon"

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna" v Ljubljani.

Digitized by Google

St. 2. Priloga k 2. zvezku Ljubljanskega Zvona 1883.

UGANKE.

V 1. št. je bilo uganke I., II., III. in IV. pogoditi takó:

I.

Skakalnica.

Vojak po bitvi tam leži,
Iz srca gorka vre mu kri.
Oj mlada kri, oj mlad junak,
Objemlje te že smrtni mrak!

„Prijatelj, bratec ljubi moj!
Pristopi sem, pri meni stoj,
Nastrezi mlade te krvi,
In hrani verno kaplje tri!

Če boš prišel domu kedaj,
Očetu prvo kapljo daj,
Daj drugo starej mamici
Daj tretjo mojej ljubici!“

Dovnel.

II.

Zložni predalčki.

p	a	p	i	r
a	d	e	l	e
p	e	l	i	n
i	l	i	c	a
r	e	n	a	n

z	i	d	a	r
i	v	a	n	a
d	a	v	i	d
a	n	i	ž	a
r	a	d	a	j

III.

Aritmogrif.

1) **S**inaj
2) **L**ipa
3) **O**brenovič
4) **V**odice
5) **E**vrit
6) **N**iami
7) **S**eret
8) **K**ios
9) **J**arnej
10) **N**iagara
11) **A**ron
12) **R**ochefort
13) **O**ggione
14) **D**aguerotip

Slovenski Narod.
Petnajsti tečaj.

IV.

Logogrif.

1) **S**ejamus
2) **A**metist
3) **M**aribor
4) **O**bresti
5) **T**riolet
6) **A**malija
7) **R**ešetar

Samotar.
Stritar.

Digitized by Google

VI.

Logogrif.

Iz zlogov: *a, a, a, be, če, dan, der, e, han, har, hi, i, iz, jo, ka, kup, lenj, li, li, mek, nar, no, or, ra, rad, ri, ro, san, sip, so, še tit, to, tu, u, vil* zloži 16 besed, katere pomenijo: 1.) slovenskega pisatelja; 2.) slovansk narod; 3.) vas na Kranjskem; 4.) rimskega cesarja; 5.) grško boginjo; 6.) spartanskega vojskovodjo; 7.) moško krstno ime; 8.) mesto na Španjskem; 9.) metulja; 10.) slovensk samostavnik; 11.) morskega sesalca; 12.) reko v Švici; 13.) slovenskega pesnika; 14.) mesto na Ogerskem; 15.) reko na Francoskem; 16.) hrvatskega pisatelja.

Začetnice teh besed od zgoraj doli čitane dajo ime slovenskega časopisa, končnice od zdolaj gori čitane ime njegovega urednika.

H. Podkrajšek.

VII.

Naslednje, prav pogojene besede, druga pod drugo pisane, imenujejo v devetih vrstah, in sicer v sredini svojih črk (horizontalno in vertikalno, tedaj v obliki križa) ime slovenskega pesnika, katerega peta vrsta imenuje. Križeva oblika ima v prvi vrsti — črko; v drugi — imé slovenskega časopisa; v tretji — imé slovenskega pisatelja; v četrti — imé gozdne rastline; v peti — imé slovenskega pesnika; v šesti — dél sveta; v sedmi — ime reke na Ruskem; v osmi — imé znane vodne živali in v deveti — zopet črko.

Pomniti je, da druga in osma beseda obstoji iz treh, tretja in sedma iz petih in četrta in šesta iz sedmih črk.

A. Škendrov.

VIII.

Aritmogrif.

1) 1. 2. 3. 4. vzdržuje državo.
2) 4. 3. 2. naša máti.
3) 6. 7. 8. poljsko orodje.
4) 4. 8. 9. 6. pesniška oblika.
5) 10. 9. 11. 2. 12 pokojni pesnik in politik slovenski.
6) 13. 10. 13. glagol.
7) 14. 7. 2. 10. bližnji sorodnik.
8) 7. 2. 8. 10. 7. orožje.
9) 2. 1. 1. 2. italijanska reka.
10) 10 2. 11. adverb.

Začetne črke od zgoraj doli dajó ime povesti, končne pa od zdolaj gori z drugim imenom pripovedujejo ravno tisto. F.

Digitized by Google

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.

Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.

Leto III. V Ljubljani, 1. marcija 1883. Štev. 3.

Svetopolkova oporoka.

Rog odmeva bojni po Morávi,
Po državi širni kralja Svetopolka!
Gospodár pak zvestih Moravánov
Sam ne vodi hrabrih več vojnikov,
Sam ne suče meča nad sovragom,
Sam ne proži pušic več iz lóka,
Sam ne gleda bojev več krvavih.

Oj ponosna stólica se dviga,
Velegrad tam slavni na Moravi!
V Velegrada sredi krasen dvorec,
V dvorci zlata králjeva sobana.
Zadnje žarke že pošilja solnce
Skozi okna v zlato tó sobano
In obseva póstel dragoceno,
Kjer počiva bolni kralj moravski,
Kralj moravski, Svetopolk mogočni.
Tríje so pri njem sinovi zbrani,
Tríje: Mojmir, Svetopolk in Zobor;
Zapustili boje so krváve,
Slúšat prišli so iz ust očetnih
Za slovó si opomine zadnje.

In sedàj se vzpnè kraljevi oča,
Ozre v svoje se sinove mlade,
Zadnje zbêre še močí telesne
Pa besede govorí jim táke:

„Vzprimi Bóg vas, oj sinovi moji,
Deca moja, sladke moje nade!

Digitized by Google

Ostavili bojne ste ostróge,
Zapustíli polje ste krvávo,
V Velegrad ste sveti sèm prispéli
Pa krog mêne ste se vérno zbrali,
Da pozvéste tù iz ust očeta
Za slovó si opomine zadnje,
Da pozvéste zdaj mi — oporóko.
O, da vam bi moji zadnji glási
V dušo ségli in srcé globôko,
Da bi svôje vam besede zlate
Vdolbsti mogel, ko kipárja dleto
Črke vdólbe večne v trdi mramor! . . .
Z bójnega ste polja ví dospéli!
Arnulf tamo bráti se z Arpádom,
Arnulf, gláva krščenim vojníkom,
Kralj pobožni bráti se s pogánom —
In zakáj? Ker nima ure mirne,
Ker veselje njemu je neznano,
Dókler prêstol moj se v prah ne zgrúdi,
Dókler žezlo moje na Morávi
Krepko druži Slávine sinove! —
Mesta naša zdaj pustóše Franki,
Po deželi pléni Arpad divji —
Hujši hčejo priti še sovragi!
Ali čujte me, sinovi moji,
Srca náde mojega presladke,
Pómni Mojmir, Svetopolk in Zóbor:
Naj je sóvrag zvitejši od Frankov,
Naj je ljutji od Arpádov ljutih,
Naj pridère od večérne stráni,
Naj, odkoder solnce zlato vstaja,
Naj od juga tôplega privréje:
Vse orožje jedno vam premaga —
Brátovska je zloga tó orožje!
Tríje moji ste sinovi dragi,
Trí podajem pálice vam šibke.
Láhko zlomi vsako roka vaša —
Káj? detínja, pravim, roka nežna
Láhko pálic teh strè vsako zá-se.
A čegáva roka jih prelómi,
Kadar močna vez vse tri med sábo
V zvezi vkupe veže nerazvezni?! —
Tríje, moji ste sinovi dragi,
Váše bodi véliko kraljestvo,
Na Morávi veliko slovansko,
Kadar oča vaš odide v dèžel,

Digitized by Google

Kjer je Samo, drugi so očaki!
Daste li mi zdaj besedo sveto,
Da ljubíti hčete se kot bratje, —
Mirno bodem se k očakom vlégel,
Mirno v svetih tleh domačih spával . . .“

In vzprijemši tó prisego sveto
Kralj moravski trudno glavo nágne,
Njega silni duh k očakom ide. — —

Rog odmeva bojni po Morávi,
Po držávi širni kralja Svetopolka!
Je li sóvrag od večérne stráni?
Ali prišel je pretèč od jutra?
Je prihrúl li s sévera v Morávo?
Ali z juga je sovražnik kruti? —
Čuj! iz grôbja tam na Velegradu
Duh odgóvor poje nam zamólkli:
„Ni sovražnik od večérne stráni,
Ni, odkoder nam izhaja solnce,
Ni ledéni sever ga v Moravo,
Tudi ni ga tôpli jug odpóslal!
Vrag je ljuti nam iz Velegrada;
Brat je zoper brata meč zavzdignil,
Mojmir pest je dvignil zoper brata,
Svetopolka in Zobóra besno:
Rodna kri med sábo se proganja.
Iz srcá so vrgli oporóko,
Oporóko Svetopolka, kralja!
A pokóra kléte té grehôte
Vnukom bo še pôznim — tujčev járem.“

Gorázd.

Gazela.

Kar mi sreča let je odločila, dekle moje,
Tebe pesen moja bo slavila, dekle moje!
Greh biló bi, slavo peti drugim še dekletom,
Tebi posvečena vsa je sila, dekle moje.
Peti ode hočem o poljubih tvojih slastnih,
Saj mi ž njimi raj si podelila, dekle moje.
Na očí pa tvoje krasne zlagal bom sonete,
Ž njimi pevca si me naredila, dekle moje.
Davno mene več ne bo in tebe — a v pravljícah
Tvoja slava bo se še glasila, dekle moje.

A. A. P.

Digitized by Google

Cyclamen.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

Doktor je bil storil komaj dobrih sto korakov, ko je postal priča čudnemu, smešnemu prizoru.

Pod malim klancem, čez katerega je držala tukaj cesta, vil se je potočec in preko istega je vodil lesen most z velikimi okornimi držaji. Onikraj mostu je stal, ali bolje, upiral se je suh, koščen konj mučnim poskusom svojega jahalca, da bi ga spravil čez most. Bodi si, da konj sploh ni rad zaupával svojih kostij lesenim mostovom, bodi si, da ga je kaj druzega strašilo: dalje ni hotel ne z lepo ne z grdo. Jezdec ga je udrihal po suhih plečih in krčevito stiskal mu pete ob život, pa zaman; konj je jel po rakovo stopati nazaj, in ker je bil ob cesti širok jarek, domislil se je nevajeni jahač, da je morda možno prekopicniti se s konjem vred vznak vanj. Skočil je torej raz sedla, prijel konja tesno za brzdo ter udaril ga z bičem po rebrih in tako tiral ga peš čez most.

Doktor je bil obstal vrhu klanca in se smijal na glas, spoznavši pogumnega jezdeca in njegovo rosinanto.

Bil je davkarski adjunkt Megla.

„Dobro, izvrstno!“ klical je Hrast; „mislil sem, da boste to suho kljuse na ramo vzeli ter je nesli čez most. Pa kleka se je Vas usmilila — ha, ha!“

„Ko bi ne bila cesta tako ledena, in ko bi bil konj na ostro kovan, spravil bi ga bil pač čez most!“ odreže se Megla resno; „tako pa se je bati, da si kako nogo zlomi, če ga zapodim.“

„Vi se menda bolj za svoje noge bojite, nego za konjeve!“ smeje se Hrast.

Med tem je lezel Megla zopet počasi v sedlo.

„Kje ste si pa izposodili to šentano kljuse? Kdo Vam je je zaupal?“

Digitized by Google

„Izvrsten konj je to!“ odgovori Megla, „ko bi le časi kaj ovsa videl! Kurentov konj je!“

„Kupite mu ga Vi za plačilo, da Vas tako lepo nosi!“ šali se Hrast. „Kam pa hočete vender tako pozno?“

„Prej nisem mogel; v pisarni sem moral sedeti! Po plesu pa je treba malo čistega zraka. Tu doli bom jahal proti Drenovemu.“

Rekši udari konja zopet po vratu ter odjaše v počasnem, težkem dirku. Svoje dolge pete je zopet pritiskal krčevito ob konjev trebuh.

Doktor je s smehom zrl za njim, dokler ni izginil za bližnjim ovinkom ter potem obrnil se proti trgu.

Hipoma ustavi svoj korak.

„Proti Drenovemu! Tako je dejal; kaj vraga, ko bi bil to tretji — nas norcev?“ zamrmral je sam pri sebi ter s porogljivim smehom stopil zopet naglo dalje.

Tako poetičen ni bil več, nego prej na poti iz trga.

Četrto poglavje.

Tisti teden je teklo doktorjevo življenje zopet po starem tiru. Mnoga opravila mu niso dopuščala sezati v mislih ven izza štirih sten temne pisarne, in morda je bil trden sklep njegov ostajati s fantazijo doma. Tudi sprehajat se ni hodil veliko, in kadar je krenil iz trga, obrnil se ni proti Drenovemu. Par dnij se je jezil vselej, kadar se je spomnil, kako mladostno je šel onega dne tja ven k Boletovim, a v četrtek se je že smijal sam sebi, v petek pa mu vsa stvar ni prišla več na misli.

V soboto dopoludne ga pa nenadoma obišče Bolè.

„Doktor, ti jezični doktor,“ kliče že med vrati; „pusti akte in pravde in meč pravice vtakni za omaro. Puško vzemi, ‚puško svojo risano‘, — ‚Allons, enfants de la patrie‘!“

„Kaj pa je za božjo voljo?“ smeje se Hrast, „ali je Turek pod Tvojim gradom, ka-li?“

„Nič boljšega, prijatelj! Volka imamo v Drenovskem gozdu, velikanskega volka, in jutri udarimo nanj!“

„Jutri? Kje bo volk že jutri!“

Digitized by Google

„Ne daleč! Navadil se je naše okolice. Ves teden prihajajo kmetje k meni pravit, da ga sledé; včeraj je vzel gori nad Leskovim Brdom tri ovce iz Brnotovega hleva, in danes je že hodil okrog naše pristave. Jaz sam sem videl sled v snegu.“

„Torej jutri,“ deje Hrast; „ali imaš dovolj gonjačev?“

„Na izbor! Govoril sem z okrajnim glavarjem, in ta razpošlje danes oklic po bližnjih vaseh. Ta gonja se napravi uradno. Zvečer se ve da, boste pri meni malo počíli — če volka dobimo ali ne. Ti prideš gotovo?“

„Sigurno!“ odgovori oni naglo, pa takoj mu je bilo skoro žal: izgovoril bi se bil rad, toda domisli se, da je lov na volka glavna stvar, in ne večerja pri Boletu; te se še lehko ogne.

Med tem je bil Bolè že odšel. A še jedenkrat se vrne.

„Skoro bi bil pozabil. Ta volk mi tiči vedno v glavi. Pomisli, naša guvernanta se hoče v istini slovenskega jezika učiti — jaz pa nimam — sram naj me bo — nobene slovnice v hiši. Imaš li kaj pripravnega?“

Advokat se je nasmehnil.

„Menda imam nekod kaj tacega. Ali takoj potrebuješ?“

„Kaj še! Saj to je le ženska afektacija. Kadar jej bom prinesel knjigo, vselej bo prezgodaj. Pa veš kaj, da ne bom več vezal vozlov v ruto — poišči, poišči tisto knjigo ter prinesi jo jutri s seboj!“

„Bom, če jo najdem!“

V tem se je Bolè poslovil.

Hrast je sédel zopet k svoji mizi ter pisal dalje; pa ne več nego dve vrsti, kajti kar sredi stavka se mu je ustavilo pero. Vrgel je je na mizo ter stopil pred svojo malo, lepo urejeno knjižnico, in jel po spodnjih predalih prebirati in premetavati knjige in zvezke. Dolgo je iskal; naposled izvleče vender zaprašeno knjigo tam iz zadnjega kota: to je bila iskana slovenska slovnica. Obriše jo lepo in položi na svojo mizo.

Pa tudi tu ni imela miru.

Kajti doktor je večkrat ponehal v svojem delu, vzel knjižico v roke, naslonil se v stol nazaj, ter mehanično prebiral liste. Gledal je, da li nima slovnica kaj nerodnih obstranskih opazk in proizvodov gimnazijalčeve fantazije; kajti knjiga je bila še iz one dobe.

Digitized by Google

Adjunkt Megla ga je zmotil v tem opravilu. Tudi on je bil vabljen na volčji lov, toda puške ni imel. Doktor jih je imel več, in jedno si je izprosil zdaj Megla.

V tem pa je zazvonilo poludne.

Druzega jutra okoli devetih je bilo zbranih mnogo lovcev in še več gonjačev, kmetov iz okolice, nad Leskovim Brdom, to je dobro uro hoda iz Borja, v gorah, ki se raztezajo na levo od Boletove graščine. Vsi so ravnali jako tiho, in ko so odhajali polagoma na vse strani na odkazana jim mesta, molčali so vestno. Glavni reditelj in vodja te vojske je bil Bolè, in poznali so ga vsi ko strogega poveljnika. Zastavljali so zaporedom več dolin in jarkov, nahajali tudi v snegu dovelj sledu o volku, a volka samega ni bilo na dan. Kosmatinec je sigurno čutil nevarnost ter jo o pravem času popihal čez gore.

Nekateri lovci so bili iz početka silo plahi ter so ostajali rajši bolj v nižavi; med temi sta se odlikovala vzlasti Meden in Megla. Doktor je bil bolj pogumen in ognjen, akoravno je jako previdno izbiral si svoja stališča.

Pa ko se je popoludne vedno bolj kazalo, da je vsa gonja zaman in da volka gotovo ni več blizu tod, postajali so oni plašni lovci tudi bolj pogumni in neutrudljivi. Meden je vpil, da treba še v ta in v oni kotel. Megla mu je pa pritrjeval: in taka prememba se je godila z mnogimi.

Pa solnce, katero je svetilo lovcem ves dan, stalo je že na obzorji, in pot do Boletovega gradiča, kamor so bili namenjeni vsi gospodje, ni bila kratka. Obrnili so se torej proti domu.

Korakali so čez mali greben, ki je bil na obeh straneh gosto porasten z nizkim grmovjem. Adjunkt Megla je bil z nekaterimi drugimi mladimi gospodi že daleč spredaj, ostala družba je šla počasi za njim. Večina gonjačev pa je lezla globoko pod grebenom po ozkem jarku proti dolini. Hipoma zaženo gonjači silen krik, da so lovcem ob jednem noge zastale.

„To je volk!“ vzkliknil je tajnik Koren, ki je stal pred Meglo. Le-ta je silno obledel. A v jednem trenutku so imeli vsi že puške napete razprostrši se po robu. Megla je tekel nazaj, kakih dvajset korakov ter obstal za široko skalo; gori malo nad njim se je prikazal Bolè ter migal, naj miruje in pazi. Krik iz doline je še vedno dvojno odmeval od nasprotnih bregov in razločevati ni bilo možno,

Digitized by Google

kaj vpijejo in kličejo kmetje zdolaj. Lovci so bili tudi preveč razburjeni. Megli in morda drugim tudi je bilo srce kakor kládivo gori v vratu, in brez sape je poslušal, da li se ne bliža kaj po grmovji. In res! Gosto, s snegom obloženo robidovje je rastlo pod njim, in iz istega so molele pol sežnja visoke mlade smreke. In v tej gošči zaropota hipoma nekaj, kakor bi velika žival rila sem skozi. Dva, tri, štirje skoki — in v tem trenutji plane nekaj rujavega tik pred Meglo iz goščave, sneg se zapraši raz smrečevja in ubogi adjunkt odskoči v groznem strahu in z glasnim vzklikom nazaj v nasprotno robidovje ter se prekopicne vznak v sneg in trnje.

A tu poči tudi že Boletova puška in ta strel Meglo še bolj prestraši; ko je bil zlezel iz trnja, kar raz sebe divja po robu, pustivši klobuk in puško v snegu. Smeh in vpitje Boletovo in druzih ga naposled vender ustavi.

„Kaj pa je bilo?“ vpraša Koren, ki je bil tudi malo brez sape prihitel mu nasproti.

„Volk, volk! V sneg me je podrl, še streljati nisem mogel!“ hiti adjunkt ter plaho gleda nazaj.

„No, tu imate volka!“ smeje se Bolè ter privleče rujavo žival iz grmovja. „Kaj tacega pa še nisem doživel, ha, ha, ha, kako krasen salto mortale ste napravili, gospod adjunkt. Samo pete so se pokazale v zraku! Da Vas je ta lisjak tako prestrašil! Ravno komaj, da sem ga še ujel s strelom!“

„Ti vražji lisjak!“ kolne Megla ter brcne jezno na tleh ležečo žival.

Med glasnim smehom in veseljem druzih poiskal je adjunkt zopet svojo puško in svoj klobuk.

„Lisica nerada naleti tako, kakor je ta storila! To je bilo kar nalašč namenjeno našemu gospodu adjunktu!“ deje Bolè ter vrže ustreljeno žival kmetskemu fantu, da jo nese domov.

Dovtipov in smeha ni bilo konca, ko so bili dospeli lovci že na Drenovo, tako da se je tudi potrpežljivi Megla vender malo ujezil ter si vsako nadaljevanje teh opazk prepovedal. Ubraniti se ve da ni mogel, da bi Bolè ne bil pri obedu še jedenkrat svoji soprogi in vsem gostom jako živo opisal prizor z lisjakom. Jezilo ga je sedaj samo to, da je bila tudi guvernanta navzočna, in da se je brez konca in kraja smijala njegovi nezgodi.

Digitized by Google

Mnogobrojna družba je bila jako dobre volje. Na gornjem konci mize, kjer je sedela Boletova soproga med okrajnim glavarjem in sodnikom, pripovedoval je Majaron zopet o svojih lovskih dogodkih, na spodnjem konci pa je tajnik Koren zabaval sosede s svojimi starimi študentovskimi dogodbami.

Guvernanta je sedela poleg Medena, drugi sosed jej je bil pa sodnijski adjunkt. Oba sta se trudila biti duhovita. Hudo konkurencijo jima je prouzročeval na nasprotni strani sedeč komisar okrajnega glavarstva, mlad aristokrat, ki je bil prišel stoprav pred par meseci iz glavnega mesta sem ven na deželo. Poleg onega je imel Bolè svoj prostor, in zraven tega je sedel doktor Hrast.

Le-ta ni mogel prodreti v pogovoru z Elzo, pa se tudi ni posebno trudil; par besed sta izpregovorila sicer, a njega se je polastil čut, kakor bi se ž njo ne mogel sukati v onem lahkem površnjem besedovanji, kakor je to navada v družbah, kjer se govori z jedinim namenom, da se govori. Odkar jej je sedel nasproti, ni bil več tako malomaren, kakor par dnij prej pri spominu na njo. Parkrat se je sicer prav energično vtopil v pogovor z okrajnim glavarjem in hišno gospodinjo, pa kakor onega dne po čitalnični besedi njegove misli, tako so mu silile zdaj oči vsak trenutek h guvernanti. Bila je pa tudi nocoj v priprosti domači opravi še krasnejša, nego onega večera pri besedi; in tudi nocoj je vselej vedela Hrastov pogled ujeti, ne da bi bil kdo drug to opazil.

Po obedu je povabil gospodar gôste v drugo sobo na črno kavo. Nekateri so počeli kartati, drugi so šli pušit v posebno kadilno sobo. Tudi doktor je šel tjà, a ker ni našel ugodne družbe, odložil je zopet svojo smodko ter se vrnil v salon.

Pa tudi tu ni bilo nikogar. Sodil je, da najde tu gospodinjo, kajti o guvernanti je slutil, da ima zdaj posla pri otrocih; a gospa je igrala vist z okrajnim glavarjim, sodnikom in lekarjem. Ko se obrne, da bi šel v igralno sobo, odpro se na drugi strani vrata, in v salon stopi — Elza.

Hrast jej gre naglo naproti.

„Oh, mislil sem, da Vas nocoj ne bodemo videli kmalu," dejal je, „pa zdaj sigurno nimate več opraviti."

„Zdaj ne, ali pa tudi," méni ona ter ponudi doktorju stol poleg kamina. „Gospa Boletova mi je dala pooblastilo, zastopati jo tukaj, dokler ni igra končana; torej imam tudi opravilo!" dostavi smejé se.

Digitized by Google

„In jaz sem vesel, da sem prvi, s katerim imate opraviti," odgovori doktor dobrovoljno ter vzame album z bližnje mize.

Guvernanta je pletla čipke; vsa večerna zabava je imela priprost, domač značaj; saj so bili vsi gospodje v svojih lovskih opravah.

„Da mi ne ostanete jedini klijent!" nadaljuje ona poredno, „slabo spričevalo bi bilo to moji sposobnosti —"

„O, dovoljujte, pokličem Vam celo tolpo!"

Rekši hoče doktor s smehom iz sobe.

„Ne, ne, gospod doktor!" ugovarja ona z neko koketno zaupljivostjo. „Povejte mi rajši, kako ste danes volka lovili!"

„Najzanimljivejše ste že čuli! Kako se je naš adjunkt lisjaka ustrašil."

„To je moralo biti v istini komično! Volka pa ni bilo?"

„V gozdu je bil sigurno, toda pred nami; zajeti ga nismo mogli. Pa tak dan v gozdu je krasen, tudi brez poka, brez zverjadi!"

„Vi ste iskren lovec?"

„Ne iskren in ne strasten! Pa rad grem vender ven, posebno zdaj po zimi, v snegu! Pomislite: mi sedimo cele tedne v tesnih zaduhlih pisarnah, študiramo in mislimo vedno, dokler stoji solnce na nebu in še delj; potem pa, — zvečer — sedimo zopet v dima polni krčmi! Ali ni pač fizično živo potrebno, da gremo časi ven na prosto, na plan, v goro, v gozd? In tudi duševna potreba je!"

„Jaz sem po zimi še malo po gozdih hodila! Ves čas svojega življenja sem prebila po mestih, zdaj sem prvič na deželi, in tudi do zdaj še nisem prišla gori v gozd!"

„O, to morate! Vi ne znate, kako krasno je tam! Vse nizko grmičevje, mlada drevesca, robidovje, vse leži upogneno k tlom, pokrito s snegom, in po kotih in skrivališčih, katere ustvari tako priroda, skače in čvrči jedini stržek — vse okrog je tiho, tako čudno tiho! Po golem bukovji blešči se ivje kakor srebro in pod velikimi jelkami je mračno, temno kakor v cerkvi: zgoraj temnozeleni, s snegom gosto zakriti oboki, spodaj lahki beli sneg, iz katerega gledajo mali šopki rujavega resja, in med snegom in obokom velikanska, sloka debla dreves — kakor umetni stebri! — In tudi tu je tako skrivnostno tiho!"

Doktor se je skoro ugrel. Elza je ponehala z delom ter zrla nehoté začudena vanj.

„To mora biti res lepo!" reče ona poluglasno in zamišljeno.

Digitized by Google

„Da, kako poje pač Vaš pesnik?

Da steht im Wald geschrieben
Ein stilles, ernstes Wort
Von rechtem Thun und Lieben,
Und was des Menschen Hort."

deje skoro prisrčno mladi advokat.

„Zakaj pravite naš pesnik? Saj je tudi Vaš," vpraša guvernanta.

„Mi nismo Nemci, in Vaših poetov si vender ne moremo svojiti."

„Ah, pardon! Vi se štejete k Slovenom; to sem čisto pozabila," smeje se Elza.

Advokatu sta bila ta opazka in ta smeh neprijetna.

„Jaz se ne štejem k Slovenom, gospica, kakor Vi pravite, jaz sem Sloven," reče resno.

„Čudno!"

„Kaj se Vam dozdeva čudno?"

„Čula sem, da je tu na Kranjskem vsa intelegencija nemška, in da se sama šteje za Nemce; in potem ima tu na Kranjskem vsak pravico po svoji volji biti Nemec ali Sloven. Ker pa tako izvrstno citirate naše nemške pesnike, mislila sem —"

„Da se tudi jaz poslužujem te državljanske pravice na laž staviti rodno mater in svojega očeta," pristavi Hrast s pikrim posmehom. „Res je, da vsi, kar nas je izobraženih Slovenov, z malimi izjemami menda, poznamo tuja slovstva bolj, nego svoje slovensko."

„Kaj ima slovenski jezik tudi svoje slovstvo?" ustavi ga Nemka začudenim obrazom; „gospod Meden mi o tem ni vedel ničesa povedati."

„A, on je torej Vaš učitelj! Žal mi je, a čestitati Vam ne morem k tej akviziciji," posmehuje se doktor še vedno.

Guvernanta se je zarudela; a po kratkem molku reče naglo: „Jaz sem Vas morda nehoté razžalila? Pomisliti pa morete, da jaz prej, nego li sem prišla sem iz daljne domačije, o eksistenciji Vašega naroda nisem mnogo znala. Pri nas smatramo te pokrajine za nemške."

„O vem da!"

„Gospod Bolè in gospa me tudi še nista dovolj poučila; jedini gospod Meden se je lotil tega predmeta."

„In kako Vam je opisal našo čitalnico, kjer ste vender sami videli slovensko predstavo, čuli slovensko petje?" vpraša Hrast radovedno."

Digitized by Google

„To je vse izvirno nemško, dejal je, in le slabo na slovensko prestavljeno.“

„O to Vam je izvrsten mož! Pa kaj Vam je povedal o občinstvu, katero ste videli v čitalnici?“

Guvernanta se je ozrla nemirno vanj; porogljivi, pikri naglas v njegovih besedah jo je osupnil.

„O le govorite, gospica Elza!“ nadaljuje doktor; „pa če tudi ne, morda Vam jaz lahko vse narekujem, kar Vam je oni gospod razodel. Dejal je, da v čitalnico zahajajo le čevljarji in krojači, z gosposko suknjo opravljeni kmetje, in kako bi rekel — vsake vrste sodrga. Kdor stoji par klinov više na socijalni lestvi, to se pravi, vsaj tako visoko, kakor ta gospod Meden, oni prihaja le, da se mu čestita, ali pa morda iz sebičnih političnih ozirov. Ali ni tako govoril Vaš učitelj?“

„Tako blizu pač“; odgovori Elza; „pa pustiva ta predmet!“

„O ne; zakaj pač? Jaz Vam morem vender te stvari razjasniti,“ ugovarja Hrast.

„Drugikrat, gospod doktor! Denes Vas to malo razburja.“

In bil je res razburjen, ta mrzli, mirni advokat.

„Pa nekaj vender še!“ reče zopet naglo guvernanta ter upre svoje modre oči v mladega moža, ki je nemirno premetaval liste po albumu. „Ali tudi Vi sovražite Nemce?“

Gledala ga je koketno, ljubeznivo in ustna so bila malo raztegnena na smeh, da je bila videti dvojna vrsta njenih svetlobelih zob.

A ta trenutek temu vprašanju ni bil ugoden.

„Tudi!“ reče Hrast naglo in odločno ter vstane s stola.

Ko blisk se je posvetilo nekaj v Elzinih očeh, pa ostala je mirno ko prej na sedeži in zrla ko prej v svojega nasprotnika; z nedolžnim, naivnim obrazom je vprašala:

„In zakaj?“

Doktor je bil že zopet po polnem miren; kesal se je, da mu je bila tako naglo ušla ona beseda, in zapeljivi smehljaj krasne deklice mu je sezal do srca.

„Tudi o tem govoriva drugikrat, gospica; ona beseda pa Vam ni veljala; tega mi ni treba omenjati.“

Bil je malo v zadregi ter ne ozrši se v Elzo, položil je album na mizo. Zato tudi lahke zasmehljive poteze na guvernantinem lici ni videl.

Digitized by Google

„Oprostite me za jeden trenutek," dejal je zopet naglo. „v garderobi imam nekaj za Vas!"

Rekši odide ven.

Ona ga je radovedno pogledala, a potem vstala in šla pred veliko zrcalo ob nasprotni steni ter popravila si na lahko lase. Nasmehnila se je svoji podobi v zrcalu ter šepnila pred se: „To sovraštvo me miče. Bodemo videli, doklej bo trajalo."

Hrast, vrnivši se, podal jej je knjižico, katero je nosil ves dan v lovski torbi.

„To je slovnica, katero sem Vam obljubil po Boletu."

„Ah, kako ste prijazni! Lepa hvala Vam. Kadar se v prihodnje snideva, čudili se boste mojemu znanju."

„Izpraševati Vas hočem vestno."

V tem trenutji je prišel v sobano komisar, kateri se je bil že naveličal pušiti, in za njim še nekaj druzih gospodov; med njimi tudi Megla. Le-ta in komisar sta se polastila pogovora z guvernanto in doktor je odšel čez nekoliko časa k igralcem.

V sprednji sobi je srečal Medena, a bil je tako nejevoljen nanj, da je šel molčé mimo njega. Oni se za to še zmenil ni; iskal je z očmi Elzo ter hitel v salon.

V Hrastu pa so se budila in bojevala razna čutila, ko je stal za Boletom ter nem gledal, kako kartajo gospodje pred njim. Igralci so bili vtopljeni v igro, doktor pa v svojo ljubosumnjo; kajti tajiti ni mogel, da vsa jeza, katero mu je bila prouzročila guvernantina izpoved, ima izvir v ljubosumnji do Medena. Ta mož sigurno večkrat občuje z Elzo! Pa kaj je tebi do tega? — vprašal se je zopet. Da je zaljubljen, kar tako vulgarno zaljubljen, tega sam sebi ni hotel priznati, — bil je malo ponosen na dosedanjo nezmagljivost; da jo pa ljubi resno, da se rodi v njem ona globoka, goreča ljubezen, katera le jedenkrat objame človeka, — tega pa si ni mogel priznati, kajti življenje in družba sta mu bila vcepila preveč frivolnih nazorov.

Samo jeden trenutek mu je prišla bliskoma ta misel, zaničljivo je raztegnil ustni. Misel je bila s tem završena, absolvirana; v prsih pa mu je vender nekaj ostalo, nekaj težkega, kakor kamen, neka neznana, neumljiva skrb, — ali skoro — hrepenenje.

Ta večer se je potem ogibal guvernante, akoravno je večkrat nehoté pogledal proti salonu, kadar mu je udaril njé zvonki glas na uho. Videl je tudi pri taki priliki, da je prinesel Meden hipoma dva

Digitized by Google

velika šopa krasnih cvetic v sobo ter podaril jednega Elzi; drugi je bil menda namenjen hišni gospodinji.

„Okoren in neroden človek to!“ mislil si je Hrast; „zdaj nosi šopke; neprilično je to in nedostojno.“

Tega pa ni hotel v poštev jemati, da ima Meden kot bližnji sosed in star znanec posebne svoboščine.

Čas je potekal in lovci so se po čaji, kateri jih je ogrel do dobrega, odpravljali domov. Zdolaj je bilo upreženih več vozov, in na te so sedali gospodje.

Doktor je bil jeden zadnjih, ki so pristopali po stopnicah. Pri gospodinji se je bil sicer že poslovil, in Bolè je bil okrajnega glavarja spremil do voza, — a doktor se je še obotavljal v garderobi. Naposled ide vender, a v koridoru sreča, kogar je iskal, — Elzo. Bilo pa je, kakor da bi mu bila ona prišla nalašč naproti.

Iz velikega šopa cvetic, katerega je še nosila v rokah, vzela je dve vijolici ter podavši ji doktorju, dejala šaljivo in s koketno ljubeznivostjo:

„To bodete od Nemke vender vzeli?“

„Oh, gospica, rekel sem že, da Vam ona beseda ni veljala! Ali mi jo odpuščate?“

„Bog varuj! Zarad nje bodeva še računjala!“ deje ona na pol resno, na pol šaljivo.

Pa doktor ni čutil ni jednega ni druzega glasu; vse, kar je govorila ona, dozdevalo se mu je le ljubeznivo. Podala sta si roki, in ona je njegovo tudi na lahko stisnila.

Zdolaj so ga že klicali. Skočil je na bližnji lojterski voz in potem se je odpeljala vsa družba; vsa najboljše volje.

Tudi doktor je bil zdaj vesel in srečen! Glasan ni bil, nego tiho je sedel na svoji deski, v rokah pa je varno držal svoji dve vijolici. K sreči je bila noč jako temna.

(Dalje prih.)

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika probčuje Anton Ukmar.

III. V Egiptu.

Sueški prekop! Dežela faraonska! Starodavne piramide! Kdo bi se ne dal zapeljati taki skušnjavi! Kdor je imel čas in mu je dopuščala stroga služba, pristopil je naši družbi — zbralo se nas je deset — in prihodnje jutro odveslamo s čolnom — kajti ladija je morala zaradi plitvosti ondotnega obrežja ostati deset kilometrov daleč na morji — v Port Saïd, čedno in pravilno zidano, a dozdaj še majhno in neznatno mesto. Toda prerokuje se mu slavna prihodnost in trgovci menijo, da bo Port-Saïd kmalu izpodrinil Aleksandrijo, kar je tudi jako verjetno, kajti Aleksandrija preskrbuje samo lokalno trgovino ter uvaža in izvaža za ves Egipt; Port-Saïd pa posreduje zvezo s zahodom in vzhodom, z Evropo in Azijo; vsak dan se vidi tu po več mogočnih parnikov ali kreniti jo po prekopu proti Rudečemu Morju ali pa priplavati od tam. Ljudstvo tukaj je mešano, kakor po vseh važnejših morskih lokah, največ se vidi tolstozarujavelih Arabcev in umazanih zamorcev, kateri opravljajo težka dela v pristanišči in po ladjah; musulmani in divji beduini tudi niso redki. Tukaj smo opazovali brez zapreke tudi domači nežni spol, kajti Arabkinje niso tako zahaljene in ne skrivajo obraza, kakor Turkinje — morebiti v svesti, da jim tega ni treba, kajti prepričali smo se, da domovina velikega preroka ni ravno neugodna krasnemu spolu. —

Popoludne nas odnese mal francosk parobrod po prekopu do mesta Ismaïlia, glavne postaje sueškega prekopa. Ismaïlia je bila za Lessepsovega delovanja na vrhunci svojega blagostanja, a zdaj je že skoro popolnem propala in le ondotne velikanske delarnice društva vodotoškega vzdržujejo jo še nekoliko. V Ismaïliji se vsedemo na priprosto egiptovsko železnico, katera nas vozi nekoliko časa po prav prijaznih in mikavnih krajih; a kmalu izgine zelenje in kakor bi mignil, vidimo se v neizmerni peščeni puščavi, katera se razteza do

Digitized by Google

rodovitih Nilovih nižav. Pozno na večer dospemo v egiptovsko stolico Kairo in se udinjamo v nekem, po naši blaženi šegi urejenem hotelu.

Zjutraj na vse zgodaj nam pripelje strežaj vsakemu svojega velbloda in voditelja. Urno splezamo tem za nas nenavadnim živalim na hrbet in hajdi iz mesta čez veličastni, sveti Nil proti zahodu. — Kmalu onkraj svete reke, po dolgem in prijetnem jahanji skozi temne in senčnate gozdove visocih palm in s krasnim sadjem obloženih datul, vzprejme nas zopet peščena puščava, kjer smo imeli priložnost opazovati, kake vrednosti mora biti karavanam velblod po tacih nevarnih potih, kjer bi človek, zaupaje sami svoji nogi, moral zabresti v neogibno pogubo. Naš smoter so bile znamenite piramide blizu majhnega umazanega mesta Gizé. Ne daleč za tem mestom se nam prikažejo obrisi teh velikanskih čudes staroveškega sveta, a vidijo se nam neznatni in nevredni imena, katero jim prisojajo: a čim bolj se jim bližamo, tem više rastó iz tál in kadar dospemo do obnožja njihovega, prime nas strah in groza, da smo kar strmeli in molčé občudovali te grozovite prikazni.

Egiptovske piramide se nahajajo med Kairo in Fajumom na meji libiške puščave; dan danes se jih sledi še 67; vsaka piramida je bila kraljeva gomila. Pri mestu Gizé so si izvolili Memfiški vladarji svoja pokopališča in tukaj so zidali velikanske gomile, koje bodo občudovali za nami še pozni narodje. Največja je Keopsova, koja meri na visokost 150 metrov in ima 240□ metrov v podstavi. Heradot pripoveduje, da je kralj Keops 30 let zidal to svojo kolosalno gomilo in potreboval za to delo ves ta čas vsak dan po 370.000 zidarjev. Lehko si je tedaj misliti, kake strašanske vsote je moralo pogoltniti tako delo.

Odločimo se splezati na najvišjo — na Keopsovo piramido. Po dolgem in trudapolnem plezanji dospemo vender s pripomočjo naših voditeljev na vrh, kjer se nam odpre veličasten razgled: vse druge piramide so stale pod nami; proti zahodu se je videla libiška puščava, dokler je oko sezalo, proti vzhodu pa rodovita Nilova dolina, prepreženа kakor s sreberno nitjo, s krasno reko, svetim Nilom. Daleč tam na obnožji pogorja Mokatam se razteza stolica Kairo s svojimi svetlimi mošejami in vitkimi minareti; proti jugu pa in severu neizmerne, tu rodovite, tam nerodovite planjave.

Iz srca zadovoljni s svojo ekspedicijo povrnemo se kmalu popoludne v najhujši vročini — kajti vroče afrikansko solnce je pripekalo,

Digitized by Google

da nam je lil pot čez obraz — nazaj proti Kairi in komaj dospemo v daljna predmestja, ko zatone solnce in v kratkem nastane črna noč, kajti tukaj ne poznajo niti jutranjega, niti večernega mraka, solnce zapade in svetle zvezde se prikažejo na skoro vedno jasnem nebu. —

Le malo časa ostane nam drugi dan ogledati si egiptovsko stolico; priliko sem imel čuditi se samo znamenitejšim mošejam, izmed katerih naj navedem el Hakimovo, el Azarovo in Hasaneïnovo; poslednja je imetna zaradi veličastne kube in dveh silno visokih in vitkih minaretov. Dalje ni bilo časa muditi se, vlak odide še dopoludne in nas odvede nazaj proti Port-Saïdu, kjer stopimo zvečer zopet na domačo ladjo. Ob dveh popolunoči dvignemo mačka in odjadramo počasno proti severu.

26. septembra popoludne se nam prikaže na levici sloviti otok Rod in pred nami visoko, lepo obrasteno kartalsko gorovje. Pot nas pelje v jednega najlepših zalivov vsega Sredozemskega Morja: v krasno luko makriško; njen vhod, kojega obdajejo od treh stranij visoke, zeleno obgozdene goré, spominal me je živo našega kotorskega zaliva, iz katerega tudi ne vidiš druzega, nego modro nebo in visoko kipeče pečine. Drugi dan vržemo mačka pri mesteci Makri, kjer nas pozdravi in prijazno vzprejme ondotni francoski konsul, kajti naša vlada nima v tej lóki nobenega zastopnika. Tudi turško vojaštvo nas počesti nenavadno prijazno in videlo se je, da taki gostje ne zahajajo mnogokrat v makriško pristanišče. Ker nas selo ne zanima, odpravimo se skozi tesne ulice proti jugovzhodu k razvalinam staroveškega mesta Telmessus, kjer se nahajajo še ostanki nekdanjega gledališča, krasni skloniki in še zdaj dobro ohranjena, veličastna pokopališča. Rakve so izdolbene čudovito umetno v visoke, kar navpik proti nebu kipeče pečine, da se nam je kar po glavi vrtelo, ko smo plezali po ozkih, v živo skalo vsekanih stopnicah do njih. Kdo je izdelal ta čudesa? Gotovega nisem mogel zvedeti, a pravijo, da so ta pokopališča še mogočna znamenja nekdanjega perzijskega vladanja v zahodu male Azije.

Nazaj gredé se pomudimo nekoliko v makriškem bazaru, kjer se kupujejo posebno lepe in dragocene šarenice in močni, črni latakija-duhan; vsakdo si izbere kako malenkost v spomin.

Proti večeru odjadramo zopet iz pristanišča in krenivši po noči okoli alepskega predgorja, kjer je stal z jedno nogo znameniti Apolonov

Digitized by Google

kolos, naslanjaje se z drugo na rodski otok, zavijemo jo drugo jutro proti vzhodu v koški zaliv. Zdaj neznatno mestece Budrun, nekdanji Halikarnassus, rojstveni kraj slavnega grškega zgodovinarja Heradota, pustimo na desnici in dospemo okoli poludneva do koške lóke, kjer vržemo mačka in si urno ogledamo mesto in njegove znamenitosti. Turški častniki so bili tako prijazni, odpreti nam vrata zanemarjene in na pol razvaljene trdnjave ter spremljevati nas po mestnih nasipih, kjer se vidi nekoliko starodavnih, kakor kača vitkih topov, katere so menda še nekdanji ondotni vladarji, mogočni Genovčanje, zapustili svojim naslednikom. Ogledamo si še znamenito, velikansko platano sredi mesta in odrinemo precej visoko v goro do senčnatega gozdiča, kjer je stalo nekdaj slovito Eskulapovo svetišče in kamor so vodili staroveške hrome in kruljeve od blizu in daleč iskat ljubega zdravja. Svetišče je zginilo, ni več ostalo sledu za njim; le hladen studenec, prijetno šumljaje zaznamenjuje mesto, kjer je nekdaj Hipokrat delal čudesa.

Pred odhodom na brod se obložimo s krasnimi narančami in sladkim grozdjem, kojega je tukaj tako obilo in tako lepega, da zarad njega otok po pravici slovi za najrodovitnejši med vsemi sporadskimi otoki.

Na večer dvignemo zopet sidro in odplavamo dalje proti Smirni, kjer pozdravimo štiriindvajset ur pozneje svoje stare znance.

Ledene rože.

Sinóči pa burje razsájale so,
Té séverne sape snežéne;
In danes na ôknih mi rože cvetó,
Té rože sreberne, ledéne!

Le cvétite, rože na ôknih mi vé!
Saj dolgo že vas sem želela;
Čepràv vas ne márajo drugi ljudjé,
Iz srca vas jàz sem vesela.

Saj snubi sedàj me, saj prišel je spét,
Ki dél je: „Ostani mi zvesta,
Ko prvi na ôknu cvetèl ti bo léd,
Ti sladka mi bodeš nevesta!“ –

Zató pa, ledéne cvetice, mrtvé,
Jaz dolgo že vas sem želela;
In naj vas ne márajo drugi ljudjé,
Iz srca vas jàz sem vesela!

Gorázd.

Digitized by Google

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

14. Kresna noč.

(Dalje.)

„Bedak, zakaj si pa jih?“ oglasi se vaša gnada, Leskovški Tone, ki je prišel na vrsto za Mačkovskim. Tudi mene so podložniki preklinjali; ali od mene ni dobil nihče ne počenega groša, nikar pošteno desetico. Od kar gospodarim, obiram kmete tako v čisto, da jim ne ostane na kosteh ne toliko zdravega mesa, kar je za nohtom črnega. Gnetem in ožemam jih do zadnje kaplje. Dokaz, da ne lažem, je to, da se ne dobi med njimi niti jeden, ki bi se mogel imenovati premožen ali trden. Berači so vsi od prvega do zadnjega. Če mi potožijo svoje težave, ostanem mrzel kamen brez iskrice usmiljenja. Odgovarjam jim vedno jedno in isto: Kaj meni mar! Zaslovel sem po pravici, da sem najhujši kmetodêr na vsem Dolenjskem. Tudi jaz moram priznati svojo slabost, da me ta čast ni veselila. Hotel sem se je vsaj nekoliko otresti, pa sem sedel in načrčkal dober funt pesnij. Ta dušna paša je bila precej prazna in omledna, zato sem jo zabelil z najmastnejšimi ocvirki: z zlato svobodo, človekoljubjem, blagosrčnostjo, večno resnico, neizgubno pravico, napredkom, sveto jezo na krvnike in zatiralce in drugimi takimi „plemenitimi“ čuti, ki vnemajo otročja srca. Da je svet lahkoveren, bilo mi je znano; ali nikdar ne bi bil mislil, da je tako po polnem slep in brezumen. Mojim predpustnim burkam in čenčam so verjeli ne samo tujci, ki mojih grehov ne poznajo, ampak tudi domačini, znanci in sosedje, ki so videli na svoje oči težko batino, s katero sem udrihal po kmetih in so slišali na svoja ušesa njihovo obupno ječanje in jokanje! Razglasili so me za varuha vseh zatiranih, za zagovornika človeških pravic, za pesnika in preroka svobode! Tuji in domači učenjaki so se tako prismodasto váme zatelebali, da se štejejo za presrečne, ako morejo le dve, tri besedice z mano iz-

Digitized by Google

pregovoriti. Vzbuja mi se ponosno in opravičeno upanje, da bodo počestili leskovškega oderuha še s kakim kamenitim ali bronastim spomenikom. — O teh Tonetovih besedah zagrohota se Satan tako gromovito, da se je Klek stresel. Obimši ga veli: Da si mi zdrav, stari ljubček mojega srca! Kdor tako laže, da mu verjamejo tujci, ni vreden še posebne slave; ali mojster in moj pravi učenec je tisti, ki oslepari sosede in znance. Tvojo zaslugo zmatram za tako odlično in velikansko, da te moramo še na nocojšnjem shodu postaviti in venčati za kralja vseh kranjskih lažnjivcev!

Leskovški Tone odstopi, mesto njega se približata dva Podgorca: oče in sin. Oče je graščak in vaša gnada, sin konjski hlapec. Podgorec-vaša-gnada se pohvali: Ko sem se oženil, prišla je v grad tudi nova dekla. Jaz sem jo rad gledal in njej je bilo to všeč. Predno je minilo leto, rodila mi je sina. Dobil sem mu krušnega očeta, pri katerem je ostal, dokler ni dorastel. Kaj se je pozneje zgodilo, naj pa sam pové. Podgorec-konjski-hlapec veli: Ko sem odrastel, povabil me je oče, da naj pridem v njegov grad služit in jaz sem ga poslušal. Kmalu me je začela njegova gospa rada gledati in meni je bilo to všeč. Predno je minilo leto, rodila mi je sina. Satan se zasmeje: Ta sorodnost je bogme zanimljiva! Vama se more po pravici reči: Tak oče je dostojen svojega sina in tak sin je dostojen svojega očeta.

Za Podgorcema je prišel na poročanje baron Ravbar. Dela, s katerimi se je hudiču pobahal, znana so nam že. Povedal je jedino to novico, da je dal hlapce skoro do smrti trpinčiti, ker mu niso izpolnili ukaza, da bi bili Martinka zavlekli v kako goščavo in obesili.

Še mnogi drugi coprniki so pripovedovali Satanu svoje zgodbe in grehe, ki mi se pa ne zde tako veliki in za naš narod zanimljivi, da bi trebalo jih zabeležiti. O tej priliki moram omeniti tudi to, da priprosti Martinek ni razumel vsega, kar je slišal. Marsikaj je bilo zanj preučeno in previsoko. Česar ni pojmil sam, ni mogel niti drugim praviti. Naši povesti, hvala Bogu! to ne škodi, ker imamo o kleški veselici še druga dobra poročila in to od prič, ki je niso le od daleč gledale, ampak jo uživale. Kar pa so se izpovedovale copernice, bil bi si zapomnil brez težave tudi kak bolj slaboumen človek nego je bil prijatelj Martinek. Hudiča so kratkočasili z novicami in napakami, ki so bile jako strupene in malopridne ali doumne in take, kakor jih od hudobnih in porednih bab pričakujemo.

Digitized by Google

Prva se postavi pred Satana napuhnena raška grofinja in mu začne praviti s hriplim grlom in osornim glasom: Oni dan je prišel k nam župnik, to se ve na južino, pa sem mu rekla: Kaj ne gospod, da je najlepša božja stvarca na tem svetu moj psiček Fidelis, najgrša ž i v a l p a d o l e n j s k i k m e t? On mi neumno odjeclja: I, zakaj pa? Jaz mu pa odgovorim: Zato, ker dolenjski kmet že od daleč smrdi. Če živi človek na deželi in i m a z d r a v n o s, ne more se niti sprehajat iti, ker srečuje povsod te krščene dihorje. Tepec mi začne nekaj kvasiti o božji podobi, po kateri so neki ustvarjeni ljudje in menda tudi dolenjski kmetje. Ha ha ha! Lep Bog bi bil tak, ki je njim podoben! Jaz pa mu zabrusim: Gospod, Vi ste nahodni — Vaših neslanostij sem sita. To rekši obrnem farju hrbet in pobegnem. Od takrat me je razglasil za copernico in tako govori vsaj v jedni reči resnico. —

Za raško grofinjo se oglasi mlada brhovska gospa: Jaz sem že zdavnaj želela nagledati se prav do sita, kako pretepajo tlačane. To je res prijetna zabava. Nekateri krulijo kakor prasci, drugi mukajo kakor krave, tudi sem čula take, ki so rezgetali. In tako sem dolgo pri njih stala in se kratkočasila. Ali nekaj pa mi se je strašno čudno zdelo: zakaj jih tepó samo od zadaj in nič po trebuhu; če bi jih od spredaj, mislim, da bi jih tudi kàj bolelo ali ka-li. Tekla sem k svojemu gospodu in mu razodela svoje mnenje. Ker je dober, obljubil mi je precej, da mi se bo želja o prvi priliki izpolnila. Zdaj pa povej ti, ali ni res čudno, da jih ne mažejo tudi od spredaj? Satan zareži se dobrovoljno: In še kako čudno! Ha ha! Res nova in krasna je ta misel, tepsti kmete po trebuhu! Saj pravim: česar se ne domisli bistroumna moška glava, izdajde nežna, miločutna žena. —

No, podgorska baronovka, s kako dišečo rožico pa me boš ti razveselila? Baronovka veli sladko smehljaje se: Prišla sem brez šale s prežlahtno rožico, ki ne cvete na vsakem vrtu. Privlekla sem na Kranjsko cigane — celo druhal izurjenih tatov in nevarnih potepuhov! Dobro vem, da me bodo za ta dar Dolenjci preklinjali še sto let po moji smrti, ali se presneto malo brigam, kaj porekó ljudje, ko me več ne bo. Osel je rekel: po moji smrti če raste trava ali ne — moja duša bo itak Boga hvalila! E skoro bi ti bila pozabila povedati, kako se je to zgodilo. Ko mi je mož umrl, šla sem popotovat, da se razvedrim. Na Hrvatskem namerim se na cigana Petra, ki je bil spreten kovač pa tudi krepak mož. Povabim ga, da naj se naseli na moji graščini. Takega dobrega kovača sem prav živo potrebovala in res

Digitized by Google

mi je vselej tako postregel, da sem bila zadovoljna. Tudi drag ni bil prehudo. Prosila sem tudi svojega prijatelja, komisarja Muclja, da je potrdil Petru in njegovemu krdelu domovinsko pravico na Kranjskem. Takrat so ljudje veliko ugibali, kateri je prav za prav moj, ali Mucelj ali Peter — ha ha ha, kakor da ne bi mogla biti oba moja!

Baronovka odide. K prestolu prikoraka razkošno oblečena gospa predrznih očij in pravi: Dokler sem bila sama, dejali so mi lilija; šaliti se z moškimi, ni mi se zdelo varno. Od kar sem milostiva gospa, zovó me ljudje: bršlinski spašnik, moj gospod pa mi je dal pridevek: moja koprivica, ker se je spekel, da mi je verjel in se z mano poročil. Lani sem imela samo tri prave prijatelje, med katere to se ve moža ne štejem. Znanci so me tako strašno objedali, da sem rekla: Huje me ne boste mogli, če se zvrnejo name vsi grehi proti deveti božji zapovedi. To je bil uzrok, da sem odprla letos svoje srce kar na stežaj. Šla sem v cerkev in spustila na tla pred mladim gospodom svoj rudeči robec. Gospod ga pobere in prinese, jaz sem pa dejala: Ne tukaj, prosim, domá. Drug pot je padel robec na ulicah pred lepega častnika. Tudi njemu sem velela: Ne tukaj, prosim, doma! Še isti dan sem prosila tako kmetiškega korenjaka, katerega sem srečala na polji, in tako dalje. Kar je ribiču trnik in vada, to je meni moj lepi svilnati robec in brez bahanja smem reči, da ribarim vsigdar vspešno. Znanci me obirajo tudi zdaj, ali nič huje nego lani. Moja povest je končana. Službenica!

Satana je obsulo zdaj močno krdelo jezičnih doktoric. Svoj glavni tabor so imele že takrat v Novem Mestu, ali jako delavne poddružnice so bile tudi šmihelska, kostanjeviška in krška. Mnogim so visela za vratom znamenja svetosti. Društvo je vodila naddoktorica Ana. Ker jo utegnemo še kdaj na Gorjancih videti, naj povem, da se je rodila ta glasovita copernica pod semiškim zvonom in je zmatrala se že veliko let za prvakinjo vseh belokranjskih tercijalek in klepetúlj. Dražila je župljane celo proti vrli duhovščini. Ponosno je stopila pred peklenskega vojevodo in zaregljala: Kosmata mrc... hotela sem reči: presvitli naš gospodar in ljubček! Ne zameri, da ti novic ne bom razkladala, ker se jih je nabralo toliko, da bi potrebovala zanje dobrih štirinajst dnij, ko bi ti hotela povedati le najlepše in najmičnejše. Pa saj nas po večjem že poznaš, kajti nismo priletele na Klek danes prvikrat v gostí. Kar je sol in paprika za oči, to smo mi za poštenje in dobri glas. O vsakem človeku vemo več slabega, nego

Digitized by Google

vsi drugi ljudje in Bog in hudič skupaj. Zemeljska mati do zdaj ni še rodila sinu, ki bi nam prišel na konec.

Kakor jezične doktorice poklonile so se satanu skupno tudi druge copernice, ki so bile obložene z istimi grehi in so živele in čarale v istem kraji. Martinek se je moral čuditi, koliko so jih nekatere vasi premogle. Iz Praproč so privršale na Klek vse gospodinje razven jedne. Sila veliko jih je dala tudi ajdovška srenja, omoženih in samskih. Med njimi je bilo tudi več nedorastlih, ki so komaj po dvanajst let imele. Zdaj je Martinek lahko razumel, zakaj so Ajdovščice tako spretne in srečne svinjarice, da jim niso kos niti za to rejo že od nekdaj sloveče Zakrakovke. Kdor dobiva svete in nauke od samega peklenskega modrijana, ne stane ga se ve težko odkrmiti prasca do štirih in petih centov tudi brez krompirja in oblode. Vsako oko pa je razveselila in zamaknila dolga vrsta šentviških copernic. V brdkem in lahkem trupelci jim je igrála vedra in lahkoživna duša, pa kako ponosno hojo in obleko so imele brez razločka dekleta in žene! Peče, rokavci, krila, robci in prepasniki so bili vsi posuti z migljajočimi mrežami, zobci, vrpcami, ključicami in petljami. Vsak gledalec se je preveril, da je šentviški lišp prava resnica, ne pa le prazna beseda.

Komaj se ta lepa množica umakne, prišvepa in prisopiha stara barura, ki je bila tako razcapana in nakazna, da se je sam hudič ustraši. Iz širokih, do ušes razklepajočih se ust začne kreketati: Jaz prebivam v svojem samotnem hramu na slavni Trški gori, zato mi pravijo tudi trška copernica. Ljudje so mi razgrebali od konca pod s podkvicami in žeblji svojih čevljev, pa sem dejala: brez nastila bodo mi ga razkopali, da se bo še zgrušil; čemu bi ga še pometala? Metlo dejala sem pod streho in jo rabim samo za ježo na Klek. Ravno letos je minilo petdeset let, kar hram ni bil več pometen. Smetij in druge šare se je nabralo v njem toliko, da molé véliki sodi iz kupa komaj do sredine, manjši sodci pa se po polnem skrivajo. Na tem gnoji najrajša čepim pa kdaj podremljem ali pa preštevam svoje plesnive križavce in petice in pričakujem kupcev in priliko, da jih ociganim. Ker mi cerkev ne diši in nikamor ne hodim, ne potrebujem niti nove niti cele obleke. Kadar mi se prehudo kaj raztrga, vzamem svojo jedino debelo iglo in capo zakrpam, kolikor se da. Le poglej, da je že vsa moja oprava sestavljena iz samih krp, izmed katerih si nista ne dve jednaki ni po blagu ni po barvi. Sem ter tja pa je ostalo še dosti duškov in oken — ali kaj za to! Hudič in copernica sta po

Digitized by Google

moji misli toliko lepša, kolikor sta grša. V svoji samoti ne živim tako po pasje slabo, kakor ljudje sodijo. Kurim si prav pridno s starim, sladnim droževčkom. Novic ti nisem prinesla nič in povedati moram ti samo še to, da ti se priporočam za plesalko. Boš že videl, sladki ljubček, kakó mi pojdejo noge v skok. Ho ho ho!

(Konec prihodnjič.)

Pred spomeníkom.

V solnčnem kraji na planjávi
Spomeník iz tal kipí,
Krasen v zôrni razsvetljavi
Sèm v obraz se mi žarí!

Spomenik, oj kámen tožni,
Z divjim bôlom náte zrem
In drhtèč ti venec rožni
Na kamnéni križ pripnèm!

K tebi sem plašnó hitéla
Oh! in jókala glasnó
In iz dnu srcá ihtela
In vzdihávala bridkó!..

Mnogi, mnogi pokopáni
V zorni dôbi tukaj spé,
Z bojno slavo so obdani
In imena jim česté.

Ljubi moj na širnem sveti
Moj zaklàd, zaklad jedín,
Tudi ti v ponôsnem cveti
Pal si, domu zvesti sin!

In pod žalnim spomeníkom
Med drugóvi mirno spiš,
Jaz pa z glasnim divjim vzklikom
Zdaj objemljem smrtni križ!

Oh razmakni se, zidánje,
Ki na vek oklepaš jih
V njih nevzdramno tiho spanje,
Naj zveni mi jok in vzdih!

Kaj mi bôjna slava hoče,
V koji mu blestí imé;
Oh! na glas mi duša joče
In zveni na vek gorjé!

V solnčnem kraji zrèm gomilo,
Kmalu, kmalu moj bo dom;
V njej gorjé bo potihnílo
In potihnil jok in dvom!

In na ônem svetu bova
Srečna zopet, ljubi moj,
In prišlà radóst bo z nova,
Ko bom sklenena s tebój!

—b—

Digitized by Google

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

III.

Simon Jenko — je tudi liričen pesnik. Oglejmo si torej najprej na kratko, kako se odnaša on k ženski, temu neusahljivemu viru poezije in k svetu sploh.

1. Njegova pesen bo nosila njeno slavo „križem svet“, a iz radostnih njegovih solz razcvele bodo rože, vijolice pa iz otožnih. — Ptica v grmovji tožno žvrgoleva in zvezdice na nebu žalostno brlé, ker pesniku je zbolelo srce, da vidi povsodi le žalost. On ljubi njo in ona njega, pa se ga vender ogiba; zato jo prosi, da naj bode njegova. Ona glasno poje, strune ubira, on pa jo posluša blizu pri durih in solza mu lice namáka. — Zastonj! — Brez želje, brez nade tekli so mu dnevi, dokler mu ljubezen ni prestvarila zemlje v nebesa. Pomladni cvet, čas mladih let, kliče pesnika z ljubico pod milo nebo. Ko spava ves svet, pesnik misli zlate pesni, njej jih podava.

Slovo treba jemati, iti daleč čez gore: morda se snideta še kedaj, morda nikdar. Po slovesu se je privlekel nad polje teman oblak: to je žalostna misel sredi pesnikovega srca. Njej je pesnik pesni pel, in ko „njen v Ljubljano pride mož“, dobila bode tudi ona jedne, če tudi očitno njenega imena izreči ne sme, a skrivaj ga povedati neče. Pokopal je ljubezen, ali časi mu vstajejo spomini: kako je zunaj nevihta vila, a njima je bil lep večer; kako je mirno desno mu podala, z levo brisala si solze in dejala, da ga ne drži, če ga srce žene od nje proč; kako je neumni jezik klical: „Zdrava bodi vekomej“, noga nesla ga naprej, a srce vedno hotelo ponoviti blage dni. Trgal je rože njej za venec, trnje ga je ubolo do krvi, a njene radostne oči so mu ranile srce. Zvezde je klicala za priče, da je in bode njegova. Za to na tujem povprašuje zvezde, da li še bije srce zanj, ali one — molčé. Daleč od drage mu teče čas, v spanji se vrača k njej in ona mu zopet poljubljava mlado lice ko nekdaj: zvezde pa ne govore in ne čutijo več, ker ni drage, lepe kakor zora. Zginile bodo sladke sanje, ostale samo solze. —

Digitized by Google

Čez kratkih mesecev pet videla sta se zopet in skoro oba se glasno smijala svoji pretekli — norosti. Najbolje bode za oba, da se pozabi, kar je bilo: on se ne vpraša, kaj ga čaka, ona bi pa rada vernega možaka.

Samo iz njenih očij je bral pravo besedo za čut, gojil iz njenega poljuba nado, ki je nazaj želi, ko je izgubil drago. — Vse bi si oprostil, samo tega ne, da je njó tako neumno ljubil.

Rodoljubno dekle naj ga ljubi, in vsaka misel bode pesen. Vse življenje je posvetil njej, za vso žalost in muke naj mu vsaj pove, zakaj ga ne ljubi?

Mislim, da ta vsebina dolgega pojasnila ne potrebuje; naravno in prosto nam pripoveduje pesnik svoje srčno življenje, bolj žalostno ko veselo. Njegova ljubezen je nekako mladostna. Težko bi bilo posneti iz teh pesnij ljubičino sliko in njen značaj: najbolj karakteristično je še za njo, da sta se oba zasmijala, ko sta se videla čez kratkih mesecev pet. Nekaj časa sta bila oba srečna, vidimo globoko pesnikovo žalost, ko je ločen od ljubice. Vender prenaša tudi smrt te ljubezni — mladostno lehko; ve sicer, da ga ona časi preklinja, ali ne taji, da, ko sta si zvestost prisezala, legala sta oba, in kaj odločno priznava, da jo je neumno ljubil. Torej vse peripetije iskrene ali mladostne ljubezni, ki ne vprašuje veliko, kako in zakaj mari — ljubi.

2. Kakor ima v ljubezni le malo sreče, sodi pesnik tudi življenje sploh bolj mračno: Verjel je modrijanom in leta mladosti starec začel. Od sladkih nad mladosti izpolni se človeku komaj polovica: srce gubi mladostne občutke in javlja se dvom in pesnik na grobeh poje slavo — trohljivosti. Komaj sedemnajst let star, zaničeval je že svet. Življenje so samo sanje (Obrazi VII): obrani si samo spomin jasnih trenutkov (Obrazi XIX). Gorje človeku brez doma, ako zatajiti je

Prisiljen voljo i srce,
Bedakom posoditi
Čas mora, glavo i roke.

Zato v obupnosti prosi od Boga moči, da ostane mož, če se tudi svet ruši okrog.

To so najglavnejše misli, po katerih moremo soditi, kako je pesnik mislil o svetu. Četudi žali, da je modrijanom verjel in starec živeti začel, četudi nam daje „zlato vodilo“ za življenje, da po-

Digitized by Google

zabimo nesrečo, a se spominjamo srečnih dnij: vender so njegovi nazori o življenji sploh bolj mračni. Življenje so težke sanje: pesnika se je zgodaj lotilo zaničevanje sveta in dvom. Priroda je brez sočutja: ona po grobeh razsipava cvetje. A njegovo „Trojno gorje“ je globoko resnično, saj je je pesnik v prepolni meri moral izkusiti sam.

Da Jenku tudi šala in ironija nista tuji, vidimo iz „Našega mačka“, ki jokati začne, ko mu ljubica zboli in ne lovi več mišij, in ko mu jo vzame smrt, začne celo sovražiti življenje in se modro — obesi. Tudi „Hitra sprememba“ čez kratkih mesecev pet je pesniku vzela humor ravno tako malo, kakor šegavo vprašanje; „Kdo je kriv, al ti al jest?“ Pa tudi svojemu dekletu, ki je vzela starca, kaj modro prerokuje, kako bo še stokala.

3. Pesnikovi vzori niso mnogoštevilni. O kakih ženskih vzorih nam ničesa ne poje in celo iz negativne kritike ženstva (pa je ni veliko) ne moremo veliko sklepati o pozitivnem vzoru. Pač pa so njegovi domorodni nazori in vzori jasneje izraženi:

Tujke neče ljubiti, ker neizmerno ljubi naš slovanski rod. Ali slabo smo še razviti: da so v društvu možakov zale gospodične gladko kramljale slovenski, čul je samo v sanjah. Na visoki Tatri želi počivati, dokler bela zora (slovanskega) dneva ne oznani. Bridko žaluje, da mu domovina ni znana, ni spoštovana in da nam zgodovina le pripoveduje, kako rod za rodom — gine. Zato bi pesnik rad klečal nad jamo Sama, vlil si v žile Samovo domorodno ljubezen, in v pesnih navduševal — Slovene.

Adrijansko morje bilo je slovansko (!): vzel ga tuj meč. *) Ako se hočemo rešiti, naj bode naša volja krepka, kakor so naše gore, moč taka, kakor jo imajo naše reke, a srce mirno — ponosno, ko pomladi cvetna naša polja. A ti, Bog, ustvaril si nas ko listja in trave, pol sveta podaril sinom Slave, daj nam sile, da svoje sklepe premenimo v dejanja — brez slabosti. Zato

Naprej zastava Slave,
Na boj junaška kri!

Ko bo on počival v črni gomili, imel bo njegov narod jasne dneve. Sto let bode spal v grobu, potem mu zaigra živo zopet srce

*) Ta pesen se opira na napačno, a prejšnja leta sploh verovano misel, da so bili stari Iliri — Sloveni. Ured.

Digitized by Google

in ogledovat pojde po dragi domovini, da li so se že izpolnile njegove želje, ali pa ima dalje počivati? —

Slovenska in slovanska preteklost je torej žalostna, vender pesnik slovanski rod goreče ljubi, budi ga v pesnih, želi mu trde volje in moči, kliče ga v boj, trdno veruje, da bode imel jasne dneve in v tej veri ni nič „narejenega“, nič pretiranega, nikakega šovinizma: vse je izraz pesniškega navdušenja, čistega in treznega uma, četudi je vse to povedano še občno ter pesnik ne govori drugje ko v „Napreji“ o sredstvih za dosego slovanskega vzora (in vojska je iz mnogih sredstev samo jedno in ne prvo) in tudi ne o vsebini tega vzora. Pa saj o tej bolj globoki in širši vsebini slovanskega kulturnega sedanjega in bodočega — razvijanja slovanski pesniki do sedaj še ne pojo mnogo, pa se tudi v prozi o tem ne piše mnogo (največ pri Rusih).

Kakšno je torej pesnikovo obzorje?

V mladostni svoji ljubezni uživa več žalosti ko veselja ter so njegovi nazori (o ljubezni) bolj mračni ko svetli, kakor tudi o življenji sploh. Vender za to ni niti sentimentalen v ljubezni, niti v svojih nazorih o življenji pesimist: resen je, ali svetska bol ga ne muči. Najbolj je izražen njegov slovanski vzor in v tem pogledu je njegovo obzorje odločno širje ko Levstikovo. Srce mu gorko bije za vse slovanstvo: vemo, da je ljubil posebno Ruse, a hrvatsko-srbsko nezlogo odločno obsojal. Kot liričen pesnik učil se je posebno od Byrona, Lermontova in Heineja (gl. Zvon 1879: Odlični pesniki in pisatelji slovenski Fr. Levca); meni se zdi, da se je ravnal najbolj po Heineji. Posnemal ga je posebno v svojih šaljivo-ironičnih pesnih, ko — kakor nemški pesnik — rad vzvišene čute premenja na prozo in ironijo vsakdanjega življenja. Vender ta ironija za našega pesnika ni tako karakteristična kakor za nemškega. Onega mogočnega protesta zoper sedanjost, ki ga s toliko silo izražava Byron pa tudi njegov učenec Lermontov, naš Jenko — nima.

(Dalje prihodnjič.)

Digitized by Google

Vita vitae meae.

Zgodovinska podoba. Spisal dr. Ivan Tavčar.

I.

Hladnega in meglenega jesenskega jutra v letu 1587. je zapuščal bliščeč sprevod loško mesto, tedaj posestvo bavarskih brižinskih škofov, ter je med pokanjem grajskih topov in med donenjem zvonov krenil po dolini ob Poljanščici. Nad smrekovimi gozdovi po gorskih bregovih so visele meglene proge in nebo samo je bilo prepreženo s sivimi oblaki. Hladen piš je vlekel od severa ter podil megle proti jugu. Prejšnji dan je bil dež razmočil zemljo in črne luže so se prikazovale sredi pota na vsak korak, da je ploskalo in škropilo na vse strani, ko so konji stopali po njih. Samotna je bila dolina in samo vrane, pasoče se po tratinah, vzdigovale so se ter grdo kričale, kakor bi se čudile, da je zašlo v to samoto tako gosposko krdelo. Tu in tam je prilezla iz goščave samotarska rodbina ter klečeč čakala ob stezi, da bi dospel sprevod. In s sabo so privlekli svoje bolnike, ki so ležali tik pota v mokri travi, ter željno pričakovali blagoslova najvišjega svojega pastirja, od katerega so upali duševnega in tudi telesnega zdravja. V resnici je potoval tisti dan ljubljanski škof Joannes Tavčar po dolini v Idrijo ter hotel tudi v Poljanah verno čedo v veri potrditi. Škof je bil tedaj že vladni namestnik v Gradci in obdajal ga je torej ne samo blesk cerkveni, temveč tudi posvetni.

V njegovem spremstvu se je kazalo mnogo več orožja, nego molitvenega orodja, kar so zahtevali tedanji časi, ki so bili burni in surovi. Ni torej čuda, če je škof Joannes popotoval v orožji, kakor zapovednik, komur se pokoré vojne čete.

Na čelu škofovega spremstva je stopalo krdelo pešcev, ki so nosili na ramah ali dolge helebarde, ali pa neokretne muškete. Imeli so nalog, da so čistili tir, metali veje s pota ter odpravljali vsakovrstne druge zadržke. Za njimi je jezdarilo kakih dvajset loških jezdecev, ki so imeli rokave v goste in napete gube nabrane, na nogah pa visoko čez kolena sezajoča obuvala z velikanskimi ostrogami. V

Digitized by Google

rokah so tiščali dolge, gole meče ter temno gledali izpod železnih čelad. Jeden izmed njih je nosil prapor, v svojem polji kažoč grb brižinškega gospoda in škofa. Takoj za temi je jezdaril škof sam z ožjim svojim spremstvom. Bilo je vmes nekaj katoliški veri zvestih plemenitašev, oblečenih v železje, in z vihrajočimi peresi ob čeladah. Tudi nekaj kanonikov je jezdarilo v tej družbi, med njimi stolni prošt ljubljanski, Casparus Freidenschuss, ki je bil tedaj najbolj vročekrvni nasprotnik nemškemu luteranstvu. Potem je prišel zopet oddelek pešcev, ki so bili zadnji v oboroženem sprevodu. Za njimi so se gnetli pisači, kuharji in pred vsem lovski hlapci, katerih jeden je sopel za čedo psov, ki se je pehala pred njim. Drugi so nosili sokole, rogove, loke in pušice. Pravilo se je, da se hoče napraviti lov v pogorji, škofu na čast. Zopet drugi so nosili v vrečah in pletenicah stvari, o katerih se je vedelo, da bi se za škofovo mizo v dolini dobiti ne mogle. Vsa ta družba se je pomikala molčeč dalje, ker so bili vsi pogledi v škofa obrneni, ki se je vestno razgovarjal z loškim oskrbnikom Janezom Krištofom iz Hohenburga, stolnim šolárjem in svétnikom brižinskim. Letá je hodil peš in razoglav ter vodil škofu konja za uzdo. Njegovo vedenje je po vsem kazalo, kako visoko se čuti počeščenega, da sme svojeročno voditi konja, na katerem je sedel visoki cerkveni knez.

„Vaša milost," izpregovoril je ponižno, „pripravite se na slabo pot, in jako se bojim, da Vas bode vsaka kost v telesu bolela, kadar smo dospeli do Visokega."

Visoko je mal dvorec, blizu Poljan ležeč. Tu je obstajalo škofovsko-loško plemstvo, kadar je prihajalo na lov v pogorje.

„Prijatelj!" odgovoril je škof dobrovoljno — govorila sta latinski —, „sedite na konja! Čemu gazite blato? Ali menite, da bi mi srce vzkipelo, če mi vodi konja najmanjši Vaših hlapcev?"

„Vaša milost!" vzkliknil je oni, „ali menite, da imam tako malo pobožnosti, da bi umazanemu hlapcu prepuščal častni ta posel? Vaša milost! jaz sem na svojem mestu!"

Ker ni škof ničesar odgovoril, molčal je tudi Hohenburg. Še le po dolgem molku je vprašal škof: „In kako je zašla kriva vera v te kraje, tako odstranjene od mestnih vplivov?"

„Krivi preroki," odgovoril je stolni šolaster goreče, „krivi preroki so zatrosili strupena zrna tudi v to dolino, in še celo v Poljanah jih imam nekaj sumnjivih ptičev, ki so v črnih nočeh frfota-

Digitized by Google

vali čez gore na Sorško polje in do tiste kričeče vrane, do bogokletneža Kupljenika, kateremu slava Primoža Trubarja spati ni dala. Kaj hočemo! Jaz sem nedolžen in tudi nimam še tiste oblasti, da bi s koreninami vred iztrebil pekla rastline!"

„Ali se z dobro besedo ničesar opraviti ne da?"

„Z dobro besedo, škofovska Vaša milost! S kolom po glavi ali pa s helebardo v rebra, to je najboljša beseda za te satanove naslednike!"

„In kako ste do zdaj postopali?" vprašal je škof rahlo.

„Storil sem toliko, kakor nič! Premilostivi moj gospod in škof brižinski je predober in zvezane so mi roke, da niti najmanjšega ne dosežem. Jedenkrat se mi je povedalo, da so bili štirje Poljanci pri Kupljeniku. Poslal sem oboroženo stražo v vas in polovili in povezali so hudobneže. V verige so jih dejali ter bosonoge postavili v potok sredi vasi. In moji hlapci so jih gladili s šibami. K sreči je bila zima, da jih je malo zeblo, in da se jim je kri malo ohladila. No, pa so konečno otrpneni popadali v vodo, moral sem jih zopet pustiti, in še danes imam prepričanje, da so jih drugi vaščani milovali, da z neznatno to kaznijo ničesar nisem dosegel. Ker to ljudstvo, Vaša knežja milost, mlačno je kakor gorka voda in Kristusa vam zataji za merico ovsa! V slabih časih živimo!"

„Da, v slabih časih," vmešal se je v govor prošt Kašpar, „in sveta cerkev zahteva, da postopajo njeni služabniki kakor goreči meči!"

Škof Joannes je čutil očitanje; ničesar ni odgovoril, in nekaj časa se je zamislil tija pred se. Imel je obilo dobre volje, a blago in rahlo srcé in morda se mu ni brez opravičenja očitalo, da je bil premehak nasproti novim krivovercem. Hohenburg je opazil takoj, da se je zavila govorica na nevarne steze in da se hoče škofa polastiti slaba volja.

„Vaša milost," vprašal je ponižno, „kako napreduje naš Cosemus? Ali ste zadovoljni ž njim?"

Takoj se je razjasnilo lice prelatu. Obrnil je obraz po družbi za sabo in njegovo oko je obstalo nad mladim človekom, ki je opravljen v črni žamet jezdaril v družbi dveh kanonikov. Nežni njegov obraz je bil kakor cvet vzpomladanski.

„Naš Carolus nam napravlja samo veselje," odgovoril je škof radostno, „in Vaše priporočilo, revende, postalo je seme, iz katerega bode vzrastlo mogočno drevo. Naš Carolus bode nekdaj trden

Digitized by Google

steber sveti cerkvi v teh pokrajinah. Ko sem ga na Vaše priporočilo vzel med svoje gojence, pač nisem mislil, da mi bode gospod Bog v njem dodelil toliko tolažbe, in toliko upov, za kar mu dajem tisočerno hvalo! In glejte, očita se mi celo, da sem mu odprl preveč svoje ljubezni, ali moj Bog, ta mladeneč me z vsem svojim življenjem spominja na nebeškega angelja! Ali, če se ne motim, doma je tukaj nekje v dolinah in zdaj se čudim sam sebi, da celo ne vem, kaj so njegovi roditelji. Kdor je pastir svete cerkve, ima toliko skrbij, da na marsikaj pozabi!"

„Sin je plemenitaša," odgovoril je Hohenburg. „Njegovi predniki so posedovali tu v gorah prost dvorec, ki je pa zdaj že davno zapravljen in zajeden. Erazem Cosemus je zašel v letih svoje mladosti med armado Caroli V. Potepal se je po svetu okrog in živel plemenito toliko časa, dokler je bilo mogoče. Pri Mühlbergu so ga posekali luteranski jezdeci na tla in ko je ozdravel, ostala mu je trda desna roka, da ni mogla več meča sukati. Nekdaj je prilezel domov v ponošeni, španski opravi. Od očetne dedščine je dobil leseno kočo in nekaj pedi svobodne zemlje. Slekel je špansko obleko, odložil žamet in široke rokave ter zlezel v kmetsko opravo. Delal in kopal je, ker je moral živeti. Naposled se je oženil nespametnež s kmetico, ki mu je rodila legijo otrok. Iz usmiljenja smo mu dali opravila cerkovnikova in preselil se je v cerkovnikovo kočo tik cerkve. Postaral se je ter izgubil lasé z glave. A svojega plemenitaškega ponosa ni izgubil nikdar! Kadar pride velik praznik; izvleče še zdaj iz zaboja špansko svojo opravo. A postala je lisasta, deloma mu je silno prekratka, deloma pa preširoka, in na premnogih mestih z belo nitjo zakrpana. Kadar lazi v tej obleki okrog, usmiljenja je vredna prikazen. In tudi jaz sem se ga usmilil ter Vam, knežja milost, priporočil njegovega otroka, ki ga bodete vzredili v slavo božjo!"

Ko mu škof ni ničesar odgovoril, molčal je tudi Hohenburg nekaj časa, potem pa vzdihujé zopet pričel: „Ali še nekaj je tu, Vaša milost, kar mi kri stiska iz srca. Bil je tu starejši brat, in spravil sem ga na Nemško. Pred kratkim pa sem dobil poročilo, da je zatajil sveto vero, in da jo je potegnil med učence tistega krivega preroka, Primus Truberus imenovanega, ki je ravnokar stopil pred božjo sodbo, kjer bode izročen peklenskemu ognju za vse gorjé, katero je privabil na sveto cerkev v teh deželah!"

Digitized by Google

„Moj Bog!“ zastokal je prelat, „ali je mogoče kaj tacega!“

„In kar je najhuje, Vaša milost, priklatil se je zdaj ta Jurij Cosemus v to pogorje in sporočilo se mi je, da je hotel pridigovati še celó v poljanski cerkvi!“

„A naš Carolus o tem ničesar ne ve. In dejalo mi je nekaj v duši: ne jemlji ga s sábo! Bolje bi bilo, da ga nisem jemal s sabo. Kamo že sega satan s svojim kraljevstvom! Kaj naj počnemo! Boga in apostolski stol prosim noč in dan pomoči, da bi se mi z božjo pomočjo in pomočjo apostolsko dalo pod varstvom svete device Marije sredstvo na roko, s katerim bi iztrebil to luteransko zló, toliko let že obstoječe!“

In škof Joannes je sklenil roke ter pričel moliti. V tistem hipu so dospeli do mesta, kjer se tik vasi Brodov suče ravno pod potjo globoko, zeleno verje. Ondu pri produ spustila se je tedaj iz gostega bičja povodna ptica ter šinila visoko v zrak, moleč dolge svoje nogé od sebe. Takoj je nastal hrup med sokoličarji. In jeden izmed njih je snel svojemu sokoliču pokrivalce z glave, z bistrimi očmí se je ozrl krilati lovec srpo na okrog, potem pa se vzdignil kakor blisk ter se podil za plenom pod sivo nebo. Vsa vrsta se je ustavila in z radovednimi pogledi opazovala boj visoko pod oblaki. Škof sam se je razvnel in vitez Hohenburg je porabil priložnost, da je visokemu gospodu hvalo pel o bistroumnih svojih sokolih. Še je bilo vse zamakneno v zrak in nikdo ni opazil, kako se je nad potjo izmed vejevja prikazala črna postava v opravi tedanjih luteranskih predikantov. Mož je imel kakih trideset let, ali na bledem obrazu mu je plamtel ogenj tistega fanatizma, ki ga je vzbujal Luter pri pobeglih minihih in oženjenih duhovnikih. Postavil se je na griček ter s sovražnimi pogledi premeril družbo pod sabo. Niti jeden trenutek ga ni preobdal strah in takoj je bil pripravljen, izliti na pričujoče nekoliko tistega historičnega žolča, ki so ga odpadli minihi, po ženskah hlapeči, od nekdaj v obilni meri posedovali. In v resnici je pričel.

„Grešniki iz Gomore in Sodome,“ zakričal je, „otroci satanovi in pekla sadovi! Garjeve ovce, ki ste se v tihi noči priplazile v vrt Gospodov ter ga okužile, da zdaj smrdi kakor gnojnica pod pekočim solncem. Ali dan sodbe se bliža in tudi tebe — s tem se je obrnil do škofa — tudi tebe, rimsko-katoliške nečistnice nečistega hlapca, zadela bo šiba božja, da postaneš v stud samemu peklenskemu očetu. Plameni čistega evangelija vas bodo požgali, kakor je požgal

Digitized by Google

Simson filistejska polja. Čemu lazite todi in čemu prihajate tu sem v mehkih oblačilih, kakor ženska, ki prodaje svoje telo. Ali zapisano je: udaril bom pastirja in razkropile se bodo ovce. Že je dvignena roka božja in udarila bo vas, kakor je udarila nekdaj Kore pregrešno druhal!"

Pri tem je sveti mož pritiskal črno knjigo na svoje prsi ter kričal, kakor bi hotel odgnati armado peklenskih duhov. Janez s Hohenburga se je penil od jeze. S strastno naglico je spravil škofa z mesta ter pustil samo štiri pešce za sabo z ukazom, da naj ulové predikanta. Le-ta pa je na svojem gričku od ponosa se iztegoval ter vpil: „Poglejte jih, kako bežé ti Amalekiti pred božjim služabnikom! Hozana Bogu, ki poveličuje svoje otroke!"

Na stezi pod njim pa so ugibali vojaki, kako bi ga dobili v pest.

„Pustite ga meni!" dejal je jeden, ki je bil slep na levo oko, „premotim ga tako, da bode gluh in slep!"

„Ti prerok na skali," obrnil se je do predikanta, „tebe dobro poznam. Ti in pa tisti Primus Truberus, ki je ušel ljubljanskemu škofu in se zdaj že v peklu peče, sta dva cvinglijanska praseta, za Luciferja neprebavljiva."

Oni na robu je utihnil, potem pa s silnim srdom vprašal: „Kdo govori tu o cvinglijanih? Kdo se predrzne kleti na velikega svetnika Primoža Trubarja? Ti, hlapče, glodaš služabnike božje ter mečeš oznanovalce čistega evangelija v jedno korito s temi svinjami, temi cvinglijani! Bodi proklet zavoljo besed, ki so se rodile iz okuženih tvojih ust!"

Silno se je raztogotil ter strastno skušal dokazovati, kaka huda krivica se godi Primožu Trubarju in njemu, Juriju Kosmu, če se jima očita cvinglijanstvo. Konečno je prišel tako v ogenj, da ni opazil, kako sta mu prilezla hlapca za hrbet. Pograbila sta ga ter pritirala na pot. Vedno je še kričal ter zabavljal na rimskega Antikrista in njegove sinove.

„Kaj počnemo ž njim?" vprašalo se je. „Ali ga hočemo s sabo gnati?" odgovoril je jednooki. „Danes zvečer bo na Visokem nekaj pijače in jaz zasé vem, da se bom upijanil. Ali naj pri tem vso noč pazimo na tega luterskega volka?" Pri zadnjih besedah je sunil predikanta z držajem svoje helebarde v trebuh, da je ječé odskočil.

„Gospod bode poveličal svoje mučenike!" in goreče je pritiskal sveto biblijo na usta.

Digitized by Google

„Jaz nekaj vem," vmešal se je tretji, „čemu bi vlačili to mrhovino s sabo! Tu doli je voda globoka. Treščimo ga vanjo, potem napravimo iz luterana anabaptista in Lucifer bo imel dvojno veselje o njem!"

„Vrzimo ga v vodo!" tulili so vsi. Takoj so pograbili nesrečnega pridigarja ter ga vlekli s pota na rob k vodi. Ravno pod njimi se je sukal velikansk vrtinec po tolmunu in umazane pene so se topile ob skalah pri strani. Nekaj rib je plavalo pri vršini, ali takoj so švignile v globino, čutivši krik nad sabo.

„Hladna bo postelja!" smijal se je jednooki ter z močno roko sunil jetnika z roba. Malo se je opotekal, potem pa z viškom telebnil v vodo, da se je peneče odprla ter ga pogoltnila. Vojaki so grohotaje odšli in niti radovedni niso bili, kaj se bode zgodilo ž njim. Prikazal se je na vršini. Dolga obleka se mu je prijemala udov. Ali vender je plaval ter z veliko težavo priplul do proda na oni strani. Premočen je prilezel na suho. Ali kipeče je vzkliknil:

„Gospod svojih vernih služabnikov ne pokončuje s svojimi valovi, kakor je pokončal nekdaj egipčanske vojske! Ali vas bo pokončal!"

In s pestjo je grozil hlapcem, ki so odhajali po poti. Potem pa je obrnil prestrašene poglede po vodi.

„Sveta biblija!" vzkliknil je bolestno. In v resnici črna njegova knjiga se je sukala ondu sredi vrtinca. Nekaj radovednih rib je prihitelo k njej, ter pluskaje sililo z drobnimi glavicami med svete liste, v vodi razprostrte. Niti jednega trenutka ni premišljeval fantast. In kakor je bil v obleki, spehan in premočen, planil je nazaj v skaljene valove, da bi zopet dobil svoj zaklad. In z vodo se je boril in pojemale so mu moči, ali vender je srečno privlekel knjigo na suho.

„Vita vitae meae!" in pritiskal jo je na usta. Zapustila ga je zavest, da je padel po zemlji. Knjiga pa mu je počivala na srci, knjiga, ki je tedaj pretila prestrojiti nas Slovence v luterane.

(Konec prihodnjič.)

Digitized by Google

Jad.

O svet! kakó si zlovoljân!
Kakó si v dno srcá se mi pristudil!
Najbolj bi bil vesel, da več me zbudil
Na tebi nikdar ne bi dan.

Kakó bi solnca trak bil mil,
Ko zjutraj zora se pred njim razlije!
Da kam drugam mu zlati žarek sije;
Od sveta kužen ne bi bil.

In sredi tihe polnoči
Kakó bi milo zvezda se smehljala!
Da le drugam bi milo luč sijala.
Takó pa srd samó gori.

In kák bi kras bil mavrice,
Ki sedemkrat nebó je premostila!
Kakó drugjé bi me razveselila.
A tu z obupom polni me!

Ker tu ljubezni ni domá,
Je ni! Za njó zastonj je zdihovanje;
Ah! mrzlo je na svetu stanovanje,
In kob človeška žalostna!

Če videl milo lice si,
In vnelo se srcé ti je ognjeno,
Ti čas in dalja je z rokó ledeno
Gasita spet brez milosti!

Če se podoba vtísnila
Ti mila, sládka je v srcé globôko,
Ti čas in dalja jo z zavidno rôko
Iz srede srca kradeta!

Takó ti svet je zlovoljan!
Zató se v dno srcá mi je pristudil.
Najbolj bi bil vesel, da koj se zgrudil,
In koj bi v zemljo bil dejân!

M. Posavski.

Digitized by Google

O občevalnem jeziku na Kranjskem.

Spisal E. Lah.

Na Kranjskem je vpisalo (brez aktivne vojaščine) 447.366 ljudij ali 93²/₃% vsega kranjskega prebivalstva slovenski občevalni jezik; 29.392 ali 6¹/₃% jih je z nemškim občevalnim jezikom; 317 ali 0·066% z laškim, 266 ali 0·055% s hrvatskim, 244 ali 0·051% s češkim, 21 ali 0·004% s poljskim, in slednjič 1 ali 0·0002% z rumunskim občevalnim jezikom.

Na Kranjskem pride tedaj na vsacih 15 Slovencev po 1 Nemec, na vsacih 1411 Slovencev po 1 Italijan, na vsacih 1682 Slovencev po 1 Hrvat, na vsacih 1833 Slovencev po 1 Čeh, na vsacih 21303 Slovencev po 1 Poljak. —

a) Jezikovne razmere po glavarstvih.

Občevalni jeziki po posameznih glavarstvih v odstotkih:

Imena glavarstvom	Prebivalstvo z občevalnim jezikom			
	slovenskim	nemškim	sicer slovanskim	romanskim
1. Postojina	99·30%	0·65%	0· 03%	0· 02%
2. Kamnik	99·29%	0·68%	0· 03%	—
3. Logatec	99·27%	0·61%	0· 06%	0· 06%
4. Krško	99·21%	0·74%	0·004%	0.012%
5. Kranj	98·92%	0·97%	0·002%	0· 11%
6. Ljubljanska okolica . .	98·81%	1·10%	0· 05%	0· 04%
7. Litija	97·95%	2·02%	0· 02%	0· 01%
8. Radovljica	96·14%	3·83%	0· 02%	0· 01%
9. Črnomelj	95·34%	3·79%	0· 83%	0· 04%
10. Novo Mesto	91·35%	8·61%	0· 04%	0·002%
11. Ljubljana	75·92%	22·79%	0· 59%	0· 70%
12. Kočevje	64·48%	35·44%	0· 05%	0· 03%

V štirih glavarstvih pripuščajo Slovenci drugim narodnostim tedaj še menj kot 1%; v dveh menj kot 2%; v jednem le nekoliko

Digitized by Google

nad 2%, v jednem menj kot 5%, v jednem menj kot 9%, v jednem (v Ljubljani) slabo četrtino, v jednem (v Kočevji) pa tretjino.

Razširjenje Slovencev po glavarstvih:

Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki	Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki
1.	Ljublj. okolica	53.289	11·9	7.	Logatec . .	37.344	8·3
2.	Kranj . . .	51.553	11·5	8.	Litija . . .	34.115	7·6
3.	Krško . . .	50.425	11·3	9.	Črnomelj . .	28.241	6·3
4.	Novo Mesto .	42.355	9·5	10.	Kočevje . .	26.703	6·0
5.	Postojina . .	41.076	9·2	11.	Radovljica. .	25.020	5·6
6.	Kamnik . .	38.400	8·6	12.	Ljubljana . .	18.845	4·2

Razširjenje Nemcev po glavarstvih:

Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki	Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki
1.	Kočevje . .	14.674	50·0	7.	Ljublj. okolica	593	2·0
2.	Ljubljana . .	5.658	19·2	8.	Kranj . . .	508	1·7
3.	Novo Mesto .	3.993	13·6	9.	Krško . . .	377	1·3
4.	Črnomelj . .	1.123	3·8	10.	Postojina . .	268	0·9
5.	Radovljica. .	998	3·4	11.	Kamnik . .	266	0·9
6.	Litija . . .	704	2·4	11.	Logatec . .	230	0·8

Razširjenje Italijanov po glavarstvih:

Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki	Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki
1.	Ljubljana . .	172	54·3	7.	Postojina . .	9	2·8
2.	Kranj . . .	56	17·7	8.	Krško . . .	6	1·9
3.	Logatec . .	23	7·3	9.	Litija . . .	4	1·2
4.	Ljublj. okolica	22	6·9	10.	Radovljica. .	2	0·6
5.	Črnomelj . .	11	3·5	11.	Novo Mesto .	1	0·3
6.	Kočevje . .	11	3·5	12.	Kamnik . .	—	—

Digitized by Google

Razširjenje Čehov po glavarstvih:

Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki	Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki
1.	Ljubljana . .	136	55·7	7.	Kranj . . .	9	3·7
2.	Ljublj. okolica	21	8·6	8.	Litija . . .	9	3·7
3.	Logatec . .	21	8·6	9.	Postojina . .	8	3·3
4.	Novo Mesto .	14	5·7	10.	Radovljica. .	5	2·1
5.	Kamnik . .	11	4·5	11.	Črnomelj . .	1	0·4
6.	Kočevje . .	9	3·7	12.	Krško . . .	0	0

Razširjenje Srbo-Hrvatov po glavarstvih:

Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki	Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki
1.	Črnomelj . .	244	91·8	4.	Krško . . .	2	0·7
2.	Kočevje . .	12	4·5	5.	Novo Mesto .	2	0·7
3.	Ljubljana . .	5	1·9	6.	Postojina . .	1	0·4

Razširjenje Poljakov po glavarstvih:

Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki	Število	Imena glavarstvom	Absolutno število	Odstotki
1.	Ljubljana . .	7	33·3	4.	Postojina . .	3	14·3
2.	Ljublj. okolica	5	23·8	5.	Novo Mesto .	2	9·5
3.	Kranj . . .	3	14·3	6.	Logatec . .	1	4·8

Razven omenjenih narodnostij prebiva v Ljubljani še 1 Rumunec.

Razmere med Slovenci in Nemci po glavarstvih:

Jeden Nemec pride v glavarstvu — na — Slovencev					
1. Kamnik . .	313	5. Kranj . .	101	9. Radovljica .	25
2. Logatec . .	162	6. Ljub. okolica	90	10. Novo Mesto	16
3. Postojina .	153	7. Litija . .	48	11. Ljubljana .	3
4. Krško . .	134	8. Črnomelj .	25	12. Kočevje . .	2

b) Jezikovne razmere po sodnijah.

Prebivalci s slovenskim občevalnim jezikom zavzimajo v polovici sodnij po več kot 99%, v osmih še nad 98%, v štirih še zmerom

Digitized by Google

med 90 in 98%; pod 90% pa tudi le v štirih in še celo kočevska sodnija jih ima nad 28%.

Štev.	Imena sodnijam	Prebivalstvo z občevalnim jezikom			
		slovenskim	nemškim	sicer slovanskim	romanskim
1.	Lašče	99·88%	0·12%	—	—
2.	Vipava	99·87%	0·12%	—	0·01%
3.	II. Bistrica	99·83%	0·16%	0·01%	—
4.	Brdo	99·79%	0·21%	—	—
5.	Lož	99·77%	0·15%	0·08%	—
6.	Trebnje	99·62%	0·37%	0·01%	—
7.	Vrhnika	99·59%	0·37%	0·01%	0·03%
8.	Zatičina	99·55%	0·44%	0·01%	—
9.	Senožeče	99·43%	0·45%	0·05%	0·07%
10.	Krško	99·41%	0·57%	0·01%	0·01%
11.	Kostanjevica	99·34%	0·63%	—	0·03%
12.	Mokronog	99·32%	0·68%	—	—
13.	Logatec	99·25%	0·58%	0·01%	0·16%
14.	Škofja Loka	99·14%	0·66%	—	0·20%
15.	Idrija	99·05%	0·93%	0·01%	0·01%
16.	Kamnik	98·91%	1·04%	0·05%	—
17.	Kranj	98·84%	1·09%	0·05%	0·02%
18.	Radeče	98·71%	1·27%	—	0·02%
19.	Radovljica	98·56%	1·37%	0·05%	0·02%
20.	Ljubljanska okolica	98·53%	1·37%	0·06%	0·04%
21.	Metlika	98·47%	1·44%	—	0·09%
22.	Postojina	98·25%	1·69%	0·05%	0·01%
23.	Tržič	98·17%	1·75%	—	0·08%
24.	Ribnica	97·19%	2·80%	0·01%	—
25.	Litija	97·03%	2·91%	0·04%	0·02%
26.	Črnomelj	93·24%	5·38%	1·38%	—
27.	Žužemperk	90·50%	9·41%	0·09%	—
28.	Kranjska Gora	88·81%	11·19%	—	—
29.	Novo Mesto	88·47%	11·49%	0·03%	0·01%
30.	Ljubljana	75·92%	22·79%	0·59%	0·70%
31.	Kočevje	28·15%	71·70%	0·10%	0·05%

Digitized by Google

Razširjenje Slovencev po sodnijah:

Od skupnega slovenskega prebivalstva pripada sodniji:							
1.	Ljublj. okolica	38.552	8·6%	17.	Ribnica . .	12.146	2·7%
2.	Škofja Loka .	23.386	5·2%	18.	Vipava . .	12.018	2·6%
3.	Novo Mesto .	22.956	5·1%	19.	Postojina .	12.001	2·6%
4.	Kranj . .	22.378	5·0%	20.	Metlika . .	11.758	2·6%
5.	Kamnik . .	22.117	5·0%	21.	Kostanjevica.	11.480	2·5%
6.	Litija . .	21.658	4·8%	22.	Il. Bistrica .	10.448	2·3%
7.	Radovljica .	19.220	4·3%	23.	Trebnje . .	10.034	2·2%
8.	Ljubljana .	18.845	4·2%	24.	Žužemperk .	9.365	2·1%
9.	Črnomelj .	16.483	3·7%	25.	Lož . . .	9.194	2·0%
10.	Brdo . . .	16.283	3·6%	26.	Lašče . .	8.935	2·0%
11.	Krško . .	15.737	3·5%	27.	Radeče . .	8.871	1·9%
12.	Vrhnika . .	14.737	3·3%	28.	Senožeče .	6.609	1·4%
13.	Mokronog .	14.337	3·2%	29.	Kranjska Gora	5.800	1·3%
14.	Idrija . .	14.258	3·2%	30.	Tržič . .	5.789	1·3%
15.	Logatec . .	13.892	3·1%	31.	Kočevje . .	5.622	1·2%
16.	Zatičina . .	12.457	2·8%				

Razširjenje Nemcev po sodnijah:

Od skupnega nemškega prebivalstva pripada sodniji:							
1.	Kočevje . .	14.323	48·7%	17.	Radeče . .	114	0·4 %
2.	Ljubljana .	5.658	19·2%	18.	Tržič . . .	103	0·4 %
3.	Novo Mesto .	2.981	10·1%	19.	Mokronog .	99	0·3 %
4.	Žužemperk .	974	3·3%	20.	Krško . .	91	0·3 %
5.	Črnomelj .	951	3·2%	21.	Logatec . .	82	0·3 %
6.	Kranjska Gora	731	2·5%	22.	Kostanjevica	73	0·3 %
7.	Litija . .	649	2·2%	23.	Vrhnika . .	55	0·2 %
8.	Ljublj. okolica	538	1·8%	24.	Zatičina . .	55	0·2 %
9.	Ribnica . .	340	1·2%	25.	Trebnje . .	38	0·1 %
10.	Radovljica .	267	0·9%	26.	Brdo . . .	34	0·1 %
11.	Kranj . .	248	0·9%	27.	Senožeče. .	30	0·1 %
12.	Kamnik . .	232	0·8%	28.	Bistrica . .	17	0·05%
13.	Postojina .	207	0·7%	29.	Lož . . .	14	0·05%
14.	Metlika . .	172	0·6%	30.	Vipava . .	14	0·05%
15.	Škofja Loka .	157	0·5%	31.	Lašče . .	11	0·05%
16.	Idrija . .	134	0·5%				

Digitized by Google

Razširjenje Italijanov po sodnijah:

Od skupnega laškega prebivalstva na Kranj. pripada sodniji:						
1.	Ljubljana . .	172	54·3%	11.	Litija . . .	4	1·3%
2.	Škofja Loka .	46	14·5%	12.	Kostanjevica .	3	1·0%
3.	Logatec . .	22	7·0%	13.	Radovljica. .	2	0·6%
4.	Ljublj. okolica	17	5·4%	14.	Radeče . .	2	0·6%
5.	Metlika . .	11	3·5%	15.	Krško . . .	1	0·3%
6.	Kočevje . .	11	3·5%	16.	Idrija . . .	1	0·3%
7.	Senožeče . .	7	2·2%	17.	Novo Mesto .	1	0·3%
8.	Kranj . . .	5	1·6%	18.	Postojina . .	1	0·3%
9.	Vrhnika . .	5	1·6%	19.	Vipava. . .	1	0·3%
10.	Tržič . . .	5	1·6%				

Razširjenje Čehov po sodnijah:

Od skupnega češkega prebivalstva na Kranj. pripada sodniji:						
1.	Ljubljana . .	136	55·7%	10.	Postojina . . .	6	2·5%
2.	Ljublj. okolica	19	7·8%	11.	Radovljica. .	5	2·1%
3.	Idrija . . .	13	5·3%	12.	Novo Mesto .	5	2·1%
4.	Kamnik . .	11	4·5%	13.	Vrhnika . .	2	0·8%
5.	Kranj . . .	9	3·7%	14.	Senožeče . .	2	0·8%
6.	Žužemperk .	9	3·7%	15.	Črnomelj . .	1	0·4%
7.	Litija . . .	8	3·3%	16.	Logatec . .	1	0·4%
8.	Kočevje . .	8	3·3%	17.	Ribnica . .	1	0·4%
9.	Lož . . .	7	2·9%	18.	Zatičina . .	1	0·4%

Razširjenje Srbo-Hrvatov po sodnijah:

Od skupnega srbsko-hrvatskega prebivalstva pripada sodniji:						
1.	Črnomelj . .	244	91·7%	5.	Novo Mesto .	1	0·4%
2.	Kočevje . .	12	4·5%	6.	Postojina . .	1	0·4%
3.	Ljubljana . .	5	1·9%	7.	Žužemperk .	1	0·4%
4.	Krško . . .	2	0·7%				

Razširjenje Poljakov po sodnijah:

Od skupnega poljskega prebivalstva na Kranj. pripada sodniji:						
1.	Ljubljana . .	7	33·3%	4.	Senožeče . .	3	14·3%
2.	Ljublj. okolica	5	23·8%	5.	Novo Mesto .	2	9·5%
3.	Kranj . . .	3	14·3%	6.	Idrija . . .	1	4·8%

Digitized by Google

Razmera med slovenskim in nemškim prebivalstvom:

Jeden Nemec pride v sodniji — na — Slovenčev.								
1.	Vipava . .	858	11.	Logatec .	169	21.	Metlika . .	68
2.	Lašče . .	812	12.	Kostanjevica	157	22.	Postojina .	58
3.	Lož . . .	657	13.	Škofja Loka	149	23.	Tržič . .	56
4.	Il. Bistrica .	615	14.	Mokronog .	145	24.	Ribnica . .	36
5.	Brdo . .	479	15.	Idrija . .	106	25.	Litija . .	33
6.	Vrhnika. .	268	16.	Kamnik .	96	26.	Črnomelj .	17
7.	Trebnje . .	264	17.	Kranj . .	90	27.	Žužemperk .	10
8.	Zatičina .	226	18.	Radeče . .	78	28.	Kranj. Gora	9
9.	Senožeče .	220	19.	Ljub. okolica	72	29.	Novo Mesto	9
10.	Krško . .	173	20.	Radovljica .	72	30.	Kočevje . .	04

Slovenci prebivajo kot kompaktna masa po vsem Kranjskem, po mestih in na deželi. Slovenstvo je po vseh glavarstvih in po vseh sodnijah, razven kočevske, v veliki večini nad Neslovenstvom. Najbolj slovensko glavarstvo je Postojina, najbolj slovenski sodniji sta Vipava in Lašče. Nemci prebivajo sicer tudi po vseh glavarstvih in sodnijah, kot kompaktna masa pa le po Kočevskem in v Beli Peči. Sami Slovenci in Nemci ne prebivajo v nobenem glavarstvu in le v štirih sodnijah: na Brdu, v Mokronogu, Laščah in Kranjski Gori. Srbo-Hrvatje prebivajo skoro izključivo le po Dolenjskem, in tudi tu skoro brez izjimka v okraji črnomáljskem. Čehi prebivajo sicer v 18 sodnijah in v vseh glavarstvih razven krškega, vender jih pripada več kot polovica Ljubljani sami. Jednake so razmere pri laškem prebivalstvu, samo da prebivajo raztreseni po 19 sodnijah in po vseh glavarstvih, razen kamniškega. Od Poljakov prebiva tretjina v Ljubljani, drugi pa so posamezno razkropljeni po provincijalnih mestih in trgih. Omenjati je naposled še jednega Rumunca, ki biva v Ljubljani.

Digitized by Google

Slovenske naselbine po Furlanskem.

Spisal S. Rutar.

III.

Nasledek slovenskih naselbin po Furlanskem se je poznal kmalu v vsem javnem življenji. Slovenski jezik je postal splošen po vsem Furlanskem, tako da se je smatral kot „navadni ljudski jezik“. Še celo listine ga tako imenujejo. L. 1136. se bere, da se je opatija Moggio (Mosach) imenovala „vulgari vocabolo“: Mosniz, t. j. Možnica (Šumi, Urkundenbuch Nr. 89).

Slovenski jezik so govorili tudi na dvoru langobardskih vojvod v Čedadu. To nam spričuje naslednji dogodek. Roduald in Grimuald sta bila najmlajša sinova l. 610. (611) od Avarov ubitega čedadskega vojvode Gisulfa. Ko je po smrti njiju starejših bratov Tasa in Kakka njiju strije Grasulf prevzel vojvodsko vlado, akoravno sta bila tudi ona dva že v moški starosti, zato se jima je zdelo to sramotno ponižanje in sklenila sta izseliti se s Furlanskega. Stopila sta v malo ladjo in jadrala proti dolenji Italiji k svojemu staremu odgojitelju Arichisu, vojvodi v Beneventu. Ta ja je ljubeznivo vzprejel in kakor s svojima sinovoma ž njima ravnal. Ko je Arichis l. 641. umrl, nasledil mu je slaboumni sin Ajo. Čez jedno leto njegovega vladanja pridejo dalmatinski Sloveni z velikim številom ladij na obalo južne Italije in postavijo tam svoj tabor, katerega okoli in okoli utrdijo s pokritimi jamami. Ko je Ajo na Slovene pridrl, pade njegov konj v jedno teh jam in Sloveni ga umorijo z vsemi njegovimi spremljevalci.

Tedaj pa zve to nesrečo vojvoda Roduald in jezdi hitro v tabor Slovenov in začne ž njimi „v njih jeziku“ govoriti. Hlinil se jim je njih prijatelja in zagotavljal jih svojih miroljubnih namér. Ko je Roduald s tem Slovene omamil, da so postali bolj zaupljivi in niso več tako ostro zvrševali svoje vojaške službe, tedaj jih napade nenadoma s svojimi Langobardi, potolče jih v velikem številu in prisili ostale, da so morali dolnjo Italijo zapustiti (Paulus Diaconus, kn. IV. pgl. 44).

Digitized by Google

Kje se je Roduald slovenski naučil? V Beneventu izvestno ne, ker tam Sloveni niso stanovali. Ne more torej drugače biti, nego da se je bil Roduald že v svoji domovini na Furlanskem slovenski naučil. To je pa le tedaj mogoče, ako se je takrat po Furlanskem in zlasti v Čedadu slovenski govorilo, ako je bil ta jezik tako navaden, da so ga celo na vojvodskem dvoru poznali.

Tudi v naslednjih stoletjih so stali čedadski vojvode v najožji zvezi s Slovenci in so radi pri njih pomoči iskali. Tako je bil l. 663. Lupov sin Arnefrit k Slovencem na Koroško pobegnil, ker se je zbal kraljeve oblasti. S pomočjo Slovencev hotel si je pridobiti čedadsko vojvodino, ali bil je pri gradu Nemas (zdaj Nimis nad Čedadom) potolčen in ubit (P. D. V. 22.). Ko je l. 738. langobardski kralj Liutprand odstavil čedadskega vojvodo Pemma, hotel je ta k Slovencem zbežati in si ž njih pomočjo zopet pribojevati vojvodski prestol. Toda njegov sin Ratchis ga je odvrnil od tega sklepa (P. D. VI. 51).

Iz vseh teh slučajev vidimo, da so langobardski vojvode v prijaznosti s Slovenci živeli in da so morali bržkone tudi njih jezik razumeti, da so si upali s svojo zgovornostjo Slovence na svojo stran pridobivati in jih za svojo korist porabljati.

Ali tudi pozneje je ostala slovenščina v čislih na Furlanskem. Ko je patrijarh Bertrand nameraval v Čedadu vseučilišče utemeljiti, določil je, naj bi se na njem šolali Italijani, Slovenci, Nemci in Madjari. L. 1342. pošljejo Čedadci svoje poslance v Rim, da bi udobili od papeža dovoljenje za utemeljitev. Ali čeravno sta bila papež in cesar s tem zadovoljna, vender je znal padovanski škof vsa prizadevanja uničiti, ker se je bal za svojo univerzo.

Celo gradovi po Furlanskem so imeli slovenska imena, n. pr. grad Nebojse blizu Čedada (primeri pri Jugoslavenih jako navadno ime „Nehaj-grad“). Slovenska imena nahajamo med odličnimi osobami celo v Benetkah, n. pr. Sagorgnano, Gradenigo in Močenigo, ki niso nič druzega, nego slovenski Zagornjan, Gradnik in Močnik.

Kakor pri jeziku, tako nahajamo v vsem javnem življenji slovenski vpliv na Furlanskem. Listine nam poročajo poleg rimske in langobardske tudi o slovenski meri za žito in polje. V navadi je bil tudi slovenski denar, lira schiavonesca, ki se je poleg beneške ali veroneške lire trdovratno ohranila in veljala 8 denarjev,

Digitized by Google

ali blizu 80 naših novčičev. L. 1319. se omenja tudi slovenska obleka „slucha“, katero so po Furlanskem dajali nevestam za balo (Bianchi, Documenta hist. forojul. V Archivu für oesterr. Geschichtsquellen, zv. XXXVI.).

Poleg vsega tega nahajamo tudi slovensko plemstvo na Furlanskem. Med to spada čedadska rodovina Čukov, poitalijančena Zucco in Zuccola. Da je ta rodovina res slovenskega izvira, priča nam njé grb, ki v resnici kaže v svojem polji ptico čuka, n. pr. na jedni hiši v Kobaridu, kjer so imeli Čuki svoja posestva.

Druga slovenska rodovina v Čedadu je bila Bojan ali Bojani. Ker si naši mladi pesniki tako radi pridevajo to poetično ime in ker so čedadski Bojani ozko spojeni tudi s slovensko zgodovino, zato upam, da ne bode nepotrebno, ako o tej rodovini na tem mestu malo obširneje izpregovorim.

Baron Czörnig, kateri bi rad po vzgledu nemških zgodovinarjev vse zatajil, kar spominja na slovensko preteklost, trdi smelo na str. 379. svoje „Zgodovine goriške“, da so bili Bojani stari langobardski plemiči, („ein Adeliger vom alten lombardischen Blute“). Ali prišel je za njim učenejši mož, ki je bolj natanko poznal vsa svojstva langobardskega jezika, t. j. Bethmann, in ta učenjak je z velikim trudom zbral vsa langobardska lastna imena, ki se tu pa tam po zgodovini in listinah raztresena nahajajo, ter jih dal natisniti v „Neues Archiv für deutsche Geschichte“ II. str. 599. In glej, med temi imeni zastonj iščeš Bojanov. In to je prav natorno, saj vsak slovenski otrok lahko spozna, da je Bojan pravo slovensko ime.

Res je pa, da so bili Bojani jako stara plemenita rodovina v Čedadu. Njena imenitnost se spoznava najbolj iz visoke službe, katero je ta rodovina od pamtiveka opravljala pri oglejskem patrijarhu. Odkar so bili patrijarhi postali deželni knezi in vojvode furlanski, hodili so pri svojem nastopu iz Ogleja v Čedad, v staro glavno mesto furlanske vojvodine, da so tu slovesno nastopali svojo posvetno oblast. Ko so se z velikim in sijajnim spremstvom bližali čedadskemu mestu, vzprejel jih je na mostu pred mestnimi vrati najstarejši ud bojanske rodovine, držeč v roki dolg meč, ki je pomenjal sodnijsko oblast. Ko se je potem patrijarh dalje pomikal proti svoji palači sredi mesta, spremljal ga je ob strani dotični Bojan, vedno dolgi meč v roki noseč. Pred palačo dospevši izroči potem meč patrijarhu.

Digitized by Google

To svojo pravico so Bojani skrbno čuvali in branili. Ob času, ko je patrijarh Markvard l. 1366. obhajal svoj slovesni vhod v Čedad, bila sta le dva mladoletna brata Bojana. Drugi plemiči so hoteli torej njih starodavno službo prevzeti. Ali varuh Bojanov, Jakob pl. Claricini, potegnil se je za svoja varovanca ter pripravil vse potrebno, da sta ona sama vršila svojo službo. Za to pa je dajal patrijarh Bojanom poseben beneficij (tako n. pr. patrijarh Bertrand l. 1339. Konradu Bojanu), kateri jih je vezal na dolžnost, meč nositi pred patrijarhom ob nastopu njegove vojvodske oblasti.

Imenitnejši iz zgodovine poznani udje bojanske rodovine so ti-le:

Na početku IV. stoletja je živel Pavel Bojan. Njemu je podelil patrijarh Ottobono de Razzi l. 1309, rodovinski fevd „per fimbriam Cappae“ (To je bil jeden raznih načinov, kako so patrijarhi fevde delili). Tega Pavla Bojana postavi goriški grof Henrik za svojega poglavarja v Tolminu, ko je bil l. 1313. tolminski grad osvojil. Bojan je bil razumen in krepek glavar. Ko so si hoteli Benečani l. 1316. zvijačno osvojiti Tolminsko, prepodil jih je z veliko izgubo iz dežele. Ko je pa goriški grof l. 1319. po pogodbi Tolminsko zopet prepustil patrijarhu, odšel je tudi Bojan s Tolminskega nazaj na Furlansko. L. 1324. ga postavi isti goriški grof Henrik za svojega poglavarja v Tržiču (Monfalcone), katerega je bil tudi patrijarhu odvzel. O Pavlovem sinu Ulriku (Volrico) je samo to znano, da je bil nekoliko časa iz katoliške cerkve izobčen.

Ob tistem času kakor Pavel se spominja Frančišek Bojan, morda brat poprejšnega. Tudi ta je bil vazal goriškega grofa Henrika. Ko se je Frančišek l. 1314. oženil, napravili so v Gorici velikanske bojne igre (Turnier), katere je grof Henrik zelo ljubil. Še l. 1339. se omenja ta Bojan v devínski zgodovini.

L. 1339. je vzprejel že omenjeni Konrad Bojan rodovinski fevd od patrijarha. On je moral torej biti glava rodovine. Ali o njem nam ni nič druzega znano.

L. 1359. je bil Friderik Bojan vicedom patrijarške vojvodine. Ko je takrat patrijarh umrl, izbral ga je oglejski kapitelj za oskrbnika vojvodine ob času sedisvakance.

L. 1366. se nam prikaže drugi Konrad Bojan, ki je bil takrat še maloleten. Ta je dosegel največjo imenitnost vseh udov svoje rodovine. L. 1395. ga nahajamo kot poglavarja mesta Čedada in Tolminskega, ki je bilo takrat od Čedada odvisno. Kmalu potem pa je

Digitized by Google

zapustil Furlansko ter se preselil v Istro. Že l. 1397. je skušal potolažiti prepir, ki se je bil vnel med patrijarhom in mestom Milami (Muggia). L. 1402. in 1403. vidimo ga kot patrijarhovega maršala v Istri, kjer je imel zlasti nalogo braniti patrijarhova posestva od vednih napadov predrznih Benečanov. L. 1407. ga izvolijo Miljani za svojega župana, bržkone iz hvaležnosti, ker je on posredoval med njimi in patrijarhom. Pozneje pa ne nahajamo nikjer več omenjenega Konrada Bojana.

Ob istem času spominja se tudi Matilda Bojan, morda Konradova sestra. Ta se je l. 1393. omožila s Petrom Benonom, in tudi o tej priliki so osnovali povabljeni plemiči velike bojne igre.

V XV. stoletji se ne omenjajo več Bojani. Zdi se torej, da je bila takrat ta rodovina izmrla, ali ne more se povedati, katerega leta. Takrat pa je bila tudi njena dvorna služba prenehala, ker je bila patrijarhova svetna oblast izginila in so Benečani l. 1420. vse Furlansko osvojili. S tem pa je dobil tudi slovenski živelj hud udarec, ker odslej so bili uvedeni po vsem Furlanskem beneško narečje, beneški zakoni in beneški običaji.

Kakor Čuki in Bojani bilo je gotovo še več slovenskih plemičev po Furlanskem. Ali njih imena so se nam deloma poizgubila, deloma se pa iz denašnjih ne da več določiti, katera so slovenskega izvira. Plemstvo ima namreč to čudno navado, da skuša svoj začetek kolikor mogoče v stare čase pomakniti in svoje pokolenje od kake imenitne stare rodovine izvajati. Tako bi redko našel plemiča, ki bi ti hotel priznati, da so bili njegovi pradedi slovenske krví, dasiravno nam zgodovina tudi o slovenskem plemstvu poroča. Rodovina Raunacher (Ravnikar) je n. pr. očitno slovenskega, kraškega izvira in vender Czörnig trdi (str. 686), da se je iz Italije v Istro in na Kras naselila!

Za dokaz slovenskih naselbin po Furlanskem moglo bi se tudi navesti preveliko število slovenskih izrazov v furlanščini. Ali po raznih mestih se to jako menja in tu imajo Furlani več slovenskih besedij, tam menj, kakor je bila dotika s Slovenci večja ali manjša. Splošno se sliši med Furlani govoriti „con lepa maniera“ (mesto: „con bella maniera“). Tako so med njimi kakor pri Tržačanih čisto navadni slovenski izrazi: mlekarica, pesterna (pestunja) i. t. d. — Nasproti pa so tudi beneški Slovenci vzprijeli premnogo italijanskih izrazov v svoje narečje. Italijanski vpliv med njimi se pozna

Digitized by Google

zlasti pri glagolih na irati, katere oni izražajo s končnico ati, n. pr. študijati (študirati), telegrafati (telegrafirati) i. t. d.

Nasledek slovenskega naseljenja po Furlanskem pokazal se je v javnem življenji tudi v tem, da so kmetske občine živele v zadrugah, kar se je pri goriških Furlanih še do denašnjega dné ohranilo. Res je sicer, da so tudi stari Iliri poznali neko vrsto zadrug, tako imenovane „farai“. Ali te zadruge so se odnašale le na skupno obdelovanje zemlje. Zato mislim, da je navada skupnega bivanja vseh sinov in vnukov ž njih družinami pod jedno in isto streho izključivo le slovanskega izvira. Zato nam te še dan danes obstoječe furlanske zadruge jasno pričajo, kako globoko je bil prešinil slovenski duh vse javne ustanove po Furlanskem. Ravno to nam potrjujejo tudi radostni kresi, katere Furlani zažigajo o sv. treh kraljih, tedaj ob času, ko začenja mlado solnce zopet svojo moč dobivati in ko zimska mrzla tmína vedno bolj pojenjuje.

Iz vsega tu rečenega se jasno vidi, kako obširne in goste so morale biti slovenske naselbine po Furlanskem, da se njih vpliv deloma še dan danes pozna in da je v poprejšnjih stoletjih prav globoko sezal v vse javno življenje, tako da ga niti sami italijanski pisatelji niso mogli utajiti. Res je, da se ne pogreša tudi takih, ki trdé, da Slovenci niso nikoli oskrunili lepe „furlanske patrije“ (Glej: Liruti, Notizie delle cose del Friuli, Udine 1876), temveč da so ondukaj od nekdaj živela samo ljudstva plemenitega izvira staroslavnih Grkov (t. j. Veneti) in Rimljanov. Ali upam, da sem v tej razpravici dovolj dokazal, kako ničeve so take trditve.

J. S. Turgeneva „Stihotvorenija v prozê“.

Poznati ruski pisatelj J. S. Turgenev je iznenadil slovanski svet s krasnim božičnim darilom. „Poezije v prozi“ je njegovo najnovejše delo. Napisal jih je na posameznih listkih v zadnjih petih letih vseh skupaj petdeset. Ti listki nimajo posebnega napisa. Pisatelj jih je imenoval na zavitku „Senilia“, urednik „Vjestnika Evropy“, M. Stasjulevič jim je dal naslov „Poezije v prozi“, kakor jih imenuje Turgenev v pismu do redakcije Vjestnikove. Tur-

Digitized by Google

genev namreč piše v listu do M. Stasjuleviča: „Vaš čitatelj naj ne čita „teh poezij v prozi" po vrsti in vseh na jedenkrat; morebiti bi se dolgočasil ter knjigo vrgel iz rok. Ako bo pa čital posamezne, danes jedno, jutri zopet drugo ali katerokoli iz njih, morebiti mu seže katera v srce." V njih popisuje Turgenev razne vtise življenja in obraze iz prirode, a kaže nam v njih tudi svoje nazore o tej ali onej stvari. Vse poezije so pisane jako krasno in zanimljivo ter nam pričajo o izrednem pripovednem talentu slavnega literata. Obelodanil jih je v izvirniku „Vjestnik Evropy" v XII. svojem zvezku. Baš tedaj, ko Vjestnik, donesla je tudi pariška „Revue politique et litteraire" petnajst teh „petits poèmes en prose." Prevod je oskrbel Turgenev sam. Po tem francoskem prevodu so objavili skoro vsi večji nemški listi nekatere poezije v svojih feuilletonih ter jih sodili jako ugodno, kar v Nemcih ni baš navada, kadar govore o slovanskih proizvodih.

Da pa Zvonove čitatelje prepričamo o krasoti teh poezij, podati jim hočemo nekatere v slovenskem prevodu.

Starka.

Hodil sem po širokem polji, sam.

Hipoma pa začutim za svojim hrbtom lahke, previdne korake . . . kdo neki gre po mojem sledu?

Ozrem se — in ugledam malihno, zgrbančeno starko, vso zavito v sive cunje. Samó starkin obraz se je videl iz njih: rumen, nagrbančen obraz z dolgim nosom in brez zob.

Grem k njej . . . Ona se ustavi.

— Kdo si ti? Kaj ti je treba? Si li beračica? Pričakuješ miloščine?

Starka ne odgovori. Jaz se pripognem k njej in zapazim, da so njene oči obdane s poluprozorno, belkasto membrano ali tanko kožico, kar se nahaja v nekaterih pticah: branila je oči bolj pred svetlo lučjo, nego li je treba bilo.

No, ker se starki ni vzdignila ta tanka kožica ter ne odkrila punčica, sklepal sem, da je slepa.

— Hočeš miloščine? — ponavljam zopet svoje vprašanje. — Zakaj hodiš za menoj? —

Starka pa, kakor prej, ne odgovori, ampak se le nekoliko skrči.

Jaz zapustim starko ter grem svoj pot.

In glej! zopet zaslišim za seboj te lehke, izmerjene, da, plažeče korake.

Digitized by Google

— Zopet ta ženska! — dozdevalo se mi je. — Zakaj se mi je pridružila? — V misli utopljen pa pospešim korake svoje. Brž ko ne je zašla s pota, ker je slepa, zdaj pa gre po sluhu za mojimi koraki, da pride skupaj z menoj na svoje stanovanje. Da, tako je!

Nekak nenavaden nemir se polasti mojih mislij: dozdevalo se mi je, da starka ne gre toliko za menoj, ampak da me vodi, ker me zdaj na levo, zdaj na desno meče, in da grem jaz nehoté za njó.

In vender jaz stopam dalje . . . in glej! na samotnem tem potu črní se nekaj in se širi . . . kakor kaka jama . . . „Gomila!“ zabliska se mi v glavi . . . Glej, kam me je vrgla!

Jaz stopim drzno dalje. Starka je zopet pred menoj . . . ona vidi! Z večjimi, zlimi, nesrečo oznanjujočimi očmi gleda na me . . . z očmi ptice ujede . . . Obrnem se k njenemu obrazu, k njenim očem . . . Zopet ta topa membrana, ta slepa in tamna oblika . . .

Ah, mislim si . . . ta starka je — usoda moja. Ta usoda, kateri ne uide noben človek!

„Ne uide! Ne uide! — Zblaznel bi! . . . Poskusiti moram!“ In metal sem se sem in tja, na drugo stran.

Zopet stopam hitro dalje . . . Lehki koraki, kakor prej, šume za menoj, blizu, blizu! . . .

Pred menoj pa se zopet temni jama.

In zopet se obrnem na drugo stran . . . In zopet ta šum za menoj in ta grozna podoba pred menoj.

In kam se nisem vse metal, kakor zajec, kadar ga zapode . . . vse to že! vse to že!

— Postoj! mislim si! — Prevariti jo hočem. Nikamor dalje ne pojdem! — in usedem se za trenutek na zemljo.

Starka stoji zadaj, dva koraka od mene. Jaz je ne slišim, le čutim, da je tudi ona tu. Na jedenkrat pa zagledam: Ta črna podoba za menoj plava, leze proti meni!

Bože! Jaz se ozrem nazaj . . . Starka gleda naravnost na me — brezzoba njé usta pa so skrivljena na smeh! . . .

— Ne uideš! —

Meseca februarija 1878.

Roža.

Poslednji dnevi meseca avgusta . . . Jesen se že bliža. Solnce se je skrilo. Hipoma silna ploha brez grmenja in bliskanja, toliko da se je mimo naše široke ravnine ulila.

Digitized by Google

Vrt pred hišo je gorel in se kadil — ves zalit s požarom zarje in padanjem dežja.

Ona sedi v gostilni (sobi za goste) ter gleda z uporno zamišljenostjo na vrt skozi poluodprte duri.

Jaz sem vedel, kaj se je tedaj vršilo v njeni duši, znal sem, da se je po nedolgi mučni borbi v tem trenutku vdala čutu, s katerim se ni več mogla sladiti.

Na jedenkrat pa vstane, gre brzo na vrt in se skrije. Mine ura, . . . mine druga ura, ona se še ni vrnila.

Tedaj pa jaz vstanem, grem iz hiše, napravim se v drevored, po katerem — jaz o tem nisem dvojil — se je sprehajala tudi ona.

Vse se je potemnelo okrog, noč se je že bližala. Ob potu na mokrem pesku skoz razlito meglo videl se je svetlo okrogel predmet.

Pripognem se. To je bila mlada, komaj razpuščena roža. Dve uri prej sem videl ravno to rožo v njenih nedrijih.

Jaz poberem previdno ta cvet, ki je pal v blato in vrnivši se v gostilno, položim ga na mizo pred njenim naslonjalom.

Naposled se vrne tudi ona, — in prehodivši vso sobo z lehkimi koraki, usede se za mizo. Njen obraz je obledel in oživel, bil je nekako veselo nemiren; njene tamne oči pa so begale po strani. Zdelo se mi je, kakor da so se zmanjšale.

Ona zagleda rožo, zagrabi jo; zapazi, da so cvetni listki umazani, ozre se na me, v njenih očeh pa, ki so bile vedno v jedno stran obrnene, zasijejo solze.

— Zakaj se jokate? — poprašam jaz.

— Da, glejte zaradi te rože. Poglejte, kaj se je ž njo zgodilo. — Zdaj pa sem se hotel pokazati posebno bistroumnega.

— Vaše solze bodo oprale to blato — izpregovorim jaz s posebnim izraženjem.

— Solze ne operó, solze žgó — odgovori ona in obrnivši se h kaminu vrže cvetko v umirajoči plamen.

— Ogenj še bolje sežge solzé — vzklikne ona ne brez drznosti — prekrasne oči pa, blesketajoče od solz, zasmehljale so se drzno in srečno.

Jaz pa sem razumel, zakaj je bila i ona sežgana.

Meseca aprila 1878.

Zadnja poezija v tej zbirki je posvečena ruskemu jeziku. Pisatelja, ki biva daleč od svoje domovine med prijateljskim narodom

Digitized by Google

francoskim, veže močna vez na svoj rod. Materin jezik je, ki ga tolaži v dnevih, usodopolnih njegovi domovini. Prepričan je, da se bodo vremena zjasnila tudi njegovemu rodu!

Ruski jezik.

V dneh dvomov, v dneh nadležnih mislij o usodi moje domovine — ti jedina mi podpora in tolažba, ti veliki mogočni, čestiti in slobodni jezik ruski! — Ako ne bi bilo tebe — kako ne bi obupal gledé na vse to, kar se vrši doma! — Kako ni mogoče verovati, da je bil tak jezik dan velikemu narodu!

Napósled naj omenim, da je izšlo v januvarskem zvezku „Vjestnika Evropy“ novo delo Turgenevo z napisom „Klara Milič“. Datirano je iz Bougivala pri Parizu, kjer biva Turganev po leti. Dovršil je je stoprav meseca oktobra l. l. Izimši „Nov“, katerega je izdal Turgenev l. 1877. je to največje delo, katero je spisal.

Aleksander Hudovernik.

Slovenska književnost.

V.

Pripovedke za mladino. I. Zvezek. Spisal Fr. H. Založil in natisnil W. Blanke v Ptuji 1882, m. 8, 72 str. Cena 20 kr. — **Praktična metodika za učitelje in pripravnike**, sestavil in založil Ivan Lapajne. Natisnil Rudolf Milic v Ljubljani 1882. v 8, 142 str. Cena 80 kr.

V slovenski literaturi je šolsko polje gotovo malo obdelano in vsako cvetlico, ki tu vzraste, moramo z veseljem pozdravljati. Pred kratkim je razveselil slovensko šolsko mladino gosp. prof. Hubad s prvim zvezkom svojih „pripovedek za mladino“. (Primerjaj „Ljublj. Zvon,“ II. 777. str. Ured.) Kako dobro je gospod pisatelj s to knjižico ustregel, razumemo najbolje, če pomislimo, da imamo razven Tomšičevega „Vrtca“ jako pičlo število za nežno mladino res sposobnih slovenskih knjig. Družba sv. Mohorja ima sicer v svojih knjigah mnogo tvarine za mladino, a večinoma le za odrastlo mladino. Želeti bi bilo, da vsak učitelj na Slovenskem gleda na tó, da si vsaj šolska knjižnica oskrbi te pripovedke; preverjeni smo, da bodo otroci z veseljem sezali po njej. Jezik je prav priprost, kakor gospod pisatelj pravi o knjigi: „namenjena je mladini“. Taka je tudi tvarina. Knjižica obseza na 72 straneh sedem kratkih pripovedek, kar je pri nežni mladini veliko vredno. Tvarina je vzeta iz

Digitized by Google

čisto slovanskega, osobito jugoslovanskega narodnega pripovednega pesništva. Naša želja je, da bi nas gospod pisatelj kmalu zopet razveselil z II. zvezkom. —

Isto tako veseli pozdravljamo tudi Lapajnetevo praktično metodiko, katera je slovenskemu učitelju in pripravniku dobro došla. V njej se razpravljajo vsi predmeti ljudske šole tako, da se podajejo pri vsakem predmetu najprej občna pravila, potem splošni naučni načrti in nadrobni učni načrti (po berilih) in pri nekaterih tudi učni poskusi (večinoma po slovenskih šolskih listih). Občna pravila in splošni učni načrti so posneti po „učnih načrtih za ljudske šole v Primorji“, katera dežela je jedina nove učne načrte s prav obširnim navodom razglasila tudi v slovenskem jeziku, za kar moramo v prvi vrsti hvaležni biti prezaslužnemu g. dež. šolskemu nadzorniku vitezu Klodiču-Sabladoskemu.

Pri uvodnih pedagogičnih opomnjah se prav dobro poudarja, da naj si učitelj sestavi nadrobni učni načrt za vse leto ali za več mesecev naprej, in gledé obravnavanja beril, da ni vsaka bralna vaja sposobna za vaje v čitanji, za slovnico, pravopis in spisje, za realije in moralične nauke ob jednem. — Učitelj torej ne sme vseh vaj po jednem kopitu obravnavati. Pri predmetu „slovenščina“ se prav dobro razmotrava, kako je obravnávati berila. O slovniškem pouku pravi g. pisatelj, da, akoravno se v ljudski šoli ne dopušča znanstvena sistematika, vender na nje mesto ne sme stopiti breznačrtnost, temveč učitelj si mora sam narediti sistem. V spisne vaje naj mu osobito služijo realije. Pri pravilih za „zemljepis“ se zahteva, da ima vsaka šola natančnejši načrt svojega kraja. To je važno, ker le na tej podlagi se otroci dovedó do tega, da razumejo zemljevide. Pri „zgodovini“ naj se učitelj ozira na domovinsko-pomenljive dneve. Zgodovinski uk naj ima životopisno obliko in naj se kolikor možno veže z zemljepisom. Gosp. pisatelj deli zgodovino v krajevno, domovinsko in občno in pridéva tudi tri take učne poskuse. Umestna je tudi opazka, da je v naših berilih premalo omenjen cesar Karol Veliki.*) Za „prirodopis“ je jako potrebna prirodninska zbirka, katero marljiv učitelj lahko sam napravi. Navedena metoda je prav dobra. Pridejan je obširnejši nauk o zdravji, kateri je v berilih premalo zastopan. Pri „prirodoslovji“ so prav dobre opazke gledé poskusov in aparatov.

Tako so obravnavani vsi učni predmeti, samo da se zadnji predmeti bolj na kratko, bolj površno obravnavajo, iz česar se vidi, da je

*) Nam Slovanom sta sv. Ciril in Metod prav tako imenitna kakor Karol Veliki. Zakaj naj bi šolska berila slovenska proslavljala samo nemške velikane, a po polnem molčala o slovanskih? Ured.

Digitized by Google

gosp. pisatelj knjigo prehitro delal. Imela bi obširnejša biti, da bi bili vsi predmeti jednako zastopani. Pri „petji“ n. pr. je metoda premalo razpravljana in niti Weinwurmova, najboljša metodika v tej stroki, ni omenjena. O petji po notah in o ritmiki g. pisatelj prav malo pripoveduje in prva naloga pouku v petji mu je, da se otroci kar največ pesnij po sluhu peti naučé. Kdaj jim pa hoče učitelj sluh in ritmični čut vzbujati, kadar šole zapuščajo? Pri „pisanji“ pa se nasprotno več zahteva, nego se dá doseči. Napačno je, da se tu zahteva v ljudski šoli pisanje na čist (nenačrtan) papir, kjer je gledati na pravo ležo, pravo zvezo in pravilne črke. Kdor je pozneje primoran pisati na čist papir, bode si že v sili pomagal s podkladkom, dokler ni vajen brez podkladka. Sicer se pa v življenji največ piše na rubriciran in načrtan papir, kakeršen je zdaj sploh za pisma v rabi, kupčijske in obrtnijske knjige pa so rubricirane. Pisanje francozke okrogle pisave v 5. in 6. letu, kakor se tu zahteva, dalo bi se pri tako pičlih pisalnih urah uvesti samo na kvar navadne latinice, ker bi se otroci potem odvadili pravilne leže, pravilnih oblik in pravilnega držanja peresa. Sicer pa za Kranjsko tudi ni predpisana ta pisava. Pri „merstvu“ se omenja, da risanje mrežnikov in sestavljanje geometričnih teles pouka ne pospešuje. Skušnja pa nasprotno uči in slavni Močnik ravno to priporoča in to delo tudí otroke, osobito dečke, jako zanimlje. Za risanje gosp. pisatelj priporoča Tretau-ove predloge. Prav; ali omeniti bi bil moral, da črta nima nič sence, kakor se v teh predlogih nahajajo senčnate črte (Schattenlinien) pri plošnatem ornamentu; pri Eichterji in Grandauerji tega pogreška ne nahajamo. Govori se tudi o risarnici na ljudski šoli; rad bi vedel, v koliko ljudskih šolah na Slovenskem so posebne risarnice. — Jezik je dober in umljiv, razven nekoliko malih nedostaktov, kakor so n. pr. bralni kos (Lesestück), berilna vaja (Lesestückübung) mesto berilo, slovka mesto zlog (Silbe). — V obče pa bode knjiga gospodom učiteljem prav dobro ugajala in zato jim jo prav toplo priporočamo, gospodu pisatelju pa želimo ž njo najboljšega vspeha. —m—.

Daniel Lichard †.

Zmerom je ista žalostna pesen, kadar se piše ali govori o naših severnih bratih Slovakih. Beremo samo žalostinke o tem potlačenem slovanskem plemenu, ki šteje gotovo nad dva in pol milijona duš. Kriva te žalostne usode je najbolj splošno znana golobičja narav tega brat-

Digitized by Google

skega plemena v sosedstvu brezozirnih Madjarov, ki niso svoje čudi in naravi od Arpadovih časov dosti izpremenili. Ako bi Slovaki imeli mesto golobičje nekoliko tigerske krvi v sebi, bili bi dan danes v parlamentu v Pešti zastopani vsaj s kacimi 50 poslanci, v tem ko zdaj nimajo niti jednega. Že stari Deak, o katerem se je reklo, da je najpravičnejši Madjar, izdal je parolo o Slovakih: „minden áron buktatni", t. j. ubiti jih na vsak način! In te parole Deakove drže se dan danes vsi Madjari ter jo izvršujejo dejanski v vsem javnem življenji, bodi si v cerkvenih ali šolskih, literarnih ali socijalnih vprašanjih. Vsacega narodnega človeka, ki ima pogum priznavati javno, da je Slovak in Slovan, proglasé precej Madjarji panslavistom in proganjajo ga potem neusmiljeno v javnem in privatnem življenji. Zategadelj je skoro vsak Slovak, ki nosi gosposko suknjo, gotovo pa vsak plemenitaš („nemes ember"), — katerih je neštevilen broj, — gotovo madjaron in strasten renegat.

Letos so imeli v Požunu nekteri slovaški rodoljubni mladeniči dijaki med seboj literarno društvo, v katerem so se vadili v govoru in v pisavi svojega v srednjih šolah po polnem zanemarjenega materinega jezika. Ravnatelj pravne akademije in senat, ki sta po ovaduhih to zvedela, nista pohvalila vzornih rodoljubnih dijakov, temveč izključila sta jih iz pravne akademije zavoljo dozdevnih panslavističnih agitacij.

Ko so se dijaki in ž njimi vred skoro vsi slovaški rodoljubi pritožili zavoljo te krivice pri ogerskem ministru nauka in bogočastja, poostril je taisti vsled te pritožbe to kazen tako, da je te dijake izključil iz vseh ogerskih učilišč in ob jednem ukazal, da ne more niti jeden teh vrlih mladeničev za večne čase dobiti nobene niti državne niti cerkvene službe na vsem Ogerskem! Še Mithad paša ni svoje dni tako kruto postopal proti Bolgarom. Madjari so sklenili v klici zatreti vsako rodoljubje pri Slovakih, naj že velja kar in kolikor hoče.

Zaradi tega je smrt vsakega slovaškega rodoljuba, boritelja in pisatelja narodnega neizmerna izguba za ta nesrečni bratski narod, kateremu hočejo Madjari s pomadjarjenjem mladine vse žile podvezati. Zavoljo tega nas je jako užalostila vest, da je 19. novembra l. l. stari Daniel Lichard, blaga, neutrudljiva, neumorna in neustrašljiva duša, ulegel se k večnemu pokoju. Res, da je bil že Lichard v 70. letu, ali tem večja je njegova izguba, ker je že zdaj ni nihče pričakoval in ker je pokojnik še delal tri dni pred svojo smrtjo.

Lichard spada med staro gardo slovaških rodoljubov, kateri se prištevajo pokojna Štur in Tot Pauliny, še živi Hurban, Skultety, Mudron, Pič, Sasinek in drugi.

Digitized by Google

1828. leta je on na evangeljskem liceji — kajti bil je protestant — v Požunu osnoval „literarno jednoto slovensko“. Slavni ranjki Ljudevit Štur je sam priznal, da se je v tem dijaškem društvu izcimil pri njem trdni sklep posvetiti vse svoje življenje slovaškemu narodu.

Književno je začel Lichard delovati v českem jeziku. Ali že 1845. leta sta začela on in Štur pisati „Národne Slovenske Novine“ v slovaškem narečji. Lichard pripoveduje večkrat, da je njemu in Šturu to na misel prišlo, ko sta peš popotovala jedenkrat iz Požuna v Modro, ker sta uvidela, da samo s tem sredstvom je mogoče Slovake oteti iz madjarskega žrela.

Ko so se pod Bachovim absolutizmom Slovaki literarno nekoliko slobodneje gibali, začel je Lichard spet češki pisati v svojih „Slovenskih Novinah“ in v svojem „kalendarji“. „Novine“ in „kalendar“ je polnil Lichard skoro čisto sam in ravno zavoljo tega je bila njiju vsebina tako izvrstna, da mora človek še dan danes brati znanstveno-popularne spise Lichardove s pravo slastjo. Ko so Madjari 1867. leta prišli spet do neomejene vlasti, vrnil se je Lichard v pisavi spet v slovaško narečje; zakaj? to smo že poprej omenili.

Lichard je gotovo napisal v českem in slovaškem jeziku celo knjižnico. Največ se je sam pečal z matematiko in s prirodoslovjem in sorodnimi znanostimi, vrhu tega pa z narodnim gospodarstvom.

List njegov „Obzor“, katerega je z jednakim veseljem prebiral kmet in učenjak, doživel je 20. tečaj. Zaradi teh zaslug ga je tudi hrvatsko gospodarsko društvo v Zagrebu imenovalo svojim počastnim članom 1879. leta. Od večjih njegovih del je najznamenitejše: „Slovinska obrazkova čitanka hospodarska“ v dveh debelih zvezkih. Kritika je rekla, da se v tem delu zrcali „nezroneny, svieži duch našeho najstaršieho žijuceho spisovatela“.

Lichardov slovenski „kalendar“ se je razširjal vsako leto v 5000 iztisih med slovaškim ljudstvom in je neizmerno mnogo lepih naukov posejal na dobra in plodovita tla.

Kakor smo rekli, bil je Lichard po veri protestant in sicer duhoven — superintendent, ali ves čas skoro 50letnega svojega književnega delovanja ni nikoli ne z najmanjšo besedico razžalil verskega prepričanja katoliške polovice svojega naroda. Brez razločka vere so ga vsi Slovaki spoštovali, kakor svojega očáka. Bil je Slovakom pisatelj in rodoljub, pravi naš Slomšek.

Hrvatski „Pozor“ pravi o njem v listu od 24. novembra 1882. leta in s tem tudi sklepamo to črtico:

Digitized by Google

„U Lichardu ugasla je slovačkomu narodu blaga luč, koja mu je v tmini narodne težke borbe milo svietila brez praska i huke, al uviek jednako, uviek mirno, uviek sjegurno.

Kad bi on po svojoj novinarskoj dužnosti javio smrt, kojega starijega zaslužnoga Slovaka, uviek bi dodao: „i opet ode jedan iz naše stare garde. Bog mu dao duši vječni pokoj!“ Tako i mi danas iz slavenskoga juga dozivljamo duši uzor-poštenjaka, veterana medju pisci slovačkimi: „Bog Ti dao vječni pokoj, a skori spas tvomu puno izkušanomu, mnogo progonjenomu, od Tebe toliko ljubljenomu narodu!“

Dr. V. Zarnik.

Dva nova poljska groba.

Drugega za drugim pobira nam neusmiljena smrt s književnega polja slovanskega, ne poprašujoč po tem, ali se je pa rodil tudi že drug mož, ki bi mogel stopiti na pokojnikovo mesto ter nadaljevati prekinjeno delovanje njegovo.

Februvarija meseca sta zopet umrla našim bratom Poljakom dva najpridnejša književna delavca. Naš namen ni, v naslednjih črticah vsestranski opisati njijino življenje in pisateljevanje, kar je zavoljo obširnega njijinega delovanja tudi jako težavno: nam bodi dovolj, ako s svojim nekrologom opozorimo slovenske bralce na to bridko izgubo in vzbudimo v njih čut spoštovanja za — Józefa Szujskega in Wacława Aleksandra Maciejowskega!

* * *

V Józefu Szujskem ne obžaluje poljski narod samo profesorja domače zgodovine, tajnika krakovske ‚akademyi umiejętności‘, konservatorja arhivov galiških: v njem objokuje tudi pesnika in moža, kateri mu je neutrudno pripravljal pot k bodočnosti, kateri mu je bil svareč učitelj, vdan mu z vso ljubeznijo svojo!

Porojen l. 1835. v Tarnovu obiskoval je Szujski najprej v rojstnem mestu gimnazijo, pozneje pa krakovsko in dunajsko „wszechnico“, kakor imenujejo Poljaki univerzo. Dokončavši velike šole, naseli se na dednem posestvu Kurdwanowu ter se posveti književnosti. Prve njegove plode, lirične pesni in povesti, nahajamo v „Dzienniku literackim“ in „Dodatku do Czasu“. Največje vrednosti iz te dobe so pač drobne njegove pesni, znane pod naslovom: Poważne chwili Jerzego Prawdzica

Digitized by Google

(Ozbiljni trenutki Jurija Pr.). Ali tudi drugi, obširnejši njega umotvori so se prikupili občinstvu, n. pr. Śmierć [smrt] proroka, Sługa grobów in Czyste dusze. Posebno prijazno so bili sprejeti njegovi humoristični obrazi v vêrzih in prozi, iz katerih naj imenujemo le tri: Obrona Częstochowy czyli historya cudowna a prawdziwa o Jacku Brzuchińskim (Obrana Częstochowe ali čudna pa resnična povest o Jacku Trebušniku), Przygody pana Sylwana (Kaj se je prigodilo gospodu Silvanu) in Historya szlachcica na bruku (Povest o szlachcicu na cesti).

Še lepši vspeh je imel Szujski na dramatičnem polji, kjer je z največjim veseljem gojil zgodovinski igrokaz. Ako izvzamemo nekaj mest, so ti umotvori v slikanji časov in osob po polnem dovršeni in prigotovili so tudi Szujskemu jedno iz prvih mest v poljskih dramaturgih. Najlepše igre so: Halszka z Ostroga (1858), Dzierżanowski (1859), Królowa [kraljica] Jadwiga (1860), Jerzy Lubomirski (1865), Zborowski (1865), in komedija Adam Szmigielski: vse pa preseza brez dvojbe tragedija Wallas, kateri je snov vzeta iz škotske zgodovine. — Poleg izvirnih podajal je Szujski občinstvu tudi preložene drame, Aischylovega „Agamemnona“ (1864) in „Ukovanega Prometeja“ (1866), pa Aristofanove „Viteze“ (1867).

Največ in zaslužene slave pa si je pridobil Szujski s svojim delovanjem na polji domače zgodovine. Že iz slik družbinskega življenja, katere je izdal pod naslovom „Portrety Nie-Van-Dyka“ l. 1860., kaže se nam živo njegovo zanimanje za zgodovino. Po tedaj je začel pridno truditi se na zanimljivem tem polji, katero je od l. 1861—1865. skoro izključivo obdelaval. Tega truda sad je bilo delo „Dzieje Polski podług ostatnich badań spisane“ (Zgodovina Poljske, spisana po novejših preiskavah; Lwow pri Wildu 1862—1866, 4 zvezki). Ta knjiga je še dozdaj najboljša in najpopolnejša zgodovina poljska, dasi jo je Szujski začel pisati, ko se še ni bil uglobil po polnem v svoj predmet; to se jasno vidi na posamičnih zvezkih, med katerimi preseza po vrednosti vsak poznejši vse poprejšnje tako, da se sme poslednji imenovati po vsem izvirna in odlična knjiga.

Od te dobe je postala Szujskemu zgodovina najljubši predmet in največ del njegovih odslé se bavi ž njo. Razven zgodovine o literaturi pri nekerščanskem svetu (Dzieje literatury świata niechrześcianskiego) in predlanskim izišle nemške knjige „Die Polen und Ruthenen in Galizien“ (pri Prochaski v Tešinu), omenjati hočemo

Digitized by Google

le monumentalno njegovo delo, zbirko zapisnikov o vladnih zborovanjih od l. 1548 dalje, katere je izdal v akademičnem zborniku „Scriptores rerum polonicarum“; tega dela je izšlo do zdaj, ako se ne motimo, 5 zvezkov.

Mnogo Szujskega razprav in kritik raztresenih je po različnih zbornikih in časopisih, posebno v ‚Archivum komissyi historycznéj‘ in v „Przeględzie Polskim“. Prvi zbornik, ‚Archivum‘, počela je izdavati po njegovem nasvetu akademija krakovska; sličen je nekam ‚Starinam‘, katere izdaja jugoslovanska akademija. ‚Przegląd‘ je začel Szujski sam uredovati v zvezi s prijateljema Stanisł. Twardowskim in Stanisł. Koźmianom, ko je bil dovršil svojo zgodino.

Tudi na političnem polji je bil Szujski delaven. L. 1867. in 1870. izbrali so ga veliki posestniki sandeški za svojega poslanca v deželnem zboru gališkem; zavoljo svojih zaslug pa je bil poklican pozneje tudi v gosposko zbornico. Se vé, da to delovanje nima tiste znamenitosti, kakor prej omenjeno na literarnem polji in vseučilišči Jagiełłonskem, pri katerem je bil l. 1869. zasedel stolico zgodovine poljske.

Szujski je jeden tistih maloštevilnih mož, kateri se ne bojé odkrivati temnih stranij in napak v poljski preteklosti. In ravno zato, ker teh napak ni zakrival in omival, priboril si je mnogo nasprotnikov. Ko je karal stare grehe, obračal se je posebno proti tistim, ki so jih pod to ali ono obliko ohranili do denašnjega dné. Prepričan je bil namreč, da je to prvi korak k lepši bodočnosti, ako narod opusti svoje šovinistične razvade in fantastične namere ter se poprime resnega in vztrajnega dela!

Ko so 9. februvarja nesli truplo njegovo v grob, pozabili so tudi njegovi nasprotniki prejšnjih strel in graj, in združili so se s hvaležnim narodom, ki je prihajal od vseh stranij v staroslavni Krakóv skazovat poslednjo čast ostankom učenjaka, pesnika, učitelja! —

(Konec prihodnjič.)

František Ondřiček.

Ta mladi češki godec, ki ves muzikalni svet zadnje tedne nenavadno navdušuje in med godci skoro celo revolucijo prouzročuje, igral je v Ljubljani dné 30. januvarija v deželnem gledališči. Predno poročam

Digitized by Google

o koncertu, podati hočem o godci samem nekoliko životopisnih črtic. Mladi umetnik Ondřiček se je porodil v Pragi in ima zdaj 25 let; oče njegov je bil kapelnik neke salonske godbe v Pragi in Frančišek je dobil prvi pouk o godbi od očeta. Ko je bil v 14. letu svoje starosti, vstopil je v praški konservatorij ter se učil tri leta goslij in teorije pod vodstvom izvrstnega profesorja Benevica. S 17. leti je šel v Pariz na glasbeno akademijo, kjer se je nadalje učil pri slavnoznanem Massartu. Ta ga je kmalu spoznal za svojega najboljšega učenca in nastavil ga je za korepetitorja znane umetnice Terezine Tuc, ki je bila Ondřičkova součenka in ob jednem tudi njegova — učenka. Ko je zadnje mesece godel v Parizu, Londonu, Bruselji, na Dunaji in Pragi, dosegel je s svojo izborno igro tak vspeh, kakeršnega so dosegli pred njim samo slavni virtuozi Joachim, Laub, Sarasate in Wieniawsky. Dunajski kritik profesor Eduard Hanslick je primerjal Ondřička že pri prvem filharmoničnem koncertu na Dunaji s Ferd. Laubom, čegar velikanska, dovršena igra je še vsakemu v živem spominu, kdor ga je slišal. —

Za ljubljanske glasoljube je bil Ondřičkov koncert izreden užitek. Igral je Beethovnov koncert za gosli s spremljevanjem orkestra Wieniawskega „Legendo“ in „Mazurko“, Laubovo „Elegijo“ in konečno vsled gromovitega ploska in klicanja še Ernestov „Carneval de Venise“. Takoj pri prvi točki je očaral Ondřiček poslušalce s svojo eminentno igro in, čeravno spremljujoči orkester ni bil baš ďober ter na več mestih ni ugajal mojsterskemu solistu, vender je g. koncertant s svojo krasno igro navdušil vse občinstvo tako, da mu je gromovito ploskalo. — Wieniawskega „Legendo“ in „Mazurko“, Laubovo „Elegijo“ in Ernstov „Carneval de Venise“ je igral s spremljevanjem glasovira; spremljal ga je gospod Anton Foerster. Kdor pozna te kompozicije, vé, koliko muzikalične izobraženosti je treba poleg neizmerne tehnične izurjenosti, ako se hoče ž njimi godec pokazati mojstrom. Toda g. Ondřiček je vse te skladbe tako igral, da se je pokazal temeljito izurjenim virtuozom. Igra njegova je elegantna, sigurna, skozi in skozi premišljena, najtežje pasaže igrá čisto in gladko in če je tudi najhitrejši tempo. Ondřiček ima vse prednosti in lastnosti, katere mora imeti godec-virtuoz prve vrste.

Slovani smemo ponosni biti, da se je spet iz naše srede pokazala zvezda na muzikalnem obnebji, ki bode po vsem svetu, koder jo bodo imeli priliko občudovati, čast in slavo pridobivala svojemu in slovanskemu imenu.

V. Valenta.

Digitized by Google

Slovenski glasnik.

Wolfov slovar. Na prošnjo milostivega gospoda kneza in škofa ljubljanskega dra. Janeza Zl. Pogačarja in po prijaznem posredovanji preblagorodnega gospoda deželnega predsednika kranjskega Andreja Winklerja je visoko c. kr. naučno ministerstvo gospodu prof. M. Pleteršniku dovolilo poldrugo leto dopusta v ta namen, da konečno uredi in na svetlo dá slovensko-nemški del velikega slovarja, katerega je v svoji oporoki založil pokojni knez in škof ljubljanski A. A. Wolf. Preverjeni smo, da bode ves omikani svet slovenski z največjim veseljem vzprejel to imenitno književno novico ter da bode vso hvalo vedel milostivemu gospodu škofu in slavni vladi, ki sta gospodu profesorju Pleteršniku podala priliko, da zvrši že toliko let odlagano izdanje II. dela preimenitnega in prepotrebnega Wolfovega slovarja Bog daj srečo!

Andrej Praprotnik, nadučitelj in ravnatelj I. mestne šole ljubljanske in urednik „Učiteljskga Tovariša“, slavi danes 1. marcija petindvajsetletnico svojega vstopa v mestno službo in petintridesetletnico svojega učiteljevanja v obče, ki je pa ob jednem tudi petintridesetletnica njegovega vspešnega pisateljskega delovanja. Mnoga narodna društva, mestni šolski svet ljubljanski in mnogoštevilni prijatelji in čitatelji bodo o tej slovesni priliki pozdravili zaslužnega slovenskega pedagoga in pisatelja. Tudi „Ljubljanski Zvon“ čestita ter kliče o tej priliki slavljencu: Bog živi!

„Narodna biblioteka“. Prvi snopič „Narodne biblioteke“, katero je začel izdavati naš podjetni tiskar in zalagatelj g. J. Krajec v Novem Mestu prišel je te dni na svetlo. Obseza ponatis I. zveska v slovenski književnosti toli imenitne „Krajnske Čbelice“ s primernim, dobro pisanim uvodom g. prof. R. Peruška. Tisk je lep, cena (po 15 kr. zvezek) jako nizka, vsebina izvrstna. Več o tem prekoristnem literarnem podjetji hočemo izpregovoriti prihodnjič, danes I. zvezek „Narodne biblioteke“ svojim naročnikom kar najiskreneje priporočamo.

„Veteranska koračnica.“ Zložil Fran Jurkovič. V številki XI. lanskega „Zvona“ oznanil sem Jurkovičevo mazurko „Vrtnico“, a nisem se takrat nadejal, da mi bo tako hitro zopet prilika o drugi skladbi tega skladatelja poročati. „Veteranska koračnica“ je vesela in čvrsta in gre v noge, da more tudi najstarejšega veterana vzdigniti k lehkotnemu korakanju. Trio ima to posebnost, da med instrumentalno godbo tudi pevci lehko sodelujejo in jako primeren tekst za to je prav dobro zložil g. J. Gabršek; toda petje ni obligatno. Posvečena je ta koračnica veteranom v Š. Mariji pri Jelšah. Za glasovir je sestavljena v zalogi Konstantina Tandlerja v Gradci in stoji 55 kr. Tisk je lep in tudi vnanji naslov prav ličen. Gospod skladatelj jo je pa tudi priredil za veliki orkester in partiture se dobivajo pri njem. Želimo, da bi prav kmalu prodani bili vsi iztisi te koračnice; to bi skladatelja vzpodbudilo k nadaljnemu delovanju. Svetovali bi gospodu Jurkoviču, da tudi v prihodnje svoje skladbe prireja za orkester, ker

Digitized by Google

jako pogrešamo domačih koračnic, plesov in potpurijev za naše godce, ki navadno le tuje trobijo, ker jim nihče ne sestavi domačih skladeb za instrumentalno godbo. Partitura za orkester je prav čedno avtografirana in gospod Jurkovič jo bo gotovo prav po ceni oddajal. Vojteh Valenta.

Stoletnica Žukovskega. — Z veliko slovesnostjo se je praznovala 12. in 13. februvarja stoletnica Žukovskega rojstvá. Ta znameniti pesnik, ki je presegel vse svoje prednike, uvel je romantiko v literaturo rusko in je posebno mogočno vplival s svojimi prelogami iz nemščine in angleščine. V te je znal mojsterski vplesti svoje mišljenje in svoje čustvo. Z veseljem in hvaležnostjo je posvečeval zatorej ves ruski narod po široširni svoji domovini dan rojstva pesnikovega. Omeniti hočemo le, da je imperatorska akademija nauk razpisala 1000 rubljev nagrade za najboljše delo o Žukovskem. V slovesni seji akademije ga je ocenjal Konstantin J. Grot, predsednik oddelku za ruski jezik in rusko slovstvo, v prelepem govoru kot človeka in pesnika; za njim pa je proslavljal Orest F. Miller, izvrsten zgodovinar literarni, Žukovskega kot odgojevatelja pokojnega carja-osvoboditelja, katerega je ravno ta navdihnil z naprednimi in humanitatnimi idejami. Brale so se potem slavnostne pesni najboljših sedanjih pesnikov ruskih, Apolona N. Majkova, J. P. Polonskega, P. I. Vejnberga in drugih; prečitale so se adrese raznih društev in list pesnikovega sinú, ki je sedaj slikar v Benetkah. — V gledišči se je pela med drugim na oslavo pesnika opera slavnega Čajkóvskega, „Devica orleanska“; snov jej je vzeta iz znane Schillerjeve drame, katero je bil slavljenec sam preložil na jezik ruski. — O tej priložnosti je izšla tudi priporočila vredna knjižica K. K. Zejdlica (Seidlitza): „Žizn i poezija V. A. Žukovskago (1783—1852)“, s pesnikovo podobo, njegovim fac-similejem in njegovimi pismi. Tej knjigi, za katero je plačati pri uredništvu „Novago vremeni“ 2 rublja in 50 kopejek, spisal je predgovor znani profesor ruske slovesnosti na vseučilišči v Derptu, Pavel Viskovatov. — Vsa pesnikova dela stojé 10 rubljev; izdal jih je l. 1878. v St. Peterburgu Efremov z naslovom: „Sočinenija Žukovskago“ (4 zvezki). — Svoje bralce opozarjamo na Navratilov spis v lanskem letopisu Matice Slovenske: „Car Aleksander II. in ruski pesnik Žukovskij“, iz katerega bodo vsaj površno mogli spoznati tega prijaznega pesnika. Š.

Vereščagin v Pešti. — V poslednjem času je bil razstavil slavnoznani ruski slikar svoje povsod občudovane slike tudi v prekolitavski stolici. Ogri so bili od realnosti teh umotvorov kar zavzeti in vtis, kateri so prelepa dela napravila na ponosne Arpadove potomce, sme se v resnici imenovati mogočen. Vsak dan je obiskovalo razstavo po tisoč in pet sto osob, ob nedeljah pa je dohajalo celo po tri tisoči ljudij. Ker se Vereščagin sam bavi sedaj v Indiji, osnul je razstavo mlajši njegov brat, bivši pobočnik generalu Skobelevu. — Koncem februvarja prevede se vsa imenitna zbirka v domovino svojo, kjer se najprej razstavi v Moskvi. Š.

Ruska književnost. P. A. Vjasemskega zbranih spisov izšel je nedavno VIII. zvezek, ki obseza historične, literarne in životopisne črtice iz preteklega polstoletja. — Fedora Dostojevskega zbrana dela hočejo izdati v Petrogradu v 13 zvezkih. Prvi zvezek bo obsezal njegov životopis. Fedor Dostojevski je bil l. 1849. prognan v Sibirijo ter obsojen, da dela v rudnikih. Bil je stoprav

Digitized by Google

začetkom vladanja Aleksandra II. pomiloščen. Najslavnejše delo njegovo so: „Zapiski iz mrtvago doma“, v katerem nam opisuje svoje življenje v Sibirskih rudnikih. To delo je izšlo tudi v nemškem prevodu: „Aus dem Todtenhause, Nach dem Tagebuche eines nach Sibirien Verbannten. Herausgegeben von Dostojevski. Leipzig 1864.“ Iz drugih njegovih spisov naj omenimo: „Iniženne i oskorblennye“, v katerem se poteguje za zatirane; — potem „Prestuplenie i nakazanie“, „Jdiot“ in „Vjesy“. Zadnje njegovo delo je „Bratja Karamazovy“. Umrl je l. 1881. Al. H.

Pri Wolfgangu Gerhardu u Lipskem izšla sta v zbirki „Russkaja biblioteka“ dva nova zvezka. — XXXXV., precej obširen zvezek obseza nov umotvor Saltykova pod naslovom: Za rubežem (Za granico), katerega ruska kritika jako hvali. Michael Evgrafovič Saltykov, urednik Otečestvennych Zapisek, je omikanemu svetu bolj poznan pod imenom N. Ščedrin ter je dan danes najboljši ruski satirik. V tem oziru je podedoval slavo Gogolja in Gribojedova. Dolgo časa je bil Nekrásovu veren prijatelj. Zavoljo njegovega svobodomiselnega prepričanja ga je internovalo nekaj časa vojno ministerstvo v Vjatko pri Kazanji. Od tega časa je začel pisati pod omenjenim pseudonimom. Najlepše njegove satire, katerih je izdanih do sedaj nad 12 zvezkov, bičajo in slikajo nam življenje provincijalnih vlasteljev, uradnikov in meščanov. — XXXXVI. zvezek gori omenjene biblijoteke pa nam podaje novo delo neumornega Turgeneva: Senilia, stichotvorenija v prozê. Večina teh pesnij v prozi, katere so izšle tudi že v francozki prelogi v „Revue politique et litteraire“, je jako dramatično pisana. — Časniki so poročali, da je Turgenev dovršil nov roman: „Po smrti“. Š.

Johann Baptist von Preschern zum Heldenfeld, einer löbl. Landschaft in Krain Landschranenschreiber in Laibach. — V začetku osemnajstega stoletja nahaja se to ime v Vodiške fare listinah, katere sem dobil po prijaznosti č. g. župnika Vodiškega v roke. To ime ni (ako se dobro spominjam) še nikjer natisneno, in bilo bi svetovati, naj se preiskuje, če ni v kakem starem sorodstvu z rodovino našega pesnika Preširna. — Janez pl. Prešern „zum Heldenfeld“ je imel soprogo Elizabeto pl. Schwitzen, in to rodovino omenja tudi Valvazor v popisu starih plemenitih rodovin Kranjske. 1745. leta se nahaja v Vodiških listinah „Doctor Thadäuss von Preschern zu Heldenfeld“ in njegov umrši brat Franc, ki sta neko zemljišče po svojem zgoraj imenovanem očetu Janezu podedujé drug za drugim posedovala. Fr. Šumi.

Popravek. Na 62. str. v 16. vrsti od zdolaj namesto: Patri, čitaj: Padri: na 142. str. v 19. vrsti od zdolaj nam.: in 8°, čitaj: in 4°.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Št. 3. Priloga k 3. zvezku Ljubljanskega Zvona 1883.

UGANKE.

V 2. št. je bilo uganke VI., VII., in VIII. pogoditi takó:

VI.

Logogrif.

1. **U**mek
2. **Č**ehi
3. **I**han
4. **T**it
5. **E**rato
6. **L**isander
7. **J**osip
8. **S**oria
9. **K**alinar
10. **I**zkup
11. **T**ulenj
12. **O**rbe
13. **V**ilhar
14. **A**rad
15. **R**odan
16. **S**enoa

Učiteljski Tovarš.
Andrej Praprotnik.

VII.

C
M**I**r
Šu**M**an
Pra**P**rot
CIMPERMAN
Ame**R**ika
Ne**M**en
R**A**k
N

VIII.

Aritmogrif.

1) 1, 2, 3, 4, 15 **davek.**
2) 4, 3, 2 **Eva.**
3) 6, 7, 8 **srp.**
4) 4, 8, 9, 6 **epos.**
5) 10, 9, 11, 2, 12 **Toman.**
6) 13, 10, 13 **iti.**
7) 14, 7, 2, 10 **brat.**
8) 7, 2, 8, 13, 7 **rapir.**
9) 2, 1, 1, 2 **Adda.**
10) 10, 2, 11 **tam.**

Deseti brat.
Martin Spak.

IX.

Dvozložna uganka.

Hudo ti zverino
Prvi imenuje,
Drugega pa pesnik
V tihi noči kuje.

Celi pa je v drugem
Prvemu jednak,
Kakor prvi lep,
Kakor prvi jak.

Pèr.

X.

Po šest rečij prejmeta dvá:
Ako pa šteti záčneta
Jih sedem skupaj ímata.
Kaj je to?

Ig. Leban.

Digitized by Google

XI.

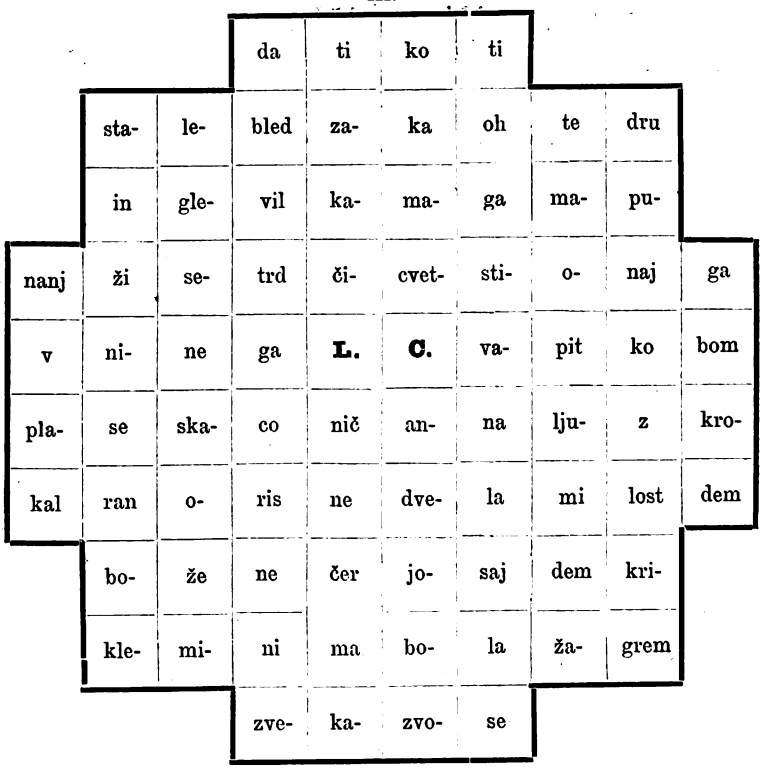

XII.

Iz zlogov: *a, a, ce, ča, di, el, ga, gro, i, je, kaj, kam, klje, kra, li, lo, ma, ni, no, o, re, ri, rog, se, ses, so, ša, ščak, šu, to, tor, va, val, ver, vo, zor* zloži 12 besed, katere pomenijo: 1) kranjskega pisatelja; 2) del človeškega telesa; 3) slovenskega pisatelja; 4) dojivko; 5) kraj na Kranjskem; 6) dvoživko; 7) kočo; 8) turškega uradnika; 9) božjo pot na Laškem; 10) ptico; 11) rudo; 12) del cvetice.

Začetne in končne črke od zgoraj doli čitane dajo imena štirih imenitnih državnih poslancev.

Anton Brezovnik.

XIII.

Spredaj in zadaj so slične
Štiri besede različne:
a lisice lovi,
e marsikdo v jezi vihti,
o z lece se nam priporoča,
u dela nam srca in lica vroča;
Če pa preziraš črke tu zgor,
Vender še nekaj dobiš — pozor!

Val. Jarc.

Digitized by Google

Ljubljanski ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. aprila 1883. Štev. 4.

Cyclamen.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

Peto poglavje.

Zakaj nas pač mučijo časih spomini s tako elementarno silo? Kadar jih najmenj potrebujemo, najmenj pričakujemo, stopijo nam pred oko, in na uho nam zvené nekdanji znani, in kakor smo sami mislili, pozabljeni glasovi. Ne treba, da bi človek štel petdeset let in da bi imel za seboj burne ali vsaj nemirne dni; tudi mladega, čigar pot je vodila do zdaj vedno po varnem ravnem svetu, tudi njega posilijo take bridke ure: saj je ni žive duše na svetu, katera bi mogla mirno reči o sebi, da se jej ni ničesa kesati, ničesa sramovati.

Taka se je godila zadnje dni doktorju.

Odkar je prinesel oni dve vijolici domov ter ji hranil na oknu postavljeni v kozarec vode, in kadarkoli mu je bil v spominu lahki, mehki stisk Elzine roke, vselej so mu vstajale v spominu podobe iz minulih let in kakor kragulj Prometeja, tako so doktorja ujedali ti spomini že par večerov; vračal se je zgodaj iz gostilne domov, in potem je sedel blizu do polunoči zamišljen pri mizi in sem ter tja brskal in iskal in prebiral po starih pismih . . . . . .

. . . . . .

Bilo je morda pet ali šest let prej. Hrast je bil tedaj koncipijent pri znanem advokatu na Dunaji in kakor je ta čislal Hrasta dobrega, umnega delavca, tako priljubljen je bil mladi doktor v družini svojega šefa. Zato je bilo tudi redno, da je spremljal vsako

Digitized by Google

leto, odkar je bil v tej prisarni, — in bil je tam do zdaj vsa leta po dovršenih študijah, — odvetnikovo družino v poletnih mesecih ven na deželo ter ostajal kake tri do štiri tedne tam na počitnicah. Bila je tu navadno póstarna soproga odvetnikova, sin njegov, takrat še vseučiliški studiosus, in dve že omoženi hčeri, kateri sta se se ve da bolj brigali za svoje otroke nego za drugo družbo. Hrast je torej občeval največ z mladim študentom, s katerim sta obhodila in oblazila vso okolico in vse gore in doline v obližji. Onih prostih par tednov je naglo minulo, in potem se je pričel zanj zopet stari vsakdanji posel.

Pred petimi ali šestimi leti torej, — natančnega časa ne vemo več, — stanovala je vsa ta družina zopet za par poletnih mesecev v prijazni vili blizu Badna pri Dunaji. Bila je letos mnogobrojnejša nego sicer, kajti pridružil se jim je bil nekov sorodnik z Moravskega s svojo hčerko.

Mlada je bila ona, menda komaj osemnajstletna, lepa, izobražena in — recimo — duhovita.

Pa čemu bi tu po okoliših pripovedovali? Zaljubila sta se drug v druzega, Hrast in mlada Katinka, in nekega krasnega večera, — mesec je sijal jasno na nebu, in mlačna sapa je nosila rožno vonjavo čez sečo, — hodila sta po samotnem potu v zadnjem konci vrta, in tu sta se v prvič poljubila.

Pa — je li bila to prava, vroča ljubezen, katero je nosil on v srci?

Sam si ni bil tega v svesti in se tudi vprašal ni o tem. V Hrastu je tičalo preveč onega, kar imenujemo površno vulgarno: materijalizem, kar pa v istini ni nič druzega, nego — sebičnost, samoljubje. Samoljubni, sebični ljudje pa požrtvovalne globoke ljubezni niso zmožni, premaga jih in stori jih sužnje jedina pohotnost.

Hrast je bil tedaj še jako mlad, in ko je znal, da ga dekle ljubi, in ko jima je bilo moči parkrat srečati se na skrivnem in objeti in poljubiti, bil je srečen in vesel tudi on. Čeravno poln lehkih nazorov, katerih največ mu je vcepila, kakor smo že omenili, lehka družba, rekel si je, da ljubi deklico — saj je bilo to v prvič, da je bil v taki razmeri z žensko. O resnici, o vztrajnosti te svoje ljubezni premišljevati pa ni imel povoda.

Čisto drugačna je bila Katinka. Oklenila se je mladega moža z vso iskrenostjo in zaupljivostjo prve nedolžne ljubezni. Dvojiti o resnici njegovih besed jej ni prišlo na um, in kakor ga je ljubila sama, tako je sodila o njegovi ljubezni.

Digitized by Google

Njijina razmera je ostala po dogovoru obeh tajna; o prihodnjosti pa nista govorila.

Tako so minuli oni štirje tedni, kateri so bili odmerjeni Hrastu za odpust; potem je moral zopet v mesto. Odslej sta si vedno dopisovala, zlasti ko se je bila Katinka vrnila z očetom na Moravsko. Videla sta se zadnjikrat v odvetnikovi hiši, kjer se je deklica jeden dan mudila, pa govoriti nista mogla na samem.

Med dopisovanjem je potekalo leto, in bližali so se zopet gorki poletni dnevi. Odvetnikovi so se odpravljali na odhod, — letos so hoteli na Solnograško in tudi Katinko so pričakovali, da jih spremi tja, — doktor Hrast pa letos ni hotel ž njimi. Izprosil si je bil odpusta, da gre za nekoliko tednov v domovino, na Kranjsko, katere že več let ni videl.

Katinki dolgo časa ni pisal, akoravno je redno prejemal liste od nje.

Mislil je preveč o svoji advokaturski preskušnji, o mestu, kjer bi se naselil, in — da govorimo odkrito, — hladan in mrzel je bil postal v svoji ljubezni. Deklica je bila predaleč, in pisma njena, akoravno tako ljubezniva in gorka, vender niso mogla netiti ognja v njegovih prsih. To je naravno pri tacih ljudeh, kakor on.

Ko je bil povedal deklici v prvič, da jo ljubi, in pozneje še, — nikdar si ni bil prav tega čuta v svesti, morda je ne vedé sebi in njej lagal; zdaj pa, ko se je jel ogibati nje, tudi ni premišljeval o nagibih.

Šel je torej domov na Kranjsko.

Lesem ni bilo nobenega pisma; saj ubogo dekle, ki si je ubijalo glavo, zakaj in kako je vse to, ni vedelo, kam bi pisalo. Hrast pa si je podaljšal odpust, rekši — da je bolan. Ko je slutil, da mu ne bo več prilike, sniti se s Katinko, vrnil se je na Dunaj, a tam je takoj svojo službo odpovedal. Pridobil si je bil mesto v domovini. Predno pa je odšel, prejel je od ljubice še jedno pismo, in to je bilo zadnje. Žal besede ni bilo v njem niti očitanja; vprašala je le, zakaj je ne ljubi več?

In on?

Odgovoril jej je ter napisal šest dolgih stranij; trdil je in se rotil, da jo ljubi, — pa da je vse njijino počenjanje, vsa razmera — brez nade, brez upanja; da nimata premoženja, da on niti ne ve, kdaj bode samostalen, in kdaj si bode pridobil toliko, da bode dovolj dvema. Govoril je, kakor bi bil on žrtev, jedina žrtev svojega — poštenja. In koncem je dejal, da je nikdar ne bode pozabil! —

Digitized by Google

Odgovora na vse to ni bilo, in ko je poldrugo leto pozneje iz pisma starega odvetnika z Dunaja pozvedel, da se je Katinka omožila, — dozdevalo se mu je, kakor bi ga bil kdo opomnil starih, z davna pozabljenih sanj.

Katinka pa je bila vzela bogatega posestnika, toda — starega, bolnega moža.

„Brez premoženja je bila ona," pisal je odvetnik.

„Brez premoženja!" ponavljal je tudi Hrast, prebravši to pismo ter vrgel je v predal.

Potem pa ni čul več njenega imena, in tudi sam se je je le redkokrat spomnil; da je pa kaj zakrivil, da je grešil proti njej s svojo nezvestobo, tega si tudi nikdar očital ni, kajti sodil je njo po sebi, in možitev njena mu je še bolj potrdila to sodbo.

Srce se mu pa do zdaj tudi ni bilo zopet vnelo.

In zdaj? . . .

Dva večera že se je bil zgodaj vrnil iz gostilne domov ter dal tako znancem povod ugibati in govoričiti o njegovi zamišljenosti in melanholiji, kakor je rekel Megla afektirano.

„Jaz pa vem, kaj je doktorju!" reče drugega večera sodnik Majaron skrivnostno ter iztrka svojo pipo na tla. „Zaljubljen je, prav v istini zaljubljen! Včeraj mi je cel akt iz pisarne odnesel, in ko sem danes slugo k njemu poslal ter ga za akt terjal, poslal mi je drug akt, katerega je bil baje predvčeranjim pri adjunktu pobasal."

Družba se je smijala.

„Pa kam, v koga se je zaljubil?" vpraša davkarski nadzornik.

„Tega ne vem! Jaz sem le preverjen, da je zaljubljen; drugo je vse brez pomena. Pa čakajte — kaj pa, ko bi ta Boletova guvernanta . . . ?"

„Ni mogoče!" oporeka lekar, „to guvernanto bo vzel Meden! Ves trg je poln tega."

„Zato se pa doktor Hrast vender tudi lahko zaljubi v njó," — ponavlja Majaron.

„Jaz ne verjamem niti tega, niti onega," pristavi s pomenljivim glasom Megla ter vleče na vso moč dim iz pipe.

„Se ve da! Ha ha!" oglasi se davkarski nadzornik; „o Vas, gospod adjunkt, se pa trdi, da ste že dvakrat pali pod Boletovim gradom raz Kurentovega konja, odkar je ona guvernanta tamo."

„To je grda laž!" huduje se Megla.

Digitized by Google

„Jaz ne vem; priča nisem bil, toda sigurno je, da ste vsacega popoludne v sedlu, in na poti proti Drenovemu! Haha!“ smeje se nadzornik.

V tem, ko je ona družba rešetala to za trg jako važno stvar, sedel je Hrast doma ter bral pisma — nekdanje svoje ljubice Katinke.

Do zdaj tega ni bil še nikoli storil, v vseh minulih letih ne.

Ona mehka, gorka ženska roka, katero je držal pred nekoliko dnevi v svoji, spomin na Elzin smehljaj, na nje pogled, in pa ta močni omamljivi duh vijolic na oknu, — vse to je zakrivilo, da so mu vstajali tako živi spomini na oni minuli kratki čas, ko je tudi on objemal in pritiskal k sebi vitko deklico. Nje ni imel, pa pisma njena so ležala v spodnjem predalu njegove mize, v zadnjem kotu, zaprašena in pozabljena; poiskal jih je in bral.

Smeh mu je legel časih okrog usten, a proti polunoči je odrinil te prašne liste od sebe, naslonil glavo v roko ter tako dolgo, dolgo srpo gledal pred se.

Pa to ni bila vest, to ni bil več spomin na nekdanjo ljubo: na oknu sta duhteli v kozarci vode oni vijolici, in na uho mu je zvenel vedno glas: „To bodete od Nemke vender vzeli!“

Šesto poglavje.

Veliki teden je bil tu. Južen veter je odpravil že prej s polja, brdov in goric vso belo odejo, le tam više v podnožji planin in po njih se je bliščal še sneg v jasnem pomladanskem solnci.

Tu doli pa je bilo krasno. Vse ceste in steze so bile suhe in gladke, za vsako mejo so moleli šopi rumenih trobentic iz mahovja, tam pod skalo se je širil beli teloh in z leskovja in vrbovja se je vsipal cvetni prah.

V borjanski farni cerkvi so se vršile velikotedenske duhovne molitve, in tam se je med pevci odlikoval zlasti Megla. Veliki Palestrinijev „Miserere“ je bil njegov ponos; vsako leto se je pripravljal na to. Kar je bilo študentov gimnazijalcev doma na počitnicah v Borji in v okolici, ali bogoslovcev in celo nekaj vseučiliških dijakov: vsi so peli tam poleg dekana in kaplanov v dveh stranskih klopeh pri velikem oltarji velikotedenske lamentacije. Po cerkvenem opravilu okoli štirih popoludne pa so šli sleherni dan pevci na dekanovo povabilo v farovž; in tam je bilo za par ur vina dovelj in

Digitized by Google

poleg tega sira, kruha in presnega masla; druzega ne, — kajti od srede do nedelje je bil v farovži strog post.

Pobožnih se je zbiralo vsak dan več k popoludanskemu opravilu; petje, ki ni bilo slabo, zanimalo je posebno ženski spol. Med drugimi je prihajala tudi guvernanta z Drenovega s svojima gojenkama.

Megla jo je ugledal že v sredo v cerkvi in dan na dan je bolj povzdigoval svoj glas. Po opravilu je postajal med cerkvijo in farovžem, kakor Herkul na razpotji: ali Elza, — ali dekanovo vino, — na desno ali na levo; tako je ugibal. Pa levica, rekše: farovško vino je zmagovalo. Zarad tega pa Elza tudi ni bila brez spremljevalca.

Bodi si naključje, bodi si namen, a sigurno je bilo vender, da je doktor Hrast redno ob istem času vsak dan zapustil svojo pisarno ter se šetal po ulici proti cerkvi. Srečaval je več znanih gospij in gospodičin, pozdravljaje jih, a ogovoril ni nobene. Pred guvernanto pa, ki je prihajala z Boletovima dekletoma malo pozneje, postal je in, govoreč par vsakdanjih fraz, obrnil se ter krenil z malo družbo po lepi, suhi cesti proti Drenovemu. Dekletci sta skakali po trati, nabirali cvetice, pobrali tu in tam ob mejah kakega zalizanega polža ter stopali zopet križem čez ozki jarek poleg ceste.

Doktor in guvernanta sta bila pa vtopljena v svoje pogovore.

„Zakaj ne prihajate v cerkev k molitvam? Petje je res dobro, in glasovi — kakor bi bili izbrani!“ reče Elza, ko sta bila prišla na veliki petek popoludne iz trga ven na solnčno plan.

„Glavni uzrok je, da nimam časa; tudi jaz ljubim petje, a vender — ko bi imel tudi časa dovelj, teh lamentacij bi ne poslušal rad.“

„Kako je to?“

„Nekaj čudnega je v teh napevih; rekel bi, da počasi, polagoma omamljajo človeka, tako rekoč v prsi, v dušo sezajo, — a ničesa ni v njih, kar bi budilo in užigalo fantazijo!“

„A, Vi me spominate Hauffovega Satana“; reče živo ona, „pa odkrito povedano, do mene te pesni nimajo takega vpliva, kakor ga opisujete! V meni ravno fantazijo najbolj budé. Pomislite le oni krasni himnus, s katerim končuje sleherni dan to petje: Vam li ne vstajajo pred dušo morje in gore, narodje vseh stoletij, živali in drevesa in skale in vse, vse poje . . .“

Pogledala je Hrasta.

„Ah, Vi se mi posmehujete, ker mislite, da izvirajo te moje besede iz prenapete pobožnosti! Zagotavljam Vas . . .“

Digitized by Google

„Ni treba, gospodična!“ reče on še vedno v smehu, „osupnilo me je le to Vaše navdušenje.“

„Glejte, oni psalm ima takov vpliv! In če stopim po opravilu ven iz temne cerkve, — tu zunaj pa je nebo tako čisto, tako jasno, in pomladansko solnce kliče na dan vso spečo prirodo: potem dvojno čutim in morda tudi malo umem poetično silo teh pesnij.“

Čudno; guvernanta je govorila vse to naravno, mirno, pa vender gorko; in tudi brez vse umetne koketnosti. Doktor jo je pogledoval od strani, pa zdaj sam ni znal več, zakaj je osupnen. Bil je to morda, ker jednacega navdušenja ni bil zmožen. —

„Ali Boletovi pričakujejo gostov v praznike? vpraša, da bi presuknil govor.

„Menda ne; pa gotovega ne vem; Vi boste prišli jedenkrat popoludne?“

„Bom; ne pogrešate me itak ne gori na Drenovem.“

„Saj še vsak teden ne prihajate.“

„In še to je dovolj jezikom,“ omeni Hrast na videz nejevoljno.

„Katerim jezikom?“ vpraša Elza ter postane.

„Hudobnim!“ reče doktor in gleda v tla, korakajoč počasi dalje.

Elza se je nasmehnila za njim, a potem pospešivši svoj korak, vprašala naivno: „Jaz Vas ne umem; kako mislite to?“

Njemu je bilo že žal, da je izprožil ta pogovor; tu sredi ceste vpričo malih Boletovih dekletic jej vender ni mogel povedati, da ljudje stikajo njeno in njegovo ime. Kaj, ko bi ga potem ona vprašala: kako on sodi o tem, ali sploh kaj jednacega; povedati bi jej moral prikrito ali odkrito, da jo — ljubi! Ljubi? Je li res?

Mignil je z ramama tem svojim mislim, in vender je čutil, da mu bije srce kar gori pod vratom.

„Ali mi nečete odgovoriti?“ deje ona ko prej, toda bolj laskavo.

Hrast si je pomagal.

„Vi še ne poznate hudobnega sveta,“ dejal je skoro patetično, „izkusili ga bodete, toda zdaj ga pustiva v miru!“

Pri teh besedah se niti ni ozrl v njo, in zato tudi porogljivega smehljaja na njenih ustnih ni videl.

A ona je bila hudobna.

„Vi niste prijazni, gospod doktor,“ dejala je z očitajočim naglasom; „tu govorite o zlobnih ljudeh, in sicer tako, kakor bi meni pretila nevarnost, a potem mi zopet vse prikrivate!“

Digitized by Google

„Tu ni govora o nevarnosti," oporeka on naglo; „nikari se ne vznemirujte zaradi tega; o priliki Vam bom pač vse razložil."

Bližala sta se že razpotju, od koder vodi stranski kolovoz na Drenovo. Na jedenkrat postane zopet guvernanta.

„Ali verujete Vi v predestinacijo?"

„Kaj Vam je denes, gospodična? Ali prebirate knjige svetega Avguština, ali Vas je veliki petek tako razburil — jaz Vas ne umem."

„Ne, ne, doktor, brez šale! Pa vprašala nisem tako, kakor sem mislila. Čakajte, takoj popravim. Ali verujete Vi, da so nam glavne premembe, poglavitni, ali recimo, merodavni dogodki v našem življenji — namenjeni?"

„Nikari si ne ubijajva glave o tem! To so mislili in govorili in pisali že . . ."

„Drugi bolj duhoviti in učeni — možje — se ve da, hočete reči," oporeka Elza; „a iz tega ne sledí, da bi se vsak moral tem avtoritetam, tem filozofom toliko klanjati, da bi mu ne pristovala svoja sodba. Vsak človek ima svoje misli! Odgovorite mi torej!"

„Kaj Vam pomaga moja objektivna sodba?"

„Pomaga? Tega ne! Pa radovedna sem, kako Vi sodite. Jaz imam tu, v tej stvari gotove, stalne nazore."

Hrastu to modrovanje ni bilo po volji. On sam se z jednakimi premišljevanji ni bavil nikdar, in zdaj se ga je ostro polastil čut, da mu guvernanta rase čez glavo, ne s svojim izobraženjem, nego s samostalno sodbo.

Pa otresel se je naglo te misli ter dejal po kratkem molku: „Jaz nisem gotov o tem v svoji veri."

Dalje ni mogel, akoravno bi bil ravno tu rad kaj duhovitega zinil. Jezílo ga je to, in nekako hudobno je vprašal:

„Ali tudi z gospodom Medenom rešetate take stvari?"

Ona je čutila posmeh ter mu ravno tako porogljivo odgovorila: „Ne! ž njim govorim o cveticah, o žitu in poljedelstvu in če hočete tudi o vremenu. Pa on ume vse to!"

„Ne dvomim!"

Šla sta nekoliko časa molčé dalje.

„Pa — zakaj Vas zanima ono vprašanje?" povzame zopet Hrast besedo. Ni mogel najti druzega predmeta.

„Čakajte, gospod doktor!" méni zopet ona; „odgovorite mi na drugo. Pa ne smejte se! Ali imate Vi kaj verskega prepričanja?"

Digitized by Google

Hrast bi se bil v istini skoro na glas zasmijal: tako šegavo se mu je zdelo to nepričakovano vprašanje; samo resni guvernantin obraz ga je zadrževal.

Odgovoriti pa tudi ni mogel takoj. Nameraval je obrniti vse na smešno stran in rešiti se z dovtipom, a njeno lice se mu je kazalo tako odločno in resno, da si ni upal. Storil je par korakov in potem dejal mirno: „Vi hočete resen odgovor? Nekoliko vere imam, kar mi je je še ostalo iz mladih let, in vender, če prav premislim, — — malo je te vere, ali pa nič!“

„In s čim ste jo nadomestili? Nekoliko filozofije ima vsak človek!“

„Nadomestil? Jaz nikdar nisem čutil te potrebe!“ reče on lakonično.

„Torej ste popolen indiferentist.“

„Da, da!“ hiti Hrast, kajti pogovor mu je postajal neprijeten.

„Oh, le čakajte, gospod doktor,“ zavrne Elza v novič; „tu imava še par sto korakov do razpotja in med tem se lahko po polnem dogovoriva o tej stvari.“

On je pogledal po cesti.

„Vi ste prav velikotedensko razpoloženi, gospodična!“ reče potem naglo. Začutil je instinktivno, da se guvernanta namerava vzpeti čez njega in da ga je prijela ob njegovi najslabejši strani.

Bil je res verski indiferentist — ta doktor Hrast, in kakor je bil vešč v svoji stroki in doma v lepi književnosti, — vera in sploh vsa filozofija mu je bila deveta skrb.

Samoljubje pa mu ni dopuščalo, da bi se dal premagati. Vedel ni, kaj hoče guvernanta, a čutil je, da ga namerava nadzirati.

Pa tudi ona je zdaj ponehala. Ugledala je bila nekakov neprijeten izraz na doktorjevem lici in zato je dejala zdaj s smehom: „Prav imate! Veliki petek me je prevzel.“

„Jaz Vas bom kaznoval za vse to, — v prihodnjič, ko se snideva gori na Drenovem,“ reče Hrast dobrovoljno ter pokaže s prstom gradič, ki se je svetil pred njima na griči v zahajajočem solnci.

„Ni treba prorokovati! Že vem — kako! S slovnico, — ka-li?“

„Še ozrli se niste v njo!“

„Bodemo videli!“

Tu sta bila na razpotji. Dekletci sta tekli že daleč pred njima proti domu.

Digitized by Google

„Lahko noč, gospod doktor!“ dejala je guvernanta gladko slovenski ter se nasmijala. Bilo je prvič, da je slovenski govorila. Podala sta si roki, kakor navadno vselej, kadar sta se ločila.

Hrast njene ni mogel izpustiti.

„Gospodična!“ izustil je po tihem, naglo in skoro hripavo.

Stala sta na prostem polji, niti drevesa ni bilo blizu; gori v oknih belega gradiča se je žarilo solnce, tam v ozadji je šumela voda ob tovarni, in nad njima po nebu je podil gorki jug par lahkih oblačkov.

Elza je povesnila oči, a potem se naglo ozrla gori proti gradu ter skušala odtegniti roko doktorju. Slutila je, kaj on namerava, a to jej zdaj ni bilo ugodno, ali pa se je zbala, da ne bi bil kdo neprilična priča temu prizoru.

„Z Bogom!“ dejala je naglo nemški; z lica jej je odsevala lahka rudečica; „v gradu me bodo že pogrešali. Milica! Anica! Čakajta! kam sta hiteli?“

Odšla je urno proti gradu.

Sedmo poglavje.

Velikonočni ponedeljek zvečer je bila zopet beseda v borjanski čitalnici; po besedi pa ples. Ta veselica je bila zadnja v zimski dobi in do adventa je potem počivalo društveno življenje. Torej se ni čuditi, da je bila ravno velikonočna beseda vsako leto jako mnogobrojno obiskovana.

Vnanje lice te besede je bilo tako, kakor one, katera se je vršila pustno nedeljo zvečer. Tudi nocoj si je bil tajnik Koren izposodil črne hlače od Megle, in tudi nocoj je bil le-ta izpil nekoliko surovih jajc. Toda zdaj se je zgodilo zadnje samo iz preservativnih ozirov, kajti Megla ni bil hripav.

Neizogibni prolog je govorila nocoj gospodična Filipina Vrtačnikova, katera se izjemno ni bila skregala z odborom. Sodnikova Marica je imela posla dovelj v gledališki igri. Tu je nastopilo tudi nekaj novih močij: gimnazijalci in vseučilišniki, — študentje, ki so zdaj bivali doma, in katere je adjunkt Megla vedno grdo gledal: kajti kadar so se ti prikazali, izginila je njegova veljava, kakor breznov sneg. Toda odstraniti jih ni mogel. Hrast ni dovolil tega, nego še vabil jih je.

Digitized by Google

Sodnika Majarona je v domišljiji zopet glava bolela, kakor na pustno nedeljo, in tudi nocoj je meril zadnjo gostilniško sobo borjanske čitalnice pušeč iz svoje dolge pipe. Prišel je bil malo prej z lova, in zato je umljivo, da je še vedno tičal v visokih škornjih in kratki lovski suknji. Čeravno je koledar oznanil že z davna lovcem: palmarum-tralarum, — vender je Majaron ves dan iskal po gozdih in travnikih kljunjačev; toda brezvspešno. Zato je bil tudi slabe volje.

In še nekaj druzega ga je jezilo. V prvih dveh sobah so sedeli navadni gostje: učitelji, finančni nadzornik, zemljiški knjigovodja in drugi; a v zadnjo sobo ni bilo nikogar onih, kateri so bili poklicani na to mesto; vsi so bili v dvorani. Zato je ostal sodnik sam s svojim pivom, se ve da le, dokler je trajala beseda.

Pa tudi pozneje se sobica ni napolnila; kajti dame so nocoj plesale.

Boletova gospa in guvernanta sta bili tako rekoč središče, okoli katerega se je vse sukalo. Gospa je imela nocoj najlepšo in najukusnejšo toaleto, Elza je bila pa navzlic jako priprosti opravi najlepša plesalka.

Bolè je gledal ples do prve kadrilje, potem je šel poslušat sodnika in povesti o njegovih denašnjih lovskih dogodkih. Doktor je pa plesal z vsemi plesalkami se ve da, katere so štele v družine dostojanstvenikov, največ pa z ženo svojega prijatelja Boleta in z Elzo. Pa pri zadnji je imel dva huda konkurenta.

Meden, kateri je nocoj izjemno že pol ure pred začetkom besede stražil pri vseh vhodih, — porabljal je vsak prost trenutek, katerega je imela Elza, da je ali govoril, ali plesal ali promeniral ž njo po dvorani. Velik, krasen šop redkih cvetlic, katerega jej je bil prinesel, vzbujal je občno pozornost in pri ženskem občinstvu — nevoščljivost. Takoj za Medenom je bil Megla jako pazljiv, da guvernanta ni ostala par trenutkov sama, in potem — doktor. Le ta je bil vsaj toliko previden, da si je že med besedo zagotovil nekaj plesov pri njej, za to je bil njegov tudi kotiljon, katerega je vodil Megla.

Ples je zaljubljenim ljudem jako nevaren; kajti gotovo je, da človek med plesom, bodi si že zaljubljen ali ne, govori največ neumnostij. Oh, koliko jih je, ki se trudijo biti duhovitim, dovtipnim, a zaman; tako je, kakor bi jim bila pamet zlezla v pete.

Digitized by Google

In tudi nepreviden, prenagel je človek tedaj, kadar v šumeči godbi suče svojo vitko plesalko ter v rokah in ob vsem životu čuti, kako naglo vrè njej kri po žilah.

Gori v kotu dvorane blizu godbe sta sedela Elza in doktor; ne daleč od njiju Boletova gospa in njen plesalec, Meden. Pozornost vsega občinstva je bila obrnena v Meglo, ki je sredi dvorane stoječ aranžiral novo kotiljonovo podobo.

„Bom li nocoj tudi prejel jedno vijolico iz Vašega šopa?“ vprašal je Hrast poluglasno.

„Vam je li mari do nje?“ deje ona ter stisne svoj vroči obrazek med cvetice.

„Vi dvomite?“

„Kam ste deli oni, kateri sem Vam zadnjič ponudila?“

„Hranim ji doma.“

Pogledala sta se: ona njega resno, mirno; on njo nekako zmoten, ali v zadregi.

Tu pa je zaklical Megla: „Kotiljon!“ Pari so vstajali s stolov ter plesali valček.

Tudi doktor je plesal jedenkrat po dvorani. Razburjen je bil in težko je sopel; bližal se je že svojemu sedežu, a še jedenkrat se je zasukal po dvorani.

„Ali mi verujete, da Vas ljubim?“ vpraša med tem svojo plesalko; pa ni se je upal stisniti k sebi.

Ona se je zarudela, a pogledala ga ni, niti mu odgovorila.

Priplesala sta zopet do svojih sedežev; on zmoten, nem in ves poten; ona mirna, kakor bi se ne bilo nič pripetilo. Igrala se je s svojim šopom, in tudi kakor igraje izpulila iz njega vijolico ter jo podala doktorju.

A ozrla se ni vanj.

(Dalje prihodnjič.)

Digitized by Google

Pisma iz Zagreba.

Piše Josip Stare.

VI.

Lepa je navada naših dnij, da po mestih ulice in trge radi krščavajo po možeh, ki so si za narod, za deželo ali za mesto samo pridobili posebnih zaslug; kajti marsikako slavno ime, za katero bi sicer vedeli samo književniki, ohrani se v spominu prebivalcev ter jim ogreva domoljubna srca. Tudi Zagrebčani so v najnovejšem času ulicam in trgom dali imena, ki se lesketajo v kulturni in politični zgodovini hrvaškega naroda, in če se nekoliko ur sprehajaš po mestu, seznanil se bodeš igraje z imeni najimenitnejših hrvaških junakov, pesnikov in umetnikov. Čim lepša je ulica, tem slavnejši je bil mož, čigar ime je zdaj njeno znamenje. Zrinjskemu in Jelačiću sta posvečena največja trga, Strosmajerjevo šetališče je po svoji leži najlepši kraj mesta, Preradovićeva in Gundulićeva ulica pa bosta najlepši ulici novega Zagreba, kadar se dozidata. Prav pomenljivo je, da bode v ulici prvega hrvaškega pesnika Preradovića stalo novo gledališče, a da v ulici Gundilića, prvaka dalmatinskih pesnikov, že zdaj stoji prekrasno poslopje, na katerem čitaš latinski besedi: „Arti musices“. Koliko Hrvatje ljubijo in cenijo glasbo in petje, najbolje nam priča to, da so glasbeni umetnosti sezidali ta lepi hram. Ne bode odveč, ako o tej priliki izpregovorimo nekoliko besed o razvoji hrvaške glasbene umetnosti; vsaj je znano, da se po umetnostih sploh sodi omika narodova.

Že je minulo dvajset let, ko smo na Veliki Šmarijin dan bili na Trsatu, kjer je ravno bil cerkveni shod. Iz vseh krajev hrvaškega primorja so se sešli pobožni romarji, mladi in stari, zdravi in bolni, da bi od čudodelne Matere božje izprosili pomoči dušnim in telesnim svojim nadlogam. Na širokem prostoru pred cerkvijo, od koder se ti odpira krasen razgled na Reko, na reško morje in isterske gore, kar mrgolelo je od dohajajočega in odhajajočega ljudstva, in lepo je bilo gledati krepke postave in zdrave obraze treznega naroda, kateremu kamenita zemlja tako slabo povrača

Digitized by Google

trud njegovih rok. Ali vkljub temu nisi slišal nezadovoljnega mrmranja, marveč je praznično veselje povzdigovalo petje, ki je donelo zdaj iz glasnih grl mladih Istranov, zdaj od sivolasnega hrvaškega slepca, ki je z zamolklim svojim glasom opeval stare junake ter za vsakim odstavkom malo zagodel na javorovih goslih z dvema strunama. To je bilo za nas nekaj čisto novega. Delj ko smo to priprosto pevanje poslušali, bolj nam je sezalo v srce, in morali smo priznavati, da je lepo. Na Reki smo dobili šopek teh krasnih pesnij ubranih za glasovir in vzeli smo jih s seboj kot dragoceni spomin na hrvaško primorje. Toda zastonj smo našim rojakom govorili o krasoti hrvaških narodnih pesnij; niso razumeli, ampak pričujoči Nemec se je predrznil celó zasmehovati lepe „primorčice“, bajè, da je divjaško tuljenje, in prepohlevni Slovenci so mu tedaj — pritrjevali.

Minulo je zopet nekoliko let in usoda naša nas je zanesla v ravno Slavonijo. Bilo je lepo jesensko popoludne in šli smo daleč od mesta po širokem polji na sprehod. Nič nas ni motilo na samotni poti, a nepregledna ravnica brez vsake najmanjše izpremembe nas je navdajala z neko nepopisljivo otožnostjo. V tem zadone nekaki čudni, neznani glasovi in nas prebude iz naših sanj. Tiho smo stopali za glasom, in glej, za grmom je sedel ovčar in neprenehoma je piskal in piskal, in vedno lepše glasove je iz priproste svoje piščalke spravljal na dan. Ni bilo umetno, ali bilo je lepo. Odslej smo večkrat zahajali med ljudstvo in čim dalje tem bolj smo sprevidali, koliko imajo Hrvatje prirojenega daru za petje in glasbo sploh; ali prepričali smo se, da ima ta glasba nekaj posebnega, narodnega, kar jo loči od glasbe drugih narodov.

To malo, kar smo tu povedali, priča nam dovolj, da ima glasbena umetnost na Hrvaškem v samem narodu dobro podlago in da se bode prelepo razcvela, kadar bodo v glasbi izučeni, domači umetniki znali iz teh bogatih zakladov zajemati ter ustvarjati skladbe v narodnem duhu. Dokler se v kakem narodu ne vzbudi narodna zavest sploh, ne more se niti umetnost razvijati kakor treba; zatorej tudi pri Hrvatih do početka tega stoletja ne moremo govoriti o razvoji glasbene umetnosti, tem menj, ker so Hrvatje celi dve stoletji v turških vojskah prelivali kri za vero in domovino svojo ter so vse ostalo prepustili prihodnjim srečnejšim rodovom. Ko so pa v začetku tega stoletja drug za drugim vstajali domoljubni možje ter jeli oznanjati novo kulturno dobo, oglasili so se takoj tudi pevci,

Digitized by Google

da s svojim petjem poveličajo to novo duševno vzpomlad. Najbolj sta se odlikovala Lisinski in Livadić. Vatroslava Lisinskega smemo po vsej pravici imenovati prvega hrvaškega skladatelja. Po očetovi želji se mu je bilo pripraviti za državno službo, in že je dovršil gimnazijo in pravoslovje. Ko mu je pa leta 1837. umrl oče, jel se je prav pridno učiti glasbe in kmalu je zlagal pesni, od katerih se bode marsikatera prepevala, dokler bode hrvaškega naroda. Najlepša je njegova „Oj talasi“. Z mladostnim ognjem navdušeni „Ilirci“ niso mogli čakati mirnega razvoja mladega pevca in silili so vanj, da je že tedaj žložil prvo hrvaško opero „Ljubav in zloba“, katero so dobrovoljci iz najvišjih stanov leta 1846. prvikrat peli v zagrebškem gledališči. Toda Lisinski je sprevidel, da za takšna dela nima dosti znanja in ni odjenjal, dokler mu domoljubi niso preskrbeli podpore, da je šel v Prago na konservatorij. Tu je dobro napredoval, in ko se je leta 1850. povrnil v Zagreb, prinesel je s sabo novo dovršeno opero „Porin“. Ali ravno takrat je huda slana poparila nežno cvetje ilirsko, in umolknile so tudi pesni. Otožen in bolehen je Lisinski vzprejel službo pri sodniji ter že leta 1854. umrl v svojem 34. letu.

Prej nego v Zagrebu Lisinski, oglasil se je v Samoboru Ferdo Livadić, katerega nekateri imenujejo „glasbenega Gaja“. Gimnazijski učenec se je v Zagrebu učil petja in goslij, ali že takrat se nikakor ni mogel ujemati s svojimi učitelji, ki so se trdovratno držali zastarelih pravil ter so v pogumnem Livadići videli razposajenega mladeniča, ki s svojo trmo nikdar ne bode razvil lepih umetniških darov. Livadić se nikakor ni dal motiti, ampak odločno se je poprijel nove šole, zlasti Beethovena, a hodil je tudi svoja pota ter postal prav rodoviten in izviren skladatelj. Dasi niti v Lisinskega skladbah ne pogrešamo nekega prirojenega narodnega duha, vender ne moremo tajiti, da je še le Livadić začel spoznavati pravi značaj hrvaške glasbe. Sprevidel je, da se treba pri samem narodu učiti in pazljivo je poslušal ljudsko pevanje ter ž njim primerjaval svoje skladbe. Pri neutrudljivem njegovem delovanji ga je posebno podpiral Ljudevit Gaj, ki je vsak čas zahajal k njemu v Samobor ter mu donašal besede za nove napeve. Skupaj z Gajem sta po nekem narodnem napevu leta 1833. zložila pesen „Još Hrvatska ni propala“, ki je hitro kakor blisk razvnela mlada ilirska srca ter se kmalu razlegala po vseh koncih hrvaških dežel. Leta 1840. je Li-

Digitized by Google

vadić zložil napev za opero „Juran in Sofija“, katero je slovensko dramatično društvo pred nekoliko leti predstavljalo v ljubljanskem gledališči. Veljavo Livadićevih skladeb je nekoliko povečalo tudi to, da so pri zagrebških koncertih navadno prvikrat zadonele iz zvonkega grla Vojteha Štrige, ki je pozneje delj časa bil v Zagrebu jedini zastopnik narodne glasbe. Tudi Livadić je čutil, da je v glasbi premalo znanstveno izurjen, in če je le mogel, šel je na delj časa v Gradec ali na Dunaj; toda gospodarska opravila mu niso dala, da bi se do dobrega posvetil umetnosti, in zatorej se kot umetnik nikdar ni povzdignil nad Lisinskega, dasi ga je za več nego dvajset let preživel. Večkrat je tožil, da mu pesni ne veljajo, in da on s svojimi skladbami hrvaški glasbi več škoduje, nego koristi. Ali ravno te skromne besede so porok, da je Livadić res bil velik mož.

V ilirsko dobo spada tudi Ivan Padavec, ki se je kot slaven umetnik na goslih skazoval po mnogih velikih mestih srednje Evrope, med tem ko je ob jednem zlágal lepe pesni ter razne skladbe za gosli in gitaro. Od hrvaških pesnij se je najbolj prikupila njegova „Crno-oka“, ki je tudi v „Slovenski Grlici“ prišla na svetlo. V najlepši dobi je Padavec po polnem oslepel in mnogo let je v svojem rojstnem kraji Varaždinu živel v največji potrebi, dokler ga smrt ni rešila prežalostne usode.

Ponemčevalna doba avstrijskega absolutizma ni bila prijazna razvoju hrvaške glasbene umetnosti in premolknilo je veselo ilirsko pevanje. Glasbeni zavod, ki so ga v Zagrebu utemeljili leta 1827., bil je jedino zavetje prijateljev glasbene umetnosti; tu se je mladina poučevala v glasbi, godbi in petji, tu so se odrasli glasbenici zbirali ter napravljali koncerte brez narodnega značaja. Nekoliko duh tedanje vlade, nekoliko tuji učitelji tega zavoda bili so krivi, da se je v Zagrebu mogočno povzdignila stranka tako zvanih glasbenih kosmopolitov, ki so še potem, ko so odjenjale absolutistične spone, predrzno trdili in učili, da ga v umetnostih ni narodnega razločka. V tem so odločni domoljubi leta 1862. utemeljili novo pevsko društvo „Kolo“, da bi se v njem mladi pevci vadili samo v narodnem petji ter napravljali narodne koncerte. Hitro se je množilo število udov in kmalu so se tudi po drugih hrvaških mestih utemeljila narodna pevska društva, katerih je danes že devet in dvajset. Kakšni plod je „Kolo“ obrodilo, pokazalo se je najbolje na velikanski pevski svečanosti, s katero je to društvo lansko leto slavilo svojo dvajset-

Digitized by Google

letnico. Na čelu hrvatske pevske zaveze bode zagrebško „Kolo“ v prihodnje tudi na ostala pevska društva koristno delovalo. Danes imamo v samem Zagrebu razven „Kola“ še tri druga hrvatska pevska društva, in tudi v glasbenem zavodu so že zdavna utihnili kosmopoliti, zlasti odkar je vlada v njem namestila nekoliko narodnih umetnikov, a vodstvo poverila slavnoznanemu hrvatskemu skladatelju Zajcu.

Ivan Zajc se je rodil leta 1834. na Reki, kjer mu je bil oče ravnatelj gledališkega orkestra in mestne glasbe. Šestletni deček je mladi Ivan že javno v gledališči igral na glasoviru in na goslih. Vkljub tolikim zmožnostim ga oče ni hotel odgojiti za glasbenika, ampak dal ga je v latinske šole, da bi po dovršenem pravoslovji postal državni uradnik. Na gimnaziji se je Ivan pridno učil, ali še rajši se je vadil v glasbi, in v svojem dvanajstem letu je skrivaj zložil malo opero „Marija Terezija“. Zdaj je oče odjenjal in dovolil, da je Ivan leta 1849. šel v Milan na konservatorij. Tu je vedno dobival prvo nagrado in leta 1855. so v zavodnem gledališči peli novo njegovo opero. Isto leto se je po smrti svojega očeta vrnil na Reko ter postal ravnatelj gledališkega orkestra in mestne glasbe. Ali Reka ni kraj za takšnega moža, in že leta 1862. je Zajc šel na Dunaj, kjer je po mnogih nadlogah v Karlovem gledališči dobil mesto glasbenega ravnatelja. Tu je zložil mnogo mičnih operet, ki razvajenim Dunajčanom niso nič menj ugajale kakor Suppejeve in Straussove. Na Dunaji se je seznanil Zajc z mnogimi veljavnimi Hrvati, z mladimi in starimi rodoljubi, ki so z vsemi močmi delali na to, da bi slavnega umetnika pridobili za zagrebško gledališče, na katerem je takrat poleg pevca Kašmana in Lesićka tudi že bil naš slovenski rojak Franjo Grbić. Leta 1870. je Zajc prišel v Zagreb, kjer je ob jednem postal ravnatelj glasbenega zavoda in opere. Zajc je hrvatsko opero še le ustanovil ter jo v kratkem tako povzdignil, da je večja mesta od Zagreba nimajo takšne. Velika težava je za zdaj pri operi ta, da je med prvimi pevci vedno nekoliko Talijanov, ki se komaj nekoliko privadijo hrvatskemn jeziku, pa zopet odidejo. Od dozdanjih pevcev sta pri zagrebškem občinstvu še zdaj v dobrem spominu Slovenca Grbić in Nolli. Poslednjega je še le Zajc izuril za opernega pevca, da ga zdaj slavijo po Laškem in Ruskem.

Da se glasbeni zavod pod Zajčevim vodstvom lepo razvija, niti ne treba posebno poudarjati. Mnogo opernih pevkinj, ki zdaj slové

Digitized by Google

po raznih nemških gledališčih, dobivalo je prve nauke v zagrebškem glasbenem zavodu. Ko so leta 1877. temu zavodu, na spomin njegove petdesetletnice, sezidali prej omenjeno krasno poslopje, izrekli so domoljubi željo, naj bi se ta zavod kar najhitreje razširil v glasbeni konservatorij. Bog daj srečo!

O Zajčevih skladbah tu ne moremo govoriti, kajti zložil jih je že čez štiri sto. Akoprem je Zajc odgojen na tujem in po tuje, vender tudi on čim dalje tem bolj spoznava značaj prave hrvatske glasbe, kar se najbolj vidi v novejših njegovih skladbah, od katerih opera „Zrinjski“ najbolj seza v domoljubno srce. Kakor talijansko ljudstvo rado prepeva napeve iz obljubljenih oper, tako so se pri zagrebškem občinstvu udomačile Zajčeve opere.

Zdaj pa nam treba omeniti moža, ki je vse svoje moči, celó svoje premoženje posvetil jedino v to, da bi spoznal pravi značaj narodne glasbe hrvatske in južno-slovenske sploh. Ta mož je Franjo Šaver Kuhač, rojen Osečan. Ko je na peščanskem konservatoriji dovršil višje glasbene nauke, začel je leta 1854. preiskavati teorijo glasbe, zlasti glasbe južnih Slovenov. V ta namen je dvanajst dolgih let prepotoval vso Hrvatsko in Slavonijo, Dalmacijo in Črno Goro, Bosno in Hercegovino, Srbsko in Bolgarsko, vso južno in zahodno Ogersko, Štajersko, Koroško, Kranjsko in Primorsko, in povsodi je med narodom nabiral pesni ter jih zapisoval, kakor jih je čul na svoja ušesa. Kar je po leti nabral, to je po zimi uredoval ter za vsako pesen napisal note za pevski glas in za spremljevanje na glasoviru. Poslednje je tako sestavil, da moreš vsako pesen tudi brez petja igrati na glasoviru. Kuhač je nabral blizu dve tisoči pesnij, od katerih se posebno starejše odlikujejo po svoji izvirnosti ter se po ritmiški svoji sestavi dajo primerjati samo staro-grškim napevom. Opisal pa je tudi razne narodne plese, razno narodno glasbeno orodje ter sploh vse, kar bi moglo razjasniti značaj narodne glasbe. Že leta 1864. so mu na zagrebški razstavi njegovo delo nagradili s svetinjo prvega reda, in tudi na dunajski leta 1873. je dobil svetinjo. Ali da bi ta zbirka našim glasbenikom mogla koristiti, bilo je treba, da pride tiskana na svetlo. Kuhač, ki je že vse svoje premoženje potrosil za to delo, ni več upal, da bi se mu kdaj želja izpolnila, kajti nikjer ni mogel dobiti založnika. Nazadnje se pa le ohrabri in s pomočjo hrvatske deželne vlade in zagrebškega mesta začel je preimenitno svojo zbirko sam izdavati.

Digitized by Google

Ravno so dotiskani štirje zvezki „južno-slovjenskih narodnih popievk“, in nadejamo se, da bode tudi peti in zadnji zvezek zagledal beli dan. Ali treba, da takšno podjetje vsak rodoljub po svoji moči podpira. Posebno bi bilo želeti, da bi se tudi iz slovenskih krajev oglašali naročniki, katerih doslej skoro nič ni; saj so v tej zbirki zbrane vse slovenske narodne pesni, katerih nikjer drugod ne moreš dobiti. Vsak zvezek (v štirih snopičih) velja pet goldinarjev. Da bi se čitatelji prepričali, kako imenitna je ta zbirka, naj jim tu povemo vsebino doslej izšedših zvezkov. V I. in II. zvezku je osem sto „ljubavnih popievk“ iz novejše dobe; v III. zvezku so „ljubavne popievke“ iz starejše dobe, „igre odrasle mladeži“, „pjesme uz kolo“, in „plesovi“; v IV. zvezku pa so „svatovske popievke“, „napitnice“, „šaljive popievke“, „sliepačke popievke“ in „junačke popievke“ (balade in davorije). Vsaki pesni je dodan kraj, kje je zapisana in če treba tudi druge opazke. Zdaj še le, ko bodo naši skladatelji vso to zbirko imeli pred seboj, smemo se nadejati, da se bode naša glasba razvijala v narodnem duhu; kulturna naša zgodovina pa bode vedno s posebnim spoštovanjem spominala Kuhača, ki se je sam lotil tako ogromnega dela ter je tako slavno dovršil.

Po mladostni dobi.

Oj, spomladansko ti drevó,
Ki v haljo belo in novó,
Ponosni vrh ti je odet!
Kakó ti pač pri srci je,
Ko se usipati začnè
Raz té pod leto cvet na cvet?

Kakó pri srci ti je, čoln,
Ko prime val te srdapoln
Ter dvigne pod nebeški strop?
Za tábo k nebu pot je šla,
Pred tábo pa je pot strašnà —
V globoki, mokri, mračni grob!

In ti, zvezdica sred noči!
Kakó i tebi se godi,
Ko priveslavši vrh nebá
Strmiš in se oziraš zdaj
Tjà na zapad, za zemlje kraj,
Kjer kmalu črn te mrak obdá?

Ah, kaj vas prašam, izpitujem!
Saj isto v srci bol kot vi
I jaz prenašam in bolujem!
Vsi v tugi smo si družniki,
Nobenemu prijaznejši
Osode mrzla roka ni.

Ah, ure mlade, mladi dnovi!
Kam mi bežite spred oči
Ko širnega morjá valovi,
Kdar brzi jih vihár podi,
Ko kupi megel jutranjih,
Ko solnce toplo taja jih? —

M. Posavski.

Digitized by Google

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

14. Kresna noč.

(Konec.)

Za trškim strašilom priskakljajo tri vesele babnice iz šentpeterske župe: Vragmanica, Bujanovka in Bramorka. Mesto govora zapojó Satanu: Piskerčke prodala bom, za sladko vince dala bom . . . Smejoč jih vpraša: Kako pa to, da ne: Kikljico prodala bom? Za vse tri odgovori Vragmanica: Zato, ker poštene kiklje že veliko let več nimamo. Po zimi nam rabi kak star raš, po leti kakor vidiš pa bela spodnjica domačega pridelka. Vse drugo smo poprodale, vse shrambe očistile, le kadar kupijo dedci kaj več loncev, moremo se še nekoliko okoristiti. Pravimo: med nami in prasci ni dosti razločka, zakaj ne bi bil dober jeden pisker za nas in za njé? In tako spravimo vse druge v denar pa hajd z njim pod smrekovo vejico. To se godi se ve le v najhujši sili, kadar neče priti noben groš od drugod. Naše življenje ima trdno pravilo, ki zapoveda: zapij vsak krajcar, ki ga v roko dobiš. Pobahamo se lahko z dobro vestjó, da tega pravila nismo še nikdar prestopile. Zato pa smo se tudi izurile in ga znamo ne le piti, ampak tudi nesti. Kak dedec misli, da je junak, če ga posesá dva bokala. In revišče se valja potem v vsaki luži. Mi tri ga drugače zmagujemo. Tri bokale ga podere vsaka, predno se še domisli, da je treba iti gledat, káko vreme je zunaj. Od petih ne mešajo nam se ne noge, ne jezik; niti s sedmimi še ne padamo, samo glava nam se nekoliko na stran obesi. Boš že videl pri večerji, da ne lažemo.

Rogatec odpusti vinske mušice in namigne krčmarici Janezovki, v katero se upró zvedljivo vse oči kleškega zbora. Ona ga pozdravi z jako nespodobnimi besedami in veli: Janezovk je na svetu toliko, kolikor oženjenih Janezov, torej neizrečeno mnogo. Ali skoro vsak, ki to ime sliši, pomisli najprej náme zato, ker sem najgrja kvántarica, ki se nahaja ne le na Dolenjskem, ampak v vsej kranjski

Digitized by Google

deželi in morda pod vso oblastjo dunajskega cesarja. Moj sosed, sv. Šentjanž, dobro ve, da v svoji krčmi nisem izpustila iz ust vsaj vedoma še nikoli nobene pametne. Strah me je, da me bo tožil in mi sv. Peter nebeških vrat ne bo hotel precej odpreti. Zato pa mi se v tej solzni dolini tako neskončno živeti ljubi in prijetno zdi, da si nisem boljše sreče še nikoli zaželela. Denar mi leti od vseh stranij skupaj, da ne vem kamo z njim. Najprej sem poplačala vse dolgove do krajcarja, potem prikupila k svojemu zemljišču še en grunt, velik malin in najlepši travnik in vinograd, ki sta v obližji. Razven tega sem omožila hčer in jej dala doto, ki se more imenovati za naš revni hribovski kraj grofovska, ne pa kmetiška. Potrosila sem silen denar, ali hiša mi stoji trdno kakor prej, tolarji in bankovci se mi valjajo po vseh kotih; brez dobička mi noben dan ne prejde. In to bogastvo me ni stalo ne jednega žulja, ne jedne kaplje pota. Vse kar imam, sem si prikvantala in priburkala, prislužila si s svojim neugnanim, z vsemi nesnagami tega sveta namazanim jezikom. Pri meni se shaja več pivcev, nego v vseh drugih krčmah naše in sosednje župe. In če vprašaš te pivce, kaj jih je napotilo k meni, poreče jih izmed deset najmenj osem, da so prišli poslušat moje slane in vselej dobro zabeljene pridige. Večkrat pozabijo lovci in drugi gospodje zajce in lisice, spanje in opravke in ostanejo pri nas ves dan in vso noč in še zjutraj se odpravljajo prav neradi proti domu: nihče ne toži, da je zaspan. Tudi se je že pripetilo, da je priromal kak tujec po šest in deset ur daleč navlašč za to, da se seznani z máno in preveri, če je res, kar je tolikokrat slišal. In kdor koli je še k meni prišel, še vsak se je pohvalil, da je našel v moji hiši veliko, veliko več veselja, nego ga je pričakoval. To pa, vidiš, od tod dohaja, ker znam kvanto vsakemu človeku tako postaviti in zasukati, kakor mu poleg stanu in odreje najbolj prija in godi. Z otroki treba blebetati, s starci modrovati. Voznikom in mesarjem brusim, grohotaje se, po vozniško in po mesarsko: naravnost, na vsa usta, debelo in kosmato, kakor mi na jezik pride. Gospodom pa govorim bolj olikano, le na pol ust in po ovinkih, muzaje se in migaje poredno z očmi in obrazom. Obrastene šale ljubijo tudi ti možje ali dlaka jim mora biti na notranji strani, da se ne vidi. Pri meni ljudem tudi zato ni dolg čas, ker me dobra volja nikoli ne zapusti: vir mojih razposajenih burk teče jednako obilno zjutraj kakor zvečer, o polu dne kakor o polu noči. Do zdaj

Digitized by Google

sem prisilila na glasen smeh še vsakega in tudi najzastavnejšega gosta. Zbralo se je enkrat večje društvo, ki ni maralo dosti mojih smešnic in slanik. V tej družbi je bil mlad gospodek, ki si je bil povredil nekaj oko, pa mu se ni ljubilo budaliti in njegova puščoba se je prijela tudi drugih. Čuj, kaj sem storila, da jih razvedrim! Imela sem takrat otroka pri prsih. Štrc! briznila sem nekoliko kapelj čez mizo in pogodila tako dobro, da mu je priletelo naravnost v bolno oko. Nastalo je tako grohotanje, da se je hiša tresla. Vpili so jeden čez druzega: Zahvali mater, boljšega zdravila ti za tvojo nadlogo niti doktor ne bo zapisal! Druščina se je tako razvnela, da se je moral udobrovoljiti na zadnje tudi on in v svoji veselosti ni čutil ves večer nobene bolečine več. Pa še nekaj druzega! Dosti je takih, ki ujamejo kje kako dobro kvanto pa jo prežvekujejo potem pred vsakim človekom. Ta neslanost se meni ne more očitati. Iz mojih ust se čuje vsak dan in vsako uro ne le kaj okroglega, ampak tudi zmerom kaj novega; jaz svojih šal niti ne ponavljam niti ne jemljem na posodo. Svojega zasluženja ne bom nikoli preveličevala, ali s tem pa se po pravici lahko pobaham, da sem vse vasi, spadajoče pod naš zvon prav do korena pohujšala. Moje molitvice so znane v vsaki hiši, molijo jih oratarji na polji, gorniki v vinogradih in pastirji na paši, mnoge so se razširile daleč čez meje naše duhovnije. Nekatere zrele jagode, ki so padle z mojega jezika, vem, da so se prodajale že tudi v Zagrebu in v Ljubljani. Zdravnik Šnicius, moj ljubček, napisal je cele bukve mojih burk in domišljajev, katere so potem njegovi znanci prav pridno prepisovali na vse strani naše in štajerske dežele. Svojo izpoved sem odpravila. Če nič druzega, dokazala sem vsaj to, da sem vredna plemenite živali, katera me je nocoj na Klek prinesla.

Satan pomoli govornici parklje in vsklikne: Dobro došla, slavna pohujšljivka! Tako svetla luč se ne sme skrivati pod mernikom. Nádejem se in prosim te, da boš pri večerji tudi nam podarila nekoliko biserov iz neizcrpne posode svoje vednosti. Sladka jed in pijača nam bo še bolje dišala in teknila, ako se jej pridruži tudi sladka dušna zabava: slana burka in nesramna kvanta.

Pred poglavarja stopi mesto odšedše Janezovke mlada, prezala Topličanka. Da so tamošnje deklice brdke, vedel je Martinek iz narodne pesni, ki velí: Topliške dekleta so lahko lepé, če solnce posije, pa v senco bežé. . . . Ali takega živega bleska zelene mla-

Digitized by Google

dosti, take nedopovedne in nepopisne krasote, kakor je zasijala zdaj pred njegovimi očmi, ni še nikoli videl, niti ne bi bil pomisliti mogel, da je na tem svetu mogoča. Kako gibka in voljna je bila ta dražestna čarovnica, ob jednem pa kako zmotljivo povita in okrogla in kako nevarno kipeča in koperneča! Jelo mu je ubogo srce trepetati in se premetavati kakor ujeta riba. Pa vsaj mu se je res tudi ono ujelo in še kako čvrsto! Martinek je začutil prvikrat vso slast in strast prve ljubezni. Rajnko Uršo je vzel, da prav za prav sam ni vedel zakaj, ali kakor je on dejal, za to, ker mu je bila namenjena. Topličanka se je ponašala pred Satanom jako spretno in šopirno. Pohvalila se je: Jaz nisem ne „milostiva", ne svilnata, pa se usipljejo za mano vender le vsi topliški gostje: meščani, trgovci, tržaški bogatini in tudi vaše gnade, kranjski graščaki. Ukrotila in ugrela sem celo mogočnega, hrvatskega velikaša, besnega Paravića, da mi je dal razven prevrknenega srca tole dragoceno uro z žlahtnimi kamenčki in še marsikaj druzega. In jaz se nikomur ne nastavljam, pred nikogar ne mečem rudečih robcev. Gospodje morajo me sami iskati in še kako dolgo! Bila sem zmerom na pol sveta, na pol posvetna in ravno v tej zmesi je tista moč, kateri se ne more noben babjek vspešno upirati. Ali te površne topliške ljubezni sem se prav do grla naveličala. Zdaj se mislim omožiti — no, kaj si se namrdnil, moj lepi, črni ljubček! Jaz sem dejala samo to, da se mislim omožiti, ne pa, da se hočem poboljšati.

Martinku se je zdela vsaka beseda drage grešnice, kakor da bi mu porinil kdo nož v srce. Trpel je take grozne bolečine, da mu se nič več ni ljubilo poslušati zanimljivih novic in marnj hudičevih prijateljic.

Ko se je ves kleški zbor izpovedal, pomaknil je peklenski vojevoda svoj prestol na konec mize. Zraven sebe je posadil Janezovko: drugi so si izbrali sedeže vsak po svoji volji. Vsi gostje so sedeli na čevljarskih stolčkih, kateri so se jim pa zdeli najkrasnejši gosposki naslonjači. Dasiravno je bil Martinek na vso moč zaljubljen, vzbudila je vender vso njegovo pozornost prečudna večerja, ki se je na Kleku zdaj pričela. Moral je strmeti o neskončnem sleparstvu, s katerim je gostil prekanjeni Satan svoje privržence. Bili so priverjeni, da uživajo najmastnejšo in najsočnejšo pečenko. Martinku je kazalo praprotno zrno resnično podobo vseh rečij, pa je prav dobro videl, da zalagajo mesto pečenke crkovino in meso najgrjih živalij: volčje,

Digitized by Google

pasje, podganje. Kar so mislili, da so slastne ribe, bili so močeradi, kuščarji, gadje, modrosi. Bukovo gobo so imeli za potico, skuke, krôhalnice in druge ostudne žabe pa za cvrtje! Mesto vrtne salate so bile v veliki skledi razne strupene, odurne in bodljive zeli: hobat, turek, smrtnice i. t. d. Martinek je omiloval se ve da najbolj svojo Topličanko. Pojedla je najprej režanj volčine, potem si nametala polno plitvico glist, pijavk in mramorjev, pohrustala nekoliko pajkov in kleščarjev, obrala dva netopirja in nazobala se na zadnje kačjih jagod! Kaj je bila pijača, ni mogel presoditi, ali si je lahko mislil, da najbrž hudičevo olje ali pa še kaj strašnejšega. Razsrdivši se na neznansko prevaro, zavpil je na ves glas: kaj za take dobrote ste prodali svojo dušo? O trapi, o avše!

Po večerji je peljal Satan svoje od peklenskega vina in veselja pijane in razburjene goste na plesišče. Ali ples in zaljubljene zabave, vršeče se kar očitno pred vsem zborom, bile so tako nespodobne in zverske, da jih sramožljive oči Martinkove niso mogle gledati. Klek in njegove skrivnosti so mu se primrzile. Obrnivši jim hrbet šel je jokaje po položni rebri navzdol. Jokal pa je zaradi preljube Topličanke, katero je videl oskrunjeno z najgrjim grehom tega sveta in vender — srečno! Vroče solze mu ustavi novo čudo kresne noči: oživljena priroda, ki dobiva v tej noči božji dar človeškega jezika in uma in nadčloveškega prerokovanja. Vsaka stvar na gori, katero je srečal in videl, govorila je z lepim, razločnim glasom in pripovedovala prav po domače vesele in žalostne prigodbe, katere čakajo njo in njene znance. Martinka ni dosti zanimalo, kaj se pomenkuje na košenici trava, ali bistro je začel vleči na ušesa, ko je prišel do zeli, s katerimi se odpravljajo bolezni in bolečine. Prva zel je dejala: Skuhaj me, pa ti ozdravim vréd, druga: Jaz pa uroke, tretja: Jaz madron, četrta: Jaz vse narejene bolezni, peta: Jaz vse prenesene bolezni. Na drugem kraji se je pohvalila jedna: Jaz ozdravljam krvno mrzlico. Njena soseda se oglasi: Jaz ozdravljam pa deset mrzlic. Druga soseda se obema zasmeje in pravi: Jaz pa vseh devet in devetdeset! Takih pogovorov je čul Martinek brez števila in si jih dobro zapomnil. Mnoge zeli, ki so bile za težje bolezni, utrgal je precej in skrbno spravil. S travnikov je prišel k skalovju. V njem je bila vzrastla iz trdega kamena prelepa cvetlica t o l a ž n i k, ki je šepetala s tenkim, prijetnim glaskom: Kdor me podiši, iznebi se vseh skrbij, vse žalosti. Ves vesel utrga Martinek tudi njo in spravi

Digitized by Google

še skrbneje nego druge zeli. Za skalovjem sta šumela dva studenca. Tisti na levi strani se oglasi: Jaz sem polnočna voda, vse pogrudim, vse zamorim. Oni na desni strani mu odgovori: Jaz pa sem poldanska voda, vse ozdravim, vse oživim. Pri studencih je ležalo več steklenic. Martinek napolni jedno s poldansko, drugo s polnočno vodo pa se zamisli in zakliče oduševljeno: Sveta, kresna noč! Prisrčna ti hvala za orožje, katero mi pošiljaš za moj pravični lov. Grajski sršeni, pripravite se!

Zdaj ni mislil več na hrvatsko deželo. Obrnivši korake nazaj na Kranjsko prišel je v hosto. Vse živali in živalice so v njej blebetale in klepetale. Najbolj se je moral smijati polhom, da so tako natanko vedeli, katerega od njih bo ujel Pavlinov Jožek, katerega Brezarjev Jarnejček ali pa Hudoklinov Tonček in koliko jih bodo pojedli kmetje, koliko pa gospoda in meščani. Delj časa je poslušal staro srno, ki je pravila mladim o bodočem gospodarji hoste. Dejala je: Naš zdanji gospod bo kmalu umrl. Njegov sin nas ne bo tako preganjal. Lovil bo rajši tiste srne, ki po dveh nogah hodijo in jih imenujejo ljudje v mladosti dekleta, pozneje, ko se sparijo, ljubice in žene in kadar se bolj postarajo, babe. Teh živalij bo toliko nalovil, ko bi se vstopile jedna vštric druge od Krke pa do njegovega gradu, da bi morala ostati marsikatera zunaj vrste. Izbirčen ne bo nič, kajti zaželel bo brez razločka vsake: lepe in grde, mlade in stare, žlahtne gospodične in blatne svinjarice. Kjer je toliko ljubezni, množí se zarod, da je strah. Babe bodo naštele po najnižjem računu tri in devetdeset kranjskih in šestnajst nemških kristjanov in kristjan, kateri ne bi bili brez njega tega sveta nikoli gledali in tlačili. Ali človeške ljubice so silno potratne, razgrabile in pojedle bodo našemu bodočemu gospodu graščino in ves drug imetek. Ne jedna bilka ne bo ostala, o kateri bi mogel po pravici reči: To je moje. V tej revščini bo pokazal vsej zemeljski ničemurnosti figo pa se spokoril in posvetil. Ta hosta bo menjala gospodarja vsakih pet let. Ker nas bo streljal vsak, kdor bo imel puško in veselje, zatrl se bo naš rod v Gorjancih, še predno preteče petdeset let. — Dalje gredé se je nameril Martinek na volčji brlog. Volk je govoril svojima tovarišema: Vidva sta lahko še brez skrbi. Ustrelil vaju bo mladi Pristavec še le čez šest let. Mene pa bo podrl njegov razbojni oče že to jesen. Pred smrtjo bi se naužil vender rad jedenkrat tudi človeškega mesa. V našem obližji stanuje ogljar. Nocoj prenočujeta

Digitized by Google

pri njem tudi žena in hči, ki sta mu prinesli vina in potice za kresni večer. Vesta kaj? Dajmo vadljati, čigav bo dedec, čigava pa baba in punička. Bati nam se ni nocoj nič. Puška sloni v odprti veži, pa jo bom lahko unesel, potem pa udri po ogljarjevih! Prijetnega na svetu takó ne bi nič več imeli. Predno se bo zdanilo, pokradel jim bo doma sosed vse, kar imajo. Dobro ve tudi za mošnjo denarjev, ki je skrita v hramu pod podnico. — Martinek Boga zahvali, da mu je dal strašno nakano slišati, skoči k ogljarjevi kolibi in ga vzbudi. On in vsi ogljarjevi se oborožijo in pripravijo in volkove, ki so se kmalu pridrvili, brez velikega boja postrelé in pobijejo. Brez pomude hité potem vsi skupaj na ogljarjev dom. Tatinski sosed je bil zlezel ravno skoz okno v hišo. Zdaj se je preveril, da mu ni namenjeno z ljudskim blagom obogateti in je bil vesel, da so ga prihodniki živega pustili in samo dobro namahali.

Poslovivši se s hvaležnim ogljarjem, spomnil se je Martinek dobrotljivega konjederca in se napotil k njemu, da mu večerjo povrne. Podaril mu je nekoliko svojih zelij in mu natanko razložil, v katerih boleznih naj jih rabi. Ta dar je prinesel lepe dohodke možu in njegovim naslednikom. Od takrat znajo konjederci ljudi zdraviti. Ker imajo preveč drugih opravkov, prepuščajo to umetnost navadno svojim ženam. Od tod je potoval Martinek v mesto pa se preoblekel za gospoda in razglasil za doktorja, ki ozdravlja vse bolezni in pokončuje vsak mrčes, ki ljudem nagaja. Dal si je narediti tudi brke in dolgo brado, da ga nihče ne bi mogel tako brž spoznati.

Ravbarjevi gospé novi davek ni dosti koristil. Muh, komarjev in bolhá je bilo toliko kakor prej, nadloge se jej tedaj niso nič zlajšale. Čuvši, da je prišel v mesto slaven zdravnik, ki odpravlja vsak mrčes, pošlje ponj in ga prelepo vzprejme. Doktor ukaže, da naj se zbere vsa grajska gospoda, ker hoče pomagati vsem ob jednem. Ko se snidejo baron Ravbar, njegova gospa, rodovina, pisarji in drugi pomočniki, odtrga si Martinek brado in brke in izpregovori z grmečim glasom: Prišel je lovec, ki pa ne bo lovil muh, komarjev in bolhá nego vas peklenske sršene. Ali me poznate?

Ravbar je mislil poklicati svoje biriče in hlapce ali plusk! vrže mu Martinek v obraz polnočne vode in tako tudi njegovi babi in družini. Tisti hip so popadali mrtvi na tla in voda jih tako zgrudi in razjé, da jih ni trebalo niti zakopati. Z ostankom strašne vode oblije Martinek grajsko zidovje in tudi to se tako raztaja in skopni,

Digitized by Google

da mu noben sled ne ostane in se dan denašnji se ne ve, v katerem kraji je stalo. Veseli vaščani so hvalili na ves glas svojega odrešenika in ga prosili, naj bo zdaj on njihov graščak in gospodar. Martinek pa veli zaničljivo: Jednega jahača ste se iznebili, pa si že iščete druzega, da bi vas tlačil. Hotel sem do smrti pri vas ostati, ali zdaj ne maram: pri takih tepcih me je sram živeti. Martinek je pustil še tisto uro domačo vas in se napotil proti Toplicam snubit ljubico, ako bi jo našel še neudano. Njena mati mu pove, da se je zjutraj poročila in odpeljala z možem v Ljubljano. Ta gospod, mu je pravila, sila je učen in zna veliko jezikov in ima 3000 goldinarjev letnih dohodkov. Zanjo bo to premalo, dvajseti dan v meseci ne bo v žepu ne groša več. Ali kaj za to? Živela bo vender le prav dobro. Ker ljudje njenega Petrána sploh poznajo in spoštujejo, delala bo lahko dolgove in v hudi sili jej bodo pomogli ljubčki, brez katerih ne bo nikoli. Bolj mrtev nego živ veli Martinek: Kaj, taka copernica je Vaša hči? Baba se mu zasmeje: I, kako ste čudni! Da ni taka, pa ne bi bila copernica. — Mrzla ploha je padla na Martinkovo ljubezen, ali je ni mogla pogasiti. V svoji neskončni bridkosti spomni se blage zeli tolažnika. Moral jo je duhati dobrih pet trenutkov, dokler mu se je srce po po polnem pomirilo in pohladilo. S Toplic je potoval na pokopališče, kjer je bila zagrebena njegova žena. Odprši grob pokropil jo je s poldansko vodo in oživil. Ker so se mu rojaki zamerili, pustila sta domovino in šla po svetu. Njegova zdravila so zaslovela kmalu po vseh deželah in kraljestvih. Vsi bolni mogočniki in bogatini so ga klicali na pomoč. Zaslužil si je toliko, da svojih tolarjev in zlatov ni štel, nego jih je meril na vagane. Da mu jih je kdo vzel kak polič, Martinek ne bi bil niti zapazil.

Kdor si želi Martinkove sreče, najde jo gotovo, ako si dobi kako zrnce praprotnega semena in gre z njim kresno noč na Gorjance.

Digitized by Google

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J Celestin.

Josip Stritar. I. Najprej nekoliko o „Pesnih“ (Dunaj 1869). a) Pesnikova ljubezen. Ljubezen ga je obiskala „čez dolgo časa spet“, prinesla veselje in novo življenje. Ko ni pri ljubici, muči ga misel, da li mu je zvesta, popotnik trka na „njen hram“, a ona mu počitka obeta — na zvestih svojih prsih. Za pregreho svojega srca na kolenih joče pred njo in ne zastonj. Ona mu je domovina, ona sladka last. Ljubezen mu je zamorila mladosti cvet, ljubezen mu bode zvedrila oko: samo to mu tolaži bolno srce. In ljubezen je prišla, z njo sladki spomini, kako sta pri oknu molče slonela, ko je ljubezen dihala mlada zemlja, kako se je tu ujelo oko z očesom in usta z usti, kako je rano v jutro ljubica zagrnila okna, da jima beli dan ne drami sladkega pokoja. Sladki spomini! In vender, da se mu je udala, točil bi grenke solze — saj ni ostala zvesta: zveste nima svet žene.

Srce mlade deklice je spalo še v nedolžnosti; pesnik je je morda mogel vzbudíti, ali ga ni. Vzbudil je je drug, zato jej kliče brez žale misli, naj mu ostane zvesta.

Nazaj, srce, v tihi svoj hram! Lepe so bile sanje, ali vzbudil jih je beli dan, sreče up je ugasnil: srce nima več želj. Ali — ljubezen javlja se vender zopet: na sveti večer se umiče iz hiše drage, da njene sreče ne kali, o polunoči gre pred njene duri, da tam na mrzlih tleh leži. Sladke solze mu lijó iz očij, da mu je vslišala gorečo željo. Obema gine mladost. Za to „ljubiva, ljubiva se, lepa žena!“ Ali med puhlim, spačenim svetom ni mesta srečni ljubezni; tam sredi morja zelení otok, tam ni hinavstva in lažij, tjà vabi pesnik njo — ki se plaho ozira nazaj. „Ostani“, kliče jej on in vidi, da je sam na vsem širokem svetu. Njeno oko solzno gleda za njim: pomnila ga bode vse žive dni, brez njega jej srce ne najde sreče, naj le gre od njega! —

Svoje prve ljubezni nam pesnik ne opeva, spomina le, da je hojeval k ljubi v vas. Pa tudi nova ljubezen in sreča ne trpi dolgo,

Digitized by Google

ker „zveste nima svet žene“. Srce miruje, nima več želj, dokler je lepa žena ne vzbudi, ali bridke izkušnje ne dajo mu dolgo uživati: iti želi na zeleni otok, kamor bolj praktična lepa žena neče z njim. Zrela pesnikova ljubezen je torej časi vender še jako idealistična ter precej gosto zavita v tančico svetske boli, marsikomu kazeče živo sliko ljubezni, četudi moramo priznati, da je iskrena in čist izraz pesnikovega duha in srca, ter vidimo tudi drugje še bolj čisto izraženo isto.

b) Otožnost. Še malo časa prenašaj, srce, svoje bolečine, saj do groba ni več daleč. Dokler si moglo, nosilo si gorje vsega človeštva (svetska bol): kar je dež razsušeni zemlji, to so solze ubogemu bolnemu pesnikovemu srcu. Dan in noč spremlja ga tiha žalost, a čoln mu plava čez morje brez jadra in krmila: ne želi si sreče, ne boji se nesreče. Izgubil je mlado življenje in cvet brez sadu. Vzdihuje ves človeški rod: nesreča je, da smo rojeni in jokajo se milijoni, če jeden le se veseli. Kruh s solzami je grenka jed: ali koliko je takih, ki solze požirajo — brez kruha.

Vender ima pesnik za to otožnost tudi leka: Boljša je pozna sreča, ko nobena: uživaj življenje, dokler je moč. Ta svet mu ne dopada, ali on tudi ne išče po brinji grozdja. Pesnik ženstva ne spoštuje posebno visoko, pa je vender ceni kakor življenje, brez katerega — biti ne more, četudi ga pameten mož ne ljubi. Preostro ženska soditi ne smemo, saj so dar božji.

c) Ljubezen do domovine je tretji glavni čut pesnikovega srca. V naročaji drage priigra mu solza v oči, ona pa ga vpraša, kaj pomeni ta solza, mari ima drugo ljubo? Ima jo nesrečno, pozabljeno, bolj jo ljubi ko vse in da jej more pomagati dragina kri, v njene bi prsi zasadil jej nož brez strahu: kako sme on uživati srečo ljubezni, ko sladko domovino nesrečno ve? Vedno misli nanjo in rad bi sam prelil kri zanjo. Ob Renu vidi srečen rod in se spomina svojega nesrečnega naroda. Ptici naroča tujec, da visoko čez gore nese na jug pozdrave in želje, da bi nebesa rosila jej mír in spravo med sinovi. Žali, da ima domovina malo zvestih sinov in da je v tujem mestu (na Dunaji) domoljubje doma.

Narodi bijejo krvave boje, sovraštva in prepira je poln svet. Kdo bode prinesel luč bratovske ljubezni? Slovanstvo bode razdejalo „kleto carstvo hudobije in sovraštva“. Saj nikomur ne bije v srcih blažje srce, noben narod ni za bratov srečo bolj vnet. Ali

Digitized by Google

ni to prekrasen vseslovanski vzor (saj polna resnica gotovo še ni)? Slovanstvo nima mnogo pesnikov, ki bi tako odločno obsojevali civilizacijo maščevanja, srda in krivice ter v blagem navdušenji sodili ravno slovanstvu najtežjo nalogo, da se narodi pomirijo. Ideal je pozitiven, brez misticizma, kakor ga imajo n. pr. ruski slavjanofili trdeči, da je slovanstvo svet čisto za sé, poln že zdaj visoke moralne in umne sile. On je brez onih občnih fraz o slovanstvu, njegovi sili itd., s katerimi se posebno mi avstrijski Slovani tako radi odlikujemo.

Kaka so pa sredstva v dosego tega visokega vzora? Vidimo jih nekoliko v svetih, ki jih daje pesnik „Mladini“, ko se vse maje proseč jo, da vsaj ona trdno stoji: ko si um bistrí, naj si blaži srce; ljubeč domovino, naj ljubi vse človeštvo, sovraži naj hinavstvo, laž, v vsaki skušnjavi naj trdno stoji.

Ti sveti so gotóvo potrebni, ali so tako občni, da bi človek prav želel, da pesnik mladini pove, s čim naj si posebno um bistri in blaži srce, kako naj ljubi domovino, da bode ta ljubezen kar največ delavna in plodna, da se ne izgubi v neko nevarno občno abstrakcijo, večkrat krivo, da je življenje naravnost nasprotno idealu ali pa vsaj življenje za sé, ideal za sé, nekaj prazničnega, skoro brez druge vrednosti, nego da se izkazujemo pred ljudmi. Taka občna ljubezen prevrača se rada v ono ljubezen vsega človeštva, ki je tudi preobčna, da bi mogla kaj pravega doseči. Prava ljubezen vsega človeštva je in bode le ona, ki na temelji konkretnega življenja in vseh njegovih pogojev teži za pozitivnim t. j. mogočim idealom človeške sreče na zemlji.

Pesnik na dalje priporoča mladini, da naj sovraži hinavstvo in laž. Ali katero hinavstvo in laž najbolj, katerih lažij se je posebno ogibati mladini sploh, v katerih skušnjavah naj trdno stoji, t. j. katere so največje zanjo in za naše kulturno razvitje?

Rad pritrdim, da to ni lehko (posebno je težavno to glede vsega slovanstva, katero ima še malo dobitih od drugod takih idealov, še menj pa svojih). Ali nekaj konkretnega bi se morda vender dalo reči, da se lepe pesnikove besede postavijo v neposredno dotiko z življenjem in blagotvorno delujejo nanj — kakor praktična morala.

d) Pesnikove balade so tudi otožne, saj

Žalost v srci, žalost po sveti,
Težko je pesmi vesele peti.

Digitized by Google

II. Ozrímo se še kratko na nekaj, kar je Stritar pozneje v svojem „Zvonu“ a) pel in b) pisal.

a) O svoji ljubezni tu ne poje, mari so vse te njegove pesni ali 1) otožne ali 2) domorodne.

1. V „solzni dolini“ je veliko krivice, vender naj za to ne sovražimo ljudij. Saj tam, „kjer se rod človeški trudi in joka — tam bivati čem, tam moj je rod“ (Visoka pesem). Vender postaje tu pesniku časi pretežko in „samotar“ si zopet želi na kraj samotnega otoka: tu je domovina, saj tu ni človeškega sledu nego mir. Po drugi sreči hrepeneti pa je greh. Ni na svetu pravega prijateljstva, in če hočeš prijatelja izgubiti, žrtvuj se, gladi mu življenja pota: on ti bode vse odpustil, samo — dobrot ne. Za to je življenje bolezen (?), nje nas ozdravi smrt, druzega rešenja ni.

„Na prijateljevem grobu“ toži pesnik, da ne umeje sveta, svet pa njega ne. Za to so srečni prijatelji, ker so dospeli, kamor tudi njemu želi srce.

2. Še v „Mladiki“ smo čuli zlat pesnikov nauk, da naj „sveto služimo sveti domovini“. V „dunajskih sonetih“ ostro biča naše domače nadloge, samopašnost, nezlogo in posebno prvake, kakor tudi v „dunajskih elegijah“ bridko toži, da je zmerom menj Slovenije zvestih sinov, da je slovanstvo še vedno v temi, da gospoduje samopašnost in prepir, da torej zdaj ni čas sladkih besed in zaljubljenih pesnij. Žalostno je zdaj, posebno pa, ker se nam izneveruje mladi svet (Na starega leta večer 1878).

Jedno črto za svoj slovanski ideal nam daje pesnik v „Preširnovi oporoki“ veleč, da „izgled naj blagodušja bo Slovan“. V „Raji“ pa v prekrasnih pesniških slikah predočuje reve in nadloge bratskega naroda, biča hinavstvo in brezsrčnost „omikane“ Evrope in skoro v obupu poje, da je Slovan rojen trpin (Pesem brez imena). Tu se je pesnik povzdignil do globoko občutenih in nenavadno nežno petih sovremenih političnih pesnij, kakeršnih ima umetna slovanska poezija — malo.

Srce mu gorko bije za vsakega trpina sploh, tudi za delavca, kateremu kliče gotovo čisto iskreno: „jaz roko ti podam“.

b) Ni moja naloga Stritarja prozaika vsestransko presoditi. Za svoj namen naj torej le kratko omenim glavne vrste dotičnih njegovih spisov.

Digitized by Google

1. Lepo je število njegovih pripovedovalnih spisov in kak očiten napredek od čisto nemški sentimentalnega in kosmopolitičnega „Zorina“ (1870) do n. pr. „Sodnikovih“ (1878). Med tem ko je „Zorinu“ tak, „kakor bi se bil kopal v solzni reki, kakor bi se bila napojila mu duša z nesrečo in žalostjo, z revo in trpljenjem vsega človeškega rodu“: je oče Sodnik prav tip marsikaterega našega kmetskega velikaša. On je ponosen radi imenitnosti svoje hiše, in ta ponos raste ter se prevrača v trdovratno oholost tem bolj, čim bolj se Sodnik zapleta, dokler se po polnem ne zaplete — v svojo pogubo. Bolj ali menj tipične so tudi druge osebe; vse se razvija živo, dramatično in čitatelj z veseljem priznava, da so to naši ljudje, da je to naše življenje.

To se pisatelju drugodi ni ali vsaj ni tako posrečilo, kjer je na prvem mestu le bolj romantično-sentimentalen efekt, a ne tipičnost ali karakteristika, osnovana na realnem življenji; kjer le prevečkrat premaguje in gospodari hudobija, a dober človek ne slavi zmage kakor v romanu ali povesti, napisani po šabloni, mari naravnost žalostno propada. Velika večina Stritarjevih povestij pa preveč končuje po znanem receptu, da dobro mora zmagati, a hudo se kaznovati. Ravno to velja v obče tudi o tem, kar je Stritar napisal v obliki pogovorov, četudi se odkriva n. pr. v pasjih ali živalskih pogovorih marsikatera nesočutna stran človeka in lepa lastnost živali ter mnoge lepe misli, in četudi se prizor „Iz Bosne“ ne končuje srečno. „Deveta dežela“ pa je čisto idealistična fantazija.

2. „Literarni pogovori“ in „Zona“ nam hranijo mnogo lepih mislij in lepega pouka, mnogo blaga za sistematično kritiko. Ali tudi tu izpodjeda črv nekako slabotnega skepticizma čvrsto vero in zaupanje: kritik želi svetu velikega satirika, ali „zastonj, svet nima več moči (?), da bi rodil iz sebe takega moža“.

Ne gledé na to slabost pokazuje Stritar vender pravo kritično moč, ne samo rušečo, ampak ob jednem zidajočo in odgojujočo. On jasno vidi jedno najneprijetnejših prikaznij v našem narodnem življenji — obrekovanje (lit. pogovori 1876), priznava potrebo bližanja poezije k življenju, ker tako da postaje bolj človeška (lit. pogovori 1877). Zato tudi zahteva, da ne zahajamo v salone, mari da se držimo domačih tál (lit. pogovori 1878), da ne bo nikdo ustanávljal francoske akademije v deželi, kjer ljudje še brati in pisati ne znajo („Zvon“ 1876: Zona), z moško odločnostjo opominja, da

Digitized by Google

kdor hoče pisati, naj se ne da motiti suhoparni šolski modrosti, ako ga zove „pesimista“, „realista“ in „nihilista“: „možje menijo, Bog vé, kaj so povedali, a pametnemu človeku so pokazali le svojo notranjo plitvost (Zona 1876)“. Kake globoko-resnične besede, odkrivajoče pot k objektivnosti in napredku! Če pa naše pisatelje odvrača od suhoparne šolske modrosti in pedantizma, ki vsako bolj živo duševno življenje v svoji suhi, sebični slavičnosti naravnost zatira, daje jim za to verno kazalo na pot: „Resnica naj vas (pisatelje) vodi povsodi: naravo, svet, življenje kažite svojim mladim bralcem v pravi podobi (lit. pogovor 1879)“.

3. Vsak, kdor piše o sedanjosti, piše tudi vsaj nekoliko o stanji človeka, društva in sicer za napredek ali proti napredku, t. j. njegove misli so kolikor toliko socijalne, ali narobe. Socijalnih mislij smo našli že do zdaj pri Stritarji, vender naj slede nekatere še tu posebe:

Če tudi naše rodoljubje obseza v teoriji ves narod, vender si ne smemo tajiti, da v življenji dosezamo le redkokdaj tako polnega rodoljubja t. j. živo praktično zanimanje za vse razrede do zadnjih siromakov doli gotovo v inteligenciji sploh še ni dosti razvito ter so tudi zdaj še jako pomenljive besede: „Nesrečnim bratom, ki žedé in medlé v siromaštvu in nevednosti, podajmo usmiljeno roko, razsvetljujmo jih, pomagajmo jim k dušnemu in telesnemu blagostanju (Zorin)“. Dà, ako gine naše prosto ljudstvo, naš kmet, propada tudi slovenska inteligencija! Gotovo je tudi Stritar to mislil, ko je nasvetoval v svojem plemenitem navdušenji za ves narod, da pišimo samo za prosto ljudstvo. Toži se („Zvon“ 1877 lit. pog.), da tega nasveta večina slovenskega občinstva ni odobrila. Res je, zdaj smo vender že toliko napredovali, da ne moremo pisati samo za prosto ljudstvo. Bližamo se pa drugi nevarnosti, da presajevaje omiko na domača tla ne pozabimo preveč ljudstva, svoje podlage, da ne pregledamo te zgodovinske resnice, da je narod ostal (če tudi samo v večini) slovensk tudi tu, ko se mu je bila inteligencija izneverila: slovenske inteligencije pa si brez napredujočega naroda gotovo še misliti ne moremo. Saj če se inteligencija preveč oddalji od naroda, mora se pokvariti; to vidimo dan danes v dobi hitro rastočega gospodstva kapitala prav jasno, da „kjer cvete velika obrtnija, cvete tudi pokvarjenost („Zvon“ 1878: Sodnikovi)“, „in ti (veliki) obrtniki so pijavke (ib.)“. Kako je žalostno

Digitized by Google

in sramotno za kulturo, da to imenujejo bogato deželo, če jih je petero, desetero, ki so siti . . . vse drugo je berač (ib.)".

Stritar je tudi židovstvo dobro obsodil rekoč, „da je ono največja nevarnost, ki preti nam in omiki, kakeršno si mi mislimo" („Zvon" 1880: Popotna pisma). V „Klari" („Zvon" 1880) pa celo strežaj pravi naravnost, da sam Bog ne more ničesa opraviti z židovskim narodom, katerega Klara kar sovraži, žid Artur pa kaj resnično in odkritosrčno pripoveduje, da so židje srečni gospodarji, da je zanje država in zakon. Dà, moč je pravica!

Stritar vidi tudi jeden iz najnevarnejših nasledkov neomejenega gospodstva kapitalizma duhovni proletarijat („Zvon" 1879: Pogovori), ter se tu zopet tolaži, da je samo slovanstvo poklicano, da reši socijalno vprašanje; ker glava se je morda potujčila, srce da je ostalo domače (da je le res tako!).

Mislim, da so že te opazke odkrile pisateljevo obzorje. Ljubezen je pesniku prava potreba: ona mu daje sreče, pa tudi mnogo bridkega gorjá. Ta ljubezen ni mladeniška. Vender ne vidimo niti iz nje, niti iz tega, kako nam drugje predstavlja žensko življenje in mišljenje, kaj on od ženske zahteva, kake so njene posebne pravice in dolžnosti, da li ima z napredkom napredovati tudi ona ali ne, kaj ima delati ženska sama ali pa z društvom sploh, da se ne zaredi ali ne širi pokvarjenost med ženstvom itd. Realnega stanja ne reši, pa tudi idealnih nad ne kaže, saj „zeleni otok" ali „deveta dežela" bi bila le neko ubežišče od ljudij, neki (umišljeni) lek za . . . „svetožalje".

Dà, svetska bol je ona rudeča nit, ki je prav karakteristična za Stritarja. On sam pravi o njej: „Lehko je dokazati iz slovstev vseh narodov, da ni bilo nikoli velikega pesnika . . . ni bilo sploh velikega duha, da ne bi bil bolj al menj čutil svetožalja („Zvon" 1877: lit. pog.)". Res je v tem pojmu nekaj tako rekoč občečloveškega, ali pojem je za to vender čisto nov, sad konca preteklega in prvih desetletij zdanjega stoletja, ko je zapadno društvo iskalo izhoda iz žalostne sovremenosti ter v tej težnji najbolj razvijalo čut in sicer do bolne, ker pretirane nezadovoljnosti — ali brez konkretnih idealov boljše bodočnosti, pa tudi brez idealizacije preteklosti, kakor jo je bil razvil romantizem, v katerem je vse, dobro in slabo, pretirano veliko.

Digitized by Google

Ta — rekel bi — plemenita bolezen svetske boli ni bila nikoli občna niti na zapadu, mari je šla od naroda do naroda ter v književnostih zapuščala več ali menj sledov. Zdaj je v obče premagana: iztisnili so jo življenje in bolj konkretni ideali bodočnosti. Tudi Stritar ima gotovo ideale, ali večkrat niso tako razviti, da bi pokrili omenjeno rudečo nit svetske boli in sicer ne glede na to, da nam kaže Stritar toliko idej in tako široko obzorje, kakor morda nobeden iz naših pisateljev. On sam priznava, da so njegovi spisi občinstvu presentimentalni. („Zvon" 1879: lit. pag.) Celo lepa misel, da „izgled naj blagodušja bo Slovan", ima — kakor se vsaj meni zdi — nekaj one „svetobolne" slabosti. Saj poznavalec slovanske zgodovine se pač težko ubrani misli, da je ravno naše blagodušje, naša znana mehkost znak kulturnih početnikov ter nam veliko škodi. Pravični bodimo proti drugim, pa tudi proti sebi ter branimo sebi pravico kulturnega življenja z vso jekleno odločnostjo, za njo se borimo, skušajmo vedno dobro ločiti kulturno zrnje od plevela, in za ta namen imamo velik pripomoček v zlatem nauku, ki ga Stritar večkrat ponavlja, da naše duhovno življenje, naša književnost bodi v ozki zvezi z življenjem, ter zares (a ne samo v frazi) njegov izraz in njegovo ravnalo s pravim zmislom za vzvišeni smoter, da odločno terjamo gospodstvo pravice (in ž njo bratstva) ter vse to po svojih silah pospešujemo! —

(Dalje prih.)

V spomin 125letnice Vodnikovega rojstva.

3. dne februarija 1883.

Sto dvadeset in pet že let
Slovenski je učakal svet,
Odkar poródil se Vodnik,
Ki venec mu iz lovorik
Za cvet njegovega duhá,
V zahvalo vnetega srcá,
Sloven krog čela je obvil,
Ki ga ljubeč vsegdár čestil,
In ki mu hrani zvest spomin,
Ker je krvi njegove sin.

Digitized by Google

Vodnik, naš voditelj
Duševni je bil,
Slovenom ljubitelj
Do smrti si žil.

Naj čas je bil resen,
Prijazen bil čas,
Strun Tvojih je pesen
Povzdigala nas.

Ti dramil rojakov
Preslavljal naš dom,
Ti klical junakov
Med bojni si grom.

Bridkost nas presúne,
Ko misli srcé,
Da Tvoje nam strúne
Že davno molčé.

A nisi Ti trudil
Za nas se zaman:
Sloven se je zbúdil
In žije srčán!

Tvoj duh nas razvnemlje
Za slavo domú,
Tvoj duh nas objemlje
Sinove rodú!

A še bolj Tebe naj čestili
In s pesnimi bi mi slavili,
Nikdar bi vredni Te ne bili,
Nesmrtni čestiták,
Da, kakor Ti, iz globočine
Srcá ne ljubi domovine,
Kdor koli je pošten roják!

J. Cimperman.

Na bregu.

Kakó buči, kako grmi,
Za valom val se sem drvi
In dno se morju maja.
Oj to je vrišč, oj to je stok.
Ko šibo svojo spleta Bog,
Ko ták vihar razsaja!

Tu brezdno vidim pred sebój,
Oj kolikim bo grob nocoj,
Ki zdaj se ga bojijo!
In spet globoko zazijá,
Oj, saj to morje je brez dna,
In v njem pošasti spijo!

In nem na bregu tu stojim
Ter v mislih solznih se topim,
Le žalost me obhaja:
Zakaj takó, zakaj takó,
Brezsrčno morje, si hudó,
Kaj te takó razdvaja?

Odgóvori mogočni val,
Ki mnogo sten je že opral
In žalostno mi pravi:
Ljudij krivica je skeli,
Nedolžnost sveto svet mori
In brat že brata davi.

Zato hudó, zató besnó
Je morje jasno in mirnó;
Nedolžnih vzdihe pije,
Pravičnih pije vseh gorjé
In pije bratovske solzé —
To mu osrčje vije!

H. Vipavski.

Digitized by Google

Vita vitae meae.

Zgodovinska podoba. Spisal dr. Ivan Tavčar.

II.

Tisti dan je Visoški dvorec gledal toliko število oboroženih in neoboroženih gostov, kolikor še nikdar prej ne. Škof z ožjim svojim spremstvom je zasedel vse prostore v malem posestvu; vojaščina pa si je napravila taborišče na travniku tik vode, kamor so nametali slame za ponočna ležišča. Oskrbnik Hohenburg je dal pobiti vola in vojaščina je zanetila velikanske ognje ter med kričanjem in veselim šumenjem na drogih pekla krvave četrti, da se je okraj takoj napolnil z duhom pečenke. Tolpa poljanskih otročajev je opazovala iz dalje nenavadni ta prizor ter z lačnimi pogledi stregla po mesu, ki je prijetno vreščalo nad plamenom. Tudi druzega gledajočega občinstva se je nabralo po travniku in tu in tam se je vsilil vaščanček med vojake, meneč, da bo zanj kaj odpadlo, bodi si že kos mesa, ali pa kozarec vina, ki je neprenehoma teklo iz velicega soda. Ali vojak ni bil mehkega srca v časih tedanjih, in z grdo besedo so odpravljali vsiljence ter jih s suvanjem in pehanjem tirali iz taborišča, „da bi ne ukradli kaj ter z očmi ne požirali poštenim vojakom blagoslovljenih prigrizkov.“ Gledalci so se torej kmalu pogubili in tudi otročaji so zapustili mesto brezvspešnih upov in nad izgubljenih.

V poslopji samem je vladalo najživahnejše gibanje. Po kuhinji, ki je bila za malo poslopje neprimerno velika, trudili in potili so se kuharji vsake vrste ter po besedah viteza Hohenburga imeli napraviti tako kosilo, da se zastopniku brižinskega škofa ne bode treba sramovati, kadar se usede za njegovo mizo knez in škof ljubljanski. In ni se sramoval potem. Veliko gostovanje se je vleklo skoro do večera, ker tudi tedaj se je ljubilo bogato kosilo, kakor je še dan danes ljubimo vsi, ki so nam dana umrjoča ali pohlepna telesa.

Bilo je že pozno zvečer, ko je potihnil hrup ter se gosposka in vojaška družba ulegla k počitku. Luna se je prikazala ravno izza gorovja, ko je osoba, zapustivša dvorec, izmed drevja stopila na plan

Digitized by Google

ter se ozrla pazljivo na vse strani. Pri vodi je plapolalo še nekaj plamena, in v luninem svitu se je videlo, kako se je vzdigoval tenak dim v nočni zrak. Pijani vojaki so se bili zarili že v slamo, a samo pri praporji, ki je vihral sredi taborišča, slonil je stražnik ob helebardi ter upiral poglede proti luni, katera je, ne meneč se za reformacijo in luterane, mirno plula po jasnem nebu. A tudi Visoko ni bilo brez straže! Tam, kjer je stala omenjena naša osoba, opazila sta se dva ogla štirjaškega dvora; ali pri vsakem tem oglu je stražil jezdec, sedeč na konji, ter imel pred sábo počez na sedlu goli meč. In kadar je premaknil konj kopito, lovili so se lunini žarki jezdecu po čeladi in po brušenem meči.

Naš ponočni znanec je obstal na obsejanem planu ter se pazno oziral okrog sebe. Upal je, da se bode pritihotapil do mostiča, ali v tem se je varal. Bližnji jezdec je pognal svojega konja ter bil takoj pri njem.

„Kamo hočete prijatelj!“ vprašal je temno. Spoznavši pa osobo, stoječo pred sabo, izpregovoril je mehkeje ter si z levo roko pomèl oči: „Zdi se mi, da ste iz Poljan?“

„Sem!“ odgovoril je le-ta.

„In morda že celo duhoven?“

„Ne še!“

„Ne še! In mene ne poznaš, Kosmov Korle!“ Kakor hitro je čul, da rojak še ni prejel mašnikovega posvečenja, tikal ga je pri tej priči, ker v Poljanih so se vikali že od nekdaj samo duhovni.

„Kdo si, da me poznaš? vprašal je Carolus Kosem dobrovoljno.

„Pešarjev Jaka z Gaberške Gore sem. Ko sem v Poljane k maši hodil, šel sem časih mimo Vaše hiše, pa se morda več ne spominaš. Moje matere brat je pomival škafe na gradu v Loki, pa je izprosil, da me je škof v službo vzel. S pričetka me je glava bolela, ker sem moral vedno nositi ta svetli lonec le! Pa se človek vsega privadi, če jé vsak dan meso, in če zdaj pa zdaj še celo kaj vina spije. Po zimi sem lovil pinože, po tistem mi je malo dolgčas, ker jih zdaj ne smemo. Skoro čisto sem že pozabil na Gaberško Goro! In ti?“ pristavil je lahkodušno.

„Jaz še nisem pozabil svojega doma,“ odgovoril je letá živo, „in ravno zdaj sem na poti v Poljane.“

Digitized by Google

„V Poljane! Do tijà je samotno in, kar se nekaj časa sem nekak luteranski far po goščah poja, klatijo se menda njegovi prijatelji po nočnih stezah in, če te dobé in jim poveš, da še v papeža veruješ, potem ti bo premalo reber v telesu, tako te polomijo!“

„Ne bojim se! Med potjo bom molil in kaj se mi hoče zgoditi?“

„Če bi se ti vender kaj, pa zavpij!“ Tu na oglu bom stal ter ušesa napenjal in če čujem krik, poženem konja čez mostiček in z mečem udarim med luterane, da bo le veselje gledati! Lahko noč!“

„Lahko noč!“

In jezdec je skokom oddirjal po mehki tratini, a na oglu pri dvoru se je zopet ustavil ter bil videti iz dalje kakor kip, izsekan iz črnega kamena.

Carolus Kosem je pričel takoj moliti. Prestopivši most, zavil jo je po temni stezi pod košate bukve in tamne smreke. Obdal ga je čut samote in skoro strah ga je bilo. Da bi si dajal pogum, molil je glasno, da se je čulo po gozdu. Bil je sicer opasan z mečem, ali njegovo orožje je bila njegova molitev, kipeča iz kipečega srca. Zavel je hladni piš ter drevesom majal visoke vrhove. In šumenje vrhov in šumenje reke vsililo se mu je takoj v dušo ter vzbudilo onda spomine na čase pretekle, spomine na solnčnato domačo dolino.

Spominal se je otročjih svojih let, spominal se pred vsem gomile, ki mu je pokrivala gorko ljubeče materino srce, spominal se tudi starega očeta in bratov in sester, ki so ga danes z neskončnim ponosom gledali v spremstvu kneza in škofa. In vse te spomine obdajal mu je venec zelenih domačih gorâ, in neznatna in med svetom nepoznana dolina zdela se mu je kakor raj, kjer bi v sreči in radosti neprestano lahko živel. V tistih časih ljubezen do domovine še ni imela toliko moči, kakor je ima zdaj v naših občutkih. In ljubezen do domovine je še spala v slovenskih srcih, kakor spi iskra v drazem kamenu, dokler se ni umetno izpilil in obrusil! Ali brusili in pilili so Nemci potem z neusmiljeno svojo roko še celi dve stoletji, da se je konečno kamen slovenskega rodoljubja vender le pričel iskriti ter žarke dajati! Ali ob času naše pripovesti so vladali verski čuti poznani svet, in tudi po Slovenskem so ti čuti užigali sovraštvo in tugo ter zatirali vse druge občutke, ker je ubogo naše ljudstvo, tlačeno in drto po nemških plemičih, za nove biblične eksperimente bilo kakor nalašč ustvarjeno.

Digitized by Google

Tudi Carolus Kosem, z vzbujenimi domovinskimi čuti, po temnem potu hodeč, ni bil si v svesti, da so mu ravno ti čuti s pogumom napojili dušo, da je brez groze stopal po samotni nočni stezi. Prenehal je moliti in duh mu je takoj prekipel pri zavesti, da so krivega preroka iz Vitenberga učenci zašli še celo v te kraje. Neznosno sovraštvo mu je napolnilo čisto dušo, in med šumenjem domačih gozdov in domače reke se je spominal človeka, ki ga je ljubil nekdaj, človeka, ki pa ga je zdaj sovražil bolj od peklenskega satana. In ta človek mu je bil rodni brat, a odpadnik sveti veri, kateri je bil Carolus Kosem vsako kapljo krvi darovati voljan. Menili so, da ne vé o odpadništvu svojega brata in prikrivali so mu resnico. Že davno pa si je bil iz skrivnostnega šepetanja svojih tovarišev sestavil grozno vest, in ta vest pezila mu je danes na temnega duha z vso svojo težo, in to ravno za tega delj, ker se je bližal kraju, kjer je nekdaj jedna mati dojila njega, ali tudi onega, ki je zdaj Boga proklinjal in vero svoje porodnice!

Stopivšemu iz gozda so se razprostirali pred njim zeleni travniki v luninem svitu in že je ugledal koče po holmu, za katerim se je kazal stolp domače cerkve. Sovraštvo ni bilo pozabljeno, a vender je razprostrl roki ter vskliknil:

„Sveti Materi božji bodi hvala, da te še jedenkrat zrem, vas domača!“

„„Kdo govori tu o sveti Materi božji?““ vprašal je oster glas in s kamena pri poti se je dvignila osoba, zahaljena v črn plašč, ki jej je sezal tako visoko, da je prikrival polovico obraza.

„Tu imamo papista, ki kos lesa za živega Boga časti in prišel nam je v roko, bratje, da mu pričujemo o resnici svetega evangelija!“ Ponosno se je zasmijal. Izza grmovja je stopilo še nekaj temnih osob ter se pridružilo onemu, ki je govoril zadnje besede. Bili so pogorski kmetje s širocimi klobuki, ali ob ramah so nosili dolge meče, katere so si brez dvojbe izposodili pri kakem luteranskem graščaku.

„Ti torej, ponočni prijatelj, še vedno častiš Marijo, kakor to češčenje ukazuje rimski volk, ki mu vi papisti ližete dlako ter mu poljubujete kopita, dasi se valja v pregrehah in hudobijah? Ali ti naj dokažem s pomočjo svetega in čistega evangelija, da je častiti Marijo pregrešno, Bogu neljubo ter samo po Antikristu izmišljeno?“

Digitized by Google

Pri vsaki drugi priliki prestrašil bi se bil naš znanec čudnih ponočnih gostov. Ali tu se je zaničevalo Marijino češčenje in takoj so se razvnele vse strasti po mladeniči in brez premislika je odgovoril:

„Kdo da kliče tu slavo Materi božji, vprašaš, hudobnež? Ti se hočeš bojevati z jezikom! Vedi pa, da sem jaz božji porodnici v čast pripravljen na boj z mečem — in tu je izdrl meč iz nožnic —, če je taka tvoja volja, jaz, Carolus Cosemus, ki mi bode sladko veselje kri proliti za njo, ki nam je rodila Odrešenika sveta!“

Kdor vé, kako strastno so češčenje Marijino luterani napadali, a katoličani branili, nikakor se ne bode čudil, da je mlad duhovenski gojenec takoj po meči pograbil ter poln gorečega ognja hotel bojevati se v čast sveti Devici, bodi si z besedo, bodi si z brušenim orožjem. Duhoven z mečem opasan v tedanjih dnevih ni bil redka prikazen in pripetilo se je časih, da je služabnik oltarja bolje sukal svetli meč, nego kadilnico v cerkvi.

„Spravi svoj meč, otroče!“ dejal je oni in glas se mu je čudno tresel. Ti si torej Carolus Cosemus?“

„Zdaj te poznam, kdo si!“ zakričal je Carolus, planil k njemu, potegnil mu plašč od obraza ter zrl v lice — svojemu bratu. Po glasu sem te spoznal, bogokletnež, in meni si v roko dan! Sveta Marija, hvala ti bodi za ta trenutek!“

„Kaj je zdaj? V resnici, jaz sem Georgius Cosemus!“

„Ho! ho! vskipel je mladenič, ti si bil Georgius Cosemus. Ali meniš, da te še spoznavamo za sinu umrle matere! Ti si zatajil živega Boga, in ti meniš, da mi tebe ne bodemo zatajili. Srečna ti mati, da je prej umrla ter se ulegla v grob, nego je gledala tebe, ki jej zdaj gomilo skruniš ter Boga, katerega te je ona ljubiti učila, psuješ z besedami, krutejšimi od onih, s katerimi je odpadnik iz Vitenberga onečedil in oskrunil sveto cerkev! Iz zemlje jo čujem zdihovati in v spanji gledam bledi njen obraz ter štejem njene solze, ki jih pretaka za te! Nekdaj si bil Georgius Cosemus, zdaj si pa odpadnik, in Gospod Bog je milostiv s tabo, da ti ne da umreti, kakor je umiral nekdaj Juda, imenovan Iškarijot!“

(Dalje prih.)

Digitized by Google

Vrlemu možu.

(G. A. Jekšetu, dekanu v Kobaridu.)

Zlatá ne išči v teh vodàh,
Zastonj ves trud!
Srebrá ne koplji v teh goràh,
Ne drugih dragih rud!

A več od srebra in zlatá
Pri nas doboš,
Tù biser drag se lesketá,
Ta biser — blag je mož.

O, vreden, da visôko bi
Najviše stal,
Da svít njegov širôko bi
Po svetu króg sijál.

Ker sam pa v silni skromnosti
Svoj skriva svit,
Naj zdajnosti, potomnosti
Bo tu v izgled odkrít!

Pač mnogo moških, malo mož
Naš vek rodí;
A kar nebó nam dalo mož
Med prvimi si tí!

Globòk ti um in čut gorák
Odzgòr je dan,
Značáj si skôval si krepák,
Kot gòre nezmajàn.

Modrósti uk na srci vgrét
Lepó učiš,
In kar na srčni seješ svet
Zvestó, skrbnó gojiš.

In kar učiš, in kar gojiš
Z vstrajnostjo,
Najlepše vedno sam vršíš
S krepko značajnostjo.

Ti oče in vodník skrbljiv
Si vérnikom,
Ti vsem si blag in ljubeznív,
Ne le nekternikom.

Ne zreš na lice, ne na ród,
Tvoj sin je vsak!
Še ljubši kmèt ti kot gospod,
Če vrl je poštenjak.

Pri srci tebi ni denár,
Ne svetna část,
Za vzvišeno le vnet si stvar,
Za bratske sreče rast.

Takó že let nad štirdeset
Deluješ ti,
In síle vse za smoter svet
Vesel žrtvuješ ti.

Zató pa meni vzor možá
Si davno žé, —
O, srečen kraj, ki te imá,
Presrečni v njem ljudjé!

To srečo sem i jaz imèl:
S tebój sem žíl,
O žarkih tvojih sem se grèl,
O njih si um vedril.

Kakó sladák mi je spomin
Na srečni čas,
Ko v znóžji bival sem planín
Pod vodstvom tvojim jaz!

Oj, kolikrat mi v gorsko stran
Plujó očí,
Tam trg mirán je in krasán
A v trgu dragem — tí!

Pri teh spominih sto čutil
Se vžíga mi,
In tisoč gorkih se voščil
Iz duše dviga mi.

O, trosi Bog ti sreče rož
Na vse potí;
A nam pa daj še mnogo mož,
Mož vrlih kot si — tí!

S. Gregorčič.

Digitized by Google

Če moraš od tod . . .

Če moraš pa res že od tod
Na vojsko, to žalostno pot:
Sam angelj tvoj váruh te spremljaj,
Te sprémljaj in čuvaj povsod!

Oh, koliko vročih solzâ
Prelila bom sama domá!
Sam Večni, sam Večni bo štél jih —
Kdó drug pač tolažbe mi dá?

A naj le tekó mi solzé,
Saj tekle mi bodo za té!
Teh biserjev mórja ljubezni
Saj vredno je tvoje srcé!

Tam bojni razsajal bo grom
In tukaj molila jaz bom,
Molila goreče za tebe,
Da srečno se vrneš na dom! . . .

Rokó ti podajem sedaj,
Sam angelj tvoj sprémlja te naj,
Naj sprémlja povsód te in spremi
K nevesti te zvesti nazaj!

Gorázd.

Poslednje pismo.

Šest dolgih mesecev že bó,
Odkar je vzel od tod slovó."

„In njega le še ni domú,
O njem ni pisma, ne glasú."

„Oj dragi moj, oj ženin moj,
Mar večno traje divji boj?"

Na pragu deklica stojí,
Po vasi poštni rog doní.

„Imaš kàj, poštni sel, za mé?" —
„„Bó, mislim, pisemce za té.""

In drobno pisemce jej dá,
To pismo črn pečát imá.

In bere, bere pismo to —
Ne gré, kar bere, jej v glavó.

„Kdo drug še v list pogledaj mi,
Káj v njem stojí, povedaj mi!"

In sêstre, bratje, cela vas
Iz lista brala je tá glas:

„Da krogla privršela je,
Pa ga v srcé zadela je"

In sluša poročilo tó —
Ne gré, kar sliši, jej v glavó!

Na prag hodeva dan na dan,
Ko poštar trobi v rog glasán.

Po pismih praša iz vojské,
Če ktero nosi nje imé? —

Pač mnog in mnoga list dobí,
A zá njo, zá njo več jih ní!

Gorázd.

Digitized by Google

Knez Pes-Marko.

Spisal S. Rutar.

V zadnji številki lanskega „Zvona“ pripoveduje gosp. prof. J. Trdina v svojih lepih bajkah na str. 733., da je bil lastnik visokega grada v Kostanjevici neki Marko Pes, ki je bil tak spreten strelec, da je turškemu harambaši kapuna z vilic odstrelil. Jaz mislim, da je ta Marko Pes ista osobnost, katero tolminski in beneški Slovenci imenujejo Pes-Marko.

Po Tolminskem in po Benečiji se pripoveduje, da je živel nekdaj kralj, ki je imel tako lepo hčer, da se je sam v njo zaljubil. Zato je ní privoščil nobenemu moškemu in skrival jo je vedno pred mladimi vitezi. Kadar je z doma odpotoval, zaprl jo je v samotno, nepristopno izbo. Ali hčeri je bilo silno dolgčas in zato je očeta prosila, naj jej dovoli vsaj malega psička za tovariša. Kralj usliši njeno prošnjo. Ali kmalu je hči zanosila in rodila strašno bitje, ki je bilo pol pes, pol človek. Zato je dobilo ime „Pes-Marko“. Ko je ta dorastel, divjal je strašno nad Slovenci in jih preganjal, kakor divjo zverino. Po mnenji nekaterih je bil Pes-Marko sam kralj Atila, ki je po svoji grdobi in okrutnosti tudi našemu ljudstvu dobro znan.

Obče znane so pripovedi o Pesjanih ali Pesoglavcih, ki so bili strašno divji ljudje s pasjimi glavami. Navadno se trdi, da ti pesjani pomenjajo Obre ali Avare. Ali težko je dokazati, da je naš narod pri tem imenu mislil samo na jedno omejeno pleme, nego on si predstavlja pod Pesjani vse hudodelne, brezbožne ljudi. Saj je že St. Vraz opazil: „Moja pokojna teta pravila mi je, da se Pesjani tudi imenujejo „Kalvini“, ter da o ničem drugem ne žive, kakor o novorojenih detetih, katera kradejo, ubijajo in žró“. (Primeri o značenji Pesjanov Dr. Krekov spis „Polyfem v narodnej tradiciji slovanskej“, Kres l. 1882, št. 3).

Tudi Italijanom je znano bitje, ki je pol človek, pol pes. Imenujejo ga Pulicane in pripovedujejo, da je bil sin psa in neke krščanske gospé v Kapadociji. Dolnji del njegovega telesa je bil pasji, gornji pa človečji.

Digitized by Google

Kar se imena „Pes-Marko“ tiče, postalo je očitno po beneškem levu sv. Marka. Ta lev ima navadno, človeški podobno glavo in Benečani ga imenujejo splošno le Marka. Prav lahko je torej, da so Slovenci zamenjali leva s psom in od beneškega leva ustvarili kneza, v katerem so poosobili mogočno beneško republiko.

Sicer pa beneški lev ni originalno izumljenje, nego taki levi so bili znani vsem iztočnim narodom in tudi Grkom (primeri leva na mikenskih vratih). Dr. Pervanoglu („Intorno all' origine del Leone alleato,“ Archeografo Triestino IV. 1882.) je dokazal, da so vsi ti levi znakovi solnčnega junaka, ali jakega solnca.

Tudi po Koroškem se nahajajo prav po gostem iz kamena izdolbeni krilati levi, po polnem podobni beneškim, n. pr. pred vhodom nekdanje opatije podklošterske (Arnoldstein), v Celovci, v Wolfsbergu i. t. d. Tu se vender ne more misliti na kak vpliv beneške vlade, nego da so ti levi domačega izvira.

† Ivan Šolar in dr. Štefan Kočevar.

Huda nesreča tepe zadnja leta našo Slovenijo. Jedva se posuši prst na grobu odličnega narodnega možá, že nam je kopati novo jamo, da pogreznemo v njo zaslužnega delavca, pogumnega borilca, nanadomestnega pisatelja slovenskega. V kratkem času smo izgubili Jurčiča, Bleiweisa, Eržena, Tonejca in Žepiča, in niso se še popolnili presledki, katere je njih smrt naredila v vrstah tistih mož, ki se trudijo o literarni prosveti in političnem napredku naroda našega, žalovati nam je spet o novih bridkih izgubah. Jednega in istega dné, 22. februvarija t. l., umrla sta odličnjaka in narodu našemu prava prvaka: gospod c. kr. deželni šolski nadzornik Ivan Šolar v Zadru in gospod c. kr. cesarski svetovalec dr. Štefan Kočevar v Celji, možá, ki sta vsak v svoji stroki in po svojih močéh delajoča, pridobila si velikih zaslug za narod slovenski. Dolžnost naša je tedaj, da se jih hvaležni spominamo.

Ivan Šolar je bil porojen 27. avgusta 1827. v Kropi na Gorenjskem, kjer je obiskoval tudi začetne šole. Prvih šest latinskih šol je

Digitized by Google

študiral v Novem Mestu od leta 1838/9. do 1843/4., kjer je takoj pokazal bistro svojo glavo, kajti bil je v prvi šoli I. acc., in tudi ostale razrede je zdelaval s prav dobrim vspehom. Gimnazijo je dovršil l. 1846., bogoslovje l. 1850. v Ljubljani, od koder je odšel v Radovljico za beneficijata in odgojevatelja zdanjega deželnega glavarja kranjskega, visokorodnega gospoda grofa Gustava Thurna. A že leta 1852. ga nahajamo v Ljubljani, kjer mu je tedanji cesarski namestnik grof Chorinsky izročil odgojevanje svojih sinov. L. 1852. prevzame tudi na ljubljanski gimnaziji supleturo, prebije l. 1854. na Dunaji preskušnjo iz klasičnih jezikov ter odide še tisto leto v Celje za pravega gimnazijalnega učitelja. V šolskem letu 1857. dobi dopust, da je mogel obiskovati dunajsko vseučilišče ter dopolniti svojo učiteljsko preskušnjo, po kateri je bil prestavljen na c. kr. gimnazijo v Gorici, kjer je ostal do l. 1867. To leto je bil premeščen v Ljubljano in za Hohenwartovega ministrovanja l. 1871. imenovan c. kr. deželnim šolskim nadzornikom srednjim šolam na Kranjskem. A že leta 1873. so mu omejili njegov delokrog ter ga napósled l. 1879. premestili v Zader. Tu ga je v krepki starosti in v najlepšem njegovem delovanji zadel mrtvoud 19. junija l. 1882. na levi strani. Vrnil se je v domovino, a jedva je nekoliko okreval, šel je zoper svèt in prigovarjanje svojih prijateljev lani meseca novembra spet v Dalmacijo. A 18. februvarija t. l. zadene ga mrtvoud tudi po desni strani in že čez kratko ga reši smrt daljnega trpljenja dne 22. februvarija t. l. ob 5. uri popoludne. Pokopali so ga posebno slovesno v Zadru 24. februvarja popoludne.

V dvojnem oziru je bil Šolar vztrajno in vspešno delujoč, v šolskem in v književnem. Svojo temeljito učenost v klasičnih jezikih je združeval s korenitim znanjem svojega materinega jezika, stare slovenščine, nemščine, italijanščine in slovanskih jezikov v obče. Primerjajoče jezikoslovje je bilo njegovo veselje. A ne samo v svoji stroki, tudi sicer je bil vsestransko izobražen. In vrhu te svoje učenosti je imel čudovito pedagogično-didaktično izurjenost, spretnost in zvedenost; pri njem so se učenci brez knjig in slovnic igraje učili jezikov. Osobito nepozabljiv ostane njegovim učencem spomin, kako jih je učil lepe materinščine, kako jih opozarjal na bogastvo slovenskega jezika v deblih in sufiksih, na čudovito moč in krasoto našega glagola in kako je vsako teoretično pravilo pojasnjeval s celo kopo bistrih vzgledov. In s tem je vzbujal svojim učencem narodni ponos in gorko ljubezen do lepega jezika našega. In baš to je bila prava posebnost Šolarjeva, da se učenci

Digitized by Google

od njega niso učili samo znanja, nego tudi značaja. Natančen v izvrševanjih vseh svojih dolžnostij, priden kakor čebela, vsakemu vselej do črke pravičen, zmeren in pošten, ljubezniv in prijazen brez licemerstva, v družbi vesel in zgovoren, a resen in neupogljiv, kadar je šlo za imenitne reči, bil je svojim učencem vzgled pravega moža. „Človeka starega spartanskega značaja“ imenuje ga po pravici zaderski „Narodni List“. In kakor so ga učenci čislali in spoštovali, tako je tudi on ljubil učence ter se iskreno radoval o njihovem napredku. Živo so mu v spominu ostali osobito odličnjaki in srčno se je veselil njih dobre sreče v poznejših letih.

Izmed njegovih spisov nam je omenjati te. Leta 1858. je priobčil v programu goriške gimnazije razpravo: „Die Tempora und Modi im Slovenischen mit Rücksicht auf das Deutsche und die classischen Sprachen“, katero celo Miklošič v svoji primerjajoči sintaksi slovenskih jezikov na mnogih mestih jako pohvalno omenja. V programu ljubljanske gimnazije je priobčil l. 1868. spis: „Besedoslovje, kako se je začelo in kak napredek je do zdaj storilo“ in l. 1869.: „O besednih pomenih“. Obe razpravi bistro pričata o korenitem etimologiškem znanji Šolarjevem. Leta 1873. je dal na svetlo nemško-slovenski slovar k nemškim berilom prof. Madiere. Ta knjiga se odlikuje s tem, da je posebno vestno sestavljena in da za vsako nemško besedo v Madierovem berilu podaje točen slovensk izraz, kar učencem nemščini neveščim izdatno polajšuje učenje in napredovanje v tem jeziku. Tudi v Janežičevem „Glasniku“ (1862. l. št. 204.) se je oglasil „o slovnični terminologiji“, kakor že prej l. 1855. v Einspielerjevem „Prijatelji“ (258. str.) z dobrim člankom „Nekaj v prihodnje slovnice in slovarje“. Vrhu tega je bil Šolar od l. 1869. do svojega odhoda v Dalmacijo načelnik književnemu odseku Matice Slovenske, pregledal in presodil je mnogo rokopisov slovenskih šolskih knjig, pripravljal in popravljal je gradivo za Wolfov slovensko-nemški slovar ter nabranim rokopisom dodal marsikatero bistroumno opazko. Osobito zaslugo za našo gramatikalno literaturo si je pridobil tudi s tem, da je vestno pregledal in na tanko presodil rokopis Janežičeve in Šumanove slovenske slovnice.

Da je bil tak mož l. 1871. imenovan deželnim šolskim nadzornikom na Kranjskem, bila je Slovencem znatna pridobitev. A kmalu potem so se premenile razmere v notranji politiki avstrijski in v nadzorstvo kranjskih srednjih šol se je uvedel neki osobni in stvarni dualizem, — ki je Šolarju po polnem zvezal roke. Šolar je bil vedno

Digitized by Google

te misli, da morajo slovenske učence v prvih razredih srednjih šol poučevati v vseh predmetih rojeni Slovenci in kar je največ možno v slovenskem učnem jeziku, a tako, da se ne zanemarja nemški jezik, kateri mora v višjih razredih dijakom biti učni jezik. Za tega delj je po hudem vztrajnem boji dosegel za Schmerllingove vlade že profesor v Gorici, da se je prvi gimnazijalni razred ločil v italijanski in slovenski oddelek in da so v zadnjem učili samo taki učitelji, ki so bili zmožni tudi slovenskega jezika. Te svoje misli se je držal tudi pozneje nadzornik. A gledati je moral, kako se je na Kranjskem zoper njegovo voljo med letom 1872. in 1879. iz slovenskih paralelk izrivala slovenščina in kakó se je na nekem zavodu uvedlo celo to načelo, da učitelj slovenščine ni smel učiti nobenega druzega predmeta v prvih razredih in da se je celo slovenščina poučevala — z nemškim učnim jezikom! Mnogi narodnjaki so bili nejevoljni videči, da se take pedagogične nezmisli godé na Kranjskem za Šolarjevega nadzorovanja in takrat je zaklical Jurčič Šolarju v „Slovenskem Narodu“ znane besede: „Mož, bodi mož!“, ki so Šolarja hudo pekle, ker so bile pri obstoječih razmerah neopravičeno očitovanje. Dasi je bil tedaj Šolar l. 1879. nenadoma premeščen v Zader, vender ni šel nerad v Dalmacijo, kjer je že Auersperg-Lasserjevo ministerstvo odločilo se za to, da se srednje šole iz večine pohrvatijo. In veseli so pozdravili dalmatinski Hrvatje svojega slovenskega brata, kateremu je bila naložena lepa, a v razdvojeni in od političnih strastij razburkani deželi težka naloga, uvesti hrvatski jezik v vse srednje šole dalmantinske. In to svojo nalogo je zvršil tako taktno in tako spretno, da si je v vseh krogih, s katerimi je prišel v dotiko, pridobil velike simpatije in da je njegova smrt užalostila vso hrvatsko Dalmacijo, kar nam jasno pričajo lepe besede, s katerimi glasilo dalmantinskih Hrvatov „Narodni List“, preslavlja pokojnika: „Ž njim so naše šole udobile neprecenljivo pridobitev, kakor zdaj trpé veliko izgubo. Odlikoval se je ne samo po svojem vsestranskem, a osobito filologičnem znanji, po svoji pedagogični zvedenosti, nego osobito tudi po svoji nepristranosti in veliki marljivosti. In če je ostal tudi oddaljen od političnih bojev, ljubil je iskreno naš narod, radoval se njegovemu, kakor sploh vsakemu napredku. Pokojnik je pal žrtva svoje neumorne delavnosti, svoje ljubezni do šole. Spomin Šolarjev se ne bode tako lahko izbrisal. Pokoj mu pošteni duši!“

Ako smo v Šolarji izgubili nenadomestnega delavca na slovenskem šolskem polji in odličnega učenjaka in pisatelja slovenskega, obžalujemo

Digitized by Google

v pokojnem dr. Štefanu Kočevarji moža, ki je bil od svoje mladeniške dobe do sive starosti živ spomenik najčistejše dejanske ljubezni, najplemenitejšega rodoljubja in bratovskega jedinstva med narodom slovenskim in hrvatskim. Dasi v literarnem oziru ni bil produktivna moč ter je še le na robu svojega groba stoječ narodu svojemu podal v „Slovenski materi“ lep književen dar: vender je njegovo ime tako tesno združeno z literarnim probujenjem in občnim napredkom naroda hrvatskega in slovenskega, da se bodo še pozni vnuki naši z največjim ponosom in mladostnim navdušenjem spominali tega plemenitega moža. In ako tudi sam ni pisal knjig ter ne prepeval pesnij, njegova plemenita prijateljska zveza s Stankom Vrazom, Preširnom, Miklošičem, dr. Muršecem, Murkom, Trstenjakom in drugimi pisatelji ohrani mu v naših srcih hvaležen spomin. Pisma, ki jih je pokojni pisal tem možem, osobito St. Vrazu, in ki so še le deloma objavljena, bistra so nam priča njegovega vzornega rodoljubja ter ob jednem neprecenljiv vir zgodovini našega dušnega prebujenja in literarnega napredka.

Porojen 15. avgusta l. 1808. v Središči, sin imovitih roditeljev, obiskoval je Kočevar najprej domačo šolo, dovršil je gimnazijo v Mariboru, vpisal se v začetku leta 1826. na vseučilišči v Gradci, a odšel je pozneje na Dunaj, kjer je bil l. 1834. promoviran doktorjem medicine in kirurgije. Nastanil se je najprej praktični zdravnik v Celji, od koder je l. 1836. prišel c. kr. okrajni zdravnik v Podčetrtek, a l. 1852. so ga v isti lastnosti premestili v Celje, kjer je bil po več nego štiridesetletnem državnem zaslužnem službovanji pred dvema letoma upokojen z naslovom c. kr. cesarskega svetovalca.

„Vsak Slovenec je moj prijatelj“, pisal je Kočevar že leta 1835. Stanku Vrazu, in te svoje lepe besede je pokojni tudi ves čas svojega življenja do pičice izpolnjeval, blago in pošteno izpolnjeval v privatnem življenji, kakor v svojem javnem delovanji. Ni ga bilo narodnega podjetja, da bi ga dr. Kočevar ne bil podpiral z novci in z zgovorno besedo. In kakor je v tistih časih, ko je moral po Trstenjakovih besedah človek na slovenskem Štajerji po dvajset ur daleč hoditi, da je prišel do najbližjega slovenskega rodoljuba, vzbujal svoje rojake k narodni zavesti s tem, da je širil med nje slovenske in „ilirske“ knjige, podpiral dijake ter v svoji gostoljubni hiši prijateljski vzprejemal pisatelje slovenske in hrvatske celó tedaj, ko je stroga, a brezmiselna Metternichova policija v vsakem takem pisatelji videla nevarnega človeka ali celó velikega izdajalca: tako je v poznejših letih, iz vsega srca vesel nikdar pričakovanega

Digitized by Google

našega napredka in književnega razvoja, sam živ vzgled zlatočistega dejanskega rodoljubja, v političnem in socijalnem življenji našem žrtvoval vse svoje moči občni blagosti in narodnemu napredku. Po pravici si je tedaj pridobil ime najčestitejšega slovenskega patrijota po vsej slovenski zemlji od Save do Drave, od skalnate Ostrice do vinorodnih Slovenskih Goric.

„Ni je krepkejše sile na svetu kakor je rodoljubje; ono nam daje moč prezirati posvetno blago, krepča nam voljo, da se lotimo vsega, kar bode domovini na čast in korist ter nas sili žrtvovati svoje življenje za srečo naroda!“ piše že petindvajsetletni mladenič Stanku Vrazu; a istega vzornega mišljenja je tudi še mož sedemdesetletni, ko pravi, da po svojih močeh ni mogel mnogo storiti za narod, a vsakemu, posebno pa mlajšim zagotavlja, da to, kar je v svojem življenji storil za narod, to mu je največja tolažba v starosti. „Verjemite mi, da se človeku na starost zdi, da vse drugo je malo ali nič, samo to, kar je človek za narod in občni blagor storil, to ostane in ima svojo vrednost.“

Mož, goječ take vzore ter te vzore tudi dejanski zvršujoč, vreden je, da ga časti in slavi hvaležni narod.

Blaga, miroljubna, delavna, dobrosrčna, idealna duša je bil pokojni Kočevar in te lepe lastnosti svojega možatega značaja nam kaže povsod v privatnem življenji in v javnem delovanji, v prijateljskem občevanji in v političnem boji. Svojemu narodu iz vsega srca vdan, ljubil je tudi iskreno hrvatski narod in ta njegova ljubezen gnala ga je razburjenega leta 1848. celó v hrvatski zbor, zahtevajočega in prosečega političnega zjedinjenja med Hrvati in Slovenci. In ako se tudi te njegove idealne misli in rodoljubne želje niso uresničile in je zadnja leta svojega življenja posvetil jedini blagosti s v o j e g a naroda: vender je v njem živela lepa vzvišena ideja starega ilirstva, v njem je živela poosobljena jedinost naroda našega in hrvatskega. Zato na njegovem grobu žaluje Slovenec in Hrvat, žaluje tem odkritosrčneje, čim bolj pogrešamo v najnovejšem času takih plemenitih, idealnih mož. Blag mu ostani spomin! L.

Slovenska književnost.

VI.

Narodna biblioteka: K r a n j s k a Č b e l i c a. Na svetlobo dal M. K a s t e l i c. Za tisek priredil R. P e r u š e k. Novo Mesto 1883, m. 16. I. in II. bukvice, 84 in 77 str. Natisnil in založil J. Krajec. Cena: zvezek po 15 kr.

Že v zadnjem zvezku „Ljubljanskega Zvona“ smo opozorili svoje naročnike na „Narodno biblioteko“, katero je g. tiskar J. K r a j e c začel

Digitized by Google

izdavati v Novem Mestu. G. Krajec ima lepi in vse naše podpore vredni namen z „Narodno biblioteko“ pospeševati razvoj slovenske leposlovne literature, katera je v vsakem narodu pravo merilo občne izobraženosti ter ima, blažeč srce, budeč vzvišene ideje in čvrsteč značaj, osobito pri nas Slovencih tudi imeniten vzgojevalen pomen, bodi si v narodnem. bodi si v nravstvenem oziru. To svojo namero misli g. Krajec doseči s tem, da bode v drobnih, po 5—6 tiskanih pol obsežnih knjižicah, katerim bode cena jako nizka in neznatna, izdaval znamenite slovenske leposlovne proizvode, ki so že tiskani, a se v knjigotrštvu nič več ne dobivajo, in da bode objavljal tudi izvirne slovenske beletristične spise, ali pa na svetlo dajal prevode priznano dobrih leposlovnih umotvorov iz tujih književnostij. S tem svojim podjetjem bode tedaj g. Krajec posnemal vzglede, ki so v drugih narodih rodili mnogo lepega sadú. Kdo se ne spomina priročne Reclamove nemške „Universal-Bibliotheke“, v kateri si more človek po volji izbrati in za male novce nakupiti najlepših proizvodov nemških pisateljev, kakor tudi omisliti si najboljših leposlovnih spisov iz raznovrstnih tujih literatur v nemškem prevodu. Take literarne zbirke imajo dan danes vsi večji narodje in med avstrijskimi Slovani osobito Čehi, katere so najnovejši čas začeli posnemati tudi Srbje s svojo „Srbsko narodno biblioteko“ in Hrvatje s „Hrvatsko biblioteko“ in „Univerzalno biblioteko“. In tako zbirko namerava gosp. Krajec oskrbeti tudi Slovencem, kar je gotovo vse hvale vredno.

Prva dva zvezka sta nam prinesla ponatis prve in druge knjižice „Kranjske Čebelice“. Da se je zbirka začela s to slovensko antologijo, zdi se nam srečna misel. „Kranjska Čebelica“ ima v zgodovini slovenskega pesništva in slovenske književnosti v obče jako odlično mesto ter osobito zaradi Preširna, ki se je v njej prvič oglasil, tudi sama svojo vrednost. A knjiga je že nekoliko let po polnem razpečana in dan danes je redek domoljub, ki bi jo imel med svojimi knjigami. Zdaj si jo za male krajcarje spet lahko oskrbi vsak prijatelj našega pesništva. Ponatis ni do črke natančen, ker urednik „Narodne biblioteke“, g. prof R. Perušek, ni izdal „Čebelice“ samo v literarno-zgodovinske namene, nego je sploh prijateljem lepe knjige hotel ž njo podati nekoliko dobrega berila; zato je moral iz „Čebelice“ iztrebiti osobito nekatere zastarele slovniške oblike ter prenarediti pisavo primerno zdanjemu književnemu jeziku. Vender v tem oziru originalu ni delal sile ter je bil še skoro premalo — radikalen. Želeli bi bili posebno, da bi bil urednik pod vsako pesnijo podpisal pesnika s pravim imenom,

Digitized by Google

a opustil v originalu natisnene kratice in šifre. Prvemu zvezku je prof. Perušek pridejal tudi kratko, a dobro oceno „Kranjske Čebelice“; v tej svoji razpravi čitatelja uči, kako imenitna je ta drobna knjižica v zgodovini slovenskega pesništva.

Žal nam je, da je spretni g. urednik, kakor nam kažejo oblike s c r i p t o r i. dr., krenil za tistimi slovenskimi pisatelji, ki hočejo vsaki iz klasičnih jezikov k nam presajeni besedi dati staroklasiško obliko ter za tega delj pišejo slovenski: c o n s u l, a d i e c t i v, g y m n a s i j, p h y s i k a i. t. d. Ti pisatelji po nepotrebnem obtežujejo razumljenje vsemu našemu neklasično izobraženemu občinstvu; ne pomišljajo, da celó romanski, na starih klasičnih tleh stanujoči narodje n. pr. Italijani pišejo g e o g r a f i a, f i s i c a i. t. d. ne jemljó v poštev, da novejši čas celó v Angležih in Nemcih vstaja mogočna stranka, boreča se zoper jedini zgodovinski princip v pisavi; a osobito poudarjam, da ti pisatelji, jednostransko hodeči za Čehi in nekoliko tudi za Hrvati, po polnem v nemar puščajo ves ostali ogromni s cirilico pišoči slovanski svet: Ruse, Srbe in Bolgare, kateri vsi ne poznajo teh klasičnih (ali „classičnih?“) nestvorov. Ako se ta klasična zmešnjava ukorenini v slovenščini, kakor kaže, da se res bo, potem bodemo v kratkem čitali take stavke: „Gospod Jacob Philipp Kozomernik, doctor philosofie in professor classične philologie na naši gymnasii je tudi izvrsten chemic, physic in mathematic: včeraj nam je tolmačil Homerovo Odysseo, danes je govoril o analytični chemii in o neki interessantni hypothesi iz mathematične physike, a jutri nam bode čital „Poesie“ doctorja Francisca Preširna“. Vprašam, je li to še slovenski? Že stara slovenščina si je grške besede zavijala po svoje, in v novi slovenščini da bi tega ne smeli? Sama etimologija ne more in ne sme biti naša voditeljica.

To omenjam samo mimo gredé, ne da bi g. prof. Peruška grajal, ampak da bi slovenske pisatelje opozoril na zmešnjavo, ki nam preti od te strani.

„Narodna biblioteka“ bode v prvih petih zvezkih objavila „Kranjsko Čbelico“: pozneje pridejo na vrsto spisi nadarjenega pokojnega P o d m i l j š č a k a — „A n d r e j č k o v e g a J o ž e t a“. Cena vsakemu zvezku je res neznatna, po 15 kr., in prodajejo se tudi posamični zvezki. Vender se priporoča naročevanje od 10 do 10 zvezkov. Kdor pošlje g. J. Krajcu v Novem Mestu 1 gld. 50 kr. po poštni nakaznici, prejme zanje 10 posamičnih poštnine prostih zvezkov.

Iz vsega srca želimo, da bi Krajčeva „Narodna biblioteka“ v Slovencih našla dovolj dušne in materijalne podpore ter izhajala mnogo let naši beletristiki v čast in korist. L.

Digitized by Google

VII.

Trst in okolica.

Zgodovinska slika, spisal Matija Sila. Trst 1882, 8. 155 str. Cena 50 kr. Izdalo in založilo upravništvo „Edinosti".

Mislim, da se razven Trsta ne more mjedno slovensko mesto s tem ponašati, da bi imelo že dve krajni zgodovini v našem jeziku napisani. Prvo je izdal l. 1870. Josip Godina-Verdélski pod naslovom: „Opis in zgodovina Trsta in njegove okolice, pa še marsikaj druzega o slavjanskih zadevah" (pridejano jej je tudi pet v les vrezanih slik). Druga zgodovinska knjiga o Trstu pa je izšla lani, o svečanosti za petstoletno združenje Trsta z Avstrijo in sicer v založbi „Edinosti", v katerem listu je izhajala dolgo časa kot podlistek.

Toliko zanimanje za tržaško zgodovino kaže, kako pri srci leži Slovencem to najvažnejše avstrijsko tržišče in kako smatrajo tudi oni svojo gmotno bodočnost s tem mestom spojeno. Iz teh knjig se pa tudi vidi, da jih navdaja pravi narodnostni ponos, ki jim veli slovanski značaj tržaškega mesta braniti in svetu glasno pričati, da največjo zaslugo za razcvit in napredek tržaškega mesta imajo — poleg avstrijskih vladarjev — baš Slovenci.

Ali kljubu tej važnosti Trsta in kljubu temu zanimanju za njegovo preteklost nam omenjeni dve knjigi še ne podajeta stroge zgodovine tega mesta, nego obe se nam pokazujeta le ko popularni opisovanji zgodovinskih dogodkov, ki se kolikor toliko tičejo Trsta in njegove okolice. O Verdelskega knjigi je moral celo naš starina in zgodovinski preiskovalec Davorin Trstenjak svojo obsodbo izreči v bivšem Zorinem „Vestniku". Najnovejšo knjigo pa nje pisatelj sam imenuje le „zgodovinsko sliko" in s tem tudi kaže, kako naj se njegova knjiga sodi.

Pa tudi tako nahajamo veliko razliko med Verdelskega in med Silovo knjigo. Prva nam le malo pripoveduje o pravi zgodovini Trsta, temveč prepira se neprenehoma z nemškimi ali italijanskimi zgodovinarji Trsta ter jim našteva vse grehe proti slovenskemu značaju tega mesta. Vrhu tega je prepolna pripovedek in anekdot, ki sicer čitatelja zanimajo, ali ki ne spadajo v tržaško zgodovino. In kar se jezika tiče, ima Verdelskega knjiga toliko pogreškov in prisiljenostij, da se Silova zgodovina prijetno od nje odlikuje, če tudi niti poslednja ní prosta hib in večjih napak.

Digitized by Google

Silova knjiga hoče biti v prvi vrsti popularna, da jo razume ter s pridom bere vsak kmet in zlasti vsak tržašk okoličan, katerim je v prvi vrsti namenjena. Zato pa skuša knjiga kolikor mogoče zanimljiva biti in pripoveduje tudi take stvari, ki nimajo ničesa opraviti z zgodovino Trsta, ali ki so vender obče mikavne. V to vrsto spada n. p. na str. 94. pregled „dušne izomike“ za cesarja Leopolda; na str. 104. pripoved o zaslugah jezuitskega reda; na str. 106. o „tolminskem puntu“; na str. 109. črtice o „framasonstvu“ i. t. d.

Silova knjiga je pisana nadalje z velikim narodnostnim navdušenjem in s pravim slovenskim ponosom, kakor priča zlasti nje konec, kjer pisatelj vzklikuje: „Naprej, zastava Slave!“ — Ali ravno to domovinsko navdušenje je zapeljalo g. Silo predaleč, tako da večkrat krajevna imena tolmači iz slovenskih (in tudi srbsko-hrvatskih) besedij nasproti jezikoslovni natančnosti in nasproti zgodovinski resničnosti. Neverjetna je n. p. na str. 9. izpeljava „jadransk“ od staroslovenskega adro, novosl. nedro = sinus, zalêv, loka. Blizu stare Salone se izliva v morje kratka, ali dosti mogočna reka Jadro, koja ní podobna ni nedru, ni loki. Na str. 37. se izpeljuje Pucinum od pečín (v Pečinah), dočim je Trstenjak to ime tolmačil s punca (puca), torej Pucinum = Devin. Str. 57. trdi Sila, da Koper prihaja od slov. krp, krepa, t. j. otok; str. 90. Bruma (vas pri Gradišči) od breda, češ, da se tam Soča „brede“; str. 101. Cavana (tržaška ulica) od kalna; str. 111. Salvia (ime cerkvice) od žal = obala i. t. d. Vse te izpeljava so vsaj — prisiljene in torej ne zgodovinske. Pomisliti je, da ne smemo nikoli krajevnega imena tolmačiti, ako ne poznamo njegove prvotne oblike in da se more iz teh imen le tedaj tudi na narodnost prebivalstva sklepati, ako jezikoslovno tolmačenje ob jednem tudi zgodovina podpira. Drugače bi morali trditi, da je tudi mestece Lubian (na severni strani Bragance, na Španjolskem) in Eblana (na Irskem) slovenskega izvira! Že slavni Šafarik je opomnil (Spisy, II. 417), da je slovanski jezik tako bogat in tako gibčen, da se iz njega lahko razlaga katerokoli ime na svetu, naj bode židovsko ali pa mexikansko. Tako trdi tudi Miklosich (Slavische Ortsnamen aus Appellativen), da z dobro voljo si lahko tudi Meko in Medino slovenski raztolmačimo in svari torej slovenske etimologe, naj bodo zelo oprezni.

Očitnih pogreškov se nahaja v Silovi knjigi jako malo. Na str. 22. se bere, da so Tržačani „kedaj“ imenovali Veno hrib med Bazovico in Borštom. Meni se zdi, da je to besedo le Kandler iznašel in

Digitized by Google

da je bil velik prepir o njej v starem in novem „Archeografu“ čisto nepotreben. V listinah se omenja le jedna skala tega imena pri Sovinjaku v Istri (gl. De Franceschi, L' Istria, pg. 159.). Na str. 80. se omenja Nikolaj Logar (v listinah: Luogar). Priznavam, da obhaja človeka skušnjava tu misliti na slov. log, ali vender ono ime ne izvira od todi, nego od nemškega Loch ali Luegg, ker se v latinskih listinah imenuje ta osobnost „de Foramine“, t. j. iz Jame pod Nanosom. — Na str. 91. se tolmači Miče (Mixe) z „Marija“, ali to ni tako, nego Miče pomeni Mihela. (Napačno je tudi na str. 127., da je škof Žiga grof Hohenwart-Kolavski porojen na Kolavskem gradu (Gerlachstein) na Notranjskem. Grad Kolóvec — Gerlachstein — (a ne Kolavec), nekdaj lastnina grofov Hohenwartov in zdaj v posesti znanih mengiških Staretov, ni na Notranjskem, ampak na Gorenjskem v kamniškem političnem okraji. Ured.)

Neprecenljive vrednosti v Silovi knjigi je zemljepisni uvod o Trstu na str. 8—30. To daje knjigi veliko prednost in jo odlikuje od njene predhodnice. Za vsakega zgodovinarja je jako važno, da hitro zve, kje leži mesto ali grad, o katerem čita. Večina zgodovin pa ima to napako, da se čisto nič ne ozira na zemljopisno ležo. Zato zaslužuje g. Sila posebno pohvalo, ker je v svoji knjigi točno opisal položaj omenjenih mest, in razložil, kje imamo iskati sledove nekdaj tako važnih gradov.

Čeravno se torej Silovi knjigi pozná, da je le sproti in slučajno pisana, brez tehnične jednakomernosti in zaokroženosti; vender po svojem mikavnem obsegu, jasnem in popularnem pripovedovanji zaslužuje vso našo pohvalo in zatorej gorko priporočamo vsem čitajočim Slovencem, zlasti na Primorskem, naj si knjigo naroče in s pridom prebirajo. Ako bode g. pisatelj pri tej knjigi videl dober vspeh, vzpodbudilo ga bode to k nadaljnemu zgodovinskemu preiskovanju, za kar ima že premnogo gradiva nabranega. Zato naj nas kmalu razveseli s katerim novim delom o primorski zgodovini.

Simon Rutar.

Digitized by Google

Nemška knjiga o Rusiji.

Russland. Land und Leute. Unter Mitwirkung deutscher und slavischer Gelehrten und Schriftsteller herausgegeben von Hermann Roskoschny. Leipzig, Gressner und Schramm 1883.

Zadnja leta je izšlo mnogo knjig o Rusiji. Raznovrstni turisti iz zapadne Evrope so v nemškem, francoskem in angleškem jeziku opisovali ogromno rusko državo; podajali so nam v mičnih popisih svoje na hitrem potovanji prebite dogodke; seznanjali so nas s tem, kar so opazovali iz železniškega vagona ali kar so doživeli tudi o svojem večletnem bivanji na Ruskem. A vse te knjige so kolikor toliko pisane z nekim zapadno-evropskim predsodkom; poudarjajo osobito veliko nevarnost, katera po mislih teh tujih pisateljev preti zapadni kulturi od severnega kolosa slovanskega ter s posebnim veseljem opisujejo temne strani ruskega narodnega življenja, lenobo in nemarnost ruskega kmeta, korupcijo višjih stanov, izpridenost v državni upravi in v vsem državnem organizmu. Te knjige prerade pozabljajo, da ima ruski narod tudi veliko lepih lastnostij, da nam narodno življenje kaže tudi mnogo zanimljivih prikaznij, da je dežela lepa in bogata, napolnjena z imenitnimi zgodovinskimi spomeniki, krasnimi stavbami in prirodnimi čudi. In tudi svetle strani in lepe lastnosti ruskega naroda, umetnostne in prirodne krasote nam hoče opisavati zgoraj navedena nemška knjiga. „Das Tadelnswerte, dem wir begegnen, soll unsern Blick für das wahrhaft Gute und Schöne nicht trüben. Wir führen den Leser durch die Städte und Dörfer Russlands, durch seine Wälder und Steppen, über seine Gebirge, Flüsse und Seen; wir schildern ihm die Sehenswürdigkeiten der Städte, die Sitten und Gebräuche der Dorfbewohner, die Naturschönheiten des Landes; wir machen ihn vertraut mit dem bunten Völkergemisch, aus welchem Russlands Bevölkerung mosaikartig zusammengesetzt ist. In diese Schilderungen verflechten wir an geeigneter Stelle jene Mittheilungen, die dem Leser einen Ueberblick über das gesammte Schaffen und Wirken der Nation gewähren sollen. Ohne Voreingenommenheit werden wir die staatlichen und religiösen Einrichtungen und die socialen Verhältnisse in den Kreis unserer Betrachtungen ziehen, nie vergessend, dass unsere Aufgabe nur die objektive Beschreibung, nicht die Polemik ist“. To obeta predgovor in kar obeta, to knjiga tudi vestno izvršuje. V rokah imamo

Digitized by Google

prve zvezke. Najprej v lepih besedah slavni nemški pesnik Bodenstedt opisuje značaj ruskega priprostega naroda; potem nam knjiga podaje prezanimljiv opis ruske prave stolice, matere Moskve. A posebna krasota knjigi je velika množica umetnostno dovršenih in karakterističnih ilustracij, kateri čitatelju tekst lepo pojasnjujejo in tolmačijo. Sploh je vsa vanja oblika knjigi prekrasna, luksurijozna. Vsa knjiga bode izšla v dveh zvezkih po 20 snopičev; vsak snopič stoji 60 kr. a. v. Knjiga se je že tudi brez našega priporočila vsaj po Ljubljani jako razširila; mej iz vsega srca v Slovencih sploh želimo mnogo naročnikov.

L.

Dva nova poljska groba.

(Konec.)

Szujski je gojil v svojem srci veliko ljubezen do naroda poljskega; Maciejowskega pa, Nestorja poljskih učenjakov, ki je umrl dva dni za Szujskim v. 90. letu svoje starosti, častiti in spominati se moramo zavoljo njegove ljubezni do vesvoljnega slovanstva, kateremu je bil naklonjen do smrti in ob časih, ko so se rojaki njegovi večinoma zaprli ostalim Slovanom.

Wacław Aleksander Maciejowski se je porodil l. 1793. v Kalvariji. Svoje roditelje je izgubil že v rani mladosti. Šolal se je v Piotrkovi pod nadzorstvom svojega brata, ki je bil profesor tamkajšnje gimnazije. Vseučilišče je obiskoval v Krakovu, Vratislavi, Berlinu in Göttingenu. Povrnivši se l. 1818. na Poljsko, posveti se učiteljstvu. Predaval je v Varšavi klasične jezike, dokler ni l. 1825. ravno tam zasedel stolici rimskega prava na veliki šoli. Ko se je l. 1831. ta šola zaprla, prestopil je k sodniji in služil je kot sodnik pri mazovskem tribunalu. V poznejših časih je predaval zopet staro literaturo v duhovni akademiji, dokler ni stopil v zasobno življenje.

Zgodaj že je začel preiskovati domačo književnost in zgodovino ter orati ledino poljskega in slovanskega pravoznanstva. Njegovi spisi, katere je kot pravi učenjak vedno pridno popravljal, odlikujejo se z veliko temeljitostjo. Ako ne vzdržuje morda vsak njegov nazor kritike, ne moremo mu tega zameriti, če pomislimo, da je bil jeden prvih

Digitized by Google

delavcev na tem polji. Svojo ljubezen k slovanstvu pokazal je posebno v ostri polemiki z Ignacijem Richterjem, katera se je bila vnela v „Biblioteki Warszawski.“ Tu je skušal dokazati, da je prav za prav samo vzhodni verski obred slovanski, in da se je ta v poljskih zemljah razširil pred zahodnim (rimskim), se vé ob časih, ko še ni bilo cerkvenega razkola. To mnenje njegovo je poznejša kritika večinoma potrdila.

Najimenitnejše njegovo delo je: Historya prawodawstw słowiańskich, katero je izšlo prvič v Varšavi v letih 1832—1838., štiri zvezke obsezajoč. To delo sta preložila na nemški jezik Buss in Nawrowski ter je izdala v l. 1835—39. v Stuttgartu z naslovom: Slavische Rechtsgeschichte. Kdor pa hoče spoznati poznejše, popravljene nazore Maciejowskega, temu se je posluževati druge izdave „Historyi prawodawstw słowiańskich,“ ki je po polnem predelana zagledala beli dan v ll. 1856. do 1865. ter se razširila na šest zvezkov. Tudi se je pri učenji tega dela ozirati na dostavke in popravke, katerih 1. zvezek je izšel l. 1872. v Varšavi pod naslovom: Dopełnenia historyi prawodawstw słowiańskich. Nekaj teh popravkov so prinesli tudi zborniki krakovske akademije, ki izhajajo pod naslovom: Rozprawy i sprawozdania z posiedzeń wydzialu historycznego akademyi umiejętności. Mnogo tvarine pa se je našlo še v rokopisu.

Druga imenitna knjiga njegova je: „Polska aż do piérwszéj połowy XVII. wieku pod względem obyczajów i zwyczajów, (Warszawa 1842., 4 zvezki). V tej zgodovini Poljske nam je naslikal pokojni pisatelj prijetno in natančno poljsko kulturno zgodovino do prve polovice XVII. stoletja z ozirom na običaje in šege v omenjenih časih.

Na podlagi svojih obširnih in globokih študij je spisal tretje veliko delo: Piśmiennictwo polskie od najdowniejszych czasów aż do r. 1830 (Warszawa 1851—53, 3 zvezki), to je: pismenóst poljska od najdavnejših dob do l. 1830. Delo je dovršeno samo do polovice XVII. veka. Maciejowskega nazori o literaturi so sicer nekoliko jednostranski, ali vender je ta pismenóst velike važnosti, posebno zavoljo biblijografičnih podatkov, kateri so po polnem zanesljivi. Za starejšo književnost je ta knjiga važna tudi zavoljo tega, ker je priobčil v njej Maciejowski jako redke spomenike poljskega jezika iz dobe piastovske in jagiellonske.

Druga večja dela njegova so: Pierwotne dzieje Polski i Litwy, (najstarejša zgodovina Poljske in Litve,) v Warszawi 1846; Pamiętniki o dziejach, piśmiennictwie i prawodawstwie Słowian (spomeniki o zgodovini, pismenosti in pravu Slovanov);

Digitized by Google

Roczniki i kroniki polskie i litewskie (letopisi in kronike poljske in litavske, Warszawa 1850, 1 zvezek); Historya włościan (zgodovina kmetov na Poljskem, Warszawa 1874, 1 zvezek); Żydzi w Polsce, na Rusi i Litwie, ich historya od XVII—XVIII wieku (Židje na Poljskem, Maloruskem in Litavskem, njih zgodovina od 17. do 18. stoletja, Warszawa 1878.)

Razven teh večjih knjig je spisal še mnogo mnogo razprav, ki so raztresene po različnih časopisih in zbornikih; mnogo je tudi zapustil v rokopisu, n. pr. po polnem dovršeno in k tisku pripravljeno delo: Historya miast w Polsce (Zgodovina poljskih mest).

Že iz tega kratkega pregleda je razvidno, kako vestno je porabil ta učenjak ves čas svojega dolgega življenja znanosti v prid in v slavo naroda poljskega. Lepšega spomenika si pač ni mogel postaviti!

Š.

Slovenski glasnik.

† **Josip Hašnik,** znani, dobrovoljni pesnik slovenski, župnik pri sv. Juriji ob južni železnici, umrl je 6. marcija ob ½1. uri po noči po prav kratki bolezni. Hašnik, porojen 8. marcija 1811. leta v Trebonji pri Vuzenici (Trofin bei Saldenhofen) na Spodnjem Štajerskem, bil je v mašnika posvečen 4. avgusta 1835. l. ter je služil po več krajih slovenskega Štajerja. Pokojni je bil učenec iz Slomškove šole. Prejšnja leta, ko so bili pravi domoljubi še redko sejani, zložil in uglasbil je več lepih in mičnih pesmic slovenskih, katere so močno budile po južnem Štajerskem narodno zavest ter se še zdaj rade prepevajo v veselih družbah. V tem oziru je bil vreden vrstnik Virkov in Orožnov. Svojo literarno ostalino je izročil g. župniku M. Lendovšku, da jo uredi in izdá. Lahka mu zemlja in pokoj njegovi duši!

† **Anton Janežič,** oče pokojnega pisatelja Antona Janežiča, umrl je 82leten 17. marcija t. l. v St. Jakobu v Rožni Dolini na Koroškem.

Odlikovanje dveh slovenskih pisateljev. Visoko c. kr. naučno ministerstvo je slovenskemu pesniku g. Simonu Gregorčiču, vikarju na Gradišči pri Gorici, podelilo za leto 1883. umetniško stipendijo, znašajočo več sto gld., katero mu je porabiti v nadaljnje izobraževanje v pesništvu. Take stipendije naučno ministerstvo vsako leto dajè 10—12 raznovrstnim avstrijskim umetnikom (slikarjem, kiparjem, pesnikom, skladateljem i. dr.), ki so pokazali s svojimi proizvodi, da so pravi umetniki, od katerih je pričakovati še novih umotvorov. G. Gregorčič je to stipendijo prejel za svoje lani na svetlo dane „Poezije", katere je ves narod slovenski vzprejel z največjim navdušenjem in to po pravici, kajti te „Poezije" so pravi zlati klasi slovenske lirike. In kakor je narod slovenski

Digitized by Google

vesel pozdravil Gregorčičeve „Poezije“, katerih se je v nekoliko mesecih razpečalo nad 1700 iztisov, ter tako tudi v materijalnem oziru pomogel „Poezijam“ k vspehu, kakeršnega do zdaj ni učakala še nobena druga leposlovna knjiga slovenska: tako se danes veseli tudi iz vsega srca visokega odlikovanja pesnikovega, pozdravljajoč ga iz vseh pokrajin slovenskih: Bog živi! — G. Matej Cigale, c. kr. ministerski tajnik in urednik slovenskemu izdanju državnega zakonika, dobil je zaradi svojega mnogoletnega neutrudljivega in izvrstnega službovanja naslov in značaj vladnega svetovalca. Tudi to izredno odlikovanje bode veselilo vse omikane Slovence, ki vedo ceniti dejanske in resnične zasluge tega pisatelja slovenskega. G. Cigale je bil že l. 1848. glavni urednik „Sloveniji“, na pol političnemu, na pol leposlovnemu listu, ki je še le dvajset let pozneje v „Slovenskem Narodu“ našel svojega naslednika, in uredoval je svojo „Slovenijo“ tako spretno in dobro, da jo človek še dan danes slastno prebira. Urednik drž. zakonika krčil je pot slovenski juridični terminologiji in juridičnemu stilu, in s svojim slovarjem in svojo „Terminologijo“ si je postavil spomenik, dostojen slovenske hvaležnosti. Vrhu tega je v mnogoštevilnih razpravah, natisnenih v Janežičevem „Glasniku“ in v „Novicah“ razbistroval in pojasnjeval imenitne leksikalne in gramatikalne stvari, in ako tudi v teh razpravah ni vselej prave pogodil, to mu mora priznavati vsak, kdor pozna njegovo več nego pet in tridesetletno vestno delovanje v naši književnosti: gospod Cigale ima velike zasluge za to, da se je naš književni jezik v leksikalnem oziru očistil in pomnožil in v gramatikalnem oziru olikal in ustanovil in da je dobil tisto dovršenost v oblikah in tisto gibčnost in lahkoto v izraževanji, kakor jo ima v obče dan danes. Za tega delj g. pisatelju, slovničarju in leksikografu Cigaletu o njegovem odlikovanji častitamo iz vsega srca!

Vodnikov epigram. 15. avgusta 1810. se je v Ljubljani sijajno slavil Napoleonov dan; o priliki razsvetljave se je lesketal na deželni hiši transparent z napisom:

„Od Bljaka do Budue Ilirzi pojo:
Nash vajvod je Marmont, posdravljen naj bo“.

Besede so Vodnikove ter poleg „Ilirije oživljene“ uzrok žalostne usode njegove po reokupaciji avstrijski. Njega in škofa Kavčiča je preganjala avstrijska vlada kot francozka privrženca, ne uvažujé, da se je Kranjska po polnem odstopila Francoski v dunajskem miru l. 1809. in zvestobo prisegla Napoleonu I. ter da se je lože zanašati na zveste ljudi, nego na prelomnike prisege. Ko bi bil Vodnik pozneje po vrnitvi avstrijske vlade gojil tako mišljenje, to bi bilo pač kaznjivo. — Tako poroča in sodi o nesrečnem pesniku učenec njegov l. 1862. umrli župnik Nakelski Blaž Blaznik v svojih nemških memoarih. Omenjenega napisa nisem čital v nobeni slovenski knjigi: morda utegne koga zanimati ta drobtina; zato jo objavljam. Ivan Vrhovnik.

Slovenske muzikalije. Jour-fixe-koračnica, za glasovir uglasbil in slavnemu literarno-zabavnemu klubu v Ljubljani poklonil Viktor Parma. Založila „Glasbena Matica“ v Ljubljani, tisk Blaznikove kamnopisalne. Cena 40 kr. — „Milica“, polka française v spomin 125letnice Vodnikovega rojstva za glasovir uglasbil Viktor Parma, založil J. Giontini v Ljubljani, tiskal Jos. Eberle & Comp. na Dunaji. Cena 40 kr. — Gospod Viktor Parma, akoravno ni rodom

Digitized by Google

Slovenec, zanimal se je takoj pri svojem prihodu v Ljubljano za našo narodno glasbo in z veseljem je obiskoval naša društva in sodeloval prijazno pri narodnih muzikalnih produkcijah ter se skazal jako spretnim godcem in čelistom. A v najnovejšem času nas je iznenadil njegov talent za glasbeno umetnost, ko se je pokazal tudi skladateljem. — Prvikrat smo čuli v literarno-zabavnem klubu njegovo „Jour-fixe-koračnico", v katero so vpleteni motivi jugoslovanskih napevov, in našla je med klubisti tako glasno pohvalo, da so jo morali godci večkrat ponavljati. Ob jednem pa so navzočni poslušalci izrekli željo, da bi mladi gospod skladatelj to koračnico tiskano priobčil. — Ko je gospod Parma zvedel, da praznujemo letos 125letnice Vodnikovega rojstva, zložil je za takozvani Vodnikov ples v ljubljanski čitalnici „Milico"-polko-française, katero je sestavil za orkester in je bila igrana pri omenjeni veselici in pri Sokolovi maskeradi. Dopadla je tako, da se je tudi o njej izrekla želja, naj bi jo gospod skladatelj tiskat dal. Čeravno je nekako čudno, da slavimo Vodnikov rojstni dan s plesom in mu poklanjamo polke, vender to ni kaj nenavadnega, ker tudi pri druzih narodih imenitnim osobam poklanjajo jednake proizvode, po katerih se sučejo mladi čestilci pri slavnostnem plesu. Ker sta te dve skladbi veseli in prijetni za sluh, pa tudi ne težki za godce diletante, gotovo bodo kmalu vsi iztisi razprodani. Obé našim godcem najiskreneje priporočamo. Na prodaj jih ima J. Giontini v Ljubljani, koračnica se pa dobiva tudi pri „Glasbeni Matici". Valenta.

Javna predavanja v Ljubljani. Literarno-zabavni klub je osnoval zadnje tri postne nedelje v ljubljanski čitalnični dvorani javna predavanja „Narodni Šoli" na korist. Prvo nedeljo je govoril prof. Wiesthaler o volkodlaku in vampirji v slovanskem bajeslovji; drugo prof. Senekovič o vplivu gozdov na podnebje in tretjo nedeljo prof. Šuklje o Mariji Antoaneti. Vsa tri predavanja, jako lepo in zanimljivo sèstavljena, privabila so v čitalnico lepo množico slovenskega omikanega občinstva. Med poslušalci smo videli tudi visokorodnega gospoda deželnega predsednika z obiteljo. G. prof. Wiesthaler in Šuklje priobčita svoji razpravi v našem listu, g. prof. Senekovič v Matičinem letopisu. Vsem trem gospodom predavateljem, kakor tudi literarno-zabavnemu klubu se zahvaljujemo, da so nam napravili tri lepe nedelje slovenski književnosti pa pomógli do treh interesantnih znanstvenih razprav, a „Narodni Šoli" pridobili nad 108 gl. podpore. Naj bi gospôda tudi po drugih mestih slovenskih poskusila kaj tacega osnovati!

Literarni in zabavni klub v Ljubljani se je tudi letos vso zimo precej redno shajal ter svoje s 30. septembrom 1882. pričete večere sklenil 17. marcija t. l. Zborovali smo 21krat, in to vselej pri Tavčarji. Število zborovanj je bilo za tri manjše kot lani, ker pred pustom, razven jednega, združenega s skupno večerjo, ni bilo nič shodov. Obiskovani so bili večeri splošno precej boljše nego lani; letos je prišlo na vsak večer povprek 42 članov, lani komaj 35. Sicer so bili pa večeri v prvi polovici bolje obiskovani kot v drugi. Največ, 60, jih je imel prvi, 56 šesti, po 51 peti in osmi; nad 40 jih je bilo še vedno v jednajstih shodih; nad 30 v treh; 20 ali čez v treh; najmenj, 20, jih je imel predzadnji večer. Predsedovali so večerom sledeči gospodje: 1. Šuklje; 2. dr. Vošnjak; 3. Krsnik; 4. Hribar; 5. Železnikar; 6. Wiesthaler; 7. dr. Bleiweis; 8. Stegnar; 9. dr. Starè; 10. „Republika"; 11. Simčič; 12. Bežek; 13. Kramar; 14. Gogala; 15.

Digitized by Google

Tomšič; 16. „Republika"; 17. Klein; 18. Vrhovec; 19. Ledenik; 20. „Republika"; 21. „Republika". — V literarnem delu je preskrbelo 15 gospodov članov 20 s pohvalo in priznanjem vzprejetih beril. Le štirje večeri so bili brez berila; namreč 10., 16., 20. in 21. večer; le trije, 5., 9. in 13., so imeli po dve berili; vsi drugi po jedno. Jeden član, g. Lah, bral je 5krat; jeden, g. Bežek, 2krat; 13 gospodov pa po 1krat, namreč: gg. Borštnar, dr. Dolenec, Kladva, Levec, dr. Mošè, Šuklje, Trstenjak, Trtnik, Volčič, dr. Vošnjak, Vrhovec, Wiesthaler, Železnikar. Mimo rednih beril je v literarnem delu pohvalno omenjati večjih, z navdušenjem vzprejetih prostih govorov iz večine literarnega obsega, posebno govorov gg. dr. Zarnika in Šukljeja, v katerih sta gospoda govornika temeljito ocenjevala najvažnejše in najnovejše dogodke na obzorji slovanskem in tudi na onem tujih narodov. — Veliko živahnejši kot lani je bil letos zabavni del. V prvi vrsti je tu omenjati šestorice godbenih umetnikov, kateri so prouzročevali s svojo zares dovršeno igro burno izzivanje, namreč pianistov gg. Ledenika, vit. Ohma-Janušovskega in Majerja; violinistov gg. Kleina in Rohrmanna; slednjič pianista, violinista in čelista g Parme. Vrhu tega je zadnji gospod iznenadil klub z večjimi svojimi skladbami. Mimo drugih izbornih skladeb nadepolnega umetnika je tu posebno omenjati klubu zložene in podarjene „Jourfixe-koračnice" katera se je do malega vsak večer godla s posebno pohvalo. — Da so mnogoštevilni gospodje pevci s svojimi močnimi in izurjenimi glasovi našli mnogo zaslužene hvale, razumljivo je samo ob sebi; od popolnega tudi ni pričakovati kaj nepopolnega. Posebej mi je le še omenjati g. Razingerja, kateri je s svojim krasnim, simpatičnim tenorom vzbujal občno pozornost ne le v zborih, temveč tudi v celi vrsti samospevov. — Klub je pazno sledil tudi vsem slovesnim dogodkom slovenskega in sploh slovanskega sveta ter ob takih prilikah brzojavnim ali pismenim potom čestital, oziroma svoje sočutje izražal. Pokojnemu slovenskemu pisatelju V. Erženu je klub iz svojih novcev postavil lep spomenik ter kamen na grobu pisatelja Jos. Podmiljščaka popravil in olepšal. Ravno tako je na grobe pokojnih zaslužnih pisateljev n. pr. na Jurčičev grob položil o Vseh Svetih lep venec. Nadalje je sklenil klub za Preširnovo ploščo v v Bledu nabirati novcev med svojimi člani. Celovškemu „Miru" je poslal izdatno podporo, „Narodni Šoli" na korist osnoval javna predavanja in tudi sicer ukrenil še marsikaj lepega in dobrega. Želeti bi bilo le še, da bi se nekateri zelo nadarjeni gospodje člani nekoliko gorkeje zavzimali za redna berila ter tudi pustili sem pa tja pasti kako drobtinico od svoje bogato obložene mize, česar pa do zdaj še niso storili. Sklepam z nado, da se to gotovo zgodi v prihodnji sezoni. Klubov štatistik.

Vodnikovo kantato Josipa Cimpermana, kakor je natisnena v našem listu, uglasbil je g. A. Förster in pel jo je z veliko pohvalo 26. aprila pri Vodnikovi slavnosti v ljubljanskem gledališči pevski zbor ljubljanske čitalnice. O tej priliki je tudi mešani pevski zbor šišenski pel krasno novo kompozicijo Grbićevo: „Moj spomenik" in g. R. Bežek govoril o Vodniku lep prolog, katerega je zložil A. Koder. Tudi slov. dram. društvo in „Sokol" sta se s svojimi produkcijami udeleževala te lepe slavnosti, katere čisti dohodek je namenjen zakladu za Vodnikov spomenik.

Kranjske prazgodovinske starine. V dunajskem antropologijskem društvu je te dni g. c. kr. dvorni svetovalec prof. Hofstetter govoril o najnovejših

Digitized by Google

prazgodovinskih najdbah na Vačah in v Št. Marjeti na Kranjskem ter je svoje predavanje pojasnjeval kažoč poslušalcem mnoge starine s teh najdenišč. Govornik je opiraje se na te zanimljive predmete razvijal in utemeljeval svojo misel, da prazgodovinske starine iz bronaste in železne dobe, ki se dobivajo po avstrijskih planinskih deželah, pričajo jasno, da je v tisočletji pred Kristom po teh planinskih deželah cvela domača industrija, katere prebivalci niso bili vzprejeli niti iz Etrurije, niti iz kake druge južne dežele. Ta hipoteza Hofstetterjeva je med navzočnimi strokovnjaki vzbudila živahen razgovor. Med poslušalci je bil navzočen tudi naučni minister baron Conrad.

Slovenska cerkvena književnost. Došli so nam naslednji slovenski pastirski listi: a) Andrej, po božjem usmiljenji in po milosti svetega Apostolskega sedeža nadškof goriški i. t. d. Hilarijanska tiskarna v Gorici 1883, fol 4 str. Ta postni pastirski list govori o sv. cerkvi in nezmotnosti njenih naukov, o škodljivosti slabih knjig, o postu in spovedi in o kreposti ss. sakramentov. — b) Janez Krizostom, po Božjem usmiljenji in po apostolskega sedeža milosti knezoškof Ljubljanski i. t. d. Tiskala „Narodna tiskarna“ v Ljubljani 1883, fol. 7 str. List v vzneseni besedi preslavlja skrivnosti in kreposti sakramenta sv. obhajila ter v posebnem dostavku razglaša navadno „postno postavo“. — c) Jakob Maksimiljan, po Božjem usmiljenji knez in škof Lavantinski i. t. d. Tisk J. Leonov v Mariboru 1883, fol. 7 str. List tolmači tretjo prošnjo sv. očenaša ter objavlja „postno naročilo“. — č) Janez Nepomuk, po Božjem usmiljenju in svetega Apostolskega sedeža milosti Tržaški-Koparski škof i. t. d. Amatijeva tiskarnica v Trstu 1883, fol. 4 str. Vladika Glavina v tej okrožnici govori izključivo o pomanjkanji duhovnikov in ustanovitvi malega semenišča v Trstu, za katero se je že kupila hiša z lepim vrtom za 70.000 gld. Tu se bode odprlo s prihodnjim letom malo semenišče, v katero se bodo vzprejemali gimnazijalci, ki se hoté posvetiti duhovskemu stanu. A ker je potrebnih še mnogo stvarij, obrača se škof do duhovnikov in vernih svoje škofije ter jih prosi dobrotnih darov. Okrožnici je priložen račun, iz katerega se vidi, da je do zdaj v ta blagi namen nabranih 114.356 gld. 67 kr. a med temi novci je velikodušni dar pokojnega škofa Dobrile v znesku 63,200 gld., od katerih se smejo porabiti samo obresti, tako da ima malo semenišče na prosto razpolaganje samo 51.156 gld. 67 kr — G. katehet Simon Zupan v Loki, ki je nedavno dal na svetlo jako lehko umeven „Mali katekizem“ za prvi in drugi razred naših ljudskih šol, objavil je te dni drugo šolsko knjigo: „Cerkveni obredi za ljudske šole“. Cena 25 kr. — Dalje je na svetlo prišla knjižica: Stezica v nebesa. Pridnim otrokom v spomin. Cena 12 kr. — Mariborski „Slovenski Gospodar“ toplo priporoča knjigo: „Venec pobožnih molitev in svetih pesmi“. Za četrti natis priredil L. Herg. kan. Knjiga obseza na 720. str. obilno molitev in 319 svetih pesnij. Cena vezani knjigi 1 gld. 35 kr., nevezani 75 kr. — „Izgledi bogoljubnih otrok iz vseh časov krščanstva“. Spisal in založil Anton Kržič. Te lepe, naši mladini namenjene knjige je prišel na svetlo zadnji (III.) del, obsežen 11 tiskanih pol. Cena: 40 kr., nevezani knjigi 30 kr. Kržičeva knjiga se je našim ljudem tako priljubila, da se je moral I., l. 1879. na svetlo prišedši del še jeden pot natisniti. Vse tri dele je dobivati po zgoraj naznanjeni ceni v kat. bukvarni, ali pri g. pisatelji (v Ljubljani, kongresni trg, 16).

Digitized by Google

Poročilo o delovanji slovenskega literarnega društva na Dunaji, leta 1881—1882 (IV. društveno leto). V slov. lit. društvu na Dunaji, katerega namen je, da se njegovi udje vadijo v slovenskem govoru in slovenski besedi, predavali so se in kritikovali sledeči spisi: a) filologični: — Karlo Štrekelj: konsonantizem v narečji goriških Slovencev. — O slovenskem naglaševanji. — Kaj je jezikoznanstvo? — b) matematični: — Laponja: Nekaj točk o trasovanji železnic. — O kotomerih. — c) juridični: Aleks. Hudovernik: Narodno pravo v Slovencih. — O navodu za nabiranje pravnih običajev. — Črnogorska zakonodajstva. — Prisege ljubljanskega mesta. — d) beletristrični: A. Franko: Glas vpijočega v puščavi, pisma iz beneških Slovencev. — Pesni in pripovedne stvari iz beneških Slovencev. — J. Kavčnik: Brat in sestra. — Vojaki v Zaplotniku. — D. Majaron: Pes in mačka (humoreska). J. Škofic: Dve gospodinji. — Prijateljevo pismo. — A. A. Pirc: Abderijada. — Dve orijentalski pripovedki. — Al. Hudovernik: Turgeneva pesen zmagonosne ljubezni. — e) potopisni: M. Suhač: Potopisne črtice iz gorenjega Avstrijskega. — f) kritični: Anton Trstenjak: O Pajkovi knjigi: „Izbrane srpske narodne pesni". — g) narodno blago: A. Franko: narodne pesni. — A. Hudovernik: Nekaj slovenskih vraž. — Iz tega kratkega poročila se vidi, da je društvo v preteklem društvenem letu krepko delovalo; želimo mu tudi v bodoče mnogo vspeha!

O smrti g. dež. šolskega nadzornika Ivana Šolarja se je pokazalo, koliko lepih simpatij je užival ta izborni mož in izvrstni šolnik bodi si med hrvatskimi domoljubi v Dalmaciji, bodi si po ondotnih vladnih in šolskih krogih. Pokojnika „prijatelji" so o tej žalostni priliki dali na svetlo hrvatsko elegijo, ki slove tako:

Kakono lipa granata,
Što no ju vijor hud
Iz rodnog svoga zemljišta
Raznosi kojekud;

Tako te, vrli Ivane,
Nenadno u naš skut
S milene svoje Ljubljane
Prenio udes ljut.

Ljut suproć tvoje otačbe,
Al prama nama blag;
E' sa Slovencom blagoslov
Dolazi na naš prag.

Nije l' nas zar porodila
Jedna te ista mat?
Hrvat Slovencu po krvi
Nije li, valjda, brat?

U naš se vrt preselio,
Kô u svog roda sâd;
Nam, kô svoj svom', posvetio
Tvoj dragocienjen rad.

Iz svojeg gnjezda iztisnut,
Krilati tako rod
Majčinom léže nježnošću
Peradi srodne plod.

Sobom si amo ponio
Svojeg plemena dar:
Konačnu točnost, pravičnost,
Čeličnu, ćud i mar.

Otćinskom skrbi pratio
Mladeži naše goj;
U poslu tom pregorio
Vlastiti život svoj.

Smrt ti se bje zagrozila,
I grožnji ostô znak;
Ti ljubki rad prosliedio
Sve dok na konac mak!

Horjatskom tako krvniku,
Kad mu zadavô smrt,
Jelinski mudrac zborio:
„Nediraj u moj crt!"

Dužnosti svoje mučenik
Mučenik roda svog,
Tko da te dosta nagradi
Svemožni neg li Bog?

Al nam će živiet u sviesti
Tvoj značaj i tvoj mar,
Dok će nam plamtit u njedrih
Harnosti svete žar.

Digitized by Google

C. kr. velika gimnazija zaderska je izdala ta parte:

Joanem Šolar, sacerdotem Carnolia regione natum, praepositum scholis mediis Dalmatiae inspiciendis, qui hospitio lucis fruitus est annis LVI, atra dies VIII. ante Kalendas Martias abstulit.

Obscuro loco ortus ingenio, doctrina, probitate eminuit. Exemplaria graeca latina diurna, noncturna versabat manu. In litteris subtiliter institutus integre judicabat. Omnes slovenicos scriptores evolvit nulli eorum secundus. Arte, ratione, quibus humanitate, cultu juvenes imbueret, litterarum scientia, doctrinae elegantia, optimarum artium studio erudiret, praestitit.

Iuventam paterno ita amplectebatur amore, ut vitam neglegeret. Quibus praeerat, scientia, copia, fide, aequitate eius multum illi tribuebant.

Gymnasium Jadestinum, cuius studiosissimus fuerat, maxima moerore affectum, ut placide quiescat, plorat.

Epigraf c. kr. velike gimnazije v Dobrovniku slove tako:

Ioannes Šólar, domo Kropa in Carniolia, LVI. annum agens VIII. Kal. Mart. a. MDCCCLXXXIII. Jaederae in Dalmatia supremum diem obiit.

Primis litterarum initiis Kropae absolutis studiis gymnasii Neostadii, theologicis Labaci peractis sacerdos consecratus Radolicae brevi tempore curam animarum gessit et praeceptor nobilium iuvenum fuit. Mox antiquarum litterarum studio incensus his in c. r. universitate Vindobonensi operam dedit optimeque peractis magister docendi factus.

Vir latinis, graecis, slavicis, germanicis litteris doctissimus in gymnasiis Celeiae, Goritiae, Labaci plus minusve XX annis eas docuit, a consiliis rei scholasticae provinciae Carnioliae deinde inspector scholarum, quae mediae vocantur, nominatus munere hoc ibidem per octo annos optime gesto in Dalmatia eodem per quattuor annos rara integritate functus omnibus in officiis muneribusque obeundis singularis integritatis, sedulitatis eximiae, iustitiae admirabilis, benignitatis summae fuit.

Vir severitatis antiquae, deformis obsequii purus ad extremam vitam iter peregit labore plenum, ambitione vacuum.

Patriae amantissimus in instituendis nominis Slavici juvenibus plurumum laboravit, scripsit. In institutionem puerorum domum Kropae laetus libens testamento legavit.

Cum elapso anno in suo munere obeundo acrius incumberet, XIII Kal. Iul. improviso apoplexia correptus constans et libens mortem jam excepturus reciperata tamen votis omnium aliquanto valetudine, cum hac infirma atque aegra denuo defatigaret, eodem letali morbo V. Kal. Mart. captus post quattuor dies mortem placide excepit muneris sui praematura victima.

Tali viro, praestantissimo inspectori, incomparabili patrono professores C. R. Gymnasii Rhagusini nuntio festinatae luctuosissimae mortis improviso perculsi iustis Iaderae perficiendis cum lacrimis votisque participes terra levem molliter ossa cubent, adprecantur.

In naposled zaderski „Narodni List“ pogreb opisuje z lepimi besedami:

„Odavna grad Zadar nije vidio sprovoda toli sjajna, kao što je bilo onaj pokojnomu nadzorniku Šolaru. I pokojnik je zbilja zasluživao, da mu se pokaže izvanredna počast. Bio je čovjek nepomičan u svojim načelim, iskreni ljubitelj škole, strogi vršitelj zakona, neumoljiv, kad se je o pravici radilo: u jednu rieč

Digitized by Google

bio je činovnik, kakvih nam je želiti. Nije se dakle čuditi, da netom se je doznalo za njegovu smrt, odmah se je sastavio odbor od dva profesura — Storića gimnazijalnog i Benevenie realkâ; — od jednoga zastupnika pokrajinskog školskog vieća, nadzornika Bulića: od Nardelli-a, činovnika pri namjestništvu i od svećenika Giampieri-a, kao zastupnika svećenstva. Ovaj odbor imao je prirediti sprovod i liepo ga je baš priredio. Bulić — koji već od kad je prvi put pala kaplja pokojnomu Šolaru, radi pri pokrajinskom vieću — brzojavio je odmah srednjim zavodim u pokrajini, javljajuć njim žalostni slučaj. Svi mu odmah odgovoriše ganutljivim brzojavkam, žaleć smrt nezaboravnog nadzornika i moleć ga, da ih pri sprovodu zastupa i da položi vienac na ime svakog zavoda. Učiteljskom osoblju gimnazije Splitske pridružili so se i gimnazijalni učenci, a gimnazija Dubrovačka molila je Bulića i za latinski nadpis. U isto doba Ljubljanska gimnazija čuvstvenom brzojavkom molila je gimnazijalnog ravnatelja Peričića, da ju zastupa i da položi vienac; — istu molbu upravio mu je i osmi razred one gimnazije, ali je bilo kasno za sprovod. — Ovaj započe na 11 sati prekoječer. — Najprije su dolazile tri gradske bratovštine u najlepšem redu, a za njima srednje škole. Pred školam nosio je križ krasnom krunom gimnazijalni osmoredac Beden, sa dva druga dijaka, koja su držala vrpce. Iza križa dolazile su realke. Pred realkam na ime prvog i drugog razreda jedan dijak nosio je vienac a dva držala su vrpce, a tako — nek sada rečem za sve vience — pri svakom su bila trojica, jedan koji ga je nosio a dva za vrpce. Iza rečenog vienca dolazili su prvi i drugi razred; pa treći i četvrti razred, a pred njima njihov vienac. Iza četvrtog razreda dolazilo je osam djakâ svaki sa palmom v ruci — dva po dva. Zatim dolazilo je učiteljsko osoblje, a na čelu mu profesur Katurić sa viencem. — Što je bilo uprav veličanstveno viditi, to je bilo osam gimnazijalnih razreda, liepo razporedjenih jedan za drugim, a pred vsakim jedan djak dotičnog razreda nosio je vienac, a dva vrpce sa ukusno izradjenom posvetom. Djaci okolo vienaca svi so bili obučeni u crno sa bielim rukavicam. — Iza osmog razreda profesur Mitis nosio je vienac na ime ciele gimnazije. Za tim su dolazili vienci drugih srednjih zavoda, noseni takodjer gimnazijalnim djacima ovim redom: Kotorske gimnazije, Dubrovačke gimnazije, Splitske realke, djakâ Splitske gimnazije, Splitske gimnazije in Ljubljanske gimnazije. Iza svih ovih vienaca dolazila su još dva: jedan na ime školskog vieća, a jedan na ime namjestništva; — nosili su oba najmladji činovnici pri namjestništvu. U sve je bilo dakle 20 vjenaca. Za svom tom povorkom dolazilo je svećenstvo. Osim običnih svećenika, učestvovali su svi fratri zadarskih manastira, i klerici obajuh sjemeništa. — Smrtni lies nosili su klerici bogoslovnog sjemeništa, a krajeve okolo nosilâ savjetnik Finò, nadzornik Bakotić, ravnatelji Peričić i Škarica. — Okolo nosilâ bilo je još s jedne strane šest profesurâ, a s druge šest namjestničkih perovodja, svaki sa svićom u ruci. — Iza nosilâ dolazile su vlasti, sve zastupane v velikom broju: vojničke, političke, sudbene in gradjanske. Na nosilim bila su tri sastavka: jedan nadpis na ime Zadarske gimnazije, latinski; drugi, takodjer latinski, na ime Dubrovačke gimnazije, i hrvatska pjesma na ime prijateljâ. — Povorka je bila dakle duga i liepa, kako je zaslužival pokojnik. Iz svega srdca: pokoj mu duši!-

Ker je imel pokojni po slovenskih pokrajinah mnogo hvaležnih učencev, iskrenih prijateljev in resničnih čestiteljev, mislimo, da jim ustrezamo s temna-

Digitized by Google

tančnim popisom njegovega pogreba. Vse potrebne podatke nam je iz Zadra poslal pokojnemu prijatelj, prečestiti g. c. kr. vojaški župnik Nikolaj Zitz, kateremu tukaj izrekamo iskreno zahvalo na njegovi ljubeznivi prijaznosti.

„Podpiralna zaloga slovenskih vseučilišnikov v Gradci." Odbor tega podpornega društva razpošilja tiskano, 8 str. obsežno (II.) poročilo o svojem delovanji in društvenem premoženji. Iz tega poročila posnemamo, da ima glavnica 3500 gld. n. vr. v papirjih in 7 gld. 65 kr. v gotovini; da je bilo 1882. leta 402 gld. 70 kr. dohodkov, a 291 gld. 56 kr. potroškov, tedaj prebitka 111 gld. 14 kr.; in da je bilo podpiranih 15 vseučiliških dijakov z 266 gld., med njimi 14 Slovencev in 1 Čeh; po fakultetah 10 pravnikov in 5 modroslovcev. Iz vsega srca priporočamo svojim naročnikom prijazno podpirati to blago ustanovo. Res se dan danes nalága narodnjakom toliko neizogibnega „narodnega" davka, da ga jedva zmagujemo: časopisi, narodna društva, raznovrstne volitvene agitacije in še cela kôpa drugih narodnih stvarij stojé mnogo novcev. Vender bi poleg vsega tega nikdar ne smeli pozabiti naših ubogih vseučilišnikov, izmed katerih izhaja naša narodna inteligencija, najboljši narodni delavci naši, bodi si na političnem, bodi si na književnem polji. Naj bi lepi vzgled gospoda Jos. Gorupa v Trstu, ki je te dni podaril „podpiralni zalogi" 1000 gld. v obligacijah, našel primerno mnogo posnemalcev. Društvu predsednik je g. prof. dr. Krek, blagajnik g. Jos. Lendovšek.

† **Dr. Ivan Avgust Kazнačić**, prezaslužni pisatelj srbski in hrvaški umrl je po dolgem bolehanji v 66. letu svojega življenja 19. febroarja t. l. v Dobrovniku. Kaznačić je od Gajeve „ilirske" dobe pa do svoje smrti v srbsko-hrvaškem in nekoliko tudi v italijanskem jeziku gojil beletristično književnost ter mnogo delal tudi na polji domače zgodovine; sodeloval je pridno pri najimenitnejših političnih in leposlovnih listih dalmatinskih in hrvaških od „Dalmatinske Zore" do dobrovniškega „Slovinca"; objavil je krasne životopise dobrovniških književnikov; sestavil je dobro pesmarico „Vjenac gorskog i pitomog cveća", ki je bila lani drugič natisnena in tudi v našem listu pohvalno omenjena ter vrhu tega spisal dolgo vrsto leposlovnih spisov in znanstvenih razprav. Kaznačić se je prišteval tistim dobrovniškim književnikom, ki srbski in hrvaški narod jednako ljubeči, ozbiljno in iskreno delajo na to, da bi se bratska zloga ohranila med obema narodoma. Ti vrli domoljubi imajo svoje glasilo v izvrstno uredovanem dobrovniškem „Slovinci". Na Kaznačićevem grobu plačejo vsi Dalmatinci bodi si srbske, bodi si hrvaške narodnosti, vsi časopisi pišejo o njem lepe nekrologe. Tudi „Biblioteca storica della Dalmazia" (XXI—XXII, 137—149) se ga spomina z lepimi besedami.

„Nada", list za zabavu i pouku, začel je s početkom tega leta izhajati v prerojenem Spletu (str. 12, 4°, stoji 3.50 za vse leto). Odgovorni urednik temu listu je vrli mladenič Mate Dudan, a sodelavci so večinoma mladi spletski narodnjaki. Na čelu lista ne stoji torej slaven književnik, ki bi bil s svojim imenom porok listovemu obstanku; nego združilo se je tu več mladih močij, da dokažejo zlasti neslovanskemu svetu, da tudi hrvatska mladina nekdaj potujčene zemlje je sposobna za literarno in znanstveno delovanje. Vsebina listu je zanimljiva in zatorej bodi „Nada" Zvonovim čitateljem priporočena. S. R.

Digitized by Google

Zagrebški „Vienac“, katerega smo svojim čitateljem kot najboljši hrvaški leposlovni list že večkrat priporočali in kateri je o novem letu v prof. V. Klaiću dobil jako spretnega urednika, priobčuje v zadnjih svojih listih dva spisa, ki morata zanimati tudi Slovence. Prvi je „Stjepan Kočevar prama ilirstvu. Po njegovih listovih Stanku Vrazu obznanio M. Š(repel ?)“. Vsi tukaj priobčeni izpiski iz Kočevarjevih listov so nam jasen dokaz o plemenitem srci in rodoljubnem mišljenji Kočevarjevem že v mladih letih ter interesanten donesek k zgodovini našega literarnega razvoja. V drugem spisu: „Po koju iz Kranjske Putne crte“, neimenovan, a ne neznan pisatelj priobčuje svoje popotne spomine s Kranjske, katerim dodaje jako simpatične opazke o Ljubljani in o slovenskem narodu v obče. Taki spisi lepo pospešujejo medsebojno spoznavanje bratovskih dveh narodov ter se jako dobrodejno razločujejo od neslanih tirad in velikohrvaških rekriminacij, katere je lani v zagrebškem „Katoliškem Listu“ priobčeval gosp. Jambrečak.

Hrvatska književnost. Od novega leta izhajajo ti hrvaški časopisi: 1. Narodne novine, politiški list, vsak dan, v Zagrebu; 2. Pozor, politiški list vsak dan, v Zagrebu; 3. Sloboda, politiški list, trikrat na teden, na Sušaku; 4. Narodni list, politiški list, trikrat na teden, v Zadru; 5. Srěmski Hrvat, politiški list, dvakrat na teden, v Vukovaru; 6. Katolička Dalmacija, politiški list, dvakrat na teden, v Zadru; 7. Vienac, zabavno-poučni list s podobami, jedenkrat na teden, v Zagrebu; 8. Hrvatska vila, zabavno-poučni list s podobami, jedenkrat na mesec, na Sušaku; 9. Slovinac, zabavno-poučni list s podobami, trikrat na mesec v Dubrovniku; 10. Nada, zabavno-poučni list, dvakrat na mesec, v Spletu; 11. Modni list, za ženske oprave in dela s podobami, dvakrat na mesec, v Zagrebu; 12. Vragoljan, šaljivi list, dvakrat na mesec, v Bakru; 13. Katolički list, crkveni list, jedenkrat na teden, v Zagrebu; 14. Napredak, učiteljski list, jedenkrat na teden, v Zagrebu; 15. Hrvatski učitelj, list za ljudske in srednje šole, dvakrat na mesec, v Zagrebu; 16. Gospodarski list, jedenkrat na teden, v Zagrebu; 17. Gospodar, poljedelski list, jedenkrat na mesec, v Oseku; 18. Gospodarski poučnik, list za poljedelsko gospodarstvo, dvakrat na mesec, v Šibeniku; 19. Šumarski list, za gozdnarje, jedenkrat na mesec, v Zagrebu; 20. Občinar, list za srenjske potrebe, jedenkrat na teden, v Zagrebu; 21. Naša Sloga, list za primorsko ljudstvo, dvakrat na mesec, v Trstu; 22. Glasnik sv. Josipa, list za katoliške družine, dvakrat na mesec, v Zagrebu; 23. Smilje, list za nežno mladino, dvakrat na mesec, v Zagrebu; 24. Glasnik biskupije djakovačke, dvakrat na mesec, v Djakovu; 25. Rad, znanstveno glasilo jugoslavjenske akademije, jedenkrat na četrt leta, v Zagrebu; 26. Arkeologički vjestnik, glasilo arheologiškega društva, jedenkrat na četrt leta, v Zagrebu; 27. Mjesečnik pravničkoga družtva, jedenkrat na mesec, v Zagrebu; 28. Vjestnik liečničkoga družtva, jedenkrat na mesec, v Zagrebu; 29. Vjestnik slavonskega liečničkoga družtva, jedenkrat na mesec, v Oseku; 30. Vjestnik inženirskoga kluba, jedenkrat na mesec, v Zagrebu. 31. Slavonska pčela, list za pčelarstvo, jedenkrat na mesec v Oseku; 32. Srce Isusovo, glasnik biskupije vrhbosanske, jedenkrat na mesec v Sarajevu.

Nove knjige prišle so na svetlo te-le: Svakolika djela Iv. Trnskoga knjiga II.: Kriesnice, v Zagrebu, cena 80 nov. — Bosančice, sp. Vj. Livadić,

Digitized by Google

crte, pjesme, priče i pripoviesti iz života bosanskega, v Zagrebu, cena 1 fl. 20 nov. — Hrvatska biblioteka, knjiga V.: „Španjolci v Hrvatskoj", v Zagrebu, cena 15 nov. — Mudri Ćoso, po pučkoj predaji sp. V. Vuletić Vukasović, v Dubrovniku, cena 30 nov. — Ženitbeni običaji i svatovske pjesme u Hrvata, sp. A. Pukler, v Zagrebu, cena 80 nov. — Ružmarinke, spjevao A. Harambašić, v Zagrebu, cena 60 nov. — Prvi znaci priljepčivih bolesti kod školske djece, sp. Dr. V. Gjurkovečki, v Zagrebu. — Povjest šuma i šumskoga gospodarstva v Hrvatskoj, sp. F. Kesterčanek, Zagreb, cena 1 for. Pjesme o ratu turskom, sp. B. Petranović, v Dubrovniku, cena 20 nov. — Grabancijaš preporodjen, sp. V. Gaj, v Zagrebu, cena 1 for. 20 nov. Čestitarka, sp. L. Varjačić, v Zagrebu, cena 40 nov. — Kletva, roman od A. Šenoe, v Zagrebu, v petnajst snopičih po 30 nov. To je največji roman slavnega romanopisca Augusta Šenoe, ki ga je še dan pred svojo smrtjo pisal. Karni dovršil, to je po njegovi osnovi dodelal znani pisatelj Evgen Tomić. — Rad jugosl. akad. knjiga LXIII. in LXIV. Vsebina LXIII. knjige: prinos k naglasu u (novo) slovenskom jeziku, od Valjavca; prilog za poviest glasbe južno-slovjenske od Kuhača; hmelj kod drevnih sjevernih i južnih Slavena, od dra. Čeha; gradja za književno-povijesnu ocjenu Gundulićeve Ariadne od L. Zoreta. Vsebina LXIV. knjige: teorija parabole na temelju racionalnega parametra, od dra. Zahradnika; o ledenoj dobi sjeverne polutke naše zemlje, od prof. M. Sekulića; deset dana v Djakovu, od St. Schulzera; o svezcih i redovih čunjosjeka od prof. Vanečka; o obćenitih svezcih te redovih ćunjoseka, od prof. Vanečka; o obćenitoj inversiji te o transformaciji pomoću reciprokih provodnica od prof. Vanečka; k poznavanju lešinskih alkaloida, od dra. Janečka. — Starine, knjiga XIV., izdava jugosl. akad.; vsebina: dva nova priloga za poviest Patarena, priobćio dr. Rački; Skadarski zemljišnik od g. 1416, priobćio dr. S. Ljubić; prinosi k diplomatskim odnošajem Dubrovnika s francezkom republikom, priobćio J. K. Švrljuga; Dubrovčani francezkemu kralju Ljudevitu XIV. o velikom potresu g. 1667, priobćio J. K. Švrljuga; Komulovića izvještaj i listovi (g. 1593—4) o poslanstvu u Tursku, Erdelj, Moldavsku i Poljsku, priobćili o. Pierling in dr. Fr. Rački; iz srbsko-slovjenskoga prievoda bizantinskoga ljetopisa J. Zonare, priobćio Kačanovskij; prilozi za geografsko-statistički opis bosanskoga pašalika, priobćio dr. Rački; jedan list V. Karadžića i devet listova Gagića pok. Šafariku g. 1831—4, priobćio J. Jireček; Rimsko-slovinska služba sv. Kurilu i Metodu, priobćio dr. Crnčić. — Stari pisci hrvatski, knjiga XII. Djela Gj. Palmotića I. dio. izdala jugosl. akad. u Zagrebu. — Historički spomenici, knjiga XIII. izdaje jugosl. akad. Vsebina je nadaljevanje službenih zapisnikov dubrovačkega vieća.

Srbska književnost. „Pevanija Zmaj-Jovanovića". Zvezek X. Knjigarna M. Popović v Novem Sadu je dovršila s tem zvezkom svoje izdanje pesnij Zmaja Jovanovića, najslavnejšega živečega pesnika srbskega; v dodatku je spisal A. Hadžič obširen in temeljit životopis Jovanovićev, iz katerega posnemam nekoliko črtic ter jih podajem čitateljem „Ljub. Zvona". Jovan Jovanović se je rodil v Novem Sadu 24. nov. 1833. l. iz očeta Pavla in matere Marije. Normalno šolo je izvršil Jovanović v Novem Sadu in potem vstopil v ondotno gimnazijo, od koder je pa kmalu prestopil na gimnazijo v

Digitized by Google

Halašu in v Požunu. Juridičnih študij se je učil v Pešti, Pragi in na Dunaji ter l. 1861. postal podbeležnik novosadski. A živemu pesniškemu duhu njegovemu ni prijala uradniška karijera in odvetniški posel; njegov genij si je izbral književno polje, na katerem deluje že čez trideset let z največjim vspehom. Leta 1863. postane Jovanović nadzornik v Tekelijanumu v Pešti in zvrši o tej priliki medicinske nauke. Leta 1870. se je povrnil v Novi Sad zdravnik, vrhu tega je bival še v Pančevu, v Sremskih Karlovcih, Futogu, Kamenici — in naposled, v Belem Gradu, kjer je bil ob jednem dramaturg narodnega gledališča; a iz Belega Grada so ga grde intrige prepodile na Dunaj, kjer še zdaj živí. Na književnem polji se je oglasil Jovanović prvikrat l. 1849; prva pesen njegova „Proletno jutro" je natisnena v 86. Knjigi „Srpskega Letopisa" l. 1852. Od té dobe se je javljal češče v „Srpskem Letopisu", v „Sedmici" in v hrvatskem „Novenu", a vsi njegovi proizvodi so bili lirski. Prvo večje delo njegovo je bil prevod eposa v dvanajstih spevih Ivana Aranja „Toldijada"; ob istem času je začel Dimitrija Mihajlović izdajati v Novem Sadu humoristični list „Mesečar", kjer se je Jovanović kazal izvrstnega humorista, posebno s svojo, po vsem srbstvu dobro znano pesnijo „Čemerdeka, Pelenbaka", ki je travestija Subotičeve pesni „Sablja momče Cvetdevojče". Drugo večje delo, katero je Jovanović poklonil svojemu narodu, bil je prevod Pötöfijevega eposa „Vitez Jovan" a l. 1861. je poslal med ljudi kos prevoda divnega dela „Die Lieder des Mirza Schaffy" z naslovom „Istočni biser". Dve leti pozneje je prevel Lermóntovljevo pesen „Demon" 1864. l. izdal zbirko prekrasnih pesnic pod imenom „Gjulići", a 1870. posrbil epos „Toldijina starost" od Ivana Aranja. Originalne lirske pesni njegove ugledale so beli dan 1871. l. v zbirki „Sve dojakošnje pesme Zmaj-Jovana Jovanovića. I. Originalne". Z Gjorgjem Rajkovićem je urejeval humoristične novine „Komarec". L. 1862. je začel vrhu tega izdajati in urejevati vrli, še zdaj obstoječi list „Javor", a 1864. šaljivi list „Zmaj", po katerem so ga začeli čestilci imenovati zmajem. 1869. l. je izdal šaljivi koledar „Priklapalo", a 1866. l. spisal „Šarana", šaljivo igro, ki se še dan danes z največjim vspehom predstavlja in ki je natisnena l. 1872. in 1876. v „Zborniku pozorišnih del". L. 1872. je izdal Jovanović vsega Mirzo Schaffyja v prevodu ter začel izdajati nov humoristični list „Žuža", ki je nehal l. 1874. Dve leti kasneje je izdal šaljivi koledar „Žužan", a 1878. je preložil „Otmu Muranj-grada" od Aranja. Za poslednje rusko-turške vojske je izdal „Ilustrovanu ratnu kroniku" ter osnoval šaljive novine „Starmali", ki še dan danes izhajajo. Tudi drugih narodov odlične pesnike pozna Jovanović dobro in je mnogo pesnij prav vzorno preložil. Zadnje pesniško delo mu je „Enoh Arden" Alfreda Tenisna. Ali Jovanović ni samo pesnik, on je tudi znan beletrist in učen medicinec ter tudi v teh dveh strokah je izborno deloval. V zadnjih letih se je poprijel Jovanović — otročjih pesnij, ki so v začetku izhajale v „Radovanu"; Zmaju na ljubav je začel 1880 l. Čika Jova izdajati „Neven", list za deco in Zmaj mu je glavni sodelavec; a koliko ljub in drag je Zmaju „Neven", svedoči njegova izreka: „Neven je mezimče moga idealnog života na zemljištu moga praktičnog iskustva". — Hadžić karakterizuje na konci životopisa pesnika Jovanovića toli izborno, da postavljam njegove besede semkaj: „Zmaj-Jovanović je pesnik u pravom, u plemenitom smislu te reči, prvi pesnik megju današnjim našim lirskim pesnicima, pesnik, koji tvrdo veruje u

Digitized by Google

večnost tanjih čuvstava, u prava sreće i tuge, ljubavi in mržnje, u uzvišenost i neoborivost oduševljenja za sve, što je dobro in lepo, bolje in lepše, u besmrće čiste device pojezije, koja prolazi čista in kroz divlje, tvrde narode, i kroz preizobražene razbludne mekušce, koja će preživeti vse teorije, struje, pravce i krivce društvenoga života, a ostati uvek cvet i melem duha i srca ćovekova". — Daj Bog, da se i Slovenci upoznajo z Zmajem! — — Knjigarna Luke Socića v Novem Sadu pozivlja občinstvo, da si naroči vrlo važno delo: „Srbi u Ugarskoj, njihova povesnica, povlastice, crkva, političko i društveno stanje; u dve knjige francuski napisao Emil Piko. S francoskoga preveo, popravio, i dopunio dr. Stevan Pavlović". — Zgodovina srbskega naroda v Avstro-Ogerski državi je v vsakem obziru znamenita, posebno po veliki selitvi Srbov pod patrijarhom Arsenijem Čarnojevičem l. 1690. Velik del naroda srbskega se je preselil pod vojnimi zastavami in z orožjem v roci, kot pomoč nekdanje nemške imperije rimskega carstva, poznejše Avstrije — da zavzame nova zemljišča in bóde živi jez proti navalom azijskih divjakov, trajajočim skoro tristo let. Antemuralis christianitatis! Junaštva Srbov vojakov, borba za politični obstanek v teh zemljah, trudi in požrtvovanja, da se vzdrži vera in cerkev, da narod napreduje in se izobražuje — in vrhu tega, da pošteno po junaški izpolnjuje ugovor (pactum conventum) z dvoglavim orlom Dunajskega cesarja in Peštanskega kralja, vse to zbral in uredil je véstno odlični francoski pisatelj Emil Piko. Prelagatelj, dr. S. Pavlović, jeden prvih srbskih zgodovinarjev, prelóžil in dopolnil je to monumentalno delo. — Zabeležiti so nam še sledeče knjige: „Narodne satirično-zanimljive podrugačice. Skupio ih po Boki Kotorskoj, Crnoj Gori, Dalmaciji a najviše po Hercegovini Vuk vitez Vrčević. 8°, 148 str. Založila knjigarna Dragotina Pretnarja v Dobrovniku. Koliko vrednosti bode ta zbirka Vrčevićeva, znamo lehko, ako rečemo, da je poleg Vuka baš Vrčević najznamenitejši zbiratelj narodnega blaga v Srbih. — Znani srbski pisatelj Milovan Gj. Glišić izdal je drugi zvezek svojih „Pripovedek". Natisnene so tu sledeče povesti: U zao čas. — Učitelj. — Zadušnice. — Šetnja posle smrti — Posle dvadeset godina. — Novine srbske močno hvalijo to zbirko. M. M.

„**Archiv für slavische Philologie**" — VI. knjige 4. zvezek je prišel te dni na svetlo. Spet je poln lepih razprav in književnih poročil. Priobčuje te spise: Leciejewski: Die Sprache des polnischen Theils des Florianer Psalters; A. Veselovsky: Neue Beiträge zur Geschichte der Salomonssage; Al. Šahmatov: Zur Textkritik des Codex Sviatoslai vom J. 1073. Oddelek „Anzeigen" nam prinaša od A. Brücknerja, profesorja slovanskih jezikov na vseučilišči v Berolinu, interesantna naznanila o imenitnih novih staroslovenskih, ruskih in litavskih knjigah. V oddelku „kleine Mittheilungen" so ti krajši spisi: Nil Popov Zwei Bruchstücke der rusischen Volksdichtung aus den Zeiten Peters des Grossen; V. Jagić: Weiterer Beitrag zur Feststellung der Grenzen des dalmatinisch-kroatischen Glagolismus im XV. u. XVI. Jahrh.; V. Jagić: Slavica im British Museum; Ed. Wolter: Einige Eigenthümlichkeiten des galizischen Aprakosevangeliums vom Jahre 1266; prof. Nemanić iz Pazina nam priobčuje zanimljive bajeslovne doneske o volkodlaku iz Istre. — V književnih poročilih govori V. Jagić o tistih jezikoslovnih knjigah slovanskih, ki so zadnje mesece prišle na

Digitized by Google

svetlo ter po svoji stari navadi vsako knjigo ocenjuje s kratkimi, a krepkimi besedami, pondarjaje nje prednosti, a tudi točno označujoč nje napake in nedostatnosti. Ta pot sta prišli tudi dve slovenski slovnici na vrsto: Šumanova in Sketova. Šumanu očita — (in to grajo smo čuli tudi že od drugih stranij), — da je svoji slovnici pridejal preveč nepotrebnih opazk in nepotrebnega razlaganja iz primerjajočega jezikoslovja, a da premalo razsežno tolmači nekatere značajne posebnosti slovenskega jezika, kar škoduje praktični porabnosti njegove slovnice. „Mir will scheinen, als ob der Verfasser nicht überall die richtige Mitte eingehalten, als ob er des allgemeinen, jenseits des specifisch Slovenischen liegenden viel zu viel gegeben, dagegen auf die besondern Eigenthümlichkeiten des Slovenischen etwas weniger Rücksicht genommen hat, als man es in einer Specialgrammatik des Slovenischen erwartet hätte. Etwas weniger Brocken aus der vergleichenden Sprachwissenschaft, dafür mehr thatsächliches über die localen, dialektischen Besonderheiten der slovenischen Sprache — das hätte ich mit Freuden begrüsst". Sicer pa pohvalno omenja, da je Šuman v svoji knjigi dobro porabil gradivo, nabrano v Miklošičevi slovnici primerjajočih slovanskih jezikov ter opozarja učenjake na Šumanovo knjigo, katera je vredna njih pozornosti „in vollem Masse". — O Sketovi slovnici pravi: „das Buch ist . . . . . praktisch angelegt, versteht die Theorie in richtigen Dosen und am rechten Platze einzuflechten, es dürfte seinen Zweck volkommen erfüllen. Die Anwendung der Accente macht es selbst für die Sprachforscher sehr schätzbar". — Pod naslovom „Materialien zur Geschichte der slavischen Philologie" priobčujeta Miklošič in Patera tri liste Dobrovskega Kopitarja in tri liste Kopitarjeve, ki jih je pisal Dobrovskemu: vsi so iz l. 1811. Tudi ta pot je v teh listih nakopičenega vse polno jezikoslovnega in književnozgodovinskega gradiva, katero ima za nas Slovence posebno važnost. Tu pripoveduje spet Kopitar v svoji krepki, karakteristični pisavi, nemško besedo mešaje z latinskimi, slovenskimi grškimi ali francoskimi stavki, o novem slovenskem alfabetu, o Primci, Jaklinu, Modrinjaku, Debevci, Jarniku, Cvetku, Ravnikarji, Rudeži, Zoisu, Vodniku, Županu i. dr. ter podaje prezanimljive doneske o splošnem književnem delovanji med tedanjimi Slovenci. Navajamo samo nekoliko karakterističnih stavkov: „Vodnikum nuper audio, cum jam statim ab initio post Landwehrlieder-versionem Napoleonis laudes cecinisset, et gratulationem de filio (t. j. o Napoleonu II. porojenem 20. marcija 1811. Ured.) Parisios misisse". — „In Krain kann keine Mutter schreiben; höchstens Männer schreiben gedruckt (d. i. mit solchen Zügen, weil sie die Schreibzüge nicht kennen) manchmal an B. Zois". Kopitar tu govori o kmetskih ljudeh. — „Oesterreich ist ja ein slawischer Staat, wie Hacquet selbst bemerkt". — . . . „von einem hoffnungsvollen Theologen Zwetko in Gratz (einem der besten Studenten, andere dortige Slawisten als Shmigovez et Bilz in Laibach sind mittelmässige Köpfe, Mitläufer)". — Župan mu je „der geschmackvollste Stockslave"; o Primci pravi: „Primitz hat eine starke Anlage zum Marcismus, wenn er Kr. schreibt: alles starrt von Unslavität und Germanischgedachtem: erit noster Godsched; acuet alios, exsors ipse secandi". — Konečno se prof. Jagić z lepimi besedami spomina pokojnega Daničića in njegovih neumrjočih del. Storimo samo svojo dolžnost, če tudi ta zvezek Jagičevega zbornika vsem omikanim Slovencem kar

Digitized by Google

najtopleje priporočamo. Vsaj vsaka srednješolska učiteljska knjižnica po Slovenskem bi morala biti naročena na Jagićev „Archiv", kojega vsaka knjiga (v štirih zvezkih) stoji 20 mark ali 12 gld.

Novi spisi Miklošičevi. V novinah čitamo, da je prof. Miklošič dunajski akademiji znanostij predložil razpravo: „Ueber Göthes Klaggesang von der edlen Frauen des Asan Aga". Kdor pozna Göthejeve poezije, gotovo se dobro spomina te prekrasne, iz srbskega narodnega pesništva zajete balade njegove, ki ima jako čudno literarno usodo za seboj. Zapisal je to pesen iz narodnih ust v Dalmaciji Giovanni Battista Fortis (1741—1803), ter jo ponatisnil v svoji l. 1770. na svetlo dani knjigi, v kateri opisuje svoje potovanje po Dalmaciji, dodavši srbskemu tekstu tudi italijanski prevod. Z italijanščine je bila preložena na francoščino in v francoskem prevodu jo je čital Göthe, kateremu je tako dopala, da jo je l. 1775. preložil na nemški jezik. Prvič je bila v nemškem prevodu natisnena v Herderjevih „Stimmen der Völker" l. 1778. Čuditi se mora človek pesniškemu geniju Göthejevemu, da je v nemškem prevodu tako izvrstno pogodil svojstvo srbskih narodnih pesnij, dasi ni razumel jezika srbskega in dasi je prelagal iz francoskega prevoda. Ko je petdeset let pozneje Göthe čital isto pesen v natančnem Talvjnem prevodu, čudil se je samemu sebi ter rekel, da je prelagal iz francoščine „mit Ahnung des Rythums und der Wortstellung des Originals". Dodajemo še to, da Vuk ni mogel nič več zaslediti v narodu originala, vender je „Asan Aginico" ponatisnil l. 1814. v svoji „Pesmarici" iz Fortisove knjige, a pozneje jo je izpustil iz svoje zbirke srbskih narodnih pesnij. Tudi na slovenski jezik je ta krasna pesen že dvakrat preložena; prvič jo je priobčil l. 1832. dr. Jakob Župan v „Kranjski Čebelici" (III. 65), drugič Cegnar v svojih „Pesmih". Prof. Miklošič bode v svojem zgoraj omenjenem spisu to v literarno-zgodovinskem in pesniškem oziru zanimljivo balado gotovo na vse strani korenito razbistril, zatorej težko pričakujemo njegove razprave. — Subjectlose Sätze. Von Franz Miklosich. Zweite Auflage Wien 1883, 8°, 76. Cena 1 gld. 20 kr. Ta knjiga je drugi pomnoženi natis Miklošičeve l. 1865. na svetlo dane razprave: „die Verba impersonalia im Slavischen" ter razpravlja mal, a važen oddelek sintakse slovanskih jezikov korenito in temeljito, kakor razume to stvar samo Miklošič. Slovenske jezikoslovce opozarjamo na to najnovejše delo največjega slavista in slovničarja zdanjega časa.

† **Jan Valerian Jirsik,** škof v Budjejovicah na Českem, umrl je 23. februvarja. Imel je že 85 let (porojen 1798) in škof je bil od l. 1851. Jirsik bi se mogel po pravici imenovati češki „Slomšek", kajti bil je jako plodovit pisatelj češki, ki je napisal dolgo vrsto knjig v pravem cerkvenem duhu. Najimenitnejša knjiga njegova je „Populární dogmatika", ki je doživela štiri natise.

Slovaki so imeli l. 1882. sledeče časopise: 1) Narodnie Noviny, Politicky, literárny a narodohospodársky časopis. Redaktor Ambro Pietor. — Ta časopis je izhajal po trikrat na teden in veljal za celo leto 12 gld. 2) Národn Hlásnik. Noviny pre slovenski l'ud. Redaktor Ambro Pietor. Vsak mesec je izhajal list po jedenkrat in veljal za celo leto 1 gld. — 3) Obzor. Noviny pre hospodárstvo, remeslo a domáci život. — Te novine prihajale so tri krate mesečno in velja le 3 gld. za celo leto. Urednik Romuald Lagnus. — 4) Črnoknažnik.

Digitized by Google

Obrazkovy časopis pre humor a satyru. Urednik Duro Čajda. Cena 2 gold. — 5) Včelka. Obrazkovy časopis pre školskú mládež. Urednik Andrej Sokolik. — Včelka je hodila vsak mesec po jedenkrat na svetlo in veljala 2 gold. za celo leto. — 6) Katolicke Noviny. Urednik Martin Kollar. Cena 2 gold. — 7) Korouhevna Sionu. Cirkveni časopis, věnovany veškerym žaležitostem cirkve ev. a. v. Vyhodi v Skalci dva razy mesačne. Urednik Michal Boor. Cena 3 gold. — 8) Kazatelna. Izhaja po dvakrat na mesec in velja 4 gld. za celo leto. Urednik Fr R. Osvald. — 9) Slovenské Pohlády. Časopis pre literaturu, vedu, umenie a politiku. Redaktor Svetozar Hurban. Ta časopis, podoben „Ljublj. Zvonu" prinaša samo izborne in dovršene članke ter je Slovakom gotovo v posebno čast. M.

Profesor Louis Legér, dobro znani francoski učenjak in pisatelj, priobčuje v pariškem časopisu: „La nouvelle revue" potopisne črtice z naslovom: „Une Excursion chez les Slaves méridionaux". V zvezku izdanem v 15. dan meseca decembra 1882. l. je natisnen članek: „De Lom Palanka à Sofia. — Le nouveau royaume de Bulgarie". Od 797. do 825. strani. — V sešitku od 1. febr. 1883. l. pa popisuje: „Philippopoli et Rouméli orientale". (Od 514 do 535 str.). M.

Ruska književnost. Knjaz Kurbskij. (V 4-h častjah. Soč. B. Fedorova. St. Peterburg 1883. Cena 2 rub.). To je naslov znamenitemu zgodovinskemu romanu, ki je izšel zdaj v drugi izdaji. V njem je Fedorov dobro naslikal rusko življenje za carja Ivana Groznega in izvrstno („majsterski" pravi „Luč") opisal značaj romanovega junaka kneza Kurbskega. Ker je doba Ivana Groznega jedna najvažnejših v starejši ruski zgodovini, zato hočemo ob kratkem izpregovoriti o razmeri med carjem Ivanom in knezom Kurbskim, opiraje se na Porfirjeva (Istorija russkoj slovesnosti) in na Solovjeva (Istorija Rossiji).

Knez Andrej Kurbskij je bil jeden najslavnejših mož za carstvovanja Ivana Groznega. Dasi se je odličil v mnogih bitvah, posebno v oni pri Kazanji, zameril se je vender Ivanu Groznemu zaradi jedne same izgubljene bitve z Litovci tako, da je moral bežati v Litvo, kjer je prestopil na stran poljskega kralja Sigismunda. V Litvi se je tačas pravoslavje umikalo katoličtvu, ker se pravoslavni propovedniki niso mogli meriti z izobraženimi katoliškimi, zlasti z jezuiti. Za tega delj je knez Kurbskij pisal pisma knezu Ostroškemu, kneginji Čartorijski, panu Trockemu in drugim imenitnim osobam, prigovarjajoč jim skrbeti za večjo prosveto in zbiral dela cerkvenih očetov iskaje jim prelagateljev. Že precej v letih se je sam začel učiti latinščine, retorike in dialektike. Prevel je teologijo in dialektiko sv. Janeza Zl., nazvano „Margarit", in spisal je zgodovino florentinskega cerkvenega zbora.

Važnejše od tega so pa njegove poslanice (poslanija) k carju Ivanu Groznemu in njegova „istorija Joanna Groznago". Knez ne more trpeti samovoljno vladajočega in boljarstvo prezirajočega carja, za tega delj mu pošilja ostre poslanice, katere pa car zavrača z ravno tako ostrimi odgovori. V vsej tej korespondenciji ni najmanjšega sledu diplomatični etiketi, dajeta se prav po domače. Tako n. pr. Kurbskij piše: „Zakaj si ti, car, pobil močne v Izraelu in od Boga tebi dane vojvode izročil raznim smrtnim kaznim, v cerkvah božjih prelil njih

Digitized by Google

zmagonosno sveto kri in ž njih mučeniško krvjo poškropil cerkvene prage . . . Od tebe ubiti stojé pred prestolom Gospodnjim in kličejo maščevanje na te; po nedolžnem od tebe zaprti in prognani vpijemo noč in dan z zemlje k Bogu . . . . Širokoustnež, blebetač, v tujo deželo se ne spodobi tako barbarski pisati i. t. d." Nasprotno mu pa car dokazuje, da je izdajalec. „Ti knez, misliš, da si blagočasten, pa si pogubil svojo jedinorodno dušo. Kako zaméno boš zanjo dal v dan strašne sodbe (ker si izdajalec) . . . V tvojih ustih je kačji strup, akoprav si od zunaj polu medú . . . Ti si pisal in se lagal, kakor te je naučil hudič, tvoj oče i. t. d." Kurbskij, kakor car vsak sebe opravičuje in jeden drugega dolžita in vidita jeden pri drugem same napake.

Te poslanice pa moremo samo tedaj prav razumeti, ako pomislimo, da jih ne pišeta knez in car samo kot privatna nasprotnika, ampak bolj kot glavna zastopnika zgodovinskega antagonizma med boljarji in moskovskimi vladarji. Car se ne ozira na Kurbskega samo kot na navadnega ubežnika, iz strahu zapustivšega domovino, nego pred vsem kot na predstavitelja vse boljarske stranke, protivne carski oblasti. Za tega delj naglašuje v svojih poslanicah pred vsem idejo samodržavne carske oblasti. Kurbskij pa grozi carju z nebeško kaznijo ne samo v svojem nego tudi v imenu mnogih: javlja se zaščitnikom boljarske ideje. Govoreč o velmožih, pobitih od Groznega, vselej pristavlja, da so oni bili potomci slavnih knezov in sebe vedno nazivlje potomcem knezov Jaroslavskih. Osnovna misel Kurbskega je, da se mora car posvetovati z boljarji, da je bilo samo tačas dobro, ko so se slušali njih sveti in da gre zdaj vse narobe, ker je car odpodil svetovalce in začel sam vladati. Osnovna misel carjeva je pa ravno nasprotna: na carja ni treba nikomur vplivati. „Doslej niso bili ruski carji nikomur odgovorni. Nam je prosto svoje sluge nagraditi in ravno tako prosto jih usmrtiti".

Tudi v literarnem oziru so znamenite poslanice Groznega in Kurbskega. Grozni je bil precej izveden v sv. pismu, cerkvenih očetih in letopisih. V njegovih spisih se kaže njegova strastna narava in deloma tudi duševna razdraženost. On se ne drži predmeta nego skače od jednega k drugemu in se dostikrat kar nenadoma zopet k prejšnjemu povrača. A temu vkljub ima njegov zlog nenavadno moč, njegovi izrazi so dostikrat izredno originalni in zadevajo brez ovinkov trpko v svoj namen. Poslanice Kurbskega se pa odlikujejo s posebno pravilnostjo in natančnostjo v razlaganji, ali zato je pa v njih jezik pokvarjen s poljščino in latinščino.

Nič menj znamenita od poslanic pa ni „Istorija Joanna Groznago", katero je Kurbskij napisal, kakor pravi, zato, ker so mnogi želeli vedeti, zakaj se je Ivan tako izpremenil in iz dobrega vladarja postal groznim tiranom svojih podložnih. V njej opisuje v devetih poglavjih življenje Ivanovo od otročjih let do l. 1578. Ta zgodovina je za letopisi prvi znamenitejši poskus v zgodovinski stroki. Opisuje razne dogodke, hoče Kurbskij pojasnovati tudi njih uzroke: ali ta pojasnovanja dostikrat niso verna ali pa so površna. Nima zgodovinske mirnosti in nepristranosti, kaže se tudi kakor v poslanicah strankarja. Povsod izliva svoj žolč nad Ivanom, ker si svojih ljudij ni izbral iz blagorodnih nego „iz prostago vsenarodstva". Proslavljajoč Silvestra, Adaševa in druge odlične može, zamolčava hrabre podvige Ivanove, in govoreč o njegovi izpremembi po bolezni

Digitized by Google

in o sledeči za tem grozoviti razdraženosti, ne pripoveduje, kaj je bilo temu bližnji povod in ne omenja, kako so boljarji carja v bolezni razdražili.

Iz tega je pač vidno, kako važno ulogo ima Kurbskij v ruski zgodovini in za tega delj ni čuda, da so njegovi spisi, izdani Ustrjalovim l. 1833., doživeli že tretjo izdajo in da se je tudi za zgodovinski roman B. Fedorova moralo napraviti drugo izdanje. — n.

† **Pavel Ivanović Melnikov**. Meseca februarja t. l je umrl v Nižnem Novgorodu Pavel Ivanović Melnikov, dobro znani pisatelj ruski, kateri je pisal pod pseudonimom Andreja Pečerskega. Pavel Ivanovič se je rodil l. 1819. Dovršivši študije na kazanjski univerzi, potoval je po iztočnih krajih Rusije, seznanil se je natančno z ljudskim življenjem in napósled postal uradnik v ministerstvu notranjih stvarij. Posebno dobro je poznal razkolništvo, katerega se je proučil iz življenja razkolnikov. Slikal je izvrstno ruske razkolnike v svojih zanimljivo pisanih romanih-kronikah „v ljesah“ in „v gorah“, katera nam predstavljata jedno celoto. V teh dveh romanih nam je popisal razkolnike tako, kakor so živeli. Koncem l. 1850. je bil začel Pavel Ivanovič izdajati časnik „Ruskij dnevnik“; kateri je donašal slike iz življenja razkolnikov. Ta list, katerega je uredoval z velikim talentom, ni imel pravega političnega programa, ampak je bil izključivo posvečen interesom Rusije. Manjši njegovi beletristični spisi so izšli v „Sovremeniku“ v „Otečestvenijeh zapiskih“ in v „Ruskem vjestniku“. Med drugim je napisal tudi „pisma o razkolu“ in „istoričeskije očerki popovšiny“.

H.

Razstava slik V. G. Perova v Petrogradu. V palači c. ruske akademije razstavljene so slike prvega ruskega genreslikarja, prerano umrlega Vasilija Perova. Perov se je porodil l. 1834. v Tobolsku v Sibiriji. Učil se je slikarstva v umetniški šoli v Moskvi, kjer je bil l. 1860. dobil prvo nagrado. L. 1866. postal je član akademije umetnosti. Bil jako plodovit umetnik; sosebno od l. 1865—1872. dovršil je najboljše slike. Njegove slike so razstavljene v dveh dvoranah akademije. Najlepše so: pokop pokojnika, učitelj risanja in lov na ptice. V njih se izrazuje globoko čuvstvo in nenavadna naravnost. Razven teh hvalijo najbolj njegovega „tamburaša“, pogovor v selu, diletanta, dohod guvernante itd. Perov je slikal tudi prizore iz ruskih povestij, od katerih se najbolj odlikujejo Pugačevci in Nikita Pustosvjat. Od portretov, katere je dovršil, vredno je opomniti portrete Majkova, Pogodina, Ostrovskega, Rubinsteina Dalja, Pisemskega itd. Njegovih slik je razstavljenih preko 100, a načrtov čez 130. In vse to je dovršil v teku 15 let! Govori se, da hoče vse te njegove slike kupiti moskovski bogatin P. M. Tretjakov, katerega galerija ima najboljše slike najnovejših ruskih slikarjev, med temi tudi mnogo Vereščaginovih. H.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Ljubljanski ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. maja 1883. Štev. 5.

Najlepši dan.

Romanca.

Na póstelji smrtni kralj Boris leží;
Od stolnega mesta do zadnje vasí
Vès národ zanj moli, mu zdravja želí.

V kraljévem tam vrtu cvetíca cvetè,
Krasnejše kraljičine Boris ne vé,
Snubé jo vazáli njegovi trijé.

Da zadnjič od njih se še zdaj posloví,
Kralj Boris vazale pokliče vse trí,
Pa zbranim pred sábo takó govorí:

„Káj pravim vam, zvesti mi vitezi ví?
Telô mi zapuščajo zadnje močí
Ter skôro na véke zatisnem očí.“

„Ko v sanjah življenje jaz gledam sedàj,
Življenje minúlo, prebito nekdàj,
Ki več se nikdár ne povrne nazáj:“

„S sladkostmi napajal sem žejne željé —
Jedinega vender najlepšega dné
Z veseljem se zdaj mi spomina srcé.

„Kateri pové mi najlepši ta dán,
Najlepši, ki sam je s tolažbo obdán —
Še dánes moj srečni naj zet bo izbrán!“ —

Približa zdaj kralju se prvi vazál,
Globôko pred njim se prikloni do tâl,
Z obličja žar upa mu sije svetál.

„„Najlepši je têbi pač dan bil takràt,
Ko združil z nevesto te prstan je zlát,
Ko s krono si venčan ž njo vračal se v grad!““

Digitized by Google

Kralj brado pogládi si sivo na tó,
Čestito po sobi obrne okó,
A vitezu prvemu pravi takó:

„Na zlati s kraljico prelepo moj brák
Spomín mi je v srci še vedno sladák —
A krona kraljéva, to šlém je težák!"

„In torej, kar zdaj le govoril si tí,
V življenji najlepši dan mojem tó ní —
Začetek je tisoč bridkostij, skrbíj!"

Približa zdaj kralju se drugi vazál,
Globôko pred njim se prikloni do tâl,
Z obličja žar upa mu sije svetál.

„„Najlepši, najslávnejši tvoj je bil dán,
Ko boj je na meji bil ljuti končán,
Sovražnik pa kléti porážen, poklán;""

„„Ko z lóvorjem venčan si hitel domóv
Pozdrávljen od tisoč preburnih glasóv,
Ko démant ti v kroni blestèl se je nóv!""

Kralj brado pogládi si sivo na tó,
In tèmno po sobi obrne okó,
A vitezu drugemu pravi takó:

„Kakó bi najlepši bil dán mi le-tá,
Ko meč moj brez mére rodíl je solzâ?
Krváve té slave srcé se kesá!"

Približa zdaj kralju se tretji vazál,
Globôko pred njim se prikloni do tâl,
Z obličja žar upa mu sije svetál.

„„V tlačánstva verígah tvoj ječal je ród,
Usmilil si ti se zatrtih sirót —
Svobóde poklonil si dar mu, gospod!""

„„Ni tó li najsvétlejša tvoja krepóst,
In v tvojem življenji najslajša radóst? —
Pri kraji je tvojega sluge modrót!""

Kralj Boris pogládi si brado na tó
In solzno po sobi obrne okó,
A vitezu tretjemu stisne rokó.

Kraljičino lépo za ženo mu dá,
Molčé blagoslovi še zadnjič obá —
Najlepši mu dan je pogódil pač tá!

Gorázd.

Digitized by Google

Cyclamen.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

„Je li to Vaš odgovor?“ vpraša on po tihem.

„Ali umete ta jezik, ta razgovor? Saj ne veste, kakov pomen ima vijolica!“ deje ona šegavo ter mu pogleda od strani v vroče lice.

„Res, da ne,“ hiti doktor; „tudi nisem mislil na pomen vijole nego samo na to, da ste mi podali zdaj to cvetko.“

Elza je malomarno pulila široki svilnati trak ob svojem šopu, in naglo dvakrat zaporedom ozrla se v Hrasta; pa vselej je imel pogled nekaj resnega, celó ognjenega. Ko bi ja bil kdo strogo opazoval in ko bi bil imel dovolj psihologičnega iskustva: nehoté bi se mu bil moral vriniti spomin na mačko, ki ima onemoglo miš pred seboj ter se igra ž njo. Pa doktor ni vedel, da je on ta miš. Hotel je ponoviti svoje vprašanje, a v tem trenutku je prišel Megla ter odpeljal guvernanto v sredo dvorane. Doktor je ostal sam ter igral si s pahljačo, katero je bila njegova plesalka na stolu pustila.

Ne daleč od njega sta sedela Boletova gospa in plesalec Meden. Njijin razgovor ni bil posebno živahen, kajti Meden v obče ni bil spreten družbenik, Boleška pa je svojo pozornost obračala bolj tjà, kjer sta sedela Hrast in Elza. In vedela je dobro, kaj se godi med onima; kajti ženske imajo v vsem, kar jih le količkaj zanima, boljši dar opazovanja nego mož.

Boletova gospa ni bila koketna; nikdo jej ni mogel v tem oziru kaj slabega očitati; pa jezilo jo je, da se doktor toliko bavi z guvernanto in da je, kakor je bila ona prepričana, — v istini zaljubljen v Elzo. Uzrok te nejevolje pa ni bila ljubosumnja, nego razžaljeno samoljubje. Prej se je doktor Hrast, ki je bil jeden prvih osob tu v trgu in morda v družbenem oziru prvi izmed vseh, sukal osobito okoli nje, in do denašnjega dne je bil na vsaki čitalnični

Digitized by Google

veselici njen plesalec pri kotiljonu; zdaj pa si ga je po polnem osvojila njena guvernanta. Zdelo se jej je, kakor bi bila nekako smešna postala, in da se jej rogajo na tihem druge gospe in gospodičine, katere tudi drugikrat niso smele posebnih milostij pričakovati od doktorja.

Skušala je prikriti in zatreti svojo nejevoljo; a to ni bilo lehko. Najedenkrat se oglasi celó sodnikova soproga, ki je sedela za njo ter gledala strogo in ob jednem ljubeznivo vsacega, ki je plesal z njeno Marico; le-ta jej šepne na uho: „Doktor nas pa nocoj čisto pozablja in zanemarja!“

Boleška je stisnila ustni; zdelo se jej je, da je hotela ona reči: „V a s“, a ne „n a s zanemarja“. Pa vender se je naglo in s smehljajem obrnila ter rekla sodnikovi: „Ne, meni se ne dozdeva!“

Na to je tudi ona zopet molčala.

V tem trenutku je opazila Boleška, da podaje Elza doktorju vijolico iz šopa, ter videla njijine poglede.

Sklonila se je k Medenu, ki si je ravno s svilnatim robcem brisal pot s čela, in mu rekla po tihem in kakor bi se hotela malomarno šaliti: „Vaše rožice rade romajo, gospod Meden!“

Le-ta se je ozrl naglo na njen šopek, kajti tudi tega je bil on prinesel.

„Ah, ne bojte se,“ nasmehne se ona malo ironično; „te ne ubežé nikamor. Pa druge, druge so silo premakljive.“

Zdaj se je Meden se ve da obrnil proti Elzi in ugledal je res vijolico v doktorjevi roki.

„He he he!“ zasmijal se je s svojim rohnečim glasom ter pogledal dvakrat zaporedom oni par in svojo plesalko. Vedel ni, kaj bi odgovoril.

„Pazite, pazite, gospod Meden!“ deje zopet Boletova gospa ter poskuša svojemu obrazu podeliti nekakšen resen in dobrovoljen izraz, kakor ga ima mati, ki svari svojega sinka, ne da bi ga karala.

Boleški je to jako dobro pristovalo; bilo je to jedina njena koketerija, a poznal jo je do zdaj morda samo Hrast; drugi ne.

„He he he!“ smijal se je zopet Meden, a potem je dejal vender samosvestno: „Kaj to? Jedna vijolica! Prihodnjič jih bom poslal doktorju cel šop, da ne bo drugod prosil!“

Ona se je morala nehoté nasmehniti.

„Ali menite, da je doklor v istini prosil one rožice?“ dejala je potem malo zlobno.

Digitized by Google

Odgovora ni mogla pričakovati, kajti tudi njo je odvedel Megla v krog sredi dvorane, kjer se je hotel izkazati s čisto novo kotiljonsko podobo; da bi bila tudi ostala na svojem sedeži, odgovora bi vender ne bila prejela, ker Meden je po polnem umolknil. Še zasmijal se ni.

Ko so si volili malo potem gospodje svoje plesalke, menjala sta svoji dami Hrast in Meden, kakor po dogovoru.

Oba sta skušala pogovor med plesom, pa Meden ni bil nič bolj duhovit, nego Hrast, ki se je z očmi ogibal pogledov Boletove gospe.

„Kako Vam dopada denašnja beseda, milostiva?“ vprašal je z jedinim namenom, sploh nekaj izpregovoriti s svojo plesalko.

„Lepa je, kakor vse, katere se pod Vašim nadzorstvom prirejajo, gospod predsednik!“ odgovori Boleška šaleč se.

„Vi se vedno posmehujete!“ očita on.

„Bog varuj! Sami ste prepričani, da je beseda lepa, in doma v skrivnem predalu svoje pisalne mize imate že dopis za „Slovenski Narod“ pripravljen, ki povzdiguje v tretje nebo vse denašnje igralce in igralke, pevce in deklamatorje . . . recite, da ni res!“

Doktor se je smijal.

„Škoda, da naša guvernanta še ni prišla z Vašo slovnico tako daleč, da bi mogla jedenkrat na ta čitalniški oder stopiti!“ nadaljevala je gospa s poprednim naglasom.

„Zakaj?“ vprašal je Hrast mehanično.

Stala sta že pred njenim sedežem.

„Radovedna sem, kako bi jo Vi hvalili,“ reče Boleška po tihem; „a propòs, doktor, gospod Meden Vam bo jutri vse pravde odpovedal, katere koli Vam je izročil.“

Hrast se je zasmijal, pa potem vender nejevoljno mignil z ramami. Te šale so ga jezile, zlasti ker so prihajale od Elzine gospodinje. Odšel je po dvorani iskat si druge plesalke, da zadostí svoji dolžnosti kot društveni predsednik.

Med tem je Meden premišljeval, kako bi najbolj spretno ogovoril svojo plesalko. Zadnje besede Boletove soproge so mu donele še vedno na uho. Ta mož po svojem očetu, na pol kmetskem bogataši, ni bil druzega podedoval, nego denar, zato se tudi v vsem svojem življenji ni brigal za to, kar imenujejo izobraženi ljudje takt; kajti tudi tega je treba podedovati!

Digitized by Google

Že je bil jedenkrat preplesal dvorano, in ker je še več gospodov čakalo Elze za ples, moral se je požuriti, če je hotel kaj ziniti. In začel je res: „Jaz Vam ne bom več cvetic nosil, če jih boste drugim dajali, — gospodična!“

Hotel je to povedati kot dovtip, ali vsaj kot šalo, a čeravno je na konci pristavil svoj neizogibni „He he he!“ — vender se mu ni posrečilo raztegniti lica v prijazne dobrovoljne gube. Vsi dotični poskusi so imeli le ta rezultat, da je bilo videti, kakor bi se hotel zjokati.

Guvernanti ni bilo težko z jednim pogledom spoznati, kam meri Meden; in čeravno so bile besede njegove razžaljive, hotela jih ni tako tolmačiti; čemu bacniti bogatega graščaka od sebe?

„Kaj pravite? Tukaj so Vaše cvetice!“ reče z naivnim glasom ter dvigne svoj veliki šop.

„Pa jedno vijolico ste oddali!“

„Ah, kako ste Vi zaljubljeni v svoje rože! Samo jedno vijolico — kaj pa je to!“

Meden je bil udarjen s svojim orožjem. Toda še nekaj ga je bodlo.

„Vas je li doktor prosil?“

„Ah, Vi ste res čudni! Menite li, da cvetice ponujam?“

„Tega ne, tega ne, — pa —“

Tu sta bila že na svojem prostoru, kjer je čakal neizogibni Megla, da tudi zaraja jedenkrat z guvernanto. Podaril jej je mali šopek ter zavihtel jo po dvorani.

Tudi Megla ni bil duhovit družbenik, pa nocoj je bil mnogo bolj energičen, nego njegova dva prednika.

„Ali ljubite cvetice, gospica?“ vprašal je, govoreč in naglasujoč svojo nemščino, kolikor mogoče tako, kakor je sam mislil, da je pravilno.

Dobro je bilo, da se je guvernanta med plesom skoro vedno smehljala; zato se jej tudi zdaj ni bilo treba zatajevati.

„O da, da!“ reče veselo.

„Jaz tudi, gospica; jaz tudi ljubim cvetice! In posebno rad jih rišem in slikam.“

„To je lepo!“ reče ona, akopram je vedela, da se Megla laže.

„In še nekaj bi Vas prosil!“ nadaljuje on po tihem; „ko bi mi hoteli dati jedno rožico iz Vašega šopa za spomin, prosim, prav lepo prosim — —“

Digitized by Google

Elza ni vedela, ali naj bi se smejala, ali bila nejevoljna.

„Malo nesramno je to!“ mislila si je in že hotela ostro odgovoriti, pa tu se domisli Medena; in ravno zdaj sta plesala proti njegovemu sedežu.

„Naj bo, ker tako lepo prosite!“ reče s smehom in glasno, da jo je moral čuti Meden, ter potegne malo cvetko iz šopa in jo poda Megli.

„Pa redú zdaj ne dobite; ta roža velja zanj!“ pristavi potem naglo.

Megli je podrlo sicer to polovico veselja, toda odšel je vender ponosno s svojo cvetko. Meden pa je bil tako zadovoljen, ugledavši tudi na Meglovi suknji rožo iz svojega šopa, da si je mèl roki ter Boletovi gospé takoj razodel, da je ona krivo sodila.

„Ste li Elzi to očitali?“ vpraša ona začudena.

„Se ve da!“

„Ah, Vi ste izvrstni!“ zakliče gospa in glasán smeh jo posili. —

Pri zadnjem valčku v kotiljonu so volile dame, in tu je plesal doktor nocoj zadnjič z Elzo, ker po kratkem počitku so hoteli Boletovi domov.

„Zakaj mi ne odgovorite nocoj?“ vprašal je on takoj, ko jo je prijel čez pas.

Zasukala sta se naglo, in on jo je strastno pritisnil k sebi. Ni mu branila, pa tudi odgovorila ni onemu vprašanju. To ga je še bolj razvnelo.

„Vi morda mislite, da se šalim, — ali pa —“

Ona ga je pogledala resno.

„Ali pa — kaj hočete reči?“ ponavljala je za njim.

„ . . . me ne ljubite!“

Molčala sta oba; samo roko mu je ona stisnila, lahko in mehko; pa pregrelo ga je po vsem životu, tako da jo je vnovič divje in strastno zasukal.

„Nocoj Vam ne morem odgovoriti!“ reče ona potem šepetaje in ne ozrši se vanj; „drugikrat; morda bode kmalu prilika; — in do tedaj —“

„Do tedaj?“

„ . . . ostaneva prijatelja!“

Pri teh besedah je uprla zopet svoje mirne, modre oči v njegov vroči, strastni obraz.

Digitized by Google

Te besede so ga nekoliko ohladile.

„Prijateljstvo!“ To mu je bil nekako sumnjiv izraz.

„Ah, Vi me ne ljubite!“ dejal je še jedenkrat, toda skoro osorno.

Pa ona mu zopet ni odgovorila z besedo, nego z roko, z onim mehkim, lahkim stiskom.

In proti temu ni imel nobenega ugovora. Plesala sta še jedenkrat po dvorani, pa v tem je bil tudi konec kotiljonu. — —

Tam v zadnji čitalnični sobi se je zbrala za kratek čas vsa naša znana družba. Dobre volje so bili vsi, razven Boleta, kateri je bil danes nenavadno čmeren; še citirati se mu ni ljubilo.

Hrast pa je prisedel zopet k njegovi soprogi ter prepustil guvernanto sodniku in Medenu. Dozdevalo se mu je, da je je gotov, in zato se ga je polastila neka mala reakcija.

Boleška je to zapazila.

„Obžalujem Vas, doktor.“ šepnila je svojemu sosedu; „kaj nameravate vender?“

„O čem govorite?“ vprašal je na videz osupel.

„Ah, to dobro znate! Nikar ne silite svojega lica v tako nedolžne gube. Pomislite vender — Vi in pa ta uboga, revna guvernanta! Pustite jo — Medenu!“

„Uboga — revna“ — to mu je bolj glasno, bolj trdo udarilo na uho, nego „pustite jo Medenu.“

Stisnil je ustni, toda ohrabril se je zopet.

„Vi nimate pravice tako govoriti, milostiva,“ dejal je naglo, toda jako pohlevno.

„Prav imate! Smete me tudi osorno zavrniti; pa vender — pomislite malo o svoji lepi prihodnjosti, o svoji karijêri!“

Govorila je to tako materinsko, zaupljivo, kakor je le ona sama zmožna bila govoriti. In ta žena je bila lepa in še mlada.

Hrast je grizel konce svojih brk ter molčal nekoliko trenutkov.

„Gospa! Milostiva!“ dejal je potem naglo; „ali veste, ali znate, kaj je ljubezen?“

„Jaz ne vem, o kakovi ljubezni govorite; ah, za Boga, kako različno je vse, kar se imenuje s to besedo!“

Povesila je nekoliko glavo in lice se jej je zmračilo. Toda nihče ni opazil tega. Tudi ni bilo dovolj prilike, kajti takoj se je z veselim obrazom obrnila zopet k svojemu sosedu: „Doktor, ne bodiva sentimentalna! Saj sva že mnogokrat premišljevala in rešetala take

Digitized by Google

predmete, a vselej sva se smijala. Čemu bi se nocoj ne? In glejte, jaz sem si vedno prisvojevala nekoliko pravice Vam časi več povedati, nego drugi smejo — tako v navadnem družbenem občevanji. Ni li to istina?"

Hrasta je ta laskavi glas premagal.

„O, to znam, da ste mi prijazni! In hvaležen sem Vam!"

„Torej preudarite in premislite!"

V tem je Bole naznanil, da je voz upredžen. Drenovska gospoda se je odpravila domov. Tudi Meden je imel nocoj svoje konje v trgu ter je ukazal upreči takoj po odhodu Boletovih. Z doktorjem sta se vračala skupaj po stopnicah, po katerih sta bila spremila Boletove do voza.

„Lepa veselica, lep ples je bil to!" reče Meden.

„Kolikor zmoremo!" pravi Hrast.

Obema pa je donelo na uho drdranje Boletovega voza po nerodnem, razbokanem tlaku glavne tržne ceste.

Osmo poglavje.

V teku onega tedna Hrasta ni bilo na Drenovo. Nekaj so ga zadrževala mnoga opravila, nekaj pa se ga je bila polastila čisto naravna reakcija. Ne, da bi bil pozabil Elze, nego vedno pogosteje se je je spominal, in strast njegova je rastla od dné do dné; pa podobna ni bila več plapolajočemu plamenu, temveč tlela mu je le živo v prsih, in taka je bila skoro še bolj pekoča. Kajti zdaj mu je bilo misliti tudi o vprašanji: „Se li hočeš ženiti?" In to vprašanje je stalo za njim ko strašilo. Tedaj se ve da, ko je guvernanto vrtil v burnem plesu ter čutil njeno gorko sapo ob svojem lici in udarec njenega srca ob svojih prsih, tedaj se ve da mu ni bilo do tega vprašati samega sebe: „Se boš li ženil?" Tedaj ni videl druzega nego Elzo in ni občutil druzega, nego sladkosti in bridkosti, katere mu je prouzročevala slepa strast.

Zdaj pa se je oglasila mirna, računjajoča pamet. In njej nasproti si je Hrast redkokrat mašil ušesa. Poleg tega pa so mu hodile po glavi besede Boletove soproge: „Ta revna, uboga guvernanta! Pomislite o svoji prihodnjosti, o svoji karijêri!"

Da, da, karijêra, — tako nekako na političnem polji, to je bilo Hrastu najljubše, najprijetnejše sanjarjenje; in za to karijero je treba

Digitized by Google

kolikor toliko — premoženja. Ubog politik je redkokdaj vpliven. Guvernanta pa nima niti počenega groša! . . .

Tako je premišljeval doktor večkrat sleherni dan onega tedna; v nedeljo popoludne se je pa vender odpravil na Drenovo.

Kakor je pričakoval, našel je Medena tamkaj. Z Boletom sta pila črno kavo ter pušila cigarete. Gospe in Elze ni bilo videti.

Bolè je predlagal, da napravijo kratek tarok, in kmalu so sedeli vsi trije pri okrogli mizi, zamišljeni in vtopljeni v igro. Čudno, da je bil doktor redkokdaj tako pazljiv pri igri, kakor denes. Čez dobro uro stoprav, ravno ko je bil Meden izgubil veliko igro ter je z nejevoljnim obrazom odštel onima novce, — vprašal je Hrast, tako rekoč mimogrede, kje je Boletova obitelj.

„Ah, da! Pozabil sem vama povedati. Vsi so se peljali v Zálog obiskat tamošnjo gospodo. Toda vrniti se morajo pred večerom. Vidva pač ostaneta tu?“

Meden je pritrdil, a doktor se je hotel izgovarjati.

„Opravila imam mnogo!“

„Ah, beži, beži! Svoje kmete lehko jutri dèreš, saj ti ne odidó,“ reče Bolè dobrovoljno; „po večerji se pa pelješ domov; zdaj je mesečno.“

Ko se je zmračilo, pustili so karte ter šli pred grad; malo pozneje se je pripeljala gospa z dekletcema in Elzo. Sklenili so iti v mali prijazni cvetnjak na zadnjem konci vrta, in tam se je vnel prav živahen razgovor. Pozneje je odšla gospa ukazovat nekaj hišinji, in slučaj je nanesel, da se je malo potem prišel tovarniški vodja posvetovat zaradi nekih hrastov z gospodarjem in Medenom, kateri je bil tudi nekoliko v trgovski zvezi z Boletom.

Oba sta šla v grad in guvernanta je ostala sama z doktorjem v cvetnjaku. Svetilnica, viseča s stropa, brlela je slabo, in v to polutemo je seval mesec skozi sprednjo stekleno steno.

Meden je bil odhajajoč tako vtopljen v omenjene hraste, da se niti ozrl ni, Bolè pa je postal malo v vratih ter dejal: „Oprosti, doktor, samo za trenutek; takoj se vrneva.“

Hrastu se je dozdevalo, da so imele te besede malo porogljiv naglas. Pa ni odgovoril ničesa.

Oba, doktor in guvernanta, molčala sta dolgo. Sedela sta si nasproti ob okrogli mizi, na kateri je stala velika aloa, in krog nje v malih posodah venec prekrasnih marjetic, hijacint in drugih zgodnjih cvetic. Vonjava, ki je polnila topli zrak, bila je mamljiva.

(Dalje prihodnjič.)

Digitized by Google

Spomin na maturo.

Spisal H. Krikec.

Učenec male gimnazije teško pričakuje, da bi prestopil v višje razrede; a ni še dobro okusil pete šole, poprime se ga že misel: oh, ko bi bil tudi že maturo prebil! Naposled se mu je tudi to posrečilo; prišel je na univerzo, okusil je življenje prosto vseh zaprek, a namesto manjših poprime se ga še večja in tudi resna misel: kaj bodeš postal? Zbero se vrstnjaki in le preradi se pomenijo o preteklih gimnazijalskih letih in posmehujejo se težavam, ki so se jim takrat dozdevale skoro da nepremagljive. Zdaj si še izpite na univerzi prebil, vstopil si v obljubljeno deželo in ugledaš pred seboj velike grozde, toda na tako visoko izpeljanih trtah, da je marsikateri že obupal, predno je do njih prilezel, ter si s tem pomagal, da je le manjše grozdiče trgal, ali pa celo samo jagode pobiral, ki so drugim odpadale. Trpinom, ki na visočino lezejo, in omahljivcem, ki se bolj pri tleh redé, vseh se jame poprijemati spomin toliko menj skrbnih dijaških let. Siliš se v svoji izbrani stroki postati po polnem dostojen možak, ali večeri in prijateljski krogi te ne pusté iz rok; le še zmerom pol gimnazijasta, pol vseučilišnika, ne vedi si kdaj jo zabredeš in jo izpelješ tako, da, ko se prebudiš po kratkem spanji, gotov je sklep, da danes ne pojdeš na univerzo, ampak da se greš zdravit. Hitro si na nogah, in . . o pr. . . . . — v Ljubljani si, pisat pojdeš!

Se ve da zdravje je poglavitna reč, in hvala Bogu, povsod se nahajajo zdravniki in zdravila, n. pr. kisla jeterca in dobro pivo. Ali vrag je to, da v pisarni vsak dan kličejo, in dasiravno je tam kateri celó odveč, vseh skupaj je vender le premalo, da bi se kakor na univerzi jeden za druzega oglasil, in da bi gospod profesor tega ne opazil.

Hud boj se vname. Mladenič in dijak se borita proti filistru in proti vsakdanjosti; hrabro se branita, junaško po največ zmagujeta, ali kaj to pomaga, nasprotnika imata strašansko rezervo. Še ljubica, najboljša zaveznica, postane žena in nasprotnica, — izdan si. In človek, ki se naposled vsemu privadi, kapitulira in na zadnje že

Digitized by Google

pameten postaja, pameten zmerom bolj, zmerom bolj, in že se začenja pritoževati, da preteklo noč so ga rogovileži prebudili; časih celo pravi, da preveč piti ni zdravo, da včeraj se je bolezen mesto samo lâs tudi že glave poprijela; celo mladini bi hotel že kaj svetovati, s kratka: resnoba se te je poprijela. In kaj je resnoba? — Skrb! — Skrbij je pa toliko, kakor plevela; jedno iztrebiš, pa dve vzraseta; trebiš in trebiš, prijatelje kličeš na pomoč, vse zastonj! Najlepše cvetke, katere si še v mladosti sejal, celo te se poplevélijo. Skoro bi se povprašal, čemu si na svetu; in čim dalje pogledaš, tem dalje se ti vidi konec in pokoj, da boš mogel reči: trudil sem se zadosti, zdaj smem tudi počivati! . . .

Tako in jednako sva modrovala s prijateljem, ko sva se po večletni ločitvi zopet sešla. Zgodilo se je to na Pivki pri gostoljubnem duhovniku. Ločila sva se od društva ter v kotiči srkala dobro istersko vino. Bolj in bolj sva postajala zgovorna, bolj in bolj sva se od vsakdanjosti nazaj pomikala, bolj in bolj se torej tudi skrbij znebovala in precej časa v glasnem smehu počivala, pripovedujé si, kako smo, petero nas, neko noč v Gradci s tem pognali, da smo po oglih nabite plakate od začetka do kraja po napevu znane Heinejeve „Loreley“ spevali. Prvi plakat, ki nas je tolikanj pesniško navdihnil, začenjal se je z vznesenimi besedami: Hier werden Kleider geputzet und gereiniget i. t. d. In da bi se ti krasni glasovi ne pogubovali, stal je za kvartetom z razpetim dežnikom, kakor že takrat tudi zdaj še modri „Sivor“, ki se ni naveličal, kadar smo prepeli jeden ogál, iti za nami do druzega in tam zopet dežnik razpeti in mirno poslušati vedno jedno in isto. — Za smehom in počitkom sva zopet trčnila in zopet jela pomikati se nazaj.

A jaz se pristavim, — umolknem — in se zagledam. Ne slišim prijatelja, ki me nagovarja, dokler me s krepkim glasom ne povpraša, kam sem se zamislil, in, ne da bi se zmaknil, naprosim ga ne motiti me v pogledu prekrasne slike, ki se mi ravno predstavlja. Umel me je sočutni prijatelj ter me z dobrotnim glasom naprosil, da naj sliko tudi njemu pokažem ter mu jo razložim. Ustregel sem mu ter razlagal:

Vidiš, pred tabo je morje. Po tem morji sem iz Reke na parobrodu priplaval. Tri mesece pred maturo so mi na tamošnji gimnaziji, dan potem, ko sem noč prespal na policiji, poslali na dom consilium abeundi. Ni je bilo pomoči.

Tisti gospod, ki nas je poučeval v veri in ljubezni, črtil me je huje, nego je ljubil Boga in svojega bližnjega. Zaman je bil trud

Digitized by Google

drugih učiteljev, da bi bil vender še smel maturo na tej gimnaziji delati; kajti takrat so še vsi drugi gospodje profesorji v zrak poskočili, ko je tak gospod vere in ljubezni na svoji strani na ploh pritisnil. Kaj mi je bilo početi? Sklep je bil gotov: v šolo ne več, ampak domov in Bog ve, kam po svetu.

Vidiš ga onega malega gospoda bolj od zadaj na podobi, kakor bi ne spadal k njej; kosmat je sicer in ne pobožno obrit; glej, to je jeden najbolj poštenih ljudij, kar sem jih do zdaj srečal v svojem življenji. Pri njem sem stanoval. Skrbel je záme kakor za svojega otroka; sprevidel je, da bi jaz mogel postati postopač, ter ni odjenjal, dokler me ni pregovoril, da se odpeljeva v Senj. Naj velja, kar hoče, doseči je hotel, da bi bil jaz tam vzprejet in da bi maturo napravil.

Torej mestece nakopičenih hiš, katero vidiš na levi obali morski, to je Senj. Naj ti še povem, da sva se po noči iz Reke odpeljala, de sem, akoravno ne sladko, vender le zaspal, in okrepčan na površje parobroda stopil ravno, ko je solnce vzhajalo in obnebje obetalo najlepši poletni dan. Skelelo me je nekoliko, vender ne toliko, da bi ne bil občutil prelepega novega prizora. Pluli smo po široki, vender tukaj bolj stisneni morski cesti med hrvaškim primorjem in otokom Čresom. Otok je kazal goli kras in raztrgane obale, polne pristanišč in zakotkov. Na primorski strani pa so se videli vasice in trgi med ogradami in drevjem. Ravno pred nami pa so kipele visoke gozdne gore graniške in pod njimi v kotiči, kjer se morje na desno zavrne, pokazalo se je mestece Senj.

Minulo je rahlo čutenje; kar je poprej le skelelo, to je zdaj zabolelo: kaj pa bo tam? Izstopila sva; dobrotnik je imel znance med profesorji in do njih sva šla. Z glavo so zmajévali in svèt je bil vsestranski: Ajdite do biskupa! Vidiš prvo hišo nekoliko na holmci, podobno malemu gradiču že novejšega zdelovanja, za njo obzidan in za ta kraj velik vrt, to je biskupov stan, stan tistega gospoda, ki stoji na balkonu in je glavna osoba vse podobe. Ne sodil bi ga, da šteje že nad 80 let, kajti prebistro je še oko in resen, a vender dobrotljiv izraz obličja kaže, da mož ima še junaško zavest; in česar ne zmore okoren že život, to doseže v duševnih bitkah in v neomahljivem trudu jekleno skaljeni duh. Mož ta, ki je na pusti steni sezidal grad in napravil vrt, postopal je jednako neomahljivo tudi ko dušni pastir; oral in trebil je na narodnem polji in spoznavši prvi pogoj razvitku in napredku, ni samo ustanovil, ampak tudi s svojimi

Digitized by Google

novci vzdrževal senjsko gimnazijo, dokler je ni vlada prevzela v svoj strošek.

Biskup naju je vzprejel. Ko je dobrotnik zame govoril in prosil, trdo me je pogledoval biskup, malo, a točno popraševal, potem premišljujé nekoliko časa v tla gledal, naglo zopet glavo prizdignil, mene ostro pogledal in rekel: „Vražji si ti Kranjac, a čemo ti pomoći!“

In besede te so tolikanj veljale, da so poprejšnji odkimovalci jeli prikimovati in vzprejet sem bil provizorično. Dobrotnik je še drugi dan, bila je nedelja, ostal pri meni in krepčal me z besedo in nagovarjanjem. Nekoliko razvajen, odveden kar nenadoma iz priljubljenega kraja in ločen od dragih mi ljudij, maturo pa pred očmi in to mesec poprej, nego sem se je nadjal v Reki, — vse to mi je šlo po glavi, torej ni čuda, ako sem bil postal nekoliko malodušen.

V ponedeljek mi je parobrod odpeljal dobrotnika. Gledal sem za parabrodom, a ne več pobit; pogum se je bil že zopet obudil. Mislim, da največ za tega delj, ker mi dobrotnik ves čas ni besedice rekel, katera bi bila mérila na ukor. Vedno sva si bila ko brata, katerih jeden nezasluženo trpi, drugi pa ž njim čuti, a mu kaže tudi prepričanje, da se bode vse še na dobro obrnilo. Mož me je poznal. Nisem se čutil po polnem nekrivega, ali zaupanje v mene stavljeno me je bolj vzpodbujalo, nego bi bilo opominjanje koristilo.

Vzprejet sem torej bil, a pogoji so bili drakonski: stanovati pri pedélu (tako so imenovali tam šolskega slugo); sam nikdar na ulico, razven na vrt, katerega je imel pedél v najemu; vsak list, ki ga pišem, in tudi vsakega, katerega prejmem, pokazati direktorju.

Gospodar moj in žena njegova sta bila uljudna, poštena človeka. Stanovali smo v šolskem poslopji.

Gospodar, pravi velikan, bil je doslužen graničar; bojeval se je na Laškem in pridobil si svetinjo. Ko se je vrnil na dom, stopil je v službo pri biskupu in mož je rad pravil, kako je bil vzprejet v službo: Biskup me je gledal in za tem pital: Ti si graničar, je li? — Jeste, vzvišenost! — I zato si i pošten čovjek? — Jeste, vzvišenost! — Ajdi z Bogom, a da mi ostaneš vazda, što si sada! — In poštenjak je bil ta mož, kakor je bil dolg in širok. Še zdaj me zabôde, kadar se domislim nesreče, ki je zadela moža malo časa po mojem prihodu. Jedinega otroka, bistrega, pridnega dečka, pograbila mu

Digitized by Google

je na naglem smrt. Že priletnih roditeljev je bil ta otrok vsa radost, vsa nada.

Oh, kako je mož trpel! Mati je plakala in jaz ž njo; mož je pa le stokal, niti jedna solzica mu ni hotela olajšati bolečin; ali zastokal je pa tako globoko, da sem ga skozi dve steni v svojo sobo slišal in tako se mi je smilil, da večkrat, ko me je po noči prebudil ta glas, nisem mogel več zaspati in strah me je postalo, da bi tudi jaz moral kedaj toliko trpeti!

Ne čudi se torej, prijatelj, ako ga vidiš na sliki med množico možakov, ki se klanja biskupu, svojemu dobrotniku, omahljivega, podobnega mogočnemu, ali že prevagajočemu se hrastu. V dveh mesecih je železna postava taka postala. Zdelo se mi je, da vsak teh globokih stokov mu je odnesel kar dober kos življenja.

Sodijaki, vidiš jih na levi strani slike, bili so mnogo naprej reškim in torej se mi je bilo sila učiti, da bi ne zaostal. Večkrat sem bil na tem, da bi obupal o srečnem vspehu mature. Zgodaj sem vstajal in se učil, opoludne le med jedjo prenehal, in torej težko pričakoval konca popoludnevnih šolskih ur, da sem se šel s tovariši v morje kopat. To in sprehajanje v mraku preko morja sta bila zame odihljaja. Tacega življenja nisem bil vajen in torej ni čuda, da sem zopet malodušen postal. Stokrat na dan sem si rekel, da vse to bo hitro minulo ter da se bodem vrnil kmalu k veselju in prostosti, ali vse zastonj: srce je bilo prazno, zdel sem se sam sebi ko grešni puščavnik.

Tak in pobitega duha sem se sprehajal drugo nedeljo popoludne po cesti, ki drži iz Senja v Granico in ki ima ob krajih nekoliko drevoreda in šetališča. Razven nekoliko častnikov ni bilo moške mladine v Senji. Ta je bila vsa na morji. Jedino sin bogatega kupca, kateri se je toliko po Dunaji klatil, da se je navadil lakirane čižme nositi, pa kratkovidnega se delati in natikati naočnike na mesnat, top nos: jedini ta je bil, ali vsaj zdel si je sam sebi zastopnik moške mladine v Senji. Nastavljala se je ta prikazen ves dan po ulicah in krajih, kjer je mislil, da ga kdo vidi in posebno kdo od ženskega spola. Na sliki ga vidiš med častnike pomešanega. Sprehajalo se je tudi nekoliko starejših gospodov, katerim se je poznalo po hoji in noši, da so upokojeni častniki graničarski, in hodilo je ž njimi tudi nekoliko gospij in njih hčerk. Še nekoliko duhovnikov bi omenil, največ profesorjev na gimnaziji in v seminarji in ob navadnem času so prifrleli tudi seminaristi ter zavili v seminarski

Digitized by Google

vrt. Vse to ni bilo Bog ve kaj in ravno sem se hotel ločiti od tovarišev ter iti domov h knjigam, kar začujem trdó za seboj afektiran glas toponosca in besede: „Jetzt kommt sie!“ Pogledam in jo zagledam. Le tiho, le tiho, prijatelj, zdaj bodeš zvedel, o čemer me z očmi že vedno povprašuješ, kdo je, in kaj pomeni angelska podoba bolj na desnem oglu slike. Bila je blesteče bela, rumenkastih las in rôsnega pogleda, s sladkim posmehom na ustnicah, in zobki, vsega obraza najlepši kras, dali so jej ime Belozobica. Vidiš, podoba ta razsvetljuje vso sliko, zakrij njo, pa bo izginilo vse! Tanka je nitka, a vender na njej je spomin obvisel, in trdna je tako, da se bode še le z življenjem pretrgala.

Nisem šel domov, ampak sprehajal se gori pa doli in zopet in zopet jo srečaval. Zdelo se mi je, da se je izpremenilo vse sprehajališče in bolj oživelo s tem bitjem. Tudi tovariši so imeli le zánjo oči, se ve da se je o njej tudi razgovor pričel in zvedel sem, da se imenuje Georgina.

Od tega dne je minula malodušnost in nezadovoljnost. Svet in bodočnost sta se zopet razjasnila, vsak težavni trenutek je olajšala misel: na večer jo boš pa zopet videl. Rekel boš, da sem bil zaljubljen. Ne, prijatelj, poznal sem ta čut, ali ni me vlekel do tega bitja; nisem se želel seznaniti ž njim; samo gledati sem jo hotel, lehko, brhko, a vender polno, zdravo postavo, belo, ne bledo obličje, vedno sladki nasmeh in prelepe zobke, katere so angelčki sestavili, ko je deva nekdaj zaspala v spomladanskem razcvetji. Bili so zložni, dobrohotni angeli, vsak je najboljše storil in zmerom se tudi na soseda oziral; zato so pa bili zobki tudi tako lepi in lepo sestavljeni, da so ves drugi kras potegnili za seboj in krstili ga po sebi.

Vse druge osobe, kar jih še vidiš na sliki, manjšega só pomena. Vprašaš me, zakaj se je toliko ljudstva zbralo pred biskupovim gradom; zakaj biskup stoji na vzvišenem mestu; kaj predstavlja vsa slika. Čuj! ravno taisti dan, ko smo osmošolci, devet nas, vspešno prebili maturo in sicer v biskupovem gradu in v pričo njega in polkovnika ogulinskemu polku, ravno ta dan — bila je sobota — došla je tudi vest z Dunaja v Senj, da je biskup Ožegovič povzdignen v baronski stan. Ko so to zvedeli Senjani, ponosni na svojega biskupa, storili so, kar jim je bilo mogoče, da so proslavljali priljubnega, v resnici zaslužnega moža. Z godbo in baklami so prišli meščanje pred grad, umetalen ogenj se je zažigal in ljudstvo ni mirovalo, da je slavljeni mož stopil na balkon ter pokazal, da ga res veseli uda-

Digitized by Google

nost in priznanje, katero mu je skazovalo ljudstvo. Ta vzvišeni prizor, ko vsa množica „živio!“ vpije in zamahava s klobuki in robci proti proslavljencu, predočuje ti slika meni nepozabljiva, ker tik njega sem stal ter — njo za roko držal. Kakor prvikrat, ko sem jo videl, bila je tudi danes v belo obleko opravljena.

V mraku namreč, ko se je jelo ljudstvo zbirati, prišel sem tudi jaz na morsko obalo in ona se je tudi že tam sprehajala s tovarišico. Za godbo in baklaši je šla množica, jaz sem pa ostal pri morji in ona tudi. Zmerom krajši poti sva hodila, da sva se srečavala, toda pristopiti k njej in ogovoriti se je le nisem upal. Tovarišica bojazljiva že, da bi je starši ne zgrešavali, odvedla jo je, a jaz sem šel za njima. In ko je biskup stopil na balkon in se je ljudstvo usulo proti njemu, pristopil sem k njej in našli sta se najini roki. Domov je šla z očetom, upokojenim majorjem. Jaz sem šel za njima in potem, ko so se duri zaprle, prikazala se mi je ona še jedenkrat na oknu. Odšel sem zopet do morja ter dneva počakal pod milim nebom. Kako bi bil mogel spati ta dan, ko sem maturo prebil in ž njo bil skupaj! Nisem bil vesel, in prvikrat sem čutil nekaj pri srci, kar mi je govorilo, da jemljem slovó od mladosti in da sem preživel najlepše trenutke svojega življenja. Drugi večer sva se sešla in solznih očij se poslovila za vselej. V ponedeljek sem se odpeljal na parobrodu. Daleč iz mesta pri morji je stala in z belim robcem zamahovala, jaz pa sem s klobukom odzdravljal in malo da ne v morje skočil ter k njej plaval. Na Reki so me pričakovali poprejšnji sošolci in profesor Markovič, moj dobrotnik. Srčen je bil pozdrav in veselili smo se skupaj, samo jaz sem bil nekoliko otožen.

Pesen.

Toga dušo mi pojí,
Prsi mi nemir navdaja:
V srci pesen se nariája,
Zreti beli dan želi.
V svet bi jo poslal veseli,
Ali trdi so ljudje,
Zloba polni jim srcé;
Slabo pesen bi vzprejeli,
Boli se smijáli moji,
Pesni zabavljáli moji.

Ljubici bi dal jo v dar,
Naznanilo srčne rane;
Ali moj presrčni žar,
Moja toga je ne gane.
Svet le jezo záte hrani,
Pésen, srcu le si mila,
Saj si v njem se porodila,
V srci torej mi ostani!

J. K.

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

IV. Atene.

Dne 3. novembra smo plavali že spet po sinjem morji; prijetna sapica od jugovzhoda nam je širila mogočna jadra, da je ladja, kakor pušica — urno in tiho delila belopeneče se valove. Kmalu nam izgine mala Azija izpred očij in pred nami se dvigujejo polagoma iz morja otoki Anar, Tin in Naks, na desni pa se vidijo obrisi podolgastega Negroponta in daleč gori na severozahodu kipi v višnjevo meglenem obnebji mogočno domovje staroveških bogov, visoki Olimp, kažoč na daleč okoli svojo snegobelo glavo.

Pohlevni jugovzhodni vetrič se prevrne kmalu v viharju podobni jug in treba je bilo paziti, da se ladja varuje škode ter brez zamude poišče najbližjega pristanišča. Krenemo jo torej proti otoku Sira in v kratkem smo bili obvarovani vse nezgode v krasnem pristanišči jednega najbogatejših in najlepših mest grškega kraljevstva.

Sira, najvažnejše trgovsko mesto vse Levante in glavna postaja avstro-ogrskega lojda, zidana je v podobi polumesečni večjidel po strmem bregu v okrožji krasnega pristanišča. Staro mesto, prava Sira, nima za tujca nič vabljivega, nego morebiti neštevilno mlinov na veter, kateri sučejo noč in dan, kakor Don Quixotov velikan, svoja nemirna motovila. Spodnji del mesta, v razliko od zgornjega imenovan Hermapolis, zidan je na planem prav po zmislu naših mest in tu se nahajajo nakopičena bogastva, katera nanašajo tu sem marljivi trgovci od vzhoda in zahoda. Pristanišče je vedno polno bogato obloženih ladij in v bazarih po tesnih ulicah imamo priliko čuditi se jutrovski obrtniji in živahnemu življenju vedno veselega in zgovornega grškega prodajalca.

Otok Sira je imel pred grškim vstankom leta 1829. komaj 4—5000 stanovnikov, a zdaj jih šteje blizu 50.000. Trdi se, da so tistikrat ljudjé iz vseh po vstanku pokončanih krajev grškega kra-

Digitized by Google

ljevstva na tem neutralnem otoku iskali si zavetja, kjer so našli prijateljski vzprejem, in da se je na ta način zjedinila tukaj vsa tedanja grška obrtnija in bogastvo. Drugi pa mislijo — in menda ne brez uzroka — da si je Sira pridobila svoj zdanji pomen in svoje zdanje bogastvo po nepošteni poti: da je bila namreč glavno pribežališče strahovitim korzarom, koji so vznemirjali vse Egejsko Morje in zaplenili silno veliko kupčijskih ladij ter odveli jih v imenovano pristanišče.

Po dvodnevnem bivanji v Sirskem pristanišči odjadramo zopet proti jugu ter dospemo 9. novembra v Sudo, najlepše in največje pristanišče na Kandiji in pravo luko glavnega obrtnega mesta Kanea. Našli smo tukaj srednjemorsko turško eskadro obstoječo iz petih mogočnih oklopnic, treh vitkih fregat in več manjših ladij. Kakor je navada v takih slučajih, bobneli so topovi na obeh straneh v vojaški pozdrav, da se je razlagalo po strmih, skalnatih pečinah, koje obdajajo to krasno, a večjidel malo obiskovano pristanišče. Po teh strmih pečinah, — gori do veličastnega hriba Ida, — skrivajo se kandijski vstaši, kadar jim zavre vroča kri v srdu zoper turške zatiralce; in trdili so nam, da imajo vedno skritega orožja in streliva za celo armado po nedosegljivih, v skalo izdolbenih shrambah, da je porabijo, kadar bije ura zaželjene osvete.

Skozi romantični, temnozeleni oljčni log jahamo drugi dan v Kaneo, pogledat si to mesto, dobro vedoči, da najdemo malo zanimljivega; a lepa priložnost in radovednost ne dá človeku mirovati in tako se pridružim tudi jaz odhajajoči tolpi, ogledat si od blizu kraje, kjer je zidal nekdaj Dajdal svoj mitični labirint. —

„Je li Vam znano," — obrnem se nekaj dnij pozneje do častnika na straži, ko smo že zopet plavali počasno in mirno med malimi in velikimi otoki proti severju, — „je li Vam znano, v kake neznane kraje nas bo zanesla ta ugodna sapica?"

„Bog zna," odgovori mi on — „in pa admiral. Govori se sicer na skrivnem, da bomo čez par dnij pohajkavali po širokih ulicah grške stolice; a človek ne more verjeti, dokler se ne uresniči govorica. Pred tremi leti smo plavali s korveto D. od Sicilije gori proti Napolju; proti večeru, — bil je krasen dan, — zazremo veličastno mesto v vsej svoji bliščobi večernega solnca in že smo si risali v duhu načrte in šteli slastno veselje, katero nas čaka v tem krasnem pristanišči, — kar čujemo poveljnikov ukaz, kreniti jo v kolobaru

Digitized by Google

tik mesta skozi ves zaliv nazaj proti jugu, in nekoliko ur pozneje smo plavali zopet v temni noči po širokem Tirenskem Morji. Tako tudi zdaj najina nada, — toda oprostite, tamo-le me že zopet potrebujejo" — in odšel je po svojem poslu, prepustivši meni daljno premišljevanje, naj si sam rešim uganko in končam stavek, kojega on ni mogel zvršiti.

To pot, hvala Bogu, izpolnila se nam je želja in drugo jutro prebudivši se zapazimo na levici iz staroveške zgodovine znani otok Salamis, na desni pa strdonosno gorovje Himet in ravno pred nami odpira se nam krasni razgled na slavni pristanišči Pirêj in Faler in v daljavi na veličastne razvaline slavitega mesta boginje Atene.

Koliko bi bil dal človek še tisti čas mladeniške navdušenosti, ko nam je še razkrival učitelj skrivnosti starogrške zgodovine, da bi mu bilo vsaj za trenutek možno zreti s svojim očesom čarobna čudesa srečne Periklejeve dobe ali vsaj ostanke njihove in kraje, kjer se dvigujejo še zmerom krasna svetišča starogrških bogov! Lehko je tedaj umeti, da sem z nekakim svetim strahom in s trepetajočim srcem pričakoval, da pade maček v Pirejskem pristanišči in me odpelje v te klasične kraje malo pristujoča železnica gori do toliko občudovanih staroveških svetišč. Saj nekdanje navdušenje mi je ostalo še vedno. —

Skozi ozki vhod tedaj priplavimo v glavno grško pristanišče Pirej, kjer so ležale zasidrane tudi tri grške vojne ladje (oklopnici Georgios in Olga in jahta Amfitrita) ter občudujemo tamošnje brodnike, koji s čudovito spretnostjo znajo vesti čolniče na jadra. Usuli so se kar na tujo Lisso in vabili nas, da bi nas odveli na suho. Isto tako privrejo neštevilni drugi čolni, obloženi z vonjavim grškim duhanom, kojega so tudi veliko spečali; a kupovalo ga je največ samo moštvo, ker je lehen in za tega delj tudi jako v céno.

Za prvi vlak se nas odpravi trojica na suho in železnica nas odpelje po krasni dolini slavnoznanega Kefisa med vinogradi in oljčnimi gozdiči proti Atenam. Zapustivši vagon si gremo najprej ogledat novogrško stolico, ležečo med strmo pečino Akropole in visokim holmom Likabella; mesto je zidano prav po zahodnem zmislu; križajo ga lepe in ravne ulice in dičijo krasna državna in privatna poslopja. Med prvimi je najlepše kraljev grad s krasnim nasadom, koji je vedno odprt občinstvu v porabo in kratek čas; tukaj se zbira lepi svet grškega glavnega mesta pri poskočnicah kra-

Digitized by Google

ljeve godbe. A nižjega ljudstva tukaj nimamo prilike gledati; kdor hoče opazovati te ponosne in pogumne potomce slavitega Temistokleja in njegovih junakov; kdor hoče pasti svoj pogled na krasnih grških devojkah v pisanih narodnih nošah: poiskati bi jih moral pri njihovih narodnih plesih in igrah v okolici cvetodišečega Himeta, pred svetiščem Tezejevim, na obalah klasičnega Kefisa ali pa v senci pod veličastnim svetiščem olimpiškega Zena.

Iz kraljevih nasadov gremo po Hermejevi ulici proti jugozahodu mimo Tezejevega, od zunaj še dobro ohranjenega svetišča navzgor, ogledovat najvažnejša in najkrasnejša starinstva na nekdanji atenski Akropoli.

Starogrški zgodovinar Pavzanija, koji je obiskal Atene in njihova krasna svetišča za njihove srečne dobe, zapustil nam je natančen popis tega nekdaj tako cvetočega mesta. Ako primerjamo njegov popis z denašnjimi Atenami, srce nam mora zaplakati in živo moramo pomilovati nesrečno mesto, koje je moralo prebiti toliko nezgode od toliko in tako krutih sovražnikov. Revne koče stojé zdaj ondu, kjer so se dvigala nekdaj krasna svetišča; marmorovi in drugi dragoceni kipi, kojih se je nahajalo brezštevilno po svetiščih, izginili so po polnem in ostale so le gole stene nekdaj toliko občudovanih zidališč, — še te vse poškodovane in v poznejših dobah tako prenarejene, da se tu pa tam komaj še nahajajo mali ostanki prave grške umetnosti.

Vstopivši tedaj med veličastnimi stebri skozi krasne Propileje, katere so pa, kakor navadno, kruti Turki profanirali in vzidali baterije vánje, — zapazimo na planjavi takoj na desni svetišče boginje Nike, kjer se še vedno hrani nje že močno poškodovani, a vender še čudapolni basrelief na kamenitni plošči. Od tukaj je krasen razgled na Saronski zaliv. Dalje proti vzhodu se dviguje veličastno svetišče krasni Partenon, kjer se je hranil znameniti in dragoceni, iz zlata od slonove kosti izdelani kip boginje Atene. Kip je izginil sicer, a svetišče vender še stoji, čeprav so mu Benečani leta 1687. pokončali streho in Angleži poplenili skoro vse basreliefe iz njega; njegova prvotna podoba in krasni stebri od belega marmorja so mu ostali še vedno, nam poznim narodom v znamenje njegove nekdanje krasote.

Ogledamo si še svetišče Erehtejevo z znamenitimi, krasnimi kariatidami in druge, kolikor toliko popolne ostanke nekdaj bogato

Digitized by Google

ozaljšanih zidališč, ter obrnemo svoj pogled čez strmo steno proti severju, kjer se nam pokažejo nove Atene v vsej svoji krasoti. Proti vzhodu v nižavi se nahajajo še ostanki znamenitega svetišča olimpskega Zena, koje je nekdaj dičil še večji in dragocenejši kip, kakor je bil oni v svetišči Palade Atene; na jugu v bregu pa, kjer so se razprostirale nekdanje Atene, zapazimo obris velikanskega gledališča Dionizijevega, v kojem so stari Grki praznovali svoje narodne igre in plese. V lepi dolini dalje proti jugu se kaže neka otlina, o kateri se govori, da je Sokrat v njej pil otrovno kupo; blizu tam se vidijo ostanki znamenitega učilišča Zenonovega, Stoa Poikile, kakor tudi razvaline starogrške Akademije, kjer je Platon učil svojo filozofijo. Od nekdanjih mogočnih zidov, koji so vezali starogrško stolico z njenimi tremi pristanišči, ne nahaja se več sledu in holm Areopag na zahodu kaže nam tudi samo še po svojem imenu, da je ondu nekdaj stalo znamenito starogrško sodišče. Na severozahodni strani občudujemo še slavno maratonsko trofejo, krasno Tezejevo svetišče in zali Andronikov stolp, na kojem so čudokrasno izdolbene alegorije štirih vetrov; imenujejo ga za tega delj tudi v obče Eolovo svetišče.

Nismo imeli časa in priložnosti: da bi si ogledali vse druge znamenite starinoslovske ostanke, kojih se nahaja brezštevilno po privatnih in očitnih poslopjih, po cerkvah in okoli vodnjakov; pa saj tudi to, kar smo imeli priliko občudovati, napravilo je na nas tako mogočen vtis, da je bilo bolje odahniti se nekoliko in privoliti duhu potrebni čas, da uredi vzprejete vtise.

Pod mogočno platano si postrežemo še s čašo izvrstnega dunajskega piva, katero nam kaj prijetno poplakne suho in zaprašeno grlo, zvečer pa se snidemo v gledališči pri italijanski operi in o pozni uri nas odpelje vlak nazaj v Pirej, kjer je stala naša ladja.

Drugi dan počesti oklopnico s svojim pohodom grška kraljeva obitelj, Georgios I. s kraljico Olgo, lepo in ljubeznivo rusko princesinjo. Topovi so zopet grmeli, da se je razlegalo gori proti zelenemu Himetu; in da je donela vmes zdaj poskočna grška, zdaj mogočna avstrijska himna. — to se vse razume samo po sebi, — tako zahtevajo vojaški običaji. V lehkih in elegantnih čolničih se odpelje popoludan kraljeva družina; v slovó jej doni gromovit pozdrav iz stotero grl krepkih pomorščakov, koji so bili po jadernikih, ranjah in lestvicah razpostavljeni.

Digitized by Google

Prihodnje dneve smo porabili z izleti po bližnjih klasičnih krajih. Blizu vhoda v Pirejsko luko so nam kazali skalo, na koji je sedel perzijanski kralj Kserks, opazujé in vladujé svoje ladje med znamenito bitko pri otoku Salamini. Razume se samo po sebi, da Aten med tem časom nismo zanemarjali; kajti nikdo si ni bil v svesti, da bi mu bila še kdaj prilika, obiskati te znamenite in slavne kraje.

Ob vodi.

I.

Stal ob vôdi sem zelêni.
In vršenje čul valóv,
Iz vršenja pa odméval
Vrišč povôdnih je duhóv.

Spodaj v jézera globíni
Vzbúrjeno plesali so,
Spodaj časih iz valóvja
Glasno zavriskáli so

In pokójno mésec z néba
Med obláki je sijal,
V vôdi pa to gosto trstje
Veter je lehnó majal.

In grmóvje poleg vôde
V sapicah šumélo je,
Jezero pa sredi nôči
Skrívnostno vršelo je. . . .

Bog varúj te, srce bórno,
Saj to ni bil šum valóv
In na dnû zelêne vôde
Tudi ni biló duhóv! . . .

V têbi, v têbi le donélo
Kakor jok je, glasen jok,
V têbi le boléstne misli
Sklepale so mračen krog! . . .

II.

In ob vôdi stal sem zopet
In poslušal šum valóv,
Pa iž njih ni več odméval
Jok in vrišč in ples duhóv.

V temni vodi zvezde z néba
Gledale so se svetló,
Gledalo se v njej je celo
Večno, blaženo nebó.

Jaz pa stal sem tih na bregu
Zlate sanje sanjajoč —
Oj, kakó iz duše môje
Plavala je temna noč!

In pred jasnim môjim vidom
Vstajala podoba je
In v srcé mi prisijála
Krasna njé svetloba je!

Gledal sem mladénko zórno,
Kakor solnčece čistó,
Gledal v duhu njen obrazec,
Gledal v jasno njé okó.

In kot v vôdi zvezde z neba
V njem ljubav blestela je,
In kot v vodi zvezde z neba
Duša v njem žarela je! . . .

Bog te varuj, moj zaklad ti,
Srce môje, čuj te Bog!
V sreči lepi, v zlatih sanjah,
Vtihnil tvoj je glasni jok!

—b—

Digitized by Google

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

15. Sveti Feliks.

Dokler je Trsták še sam krčmaril in gospodaril, bil je molčeč in čmeren mož. Če ga je človek kaj vprašal, odgovarjal je po evangelsko: da, da, ne, ne ali prav za prav: mhm, na'a, dostikrat pa tudi nič. Ko pa je izročil hišo in skrbi sinu, razvedrilo mu se je nabrano čelo in jezik razvezal. Zdaj se je pokazalo, da je svet bistro ogledoval in svoje pivce zmerom prav pazljivo poslušal. Pomnil je dobro vse njihove pripovedke. V stari, plešasti glavi se mu je ohranilo marsikatero narodno poročilo, katerega sem drugje zastonj iskal. Koliko sem se trudil, da bi zvedel na tanko življenje sv. Feliksa, ki se je rodil pod našimi Gorjanci, ali vspeh mojega popraševanja je bil povse neznaten, da skoraj prazen. Ljudje so mi res da to in ono pravili ali vselej z znamenji dvojbe, nezaupnosti in sumnje in tako megleno in zmeteno, da se ni nič vezalo in ujemalo. Trsták je bil prvi, ki mi je pripovedoval o našem svetniku odločno in jasno in ob jednem doumno in zmiselno. Ker je rad modroval, ovil in prepletel je povest obilno s svojimi opomnjami, ki so bile z večine jako pametne, nekatere pa tudi poučljive. Vseh ne bom priobčeval, zapisal sem samo tiste, ki so z legendo kolikor toliko v zavezi in jo pojasnujejo.

Tudi mene, zatrdil je starec, mikalo je že nekdaj slišati kaj več o sv. Feliksu, že zato, ker je bil naš župljan in kmetiškega rodu. Saj veste, da je med svetniki tako borno malo kmetov! Marsikateri orátar se je že zaradi tega pohujševal, češ, na tem svetu trpimo več nego vsi drugi stanovi, pa nas ne čaka niti na ónem nobeno povračilo. Take besede so dosti neumne. Bog ima svoje prijatelje pri sebi, če tudi ne stoje v nobenem altarji in v nobeni pratiki. Jaz pa Vam bom povedal nekaj druzega, kar je po moji misli bolj tehtno. Naša zemlja je rodila že toliko tercijalstva, svetnikov pa skoraj nič; ali ni to strašno čudno?! O, da so vsi tisti res bogoslužni, ki se delajo, imeli bi jih več nego gob po dežji in Bog bi

Digitized by Google

bil moral nebesa že zdavnaj razširiti radi samih Kranjcev in Kranjic. Ali njemu naša vnanja lepota ne zadostuje, ker vidi grdi gnilež v pobeljenih grobih. No, vsaj to je dobro, da nam hinavska svojat zdaj ne more več toliko kvara delati; ali jaz se prav živo še spominam, kako neusmiljeno je strahovala Novo Mesto in obližje. Kdor se je zameril tercijalkam, kar se je prelahko zgodilo, razlajale so ga za bogotajca, bogokletnika, prešestnika, tatú in ga tako oblatile in osvinjale, da ga skoraj noben človek ni več pogledal. Ker so verjeli ljudje njihovi svetosti, verjeli so tudi njihovemu lažljivemu, kačepičnemu jeziku. Iz te sramotne sužnjosti nas je rešil ranjki prošt Arko. Ta gospod je pridigal jako kratkočasno ali ostro, beseda se je zarezala v živo meso. Povedal je vsakemu, kar mu je šlo, brez straha in brez ovinkov. Obravnaval je po vrsti vse stanove in takó je dejal na rešeto tudi tercijalko. Zagrmel jej je: Svetohlinka! v cerkvi bi potegnila vse svetnike iz altarjev in oblizala; precej, ko prideš med ljudi, pa grizeš in draplješ na kosce poštenje svojega bližnjega, do katerega nimaš ne trohe krščanske ljubezni. Naštel jej je tudi dolgo vrsto še drugih grehov, na zadnje pa je povedal tole lepo priliko: Bilo je strašno sveto dekle, ki se ni moglo nabahati s svojim devištvom. Če je vedelo, da se bo pridigovalo kaj o šesti ali deveti božji zapovedi, ni hotelo niti v cerkev iti. Moškega ni nikoli pogledalo in ustilo se je, da ga ne bi maralo, če bi bilo tudi preverjeno, da bo porodilo samega sv. Petra in sv. Pavla. Zdaj pa čujte, kaj se je zgodilo! Predno je še preteklo leto, premagala jo je skušnjava in rodila je dvojčka, iz med katerih pa ni bil nobeden ne sv. Peter in ne sv. Pavel! — Ta proštova pridiga je bila za slavo in oblast dolenjskih tercijalk smrten udarec. Ljudem se je odvalil s srca težek kamen. Zdaj so jih spoznali in začeli prezirati. Kadar se je katera prehudo napihovala in svetničila, zabrenčale so jej kmali na ušesa besede: Hlini se, kolikor hočeš, rodila ne boš ne sv. Petra, ne sv. Pavla! —

Tercijalstvo, kakor vidimo, ni moglo dati nobenega svetnika; svojega ugodnika in izvoljenca si je našel gospod Bog v našem trnjastem Podgorji. Vem, da se zdi nekaterim to nekako smešno in skoro nemogoče, ali jaz se čisto nič ne čudim. Prebivalci tega okraja so še dan denašnji najpoštenejši in najboljši med vsemi rojaki, s katerimi sem imel priliko se seznaniti. Časa ne bomo zastonj tratili, ako si jih ogledamo nekoliko bolj na tanko. Meščani Podgorcem radi

Digitized by Google

zabavljajo, ker nosijo tako debele srajce in ležé na slami, pa tudi zato, ker jim se vidijo okorni, surovi in neolikani. No, na pernicah res ne spavajo, garave so njihove srajce, trdo in debelo je samodelno sukno, v katero se po zimi oblačijo, trd in neokusen jim je zmesni kruh, trdo in težko je vse podgorsko življenje, mehkužnost in lahkoživnost sta mu ostali neznani gostinji. Ali, ljubi moji! zato, da so Podgorci tako silno se utrdili in okremenili, ne sme jih, mislim, noben pameten človek grajati, ampak jih mora še na vso moč hvaliti in priporočati drugim za vzgled, ki je vreden posnemanja. Boljših delavcev na Dolenjskem ne najdete. Za svoje mladosti sem slišal dostikrat pregovor, da sta na svetu dva moža, ki se ne ustrašita nobenega truda in posla, ta dva junaka sta denar, pa naš Podgorec. Z veseljem sem vselej gledal, kako lepo se tem ljudem delo pospešuje. Vse jim gre izpod rok urno in z lahka, kakor da bi se igrali. Pot jim teče curkoma po obrazu, ali čuli ne boste ne stokanja in vzdihovanja, ne kletvine. Polje ima v Podgorji različne gospodarje ali kmalu boste zapazili, da je kmetiško skoraj povsod dosti bolje obdelano nego grajsko in cerkveno, zato pa žito tudi dosti več plenja in pridelek je jeklen in čist kakor zlato. Podgorska pšenica prekosa vselej na mestnem trgu vsako drugo, ravno tako ječmen in ajda. Vem, da pripomaga nekaj tudi svet, ali brez nikdar ne mirujoče in ne pešajoče podgorske pridnosti bi rodil ta svet le trnje in osat, kajti resnična je beseda: Iz pota žito poganja in na žuljih grozdje zori. — To veste, da je kupil tu v našem kraji Slatniški gradiček neki tujec, menda Dunajčan ali Moravec ali kaj je bil; pisal se je za Maha. Podgorce je on strašno grajal, da se držé tako svojeglavno svoje stare šege. Dejal je: Vaša zemlja je izvrstna, ali kaj vam hasni, ko pa nečete napredovati. Pazite, kako bom jaz delal! Ljudje so ga gledali in se smijali njemu in njegovim bukvam, brez katerih se ni ničesar lotil. Kmetovali so kakor prej po svoji navadi in se pošteno preživili. Nekateri so si tudi kaj opomogli, prikupili zemlje, naredili si kako novo njivo ali vinograd. Mah, ki je gospodaril po svétih svojih bukev, pa ni učakal veliko vspeha in veselja. Polje mu je rodilo pol slabše nego kmetom, vina ni pridelal skoraj nikoli, in tudi krave mu niso dajale nič mleka. S svojo veliko učenostjo je na zadnje tako ubožal, da je moral jesti koruzen kruh in krompir. Ta Mah je začel tudi v vsem cesarstvu najprvi gojiti tiste tuje svilne črviče, ki žive o hrastovem perji. Govoril je

Digitized by Google

Podgorcem: Da niste tako uporni, posnemali bi me vsi, pa bi videli in uživali še to leto obilen sad te prekoristne novice. Naši ljudje pa so mu veleli: Gospod, če se bo posrečilo Vam, začeli bomo rediti te gosenice tudi mi, ali dokler ne vidimo dobička, ne maramo jih. In pokazalo se je, da je imel Mah s tem mrčesom samo veliko sitnost, skrb in silne stroške, koristi pa nič in takrat se je udaril ob čelo in rekel: Podgorci so pametnejši od mene. Zakaj nisem tudi jaz počakal, da poskusi to reč najprej kdo drugi, ki je bogatejši od mene in izgubo laglje utrpi. —

Kdor rad in veliko dela, ne utegne dosti grešiti, niti mu se ne ljubi. Podgorci so pijančki in pravdarji — te dve napaki sta skoraj jedini, ki se jim moreta po pravici očitati. Pa še ti dve nista tako splošni in veliki, kakor ljudje vpijejo. Srkajo ga v slast, kadar ga kaj pridelajo ali če jim ostaja kak groš. Zaradi pijače napravi se kdaj tudi kak majhen dolg, ali jako redki so taki, ki bi bili svojo kmetijo utopili v kupici. Prava podgorska navada je ta, da ga pijo, kadar ga imajo, da pa prebodo lahko po cele tedne in mesece tudi brez njega in ostanejo ravno tako zdravi in veseli ob svoji mestoma neizrečeno dobri vodi. Jaz pravim, da se nahaja varčnih in celo skopih ljudij pod goro več nego drugje po Dolenjskem. Poznam take, ki so začeli brez groša, pa so si pripridili imetek, ki je vreden pet, šest tisoč goldinarjev. O lovcih se širi po svetu slab glas, da so sami lahkoživčki in zapravljivčki. Pojdite pa k Podgorcu Lakonšku, pa se boste preverili, kako lepo živino ima, in koliko je je in v kako dobrem redu in v kakem obilji mu je vse drugo gospodarstvo. In ta Lakonšek spada gotovo med najprve lovce v naši deželi: podrl je že osem in dvajset volkov; srn, lisic in zajcev pa še sam ne ve koliko. Kake grde reči čujejo se iz drugih krajev! V Podgorji so poboji, krvavi pretepi, krive prisege, prešestvovanje do malega neznana hudodelstva. Mladina se rada povsod druži, šali in ljubi, ali pod goro ne najdete niti desetka tistega nesramnega ponočevanja in pohujšljivega kvantanja, ki dela toliko sramoto bližnjim duhovnijam. Da, dober in pošten je podgorski rod! Ko bi po kakem čudu obogatil, povabil bi ves svet v gostí. Po dobri trgatvi kliče v hram znane in neznane popotnike, da se vesele ž njim vred preljubega božjega darú. Na te ljudi ne morejo se tožiti niti živali. Usmiljen in ljubezniv je Podgorec tudi proti njim. Po nekem nujnem opravku sem šel oni dan v Ingorje, pa sem zapazil spotoma na drevji polno odprtih,

Digitized by Google

zgoraj pokritih kletek. V vsaki kletki je bilo gnezdo z mladički. Stari so jih pitali od zunaj ali na večer so hodili k njim spat, v tem zavetji so ostali lepo suhi, če je tudi ploha lila. Ko sem vprašal otroke, kaj bodo z mladički, ko se vzgode, dejali so mi: Potem ne bo nam več treba skrbeti zanje; naj gredo, kamor jih bo volja! Zdaj pa mi povejte, če ni ta šega krasen dokaz nepopačenega, blagega srca. Podgorec deli, kar ima, rad s svojim bližnjim, ali tuja lastina mu je sveta, da se je ne bo dotaknil brez vednosti in volje gospodarjeve. Po letu o velikem delu gredo dostikrat vsi ljudje od doma, vrata se malokje trdno zapirajo, in vender se ne pripeti kak večji kradež skoraj nikoli. Zadnjih deset let so pritisnile Podgorje strašne ujme in ob jednem gospôda. Nastala je povsod nepopisna revščina in lakota. Štiridesetletni možje so umirali od slabosti kakor starci, slabost jim je prišla od stradanja. Trdni kmetje so dali 1877. l. blagosloviti o Veliki noči mesto potic in kolačev star, plesniv komis, ki so si ga bili kupili za svoje zadnje krajcarje v Novem Mestu. Pa niti ob času te skrajne sile in ubožnosti ni se prigodil noben napad, noben grabež, nobena večja tatvina. Tako trdno in globoko ukoreninjeno poštenje se brez pobožnosti ne da misliti in razumeti. Podgorec res da ne zahaja vsak dan v cerkev, ker je preobložen z delom, pa mu je marsikje tudi preveč od rok. Tem lepše pa moli doma s svojo rodovino. Jedenkrat sem prenočil v Gaberji, ki stoji baš pod najvišjimi Gorjanci, pa sem imel dobro priliko spoznati ganljivo bogoslužnost naših Podgorcev. Da si ravno se je bilo poljsko delo že pričelo, molili so zvečer celo uro in tako goreče, da so mi kar solze v oči prihajale. Pred drugimi ni molil zmerom jeden, ampak zdaj gospodar, potem starejši sin, za njim mati, hči, mlajši sin, dokler so se vsi obvrstili. Med molitvijo se ni nihče oziral, nihče ni dremal ali celó hrščal, kakor se čuje tako po gostem po drugod. Tudi tista govorica je precej piškava in tudi hudobna, da so Podgorci neotesani zarobljenci in divjaki. Visokih šol res da niso pohajali, še v nižje so komaj zadnja leta nekoliko natisnili, ali je greh očitati jim nepriljudnost. Neolikan je menda tisti, ki napada ljudi z grdimi zabavljicami, pridevki in kamenjem. Ali kdo je doživel kaj tacega kdaj v našem mirnem, prekrotkem Podgorji? Mislim, da nihče, od kar prebiva v njem zdanji narod. Vsi Podgorci, odrastli in otroci, pozdravljajo vsakega človeka s prijaznim obrazom: Hvaljen bodi Jezus Kristus! Bog daj srečo! Dober dan! ali pa kako drugače, kakor je

Digitized by Google

čas in prilika. Teh lepih, krščanskih pozdravov pa slišite presneto malo v prečinski, šent-peterski in soteški župi, najmenj pa v Novem Mestu, kjer tista mala, napušljiva gospôda, kateri pravimo jara, kmetiškega človeka tako prezira, da ne dobi, če jo kaj vpraša, niti odgovora. In tako sem Vam pokazal pravo, nepopačeno podobo zdanjih Podgorcev. Njihovi spredniki, vrstniki sv. Feliksa, so bili gotovo še veliko bolj časti vredni in bogoljubni, kajti nas uči skušnja, da se v dobrem ne pomikamo naprej, nego nazaj. Zdaj pa mi povejte po svoji vesti, če je to kaj čudnega, da se rodi med tako poštenimi ljudmi mož, ki je pretekel v svetosti svoje rojake in se povzdignil ž njo na tako visoko stopinjo, da mu je podaril Bog moč čudodelstva in ga vzprijel v krdelo svojih prvih ugodnikov in ljubimcev, katere imenujemo svetnike! — Kakor ni jednak človek človeku, razlikuje se tudi kraj od kraja. Nekatere podgorske vasi obrekujejo sosedje brez razloga, nekatere pa tudi, ne tajim, nekoliko po pravici. Radi petih ali šestih sleparjev dobile so na pr. Brusnice slab glas po deželi, ali mnoge druge vasi so si ohranile svoje dobro ime po polnem neomadeževano, njihovo poštenje se priznava in hvali po vsem obližji; kdor bi jih poskusil ogovarjati, reklo bi mu se od vseh stranij: Lažeš, poštenjake pusti na miru! Take vasi so Šent-Jošt, Pristava, Mihovec, Suhodol, Potavrh in še veliko drugih. (Dalje prihodnjič.)

Bolník.

Oj solnčni žar, le migaj mi
Prijázno skozi ôkno bórno,
In javljajoč pomlad uzórno
Krog glave trúdne švigaj mi;
Saj zunaj je pomlad, pomlad,
A jaz na veke pojdem spat
V domóvje tiho in prostórno!

Žgolí na drevji ptíca mi
In milo mi in sladko pôje,
Da v jadu poka srce môje
In solze vró čez lica mi — —
Pomlad poslédnjo! . . Kmalo vse
Minúlo bo, nehálo vse,
In zêmlja bo vzprejéla svôje!

Vzprejela bo! . . solzá nihčè
Tačas za mé ne bo pretakal,
Nihče, nihče! Čemú li plakal
Po mêni bi, če gròb zaprè
Teló le-tó, na vek, na vek?
Minul bom jaz, končan bo tek,
Pokojen bom rešénja čakal!

Oj kmalu, kmalu solnčni žar,
Sijal mi boš na mrtvo lice,
A petje nežno male ptice
Donélo bo . . . Oh! njej ni mar,
Da jaz na veke pojdem spat,
Ko zunaj vlada majnik zlat
In cvetke dvigajo iz tal glavice!

—b—

Digitized by Google

Vita vitae meae.

Zgodovinska podoba. Spisal dr. Ivan Tavčar.

II.

(Dalje.)

In Carolus je dvignil tedaj meč, da bi prebodel brata odpadnika. Silna strast mu je preslepila dušo in kakor najbogoljubnejše delo je hotel storiti umor ter pokončati človeka, ki ga je ž njim jedna in ista mati rodila.

„Umreti moraš!“ dejal je hripavo. Še bolj ga je razkačilo, da se Jurij Kosem ni razdražil. Mirno je stal pred njim ter položivši roki čez prsi izpregovoril ironično:

„Če ti tvoja vera, Carole, zapoveduje umor, torej sekaj po meni!“

„Ali ne stoji pisano: ubijaj v svetem svojem ognji!“ odgovoril je ta srdito. Tedaj je bilo Jurija Kosma življenje v nevarnosti. Mlajši brat je zavihtel v resnici ostro orožje, in po glavi bi bil udaril predikanta, da mu ni priskočil nekdo iz spremstva na pomoč. Bil je to star mož, ki je že poprej sovražno pogledaval po razvnetem katoliku. Ko je le-ta dvignil meč, oglasil se je starec ter dejal:

„Tudi je pisano: kdor suče meč, pokončan bo ž njim!“

Izpregovorivši je zavihtel silno dolg meč ter ga hladnokrvno zasadil mladeniču v prsi pod ramo. Ranjenemu je odpadlo orožje ter zažvenketalo po tleh. Zaječal je v bolečinah, stiskal z rokami rano ter vzdihnil goreče:

„Sancta Virgo, vita vitae meae!“

Povesila se mu je glava, omahnili mu roki in zgrudil se je na zemljo. Vse to se je zvršilo v malih trenutkih. Vtis krvavega čina je pretresel z grozo ponočno družbo. Z grozo in strahom! V neskončni bolesti se je zgrudil predikant na zemljo in ljubezen do brata, omamljena do tedaj po tuji veri, vzplamtela je v trpečem srci, in zavest, da je zakrivil smrt tega brata, pregnala mu je kri z obraza. Opazil ni, kako je ostal sam na mestu, in kako so mu temni sprem-

Digitized by Google

ljevalci zapuščali kraj jeden za drugim. Prelival je solze ter klical Boga na pomoč. Potem se je ojačil, zavil otrpnelo bratovo telo tesno v plašč ter si je naložil na svojo ramo. Njemu samemu je odpadlo pri tem pokrivalo z glave, in s pleč mu je zdrknil plašč. Pustil je oboje na mestu ter šel s čudnim bremenom na pot proti rojstni vasi. Stopal je hitro, strastno, znoj mu je lil po obrazu, in težko je hropel pod strašno pezo. V luninem svitu se je vila steza pred njim kakor rumena nit, in hipoma se mu je v bolečih možjanih dozdevalo, kakor bi stal vedno na jednem in istem mestu, kakor bi se pot do vasi ne hotela krajšati. Obrnil je pogled proti hišam, mrgolele so pred njim v nočnem mraku, a konečno pričele pred njim bežati. Obrnil je pogled v stran na hribe; gorski vrhovi so se majali pred njim, a konečno se pričeli odmikati ter se odmaknili v silno daljo. Dozdevalo se mu je, da je s svojim bremenom na širni planjavi, kjer ni bilo ne drevesa, ne studenca, in neznosna žeja mu je tlela na pekočem jeziku.

Obrnil je pogled proti jasnemu nebu; zvezda je mrgolela pri zvezdi, a konečno se je pričela zvezda pri zvezdi više in više pomikati ter se izgubljavati v neskončno višino.

„Pred mano bežé!“ je zastokal. „Kakor Kajn sem umoril rodnega si brata!“

Črne lise so se mu napravljale pred očmi, plapolale mu pred pogledom ter se širile in širile in konečno prepregle vso okolico. Smrtni strah ga je pretresel.

„Bog pošilja temo na me!“ zaječal je, „kakor nekdaj nad pregrešne Egipčane!“

V resnici je bila nastala hujša, večja tema: na nebu je zavil oblak svetli mesec v svoje sivo krilo. Ali nesrečnik si ni upal več pogledati na ponočno nebo in menil je, da ga preganja božja kazen. Hitel je dalje, šibile so se mu nogé, in neizmerno težko se mu je dozdevalo breme ob rami. Imel je občutke, kakor bi ga to breme v zemljo tiščalo in tiščalo, in imel je tudi občutke, kakor da sta mu nogi že deloma v zemljo zabiti. Tedaj ga je hotela zapuščati zavest, tolklo mu je po glavi, in slabost mu je obšla srce. Hipoma pa je na prsih pod ramo, kjer je nosil brata, občutil dih gorke sape. Njemu vsaj se je dozdevalo tako, in z roko je segel pod svoje breme, ravno tja, kjer mu je prišla poprej gorkota do telesa. Posegel je v gorko mokrino, in kakor bi ga piknila strupena kača, odmaknil je

Digitized by Google

roko: bila je zdaj rudeča in s krvjo bratovo oblita! Tedaj je vedel, da ga ne smé preobdati slabost, ker bi sicer ne mogel rešiti brata, če je bilo morda še kaj življenja v njem. Mrzel pot mu je stopil na čelo, razbistrili so se mu možgani in bilo mu je, kakor bi se bila črna preproga, pred njim viseča, pretrgala od vrha do tal. Okolica je ležala pred njim v večji svetlobi in opazil je, da je dospel do prvih koč. Pred njim je čepela domača vas, kup slabih lesenih koč, katere so se v luninem svitu še bolj uboge videle. V tistem hipu je mesec na nebu priveslal izza sivega oblaka.

Nikjer ni bilo opaziti luči. Vaščani so že spali vsi, in čuti ni bilo glasu. Lezel je strahotno mimo hiš ter se skrival v senco pri stenah. Zavil je okrog cerkve in pred sabo je imel zdanje očino domovanje, nekdanjo poljansko mežnarijo, ki je stala sredi vasí. O njej ni zdaj ostanka, samo v ustnem sporočilu še živi in stari ljudje pripovedujejo, da so nekdaj v mladosti čuli praviti, da je na mestu, kjer je bil že takrat zelen vrt, stala poprejšnja mežnarija.

Pred leseno steno te mežnarije je odložil Jurij Kosem svojo pezo v hladno travo. Potem pa se je pritihotapil do malega okna, ki je bilo razsvetljeno. V nizki sobi je tlela trska pri peči. Iskre so padale od nje in dim se je vlekel proti črnemu stropu. V kotu okrog mize so sloneli mlajši bratje ter molili. Najmlajša deklica z rumenimi lasmi je položila glavico po mizi ter spala. Med molitvijo je bila zadremala. Srce se mu je vnelo, in v ognjeviti ljubezni je hotel objeti to družbico, s katero so ga nekdaj sklepale tako tesne vezí. Ali kje so bili zdaj tisti časi! Pri peči je slonel tisti, ki je vsa ta bitja rodil, in pleša se mu je svetila iz teme. S hripavim, ostrim glasom je molil. In temu pri oknu so zadonele na uho kakor trombe glas besede starčeve molitve:

„Molimo še očenaš, da bi gospod Bog odvrnil to pohujšanje, in pokončal odpadnika Jurija, ki je bil nekdaj vaš brat in moj sin! Oče naš . . .“ In z ostrim glasom in z gorečim naglašanjem je molil svete besede, in otroci okrog mize so molili za njim ter pobožno sklepali roke. In tudi rumenolasa glavica se je prebudila ter se dvignila z mize in rudeča usteca so zaspano govorila: „In pokončal odpadnika Jurija! Oče naš . . .“

Tisti pa, kateremu so izmoliti hoteli pokončanje, padel je zunaj po zemlji kakor posekan hrast, in ruval je travo z ruše in v hladno prst je ječal. Potem pa se je vzdignil ter planil tja v noč.

Digitized by Google

III.

Po tem dogodku so pretekli skoro trije tedni. Škof Joannes je bil zapustil že zdavna dolino, in vitez Hohenburg je sedel zopet na gradu v Loki ter koval zopet naklepe proti luteranom. Na Visokem je ostalo nekoliko grajskih hlapcev, in po pogorji so se potikali in lovili predikanta Jurija Kosma, ki je hotel umoriti svojega brata ter z oboroženim spremstvom napasti še celó škofa, ki je prenočeval na Visokem. Bila je ta vojaščina divje narave, in po gorjanskih kočah so gospodarili ter revnim kmetičem jemali ubožno imetje, češ, da so tako vsi skrivni luterani, in da naj torej plačujejo. Kjer se je prikazala ta tolpa, zapirale so se vrata, in hipoma je hotel vsak dober katolik biti in luterani so svoje mišljenje potiskali v najskrivnejši kot temne duše ter goreče prihajali h katoliški službi božji.

Bilo je torej kake tri tedne po škofovem odhodu. Prijazen jesenski dan je bil, in za ta pozni čas je solnce skoro premočno pripekalo. Bila je tudi nedelja in prazničen mir je vladal nad zapuščeno vasjo. Tisto jutro se je stregla sveta maša pri Materi Božji na Gori v poljanski poddružnici, stoječi visoko na hribu. Maščevalo se je v čast Mariji; zatorej je bilo skoro vse na Gori, hoteč tako kazati gorečnost do Božje porodnice, katero so se luterani branili čestiti. Zaprte so bile koče po vasi, in samo tu in tam je sedela stara ženica na solnci. Vas poljanska je štela tedaj kakih dvajset lesenih hišic, stoječih v bregu nad malim potokom, ki mu pravijo Ločivnica. Ta potok teče dan danes v ravni črti skozi vas, tedaj pa je, stopivši med prva poslopja, napravljal precejšen ovinek ter se pri vhodu v vas držal tesno pri bregu. Skoro sredi vasi jo je zavil povprek ter se tik cerkve zopet v ravno črto zasukal. Na omenjenem ovinku je stala nekdaj mežnarija; bilo je to, kakor rečeno, leseno poslopje, postavljeno na nizek temeljni zid. Na strani, proti potoku obrneni, vodil je ob steni lesen hodnik, kakor se taki hodniki še zdaj opazujejo pri starih kočah.

Po vasi je prikorakala tisto dopoludne četa grajskih hlapcev. Pod kositarskimi čeladami so se potili in žeja jih je mučila. Vse jutro so lazili po grmovji ter ohali za predikantom. Z brezvspešnega pota so se vračali ter stopili v vas z namenom, poiskati si kaj živeža. Na čelu predrzni tej vojaščini je stopal mož, katerega že poznamo. Bil je to tisti jednooki pešec, ki je Jurija Kosma pahnil v vodo. Zapuščena vas je vzbudila takoj slabo voljo v poštenjaku.

Digitized by Google

Z mečem, ki ga je stopivši med hiše izdrl, sekal je po zraku ter dejal jezno:

„Vsa vrata so zaprta, nikjer se ne kadi izpod strehe in hudič ve, da sem lačen, kakor bi se bil štirideset dnij postil!“

Začule so se nemške, laške in slovenske kletve. Vsa družba je klela.

In jednooki je zopet sekal po zraku.

Obstali so pred starko, ki se je grela na solnci. Ni dvignila obraza, ko so pričeli kričati na njo. Jednooki je pristopil ter jej položil roko na glavo; še le tedaj je dvignila pogled proti njim in dejala z dobrovoljnim smehom: „Devetdeset let sem stara, devetdeset!“

Vpili so, da naj pove, kje so vaščani, da je vas tako prazna, ali ničesar niso spravili iž nje, nego: devetdeset let sem stara, devetdeset. Pustili so jo konečno v miru ter stopali dalje po vasi. Hudobna usoda je privabila v tistem hipu mladega petelina izza ogla. Nenavaden hrup je vzbudil radovednost v njem; obstal je na oglu, sukal glavico ter bistro pogledaval zdaj s tem, zdaj z onim očescem po železnih možeh. V jedinem očesu se je zaiskrila radost surovemu vojščaku, lahno in brez zračnega šuma je povzdignil ostro orožje, katero se je potem zvižgaje zabliskalo ter s prečudno spretnostjo odbilo glavico radovedni živali.

„Nekaj bo vender le!“ tulil je četi vodnik brišé meč ob zeleno rušo pri poti. Vsi drugi pa so s strastjo planili po zadetem petelinu, ki je s perutami krčevito bil po zemlji, nekolikokrat se preobrnil ter mrtev obležal. Takoj je izginil v vojaško bisago.

„Ali nisi pravil, Jaka, da prebiva tu nekovo luteransko prasè pri polnem koritu?“ vprašal je jednooki potem, ko se je bil pomiril hrup, prouzročen po petelinovem obglavljenji. „Nekakov Čudež, dejal si?“

Oglasil se je naš znanec, Pešarjev Jaka: „Čudè mu pravijo, ne Čudež! Ali svoje ostroge ti zastavim, da sedi mož na polnih vrečicah, in marsikak beneški cekin se dolgočasi pod njegovo streho, samo Bog ve, kje. Če mu prerijemo klet, prišlo bo kaj na dan, prišlo!“

In Jaka je stopal pri tem tako trdo, da so mu velikanske ostroge mogočno rožljale ob nogah.

„Santa Maria!“ razvnel se je jednooki, „in ti praviš, da je ta človek luteran?“

„Lazil je pač za Kupljenikom, in tudi s Kosmovim Jurijem so ga videli v pogorji,“ odgovoril je Jaka.

Digitized by Google

„Santa Trinidad!“ zakričal je oni ter lomil španščino. „Dobro, da ni katoličan! A kje je to zlato gnezdo? Že davno bi je bili morali izprazniti!“

Čude je bil tedaj premožen vaščan. Njegova hiša je stala v bregu nasproti mežnariji. Potok je tekel vmes, in šibka brv je držala ravno na tem mestu čez njega. Tudi ta koča je bila vestno zaprta, ali lehán dim vijoč se izpod strehe je pričal, da niso vsi prebivalci z doma. Pred zatvorenimi vrati je obstalo oboroženo krdelo. Jednooki je potolkel z mečevim ročajem po vratih.

„Senjor Čudež,“ kričal je pri tem, „prijatelji Vas iščejo. Dobri prijatelji, carramba!“

Nikdo se ni oglasil iz koče.

„Kaj, ti nečeš odpreti?“ jezil se je vojak, „a vender smo voljni s teboj Lutra moliti! — Odprimo si sami!“

S helebardami in meči so izpodnesli slaba vrata ter s hrupom in krikom vlomili v vežo.

Nekaj časa so se čuli sami koraki po stopnicah navzgor hitečih. Potem je zatulil nekdo in zazvenelo je orožje. V tistem hipu je prihitela zadaj iz hiše plaha deklica ter jokaje letela po dvorišči proti brvi. Pri tej se je ustavila ter klicala: „Oče! oče!“

Ta čas se je prikazal pri sprednjih vratih naš jednooki znanec. Ječal je in roko je tiščal na globoko rano, katero je iztaknil v koči. Kri mu je lila po obleki ter v lužah ostajala za njim, ko se je opotekal po planu proti vodi.

„Madonna!“ kričal je, „da je moral ravno mene zadeti ta pes! Madonna santa, zadel me je do živega!“

„In žejen bom moral umreti!“ je vzdihnil. S kalnimi očmi se je vlekel proti potoku. Dospevšega na prod so zapustile moči, in padel je na trebuh po zemlji ter obležal. Tedaj je prišla zadaj iz hiše še druga osoba. Bil je starec, s sivimi lasmi, ali ostrega pogleda. Klical je prokletstvo na svoje proganjalce ter pestil levo roko. V desnici pa je držal dolg meč, od katerega so padale rudeče kaplje! Z zobmi je škripal, korakajoč proti brvi ter zdaj in zdaj obstajal in s svetopisemskimi zabavljicami obsuval svoje napastnike. Prekoračil je s svojo hčerjo tanko brv. Tudi vojaki so prihrumeli na dan ter kričali in kleli. Spustili so se v tek proti brvi. Ali v tistem hipu je posegla višja moč med preganjane in preganjalce!

(Konec prihodnjič.)

Digitized by Google

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

V.

Josip Jurčič. Ako hočemo dobro poznati in oceniti pisatelja, poznati moramo dobo, kadar je živel in kdo je najbolj vplival in kaj je najbolj vplivalo nanj? Jurčičev sošolec in dober prijatelj prav dobro vem, da je na Jurčiča še v gimnaziji naredil največji vtis Walter Scott, in da je bil tudi potem na Dunaji dolgo ves vnet zanj. Temu se pač ne bomo čudili, ako pomislimo, da je isti pisatelj vplival na romanopisje vse Evrope in da je celó oče francoskega realizma — Balzac bil njegov navdušen čestilec, četudi mu sam ni nič podoben, ker njegova dela so življenje, a W. Scotta imenuje Emile Zola (Parižskija pisьma I. 31—32) samo dobrega dekoratorja, ki ga zdaj najrajši bero — mlada dekleta.

Iz angleških pisateljev sta Ch. Dickens in Shakespeare posebno vplivala na Jurčiča. Se ve da je poznal tudi novo nemško literaturo, vender mislim, da nanj kot na pisatelja ni noben Nemec toliko vplival kakor omenjeni Angleži, pač pa je (pozneje) tekmoval ž njimi Iv. Turgenev, pa ne toliko, da bi bil bitno premenil Jurčičev pisateljski značaj. Saj Turgenev je že v štiridesetih letih našega stoletja s svojimi „Lovčevimi zapiski“ odločno stopil in ostal na stališči pisatelja, kateremu v pripovedanji ni glavna stvar romantična zanimivost (pri Jurčiču pa je), ampak verno slikanje značajev in stanja, v katerem so osobe, s tem glavnim namenom, da njegove slike kažejo društvu podobe iz življenja, njegove dobre in slabe strani ter tako odločno delujejo, da se v društvu budi samopoznanje in ž njim želja, da se odpravi, kar je slabega in zameni z dobrim. Vemo pa tudi, da so že njegovi „zapiski“ probudili najživahnejše zanimanje za ruskega kmeta-tlačana ter mogočno budili in širili misel osvobojenju sužnega kmeta; vemo, da je Turgenev tudi po tem v celi vrsti romanov in povestij slikal in tolmačil tečaj razvijanja ruskega društva — do našega desetletja ter pridobil si tako ogromno značenje.

Kaj takega o našem Jurčiči pač ne moremo trditi: on se ni tako povzdignil, da bi bil slikal v širšem zmislu naše sovremeno živ-

Digitized by Google

ljenje, da bi nam bil kazal naše zdanje radosti in žalosti, naše boje in zmage, nade in strah, t. j. bolj ali menj popolno sliko našega društvenega stanja, našega obzorja, stopanje in padanje kulturnega toplomera, kakor vidimo to pri največjih sovremenih pisateljih vseh narodov. Pa saj vse zapadno slovanstvo nima nobenega pisatelja, ki bi pisal, kakor Turgenev in mnogi drugi ruski kritični pisatelji, ter bi torej slikal sovremeno društvo: romantična zanimivost pripovedanja in značajev je še vedno glavna stvar. To je ruska kritika tudi že opazila ter se potožila, da zapadnoslovanski in južnoslovanski pisatelji ne slikajo sovremenega življenja in njega borbe, da je zato njihovo pripovedovanje skoro brez idej, dobitih sredi našega življenja, v tem ko je naše življenje vender jako zanimivo (vzemimo samo naš preporod in neprestani boj za obstanek in napredek) ter pisateljem naravnost ponuja jako bogato, raznovrstno tvarino.

Jurčič je bolj podoben ruskemu Gogolju in sicer v tem, kar je pri njem pač največ vredno, v slikanji tipov iz našega kmetskega življenja. Ti tipi so slikani s tako realistično silo, da pač vsak Slovenec lehko takoj reče: to so naši ljudje, to je naše življenje in mišljenje. Ravno tako ali vender še bolj na široko predočeval je Gogolj ruskemu društvu sliko za sliko iz življenja, ali ne samo kmetskega, ampak tudi, kako živé plemenitaši, činovniki itd. in sicer s tako resničnostjo, da se je vsa Rusija videla kakor v zrcalu ter se ustrašila same sebe in svojih grdob. Vender mislim, da Jurčiču ne bomo krivice naredili, ako rečemo, da so se mu take žive slike posrečile precej tako, ko Gogolju njegove, — samo iz kmetskega življenja, da so drugi značaji veliko menj tipični, čeravno že po svojem talentu bolj ali menj očitno teži za tem, da bi tudi oni bili karakteristični. Ali da ni dosegel tega ali vsaj ne tako kakor v svojih kmetskih tipih, krivo je menda prvič to, dâ je človeško srce in duševno življenje sploh bolj poznal in uganjeval, ko pa realno življenje naših bolj omikanih krogov, in drugič že omenjena okolščina, da se je učil najbolj od takih, katerim je romantična zanimivost glavna stvar.

Ko je bil Gogolj že razvil vso svojo genijalnost in ustvaril svoja neumrjoča dela, dogodilo se je pri njem, kar vidimo prav redko, da on sam pravega pomena in prave vrednosti svojih del ni razumel. Kar je najboljšega napisal, mislil je, da je pisano le bolj za

Digitized by Google

zabavo, a ostre satire ruskega življenja in v njej ležeče moralne sile skoro ni več videl in na zadnje začel se celó kesati svojega pisateljevanja, ker je opravičeno in dobrodejno svojo satiro začel držati za obrekovanje svoje drage Rusije in ruskega naroda. —

Kaj takega Jurčiču se ve da ne moremo očitati, samó v tem mu je nekaj podoben, da je on to, kar je najboljše, stavil bolj na zadnje mesto ter v povestih svoje kmetske tipe večkrat uvajal tako rekoč čitatelju za zabavo, da si nekoliko oddahne ter se tako rekoč malo odvrne od glavnih osob in glavnega dejanja. Da nam je ostal bolj pri kmetu ter ustvaril še več kmetskih tipov, da je segel še malo bolj globoko in zabavi v risanji tipov pridejal še kritike in nekaj več satire, čestili bi ga gotovo še bolj in naše potomstvo slavilo ga še bolj. Samopoznanje bi napredovalo gotovo z večjo silo in še bolj budilo v omikanih krogih poznavanje in ljubezen do priprostega naroda, njegovih radostij in bridkostij.

Pa četudi Jurčič ni vsega dosegel, kar je mogel ravno v tem zmislu, nekaj gotovo tudi za to, ker je prezgodaj umrl ter ni mogel doseči vrhunca svojega naravnega razvitka ravno v tem pogledu: vender nam je obzorje jako razširil s tem, da smo v plastični realnosti zagledali svojega kmeta, to podlago narodnega življenja, ter bolj ko kdaj opazili, da je on prava naša kri, zdravo naše meso in začeli z večjim veseljem stopati doli k njemu kakor brat k bratu. Čeravno njegovi najboljši tipi nimajo Bog ve kakih idej ter jih v njegovih omikanih osobah in posebno v Tugomeru nahajamo se ve da več, čeravno je Jurčič gledé množine idej n. pr. v primeri s Stritarjem pač gotovo za njim ter mu obzorje ni tako široko: vender je kot pripovedovalec veliko pred njim. In ne samo pred njim! Koliko pa ima vse zapadno in južno slovanstvo mož, ki so pokazali toliko realno moč in ustvarili nam toliko tipov, kakor ravno on? Zato smemo pač reči s francoskim kritikom: „Brezsmrtnost gre tvoriteljem živih ljudij, onim, katere navdušuje življenje, kateri rišejo življenje (Emile Zola: Parižskija pisma I. 236).“

VI.

Iz vsega zgoraj povedanega pač vidimo, da naše obzorje ni ravno široko. Sicer mi morda poreče kdo, da trije, štirje pisatelji še ne sestavljajo našega duševnega obzorja. Ali če pregledamo tudi vso našo književnost in vse naše socijalno-politično življenje, mislim,

Digitized by Google

da ne bodemo opazili bitno širjega obzorja. To je tudi razumljivo: mladi in mali smo. Vedna borba za narodno življenje nas sili bolj ali menj naravnost, da si omejimo svoje želje in delavnost na najbolj potrebno in — dosegljivo. Z druge strani pa nam zadržuje razširjenje obzorja gotovo tudi to, da pri nas omikanec lehko misli, da mu daje tuja (nemška) omika dovolj široko obzorje, in ne vidi, da nas tuja omika ravno vsled svojega bogatstva lehko bolj moti, ko nam koristi, če vzprejemljemo od nje vse vprek brez zrelega premisleka, česa je ravno nam najbolj potrebno. Pomisliti pa imamo tu še to, da si mi le prevečkrat ne izbiramo iz te tuje omike po svoji volji — kolikor je vender že imamo — ampak da se nam ona naravnost narivava in sicer ne, da nas podpira v našem naravnem, t. j. narodnem razvitji, ampak da nas — pogoltne. Zato je opravičen neki strah pred to omiko, in ko bi se nam tudi ne vrivala tako rekoč s fizično silo, tedaj bi se njena moč in njen vpliv takoj veliko ne zmanjšal, ampak bi se morali še dolgo boriti, dokler bi se postavili na svoje — slovanske — noge ter bi si obzorje znatno razširili. Ko bi to dosegli vsaj nekaj bolj, ko do zdaj, mogli bi izbirati si iz vse zapadne omike ravno to, kar nam je najbolj potrebno ter bi to priporočali občinstvu: tako bi jenjal do zdaj tako opravičen strah pred tujo omiko. Za zdaj pa nam ta strah vsaj kaže, da imamo še v sebi silo življenja, da v obče vender še nismo žalostne žrtve na čast in slavo — tujcem. In naš narod se bode ohranil, četudi je zaostal v omiki za mnogimi drugimi, če se bode odlikoval z dobrimi praktičnimi vplivi na življenje, srce in voljo, če se bode počasi rešil pustega posnemanja, tega očitnega znamenja nesamostalnosti.

Slovenski narod se prebuja. Ta naš preporod je jako podoben českemu, kakor ga je risal dr. Tonner pred Poljaki v Levovu (v februvarji 1882. l.) in med drugim pripisoval preporod českega naroda stalnosti kmeta za občno delo in omiko pod vodstvom domoljubov: „Naši česki apostoli niso deklamovali, niti govorili fraz, niso pisali za narod in o narodu pripovedek in izmišljav: iz početka so celo zgodovino izučevali prav malo. Pisali so za narod, v narodnem jeziku, o praktičnih stvareh: kako treba orati, sadje saditi, za bučele skrbeti, kako pečati se z obrtnijo, družé to realno stanje z narodnimi svrhami.“

Obzorje Čehov v obče ni preozko, pa tudi ne preširoko, ali vender bolj ozko, ko široko. Sam Gregr priznava, da se češka lite-

Digitized by Google

ratura boji svobodne besede evropske znanosti ter da je brez bogate, razvijajoče vsebine (gl. Vêstnik Evropy XII/6 4, str. 429). Preširoko obzorje slabi človeku moč in voljo za najbližje potrebe, telesne in duševne, ter ga goni tako rekoč mimo sedanjosti k idealom daljne bodočnosti: ono postaje tako malo plodovito. Taki so v slovanskem svetu oni, večjidel mladi ruski radikalci, ki bi radi takoj izvršili velikanske socijalne reforme, ki njim samim niso dosti jasne, ne oziraje se dovolj ni na mogočnost, ni potrebo, ni na sredstva. Isto slabost imajo tudi bolgarski ali srbski radikalci, če se preveč oddaljujejo od sedanjosti in mogočnosti napredka na podstavi življenja in njegovih uvetov. Nasprotna je slabost, ako inteligencija živi le bolj v preteklosti, od spominov na njo in za njo težèč z nekim romantičnim navdušenjem. Slovanski svet ima tudi to prikazen in vidi, da je ta romantizem rad združen bil in je z nestrpljivostjo in fanatizmom, ki ne more imeti vspeha, dokler se hrani in živi le bolj v preteklosti ko v sedanjosti, ter niti s to niti z bližnjo prihodnostjo računati ne zna. Preozko obzorje je torej pač še bolj škodljivo in neplodno, ko malo preširoko ter je mladim narodom pogled v prihodnjost bolj naraven ko v preteklost.

Ako je torej važna naša naloga, da si širimo svoje obzorje in ako je gotova resnica, da so tako dobljene in osvojene dobre ideje in dobro znanje trda podlaga napredku in to tem bolj, čim več je produktivnega znanja in idej: s tem še nikakor ne težimo za kakim kosmopolitizmom, ki bi bil res za nas preširok in neploden: „Razkoš kosmopolitičnega mišljenja si morejo privoščiti brez nevarnosti za svoj obstanek vselej samo prve svetske sile, nikdar pa take, ki imajo še težiti za višjimi smotri (Jahrbücher für Nationaloekonomie und Statistik IV. 320).“

Tako govori Nemec z obzirom na svoj narod. Koliko več velja to za nas početnike in bolj ali menj za vse slovanstvo! Za Ruse še najmenj, pa je za to slavni Ivan Turgenev v svojem govoru na banketu 28. junija 1882. l. mogel reči med drugim tudi to: „Naglašujejo narodnost v umetnosti, pesništvu, literaturi samo slaba plemena, ki še niso dozrela ali pa niso politično samostalna; njihova sila (energija) ima služiti, se ve, za druge bolj važne svrhe, da si ohranijo svoj obstanek.“ Rusom se res ni boriti za svoj obstanek, ali o svoji narodnosti, o slovanstvu sploh in o njegovi kulturni nalogi govore ter bodo pač še dolgo govorili in najbrž čim

Digitized by Google

bolj se bodo zavedali, tem bolj se bode poudarjal kulturni napredek slovanstva (četudi njim Rusija mora biti prva), ali ne kakor kako nepomirljivo nasprotje zapadni omiki, ampak kot samostalen delavec na obširnem kulturnem polji. Ta samostalnost bode tudi v daljni prihodnjosti, celo na svojem vrhunci, vender le odnosna, ker popolne ni imel in ne bode imel noben — celo ne kitajski — narod.

Ali kako naj si širimo obzorje? S produktivnim, t. j. najbolj ravno nam in ravno zdaj potrebnim znanjem. Ako v obče govorimo, vredno je sicer vsako (pošteno) znanje nekaj, ali ako me odvrača od najbolj potrebnega, da živeti in pametno napredovati ne morem, postaje to znanje celo lehko škodljivo. Takega znanja vleče kultura več s seboj, nego ga je treba. Da si pa pridobimo potrebnega znanja zunaj tega, ki ga nam šola daje, imela bi naša literatura morda bolj ko do zdaj dajati potrebno znanje pa tudi svetovati, kje bi si ga pridobili. Nemške knjige se ne bójmo, če je le dobra, še menj pa slovanske ali druge; priporočajmo jo ali pa vsaj povejmo občinstvu njene glavne misli. Saj vender imamo in bomo imeli med seboj ljudij, sposobnih za to, če si le posel dobro razdelé. Ali se nam tako ne bi bolj hitro ko do zdaj širilo obzorje, jačala umna in ž njo občna produktivna moč? Za narodnost pa mislim, da se nimamo tu prav nič bati: produktivno znanje more samo jačati, slabiti pa ne.

Preveč na široko tudi tu ne moremo razpeti svojih kril, niti letati previsoko. Izbora in zdrave kritike nam je treba. Pri nas in sploh v vsem neruskem slovanstvu je kritika še slabo razvita. Četudi se tiska leto na leto več, literaturna kritika v obče vender le bolj šteje in poroča, ko ocenjuje. Kritika je potrebna celo prvi knjigi, ki se tiska, saj škoditi jej ne more kritika, ki poučuje in vodi kakor skrbna mati svoje dete; svari, da se ne pišejo nepotrebne stvari; uči, kaj in kako naj se piše; sodi napisano ter poučuje pri tem pisatelja in občinstvo, pa tudi z vso odločnostjo povzdiguje svoj glas, ako bi kdo hotel literaturo zlorabiti, kvariti občinstvu ukus, srce in um.

Brez kritike se literatura ne more vspešno razvijati, četudi se literaturne „znamenitosti“ bistro množé, t. j. take, ki jih slepo slavi ali stranka ali prijatelji. Pri tem se gubi vsaka mera za pravo vrednost in zaslugo. Literatura postaje najedenkrat „bogata“ ter se začenja tožiti, kako da je svet bolj ne čisla, in da so krivi tu ošabni

Digitized by Google

in zavidni Nemci ali druga sodrga: slovanski svet ima tudi že takega kulturnega cvetja. —

Znano je, kako je Lessingova kritika silno vplivala na razvoj nemškega slovstva ter tako rekoč omogočila, utrdila in ojačala slavno dobo nemškega klasicizma. Nekaj podobnega predstavlja v ruski književnosti kritika Bêlinskega, ki je od 30ih do 50ih let našega stoletja budil in vodil literaturni razvoj. On in neki njegovi moskovski prijatelji so bili iz početka vsi vtopljeni v Heglove abstrakcije videči v njih nov evangelij človeške misli in človeškega napredka. Ideji lepote n. pr. pripisovala se je neka absolutnost ne gledé na misel, ki se je kot tendencija celo gonila iz literature. Tako je postajalo vse nekako jednake cene in vrednosti, bodisi fantastična igrača ali živ izraz človeške pozitivne misli, radosti in tuge, če je bilo le „estetično“ jednako lepo. Ali zdrav ruski um se ni mogel zadovoljiti s to „absolutno vrednostjo“ in ravno Bêlinskij je bolj in bolj poudarjal potrebo približavanja umetnosti k življenju. Z gorečim navdušenjem je pozdravljal vsakega darovitega pesnika ali pisatelja, budil, svaril in spremljal ga s svojo kritiko. Kako je n. pr. takoj iz početka spoznal v Gogolji njegovo darovitost, kako ga je vzpodbujal in občinstvu tolmačil, kako bičal svojega ljubljenca videč, da mu stopa na krive poti, da ne ume samega sebe in pomena svojega genijalnega delovanja! Širok realizem in ž njim združena kritika življenja je pridobila s to kritiko tako trdno podlago v ruskem življenji in ruski literaturi, da ni nobene stranke, katera ne bi visoko čislala Gogolja, Turgeneva, Gončarova, Dostoevskega in mnogih drugih, ki so vsi vzrasli in ojačali se posredno ali neposredno na kritiki Bêlinskega (in njegovih naslednikov); ni omikanega Rusa, da ne bi tega priznaval ter ne ponašal se s temi velikani ruskega uma.

Nam je realne kritike neobhodno potrebno, ako hočemo stalno napredovati proti gotovemu smotru, a ne tavati sem ter tjà, kritike, ki zahteva, da nam književnost kaže življenje, in sicer najbolj naše, ker drugo domači pisatelji tako ne morejo lehko opisavati, kritike, kateri ni vse jedno, če občinstvu dajemo sanjarije o življenji, ali pa žive ljudi. Brez nje literatura postaje ko stoječa voda, ki se usmradi in jo začno prerastati kisle močvirne trave.

Taka kritika torej ne obseza samo umetniških stranij dela, ona sodi tudi misli, ideje, obzorje delajočih osob, in ne samo njih; časi

Digitized by Google

bi se morala ozirati na ves tečaj občnega in posebno našega slovanskega in slovenskega razvijanja, morala bi kazati njegove dobre in slabe strani, da ne zabredemo na krivo pot. Tako bi postala kritika našega kulturnega življenja sploh.

Malodušni ljudje radi govore, da bi kritika škodila, ker bi odkrivala naše slabosti. Jaz mislim, da nikogar ne varamo, če prikrivamo slabosti, saj jih vender vidimo sami, še bolj pa nam jih potem drugi očitajo, če smo morda sami — kratkovidni in ne vidimo pota k boljšemu. Zdrava kritika se ne boji torej ni preteklosti, ni sedanjosti, temveč sodi ves dozdanji razvitek, pa tudi ideale bodočnosti.

(Konec prih.)

Svèt pesniku.

Drevó tam v vrtu, glej, stojí
Ter širi k višku veje prazne,
Dejal bi: tiho v snù želí
Toplote, luči si prijazne.

Vzpomladni mu poljub gorák
Novó življenje v žile vlíva,
Ko majnik pride, veseljàk,
Do cveta cvet drevó prekríva.

In ko si ptičji zbor krilát
Pripel je v vejah stanovanje,
Celó ti sam se mnogikrat
Pod njimi vtapljaš v sládke sanje.

Vzpomlad, presvetla lči nebés,
Z drevesom čudo je storila,
A dôkaj večjih še čudés
Ljubezen že je izvršila.

Zató mi, pesnik, ne žalúj:
Temán moj duh, srcé je prazno!
Ljubezen te povêde, čuj,
V življenje cvetno in prijazno.

Drevesnih toli ni cvetóv,
Kot pesnij v pevskem srci vstaja,
In bolj od ptičjih vseh glasóv
Njih vsaka dušo nam naslaja.

A zgolj ljubezen jih na dan
Poziva iz srcá globíne;
Zaúči, pesnik, in srčán
Zarôti v beg duhá temíne!

Zaupljiv brž odpri srcé
Ljubezni v mirno stanovanje,
In pesnij večnih porodé
Vesele tvoje pevske sanje!

Jos. Cimperman.

Digitized by Google

Ne zveni mi!

Ne zveni mi, ne zvéni mi,
Pomladi najprva, najlepša cvetica,
Kot danes čarôbno ti cvétejo lica,
Ti cveti vseléj in zeleni mi,
Ne zveni mi, ne zveni mi!

Ne zveni mi, ne zveni mi!
Glej solnce vsak večer za gôro zahaja,
A zjutra še mlaje, krasneje vstaja,
Kot solnce sè žarki ognjenimi
Tvoj žari obràz, ne zveni mi!

Ne zveni mi, ne zveni mi!
Bog solnca ti dajaj in rôse hladilne,
Metuljev te brani in slane morilne
In tóče sè zrni ledenimi,
Ne zveni mi, ne zveni mi!

Ne zveni mi, ne zveni mi.
Najprva, najlepša cvetica pomladi,
Kot danes na solnčni kraljuješ livádi,
Procvitaj še v pôzni jeseni mi,
Ne zveni mi, ne zveni mi!

S. Gregorčič.

Slovenska književnost.

VIII.

Uzorni načrt

kmetijskih stavb na Kranjskem. I. list s posebnim ozirom na Bohinj. Zložil E. Kramer. Izdala c. kr. kmetijska družba za Kranjsko. Založnik Viljem Frick, c. kr. dvorni knjigotržec na Dunaji I. Graben 27. 1883 ozki 4°, 9 str. in 2 prilogi. Cena 50 kr.

Primerno in zdravo stanovanje je prvi pogoj telesnega in duševnega razvitka — in vender se pri nas navadno jako malo oziramo na ta prevažni faktor. Na stotine starih in novih stavb nahajamo po deželi, ki so tako

Digitized by Google

nepraktično, zdravstvenim pogojem tako nasprotno zgrajene, da se moramo v istini čuditi, opazujoč te duhovite proizvode narodne arhitekture. Da bi pa naše priprosto ljudstvo iz svojega nagiba zapustilo zastareli način zidanja záse in za svojo živino — tega pri trdi konservativnosti njegovi ni tako lahko misliti, ne pri nas, ne drugod; treba je pouka, ozbiljnega pouka — in zato veselo pozdravljamo I. list uzornih načrtov kmetijskih stavb, ki jih je sestavil na poljedelskega ministerstva poziv g. Ernest Kramer. Druge kronovine imajo že z večine take načrte, ki so povsod blagodejno vplivali; pri nas smo pršli stoprav zdaj na vrsto — no, pa da smo že le prišli!

G. pisatelj nam v kratki besedi razlaga namen svojega načrta in poudarja posebno za živinorejo važnost dobrih hlevov, potem nam kaže kmetski dom, kakeršen se nahaja dan danes navadno v Bohinji s 5 podobami (temeljni načrt pritličja in I. nadstropja, prizor hiše in hleva). Dalje opisuje z malimi vrsticami napake teh stavb in pripoveduje, kako se morajo zidati. V ta namen sta pridejani dve prilogi, v katerih nahajamo uzorne načrte in nasvete za zidanje večjih in manjših poljedeljskih poslopij, s potrebnimi načrti in prizori; zraven stojé povprečno zračunjeni stroški za delo in materijal, tako da ni treba začeti stavbe s precenjevanjem denarnih sil, kakor se to zdaj dostikrat pripeti našemu kmetiču.

Ker je delce posebno namenjeno Bohinju, pridejan je tudi temeljni načrt in slika sirarnice s kratkim popisom tega važnega faktorja za našo Švico.

G. Kramer poudarja, da bi posebno župani morali imeti take uzorne načrte, in na njihovi podlagi vplivati na ljudstvo ter se po njih ravnati pri dovoljevanji za zidanje; potem bodo s časom izginile stavbe priprostih naših mojstrov, ki navadno o potrebah kmetijstva nimajo dosti ali nič pojma! —

Slike naše knjižice so jako čisto in razumljivo izdelane — stvar, ki ta uzorni načrt tem bolj priporoča.

Ker je delce izdano s povodom in s podporo ministerstva, ima tudi nemški tekst, ki se začenja na drugem konci, in sicer tako, da v sredi s slovenskim skupaj trči.

I. list se ozira — kakor rečeno — posebno na Bohinjsko dolino, a ker je način zidanja kmetskih domov malo da ne po vsej deželi jednak, ustregla bode knjižica vsej kronovini; nadejé se, da izide kmalu II. list, želimo jej mnogo vspeha! Ivan Šubic.

Digitized by Google

IX.

Werndlova puška.

Kratko in lehkoumevno poučilo v orožji po vprašanjih in odgovorih. Za peštvo in lovsko četo cesarskega in kraljevskega vojstva. 29. str. Tiskarski kraj? Tiskar? Letnica? Cena?

To je najnovejše delce neumornega vojaškega našega pisatelja, gospoda c. kr. stotnika Comela pl. Sočebrana, katero bode s presrčno radostjo pozdravil vsak rodoljub. Iz vojaštva se je širilo in se še dan danes širi pačenje in kvarjenje narodovega jezika v Slovencih. Bivši vojaki, prišedši spet na kmete, spakovali so se z nerazumljenimi, na vojski privajenimi nemškimi izrazi ter kazili svojo govorico z izpridenimi nemškimi besedami. In tako se je pod tem in še pod mnogokaterim drugim vplivom porodila tista spaka, katero imenujemo „kranjska špraha“. Da se, kolikor je moči, ustavi to zlo, v to pomorejo najbolj dobre, slovenski pisane knjige za vojaške šole, in zdaj je že dvanajsto tako knjigo na svetlo dal ter s svojimi novci založil gospod c. kr. stotnik Comel pl. Sočebran. Tak oficir je dan danes pri nas pač redko seján in za tega delj moramo iz vsega srca največjo hvalo vedeti g. stotniku Comelu za njegovo požrtvovalnost, za njegov ne mali trud in za njegovo plemenito domoljubno delo. To je res, da take knjige bodo rodile še le tedaj pravi sad, ako se slovenska inteligencija v vojakih pomnoži; in da se to zgodi, to pričakujemo od splošne vojaške in šolske dolžnosti.

Kakor prejšnje Comelove knjige, tako je tudi „Werndlova puška“ pisana v obče dobro, pravilno in lehko umevno. Vender naj nam č. g. pisatelj dovoljuje dve tri opazke. Že Levstik je omenil (Nauk slovenskim županom 196), da Jäger pri vojakih ni lovec, ker ne hodi na lov, ampak strelec (prim. zgodovinski imenitno četo ruskih strelcev); peška puška — Infanteriegewehr — je jako okoren in nepravilen izraz; bolje bi bilo pehotna puška od ruskega subst. pêhóta Infanterie, peditatus; pehótni polk (rus. pêhótnyj polkъ) Infanterieregiment, namestu nepravilnega slovenskega peš-polk (prim. tudi Mikl. lex. pêšь); nedoumno mi je, zakaj je g. Comel obdržal nemčizno šravb Schraube, ko imamo vender lepi slovenski izraz viják; napačno je zaklepiščini repnjak Gehäuseschweif, predročiščev okov Vorderschaftskappe i. dr., kajti od subst. n. kakor zaklepišče, predročišče, vseučilišče, gledališče, zemljišče i. t. d. ni možno izvajati adj. zaklepiščini, predročiščev, vseučiliščini, gledališčini, zem-

Digitized by Google

ljiščini i. t. d., ampak samo: zaklepiški, predročiški, vseučiliški, gledališki, zemljiški (ergo ne zemljiščna, ampak zemljiška knjiga Grundbuch). Za Bajonnett je g. Comel prav po nepotrebnem vzel bodalo (kar pa tudi kaj drugega pomeni) in jatagan; mislim, da bi bil pač smel obdržati v narodu že ukoreninjeni bajonet, kakor je obdržal karton in patrono ter od poslednje naredil celó dobro besedo patronják Patrontasche.

Knjiga je tiskana tako, da ima na levi strani slovenski, na desni pa nemški tekst, kar jo dela še priročnejšo. L.

Štefan Kocjančič. †

I.

Letošnja zima nam je pobrala večje število starejših slovenskih pisateljev, nego bi jih smeli izgubljati o velikem pomanjkanji obdelovalcev zanemarjenega našega literarnega polja. Komaj smo se malo oddahnili po Šolarjevi in Kočevarjevi smrti, že nas je iznenadila vest, da je umrl 9. aprila zjutraj častni kanonik Štefan Kocjančič, drugi Stanič in najplodovitejši pisatelj goriških Slovencev.

Porodil se je Kocjančič v Vipavskem trgu 25. decembra l. 1818. Njegovo življenje je jako priprosto in podobno onemu večine slovenskih duhovnikov. Ljudske šole je obiskoval v domačem kraji, srednje pa v Gorici. Iz njegovih dijaških let je zanimljivo to, da se je začel že po drugi latinski šoli pečati s hebrejščino. Takrat je bil tudi velik prijatelj dramatične umetnosti. Na svojem stanovanji je osnoval domače gledališče. Kocjančič je bil sam pisatelj iger, ravnatelj, režišêr *in* predstavljalec vse ob jednem. Soigralci so bili njegovi součenci in prijatelji, vstopnina je znašala stari krajcar.

Po dovršenih filozofičnih studijah je stopil l. 1839. v bogoslovje, ali bival je zunaj semenišča in odgojeval otroke tedanjega okrožnega glavarja barona Gleispacha. V to hišo je dohajal tudi kanonik Valentin Stanič in tako se je seznanil Kocjančič s tem veteranom slovenskih pisateljev in pesnikov na Goriškem. Verjetno je, da je Stanič vzpodbujal mladega bogoslovca, da naj goji narodni jezik ter ga zalagal morda tudi s slovenskimi knjigami, ker je znano, da je začel Kocjančič že zgodaj pisati slovenski.

Digitized by Google

26. decembra 1841. posvetili so ga v duhovna, a v semenišči je ostal še vse šolsko leto do avgusta 1842. Potem so ga poslali v bližnjo polufurlansko faro Ločnik (Lucinico) za pomočnega duhovna staremu dekanu J. Stiebelu. Tu je opravljal Kocjančič prevažno službo slovenskega pridigarja in spovednika, ker pod ločniško faro spada tudi veliko Slovencev in ker se je takrat celo v Ločniku še mnogo slovenski govorilo. Ali že leta 1846. pokličejo ga v goriško bogoslovje za učitelja svetemu pismu starega zakona. To je najlepši dokaz, da je bila Kocjančičeva učenost že zgodaj zaslovela. V seminišči je bil Kocjančič po polnem na svojem mestu. Sam temeljito poučen je znal vedno zanimljivo in kratkočasno predavati, tako da so ga vsi bogoslovci radi poslušali in se ga tudi pozneje z veseljem spominali. Zraven profesorske opravljal je brezplačno tudi službo biblijotekarsko. Knjižnica je bila njegovo pravo veselje. V njej je prebil mnogo ur med šolskim letom in še več o počitnicah. On jo je po polnem uredil in pomnožil na 16.000 zvezkov. V knjižnici je tudi malo ne svoje življenje sklenil, ker zadela ga je kaplja 5. aprila ravno ko se je iz knjižnice odpravljal. Še le pred malo meseci je bil postal tudi ravnatelj goriškega semenišča. Pokopali so ga z nenavadno slovesnostjo 10. aprila zvečer na novem goriškem pokopališči.

Kocjančič je bil učenjak v pravem pomenu besede. Kot takega so ga bolje poznali na tujem, nego v svoji domovini, ker v svoji skromnosti se mož ni nikoli ponašal s svojimi zmožnostimi in hvalil s svojo učenostjo. Pismeno je občeval s prvimi učenjaki sveta, n. pr. z znanim italijanskim jezikoslovcem Ascolijem, poznali so ga vsi kot izvrstnega orijentalista. Najljubši je bil Kocjančiču hebrejski jezik, katerega je imel po polnem v svoji oblasti. Spisal mu je slovnico in dal natisniti tudi več pesnij in govorov v tem jeziku. Zraven hebrejščine je negoval najbolj arabščino, katero je poznal v pismenem in ljudskem jeziku. Znal je pa tudi sirski, aramejski, perzijski, koptovski in turški (z madjarščino vred). Ali Kocjančič je bil pravi Mezzofante. Razven klasičnih jezikov — grškega, latinskega in sanskrita — govoril je vse važnejše moderne jezike: slovanske, nemški, italijanski, francoski, angleški in španski. Poznal je pa tudi romanska narečja: portugalsko, katalonsko-provancalsko, vališko, ladinsko in furlansko. Od slovanskih jezikov gojil je poleg svojega materinega še staroslovenskega, potem srbskohrvaškega, češkega, lužičkega, poljskega, ruskega in bolgarskega. Kolika škoda, da tako učen človek ni našel sebi prikladnejšega mesta na kaki orijentalni akademiji!

Digitized by Google

Prevelike zasluge si je pridobil Kocjančič tudi za napredek slovenskega jezika. V semenišči je bil začel poučevati tudi staro slovenščino z ozirom na bogoslovce s kvarnerskih otokov, kjer se maša streže glagoljaški. Ali to ni bilo po volji nekaterim visokim gospodom, in zato je Kocjančič opustil svoje poučevanje. Usmiljene sestre v Gorici je poučeval dolgo let v slovenščini — brezplačno. Največ vpliva pa je imel na svoje bogoslovce, katerim je z besedo, vzgledom, dobrim svetom in posojevanjem knjig cepil ljubezen do slovenščine. Pod njegovim vodstvom so poslovenili goriški bogoslovci „Starega Urbana“ in je Blažič spisal „Zgodovino goriške nadškofije“.

Slovenski Kocjančičevi spisi so z večine popularnega sedržanja, pisani v lahkoumevni, pravilni slovenščini, objavljeni po raznih tiskovinah in listih, n. pr. v „Novicah“, „Zgodnji Danici“, „Slov. Bčeli“, „Šolskem Prijatelji“, „Glasu“, „Besedniku“ „Slovenci“, „Večernicah“ in „Koledarji“ družbe sv. Mohora. Samostalne knjige je izdal l. 1851: „Šestindvajset povesti za mlade ljudi“ in „Povesti F. Soaveta“, iz italijanskega poslovenjene, (drugo nepopravljeno izdanje l. 1869). Ti dve knjigi sta v jezikovnem obziru še jako nepopolni. Boljša je že naslednja, l. 1853 izdana: „Životopis in pridige Jos. Stiebelna dekana v Ločniku“. Ob istem času je sestavljal tudi slovenske šolske knjige, natisnjene v Trstu. Dalje je spisal predgovor k Janežičevemu „Zgodovinskemu katekizmu“, katerega je izdalo društvo sv. Mohora l. 1863. Naslednjega leta izdal pri Seitzu v Gorici knjižico „Marija Celj nad Kanalom“. Istega leta pride od njega na svetlo tudi molitvena knjiga „Popotni tovarš pobožnega kristjana“ in še dve menj važni molitveni knjižici. Za Zakrajškov „Goriški letnik“ l. 1864. je spisal Kocjančič veliko sestavkov, zlasti pa „Zgodovino goriške grofije“. Poslednja njegova večja knjiga je bila po G. Erhardu predelano „Kristusovo življenje in smrt v premišljevanjih in molitvah“, katero je izdala družba sv. Mohora l. 1868—1870.

Poleg tega je napisal Kocjančič še vse polno večjih znanstvenih sestavkov skoro samo zgodovinskega sedržanja. Poleg jezikoslovja mu je bila domača zgodovina najmilejši predmet. Na to ga je opozorilo bivše „Društvo za povjestnicu jugoslavensku“ v Zagrebu, ki je bilo ustanovilo svoj list „Arkiv“ in razposlalo po vseh jugoslovenskih deželah veliko vprašanj o starinah in zgodovinskih poročilih posameznih krajev in okrožij. Kocjančič je poslal že leta 1852. „Odgovore na vprašanja društva za jugosl. povjestnico“, ali ker jih društvo

Digitized by Google

ni hitro priobčilo, dal jih je (prvih dvanajst) med tem v „Slov. Bčeli“ l. 1853. natisnit. Še le l. 1854. prinese tretji zvezek Arkiva tudi Kocjančičeve odgovore v slovenskem jeziku. (V istem zvezku se nahajajo tudi trije odgovori ranjkega svetolucijskega župnika Tomaža Rutarja glede tolminskih starin in vraž.) V teh „odgovorih“ opisuje Kocjančič med drugim tudi „Beneško Slovenijo“, vasi in število prebivalcev ter spomina tudi njih književnosti, n. pr. „Abece Slovienski“, kateri je bil l. 1852. v Benetkah natisnen v benečanskem narečji. V „Sl. Bčeli“ l. 1853. (kakor tudi v „Prijatlu“ l. 1855) je pisal Kocjančič veliko o Nemškorutarjih na Tolminskem. L. 1855. je prinašal Einspielerjev „Prijatel“ njegove izvrstne, z veliko pohvalo vzprijete „Zgodovinske črtice, nabrane po Goriškem“, v katerih omenja vse važnejše kraje, njih pridelke, šege in nošo po Goriškem.

Novo delovanje na polji domače zgodovine je začel Kocjančič, ko so leta 1874. v Gorici osnovali škofijski list „Folium periodicum archidioeceseos Goritiensis“. V ta list je pisal poleg biblijskih preiskav (n. pr. „De historia creationis Mosaicae“, o Gogu in Magogu itd.) zlasti zgodovinske članke, katerih namen je bil pojasniti vso zgodovino goriške nadškofije, njenih samostanov in fará. L. 1875. je spisal v „Folium“ (in dal tudi posebe natisniti) pregledno zgodovino „Historia archidioeceseos Goritienis“. L. 1877. pa je začel po navadi starih možakov z veliko zgovornostjo in obširnim pojasnovanjem opisovati pojedine fare na Goriškem, njih cerkve, ustanove, prepire, izpremembe in njih dušne pastirje. Do svoje smrti je opisal že lepo število slovenskih in furlanskih far ter priobčil prevažnih zgodovinskih poročil, katera so mu z večine pošiljali dotični župniki. Ta opisovanja niso le vredna, da se stavijo na stran Orožnovim v mariborskem šematizmu („Das Bistum Lavant“), nego presezajo jih celó po svojem zlogu in po svoji natančnosti. Ona so pravi temeljni kameni, na katerih bode skoro mogoče sezidati popolno in natančno zgodovino Goriške grofije. Škoda prevelika, da je obdelovalec teh kamenov še pred končanim delom umrl!

Če tudi je Kocjančič veliko napisal v latinskem in hebrejskem jeziku, vender imajo za nas največjo vrednost njegovi slovenski proizvodi. Kocjančič je v slovenščini neizrečeno napredoval in zadnja desetletja pisal prav lep, gladek in lahkoumeven jezik. Le nekaterim radikalnem novostim ni bil poseben prijatelj in smešno je trdil n. pr. (v goriškem „Glasu“), da naš „ka“ (mesto „da“) izvira od italijanskega „che“. Tudi „purizem“ mu ni bil povšeči in kazal je vedno na Srbe,

Digitized by Google

katerim dobro služijo turške besede. Kljubu temu pa si je pridobil kot pisatelj stalno veljavno mesto v slovenski literaturi.

(Konec prihodnjič.) Simon Rutar.

Klara Milič.

Povest J. S Turgeneva.

To novo delo J. S. Turgeneva, katero smo že naznanili v 3. številki „Ljublj. Zvona“, izšlo je v janvarskem zvezku „Vêstnika Evropy“. Prvotni napis mu je bil „Po smrti“, kar si moremo tudi tolmačiti, seznanivši se z vsebino te novele. Ali je prvotni napis premenil Turgenev sam, ali pa Stasuljevič, urednik Vestnikov, ni znano. Kakor vsi Turgeneviji spisi je tudi ta novela jako zanimivo pisana ter bogata lepih epizod. Glavni obseg jej je ta:

Vzpomladi l. 1878. je živel v Moskvi mlad človek dvajsetih let, Jakob Aratov; pri njem je bivala njegova teta, stara devica petdesetih let, Platonida Ivanovna. Nekoliko let prej se je preselil v Moskvo njegov oče, ne baš posebno bogat plemenitaš v T . . . i guberniji. Kupil je hišo v oddaljeni ulici v Moskvi ter se tam udomačil s svojim sinom Jakobom in s Platonido, katero so pa sploh v hiši imenovali Platošo. Mati Jakobova je umrla še jako mlada. Jakobov oče se je pečal mnogo z medicino in je vedno tičal v knjigah. Zanimal se je za kemijo, mineralogijo, entomologijo in botaniko ter zdravil svoje bolnike z zelišči in metaličnimi krogljicami; ker je sam za se živel, držali so ga sosedje za čarodejnika. Umrl je dve leti potem, ko se je bil preselil v Moskvo. Jakob Aratov je poslušal kolegije na fizikalično-matematični fakulteti, a kmalu je zavoljo slabega zdravja tudi to opustil ter se sam za se pečal z vedo. Jakob je bil duhovit, kakor njegov oče ter je podedoval vse njegove lastnosti. Zahajal ni v nobeno družbo, bal se je celo ljudij; občeval je le s svojo teto Platošo, katera je pa pri vsaki drugi besedi vzkliknila „Gospodi, pomozi!“ Jakob se je pečal posebno s fotografiranjem, kar pa Platoši ni ugajalo, ker je bil slabega zdravja.

Ta mladi samotar se je seznanil z nekim Kupfrom, ki se je izdajal za arhitekta. Nikar ne mislite, da je bil Kupfer Nemec, čutil se je Rusa z dušo in telesom, nemški celó znal ni in zasmehoval je Nemce. Kupfer je bil lep, črnolas mož, male postave in velik čestilec ženskega spola, katerega se je tako izogibal Aratov. Jakobu je jako dopadala

Digitized by Google

dobrodušna odkritosrčnost Kupfrova. Kupfer je obiskoval koncerte in druge veselice; za taka poročila pa se je zanimal Jakob. Kupfer je večkrat zahajal k Jakobu; kajti Aratov je bil gostoljuben in je večkrat pogostil svojega znanca.

Tedaj pa je živela v Moskvi neka gruzinska kneginja, katera je bila velika prijateljica umetnosti. V njenem salonu so se shajali razni umetniki; imela je vedno družbo. Tudi Kupfer je zahajal v njeno hišo. O njej so govorili ljudje čudne stvari; pravili so, da je v vsacem mestu pustila toliko obdarovanih, kolikor upnikov. Živela je zdaj v tem, zdaj v onem mestu. Dolgo se je moral Kupfer truditi, da je vender jedenkrat tudi Aratova spravil v to hišo. A Aratovu ta družba ni ugajala: kmalu jo je zapustil.

Šest nedelj pozneje je obiskal zopet Kupfer Jakoba Aratova ter ga povabil na neko veselico v dobrodelne namene, kateri je bil tudi on soaranžer. Poudarjal je posebno, da bode sodelovala neka jako nadarjena gospica. „Saj si jo vender videl pri kneginji," omeni Kupfer. Aratov se je nekako zganil. — „Kako jej je ime?" vpraša ga Aratov. — „Klara!" odgovori Kupfer. „Klara Milič bo pela pesen Glinkovo in neko pesen Čajkovskega in deklamovala bo pismo Tatjanino iz Puškinovega Evgena Onegina. Jutri bo ta koncert v Ostoženki ob poludveh popoldne. Ali hočeš vstopnico?" — Aratov vzame vstopnico ter ukaže Platoši, ki je ravnokar stopila v njegovo sobo, da naj Kupfru izplača pet rubljev. Kupfer se je tedaj poslovil od Aratova; Aratov pa ga še vpraša: „Nima li črnih očij?" — „Kakor oglje!" odgovori mu Kupfer ter gre dalje. Platoši pa se je čudno dozdevalo vedenje Jakobovo; zato ga vpraša: „Jaša, kaj ti je? kaj ti nedostaje?" Se ve da je bil zopet refrên teh besedij: „Gospodi, pomozi!"

Drugi dan pa je šel Aratov h koncertu. Turgenev nam tu jako klasično opisuje posamezne sodelovalce na tem koncertu in njih vspeh. Glavna sodelovalka je bila Klara Milič. Ko je ona nastopila, pozdravilo jo je z velikim navdušenjem občinstvo. Klara je bila krasno črnooko dekle devetnajstih let. Nje obraz je izraževal nekako melanholijo. Aratov se je spomnil, da jo je videl tisti večer pri gruzinski kneginji. Ko je pela Glinkovo: „Tolko uznal ja tebja", gledala je na Aratova. In tudi Aratov je zrl na njo, in zdelo se mu je, da so njene oči vedno nanj obrnene. Ko je konečno deklamovala Tatjanino pismo iz Evgena Onegina ter svojo nalogo izvrstno izvêla, ploskali so jej od vseh stranij, le Aratov je stal miren in tih na svojem prostoru. Kupfer ga tedaj

Digitized by Google

povpraša, kako mu je dopadlo petje Klarino. Aratov pa mu odgovori: „Lep glas ima sicer, a nima vaje.“ — Po koncertu ga je hotel Kupfer Klari predstaviti, v kar pa ni privolil Aratov. Šel je nemiren domov; čudno se mu je dozdevalo vedenje Klarino proti njemu; mislil si je, da ga je morebiti Klara začela ljubiti, a v svoji fantaziji si je slikal drugače tisto dekle, katera bodi njegova bodoča soproga. In vender se ni mogel iznebiti misli na Klaro Milič. Nekaj časa prej je bral Walter Skottov roman „Sen Ronanskija vodi“. Junakinja v tem romanu se imenuje Klara Mobray. Tej osobi je posvetil neki ruski pesnik pesen, katera se končava:

„Nesčastnaja Klara! Bezumnaja Klara!
Nesčastnaja Klara Mobray!“
(Nesrečna Klara! Brezumna Klara!
Nesrečna Klara Mobray!)

Aratov je znal te verze na pamet in nehoté so mu blodili zdaj po glavi. Nesčastnaja Klara! Bezumnaja Klara! Teta Platoša pa je opazila njegov nemir, zato mu pravi: „Tam na veselici si gotovo srečal damo z dolgim repom („hvostovozko“, tako je Platoša vedno govorila o damah, katere so se nosile po novi modi.) — Bila je lepega obraza, sukala se je okoli tebe (Platoša je vse to v dejanji predstavljala) — delala je z očmi take kroge (Platoša je v tem trenutku delala kroge v zraku). — Ti nisi tega navajen, dopála ti je. Pa to vse ni nič! Jaša, le pij zvečer čašo čaja in dobro bo! Gospodi, pomozi!“

Jakob pa jo je slušal in spal je trdno spanje.

Drugi dan je dobil list sledečega obsega: „Ako uganete, kdo Vam je pisal, in ako Vam to ni nadležno, pridite jutri proti peti uri na Tverskij bulevard in pričakujte me. Mudili se ne bodete dolgo. Jako važno je. Le pridite!“ — List ni bil podpisan; Aratov pa je vender le vedel, kdo mu je pisal. Sklenil je, da ostane doma ter ne gre nikamor. Drugi dan pa vender ni mogel ostati doma. Neka čudna moč ga je gnala iz hiše. Šel je na Tverskij bulevard in ni dolgo čakal. Kmalu je prišla Klara. Njen obraz je zakrivala tančica, tako da ga Aratov ni mogel videti. — „Hvala lepa, da ste prišli!“ — nagovori ga ona. „Morebiti me bodete obsodili. Moje vedenje je v istini čudno. . . Ko bi Vi vedeli! Toliko sem Vam hotela povedati! In kako naj vender to storim!“ — Upognila sta na drugo pot, ki je bila bolj zapuščena. „Prišel sem,“ odgovori jej Aratov, „da pozvem, zakaj ste me sem privabili, mene, Vam po polnem neznanega moža, kateri je le po Vašem obnašanji na zadnjem koncertu mogel ugeniti, kdo mu je pisal. Slušati Vas hočem,

Digitized by Google

povejte mi, s čim Vam morem služiti! Čudim se pa vsakako, ko vender sam zase živim. — —“ Zdajci pa je ona obrnila oči vánj; v njenih očeh so zasijale svetle solze, obraz njen pa je izražal tajno žalost. — „Ah, zakaj ste Vi taki, zakaj!“ vzdihne ona. „Vi me niste razumeli, Vi niste pomislili, kako težko sem se odločila Vam pisati! . . Jaz nespametna! O Bog, kako sem jaz pač nespametna! Kako neumna sem jaz in tudi Vi! Fuj!“ — In ona se je začela ironično smejati ter je odšla. On je šel tudi domov: jezil se je pa, da se je tako osmešil. Vsakdor pa si lahko misli, kako se je pri tem rendezvouz obnašal Aratov, ki ni nikamor zahajal. Platoša pa je mrmrala sama zase: „Začel je, njemu je še le petindvajset let, tako, tako kmalu!“ —

Prihodnji dan je bil ves pobit in za nobeno delo sposoben. Upal je, da mu bode Klara še jedenkrat pisala, a varal se je. Sklenil je tedaj, da pozabi po polnem nje, kar je tudi storil. Bavil se je zopet z raznovrstnimi predmeti ter poprijel se tudi slikarstva. Tri mesece po tem večeru mu je prišla stara številka „Moskavskih Vedomostij“ v roke. Tu je čital, da se je igralka Klara Milič zavoljo nesrečne ljubezni otrovala. V začetku ta vest ni vplivala na njegov dušni stan, pozneje pa so se mu oči napolnile s solzami. Ta vest se mu ni zdela verjetna. Napotil se je h Kupfru, da pozve podrobnosti iz Klarinega življenja. Ta mu pove, da se je pisala za Katarino Milovidov. Njena mati in njena sestra živita še v Kazanu. Zavolj družbinskih razmer je pobegnila iz očetove hiše, pridružila se igralcem ter tako prišla v Moskvo. Zadnje dni svojega bivanja v Moskvi je bila jako otožna. Šla je potem v Kazan. —

Drugi dan se ni mogel Aratov znebiti misli na Klaro, vender je bil še precej miren. Po noči pa se mu je v sanjah prikazala Klara ter mu rekla: „Ako hočeš zvedeti, kdo sem, pojdi tjà!“ Aratov ni mogel več zaspati, sklenil je za trdno, da se pelje v Kazan. Ko je drugi dan svoj sklep razodel Platoši, odgovarjala mu je to potovanje, a on se ni dal pregovoriti.

Ko je prišel v Kazan, šel je takoj k materi Klarini. Ta mu odgovori, naj se obrne na Klarino sestro Ano. Ta mu je povedala mnogo iz Klarinega življenja. Ko se je zasukala govorica na Klarino smrt, reče mu Ana: „Katrica, da se je iz nesrečne ljubezni otrovala? A jaz nič ne vem o tem. Drugi so bili pač v njo zaljubljeni, ona pa v nobenega!“ Pokazala mu je tudi Klarino sliko in njen dnevnik. Na nekem listu dnevnikovem pa je bilo zapisano: „Moskva. — Vtvorek — junija. Pela in deklamovala sem na neki veselici. Denašnji dan je zá-

Digitized by Google

me pomenljiv. On naj določi mojo usodo. (Ta stavek je bil podčrtan.) Videla sem ga zopet. Ne, ne, ne! Jaz moram zopet nazaj . . .!

Prosil jo je, da mu naj posodi njeno sliko in ta dnevnik. „Ali ste mojo sestro ljubili?“ povpraša ga ona. „Da, ljubil sem jo in jo še ljubim,“ odgovori jej. Ona mu podari sliko in mu posodi dnevnik. Iz dnevnika pa je izrezal list, na katerem so stale one besede zapisane ter jej dnevnik dal zopet nazaj. — Ko je prišel zopet v Moskvo, mislil je vedno na Klaro. Slikal je Klarino podobo ter bil prepričan, da je on njeno smrt zakrivil. Po noči ni mogel zaspati. Dozdevalo se mu je, da sliši Klarin glas. „Si li ti?“ šepetal je. Prižgal je luč in gledal po sobi. Ničesar ni mogel zapaziti. Ugasnil je zopet luč. Zdelo se mu je zopet, da nekdo na lehko stopa po sobi. „Jaz sem, jaz!“ šepeta nekdo. On napravi zopet luč, a ne zapazi ničesar. Uleže se zopet k počitku; ko se skloni na postelji, zapazi pred seboj Platošo. V spanji je kričal: „Pomagajte, pomagajte!“ in teta je prišla pogledat, kaj se mu je zgodilo. Zaspal je potem in v jutro, ko se je probudil, čutil se je zdravega. Napotil se je h Kupfru, da še kaj pozve iz Klarinega življenja. Kupfer mu pove, da je Klara še ves akt igrala, ko se je že bila otrovala. — Po noči pa je imel zopet čudne sanje. Bil je bogat posestnik. Njegov oskrbnik mu je razkazoval posestvo ter ga pripeljal k jezeru, ki je ležalo na njegovi zemlji. On stopi v zlat čoln ter se vozi po jezeru. Na dnu zapazi neko bitje, ki je v svojih krempljih držalo majhno steklenico, katera je bila napolnjena z neko tekočino. „Ne vznemirujte se,“ zakliče mu oskrbnik. „Nič ni! To je smrt!“ Najedenkrat nastane hud vihar in prikaže se mu Klara. S steklenico se je približala svojim ustnicam; občinstvo jej ploska; on pa začuje besede: „Ti si mislil, da bo iz vsega tega komedija! Ne, ne, tragedija je, tragedija!“ On se prebudi ter se ves trese. „Klara, si li ti?“ zašepeta on. — „Da, jaz sem!“ začuje on. — „Tedaj te moram videti!“ odgovori on in zapusti posteljo. Ustavi se sredi sobe ter govori tako: „Si li ti tukaj, Klara; ako me vidiš in slišiš, prikaži se mi! Ako je ta moč, katera tako vpliva na me, tvoja, prikaži se mi! Ako veš, kako žalujem, da te nisem razumel, prikaži se mi! Ako je ta glas, katerega sem čul, tvoj glas, — ako je čut, kateri me je premagal, ljubezen, prikaži se mi! Ako si sedaj prepričana, da te ljubim jaz, kateri do zdaj nisem nobene žene ljubil; ako si preverjena, da te zdaj po tvoji smrti neizmerno ljubim; ako nečeš, da obupam, prikaži se mi, Klara!“ Ko se obrne, zagleda na počivalniku podobo Klarino. Ona pa je gledala na stran. On poklekne pred njo ter jo prosi, naj ga vsaj pogleda. Klara

Digitized by Google

pa se ozre nanj; oči so jej zaplamtele, lice se jej je zarudelo in nasmehljala se mu je tako prijazno. „Zdaj sem rešen!“ vzklikne on. „Zmagala si ti! Vzemi me s seboj! Ti si moja, jaz sem Tvoj!“ Približa se jej, poljubi jo, neizmerno je srečen. Krik se začuje po sobi. Platoša prihiti v sobo; Aratov je bil nezavesten. „Jaša! Jašenka! Jašenjonoček!“ jadikuje Platoša ter ga po dolgem trudu vzdrami iz nezavesti.

Prihodnji dan je ostal v postelji. Teta Platoša je bila v veliki skrbi zavoljo njega, za tega delj pošlje po zdravnika Paramona Paramonoviča. Ta je spoznal, da ima Aratov srčno napako in da ga trese mrzlica. Zapisal je nekaj zdravil ter potem odšel. Ko ga je Platoša vprašala, je li bolezen nevarna, pokazati jej je hotel vso svojo učenost ter jej odgovoril, da se zdaj še ne da povedati. Jakob je zagotávljal teto, da je srečen in zadovoljen in nikakor ni hotel dopustiti, da bi Platoša ostala pri njem čez noč. Teta ga je zapustila ter zadremala v svojem naslonjači, ko jo vzdrami strašen krik iz spanja. Prihiti k Aratovu, kateri je nezavesten ležal. Lotila se ga je huda mrzlica; čez nekaj dnij je umrl. Pred svojo smrtjo je še prišel k zavesti. „Teta“, rekel je svoji teti, „zakaj se jokaš, ker moram umreti? Ali ne veš, da je ljubezen silnejša od smrti? O, smrt, kje je tvoje žélo! Nikar se ne jokaj! Vesêli se, kakor se jaz veselim!“

In zopet so se nasmehljale njegove ustnice, na njegovem lici je zasijal izraz sreče in zadovoljnosti. Platoše se je polastila neizmerna žalost; — njen ljubljeni Jaša pa se je za večno združil s svojo Klaro! — —

To je bistvena vsebina tega najnovejšega umotvora slavnega Turgeneva. Kakor se čuje, piše zdaj Turgenev nov roman katerega hoče še v teku tega leta objaviti. Bog daj, da bi nas v kratkem razveselil z novim plodom svoje muze!

Aleksander Hudovernik.

Slovenski glasnik.

Slovenske novine l. 1883. V Slovencih izhajo letos te novine:

1. *Novice* gospodarske, obrtniške in narodne, XLI. leto, v Ljubljani, po jeden pot na teden na celi poli v 4ki. Odgovorni urednik Alojzij Majer, glavni urednik dr. Jos. Poklukar. Tiskarna: J. Blaznikovi dediči.

2. *Zgodnja Danica*. XXXVI. leto, v Ljubljani, tednik, na celi poli v 4ki. Urednik L. Jeran. — Tiskarna: J. Blaznikovi dediči.

Digitized by Google

3. *Slovenski Prijatelj.* XXXI. tečaj, v Celovci, po jeden pot na mesec na 3 in več polah v 8ki. Urednik Andrej Einšpieler. — Tiskarna družbe sv. Mohorja.

4. *Državni zakonik* za kraljevine in dežele v državnem zboru zastopane. Leto 1883. XXXII. tečaj, na Dunaji v 4ki. Urednika M. Cigale in Jos. Stritar. — C. kr. dvorska in državna tiskarna.

5. *Deželni zakonik* za vojvodino Kranjsko. Leto 1883., XXIII. tečaj, v Ljubljani v 4ki, s slovenskim in nemškim tekstom. Translator Fr. Levec. — Tiskata Klein in Kovač.

6. *Učiteljski Tovariš.*. List za šolo in dom. XXIII. leto, v Ljubljani, vsak mesec dvakrat po jedno polo v veliki 8ki. Urednik Andrej Praprotnik. — Tiskar R. Milic.

7. *Slovenski Gospodar.* List ljudstvu v pouk. XVII. leto, v Mariboru, politični tednik na celi poli v 4ki. „Slov. Gospodar“ ima vsak mesec po 2 prilogi, vselej po 4 strani obsežni: „Cerkveno prilogo“ in „Gospodarsko prilogo“. Odgovorni urednik Anton Brožè; glavni urednik prof. dr. L. Gregorec. — Tiskar J. Leon.

8. *Slovenski Narod.* XVI. leto, v Ljubljani, dnevnik, na celi poli v fol. Odgovorni urednik M. Armič, glavni urednik Ivan Železnikar. — Narodna Tiskarna.

9. *Brencelj* v lažnjivi obleki. XV. leto, v Ljubljani, vsak mesec po dvakrat, na poli v 4ki. Urednik Jakob Alešovec. — J. Blaznikovi dediči.

10. *Vrtec.* Časopis s podobami za slovensko mladino. XIII. leto, v Ljubljani, mesečnik na celi poli v 8ki. Urednik Ivan Tomšič. — Tiskata Klein in Kovač.

11. *Gospodarski List.* Glasilo c. kr. kmetijskega društva v Gorici, po jeden pot na mesec, na celi poli v 8ki. Odgovorni urednik Anton Klobučar, glavni urednik Fr. Povše. — Paternollijeva tiskarna.

12. *Soča.* XIII. leto, v Gorici, tednik na celi poli v fol. Urednik A. Fabijani, glavni urednik prof. dr. A. Gregorčič. — Hilarijanska tiskarna.

13. *Slovenec.* Političen list za slovenski narod. XI. leto, v Ljubljani, po trikrat na teden, na celi poli v fol. Odgovorni in glavni urednik Jos. Jerič. — Katoliška Tiskarna.

14. *Slovenska Čebela.* Družbeni list za prijatelje čebelarstva po Kranjskem, Štajerskem, Koroškem in Primorskem. XI. leto, v Ljubljani, vsak mesec po jeden pot na celi poli v 8ki. Urednik Jos. Jerič. — Tiskata Klein in Kovač.

15. *Naznanila.* Na svetlo daje c. kr. kmetijska družba na Kranjskem, XIV. tečaj, v Ljubljani, v zvezkih po 2—6 pol obsežnih v 8ki, s slovenskim in nemškim tekstom. Urednik Andrej Brus. — J. Blaznikovi dediči.

16. *Edinost.* Glasilo slovenskega političnega društva za Primorsko. VIII. leto, v Trstu, po dvakrat na teden na celi poli v fol. Odgovorni urednik Josip Milanič, glavni urednik Viktor Dolenjec. — Nova tiskarna pod vodstvom F. Hualc.

17. *Cvetje z vrtov sv. Frančiška.* Mesečni list za verno slovensko ljudstvo, zlasti za ude tretjega reda sv. Frančiška. IV. leto, v Gorici, po 2 poli na mesec v 8ki. Urednik P. Evstahij Ozimek. — Hilarijanska tiskarna.

Digitized by Google

18. *Popotnik.* List za šolo in dom. IV. leto, v Mariboru, po dvakrat na mesec na celi poli v 8ki. Urednik M. Nerat. — Tiskar J. Leon.

19. *Cerkveni Glasbenik*, organ Cecilijinega društva v Ljubljani, V. leto, po jedenkrat na mesec v 8ki. Urednik Janez Gnezda, urednik glasbene priloge Anton Förster. — Tiskar R. Milic.

20. *Kres.* Leposloven in znanstven list. III. leto, v Celovci, mesečnik, vselej po 3—4 pole v 8ki. Urednik prof. dr. Jakob Sket. — Tiskarna družbe sv. Mohorja.

21. *Ljubljanski Zvon.* Leposloven in znanstven list. III. leto, mesečnik, vsak zvezek po 4 pole v 8ki. Urednik Fr. Levec. — Narodna Tiskarna.

22. *Slovenski Pravnik.* III. leto, v Ljubljani, mesečnik, po 2 poli v m. 8ki. Urednik dr. Alfonz Moschè. — Narodna Tiskarna.

23. *Šola.* Glasilo Goriških učiteljev. III. leto izhaja v Gorici brez določenega obroka v zvezkih po 2 poli obsežnih v 8ki. Urednik V. Černic. — Hilarijanska tiskarna.

24. *Mir.* II. leto, v Celovci, po dvakrat na mesec na celi poli v mali 4ki. Urednik Filip Haderlap. — Tiskarna družbe sv. Mohorja.

25. *Ljudski Glas.* II. leto, v Ljubljani, po dvakrat na mesec na celi poli v fol. Urednik Ferdinand Suhodobnik. — Tiskarja Ig. pl. Kleinmayr in Fedor Bamberg.

[26. *Kmetski Prijatel.* Der Bauernfreund. Z „Gospodarsko prilogo“. II. leto, v Celji, izhaja drugo in četrto nedeljo v meseci na celi poli v 4ki. Urednik dr. Edvard Glantschnigg. — Tiskar Janez Rakusch.]

27. *Škrat.* Zabavno-zbadljiv in šaljiv list. I. leto, v Ljubljani, po dvakrat na mesec po polu pole v 4ki. Urednik Janko Pajk. — Narodna Tiskarna.

28. *Obrtnik.* Der Gewerbsmann. I. leto, v Ljubljani, vsak mesec po jeden pot na celi poli v 8ki, s slovensko-nemškim tekstom. Urednik Matej Kunc. — Tiskata Klein in Kovač.

Poleg teh listov tudi *„Laibacher Diocesanblatt“*, ki se tiska v Narodni Tiskarni, prinaša mnogo slovenski pisanih razprav.

Število slovenskih časopisov je lep dokaz o marljivosti, žilavosti in o rodoljubji malega naroda našega, ki šteje uradno samo 1,192.000 duš.

Miklošičeva slavnost. Iz Ptuja smo prejeli ta dopis: Dné 20. novembra t. l. bode praznoval vseučiliški profesor in dvorni svetovalec dr. Fr. vitez Miklošič na Dunaji sedemdesetletnico svojega rojstva in štiridesetletnico svojega delovanja na polji slovanskega in primerjajočega jezikoznanstva. Ni nam treba opisovati njegovih zaslug, znane so vsakemu izmed nas, znane so po vesoljnem svetu. On je postavil temelj zdanji slavistiki, njegovi učenci sedé na stolicah slovanskim jezikom po vsej Evropi, on je sin zemlje slovenske, sin, kakeršnega drugi večji narodje nahajajo le redkokrat med svojimi.

Zato se je že preteklo leto v Ljutomeru, v čigar okolici, v Radomerščaku, je zagledal svojega življenja dan slavni sin naroda slovenskega, zbral odbor, da stori potrebne priprave za slavnost. Odborniki so: prof. J. Šuman in Puklj Radosl. za Dunaj; dr. Klemenčič za Gradec; dr. Radaj in dr. Jožef Pajek za Maribor; dr. Sernec in prof. Žolgar za Celje; Grasselli, prof. Pleteršnik in prof. Levec za Ljubljano; prof. Glaser in prof. Jesenko za Trst;

Digitized by Google

prof. Erjavec za Gorico; prof. Einšpieler in dr. Sket za Celovec; prof. Hubad in dr. Gregorič za Ptuj; Raić Bož. in dr. Požar za Haloze; župnika Borovnjak I. in Žižek Belotinski za Prekmursko; dr. Gršak Iv., dr. Žižek, Jesih, Kranjec V. za Ormož. Ljutomerski odborniki: gg. Kukovec Iv., župnik Šrol Fr., dr. Mravljak, Simonič, Jurkovič, Sršen, Gomilšak, Horvat, Kril, Kovačič, Šlambergar.

Jednoglasno je poverila zbrana gospoda vseučiliškega profesorja v Gradci dr. G. Kreka s predsedništvom in radostni so pozdravili Slovenci in učenjaki novico o namerovani svečanosti Miklošičevi.

Narod slovenski pokaže s tem činom, da zna ceniti svoje duševne velikane, da se zaveda, da tudi on, akoravno malo, pomaga po svojih sinovih vesoljnemu razvitju vednosti in naobraženja.

Na velikonočni ponedeljek se je zbralo v Ptuji v čitalnični dvorani dvajset odbornikov, da se dogovoré o programu in določijo dan slavnosti.

Predsednik čitalnični, g. dr. Gregorič, pozdravi zbrane odbornike; g. prof. dr. G. Krek prečita več pisem gospodov, katerim okoliščine niso dopuščale, da bi se bili udeležili seje. Med temi je razveselilo navzočne posebno pismo dunajske „Slovenije“, naznanjujoče, da hoče proslaviti tudi učeča se mladež svojega učitelja, ker kaže, kako vroče spoštuje vsa akademična mladež Miklošiča. In celó od bratov naših onkraj Mure je prinesel brzojav srčen pozdrav po velezaslužnem prekmurskem Žižku.

Miklošič sam pravi v svojem pismu do predsednika, kako ga je razveselila nakana slavnosti. „Ali moje slabo zdravje mi ne dopušča udeležiti se slavnosti. Recite, lepo Vas prosim, vsem mojim prijateljem v mili moji domovini in po drugih slovenskih deželah, kolikosem jim hvaležen začast, meninamenjeno.“ — Ni mi treba praviti, kako so sezale te besede v srce vsem zbranim.

Za podpredsednika si izvoli zbor gospoda deželnega poslanca J. Kukovca iz Ljutomera, za tajnika g. župnika B. Raića, katerega je sicer ovirala bolezen — od katere je pa zdaj že okreval na radost vsem rodoljubom, — da ni mogel priti v Ptuj, za blagajnika pa g. župnika Šrola v Ljutomeru.

Po natančnem pretresovanji — seja je trajala od 5. do 8. ure — dogovorili so sledeče: predsednik prevzame dopisovanje z učenjaškimi krogi, iz katerih je povprašalo že več učenjakov z Angleške, z Ruske, z Nemške in od drugod, kaj in kako bo s slavnostjo, da bi se je mogli udeležiti. Tajnik prevzame nalogo, da se bodo spoznale zasluge Miklošičeve med prostim ljudstvom in med Slovenci sploh. Podpredsednik in blagajnik preskrbita prostor za slavnost in se trudita za gmotno stran svečanosti.

Slavnost se bo vršila 2. septembra tega leta v Ljutomeru. Ptujski pevci bodo skrbeli za petje, ormoški narodnjaki za prevažanje gostov iz Ormoža v Ljutomer, ljutomerski pa za godbo.

Načrt vsej slavnosti je: 1. predsednikov pozdrav. 2. slavnostni govor B. Raićev. 3. petje in godba. Predsednik bo naprosil g. dr. Murška v Gradci, da bo bral ta dan v Ljutomeru slovesno sv. mašo in bode povabil slavljenca še jedenkrat, naj blagovoli priti k svečanosti, ako mu dopušča zdravje.

G. B. Raić je spisal po zapuščini Cafovi „dodatek k Miklošičevemu slovarju“ in je prosil Matico Slovensko, naj bi založila to delo. Žal, Matica ni ho-

Digitized by Google

tela prevzeti tega dela. Zató sklene odbor prositi Matico še jeden pot, naj bi izdala ta spis Cafov, ker je tako njena naloga izdavati znanstvene slovenske spise. (Ultra posse nemo tenetur! Ured.)

Po seji so se zbrali odborniki zopet v čitalnični dvorani, kjer so pokazali ptujski pevci in ptujske pevke svojo spretnost ter razveseljevali zbrano množico do trde noči. H.

Tri nove šolske knjige v jednem tednu, to je gotovo vesela literarna novica, ki jasno priča o neumorni delavnosti naših profesorjev! Te dni so namreč prišle na svetlo te knjige:

1. Fizika za nižje razrede srednjih šol. Spisal Andrej Senekovič, c. kr. profesor v Ljubljani. V berilo je vtisnenih 200 slik. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr et Fedor Bamberg v Ljubljani 1883, 8, 228 str. Cena knjigi 1 fl. 80 kr., v platno vezani 1 fl. 95 kr. Kakor vsem Bambergovim šolskim knjigam, tako je tudi tej tisk jako razločen, kakeršnega zahtevajo naučno-ministerski ukazi; papir je čeden, podobe lepe in sploh vsa vnanja oblika očem prijetna; o nje vsebini pa prinesemo v kratkem obširnejše poročilo iz strokovnjaškega peresa.

2. Abecednik za slovenske ljudske šole. Sestavil Andrej Praprotnik, nadučitelj in ravnatelj I. mestni petorazredni deški ljudski šoli v Ljubljani. Založil ter prodaja Matija Gerber, bukvovez; natisnil Henrik Mercy v Pragi 1883, 8, 78 str. Cena trdo vezani knjigi s platnenim hrbtom 20 kr. — Učitelji naši si zdaj lehko izbirajo, ker imajo poleg Miklošičevega in Žumer-Razingerjevega abecednika še Praprotnikovega, ki je sestavljen po najvažnejših pedagogično-didaktičnih načelih in učnih predpisih ter, oprt na mnogoletne skušnje pisateljeve, obseza vse, kar naj bi se učence učil prvo šolsko leto. Prav čedna je tudi vnanja oblika, kar se mora pri šolski knjigi izrečno omenjati. —

3. Občna zgodovina. Spisal in založil Janez Jesenko. Prvi del: Stari vek. Drugi popravljeni natis. Natisnila Narodna Tiskarna v Ljubljani, 1883, 8, 128 str. Cena samó 55 kr. Prof. Jesenko je že leta 1871. izdal to knjigo, ki se je „pri obstoječih razmerah“ sicer počasi prodajala, a napósled vender razprodala. Druga izdava je v vsakem oziru veliko boljša, nego je bila prva, kajti g. pisatelj jo je vso preosnoval: učivo je izdatno skrčil (I. izdava je imela 154 str. kompaktnega tiska); gradivo je pregledneje razdelil; vestno je porabil najnovejše gotove in dognane rezultate zgodovinskega raziskovanja, ter knjigi dal v obče mnogo prijetnejšo notranjo in vnanjo obliko. Pri besedah iz klasičnih jezikov zajetih izvolil si je prof. Jesenko srednji pot; — lastna imena in in od njih izvedene svojivne adjektive piše po klasičnem kopitu: Thermopyle, Athenjani, persijanski, messinski, athenski i. t. d.; a nomina appellativa piše slovenski: piramida, sfinga, arhon, konzul, pretor, kvestor i. t. d. To je spet novo načelo, vredno resnega premisleka, a dvojimo, da bi se obdržalo: kajti zdi se nam, da je o tej stvari že pred 58. leti pravo pogodil modri Metelko (Lehrgebäude, 63). Toda — quilibet abundet in sensu suo! tožil je tudi že on.

Matica Slovenska začne meseca julija razpošiljati knjige svojim družabnikom in sicer skupaj za 1882. in 1883. leto. Za leto 1882. prejmó matičarji: 1. Lovčeve zapiske, I. del, in 2. Letopis; a za leto 1883. Spomenik o šeststoletni zvezi Kranjske z vlado Habsburško. — Res, matičarji prejmó samo tri knjige za dve leti, a pomniti je, da je Spomenik po svoji

Digitized by Google

vsebini dovršena in po svoji vnanji obliki v resnici umetniški izdelana knjiga, kakeršne gotovo do zdaj še ne pozna slovenska književnost; a tudi Letopis se bode odlikoval po množini korenito pisanih izvirnih slovenskih razprav in po krasno radirani podobi Miklošičevi. Vse tri knjige imajo knjigarske vrednosti 7—8 gld., a matičarji jih dobijo za 4 gld.

A pomniti je, da vse te knjige prejmó samo tisti matičarji, ki vsaj do 15. junija t. l. plačajo svoje letne doneske za l. 1882. in 1883. Kdor plača samo za l. 1882., tisti prejme tudi samo prvi dve knjigi brez Spomenika. Do zdaj so imeli mnogi matičarji navado plačevati svoje doneske za leto nazaj, ko so bili že prejeli knjige. Zato odbor nikoli ni prav vedel, koliko družabnikov ima Matica in zgodilo se je večkrat, da je knjig natisnil preveč in zdaj te knjige ležé nerazpečane v njegovi zalogi. To se mora odpraviti ter uvesti tak red, da bodo matičarji svoje letne doneske plačevali naprej ter da se bode tiskalo samo toliko število knjig, kolikor je v resnici plačujočih družabnikov, kakor se to godi pri družbi sv. Mohorja in pri Matici Hrvatski. Vse gg. poverjenike, vse Matičine družabnike in sploh vse rodoljube, katerim je v resnici na srci razvoj in napredek Matice naše, prosimo lepo, da pomagajo odboru urediti to stvar ter skrbeti za to, da jej bodo letni doneski dohajali o pravem času. Opirajmo se na lepi vzgled družbe sv. Mohorja in Matice Hrvatske ne samo tedaj, kadar je treba Matici naši zabavljati, ampak tudi tedaj, kadar jej je treba koristiti!

Pesnij venec, potpourri slovenskih pesnij, za glasovir uglasbil Viktor Parma, op: 10; založil J. Giontini v Ljubljani, tiskal Jos Eberle et Comp. na Dunaji, cena 90 kr., po pošti 95 kr. — Te najnovejše V. Parmove skladbe bodo vesele vse one slovenske rodovine, v katerih se nahajajo glasovir igrajoči članovi, kajti g. Parma je v prav mični in lehki obliki sestavil venec iz znanih slovanskih napevov, kakeršnega še nismo imeli do zdaj. Pričenja se prijetni ta potpourri z motivom „Napreja“, za tem se vrsté: „Domovina“ (napev dr. Benj. Ipavčev); „Sarafan“; „Veselja dom“; „Kje dom je moj“; „Brod nek' čuti udarca“; „Mila lunica“; „Bratci veseli vsi“; „Po jezeru bliz Triglava“; „Husitska“; in končava s „Hej Slovani“.

Posebno tujcem, ki dohajajo v naše kraje in čujejo mile naše pesence, bode ugajal ta potpourri, ker vedno smo bili v zadregi, če nas je kdo povprašal, kje se dobivajo za glasovir sestavljeni slovenski napevi. Pa tudi zunanja oblika je jako elegantna in kaže nam na naslovni strani v čednem okviru lepo izdelano podobo našega prekrasnega Blejskega jezera. Želimo, da bi si od vseh stranij naročali naši muzikalni krogi ta lepo sestavljeni potpouri in da bi bil podjetni gospod založnik J. Giontini kmalu primoran izdati drugi natis.

Vojteh Valenta.

Skladbe Avgusta Armina Lebana, c. kr. učitelja, porojenega dné 5. septembra 1847. v Kanalu na Goriškem, umršega v 30. dan maja 1879. l. v Gorici. Uredil Janko Leban, učitelj v Lokvi. Založil urednik, tisk Blaznikovih naslednikov, cena 25 kr., po pošti 30 kr. — Avg. Arm. Lebanovi proizvodi kažejo, da je v skladatelji tičala še ona negotovost v porabi svojih mislij, katero navadno nahajamo pri vseh mladih skladateljih. Saj pa ni čudo, ako se mladenič, ki je vnet za glasbeno umetnost, v svoji mladeniški navdušenosti in fantaziji ne more še odločiti za ta ali oni sklad raznih v vzgled mu postavljenih glasbenikov.

Digitized by Google

Posebno našim avstrijskim slovenskim kompozitêrjem je v tem oziru težko stanje, ker so v višjih glasbenih zavodih nastavljeni ali našemu elementu tuji ali pa potujčeni učitelji. Nasledek temu je, da se učencem ponujajo in vcepljajo glasbotvori neslovanskih skladateljev, iz katerih se privadijo po teoretični in praktični vaji raznim klasičnim oblikam, katere jim imajo biti vodilo zlagajočim skladbe. Avgust Leban se je učil iz laških in nemških virov glasbe in iz teh si je hotel prirediti nekakšen sklad, ki bi se prilegel tudi slovanskemu značaju. Zaradi tega se opazuje pri večjih njegovih skladbah nestanovitnost in nezrelost in marsikatera lepa misel je zaradi te negotovosti izvedena — nepopolno. Hansliekova sodba o Lebanovih skladbah: „bei längerem Leben und Ueben hätte sein Talent wahrscheinlich auch zu Grösserem sich erhoben," je tedaj opravičena. — V zdaj izdani zbirki je najlepša skladba moški čveterospev „V tihi noči"; pa tudi mešani zbor „Slovo od domovine" je prav prijetna in za naše mala pevska društva pripravna kompozicija. Moški zbori: „Na boj"; „Balkan, tužni velikan"; „Vse to" in mešani zbor „Prevara" mi niso všeč; in ko bi nadarjeni skladatelj še živel, gotovo bi jih bil predelal, predno so prišli v tisk. Gospodu Janku Lebanu pa gre vsa hvala, da se žrtvuje izdavajoč bratove skladbe in iz srca mu želimo, da poproda prav kmalu vse iztise, da ne trpi za svoj trud materijalne škode. Vender bi svetovali gospodu izdajatelja, da bi priobčil samo one skladbe, katere imajo v istini muzikalno vrednost, nikakor pa tudi takih, katere je skladatelj zapustil še neizdelane načrte, ki so vsaj dan danes, ko je naša domača glasbena literatura že toliko napredovala, samo v kvar Avgusta Armina Lebana imenu. Vojteh Valenta.

Slovenska cerkvena književnost. Nove bukve so prišle na svetlo pod imenom „Lurški majnik in molitvenik". Obsezajo berila za „šmarnice" in druge navadne molitve, kot: jutranjo in večerno molitev, sveto mašo, spovedne in obhajilne molitve, litanije vseh svetnikov in Matere Božje, sveti križev pot. — Stanejo po pošti poslane: v polusnji 1 goldinar, vse v usnji brez zlate obreze 1 gld. 10 kr., z zlato obrezo 1 gld 30 kr. Če bi pa kdo rad imel knjigo še lepše vezano, dobi jo tudi lahko. — Bukve se dobivajo pri podpisanem in tudi po nekterih Ljubljanskih knjigarnah. Franjo Marešič,
v Šentvidu nad Ljubljano.

Svoje naročnike, ki kupujejo tudi molitvene knjige, opozarjamo na te šmarnice osobito za tega delj, ker nam je Mareščev molitvenik bistra priča, da se je dan danes tudi v cerkvenih knjigah začela pisati lepa slovenščina. Kako grozovito so še do pred nekaj let trpinčili slovenski jezik nekateri gospodje, ki so nam prav po težaško spisovali, t. j. največ iz nemščine slabo prevajali molitvene knjige! Gospod Mareščič je v tem oziru častna izjema in če mu tudi časih uide še kaka ukoreninjena hiba, n. pr. na 298. str. ne prešustvovaj nam. ne prêšestvuj), v obče mu je dikcija prijetna in jezik pravilen. Povsod se kaže, da se je g. Mareščič v vzgled izvolil ukusne Francoze, a ne okornih Nemcev. Posebnega spomina se nam zdi vredno, kar g. pisatelj v predgovoru piše o pisanji tujih imen:

Po zgledu g. Stanislava (Cvetje l. 1883, stran 39., opomnja) sem pisal pri francoskih besedah vse končne soglasnike, na primer: Šalót, genit. Šalóta (Châlet); Subirúz, genit. Subirúza (Soubirous); Dozúz, genit. Dozúza (Dozous); Žakomét, genit. Žakomêta (Jacomet); Kotrêz, genit. Kotrêza (Cauterets); Bordéz, gen. Bordéza (Bor-

Digitized by Google

deaux). Tako sem pisal iz sledečega razloga. Francozi sami izgovarjajo vse končne soglasnike, če se naslednja beseda začenja s samoglasnikom ali z nemim ***h****; torej jih moramo tudi mi izgovarjati vsaj ondi, kjer je z njimi tesno zvezan kak samoglasnik, tedaj v genit. in ostalih sklonih; po takem bi bilo v genit.: Subirúza, Bordóza. V nomin. bi smeli ostati pri okršeni obliki: Subirú, Bordó; vender ako smemo reči: Cicerón, Katón za lat. Cicero, Cato, smemo tudi reči Subirúz, Bordóz za franc. Subirú, Bordó; in to storiti je toliko pametneje, ker sicer bi bila prevelika zmešnjava za navadne bralce, ko bi se soglasnik pisal v genit. in ostalih sklonih, v nomin. pa ne. (Tudi pri besedi Paris se pri nas končni soglasnik izgovarja v nom.: Paríz.)*

Od tega pravila gledé končnega soglasnika sem odstopil pri nenaglašeni končnici ***es****, ki sem jo pri vseh besedah izpuščal. Na primer: Lurd, genit. Lurda (Lourdes); Tárb, genit. Tárba (Tarbes); Demár, genit. Demárja (Desmares); — Tako sem tudi pri nekterih besedah pustil končni* ***d****; na primer: Ruländ (Rouland) Fúld (Fould).*

Nosne ***e****,* ***a*** *in* ***o****, naj so pisani kakor koli v francoščini, pisal sem* ***en****,* ***an****,* ***on****, ali pred* ***b*** *in* ***p****:* ***em****,* ***am****,* ***om****; — tako je adjek. Mompeljérski iz besede Montpellier. — Kdor se vender hoče spakovati nad francoskimi nosniki, slobodno mu.*

Narodne biblioteke 3. zvezek je ravno kar prišel na svetlo; obseza tretje bukvice „Kranjske Čbelice“. Kdor še nima „Kranjske Čbelice“, preskrbi si jo zdaj lehko za male novce. Podpirajmo rodoljubno podjetje Krajčevo, katero nam obeta slovensko književnost pomnožiti še z marsikatero lepo knjigo!

V pariškem Salonu se prične 1. maja običajna razstava slik, ki vzbuja vsako leto največjo pozornost vseh umetniških krogov. Kakor se nam poroča iz Pariza, udeležilo se je bode (kakor navadno) lepo število slovanskih umetnikov in tudi naš slovenski slikar g. Jurij Šubic razstavi podobo z imenom „Avant la chasse“ (pred lovom). Predmet je vzet iz Normandije. Kmetski mož se pripravlja na lov, a poprej pazljivo preiskuje svojo puško, stoječ v sobi pred odprtimi vrati, skozi katere se vlivajo solnčni žarki v sobo. — O zanimljivi tej razstavi nam je obljubljeno daljše poročilo za „Ljublj. Zvon“; danes le še toliko omenjamo, da je bila udeležitev ogromna: okoli deset tisoč slik je bilo oglašenih, a odbor je postopal jako rigorozno in vzprejel samo kacih 3000 številk, med katerimi bode pač prvikrat tudi umotvor slovenskega uma!

Jurčičev Tugomer v českem prevodu. Tugomer ni v vsakem obziru dovršena tragedija, a kljubu temu ima neocenitelno literarno vrednost in pokojni Josip Jurčič je rekel sam o neki priliki pisatelju teh vrstic, da je — čeravno ga ne smatra za najboljši spis svoj — nanj vender ponosen. In res, ni ga v naši literaturi spisa, ki bi na čitatelja napravil tak globok vtis, ko Jurčičev Tugomer, v katerem se nam tako živo pred oči stavi nemška lokavost, neiskrenost in verolomnost. Ker je to poslednji večji pesniški spis iz peresa nenadomestljivega nam Jurčiča, mogel bi se imenovati njegovo „labodsko petje“, kajti v njem nam živo slika občutke svojega, v politični borbi za pravice slovenskega naroda in njegovega jezika ranjenega srca.

Našemu čitateljstvu dobro znani češki prelagatelj slovenskih del, g. Jos. Penížek, storil je tedaj gotovo veliko uslugo literaturi svojega naroda, da

Digitized by Google

jo je obogatil s prevodom Tugomera, ki je izšel v XI. zvezku zbirke „Slovanské divadlo“, katero izdaja v Jičinu Lad. Sehnal. Prevod, katerega je gospod pisatelj posvetil „spominu neutrudljivega borilca za slovanska prava. Josipa Jurčiča“, odlikuje se po gladkem jeziku, po svoji točnosti v primerjevanji z originalom in po pravilnosti oblike. Že v prevodu Preširnovih pesnij smo imeli priliko opazovati, kako ima gosp. J. Penížek po polnem v oblasti češki jezik in kako se skrbno ogiba vsake prisiljenosti in nenaravnosti, vsakega neudomačenega izraza, kakeršnih v čeških prevodih — osobito iz slovanskih literatur — sem ter tjà kar mrgoli; a kako kljubu temu izvrstno tolmači original v besedah in obliki; pri prevodu Tugomera podal nam je o tem zopet sijajnih dokazov, tako, da mu moremo o njem le iz polnega srca čestitati.

Na konci knjige podaje g. J. Penížek kratko posnet životopis Jurčičev in oceno Tugomera in iz opomnje njegove posnemamo, da nas utegne razveseliti tudi s prevodom kacega beletrističnega spisa Jurčičevega, ako najde založnika. Prav iz srca želimo, da bi se to zgodilo.

Tugomer se dobiva v knjigarni dr. Grégra in Ferd. Dattla v Pragi po 65 kr. in vsacemu prijatelju slovanske književnosti toplo priporočamo, da si ga omisli. I. H.

Vikentij V. Makušev †. Štirinajstega marcija je umrl nagloma še le 45letni Vikentij Makušev, redni profesor literatur slovanskih na vseučilišči v Varšavi. Pred dvajsetimi leti je končal izvrstno vseučiliške nauke v St. Peterburgu, kjer se je pod vodstvom N. J. Sreznevskega bavil posebno s slavistiko. Dolgo časa potem je živel na tujem, nekoliko kot diplomatični uradnik v Dobrovniku, nekoliko pa tudi kot preiskovalec arhivov italskih z ozirom na zgodovino slovansko. L. 1871. je bil poklican na univerzo varšavsko. — Pisal je mnogo o zgodovini slovanskih književnostij, da, celo dijak je sestavil že knjigo o najstarejši zgodovini slovanski, posebno gledé notranjih razmer. Ko je bival v Dobrovniku, preiskoval je pridno tamkajšnje arhive in pisal razprave o dobrovniških pisateljih, o zadunavskih Slovanih, o razmerah Dobrovnika k Rusiji. Materijal, katerega je dolgo let zbiral v Italiji, začel je pozneje izdajati v Monumenta historica Slavorum meridionalium. Izšla sta teh spomenikov do zdaj dva dela. Svoje spise je prijavljal v „Varšavskih universitetskih izvêstijah“, v varšavskem „Rusk. filologič. Vêstnikê“ in v „Filologičeskih zapiskah“ voroneških in po drugih zbornikih ruskih. Pisal je med drugim o starejšem slovstvu bolgarskem, o staropoljski in staročeski književnosti, o Poljski XVI. stoletja, o Slovencih in raznih drugih predmetih. Spisi, kateri spadajo bolj v jezikoslovno področje, so se mu navadno ponesrečili in se morajo le oprezno porabljati: mož je bil bolj zgodovinar nego jezikoslovec. Vender je ž njim ugrabila smrt pridnega delavca na obširnem in le malo gojenem polji slavistike. Š.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Št. 4. Priloga k 5. zvezku Ljubljanskega Zvona 1883.

UGANKE.

V 3. št. je bilo IX., X., XI., XII., XIII. uganko pogoditi takó:

IX.

Lev—stik.
Levstik.

X.

Duhoven in oženjen človek;
7 sv. zakramentov.

XI.

Ančika.

„Mati, mati, oh pustite,
Naj kropit ga z vami grem;
Saj ne bodem se jokala,
Krila žalost bom ljudem!“

Ko na odru ga zagleda,
Kako bled in trd leží;
Plane nanj, se ga oklene —
Dvema že zvečer zvoní.

Boris Miran.

XII.

Valvazor
Ogrodi
Suklje
Nosorog
Jesenice
Aligator
Kravosès
Kajmakam
Loreto
Ariel
Iverščak
Čaša
Vošnjak, Klaič, Rieger, Smolka.

XIII.

Past, pest, post, pust, pst!

XIV.

Demantje.

I.

a
a a a
a a b c c
č e e h i i i
i j j l l n n o o
o o o p p r r
s s s š t
t v v
z

II.

a
c c c
č č e e e
e e e e g i i
i k k k k l l n n
o o o o p r r
r r s s s
t t v
v

Črke naj se med seboj zamenijo tako, da se bo čitalo 9 besed od leve proti desni, srednja, to je 5. beseda pa tudi od zgoraj navzdol. Besede naj imajo ta pomen: V I. demantu: 1. Soglasnik; 2. hudo; 3. žuželka; 4. peka 5. Naša mati; 6. soba; 7. močvirna ptica; 8. del voza; 9. samoglasnik. — V II. demantu: 1. Soglasnik; 2. pridevnik, pomenjajoč barvo; 3. kuhinjska posoda; 4. dežela v Evropi; 5. Metulj dnevnik; 6. del postelje; 7. ponavlja se vsak dan; 8. poslanec; 9. soglasnik.

Digitized by Google

III.

a
a a a
a b č d d
d e e e e g g
h i j k k k l m m
o o o p p p r
r r r r š
t t t
u

IV.

a
a a a
a a a a c
č d d e e e e
i i i i i i j j k
l l l n n o p
p r r r s
s s š
v

III. demant: 1. Soglasnik; 2 orožje; 3. dan v tednu; 4. živi berača; 5. Rusko mesto; 6. ptica ujeda; 7. ptica; 8. plevel; 9. soglasnik. — IV. demant: 1. Samoglasnik; 2. žuželka; 3. zdravilna rastlina; 4. storž; 5. Evropsk otok; 6. ženska; 7. sad; 8. uima; 9. samoglasnik. R. Marijan.

XV.

Skakalnica.

			živ-	raz-	si-	ja				
	zve-	je	ni	nec	v	lje-	ke	ne-	pil	djo
	šum-	ti-	če	zna	li	bi-	sto-	la-	bar-	pe-
	me-	zde	v	vr-	nja	bre-	če	ve	tu-	na
pri-	ka-	zne	pe-	je	nja	r'jo-	od	pov-	e-	dral	dí
pot	grom	tro-	ži-	ční	hre-	sla-	ne-	za	tre-	nje	no
ve-	ja-	mi	zi-	ne-	te	sre-	je	če	ja-	bí	ce
va	ví	in	sre-	**L.**	ve-	raz-	**C.**	čo	sr-	pe-	lje-
	gro-	ja-	tro-	mi	mon	bre-	mor-	ja-	živ-	ko-	
	ví	vo-	zna	go-	zlo	vo	jen-	rak	je	snje-	
	šír	ví	čoln	dí	so	sí-	laž-	no	ko	v	
				žil	nji-	te	kje				

Opomnja. Da ustrežemo mnogostranski želji, razglašali bodemo odslej imena tistih naročnikov, ki pogodé **vse** naše uganke ter nam to naznanijo vsaj do 24. dné vsakega meseca. Uredništvo.

Digitized by Google

Ljubljanski
ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. junija 1883. Štev. 6.

Mutec Osojski.

Balada.

Pozdravljam te, oj temni, stoletni samostan,
Pozdravljam te, jezérska zelêna, tiha plan!
Prelepi, skriti biser koroške ti zemljé,
Bo li ob bregu tvojem mir našlo mi srcé?“ —

Kdó je popótnik tuji, sam s súbo kramljajóč,
Ob jézeru Osojskem po cesti beli spóč?
Glej, víteška mu hoja in vítešk mu je stas,
Okó žarí se živo, a bled mu je obraz.

Že je dospèl pod góro do samostanskih vrat,
Pred samostanom sivi sprehaja se opàt . . .
In ném je rómar tuji, nagóvora ne zná,
Odgóvor pa menihu na listu pisan dá:

„Kaj čitam v tvojem pismu, iz Rima rómar si?
In tu pri nas ostati da srce ti želi? —
Le z máno mož pobožni — če srce ti zvestó,
Za hlapca nam očetom boš služil ti lehkó!“

Molčé gre za opatom čez samostanski prag.
Najnižje posle v hiši on dan opravlja vsak,
Najprvi je na nogah, ko jutro se rodí,
Poslednjemu na véčer sèn stisne mu očí.

In nihče več ne vpraša, kedó je ter od kod,
Kje zíbelka mu tekla, in kje njegov je rod;
Neznán, kot bil je došel, in tuj ostane vsem —
Kdó pač bi ž njim se ménil, saj mož je tih in ném!

In bolnega prevídet Osojski gré opat,
Tam v célici tesnôbni želí ga nemi brat,

Digitized by Google

Na póstelji ubožni je mutasti bolník —
S popotnico približa se mu izpovedník.

„Oj, oča moj častiti, poslušajte me zdaj! . . .“
Čuj! govorí li mutec? . . . godí se čudo — kaj!
Ni bil li v samostanu nad sedem dolgih let?
I zdaj zná govoriti, kar mogel ní popred!

S počasno govorico si olajšuje vest,
O dneh življenja burnih, — oj, dolga je povest!
Povest o škofu svetem, Stanislav mu ime,
Ki z mečem on je nékdaj prebódel mu srce . . .

In ko je na Osojah napóčil tretji zor,
Mrtvaške pesni v cerkvi menihov pel je zbor,
Na sredi cerkve v krsti je hlapec némi spal,
Za njega v plašči črnem opát je mašo bral;

Pel mašo oča Tenho in molil je tako:
„Naj pride njega duša, o Bog, tja gor v nebó!
Glej, delal je pokoro naš nemi samotár,
Naš Bóleslav kralj poljski, — zavréči ga nikár!“

Gorazd.

Slepemu dekletu.

Vzpomladi cvet ne klije ti,
Ne diči v zôrni te mladósti
In tudi solnčni žar v svetlósti,
Deklè mladó, ne sije ti!
Le črna noč, le mrák nočí
Pokriva ti lepé očí.

Veselja ubóžica ne znaš
In tudi ne doslej trpljenja,
Saj malo, malo le življenja,
Deklétce, za seboj imaš.
A sam Bog vé, a sam Bog vé
Kaj čas prikriva še za té!

Pred sábo gledaš tu srpó,
Po drevji ptiči žvrgolé ti,
In v miru in v samôti sveti
Odmeva pesen jim lepó . . .
Ti smeješ se sladkó, deklè,
In živo bolj okó ti zrè?

O, morda v duhu vender le
Dvigújejo lepó se slike
Svetlôbe pólne, polne dike,
In živo pred tebój stojé . . .
Le sanjaj, sanjaj v zlati maj,
Le milo se, sladko smehljaj!

V nebesih gôri vlada Bog
In náte zrè skrbnó in milo —
O naj z neskônčno svôjo silo
Varúje jada te, nadlog,
Ki brez vodníka tu stojiš,
Postavljena v življenja piš!

—b—.

Digitized by Google

Cyclamen.

Roman.

Spisal Janko Kersnik.

(Dalje.)

In vender se je doktorja polastil neprijeten čut, tako blizu kakor bi bil v ledenici. Streslo ga je dvakrat, mrzlici jednako, in sam ni vedel, je li to strast, ali bojazen pred strastjo. Ko bi bil sedel poleg guvernante, — tega si je bil v svesti, — že z davna bi jo bil objel in poljubil, in to tem rajši in morda tem strastneje, ako bi se bila ona branila; tu pa je stala široka miza med njima, in krasne rože na njej so tako mamljivo duhtele. Do guvernante pa je bilo treba storiti najmenj tri korake, in kolikokrat je človeku v jednakem položaji še jeden korak preveč in nemogoč.

Elza je bila v molčanji trdovratna; neprestano je zrla na svoje čipke, katere je pletla tudi nocoj, kakor navadno v prostih urah, pa vender je bila videti nemirna; upala si ni pogledati Hrasta, akoravno je dobro čutila, da tudi on ne upira očesa v njo, nego da zre nepremično v tla.

„Kako ste se zabavali pri Zaloških?“ vpraša doktor prvi, pa ne da bi dvignil glavo.

„Ah, prijetno je tam; družba je jako ljubezniva, in meni simpatična“, deje Elza.

„Gospodične so zmerom dobre volje! Zlasti Vera, kolikor jo poznam. Pa — kavalerije ni bilo videti?“

Hrast je vprašal to z zlobnim naglasom.

„Jaz Vas ne umem!“ reče guvernanta.

„Čudno! Ne veste li, da imajo one gospice največ znanstva med oficirji, zlasti kavaleristi in artileristi. Ljudje pravijo, da je ni nedelje brez oficirja — v Zalogu namreč.“

„Mogoče!“ pristavi guvernanta malomarno; „toda denes ni bilo nobenega. Tudi govorili niso o tacih znancih.“

Digitized by Google

Doktor je vstal s stola. Ta pogovor, ki se je sukal krog drugih ljudij, in ki njiju ni več zanimal, nego toliko, da sta besedovala, omogočil mu je, da je stopil k stekleni steni.

Ko bi bil govoril o svojih stvareh in o svoji ljubezni, ne bi se bil mogel geniti.

„Krasen večer je to!“ dejal je, ozrši se ven v mesečino.

Ona ni odgovorila; položila pa je pletenje v naročaj in zrla v jasno pomladno noč.

Hipno se zgane ter reče poluglasno: „Ali veste, kaj se godi nocojšnji večer? To noč?“

„Ne, ne vem,“ odgovori Hrast nekako začuden ter se obrne k njej.

„Se ve da, pri Vas ne znate tega; a pri nas v Nemcih —! Nocojšnja noč je Valpurgina noč,“ zavrne ona skoro skrivnostno.

„Ah, čul sem o teh nemških bajkah; čudne reči se godé nocoj, — da da, jutri je prvi dan majnikov; nocoj pa živi vse, vse govori, vse se giblje v vsej prirodi, kamen in skala, leskov grm in star, ozebel macesen, marjetica v travi in vse, vse; — in copernice letajo nocoj po zraku, kali?“

„Nima li res nekaj čudnega — lepa, prva majnikovo noč?“

„Skoro da! A te bajke so umljive; vsa priroda vstaja zdaj, vse duhti in cvete, — in ptički stavijo gnezda; povsod se budi novo življenje; tu ni čudo, da si je človek to po svoje tolmačil ter ustvaril si svoje pojme o teh skrivnostno delujočih silah. Mi imamo jednake bajke v prostem narodu, — toda Valpurgine noči ne poznamo; na njenem mestu je pri nas kresna noč.“

Guvernanta je bila vstala ter odprla malo okence; gorak južen veter je pihal čez gredice. Peščeno pot proti gradu pa je obseval mesec, tako da je bilo lehko videti, se li kdo bliža od tam cvetnjaku.

„Deževalo bode morda, — kaj menite?“ reče poluglasno ter se skloni malo ven, oziraje se proti nebu; a takoj upre zopet pogled v Hrasta, poleg katerega je stala.

Njemu ni bilo treba storiti dveh, treh korakov do nje; — kdo more trditi, da bi jih bil storil nocoj; zdaj pa je stala deklica poleg njega, skoro dotikajoča se ga.

On je slonel ob debelem, lesenem stebru ter neprestano in molčé gledal ven; kam: ali v nebo, ali proti gradu, ali na pot, tega sam ni znal; čutil je le, da je ona poleg njega.

Digitized by Google

„Deževalo?“ vprašal je ponavljaje njene besede.

In v tem je obrnil obraz k njej.

Guvernanta pa je slonela že zopet v oknu ter zrla kvišku v oblake, katere je gonil jug v redkih gručah po nebu.

„Elza!“

Rekel je to tako tiho, šepetaje, da je neumljivo, kako ga je mogla čuti; pa čula ga je dobro. Zgenila se je malo, pa slonela v jedno mer v oknu.

Ženska je čudna stvar. Ne govorite mi, da jo omami duhovitost, lepota, in da jej ljubezen šine kar tako z jasnega v srce; — se ve da, ljubezen! Duhovitost, lepota — smešno! Priložnost, — ona jim je pogubna.

Doktor tudi ni v drugič izustil njenega imena.

Položil jej je roko okoli pasa, — strast, polutema in mamljiva vonjava cvetic, vse je vplivalo nanj; in v istem trenutku mu je slonela deklica na prsih, glasno ihteča se, ter zakrivala obraz z obema rokama. Snel jej je roki raz lice ter poljubljal jo strastno. Pa izvila se mu je iz rok.

„Elza, recite mi, da me ljubite,“ hitel je on: „kolikrat sem Vas že prosil tega, in Vi veste, da Vas ljubim bolj nego . . .“

„Stojte, doktor,“ reče ona z lahkim smehljajem; „obljubila sem Vam odgovora, toda prej moram vedeti, ali Vam ga pristuje zahtevati!“

„Elza!“ deje Hrast očitajoč.

„Ste si li popolno v svesti svoje ljubezni?“

„Kaj zahtevate, da Vam jo dokažem?“

„Ničesa zdaj! Jedini čas mi jo bo dokazal.“

„Jaz Vas ne umem!“

Doktor res ni vedel, kam meri ona.

Guvernanta pa je stopila naglo v drugi konec cvetnjaka, kjer so nad toplico cvele mnogovrstne pozne rože. Odtrgala je malo cvetoč cyclamen ali korček ter vrnila se k doktorju. Gredoč mimo okna je pogledala ven na pot, da li nihče ne prihaja.

„Vzemite to cvetko, doktor! Ali veste kakov pomen ima? O, tega ne veste! U d a n o s t in p o t r p e ž l j i v o s t — pomenja ta cvet. Hranite to rožo; in kadar Vam bom podala drugo jednako, tedaj . . .“

„Tedaj?“ vzkliknil je on nestrpljivo.

„Tedaj Vam odgovorim, ali pa mojega odgovora želeli ne boste!“

Digitized by Google

„Čemu to igranje!“ ugovarja Hrast.

„Ah, Vi se bojite kake romantične burke,“ nasmehne se Elza; „verujte mi, nič romantike, nič poezije! Samo malo potrpljenja in nekoliko — stanovitnosti je treba!“

„Vi mi ne zaupate!“

„Potem bi Vam tudi te cvetke ne ponujala!“

Stala je pred njim s sklenjenima rokama in zapeljivi smehljaj jej je igral na ustnih. Doktor se ni mogel premagati: objel jo je v novič, in zdelo se mu je, da sta drug druzega poljubila; pa zmoten je bil tako, da se je stoprav na Elze živahen opomin, katera je bila čula korake in govor od grada sem, vrnil na svoj stari sedež. Ona je vzela zopet pletenje v roke, Hrast pa je naglo spravil korčkov cvet v listnico. Toda svoje razburjenosti ni mogel tako naglo zmagati, niti prikriti; ugodno je le bilo, da sta se Bolè in Medén, katera sta malo trenutkov pozneje stopila v cvetnjak, še vedno živo razgovarjala o omenjeni hraščini.

Takoj potem je odšla guvernanta v grad po svojih opravilih.

Ostali večer je potekel brez zanimljivega dogodka; jedina Baleška je slutila nekaj, kajti doktor se jej je zdel nenavadno zgovoren.

„Nekaj hoče prikrivati,“ sodila je in morda je bilo res to uzrok Hrastove nenaravne veselosti.

Pa še nekaj je bilo hišni gospodinji sumnjivo: doktor se je namreč pri večerji Elze skoro ogibal; niti deset besed ni govoril ž njo.

Dobro oko gledé slabostij in skrivnostij druzih; — to ima vsaka ženska.

Tem veselejši je bil Meden, ki je vsled previdnosti hišne gospodinje sedel poleg guvernante; pa tudi njena bližina ni zapredila, da bi ne bil pričel dvakrat ali celo trikrat pogovora z Boletom o lesni kupčiji. Kramarske narave tudi ljubezenska strast ne uduši.

Deveto poglavje.

Majnikovi krasni dnevi so potekali jednakomerno nad Borjem, kakor vsi drugi vsega dolzega leta. Saj je pa tudi vsa okolica in leža našega trga jasno svedočila, da je tu ustvarjeno vse le za nekako neizogibno jednakomernost in lehko površnost. Oni nizki

Digitized by Google

holmi krog in krog s svojim svetlozelenim bukovjem, na pol razprostrta ravan na vseh straneh, mala mirna vodica, ki goni nekaj mlinov in žag, — vse to ne prouzročuje globokih vtisov. Snežene planine, — oh, kje so tam daleč v ozadji, in jezera tudi ni, takega skrivnostnega jezera s tolmuni, prozornimi morda par sežnjev globoko — potem pa temnimi in brez dna. Je li čudo, da tudi vsi dogodki v naši povesti tekó tako polagano, jednakomerno, in da ni burnih prizorov, niti ognjenih besed? Jezera ni, skrivnostnega globokega jezera s temnimi tolmuni!

In vsi ti pogovori, to besedovanjo, kako površno, brez jedra, brez duhovitega zrna je vse to! Škoda, pa naši Borjani so taki, in drugačnih ne smemo risati. Morda bo pa vender kdo našel samega sebe v njih, sicer ne po lici, pa spoznal se bode ter dejal: da, taki smo!

Mesec majnik je potekal, in zadnji njegovi izredno gorki dnevi so prinašali nekaj novega Borjanom. Par tujih rodbin je dospelo semkaj, da prebijejo poletje v zdravem zraku na deželi. Stanovanje se je lehko dobilo, do železnice tudi ni bilo daleč, in zato so taki gostje že več let obiskovali Borje.

Tudi Meden je rad oddajal stanovanja v svojem gradiči, ali pa v lepi, prostorni pristavi, oddaljeni kake četrt ure od grada, kjer je bil navlašč za tujce pripravil nekoliko sob. Kadar koli se je prikazal tuj obraz v ozidji borjanskega trga, vselej so imeli naši znanci zvečer pri pivu veliko posvetovanje, kdo je pač ta tujec, od kod je in kar je bilo najvažneje — je li bogat, ali ne. Sodnik Majaron se je brigal za vse lastnosti vsacega prišleca, adjunkt Megla pa samo za ženstvo. Drugi so uvrstili svoje zanimanje med ta dva različna pola. Ta radovednost je bila pa tako živa, da se je baje pred par leti sodnik Majaron že resno posvetoval s svojim adjunktom, ne bi li bilo umestno nekega tujca zapreti kot gotovega ogleduha, ker koncem druzega dne svojega bivanja v Borji še ni bil stopil na ulico, in nihče ni vedel njegovega imena. Tudi okrajni glavar in župan sta stikala glavi, k svoji sreči pa je prišel tujec tretjega dne zjutraj na pivo in golaš v gostilno, in tam se je spričal kot star penzijoniran stotnik, katerega je dva dni po glavi trgalo.

Nocoj je Majaron prvi izprožil pogovor o tujcih.

„Ta Lah, ki meni nasproti stanuje, je jako originalen," dejal je iztrkavši po stari navadi svojo pipo pod mizo; „ves ljubi dan sloni v

Digitized by Google

oknu ter puši cigarete, in gleda v moje stanovanje! Jaz bom okna zagrnil!“

„Morda hoče gospici hčerki dvoraniti?“ omeni Hrast, kateri je imel privilegij izreči kaj tacega.

„Saj je oženjen!“ deje sodnik s smehom.

„In kako lepo ženo ima!“ vzklikne Megla z druzega konca mize; „vsak dan se trikrat preobleče.“

„Kdo?“ vpraša davkarski nadzornik.

„Inu — ona!“ reče adjunkt nejevoljno.

„To še ni dovolj za lepoto!“ omeni Majaron; „toda gospod Megla ima prav; ta žena je res lepa. Vi je še niste videli, doktor; toda povem Vam, da je krasna. Često me spomina one lepe francoske markize v Slatinskih toplicah . .“

„Katero ste hoteli odpeljati, pa novcev niste imeli!“ ustavi ga Hrast naglo, da zapreči povest, katero so vsi od besede do besede na pamet znali.

„Res da! Ah, saj sem Vam menda že pripovedoval o tem! Toda — ta Lahinja je po polnem taka, ko tista markiza!“

„Preveč otrok ima, da bi bila interesantna,“ reče doktor malomarno.

„Potem Vam bo druga bolj dopadala, katera je denes prišla na Medenovo pristavo,“ reče skrivnostno davkarski nadzornik v svesti si, da pove nekaj čisto novega.

„Kaj? Kdo? Od kod?“ povpraševali so od vseh stranij.

Tudi Hrast je bil radoveden.

„Da, da! Denes popoludne sta se pripeljala dva tujca, gospod in gospa s postaje naravnost na Medenovo pristavo.“

„Ste li pozvedeli, od kod sta?“ sili Majaron.

„To se ve da!“ odgovori oni ter si prižiga novo smodko. „Iz Gorice sta prišla!“

„Ah — iz Gorice! Že zopet Lahi!“ meni zaničljivo sodnik ter se nasloni zopet nazaj ob zid.

„O ne Lahi! Oba sta iz Nemcev. Čez zimo sta bivala v Gorici zarad njegove bolezni; on je star in bolehen, ona pa mlada in krasna.“

„A!“ vzkliknil je Megla.

„Stanovala pa sta v Gorici v Medenovi hiši, — saj veste, da ima tam Meden hišo — in zdaj, ko jima je tamkaj prevroče postalo, prišla sta semkaj ter ostaneta baje do jeseni.“

Digitized by Google

„A!“ dejal je zopet Megla, toda bolj potihoma.

„Kje ste pa vse to pozvedeli, gospod nadzornik?“ čudi se sodnik.

„To ni bilo težko!“ smeje se oni; „Medena sem srečal po naključji, in ta me je poučil.“

„Videli ste pa oba?“ vpraša Megla.

„To se ve da! Tako, kakor zdaj Vas! Jaz stavim, da se bo naš adjunkt tudi v to lepoto zaljubil, kakor v —“

Lekar, ki je do zdaj molčal ter obiral pečenega piščanca, dregne s komolcem nadzornika v rebra; pa ta se je bil tudi že sam domislil, da sedi nocoj doktor poleg njega ter ni končal svojega stavka. Drugim je bilo tudi prav tako, najbolj pa Hrastu samemu, ki je čutil, kaj je hotel reči nadzornik.

„Vi tudi mislite, da me vsako lice zapelje,“ deje v tem Megla afektirano.

„O ne, toda narobe,“ smeje se nadzornik. „Vi ste zmožni vsako lice zapeljati.“

Megla ni mogel drugače, nego smijati se z drugimi vred, akoravno na svoje stroške.

„Torej iz Nemcev sta ona dva?“ zavrne zopet sodnik pogovor na stari predmet.

„Gotovega ne vem, ker sem tudi pozabil natanko povprašati. Toda čakajte — ne bo tako; ime njihovo je slovensko, kakor sodim; e, saj sem je zapisal,“ hiti nadzornik ter išče po listnici.

Doktorja vse to ni posebno zanimalo; pil je mirno svoje pivo ter prebiral malomarno liste starih novin.

„No, tukaj le je ime; nemško ni, Ilovski se zove,“ pripoveduje nadzornik drugim.

„To je poljsko, ali rusko, morda tudi česko,“ modruje z imenitnim obrazom Majaron.

Drugi, o slovenščini nič bolj poučeni nego sodnik, prikimovali so molčé.

Hrasta pa je nekaj po vsem životu stresnilo. Vrgel je časopis na mizo ter vzkliknil: „Kako, kako?“

„Ilovski; gledite, tu je zapisano!“

„Ilovski, Ilovski!“ ponavljal je Hrast po tihem; „kje sem jaz čul to ime?“

„Morda jih je več na svetu,“ meni sodnik. „Z imeni je tako, kakor z obrazi: človek jih lehko zgreši.“

Digitized by Google

„Pa bogati ljudje so to; slugo in služkinjo imajo s seboj. Otrok pa ni," nadaljuje nadzornik svoje pripovedovanje. „Meden je tudi nekaj pravil, da gospa ni posebno srečna videti."

„Oh, se ve da, Meden! Ta se pa razume na take diagnoze!" posmehuje se doktor, da bi prikril nemir in zamišljenost, katera sta ga hipno navdala.

Čudna slutnja se ga je lotila. Ko je zrl pred se na rudeči prt ter prebiral krušnje drobtine, vstajala je pred njim zopet mračna podoba one deklice, katero je on prvič ljubil, a potem tako brezozirno zapustil. To je njeno ime, katero nosi ona zdaj po moži: Ilovski!

Morda pa moti samega sebe — morda je to ime onemu le podobno; doma hoče takoj poiskati ono odvetnikovo pismo, jedino, v katerem stoji pravo ime gospe — Katinke. Ni mogoče, da bi bila ona tukaj! Pa ona — lepa in mlada, mož pa star in bolehen, in — bogat. In ime je res skoro jednako!

Nejevoljno je potegnil uro iz žepa; zgodaj je še bilo, in drugi bi se čudili, ko bi že odšel. Pa gotovosti je treba, je li Katinka res — Ilovska.

Druga družba je že zdavna rešetala čisto druge predmete, tudi nam ne zanimljive, ko je Hrast še vedno strmel v rudeči namizni prt ter prebiral drobtinice.

„Doktor še zdaj ni gotov z onim imenom," reče čez nekoliko časa Majaron; „to morajo biti prav zanimljivi spomini, ki Vas vežejo na nekega Ilovskega!"

„Ah, kaj še!" zavrne oni nejevoljno, „jezi me, da se ne morem domisliti osobe, katera je menda nosila to ime; pa tudi tega ne vem gotovo. Povejte, gospod nadzornik, kakov je ta tuji gospod?"

„Povejte rajši, kakšna je ona; to nas bode — in morda tudi doktorja — bolj zanimalo!" smeje se Majaron.

Hrast se je skoro zarudel, akoravno je vedel, da sodnik pri svoji šali nima druzega namena, nego kar šaliti se tja v en dan.

„Ko bi jo mogel opisati! Videl sem le polno, mladostno postavo, in pa dvoje živih, črnih očij; v obraz je bila bleda —"

„Pa lasje, lasje!" hiti doktor v začudenje vseh nazočih; „kake barve so lasje?"

„Teh pa nisem videl! Toda stojte, meni se zdi, da ima prav rumenkaste, svetloplave — oh da, da; še čudno se mi je zdelo — črne oči in tako svetle lase!"

Digitized by Google

Hrast je na videz malomarno odkimal, a zobe je tiščal vkup in rekel bi bil kmalu na glas: „Ona je — Katinka je!“

Ne dolgo potem je odšel domov: tam pa še niti klobuka, niti vrhne suknje ni odložil, nego iskati je jel po predalih svoje mize ter naposled res izvlekel ono pismo.

Tu pa je stalo ime Katinčinega soproga: Ilovski.

„Ona je, ona je!“ sikal je Hrast mej zobmi.

To noč dolgo ni zatisnil očesa in zadnje njegove misli niso bile pri Elzi, nego tam gori daleč na Dunaji in v Badnu in naposled na Medenovi pristavi.

(Dalje prihodnjič.)

Lastavice.

Oj, ptica vesela!
Od kod prileteła
Si semkaj do mene
V lesove zelene?
Kaj sem te podi?
Krog mene prestavljaš nožico,
Prot meni uklanjaš glavico,
Saj záme te vender skrb ni?

Podvizaj se raje
V vesélejše kraje,
Kjer mrtva narava
Pod mrazom ne spava:
Pod južno nebó,
Kjer s kolci podprta
Zorí vinska trta:
Tam ljubše, prijetneje bo.

So pisane trate,
In rožice zlate,
So zdrave vodice,
Zelene gorice,
In pesni doné!
In tam nekje blizu na trati
Ah, mora i hišica stati,
In v hiši je moje deklè!

Oj, pevčica mlada!
Kaj ne, da boš rada
Željo izpolnila?
So hitra ti krila,
Si bistrih očij,
Boš doli v nižavo sprhala,
Boš lahko z višine spoznala,
Kje ljubica moja živi.

Takoj k njej priplavaj,
Pred licem sprhavaj,
V očesca jej gledi,
Na rame jej sedi.
In lasce lepó
Pogladi in s kljunčkom popravi,
In kljunček k ušescu nastavi,
In tiho šepeči takó:

Da bila v planinah
Si, mrzlih višinah,
Da tamkaj sred loga
Si zrla nekoga,
Ki silno trpi:
V poljé hrepenenje ga poja,
Kri v prsih mu vre brez pokoja,
S plamenom mu srce gori!

Posavski.

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

V. Malta.

Znano je iz občne povestnice najnovejše dobe, kake prevrate je morala prebiti lepa Španija od leta 1870. do 1875. Krasno državo so vznemirjali mnogobrojni domači sovražniki in kralju Amadeju niso dali nasprotniki njegovi prej miru, da je leta 1873. prisiljen bil odpovedati se vladanju, spoznavši, kakor se je opravičeval kortesom, da se ne pripoznava sposobnim, osrečiti Španijo ter jej podeliti notranji mir. Takoj tisti dan kortesi Španijo okličejo za republiko, — a tudi ta uredba ni pomirila nasprotnih rovarjev, strastnih privržencev Dona Karla, koji je še zmerom nadejal se zasesti preje ali pozneje kraljevi prestol. Karlistom se pridružijo še intransigenti, komunardi in drugi nezadovoljneži, in v maji zaplamti na jugu cela vrsta komunističnih vstaj. Največ so trpela mesta Kartagena, Barcelona, Malaga, Sevilja itd. Komunardi v Kartageni se polasté vseh v ondotni loki ležečih vojnih ladij, da bi hiteli na pomoč svojim bratom, kojim je že republikanska vojska pritiskala hudo na hrbet. A vojne ladije druzih evropskih držav, koje so krožile preko južnega obrežja španskega, zabranile so jim, da niso mogle izplaviti. Kolike koristi so bile naše ladije ondotnim avstrijskim naselnikom, vidi se lehko iz tega, da so bile zadnji trenutek vse vedno pripravljene vzprijeti nesrečnike na brod ter varovati vsaj njihovo življenje, dokler se mir ne povrne v nesrečno deželo. Kajti vstašem ni bilo nič več svetega, niti premoženje, niti življenje, niti občne mednarodne pogodbe. Da v tacih slučajih tudi konzularno zastopništvo izgubi ves svoj upliv, ni se čuditi in tedaj imponira samo še fizična moč.

Tako je bilo stanje na Španskem, ko nam dojde 23. novembra 1873. telegrafično povelje v Smirno, nemudoma zakuriti in odriniti proti zahodu ter razviti ob španskih bregovih naš čestitljivi prapor. Toda mimogredé naj se ustavimo v Malti, kjer nas bodo čakala natančnejša povelja.

Digitized by Google

Prešinilo nas je o tej novosti vse nekako nepopisljivo veselje. In kako tudi ne? Saj se je bilo nadejati, da vidimo zopet neznane nam kraje in kar je bilo najzanimljiveje: vzbudila se je v naših mladeniških prsih vabljiva nada, da pridemo morebiti s krutim sovražnikom v neposredno dotiko.

To je bilo letanje in delovanje! V naglici opravi vsak svoje osobne potrebnosti in proti večeru je bila ladija že pripravljena za odhod; samo perila, koje smo bili dali pred nekoliko dnevi na suho, nimamo še na brodu. Napósled privlečejo vender tudi perice svoje čubre na ladijo in tedaj začne iskati vsak svoje lastnine in vlačiti perilo iz še vročega luga. Jeden najde nekoliko, drugi nič, perice pa zapusté ladijo, ihteč se, da smo jim prouzročili nepotrebne stroške. Ali kdo je trpel večjo škodo, mi ali one?

Še tisti večer odplavimo iz smirenskega zaliva in drugi dan se ustavimo toliko v Siri, da vkrcamo potrebnega premoga ter odjadramo nemudoma dalje proti zahodu.

28. novembra za rana se nam prikaže spredaj na levici obris krasnega otoka Malte in dobro uro pozneje pade maček v gotovo najlepši loki vsega Sredozemskega Morja.

Po pravici se smatrajo Angleži najpraktičnejšim narodom. Niso mirovali, dokler si niso prisvojili otokov maltiških, dobro spoznavši njihovo krasno in v vsakem obziru silno važno ležo. Malta je glavna postaja vsem trgovskim brodovom, jadrajočim od evropskega predgorja proti sueškemu prekopu in od Port-Saida proti Gibraltaru. V tem nepremagljivo utrjenem pristanišči, v kojem nahaja dovolj prostora veliko vojnih brodovij, imajo zbrano Angleži močno armado, s katero drže v strahu vse Sredozemsko Morje.

V glavnem pristanišči najdemo zasidrano angleško eskadro, kakor tudi rusko oklopnico „knjaz Požarskij“ in malo holandsko ladijo. Po navadnem vojaškem pozdravu od naše strani in odzdravu iz stolpov silovite malteške trdnjave gremo si v mesto ogledat krasnih spomenikov iz one slavne dobe, ko je bila Malta še glavni sedež mogočnemu redu Malteškemu. V veličastni stolni cerkvi nam priča vsak kamen o pretekli mogočnosti imenovanega reda in krasno izdelani kipi bivših redovnih predstojnikov so v resnici čudapolni umotvori in zaslužijo vzbujati pozor najboljšega umetnika. Tudi ostanke veličastnega gledališča, koje je to leto pogorelo (pri gašenji se je posebno odlikovala naša korveta „Minerva“), ogledamo si in jo krenemo

Digitized by Google

po ravnih in širokih ulicah iz mesta na trdnjavo, kjer nam prijazni angleški oficirji dobrovoljno razkazujejo silovite, v živo skalo vsekane kasemate. Z vrha trdnjave se nam odpre krasen razgled čez vse mesto in njegovi glavni pristanišči. Dalje proti jugu na polutoku se dviguje novo mesto Floriana, onstran loke pa starodavni mesti Citta vittoriosa in Senglea s svojimi tamnosivimi zidovi in veličastnimi cerkvami; na podnožji pa se zibljejo na višnjevo-zelenem morji mogočne ladije, razprostiraje svoje različnobarvene zastave.

Došedše na brod nas je čakala novica, koja nam je prouzročila veliko iznenadenje in grenko žalost. Povedo nam prav ob kratkem, da „Lisse“ na Španskem več ne potrebujejo, (— republikanska vojska je bila komunarde v več bitkah med tem hudo potolkla —) in došlo nam je povelje, odpraviti se polagoma proti domačim pokrajinam. Odjadrali bi bili skoro gotovo tudi takoj proti severju, ko bi se ne bil ravno bližal znameniti praznik 2. decembra, spomenica na 25letno vladanje N. V. cesarja Frana Josipa. To svečanost smo hoteli slaviti v krasnem maltiškem pristanišči, v družbi mogočnih ladij angleških in „knjaza Požarskega“, katere smo povabili, da se udeleže naše slavnosti, kar so tudi storile radovoljno. Grmenje topov se je razlegalo med La Valette in Citta Vittoriosa, da so se tresle silovite kasemate ter veličastna naša himna „Bog ohrani nam cesarja“ vrstila se je za rusko „Bože carja hrani“ in angleško „Good save the Queen“, da nam je kar srce utripalo od mogočnega veselja. Na večer napravi naša oklopnica slovesno pojedino, na katero povabimo štabe tukaj zasidranih inostranskih ladij in odlične meščane in meščanke. Po dokončani pojedini pa se improvizira ples en miniature, in mladost je rajala, kolikor je dopuščal tesni prostor na krovu, do pozne popolnoči.

Drugi dan ob 8. zjutraj dvignemo mačka in odplavimo počasno iz krasne loke maltiške gori proti severo-vzhodu. Skoro malo premočna sapa od juga nas je podila tako urno gori proti domači Adriji, da prijadramo v razmerno kratkem času do največjega in najlepšega jonskega otoka Kerfa, kjer se ustavimo v pristanišči istega imena. Ogledamo si čedno, za angleškega vladanja s krasnimi nasadi in šetališči olepšano mesto in njegovo na sivi pečini sezidano trdnjavo, kakor tudi malo, pred vhodom v loko ležečo skalo sv. Vida, kojo so bili Angleži popolnem izdolbli in premenili v podmorsko trdnjavo, ter odjahamo dve uri proti jugovzhodu v malo mestice Kastrato, sloveče zaradi svoje divne okolice in vedne vzpomladi. Od

Digitized by Google

tu nam dohaja na vzpomlad zelenjava in lepodišeče sadje ob času, ko pri nas še bela odeja zakriva gole poljane. Ta divni kraj si je izvolilo N. V. naša presvetla cesarica leta 1861. v bivališče in še zdaj vedó tukajšnji bivalci pripovedovati s hvaležnimi solzami v očeh o njeni blagodušnosti in radodarnosti.

7. decembra zapustimo Kerf in veter nas zanese — se ve da, z našim privoljenjem — proti italijanski obali ter ustavimo se v pristanišči Brindisi, jako lepem mestu, slovečem zaradi mnogih tu nahajajočih se zgodovinskih starin in njegovega sicer majhnega, a krasnega pristanišča.

Da si ogledam tukajšnje rodovite pokrajine nekoliko bliže, odpeljem se drugi dan z železnico po krasnih ravninah skozi temnozelene oljčne gozdove do Lecce, glavnega mesta provincije Terra d' Otranto. Sreča mi hoče, da slavijo tukaj ravno ta dan narodno svečanost, spomenico na začetek vladanja kralja Viktorja Emanuela. Imel sem priliko, opazovati narod z „italijansko zvezdo“ in obiskati krasni ljudski vrt, kjer je bila zbrana na večer pri bakljadi in čarobni razsvetljavi z bengaličnim ognjem eleganca vsega mesta. Godbe treh italijanskih pehotnih polkov so nas razveseljevale pozno v noč in težko mi je bilo ločiti se od prijetne družbe. Kmalu po polunoči me pripelje vlak nazaj v Brindisi in že prihodnje jutro se poslovimo od tuje zemlje ter odjadramo po široki Adriji gori proti naši dragi domovini.

Štiri dni pozneje privežemo oklopnico v puljski loki na bojo in objamemo čez dolgo časa zopet jeden svojega prijatelja, drugi svoje roditelje, tretji zopet svojo zvesto soprogo in draga deca svoja.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

15. Sveti Feliks.

(Dalje.)

Glejte, ravno v jedni teh krščanskih vasij rodil se je sv. Feliks in to na Potavrhu, dobro uro od Novega Mesta. Od naše krčme pridete tja po stezi lahko v pol ure. Od velike ceste, ki gre v Šent Jarnej in Kostanjevico, drži v to vas nad Ra-

Digitized by Google

težem dober kolovozen pot, dolg komaj četrt ure. Potavrh je precej velik in stoji sredi prelepe gorske zelenjave in prirode. Gozdov, sadja, grozdja, gob, borovnic, šmarnic, ptičev vidite in dobite tamo, kolikor Vam jih bo srce poželelo. Vaščani še niso pozabili hiše, v kateri je svetnik na svet prišel. Pravijo jej: pri Šaleharji. Šaleharjev dom je bil še kar jaz pomnim jako boren, spadalo je k njemu komaj četrt kmetije. Pozneje si je opomogel, da ima zdaj dobrega pol zemljišča; tudi hišo so popravili in polepšali. Stari Šalehar je bil domačin in morebiti še Feliksove žlahte. Ženo si je dobil nekje na Gorenjskem. Ker ni imel sinov, vzel je v hišo zeta, ki se je pisal za Jančarja in je bil tudi Gorenjec. Zdaj gospodari že njegov sin. Na tak način je stari rod zamrl, kri in priimek sta se izpremenila, ostalo je samo hišno ime, da si ravno sem čul večkrat že tudi: pri Gorenjci. Z ranjkim Šaleharjem sva se dobro poznala, bila sva vrstnika, ž njim in z drugimi Potovci napravil sem marsikatero malo trgovino, ker se ni bilo bati prekane. Ko je živel sv. Feliks, bilo je še malo šol in duhovnov, otroci se krščanskega nauka niso naučili tako natanko kakor dan denašnji. Vsa verjetna poročila trdijo, da je znal on samo angelsko češčenje, druge molitve pa nobene. Ali to ni škodilo njegovemu izveličanju, kajti gleda Bog le na čisto in blago srce, ne pa na število molitev in na besede. Morda ste slišali tisto pravljico, ko so otroci — sirotki, katerih ni nihče nič učil, s sklenenimi rokami in gledaje proti nebu brbljali v jedno mer: Od plota do plota — od plota do plota! Popotnik jih je čul in vprašal, kaj delajo. Dejali so: Molimo! In precej so začeli zopet ročice sklepati, povzdigovati oči in kričati: Od plota do plota — od plota do plota! Popotnika je silil smeh ali je zapazil kmalu očitno znamenje, da je bilo to otročje blebetanje Bogu tako všeč kakor najboljša molitev, ker jim je prišlo iz dobre misli in priproste, nedolžne duše. Angelsko češčenje pa je prelepa molitev že samo po sebi in Feliks jo je molil vselej z najglobokejšim čutom pobožnosti in s tisto živo in močno vero, o kateri je pisano, da gore prestavlja. Materi božji se je ž njo tako priljubil, da mu je uslišala vsako prošnjo, izpolnila vsako željo. Njegova nevednost dokazuje dovolj trdno, da ni hodil nikoli v Novem Mestu v šolo, kakor nekateri mislijo. In to je bila zanj velika sreča. V mestu bi ga lahko izpridila ne le razuzdana druščina ampak tudi šola. S šibo bi mu bili vtepli v glavo, kakor so meni in drugim, celi koš nemških molitev, katerih ne bi bil mogel moliti tako pre-

Digitized by Google

mišljeno in z zbranim duhom kakor svoje angelsko češčenje zato, ker jih ne bi bil razumel. Moji učitelji so se kaj radi pohvalili, koliko imenitnih gospodov je že prišlo iz njihove šole. Meni ni znano, kaka je bila ta imenitnost in s kakimi pripomočki so si jo pridobili, gotovo pa je, da nobeden teh gospodov ni svetnik. O, svetohlincev odgojilo se je tisti čas več nego jih je mogla dežela prebaviti, za hinavščino bilo je Novo Mesto na daleč sloveče vseučilišče. Nikoli ne bom pozabil nekega Grila, ki je bil nekoliko let pred mano. Ta Gril je šel vsak dan k trem sv. mašam, vsak teden k izpovedi in sv. obhajilu. Zapisal se je v vse bogoslužne bratovščine, prebral brez števila svetih bukev. Profesorji so nam ga kazali o vsaki priliki za vzgled prave pobožnosti. Učil se je slabo, ali je dobival itak vsako leto prvi red, nekaj zaradi svetosti, posebno pa tudi zato, ker je tožil pridno součence in znance in se dal rabiti še za druge skrivne in skrivnostne posle. Priplezal je srečno do šeste šole. Okoli božiča pa je prišla njegova gospodinja vsa objokana k ravnatelju in mu potožila, da jej je premotil hčer; reva jej je včeraj to sama povedala, ker svoje sramote ne more več skrivati. Gospod je skočil po konci in se zarotil, da bo farizeja tako kaznil, kakor ni bil kaznovan še nikoli noben dijak novomeške gimnazije. Žena odkima ihteč se: Zdaj je prepozno groziti se, nocojšnjo noč me je okradel in pobegnil. Gosposke so negodnika dolgo iskale, ali nismo nikoli nič slišali, ne kamo jo je popihal, ne če so ga zasačili, ali pa jim je utekel ne mara na Turško. Dobro vem samo to, da ga papež do zdaj še ni spoznal za vrednega, da bi ga razglasil za svetnika!

Srečna leta otročje dobe in prve mladosti je preživel sv. Feliks doma na Potavrhu. Ko je dorastel, vzeli so ga v vojake, ali kakor se je nekdaj govorilo, v žolnirje. Takrat je bila ta služba strašno dolga in težavna. Še ob času miru gonili so častniki prostake, same kmetiške fante, po cele dni čez hribe in doline po solnci in dežji, lačne, žejne, ožuljene, obložene z orožjem in drugim bremenom, ki je tehtalo cel cent in še več, češ, da se morajo s tem trpljenjem utrditi, kakor da bi bili kmetje kaki mehkužni grofički. Nravnosti in krščanskega vedenja pa niso zahtevali od njih nič, ker so bili tudi sami vsi poživinjeni. Brez kazni smeli so žolnirji po hišah razbijati, ljudi pretepati, krasti, uhajati krčmarjem brez plačila, zapeljevati in skruniti žene in dekleta. Babji lov imajo vojaki še zdaj za nekako svojo pravico in dolžnost, srečni lovec slovi za prebri-

Digitized by Google

sano glavico in skoro za junaka, vsi tovariši mu zavidajo. Po tej pasji slavi sv. Feliks nikoli ni hrepenel. Sredi celega morja spačenosti ostal mu je žlahtni venec devištva brez pege in madeža. Da si tudi nobene druge zasluge ni pridobil, odklenil bi si bil nebeška vrata že s svojo angelsko čistostjo in nedolžnostjo. Zlobni tovariši so mu se brez konca in kraja smijali in mu nagajali. Poslali so k njemu lepo nesramnico, da bi ga napotila v greh. Sv. Feliks jo je tako modro, resno in ob jednem prisrčno opominjal, svaril in zaklinjal, da je blodnica spoznala svojo sramoto in zavrženost in se spokorila. Tudi v vseh drugih rečeh je pokazal svoje blago, pošteno, podgorsko srce. V hiši kamor je prišel stanovat, ni delal nikomur niti najmanjše nadloge. Če je utegnil, pomagal je ljudem doma, na polji in travniku: hodil je ž njimi orat, žet in kosit. Rad je varoval tudi majhne otroke, bolj odrastene pa učil moliti angelsko češčenje. Ako je zapazil v hiši veliko revščino, delil je z domačini zadnjo skorjico svojega kruha, zadnji sold svoje borne plačice; kadar je prišla nanje bolezen ali kaka druga nesreča, padel je na kolena, molil in prosil pomoči milostivo mater božjo in ljudem je dostikrat še tisti dan odlagnilo. Cesar se je vojskoval takrat večinoma na Hrvaškem s Turki, vmes pa tudi kdaj z raznimi sovražniki na Talijanskem. Od tod, vidite, izvira ganljiva zaupljivost in ljubezen, katero imajo do sv. Feliksa vsi Hrvatje, najbolj pa kranjski, katere imenujejo naše bukve navadno Bele Kranjce. Vsaj je živel med njimi veliko let, morda več nego med svojimi rojaki. O sto in sto prilikah so spoznali zlata svojstva njegove duše, posebno njegovo neskončno, nebeško usmiljenje do revežev, bolnikov in trpinov. Vojska je med vsemi nadlogami na svetu gotovo najhujša. Človek si ni nikdar v svesti ne blaga, ne zdravja in življenja. Kmetom se poteptajo njive, požgó hiše in poslopja, ugrabi živina in pridelek. Pomoči ne morejo se siromaki od nikodar nadejati. Česar ne opustošijo sovražniki, pokončajo in pohabijo marsikdaj prijatelji. Sosebno v stare čase je bilo žolnirjem v vojski že naprej oproščeno in dovoljeno vsako divjaštvo in hudodelstvo. V teh stiskah in nujah utekali so se Hrvatje in nikoli zaman k svetemu Feliksu. Bil jim je ob jednem oče, mati, brat, varuh, skrbnik in maščevalec. Ker je bil prost vojak, ni jim mogel pomagati s posvetno oblastjo, ali varoval in branil jih je z bolj krepkim in zanesljivim orožjem, z božestveno silo svoje svete molitve. Prigodilo se je, da so Turki iz nenada prihrumeli in odgnali po več stotin kristjanov v bridko

Digitized by Google

sužnjost. Po molitvi sv. Feliksa jim se je prosrečilo, da so raztrgali po noči spone, krvoloke premagali in se rešili že drugi dan nazaj v svojo domovino. Sovražnik je popalil neko mesto, menda Metliko. Sv. Feliks je molil za pogorelce angelsko češčenje in našli so v razvalinah zaklad, da so pozidali lahko svoje hiše brez dolgov in tuje miloščine. Po deželi je začela razsajati huda, nalezljiva kuga, molitev pobožnega Podgorca jo je v prvem začetku zadušila. Črnomaljsko polje je stolkla debela toča tako v čisto, da se ni poznalo, kje je rastla pšenica, kje rž, ječmen ali drugo žito. Sv. Feliks se je spomnil v svoji molitvi nesrečnih točarjev, in glej: drugo jutro je stala vsa stran neoškodovana po konci, kakor da bi se je ne bilo niti jedno zrno doteknilo. Hrvatje niso pozabili te dobrotljivosti in čudotvornosti Feliksove molitve. Sporočilo o njej je ohranil zvesto rod za rodom in še dan denašnji ga kličejo na pomoč v vseh dušnih in telesnih potrebah svojega bednega življenja. Izvolili so si ga za varuha in pokrovitelja svoje krajine in trdno so preverjeni od prvega do poslednjega, če bi jih zapustila tudi nebo in zemlja, da jih ne bo zapustil nikdar ne do konca vekov njihov stari prijatelj in ljubimec, sveti Faleks. Najbolj očitno se je izkazala mogočnost Feliksove molitve v krvavi glavni bitvi, katero so imeli kristjani s Turki. Grozno nevarnost so si naši ta pot sami zakrivili. Njihovi poveljniki so se bili iz straha poskrili, ali pa so prestopili celo k nevernikom in kristjane izdali. Častnike so bili postrelili vojaki sami, ker so jih tako neusmiljeno in brez potrebe postili in trpinčili. V boji ni bilo zdaj niti zapovedi niti reda in zloge. To zapazivši in porabivši začeli so sovražniki naše zajemati in oklepati. V tej strahoviti stiski, ko je izginilo vsako upanje človeške pomoči, povzdignil je sv. Feliks svoje roke proti nebesom in molil angelsko češčenje. Vsi tovariši mu se pridružijo in ga posnemajo. Po dokončani molitvi zagledata obe vojski v oblakih mater božjo držečo v jedni roki božjega sina, v drugi pa vihtečo žareči meč proti nevernikom. Te prikazni se Turki tako prestrašijo, da pustivši plen, borišče in ves imetek z obupnim kričanjem pobegnejo. Po bitvi so prilezli poveljniki zopet na dan iz svojih skrivališč kakor murni iz svojih škulj, pa se usedli za mizo in pisali na Dunaj kako bistroumno so razpostavili svojo vojsko in kako slavno so nevernike premagali. O materi božji in sv. Feliksu ni bilo v pismu niti besedice! Kranjski polk je moral s Hrvatskega oditi na Talijansko, da se udeleži vojne,

Digitized by Google

ki se je bila unela med Francozi in cesarjem. Zdaj bom povedal nekaj, kar je pravil pri nas v pondeljek, ko je bil v mestu tržni dan, gaberski burkež, saj vem, da ga poznate. Dva prva generala cesarske vojske sta se sovražila in si vseh rečeh nagajala in nasprotovala. Jeden njiju, kateremu je bila znana čudodelna moč Feliksove molitve, poklical je svetnika pred se in mu ukazal moliti, da bi njegov del vojske zmagal, del njegovega zopernika pa da bi bil popolnem potolčen in razkropljen. Sv. Feliks odgovori: Taka molitev bi bila smrten greh. Iz srca rad pa bom molil, da bi se Vi in Vaš nasprotnik prav kmalu pomirili in sprijaznili. General zareži srdito: Miru in prijaznosti ne maram. Tvoja dolžnost je poslušati. Moli precej, kakor sem ti zapovedal. Sv. Feliks se je branil. General je dal prinesti klop in položili so ga nanjo. Svojemu najmočnejšemu vojaku je dejal: Namaži mu jih pet in dvajset, biti pa ga moraš, kar ti sile zmorejo. Hrust zamahne, palica zazvižga in pade. Sv. Feliks se nasmehljá, general pa zatuli kakor divja zver in se začne zvijati in na vse strani premetavati. Pripetilo se je namreč čudo, da je palica priletela pač na Feliksa, ali udarec čutil je general! To se ve, da mu je bilo zdaj ostalih štiri in dvajset odpuščenih! Takih godčevskih pripovedek sem več slišal ali mi ni bilo mar, da bi si jih zapomnil, ker so se mi zdele preveč abotne, nekatere pa tudi nespodobne. Kako se je vršila vojna s Francozi, nisem nikoli slišal, sploh pa se trdi, da se sv. Feliks ni vrnil nič več domov. Umrl je pri neznanih ljudeh, truplo mu je bilo dejano v tujo, talijansko zemljo. Iz groba pa je vzrastla prelepa cvetica, bela lilija in na lilijo je napisala nevidna roka, da leži v tem grobu svetnik Feliks in tudi od kod je bil in da si je zaslužil svetost z mnogimi odličnimi čednostimi, posebno pa z angelskim češčenjem. Ko je papež to zvedel, dal je truplo dvigniti in je odpeljati s svečanim sprevodom v Feliksovo domovino na Kranjsko, kjer leži zdaj v velikem altarji kapiteljske cerkve novomeške.

Gotovo bi se spodobilo, da bi se vzidala v rojstveno hišo svetnikovo na Potavrhu marmorna plošča z lepim napisom. Jedenkrat so bili gospodje zvrgli pet goldinarjev in jih dali Šaleharju, da bi kupil zanje čedno sliko sv. Feliksa in jo obesil za spomin v svoji hiši. Mož je bil vinski bratec in velik lahkoživček. Dobivši denar je dejal: Dostikrat sem že tožaril, kako malo mi koristi, da se je rodil na mojem domu svetnik. Zdaj se me je vender usmilil. Lepo sliko kupim lahko za groš, vse drugo pa bo záme. Še tisto uro je šel

Digitized by Google

v krčmo. Vino je bilo takrat jako v ceno, bokal po 16 krajcarjev. Pil je tri dni neprenehoma in zalokal ves petak, in tudi tisti groš, ki ga je bil za sliko sam namenil. Marsikdo se je čudil, da ni sv. Feliksa v potovski cerkvi. V velikem altarji je sv. Trojica, v stranskih v jednem sv. Benedikt, v drugem pa sv. Urh. To dokazuje, da je stala cerkev še predno se je Feliks posvetil. Da se je zidala pozneje, stala bi mu podoba gotovo v kakem altarji, najbrž v velikem. Ker zanj zdaj v cerkvi ni prostora, morala bi mu se po moji misli postaviti kapela kolikor moči blizu Šaleharjevega doma. Potovska poddružnica spada pod šmihelski zvon. Ko bi začel nabirati za kapelo šmihelski gospod župnik, preverjen sem, da bi vsaka hiša rada kaj darovala. In če bi povabili še druge Slovence, posebno pa tudi brate Hrvate, ne bi bilo dvojiti o vspehu. Prišlo bi denarja, da bi sezidali lahko ne le majhno kapelico, ampak morebiti celó lično cerkvico. Govori se, kako je grdo, če ne spoštuje narod svojih slavnih mož, ki so si pridobili zanj zasluge. To je res, ali meni se zdi še veliko grje, ako so rojaki za vero tako mlačni in zanikarni, da ne časte niti svojih svetnikov. — (Dalje prihodnjič.)

K molitvi kličejo zvonovi.

K molitvi kličejo zvonovi —
O pójte, pójte mi na glas!
Deklè presréčno v nadi novi
Poslušam vas, pozdravljam vas!
Lepó, lepó ljudém zvonite
In glasno v božji hram vabite!

V zvonenje vaše hvala môja
Do neba naj na glas doní;
Pač moli danes src brez brôja
A môje le najbolj kipí,
In môje le se brez nehánja
Bogú dobrótnemu uklánja.

Pred cerkvíjo — oj pôgled mili! —
Zagledala sem njega spet,
In v srčnega veselja sili
Na ves sem pozabíla svet.
On stal je tam po zlì bolézni
On, mož lepé, zvesté ljubézni!

Smehljáje je pogledal náme
In z jasnim srcem jaz sem nanj, —
Oh, kolika tolažba záme,
In koliko veselje zanj!
Pač bled je bil mladenič ljubi,
Pa že krepák, otet pogubi.

In v cerkev bom sedaj stopila
In pala bom v samôten kot
In gôrko in lepó molila
Do têbe, večni moj Gospod!
Zvonóvi le na glas zvonite
In v božji hram lepó vabite!

V zvonenje vaše hvala môja
Do néba naj na glas doní;
Pač moli danes src brez brôja
A môje le najbolj kipí,
In môje le se brez nehánja
Bogú dobrotnemu uklanja!

—b—

Digitized by Google

Nedolžen!

Spisal Josip Stritar.

Osobe:

Andrej Gruden,
Ana, Lipe, } otroka njegova.
Jurij Salar.
Marko, sin njegov.
Dr. Koren.

I. prizor.

Ana. Lipe.

Ana. Jutri torej! — Ali pa še danes; zdaj mi je že vse v en kúp. Da bi ga šla prosit, naj še malo potrpi? Ne! saj bi nič ne opravila; in ko bi se tudi omečiti dal, kaj pomaga? prej ali slej mora vender le biti. — Če človek pomisli, koliko časa je? Saj menda še ne prav pet let. Kako je bilo takrat! Grudnova hiša prva v vasi. Če je kdo česa potreboval, pomoči v potrebi ali pa tudi samo dobrega sveta, kam je prišel? H Grudnovim! Dobro se spominjam, dasi sem bila še mlada, kako je vse čislalo in spoštovalo našega očeta; njegova beseda je povsodi veljala. In ranjka mati, Bog jim daj dobro! Grudnova mati, mati županja! toliko, da niso klobukov snemali ali klanjali se pred njo; in bili bi, ko bi bila taka navada pri kmetih. In jaz, ali se nisem šopirila, kakor mala princesinja! In ko bi mi bil hotel kdo vaških otrók roko poljubiti, ne vem, če bi se bila kaj posebno branila. — — In zdaj! kakor strela z jasnega zadela je nesreča, in kaka nesreča! našo hišo, in vse je izpremenjeno! Uboga mati, vi ste prenašali trud in skrbi, in kar je še teže, sramoto, da ste se napósled zgrudili in obležali pod bremenom. Zdaj sva sama. Sorodniki naši naju ne poznajo, vse se naju ogiblje. Ljubi naš sosed je sčasoma vse lepo náse spravil, zdaj je vse njegovo; kako? — tega prav ne vem, ali gotovo po pravici, vsaj po pisani pravici. In zdaj méni, da naju je že dovolj dolgo trpel v — svoji hiši. Umakniva se mu torej, ker potrebuje toliko prostora.

Lipe (pride). Dober dan, Ančika!

Ana. Dober dan. Zakaj tako pozno? In kako si zaripljen Kaj je bilo pa zopet?

Digitized by Google

Lipe. Lahko bi se kaj zlagal, pa se nočem. Rajši povem vse, kakor je bilo. Ko smo šli iz šole, — jaz sem šel, se ve da, sam, kakor vselej, — kar pride sosedov Fran za menoj, pa me začne zopet dražiti: da bom moral zdaj od hiše do hiše, s krivo palico v roki, in z malho na rami kakor Slemenski Grbec. In začel ga je norčavo posnemati in oponašati. Jaz sem molčal in šel mirno svoj pot. Ko je videl, da nič ne opravi, začne zopet z našim očetom. Meni je šinila kri v lice, vender stisnil sem zobe in miren bil; spominjal sem se tvojih naukov. Kar ti zgaga potegne kos vrvi iz žepa, menda jo je bil nalašč zato s seboj vzel, ter si jo dene okrog vratú, saj veš, kaj je hotel. Mene pa jeza zgrabi, nádenj planem, treščim ga ob tla, pokleknem mu na prsi — sam Bog, da nisem imel kakega noža pri sebi — nesreča bi se bila zgodila! Na to pritekó še drugi ter me obsujejo kakor osé. Jaz pa zgrabim neko poleno, ali kaj je bilo, ter začnem mahati okrog sebe po njih, kamor je priletelo. Ko jih je nekaj ležalo, nekaj razkropilo se, šel sem mirno domov. Tako je bilo; prav ali ne prav, za to se ne menim; jaz ne morem drugače, in ko bi bil tudi katerega ubil, očeta naj mi v miru pusté, ubozega očeta, ki so ga tako po krivem obsodili!

Ana. Po krivem!

Lipe. Káj? Ali morebiti ti ne verjameš, da so naš oče po krivem obsojeni?

Ana. Da bi le res bilo; človek bi imel vsaj tó tolažbo. Saj jaz bi tudi rada verjela, in morebiti tudi verjamem na dnu srca, da so nedolžni, ali pomisli, cesarske sodnije —

Lipe. Kaj cesarske sodnije! Meni vse to nič! Jaz pa pravim, in prepričan sem in vem, da naš oče niso mogli in ne morejo kaj takega storiti, ker ne morejo; in naj ves svet pravi, kar hoče.

Ana. O saj jaz tudi tako mislim; ták mož! —

Lipe. In jaz pravim, da bo resnica še na dan prišla, če je le še kaj pravice na svetu! Samo treba je, da se kaj stori. Le čakaj, jaz se bom pridno učil, da bom za advokata, in potem ne bom miroval, da se pravica izkaže, če že ne prej.

Ana. Bog ne daj, da bi morali naš ubogi oče tako dolgo čakati! Morebiti se pa še prej kako čudo zgodi. Pravo čudo bi moralo biti.

Lipe. Naš oče ubijalec, morilec, razbojnik! Kar pogledati jih, pa bo človek precej videl, da to ne more biti. — Bog vé, kakšni so zdaj! toliko časa jih nisem že videl! Kako rad bi jih obiskal,

Digitized by Google

ko bi ne bilo tako strašno daleč, kakor pravijo. Pa tudi ne vem, če se smé. Ali bi me pač še poznali? Vzrasel sem precej od tistega časa. Jaz bi jih takoj spoznal, ko bi jih videl; saj so mi vedno pred očmi; posebno pa po noči jih vidim v sanjah.

Ana. Prosim te, pústi táko govorjenje; še teže mi je pri srci, ko te tako slišim. Pojdi ven na vrt, in počni karkoli. Jaz moram tu nekaj pospraviti. (Lipe izide.)

Ana. Sirota še ne ve, kaj naju čaka; le prehitro bo zvedel. Kdo gré?

II. prizor.

Ana. Marko.

Ana. Kaj pa ti tukaj?

Marko. Zakaj tako neprijazno, Ana?

Ana. Tako? prijazna naj bodem tudi še, ko se tako z nami dela!

Marko. Ti imaš pač našega očeta v mislih.

Ana. Vašega očeta, tebe, ves svet!

Marko. Očeta ne bom zagovarjal; ali tožiti in dolžiti jih tudi ne smem; moj oče so. Ko bi šlo po mojem, bilo bi pač vse drugače.

Ana. Kaj bi torej rad? Povej hitro. Če si prišel milovat me s tem pobitim obrazom, s tem klavernim glasom, vedi, da jaz ne maram milovanja, nobenega, najmenj pa tvojega.

Marko. Ana! če tako z menoj govoriš, po tem pa res ne vem, kaj bi rekel, kako bi začel.

Ana. Najbolje torej, da kar tako greš. Jaz nimam časa.

Marko. Ana! Ne bodi tako trda, tako neusmiljena z menoj.

Ana. Zdaj sem pa jaz trda, neusmiljena, ha, ha!

Marko. Drugi s teboj, ti pa z menoj. Ali kaj morem jaz za druge, tudi za svojega očeta! Ko bi me poznala, Ana, ko bi mi mogla v srce pogledati, ne govorila bi takó!

Ana. Kaj pravega bi videla. — Ali si mož? Hlače nosiš, in dolg si tudi dovolj. Govôri torej moško!

Marko. Tako pa tako! Zdaj si mi jezik razvezala. Torej: Očetu ne morem braniti, da delajo, kar hočejo; prigovarjanje, prošnje — vse to ne pomaga nič. Kar pa morem, to hočem storiti. Glej, Ana, vzemi to le: vse pošteno pridelano in prihranjeno. Od očeta ne dobim božjaka, kakor drugi mladi ljudje, tudi ubožnejši. Tega mi pa vender ne morejo braniti, da bi si česa ne pridelal in prislužil,

Digitized by Google

sosebno z zimskim delom. Ko bi se kaj menila záme, kakor se ne, vedela bi, da jaz ne zahajam v krčme in na plesišča: da ne pijančujem in igram, kakor je sploh navada. Zato ti pa morem zdaj nekoliko pomoči, če hočeš biti tako dobra in to vzeti. Mnogo ni, a za prvo silo bo že, záte in za tvojega brata. Ana! Nikoli te nisem še ničesa prosil, zdaj pa te prosim: stori mi to veselje in spravi to malost. Prav hvaležen ti bom.

Ana. Miloščino torej si mi prišel delit?

Marko. Ne govori vender tako, Ana!

Ana. Bog ne daj, da bi se pregrešila, saj pravijo, da se človek tako hitro pregreši; kdo vé, kaj naju še čaka, mene in brata mojega! Tudi človek v mojem stanji ni da bi bil kaj posebno prevzeten, ali vender pravim: Za zdaj še ne potrebujem miloščine od nikogar, najmenj pa take, katera bi mi prišla iz našega soseda hiše.

Marko. Zakaj še vedno tako osorno, Ana?

Ana. Dokler imam še zdravi roki, greh bi bilo živeti ob tuji milosti.

Marko. Če že zase nočeš, ali ne potrebuješ, pa vzemi za svojega brata. To vender ne more biti nič sramotnega.

Ana. Tudi zanj bom skrbela, dokler mi Bog zdravje dá.

Marko. Torej v resnici nočeš?

Ana. V resnici nočem.

Marko. Ali če pa že nočeš tako, pa vsaj na pósodo vzemi; vrniła mi bodeš, kadar bodeš mogla.

Ana. Pošten človek jemlje na pósodo samo, kadar ve, da bode mogel kedaj vrniti. Hvala lepa za tvojo blagodušnost. In zdaj — z Bogom! Če se ne bodeva več yidela —, zdrav ostani!

Marko. Torej se ne daš omečiti?

Ana. Jaz sem tako že premehka! Z Bogom! (Marko mošnjo na mizi pustivši počasi odhaja.)

Ana (zagledavši mošnjo). A kaj pa to? Ali ti nisem dejala, da ne maram ne tebe, ne tvojega denarja. Ná! (Vrže mu mošnjo pred noge.)

Marko (čez nekaj časa). Tega — nisem — zaslužil. (Pobere mošnjo ter hoče oditi.)

Ana (ga prime za roko). Tako pa zopet ni treba hoditi!

Marko (skoro jokajoč). Prav tako, prav se mi godi; kaj mi je pa bilo sila srce navezavati na dekle, ki me še pogleda ne, ki

Digitized by Google

nima srca: ali pa sem jej preslab! Jaz pa le njo, le njo, kakor bi ne bilo nobene druge na svetu, ali bi me pa ne hotela druga nobena. In vender: izberem si, katero hočem. Dà, le posmehuj se mi zaničljivo! prav ponujajo se mi. Vem, da ni lepo tako govoriti; vem, da moški samega sebe smeši, ko se tako ponaša. Ali zdaj mi je že vse v en kúp. Tako, zdaj ko sem se še do dobrega osmešil, zdaj grem. Z Bogom!

Ana. Marko!

Marko. Z Bogom!

Ana. Ali res?

Marko. Le sem poglej! (Na oči pokaže.) Kaj méniš, da to moškemu tako hitro priteče v oči?

Ana (obriše si skrivaj oči; potem mu roko podá). Če je pa tako, potem pa še tem hitreje: z Bogom!

Marko. Kaj to, Ana? Zakaj si me vprašala: Ali res? Zdaj me pa zopet tako trdo goniš od sebe? Neumnež; skoro sem bil že začel misliti in upati.

Ana. Ne misli in ne upaj nič ter hodi z Bogom.

Marko. Ana!

Ana. Marko! (Objame ga nagloma.)

Marko. Ti torej tudi?

Ana. Kakor vidiš!

Marko. Od kdaj?

Ana. O Bog vé, od kdaj! In ti?

Marko. To bi bilo težko povedati.

Ana. A videti ni bilo nič.

Marko. Prav nič?

Ana (šaljivo). Nekaj malega pač menda. A kdó bi si bil mogel kaj takega misliti! Izpregovoril nisi nikoli take besede.

Marko. Kako bi se bil pa upal! Ti nisi, kakor druga dekleta. Tako strašno moška si, in stopaš, kakor kraljica. In če pogledaš koga, to je, kakor bi hotela reči: Kaj pa ti? poberi se mi s poti!

Ana. Lepo me popisuješ! In táko žensko si mogel rad imeti?

Marko. Morda ravno zato, ker si taka, vsa drugačna, nego so druge. Toda, kaj bi ugibal, zakaj te rad imam. Rad nad vse na svetu, in brez tebe ne morem živeti. (Hoče jo zopet objeti.)

Ana. Ne tako naglo, za zdaj dovolj.

Digitized by Google

Marko. O ko bi ti mene tako rada imela! —

Ana. Kaj ti veš!

Marko. Ali pokazala mi pa nisi nikoli, da me le količkaj rada imaš. Ravno nasprotno! Človek bi bil sodil, da me kar sovražiš.

Ana. In ko bi bilo ravno to znamenje, da te rada imam? Moški ste kaj malo bistrogledi! — Ali veš, tisto je pa že res, kar si rekel, da se ti dekleta kar ponujajo. Velikokrat sem to videla in v srce me je bolelo. Dejala sem sama pri sebi: Naposled ga bode vender ta ali ona ujela. — Toda, kaj delam? Vse to so vender le sanje; lepe sanje, a vender sanje. Iz najine ljubezni, Marko, ne more nič biti. Bog mi greh odpusti, da sem se za malo časa izpozabila.

Marko. Kaj praviš? Zakaj ne, Ana?

Ana. Ti še vprašaš? Kdo sem pa jaz?

Marko. Ti si najlepše, najljubeznjivejše dekle na svetu; ali to ni dovolj?

Ana. Ubijalčeva hči, razbojnikova — —

Marko. Ana!

Ana. Človeka hči, ki je po noči s sejma gredé, svojega tovariša, ki se je ž njim peljal, ubil in mu denar pobral — — —! O Bog! o Bog!

Marko. Ana, ker si že začela: Ko bi bilo vse to tudi res, žalostno, prežalostno; ali kaj bi morala ti trpeti za svojega očeta greh!

Ana. Ali ljudje so že taki!

Marko. Če so ljudje taki, jaz pa nisem tak. Vender, veš, Ana, jaz sem prepričan, kakor more le človek prepričan biti kake reči, da so vaš oče nedolžni, da so po krivem obsojeni.

Ana. Ali pomisli, vse priča zoper nje: nož — —

Marko. Mólči, vse vém; vender so nedolžni!

Ana. Marko, za samo to besedo sem ti hvaležna, o kako sem ti hvaležna!

Marko. Zdaj pa govoriva, kaj nama je najprej začeti.

III. prizor.

Jurij, Salar, prejšnja.

Jurij. Kje je tisti — Há, kaj pa to? Jazbeca sem iskal, pa medveda našel. Ta pa ni slaba! Kaj je tebe sem prineslo, govori!

Digitized by Google

Marko. Če sem prišel poslovit se od naše uboge sosede, ki mora zapustiti svojo domačijo, menim, da nisem nič napačnega storil.

Jurij. To je nekako tako zavito, kakor da bi meni kaj očital.

Marko. Jaz vam ničesar ne očitam, oče, svojo misel pa sem vam že večkrat povedal.

Jurij. Jaz nič ne potrebujem tvojih mislij.

Marko. Ali dobro bi pa bilo vender, ko bi me časi poslušali, posebno pa tukaj.

Jurij. Jaz tebe poslušal! Glej, glej paglavca, kaj si domišlja srakoper mladi! Zdaj pa glej, da se izgubiš, če ne, bo druga pela!

Marko. Oče, pomislite, da imam že svojih dvajset let. Če hočete, da grem, recite mi drugače, pa pojdem.

Jurij. Tako? ti boš mene učilo, kako naj govorim? Kdo pa si ti?

Marko. Vaš sin sem, a ne več otrok.

Jurij. Moj sin si torej, to še veš; torej le hitro, če ne bo ta le govorila, ki sem jo sicer za druzega prinesel, a záte bo tudi še dobra.

Marko. Rekel sem vam že, oče, da tako ne smete govoriti z menoj, če hočete, da Vas slušam.

Jurij. Koliko te pa je? Čakaj, takoj se bode videlo.

Marko. Oče, storite mi, kar hočete, tepsti pa se ne dam, nikomur, tudi vam ne!

Jurij. Raca na vodi! Kako se repenči! Žabica mi preti, kali? Kaj mi pa boš, če te? Ali se upaš udariti svojega očeta?

Marko. Ne, tega ne!

Jurij. Kaj pa boš, sirota? Povej, povej, prav radoveden sem. Tekel boš, tekel!

Marko. Tudi tekel ne bom. Ali če že hočete, da vam povem: za roke bi vas prijel, to se menda vender le smé brez greha, pa držal vas, da bi se ganiti ne mogli. Kakor sem že rekel, tepsti se ne dam, zlasti pa ne v pričo svojega dekleta!

Jurij. Tvojega dekleta! kdo pa je tvoje dekle?

Marko. Ta le, ki tu na klopi sedi, pa gleda in posluša, kako oče ravna s svojim sinom; in tudi sin se ne vede lepo z očetom, vem, ali jaz nisem kriv.

Jurij. Ali sem prav slišal? ta je tvoje dekle?

Marko. Kaj je to tako čudnega?

Jurij. In kaj boš s tem svojim dekletom?

Digitized by Google

Marko. Žena moja bo, če bo božja volja.

Jurij. Kaj? ta?

Marko. Ana, mirna bodi, pa tu ostani, zdaj je treba, da se stvar na čisto dene.

Jurij. Ta da bi se kdaj šopirila po naši pošteni hiši!

Marko. Kaj pošteni hiši? ali ona morda ni poštena?

Jurij. Nu, nu! Ali samo ženitovanje bo čudno. Očeta ne bo nobenega blizu, dasi sta še oba živa. Da bi jaz prišel, tega, menim, še sam ne boš zahteval; kar je preveč, to je preveč. On pa — da bi ga vama na štiriindvajset ur posodili, ne verjamem; morebiti v železji!

Marko (kvišku plane). Oče!

Ana. Marko! Ne pregreši se!

Marko. Hvala, Ana! Že sem zopet miren. Oče, morebiti pa, da se vse še prenaredi.

Jurij. Da danes ali jutri jaz ležem in ne vstanem več; to verjamem, da bi vama bilo po volji. Ali tega veselja vama ne mislim napraviti še tako hitro.

IV. prizor.

Prejšnji, Lipe.

Jurij. Ravno prav si mi prišlo zdaj v pest, ti zgaga! Ti si zgodaj začelo. Prav pravijo: Jabolko ne pade daleč od debla. Le tako lepo za očetom!

Marko. Za voljo božjo, kaj pa je storil, oče?

Jurij. Tiho ti, s teboj ne govorim. Jaz ti bom pokazal, našega Franeta tako pretepati in nabijati, da se je privlekel ves krvav domóv. Ali si ga, ali ga nisi?

Lipe. Res sem ga, in še ga bom, kadar bo zopet tako govoril o našem ubozem očetu.

Jurij. Glej, glej spake! To ima vender še dobrega, da vsaj ne taji, kakor njegov oče; zato bo pa sodba tolikanj krajša.

Lipe. Oče niso mogli reči, dà, ker ni bilo res, ker so bili nedolžni.

Jurij. Tako? nedolžen je bil tvoj oče? to zdaj prvič slišim. Če ti praviš, bo pa že res. Kakor si ti razsodil, tako bo, ti Danijel modri, kosorepi! Porotni možje, sami poštenjaki, jaz sem bil tudi med njimi, kaj ti vedó!

Digitized by Google

Lipe. Vsi so se motili, vi tudi. Recite, kar hočete, naš oče so po krivem obsojeni!

Jurij. Ti pa vsaj nisi po krivem. Čakaj, príkazen, vse kosti ti polomim. (Ana stopi pred Lipeta.) Bom pa še tebe!

Lipe. Ubijte naju oba, potem boste mir imeli. Nikogar ne bo, da bi vam očital.

Jurij. Kaj očital?

Lipe. Kako ste vse, kar je bilo našega, lepo s časom náse spravili.

Jurij. Kaj? náse spravil! Vse pošteno kupljeno, s poštenim denarjem plačano. Kdo mi more kaj?

Lipe. Jaz vam zdaj res druzega ne morem, nego reči, kar sem vam rekel; pozneje bomo pa že še videli, če Bog dá.

Jurij. Čakaj, srakoper, da ti sapo zaprem!

Marko. Oče, pustite ga, za svojega očeta se poteza, ali to ni lepo?

Jurij. Ti pa se potezaš za svojega mladega svaka, to je tudi lepo, kaj ne? Lepa rodbina to!

Marko. V pričo mene vaša palica ne bo zadela tega otroka, ki je že dovolj nesrečen. Če že nimate toliko usmiljenja s tema sirotama, da bi ju ne preganjali iz očetove hiše, vsaj pretepati ju ne! Oče, glejte, da se ne pregrešite; prosim vas, pojdite mirno domov. (Za roko ga odvede iz sobe.)

Lipe. Pa naj bi me bil; jaz bi bil na očeta mislil, pa nič bi me ne bilo bolelo. Zakaj mi nisi pustila? Še marsikaj bi mu bil povedal. S kravama je prej vozil, zdaj pa ima dva lepa konja! Lahko je bilo kupovati na dražbi, kaj meniš, da ne vem, ko ni bilo druzega nikogar blizu, ker jih je bilo sram. Ali na duši naj mu gori vse, kar ima našega.

Ana. Ne govóri tako pregrešno, da te šiba božja ne zadene.

Lipe. Saj me je pač že dovolj zadela. Česa pa naj se še bojim?

Ana. Pojdi, zapustiva ta nesrečni kraj ter pojdiva kamor koli!

(Konec prih.)

Digitized by Google

Tuga.

Ne maram jaz ljudij veselih,
Prebridek, pregrenák je kelih,
Ki ga okuša
Mi jadna duša.
Zató veselje, kratek čas
Imejte vi:
Jaz grem, kjer boljši so od vas
Prijatli mi.

V divjino pustega grem kraja,
Kjer ljuta vihra zmer razsaja,
Bijó se boji
Ko v duši moji —
Na breg pečevnat, kjer grmi
Val ob peči,
Tepó vodovja se moči,
Da breg ječi.

Kjer grom grmi, zemljo pretresa,
Vsa v divjem ognji so nebesa,
Kjer tresk in bliski
V pregrozni stiski
Žival vso begajo, podé.
Glej! prizor ta
Mi malko ranjeno srcé
Spet pokrepča.

Na groze kraj grem, na grobišče,
Naj tu miru si duša išče!
Ker tesno tu je,
In vse žaluje
Prav, kakor meni se godi.
Je tma, je mir,
So grobi, črvi in kosti,
Je smrti tir.

In tam na grobu, glej! otroka,
Kako topi ga bol globoka!
Čez mlado lice
Hité solzice
Na ljube majke tihi hram!
Potem oči
Zakrije, da je še bolj sam,
In tih ihti.

Le ták pogled mi dušo celi;
Zató še dalje grem — h kapeli,
Kjer je razpeto
Razpelo sveto,
Podoba ran in bolečin!
Na njem visi
Ponižni, krotki božji sin,
Hudó trpi.

Osti težé mu sveto glavo,
Srcé zija mu prekrvavo;
Kaj on toguje,
Kaj vse boluje,
Se sploh še zmeriti ne da.
Zató pa, križ!
O, blagi križ! na bol srcá
Mi hlad rosiš.

Boj, težka tuga in bolesti,
To moji so prijatli zvesti.
Zato vi drugi,
Ki niste tugi
Prijazni, obdržite lé
Radost sami,
Jaz grem, kjer drugi so za mé
Prijaznejši.

Posavski.

Digitized by Google

Francoska družba pred l. 1789. in „le livre rouge".

Spisal Fr. Šuklje.

Ne bojim se ugovora, ako trdim, da v vsej zgodovini ni zanimljivejše, v vsakem oziru interesantnejše dobe nego velika francoska revolucija koncem preteklega stoletja. Združeno nahajamo tu vse, kar more vzbujati pozornost zgodovinarjevo: mogočne, svet pretresujoče ideje, katere v svojem nasprotji prouzročujejo globoko sezajoče premembe političnih in družbenih razmer, pomenljive dogodbe, znamenite značaje in tragične prizore, kakor jih navadno ne pričakujemo od istinitega življenja, temveč le od bujne fantazije stvarjajočega dramatičnega pesnika. K vsemu temu pa še utemeljeno prepričanje, da se vse naše politično gibanje še dan danes razvija na široki podlagi, katero so pred jednim stoletjem osnovali državniki tedanje Francije! Kajti baš v vihri velikanskega tega prevrata je bil položen temeljni kamen moderni družbi in novodobni državi in tedaj se tudi naša hvaležna razsodba ne bode smela preveč ozirati na stransko prikazen, da se je pri kolosalni tej zgradbi kot malta in vezilo potreboval oni plemeniti sok, o katerem Mefisto pravi: „Blut ist ein ganz besondrer Saft" in pozabiti bodemo morali, da je francoska revolucija kakor potratna gospodinja gospodarila s krvjo kletih svojih protivnikov in gorkih privržencev!

Vender ne smem tajiti, da je tudi mene, preiskujočega čudovite te zgodovinske prikazni, čestokrat kar omamil krvavi sopúh ter mi hotel kaliti pogled in motiti razsodbo. Pomagal sem si pa vsegdar s tem, da sem v takih trenutkih si pred očí stavil podobo tedanje Francije ter primerjal „l' ancien regîme" zdanjim razmeram. Kak razloček pač v vsakem oziru! Mislil sem najprej na francoskega težaka, na kmetskega trpina, o katerem je trdil človekoljubivi škof Massillon „da so sužnji zamorci francoskih otokov neizmerno srečnejši od njega". (Taine, les origines de la France contemporaine I. 431.) Pač je takrat, ko se je pričela francoska revolucija, le primerno majhen del kmetskega stanú (le kakih $1^1/_2$ milijon ljudij) še zdihoval v starem robstvu, ali ogromna večina vseh drugih kmetovalcev, kakih 19 milijonov, bila je brez svojega posestva, najemniki

Digitized by Google

in pristavniki, kateri so morali za zemljišče od 10 do 15 hektar svojim gospodarjem dajati polovico vsega pridelka. Ni čudo tedaj, da je bistroumni angleški opazovalec Arthur Young o zanemarjenem francoskem poljedelstvu trdil, da je „jednako poljedelstvu desetega stoletja“. Revščina je bila tako grozna, da so se kmetje bali ženiti in ploditi. V dobrih letinah je pridelal kmet toliko, da mu ni trebalo od lakote giniti, a v slabih letinah, da, celo v navadnem zimskem času je trkal že neizprosni gost lakota s koščeno roko na duri ubogih kmetskih koč in — ljudje so umirali od glada! Cunje, dostikrat živalske kože so bile kmetu obleka, umazane koče iz teptane prstí brez oken, dimnikov in tlá njegovo stanovanje. Nesnažnost in umazanost sta bili tako razširjeni, da po izreku Arth. Youngovem „po vsej Francoski ni bilo mogoče v krčmi najti snažno opravljene strežajke!“

Pač je bilo nekoliko bolje po mestih, kamor je uboštvo prignalo cele tolpe kmetov; ali tudi tukaj vidimo žalosten prizor, da se ogromni množici nasproti oblastno šopiri organizovana mestna bourgeoisija ter se redí na njene stroške. Ne le da je mestni užitninski davek baš najbolj potrebni živež neprimerno podražil, tudi sicer je bil revež v vsakem oziru prikrajšan. Z vso pridnostjo ubogi delavec ni mogel priti do samostalnosti, kajti če je bilo v mnogih cehovstvih že po pravilih določeno, da se mojsterstvo podeljuje samo sinovom mojstrov, bili so v drugih zadrugah „tuji“ delavci dejansko od mojsterstva izključeni po dragi in dolgotrajni učni dobi, po neznosnih pristojbinah in vzprejemninah ter po celi kopi drugih sitnih formalnostij. Navadna vzprejemnina v kako zadrugo je stala 2000 livr., — ubogemu delavcu nedosegljivo svoto; tedaj je bil tudi po mestih, redke slučaje izvzemši, primoran, vse žive dni ostati priprost dninar ali odvisen pomagač.

Še huje pa je bilo, da je država baš ubogemu kmetu in prostemu meščanu navalila skoro vsa bremena. Če je letni davek l. 1789. znašal nad 476 milijonov livr., mora se pomisliti, da je bilo duhovenstvo (140.000 osob) in plemstvo (139.000 osob, po Tainu I. a. 17) teh davkov večjidel prosto, kljubu temu, da sta dve petini vsega posestva pripadali tema privilegovanima stanovoma. Plemenitaši so se izogibali davkoplačevanju, ne le zarad materijalnih uzrokov, temveč ker jim je bil davek znamenje prejšnjega robstva ter so se ga sramovali kot „signe de roture“. Zatorej nahajamo, da so od neposrednega davka, „capitation“ imenovanega, plemenitaši v Champagni

Digitized by Google

mesto letnih 1,500.000 livr. plačevali samo 140.000 livr. Nekaterih davkov, n. pr. osobne „taille“ in „taille d' exploitation“ so bili po polnem prosti, pri drugih so plačevali veliko premalo; duhovščina pa je kljubu ogromnemu svojemu bogastvu navadno vsako leto več iz državne blagajnice prejemala, nego je plačevala davka. Baš tako so zadevali neposredni davki, davek za sol („gabelle“) in vinski davek („aide“) samo kmete in meščane, kajti tudi njih so se privilegovani stanovi znali odkrižati.

Pri vsem tem pa ne smemo pozabiti, da je pri izterjevanji davkov zeló različna praksa bila uvedena za različne stanove. Plemenitašem nasproti je veljala gola obzirnost in prizanesljivost, narodna masa pa je zdihovala pod kruto trdosrčnostjo fiskalnih organov. Pritisek davkovskih pobiralcev je pritiral Francijo tako daleč, da je kmet uboštvo hlinil v onih redkih slučajih, kjer ni bila žalostna istina, da je izgubil veselje do dobička; saj ga ne bi užival on, temveč le država in izterjevalci državnih davkov. Bal se je celó, točno plačevati svoj davek, kajti če je katera župnija bila točna v tem oziru, takoj so jej, kakor nam to zatrjuje stari Marquis de Mirabeau (Traité de la population, citiran pri Tainu I. 465), razkačeni izterjevalci, ker so izgubili dobiček pri posilnem izterjevanji, podvojili davčno breme, „pour lui apprendre à vivre“: da bi se naučila obzirnosti!

A niti ubogi kmet, čegar revščino nam plastično slikata znana francoska pisatelja Erckmann in Chatrian v svojem romanu „L' histoire d' un paysan“, niti tlačeni meščan nista imela nade, kdaj premagati sovražno jim usodo ter s talentom in energijo se preriniti do površja razpadajoče družbe! Kar je imela država uradnih služeb, vse je bilo že davno prodano ter last dedne birokratije, za katero je stari Mirabeau znašel krepki izraz: „la canaille plumière“. Tudi pri vojakih mu nista mogli pomagati hrabrost in nadarjenost; tam se je potrosilo na leto 44 milijonov livr. za prostake, a 46 milijonov za častnike, vrhu tega pa je vojni minister Segur izdal zakon, da se sme samo tisti imenovati častnikom, kateri ima najmenj štiri plemenite pradede. Celó v cerkvi, katera je sicer vedno čislala duhovitost in talent, kjer so v najtemnejšem srednjem veku sinovi beračev in robov mogli dospeti do vrhovne duhovenske oblasti, do papeštva, kjer se je utelesila srednjeveška demokratija — celo tam v tedanji Francoski ni bilo častnega mesta sinu priprostega

Digitized by Google

naroda! Pač je imelo duhovenstvo francosko tedaj ogromno svoto 300 milijonov letnih dohodkov, ali to neizmerno bogastvo so uživali le škofje, nadškofje in opatje bogatih samostanov in še pod Ludovikom XVI. se je bilo sklenilo, da jednake prebende, od skromnega priorata počenši do bogate nadškofije je podeljevati — samo plemenitašem! (Taine I. a. 82.) Ko se je tedaj revolucija pričela, bilo je med vsemi 130 škofi in nadškofi francoske države samo ubogih pet neplemenitih! Duhovnikom kmetskega ali navadnega meščanskega rodu so ostajale le ubožne župnije na kmetih, dotirane s 3—400 livr., po škofovih stolicah pa so se oblastno šopirili ter življenje uživali razuzdani kavalirji, plemeniti gospodje Rohan, Brienne, Bretenil, Champion de Cicé in drugi. Ako hoče kdo znati, kako je ta gospoda opravljala dolžnosti vzvišenega svojega poklica, naj pogleda, kar o tej stvari piše legitimistični pisatelj Mongaillard (L' histoire de France depuis la fin du regne de Luis XV jusqu'a l' ann. 1825, II. 244 i. d.). Če ta povsem verjetna priča, sam duhovnik, pripoveduje o orleanskem škofu Jarentu, da je njegova priležnica, bivša plesalka Guimaud, v svojem hotela vzprejemala, nadzorovala in promovirala duhovnike njegove škofje, — je to še jedna najbolj nedolžnih epizod iz obširnega poročila tega svedoka.

Povsem naravno je, da je izpridenost višjih, surovost in uboštvo nižjih krogov kaj neugodno vplivala na javno moralo. Monstrozna lovska pravica graščakov je spravila na noge celo armado lovskih tatov, nespametne zapreke pa, ki so se stavile prostemu prometu, prouzročevale so mnogobrojne čete drznih tihotapcev. Beračev in vlačugarjev je bilo toliko, da ječarne niso imele zanje dovolj prostora in da jih palica biriška ni več mogla krotiti. Pariz je imel takrat pri prebivalstvu 650.000 duš do 118.874 ubožcev; po vsem Francoskem pa, katero je takrat imelo blizu 25 milijonov stanovnikov, štelo se je beračev in vagantov cela 2 milijona. Kaka nevarnost za državo in družbo, dva milijona glasov, ki so hripavo terjali prevrata, štirje milijoni suhih sèstradanih rok, ki so se pohlepno iztegavale — splošnemu chaosu nasproti!

Ozrimo se zdaj nekoliko na ono plemstvo, katero je mirno in slastno uživalo sad narodovega trpljenja, na površno, oholo in moralno-gnilo aristokratijo, katero gledé njene nevednosti Taine obsoja z ostrimi besedami: „Plemenitaš in omikan, te dve lastnosti se na videz izključujeta.“ (l. c. I. 392.) Pač se ne bodemo mogli dovolj

Digitized by Google

čuditi istemu pisatelju, ako se on v svoji sloveči knjigi, v kateri sicer novih idej zeló pogrešamo, ker so glavni nazori vzeti iz Tocquevilleovega monumentalnega dela: „L'ancien regime", baje iz veselja do paradoksnih stavkov izgublja do čudne hiperbole: „Nikdar ni bila aristokracija bolj vredna vladati, nego baš v trenutku, ko je izgubila svojo vlado." Da se izprevidi oholost tega stavka, naj nam bode dovoljeno opozarjati na vekoviti spomin sramote tedanjega dvora in plemstva, na „rudečo knjigo" — „le livre rouge".

Po razuzdanem Ludoviku XV. je prišel l. 1774. na prestol francoski Ludovik XVI., mož dobrohoten ali slaboumen, pošten ali neroden in slaboten, tako da je bil kmalu prava igrača vsemu svojemu dvoru, kateri se ni mogel dovolj posmehovati neokretnemu gospodarju. Bolj nego obširni popis njegovega značaja in njegovih zmožnostij karakterizuje ga faktum, da je trebalo po njegovi poroki še dolgih sedem let, da je lepa njegova soproga Marija Antoinetta v istini postala — njegova žena. Iz tajne korespondencije njegove tašice Marije Terezije z grofom Mercy d' Argenteauom, avstrijskim poslancem v Parizu, vidi se, koliko preglavice je čudna ta razmera delala blagi cesarici. Ni mi treba posebno poudarjati, kako neusmiljeno je dvor sodil o tej javni tajnosti in kako so se o njej dvorjani rogali ter brusili svoje zlobne jezike.

Kralj Ludovik je bil sam sicer ščedljiv, ali tudi na njegovem dvoru se je zapravljalo kakor prej, ker ni imel toliko razuma in moči, da bi se bil vspešno upiral vladujoči potratnosti. Za dvor, na katerem se je mastilo okoli 15.000 lenuhov, potrosilo se je leto za letom po 40—45 milijonov livr., tedaj okoli $^1/_{10}$ vseh državnih dohodkov. Naravno, da so se v ogromnem številu dvornih uradnikov nahajala tudi nekatera prav komična dostojanstva; tako n. pr. je bila madame de Laborde „garde du lit" kraljice ter je za važni ta posel prejemala letnih 12.000 livr. Še važnejšo nalogo pa sta imela ona dva dvorjana, katera sta vsako jutro opravljena v baržunasti opravi z mečem na strani stopila h kraljevi postelji ter se tam prepričala o vsebini nekega delikatnega hišnega orodja. Za to mučno in težavno delo bila sta odškodovana vsak z letno plačo 20.000 livr.

A vender niso bili to tajni stroški, temveč javni in redni ter se tedaj ne nahajajo v „livre rouge". 27. nov. 1789. l. pa je objavil poslanec Camus v poslanski zbornici, da obstoji še tajen katalog, v katerem so zapisane ogromne svote, katere je aristokratična po-

Digitized by Google

hlepnost izvabila kraljevi nerodnosti — in takoj se je sklenilo, da se ima ta velevažni dokument objaviti. Zastonj se je ustavljal temu sklepu tedanji minister Necker, zastonj se je sklicaval celó na prevelike tiskovne stroške —; potem ko se je ponudil tiskar Baudouin, da hoče zastonj tiskati famozni ta spis, moral se je udati tudi Necker, in finančni odsek narodne zbornice je imel najprej priliko, pečati se z imenitnim tem delom.

Še ni bil končal odsek svojih razprav o tem predmetu, že je bila objavljena lista penzij. Strmé je zvedel francoski narod, da je jako bogata rodbina Noailles na leto prejemala skoro po 2 milijona livr.; da je kraljičin ljubljenec Polignac samo za svojo osobo imel po 80.000 livr. letne penzije; da je neki nemški knez dobival kar štiri penzije, in sicer prvo „pour ses services comme colonel“, drugo in tretjo pod istim naslovom, četrto stoprav „pour ses services comme noncolonel“. Isto tako je užival marquis d' Autichamp štiri letne penzije, vse „zarad zaslug svojega ranjkega očeta, — pour les services de feu son père.“ Kraljeva radodarnost navadno ni bila v zadregi zarad uzroka kake penzije; to se vidi n. pr. pri generalnem odvetniku g. Joly de Fleury, kateremu je bilo odmerjenih 17.000 livr. za to, ker se je odpovedal svoji službi v prid — svojemu sinu! Sem ter tja so padali žarki kraljeve radodarnosti tudi na kako meščansko osobo, če je bila v zvezi z dvorom. Tako nahajamo med obdarovanimi frizêrja Ducrota, ki je prejemal po 1700 livr. na leto za to, ker je bil nekdaj friziral hčerko kraljevega brata, grofa Artoiškega; samo škoda, da je dotični otrok bil umrl komaj 3 leta star, prezgodaj tedaj, da bi imel brivec priliko, na umetni frizuri njegovih las skazati umetnost svojo! Kar žalost nas prešine, ako tem svotam primerjamo druge prav beraške, s katerimi so se plačevale istinite zasluge drugih mož; tako se nahaja poleg brivca Ducrota sergeant Hamèle, kateremu se je plačevalo po 44 liv. 4 sous na leto za to, ker je bil s svojo hrabrostjo svojemu kralju pridobil neko sovražno mesto!

1. aprila 1790. je bil finančni odsek dovršil svojo nalogo ter izročil narodni zbornici „Le livre rouge“, knjižico, obstoječo iz 122 stranij, vezano v rudečem marokinu. Deset prvih stranij je bilo izpolnjenih še pod Ludovikom XV. in ta partija se je bila zapečatila na prošnjo kralja, kateri ni pustil sramotiti spomin svojega deda. Prijavila pa se je sledeča partija, obsezajoča 32 stranij, tikajočih se Ludovika XVI. Kljubu neznatnemu obsegu izkazuje ta partija celih

Digitized by Google

227 milijonov, kateri so bili v teku 14 let izdani za tajne stroške. A kaj se je tu vse čitalo! Zdaj so zvedeli Francozje, da sta kraljeva brata grof de Provence in d'Artois ves čas krvavo molzla francosko državo. Le pod ministrom Calonnom (1783—87), pod katerim je bila zapravljivost sploh vzkipela do svojega vrhunca, prejel je comte de Provence 13,824.000 livr., brat njegov, comte d'Artois celo $14^1/_2$ milijonov kot izredno podporo „en secours extraordinaires“. Vrhu tega je prejel razuzdani mlajši brat poleg svojih mnogovrstnih dohodkov še $7^1/_2$ milijonov iz kraljevega zaklada, da bi plačal ž njimi le jeden del svojih dolgov, neoziraje se na to, da je imel na leto še po jeden milijon rednih dohodkov iz istega uzroka. In frivolni Calonne je opravičeval kralju to potrato, kažoč na važnost „d'assurer la tranquillité du prince“ — da se skrbi za mir gospoda princa!

Ravno tako čudna so bila darila, s kojimi je kraljeva dobrotljivost obsipavala prve plemenitaše svojega dvora. Tako čitamo tu o gosp. Croismardu, da je prejel 50.000 liv. za nakup nekega posestva, tam zopet o drugem kavalirji, da se mu je na narodne stroške pomagalo s 60.000 livr. plačati svoje dolgove. Dober tek plemenite gospode bil je nevaren državni blagajnici, kajti grofica d'Ossun dobivala je „pour sa table“ na leto celih 20.000 livr. Celó porodov v kraljevi rodbini se Francozje niso mogli veseliti, kajti to veselje je bilo drago in čitamo, da je grofica d'Artois prejela l. 1778. za porod vojvoda Berrijskega 24.000 livr. in isto darilo se je ponavljalo l. 1783. pod istim naslovom. Sploh nahajamo v tej knjigi najodličnejše zastopnike bogatega francoskega plemstva: Noailles, Choiseul, Grammont, Guiches, v prvi vrsti kraljičine ljubljence, rodbino Polignac, katera je na leto prejemala po 700.000 livr., ne oziraje se na umazano špekulacijo z državno domêno Fenestranges in na darila 1,200.000 livr., katere je kralj bil poklonil Polignacu „en recompense de ses services“. Ogromne svote so se žrtvovale tudi nemoralnosti kraljevega dvora, kajti vsa neokretna krepost vladarjeva ni mogla brzdati razuzdanosti njegove okolice. Tako je dobila priležnica Ludovika XV., razvpita Dubarry še pod njegovim naslednikom 5 milijon. livr., in negnjusna ta nesramnica, ki je svoje dni resno na to mislila, omožiti se s kraljem Ludovikom XV., imela je letnih dohodkov po 1,200.000 livr. Ni čuda tedaj, da so se vedno okrog nje zbirali plemenitaši prvih rodbin ter moledovali za njeno pokroviteljstvo. V odlični tej družbi nahajajo se celo škofje; tako

Digitized by Google

pripoveduje „le livre rouge“, da je g. Bonnac, škof d'Agenski 40.000 livr. penzije imel, „à la recommandation de mad. Dubarry“. Posebno je molzel državno blagajnico vojvoda Coigny, ki je užival 1 milijon letnih penzij; tu se mora pač čuditi opazovalec, ako med raznimi uzroki nahaja: „100.000 livr. vsled priporočila mad. Dubarry“ in zopet „200.000 livres à la recommandation de la Reine!“ Med obdarovanimi vidimo dalje polkovnika Dittona s penzijo 150.000 livr., „na priporočilo Marije Antoinette“, potem pa njeno intimno prijateljico, princesinjo Lamballe, ki je uživala po 100.000 livr. na leto „kot pridatek k svoji plači“. Nehoté sem se spominjal pri tem imenu one grozovite septemberske noči 1792., v kateri so barbarične roke divjakov usmrtile tisto Lamballe ter pred ječarno „La Force“ razkosale lepo truplo princesinje, ki je tako bridko plačevala svoje sodelovanje pri „le livre rouge!“

Ali vender so tajni stroški, navedeni v „rudeči knjigi“ le primerno majhne svote nasproti onim, ki se niti uknjiževale niso. Kajti v dobi 8 let je bilo vsled računa penzijskega odseka izdanih nakaznic na kraljevi zaklad za celih 860 milijonov, katere so bile, da si brez imen, zaznamenovane v neki drugi tajni knjigi „le livre des decisions“. Ko je Pison du Galand 10. aprila 1790. zahteval, naj se objavi tudi ta knjiga, prestrašila se je tega celó zbornica sama — ter prešla na dnevni red o tem zahtevanji. Zgodovinski faktum obstoji, podrobnostij pa ne znamo.

Ali tudi, kar znamo, zadostuje, da razumemo kruto veselje, s katerim je Cammille Desmoulins, poleg Loustalota najduhovitejši publicist francoske revolucije, „rudečo knjigo“ pozdravljal v 21. številki svojega časopisa „Revolutions de France et de Brabant“. S preroškimi besedami žuga kraljevemu dvoru, nagovarjaje ga: „Revelabo pudenda tua! odkrival bodem sramoto tvojo in niti figovega peresa ne bodeš našel, da bi svetu prikrival svoje nagosti!“ Lapidarna fraza, a vender tako opravičena v sveti svoji jezi, hočemo tudi mi ž njo skleniti to kratko razpravo.

Digitized by Google

Vita vitae meae.

Zgodovinska podoba. Spisal dr. Ivan Tavčar.

III.

(Konec.)

V trenutku je nastala skoro ponočna tema in črni oblaki so prepregli čez in čez nebá obok. Zatulil je vihar in bliskoma napolnil vso dolino z grozonosnimi svojimi močmi. Skoro do tal je vil vrhove drevesom, da so bolestno ječala debla. Odkrival je strehe pri kočah ter vil v visocih stebrih prah proti višinam. Po zraku je mrgolelo listja in slame, vmes pa so frfotale plahe ptice ter v svojem strahu razbijale si glave ob stenah in deblih. Po cerkvenih oknih se je nabralo vse črno perutnine; koprneči golobje in predrzne vrane so se pritiskale k zidu, in če je viharja šum utihnil, zadonelo je otožno kričanje preplašenih ptic.

Pretrgali so se črni oblaki, in takoj se je izpremenilo obnebje v žareče žrelo, ki je metalo iz sebe gorečih strel na stotine. Dol in goro je pretresal grom, in do osrčja je trepetala zemlja pod neskončnimi udarci razburjenega neba. Vlila se je ploha, ter vsula toča, ki je takoj oklestila drevje. Struga v potoku se je v hipu napolnila; rumeni valovi so odpluli onemoglega vojaka na produ, odnesli brv, in kmalu sezali do hiš, v breg odmaknenih. Že je donašala voda različna orodja, lesovja, oblačila, in pri cerkvenih stopnicah se je ujelo napeto truplo mrtvega živinčeta, ki se je Bog ve kje pod goró na paši zajele vodovja. In še vedno je lilo iz oblakov, in voda je narastala više in više. Vmes je divjal grom in strele so švigale. Staro lipo sredi vasi je razkrojil blisk, da se je vzdignila iz korenin ter padla po vodi. Okrog nje so pričeli valovi neutrudljivo svoje delovanje, in kmalu so jo drvili s sabo. Po opravljeni sveti maši je hitela pobožna četa z Gore. Ali kamor koli so se obračali pogledi, — povsod se je kazalo jezero v dolu, in izmed umazane vodé so se videle koče kakor mali črni otoki. To je bila največja povodenj, o kateri ve pripovedovati poljanski spomin.

Digitized by Google

IV.

Stari Čudè je stopil s svojo hčerjo v mežnarijo. Sovražil je to poslopje in sovražil tudi stanovalce v njem. Ali danes je moral iskati zavetja pod katoliško to streho, ker so mu vsako drugo pot zapirale togotne vode! Pri vežnem pragu je obstal ter brez groze zrl v razburjeno prirodo.

„Bog je nama priskočil v pomoč!“ vzkliknil je, — „ter z vodami pokončal Egipčane, ki so preganjali božje hlapce!“ In z živo zadovoljnostjo je opazoval ranjenega vojaka pri vodi.

„Potisnil sem mu železo do živega!“ dejal je radostno. „In zdaj ne more vstati!“

„Vzela ga bo voda,“ izpregovorilo je dekle. „Ali bi se mu ne moglo pomagati?“

„Pomagati?“ zatogotil se je starec, „ali misliš, da bi Bog ne bil mogel pomagati, če je hotel izvleči onemogle Egipčane iz morja! Pa Bog ni hotel, in hvala mu, če pokonča tudi tega grešnika!“

Mrzla voda, ki mu je pluskala okrog telesa, povrnila je zavest ranjenemu vojaku. Počasi se je poskušal vzpeti ter s kalnimi pogledi obračal se po svojih tovariših. Ali ti so bili že davno odrinili ter pobegnili v breg in pustili njega brez pomoči. Zavedel se je nevarnosti in postavil se konečno na slabotne noge. Pripodila pa se je silnejša voda ter mu izpodnesla stopalo. Z rokami je mahal po zraku, potem pa se zvrnil v hladni grob, ki se je za večno zaprl nad njim.

„Zdaj je izginil v peklenski prepad!“ vpil je starec v veži. „Poglej, dekle, mogočno božjo roko! Hotel je pravičnega Jurija potisniti v jamo, v kateri se je zdaj sam zadušil! Aleluja! Da bi tako poginili vsi papisti!“

Odprl je vrata iz veže ter stopil v nizko sobo. Tu je sedel pri mizi Carolus Kosem. Pred njim je ležala knjiga, ali njemu je bil zatisnil nedeljski mir trudne oči, da je zadremal. Slonel je ob steni ter spal v sredi viharjev. Na bledem obrazu so se mu kazale še vedno črte tistih bolečin, in roka, katero je bil položil po mizi, bila je suha in drobna kakor otrokova. Tisti pa, ki mu je s smrtnonosnim orožjem hotel pokončati življenje, stal je zdaj pred njim in brez usmiljenja zrl mu na upadlo lice in na globoko pod čelo vdrte oči.

„Prebudi se, čestilec Balov!“ zakričal je v luteranski svoji ošabnosti ter treščil meč po mizi, da je zažvenketalo po vsej sobi. Pre-

Digitized by Google

budil se je mladenič ter prestrašen skušal vstati izza mize. Zapustile pa so ga onemogle moči in zgrudil se je na klop. Trudni pogledi so se mu uprli na orožje, ležeče pred njim.

„Meč je krvav!“ izpregovoril je tiho.

„Da! da!“ odgovoril je oni, „orožje svetega evangelija je to, in danes se ni prvič napilo krivoverske krvi!“ Glasno se je smijal ter sovražno gledal na bolnika pred sabo. Tudi letá je dvignil oči proti njemu, in zrla sta si nekaj časa oko v oko.

„Videl sem Vas že nekje?“ vprašal je Carolus.

„Resnica je to in tudi ta meč je napravljal že znanje nekdaj s tvojimi rebri, mladi papist!“

„Bilo je tisto noč!“ in Carolus je šinil kvišku. Strast mu je ujačila telo.

„Tisto noč!“

„In Vaše orožje je to?“

„Moje!“

„In Vi ste je zasadili v mé!“

„Jaz!“

„Hvala božji Porodnici! in jaz sem živel v veri, da je hotel umoriti brat svojega brata! Koliko stoterno mi je zdaj sveti Odrešenik poplačal vse prebite bolečine!“ Solze so se mu vlile z očij in sklenil je roke ter pričel moliti. Zunaj pa sta tedaj razsajala grom in blisk, in na mala okna se je vsipal dež z vso silo.

„Ta moli k Materi božji!“ izpregovoril je starec zaničljivo, „in vsa vas je lezla na goro, da slini usta okrog malika! Ali Bog svetega evangelija je poslal zdaj svoj ogenj na to vas, in obdal jo je s svojimi vodami ter prihitel na pomoč služabnikom svetega evangelija!“

„Bog pošilja nevihte na pravične in krivične!“ odgovoril je Carolus mirno. „Rana, ki me še zdaj skeli, ohladila je strasti v meni in v svoji bolezni sem premišljeval ter si dejal: če je hotel naš Gospod in zapovednik z orožjem širiti svoje večne resnice, opasal bi se bil z mečem ter se obdal z oklepom božje-človeško telo! Ali hodil je brez kopja okrog in bosonog! Za tega delj Vas vprašam: čemu hodite na mé z mečem, ako hočete braniti krive nauke krivega preroka, Martina Lutra?“

„Kako ponižno govori zdaj ta sraka!“ odgovoril je oni, „zdaj, ko so mi ga dale nebesa v moje roke! Ali kako mi odgovarjaš na to

Digitized by Google

lé, mladi Antikrist? Poglej, oboroženi hlapci loškega morilca so planili ravnokar v ubogo mojo kočo. Prišli so sredi prazničnega miru ter hlepeli po mojem posvetnem imetji, katero sem vedno pripravljen darovati svetemu evangeliju! Ulomili so mi vrata ter mi kratili sveto hrano, ki sem jo ravno tedaj jemal iz knjige Lutrove. Kaj praviš ti o tem? In zapreti sem moral sveto knjigo ter jo z mečem braniti od krvoločnih Filistejcev. In Bog je dal moč mojemu meču, da je postal v grozo Filistejcem. In če si pogledal ravnokar čez okno, videl bi bil, kako so odnesle vode grešnika, kateremu sem vsekal globoko rano! Ali konečno sem vender omagal v silnem boji, in s svojim otrokom pobegnil iz svoje hiše. Oboroženi hlapci za mano! Ali Gospod, ki nam je dal čisti evangelij, videl je stiske svojih služabnikov, in dejal je svojim oblakom: izlijte se! in svojim strelam: spustite se na Filistejce! Kaj praviš ti k temu? Oblaki so se hipoma izlili ter napravili med mano in preganjalci mogočno reko, pred katero so s težavo pobegnili v breg. A jednega iz njih so pogoltnili valovi, da se je nažrl mlake do smrti. Jaz pa sem se otél v to zavetje ter upam, da bodem še dolgo živel ter tudi v teh pregrešnih krajih doživel zmago svetega evangelija! Vidiš torej, da so božje nevihte nam v rešitev, vam peklenskim papistom pa v pogubo! Kaj praviš ti k temu?“

Ponosno je govoril, ali — ravno tedaj je zadonel po sobi pok, kakor bi se bil sprožil strel. Majal se je strop tja in sem; na steni viseča podoba je padla s svojega mesta, in s sklednika posoda je tleskala po deskah. Vsa soba se je zibala nekaj hipov gori in doli, umirila se za trenutek, potem pa se zavila tako, da je zadnji del prišel na sprednje mesto.

„Hišo je vzdignilo!“ zaječal je starec in takoj mu je izginila kri z obraza. Nekaj časa so molčali vsi, potem pa so hiteli v vežo, na hodnik. Bila je resnica — že so plavali po vodi, zdaj še počasi, ali bliže in bliže so prihajali k šumečemu strženu. Koča se je zavila jedenkrat, dvakrat na okrog, potem pa jo je potegnila razljučena struga k sebi in jadrno so pluli mimo koč, mimo cerkve iz vasi. Povsod so šumeli valovi okrog sten, okrog dreves ter sezali do krajev, kjer vode človeška pamet nikdar pomnila ni. Ali še vedno je lilo.

Mežnarija je plula dalje. Na hodniku je stala zapuščena družba, ter zrla v obupu na rešilni breg, ki je bil tako blizu, in vender tako

Digitized by Google

daleč. Na bregu je stalo nekaj osob. Kričale so, ali ti na vodi niso čuli ničesar. Še vedno se je bliskalo in grom je bučal.

Tu je kazala vrba dolgo vejevje iz vode. Pluli so mimo, in starec se je sklonil ter krčevito pograbil po zeleni veji. Napenjal je vse moči ali niti za trenutek ni ustavil čudne ladje. Iz onemoglih rok iztrgala se mu je veja in valovi so jih podili dalje. Dvignil je roki proti nebu — kri mu je kapala od njih. Ranilo ga je vrbovje. Tam, kjer se izliva Ločivnica v reko, pluskalo je po zelenih travnikih širno jezero. Reka je drvila svoja vodovja s tako silo mimo, da se potok v njo izliti ni mogel, izstopil je iz struge na obe strani ter stopil na vrtove. Tu je obstala koča ter napravljala z verjem velikanske kroge.

Zapuščena trojica je šla v sobo, pogled na neskončne vodé jih je polnil z obupom. Med zibajočimi stenami so sedeli, molčé, in s smrtno grozo v duši.

„Umreti bo treba, Anica!“ zastokal je starec. Dekle je jokalo.

„In jaz nisem izpovedan!“ vzdihoval je mladenič. Tu je pod klopjo nekaj škrbljalo, tu, tam, in tu zopet! Šumljanje se je čulo, kakor je izviraje napravlja studenec. Iz kota se je privilo kakor kača, in takoj se je napravila sredi sobe črna, prašna luža. Tudi na druzih straneh je prihitelo na dan ter se vilo po deskah.

„Potopili se bomo!“ In nesrečniki so hiteli iz sobe, po veži je stala že tudi voda, in napravljala je nemir okrog ognjišča. Po stopnicah so pobegnili pod streho, kjer je bilo temačno in zaduhlo. Od zgoraj so opazovali, kako je stopala voda više in više. Že je zakrivala nekaj stopnic, in kuhinsko orodje se je gonilo po njej.

„Tudi tu sem bo prišla!“ izpregovoril je Carolus. „In kaj po tem?“

„Potem — potem moramo na streho! Vsaj jaz nečem utoniti kakor maček!“ In stari luteran se je plazil po temnem prostoru okrog, ali ni ga bilo orodja, s katerim bi bil predrl streho.

„Meč!“ Pozabil ga je bil na mizi. Takoj se je drvil po stopnicah navzdol. Ona dva pod streho sta čula, kako je bredel vodo v veži. Povrnil se je z orožjem, premočen do trebuha. Pričel je sekati in bosti v slamnato streho, da se je takoj zavil v meglo sajnatega prahu. Kmalu si je izsekal izhod na streho. Zasvetilo se je, in dež je pričel pršati na zaboje in drugo podstrešno ropotijo. Ali starec je pulil slamo, zlezel na streho ter konečno pripulil se do njenega vrha. Ali še vedno je lilo izpod neba in povodenj se je širila in širila.

Digitized by Google

Koča se je pogreznila do ostrešja in ko je konečno ponehalo deževati, gledala je samo še streha iz vršine. Na njej pa so čepeli naši nesrečni znanci ter pričakovali, da jih bode zdaj in zdaj pogoltnila reka. Pripravljali so se na smrt, kateri jim ni bilo oditi.

„To ste zakrivili vi papisti, ki preganjate služabnike svetega evangelija!“ srdil se je starec ter sopel v otrpnele roke. Brila je mrzla sapa.

„To ste zakrivili luterani!“ odgovoril je takoj Carolus, „ki razdirate po teh krajih sveto vero! Ali sodbo prepuščam Bogu, ki nas vsak trenutek pokliče pred sodni svoj stol!“ pristavil je mirno. „Ako ne morem izpreobrniti tebe, veseli se moja duša, da sem spravil na pravo pot vsaj tvojo hčer.“

„Mojo Anico?“ vpraša dvoječe luteran.

„Da! Bolan sem bil in na hodnik domače hiše sem prihajal na solnce. In če sem bil sam domá — prišla je časih vaša Anica. Poprej sva se že poznala!“

Tu se je napel obraz Čudetu.

„Moja hči! K tebi?“ Hripavo je govoril in s krvjo zatekle oči so mu stopile izpod čela.

„In je prišla časih k meni“, nadaljeval je oni, „in pogovarjala sva se, kako je bilo nekdaj.“

„Ali je to vse? Ali jej nisi trosil krive vere v nespametno dušo?“

Oko mladeničevo se je uprlo s ponosom na dekleta, topeče se v solzah.

„Moja vera je tudi njena! Dolžnost mi je bila, da sem jo privedel na pot odrešenja, po kateri so hodile naše matere in naših mater matere!“

„Bodi proklet za to delo!“ In starec se je penil v srdu. Silna hudobija mu je sikala iz očij po mladeniči. Misel maščevalna prešinila mu je možgane in togotno je izpregovoril: „Tvoja mati! Ha! ha! Ali še tega ne veš, da je dolgo let pred svojo smrtjo lazila za Kupljenikom, da je umrla zvesta služabnica svetega evangelija!“

„Moja mati — luteranka!“ Kakor blisk se je postavil kvišku. S kalnimi pogledi je premeril vodovje, iztegnil roki proti nebu ter vzdihnil:

„Mors, vita vitae meae!“

Omahnil je kakor posekano drevo, padel po strehi navzdol ter izginil v vodi. V hipu se je zgodilo vse to. — Popihala pa je tedaj

Digitized by Google

sapa ter potisnila kočo v reko, da je plula dalje. Na strehi pa sta sedela oče in hči. Starec je govoril sam s seboj. Ugasnil mu je ogenj v pogledih. Smrtna groza in pa zavest, da je z besedami, ki niso bile resnične, pokončal tuje življenje, potrli sta mu dušo ter mu zmedli njene moči.

Usahnilo je zopet vodovje. Pod robom v Kotu obtičala je koča v pesku na produ. Z njene strehe so morali s silo spraviti starega moža, ki je v blaznosti preživel še nekaj let potem.

Plemiči Kosmovi so že davno izmrli. In če bi najstarejše poljanske krstne knjige ne pričale o njih, niti ne vedelo bi se sedaj, da so živeli kdaj! Tako je človeško življenje! Kakor list, ki ga strga vihar z veje ter ga zanese, Bog ve kam. Kdo povprašuje po njem? Blagor mu, komur je dano s tolažilno zavestjo umreti, da je smrt v resnici — življenje našega življenja!

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

VI.

(Dalje.)

Vse se lehko pretirava in tudi realizem ni izvzet: on n. pr. časih obliko, t. j. umetnost, preveč zanemarja, ali pa riše skoro samo slabe strani, t. j. pada v nasprotno slabost od one, s katero nam pretirani idealizem zida svoje gradove v oblakih.

Ta realizem v literaturi ni fotografija življenja, ampak njegova umetna slika in tolmač ob jednem, on na realni podlagi teži za tem, da človek odstrani svoje slabosti in krivice ter kulturno napreduje: isti namen ima realizem tudi povsod drugod. Realizem mislim si v obče precej tako kakor n. pr. Rodbertus-Jagetzow v pismu k A. Wagnerju (26. julija 1875) zahteva, da naj bode narodno gospodarstvo kot znanost realistično: „Realistično, pravim, naj bode, ali ne v tem zmislu realistično, da obseza samo sedanjost z vso

Digitized by Google

njeno ropotijo, nego v zmislu, da išče sledí, ki iz preteklosti naše znanosti čez sedanjost vodijo svojo prihodnjost v ideje (in die Ideen ihre Zukunft führen). Saj tudi *ideje*, ako jih znamo samo razlikovati od močvirnih lučic, ki se rade vrté okoli njih ter jih vodijo na stran ali v močvirje doli, imajo *tako* čvrsto realnost, kakor le more biti najprostejša, najočitnejša resničnost, in one si bodo vedno delale pot z zgodovinsko močjo, ki *prekosi* prirodne sile po svoji moči (intensivno) in po svojem obsegu (ekstensivno) povsod, kjer jim hoče človeška neumornost pot zapreti."

Ali ni to *idealen* realizem, četudi je *osnovan* na preteklosti in sedanjosti? On obseza *vse*, tudi najvzvišenejše kulturne pridobitve in nade bodočega napredka. Zakaj bi se ga bali in branili? Saj je tudi v dozdanji kulturi človeštva velika večina tega, kar ima *stalno* vrednost, rezultat realnih potreb ter je bilo in je v ozki zvezi z življenjem. Res je *polna* zavednost pomena tega realizma sad, ki dozoreva v moški dobi življenja narodov, ko gospodstvo bujne mladeniške fantazije pojenjava. *Ali če se javlja kot važen faktor* in *moč*, je posameznikom in narodom celo *nevarno*, ako se ne ozirajo nanj.

Tak realizem je gotovo *visoko moralen*, ker si hoče pridobiti kolikor je mogoče blagotvornega, kulturno-moralnega vpliva na življenje, ima torej brez dvoma idealne težnje ter bi se mogel imenovati tudi *realni idealizem*, kakor si ga n. pr. gotovo misli tudi Schäffle (Bau und Leben des socialen Körpers IV. 45): „Realni napredek ima v idealizmu pred seboj svojo senco ali bolje svoj budeči lučni žarek."

Slovanstvo je v obče dolgo živelo v neki idili, pelo svoje pesme, slavilo svoje idealizovane junake, pripovedovalo si svoje pripovesti, in če smo prihajali v dotiko z bolj starimi narodi, bili smo premehki, malo sposobni za boj, v katerem je jačji navadno ta, ki je bolj vztrajen: *vztrajnost je znak višje kulture*, po *njej* tudi svojo lehko merimo. Poznati pa moramo *značaj* te borbe: ne držimo se samo zunanjosti in površnosti, ki je mnogo kriva naše nezloge in prepirov. Preprazno in pusto naše življenje meče se iz jedne jednostranosti v drugo, domišljija vlada, da si napolni praznoto, kulturno cvetje bi radi igraje se pobrali, četudi *ni* rastlo na našem drevesu. Pa ker mislimo, da je to lehko, nimamo pravega *spoštovanja* do težkega mnogostoletnega kulturnega dela naprednejših narodov; a pravo, mučno,

Digitized by Google

vztrajno delo ne diši, o njem se niti rado ne govori, vse se bori le za obliko.

Ni mogoče doseči prave omike, ako se duševni razvoj ne vrši ob jednem s primernim materijalnim. „Najprej omikan, potem bogat“ je nemogoče, ako se materijalne stvari preveč zanemarjajo. Tudi nasprotno se ne da doseči, ali vender bolj ko prvo. Ako narod zanemarja svoj gospodarski napredek — četudi za omiko — koplje si sam svojo jamo. Ako pa tudi nekaj več dela, ko se uči; več varčuje, ko troši, ima vedno toliko moralne snage, da si potrebno učenje pomnoži in znanje razširi. Za to literatura nikakor ne sme zanemarjati narodno-gospodarskih vprašanj in naukov, da širje občinstvo dobi za nje zmisel, da si tako more čuvati gospodarsko snago in jo množiti: ni dosti, da se piše, mora se čitati in ravnati po tem. Da ima pa slovenski narod sploh vender še precej podvzetnosti, ima se menda gotovo bolj zahvaliti praktičnemu življenju in njegovi borbi, ko pa literarnim ali šolskim vplivom.

Da si povzdignemo gospodarsko snago, morali bi vsaj najprej dobro vedeti, kako stojimo. To znanje je pa sploh gotovo še nepopolno celo pri naprednejših narodih, kakor smo mi, in vender se jača država in narod tem bolj, čim bolj napreduje to znanje, spojeno z delom, čim bolj takó razvitje postaje soglasno (harmonično). Potem se jača in širi ideja osebnega dela in zasluge, število idej se množi, a sebičnost se manjša pri takem soglasnem razvitku, četudi ljudje delajo za se, t. j. za svojo korist, saj to so si dolžni: „Prava korist je čisto človeška, ona je versko in nravno dobro, pravica, lepota in je prav gospodarska (Schäffle: Bau und Leben I. 133).“ Takih materijalistov se ni bati: „Večkrati so materijalisti za občno dobro fanatično navdušeni, med tem ko se verski sanjači poklanjajo absolutni svoji sebičnosti (Schäffle ib I. 174).“

Taki ljudje so podvzetni, ne bojé se sveta (saj v njem iščejo dela), širijo si obzorje, da ne ostanejo ozkosrčni zapečkarji in filistri. Frazo in polovičnost sovražijo: ona gospoduje najrajši pri kakem slabem narodu, budi šovinizem in vsakovrstne pismouke, farizejce in sofiste. Svojo dolžnost pa ljudje radi zanemarjajo, vestnost se ne čisla, ali pa se celo naravnost strastno preganja. Vse to izpodjeda narodno telo, ruši njegovo podlago, rodbino, ko jedenkrat strast začne živeti na tuje stroške, duši najplemenitejše, celo rodbinske čute. V učenem svetu pa se širi brez konca in kraja neproduktivna

Digitized by Google

znanost (pravi aleksandrizem) ter gnusno-sebične in slavične spletke „učenjakov“: „Jednostranskih specijalistov ne cenimo za popolne, prave ljudi; in oni navadno tudi niso najboljši državljani (Schäffle, 16. I. 202).“ Cvetoče strankarstvo slabi narod, lehkomišljeno uživanje se širi, da produktivna snaga še prej onemore: vesele se le upniki, oderuhi in razni umazani špekulantje t. j. oni kapitalizem, ki za svoje namene rabi vsa sredstva, vsak moralni, gospodarski ali politični nered, ter Schäffle (16. III. 396) pač po pravici pravi o njem, „da je pravi nihilizem in anarhizem“. Sedaj se je lotil in z rastočo silo izpodjeda „jedino še čvrsto podlago sedanjega društvenega reda, gospodarje na deželi (Schäffle ib. III. 524).“ Pri tem pa v jednomer kriči, da je svoboda v nevarnosti in ljudje — verjemó. „Da volkovi vpijejo po svobodi, to je razumljivo; ako pa ovce ž njimi vred kriče, dokazujejo s tem samo, da so — ovce (Jhering: Der Zweck im Recht I. 146).“

Gori sem dejal, da ni vse jedno, je li kaka povest vzeta iz domačega življenja ali pa ne. Naše življenje je gotovo tako različno in zanimivo, da našim pisateljem ponuja gradiva več ko dovolj. Vzemimo samo dobo našega preporoda, n. pr. od Vodnika pa do danes. Koliko je preživel narod ravno v tem času in sicer vsi stanovi, koliko je bilo političnih in socijalnih izpremememb, kako se da vse to opisati v mnogih živih povestih! Pa tudi sedanjost daje mnogo gradiva. Samo kmetsko življenje, kako je raznovrstno v svoji borbi za obstanek, večkrat naravnost dramatično! Dotika kmeta z gospodo in z omiko sploh, ta gospoda sama, velik vpliv duhovščine in njegovi uzroki, odnošaj h gosposki in vladi sploh, strast našega kmeta za pravdanje, nespametne ženitve na nič, škodljive delitve in njihovi nasledki, rastoče hipotekarno zadolževanje, rastoči proletarijat: koliko je že tu gradiva, koliko ima še narod originalnih mislij, nazorov, navad, značajev!

Življenje naših trgov in malih mest ima spet marsikaj posebnega: dotika s kmetom zunaj trgov in vpliv nanj, medsobna odvisnost itd. To življenje je v marsičem morda celo bolj zanimivo ko življenje večjih mest, ki je bolj podobno drugim večjim mestom in že drugodi bolj izučeno ter opisano, četudi ima svoj tip, svojo politično in socijalno borbo, svoje narodnjake, nemškutarje ali tujce, svoje poljedelce, obrtnike, trgovce itd.

Poreče se mi morda, da bi vse to bilo tendencijozno, da v slovstvo ne spada. Če pisatelj življenje izuči — in to mora, če

Digitized by Google

hoče biti res dober — in ve, kako — tako rekoč — narodu srce bije, ima popolno pravico in dolžnost, da ga nam predstavlja, da tudi drugi, ki morda sicer tudi žive med narodom, pa nimajo časa ali volje (pa tudi ne daru) opazovati ga tako, vidijo pred seboj živo sliko, spojeno z estetičnim užitkom in poukom v samopoznaji.

Gotovo je tako pripovedovanje težko, ker potrebuje znanja naroda, težje ko ono, kjer pisatelj more po volji razpustiti svoji domišljiji krila ter mu ni treba skrbeti, da li res umetno slika življenje, ampak paziti le toliko, da verjetnosti ne prekorači preveč. Take povesti so navadno brez pravega značaja ter bi se večkrat n. pr. na Nemškem godile ravno tako lehko ko pri nas, samo da se imena izpremene. Take povesti so celo laže bolj zapletene ter imajo več onega romantičnega efekta, ki je preračunan za čitatelje brez dobrega ukusa. Nemških povestij in romanov te vrste imamo več ko dovolj v rokah in ponujajo nam jih vsak dan za mal denar — na škodo naši literaturi, našemu ukusu in zdravemu razvitju.

(Konec prih.)

Štefan Kocjančič †.

II.

Vrhu Rutarjevega smo prejeli o pokojnem prof. Kocjančiči še drug nekrolog, katerega konec podajemo tukaj svojim čitateljem:

Mnogo Kocjančičevih del je ostalo v rokopisih, ki so zdaj lastnina njegovega netjaka, č. g. Fr. Goljevščáka, kaplana v Biljani. Med rokopisi je nekaj takih sestavkov, katere je slavni pisatelj izdelal jedino za svojo rabo, ali pa je sam dvojil, da bi se kdaj natisnili. Med rokopisi se nahaja že l. 1851. spisano delo: „Usitatissima in Hebraeorum scriptis scripturae compendia, quod annis succedentibus in ingentem molem succrevit“, potem l. 1858. spisan „Lexicon Aetiopico-Latinum“, tudi obširno delo, a sam pravi, da najbrž nobeno teh velikih del se ne bode tiskalo. Že zdavna je bil spisal laško slovnico, in rokopis, ki ga ni med zapuščino, mora se najti pri kom, ki si ga je izposodil. V rokopisu je tudi kratek turško-nemški slovar, ki je, kakor vse iz njegovega peresa, čedno in razločno napisan; sestavil ga je najbrž záse. Celih 76 velikih pol obseza nadalje slovenski rokopis „Svetopisemsko staro slovstvo“, ki utegne biti pravi zaklad strokovnjaške učenosti.

Digitized by Google

„Pismo slovensko“ je imenoval krajši rokopis, ki razpravlja staroslovensko slovnico. Tudi je osnoval za svojo rabo slovensko-nemški slovar, dva debela zvezka, v katerih mora biti pač veliko slovenskega gradiva, ker se vrsté samo besede brez opisov ali fraz. Imenitno delo se utegne pokazati 135 velikih pol obsezajoč rokopis, z naslovom „Bulgarske narodne pesmi v slovenski obleki“. Samo iz tega je posneti, da se je Kocjančič z veliko ljubeznijo bavil z bolgarščino. Gotovo je tudi to, da je v njegovi zapuščini Hladnikov rokopis (pesmi).

Tu smo našteli samo nekatera dela iz zapuščine, ki gotovo pokaže po pregledovanji mnogo lepih biserov in dragotin. Kocjančič se ni nikdar sam hvalil, ni čuda torej, da tudi v njegovem obližji niso vedeli, kaj je vse delal in zvršil. Veliko bo pojasnil o njegovem razvoji in delovanji „Dnevnik“, v katerega je Kocjančič iz svoje razmere zabeleževal najimenitnejše stvari, potem pa tudi njegov „Životopis“, katerega je vsaj jeden del sam dogotovil. Oba rokopisa ostaneta imenitna literarnemu historiku.

Ni čuda, da se nam Kocjančič po vsem tem kaže pravi velikan posebno na jezikoslovnem polji; pa tudi ni nenaravno, da so učenjaki zvedeli tudi v daljavi ime našega slavnega rojaka, in da so ga iskali ter popraševali za svete in duševno pomoč. Ta in oni ga je obiskal, pa še večim je moral dopisavati na razne strani. Dopisaval in odgovarjal je rad v jeziku, s katerim se je kdo pečal strokovnjak. Dogodilo se je, da je s takim načelom mnogokoga spravil v stisko, in prosili so ga ti, da naj jim ne piše v hebrejščini, drugi, da naj jim ne odgovarja v staroslovenščini, češ, da morajo preveč časa porabiti prebiraje pisma. Tudi pisma, katerih se nahaja v zapuščini na stotine, bodo razodevala, kolike veljave je bil pokojnik.

Jednako častno svedočijo o vrednosti našega pisatelja učena društva, ki so stopila ž njim v dotiko, in za katera je tudi pisal. Povsod so le njega iskali, on ni hrepenel po časti in naslovih, in najrajši bi bil ostal nepoznan. Sposoben za vseučiliške stolice, bil je na svojem mestu zadovoljen, ker učenje in delo je njemu samo zadostovalo. Druzega plačila ni pričakoval. Kdo bi mu bil tudi po vrednem plačal ves trud in več nego polovico življenja, katero je prebil v tihi sobici, vedno delajoč in vedno novega dela iščoč!

Kocjančič je bil onih redkih značajev, v katerih prevladuje zadovoljnost na podlagi soglasja narave in nazorov. Lastnosti, ki so ga

Digitized by Google

zares osrečevale, brati mu je bilo tudi na obrazu. Ni mu bilo težavno deliti svojih majhnih dohodkov s potrebnimi sorodniki in ubogimi, zaradi katerih, da bi jim več prihranil, nikdar ni daleč popotoval, in po več let se niti o velikih počitnicah celó iz mesta ni genil. Rajši se je priprosto opravljal, kakor je priprosto živel, in je imel gotovo večje veselje, če si je mogel kako knjigo kupiti. Velika opravila so mu nalagali; ali kakor je znal izvrstno knjižnice urejevati, takó dobro je gospodaril s časom. Živel je po naravnem, vsakdanjem, a strogem redu; po času njegovega vsakdanjega sprehoda so sosedje zvedali, koliko je ura, in bil je zares kakor natančna ura. Čvrstega telesa ostal je zdrav in bil je vesele narave, kakor kaže tudi njegova ljubezen do petja in glasbe, katero je ohranil do zadnjega. V društvu je bil prijeten tovariš, ki je nedolžne smešnice in dogodke sipal kar iz rokava. Malo je govoril, o sebi najmenj, pa toliko bolj je delal in se kazal na vsakem mestu celega moža. Sebičnosti ni mogel na njem nihče zaslediti; kar je storil, zgodilo se je iz prepričanja in proste volje. Sestavke je spisaval in oddajal brezplačno; jedino družba sv. Mohora ga je, kakor je sam pravil, „obogatila“ za izročene jej spise. Prej ko ne izvira njegova majhna denarna zapuščina (okoli 700 gl.) iz nagrad one družbe. V semenišči je živel, delal in dovršil svoje dni; semenišču je tudi zapustil skoro vso svojo knjižnico. Posvetnega in svetnega sukanja sploh ni poznal, pa bil je vender srečen. Živel je kakor prostovoljni redovnik. Ni se vtikal v hrup bojev, ki vznemirjajo in preobračajo zdanje narodno, politično in družbinsko življenje. Življenje mu je teklo mirno, in takó mu je bilo možno duševne sile zjediniti in doseči, kar dokazujejo njegova duševna dela. Po zunanjosti in hodu si spoznal v njem krotko in plemenito dušo, ki bi ne bila mogla storiti žalega nikomur. Kdor ga ni poznal, moral ga je že po zunanjem spoštovati; kdor je vedel kaj o njegovih vspehih, občudoval ga je, in kdor je ž njim občeval, ta ga je tudi ljubil. Vsi ti učinki so se najlepše pokazali tudi ob njegovi kratki bolezni in ob njegovem pogrebu 10. aprila t. l., ko se je sprevoda udeležilo poleg oficijalnih zastopnikov in društev tudi veliko inteligencije iz vseh krogov in stanov in veliko, za Gorico izredno veliko ljudstva.

Tako nas je Kocjančič zapustil veliko prerano, ko je sam čutil še veliko veselja in moči do dela; ali on ostane duhovščini, zlasti slovenski, vzvišen vzgled, kakó naj poleg cerkvenih dolžnostij izpolnuje tudi dolžnost do druge duševne omike narodove. Vse slovenske naobražence pa spominja njegovo neumorno delavno življenje, kakó se je mogoče tudi z

Digitized by Google

majhno gmotno pomočjo povzdigniti do vrhunca učenosti. Brez posebnih navodov se je Kocjančič plemenit samouk povzdignil do častne samostojnosti, ki mu je podelila dostojno avtoritêto. Večen in slaven mu spomin! Fr. Podgornik.

Dr. Jarnej Levičnik †.

Dne 9. maja t. l. ob 7. uri zjutraj je v Št. Mohorji v ziljski dolini na Koroškem zatisnil svoje trudne oči g. dekan dr. Jarnej Levičnik, poslednji pesnik iz óne čestite pisateljske družbe, ki je v našega pesništva detinski dobi slovenskemu narodu osnovala „Kranjsko Čebelico“.

Porojen je bil pokojni pesnik dne 15. avgusta 1808. v Železnikih na Gorenjskem; gimnazijo in modroslovske nauke je zvršil v Ljubljani, kjer se mu je učencu Metelkovemu vzbudilo v srci veselje do svojega materinega jezika. V semenišče je odšel v Celovec, ker je bilo ljubljansko tedaj prenapolnjeno, in tam ga je špiritual Slomšek spet ogreval za slovenščino ter ga vadil v slovenskem pisanji, kakor to pripoveduje g. M. Lendovšek v Slomškovih zbranih spisih (I. 232). Bogoslovec Jarnej Levičnik se je tudi pridružil pesnikom „Kranjske Čebelice“, v katere II., III. in IV. knjigi je izdal nekoliko svojih pesnij, ki sicer ne dosezajo niti Kastelčevih, pa vender niso najslabše, kar jih je objavila Čebelica.

V duhovnika je bil posvečen 5. avgusta 1832. Potem je služil za kaplana v Grabstanji, pri Gospé Sveti in v Nemškem Bleibergu. Okoli 13 let je bil kurat v Zgornji Plesi, kjer se je pridno učil italijanščine, francoščine ter v Gradci tudi naredil doktorat filozofije. Leta 1852. je postal dekan v Št. Mohorji, kjer je obče ljubljen in spoštovan umrl baš 31. obletni dan svojega dohoda za dekana. Cesar ga je lani odlikoval z viteškim križem Fr. Josipovega reda.

Pokojni se je še v časih, ko se je malokateri omikani človek menil za zaničevani jezik slovenski, gojil gorko ljubezen do njega, dasi ni bil prijatelj javnosti ter ni svetu izročal produktov svojega pesniškega duha. Delal je sam zase samo iz veselja do pesništva. Tako je poslovenil že pred Koseskim Schillerjevo: „Devico Orleansko“, spisal je balado „Baron Turjaški Andrej“, zložil je epopejo „Katoliška Cerkev, junaško petje v petnajstih pesmih“, rokopisa je 15 pol. Zapustil je tudi 15 zvezkov

Digitized by Google

nemški pisanega dnevnika. Vse te stvari je izročil pred svojo smrtjo svojemu bratu g. Jos. Levičniku, učitelju in posestniku v Železnikih.

Blag bodi spomin poslednjemu pesniku „Kranjske Čebelice“!

L.

Slovenski glasnik.

Viljem Ogrinec †, c. kr. okrajni sodnik Metliški, umrl je 22. maja v Ljubljani v 38. letu svojega življenja. Pokojni Ogrinec, temeljito omikan mož, je bil v mlajših letih priden pisatelj slovenski, ki je spisal mnogo, osobito zvezdoznanskih razprav v „Novicah“. Matici je poslovenil „Astronomijo“ v Schödlerjevi knjigi prirode. A Preširnove besede:

„Lákota sláve, blagá, vléče pisárja drugàm“

obistinile so se tudi pri našem Ogrinci. Iz sebičnih namer je postal iz slovenskega pisatelja renegat in besen sovražnik vsega slovenstva. V. M. P.!

Slovenske knjige. Prišla je na svetlo knjižica: Kopališče v Radencih. Radenska slatina, imajoča v sebi jako obilno natrija in litija (Štajerski Vichy). V Ljubljani 1883, 16, 31 str. Založilo kopališče v Radencih. Knjižica opisuje okolico Radenskega kopališča ter govori o kemični sestavi in zdravilni moči in razpošiljanji radenske slatine, ki se je zadnje čase po mnogih krajih jako priljubila.

Na valovih južnega morja. Pravljica (sic!). Prosto poslovenil Ignacij Hladnik. V Ljubljani 1883, 8, 55 str. Založil in prodaja Jan. Giontini, natisnil Maks Šeber v Postojini. Cena 14 kr. — Priprosta povest za mlade ljudi. Želeli bi, da bi prelagatelji vselej imenovali vir, iz katerega zajemajo take povesti in da bi v pisavi gledali ne samo na priprost, ampak tudi na pravilen jezik. V tem oziru bi nam morali Metelkovci še vedno biti vzor.

Književna zgodovina Slovenskega Štajerja. Spisal Ivan Macun. V Gradcu 1883, 8, 181 str. Založil in na svetlo dal pisatelj. Cena po pošti 1 gld. 5 kr. — Ta knjiga, ki je že toliko let strašila po slovenskih novinah, prišla je v Gradci na svetlo in gotovo je bode iz vsega srca vesel vsak prijatelj naše književne in kulturne zgodovine, če se bode tudi marsikdo zadeval ob to ali ono hibo, osobito jezikovno. Knjiga nam je prepozno došla, da bi jo bili mogli pazno prebrati ter obširneje o njej poročati že v tem listu; a pregledali smo jo toliko, da jo moremo z dobro vestjo priporočati slovenskemu občinstvu. Vsak bode našel v njej mnogo novega, zanimljivega književno-zgodovinskega gradiva.

„Archiv für Heimatkunde.“ Tega zbornika je prišla na svetlo I. zvezka 14., 15., 16., pola, a ob jednem tudi listinske knjige 9., 10., 11., in 12. pola tako, da je zdaj dovršen I. zvezek te lepe knjige, obsezajoče vse zgodovinske listine o Kranjski do 13. stoletja. Pridejan je I. zvezku jako točno, vestno in pregledno sestavljen register, kar vrednost knjigi silno povišuje. O tej priliki Šumijev zbornik najtopleje priporočamo vsem prijateljem domače zgodovine. G. Šumi ima s tem domovinskim podjetjem mnogo truda in stroškov;

Digitized by Google

spodobilo bi se, da bi ga domačini bolje podpirali, nego so ga do zdaj. Kako o njegovem zborniku sodijo nemški učenjaki, o tem svedoči pismo berolinskega prof. Waftenbacha, ki piše g. Šumiju tako: „Hochgeehrter Herr! Ihre Bemühungen um die Heimathkunde sind ohne Zweifel sehr verdienstlich, um so mehr, weil sie durch die Nationalitäts-Verhältnisse sehr erschwert werden. Es würde aber überall grosse Schwierigkeit machen, wenn nicht unmöglich sein, für eine solche Publication, welche doch immer nur einer geringen Anzahl geniessbar und verständlich sein kann, zahlreiche Abonnenten zu finden. Ich habe im „Neuen Archiv" auf Ihre Publication aufmerksam gemacht und bin gern bereit es durch Praenumeration zu unterstützen."

Berlin 14. April 1883. W. Wattenbach m. p.

Plemeniti Preširni. — V 3. zvezku letošnjega „Ljubljanskega Zvona" na 208. strani sem objavil, da se je nahajala v prvi polovici 18. stoletja neka plemenita rodovina Prešern, z naslovom „zum Heldenfeld". Naslov „zum Heldenfeld" označuje baje junaštvo prvega pridobitelja tega naslova, ker ne morem najti kraja s tem imenom. Na pokopališči fare Brezoviške pri Ljubljani pa nahajamo nagrobni kamen z naslednim napisom: Hier ruhen Herr Johann Prešern, gestorben am 17. Juni 1814 und dessen Gattin Frau Maria Prešern, gestorben am 12. November 1837. Gewidmet von ihrem dankbaren Sohne Franz Prešern, Ritter von Heldenfeldt. Oče tega Franca Prešerna je bil navaden kmet in kakor sem zvedel, nekje pri Lescah na Gorenjskem doma. S prebrisanostjo in marljivostjo sta si Janez in za njim Franc veliko premoženje (okoli 80 tisoč forintov) pridobila. Franc je imel dva sina in hčer. V zadnjo se je zaljubil neki častnik plemenitaš, in ker se ni mogel s kmetico zaročiti, dasi tudi je gosposko obleko nosila, zato je posredoval, da je nje oče plemenitaštvo zadobil.

Iz naslova je razvidimo, da je prva rodovina plemenitašev izmrla in da je bil stari naslov novi rodovini podeljen. Prvi plemenitaši Prešerni niso imeli deželanstva. Visokočestiti gospod župnik iz Brezovice pa mi je o tem naslednje vrstice podal: „Plemenit je še le Franc Prešern okoli leta 1863. postal, bil je velik posestnik na Brezovici pri Škandru, leta 1848. je posestvo prodal ter se v Gradec, pozneje na Dunaj preselil; ali še živi, ni mi znano." Od druzega vira sem zvedel, da sta ga njegova sinova ob vse premoženje spravila, da je po polnem obubožal in da se že deset let ne vé, kje zdaj biva. Fr. Šumi.

Zavratnica-Cravatte. V preizverstni Weigandovi knjigi „Deutsches Wörterburch", Giessen, 1878, I. Th. čitamo na 334. strani to zanimljivo drobtinico: „die Crawatte (v = w), Pl. — n: steife Halsbinde. — Früh im 18. Jahrh.; das franz. die cravate, welches in der ersten Hälfte des 17. Jahr. gebildet aus dem Volksnamen Cravate, Croate, (älter nhd. Krabat), indem man von den Kroaten jene Halsbekleidung entlehnte, weshalb sie auch ital. croáta neben die cravatta heisst"

Hrvatje smejo ponosni biti, da so omikanemu svetu dali jednega najimenitnejših in najelegantnejših delov človeške obleke.

Hrvaška književnost. — Znani nabiralec narodnega blaga, Vuk Vrčević, izdal je v Dubrovniku „narodne basne", ki jih je nabral po Boki, Črni Gori, Dalmaciji in Hercegovini. Cena tej prezanimljivej knjižici je 50 nv. — I. Despot je iz angleškega preložil imenitni poučni spis „Značaj" od S. Smilesa. Hrvaški

Digitized by Google

prevod v knjižici od 257 stranij je tiskan v Zadru v založbi Dalmatinske Matice, a stoji 80 nv. — V Zagrebu je prišla na svetlo lepa pripovedka za mladino „Učitelj v Jabukovcu“, ki jo je spisal ljudski učitelj Josip Klobučar. Cena 45 novih. — Neimenovan pisatelj Veseljaković v Zagrebu izdal je „Hrvatskega veseljaka“. Cena 20 novih. — Ruski roman „Nov“ od Turgenjeva je v Zagrebu prišel na svetlo v hrvaškem prevodu od Lovrenčevića. Cena 1 for. — Že v predzadnjem „Zvonu“ smo povedali, da zaslužna zagrebška knjižara „Kugli i Deutsch“, kateri je tudi jugoslovanska akademija poverila prodavanje svojih knjig, izdava „Hrvatsko biblioteko“, zbirko zabavnih in poučnih spisov v malih snopičih po 15 novih. Veselo znamenje za razvoj hrvaške književnosti je to, da ima ta biblioteka malo ne dve tisoči naročnikov. Od zadnjega našega poročila sta zopet dva zvezka zagledala beli dan, od katerih nam 6. knjiga podaje Shakespearovo tragedijo „Romeo i Julija“ v prevodu ranjcega Šenoe, a 7. knjiga „Nješto iz lovčevih zapisaka“ od Turgenjeva v prevodu Brlekovića. Po petnajst novih krajcarjev so takšne knjižice pač vredne in mogle bi se tudi po Slovenskem razpečati. — Te dni pa se je v Zagrebu odprla nova „Hrvatska knjižara“ (Grünhut i drugovi), ki bode zalagala in prodajala prav same hrvaške in druge slovanske knjige. V njeni založbi izhajata „Hrvatska Vila“ in „Modni List“, a zdaj namerava izdavati omenjeni „Hrvatski biblioteki“ podobno zbirko ali „Univerzalno biblioteko“, snopič po 12 novih. Prvi zvezek je že prišel na svetlo in ima v sebi „Pjesme u prozi“ (ali, kakor se mora po najnovejšem pravopisu slovenskem pisati: v prosi — in der Hirse!) od Turgenjeva v prevodu Matićevem. Tudi to podjetje priporočamo Slovencem. — Na Sušaku izhajajo v snopičih „Sgode Gil Blasa Santilanskega“ od Lesagea, ki jih je iz francoskega na hrvaško preložil Ivan Širola. — Da povemo vse nove prikazni na književnem polji hrvaškem, naj omenimo še dve novi izvirni igri, ki sicer nista tiskani, ali sta se te dni igrali na zagrebškem gledališči. Prva je vesela igra „Kita cvieća“ v jednem dejanji od neimenovanega pisatelja, a druga je drama „Maja“ v štirih dejanjih od mladega pisatelja Roraverja. Obe igri je kritika slabo sodila, ali poslednji pisatelj je pokazal v posameznih prizorih, zlasti v prvem dejanji, mnogo dramatične zmožnosti in nadjati se je, da bode s časom pisal prav dobre igre. — Mladi pesnik A. Harambašić, ki je izdal zadnjič omenjene „Ružmarinke“, oglasil je, da bode izdal nov zvezek svojih pesnij „Slobodarke“, ako bode dovolj naročnikov. — Drugi mladi pisatelj Ant. Pukler želi naročnikov, da bi mogel izdati drugi zvezek „ženitbenih običaja u Hrvata“; a da bi to imenitno delo mogel nadaljevati, namerava prepotovati Dalmacijo in Hercegovino, da bi tudi v teh hrvaških krajih nabral potrebnega gradiva. — Naposled nam je poročati še o tretjem napovedanem delu, ki ga snuje Milan Grlović v Križevcih. Leta 1885 bode namreč petdeset let, kar je Gaj hrvaško književnost vzbudil k novemu življenju. Ta preimenitni jubilej nameravajo Hrvatje dostojno praznovati, in že zdaj premišljujejo, kako. Velik shod hrvaških in tudi druzih južno-slovanskih književnikov bo jedro te svečanosti, kateri na čelo se misli postaviti jugoslovanska akademija znanosti in umetnosti. V isti namen hoče torej Grlović sestaviti velik „hrvatski životopisni rječnik“ vseh mož, ki so si zadnjih petdesetih let pridobili le količkaj zaslug za razvoj hrvaške knjige in omike sploh.

Digitized by Google

Ravnokar smo sprejeli knjige „Matice Hrvatske“ za leto 1882. Kakor doslej vsako leto, dobodo matičarji tudi letos šestero knjig razne vsebine, od katerih je I. del Smičiklasove hrvatske poviesti sam toliko vreden, da bi bili udje prezadovoljni, če tudi ne bi bili dobili nobene druge knjige. Čestiti „Zvonovi“ čitatelji vedó, da je hrvaška Matica že leta 1879. izdala II. del te Smičiklasove zgodovine, ki nam prav zanimljivo pripoveduje zgode in nezgode hrvaškega naroda od leta 1526—1848. Vse stranke so veselo pozdravljale to preimenitno in že davno pogrešano knjigo in le jedno željo bilo je čuti iz ust vsacega domoljuba, da bi Matica kar najpreje izdala tudi I. del. Te dni se je ta splošna želja izpolnila. Na 756. straneh velike osmerke podaje nam prof. Smičiklas vse dogodbe, ki se tičejo hrvaškega naroda in hrvaških dežel od najstarejših časov do leta 1526. Ni treba nam poudarjati, da bode ta knjiga bolj nego vsaka druga ukrepila narodno zavest in narodni ponos. Ne le Hrvat, tudi omikani Slovenec ne bi nobeden smel biti brez te tolikanj poučne in koristne knjige. Veselo znamenje je, da učeni gosp. pisatelj zdaj nikakor ne misli odložiti peresa, marveč se že pripravlja na novo večje izdanje te svoje zgodovine. Bog daj srečo! — Druga letošnja knjiga Matice Hrvatske so „Novovjeki izumi“ I. del. Zunanja oblika te lične knjižice nam ob jednem priča, kako se je zadnja leta lepo povzdignilo hrvaško tiskarstvo. V uvodu nam g. dr. Kišpatić podaje kratko sliko kulturne zgodovine, a potem nam g. prof. Šah razlaga petnajst najimenitnejših iznajdeb, katere pojasnuje 198 podob. — Gosp. Ferdo Becić, ki je že v mnogih svojih pripovedkah mično in verno opisal življenje v nekdanji vojaški krajini, spisal je letos za Matico roman „Zavjet“, v katerem nam kaže novo podobo junaškega krajišnika. Repertoiru narodnih gledaliških iger je Matica letos dodala dve novi izvirni komediji Evgena Tomića, „Novi red“ in „Gospodin autor“. Gosp. Tomić je najboljši in najrodovitnejši pisatelj hrvaških veselih iger, in preverjeni smo, da se bosta ta nova njegova ploda občinstvu ravno tako prikupila, kakor vsi dozdanji, a opozorujemo nánja tudi slovensko dramatično društvo. — Tem izvirnim delom pridružila sta se dva prav zanimiva prevoda. Duhoviti pisatelj gosp. Josip Miškatović pohrvatil je najnovejši ruski roman Turgenjevljev „Klaro Milićevo“, kateri je dodal kratko in dobro razpravo o novejši ruski literaturi. Mladi pisatelj Aleksander Tomić pa je iz poljskega preložil Kraszewskega pripovedko „Kolibar“ ter v uvodu izpregovoril nekoliko besed o življenji in delovanji tega slavnega poljskega pisatelja Vse te knjige podaje Matica Hrvatska svojim udom za leto 1882. Nekateri se čudijo, kako Matica toliko premore, drugi pa jej očitajo slabo gospodarstvo, češ, da bo zabrela v dolgove, da bode svoje ude preveč razvadila in naposled opešala. Vse to ne moti Matičinega odbora, ki si je v svesti, da je izvršil svojo dolžnost, da bolje ne bi mogel. Glavni namen Matičin je, da širi med narod kar največ knjig in da ž njimi vzgoji čim dalje tem več čitateljev hrvaških knjig sploh. In res, bolj ko napreduje Matica, bolj se tudi množe knjige, ki jih zalagajo posamezni knjigarji. Za primer naj povemo le to, da se „Hrvatska biblioteka“ tiska v 2000 iztisih, in vkljub tolikemu številu so prvi zvezki že čisto razprodani. Pa nismo še vsega povedali, kar je Hrvatska Matica v minulem društvenem letu storila za razvoj hrvaške književnosti, kajti založila je tudi tretji zvezek „prevodov grških in latinskih klasikov“ ter ravno-

Digitized by Google

kar izdala v dobrem Maretićevem prevodu in v jako ukusni vnanji obliki celo Homerovo Ilijado, katero svojim udom in dijakom prodaje po 1 goldinarji, drugim pa po 1 gl. 50 kr., torej bolj po ceni, nego je nemški prevod. Razven tega dala je Hrvatska Matica v Lipskem tiskat 24 prekrasnih hrvaških pesem za petje in glasovir od znanega umetnika Zajca ter jih udom prodaje po 1 gld., drugim po 1 gld. 50 novč. — Zdaj, ko je nekoliko upanja, da se bodo slovenskim knjigam odprla vrata tudi v srednje šole, treba, da se oziramo tudi na hrvaške šolske knjige, in to tem bolj, ker so hrvaške srednje šole prav tako uravnane, kakor cislitavske ter imajo skoro povsem iste učne knjige. Zlasti pisatelji slovenskih šolskih knjig bi se morali seznaniti s podobnimi hrvaškimi, ki so se v zadnjih dvajsetih letih kaj lepo opilile ter imajo že precej stalno znanstveno terminologijo. Te dni je prišlo na svetlo tretje izdanje „Zemljopisa" za nižje razrede srednjih šol od prvega hrvaškega geografa dr. Matkovića, ki je to knjigo iz nova predelal po najnovejših virih in po mnogoletnih svojih skušnjah v šoli. Ob jednem je prišlo na svetlo tudi tretje hrvaško izdanje Pokornovega „Bilinstva" za šole po 12. nemškem izdanji. — Zanimljive za poznavanje bosenskih razmer sta dve knjižici, ki sta ji spisala dva znana domoljuba in hrvaška pisatelja v Bosni, oba redovnika sv. Frančiška. Gosp. Martić v svojih „Osvetnicih" (VII. zvezek) opeva dogodbe avstrijske okupacije leta 1878, gosp. Batinić pa je opisal „djelovanje Franjevaca u Bosni in Hercegovini za prvih šest viekova njihova boravka". Ker razni tuji pisatelji hote in nehote o teh deželah trobijo v svet mnogo neresničnega, posebno dobro sta došli te knjižici. — Ravnokar so se dotiskale pesmi obdarovanega in prerano umrlega pesnika Palmovića ter se za 1 gld. dobivajo v vsaki knjigarni. Ker so v našem veku pravi, dobri pesniki redka prikazen, bode vsak prijatelj pesništva rad segel po tej lepi knjigi. — Dasi koristni, vender so v naši in hrvaški književnosti dobri potopisi še zmerom redki. Zato je gosp. Veber pravo zadel, da je pohrvatil prezanimljivo knjigo „Carigrad" od znanega talijanskega potopisca de Amicisa; a ker je gospod prelagatelj jeden prvih hrvaških stilistov, priporočamo to knjigo zlasti onim Slovencem, ki se žele izuriti v hrvaškem jeziku. Knjiga velja 1 goldinar. — V lepi knjigi omeniti nam je tudi Lamartinovo „Graziello", ki jo je iz francoskega pohrvatil g. Orešković, a tiskal Pretnar v Karlovci. — Od „Hrvatske biblioteke" prišel je na svetlo 8. zvezek, v katerem je tiskan Bonetijev prevod talijanske pripovedke „Kod prozora" od Castelnuove; od „Universalne biblioteke" pa je 2. zvezek prinesel Kokotovićeve „Crtice". — Prof. dr. Lobmayer, ki v novejšem času marljivo spisuje male zdravstvene razprave za večje občinstvo, priobčil je zopet novo brošurico „Moda i zdravlje". Mislimo, da bi podobni spisi iz strokovnjaškega peresa tudi slovenskemu čitateljstvu dobro došli. Kako se na Hrvaškem razcvita literatura za mladino, priča nam četvero novih knjižic, ki so v minulem meseci zagledale svet. Prva je „Šolski vrt u selu" od Trstenjaka, a druga zove se „Poslanstvo djece" ter je namenjena posebno staršem in odgojiteljem. Ljudevit Tomšić je izdal prvi zvezek „Izabranih pripovjesti hrv. mladeži", a učitelj Lepušić je izvirno napisal „Sto basen."

Die Serben-Ansiedlungen in Steiermark und im Warasdiner Grenz-Generalate von Prof. Dr. H. J. Bidermann. (Separat- Abdruck aus den Mittheil-

Digitized by Google

lungen des historischen Vereines XXXI. Heft 1883) Graz. Im Verlage des Verfassers. 1883. 8, 62 str. — Prof. Bidermann v Gradci, znan strokovnjak v etnografiji avstrijskih dežel, spravil je v tem spisu na svetlo obilico gradiva o naseljevanji Srbov po Štajerskem in po Varaždinskem generalatu. Pred krvoločnim Turkom so bežali kristijanski Srbi na avstrijska tla, kjer so našli krepkega zavetja ter plačevali za gostoljubni vzprejem s svojo krvjo, katero so prelivali braneči novo svojo domovino. Na Štajerskem so jih naselili stanovi v Veržejah ob Muri, na „Aichofu“ pri Ptuji, v vasi Skok na Dravskem polji, pri Račjem (Kranichsfeld), v Ragosi (Rogeis), vasi Žerzovica pri Šmarji in v Hotečah ob vznožji Pohorja. Zdaj so se že pogubila večinoma znamenja teh ‚pribegov‘ ali ‚uskokov‘, kakor so jih imenovali v 16. stoletji, ohranile so se pa listine, katere nam pričajo o njih, kakor mnoga imena in po nekaterih krajih še tudi tip med prebivalci. O tej važni razpravi bomo še poročali obširneje. Fr. H.

Geschichte Kärntens, von Edmund Aelschker. Tako se imenuje knjiga, katero je začel letos izdajati celovški knjigar J. Leon sen. in katera izhaja v snopičih (vseh bode 15) po 30 kr. Pisatelj te knjige je šleski Nemec iz Bielice in še le nekaj let sem profesor na celovški realki. Celó njegovemu založniku se je malo čudno zdelo, da piše tujec Koroško zgodovino in zato je dal na „prospectu“ natisniti dve spričevali [od ravnatelja dr. viteza Eggerja na Dunaji in od P. Bede Schrolla v Dobrlivasi], ki pravita, da je g. prof. Aelschker „ein geübter Historiker, mit dem neuesten Stande der historischen Forschung wolvertraut, daher ein gutes, fachmännisches Werk von ihm zu erwarten ist.“

Ali ne gledé na to reklamo, oglejmo si malo natančneje najnovejšo Koroško zgodovino. Hitro na str. 11 začenja prof. Aelschker svoje tretje poglavje z napisom: „Das Keltenvolk.“ Tu nam pripoveduje, kako so Kelti, Germani in Sloveni nekdaj v Aziji stanovali in se potem po Evropi razdelili, a vse to ne potrjuje baš spričevala, da je pisatelj „mit der neuesten historischen Forschung wolvertraut.“ — Nadalje pravi prof. Aelschker, da so za Koroško v prvi vrsti važni Kelti, ki so iz početka srednjo Evropo „bolj na redko“ posedli, potem pa se proti jugozahodu razširili in Galijo napolnili, kateri so dali svoje ime, in od koder so se nekaj stoletij pozneje zopet nazaj proti vzhodu selili.

Ta stavek spričuje prejasno, da gosp. profesor najnovejše „Forschunge“ ne pozna. Evo dokaza. L. 1881. izda slavni keltolog P. L Lemiere rezultate svojih dvajsetletnih „Študij o Keltih in Galih“ in dokazuje, da Gali izvirajo od starih Skitov! To knjigo je sicer gledé na njene pojedine izpeljave ostro kritikoval drugi še imenitnejši keltolog Aleksander Bertrand. On sicer ne zanikuje, da Gali izvirajo od Skitov, ali strogo razločuje med Kelti in Gali ter pravi, da so prvi iz početka stanovali po denašnji Francoski, Britaniji in severni Italiji ter bili tu mirno naseljen, nebojevit narod. Tem nasproti so bili Gali ali Galati nomadsk in bojevit narod, ki so ob svojem času napadali Rim, Delfe in Frigijo. Ti Gali pa da niso stanovali v denašnji Francoski, kakor je T. Livij mislil, nego po južni Nemčiji, po Badnu, Virtembergu, Bavarskem in Českem. Od todi da so se bili Gali tudi čez Reno na Francosko naselili tja do Seine in Loire ter ondu utemeljivši svojo vojaško-aristokratično državo dali vsej deželi ime Galia, ali da so se kmalu po polnem spojili s prvotnimi keltskimi prebivalci.

Digitized by Google

Iz tega sledi, da Kelti niso nikoli gospodovali na Koroškem in da tudi Gali so bili le kot vojaška, zapovedujoča kasta, dočim je bilo pravo in prvotno koroško prebivalstvo druzega roda [nekateri starinoslovci mislijo tu na Etruske], drugi na posebno, z Iliro-Traki sorodno ljudstvo. Če so pa bili Gali skitskega pokolenja, tedaj ni tako nemogoče, da so že v najstarejših časih najbližnji sorodniki denašnjih Slovenov tudi na Koroškem stanovali, kakor se to nemogoče zdi prof. Aelschkerju.

Zastonj je torej vse sklicevanje na keltski tur = gora in karn = rog, skala. Saj sam pisatelj poudarja, da so si korenike vseh arjoevropskih jezikov sorodne in da je torej nevarno delati zgodovino iz imenskih podobnostij. V tem smo jedine misli z g. pisateljem in pristavljamo, da učeni in resni možaki izpeljujejo ime Turov, nemški Tauern od „tau'ern, tavern", t. j. „taverna" = krčma, ker se na vsakem prehodu čez Ture nahajajo take taverne, ali po ljudskem izgovoru „tau'ern", tako da so turisti mislili, ka je to lastno ime pogorja. — Ime Karn, Krn pa se ne nahaja le po stari Carniji in po Noriku [Koroškem], nego tudi po vseh jugoslovenskih deželah. Tako imamo v Črnigori, kjer vender nikoli niso Kelti stanovali, visoko planoto Krnovo in na njem vrh Krnova glavica, a na drugem mestu Krnjajela in Krna Jela blizu Goražde v Bosni ter Krnjak na avstrijsko-črnogorski meji po vrhu Lastve. Vsa ta krajna imena pa ne prihajajo od keltskega „karn", nego od srbskega „krnj, krnjast" = schartig, po besedi in po pomenu ravno isto, kar slovenski „odkr[h]njen".

Če že naši ošabni sosedje nečejo naših Trstenjakov poslušati, naj bi vsaj francoskim zgodovinarjem verovali, ki so v keltskem prašanji gotovo najkompetentnejši. Ali kaj so nekaterim „historčičem" francoski zgodovinarji; saj niti svojega Mommsena dobro ne poznajo! Za Slovence je pa že najskrajnejši čas, da dajo slovo takim nemškim historikom, ki zgodovino le po svojem kopitu krojijo ter jo samo za svoj „grosses Vaterland" prirejajo.

Da spoznamo popolno vrednost Aelschkerjeve Koroške zgodovine, zadosti je, ako pregledamo le še poglavje „Herrschaftswechsel" na str. 97., v katerem govori o prihodu Slovencev v svojo zdanjo domovino. Tu opazimo hitro, da pisatelju razmere med Slovenci in Avari niso čisto nič znane, da ima prve za sužnje poslednjih ter misli, da so Slovenci morali povsod cesto delati avarskim napadom. Tako da so Avari Slovence prisilili k zahodu pomikati se in Bavarsko napadati. Pri tej priložnosti pogreva pisatelj zopet neveljavno in kedaj že ovrženo pričo o tiburnski škofiji. Norikum da je imel premalo stanovalcev in da se ni mogel ubraniti „den slavischen Eindringlingen, welche dem sogenannten [?] slovenischen Zweige angehörten." — Ako so bili Slovenci „pritepenci in vsiljenci" v praznem Noriku, kako naj potem imenujemo Gote v Italiji, Franciji in Španiji, a kako celó Vandale v Afriki? In še potem, ko so „Avarom podjarmljeni Slovenci" posedli Koroško, še potem skuša prof. Aelschker ohraniti svoje priljubljeno keltstvo, ter izpeljuje od todi imena glavnih deželnih rek Drave in Krke, kakor bi ne imeli tudi v Dalmaciji slovenske Krke!

Bavarce imenuje pisatelj „tüchtige Grenzhüter des Frankenreiches, welche scharfe Wacht halten mussten gegen den übelgesinnten Nachbarn". Zgodovina pa o tej „Wachti" nič ne ve, nego večkrat spričuje, da so Slovenci živeli kot prijateljski in še preponižni sosedje bojevitih Bavarcev. Ako pa je

Digitized by Google

bila l. 770. določena meja med Bavarci in Slovenci, ne sledi še iz tega, da so bili takrat Slovenci od Bavarcev potolčeni in nazaj vrženi, kakor to misli prof. Aelschker na str. 108. Tisti „Slavenschwärme“ pa, ki so se celo na Solnograškem in jugovzhodnem Bavarskem pojavljali, niso prišli kot ropaželjni vojaki, nego kot mirni naseljenci v omenjene dežele.

Kar se imena Carniola tiče, nepotrebno je vsako izvajanje od karn in oil [jul] = skala, torej „rogova skala“ [?], ker je že Linhart dokazal, da je to ime le pomanjševalno od Carnia in da je bilo izumljeno od zgodovinskih pisateljev IX in X. stoletja za najvzhodnejši del stare Carnije. [Versuch einer Geschichte Krains II., pg. 155—156]. Slovensko ime Kranj, Kranjsko pa nema s „Carniolo“ nič opraviti, [čeravno Miklosich to mnenje zagovarja] in tudi ne prihaja od besede kraj v pomenu: Rand, (Kranjsko torej ni = Grenzland), nego v pomenu: Gegend, Land, torej Kranjsko = Krajina = Pokrajina. O tem sem že davno namenjen obširnejše pisati. (Prosimo! Ured.)

Naravno je, da prof. Aelschker, ki slovenski ne zna, (to spričuje njegovo izpeljevanje Pusterthal od pust = wüst, öde), tudi ne more po vrednosti ceniti slovenskega jezika in prepuščati mu tisto mesto, ki mu gre po vseh božjih in človeških pravicah. Čudom smo se torej čudili, ko smo brali na str. 107. „das slovenische Inneroesterreich.“ Ta izraz je g. pisatelju izvestno le nehoté utekel. Saj je on svojo zgodovinarjevo nalogo tako razumel, da mora dokazati, kako je Koroško prava nemška dežela! Namesto da bi pisal zgodovino te dežele od njenega početka, da bi vestno poročal vse premembe v njej, zlasti pa kako je domače vojvodstvo podleglo tuji sili in v teku stoletij še celo narodnost malo ne izpremenilo; začenja g. Aelschker — po vzgledu toliko drugih nam sovražnih zgodovinarjev — najpoprej opisovati mogočno sosednjo državo, poudarja njen visoki svetovni pomen, smatra vse sosedne dežele kot „a priori“ namenjene, da bodo jedenkrat pogoltnene od te nikoli site države, in se čudi, da se je to tako pozno in tako nepopolno zgodilo. To pa se ne more imenovati zgodovina Koroška, nego zgodovina **grabežljivosti** nemške države. Simon Rutar.

Gorica na — Kranjskem! Najboljša nemški pisana občna zgodovina je po soglasni strokovnjaški kritiki znana Weberjeva „Allgemeine Weltgeschichte“, katera je od l. 1857—1880. v petnajstih debelih zvezkih prišla na svetlo v Lipsku pri Engelmannu in katera stoji vezana do 87 gld. Dr. Weber, priznan učenec in naslednik slavnega Schlosserja, je profesor in šolski ravnatelj v Heidelbergu. A tudi ta imenitna knjiga nam kaže po nekaterih mestih, kako resničen je izrek, da quandoque dormitat bonus Homerus. Tako nam n. pr. Weber v XIV. zvezku na 811. strani pripoveduje, kako je Karl X. o znanem julijskem prevratu bežal iz Pariza na Angleško; potem pa dostavlja: „Dann siedelte er (Karl X.) nach Görz über, der schön gelegenen Hauptstadt von Krain am Isonzo, wo er sechs Jahre später ins Grab stieg (.6 Nov. 1836).“ — To je pač fatalen lapsus calami et memoriae. — O tej priliki prosim svoje goriške rojake, naj se vender ne poganjajo tako silno za predelsko železnico. Saj jo že imajo in „lukamatija“ vsaj že kakih deset let zvižga po soški dolini. A da so dobili to tako silno zaželjeno železnico, tega se jim ni zahvaljevati niti slavni vladi, niti državnemu poslancu g. dr. Tonkliju, niti g.

Digitized by Google

županu Devetaku v Tolminu, niti g. Pagliaruzziju v Kobaridu. Nego na svoje stroške jim je predelsko železnico sezidal znani nemški zemljepisni pisatelj g. A. W. Gruber v Bregenci, kateri v svoji sicer lepi knjigi „Alpenwanderungen“ (Oberhausen und Leipzig 1873) v I. zvezku na 201. strani pod naslovom „Aus den Julischen Alpen“ piše takó: „das tief eingeschnittene Isonzo-Thal theilt das Gebirge in eine Ost- u. Westhälfte und bildet den einzigen fahrbaren Weg, der von Norden nach Süden dasselbe durchzieht und auch die Anlage einer Eisenbahn von Villach nach Görz ermöglicht hat.“ — Ogni trino è divino! Zatorej še to: „Hrvatska Vila“ l. II. 2, 40) je nedavno pisala, da je naša slovenska Soča „zapadna medja stare hrvatske kraljevine“. Mislili smo, da znajo na Sušaka kaj več geografije! L.

Število Slovanov. General Rittich je podal v zanimljivo statistiko o Slovanih. Po njegovem računu znaša število Slovanov v Evropi 90,327.573 duš; če prištejemo še Ruse, živeče po Sibiriji in Aziji, pa 94 milijonov. Evropskih Slovanov je

Rusov	59½	miljona ali	65·9% vseh Slovanov
Poljakov	10	„ „	10·9% „ „
Srbov in Hrvatov	6⅓	„ „	7·1% „ „
Bolgarov	5⅓	„ „	5·9% „ „
Čehov	5¼	„ „	5·8% „ „
Slovakov	2⅓	„ „	2·6% „ „
Slovencev	1⅓	„ „	1·6% „ „

Lužičkih Srbov in Kašubov je vsakih po 120.000.

Po raznih državah stanuje Slovanov:

Na Ruskem (s Kavkazom in Finlandijo) 61,174.126 ali 67% vseh Slovanov

V Avstriji	18	milj. ali	19% vseh Slovanov
na balkanskem poluotoku	7¾	„ „	8·4% „ „
po nemški državi	2¾	„ „	3·1% „ „

na Rumunskem 550.000

na Italijanskem 27.000 Slovanov (Slovencev).

Na Ruskem živi 56 milijonov Rusov, skoro 5 milijonov Poljakov, nad 100.000 Srbov in okoli 60.000 Čehov. „Globus.“

Narodne basne. Skupio ih po Boki, Crnojgori, Dalmaciji, a najviše po Hercegovini Vuk vitez Vrčević. Naklada knjižare Dragutina Pretnera u Dubrovniku 1883, m. 8, 113 str. Cena po pošti 55 kr. To je krasno narodno blago, kakor ga je znal nabirati in za tisk prirejati pokojni Vrčević, vredni naslednik Vukov. Vsega priporočila vredna je naposled knjiga: „Narodne satirično-zanimljive podrugačice“, tudi iz Vrčevićevega peresa. Cena 60 kr. pri Pretnerji v Dubrovniku.

V Slovakih je začela izhajati pripovedna biblijoteka in sicer v Turčanskem sv. Martinu. Naročnina za vse leto jej je 1 gld. 50 kr. I. zvezek obseza Gogolov roman Taras Bulba, II. zvezek bo donesel Jokajev roman „Pater Peter“; tretji del pa izvirno delo slovaško. A. H.

Nabiranje narodnega blaga na Ruskem. Ni je države, katera bi bila storila že toliko za nabiranje narodnega blaga kakor Ruska. Pred kratkim časom

Digitized by Google

je pozval urad za narodno posvečenje v Kavkazu učitelje, naj popišejo svoj dom, naj zapisujejo pripovedke in kar bi bilo zanimivega iz okolice. Nabrano gradivo se razglaša v posebnem zborniku. Od tega sta zagledala dan že dva dela, v katerih nahajamo obilo zanimivega gradiva. Že začetek kaže, kolike vrednosti je to podjetje, ker nabira gradivo za učena raziskovanja in vzbuja posebno med učiteljstvom veselje do znanstvenega delovanja.

Russland. Land u. Leute; izdaje dr. N. Roskošny. Zadnjič smo obširneje naznanili to zanimljivo knjigo. Danes imamo pred seboj zvezke 5—17., ki lepo opisujejo Moskvo; rišejo življenje in značaj ruskega kmeta; pripovedujejo o Volgi in Kami in prometu na njiju, o Nižnem Novgorodu, Kazanu in Saratovu ter o življenji in trgovini po južnovzhodni Rusiji. Do malega na vsaki strani tolmači čitatelju tekst krasna umetniški izvedena podoba. Kakor zadnjič, tako tudi danes priporočamo svojim čitateljem knjigo, katere vsak zvezek stoji 60 kr.

Ruska književnost. Živopisnaja Rossija, otečestvo naše v jego zemeljnom, istoričeskom plemenom, ekonomičeskom i bitovom značenii. Izdaja knjigarna M. O. Volfa v Peterburgu; ureduje pa učeni ruski geograf in podpredsednik ruskega geografičnega društva v Peterburgu, P. P. Semenov. Koncem prošlega leta je izšel tega dela tretji zvezek, kateri obseza 940 stranij in ima 219 krasnih slik. Ta zvezek popisuje Litvo in Belo Rusijo. Popisane so gubernije vilnska, grodenska, kovenska, minska, mohilevska i vitebska. Ta izdaja donaša tudi slike slavnih mož, kateri so se porodili na Ruskem. A. H.

Tekočim letom bode izšel v šestih posamičnih zvezkih „Russkij biografičeskij slovar", v katerem bode pomeščeno do dve tisoči kratkih životopisov izvrstnih ruskih delavcev na vseh popriščih državne in društvene delavnosti. Obsezal bode zvezek I. duhovne osobe, II. pisatelje, III. umetnike, IV. učenjake, V. državnike in VI. vojaške osobe. Naroča se na celo delo vkupe (8 r.) ali pa tudi na posamične zvezke (2 r.) pri Pavlu Antonoviči Romaškeviči, gimnazijalnem učitelji v Kursku. — Komisija za tiskanje državnih pisem in dogovorov pri moskovskem glavnem arhivu ministerstva inostranih del jela je izdajati: „Snimki drevnih russkih pečatej gossudarstvenyh carskih, oblastnyh, gorodskih, prisutstvennyh mêst i častnyh lic". To delo, obsezajoče v svojem prvem, koncem prošlega leta izišlem zvezku, daljši predgovor in 126 tablic posnetih pečatov, utegne vsakako zanimati starinoslovce in zgodovinopisce. Važnost ruskega državnega pečata do Petra Velikega razlaga se v zanimljivem predgovoru tega dela sledeče: „Tekom vsega dolzega časa, ko je bila Moskva stalna carska stolica, imelo je prilaganje državnega pečata k aktom izhajajočim od vzhodne vlasti neprimerno večjo pomenljivost nego v druzih državah, kajti pečat je nadomeščal carjev podpis, a državni tajnik ga je s svojim podpisom poverjal. Po zahtevanji iztočne etikete je ruski car, veliki knez Moskovski, smel prijeti v roko samo žezlo ali meč, nikoli pa ne peresa. Vsled tega se ni ohranil ni jedni avtograf celo od učenega cara Ivana IV. Groznega. Peter Veliki je jel še le po vrnitvi s prvega svojega potovanja podpisavati akte, izdane od vrhovne vlasti." Vse delo bode jako obsežno. — V Petrogradu je izšel početkom t. l. tretji zvezek Stihotvorenij K. K. Slučevskago obsezajoč pesni in proizvode v dramatični obliki tega nadarjenega pesnika.

Digitized by Google

— V založbi A. F. Marksa v Petrogradu prišel je ravnokar na svetlo v posebni izdaji jako zanimivi historični roman XVIII. veka v dveh delih „Volterjanec" od Vsevoloda Solovjeva, ki je izhajal prošlo leto v „Njivi". — „Zarozdenije literaturi u Slovincev, Pr. Truber" naslov je knjigi, katero je leta 1878. izdal v Kijevu prof. A. Sokolov R.

Knez Gorčakov je zapustil v rokopisu svoje spomine „memoires", katere mislijo spraviti na svetlo njegovi sinovi. —

Pri A. Brockhausu v Lipsku pripravljajo za tisk 1. polovico drugega zvezka „zgodovine slovanskih literatur" Pypin-Spasovićeve.

V zalogi W. Friedrichovi v Lipsku izišla je nemška prestava F. M. Dostojevskevega romana „Razkolnikov" po četrtem ruskem izdanji, 3 zveski, cena 10 mark.

Fr. H.

Koliko časopisov izhaja na Ruskem? — Kakor piše „Praviteljstvennyj Vêstnik" v 287. številki, izhajalo je l. 1882 na Ruskem 776 časopisov, ne pa 454, kakor je napačno poročal ameriški „Hurbard's Newspaper and Bank Directory of the world", od koder je ta napaka prešla tudi v druge evropske časopise. Na obe stolici ruske države spada 272 časopisov in sicer na St. Peterburg 197, na Moskvo pa 75. Med temi je 249 ruskih, 1 rusko-francosko-nemški, 1 rusko-nemški, 9 nemških, 4 francoski, 2 latinska, 2 hebrejska, 1 poljski, 1 angleški, 1 finski in 1 armenski. Na provincijo jih pride 504 in sicer: 265 ruskih, 80 poljskih, 43 finskih, 39 švedskih, 36 nemških, 13 lotiških, 10 estonskih, 9 armenskih, 4 gruzinski, 2 francoska, 2 tatarska in 1 v aderbejžanskem narečji. V 71.000 izvodih se tiska jeden časopis, v 25.000 izv. tiskajo se trije, v 10—20.000 izvodih se jih tiska sedem, v 5—10.000 pet in dvajset, v 1—5000 izvodih pa 87 časopisov. Ostali se zalagajo v manjšem številu. Najstarejša časopisa sta Peterburgskija Vêdomosti in Peterburger Zeitung, ki izhajata že 156 let.

* * *

Književnost na Turškem. Leta 1882 je bilo natisnenih na Turškem 98 knjig turških, 56 grških, 38 armenskih, in 6 bolgarskih in hebrejskih. Vsega 198. V tem številu so naštete se ve da samo knjige natisnene po prav turških krajih. Grška, Srbija, Bolgarska in Bosna in Črnagora nadkrilile so svojega nekdanjega gospodarja že davno.

„Ljubljanski Zvon"

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna" v Ljubljani.

Digitized by Google

Št. 5. Priloga k 6. zvezku Ljubljanskega Zvona 1883.

UGANKE.

V 4. št. je bilo XIV. in XV. uganko pogoditi tako:

XIV.

Demantje.

1.

S
z **l** o
h r **o** š č
p o t **v** i c a
S l o v e n i j a
s t a **n** i c a
p r **i** b a
o **j** e
a

2.

C
s **i** v
k **o** t e l
O g e r s k o
C i t r o n č e k
p e r **n** i c a
v e **č** e r
s **e** l
k

3.

P
m **e** č
p e **t** e k
d o b **r** o t a
P e t r o g r a d
k r a **g** u l j
h a **r** iš
m **a** k
d

4.

I
o **s** a
p e **l** i n
č e š **a** r e k
I s l a n d i j a
p r **e** d i c a
s l **i** v a
r **j** a
a

XV.

Skakalnica.

„Korak v življenje.“

Spisal Simon Jenko.

Uganki so pogodili gg.: 1. Fr. Janežič, gimn. v Mariboru; 2. P. G., učiteljica v Krškem; 3. Jos. Ocepek v Mlišah pri Kolovratu.

XVI.

Krčmar je imel tri posode za merilo in sicer po 8. 5, in po 3 litre. — Kmet, njegov sosed, pošlje za svoje delavce po vina z dvema posodoma ter naroči, naj mu da v vsako natanko po 4 litre. — Kako je meril krčmar s svojimi posodami, da je vender kmetu ustregel? Fr. Tomšič.

Digitized by Google

XVII.

Neki juvelir je opazil, da mu vsak dan zmanjkuje nekoliko žlahtnih kamenov. Da bi ujel tatu, dal si je napraviti škatljico s predalčki, kakor je tu narisana. Kameničke je seštel ter jih po predalčkih razložil tako, da jih je bilo v predalčkih: 1. 2. 3, — 1. 4. 6, — 3. 5. 8 in 6. 7. 8, vselej po 11 skupaj. Vseh kameničkov je bilo 40. — Srednji predalček je ostal prazen. — Tat, nekdo izmed njegovih delavcev, pa je bil jako zvit. Hitro je sprevidel gospodarjevo naredbo, in si dejal: Le počakaj, jaz sem še modrejši od tebe. Vzel je najprej dva kamenička in ostale uredil tako, da jih je bilo po imenovanih vrstah še vedno po 11. Drugi dan je vzel zopet dva itd. — Gospodar je štel vsak dan število kameničkov v vsaki vrsti in ni zapazil ničesa, kajti bilo jih je vedno po 11 v vrsti. Ko bi bil pa posamične kameničke štel, videl bi bil, da jih je prvi dan le 38, drugi le 36, potem le po 34, 32, 30, 28, 26 in 24. Ali zadnji dan je zasačil svojega delavca. —

1	2	3
4		5
6	7	8

Kako je uvrstil gospodar in kako potem vsak dan tat kameničke?

Fr. Tomšič.

XVIII.

		a	a	a	a		
	a	e	e	e	u	u	
u	r	r	r	r	k	k	s
s	s	n	n	n	j	j	j
	v	t	t	i	i	i	
		p	g	š	z		

Uredi te črke tako, da se bode jednako bralo od zgornje leve strani na vzdol in od spodnje desne strani na vzgor ime neke države.

Pomen besedam je v 1. vrsti: primorsko mesto; v 2. vrsti: oblačilo; v 3. vrsti: država; v 4. vrsti: glagol v deležniku; v 5. vrsti: ime iz srbske zgodovine; v 6. vrsti: barva neba. Fr. Pintar.

XIX.

Naslednje prav pogojene besede, druga pod drugo pisana, imenujejo v 9 vrstah, in sicer v sredini svojih črk (v obliki križa) ime slovenskega pesnika, katerega peta vrsta imenuje. Križeva oblika ima v prvi vrsti — črko; v drugi — ime hišne oprave; v tretji — ime dela strehe; v četrti — ime slovanskega naroda; v peti ime slovenskega pesnika; v šesti — ime moške dobe; v sedmi — ime gore na Kranjskem; v osmi — ime slovenskega časopisa; in v deveti — črko.

Pomniti je, da druga in osma beseda obstoji iz treh, tretja in sedma iz petih in četrta in šesta iz sedmih črk. Fr. Pintar.

XX.

Logogrif.

Iz zlogov: *a, bo, bo, co, čin, dar, di, dža, e, e, fan, fe, ga, gni, go, gri, in, in, ja, ka, kir, kob, kor, land, le, li, li, lin, lis, man, nal, nec, no, no, o, ri, ris, ro, sa, sis, sol, ta, te, ter, ti, to, trap, vi, vi, vol,* zloži 17 besed, katere pomenijo: 1) bolgarskega kneza; 2) nepoznan; 3) srečonosno stvar; 4) barvo; 5) perzijanskega dostojanstvenika; 6) nemške Benetke; 7) slovenskega pisatelja; 8) strupeno rastlino; 9) priimek orleanskega princa; 10) ruskega državnika; 11) kraj bitke med Avstrijani, Francozi in Italijani; 12) kraj na Goriškem; 13) bolezen; 14) poljski roman; 15) srednjeveškega junaka; 16) italijansko mesto; 17) moško krstno ime.

Začetnice teh besed črtane od zgoraj doli, a končnice od zdolaj gori dajó znan distihon slovenskega pesnika. Anton Brezovnik.

Opomnja. Da ustrežemo mnogostranski želji, razglašali bodemo odslej imena tistih naročnikov, ki pogodé **vse** naše uganke ter nam to naznanijo vsaj do 24. dné vsakega meseca. Uredništvo.

Digitized by Google

Ljubljanski ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. julija 1883. Štev. 7.

Stari Grad.

Balada.

Tam gori na strmih pečinah
Zapuščen mi dviga se grad;
Bršlín mu tovariš jedín je,
A sove so v njem gospodinje,
Gospod mu je pisani gad.

Že večkrat jaz stal sem na vrhu
O divnem razgledu zavzét . . .
A kadar v temine pa črne
Zidovje se staro zagrne,
Ne hodil bi gor za ves svet!

Na vasi zvon jedva naznani
Nočí polovico na glas:
In sobe gradú razsvetlé se,
Vse v čárobnem blesku žaré se,
Dnij davnih povrne se kras.

S prijátelji v svetli dvorani
Grof bledi za mizo sedí,
Sedí poleg njega devica,
Objemlje jo véla levica,
Desnica mu čašo drží.

„Ne boj se," tolaži grof devo,
„Ne boj se me, zalo deklè!
Oh, koj se ti duša privadi
Na mojem veselem tu gradi,
Glej, ljubi te moje srcè!"

In glasna zdravijca zaóri
Zdaj grofu od gostov mu vseh;
In divje druhál se grohoče,
Med njimi pa deva se joče,
Se joče in — sili jo smèh . . .

Hu! kdo pa tam doli pod gradom
Razsaja in kliče takó?
Orožje mu v rokah se svéti,
Nazáj pak jo hoče iméti —
Oj hčerko ujeto, mladó!

A kmalu potihne tam doli
Pred vrati ta kmetičev krik:
In v roci glavó krvavečo
Tam gori pred družbo šumečo
Pokorni prinese krvník . . .

In vaški petêlin zapoje,
Da zôra pripelje že dan!
In máhoma blesk ves ugasne,
Prikazni izginejo jasne —
In grad je spet pust in temán.

Gorázd.

Digitized by Google

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

Deseto poglavje.

Pristava Medenova je bila, kakor smo že povedali, oddaljena kake četrt ure hoda od njegove graščine in je stala na zelenem holmiči onkraj malega potoka, kateri je gonil malo niže Boletove pile. Leža njena je bila skoro lepša ko gradičeva, akoravno se je takoj ob zadnjem konci poslopja pričel že gost bukov log, ki je prikrival razgled na dalnje gore. Iz onega loga pa je vodila stezica po holmovem grebenu navzdol v sotesko, po kateri je poleg omenjenega potoka tekla okrajna cesta.

Ne daleč od mesta, kjer sta se stikali cesta in ona steza, stala je ob potokovem bregu borna lesena kovačnica, združena z ravno tako bornim lesenim hramom; jedino ognjišče s stransko steno vred je bilo zidano.

Tamkaj je vlekel dan na dan svoj kovaški meh ter koval, kalil in brusil svedre stari kovač Tileh.

To vam je bil čuden možič; bavil se je samo s svedri, kaj druzega ni hotel zdelavati; in v ostri, dovtipni besedi je bil vsakemu kos. Premagala ga je jedina njegova „baba“, kakor je sam v slabih urah potrdil; toda ona ga ni zmagovala z jezikom, kakor bi morda kdo sodil, nego s polenom, ker je bila telesno močnejša. Otrok nista imela, in živela sta izvzimši par nesrečnih hudournih slučajev, v katerih se je redno izpričala nadvlada matere kovačice, prav v miru in v sporazumljenji.

Ta žena kovačeva, Barba jej je bilo ime, opravljala je tudi redno leto za letom gori na pristavi pri tujcih službo postrežnice; pa ne, da bi kdo mislil in sodil o kaki posebni izurjenosti te žene in imenitnosti te službe; nego vse njeno poslovanje se je združevalo v tem, da je po bližnjih vaseh prekupovala maslo, jajca in kuretino,

Digitized by Google

nabirala jagode ter potem te in jednake tvarine kot po Medenu pooblaščena prodajalka ponujala in oddajala z malim dobičkom tujcem na pristavi.

In kadar je kako šestico več zaslužila, nego je bila s prvega računala, potem je kupila za njo žganja ter ga prinesla domov Tilhu. Le ta je pa hvalil v dobrih urah Barbo rekoč: „Moja baba je več vredna in boljša nego pol grunta!“

Tako je šlo leto za letom.

Nikdar pa še kovačica glede tujcev ni bila tako razdražena nego letos. Tri dni sta že prebivala dva tujca, gospod in gospa na pristavi, pa do zdaj še ni imela prilike izpregovoriti z jednim ali drugim; le ohola služkinja, katera je ob jednem opravljala kuhinjska opravila, kupovala je jajca in piščeta od kovačice, z drugim pa ni bilo moči govoriti; to je bila škoda Barbi, ker ona je najskopejšo gospo vedela pripraviti do tega, da je dobila od nje kako staro obleko ali ruto; vse jej je dobro prišlo. Tudi glede nemškega ali laškega govora Barba ni bila v zadregi; vsako leto je vedela par besedij več, in porabljala jih je na pravem mestu.

Proti večeru tretjega dne po prihodu Ilovskih na pristavo je pilil Tileh velik sveder, katerega je bil zdelal na Boletovo naročilo za vrtanje lesenih cevij za vodomet. Vrata kovačnici so bila odprta, ker malo, zaprašeno in z brezštevilnimi pajčevinami prevlečeno okno bi bilo branilo tudi najjasnejšemu solnčnemu žarku, ko bi bil segel popoludne v to samotno sotesko; zato je Tileh sedel na širokem neokretnem pragu ter sukal in pilil svoj sveder.

Kar ga pokliče nekdo:

„No, Tileh, kaj pa bode s tem?“

Kovač se ozre na cesto ter dobrovoljno pokima z glavo, ob jednem pa pljune pred se.

„Borovce bodo vrtali gori na Drenovem; za vodo, ka-li!“

Rekši to, zastavi zopet svojo pilo, ne meneč se za prišleca.

Le ta pa je stopil bliže.

„Ah, da, da,“ reče ter potrka s palčico ob železo, „vodo bodo s hriba v grad napeljali!“

„To Vi bolje veste, gospod doktor, ker ste vsak dan gori v gradu. In pa dobra prijatelja sta z gospodom Drenovskim!“

„To se ve da,“ deje Hrast, kajti ta je stal pred kovačnico; „povejte, Tileh, koliko časa kujete tak sveder?“

Digitized by Google

„Tak sveder?“ ponavlja kovač; „verjemite mi, da je Bog prej svet ustvaril, nego se naredi tak sveder; in ko bi bil Bog hotel še tak sveder ustvariti, bil bi ves osmi dan za to namenil; ničesa druzega bi ne stalo o istem dnevi v svetem pismu.“

Hrast se je smijal.

„Čemu se smejete! Tu ni treba nič smeha; Vi ne umete tega, gospod doktor. Ko bi Vi kovali sveder, ukrenili bi tudi tako, kakor mati županja z bukvami.“

„Kako pa so storili mati županja?“

„I, v cerkvi so brali iz pozlačenih bukev, pa so jih narobe držali; in ko jih je soseda opozorila, so pa dejali: Glej, glej, gotovo so mi jih otroci doma navlašč narobe obrnili.“

„Vi ste pa res ptič, Tileh,“ deje Hrast med glasnim smehom; „kje jih pa pobirate take govorice?“

„Kaj ne! Dobro je le, da so bili moja mati prej na svetu, nego jaz! Bog zna, česa bi jih bil še jaz naučil!“

Kovačevi dovtipi so vplivali na Hrasta. Prisedel je na debel hrušev hlod, ki je ležal kraj praga ter vprašal: „Kje imate pa ženo, — Barbo?“

Oba, kovač Tileh in žena njegova, bila sta znana v Borji. Pa kovaču se je vender čudno dozdevalo, da borjanski doktor počiva pred njegovo kočo. Do zdaj se je bilo v teku treh let to samo jedenkrat zgodilo, in to tedaj, ko se je Tileh pravdal z Medenom zaradi steze čez greben proti pristavi; tedaj je bil prišel ta Medenov doktor ter ž njim vse poravnal. Kovač je se ve da pozneje zvedel, da bi bilo bolje zanj, ko bi se ne bil podal, pa storjeno je bilo storjeno in zato se tudi ni jezil ter ni postal sovražen niti Medenu niti doktorju.

Danes je bilo pa vender čudno, zakaj seda doktor zopet na hrušev hlod, ko se Tileh ne pravda niti z živo dušo na svetu.

„Žena? Barba?“ ponavljal je po svoji navadi; „i, na pristavo je menda nesla jajca, ka-li!“

Pri tem pa je vlekel pilo gori in doli po svedrovem ušesu, da je Hrastu po kosteh letelo.

„So li zopet tujci tamkaj?“ vpraša le-ta.

„So, so!“

„Lahi?“

„Vrag ga vedi!“

Hrast je čutil, da kovaču ni nekaj po godu, toda zastonj je ugibal, kaj in kako.

Digitized by Google

„Hočete li jedno zasmoditi?“ deje ter ponudi Tilhu smodko.

Ta jo namuznivši se vzame ter jo položi na klop poleg korita.

„Ta sveder bi dal, ko bi vedel, česa hoče ta škrijc?“ Tako je ugibal Tileh sam pri sebi.

„Ste li že videli to tujo gospodo, odkar je tu gori na pristavi?“ prične zopet doktor ter si prižiga smodko.

„Oh, ta tiči v svojih sobah, kakor krt v zemlji. Še moja baba ni druzega videla nego kuharico. Bogati pa so; plačajo, kar je prav, in ne trgajo krajcarjev kakor Lahi.“

„Torej niso Lahi!“

„Morda res ne. Pa zakaj ne greste gori? Tak gospod ko Vi gre, kamor hoče.“

Hrast se je skoro zarudel.

„To ni tako, Tileh!“

„I, zakaj ne; saj ne bodo rekli, da ste se prišli ženit, ker menda ni deklet gori!“

Ko bi bil kovač opazoval doktorja, in ko bi bila njegova iskustva sezala tudi tako daleč, bil bi zdaj po rudečem Hrastovem obrazu marsikaj sodil.

„Kako ste se pa vender Vi ženili?“ vpraša doktor ter vstane.

Rekel je to, ker v svoji zadregi ta trenutek ni vedel druge besede.

„Kako? Vraga! Kakor drugi! Tako gotovo ne, kakor Adam v raji, ki je jemal svoje rebro brez dote!“

„Haha, torej doto ste tudi priženili?“

„Eh, bikov loj, jelšev plot, pa babja dota: to je vse jedno; nobenega teka nima.“

„Pa ko ste jo dobili, teknila Vam je vender.“

„Mislil sem res, da je Bog ve kaj, ko je baba donesla svojih petdeset goldinarjev dote in jedno brejo kozo! Pa saj tudi krtina misli o sebi, da je Šmarna Gora.“

Doktorju je bil pogor zopet po volji, pa vender se je jel ozirati proti nebu; mračilo se je skoro. Nekaj bi bil sicer še rad povpraševal, in tudi kovač je še vedno ugibal, kaj pomenja to postajanje in govoričenje Hrastovo, a nihče njiju se ni drznil stopiti za korak bliže svojemu namenu.

„Mračno bo že!“ reče doktor.

„Da, da; izprehodili ste se že, gospod!“ veli oni; „pol ure pa boste še potrebovali do trga.“

Digitized by Google

V tem trenutku so se pa začuli človeški koraki in ropot malega voziča sem od gorenje strani ceste, katera je delala za Tilhovo kovačnico oster ovinek, tako da prihajajočega od te strani ni bilo moči prej opaziti, nego v trenutku, ko je bil že skoro poleg koče.

Prizor, ki se je pokazal očem naših dveh znancev, bil je pa v istini za ta kraj nenavaden.

V širokem stolu na kolesih je sedel bled, postaren gospod, do podbradka zavit v debelo odejo; očitno je bil silno bolehen in slab. Stol pa je rinil sluga počasi po gladki cesti.

Poleg stola je stopala mlada dama. Bila je temno opravljena; lahek plašček, ki jej je kril ramena, ni mogel skrivati mladostne, gibčne, pa vender polne postave; šla je razoglava ter v roki nesla širok slamnik. Na rame pa so jej padali krasni, gosti, plavkasti lasje; obraza je bila bledega, pa izredno lepega, in ta obraz je jasno pričal, da lastnica njegova še ni prekoračila prve polovice dvajsetih let. In ako-ravno tako mladostna, vender ni niti kazala, niti imela že na prvi pogled nič dekliškega. Vsa trojica je šla počasi in molčé mimo kovačnice.

„To le je menda gospoda s pristave," zagodrnjal je Tileh ter jih zvedavo ogledoval.

Hrast pa je na prvi pogled vedel, kdo je pred njim; mračilo se je sicer že, toda svetlo je bilo še dovolj za tako opazovanje. Bled in kakor okamenel je stal mladi mož ter upiral žareče oko v mimogredoče; v roki pa je krčevito stiskal palico ter brskal ž njo po pesku pred seboj.

Zdaj so tudi oni obrnili poglede sem, kajti tudi ta prizor pred kovačnico je bil skoro čuden: stari umazani Tileh na pragu sedeč, in pred njim mlad, lep, eleganten mož: — kaj počenjata skupaj? Oči mlade gospe so se srečale s Hrastovimi, in ta je prijel za klobuk. Ona je na lahko odzdravila ter se hotela obrniti k bolnemu soprogu, a v tem trenutku je pogledala še jedenkrat naglo, bliskoma doktorja, in noga jej je hotela zastati. Pa to se je godilo vse v jednem trenutku. Stopila je naglo naprej, in lice se jej je na lahko zarudelo, ko je takoj potem dvignila ponosno glavo ter ustna malomarno raztegnivši obrnila se k bolniku v stolu ter dejala:

„Hladno je v tej dolini!"

„Da, da!" prikimal je oni.

Zavila ga je tesneje v odejo, pripognivši se globoko k njemu.

Bili so že kakih dvajset korakov od kovačnice oddaljeni, pa doktor je še vedno mehanično gledal za njimi. Vedel je zdaj, da ga

Digitized by Google

je tudi ona spoznala; in kako gorko ga je spreletel njen zadnji prestrašeni pogled.

Tudi on se je je bil ustrašil, ko je tako na naglem stopila izza ovinka, akoravno se je šetal po tej soseski, da bi srečal — njo; ta zadnji pogled pa ga je skoro umiril. Ono ponosno dviganje glave, oni skoro zaničljivi obraz okrog usten, vse to ga ni brigalo; v mislih mu je bilo za trenutek le to, da jo je presunilo, kakor njega, ko sta se ugledala.

Takoj potem pa je videl, kako se je ona sklonila k staremu bolnemu možu ter zavijala mu odejo tesneje okrog života. Rudečice na njenem lici ni zapazil, — kaj mu je bilo tudi mari rudečice, — a le ta skrb za moža! Zbodlo, speklo ga je v globini srca, ko je ugledal belo, malo njeno roko na rami njenega soproga. Pa kako globoko, kako blizu njegovega lica se je sklonila! . . . O ti neznosna strast človeška!

Tileh je zastavil svojo pilo in njeni cvileči glasovi so vzdramili Hrasta.

„Ah, ti so!“ dejal je, kakor bi bil kovač stoprav zdaj izpregovoril prejšnjo svojo opazko o pristavski gospodi.

„Menda! Pa vedite, gospod, bolje je vender svedre kovati in piliti, nego tako voziti se po svetu, kakor se vozi oni.“

„Ha ha!“ vzkliknil je Hrast, toda smijal se ni; „ali se ne vozi vsak dan po tej cesti?“

„Nocoj prvič!“

„Kam pa hodijo?“

„Menda nikamor, ker gospod ne more hoditi!“ šali se malomarno kovač ter vrže pilo na tnalo, sveder pa postavi ob steno. Prav mračno je bilo postalo.

„Gospa pa vender ne tiči ves dan doma?“ vpraša Hrast kolikor mogoče mirno ter tolče s palico ob nogo.

„Če Bog ne ve bolje za njo, nego jaz . . .“

„Tileh!“ deje resno Hrast, „tu imate jeden forint; dal Vam bom še dva, če kaj več pozveste o tej gospodi. Vaša žena to lahko stori, toda molčite; tu se gre za imenitno — pravdo, in jaz moram več zvedeti o teh ljudeh.“

Zdaj je Tileh vedel, zakaj je doktor sedèl pri njem na nerodnem hruševem hlodu. Srce se mu je ohladilo in z zadovoljnim obrazom je spravil goldinar.

Digitized by Google

„Kaj pa hočete vedeti?“ vpraša še le potem.

„I no, kako živijo, kam hodijo, ali veliko denarja potrosijo, in take stvari!“

„Tristo méhov, kurjih! Nekoliko že vem; živé dobro, vsak dan jedo pečena piščeta; jajec in masla tudi mnogo potrebujejo. Kako je z vinom, tega ne vem; pri Medenu boste zvedeli, ta jim je prodaje! In kam hodijo? Nikamor! Tu okoli menda vozijo gospoda. Videl jih še nisem, pa moja baba pripoveduje o gospe, da sedi ona zjutraj in zvečer tam gori v . . .“

„Kaj boš govoril o babi?“ zakriči v tem trenutku od ceste sem došla starikava koščena žena, vodeča s seboj suho, črno kozo.

Bila je kovačica Barba.

„Eh, molči, molči! In v hišo pojdi!“ zavrne jo kovač, toda jako pohlevno.

„No, lepa je ta! Ti boš pa bajto zapravil, ka-li? Nemaš li še dovolj, da si ob pot, zdaj se pa spet zgovarjaš z doktorji?“

„Saj je samo jeden!“ oporeka Tileh.

„Jeden pač, pa ta je —“

Zadnjih besedij jezne kovačice Hrast ni slišal, kajti stopila je bila za kozo v hlev.

„Saj ne boste zamerili, gospod,“ dejal je kovač; „neumna je, da bi verjela, da je mesec na štiri ogle, ko bi jej rekel; dobra je pa, dobra; boljša ko pol grunta!“

„Kam hodi, pravite, ona?“ reče nestrpljivo mladi advokat.

„Zdaj je menda kozo pasla!“

„Da bi Vas strela! Tileh, Vi ste neumen človek! Ona gospá, — kam ona hodi, to hočem vedeti.“

„A-a-a-a! Pozabil sem že. Tja gori hodi, na konec tega bukovja, kjer stoje tiste klopi okrog mize; saj ste bili že tam. Mi ne smemo tja, ker je zagrajeno; to je le za gospodo.“

„To me ne briga!“ reče Hrast.

Dosegel je bil, česar je za zdaj želel. „Če boste še kaj važnega zvedeli, pridite k meni! Potem bova račun pobotala.“

Rekoč odide po stranski stezi proti Borji.

Tileh je stal še nekoliko časa pred svojo kovačnico ter preobračal sreberni goldinar po žepu. „Pravda, pravda!“ govoril je sam pri sebi; „kakšna pravda more to biti! Jaz tudi vem nekoliko o pravdah, pa o taki, da bi se prej pozvedovalo, kako in kaj jedó

Digitized by Google

in pijó, in kam ženske sedet in šivat hodijo, — o taki pravdi pa še nisem čul! No, to je bil pa res v senci zaslužen denar!“

Stopil je v kovačnico ter skril goldinar za polico, na kateri so visela kladiva in drugo kovaško orodje.

„Da bode v nedeljo vender še kaj v žepu razven krušnih drobtin!“

Tako zadovoljno mrmraje je odšel v hram.

(Dalje prih.)

Pri maši sv. Cirila in Metoda.

Krasno dans je po kapeli
Vse se v lepi luči sveti:
Na oltarji rože, cveti
Gledajo zmed zlata beli!
Ljudstvo na kolenih prosi,
Angelj želje k Bogu nosi,
In slovesen
Mašnika
Plašč odeva!
Zravno pesen
Do nebá
Spremlja dim, glasnó odmeva!
Kaj je dans?
Narod moj, o rod pobožni
V misli in ljubezni zložni
Svoja ljubi dans
Móža božja in svetnika,
Móža blaga in velika,
Luči kažipota mila
Oj! — Metoda in Cirila.

Oj, ti ljudstvo, ti slovansko!
Kdo pregleda, kdo prešteje
Tvoja debla, tvoje veje
Čez vso zemljo velikansko? —
Bila pa je noč velika,
Ko si samo, brez vodnika,
Čeda mirna
Sem ter tja
Še blodila,
In nebá
Cesta širna
Ni ti solnca še vozila!
In zató
Je naroda slepa škoda
Žalilo Ciril-Metoda
V srci tak močno!
Vname ogenj se, v desnico
Blagor vzameta, resnico,
In v gozdove in močvirja
Rešit spejeta pastirja.

Oj, vladiki in svetnika,
Naš ponos in naša dika,
Zdaj sta gor nad zvezdami!
Ali narod, vajin narod —
Vzdramljen, probujen je narod! —
Znoja vama zabil ni!
Aj, veselo
V sad in klase
Vaju delo
Klije, rase,
Do vrhá užé stoji:
Čujta! žarna poje pesen,
Vajin god — je dan slovesen!

Posavski.

Digitized by Google

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

„Življenje jéča, čàs v nji rábelj húdi,
Skerb vsákdan mu pomlájena nevésta,
Terpljénje in obúp mu hlápca zvésta,
In kàs čuváj, ki se nikdar ne vtrúdi".
Preširen.

Kdo bi mogel življenja človeškega gorje bolj žalobno, bolj krasno, pa tudi bolj resnično opisati, kakor se je posrečilo pesniškemu prvaku našemu v kratkih teh vrsticah! Da, tako je naše bivanje na zemlji! Bridko spoznanje te resnice vsililo je že zgodaj trpečemu človeštvu otožno misel:

„Bolje bi bilo desetkrat devet pot in troje po trikrat,
Nikdar ne biti rojen, ali dan prvi umret'".

Če je pa naše žitje le nepretrgana vrsta muk in bolečin in neprestana borba z žalostno usodo, potem ima gotovo človek pravico pričakovati, da doseže, junaško končavši življenja tek, vsaj onstran groba venec zmage in ž njim toli zaželeni pokoj. Táko tolažilno bodočnost res tudi obeta krščanska vera bogoljubnim boriteljem svojim, prorokujoč: „Oko ni videlo, uho ni slišalo, v srce človekovo ni prišlo, kar je Bog pripravil tem, ki ga ljubijo." Kaj čuda, da nesrečni zemljan po tako sladkem počitku kar koperni, da z veseljem pozdravlja belo ženo smrt, ki ga ima rešiti vseh težav in nadlog; da milo vzdihuje po tihem, hladnem grobu, saj:

Še le v pokoju tihem hladne hiše,
Ki pelje vánjo temni pot pogreba,
Počije, smrt mu čela pot obriše" — in
„Težka človeku ni zemlje odeja,
Vzamejo v sebe ga njene moči".

Ta tolažilna misel, da mora priti za trpljenjem počitek kakor za dežjem solnce, ta vera v pravičnost in povračljivost božjo je ubogemu človeštvu jedina vrv, za ktero se drži, da ne vtone v morji obupnosti. A glej! še to vrv, ki mu jo podajeta pamet in blagodejno verstvo, puli in trga človeku iz rok njegova domišljija, ono dvolično, krilato bitje, ki ga povzdiguje zdaj v rajske višave, zdaj pa zadrvi v strašno brezdno, iz katerega ni rešilne poti; ono bitje, ki ne pozna niti logičnih, niti verskih, niti državnih zakonov, ampak lahkonogo in urnokrilo prestopa vse meje — časovne in krajevne.

Digitized by Google

„Slovan — trpin!“ Kdo izmed nas še ni čul tega reka, kdo še ne bridko občutil resničnosti njegove! Izmed vseh narodov nemila usoda morda ni nobenemu globokejše kupe trpljenja odmerila, nego njemu. Tedaj nas pač ne more iznenaditi, da mu kaže i usodi podložna služabnica domišljija le redkokdaj veselo, pač pa pogostokrat svoje resno, odurno lice, da mu ustvarja pošastne nestvore, kojih oblasti ni zapalo le njegovo življenje, ki ga marveč preganjajo celo po smrti v tako strahovitih podobah, da človeku kar kri v žilah zastaje, ako le sliši o njih. Kar je zdrava domišljija slovanska vzvišenega, velikega, srce ogrevajočega spravila na dan, to je častitim bralcem „Zvonovim“ več ali menj znano. Pač pa sem prepričan, da je bil večini izmed njih do zdaj z neprozornim zagrinjalom zakrit oni plod, ki ga je rodila bolehavo razvneta domišljija slovanska, plod, ki se imenuje volkodlak in vampir. In ker sem se namenil v naslednjih vrsticah z drzno roko razgrniti to zagrinjalo, prosim pred vsem, ne zamerite mi tega zlasti oni, katere rada môra tlači ali pa hude sanje trapijo. Kajti ne bom vas sprevajal po cvetočih livadah divne poezije, niti vam kazal čestitljivih razvalin starodavnih mest, niti krvavih bojišč, kjer se je morebiti odločevala usoda tega ali onega naroda, ne — na odru od okornih mojih rok postavljenem bodo plesale pošastne podobe pred strmečimi vašimi očmi in še poroštva ne morem nikakeršnega dati, da vas ne bodo po noči nadlegovale, ponovivši se v mučnih sanjah. Jedino, kar mi je možno storiti, je to, da vam svetujem: oglejte si ta strašila o rani, ali vsaj dopoldanski uri, morda vam do dobe počitka vender le iz glave izhlapé.

Kaj pa je volkodlak?*) Ime samo je pridevnik**), sestavljen iz samostalnikov „volk“ in „dlaka“, ter pomenja človeka,

*) Staroslov. влъкодлакъ (homo, lupi speciem habens, Mikl. lex. palaeslov.); a v svoji knjigi „Stammbildungslehre“ str. 396. uči: влъкодлакъ, werwolf. (Das zweite Theil scheint „dlaka“ zu sein, daher eigentlich „lupi pilos habens“); bulg. vlьkolak, vrьkolak, hrvat.-srbsko vukodlak, poljsko wilkołak, češko vlkodlak (vilkodlak), albansko vurvolak, rum. връколак, litv. wilkakis (= volčje oko), novogrško βουλκόλακα, βρουκόλακας, starogrško λυκάνθρωπος; Rimci nimajo za to bitje posebne besede; „versipellis“ jim znači človeka, ki zna sploh svojo kožo ali podobo izpreminjati (= qui pellem vertit, nemško werwolf = mannwolf). Prim. ruski волкулакъ — incantator, qui in lupum vel ursum se mutare potest. Mikl. lex. palaeosl.

**) Prim. slov.: golo + glav, golo + rok; staroslov. вологлавъ, adj. βουκέφαλος, (Mikl. lex. palaeosl.).

Digitized by Google

imejočega volčjo dlako, ali človeka v volčji podobi, v volka izpremenjenega. V tem pomenu besede pač „volkodlak“ ni samo slovansk stvor, ampak vera v bitja, ki imajo sama v sebi moč izmenjevanja, ali pa so zaradi kakega pregreška od višjih bitij ukleta v razne živali (kače, volkove, miši, ptice, bolhe, stenice, pajke, hrošče, itd.) lastna je vsem arijskim plemenom, zlasti pa onim, ki so se iz svoje pradomovine na zapad izselila, namreč: Grkom, Rimcem, Keltom, Germanom in Slovanom*). Že starim Indom so „pisâhas“ in „vantasias“ človeštvu sovražna, kriviželjna bitja, ki posebno rada napadajo speče ali pijane ženske. Ti duhovi se izpremetajo v bolhe, stenice, pajke in sorodni kriviželjni mrčes. Po Manujevem zakoniku se mora duša človeka, ukradšega duhovniku denar, tisočkrat premeniti v telo takih vražjih živalij; tudi drugim tatovom določuje Manu posebna živalska telesa, v katerih se jim je po smrti muditi toliko časa, da se njih duša po polnem očisti.

A Slovanom pomenja volkodlak tudi v a m p i r j a in tega je le tožna domišljija slovanska izumela. Vender predno jamem razpravljati bistvo volkodlakovo, razne vraže, zanimljive dogodbe in pogostokrat strahovita sredstva, s kojimi si plašeno človeštvo zoper njega pomaga, bodi mi dovoljeno, izpregovoriti nekoliko besedic o izvoru te nesrečne vere.

Svet od veka do veka v omiki napreduje. Koliko prirodnih skrivnostij nam je razjasnila naša doba na temelji znanstvenih zakonov, o katerih se starodavnim našim pradedom niti sanjalo ni. Da, ni je skoro višine, ni je globine, do katere ne bi mogel dan danes človeški um prodreti! A dokler so narodje še v prvotnem, prirodnem stanji in tako rekoč v zibeli svojega razvoja, ne deluje in ne stvarja jim toli u m , kakor bujna d o m i š l j i j a , pa ne samo v pesništvu, temveč tudi v vsakdanjem življenji. Neomejena in nebrzdana strinja in zamenjava jim najrazličnejše, da, celo po polnem nasprotne reči ter rešuje na ta način najtežje uganke, ne meneč se za to, je li pravo pogodila, ali ne, zadovoljna s samo pesniško verjetnostjo. Raznim prirodnim prikaznim, katerih si ni mogla po naravni poti razložiti, vdihnila je življenje ter jih poosobila. Bivajoč v gozdih, najbližji sosed prijaznim ali sovražnim živalim, človek se iz prva gotovo ni zavedal nikakeršne različnosti med seboj in živaljo.

*) Nahaja se celo pri nearijskih rodovih, n. pr. pri T a m a l i h v Afriki (Gl. „Ausland“ 1853, št. 1.).

Digitized by Google

Kako tudi? Saj je imel prilike dovolj, opazovati pri živalih marsikaj takega, čemur je bil sam podvržen: razne strasti, bolezen, smrt. Žival se mu je tedaj dozdevala sorodno bitje. A čim natančneje je opazoval, tem bolj se je moral v časovem teku prepričati, da biva v živali nekaj skrivnostno tujega, česar pri sebi ni mogel najti; kajti presezala ga je v mnogem obziru: v moči, urnosti, spretnosti, in njena sovražnost mu ni donašala manjšega dobička, nego njena prijaznost, ker ga je marsičesa učila, kar mu je koristilo. Videč, kako nema, plaha žival v svoji zmernosti in čilosti hodi za gotovim smotrom, ni si mogel takoj razjasniti, od kod ta pametnost, od kod ta odločnost. In glej, zopet mu je priskočila na pomoč domišljija, učeča ga, da biva v živali neka skrivnostna prirodna moč, sila kakega skritega božestva. Tako tedaj si je človek živalstvo počlovečil — tako pobožil. Dvojna ta nazora o živalski sorodnosti s človeštvom in božestvom si nista nikakor nasprotovala ter sta rodila vero v izmenjavanje človekovo v živali, iz nje pa se je polagoma izcimila vera v preseljevanje duš. Da se je ta vera še bolj ukrepila in utrdila, k temu so pripomogli tudi verski nazori in vidno upodabljanje božjih sil in lastnostij. Iz prva namreč so si mislili bogove le v živalskih podobah in akopram so jim prisojali pozneje človeško obličje, ohranilo se je vender trdno prepričanje, da se morejo bogovi v vsakojako bitje izpremeniti. V prastarih bajah in pripovedkah n. pr. se preloži božestvo, kadar ne more svojega smotra v človeški podobi doseči, na tako žival, ki je božanskemu značaju najbolj sorodna, ali pa za dotično rabo najbolj prikladna. To zmožnost preobrazovanja pa so po splošnem mnenji bogovi pozneje podeljevali svojim sinovom in ljubljencem, tedaj v prvi vrsti svečenikom. Božje živali namreč so bile božanstvu najljubše služabnice; misleč, da si nakloni človek božjo milost najlože, ako se ogrne z obleko njihovih ljubljenk, niso si svečeniki zdevali samo živalskih imen,*) ampak so se pri raznih slovesnostih celo v njih kože zavijali. Ta običaj pa je narodom obudil misel, da je božestvo svojim ljubljencem svečenikom podelilo dar izpreminjavanja. Proučivši in obvla-

*) Imena so bila večjidel vzeta od živalij, posvečenih tistemu božanstvu, katerega službo so dotični svečeniki opravljali; tako n. pr. so se zvali svečeniki boga Luperka „creppi“ (= capri, kozli), svečeniki Poseidonovi „biki“, svečeniki sabinskega podzemskega boga Sorana „hirpi“ (= volkovi), svečenice boginje Demetre „čebele“ in svečenice deviške boginje Artemide v Atenah „medvedice“.

Digitized by Google

davši skrivnostne sile prirodne so si usvojili nekateri izmed svečenikov ono božjim ljubljencem od bogov samih podeljeno lastnost preobličevanja ter v tem osnovali čarovništvo. A ljudstvo je zmatralo tako na nenavaden način pridobljeno zmožnost za pregreho zoper božje bitje, čarovnike za zaveznike zlobnih duhov, za bitja prokleta od božestva, pahnena od usode iz človeške družbe, do katere goje vsled tega strupeno sovraštvo.

Kriviželjni, zlasti po noči in po zimi nevarni volk je bil najprimernejši simbol noči — zime — smrti; zato pa je bil posvečen podzemskim bogovom in, ker se je človek ravno njih najbolj bal ter jih radi tega tudi s posebno pozornostjo čestil, postal je tega češčenja deležen tudi volk, božja žival.*) Vrhu tega volk ni samo kriviželjna, ampak tudi sila bojevita, najurnejša in najčilejša izmed vseh večjih štirinogatih zverij. Zbog teh lastnostij se poslužujejo bogovi in čarovniki ravno njegove podobe vselej, kadar treba zmagati silovitega nasprotnika, ali pa v kratkem času premeriti veliko daljavo. Ker v svoji požrešnosti niti mrhovini in mrtvecem ne prizanaša, ampak se po noči drzno klati po bojiščih in pokopališčih, spoznali so ga za najprimernejšega spremljevalca bojnega boga, za prijatelja vsakemu odvažnemu dejanju ter blagrovali človeka, ako je srečal volka, tvegajoč se kakega nevarnega dela. A vender v njegovi nravi slabe lastnosti prevladujejo dobre; zato je postal etični simbol vsega sovražnega in hudobnega. V krščanski dobi so imenovali hudiča samega „archilupus“ in bajili, da se rad v volčji podobi prikazuje. In kakor je hudiča same zloba in hudobnost, tako so trdili tudi o volkodlaku, v volka prevrženem človeku, da ima zlobno voljo vse pokončati, češ, on je služabnik hudičev, s katerim je sklenil tako pogodbo ter si v ta namen izposodil njegovo krinko in obleko (Prim. Dr. W. Hertz, der Werwolf, Stuttgart, 1862).

Pri Grkih se je živalska simbolika zlasti v bajeslovji tako bujno razsnovala, kakor pri malokaterem narodu. Komu ni znano pogosto živalsko pretvarjanje grških bogov, kadar naklepajo, zapustivši blaženа svoja bivališča, pri lepih smrtnicah doseči kak ne po-

*) To se opazuje skoro pri vseh starih narodih, in še novejšim je ostal volk do tiste dobe v nekakem blagočestnem spominu. Grkom, Rimcem in Germanom so imena z „volkom“ sestavljena vselej dobre pomembe. Razne vraže še dandanes trde, da volk (njegovo ime ali deli njegovega telesa) obvaruje človeka vsakega uroka. Srbu n. pr., kojemu je Vuk ime, ne more nobena čarovnica do kože.

Digitized by Google

sebno čist namen! Grkom je bila žival iz prva le podoba plodne prirode in ker njih bogovi niso nič drugega, nego poosobljene prirodne sile, zato je v vseh takih bajah božanska zaljubljena pohotnost le pesniški izraz plodovitega stvarjenja prirodnega. Tisto žival, katere podobe se je božanstvo najrajše posluževalo, proglasila je narodna nabožnost za njemu posvečeno znamljivo spremljevalko. Volk je bil bogu Apolonu posvečena zver. Zakaj neki? Apolonu so pridevali priimke: λύκειος, λύκαιος, λυκηγενής = svetli, svetlorojeni (podstava: λύκη-lux-luč). A ker se pravi volku grški λύκος, spravili so že po napačnem primerjavanji in izjavanji teh besed volka in Apolona v neko zunanjo zvezo ter podtikali Apolonu, da rad v rabo jemlje volčjo podobo. Pa tudi notranje zveze med njima niso pogrešali, kajti ne da se tajiti, da sta si i po značaji podobna. Apolon je iz prva solnčni bog. Se li da kvarna moč pekočega in rodovitno polje sušečega solnca lepše in primerneje upodabljati, nego z volkom, to morilno, uničujočo zverjo? Apolon pa je tudi bog nenadne smrti in sicer lahke in mirne ravno tako, kakor mučne in grozne. Njegove „rahle pušice“ zadajejo smrt mladim ljudem, kaže se pa tudi strahovitega kužnega boga (n. pr. takoj v začetku Ilijade). Mar mu ni i v tem obziru najprimernejši simbol ravno volk, tiho lazeča, svoje žrtve iznenada napadajoča zver?*) Vrhu tega je Apolon očiščevalni in spravni bog; bežečega morilca pa so si Grki mislili v podobi potikajočega se volka; zaradi tega so ga prilastovali Apolonu kot simbol zločinstva in njim zaslužene kazni, ob jednem pa tudi kot simbol zavetja in sprave po preliti krvi.

A s pridevkom λύκαιος so dičili Grki tudi svoje najvišje bitje, zračnega boga Zena, ki jim začetkoma menda tudi ni bil nič druzega, nego poosobljena pogibelna moč poletne vročine. Častili so ga posebno radi po vrhovih visokih gora, zlasti na gori Λύκαιον ὄρος v neprijazni, gorati in divji deželi Arkadiji, ki so jo zmatrali za zibelko človeškega rodu. Ondu nahajamo tudi prvi sled o volkodlakih v raznoobrazni pravljici o Lykaonu. Ne bom našteval vseh njenih inačic, omenjati hočem le onih, ki gode našemu namenu.

*) Ravno to njegovo lastnost, namreč prihuljenost in nenadno prestrezanje izraža (kakor trde jezikoslovci) tudi ime „volk“, staroslov. ВЛЪКЪ, sanscr. vrkas, grško λύκος, lat. lupus. (Glej: Fick, Vergleihendes Wörterbuch der indogerman. Sprachen, 3. Aufig. Göttingen 1874). (Dalje prihodnjič.)

Digitized by Google

Nedolžen!

Spisal Josip Stritar.

(Dalje.)

V. prizor.

Andrej.

Andrej (ves zarasten in zanemarjen, oziraje se po izbi). Nikogar doma! — Nihče me ni videl. A kdo bi me bil pa tudi poznal; lastna mati ne, ko bi še živela. Otrok bi se me bal, ko bi me videl, in pes bi lajal v mé. — — Nikogar doma! Domá, praviš. Ali pa veš, da so tudi še vsi živi? — Tu je nekaj ženske obleke; mlajše ženske, kakor je podoba. Je li pač Anino? — Tu pod klopjo so čevlji — hudo zdelani! Lipe bi že utegnil biti zdaj tako velik. (Pogleda v stransko izbo.) Vse golo! — Samo dve postelji! Nič, kar bi utegnilo biti njeno! Kamor pogledam, vse kaže, da je siromaštvo tu doma. A tega se mi je bilo nadejati. Da bi bili le vsaj še vsi živi; potem bi se vender še kako. — Lačen sem káli; truden pa gotovo. Zdaj si vsaj lahko na svojem odpočijem. Na polji bodo pač. Dokler se ne vrnejo, sedem malo sem za mizo. To menda vender smem. (Sede, roke na mizo položi, glavo na roke nasloni ter zaspi.)

VI. prizor.

Lipe, Andrej

Lipe. Kdo je pa to? Kak berač; od truda je pač zaspal. Naj spi. Vender težko, da bi bil berač, prekrepak se mi vidi, in star tudi ni še dovolj, dasi ima sive lasé in brado. Tako dolge brade nisem še videl; dopod mize mu molí. Kako je zanemarjen! Človek bi se ga skoro bal. Ali kaj napačnega vender ne bo, drugače bi ne spal tu tako mirno. Kako zdihuje! Gotovo se mu kaj hudega sanja. Jaz vem, kaj so hude sanje, dosti sem jih že imel. — —

Kako žalostno je pri nas! Ali bi kaj bral? Tista povest o egiptovskem Jožefu je še vender najlepše branje; nikoli je ne morem brati, da bi mi solze ne prišle v oči (Ko jemlje knjigo s police, pade nekaj na tla.)

Digitized by Google

Andrej (zbudivši se, oglеduje Lipeta, ki je stvar pobral ter jo na polico deva ter govori zase). Ta bi že mogel biti Lipe; čeden deček!

Lipe. Ropot vas je vzbudil, mož; trudni ste pač, ker ste tako zaspali.

Andrej (z izpremenjenim glasom). Kaj pa, da sem truden. Nikogar ni bilo, pa sem za mizo sedel ter malo zadremal. Saj to se bo vender le smelo.

Lipe. O kdó vam bo branil! Pri nas ni navada, da bi koga od hiše gonili.

Andrej. Kako se pa pravi pri tej hiši?

Lipe. Pri županovih, ali pa pri Grudnovih.

Andrej. Kako je pa tebi ime?

Lipe. Filip, Lipe mi pravijo po navadi. Vi pač niste iz tega kraja, ker ne poznate naše hiše.

Andrej. Kaj pa da, od daleč sem prišel. — Žejen sem, ali bi se dobilo malo vode?

Lipe. Takoj je prinesem. (Izide.)

Andrej. Dober deček je videti in prijazen. Ali vse kaže, da se mu ne godi dobro. O moja lepa domačija!

Lipe. Náte in pijte; voda je hladna, iz studenca sem jo zajél. Gotovo bi radi tudi kaj prigriznili – ali — ne vém, kje je kaj, — sestre moje ni doma.

Andrej. Kaj pa — oče in mati?

Lipe. Očeta — tudi ni doma.

Andrej. Kje pa so?

Lipe. Daleč — tam v mestu.

Andrej. Kdaj pa pridejo?

Lipe. Ne vem, kdaj.

Andrej. In mati?

Lipe. Matere — nimamo več!

Andrej. Kaj praviš, ali so umrli?

Lipe. O že dolgo! Več časa so ležali in dosti so pretrpeli.

Andrej. Uboga žena!

Lipe. Gineni ste, kakor kaže; ali ste jih morebiti poznali?

Andrej. O dobro!

Lipe. Potem nam pa niste vender tako tuji.

Andrej. Kje je pa Ančika?

Digitized by Google

Lipe. Sestri pa še ime veste! Na vrtu je, kali. Skoro pride.

Andrej. Kako se pa vam godi?

Lipe. O, nekdaj se nam je kaj dobro godilo; ali odkar so oče—

Andrej. Zaprti? —

Lipe. Kaj, vi veste?

Andrej. Kaj bi ne vedel? Saj se je govorilo daleč okrog, kako je Gruden svojega tovariša s sejma gredé ubil in mu denar pobral.

Lipe. Ali vi tudi verjamete, da je res?

Andrej. Ti ne?

Lipe. O jaz vem, da naš oče niso ubijalec.

Andrej. Kako se pa todi govori? Kaj pravijo ljudje?

Lipe. Jedni tako, drugi tako. Vi ne veste kaj nam je pretrpeti od hudobnih ljudij! Zlasti naš sosed Salar, temu je vse to pravo veselje.

Andrej. To ti rad verjamem, ta me — ta ga že od nekdaj ni mogel videti — Grudna.

Lipe. Prav kakor bi čakal naše nesreče — ko so odvedli našega očeta, začel je delati in delati, da je s časom vse náse potegnil. In zdaj se mu moramo celó iz hiše umakniti. Pravi, da je potrebuje. Ni čudo, če mu je potreba več prostora, ker se je tako odebelil.

Andrej. To tudi!

Lipe. Vi ste videti dober mož, ker nam kažete táko usmiljenje, dasi smo vam čisto tuji.

Andrej. Povej mi, Lipe, ali bi ti rad videl svojega očeta?

Lipe. O kako rad!

Andrej. Ali bi se ne sramoval pred ljudmi — takega očeta?

Lipe. Kaj pravite, sramoval! Po sredi trga, v vsako družbo, bodi še tako imenitna, šel bi ž njimi in še kako vesel in ponosen bi bil, da jih le zopet imam!

Andrej. Ali hočeš, da ti ga pokažem?

Lipe. Kako mi jih boste pokazali, ker so tako daleč od tod?

Andrej. Poglej sem! (Z navadnim glasom.) Lipe, ali me več ne poznaš?

Lipe. Káj? — ali res? — vi naš oče? O kaj pa da ste! In jaz sem bil tako neumen, da vas nisem precej poznal. O oče, oče! Kako sem vas vesel! Kar plesal, pa ukal bi od samega veselja!

Andrej. Ti si pridno dete, Bog ti daj dobro!

Digitized by Google

VII. prizor.

Ana, prejšnja.

Ana. Kaj ti pa je, da tako razgrajaš? prava sila ti je!

Lipe. Kako bi pa ne! Sem le poglej Ančika, ali veš, kdo je to? Nu, ali poznaš tega moža?

Andrej. Ančika, ali ne poznaš več svojega očeta?

Ana. Oče, vi? O Bogu bodi hvala, da vas zopet vidim!

Andrej. Žalostno se vidimo zopet!

Lipe. Kaj žalostno! Jaz sem pa vesel; vse bo še dobro, da so le oče zopet tukaj!

Ana. Uboga mati!

Andrej. Vse vem!

Ana. Kako bi se bili veselili! O da niso tega doživeli! Preveč so pretrpeli, sirota!

Lipe. Ti pa zmerom tako žalostno govoriš. Saj bo še čas za tisto; zdaj bodimo veseli. (Ob mizo udari.) Jaz bi kar za vino dal, — ko bi le kaj imel.

Andrej. Tega me pa nobeno ne vpraša, otroka, kako sem prišel iz ječe.

Ana. Res, oče, ali ste morebiti —

Andrej. Ušel, meniš, kaj ne?

Lipe. In če ste ušli, oče, nič se ne bojte; skrili vas bodemo in branili, ako treba, da vas ne dobé zopet v pest.

Andrej. Tega ne bo treba.

Ana. Ali ste morebiti pomiloščeni?

Andrej. Tudi tega ne. Nič milosti ni bilo treba, po pravici so me izpustili, ker so me morali izpustiti.

Ana. Ali bi bilo mogoče? Vaša nedolžnost se je razodela?

Andrej. Dà, otroka moja, nedolžnost moja je prišla na dan; pozno res, strašno pozno, ali prišla je vender na dan. Za nedolžnega sem spoznan.

Lipe. O, o, o! kaj sem rekel, vidiš Ančika!

Andrej. Neki rokovnjač, ki je bil zaradi tatvine obsojen v ječi, spoznal je na smrtni postelji, da je ubil Hostnika in denar mu pobral. Vse se je odkrilo in pojasnilo; pokazalo se je, da je vse res, kar sem jim trdil pred sodbo. A niso mi verjeli, ker je res po nesreči vse pričalo zoper mene. Pokazalo se je — toda pustimo rajši za zdaj té žalostne spomine; prav pravi Lipe, veseli bodimo, kolikor

Digitized by Google

moremo biti veseli. Nedolžen sem torej, to zdaj lahko izpričam. Črno na belo so mi potrdili, da sem nedolžen, da sem po krivem obsojen. Tu je moje izpričalo, ki sem je dobil —

Lipe. Od cesarja?

Andrej. Če tudi ne od cesarja, pa od tistih, ki sodijo v njegovem imenu.

Lipe. Dajte, pokažite, oče!

Andrej. Po nemško je pisano, kakor je pri nas že tako navada. S težka sem jih izprosil, da so mi stvar poslovenili; mendà je malo bolj na kratko povedano.

Lipe. Oj ti preljubo pisemce, naj te poljubim. (Prebravši.) O káko lepo branje! to je še nad povest o egiptovskem Jožefu; dà, ljubše mi je nego vse sveto pismo stare in nove zaveze!

Andrej. Lepo pismo, dà, ž njim grem lahko po vsem svetu — kruha prosit!

Ana. Daj, da je tudi jaz preberem.

Lipe. Ná, le hitro, potlej grem pa ž njim po vsej vasi; vsak človek je mora brati; kdor ne zna brati, njemu je bom pa jaz bral, kakor se bere evangelj na prižnici. Najprej pa ga pod nos potaknem našemu ljubemu sosedu Salarju, da bo videl, kaj in kako. — Tako, zdaj pa le hitro!

Andrej. Počakaj malo. Prej si rekel v svojem veselji, da bi rad dal za vino, ko bi imel. Ná, tu imaš, pa prinesi ga polič, naj bo že vsega konec. Pridno sem delal v zaporu, — lenuh nisem bil nikoli v svojem življenji — in kar sem prislužil in prihranil, dali so mi na pot. Tu je zdaj vse naše premoženje! (Lipe izide.)

Ana. Ubogi oče!

Andrej. Povej mi kaj o materi.

Ana. O sv. Martinu bo dve leti, kar so umrli. Trudili so se in ubijali sirota, da bi ohranili vse tako, kakor ste vi zapustili. Ali ženska je le ženska, bodi še tako dobra gospodinja!

Andrej. Verjamem, gospodinja in gospodar, to je dvoje.

Ana. Vse je šlo narobe. Zraven tega pa še pomislite žalost in — saj veste kakšen je svet!

Andrej. Trpela je za svojega moža. Taki ženi sme vsak reči in storiti, kar hoče.

Ana. Človek bi mislil, da imajo ljudje s tako nesrečnimi posebno usmiljenje, da jim pomagajo, kjer morejo.

Digitized by Google

Andrej. Tako človek misli, dokler sveta ne pozna.

Ana. Sosebno naš sosed Saler ni lepo ravnal z nami. Delal se je, kakor da bi nam bil posebno prijatelj; kar ponujal nam je svoj svèt in svojo pomoč, tako da smo se prav čudili. Ali svèt njegov ni bil dober. —

Andrej. Zanj pač!

Ana. In pomoč njegova je bila draga. Kadar nam je kaj malega posodil v sili, narastel je vselej s časom dolg, tako da ga nismo mogli plačati o pravem času. Čakal je, ali zopet ne zastonj. In kadar je nam bilo najteže plačati, prišel je terjat, češ, da zdaj nikakor dalje čakati ne more. In tako je bilo treba prodajati, in kupec je bil vedno on.

Andrej. Pijavka!

Ana. A najhuje nas je zadela bolezen materina. Dolgo časa so bolehali in premagovali se, napósled so morali vender v posteljo, in ležali so skoro leto dnij. Ves ta čas je prišel vsak dan zdravnik v hišo, dasi so se mati branili, a jaz nisem hotela drugače. Sploh sem storila, kar sem mogla; gledala nisem na denar.

Andrej. Prav tako; za mater ne sme biti otroku nič predrago.

Ana. A vse zastonj, ni jim bilo pomoči na tem svetu. Kako so želeli videti vas še jedenkrat! Ni jim bilo dano. Ali umrli so vsaj v trdnem prepričanji, da ste nedolžni.

Andrej (čez nekaj časa). Kdó je bil vama za varuha dan?

Ana. Blatnikov ujec.

Andrej. Ta se ve da ni pravi mož. Dobra duša, ali kaj hoče ta takim ljudém, kakeršen je Salar! Vse je torej pod nič!

Ana. Zdaj moramo iz hiše!

Andrej. Vse bo treba torej od konca začeti, v teh letih! Vojaku se šteje leto, ko je na vojski bil, za dvé leti; za koliko naj se šteje leto v ječi prebito, in to poštenemu možu, ki ni nikoli nikomur krivice storil, kar je črnega za nohtom!

(Konec prihodnjič.)

Digitized by Google

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

16. Sveti Feliks II.

Naj bo! Prišli ste iz Novega Mesta, kjer imate truplo sv. Feliksa, zato mi se zdi spodobno, da govorim najprej o tem, za nas Kranjce še posebno imenitnem božjem ugodniku. Dostikrat sem slišala, da je bil naš rojak, pa sem ga hotela tudi jaz počestiti. Po božjih potih sem že tako rada hodila, ne iz prave pobožnosti, te hvale nisem vredna, nego zato, da vidim kaj ljudij in sveta in da bi mogla svojim znancem kaj novega pripovedovati. Po mali maši sem dejala sestri: Ti, v nedeljo bodo praznovali v mestu sv. Feliksa, pojdiva tja! Mati bi bili radi vsaj jedno doma pridržali, ali ker nisva odjenjali, dobili sva obe dovoljenje in vsaka goldinar za popotnico. To je bilo dosti malo, pa saj sva imeli okoli petdeset goldinarjev svojih denarjev, da naju ni trebalo skrbeti, kako se bova preživili. Šli sva tedaj dobre volje od doma. Na potu je bila puščoba. Srečali in došli sva res da nekoliko znancev, ali samo take, ki niso bili za naju. Takrat, veste, sem imela jaz devetnajst, sestra jednoindvajset let: v tej dobi so dekleta izbirčna. V Šmarjeti sva nekaj napajali in pojedli kos potice, ki sva jo vzeli s sabo, potem pa hajd dalje. V mesto sva dospeli ravno o poludne. To je bilo v soboto. Ostali sva tamo ta in sledeči dan do štirih popoludne. Imeli sva dovolj časa in prilike, kaj videti in slišati, pa tudi kaj kupiti si, ker so bile prodajalnice odprte. Cerkve nisva popolnem zanemarjali ali največ ur sva se sprehajali po ulicah in presedeli v krčmah. Prej sva mislili, da najdeva mesto vse vtopljeno v pobožnost, ali sva se strašno zmotili. Ne le meščani, tudi kmetje, kar jih je s te strani Krke proti Ljubljani, posmehovali so se nam romarjem in govorili o sv. Feliksu skoro tako zaničljivo in burkasto, kakor se pomenkujemo v našem kraji o „svetem“ Kurentu. Nekateri so kvasili, da ni nikoli živel, drugi so pripoznali, da je res svetnik, ali da se ni rodil na Kranjskem, nego na Talijanskem, in da mu počivajo svetinje v Rimu;

Digitized by Google

v kapiteljski cerkvi imajo morebiti kakega razbojnika, ki je bil obešen! Take nespodobnosti in grdobe sva čuli do malega v vsaki krčmi in celo iz ust mestnih tercijalek! Jako čudno mi se je zdelo tudi to, da so ljudje svetnikovo ime tako pačili in kazili. Novomeščani in bližnji kmetje so izgovarjali: Felk's, dalnji Dolenjci Felkus, Felkuš, Ferkuš, Hrvatje Falcks in neka Vlahinja je trdila, da bi se po besedah njenega župnika moral imenovati po domače prav za prav Srečko ali Blažko! Še vselej sem slišala, da svetnikom truplo ne zgnije in ne strohni in po tem znamenji da spozna duhovščina najprej svetost kakega človeka. V mestu pa sem za gotovo zvedela, da so bili sv. Feliksu vsi udje razpadli in da so jih nune zvezale z zlatom in ker ni imel nič svojih zob, da so mu naredile in vstavile voščene! Da bi se o tej reči bolj na tanko poučila in preverila, šla sem k bukvarju in mu rekla, da bi kupila rada življenje sv. Feliksa. On se nekako zabavljivo namuza in veli: Ni mogoče. Jaz sam sem hotel to življenje dati o svojem strošku natisniti, pa sem prosil nekega profesorja, da mi je napiše. Profesor mi je rad obljubil, ali je dejal, da mora dobiti najprej potrebne pripomočke, stare spise o sv. Feliksu. Šel je radi njih k vikarju, ta pa je rekel, da nima kapitelj nič takih pisanj: vse, kar se ve o sv. Feliksu, je le ustno poročilo, ki je pa grozno zmešano, nenatančno in malo trdno. Zdaj sama nisem vedela, kaj bi si mislila. Bukvarjeve besede so predelale že skoro tudi mene v neverjetno Tomaževko. Potolažil pa me je zopet kanonik Meterc, h kateremu sem šla na izpoved. Tega slovečega gospoda ste morda poznali, ker je prišel v Novo Mesto iz Ljubljane. Razdajal je vse svoje dohodke revežem in živel radovoljno v največjem uboštvu in tako bogoslužno, da ga bodo gotovo kmalu dvignili in vvrstili med svetnike. Meterc je kar ostrmel, ko je videl, da sem tako mlada, pa že tako dobro založena s tistimi grdimi ali presladkimi grehi, ki zore v skrivnem zavetji fantovske ljubezni tamo nekje med peto in sedmo božjo zapovedjo. Ker pa me ni nič zmerjal in me le prelepo učil in opominjal, izgubila sem strah in mu razodela tudi svoje dvojbe o sv. Feliksu in kaj mi jih je vzbudilo. Gospod mi pove, da starih pisem o njem niti on ni našel, morda so se kamo založila ali prenesla po kakem naključji v drug kraj, ne mara v Ljubljano. Ali to katoliškega kristjana ne sme motiti. Predno je razglasila cerkev Feliksa za svetnika in mu dala položiti truplo v oltar, morala se je preveriti o njegovi

Digitized by Google

resnični svetosti s tako trdnimi in jasnimi dokazi, da se na kako prekano na noben način ne more misliti.

Uzroke, zakaj meščani ne verujejo v Feliksovo svetost, razjasnil mi je prav dobro star mož, Podgorec, ki je z nama pri isti mizi kosil. Dejal je: Te ljudi treba poznati, pa se potem lahko ugane, od kod izhaja njih nejevera. Domačega človeka niso oni še nikoli radi odlikovali in naj bi bil tudi za vse reči dober in hvale vreden. Če pa se priseli v mesto kak tujec, zadoni mu kmalu od vseh stranij slava in vse dere v njegovo krčmo ali prodajalnico, dasiravno toči cviček in prodaje slabše blago nego se dobi pri domačih trgovcih. Da se je rodil sv. Feliks na Dunaji ali v Trstu, ne bi se bila oglasila najbrž nikoli nobena dvojba o njegovi svetosti. Zdaj vidite, da je škodilo njegovi časti to, da je bil Kranjec, naš rojak in domačin. Potem pa moramo pomisliti še nekaj druzega. Meščani že pred letom 1848. niso delali nikomur tlake; bili so svobodni gospodje in ta sreča jih je napuhnila. Kmeta so tako do kraja zaničevali, če je rekel kdo komu „paver“, da so zmatrali to besedo za najgrši pridevek in za največje razžaljenje! Graščakov, ki so zatirali brezdušno svoje podložnike, niso nikoli dosti grajali, mnogi so se jim celo prilizovali. Kadar so pretepali tlačane, dobro pomnim, da so se pridrvile večkrat iz mesta cele druhali negodnih paglavcev gledat in smijat in pačit se ubogim trpinom. Bolj nego vse druge kmete pa so prezirali ti nekdanji „purgarji“ nas Podgorce, imeli so nas za cvet vse neumnosti in surovosti, za izrod človeštva. Zdaj razumete, zakaj niso mogli spoštovati in marati niti sv. Feliksa. On je bil sin podložnega kmeta in — Podgorec! Ko bi bil kaka vaša gnada, kak milijonar ali general, spoznali in čestili bi ga bili gotovo prav radi za svetnika. To mišljenje so podedovali po njih sinovi in vnuki, ukoreninilo se je ne le v mestu, ampak se razlezlo tudi po kmetih, sosebno v obližji, ker je že stara navada, da kmetiški ljudje v slabih rečeh posnemajo gospodo. — —

Zdaj pa vam moram razložiti, kako smo praznovali ta dan Kranjci, in kako Vlahi in Hrvatje. Sebe in svojih rojakov ne morem dosti pohvaliti: prišli smo na svečanost iz same radovednosti in radoglednosti, za kratek čas in zabavo. V cerkvi smo se nekoliko potulili in pohlinili, pravim, nekoliko, kajti je bilo tudi v njej dovolj tihega smijanja, šepetanja in nesramnega oziranja. Mi dve sva si kupile lepe molitvene bukvice in vsaka po dva mrežasta robca,

Digitized by Google

oboje za to, da bi se v cerkvi bahali. Z jednim robcem sva si mislili brisati pot, z drugim pa solze, ker sva se zmenili, da bova z drugimi vred tudi mi dve jokali, že za to, da bi o tej priliki kazali drugim dekletom svoj krasni robec in budili njihovo zavist! Ali pridigalo se ni tako, da bi se bili mogli poslušalci cmeriti. Jednega robca tedaj ni bilo treba rabiti, kar je vsaj mene strašno jezilo. Molila nisem dosti, s premiselkom prav za prav nič in to bi se lahko reklo tudi za druge kranjske romarje. Zijali smo jeden v druzega, zehali, otirali si znoj, kašljali in, kadar je bila ura, pazljivo šteli, ker smo komaj čakali, da bi minilo. Proti koncu sem čula mnoge, da so sline požirali: mislili so brez dvojbe na bližnjo pijačo. Dostikrat se sliši, da je naša dežela za božjo čast najprva in ne da se tajiti, da je zanjo res obilno prilike, ali kaj nam to hasni, ko je pa naša pobožnost skoro le vnanja. Cerkve so polne ljudij, srca pa tudi polna — lepih fantov in deklet, tolarjev, vina in drugih slaščic. Ne more se baš trditi, da smo hinavci. V cerkev hodimo gotovo iz dobrega namena, da bi izpolnili svojo krščansko dolžnost. To je pa tudi vsa naša bogoslužnost in strah me je, da Bogu ne bo zadostovala; pregovor pravi: da je posuto z dobrimi nameni — peklo!

Po maši smo zagrmeli iz cerkve vsi ob jednem, kakor da bi kdo z bičem po nas udrihal. Okoli cerkve se je unel cel semenj. Romarji smo rojili gori in doli, kričali, smejali se, opazovali in objedali vsakega, ki je bil drugače oblečen, nego mi. Izmed tujcev sem videla največ kranjskih Hrvatov (Belih Kranjcev), ki govore do malega tako kakor pri nas. Mnogo pa je prišlo tudi Vivodincev in Hrvatov z onkraj Kolpe, iz karlovškega in jaškega okraja: ti ljudje besedo že precej drugače zavijajo. Še teže sem razumela Vlahe. Njihovih rujavih, z bleščečimi kapicami prelepo nališpanih deklic pa se kar nisem mogla nagledati. Oprava hrvaških in vlaških bab je imela za moje oči sploh veliko novega, mičnega, pa tudi dokaj smešnega. Gornji del života si pokrivajo tako na hlapno, skoro bi dejala, priprto, da morajo dedce poleg njih neprenehoma skušnjave obhajati. Z njihovo belo obleko bi se človek prav lahko sprijaznil, da je sama, ali mnoge, sosebno mlajše, nosile so rudeče nogavice in na glavi rudeč robec, kar jih je strašno kazilo. Ali Bog, ki gleda le na srce, ne pa na cape, gotovo ni pritrdil našemu grajanju in zabavljanju. Hrvatje in Vlahi so se vedli v cerkvi modro, spodobno, prav po zapovedi, da so mu se brez dvojbe bolj prikupili nego njihovi strogi kranjski sodniki.

Digitized by Google

Ne jednega nisem videla, da bi se bil oziral ali razgovarjal. Med pridigo niso odmaknili očesa od gospoda. Tudi zunaj cerkve so se ponašali brez izimka resno in možato, bili so v vseh rečeh vzgled pravih romarjev. Nad stopnicami, po katerih se gre iz višave v mesto, sedel je berač, slep Vlah z goslami, ki je ob jednem brenkal in prepeval. S pesmimi nas je prosil miloščine. Besede so mu bile tako krščanske in lepe, da so genile v srce še mene grešnico, kmalu bi se bila na ves glas zajokala. Goslar je blagoslovljal vse naše trude in žulje in prosil Boga vsake sreče za nas in našo rodovino, za vse znance in prijatelje. Jedno pesem je končal: Ručica vam cvitom cvala, dušica vam raj dopala! Hotel je reči, da naj nam zacveto rožice na dobrotljivi roki, ki mu bo kaj podarila in da naj sprejme Bog našo dušo v svoj nebeški raj. Skoro me je sram povedati, kako grdo so se posmehovali blagemu pevcu nekateri mladi, kranjski negodniki. Jeden njih je pravil ljudem, kako neumno se Vlahi izpovedujejo; drug je čenčal, da je dal ob nevihti prinesti vlaški pop iz cerkve svetnike, da bi jo odgnali, pa jim je toča ušesa, nos in glavo odklestila in raztolkla; tretji nam je opisoval vlaško nevesto itd.

Niti Hrvatov niso mogli ti capini na miru pustiti. Nekdo se je ustopil nalašč blizu njih in je vprašal znanca: „Ti, ali veš, kako novico je prinesel Hrvat domov s Kranjskega? Pravil je rojakom: Kranjci so zvedeli, da je njihov Bog nevarno zbolel. Jaz pa sem dejal: To ni nič čudnega, saj je že star, ali nas to malo briga, da nam ostane živ le sv. Faleks. Mogočen je ravno tako kakor Bog, ali je veliko boljši. On nas je še vselej uslišal, Bog pa prav malokdaj!“ Nesramnega blebetača sem sunila v hrbet, da bi se bil na tla zvalil, da ga ne pridržé tovariši.

Takó, vidite, pozdravljajo in pitajo naši ljudje poštene, tuje romarje, ki pridejo čestit kranjskega svetnika! Res velika sreča je za nas, da so Hrvatje in Vlahi tako pohlevne, krščanske duše. Koliko naših voznikov gre vsako leto k njim po vino! Imeli bi za maščevanje dovolj ne le prilike ampak tudi razlogov, pa nisem še nikoli slišala, da bi koga ubili ali nevarno stepli in ranili. —

Ni treba praviti, da smo se Kranjci razsuli po maši po krčmah in gostilnicah. Brez pijančevanja si božjih potov ne moremo niti misliti. Čez dve uri je bilo že vse pijano, zaljubljeno in sparjeno.

Digitized by Google

Po mestu se je razlegal brezkončen hrup kakor v črni šoli. Tudi meni in sestri so se silno sline cedile po fantih, ali nisva mogli nikogar ujeti. Za ta lov je bilo premalo časa, neznan človek mora se najprej udomačiti, drugače ni vspeha. Vlahi in Hrvatje so dali krčmarjem malo zaslužka. Vino in kruh so prinesli od doma, pa so sedli v kako senco in se okrepčali brez hrupa in greha. S sestro sva jih dolgo časa od daleč gledali. Prijazen Vivodinec naju je zapazil in povabil, naj pokusiva njegov mošt. To sami veste, da je prva kranjska novina z večine cuckovec, ki človeka strese. Tudi ta mošt je bil prvi pridelek, pa vender že sladak kakor medica in rezen kakor hren; prava božja kapljica, kakeršne na Kranjskem ne doboste niti oktobra. Pili sva ga v slast in dali možu za povračilo ostanke svoje potice in klobaso. V zameno nama ponudi svojega kruha. Fiii! Še zdaj mi se začne vzdigovati, kadar mi pride na misel nesnaga, ki se imenuje v slavni Vivodini kruh. Že podoba mu je grda; človek, ki ne ve, kaj je, rekel bi, da je kak star brus. Okusa pa vam na nikak način ne bi mogla prav dopovedati, za gotovo se sme trditi, da bi se gabil najzadnjemu kranjskemu beraču. S takim kruhom bi morali hraniti hudodelce, če jih hočejo poboljšati. —

Nazaj domov nisva šli po prejšnjem potu nego po šentjarnejski cesti, da bi se oglasili pri svoji teti na Rateži, nekoliko pa tudi za to, da bi videli še kaj novih krajev, posebno pa Podgorje in Podgorce, med katerimi se je rodil sv. Feliks. Mudilo se nama ni čisto nič; po navadi dolenjskih romarjev sva ostali v vsaki krčmi, ki se je nama zdela kaj bolj bahata in postavna. Popivši polič sva korakali dalje. Ljudje, ki so naju srečevali, bili so večinoma koreniti Podgorci. Zdaj čujem, da se lepše nosijo in da so se sploh dobro uljudili. Ali takrat, ko sem bila jaz mlada, vladala je Podgoro še neomajana starinska šega. Moški niso imeli na sebi nič kupilnega razven klobuka: vso opravo, platneno in sukneno, so si doma pridelali in pripravili. Ženske so bile že začele nositi na glavi pisane robce, ali krila in rokavci so bili domač pridelek. Čuditi in smijati sva se morali že nerodni hoji, okornosti in priprostemu vedenju teh svojih rojakov, katerih prej nisva poznali niti po imenu. Dekleta so se nama zdela kakor otepje o dobri letini, kadar vzraste visoka rž: bila so velika, silnih kostij in od stopal do glave povsod jednako okrogla in debela. Starejše babe pa so bile najbolj podobne težkim, odrtim, črvivim omaram: vse na štiri ogle, robate, kar se da ne-

Digitized by Google

spretne in skoro vsaka je bila nekoliko raztrgana. Vse te romarice so šle bose na božjo pot in tako sva dobili priliko, seznaniti se tudi z velikanskimi nogami podgorskega ženstva. Postavljale so jih top! top! s tako silo, kakor da bi bile nabijale z lopatami mokro ilovico. Še bolje sva spoznali te po najstaršem kroji ustvarjene ljudi v krčmah. Kadar sedejo za mizo drugi Dolenjci, začne se kmalu šum in vrisk, da si mora tuj popotnik, ki mu ni vajen, ušesa tiščati. Podgorci so krevsali najprej godrnjaje gori in doli po hiši in porivali sem ter tja mize in stole, potem so se usedli vsak na svoj ogel in podprši si glavo z obema rokama so umolknili. Po četrt ure nisem slišala glasu od njih. Pa če so tudi kaj govorili, bilo je vse brez soli in vezi in ni moglo nikogar mikati. Najdalje je zabavljal družbo krmižljav dedec z obupno tožbo, da ima božjastno kravo in z natančnim popisom raznih zelij, katere jej je kuhal, ali brez vspeha. V neki krčmi je sedelo za mizo celo krdelo podgorskih deklet, ali niti one niso znale najti nič pravega pomenka. Čule so se le posamezne besede, kakor da bi bile v spanji govorile: „Ti viž' ga no! Prismoda! Skrb me je! Pij! Presnete bolhe! Bog pomagaj! Muha je notri! Bal'mo! Čemu, najprej moramo malo zapeti! — In ta hip so se jele dreti in krokati gotovo na presrčno radost vsej ogromni jati vran, ki so se preganjale po okrajku bližnjega gozda. Ali mene so moja človeška ušesa precej na začetku te podgorske veselice tako zabolela, da sem jih zamašila z novima robcema, kar je nekoliko pomoglo. Dolenjci imajo dober glas in sluh, izvrstno petje se sliši v naši veseli vinski deželici jako po gostem. Meni, ki sem čula tolikokrat slavne topliške in šentviške, šentruperške in mokronoške pevce in pevke, zdelo se je o tem neskladnem podgorskem rujovenji skoro takó, kakor da bi bila zablodila v brlog nevernih divjakov, ki kriče od peklenskega veselja, da me bodo spekli in pojedli. S sestro sva se zmenili, da se bova malo pošalili s podgorskimi fanti, da bi videli, če imajo vsaj oni kaj iskrenosti in domišljavosti v srci in glavi. Ker so se držali kakor lipovi bogovi, nisva pričakovali veliko, ali nekaj več pa vender le nego sva našli. Začeli sva jih povpraševati za razne reči, odgovarjali so nama nespretno in nekako plašno, kakor da se naju boje. Tistemu, ki je sedel zraven mene, dejala sem: Kaj pa ti praviš, kaj ne, da je največja fantovska sreča — ples? On upre neumno oči váme in se odreže: Za me že ne. Meni se najbolje takrat godi, kadar se natepem smetancev, orehovcev ali pa

Digitized by Google

kakih drugih dobro zabeljenih štrukljev, to se ve, če ni krače ali klobase, ki sta še boljši. S sestro sva napeli vso svojo umetnost, da bi društvo oživili in udobrovoljili. Namigavali sva zdaj temu, zdaj komu drugemu, rabili svoj urni ježiček, ali bilo je vse, kar se veli, bob v steno. Mislili sva, da naju tepci niti ne razumejo, ali v tem sva se prevarili. Najstarejši, ki je sedel na konci mize, vpraša me oblastno: Kje imata pa mater? Jaz se zagrohotam: Čemu nama bodo mati, saj sva menda že dosti veliki, da naju ni treba voditi. Podgorski modrijan pa mi zabrusi: O ravno take ptice potrebujejo najbolj matere, da jih potrese za ušesa, kadar jim pride kaka neumna srbečica. Zdaj sva se preverili, da ne opraviva nič, pa sva plačali in šli. Ko sva bili že onkraj vasi, priteče za nama šibek fantalin v raztrganem slamniku in v prtenih, na obeh kolenih zakrpanih hlačah in začne vpiti: Počakajta me no, jaz vaju bom spremljal, ali za vino bosta vidve dajali. Jaz nimam nič. Zadnje krajcarje sem dal v mestu za kruh in hruške. Mi dve nisva vedeli, ali bi se smijali ali jezili. Pogledavši se, podarili sva mu vsaka groš in ga zapodili. On naju je prelepo zahvalil in tekel ukaje zopet nazaj k tovarišem, katerim se je hotel zaradi naju izneveriti. Na tem potu sva bili obsojeni piti od Novega Mesta do Šentjarneja povsod podgorsko vino. Za to preljubo pijačo, mislim, da so bili zloženi naši pregovori: to vino je tako, da bi ž njim biriče obhajal — tako, če ga uliješ kozi na rog, da bi zavečala — tako, da strašijo ž njim nagajivo deco: otroci! mirujte, če ne boste morali vino piti. In tako sva okusili jaz in sestra zaporedoma vse podgorske dobrote. Nasledek je bil, da se nama je strašno tožilo in sva se sami na se jezili, da se nisva vrnili ondot, koder sva prišli. V tej puščobi sem se nekaj domislila pa se zasmijala, kar mi je grlo zmoglo in rekla sestri: Ti, Katra! iznebila sem se zadnje dvojbe. Zdaj bi prisegla, da je sv. Feliks res svetnik. In za to srečo mu se ni trebalo niti hudo truditi. V Podgorji ima človek malo skušnjav. Pohujšati in premotiti ga ne morejo niti zaspana druščina, niti lesena dekleta, niti cuckovina, ki jej vino pravijo. Ali je tedaj čudo, ako se v takem kraji kdo posveti? Jaz se le čudim, da nam niso dali Podgorci že za celo pratiko svetnikov. Sestra se je tem besedam strašno smijala. Na Rateži sem povedala svojo misel tudi teti. Ona pa ni ljubila takih šal: oštela in ozmerjala me je tako ostro, da bi jej bila gotovo pobegnila, ko me ne bi bile zadržale dobrovoljne sestrične. V rateški

Digitized by Google

tokavi sva ostali poldrug dan. Teta nam je pravila o sv. Feliksu veliko lepega, pa sem že pozabila. Prav dobro pa pomnim pripovedke, s katerimi nas je kratkočasila najmlajša sestrična. Nekatere so take, da vas bodo gotovo mikale, ker se govori v njih o potovskem svetniku.

(Konec prih.)

Sveti Feliks.

Narodna; zapisal Fr. Zorec v Št. Lovrenci na Dolenjskem.

Svet' Feliks se je na svet rodil,
Sam Jezus se ga je veselil.

Feliks je bil star dvanajst let,
Že je bil na vojsko vzét.

Feliks se je jokal takó,
Da se sliš' v sveto nebó.

Feliks je trikrat v vojski bil,
Vse trikrat je vojsko dobil.

Že se je enkrat primer'lo,
Da Feliksu glav'co vzemó.

Pokopan je bil tjà na gmajinco,
Kamer ta neumna živinica.

Iz groba so zrastle rož'ce tri,
Rož'ce tri, oj lilije.

Vsak, kdor je mimo šel, je djal:
„Tukaj gvišno en svetnik leži.“

Prišli so trije duhovniki,
Al' duhovni, al' fajmoštri.

En majh'no trav'co prizdignejo
In notri Feliksa vidijo.

En' pisemce v rokah drži,
In gor' je b'lo zapisano:

„V Šmihelu je rojen bil,
V kapiteljnu je krščen bil,

V Novem mest' s' je prebivališče zbral,
Kjer bo romarjem gnade dajal;

Vsem unanjim romarjem,
In tud' domačim farmanom.“

Slutnja.

Jasna so nebesa sinja,
Polje bojno se razgrinja,
Ljut v šotorih dvojih roj
Kuha v srci srd in boj.
Bliskajo se ljuti meči,
Vojnikom žaré oči,
Vriskajo: Kri mora teči,
Vražja kri, osvete kri!
Bojna se razlega tromba,
Iz topov preti smrt bomba:
Vojska vojski smrt preti.

Dva prijatelja slonita
Orla dva, oba molčita;
Saj srcé, skrbnó srcé,
Trikrat več jima pové!
Z jeklom prsi so pokrite,
Vender rahlo je srcé
Trde in krvave kite,
Vender sezata v roké.
Čelo polno brige, mraka,
Vender mlada sta junaka,
Mlado žar oči žaré

Digitized by Google

Milan vzpne oči ljubeče,
Milo Ljuboju šepeče:
„Ljuboj, Ljuboj, mili mi!
Kak mi bleda polt bledi!
Ah, kak čudni so mi čuti!
Kak nemirno zbija kri!
Kak mi srce nekaj sluti,
Kak nečesa se boji!“
Trdneje se ga oklene,
Na srcé mu glavo dene,
V mislih, čutih se topi.

Drug sočutno ga pogleda,
Ranila ga je beseda!
Da dejal mu na srcé
Milan ljube ni glavé:
Moral zanj bi se prijeti!
Tak pa le molčé okó
Od solzic se mu zasveti,
In s tresočo le rokó
Milanu lasé pogladi.
V tugi in v ljubezni mladi
Mu oči bleskečejo.

Kar med vojsko hrup nastane!
Tromba poje črez poljane:
Kvišku! meč zgrabite! v boj!
Vražji že se bliža roj!
Vojska nastane in vihra velika
Kónj in orožja in móž in kosâ,
Roj se za rojem v boj strašni pomika,
Vojske grom, kretanje sem in pa tja!
„Ljuboj, Ljuboj! čuj! na strani
Čuj, na strani mi ostani,
Skupaj da vojujeva!“

Kakor trde, silne skale
Blizu morja, kraj obale
Móž mogočen zid stoji,
Meri mož možá z očmí.
Smrt zre iz cevi krvave —
Dolga vrsta je cevij —
V vetru plahutá zastava,
Tiho, grozno vse molči.
Milan, Ljuboj skup stojita
Kakor hrasta v tla pribita,
Smrt noseča pred pestmi.

Top zagrmi, topov gromi vzbudé se,
Zemlja ječi, pod nogami se trese:
Vrag je krvavi boj prvi začel.
Grom in zvižganje, sikanje in strel!
Kam je palo prvo zrno? —
V prsi ah, Milanove!
Zgrudi se na zemljo črno,
Ljuboj bled ves trese se.
K mrtvemu vlekó ga želje
Toda: „V boj!“ grmi povelje
V boj obupen vrže se.

Posavski.

Digitized by Google

Cmokavzar in Ušperna.

Izviren roman.

Iz kanibalščine poslovenil Sivor.

Ak róvtarske vezáti znáš otróbi,
Nov Orfej k sébi vlékel bóš Slovéne.
Preširen.

I.

Lep dan je bila sobota 5. majnika 1883. Solnce se je že nastavljalo zlesti za loške hribe na Gorenjskem, pa tudi za tiste dolenjske hribe, katerim je na jutranji strani prislonjeno posestvo imovitega kmetavsa Preklezna.

Lep dan je bi tedaj na Prekleznovih dvorih. Pred vrati volovskega hleva je pak stal Prekleznov jedini hlapec, petdesetletni očitno grbavi Cmokavzar, naslonjen na gnojne vile, ker je baš gnoj kidal. Kaplje znoja, kakor piškavi lešniki debele, lezle so mu iz kuštravih las in od zabuhlega obraza za hodnično o svetem Nikoli zadnjič oprano srajco, katera pod vratom ni bila zapeta. Mož pa sune vile v kot, obriše si nagrbančeno čelo, svoje tri bradavice na potlačenem nosu in svoja zijava usta nekoliko z rokavom hodnične srajce, nekoliko pa z žuljavo umazano dlanjó; potem se debelo odhrka, oblastno pljune, svoja usta še jedenkrat z vso dlanjó obriše in čez škrbine redkih zob in skozi nosnice na široko odprte se mu izdere lepa, dozdaj še nenatisnena pesen:

„Visoka je gora,
Pa kozel smrdi;
Moja Urša je krevlja,
Pa se plesat' uči.“

To petje se je obračalo na davi zorano njivo pred hlevom. Na tisti njivi pak je Prekleznova štiridesetletna dekla Ušperna jamice kopala in pokladala vanj gnoj in krompirjeve obrezke. Petega majnika je namreč že skrajni čas krompir saditi.

Ko hlapčevi, skozi hripavi nos potegneni glasovi dekli udarijo na kosmata ušesa, raztegne tudi ona svoja že od prirode dokaj raztegnena, zijava usta, ki so bila z rudečimi kocinicami obrobljena, na robat smeh, da se je pokazal obžalovanja vredni nedostatek

Digitized by Google

nekaterih sprednjih zob; pogleda ognjevito proti hlapcu in sicer z levim očesom na desno in z desnim očesom na levo plat, ter s hripavim, vender krotkim glasom od sebe spusti naslednjo, tudi še ne natisneno pesen:

Kljusa sem staja;
Nihče ne maja
Stajih kostij.

Povedati moram, da je ona namesti *r* vedno *j* izgovarjala, kar se je drobni suhi babnici posebno lepo podalo. —

Potem se pa Ušperna razkorači, da smo mogli opazovati, da ima desno nogo za spoznanje krajšo nego levo, pogleda hlapca osorno izpod zarastlih obrvij ter bruhne: Ti konjski lišaj ščetinasti, da bi te dihur pokadil! Ali so ti mari podgane snedle vse možgane, in se je merčes zaredil v tvoji črepinji, da poješ tako abotne pesni, ko imaš že pet križev na svoji visoki grbi? Naj sem krevljasta ali ključkasta ali šantava rogovila, kaj morem zato? Pa bi bil, pa bi bil si drugo dobil! Pa saj nisi — za nič, robida ti oglojena! Plesati se pâ ne učim ne; in zate mi tudi ne bode treba, da bi znala. Kadar bo tebi plesati, boš plesal po biriških goslih, ko ti bodo hrbtišče strojili, kocina ti plesniva!

Na te besede je Cmokavzar svoj zabuhli obraz tako skremžil, in široki nosnici svojega potlačenega nosa tako raztegnil, kakor moj pes Gripo, kadar mu namesti pričakovane mesene klobase iz zaske glavico česna pod nos pomolim.

S poparjenimi očmi je pogledoval v Ušperno in držal se je, kakor bi ga vilo in ščipalo po trebuhu. Ko se pa naposled Ušperna namuzne in prijazna obrača svoj levi pogled na desno in desnega na levo stran, ter se jej zazdeha, kakor lačni zajki po rudeči detelji na neluteranski njivi, takrat se ohrabri tudi Cmokavzar in zareži z vso svojo ljubeznivostjo Ušperni v obraz:

— Kašica poštengana in z ocvirki potresena, kaj si tako zagrmela, kakor bi se bila boba v otročji postelji preobjedla, sakra miš! Ali ne veš, da se to vse samo tako pravi. Pesen je prazna slama; jaz pa nisem nobena bledost študirana in pôjem, kakor slišim. Naj me dihur pokadi, če zraven kaj mislim. Saj še tisti, ki pesni kujejo, često nič ne mislijo zraven. Pa copernice naj me odneso na Klek in krokarji naj mi možgane izkljujejo, ako še za katero drugo kolovratim, kakor za teboj, griva ti zaljubljena. Pa saj me imaš rada, ko si tako sladka, kakor pečena hruška, dokler je še gorka, in

Digitized by Google

tako krotka, kakor kravjek, ki vsaksebi gre, če nanj stopiš .... Pa kaj bi šale izbijal in dovtipe lovil? Ali si danes že kaj prigospodinjila? Ogoljena griva lisičja, naš ječavi skopuh, goljuf in gospodar je davi prinesel dokaj srebernih kebrov domov. Po obedu se je zaril v klet, da je tiste kebre na plesnobo dejal: zdaj pa tam zadaj v resji za smerekovim gajem na trebuhu leži in tobak kadi. Ponarejeni ključ ti je kovač naredil; pošteno in previdno ga rabi! Danes se lahko precej okoristiva, saj ne bode nič zapazila ta smrt oslovska in konjska. Koliko imava že kaj dote, ljubi srček iz krompirja?

Ušperna se ljubko vzpne proti Cmokavzarju, kakor bi ga hotela objeti in poljubiti, Cmokavzar jo pa popraska po pegastem in lišajevem obrazu, kakor petelin po gnojišči, če črva diši. Ušperni se je tako prijetno zdelo, kakor bi črešnje zobala, in tedaj na hlapčevo vprašanje z glasom sočutja polnim šepetne: Breznos nama hrani že šeststo .....

— Šeststo ... šeststo ... tristo jezer hudičev! zarujovejo hripava usta jeznoritega gospodarja Preklezna, in debel krajnik trešči med Cmokavzarjem in Ušperno na tla, ne gledé, kje in kako je zaljubljeno dvojico oplazil. Jeza je Preklezna bliskala iz očij, da je bilo nevarno za hlevovo slamnato streho, sapa mu je silila iz prsij kakor kipeča zavrelka iz zabitega soda, in mož se je tresel po vsem životu, da so mu kratke prtene hlačnice kar sem ter tja mahale nad kvedrastimi nezavezanimi čevlji. Narprej zarohni nad Ušperno: Čakaj ti pasjedlakasta sraka tatinska, jaz ti bom dal vetra, da ti bo po črevih piskalo, griva zaljubljena! Ubral te bom za ušivo kodeljo na tvoji bučasti čepinji in te zalučal, da boš tri dni po zraku frčala, predno tvoje zrahljane kosti cepnejo na tla! Ti avša, brljavka, cafuta, čompa, drpajsa, e ...., frtamuza, garempret, hamlja, iblajtarica, junterfat, kučmevlja, vlačuga ...

Možu je sapa pošla, ko je pa zopet do nje prišel, jel je jezno pihati v Cmokavzarja, kakor gad, ki mu z boso nogo na rep stopiš, in zadrl se je vanj: Tristo kopit, pa tvoja garjeva glava! Jaz ti pokažem, kaj se pravi mene okrasti! Ti mohavt, navžar, ocepek, pompež, robavs, sova, šleva, tajfelj, uš, vampež, zgaga, žvirca!

Zdajci pa zavihti na hlapca konec krajnika, ki mu je v dlanih ostal, in bil bi nezvestega Cmokavzarja tako loputnil po buči, da bi se bila razbila kakor ribniški lončeni bas, če ga s polenom potiplješ; pa Cmokavzar ni bil jare gospode cvet. Ne čakaje udarca, zakadi

Digitized by Google

se Prekleznu pod rogovile, katere hipoma zavije, kakor naš kovač svoje klešče, kadar komu zob dere, ter podere zrahljane kosti starega moža na gnojna tla, kakor prosen otep. Zdajci hlapec zleze gospodarju na trebuh, in ga srdito obdelava z žuljavimi pestmi. Ušperna pa tudi ni rok križem držala. Njeni ostri, jazbečevim krempljem podobni nohtovi so jako urno in izdatno orali po Prekleznovi glavi, da je bila, — namreč Prekleznova glava — kakor bi jo bili z češminovo metlo česali. Moramo pa povedati, da se je Preklezen pošteno branil in na vse pretrge in na vse strani mahal, suval, trgal in pljuval. —

Živa kopica teh prepirnih gadov se je že na gnojišče pregarempretnila in šest nemirnih nog se je umivalo v gosti gnojnici, ko je ravs in kavs privabil sajastega kovača Breznosa iz svoje sosednje kolibe. Orjaški možakar priskoči ni rekši ne mev ne bev, potegne Cmokavzarja za hlačni rob in ga kvišku vzdigne, kakor mlado mačko, da je vse štiri od sebe molil, in da se je cedíla mastna gnojnica od njegovih premočenih hlačnic na obličji Preklezna in Ušperne.

Ko je nehal boj, bilo je videti na pretepališči, kakor bi se bila dva medveda iz Mežaklje ravsala za panj koroških bučel. Cmokavzar je izgubil desno uho, Ušperna pa sprednje zobe — bili so samo trije. Prekleznove desne roke mazinec se tudi ni mogel najti. Gotovo je, da ga je odgriznil Cmokavzar, in zelo verjetno, da je mazinec in uho pohrustala svinja, ki je med pretepovanjem v nirvanski mirnodušnosti rila po trati in gnojišči. Da je bilo dokaj obleke raztrgane, veliko las izpuljenih in da je trojica prav pohlevno ali pognojno smrdela, omenjam samo zato, da občinstvo pripozna mojo natančnost in resnicoljubnost.

II.

Solnce je že znatno lezlo za poprej omenjene hribe. Preklezen se je s pomočjo orjaškega in silovitega kovača Breznosa znebil jedinih svojih poslov, ki sta čez četrt ure izkidala se izpod Prekleznovega strešja. Hlapec Cmokavzar ni imel okroglega v svojem premoženji razen vedno žejnega grla. Mrvico svojih cap in cunj je zmašil v otrobji žakelj, pošvedrane škornje na kveder s kamenogoriškimi žrebicami gosto podkovane je pa vrgel čez pazuho. Dekla Ušperna je dozdaj vedno mislila, da je prava hči bogatega, neoženjenega Preklezna, ker je bila od otročjih let vedno pri njem in mu vedno oče rekala. Ta skopi kmetavzar in dihur lisičji je vedno ob-

Digitized by Google

ljuboval, da bo sirota, kadar on gavzne, vse njegovo premoženje pograbila, in jej zato ni nič mezde plačeval. Ona je pa nadejé se tisočakov vedno pridno delala. Samo zadnji čas je malo na stran spravljala, ker jej je bolj previdni in bolj prebrisani Cmokavzar nekoliko oči odprl ter jo prepričal, da je boljša mehka hruška za srajco, kakor pa zlato jabelko na drevesu. Ko je danes zvedela, kdo je nje oče, kdo njena mati in da pri Prekleznu za svoje tridesetletne žulje ne dobó najmanjšega srebernega kebra, bila je poparjena, kakor mačka, ki maslo liže, ti jo pa s kropom poliješ. Tudi ona je imela malo s seboj odnesti. Težko se je ločila od domače hiše, najteže pa od lepo pitanih svinj, katere je pri odhodu še jedenkrat popraskala za ušesi in jim za slovo še nekoliko zobati in hrustati dala.

V očeh solzna, v srci jezna, v trebuhu lačna sta švedrala Cmokavzar in Ušperna iz Prekleznovine po hribu navzdol na dom kovača Breznosa. Njijina trdna volja pa je bila, drugo jutro popotovati zopet na stari dom nazaj, ako ju že poprej sam Preklezen ne pride prosit in klicat.

Stari Preklezen je pa stal na pragu svoje proti ognju zavarovane hiše (zavarovana je bila pri Slaviji); izpod gostih hudih obrvij je pogledoval za odpojenima; v brezzobnih skremženih ustih mu je tičala pipa brez tobaka, in iz njih je silila kletev; obraz mu je bil pa tak, kakor bi na njem smrt klepala svojo skrhano koso; mazinca oropana roka nevkretno v strgan robec zavita je pa krvavela. Breznosu je bilo dolgčas tako strašilo dalje gledati, tedaj dregne Preklezna pod rebra njegovega rojstva in se zareži: — Dihur te vzemi, griva lisičja! Ne bodi tako pust, kakor bi bil ves štiridesetdanski post suhe hruške žrl. Pojdiva v hram; če mi daš kaj piti, izročim ti imenitne reči.

Preklezen debelo pred se pljune, potem ongavi:

— Ti si pa tudi tako siten, kakor kravji brencelj, ki najrajši tja seda, kamor se mu najmenj spodobi. Vedno bi v pivnici tičal, kanja ti žejna, jaz te pa moram z denarji zakladati, ki jih bom takrat nazaj dobil, kadar bo v petek nedelja.

— Kaj bi tisto, krempelj medvedji, zavrne Breznos. Tacega dobička pri meni res ne delaš, zgaga pelinova, kakor pri tisti kljukasti babnici, tvoji šlevasti Ušperni, ki je trideset let s svojimi žulji zasto nj mastila tvoj hudiču zapisani trebuh.

Digitized by Google

— Ljubi moj, odgovori dobrovoljno Preklezen. Mršavi časi so zdaj, da mora celo maček suhe oskoruše gristi. Kdor hoče kaj imeti, mora vse v prid obrniti. S peto ne moreš kruha jesti. Saj poznam tudi kovača, ki deklam ključe ponareja, da morejo gospodarjem denar krasti. —

Pri teh besedah je Preklezen Breznosa zelo po strani pogledal. Toda Breznos ni bil jare gospode cvet, in naglo se je odrezal:

— Griva ti lakomna! Da bi konjederec tvoje kosti pekel in iz tvojega ikrastega mesa laške klobase tlačil! Ti meni tatvino očitaš, ki med ljudi, še celo med najmenj poštene, stopiti ne smeš, da se ne odmikajo od tebe kakor hudič od blagoslovljene vode. Če vse črne hudiče v svoj meh spravim, v njem ne bo toliko hudobije, kolikor je ti tisti teden počneš, ko se na velikonočno spoved pripravljaš. Lišaj ti oderuški! Pa nisem prišel, dą bi tebe kozjih molitvic učil. Stopiva bolj nazaj, da naju kdo ne posluša. Še muhi, ki nam na nos sede, kadar jemo, ali v kozarec pade, kadar pijemo, ne smemo zaupati. Narprej nalij, potlej pa prinesi klobase — pa ne jedne, kar pet ali šest; kajti tako majhne so, da bi lahko dve ali tri v otel zob zmašil, ako bi ne bile tako trde kakor drenovina, ki jo sedem let za svoja toporišča sušim. Ti volčja lakota!

— Vse pride, sraka ti lačna, odgovori mirno Preklezen pred sodom stoje in z oglom krvavega robca kupico brisaje. — Samo povej in pokaži, kar imaš imenitnega. Kljun ti jastrebov!

Breznos nato odšteje petindvajset goldinarjev, menèč: To je tisti ponarejeni petdesetak, ki si mi ga oni dan dal, da ga na sejmu izpečam. Komaj se mi je posrečilo. V prihodnje bom od vsacega tacega lista pridržal trideset goldinarjev; ako ti ni prav, jih pa sam prodajaj, saj jih imaš še dovolj, ti konjska kuga!

Potem izleče iz žepa velik nov ključ, menèč: To je na tanko ponarejen ključ od Bradovljeve zidanice. Jutri pride Macafizeljnov Ožbolt ponj. Že veš, kaj mu boš povedal. Ta ključ velja pet goldinarjev. Ti boš, se ve da, zanj zahteval in dobil deset goldinarjev, in še kako ukradeno vedro vina za dobroto po vrhu.

Iz druzega žepa vzame novo žepno uro, rekoč: — To uro ti pustim za deset goldinarjev. Vsaka židovska duša ti zanjo odšteje dvajset goldinarjev poštenega denarja. Tukaj imam pa še štiri patrone dinamita, da boš zopet jedenkrat ribe lovil, saj veš kje in s kom v tovaršiji. Te patrone se mi sicer niso podarile, pa dobil sem

Digitized by Google

jih zastonj. Tako ti jih tudi dam, ker pri tebi ne iščem dobička. Po tem računu imam jaz pri tebi petnajst goldinarjev. Ti imaš pri meni vsega vkup dvajset goldinarjev. Ostane tedaj še pet; te pa pobotam, ko bo prvi sejm v okolici. Zdaj pa daj piti, griva šče . . . .

— Oho, mrcina sleparska! zadere se Preklezen, ko je prinesene reči naglo vtaknil v svoje žepe! Ključ in ura vkupe nista pet forintov vredna. Mojih dvajset goldinarjev pa tudi ne bo brez interesa, ali mar nisi obljubil po jeden goldinar vsak teden, ti pasjedlakec ogoljeni?

— Če ni prav, zarohni siloviti kovač, in svoj ščetinasti obraz tako razkremži in raztegne, da je bilo Preklezna skoro strah — bom pa nazaj vzel, kar sem prinesel. Le čakaj, suša ti grižava, ti bom že pokazal, da ti bo po črevih piskalo, kakor po mojem mehu, kadar miši kožo prejedó, in da boš krotek kakor božji volek, kadar ga na dlan položiš.

Preklezen je menil, da bo ostalo pri samem zmerjanji, pa Breznos dvigne težko dlan, in pripelje tako zaušnico na Prekleznovo črepinjo, da se je Preklezen kar prekopicnil v prazno vinsko kad zraven njega stoječo.

— Bog daj dober večer, prijatelja; ali narobe bratovščino pijeta? Posneto mleko, Preklezen, vender nisi malo preveč srkal tiste stare zelenike, da skušaš po glavi hoditi? —

Te besede je izpregovoril rudečeličen debeluhast konjederec iz soseske, ter precej moža krepko ubral za kobale in ga s pomočjo kovača dvignil iz globoke kadi.

— Pa res, malo neroden si bil prijatelj, nadaljuje konjederec, tvoja desna roka je nad komolcem prav pošteno zlomljena. No, kovač, ti si tudi taka suša študirana, jo bova že zopet postavila, da bo držala kakor jeklo.

Preplašena se pa spogledata možakarja, ko se prepričata, da je Preklezen brez zavesti, kakor koruzen snop. Konjederec ga hoče precej z vinom močiti po glavi. Kovač ga pa sune na stran, pomenljivo namežika in potem na vse grlo zavpije: Pomagajte, roparji, tatjé gredó!

Preklezen se je hipoma zavedel in spregledal ter zakričal: Tristo hudičev in griv, zdaj je pa sova še tega mrzlega mesarja pritepla! Kaj rogoviliš tukaj, konjska smrt?

Konjederec mirno odgovori: Le počasi prijatelj, jaz sem politišperšona, z menoj se ne hodi tako v caker. Narprej bom naložil tvoje

Digitized by Google

z mišnico zaudane svinje, ako hočeš ali ne; potlej bom pa tvojo zlomljeno roko uravnal, to pa le, ako boš hotel in plačal.

— Vsi svetniki božji, vzdihnil je Preklezen, in svoj obraz na jok nakremžil, tako da je kovača na smeh sililo — moje lepe prašiče je torej hudič vzel? To je storila tista prokleta kljukasta šavramavra, ko sem jo od hiše spodil. Oh, moje okrogle svinje, proč so proč!

— Tam so, kjer so, odgovori konjederec, po polnem mrtve, ali kakor mi pravimo, doli so stopile.

— O sveta pomagalka, zaječi zopet Preklezen. Nemara je pa še hlapec, zato, ker sem mu uho odtrgal, mojim volom z gnojnimi vilami zadnji nogi polomil, tako nekako kakor tisti „Oreharjev Blaž?“

Tega pač ne, ongavi konjederec dobrovoljnega, malo vinjenega obraza. Prav zdravi in rejeni so voli, ogledal sem jih tudi, in že poprej bi bil pristopil v hram, pa vaju nisem hotel motiti v kupčiji za ključ in uro.

Srpo sta se spogledala Breznos in Preklezen, konjederec pa mirno kakor navadno vselej pristavi: Kaj so meni mari vajine kupčije; mene itak ne opeharita. Nisem jare gospode cvet.

Na to se konjederec in kovač lotita zlomljene roke in tudi mazinčeve korenine ne pozabita. Ko je bilo delo ročno in umeteljno končano, izpregovori zopet konjedec: Za to popravilo in da te bom še dvakrat prevezal, štel mi boš pet goldinarjev, prijatelj!

Toda Preklezen zakriči: Pet goldinarjev za tako igranje, kaj misliš, hudobec črni! Deset grošev ti pa res precej dam.

To je pa konjederca, ki je bil vedno nekoliko vinski, dvignilo iz navadne nirvane. Razkačen malne po obezani roki Prekleznovi, da so precej vse obveze odjenjale, in se zadere: Ti smolika lišajasta, ne boš me ne ukanil. Zdaj precej štej deset goldinarjev, sicer ti ostane roka dvakrat zlomljena in jutri imaš črni prisad na njej.

Preklezen se je vil v telesnih in dušnih mukah, in po dolgem pogajanji in obotavljanji vender prinesel petdesetak, iz katerega je konjederec nazaj dal štirideset goldinarjev.

Petdesetak, ki ga je konjederec ves v veselji vtaknil v svojo listnico, bil je ponarejen, kar je bralec gotovo slutil. —

III.

Kovač Breznos ni pri Prekleznu dobil niti jesti niti piti. Jako mu je tedaj krulilo po črevih in pajčevine so se mu delale v želodci,

Digitized by Google

ko je prišel domov. Kakor volk je tedaj vrgel v sé, kar je Ušperna vsula in vlila v leseno, toda čedno, ker še včeraj zjutraj umito skledo. Potlej je pa Cmokavzarju in Ušperni zabičal, da morata ves večer, dokler se on ne vrne, treske kuriti, in niti stopinjice ne storiti skozi vežne duri, sicer bode oba ubil in jima po vrhu še kosti prerahljal. Potem je pa odšel po opravkih.

(Opomnja prelagateljeva:

Izvirnika tretje poglavje je jako dolgo, polno dovtipnih pogovorov med Cmokavzarjem in Ušperno in samogovorov zapuščenega Preklezna. Dejanje se pa s temi govori ne premakne dalje. Tudi so nekatere besede tako izvirno-kanibalske, da jim nisem našel primernih v slovenščini. Zato naj bralec ne zameri, da je moje tretje poglavje samo kratek odlomek izvirnega tretjega poglavja kanibalskega, in da v tem poglavji nismo nikogar ubili ali pretepli.)

IV.

Precej kamnito, napeto in dolgo stezo je dejal kovač Breznos pod podplate svojega življenja, ko jo je sekal proti koči mešetarja Macafizeljnovega Ožbolta. Med potom se mu ni nič znamenitega pripetilo. Neki možakar je krevsal za njim. Zdelo se je Breznosu, da ga zalezuje. Počakal ga je tedaj za debelim hrastom, in potlej s svojo težko okovano palico po črepinji obrisal in na tla podrl. Bil je to Breznosov tovariš pri bankovških kupčijah in Breznos je, ogledavši mrliča, sam pri sebi rekel: Še nocoj bi mi bil pomagal, in še dolgo let bi bil živel, ako si se oglasil, kdo si. Zdaj si pa v krtovi deželi, in ne moreš mi pomagati; pa tudi jaz tebi ne morem več pomagati!

Ko Breznos prikrevsa do Macafizeljnovega Ožbolta, jako se začudi, ko tam najde jako previdnega in predrznega podjetnika Rokomavsarja. Zareži se mu v zobe in pozdravi ga z navadno prijaznostjo:

— Tristo jezer zelenih in jedna copernica po vrhu! Sedem let so te mrcvarili na Ljubljanskem Gradu in v Gradiški, pa si še vender tako trden kakor si bil nekdaj, ti grča drenova. Pa poboljšal si se gotovo tudi, kocina ti plesniva. Zdaj ne boš več ubijal, ropal in požigal, kali?

— Poboljšal sem se pač, ljubi moj Breznos, ki si še vedno tako neotesan kakor si bil, odgovori nevoljno Rokomavsar, na prevrnenem kolovratu sedeč. Kako se bogatinom pušča, to se ve da

Digitized by Google

nisem pozabil, pa nekaj dobrega sem se vender naučil, kar se ti nikoli ne boš, to je čedno in človeško govoriti. To je nekaj vredno. Verjemi, da bi me bili na vislice obsodili, ko so me zadnjič zašili, ako bi bil pred gospodo neotesano in zarobljeno govoril tisti primojduševski jezik, katerega si ti navajen. Ker sem pa čedno govoril, kakor se krščenemu človeku spodobi, sprevideli so, da se nisem ves pognojil in pozverinil, in dali so mi samo deset let. Veš ljubi moj, zate bi bilo tudi dobro, da te malo vzamejo v šolo na Ljubljanski Grad. Tja pridejo roparji, požigalci, ubijalci in drugi taki silni popravljalci premoženjskih razmer. V začetku so taki kakor gorenjski rekrutje, ki po hlevu in žganji smrdé. V ustih jim je vedno kletev, psovanje, žuganje in pridušanje. Vse priimke ti privoščijo, od pomladanske koprive do jesenskega podleska, od vsega, kar leze ino grede, kar po vodi in po zraku plava; na dan privlekó vse goveje in konjske bolezni, od lišaja do konjske smrti, in še navadnega hišnega orodja ti ne pusté pri miru. Vse ti rekó, samo človek ne. Potlej se pa počasi olikajo, in pozna se jim, da so dobre bukve brali. In to je lepo. Maček se gladi, pes se liže, celo strupena kača je vedno čedna in svetla; človek bi pa tega ne premogel? Vidiš kovač, tako bi tudi ti lahko bil, če te jedenkrat na Gradu počešejo, operó in ti jezik pogladijo. Samo nekaj nevarnosti bi bilo zate. Zadnje mesece sem često dobival bukve v roke s čudnimi, izmišljenimi ali morebiti resničnimi historijami. Tam pa ljudje tako zverinsko rohné in surovo govoré, tako se roté in psujejo, da kaj tacega nisem še slišal, akoravno sem med družbo razbojnikov, v kateri sem bil nad pol življenja živeti prisiljen, poslušati moral govorjenje narbolj zavrženih in gnjusnih ljudij. Ko bi ti, kovač, tiste povesti v roke dobil, še pohujšaš se mi, in marsiktero grivasto in lišajasto psovko pobereš in med ljudi zatrosiš, katere si poprej še izmisliti nisi mogel. —

Na te besede odgovori kovač na pol dobrovoljno na pol hudobno grohotaje: Ko bi te ne poznal, kropíva ti študirana, pripeljal bi táko na tvojo garjevo glavo, da bi ti otekla, kakor bi k turškemu bobnu prirastla. Pa poznava se, poznava, pasjedlakec ostriženi. Nocoj me ne boš govoriti učil, ampak pomagal mi boš sreberne kebre iz Prekleznovega hrama nositi. Govorila bova tudi na dalje vsak po svoje, ti z namazanim jezikom, jaz s cepcem; ko se dela lotiva, bova pa zopet jednaka. Samo ta razloček je med nama, da tebe takoj zašijejo vkljub tvojemu namazanemu jeziku, ako količkaj počneš;

Digitized by Google

mene surovega brdavsa pa še niso iztaknili, dasiravno nimam veliko menj na rovaši nego tvoja hudiču zapisana glavina. —

Po teh kolikor toliko prijaznih in iskrenih pogovorih je razbojniška trojica Breznos, Macafizelj in Rokomavsar v trudni pozni uri prestopila na dnevni red. —

Breznos je povedal, da ima potrebne ključe, da vé, kje so denarji, da ima Cmokavzarja in Ušperno pri sebi shranjena, in da bo sum tatvine letel jedino na Cmokavzarja, kateremu se za višjo gotovost tudi lahko kaj ukradenega blaga, na primer Prekleznovi ponarejeni petdesetaki, med obleko v vrečo vtakne. Rokomavsar je povedal, da je v srečnem, redkem položaji, da namreč vsi mislijo, da je še v Ljubljani, on je pa že tukaj. Da je bil on pri tatvini, bo nemogoče dokazati. On že ve, kako bo govoril, če bo treba. — Macafizelj je pa povedal, da je pripravljen zraven iti in ukradene reči spraviti. Da je on tatvine deležen, tudi nihče ne bode sumil. On je na glasu poštenega, pobožnega moža, in pri zadnjih občinskih volitvah ga je obče zaupanje sosedov celo v občinski odbor in v krajni šolski svet posadilo. — Srečen vspeh brez hudih nasledkov je tedaj gotov.

(Konec prih.)

Naše obzorje.

Spisal dr. Fr. J. Celestin.

VI.

(Konec.)

Poudarja se, da je samo lepota, samo umetnost namen v leposlovji. Res igra lepota veliko nalogo — ali prav v življenji, ki je krona stvarjenja. „Ni res, da je samo lepota brezsmrtna, življenje je še bolj brezsmrtno. Jezik more izginiti, estetika premeniti se, vzor biti drug: ali glasovi človeške duše, resnični glasovi radosti ali gorja so večni (Emile Zola o. c. I. 141).“

Prostodušno-idealistično leposlovje navadno slika dobro, t. j. poštene osebe presvetlo, kakor da bi bili neki svetniki na zemlji brez človeških slabostij, nepoštene riše pa zopet prečrno in ne tolmači,

Digitized by Google

kako da so dobri tako pošteni, a hudobni tako pokvarjeni: govore in delajo tu le bolj personifikovane ideje, ne ljudje. Takih knjig jaz ne bi niti mladini priporočal in sicer ravno z moralnega gledišča ne. Res treba človeku že v prvi mladosti vcepiti v srce ljubezen do dobrega in prezir hudobije, ali s pretiravanjem menda se to ne doseza. Ko otrok ali mladenič malo odraste, vidi, da takih ljudij ni in v obče ne more biti, pa začne lehko misliti, da vse, kar je čital in čul, so samo lepe misli in želje za mladino, ne za življenje ter tako lehko zavrže marsikaj, kar bi mu bilo potrebno za vse življenje. Krščanski ideal ima sicer svoj zadnji cilj — nebesa, ali na zemlji pa vender teži za tem, kar je tu mogoče.

Realizem pa za to ne zahteva, da bi se pisalo jednako za mladino in za odrasle: saj so predmeti tako različni, jedni primerni za mladino, jedni za bolj ali popolnem zrele ljudi — da bi za vsakega lehko pripravili ravno primernega berila. Prerana zrelost je gotovo škodljiva, ali ona se da sama naslikati čisto resnično in tako poučljivo, da bi odvračala in strašila od preranega dozorevanja in večjidel neizbežne moralne in duševne škode v razvitku.

Brez dvojbe je naša literatura vplivala in vpliva na naše razvitje, ali ne toliko, kakor si morda kdo misli. Sovremeni duh nas je prebudil, on je naš mogočni pomočnik. Naš narodni značaj so sestavile verske, politične in socijalne okoliščine, ko nismo imeli še nobene literature: one še zdaj silno vplivajo na nas, gotovo bolj ko slovstvo.

Iz vseh slovanskih literatur ima ruska pač največji vpliv na občinstvo. To velja posebno o časopisih in mesečnikih (žurnalih): „Nikjer v Evropi periodično časopisje ni moglo pridobiti si tako hitro vladajočega položaja kakor v Rusiji. Takega vpliva na praktično politiko, takega neposrednega pritiska na razvijanje stvari, kakor so ga imeli (radikalni) „Kolokol“ in „Moskovskija Vědomosti“ ni imel noben nemški časnik; za takim položajem, ki so ga imeli (in ga imajo ravno zdaj zopet, op. pis.) neki moskovski časnikarji, nemški časnikarji niso nikdar niti težili (Deutsche Rundschau II. 187)“. O takem vplivu drugo slovanstvo pač še dolgo niti tam ne bode moglo misliti, kjer je politično samostalno, ker že neizogibni mogočni tuji vplivi tega ne bodo dopuščali.

Dokler si pa ne razširimo obzorja s pridobivanjem in osvajanjem večjega števila kulturnih idej, primernih stopnji našega razvitja, in

Digitized by Google

neke večje samostalnosti v življenji: naša literatura ne bode mogla imeti posebno velikega vpliva. Celo jezik se razvija le primerno z občnim napredkom. Nam, ki smo prišli za drugimi, je sicer kulturna pot nekaj skrajšana — kakor severnim Amerikancem. Ali mi smo podvrženi jako mnogim nevarnostim, posebno pa površnosti kulturnega razvijanja in izvirajoče od todi slabosti. Amerikanci pa so jako odločni. Tam je res življenje delo, kar je pa vender tudi tam najbolj koristno za — kapitalizem. Vzor bodočnosti to pač ne more biti. Pač pa bi se mu bolj približali, ko bi ne delali narodi niti največ za države (kakor je to v militarizmu), niti za posamezne kapitaliste (v velikem obrtu), mari bi delo imelo za namen življenje sploh in mogočo srečo vseh posameznikov (gl. H. Spencer: Principes de sociologie II. 168). Ta angleški učenjak misli, da razvitje mora odločno stopiti dalje — do četrtega stanu ter premagati drugi glavni kulturni tip, namreč veliko obrtništvo, kakor je premagalo prvi, namreč vojništvo (militarizem).

Slovanstvo do zdaj ni razvilo čisto ni prvega ni druzega iz teh tipov: ono je še vedno bolj kmetsko. Rusom se očita, da imajo kmetsko državo in oni tega ne taje, pa jih tudi za bodočnost ni ravno strah, kakor se je menda tudi slovanstvo sploh ne mora bati, če bode imelo vedno pred očmi razvijanje in napredovanje celih plemen, t. j. vseh razredov, a ne jednostransko gospodstvo sebičnosti posameznikov. —

Večkrat čujemo tožbe — in ne samo pri nas — da mladina zapušča starejše. Ali ni to znamenje časa, znak, da prejšnji vzori ne zadostujejo več? Če ne zadostujejo, kje so novi? Saj to moramo vender odločno trditi, da brez vzorov se ne dela za srečno bodočnost, mari da brez njih narod mora nazadovati. Morda mladina odstopa, ker jej ni po godu nepraktična in pri tem še suha učenost in doktrinarizem našega narastaja?

Tudi na ženstvo se tožimo, da nam pri narodnem napredku malo pomaga, da tam, kjer bi moralo imeti neko samostalnost kakor n. pr. pri učiteljicah, ravno te samostalnosti ne kaže, ampak je ali mlačno ali pa še rajši v taboru naših nasprotnikov. Slabost in neznačajnost širi se povsod, kjer so posamezniki čisto odvisni n. pr. od kake službice in si brez nje ne znajo pomagati, ker jim manjka praktične odločnosti. Brez nje pa se praktično domoljubje na široko razviti ne da: potrebno je praktično, ne prejednostransko znanje

Digitized by Google

in odločnost, ki jo podpirajo ideje. Znanje je moč, ali tudi ideje in vzori, ki teže, da se ožive v življenji, so velika moč.

Kaj sledi iz naše razprave? Naš slovenski in slovanski preporod ima sicer demokratičen značaj ter kot sad ideje narodnosti že po svoji naravi teži, da se omika širi v vsem narodu. Ali naše obzorje je še vedno ozko; najširše kaže v slovanstvu rusko razvitje, ruska literatura. Primerno široko obzorje pa je potreben uvet in mogočno sredstvo napredka: ž njim se množi produktivno delo in torej tudi narodna moč. Narod se razvija brez prevelikih jednostranostij, pri čemer inteligencija vpliva na ljudstvo, pa tudi prebujeni narod vpliva na višjo inteligencijo, kaže jej svoje potrebe, duhovne in materijalne, ter jo tako varuje, da se preveč od njega ne oddali. Omika bi dobivala počasi značaj soglasne celote: ljudje bi se učili zares misliti o narodu in njegovih potrebah, torej brez škodljivih fraz, prosto, brez neproduktivne učenosti in z vedno bolj jasnim prepričanjem, da ima človeška kultura skupne zadeve, da je pa materijalno napredovanje vsakega naroda, vsake države, neobhoden pogoj zdravega kulturnega razvijanja in stalnosti napredka, ki se pa ne da doseči brez realnega mišljenja in delovanja, katero pa podpirajo ideje kot sad kulturnega razvijanja, torej praktičen idealizem: vse to varuje od nazadovanja. Za to dobiva tudi literatura realen smer, budi in uči, sodi preteklost in sedanjost, pa se tudi kritike idealov bodočnosti ne boji, mari sodeč jih objektivno — kolikor je nepristranost mogoča — dela tudi za nje in za zdravo razvitje — vse to pa pod pogojem, da ima potrebno svobodo in zdravo moč, in tu za kulturni napredek po polnem velja ono, kar je že Montesquieu dejal, da „države (les pays) se ne obdelujejo po svoji rodovitnosti, ampak po tem, koliko imajo svobode (Esprit des lois).“ —

O Salonu.

Ni ga pač mesta na svetu, ki bi se v mnogobrojnih razmerah moglo meriti s središčem sveta, s živalnim Parizom! Kako življenje, gibanje, veselje in vživanje, kako blagostanje in kaka umetnost! . . . A moj namen ni, da bi v teh vrsticah natančneje slikal razmere in življenje v Parizu, — samo o tukajšnji umetnosti hočem podati par

Digitized by Google

drobtinic, k čemur me je vzpodbudila običajna vsakoletna razstava v „Salonu“.

Mesto, ki šteje nad 2 milijona prebivalcev, na stotisoči tujcev med njimi, mesto, kjer gospodari največja potrata, iz katerega zahaja moda po vsem širokem svetu, v katerem si kupujejo bogatini vseh krajev razno krasotijo — to mesto pač mora imeti tudi umetnikov, da si vzpodbuja in ohrani ukus, da se obdrži na oni stopinji, katero že toliko časa zavzema. In istina, ima jih ne malo število. Nad 6000 je samih slikarjev, ki so na dobrem glasu in katere njihova umetnost dobro preživi. Zraven jih je pa še mnogo bolj dvomljive eksistencije, ki si z reklamo in druzimi sredstvi pridobivajo naročil; sploh se trdi, da z diletanti vred živi v Parizu okoli 20.000 oseb, ki se s slikarstvom pečajo! Uradniki raznih vrst, sinovi in hčerke premožnejših rodbin — da, še celo marsikak rokodelski pomagač vzame v nedeljo svoje slikarsko orodje in gre na „deželo“ slikat študije po prirodi. To spada tam sploh k dobremu tonu!

Nadalje je zanimanje za umetnost pri občinstvu v Parizu mnogo večje, nego drugod; od postrežčeka na cesti, vratarja pri palači, sluge boljše vrste, gori do najvišjih krogov — krasnega spola ne izvzemši — vse govòri o umetnosti. Dva, tri mesece pred začetkom Salona čuješ povsodi glase o tej razstavi in v vsaki družbi se obravnava o njej. Časopisi prinašajo naznanila o delih bolj poznanih mojstrov, ki bodo razstavili svoje umotvore — in sploh se vse mogoče že mnogo prej stori, da postane zanimanje splošno, da se duhovi že prej vnamejo, predno se umetniško svetišče otvori.

Po nestrpljivem čakanji vender pride čas, da se slike, kipi i. t. d. jamejo vzprejemati. In to pošiljanje v Salon je silno zabavno, posebno zadnji dan. Tedaj pride navadno največ številk. Marsikak umetnik prinese kar pod pazduho svoj — dostikrat še ne posušen — umotvor; in kake stvari se tudi dovedó! Najneumnejše in vsaki kritiki nemogoče „pacarije“ se poskušajo vriniti v sveti hram zraven nebeških del. Ogromna množica je zbrana pred poslopjem in vzprejema številke. Komaj morejo vozovi, naloženi s slikami, skozi občinstvo; stražniki mestni narede s trudom prostor. Vsako sliko, katero skladajo, vzprejmejo zijala ali s strmenjem ali pa s smehom in nedosegljivim „haló“. Kdor pozna Parižane, vedel bode, kaj to pomeni, in kako živahno in dovtipno izrazujejo to poulično kritiko.

Ob 5. uri popoldne je vzprejem končan — in tedaj zapro vrata; ljudstvo pa se razide, gredoče na drugo zabavo . . . .

Digitized by Google

Dan pred odpretjem Salona je zopet zanimljiv; takrat imajo brezplačen vstop vsi razstavljavci záse in še za jedno osobo; dalje zastopniki umetniških in veljavnih krogov, slavni pisatelji in igralci gledališki. Razstavljalci urejujejo prosto še ta dan svoja dela, lakirajo in popravljajo razne škode, jezé se na slab prostor in neugodno svetlobo i. t. d. — sploh vlada ta dan precejšna razburjenost in dosti pritožb se čuje o pravem ali navideznem pristranskem postopanji razstavnega odbora; se ve, da je navadno prepozno!

1. maja pa se Salon občinstvu otvori. Že zgodaj zjutraj prihaja neštevilno ljudij proti „Palais des Champs-Elysées“, kjer je razstava. Vstopnina je 5 frankov. Kolikor bolj se bliža poludne, toliko večja postaja gneča. Konečno ni več moč slik si ogledovati, prevelika tiskalica je — in tedaj ogledujejo prišleci krasni spol in elegantne oprave . . . . . Pred palačo in po vsem mestu se razprodajajo „extra-številke“ velikih listov: Figaro, Gaulois, France i. t. d. z ilustrovanimi prilogami. Navadni listi s slikami pa donašajo med vso razstavo lesoreze in na drug način pomnožene salonske slike s podrobnimi popisi. In kaj še le vsakdanje novine! Prvi dan maja vse pričakuje, kaj poreče merodajni kritik Alb. Wolff in srečni so oni mlajši umetniki, katere že ta dan omenja, bodi si da jih hvali, ali pa kara in zasmehuje — da jih le omenja! Znani so od tega trenutka in vse govori o njih! Potem pa pridejo še razni humoristični listi, — omenjam le klasičnega „Journal amusant“, ki karikirajo razstavljene slike na vse mogoče dovtipne načine, časih tako izvrstno, da bi se lahko umetniki sami učili; a glavna stvar je zabava občinstva in to se doseza v polni meri.

Če konečno še omenjam, kako živahno se prodajejo zraven tega mnogobrojni katalogi, s podobami in brez njih, kako ponujajo povsodi fotografije, lesoreze i. t. d. salonskih del — menim, da sem vsaj nekoliko očrtal zanimanje in gibanje pariškega občinstva za razstavo v Salonu.

In ta razstava sama v istini zasluži to zanimanje, saj pošiljajo vanjo svoja dela skoro vsi večji umetniki zdanjega sveta. Tu se vidi napredek mlajših močij in vspehi moderne šole, tu lahko opazuješ razne merí in pota, v katere se ločijo zdanji mojstri. Zraven pa hoče se ve da vsak, da bi vzbudila njegova slika pozornost občinstva, in zato je zastavil vse svoje sile, da bi prekosil druge v originalnosti, kompoziciji ali barvah, da bi se odlikoval po ideji, tvarini i. t. d.! Drugi hočejo imponirati z velikostjo slik, tretji zopet z izvršitvijo vseh detailov do najmanjše pičice — in kdor je to svojo nalogo umetniško rešil, sme

Digitized by Google

biti gotov priznanja in ugodne kritike; nasproti pa ga tudi pričakuje ostro, brezobzirno grajanje in posmeh, ki je navadno zasoljen s pravim francoskim dovtipom.

Da je razstavljenih slik največ od francoskih umetnikov, to je naravno. Primeroma mnogo jih pride tudi iz Belgije, ne malo iz Nemčije, Angleške in Amerike; vsako leto razstavlja tudi mnogo slovanskih umetnikov — in izmed teh hočem važnejše ob kratkem omeniti.

Gospodična Baškirzev iz Pultave je poslala dve lepi sliki: „Jean et Jaques“ in „Parisienne“; Poljak Brandl: „Capture d' un avant-poste turc“ in „Episode des guerres turco-polonaises“. To je krasno delo; izvrstno in delikatno slikani konji, figure polne resničnosti in življenja, soglasje vse slike jo postavljajo gotovo na prvo mesto letošnjih slovanskih razstavljalcev.

Bukavac iz Dobrovnika: „Les ebats“ in „Monténégrine au rendez-vous“. Prva slika je lepša, nego druga. Predmet jej je ležeča, neoblečena deva, igrajoča se z grlicami. Kompozicija je jako prijetna in ukusna, telo dekleta risano pravilno, barve lepe — sploh simpatična slika, med tem ko je njegova Črnogorka zraven solidnosti in korektnega risanja vender malo preveč akademična, brez posebne zanimivosti. —

Chelmonski iz Varšave: „La chasse au renard“ in „Un traineau attaque par des loups“ — precej samostojno in talent kažoče delo že dobro znanega ruskega umetnika.

Kratchkowsky iz Petrograda: „Avant l' orlage“, jako solidno delo; Lehmann iz Moskve: „Portrait“; Liphart iz Dorpata: „La premiére étoile“; Piotrowski iz Varšave: „Rendez-vous de chasse“; Bonczа iz Petrograda: „Pierre le Grand a la Sorbonne“; Przepiorski iz Vilne: „Gamin“; — Wylie iz Petrograda: „Crepuscule“; Zier iz Varšave: „Sommeil de sainte Madeleine“ — in dosti druzih ruskih umetnikov, ki nam kažejo, kako obilno so napredovali Rusi v slikarstvu in kako originalna dela nam dohajajo od tam.

Razen že omenjenega Poljaka Brandla je tudi še dokaj druzih poljskih umetnikov. Tu omenjam le Gassowskega, ki je razstavil: „Matinée d'automne par le brouillard, a Arés (Gironde)“; Pochwalski: „Portrait“, zelo okusno urejena in briljantno delana ženska slika. Wieruszkowalski: „Journée d' automne“ — pridno risana slika, samo da jej dela barva splošno nekak svinčen vtis.

Izmej Čehov je poslal Chittussi iz Ronova: „Le lac de J. J. Rousseau, á Ermenouville“, mali krajobraz jako prijaznih barv in lepe

Digitized by Google

harmonije, nekoliko v zmislu in značaji slavnega umrlega F. Daubignyja, katerega velik čestilec je ta umetnik. Hynais je razstavil: „Madeleine“ — simpatična, še mlada plavolasa žena, zavita v nevtralno vijolčasto obleko, leži poleg knjige s sklenenimi rokami; jako pridno risana slika (posebno obraz in roke), ki bi krasila vsako bogato olepšano sobo. Sochor iz Uborda: „Portrait“ — krepko risana glava, samo da je preveč v monakovskem duhu zvršena.

To so glavni slovanski razstavljalci. Iz Avstrije sploh jih je lepo število; naj omenim le imen: Beraton, Bernatzik, gdčna. Blau, Bruck-Lajos, Deutsch, gdčna. Dubreau, Ebner, Ernst, Ferrari, Karlovszky, Loir, Lonza, Matesdorf, Meszoli, Makart, Myhr, Myrbach, Nordendorf, Paczka, Ribarz, Spaniji, von Thoren, Weisz, Wertheimer — ki kažejo, da je naša država z umetniki dobro preskrbena in častno zastopana. —

Da si razstavo lahko vsak ogleda, bogat ali reven, razdeljena je vstopnina različno. Zjutraj se plačuje po 2 franka, popoludne po jednega; v nedeljah do 10. ure zjutraj tudi po jeden frank, potem je prost vstop. V petek je vstopnina po 5 frankov; kdor si tedaj hoče ogledati razstavo bolj v miru, izvoli si ta dan. Salon je odprt od 1. maja do 20. junija in ob tem času dojdejo razni slikotržci iz Evrope in Amerike v Pariz, da si priskrbé novih slik za svoje zaloge. Mnogo umetnikov proda razstavljene slike izvrstno in marsikdo si položi v Salonu temelj svoji prihodnji sreči in svojemu vspehu.

Razstavljalcev čakajo tudi razna odlikovanja pri odboru. Delijo se v „medailles“ 1., 2. in 3. reda, katere more dobiti vsak umetnik, tudi ne francoske narodnosti. Za rojene Francoze imajo „medailles d' honneur“. Sodišče za ta odlikovanja je sestavljeno iz samih Francozov; sploh uredijo razstavo le domačini in tujcem ni odločena nobena beseda. Odlikovanja se delé z velikimi ceremonijami. Sam predsednik republike ali pa vsaj minister „des beaux arts“ oddaje jih lastnoročno dotičnim umetnikom. Med zdanjimi avstrijskimi Slovani je češki umetnik Vaclav Brožik najmlajši, kateremu so pred par leti podarili svetinjo 2. reda — kar mu je neizrečeno koristilo k zdanji popularnosti. Letos ta umetnik ni razstavil v Salonu, ker je svojo najnovejšo, velikansko sliko „Jan Huss pred smrtno sodbo“ poslal v Berolin, kjer se veseli ogromnega vspeha. Ta umotvor je pač tudi — posebno kar se tiče barv, svetlobe in resničnosti — mnogo boljši, kot prejšnja dela njegova.

V teh črticah sem govoril v prvi vrsti o razstavi slik, ki jej pa niso jedin predmet. Da bode bralec spoznal, kako velikansko je

Digitized by Google

umetniško gibanje sploh v Parizu, hočem konečno še dodati števila razstavljenih del v letošnjem Salonu. Slik je vzprijetih 2480; risarij, akvarelov, pastelov etc. 783; skulptur, to je različnih kipov od marmorja, gipsa in druge tvarine 1048; lesorezov, bakrorezov, gravur etc. 632 — torej skup skoro 5000 del!

Koliko truda in duševnega napora, koliko stroškov je pač treba, da se napolni Salon! Kaj tacega ni v nobenem drugem mestu sveta mogoče, osobito ker je zraven Salona vsako leto po tri do pet lokalnih razstav, ki so tudi obilno obiskovane od umetnikov in občinstva, in ki imajo navadno namen kazati, kako se slika v Parizu samem, kako napreduje domača umetnost. Vse te naprave pa nam kažejo, kako se dela v metropoli francoske republike, kako cvete tudi v zdanjem materijalnem času umetnost ter potrjujejo moje začetne besede, da ga ni mesta na zemlji, ki bi se v tej stvari moglo meriti z modernim, veselim Parizom! —

V Parizu, meseca maja 1883. Jurij Šubic.

Slovenska književnost.

X.

Fizika

za nižje razrede srednjih šol. Spisal Andrej Senekovič, c. kr. profesor v Ljubljani. V berilo je vtisnenih 200 slik. Tiskala in založila Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. V Ljubljani. 1883. 8, 238 str. Cena 1·80 gl.

Kdor ljubi narod svoj, veseli se, če vidi napredek na domačem polji; srce mu vzkipi, če vidi, da napreduje najžlahtnejši biser na narodovem telesu — šola. Slovensko šolstvo je nastopilo pot napredka, ako še ne povsod, pa vsaj v sredini slovenske zemlje. Mogoče je zdaj, kar stoletja mogoče ni bilo; slovenska, rekše iz slovenskega korena vzrasla inteligencija je pisala nekdaj o znanstvenih predmetih samo v tujih jezikih, zdaj — tandem aliquando — začela je pisati v domačem; začeli smo delati zase tudi na šolskem polji. Take in jednake misli so me navdajale, ko sem v teku jednega leta drugikrat dobil priliko, govoriti o novi šolski knjigi slovenski. Je pa to knjiga, s katero stori naša šolska književnost važen korak naprej. Oglejmo si jo natančneje.

Digitized by Google

Tvarina je razvrščena na deset poglavij: 1. Občna svojstva. 2. Molekularne sile. 3. Osnovni nauki iz kemije. 4. Toplota. 5. Mehanika. 6. Akustika. 7. Optika. 8. Magnetizem. 9. Elektrika. 10. Osnovni nauki iz astronomije. Ta razvrstitev se v poprek nahaja skoro po vseh dotičnih knjigah za nižje razrede srednjih šol; deloma je poljubna, ker nikakor ni bistveno, da stoji poglavje o kemiji že na tretjem, o toploti na četrtem mestu. Magnetizmu in elektriki se tudi da odmeriti drugi prostor, le mehanika, akustika in optika so razvrščene iz stvarnih razlogov vselej v ravno imenovanem redu. V poglavji, ki je odmerjeno delovanju in učinkom molekularnih sil, sklopljeno je vse, kar se na ta predmet nanaša, tudi pronicanje, lasovitost in endosmosa. O teh točkah se govori v nemških knjigah navadno na celo drugem mestu, pred hidrostatiko ali pa za njo, ne da bi se za to razvrstitev dalo našteti tehtnih razlogov, temveč se v mehaniki le trga nit, ako se s temi stvarmi še le tam pečamo. Zato ima po mojem mnenji razvrstitev naše knjige prednost pred drugimi. Isto tako je tvarina vsakega poglavja zase razvrščena tako pregledno in utemeljeno, da se v obče ne da lahko kaj boljšega nasvetovati. Ako se ozremo po vsebini prvih dveh poglavij, imamo lepo število fizikalnih resnic pred seboj, ki se tičejo trdnih, kapljivih in plinastih teles in spominjajo me načela, ki je obveljalo v specijalni metodiki ljudske šole, t. j. poučevanja v koncentriških krogih.

Metoda, po kateri je predmet obravnavan, izvedena je na vse strani tako pravilno, kakor to terja vednostno stališče zdanjega časa. Pisatelj se je ravnal po predpisanih instrukcijah, (Instruktionen für den Unterricht an Realschulen) in po svoji temeljiti praksi ter je ustvaril delo, ki bode služilo isto tako realnemu kot formalnemu izobraženju slovenske mladine. Vsakemu pouku podlaga je poskus in opazovanje, prirodnim prikaznim in fizikalnim razmeram vsakdanjega življenja odmerjen je dostojen, časih prvi prostor. Iz opazovanih prikaznij se izvajajo vseskozi pravilno fizikalni zakoni; vmes pa je vpletenih zmerno število vprašanj in računskih vaj, kojih reševanje je važen pogoj za razvitek duševnih zmožnostij učenčevih. Posebno mi je poudarjati, da se fizikalne priprave, oziroma na njih izvršljivi poskusi dosledno uporabljajo do skrajne meje, n. pr. Atwoodovo padálo. Na tem se ne izvajajo samo zakoni o jednakomerno pospeševalnem gibu, temveč tudi od česar je odvisna kolikost gibajočih sil in kako se merijo. Tako postane fizika po polnem nazorni uk, opira se na izkustvo, metoda je induktivna. Fizikalni pojmi so vseskozi strogo opredeljeni, n. pr. pojem tangencijalne sile je tolmačen izvrstno. Stvarno

Digitized by Google

in metodično izvrstno obdelana je točka o delu sil, katera se računi na dva načina, jedenkrat iz premikanega bremena, jedenkrat pa iz delujoče sile; to je celo naravna posledica tega, da se je poprej pojem sile (gibajoče in uporne) temeljito osnoval na pojmu vztrajnosti. Tako je bilo mogoče delo sil na strojih računiti na najprimernejši način. Res praktično rešeno je vprašanje, kakšno sposobnost za delo imajo gibajoča se telesa. V poglavji o toploti se pri taljenji in hlapenji vestno naglašajo učinki utajene toplote, kakor to zahteva mehanična teorija (o toploti). Koristno bi bilo, izrecno opomniti, da v teh slučajih t o p l o t a o p r a v l j a d e l o. Da je izostalo magnetenje po podelitvi, odobrujem, ker ni treba staviti, kar se mora kmalu podreti; magnetenje po razdelitvi je dobilo s tem večjo važnost.

V poglavji o kemiji so pojmi: spojina, razkroj, prvina na poskusih jako jasno osnovani. Obdelane so najvažnejše nekovine, iz organske kemije pa vrenje. Ta tvarina ugaja učnemu načrtu za tretji latinski razred. Ako dodam opazko, storim to iz osobnega izkustva. Kemija spada med tiste predmete, kojih priučenje je zavisno dosta od učenčeve pomnjivosti. Podpirati jo je mogoče s tem, da se posamezni deli tvarine, ki so med seboj stvarno v rahli zvezi, tesneje zvežejo pôtem teorije. Teoriji so podlaga kemijske formule; v tem oziru je storil pisatelj ravno dovolj, a želel bi, da bi se bilo več storilo gledé teorije, t. j. da bi bil pisatelj o medsebojni zavisnosti glavnih spojin: okisov, osnov, kislin in solij izpregovoril nekoliko več. Tako pa se nahajajo celo izrazi „sokislina“, „anhidrit“, ki jih ne najdem tolmačenih; o amonijaku ni povedano, da je važna osnova. Omenjena razširjatev bi bila toliko umestnejša, ker se bo najbrž knjiga rabila tudi na učiteljiščih, kojih učni načrt ima odmerjenih temu predmetu celih dveh tečajev.

Da izpregovorimo o jezikovni strani nove knjige, pričakuje gotovo vsakdo, ki se zanima za stvar. Konečno besedo v istini rad prepuščam strokovnjakom jezikoslovcem, vender hočem nekoliko razodeti tudi svoje misli. Nihče izmed nas ne dvoji, da je pisatelj prve dovršene šolske knjige o fiziki imel premagati mnogo jezikovnih težav, kljubu nekterim plodovom iste stroke, ki jih je v slovenski književnosti od prejšnjih let. Ni vse jedno, pisati znanstveno knjigo v popularnem zlogu za izobraženo občinstvo, ali pa šolsko knjigo, ki naj bi ustrezala precej tanko določenim terjatvam učnih načrtov. Česar se popularna knjiga navadno izogiblje, to je šolski knjigi glavna naloga, namreč k r a t k o, t o č n o, a p r i v s e m t e m l a h k o u m l j i v o i z r a ž e v a n j e.

Digitized by Google

No, tudi v tem oziru jo je pogodil pisatelj v obče izvrstno. Dokazov nahajamo na vsaki strani, kamor koli pogledamo, posebno se mi zdi naglašati mehanike, lomljenja svetlobe, osnovnih naukov iz astronomije, tudi galvanizma i. t. d. Fizikalni stroji so opisani tako precizno in jasno, da ni ne jedne besede odveč, isto tako so izražene opazovane prikazni in izvedeni prirodoslovni zakoni. Proti tej trditvi se dá navesti le jako pičlo število izjem. Terminologija je skoro brez izjeme priprosta, lahko umevna, slovenskemu jeziku, pa tudi predmetu popolnem prikladna. Preobširno bi bilo, navajati vseh posameznih primerov, po katerih se odlikuje knjiga. Komur je mari zato, naj vzame knjigo v roko ter naj se sam prepriča. Tukaj opozorujem le na § o vijaku, ki je stvarno in jezikovno mojstersko zdelan, na zakona o strminah, na definicijo prožnih teles, strojev i. t. d.

S kemijskimi izrazi: kisík, vodík, dušík, ogljík se približujemo v terminologiji drugim Slovanom. Splošno navadni tehnični izrazi, ki so vzeti iz latinskega ali grškega jezika, obdržali so svoje mesto. Takoj med berilom je dodana v oklepajih nemška terminologija. Vse te stvari se morajo z ozirom na naše razmere po polnem odobravati.

Slike so posnete, kakor mi je g. pisatelj naznanil sam, po knjigi: „Dr. Ig. G. Wallentin, Grundzüge der Naturlehre für die untern Classen . . . Wien 1881“. Imajo torej iste prednosti in slabosti kot Wallentinove. V obče so prav dobre, mnogo jih je izvrstnih, nekatere nove, ne nahajajoče se v drugih knjigah za spodnje razrede, a jako poučne n. pr. slike 23, 26, 69, 189; posebno je še omenjati pravilno risanih daljnogledov. Menj prozorna je sl. 18, na kateri se težko spozna, da je palica v vodi, ker je senca pretemna. V sl. 64. so obroči pokvečeni, v sl. 66. posamezni deli glede visokosti nimajo prave razmere. V slikah 121, 122 in 123 trakovi AO in OB niso potrebni, deloma so nenatančno risani, sploh pa njih pomen ni tolmačen. Te hibe se sicer vse nahajajo tudi v Wallentinovi knjigi. Hvalevredno je, da je o jednostavnem drobnogledu dodana boljša slika, nego je Wallentinova.

Primerjal sem obe knjigi tudi gledé drugih lastnostij, a ne rečem preveč, če trdim, da se razlikujeta toliko, kakor sploh knjige služeče istim namenom, da se torej naša knjiga mora smatrati samostalnim delom. O razlikah v razvrstitvi sem nekoliko že govoril na drugem mestu. Tukaj mi je omeniti še sledeče: Po obsegu je tvarina kolikor mogoče skrčena, knjigi se ne bo moglo očitati, da bi učence preobla-

Digitized by Google

gala. Nektere menj važne stvari so izpuščene, tam pa tam kaj važnega dodano ali malo obširneje obravnavano, n. pr. o zračni vlažnosti, o solnci kot izvoru toplote (v Wallentinu le 5 vrst!), o prostih osêh, o rabi barometrov i. t. d. Važne in glavne stvari so tiskane vse z velikim tiskom, menj važni dodatki, računske vaje in historične opazke pa z drobnim. To sicer ne bi bilo nič posebnega, ker i Wallentin rabi dvojni tisk, ali razlika je ta, da je g. Senekovič dal drobno tiskati le to, kar je res male važnosti ter se sme po potrebi izpustiti, Wallentin pa tudi take stvari, ki se ne smejo prezreti; le da si je s tem prihranil nekaj prostora.

Iz do sem navedenega se prepričamo, da bo naša knjiga prav dobra za rabo, ker zadostuje vsem glavnim terjatvam, ki jih pričakujemo od take knjige. Nižjim razredom gimnazij in realk bo ugajala po polnem, pa tudi učiteljiščem[1]) bo jako ustrezala, če ne ravno po obsegu (zarad premalo kemije), pa po dosledno izpeljani metodi, na katero se imajo bodoči učitelji ozirati in na zadnje tudi po terminologiji in jeziku sploh, kar je dozdaj vsled nedoločnosti delalo težave.

Dasi torej knjiga v glavnih ozirih zasluži naše popolno priznanje, vender mislim, da storim le svojo dolžnost, ako opozorim na različne malenkosti, ki jih bode v drugem natisu prilika predelati ali popraviti.

V jeziku se je pripetila časih ista napaka, kakor več ali menj nam vsem, ki od tega dne, ko smo stopili prvikrat čez šolski prag, živimo pod vplivom germanizacije. Če pišemo ali govorimo slovenski, vender naše mišljenje ni vselej slovensko; da se tudi branimo, vrivajo se nam germanizmi. Sicer pa takoj povem, da to očitanje zadene pisatelja le v mali meri, kajti germanizmi, ki jih nekaj sledimo, ne zdé se mi tako nevarni, da bi zmanjšali vrednost knjige. Pripetili so se nekaterekrati v tacih slučajih, kjer je pisatelj, hoteč biti točnim v izrazih, zabredel v tisto abstraktno izraževanje, po katerem se odlikuje nemški jezik. Ker pa je moč slovanskega jezika v glagolu, zato se mu konkretno izraževanje bolj prilega; abstraktno naj se rabi tam, kjer to stvar neobhodno zahteva. Opisujoč fizikalne priprave piše pisatelj dosledno za „Kreisteilung“ — „krožna delitev“. Ker pa to povsod pomeni na 360 stopinj razdeljeni krog, bi se na strani 42. vrsti 4. spodaj slovenski bolje glasilo: „nad razdeljenim krogom“ nego „poleg krožne delitve“.

[1]) Visoko ministerstvo za uk in bogočastje je potrdilo knjigo za rabo v vseh učiliščih, kjer se fizika predava slovenski. Odlok s 23. majnika 1883, št. 9131.

Digitized by Google

Str. 43. izrek 1. „Razno dolge palice . . . raztezajo se . . . sorazmerno dolžini“ mesto „Razteza razno dolgih palic . . . je . . . sorazmerna dolžini“.

Germanizem je tudi (str. 15 v 14. zg.): „za železo, žveplo . . .“ mesto: „o železu, žveplu . . .“

Str. 70. v. 8. sp.: Mesto „Vse te sile imajo torej posljednico jednako vsoti vseh“ bi mi bolj ugajalo: „Posljednica vseh teh sil je torej jednaka njih vsoti.“

Str. 95. v. 6. sp. S samostavnikom „raztrg“ (das Zerreisen) se ne morem sprijazniti; ali ne bi glagolnik bolje godil?

Str. 97. v. 14. sp. „ . . . okoli horizontalne, vender ne skozi težišče idoče, osi vrtljivo telo“ zdi se mi preveč skrčeno. Bolje bi ugajal relativni stavek.

Str. 59. v. 12. sp.: Mesto „iz več“ . . . beri „iz njih več . . .“

Str. 58. v. 2. sp.: „bolj suh“ mesto „suhejši“.

Za „magnetisieren“ rabi se „maguetiti“. Po tem vzgledu naj bi se tudi pisalo: Elektrovanje, kristalovanje“ mesto „elektrizovanje i. t. d.

Mesto „kapljivo tekoča“ in „raztezno tekoča telesa“ bo zadostovala krajša oblika: „kapljiva“ in „plinasta telesa“.

Str. 138. Opisovanje piščali je jako skrčeno; težko je razumeti, kaj je spodnja ustnica in kako nastane tresenje zraka v cevi, kadar piskamo.

O stvarnih zadevah zdi se mi opozoriti na sledeče:

Str. 19. v. 5. in sl. Za ta poskus bolj kaže rabiti solitar, ker je učinek dosti bolj očividen.

Str. 35. 2. Pogrešam znamenite lastnosti solitarne kisline, da stalno porumenjuje organske snoví.

Str. 36. Fosfor prozoren je v tankih plastéh, v debelejših koscih je samo prosojen.

Str. 54. „kryophor“ je opisan in naslikan (st. 27). Zakaj se je izpustilo označujoče ga ime?

Str. 84. v. 16. sp. Tukajšnji jednačbi manjka v levem delu znaka: „kgm.“ Isto je še na nekterih krajih popraviti.

Str. 113. Poskus b) in zakon sta vsak záse pravilna, ali drug se ne strinja z drugim.

Str. 117 in 118. Izmed barometrov šel bi po mojem mnenji Fortinov na prvo mesto, ker se po obliki ujema s pripravo za Torricellijev poskus. Navadni (Birn-) barometer bi se slobodno ponižal v drobno tiskani predal, njegova nenatančnost to opravičuje.

Digitized by Google

Str. 122. v. 4. Tamošnji stavek utegne se krivo razumevati. Zrak pritiska na obe odprtini z isto močjo (njijini višini se le malo razlikujeta). Zračnemu tlaku nasproti dela v vsakem kraku tlak kapljevine na dno, ki je sorazmeren višini AC oziroma DC. Voda teče iz tistega kraka, kjer je ta protitlak večji. — Sledeča opazka o Cerkniškem jezeru je jako umestna v slovenski fiziki.

Str. 147. v. 17. zg. „Ako je izvor svetlobe večji nego temno telo“, je polna senca stožkovito omejena, dvojna senca pa že nastane, ako svetita vsaj dve različni točki.

Str. 149. Vrsti 12. in 13. sp. se smeta brez škode izpustiti; sicer pa moti v spodnji vrsti tiskarski pogrešek „4krat“ mesto „2krat“.

Str. 151. v. 7. zg. Mesto „do trdnega telesa“ naj stoji „do površja drugega telesa.“

Str. 155 v. 6. sp. Mesto „za goriščem“ beri „pred središčem“.

Str. 227. Omenja se telefon. Koristno bi bilo vsaj kratko opisati ga. Njegova porabnost se priznava od dne do dne bolj in v malo letih ne bo mesta, katero ne bi njegove žice preprezale, kakor zdaj telegrafske zemeljsko površje.

Str. 34. Dušíkova gostota je 0.972, ne pa 0.791. Par drugih tiskarskih pogreškov ne omenjam, ker resno ne motijo.

Zunanja oblika knjige je jako ugodna, papir in tisk brez vsake graje; tiskarju naše popolno priznanje.

Ker so se odličnosti knjige v jako kratkem času oficijalno že priznale, imam izreči še iskreno željo, naj bi se ne le v srednjih šolah, temveč tudi med narodnim učiteljstvom in slovensko inteligencijo sploh prav hitro udomačila. Prijatelju Senekoviču pa izrekam v imenu slovenskega naroda najtoplejšo zahvalo na njegovem trudu ter mu čestitam na vspešnem delu, o katerem smemo zopet reči, d a j e n a š e.

Fr. Hauptman.

Cesar v Ljubljani.

„Bela“ Ljubljana še nikdar ni zaslužila tega lepega svojega pesniškega imena tako, kakor te dni, ko se pripravlja z iskrenim navdušenjem vzprejeti ter z verno ljubeznijo počestiti presvetlega cesarja in gospodarja svojega Nj. V. Franca Jožefa I., kateri 11. julija pride med verni svoj narod slovenski, da vojvoda kranjski in presvetli cesar in gospodar avstrijski vzprejme iz nova navdušeno prisego neomahljivo zvestega naroda slovenskega, prisego, da je vedno pripravljen svojo

Digitized by Google

kri in življenje svoje žrtovati za presvetlo vladarsko rodovino Habsburško, pod katere vselej pravičnim žezlom je prebil že dolgih šeststo let, ki so mu prinesla mnogo sreče in mnogo veselja, a nikdar večje sreče in večjega veselja nego za slavnega vladanja zdanjega cesarja in gospodarja Franca Jožefa I., pod katerim narod slovenski v materijalnem in duševnem oziru na vse strani vspešno in blagonosno napreduje kakor še nikdar poprej.

Kdor je videl Ljubljano lani in kdor jo vidi danes, komaj jo spozna, tako je že zdaj, ko pišemo te vrstice, vsa olepšana in prenovljena. In ko bi naša stolica slovenska svoje lojalnosti in svoje verne vdanosti presvetlemu gospodarju svojemu ne bila nikdar poprej in nikoli drugače že z dejanji kazala: že te vsestranske, radovoljne in velikanske pripravę za dostojen vzprejem preljubljenega vladarja morajo pričati, da v beli Ljubljani prebiva zvest, plemenit in za Avstrijo in njenega cesarja iskreno navdušen narod.

Med tistimi, ki hoté dostojno vzprejeti presvetlega vladarja, imenovati nam je v prvi vrsti častito duhovščino našo. Vse cerkve ljubljanske so krasno ponovljene; tako stolna cerkev sv. Nikolaja, za katero so se letos na prostoru nekdanjih škofovih gospodarskih poslopij naredili lepi vrtni nasadi, a sprednjo stran je z lepimi freskami ozalšal znani slikar naš g. Wolf. Tudi frančiškanska cerkev je po vztrajnem naporu g. gvardijana p. Kalista Mediča zunaj in znotraj vsa ponovljena ter olepšana s freskami slikarja Wolfa in patra Aleksandra Robleka. Nunska cerkev je primerno svojemu veličastnemu zlogu belkasto-rumeno pobarvana; po požvrtvovalni oskrbi svojega župnika gosp. Rozmana je tudi sv. Jakoba cerkev vsa na novo ometana s svetlozelenim ometom; dobila je nove izvrstne orglje, zdelane po g. Goršiči in nove klopi, katere je naredil gosp. Vidmajer; ravno tako je gosp. župnik Karun zunaj in znotraj olepšal že itak krasno trnovsko cerkev. Kar je erarskih, deželnih in mestnih poslopij, vsa se svetijo v novi, elegantni opravi. In tudi privatne hiše so do malega vse novo pozidane, pobeljene, pobarvane. Zadnje dni je stalo toliko odrov po ulicah, kakor bi se vse mesto iz nova zidalo. Obrtniki vsake vrste so z delom preobloženi in dela se noč in dan; vsak hoče svojo hišo, svoj vrt, svojo prodajalnico, svoje stanovanje, svojo firmo imeti lepo narejeno in očejeno; drugod se delajo velikanske priprave za občno razsvetljavo. In mestni magistrat popravlja pômost po vseh cestah in ulicah. Ljubljana ti je te dni kakor mravljinčje gnezdo.

Digitized by Google

Vrhu tega se od južne železnice po Dunajski cesti, Šelenburgovih ulicah in Kongresnem trgu do deželnega dvora (Burg), kjer bode stanoval cesar, ob cesti postavljajo po 13 metrov visoki, rudeče-belo pobarvani mlaji, po 5—10 metrov vsak sebi. Na teh mlajih bodo vse slavnostne dni vihrale črno-rumene (državne), rudeče-bele (habsburške), belozelene (mestne) in belo-modro-rudeče (deželne) po celih 9 metrov dolge zastave. To ti je krasen drevored samih pisanih zastav! Ravno taki mlaji z zastavami so postavljeni po Marije Terezije (Celovški) cesti do Kolizeja, po Bregu, po Krakovskem nasipu in po Šolskem drevoredu ob Ljubljanici, pod frančiškansko cerkvijo, po Emonski in Cojzovi cesti, in napósled na cesarja Jožefa in sv. Jakoba trgu.

Na Dunajski cesti je med L. Tavčarjevo hišo in deželno bolnico narejen po načrtu mestnega inženirja g. Wagnerja krasen slavolok v staro-rimskem zlogu; vrhu njega bode stala veličastna „Carniolia“, katero je posebno lepo ustvaril domači umetnik g. Zajec. Ta slavolok bode stal nad 3500 gld. Na Kongresnem trgu med Zvezdo in deželnim dvorom stoji do 25 metrov visoka soha, narejena po načrtu g. stavbinskega svetnika Potočnika, in vrhu sohe stoji na zlati krogli z oljčno vejico v roci „Angelj miru“, v veličastnem zlogu prekrasno narejena podoba g. podobarja Zajca. Stojalo bode imelo te napise: „Viribus unitis“; „Hrast se omaja in hrib, zvestoba Slovencu ne gane“; „Ich will Frieden haben mit Meinen Völkern!“ Ta skupina, na katero bode imel cesar razgled iz svojega stanovanja, stala bode okoli 2400 gld.

Posebno okrašen bode biser ljubljanskega mesta, hladna „Zvezda“, katero je umetni vrtnik g. Korsika v pravem pomenu besede izpremenil v eksotičen vrt. Tu je od raznobojnih cvetic narejen velikanski deželni grb orel kranjski, z zlato-modrim polumesecem čez prsi; tu se strmečim očem kaže od samih cvetic sestavljen avstrijski dvoglavi orel s cesarsko krono na glavi; tu je od belih, modrih in rudečih cvetic narejen narodno-slovenski pahalnik, tu se sveti od cvetic narejena zvezda itd. Vrhu tega pa je med drevesi razstavljenih v raznih podobah mnogo raznovrstnih redkih južnih cvetic in drevesec. Likajo se tudi mestni spomeniki, tako v prvi vrsti mestni vodnjak na Glavnem trgu, katerega je 1751. l. zdelal slavni umetnik Francesco Robba. Vodnjak ima jako lep basin, na katerem stoji piramida, okrog nje pa so od kararskega mramorja zdelani trije geniji, ki točijo vodo ter predstavljajo tri oddelke kranjske dežele Gorenjsko, Notranjsko in Dolenjsko. Navesti bi mogli še mnogo, mnogo lepih priprav, ako bi nam to prostor dopuščal.

Digitized by Google

Smelo trdimo, da odkar se narod slovenski čuti in zaveda svoje narodne individualnosti, še nikdar svoje ljubezni in svoje verne vdanosti do vladarske rodovine Habsburške ni kazal s takim radovoljnim navdušenjem, dobro vedoč, da baš cesar Franc Jožef I. mu je ustvaril vse pogoje lepšemu in vspešnejšemu razvoju te svoje individualnosti.

Dne 11. julija ob $^1/_2$ 4. uri popoludne bode prestopil presvetli cesar mejo kranjske dežele pri Trbovljah, kjer bo postavljen krasen slavolok. Letam ga bode pozdravil gospod deželni predsednik baron Winkler. Tisti trenutek, ko prestopi presvetli vladar mejo kranjske dežele, to je dne 11. julija ob $^1/_2$4. uri popoludne, bodo po ukazu g. knezoškofa dr. Krizostoma Pogačarja zapeli zvonovi po vseh farnih in podružnih cerkvah vse Kranjske ter zvonili bodo do 4. ure, tako da i zadnji ubogi pastir na visocih planinah zna, da je zdaj Nj. V. presvetli cesar in gospodar v Kranjski.

Na ljubljanskem južnem kolodvoru bodo pričakovali cesarja na peronu častna četa domačega polka barona Kuhna štev. 17 z zastavo in godbo, višji vojaški dostojanstveniki, g. deželni glavar grof Thurn z deželnimi odborniki gg. Dežmanom, Deteljo, Murnikom in dr. Vošnjakom, gospod knezoškof dr. Pogačar z duhovenstvom, gospodje deželni poslanci, gospod župan Peter Grasselli z mestnim zborom ljubljanskim. V prostoru pred peronom bode stalo 50 najlepših ljubljanskih deklet. Vse gospodične bodo oblečene jednako v rumenkasto-belih (crême) oblekah in v jednake barve klobukih, vsaka s svežim šopkom v roki; jedna izmed njih (gospodična Grasselljeva) pokloni cesarju tudi šopek cvetlic.

Cesar se bode potem med zvonenjem vseh zvonov in grmenjem topov na ljubljanskem Gradu odpeljal v mesto ljubljansko v svoje stanovišče in sicer v sledečem redu: v prvem vozu se vozi župan ljubljanski, takoj za županom Nj. V. presvetli cesar, za njim cesarsko dvorno spremstvo (nad 100 osob) in potem deželni glavar Kranjske grof Thurn z deželnim odborom. Ob cesti od železnice do deželnega dvora bodo delali špalir: mestne oborožene garde iz Novega Mesta, Kostanjevice in Krškega blizu 200 mož, ljubljanski in domžalski veterani vsi v uniformi nad 300 mož, „Sokol“ nad 100 mož, dijaki srednjih šol ljubljanskih, razna slovenska pevska in bralna društva nad 400 mož, nemški filharmonični pevci in telovadci kakih 100 mož, prostovoljna gasilna društva vse Kranjske kakih 300 mož, udje katoliško-rokodelskega, delavskega in obrtnega društva, vsi z znamenji, in kakih 200 najlepših in

Digitized by Google

največjih vojakov. Vsi zavodi in vsa društva to se ve da pridejo s svojimi zastavami. Za špalirjem bode na tisoče naroda, ki bode gotovo svojega preljubljenega vladarja navdušeno pozdravljal. Na več prostorih se bodo za gledalce postavili tudi odri.

Dne 11. julija ob 8. uri zvečer bo baklada in serenada raznih društev in došlih z dežele deputacij. Naročil je slavnostni odbor 1200 bakelj. Zastopanih bode pri serenadi nad 200 slovenskih pevcev z vse Kranjske, kateri bodo peli pod vodstvom gospoda Vojteha Valente cesarsko himno in slavnostno himno, katero je po besedah Simon Gregorčičevih zložil gospod F. S. Vilhar. Pevci filharmoničnega društva, katerih bode okoli 80, bodo peli tudi dve slavnostni pesni. Baklada bode velikanska, kajti udeležilo se bode iste gotovo nad 20.000 ljudij na raznih prostorih in vrhu tega šest godeb, namreč dve vojaški, (kajti jedna pride iz Celovca), godba novomeške garde, tržaška veteranska, litijska, ljubljanska godba prostovoljnega gasilnega društva. Sprevod se bode pomikal od južnega kolodvora po Dunajski cesti, Šelenburgovih ulicah, preko Kongresnega trga do deželnega dvora, in potem po Gosposkih ulicah mimo deželne hiše preko Turjaškega trga, kateri bo krasno po štirih velikanskih plinovih kandelabrih razsvetljen; dalje čez Breg, čez sv. Jakoba most in trg, čez Stari in Mestni trg na cesarja Jožefa trg, kjer se baklaši raznih društev pogasivši svoje baklje razido.

V četrtek 12. julija zjutraj ob 8. uri bode v stolni cerkvi sv. Nikolaja slovesna sv. maša, katero bode stregel z mnogim duhovenskim spremstvom premilostivi g. knezoškof dr. Pogačar sam. Presvetlemu cesarju bode v okrašni in lepo razsvetljeni stolni cerkvi pripravljen prostor pod novim in bogato zdelanim baldahinom, kjer ima sicer sedež gospod knezoškof dr. Pogačar. Tudi spremstvo presvetlega cesarja bode sedelo na odličnih navlašč pripravljenih posebnih prostorih. Pri sv. božji službi bodo navzočni tudi vsi cesarski in deželni uradi, vojaštvo, deželni zbor, mestni zastop i. t. d.

V cerkvi bodo podčastniki domačega polka baron Kuhn štev. 17 vzdržavali red. Pred cerkvijo pa bode stal bataljon domačega pehotnega polka baron Kuhn št. 17 z zastavo in godbo in ljubljanski veterani z zastavo in godbo. Premilostivi gospod knezoškof dr. Pogačar, v polnem ornatu in v spremstvu stolnega kapitla, župnijske duhovščine in gospodov bogoslovcev vzprejme presvetlega cesarja pri vratih stolne cerkve, pokloni mu „asperges“ in ko bode Nj. V. pri sv. Rešnjem Telesu odmolilo, stregla se bode slovesna velika sv. maša. V istem tre-

Digitized by Google

nutku, ko cesar zapusti svoje stanovišče v deželnem dvoru, zapeli bodo zvonovi vsega ljubljanskega mesta, oznanjujoč da se pelje presvetli vladar v stolno cerkev k božji službi; isto tako bodo zvonili, ko se vrne po maši v svoje stanovanje v deželni dvor. Pri sv. maši se bode pela slavnostna maša, katero je na novo zložil g. A. Förster. Glavne momente sv. maše bode pred cerkvijo postavljeno vojaštvo naznanjalo s strelom, kateremu bodo odgovarjali topovi na ljubljanskem Gradu.

Ob 10. uri dopoludne bode Nj. V. presvetli cesar vzprejemati začel razne poklanjajoče se mu deputacije. Prvi bode vzprejet kranjski deželni zbor. Deželni glavar grof Gustav Thurn bode o tej priliki Nj. Veličanstvu prebral najprej v slovenskem, potem v nemškem jeziku adreso deželnega zbora, katera se potem krasno zdelana izroči Nj. Veličanstvu. Na to pride na vrsto predstavljanje dvornih dostojanstvenikov, duhovščine, katero bode vodil milostivi g. knezoškof dr. Krizostom Pogačar, c. k. vojaštva, zastopnikov raznih mestnih zastopov, v prvi vrsti mestnega zbora ljubljanskega pod vodstvom župana P. Grassellija.

Popoludne ob 3. uri bode ogledoval cesar razne zavode.

Zvečer ob 8. uri bode slavnostna predstava v popolnoma obnovljenim in slovesno razsvetljenem gledališči. Peli bodo tam pevci ljubljanske čitalnice in filharmoničnega društva skupno cesarsko himno, najprej jedno kitico v slovenskem, drugo v nemškem jeziku. Pevcev bode skupno do 300.

Potem bodo slovenski pevci sami peli slavnostno pesen, katero je zložil g. S. Gregorčič, a uglasbil g. Fr. Grbec. Filharmoničnega društva pevci pa bodo peli svojo slavnostno nemško pesen. Predstavljale se bodo po jako odličnih osobah tudi tri žive podobe. Prva bode kazala, kako izroča cesar Rudolf na državnem zboru v Avgsburgu 27. dec. 1282. svojima sinovoma Albrehtu in Rudolfu vójvodino Avstrijsko, Kranjsko in Štajersko; druga kaže grofa Andreja Auersperga v bitki pri Sisku; tretja alegorična pa zvestobo in ljubezen kranjskega prebivalstva do presvetlega cesarja in Habsburške rodovine. Zanimljivo je, da bode v drugi podobi grofa Andreja Auersperga predstavljal potomec te rodovine gospod grof Alfonz Auersperg, c. kr. pomorski častnik v pokoji.

Cesar bode le nekoliko časa navzočen pri predstavi v gledališči, potem pa se bode vozil po mestu, da si ogleda razsvetljavo. Razsvetljava bode izredno krasna in veličastna in smelo trdimo, da Ljubljana še ni videla kaj jednacega. Vse prebivalstvo, od najbogatejšega do najubožnejšega meščana, dela velikanske priprave. Omenjamo le, kar smo dozdaj

Digitized by Google

mogli pozvedeti. Zvezdni drevored bode gotovo najkrasneje razsvetljen, kajti namesto zdanjih plinovih svetilnic bodo povsod gorele plinove bakije, vsa drevesa pa bodo prepreženа z dratom, na katerih bode obešeno na tisoči in tisoči balonov v raznih barvah, posebno lepo v sredi pred monumentom slavnega Radetzkega, kjer se bodo združili od vseh stranij baloni v lepo sestavljeno zvezdo.

Ob krajih drevoreda bodo postavljene v obilnem številu krasno razsvetljene tulpe v raznih barvah, tako da bode pogled na Zvezdo res čaroben, kakor ga more kazati le redko katero mesto v Avstriji, posebno če še dostavljamo, da bode obdan spomenik „Angelj miru“ na Kongresnem trgu od štirih velikih plinovih bakelj in da bode gledališče res izredno krasno razsvetljeno. Na gledališči se bosta kazali v plinovem ognji imeni presvetlega cesarja Franca Jožefa I. in presvetle cesarice Elizabete, nad obema imenoma dva svetla orla, a nadkrilujoč vse velika krona obstoječa od petnajstih zvezd, katera je vsaka sama že krasna, v skupnem svitu pa bode gotovo napravljala čaroben vtis.

Na Turjaškem trgu bode gorelo tudi mnogo plinovih bakelj in posebno lepo bode okrašena in razsvetljena stanovska hiša, kjer stanuje gospod deželni predsednik baron Winkler, kjer bodo imeli ministri Taaffe, Pino in Falkenhayn svoje stanovišče in kjer bode presvetli cesar vzprejemal deputacije in delil avdijence. Res morje lučic bode videti na poslopji mestnega magistrata, katerega vnanji zidovi vsi so prepreženi s plinovimi cevmi, iz katerih bode sijalo na tisoči in tisoči lučic. V sredini poslopja bode videti od plinovega ognja napravljeno ime presvetlega cesarja, nadkriljeno s krono; vrhu tega pa bode rotovško poslopje izredno lepo okrašeno z grbi, venci in zastavami.

Jako lepo razsvetljeno bode tudi poslopje g. Ferdinanda Mahra, kjer je znana kupčijska šola. V velikih črkah bode od plina kazala gaslo našega presvetlega cesarja: „Viribus unitis!“

Ravnotako se za razsvetljavo frančiškanske cerkve, cerkve sv. Nikolaja in ljubljanskega Grada delajo velike priprave.

Na vseh bribih in holmcih okrog Ljubljane, tudi na Krimu, isto tako na gorenjskih in kamniških gorah bodo goreli tisti večer v istini velikanski kresi.

Dné 13. julija ob 7. uri zjutraj bode presvetli cesar na Fužinah ogledal si v Ljubljani bivajoče vojaštvo. Ob 10. uri bodo splošne avdijence, potem od 3. ure počenši ogledovanje raznih zavodov.

Digitized by Google

Ob 4. popoludne se pelje presvetli vladar na strelišče ljubljanskih strelcev blizu Rosnic. Tam se bode nekoliko časa mudil in tudi streljal na lepo, v spomin šestoletnice umetniški zdelano tarčo, katera se bode s cesarskim strelom v društvu hranila v večni spomin. Od strelišča pa se pelje presvetli cesar k narodni veselici, katera se bode vršila na mestnih travnikih pod Turnom (Tivoli) in za katero se delajo velikanske priprave. Stavijo že zdaj lepe zgradbe od lesa, za katere je načrte zdelal dunajski arhitekt in slikar g. Bakalovič. Tu stoji v bližini Turnskega gradu krasni cesarski paviljon, iz katerega bode cesar ogledoval ljudsko veselico, lepa restavracija za kavo in slaščice blizu istega, salon za ples, potem prostorni paviljon za godbo in pevce, katerih bode slovenskih nad 200, dve kegljišči, strelišče, drogovi za telovadbo, poleg tega pa ima nakazano blizu 100 gostilničarjev in prodajalcev raznih stvarij svoje prostore. Pri narodni veselici bode sviralo šest godeb, pevci slovenski in filharmoničnega društva bodo peli, predstavljala pa se bode Nj. Veličanstvu tudi kmetska kranjska ženitev v lepih narodnih kostumih in napósled bode mimo cesarjevega paviljona sprevod, v katerem se bodo združili razna društva z zastavami in prebivalci iz vseh krajev Kranjske v svoji narodni noši. To bode res izredno lep sprevod, kakeršnega morebiti mnogo stoletij ne bode več videti. V tem sprevodu boš videl Krakovčana in Trnovčana ljubljanskega v stari, zdaj že redki noši, krepkega Gorenjca v lični obleki, belega Kranjca in Kočevarja v svojih kostumih. Postavljenih je tudi več plešišč, kjer se bode sukal Gorenjec z Dolenjko, Krakovčan z belo Kranjico, mestna gospodična z bohinjskim kmetom, Sokol, ljubljanski „turnar“ z Gorenjko, novomeški, krški ali kostanjeviški gardist z ljubljansko brhko Slovenko. To bode gotovo čarobna podoba, sestanek vse Kranjske, vse Slovenske, kajti i naših bratov s spodnje Štajerske, Goriške, Istre in Koroške ne bomo pogrešali v krogu veselih slovenskih državljanov, poklanjajočih se svojemu preljubljenemu vladarju. Zvečer v mraku bode velikanski ognjemet, ki bode kazal imena Nj. V. cesarja in cesarice, državni in kranjski grb itd.

Dne 14. julija zjutraj ob 6. uri bode presvetli cesar ogledal razne vojarne in vojaške zavode, tako bolnico, pokrito konjušnico itd. Ob 10. uri dopoludne se položi v navzočnosti Nj. Veličanstva in vseh dostojanstvenikov, društev in deputacij temeljni kamen novemu deželnemu muzeju „Rudolfinum“ ob Lattermanovem drevoredu in Tržaški cesti. Tu bode nagovoril cesarja deželni glavar grof Thurn in prvosednik kranjske hranilnice g. Aleksander Dreo, gospod knezoškof ljubljanski pa bode temeljni kamen

Digitized by Google

blagoslovil. Potem bodo peli pevci slavnostno himno, vsa društva in deputacije s svojimi zastavami pa bodo defilirale pred Nj. Veličanstvom. Popoludne bode ogledaval cesar od 3. ure počenši zopet razne zavode in naprave. Obiskal bode, kolikor se do zdaj zna, c. kr. veliko realko in gimnazijo in mestno ljudsko šolo na Cojzovem Grabnu, razne cerkve, kaznilnico na Gradu, hiralnico sv. Jožefa, Lichtenturnov zavod za sirote deklice in Vincencijev zavod za sirote dečke, tobačno glavno fabriko, ki bode v ta namen izredno lepo, samo s tobačnim perjem okrašena, in kjer bodo vse delavke čedno oblečene, s šopki v rokah čakale presvetlega cesarja, jedna pa mu bode v narodni kranjski obleki poklonila šopek cvetlic. Obiskal bode tudi Tschinklovo kanditno fabriko in Samassovo c. kr. zvonarno in fabriko za brizgalnice. Za bivanja Nj. Veličanstva v Ljubljani bode tudi razstava goveje živine in poljedelskega orodja na mestnem travniku blizu Koslerjeve pivovarne. Za to razstavo so obširne zgradbe že postavljene. V poslopji c. kr. velike realke v prvem nadstropji pa bode razstava domačih kranjskih zdelkov, starinskih stvarij in prehistoričnih najdeb z ljubljanskega barja in z Vač, kjer so se zadnja leta našle imenitne prazgodovinske stvari. Ta razstava bode jako bogata, posebno ker je v njo poslal g. Strahl iz Stare Loke najlepše komade svoje krasne zbirke in so po posredovanji gospoda knezoškofa cerkveni predstojniki doposlali jako lepe cerkvene starine. A ponašati se bode mogla Kranjska tudi z vezilnimi zdelki idrijskimi, s slamnatimi zdelki domžalskimi, in tudi Ribničanje bodo poslali lepe zdelke svoje domače obrtnije. Sploh se mora trditi, da bode v tej razstavi videti vse, kar Kranjska lepega hrani od starih dob in kar zdeluje lepega in koristnega nje prebivalstvo v sedanjem času.

V nedeljo 15. julija se pelje presvetli cesar iz Ljubljane v Logatec in od tam v Idrijo, kjer si ogleda v ta namen krasno razsvetljeni rudnik. Iz Idrije se pelje preko Logatca ob $3^1/_4$. v Postojno in tam obišče postojinsko jamo. Otvoril se bode o tej priliki v krasno razsvetljen jami posebni, še le pred kratkim najdeni novi oddelek te čudovite jame, kateri bode krščen z imenom presvetlega vladarja v spomin šeststoletnice. V Logatci, v Idriji in Postojini se narod pripravlja dostojno vzprejeti in pozdraviti svojega vladarja.

Ob $5^1/_2$. ure popoludne se vrne cesar v Ljubljano, kamor dospe ob $7^1/_2$. uri.

V ponedeljek 16. julija zjutraj ob 7. uri se odpelje cesar v Kamnik, kjer si ogleda cesarsko tovarno za smodnik; ob 11. uri pa preko Crk-

Digitized by Google

ljan v Kranj, kjer se bode mudil od $1^1/_4$. do $1^3/_4$. in si ogledal cerkev, šolo i. t. d. Tudi iz Kamnika in Kranja se nam poroča, da je ondu vse na nogah in da se za dohod cesarjev delajo velike priprave. Iz Kranja se odpelje preko Radovljice v Lesce in od tod v Begunje, kjer bode ogledal žensko kaznilnico, iz Begunj pa v Bled. Tu bode presvetlega cesarja pri slavoloku pozdravil blejski župan gospod Wester. Stanoval bode cesar v Mallnerjevem hotelu. Zvečer bode razsvetljava jezera, lepa, kakeršne dozdaj še nihče ni doživel. Svirala bode po jezeru se vozeča vojaška godba iz Ljubljane in zažgal se bode ognjemet, ki stoji do 1200 gld. Povsod po hribih okrog Bleda, tudi na Triglavu in Stolu, pa bodo goreli velikanski kresi. V torek 17. julija ob $5^1/_2$. uri zjutraj se vrne presvetli cesar preko Trbiža v Ischl.

Mi želimo iz vsega srca, da bi osrečujoče navzočnosti Nj. Veličanstva na Kranjskem ne kalila niti najmanjša, bodisi vremenska, bodisi drugačna neugodnost, in da bi presvetli cesar in gospodar iz bele Ljubljane in lepe Kranjske nesel s seboj živo preverjenje, da v vsej mogočni Avstriji nima naroda, ki bi mu bil verneje vdan, nego mu je vselej in vsak čas v sreči in nesreči zvesti narod slovenski! A. A.

Slovenski glasnik.

Nove knjige slovenske. Habsburški rod. Spomenica, da je minilo 600 let, kar je Kranjska in Štirska združena s preslavno Habsburško vladajočo rodovino. Slovenskej mladini sestavil Ivan Tomšič, učitelj na c. kr. vadnici v Ljubljani. Natisnil in založil Karl Rauch na Dunaji 1883, 16, 31 str. Ta dobro sestavljena in prijetno pisana patrijotična knjižica je olepšana s podobami Habsburškega gradu, cesarja Rudolfa I., Albrehta I., Maksa I., Ferdinanda I., Leopolda I., Marije Terezije, Jožefa II., Franca I., Franca Jožefa I. in cesarjeviča Rudolfa ter stoji s pošto po 12 kr. izvod. 50 iztisov stoji po 4 gld. 50 kr., 100 iztisov 8 gld. in 1000 iztisov 60 gld. Opozorujemo nánjo osobito vsa šolska oblastva po Slovenskem. Dozdaj se je je poprodalo že 10.000 iztisov in pripravlja se drugo izdanje. —

V gorskem zakotji. Povest. Spisal Anton Koder. To povest obseza 4. snopič Krajčeve „Narodne biblioteke“, katero svojim čitateljem spodobno priporočamo.

Digitized by Google

Spisi Krištofa Šmida IV. in V. zvezek, v 8, prvi ima 51, drugi 80 str. Tiskal in založil J Krajec v Novem Mestu 1883. Cena posamičnim zvezkom mehko vezanim po 30, trdo vezanim po 40, lično v platno vezanim po 70 kr. IV. zvezek obseza povesti Kanarček, Kresnica, Kapelica v gozdu. Vse tri je poslovenil p. Hugolin Sattner; V. zvezek pa priobčuje povesti Slavček in Nema deklica v prevodu p. Florentina Hrovata. Priporočamo to zbirko vsem šolskim knjižnicam in vsem slovenskim rodbinam Šmidove povesti so naši mladini še vedno izvrstno berilo!

Postava od dne 29. aprila 1873. l., potem od 9. marcija 1879. l. in od 2. maja 1883 l., (t. j. šolski zakon) se dobiva pri R. Milici v Ljubljani v posamičnih iztisih po 5, vsi trije zakoni skupaj trdo vezani pa po 15 kr.

Slovenske muzikalije. Prišla je na svetlo skladba: Šolska mladina o šeststoletnici presvetle cesarske rodovine Habsburške na Kranjskem. Besede A. Praprotnika; uglasbil L. Belar. Natisnil in založil R. Milic v Ljubljani 1883, iztis po 4 kr., 100 iztisov po 3 gld. 50 kr. — Dalje: Kranjska z Avstrijo. Slovenska himna v slavo šeststoletni zvezi vojvodine Kranjske s presvetlo hišo Habsburško. Besede M. Markiča uglasbil Ant. Förster, založil R. Milic, iztis z „Avstrijsko himno“ vred po 5 kr., 100 iztisov po 4 gld.

G. Janez Wolf, znani naš slikar slovenski je ravno kar na vnanjem zidu stolne cerkve sv. Nikolaja v Ljubljani zvršil al fresco sliko Marijinega oznanjenja na mestu, kjer je l. 1703 jednako podobo naslikal slavni Julij Quaglio, čigar freske se še vidijo v stolni cerkvi. G. Wolf je svojo sliko tako umetniški dovršeno po Quaglijevi ponaredil, da smo čuli nekega umetnostnega znalca trditi: „Tukaj nihče ne bode pogrešal — Quaglija.“

Preširnov spomenik na Bledu. Po naporu g. dr. Alfonza Mošeta je literarno-zabavni klub v Ljubljani Preširnu postavil mal spomenik na Bledu. Spomenik, 2m 25cm visoka piramida od repentaborskega marmorja, bode stal na farovškem svetu v rogovili, kjer se cesta držeča okoli jezera, loči od ceste, ki drži v Grad. Spomenik ima ta napis:

Preširnu
literarno-zabavni klub v Ljubljani.
1883.

Na desni strani:

Vremena bodo Kranjcem se zjasnile,
Jim milše zvezde kakor zdaj sijale.

Na levi strani:

Dežela kranjska nima lepš'ya kraja
Ko je z okol'co ta, podoba raja.

Zadaj:

Narveč svetá otrokom sliši Slave!

Spomenik je prav lično naredil g. kamenár V. Čamernik in okrog njega bode g. Ermacora napravil lepe nasade. Odkril se bode slovesno, a z ozirom na veliko patrijotično slavnost meseca julija brez posebnega šuma dné 9. t. m.

Do zdaj neznana knjiga Trubarjeva se je našla letošnjo pomlad v vseučiliški knjižnici v Gradci. Naslov jej je CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA. ENA PRIDIGA OD STAROsti te praue inu kriue Vere, Kerstzhouane, Mashouane, zhestzhena tih Suetnikou, od Cerkounih inu domazhih Boshyh slushbi. Is S.

Digitized by Google

Piſma, ſtarih Cronik inu Vuzhenikov vkupe sbraua. Ta mahina Agenda, Otrozhie Molitue, skuſi Primosha Truberia. 1. Pet. 3. Sitis parati ad reſpondendum cui libet petenti rationem eius ſpei, quae in vobis est. Catechiſmus mit deß Herrn Brentij vnd M. C. Viſchers außlegung, ein Predig vom Vrſprung vnd Alter deß rechten vnd falſchen Glaubens vnd Gottesdienſts. Die Haußtaffel, vnd die kleine Agenda. V TIBINGI, M. D. LXXV.

Te knjige Trubarjeve do zdaj ni omenjala še nobena biblijografija in da sploh nihče ni znal zánjo, uzrok je deloma tudi ta, da v graški vseučiliški biblijoteki med starimi knjigami ležeč ni bila zapisana v nobenem katalogu. Zdaj ima signaturo 115/97 G. Natisnena je lepo, na čednem papirji ter šteje v osmerki 532 stranij. Ne gledé na to, da je ta knjiga kakor sploh vsak spis Trubarjev, silno imenitna v jezikovnem oziru, prezanimljiva je tudi za tega delj, ker nam Trubar v nemškem predgovoru pripoveduje o do zdaj po polnem neznanem katoliškem pisatelji slovenskem, pišoč, da so l. 1574. „in Windischer Sprach“ izdali jezuitje „ein newen Jesuitischen Catechismum“ pod naslovom: „Compendium Catechismi Catholici in Slauonica lingua, per Quaestiones, in gratiam Catholicę iuuentutis propositum. Per fratrem Leonhardum Pachenekerum, professum ac Sacerdotem coenobij Victoriensis almi Cistiriensis ordinis, Graecij Styrię Metropoli, apud Zachariam Barthschium, Anno 1574. To tedaj bi bila prva tiskana katoliška knjiga slovenska in prvi katoliški pisatelj slovenski! — Pod slovenskim predgovorom se Trubar podpisuje: „Primosh Trubar, Rastzhizher, Crainez“. Tudi interesantne biografične črtice nam Truber podaje v tej knjigi; tako n. pr. piše na 267. strani: „Mui Ozha, kadar ie na Rashici S. Jerneia zehmoshter bil, ie bil puſtil to Cerkou vſo enimu Crouashkimu Malariu malati. Ta ie tim Suetnikom, ſuſeb tim Jogrom velike brade inu Moſtazhe po Tursku inu Crouashku namalal. Natu ſo vtim 1528. leitu, ty Turki prishli, to Cerkou feshgali inu S. Jernea Pilda vkori, kir nei mogel ſgoreti, roke odbili, Ozhi isteknili, inu tu Malane ie vſe prozh palu, timu Malariu, ie bil mui Ozha dal, duaiffeti Vogerskih Slatih. Te ifte bi bil bule nalushil, de bi bil ene shtiri Voli kupel. inu tim bofim ſofedom dal, de bi shnimi bili Orali, ſuie Otroke shiuili.“ V „Regishtru“ na 525. strani pa čitamo: „Truberieu Ozha Mihel Truber Zimmermann malnar, ie S. Jerneia Cerkou na Raftfizhi nepridnu puſtil malati.“ Toliko za danes o tej krasni bibliografični najdbi. Prihodnjič obširneje.

Prilog k slovenski bibliografiji. Passion, to je, popisuvanje terplenja Jesusa Kristusa gospoda nashiga koker je taistega Sveti Mateush evangelist popisau. Katiri ſe poje na Zvetno Nedello. V' Terstu 1805. V' Ceſſarſki Kralevſki Prefrajani Stifkarnizi Poglavarſki. 12°, 12 str. Tak naslov ima knjižica, nahajajoča se v biblijoteki osrednjega semenišča goriškega, vezana z drugimi nemškimi in nekaterimi hrvaškimi brošuricami vred. V Šafařikovi „Geschichte der slovenischen Literatur“ se ne nahaja, tedaj gotovo tudi pisatelj zgodovine Čop ni vedel za njo, ker drugače navaja vsako še tako majhno knjižico. Pravopis je tukaj prava zmešnjava, posebno sikavce in šumevce prestavljalec meša med seboj Tako mu je za s: ſ s, ali ſs; za š piše: ſh, ſsh; za z: s in ſ; za ž: sh; za naš sedanji c ima on: z, in za č: zh. Besede piše v sredi stavka z veliko ali malo začetno črko, n. pr. krifhan, krishan in Krifhan; tudi druzih

Digitized by Google

nedoslednostij je dosti, tako skoraj vedno v sredi in na konci besedi v namesto l, končnico uv ali ev za il in el, n. pr. odgovoruv, sazhev, satajuv, pernefsuv, pregrefhuv itd. V mnogih besedah namesto i piše y, n. pr. Ony, le-ty, bily, nyva, trykrat, islyla, spomynu, pyti itd. Predloge s, z, k in v piše sedaj tako, sedaj zopet z opuščajem, n. pr. s'shovzham, v'oblakih, k'njim, s Jesufam; za končnico srednjega spola o piše skoraj vedno u, n. pr. sa vuhu (byli), bilú snalu dragú prodati, enu dobru delu, refnizhnu; dalje mu rabi člen, kmalu piše iga, potem zopet ega, n. pr. le-tiga pravizhnega. V mestniku pa piše včasih tudi i, n. pr. v'templi, po zelim Svejti; velevnik glagola gledati piše ględaj, ględajte; razločuje čveteri e, piše é, è ę in ę, n. pr.: na défsnizi, med ufêmi, tèrſt, vęjm, Nęba, trydefsęt Jęsufa, kęr, katęri vejdov, (vedel) sazhęv, imęli, frębèrnikov; od nom. kri ali krv ima gen. kryvi in instr. nad kryvjo in še mnogo druzih posebnosti, pa tudi nepravilnosti.

Knjižica je poslovenjena po latinskem izvirniku in sicer po misalu, ker ima vselej, kadar se začenja nov oddelek, spredaj ravno take rudeče črke, kakor stoje navadno v misalu. Poslovenjena je bila knjižica za take župnije, kjer je bila navada, da so duhovniki, ali če teh ni bilo dosti, drugi možje ali fantje v cerkvi peli pasijon ali trplenje v slovenskem jeziku, kar je bil morebiti še majhen ostanek nekdanje slovanske liturgije na Krasu. —č.

G. Andrej Bella je Gregorčičeve „Tri lipe“ prevel na slovaški jezik. Mera v prevodu je druga, nego v izvirni pesni, to pa za tega delj, ker Slovaki ne razbijo jambov ampak le trohaje. G. Andrej Bella je v slovaški literaturi dobro znan pesnik. Mnogo njegovih pesnij je bilo objavljenih v slovaškem „Orlu“, v „Pohladyh“ in druzih časnikih. Leta 1880. je izdal nekaj svojih pesnij z napisom: „Piesne Andreja Bellu. Budapest 1880. Kako ceni slovaški svet tega svojega pesnika, najboljši je dokaz ta, da so se njegove pesni do zadnjega izvoda (knjiga se je tiskala v 400 izvodih) razpečale v štirih tednih, kar je gotovo nenadno v Slovakih. Zanimljivo je tudi to, da so neki krogi njegove pesni ravno tako kritizirali, kakor našega Gregorčiča, kajti tudi g. Bella je duhovnik, vojaški pastor. Pesnik posnema sosebno narodno pesen; zato so se pa tudi njegove pesni tako priljubile Slovakom, da že nekatere prepevajo. „Ruch“ omenjajoč te pesni piše tako (1880 st. 19): „Ma talent i vkus basnicky — necht ma i dosti odvachy bráti se svou cestou.“ — G. Bella, ki je zadnje čase bival v Gradci, prestavljen je zdaj v Prago. V Gradci je mnogo občeval z ondotnimi Slovenci. Preložil je ta čas na slovaški jezik Jurčičevega „Sosedovega sina“, „Pravdo med bratoma“, a zdaj se hoče lotiti še „Desetega brata“. A. H.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Ljubljanski ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. avgusta 1883. Štev. 8.

Slovenija svojemu cesarju.

(11. do 17. julija 1883.)

1.

Zapustil zlati si prestol
In svetlo stolno mesto,
Na Savski svet si stopil dol
Med ljudstvo svoje zvesto.
Pozdravljen sredi naših trat,
Oj svetli car, oj mili car,
Pozdravljen nam stotisočkrat,
Naš oče in vladar!
Pozdravlja stari Te Triglav,
Pozdravlja bistra Sava;
On ded pravičen, čvrst in zdrav,
In ona živa, zdrava.
Pozdravlja Te,
Proslavlja Te
Triglava siva glava,
In hči mu, bistra Sava.
Pozdravljen sredi naših trat,
Pozdravljen car stotisočkrat.
Tvoj ded od nas zdaj šeststo let
Prejel je vlast ta krasni svèt;
In te mogočne, svete zveze
Razdrle niso viher jeze,
Razràhljal ni je časov tek,
Le krèpčal jo je vek na vek!
Pač mnog je ljut vihar divjàl
Po poljih naše domovine;
A narod naš ni trepetàl,
Ni v vérnosti omahovàl
Do carske rodovine.

Digitized by Google

Le prašaj gôre, dole, griče,
Zvestobe naše vsi so priče;
Glej mesto, grad in trg in vas —
Povsodi vdanosti dokaz!
Poglej na davna polja bôjna,
Viharna nekdaj, zdaj pokojna, —
Na dnu krvavih teh grobov
Krdela hrabra spé nebrojna,
To čete Slave so sinov!
Za dede Tvoje in očete
So lile kri te hrabre čete!
Pač so zasuli dede v grobe,
A njih krepost zamrla ni;
Njih hrábrosti in njih zvestobe
Ponosni dédiči smo mi.
Le glej bojišča naših dnij,
Tam zá Te mi smo lili kri!
Ta krasni svet, ta vrli rod
Pač zlate vreden je usode;
Od Tebe, carski naš gospod,
Naš rod naj zlate dni dobode!
Zaupno kot na dede ded,
Na Té mi vpiramo pogled:
Osreči, mili car, osreči,
Naš národ Te srčnó ljubeči;
Da srečen rod naš in naš svet
Slavil Te bo še poznih let.
A mi Ti zdaj prisegujemo,
Da zá Te radi žrtvujemo
Blago in kri.
Če vstane kje vihar srdit,
Le naj hrumi, le naj besni,
Rešilen meč, branilen ščit
Ti bomo mi.
Srčnó mi planemo na boj
In zmanemo sovražni roj
Pojoč sred bojnega viharja:
Bog živi dom, Bog živi carja!

2.

Privreli, oj bratje, ste semkaj vesélo,
Da skupno prerédek praznujemo god,
Ko nas obiskuje in našo deželo
Dobrótni naš oče, cesarski gospod.
Prišlí ste se klanjat cesarju—očetu,
Ki blag je gospôdi, a boljši še kmetu!

Digitized by Google

Vladarjev je mnogo na zêmlji prostráni,
Od našega vender milejšega ní,
In Njemu vsi národi zvesto so vdani,
A vender od nas mu zvestejšega ní!
Godújmo tedaj o Njegovem prihodi,
Ki srčno nas ljubi, očetovsko vodi!

A kakor smo dánes v veselji jedini,
Jedini bodímo povsod in vsegdár,
Jedini in zložni v korist domovini,
Jedini za sleherno vzvišeno stvar'
Ta misel na veke nas mora vodíti,
In s tem mi pozdravljeni, gostje častiti!

3.

Očétov carskih slavni sin,
Dedič njih kron in njih vrlín,
Oj cár države neizmérne,
Vladár mogočnih Tí dežél,
Vodník neštétih Tí krdél,
Vladár in oče Kranje vérne,
Pozdravljen bodi nam gorkó,
Pozdravljen bodi tu srčnó,
Ponósna in junaška Kranja,
Z ljubečim srcem se Ti klanja! —
Država Tvoja je prostrana,
A večje Tvoje je srcé;
Za ljudstva vsa, ki v skrb Ti dana,
Občutke v njem gojíš gorké,
Kot oče vladaš nad rodóvi,
A ti so zvesti Ti sinóvi!
Sinóve té kot ravnopravne
In polnoletne si prozvál,
Pravice ustavne in naravne
In národne si jim podál.
Nam tudi zlati zor vstajenja
Pod žezlom Tvojim sinil je,
In žár veselega življenja
Slovenski svet prošinil je!
Kakó bi pač naš rod vesél
Očeta — Tebe ne vzprijél?
Navdušeno Te v svoji sredi,
Oj mili car, pozdravljamo,
Ognjeno v materni besedi
Srcá Ti čute javljamo:
Bog živi, carski Te gospód,
Na vék carúj Tvoj slavni ród!

S. Gregorčič.

Digitized by Google

4.

Pozdravljen, svetli car, v Ljubljani beli!
Slovenija se klanja pred Teboj;
Sinovi moji, glej, so prihiteli
Od vseh stranij, obhajat príhod Tvoj:
Obličje gledat svojega cesarja,
Ki ž njega sveti milosti jim zarja.

Iz zíbelke je dete vzela mati,
V naročji ž njim gre, kamor vsi gredó;
Doma ne more starček sam ostati,
Popotni les je v súho vzel rokó:
Iz mest, vasij, iz zadnje gorske koče
Prišlo je vse, pozdravit Tebe, oče!

Oj, v milosti, gospod, ozrì se nanje!
Zamakneni pred Tábo, glej, stojé;
Kar vidijo, lepé se zdé jim sanje,
Otročje se raduje njih srcé:
A ko se jim veselje v glas izlije,
Bobnečih topov z grada grom prevpije.

Dovolj po poti videl si bleščobe,
Zlatá, srebrá se malo vidi tód;
Ljubezni več, izkušene zvestobe
Zastonj iskal bi, reči smem, drugód:
Okó pri nas ne najde mnogo paše,
A vender malo ní bogastvo naše.

Glej, zdravih, krepkih udov Tvoj Slovén je.
V jeklenih prsih biva mu pogúm;
Z obličja sije staro mu poštenje,
Iz bistrega očesa bliska um:
Cesarja ljubi, ljubi dom svoj mili,
Stoji, ne gane se v viharni sili.

Stoletij šest je slavni hiši Tvoji
O jasni, hudi uri bil udán;
Tih v miru oratár, v kravem boji
Vihtil je bridki moč nestrahován.
Stoletij šest, naš cesar, dolga doba!
Slovencu ni omahnila zvestoba.

Spomin hvaležen dedom Tvojim hrani,
A káko Tebi hvalo je dolžán!

Digitized by Google

Ti si mu v noči zapovedal: Vstani!
In nov Slovencu je zasijal dan.
Ti dal si nam, da smo še med narodi,
Za tó Ti večna čast in hvala bodi.

Ti dal si, da z domačo govorico
Slovén pozdravlja Tebe, svetli car!
Ti dal nazaj si staro mu pravico,
Da bode v hiši svoji gospodar:
Da se mu ne teptá in zasmehuje,
Kar drágo mu, kar svéto imenuje.

Pravico si zapisal na zastavo,
Ki krepko Tvoja roka jo drží;
Mir svojim zapovedal si in spravo,
Jednako vse jih, oče, ljubiš Tí.
Vesel Sloven besedo Tvojo čuje:
Naródu národ naj ne gospoduje! —

Molčite vi, ki zlobno govorite:
Svobôde zlate vreden ní Slovan!
Molčite in sramotno odstopite,
Minil gospostva vašega je dan!
Nikomur noče več Slovan služiti,
A bratu brat pošteno hoče biti.

O ne poslušaj, car, njih svetovanja!
Ni res, kar v jezi svoji govoré;
Slovan soseda, brata ne preganja,
Dovolj krivice sam užil je že.
Kroták Slován je, rahel, milo sodi,
Mir, brátovstvo oznanja med naródi.

Zaupaj, oče, nam, in mir in sprava
V dežele pride in ljubezni žar;
Hvaležnost ljudstev bó in večna slava
Plačilo tvoje, modri gospodar:
Ne pridi, a če pride tuja sila,
Ob prsi zveste bode se zdrobila — —

Slovani smo in zvesti Avstrijani!
Prisego čuj Slovencev svojih, car!
Svoj rod Slovan in ž njim cesarja brani,
Ne izneveri njima se nikdár!
Glas kakor grom odmevaj od Triglava:
Bog živi našega cesarja! — Slava!

J. Stritar.

Digitized by Google

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

Deseto poglavje.

(Dalje.)

Hrast je bil krenil po stranski stezi proti Borji ter meril urnih nog svoj pot.

Pa ne dolgo, kajti na krat je obstal, pobrskal s palico po listji kraj steze ter zamišljeno zrl pred se.

„Naj velja, kar hoče!“ dejal je čez nekoliko trenutkov poluglasno, udaril s palico po bližnjih vejah ter se obrnil povprek čez goščo na stran, kjer je stala Medenova pristava.

Ugibal in sodil je početkom skoro hladnokrvno, akoravno mu je srce nemirno bilo ter mu kri kipela v glavo.

„Spoznala me je, spoznala! To je gotovo!“ govoril je poluglasno sam s seboj; „in vznemirilo jo je to spoznanje. Samote si bo želela, in ven, ven na prosto bo šla, ven na zrak, kakor jaz! Jaz? Haha, bedasto!“

Rekoč je mahal po praproti in robidovji. A korakal je le dalje.

„In kam pojde? Gori v bukovje, kakor navadno. Govoriti moram ž njo! Pa kaj? Kaj poreče ona? Ah, stresnilo jo je, ko me je videla — in kako lepa je, kako krasna — ah —“

Obstati je moral; steza, po kateri je stopal kvišku proti grebenu, bila je strma in preprečena z debelimi koreninami, on pa je bil že silno zasopen. Temno je tudi postajalo in v dolino še ni bilo mesečnih žarkov.

„Kaj poreče?“ premišljeval je v novič. „Bežala bo, — ne, ne, pa niti pogledala me ne bode, nego morda — z zaničevanjem! Ah, — kaj zaničevanje! Kaj besede! Ljubi me pa vender še. Bode li tega hromega starca ljubila? Nocoj je prilika govoriti ž njo, torej le dalje!“

Digitized by Google

Ves razvnet in skoro besen je bil v svoji strasti, in to tem bolj, čim više je prihajal in čim bolj se je spehal po strmi stezi. Zato tudi hladnega, pametnega sklepa in presojevanja ni bil več zmožen.

Vsegdar se bodemo motili, ako mislimo, da je stara nekdanja strast in ljubezen na veke pokopana, ako smo jej tudi v mrzli uri dali slovo ter novi ljubezni odprli dušek, katera ono izključuje; bodimo tudi še tako srečni, naj nam polni nova ljubav vso dušo, vse dejanje, vse življenje: nikdar nismo gotovi, da se stara ljubezenska strast ne povrne z dvojno elementarno silo ter ne podere in ne razruši vseh močnih in lehkih spon, v katere nas je že poznejša uklenila.

Taka se je godila nocoj tudi z doktorjem. Jedin spogled s to krasno ženo, katero je nekdaj imenoval svojo ljubo, jedino to nemo srečanje mu je navdalo dušo z nepoznano, z neznosno strastjo, kateri bi bil zdaj, nocojšnji večer vse žrtvoval.

Elze se je spomnil jeden trenutek! Pa niti otresti se mu ni bilo treba tega spomina. Je li bil vezan na njo? Mu je li kaj obljubila? In če jej je on dejal, da jo ljubi, — mu je li ona tudi to zatrdila? Torej proč ž njo!

Zdaj je stal ves upehan, razburjen in skoro tresoč se na vrhu grebena. Ravno tu ni bilo drevja, in hladna večerna sapa mu je pihala v vroče lice. Nebo je bilo jasno, in mesec, ki je stal že visoko, srebril je bele breze, rastoče po bregu pod robom.

Kaka dva streljaja nazaj se je blesketalo izza drevja ozidje Medenove pristave, nekoliko korakov pred doktorjem pa je stal mal temen log debelih bukev.

Tja je bil Hrast namenjen.

Zasopel je trikrat globoko, da umiri srce, ki mu je skoro na glas bílo, ter šel naglimi koraki proti logu.

Debela, kamenita miza je stala pod dvema košatima drevesoma in nekoliko surovo tesanih klopij okrog nje; a žive duše ni bilo blizu.

„Ni je še!“ šepetal je Hrast ter sédel na klop tako, da je zrl na jasno obsevano stezo proti gradu. „Priti pa mora, — mora — mora!“

Zadrževal je sapo, da bi čul korake prej, nego da ugleda prihajajočo. Pa zastonj! Okrog njega po travi, po grmovji so cvrčali in škripali murni, kobilice in drugi mrčes, v samotni dolini pod njim pa so skovikale v jedno mer mlade sove. Druzega glasu ni bilo čuti.

Digitized by Google

Tam daleč pod Drenovskim gradom so zaukali čez dolgo časa grajski hlapci in kmalu potem je čul doktor glas borjanske ure: bíla je deset.

„Ne bo je, ne bo je!“ hitel je sam pri sebi; „a če nocoj ne, pa jutri, pa drugokrat!“

Odšel je počasi, postal še dvakrat, in jedenkrat se vrnil celo nekoliko korakov nazaj, ker se mu je zdelo, da je čul glas stopinje; pa zaman.

Ko je šel naglo s povešeno glavo proti Borji, bilo mu je v mislih jedino: „Jutri, pojuteršnjem — jedenkrat gotovo!“

Jednajsto poglavje.

Kresni večer se je bližal in le-ta je bil našim Barjanom jeden najvažnejših vsega leta. Kajti vsi tržni odličnjaki in naši znani sosedje iz okolice so se zbirali ta večer s svojimi družinami vred na holmu blizu Medenovega posestva, na čigar golem vrhu so zakurili vsako leto velikansk kres. Megla, ki je bil glavni reditelj te veselice, preskrbel je umeteljni ogenj in rakete, katere je se ve da sam prižigal in izpuščal v zrak; oženjeni gospodje so skrbeli za mrzla jedila, neoženjeni so pa kupili vsako leto debelega janjca, katerega je davkarski sluga umetno pri kresnem ognji na dolgem lesenem drogu pekel; vsi skupaj pa so zložili novce ter kupili vedro vina ali še več, — po zmožnosti in potrebi.

Prav vesel je bil ta večer, in da niso pogrešali niti pevcev niti godbe — v sili jedne harmonike, — za to je skrbel zopet Megla.

Tudi letos je že ves teden prej letal od jednega do druzega z vpisno polo ter nabiral novce, naročal to in ono ter časi govoreč o onih, kateri so bili že obljubili, da se udeležé veselice, migal jako skrivnostno z ramami.

K doktorju je prišel stoprav dva dni pred kresom. Tega se je bila, kakor vselej po jednacih viharjih, polastila navadna reakcija, in od onega večera navzlic tedanji trdni nameri ni bil še blizu Medenove pristave. Na Drenovo pa tudi ni šel.

Dopoludne se je v prostih urah posmehoval samemu sebi, popoludne po dokaj obilem obedu pri izpraznjeni butelji pikrega terana so ga obhajale redno romantične misli, in udal bi se jim bil gotovo ter šel ven, tja ven proti znanemu logu, ko bi bilo vsaj že — mračno. A do tja je bilo še mnogo ur in suhi pravni spisi, katere je študiral,

Digitized by Google

zadušili so vso romantiko. Zvečer je zatorej redno — mesto na levo iz trga, — krenil na desno v gostilno.

Kakor ga poznamo do zdaj, tega našega junaka, ne moremo se čuditi takim izpremembam.

Megla ga je počastil torej še le predzadnji dan pred veselico s svojo vpisno polo.

„Krasno bode letos, gospod doktor!“ hitel je neutrudljivi aranžér; „vse se bode udeležilo, trg in okolica. Rakete so izborne, po goldinarji sem jih plačal!“

Hrasta je malo neprijetno dirnilo, ko je oni imenoval okolico. Spomnil se je Boletovih in Elze, katero je bil toliko časa brez izgovora zanemaril.

„Kdo bo prišel iz okolice?“ vpraša potem radovedno.

„I no! Meden, Boletovi, potem oni iz Predvora, založka gospoda, — ali ni to dovelj?“

„Dovelj pač! A ti pridejo vsako leto; torej letos ne bo nič lepše, nego druga leta,“ smeje se doktor. Pri tem je izročil Megli svoj donesek za vino in pivo.

„Mislite?“ deje oni skrivnostno.

„A se ve da!“ posmehuje se Hrast; „Vaših raket sem pozabil, in morda ste mesto jedne harmonike naročilili štiri!“

„Ne, ne tako! Vedite gospod doktor, nikomur še nisem povedal, pa nekaj sem vender dobro naredil. To me bodo zavidali naši gospodje; morda še celo Vi?“

„Kaj vraga!“ kliče Hrast; neka slutnja se ga je bila polastila.

„Pri Boletovih sem bil včeraj!“

„A—a!“

„In tam sem dobil ono krasno gospo z Medenove pristave, —“

„Kaj — Ilovsko?“ zakliče doktor ter plane s stola.

„Glejte, glejte! Saj sem pravil, da me boste zavidali. Ime že dalje poznate nego jaz!“

„Ne, ne, začudil sem se le, kako srečo imate Vi glede novih znanstev!“ reče zopet doktor navidezno mirno; utripalo je pa vender vse po njem.

„Torej kaj ste opravili tam pri Boletovih?“ nadaljuje ter sede zopet k mizi.

„Vse sem povabil, tudi to krasno tujko, in na daljše prigovarjanje — vedite, jaz znam govoriti, kadar hočem — obljubila je, da pride z Boleško k našemu kresu. Soprog njen pa ne more.“

Digitized by Google

„No, no! Čestitam Vam!“

„Pa to je še skrivnost. Samo Vam sem jo razodel, torej prosim, molčite do tedaj!“

„Da jo Vi pripeljete zmagonosno v našo družbo!“ deje Hrast porogljivo. „Ne bojte se, da bi izdajal Vašo skrivnost. Molčal bom, ko zid.“

Megla se je odpravljal.

„Stojte malo!“ oglasi se Hrast še jeden pot; „povejte mi, kako je prišla ona tujka k Boletovim?“

„Vprašal nisem! Pa to bi morali Vi bolje vedeti, ker ste mnogokrat na Drenovem.“

„Dolgo me že ni bilo gori!“

„Ah tako! Jaz tudi rajši drugod jašem,“ smeje se adjunkt.

„Morda okrog pristave,“ roga se oni. Jezilo ga je govorjenje tega gizdalina.

Megla nameżika samosvestno.

„Kregala se ne bodeva, gospod doktor, in Vi mi ne boste poti gradili. Torej na svidenje!“

Rekši to je zaloputnil že duri za seboj.

Doktor je zrl z zaničljivim pogledom za njim. Pa takoj potem je vstal s stola ter naglim korakom premeril sobo.

Imenovanje Katinke Ilovske po drugem in misel, da jej bodeta čez malo časa vender le stala nasproti, — vse to ga je v novič močno razburilo. Proč je bil ves mir, proč ono sarkastično nadziranje samega sebe, s katerim se je posmehoval svojim slabostim, svoji strasti.

„Videl jo bom, videl jo bom!“ šepetal je ter mel si roki. „Pa kako bo to svidenje? Kaj poreče ona? Ah, nič, nič; ko tujca naju bodo predstavili, — bode li barvo izpremenila? Pa — Elza? Póleg bode stala! Ah, kaj to! Saj nisem sedemnajst let star!“

Jedenkrat se je bil doktor že tolažil s tem izrekom; a bilo je to v ravno nasprotnem slučaji nego danes.

Stopil je k oknu ter pritisnil vroče čelo na steklo. Na oknu v kozarci vode pa so stale zopet rože, cel šopek, katerega mu je pripravila skrbna hišna gospodinja; pa ta vonjava, ta duh ni imel več take moči ko nekdaj one vijolice; to je bilo vse navadno, vsakdanje, brez ognja! Le tu v njegovi glavi, v prsih, tu je gorelo in peklo.

Opoludanski zvon ga je vzdramil.

Digitized by Google

„Neumnost, grozna neumnost!“ siknil je ter zmajal rame, kakor bi hotel nekaj otresti; obraz mu je bil nenavadno resen. Ko je pa nekoliko trenutkov pozneje korakal čez trg proti gostilni, kjer je zdaj navadno obedoval, bil je zopet stari doktor Hrast.

Dvanajsto poglavje.

„Radovedna sem, kako Vam bode ugajala naša kresna veselica,“ dejala je Boleška svoji sosedinji v vozu, ko sta se odpeljali pozno popoludne od Medenove pristave.

Pripeljala se je bila tja po njo; nasproti njima je sedela guvernanta s starejšo Boletovo hčerko. Vozil je pa Bolè sam sedeč poleg sluge. Treba je bilo skoro peljati se do podnožja onega holma, kjer je bil napravljen kres, ker bi bila sicer pot gospem preutrudna.

Borjanom je bilo bliže tja.

„Jednake gotovo še nisem videla,“ odgovori z lehkim smehljajem Katinka Ilovska, kajti ta je sedela poleg Boleške. Bila je elegantno, temno opravljena, in ravno ta temna barva jej je najbolj pristovala. Elza jo je pazljivo ogledovala, a povedati ni moč, kakov vtis je napravila tujka na njo.

„Posebnega ne smete pričakovati; tudi družba, da se prav izrazim, ni posebno kočljiva, pa zanimalo Vas bode morda marsikaj.“

„Žal mi je, da se moj soprog ne more udeležiti tega izleta; a bolje mu je vender tu v Vašem zdravem zraku, in v nekoliko mesecih mora okrevati, če pojde tako;“ reče Katinka skrbljivo in odkritosrčno.

„Bog daj!“ pristavi Boleška.

„Torej družba bo velika?“ vpraša zopet ona.

„Prepričali se bodete sami; pripovedovati Vam ne smem preveč, da potem ne boste neprijetno iznenadejani.“

„Vi se smejete, gospica?“ obrne se Ilovska k Elzi, kateri je bil v istini ušel lahek smehljaj.

„Ah, spominjam se le, kako se je meni godilo, ko sem bila prvič v borjanski čitalnici. Ali še veste, milostiva, kako so me hoteli slovenskega jezika učiti?“

„To menda še vedno hočejo!“ odgovori malo zbadljivo Boleška. „In doktor Hrastovo slovnico menda sami rabite.“

„Se ve da!“ zavrne guvernanta nedolžno in veselo, in ne da bi izpremenila barve na lici. „On je bil jedini, ki je imel slovnico.“

Digitized by Google

Niti Boleška, niti Elza nista zapazili, da se je tujka stresnila pri zadnjih besedah Drenovske gospe. Lahka rudečica jej je silila v lice, a potem je bila takoj zopet bleda, kakor vedno.

„Je li to poseben čestilec Vaš?“ vpraša mirno, obrnivša se k Elzi.

„Tega ne smem in ne morem trditi, kajti zdaj ga menda že štirinajst dnij ni bilo na Drenovo, ka-li?“ smeje se ona.

Obe, Katinka in Boleška sta jo natanko opazovali, a njen obraz ni kazal nobene zadrege.

„Doktor Hrast je advokat v Borji in naš stari hišni prijatelj; priliko bodemo imeli, predstaviti ga Vam; jako uljuden in izobražen mož je to,“ razklada Boletova soproga.

Tujka je stisnila ustni, a odgovorila ni s prvega ničesa.

„Krasen kraj je to, in tako krasen večer!“ reče čez nekoliko trenutkov, oziraje se po okolici.

„In tu smo že pod holmom!“ oglasi se Bolè ter pokaže z bičem na grič, v katerega podnožji ob jednem ustavi konja. Izročil je vajeti slugi ter pomagal gospem iz voza. Potem so se vsi napotili po široki, ne ravno strmi stezi navzgor, od koder jim je že glasen vrišč naproti donel.

Gori je bilo vse najboljše volje. Pevci, katere so reprezentirali učitelji in nekoliko pisarjev iz Borja in njim na čelu občinski tajnik Koren, sedeli so okrog sodčeka piva ter peli v jedno mer in praznili kozarce. Megle ni bilo med njimi, ker je bil reditelj ter je imel povsod, posebno pri ženstvu, dosti opravila. Ne daleč od pevcev je sedel na improviziranem sedeži sodnik Majaron ter nad vse hvalil pečenega janjca, rekoč, da prekosi vsako teletnino. Blizu njega sedeli in stali so lekar, sodnijski pristav in nekaj odličnejših tržanov. Gospe so sedele v veliki gruči in ne daleč od njih se je gnetlo dokaj mladega ljudstva: gospodične in mladi gospodiči, zadnji iz onih krogov, iz katerih so se rekrutirali tudi pevci. Za njimi na velikem kamenu je pa sedela godba, namreč dva godca, jeden s harmoniko, drugi z okornimi gosli, in po cvilečih glasovih, katere sta vzbujala ta dva, rajal je ves mladi svet.

Jedi in pijače je bilo dovolj; vsak si je izbral, kar si je hotel ter vzel z bifeja, ki je bil napravljen na veliki surovo tesani deski.

Kakih petdeset korakov v stran je gorel velik ogenj, kjer so bili spekli janjca, poleg njega pa je bila pripravljena za pozni večer še velikanska grmada. Kmetski fantini pa so tam v jedno mer nabijali topiče ter zažigali jih, da je gromelo daleč po ravnini.

Digitized by Google

Hrast je bil že tu, pa motal se ni med veliko družbo, nego stal je skoro ves čas na strani ter govoril z okrajnim glavarjem in njegovo soprogo, katera sta bila vedno malo bolj zá-se, ker jima ni bil pač vsakdo po volji. Pa če sta danes od doktorja posebne zabave pričakovala, zmotila sta se bila jako; kajti silno redkobeseden je bil nocoj in razmišljen tako, da je časi kar narobe odgovarjal. Neprenehoma pa je zrl na pot v dolino in na goščavo, po kateri je tekla steza, vodeča sem gori.

Vsi, ki so prihajali od tamo, morali so tu mimo, kjer je stal Hrast z glavarjem.

Pa navzlic svoji pozornosti je vender zamudil trenutek, ko se je Boletova družba pokazala iz gozdiča.

Govoril je ravno bolj živo s sodnikovo soprogo, katera je bila malo prej prisedla h glavarjevi.

„Ah, glejte, glejte, gospod doktor; Bolè ima zopet novo krasotico v svoji družbi: to Vam je pravi Don Juan! In ta Megla je že zopet póleg!“

S temi besedami opozori glavar Hrasta na prišlece. Le ta se hitro obrne; srce mu je utripalo, in da bi ga kdo opazoval, dejal bi bil, da mu slabo prihaja: tako je obledil.

A ohrabril se je naglo.

„Kaka sorodnica morda!“ reče tako mirno, kakor mu je bilo možno.

„Ni verjetno! Do zdaj nismo še čuli o njej!“ šepeta glavar; „le potrpiva, kmalu bodeva zvedela.“

Bolè je bil ponudil Katinki roko ter je stopal na čelu svojim ljudem. Oči vse velike družbe so bile s silno radovednostjo uprte v prelepo tujko; nekateri so jo že poznali. Megla pa je z ostentativno zgovornostjo korakal na njeni strani ter pripovedoval, kako izvrsten je bil pečeni janjec, ter da obžaluje, da jej ga ne more več ponuditi, kajti še premalo ga je bilo. Zato jo bo pa umeteljni ogenj za vse odškodoval.

Katinka ni posebno pozorno poslušala svojega soseda. Težko sapo je imela, in Bolè je v mislih, da jej je pot prestrma, hotel za trenutek počiti. Toda ona je silila dalje.

Zdaj so bili pri glavarjevih; Hrast je stal malo v ozadji in Ilovska ga še ni bila ugledala, akoravno je zrla vedno, pa le na videz malomarno na vse strani.

Digitized by Google

Predstavljanje se je vršilo kratko, običajno, in zdaj je prišel tudi Hrast na vrsto. Rudeč je bil na krat v lice, kakor kuhan rak.

„To je pa moj stari prijatelj, doktor Hrast, advokat tukaj v Borji," dejal je veselo Bolè ter potem obrnivši se k onemu nadaljeval: „Gospa Ilovska!"

Doktor se je skoro nerodno priklonil, pa upal se ni pogledati mu predstavljene Katinke. Rekel tudi ni ničesa.

„Ah, doktor Hrast!" deje le ta z melodijoznim glasom, in lahek smehljaj jej zaigra na ustnih; „pa Vi vendar niste oni doktor Hrast, kateri je bil pred več leti koncipijent pri mojem strijci na Dunaji?"

Doktor bi bil skoro dejal: „Da, jaz sem oni!" pa spomnil se je še o pravem času, kako neumen bi bil tak odgovor; in zvit je bil tudi ta doktor.

„Ah," dejal je naglo in začudeno, „milostiva, Vi vender niste gospica Katinka — — —"

„Zdaj se ve da ne več! Pa bila sem nekdaj!" deje ona smehom ter ponudi Hrastu svojo belo roko.

Podala sta si — ona njemu svojo mrzlo, skoro ledeno, on njej svojo vročo roko. A stisnila si ju nista.

On ni vedel, kaj se godi ž njim, ni vedel kaj namerava Katinka; ta ton, ta lehkoživa veselost in ta mrzla ledena roka! Kaj pomeni vse to? Pa zdaj je bil že sredi reke in plavati je moral: — pa ne proti bregu do vrbovja, kjer bi se bil prijel za šibino, ne, ne; plavati je moral sredi reke, naprej, le naprej; kam — tega sam ni vedel; spustil se je po burnem toku: — le naprej, naprej, in le — na površji, če tudi sredi penečih valov.

(Dalje prih.)

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VI. Dunav.

Po izkrcanji z Lisse v januvarji leta 1874. sem mislil, da je dokončano moje službovanje na morji vsaj za 3—4 leta: toda človek obrača, Bog pa obrne in že konec julija, komaj šest mesecev pozneje, iznenadi me povelje, da naj brez zamude odpo-

Digitized by Google

tujem na dolnji Dunav na vojni parobrod „Fiume“, koji je tedaj bil v ondotnih krajih umeščen v varstvo avstrijskim naselnikom in naši trgovini. Poslovim se tedaj z nova od drazih prijateljev in znancev ter se odpeljem s parobrodom do Reke in od tam po zanimivi železniški progi čez Zagreb do Budim-Pešte. Tu se ukrcam že prihodnji dan na podunavski parobrod in hajdi med plitvimi in jednakomernimi bregovi doli proti jugu do srbske stolice Belega Grada, kjer je bilo treba prenočiti in pričakovati druzega parobroda.

Prihodnji dan zgodaj na jutro se odpeljemo dalje. Oko potnikovo, koje do tukaj doli ni videlo druzega, nego neizmerne ogerske planjave, — samo rodovito sremsko pogorje naj izvzamem, — najde dalje navzdol proti rumunski meji toliko in tako krasnih naravnih prizorov, da se po pravici sme šteti potovanje med Bazjašem in Oršovo med najzanimivejša v vsej Avstriji. Rodovito srbsko gorovje, kojemu se približa Dunav že pri Belem Gradu, spremlja ga od tu dalje vedno ob desnem bregu, pri Bazjaši pa zajezi tudi na levici široko reko južno pogorje sedmograških Karpatov in tako od obeh stranij pritiskan doseže na nekaterih krajih komaj širokost 112 metrov. Kolikor dalje nas tira elegantni brod, toliko krasnejši prizori nas obdajejo od vseh stranij. Na srbskem bregu sivo, kar navpik kipeče skalovje; na levici krasna, po ogerskem patrijotu Szechenyji čudapolno-umetno izdelana cesta; pod nami pa in okoli nas temnozelena in belopeneča se reka, iz koje tu pa tam molé nevarni, ostri grebeni: parobrod plava čez pogubonosne katarakte Kozla, Izlaz in Tahtalija, in ladja, kojo čudopolno vodi spretna roka krmilarjeva, vije se kakor postrv med nevarnim skalovjem in kmalu šinemo mimo pečine Greben zopet na plano, kjer se razširi vzburjena reka pri mesteci Milanovci v mogočno jezero (400 metrov široko). Toda kmalu pod Milanovcem se približajo pečine od obeh bregov zopet reki in potnik kar strmi osupnen; kajti vidi se, kakor da bi ladja plavala po kakem Jules Vernovem podzemeljskem jezeru; niti vhoda ne moremo zapaziti; tako silovite, strme pečine jezijo mogočno vodo od vseh stranij. Ob levi se vidi še zmerom sem ter tja v živo skalo vsekana Szechenyjeva cesta, ob desnici pa občudujemo spomenike iz staroveške dobe, Trajanov napis in ostanke rimljanske, v pečino izdolbene ali pa po železnih stebrih nad penečo se reko umetno izpeljane ceste. Kmalu preplavi ladja še pogubeljni vrtinec Kazanski in na mah se izpremeni silovito skalovje v krasno obgozdeno pogorje,

Digitized by Google

in pod nami se dviguje na levici zadnja avstro-ogerska postaja, prijazno mestece Oršova.

Zaradi nevarne vožnje skozi „Železna Vrata“ prekrcati se morajo potovalci v Oršovi na drugi, manjši parobrod; treba je bilo tedaj tukaj prenočiti in ostalo nam je na večer dovolj časa, da si ogledamo blizu mesta na obnožji Allionskega pogorja oni znameniti kraj, kjer so bili za upora 1849. zakopali ogerski domoljubi dragoceno kraljevo krono; na mestu, kjer so pozneje zopet našli kraljeve insignije, dviguje se zdaj krasna kapelica.

Kmalu pod Oršovo, ravno pred „Železnimi Vrati“, kipi sredi mogočno valeče se reke znameniti otok Ada Kaléh, starodavna trdnjava, kojo so bili sezidali Avstrijci, a pozneje zasedli Turki (Ada Kaleh je od leta 1878. sem zopet v naši oblasti). Ta otok, v sredini med Avstrijo, Srbijo in Rumunijo, je zdaj še jedina priča nekdanje turške mogočnosti v teh pokrajinah, in majhno selo z neznatno mošejo in revnim paševim poslopjem spominja živo potnika na one — hvala Bogu — prešle dobe, ko je še ljudstvo na obeh straneh mogočne reke zdihovalo pod krutim turškim jarmom.

Prihodnje jutro odplavimo z malim parobrodom iz Oršove mimo imenovanega otoka in že od daleč nam naznani zamolklo bobnenje in šumenje grozeče se reke najnevarnejši katarakt Dunava, tako zvana „Železna Vrata“. Neštevilni ostri grebeni molijo iz belo peneče se reke in krmilar mora dobro poznati pot ter vestno paziti, da se izogine takim pogubonosnim skalinam, posebno, ako jih voda samo toliko zakriva, da jih oko navadnega človeka ne more zapaziti. A hvala Bogu, vajena krmilarjeva roka nas je vodila tako varno med grebeni, da je ladja, kakor kača vijoč se od skale do skale, srečno prekoračila nevarno pot in kmalu potem zibala se prijetno po gladki vodi umirjene reke.

Zadnja znamenitost opozori naše oko nekoliko pod Turn-Severinom: tu se nahajajo še ostanki velikanskega, po Trojanu sezidanega mostu čez široko reko; še zdaj se vidi nekoliko obokov in mogočni kamenitni stebri molé še tu in tam iz mirno tekoče reke.

(Konec prihodnjič.)

Digitized by Google

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

Lykaon, sin Pelasga, prvega kralja arkadskega, ustanovil je bil na lykajski gori Lykosuro, najstarejše vseh mest, pridejal Zenu priimek Λύκαιος in mu osnoval bojne igre λύκαια zvane. Nekoč mu je daroval dete ter ž njegovo krvjo poškropil žrtvenik in glej! takoj potem se je izmenil v volka. Tako pripoveduje Pauzanija (l. VIII, c. 2.) in dostavlja, da se je po Lykaonu pri daritvi, lykajskemu Zenu darovani, vselej jeden človek povolkodlačil, a ne za vse življenje, ampak če se je kot volk človeškega mesa vzdrževal, počlovečil se je zopet po desetih letih; ako ne, ostal je vedno volk. Tudi Platon (de republica l. VIII. c. 16.) navaja to bajko kot občno znano, trdeč: „Tisti, ki je v svetišči lykajskega Zena človeško drobje okusil, mora se v volka izpremeniti.“ Pri Apollodoru (bibliotheca, l. III, c. 8, 1.) beremo, da je imel arkadski kralj Lykaon, Pelasgov in Meliboin sin, z mnogimi ženami petdeset sinov, katerim gledé na prevzetnost in brezbožnost ni bil noben človek v vrsti. Da bi jih skusil, dospe Zen k njim v podobi bornega dninarja. Povabijo ga na obed ter mu zakoljejo otroka, vzetega prebivalcu tistih krajev, zmešajo drobje njegovo z žrtvijo in postavijo po svetu najstarejšega brata. Menala to jed pred svojega gosta. Zen prevrne mizo, ubije Lykaona in njegove sinove s strelo, prizanesši le najmlajšemu Nyktimu, kajti Ge, boginja zemlje, povzdignila je svoji roki ter ugrabivši Zenovo desnico potolažila njegovo jezo. Po Likophronu (scholiae Tzetzae, ed. Müller, Lipsiae 1811, vol. II. p. 635.) so bili vsi sinovi v volkove izmenjeni. Hyginus (fabulae, št. 176, ed. Bunte, Lipsiae, p. 133.) trdi, da je zahajal Zen k Lykaonu le radi lepe njegove hčere, Kallisto imenovane, ki mu je rodila sina Arkada. Sinove je vse s strelo ubil, očeta pa povolkodlačil. Nic. Damascenus (historiarum excerpta et fragmenta, ed Orellius, Lipsiae 1804, p. 41 in nasl.) imenuje očeta poštenega in pravičnega, sinove pa brezbožne. Ko jim

Digitized by Google

je bil oče povedal, da je Zen vsak dan pri običajnih daritvah v podobi tujca pričujoč, hoteli so se o tem prepričati; zato pomešajo meso zaklanega dečka med žrtev. Kar nakrat jamejo strele z neba švigati ter pobijejo vse, ki so se z umorom zakrivili. Temu nasproti pa očita Ovidij (metamorphos. I. v. 198 in nasl.) brezbožnost Lykaonu samemu, češ, da je z božjimi znaki v njegovo hišo stopivšega Zena skušal, zaklavši mu mološkega tala, ki mu ga je deloma kuhanega, deloma praženega jesti dal. Zen poruši z maščevalnim ognjem hišo, o Lykaonu pa pripoveduje pesnik tako-le:

„Territus ille fugit, nactusque silentia ruris
Exululat frustraque loqui conatur; ab ipso
Colligit os rabiem, solitaeque cupidine caedis
Vertitur in pecudes, et nunc quoque sanguine gaudet.
In villos abeunt vestes, in crura lacerti;
Fit lupus et veteris servat vestigia formae,
Canities eadem est, eadem violentia vultus,
Idem oculi lucent, eadem feritatis imago.“

Po Eratosthenu (Cat. c. 8.) je zaklal Lykaon svojega vnuka Arkada, a Zen ga je zopet strnil ter med zvezde postavil. Plinius Sec. nam je ohranil v svoji knjigi: historia naturalis (lib. VIII, c. 22.) zelo važno poročilo, ki nam vse te baje nekako dopolnjuje in se tako glasi: „Evanthes, znamenit gršk pisatelj, pravi, da je zasledil pri arkadskih piscih vest, da Arkadi jednega iz Anthovega rodu po žrebu določijo, ki, pritiran do nekega arkadskega jezera, svojo obleko na dob obesi, čez jezero plava in preloživši se na volka devet let po pustinjah blodi ter z drugimi volkovi razgraja. Ako se ves ta čas ni lotil človeka, priplava po devetih letih zopet čez jezero, najde svojo obleko in se počloveči, le da je za devet let starejši.“

Iz vsega tega je jasno, da se naslanja grška baja o volkodlaku na staro, s krvavimi človeškimi daritvami združeno bogočastje, a v kaki zvezi je volkodlak ž njim, to se pač ne bo dalo več dognati, o tem moremo le ugibati. Iz prva so si menda mislili boga, kojemu so človeka darovali, v podobi volka, ki jim je bil simbol nenasitljive smrti; mogoče, da so prepuščali i volku, bogu posvečeni zveri, del žrtve ali vso žrtev. Vsa podoba je, da so se svečeniki pri tej službi božji posluževali imena in podobe volčje, po mnenji grškega naroda pa jim je bil podeljen dar, da so se mogli v žival, dotičnemu božestvu priljubljeno izpreminjati, in to najbrž s tem, da so žrtvujoč poskusili človeško drobje, kar tudi drugim narodom prouzrokuje po-

Digitized by Google

šastne pretvore. Tako se je utegnila s časom ukoreniniti vera, da se pri vsaki slovesni daritvi jeden svečenik v volka izvrže in volk ostane do naslednjega žrtvovanja, pri katerem ga kak tovariš reši, ako ni ves čas svojega volkodlaštva človeškega mesa okusil. Najbrž so spravljali take daritve v določenih obrokih (vsako 9.—10. leto). Anthova rodovina je bila brez dvojbe stara svečeniška rodbina lykajskega Zena. — Tako vsaj nam pojasnuje zvezo med volkodlakom in grškim bogočastjem Dr. W. Hertz v svoji prej navedeni knjigi.

Diodorus Siculus (bibl. hist. V. 55.) pa nam poroča, da čarodelni kovači Telchini na otoku Rodu niso umeli samo hudega vremena napravljati, temveč tudi: izpreminjati svojo podobo. Tudi pri Rimljanih je volk v ozki zvezi z bogočastjem. Posvečen je namreč bogu Martu, ki je bil iz prva gotovo smrtni bog, kar se da sklepati iz podstave njegovega imena (mr-mori = mreti.) Znana je baja o ustanovitvi rimskega mesta, pri kateri sodelujeta bog Mart in njegova žival (lupus Martius). Vestalka Rhea Silvia, bežeča od volka v dupljo, naleti ondu na boga Marta in rodi od njega dvojčka Romula in Rema, bodoča ustanovitelja rimskega mesta. Volkulja ja doji pri ruminalski smokvi ter reši smrti, katero jima je bil hudobni materin strijc namenil. Ko so jeli Rimljani pozneje Marta za svojega bojnega boga častiti, postal mu je volk še prikladnejši simbol; Martov kip je stal ob Appijevi cesti sredi volčjih podob. 15. februarja (februare = očiščevati) se je obhajal v Rimu praznik „lupercalia“, posvečen božanstvu, po svojem značaji Martu sorodnemu; ime mu je bilo Faunus ali Inuus, priimek pa Lupercus*). Darovali so mu ta dan koze in psa poleg tega pomenljivega obreda: privedši plemenita mladeniča dotaknili so se svečeniki s krvavim klalnim nožem njiju čela; krvavo progo so jima takoj potem drugi darovalci z volno v mleko namočeno zbrisali, pri čemer sta se morala smijati. Je li v tem obredu še ohranjen sled starih človeških daritev, ali pa so hoteli ž njim le prispodobno izražati dušno očiščenje, to se da težko spoznati. Po žrtni gostiji so razrezali svečeniki (luperci) kože darovanih koz v jermene, tekali nagi, le s predpasnikom iz kozje kože opasani, po vsem mestu ter z jermenom (februa) švrknili po dlani vsako žensko, ki jim je prišla naproti, kar je baje brezdetnicam podelovalo rodovitnost.

*) Stari učenjaki izvajajo to ime iz besed „lupus“ in „arcere“ (= volka odvračajoč), novejši pa (n. pr. Schwegler, Röm. Geschichte I. p. 361.) iz „lupus“ in „hircus“ (= volk - kozel).

Digitized by Google

Da so se z volkodlaštvom kot umetnostjo bavili i rimski čarodelni ljudje, pričata nam že pesnika Vergilius in Propertius. Zadnji očita neki zvodnici (l. IV, eleg. 5.)

„Audax cantatae leges imponere Lunae
Et sua nocturno fallere terga lupo."

V prvega bukoličnih pesnih (ecl. VIII, v 95 in nasl.) pa poje pastir Alphesiboeus:

„Has herbas atque haec Ponto mihi lecta venena
Ipse dedit Moeris, nascuntur plurima Ponto,
His ego saepe lupum fieri et se condere silvis
Moerin saepe animas imis excire sepulcris
Atque satas alio vidi traducere messis."

A v Petronijevem delu „Satyricon" („Trimalchionova pojedina") pripoveduje neki Niceros sledečo dogodbo, ki se po svojem obsegu popolnem ujema z novejšimi pravljicami o volkodlaku: „Šel sem o jasni noči s svojim gostilnikom čez polje, obiskat svojo ljubico. Kar se začne moj spremljevalec slačiti in obleko na pot polagati. Potem „circumminxit vestimenta sua", hipoma se povolkodlači ter zbeži tuleč v gozd. Preplašen hočem obleko pobrati, a bila je okamenela; ves zasopen in poten dospem k ljubici, ki me vzprejme z besedami: „Ko bi bil malo preje prišel, bil bi nam mogel pomagati; kajti volk je pridrl v naš dvor ter nam živino strašno razmrcvaril. A vender ni srečno petá odnesel, ker mu je hlapec vrat s sulico prebol." Ko dospem, vračajoč se, na mesto, kjer se je bil moj spremljevalec slekel, ne najdem ničesa drugega nego kri. Doma pa dobim gostilnika ležečega v postelji in zdravnik mu je obvezaval ravno vrat. Takoj sem spoznal, da je bil „versipellis" in ne drobtinice več nisem mogel ž njim jesti, tudi če bi me bil človek ubil."

V keltski Bretanji se je volkodlaška vera do denašnjega dne živa ohranila. Kadar se čarodelniki podajejo na čarovniško godovanje, preobličijo se v volkove. A ne samo na kopnem, tudi na keltskih otokih je volkodlaštvo doma. — V irski grofiji, Tipperary zvani, prav pogosto pripovedujejo pravljico o ljudeh, ki se vsako leto v volkove pretvore. Keltske čarovnice se izpremetajo najrajše v zajce, ki krave molzejo. Neka irska bajka pripoveda o starki, ki je v zajčji podobi izsesala pasočo se kravo, a ugrizena od psov umrla za ranami, katere so jo izdale.

Tudi v germanskih plemenih je ta vraža že od nekdaj zelo razširjena, a tolikovrstna, da mi ne dostaje niti časa, niti pro-

Digitized by Google

stora, na drobno našteti vse sem spadajoče izrodke domišljije germanske. Kdor se hoče bolj natanko poučiti o germanskih volkodlakih, beri prej navedeno knjigo Hertzovo, razven tega J. Grimma: „Deutsche Mythologie“ in Wuttkejevo delo: „Der deutsche Aberglaube der Gegenwart“. Da bralčevo potrpežljivosti prezgodaj ne utrudim, skupiti hočem v naslednjih vrsticah le najvažnejše točke volkodlaškega praznoverja v Germanih. Tudi germanskim bogovom ugaja pri preobličevanji živalska podoba. Volk n. pr. je Wodanova žival in ob jednem simbol noči — groze — smrti. Človeška bitja se v volkove izpremetajo, ali svojevoljno iz zlobnega namena, ali pa so k temu prisiljena, ker jim je ta nagon brez njih krivde že prirojen. V prvem slučaji treba volčje srajce — (ûlfahamir) — v starejših, ali volčjega pasa — v novejših pravljicah. Ta pas je iz volčje ali človeške, zlasti obešenčeve kože in vdelana so mu navadno nebeška znamenja. Njegov zaponec ima sedem jezikov, jezik se mora vselej vtakniti v deveto jermensko luknjo. Moški, ženske, celo otroci se mogo s takim pasom začasno (večidel le za nekoliko ur) povolkodlačiti. Kadar hočejo zopet človeško postavo udobiti, treba jim je le zaponec odpeti. Izmed sedem sinov jedne matere je vselej jeden volkodlak — werwolf. Ako botra pri krstu le misli na volkodlaka, povolkodlači se jej krščenec sam. Tudi kdor si ne vedé opaše volčji pas, postane volkodlak in takoj čuti volčjo požrešnost v sebi. Kdor je zoper svojo voljo volkodlak, mora vender kaj človeškega raztrgati, če tudi le kak klobuk ali obleko, da, češče pred svojo izmeno celo dobrodušno zahteva, da mu kaj takega vržeš. A večidel se izprevrne človek v volka svojevoljno, iz zlobnosti, vsled kake pogodbe s hudičem, po kateri se povolkodlači (navadno) zadnji dan vsakega meseca s pomočjo volčjega pasa, ki mu ga je hudič sam izročil. Napada, trga in žre pa volkodlak žrebeta, ovce, druge živali, pa tudi ljudi. Pretvora preneha s smrtjo človekovo: ako volkodlaka ubiješ, leži ti mrtev človek na tleh; ako ga po trebuhu počiš, da se mu jermen odveže, stoji nag človek pred teboj. Rani ga, in prisiljen bo, zopet se preobraziti ali pa ga boš pozneje vsaj po ranah spoznal. Ker je večkrat neranljiv — „gefroren“ je nemški terminus — prideš mu do živega le s puško, nabito s podedovanim srebrom ali bezgovim strženom, ali pa s kroglo, ki ima vlito znamenje sv. križa. Pokazati se ti mora nag, v človeški podobi, kadarkoli ga trikrat s krstnim njegovim imenom pokličeš, ali pa nož

Digitized by Google

ali jeklo čezenj vržeš; tedaj mu koža križem na čelu poči in takoj se olevi in pokaže v človeški nagoti. Ako se jeklo ne pobere in solnce volkodlaka le še jedenkrat posije, mora se posušiti. Vselej pa se preobrazba v človeka ne zvrši hipoma, ampak večkrat, ko preganjaš volkodlaka, leži sicer človek v postelji, iz nje pa kuka še volčji rep. Volkodlaka je lahko spoznati po vlakencih raztrgane obleke v zobeh in po tem, ker ima obrvi zrasle, med pleči pa in še navadneje ob križi volčji repek. Če obideš sumnjivega človeka, imejoč krušno skorjo v ustih, pojavi se ti takoj v volčji podobi. Kdor se zateče v režišče, temu volkodlak ne more do kože. „Skleniti“ (= bannen) ga moreš na kakem mestu, ako vtakneš meč tako v zemljo, da je rt proti njemu obrnena. Potem mora ondu tako dolgo stati, da poteče čas njegovega volkodlaštva. Tudi ujeti se da, ako mu nastaviš v volčji pasti tri križe iz lesa, vzetega iz velikonočnega ognja. Volkodlaki razsajajo zlasti „in den Zwölften“ (t. j. doba od 25. grudna do 6. prosinca); zato v tem času ne kaže volka z njegovim imenom imenovati, ampak reči mu smeš le „Gewürm“ ali „Ungeziefer“. Pripoveduje se, da je v tej dobi neki kmet z besedami: „Herr Ungeziefer“ nagovoril celo svojega župnika, kojemu je bilo „Wolf“ ime.

V nemških čarovniških pravdah se redkokedaj govori o volkodlakih, ker se čarovnice rajše v mačke ali druge živali izpremetajo; vender pa so l. 1589. v Kolinski okolici obsodili in usmrtili nekega moža, ki je povolkodlačen ljudi davil in njih možgane žrl. (Glej Dr. Adolf Wuttke: Der deutsche Volksaberglaube der Gegenwart, str. 259 in nasl.)

Tudi na skrajnem severu je volkodlaštvo bilo in je še dandanes povsodi znano. Anglosaksoncem je pomenjala beseda werewulf hudiča. V staroangleškem in staroškotskem slovstvu nahajamo volkodlake sem ter tam v družbi zverinskih pošastij. Gervasius Tilburyski pravi v svoji knjigi „Otia Imperialia“: „Vidimus frequenter in Anglia per lunationes homines in lupos mutari, quod hominum genus gerulfos Galli nominant, Anglici vero werewulf dicunt.“ Škotska balada „Kempion“ prišteva volkodlaka čarodelnim bitjem. Na Norveškem znači „varulf“ človeka, ki se je v kako zver sploh pretvoril.

Na Francoskem je cvela ta vraža osobito v 16. veku, kar nam dokazujejo obilne volkodlaške pravde. L. 1521. n. pr. morala

Digitized by Google

sta se pred sodnijskim tribunalom v Besançonu zaradi volkodlaštva zagovarjati Pierre Burgot in Michel Verdun. Pierre je priznal, da je s hudičem zvezo sklenil, da ga je Michel v tem potrdil ter ga nagega z nekim mazilom natrl, vsled česar se je takoj povolkodlačil. Isto tako se je Michel pretvarjal in, ko sta se nekoliko časa sila lahko in urno po svetu klatila, vtrl je Michel sebi in svojemu tovarišu zopet isto mazilo in bliskoma sta se počlovečila. Michel se je povolkodlačil vselej v svoji obleki: Peter le, kadar je bil nag. Povolkodlačena sta usmrtila neki več ljudij, zlasti mladih deklic, ter se z njihovim mesom in krvjo mastila. Oba sta zagotavljala, da sta se večkrat z volkuljami spečala ter jednako razkošje uživala „in luparum quam in mulierum concubitu“. Oba sta bila v Besançonu sežgana (Gl. Dr. Hertz, der Werwolf, p. 97.).

Menj razvito je volkodlaštvo pri južnih Romanih. Lahi pravijo volkodlaku „lupo mannaro“, Portugalci „lobis-homem“, Španci nimajo zanj posebne besede. Pravljice teh narodov obiljujejo z živalskim pretvarjanjem; laške čarovnice izpreminjajo svoje žrtve s strupenim sirom najrajše v tovorne živali.

Cervantes omenja v svojem umotvoru: „Persiles y Sigismunda“ (lib. I. c. 5.) govoreče volkove na nekem zapuščenem otoku in v iste knjige 8. poglavji pripoveduje Rutilio, kako ga je v Rimu zaprtega neka čarovnica iz ječe osvobodila in na čarovnem plašči na Norveško odvedla. Ondu ga je hotela objeti, ko jo je pa od sebe pahnil, izmenila se je hipoma v volka. Na to zgrabi on svoj nož ter jej ga zasadi v prsi. Padajoča je dobivala zopet človeško podobo in ležala je mrtva v svoji (človeški) krvi pred njim.

A pri nobenem narodu se ni volkodlaška vraža tako močno in ob jednem tako strahovito razvila kakor pri Slovanih, ki se mogó, ako so bili stari Skiti res slovansko pleme, tudi z najstarejšim zgodovinskim poročilom*) o volkodlakih ponašati. Grški povestničar Herodot (484—408 pr. Kr.) pripoveduje namreč (l. IV, c. 105.) o skitskem plemenu Neurov, ki so bivali v Lvovski okolici proti Visli, da se vsak izmed njih jedenkrat na leto za nekaj dnij povolkodlači, potem pa zopet na človeka preloži. Ta vest, kateri sicer pisatelj sam ne veruje, došla mu je od Skitov in na Skitskem bivajočih Hellenov, ki so mu jo celo s prisego zatrjevali. Stari

*) Kajti pri Grkih smo slišali le o prastarih bajkah, ki vender nimajo veljave zgodovinskega poročila, dasi niso brez kulturno-zgodovinskega jedra.

Digitized by Google

Skiti so doprinašali svojim bogovom človeške daritve (gl. Herod. l. IV, c. 62.) in ker so se Neuri držali sploh skitskih običajev, ni neverjetno, da tičé i pri njih korenike te čudne vraže v prastarih verskih nazorih, v bogočastji, združenem s klalnimi daritvami človeškimi.

Sicer pa je volk tudi Slovanom podoba nočne tmine in zimske megle, ki ujema blagotvorno solnčno moč. Kadar tedaj solnce ali luna mrkne, ne pripisuje slovanska narodna domišljija te prikazni nikomur drugemu, nego požrešnim volkovom, ki luno ali solnce pojedajo, ali pa kvarnemu počenjanju povolkodlačenih ljudij, t. j. čarovnikov in čarovnic. O tem se prepričajo bralci lahko iz naslednjih dokazil: V „Krmčaji Ilovački“ (gl. Jagić: Opisi in izvodi, p. 132. Starine jugosl. akademije; Miklosich: lex. palaeoslov. sub voce: длъкодлакъ) beremo sledečo gloso: „goneče se oblake zovejo seljani volkodlake; kadar tedaj mrkne luna ali solnce, pravijo, volkodlaci so luno ali solnce pojedli“. Profesor M. Drinov je priobčil v „Periodičeskem Spisanii“ (I. 152.) bolgarsko narodno bajko, v kateri se čita mej drugim tudi to-le: „ob Samodivskem jezeru so živele tri Samodive, katere so tako čarale, da so vrgle mesec (z neba?) na tla ter ga molzle, izpremenivši ga v belo kravo. Ruski letopisec Nestor (Chron. ed. Miklosich, p. 102.) pripoveda: „pred tem časom se je tudi solnce izpremenilo in ni bilo svetlo, ampak je bilo kakor mesec, o katerem nevešči ljudje pravijo, da je „sneden“. — Kadar solnce mrkne, pravijo i Slovenci*), da se volka ali dva huda psa jesta in mrklo solnce imenujejo: „solnce jedeno“**) Primerimo s tem še Menčetićeva stiha:

„mne mi se kako zec gdi na njih vape tak,
jaki no nà mjesec, kad ga ie vukodlak“.

(Stari pisci hrv. II. 336.)

Zimski solnčni obrat so stari Slovani slovesno praznovali ter njegovo pomembo prispodobno izražali s primernimi obredi; njih sled se je dosihdob ohranil v raznih vražah in običajih, ki jih nahajamo skoro pri vseh slovanskih plemenih. Poljaci n. pr. nosijo še dandanes o prazniku kolede (zimskem solnčnem obratu)

*) Glej Dav. Trstenjak, Slov. Glasnik 1862, str. 143, 2. polov.

**) Tudi v skandinavskem bajeslovji se nahaja vera, da se dva volka za solncem in mesecem vozita, žugajoč ja požreti. (Gl. Grimm, D. Mythologie II, 668.)

Digitized by Google

mrtvega volka po vasi; mrtvi volk pomenja zimsko temoto, ki jo je zmagalo zimsko solnce. Tudi Rusi in Rusini se oblačijo o božiči v volčje kožuhe ter tekajo po cestah okrog, dražeč in nadlegajoč vsakemu, na kogar nalete; s tem običajem, ostankom starega praznika zimskega, označujejo menda le neprijetno in nadležno silo zimsko. Iz srednjega veka so nam ohranjena poročila*) o volkodlakih, razgrajajočih po Livoniji. Ondu se vsako leto o božiči brezštevilna množica ljudij povolkodlači, napivša se neke čarovne pijače. Ti volkodlaki se shajajo v razvalinah starega gradu ob meji med Livonijo, Kurlandijo in Samogitijo. Pod razvalinami stoji visok zid, kojega jim je preskočiti, poslužujočim se svojih prejšnjih človeških močij. Komur v ta namen ne zadostujejo, tega peklenski voditelji vse tolpe bičajo. Potem se klatijo po noči po vsej deželi ropajoč in pustošeč, davijo živali in ljudi ter srebajo pivo iz razbitih sodov. — Neki plemenitaš je potoval skoz gozd s svojim spremstvom, med katerim je bilo tudi nekaj čarodelnih kmetov. Ker niso dobili primernega prenočišča in je vse huda lakota trla, ponudi se jim jeden izmed kmetov strežnikov, da jim takoj prinese ovco iz čede, pasoče se v obližji, ako hočejo mirni ostati pri vsem, kar bodo videli. Ko mu to obljubijo, splazi se v goščo, izpremeni v volka, ugrabi ovco iz čede in prinese društvu, ki jo je z veseljem vzprejelo. Kmalu potem se vrne zopet počlovečen iz gozda. — Dovolite mi navesti še sledečo livonsko povest iz novejših časov: Soproga nekega plemenitaša je rekla jednemu svojih robov, da dvoji o tem, je li mogoče človeku preložiti se na volka. Ta jej obljubi o primerni priliki dokazati, da je to možno; poda se precej v svojo sobo in glej! takoj potem so videli volka čez polje tekočega. Psi jo uderó za njim ter mu iztrgajo jedno oko, akopram se je hrabro boril. Drugega dne se prikaže rob svoji gospé jednook. (Glej Leubuscher, über die Wehrwölfe u. Thierverwandlungen, Berlin 1850.) Isto tako so sosednim Kurlandcem volkodlaki znana prikazen. Nekemu lovcu, ki je hotel na krdelo volkov streljati, zakliče glas iz njih srede: „boter, boter, ne streljaj! ne bo se dobro izteklo“ (l. 1684). Kurlandskim volkodlakom so čarovnice gnjus in usmrte jih, kjer jih le morejo. (Dalje prih.)

*) Glej: Olaus Magnus, historia de gentibus septentrionalibus, Romae 1555. l. XVIII, c. 45.

Digitized by Google

Božja pot in semenj pri Sv. Ivanu Devinskem.

Spisal Simon Rutar.

Sveti Ivan Devinski ob Timavu je jeden najstarejših krajev na Goriškem. Zdaj stoji ondu poleg farne cerkve le še nekoliko hiš, ker se je l. 1783. vsled močvirnatega nezdravega zraka duhovščina in večina prebivalstva preselila v bližnji Devin tako, da se oba kraja le za jednega zmatrata. Ali v starih časih je bila ondu imenitna lóka in kupčijska naselbina, še predno so Rimljani Akvilejo sezidali. Tam so stali hramovi in sveti gaji Artemide, božice mornarjev, argivijske Junone in trakijskega junaka Dijomeda. Temu na čast so redili v svetem gaji bele konje in konjereja, s katero so se pečali zlasti stari Veneti, cvete še dandanes po Krasu.

Ko je krščanstvo prevladalo nad paganstvom, sezidali so pri Timavu cerkev sv. Ivana Krstitelja, torej svetnika, ki je stopil na mesto starega božanstva letnega solnca. Kmalu so postavili pri cerkvi tudi samostan benediktincev, katerega so pa Avari l. 611. podrli. Še le okoli l. 1118. ga je patrijarh Ulrik zopet popravil in pridružil belinjski opatiji pri Akvileji. Samostan je oskrboval iz početka tudi dušno pastirstvo po bližnjih vaséh.

Cerkev sv. Ivana je zaslovela v malo letih zavoljo svetih močij (svetinj, relikvij), katere so se hranile v tej cerkvi. Bili so to ostanki sv. Ivana Krstitelja, sv. Ivana Apostola, sv. Štefana, Blaža, Jurija, in Lovrenca. Pobožno sporočilo pripoveduje, da je te svetinje prinesel k sv. Ivanu Ivan Damaščan v družbi s Simonom Dalmatincem, učencem sv. Jeronima, za vlade cesarja Teodozija I. Velikega. (Zgodovina pozna Ivana Damaščana le v VIII. stoletji). Zaradi tega se imenuje Sv. Ivan v srednjem veku S. Joannes in Tumbis ali S. Giovanni alle tombe. S tem se ujema tudi ime Tuba, Tubin, Tybein, ki se je dajala takrat Devinu, ital. Duino, Duvino.

Ko so se l. 611. Avari približevali cerkvi sv. Ivana, zakopal je opat (?) German svete moči, da bi jih krivoverci ne oskrunili. Ali

Digitized by Google

ker so nemirni časi še nadalje trajali, ni bilo več priložnosti svetinje vzdigniti. Tako je poteklo pet sto let in nikdo ni vedel, kje ležijo svete moči zakopane. Med tem pa je bil samostan ponovljen in češčenje svetnikov se je iz nova začelo. Takratni opat Ivan je goreče prosil Boga, da bi mu blagovolil v sanjah naznaniti, kje ležijo svetinje zakopane. In res, na dan sv. Lukeža (18. oktobra 1113.) se mu prikaže v snu čestit starček (opat German?), kateri mu naznani, kje so sv. ostanki zakopani, ter mu zapove, naj jih odkoplje in postavi na spoštljivejše mesto. Opat to stori in res najde omenjene svetinje, kakor to pripoveduje napis za velikim oltarjem pri Sv. Ivanu.*)

Zavoljo teh svetinj je bila postala cerkev sv. Ivana tako imenitna, da je ljudstvo od vseh stranij kar v tolpah k njej romalo. Zlasti pobožni Slovenci so jo po gostem obiskovali. Premožnejši in imenitnejši med njimi so dajali svoje ime zapisovati na obrobek evangelija, o katerem se je mislilo, da ga je sam sv. evangelist Marko napisal. (Glej „Ljublj. Zvon“ 1882, str. 471.)

Kjer je imenitna božja pot, tam postane navadno tudi velik sejm. To je bilo pri sv. Ivanu tem lože, ker je stalo ondu že od nekdaj imenitno tržišče na mestu, kjer jadransko morje najdalje v kopno seza. To tržišče je ostalo tudi v srednjem in novem veku do preteklega stoletja. Trgovalo se je pri sv. Ivanu najbolj s konji, tujimi vini, žiti, predivom, železnino i. t. d. Središče vse trgovine je bil velik sejm o sv. Ivanu Krstitelji, ki je trajal tri dni pred tem praznikom in tri dni za njim. Dohodke od tega sejma so dobivali devinski gospodje in belinjska opatija kot svetna in duhovna gosposka svetoivanska. In ravno ti dohodki so bili večkrat uzrok hudih prepirov med obema gosposkama, dokler si niso Devinci skoro vseh dohodkov prisvojili.

Tudi slovenski romarji, ki so v XV. in XVI. stoletji v velikih tolpah obiskovali Rim, ukrcavali so se radi v Sv. Ivanu. Za boljšo zvezo tega tržišča s Krasom in zadaj ležečimi deželami je služila že takrat še jedna zelo obiskovana cesta, ki je vodila od Sv. Ivana čez Brestovico, Gorjansko in Volčji grad na Hruševico in od tod navzdol proti Vipavi. Se ve pa, da je bila to večinoma le tovorna cesta in ako so hoteli po njej voziti, morali so najmenj po šest volov upreči in še tako so se škripajoči vozovi le z veliko težavo dalje pomikali.

*) Pichler, Il Castello di Duino, pg. 55—56.

Digitized by Google

Nevošljivi Tržačani pa niso hoteli v svoji okolici druzega sejma trpeti. Zato so se l. 1541. vzdignili in prihrumeli k Sv. Ivanu ravno na tržni dan; razkropili so prodajalce in kupovalce ter razdrli vse hišice in kolibe, katere so si bili prodajalci ondu postavili. Taka nadlegovanja so Tržačani večkrat ponavljali. Plenili so tudi ladje, ki so bile namenjene v svetoivansko loko, n. pr. l. 1552. Vender so se takratni posestniki devinske gosposke, t. j. Hoferji, zelo trudili, Sv. Ivan toliko povzdigniti, da bode mogel tekmovati s Trstom.

To se pa ni moglo zgoditi, ker je vlada vedno in povsod le Trst podpirala. Tržačani so postali tako prevzetni, da so na početku XVIII. stoletja od vseh ladij zahtevali, da morajo najpoprej v Trst, da si morajo tam dovoljenje kupiti, da bodo smele tudi druge loke obiskovati. Svetoivanci so se zastonj proti tolikemu nasilstvu pri vladi pritoževali. Ko je cesar Karol VI. nameraval ustanoviti svobodno loko, izbiral je dolgo med Oglejem, Sv. Ivanom in Trstom. Nazadnje (l. 1719.) se je odločil za Trst in s tem je bila zapečatena smrtna obsodba svetoivanske trgovine.

Nedolžen!

Spisal Josip Stritar.

(Konec.)

VII. prizor.

Doktor Koren, Lipe, prejšnja.

Dr. Koren: Bog vas sprimi, oče! — Ne zamerite, da sem kar tako prišel.

Andrej: Kaj bi radi, gospod?

Dr. Koren. Ta le vaš sinek me je sem pripeljal.

Andrej. Ali res, Lipe?

Lipe. Res, oče.

Andrej. Po kaj? Kje si našel gospoda?

Lipe. V gostilni so bili, ko sem prišel po vino. Slišali so menda, ko sem pravil, pa so mi rekli, naj jih k vam peljem.

Andrej. Ali sem jaz kak medved káli, ki ga hodijo gledat! Ta gospod bi me mendà rad s seboj vzel ter po sejmih za denar kazal zijalastemu svetu. Ne, za to sem vender še predober.

Digitized by Google

Dr. Koren. Ne čudim se, da ste tako osorni z menoj. Človek, kateremu se je taka krivica godila, ni čudo, da ne zaupa lahko komur si bodi, ko bi imel še tako dobre namene ž njim. Mirno me torej poslušajte, prosim, potem sodite.

Andrej. Bodi, naj pa zdaj jaz jedenkrat sodim.

Dr. Koren. Kdó bi vam zameril, da tako bridko govorite! Najprej vam moram pač povedati, kdó sem. Moje ime je dr. Koren.

Andrej. Dr. Koren ste vi?

Dr. Koren. Kaj ste že slišali moje ime?

Andrej. Kdo bi ga ne bil slišal! Na dobrem glasu ste; sploh se govori, da niste kakor drugi; da imate res srce za kmeta, da ne govorite samo tako, kadar in kjer vam bi utegnilo biti na korist.

Dr. Koren. Dobro, da vam moje ime ni čisto neznano, tem laže se bodeva, upam, razumela. Vaša obravnava mi je do dobrega znana. Vsake posameznosti njene se še dobro spominjam. Jaz sem vedno trdil, da ste nedolžni; ali vaši sodniki res skoro niso mogli drugače; vse je bilo zoper vas. Zadnje dni sem potoval po Laškem, zato nisem zvedel, — domači časniki mi niso prišli pred óči — kako srečno se je premenilo vaše žalostno stanje. Potoval sem ravno tod mimo in ustavil sem v gostilni poleg ceste. Ko tako za mizo sedim, kar pridere ta le vaš deček v sobo, steklenico v jedni roki, v drugi papir, ki ga je kvišku držal. Steklenico postavi krepko na mizo, toliko, da se ni zdrobila; list pa vihtí sem ter tjà ter vpije: To le berite, ljudje, da boste vedeli, kaj so naš oče. Ali pa poslušajte, jaz bom bral.

Lipe. Res je bilo tako.

Dr. Koren. In prebravši s krepkim, donečim glasom vaše nedolžnosti izpričalo, začne nam govoriti in razlagati s takim navdušenjem, da smo bili vsi gineni. — Vrlo, mladi junak moj, dobro si govoril za svojega očeta! Sklenil sem obiskati vas ter videti, ali vam morem kako kaj pomoči:

Andrej. Meni ni pomoči.

Dr. Koren. Ne tako naglo, oče; videti je treba. Ali prej pa pijmo ga kozarec in prigriznimo kaj malega. Nekaj sem s seboj prinesel, kar se more dobiti v taki gostilni; vi bodete gotovo lačni. Na vaše zdravje!

Andrej. Pil bom, jedel pa ne; če hočeta moja otroka, ne bodem jima branil.

Digitized by Google

Dr. Koren. Vidim, da me ne poznate, da mi še prav ne upate, a to nič ne dé. Poslušajte me mirno, morebiti bodete vender slednjič malo bolje mislili o meni. — Pravica naj vlada na svetu; pravica bodi najvišjemu in najnižjemu, pravica tudi živali! Tako se govori, tako se uči dandanes. Nikomur ne delajmo krivice, in če smo jo nehoté storili komu, poravnajmo jo, kolikor je v naši moči.

Andrej. Tako je prav.

Dr. Koren. Nepopolno je vse, kar je človeško. Sodbe naj sodijo še tako vestno, vender zgodi se lahko, in zgodi se, žal, le premnogokrat, da se krivi oprosti in, kar je neprimerno huje, da se nedolžni obsodi.

Andrej. Žalostno!

Dr. Koren. Pač žalostno, prežalostno! Ali to je nesreča, kakor kaka druga nesreča, ki more človeka zadeti, dasi je ni čisto nič sam kriv. Dà, krivica je to, morebiti najhujša krivica, ki se more zgoditi človeku. Tu pa jaz pravim, in za to se že od nekdaj poganjam: država je dolžna to krivico, dasi jo je nehoté komu storila, popraviti in poravnati, kolikor je v njeni moči.

Lipe. Tako jaz tudi pravim. Če jaz sosedu okno ubijem pa mu rečem: ne bodite hudi, nisem nalašč, lepo me bo pogledal; plačati mu je moram, drugače me ne izpusti. Ta bi bila lepa, ko bi bilo dovolj reči: nisem rad.

Andrej. Po otročje rečeno, a vender prav rečeno!

Dr. Koren. Jaz sam ne morem kdó vé kaj; ali prijatelja imam, državnega poslanca —

Lipe. To so tisti možje, ki postave delajo na Dunaji; tak bi se ve da kaj mogel.

Dr. Koren. To vam je mož, ki kaj velja. Nisem mu dal mirú, in res sem ga pregovoril, da bode postavo nasvetoval v državnem zboru, da je človeku, kateri je po krivem obsojen, država odškodovanja, povračila dolžna, da je dolžna poravnati krivico, katero mu je storila.

Andrej. Jaz imam malo upanja, da bi bilo kaj.

Dr. Koren. Jaz pa upam, da bode. Vsaka pravična stvar slednjič vender le prodere in obvelja. In zdaj se mi zdi ravno pravi čas.

Andrej. In ko bi se res kaj doseglo, ko bi se res takemu nesrečnemu človeku povrnilo, kar je izgube imel na premoženji, ali

Digitized by Google

kdo mu pa povrne, kar je pretrpel in prebil? Kaj se mu dá za trpljenje njegovo, za sramoto, ki jo je sam in ki so jo njegovi prebili pred svetom? In slednjič, kdo obudi mrtve, ki jih je žalost in sramota prezgodaj spravila pod zemljo! Vi, gospoda, menite, da smo kmetje vsi nekako bolj na debelo narejeni, da ne čutimo kakor vi. Govoriti res ne znamo lepo in zdihovati, kakor se bere po knjigah, ali vender to vam pravim: Imovit mož sem bil nekdaj in spoštovan, zdaj sem berač; vender naj se mi ponudi vse bogastvo tega sveta, da naj prebijem še jedenkrat, kar sem prebil v teh petih letih, jaz rečem: Ne! Pred sodbo stati, ko vse vanj zijá; odgovarjati, ko se mu nobena beseda ne verjame; razsodbe čakati, ki mu vse dá ali vse vzame — kako to dé malopridnemu človeku, ne vem, to pa vem, da je poštenjaku strašnó. In obsojen — v ječi tiste grozne, dolge noči, ko človek ne more zatisniti očesa, ko se mu misli podé in rojijo po glavi, strašne misli, da meni, zdaj pa zdaj mu raznesó razbeljeno glavo; in zdaj mu nekaj kljuje in vrta in razjeda v možganih — o skrb, skrb za svoje, ki si jim sramoto zapustil, ki še misliti ne morejo nate brez bridkosti — kdor ni tega okusil, ne vé, kaj je hudo na svetu.

Ana. Ubogi oče!

Dr. Koren. Za to pač ni povračila, vsaj na tem svetu ne!

Andrej. Naj se mi zapiše za ono življenje!

Dr. Koren. To tudi upamo. Ali sedaj nam je misliti najprej na to. Vi ste vse izgubili, kakor sem slišal.

Andrej. Berač sem, ali kaj pravim, berač! Saj beračiti še zdaj ne smé. Ko bi vsaj službo dobil, da bi kamenje klepal ob cesti!

Dr. Koren. Veste kaj, oče; jaz imam neko dobro misel: če vi privolite, dobro bi utegnilo biti obema, meni in, upam, tudi vam. Za silo vsaj bo že, dokler kaj boljšega ne pride. Glejte, jaz sem bil zdravnik; srečo sem imel in nekaj sem si prihranil za stare dni. Sam Bog vedi, kaj me je motilo, ali kupil sem si neko malo posestvo z vinogradom. Od nekdaj sem si kaj takega želel, ali to vam je zdaj nov križ. Meni kmetovanje, pa zajcu boben! Še ne vem, če znam ječmen razločiti od pšenice; vsaj v klasji, zdi se mi, da si je strašno podobno! Poskusil sem jedno leto kmetovati in gospodariti po knjigi, silno učeni; toda ali nisem te učenosti prav razumel, ali pa ni primerna našim krajem, s kratka: vse mi je šlo na robe. Iskal sem potem koga, da bi mi vodil kmetovanje, ali tacega moža je težko najti. Vi ste dober gospodar, oče!

Digitized by Google

Andrej. Bil; bil nekdaj.

Dr. Koren. Veste kaj, pojte z menoj. Prav srečen bom, če vas dobim.

Andrej. Za hlapca služiti na stare dni — vender —

Dr. Koren. Kaj služiti in kaj hlapec! Oskrbnik boste moj, gospodar — izvolite si ime, katero hočete. Kar boste vi rekli, to bo. Svojega hlapca boste imeli, svojo deklo, če hočete, in jaz vam bom tudi pomagal, kjer bom mogel; tudi mene lahko oštejete, kjer se vam zdi potrebno. Svoje konje boste imeli —

Lipe. Oče!

Andrej. Ti, se ve da, ko slišiš za konje, potem ti je pa že vse prav.

Dr. Koren. Pogodbo bova napravila pismeno táko, da bo kaj. Vi boste kmetovali in gospodarili, kakor veste in znate; svojo pripravno stanovanje boste imeli in česar je treba za življenje — in če kaj čistega dohodka ostane, izročite ga meni, če pa ne, bo pa tudi prav.

Andrej. Če menite, da bi vam bil jaz za rabo —

Dr. Koren. Pa še kako! Torej?

Andrej. Bodi!

Dr. Koren. Mož beseda!

Andrej. In kdaj?

Dr. Koren. Rajši danes ko jutri!

Lipe. Zdaj moram iti pa tudi to razglasit in razbobnat po vasi. (Izide.)

Andrej. Kaj pa ti, Ančika?

Ana. Kako bi ne bila vesela? Gospodinjila vam bom, kakor bom vedela in znala. Da bi bilo le gospodu prav.

Dr. Koren. To naj te nič ne skrbi. Zdaj bi pa vender smeli kaj malega použiti, oče, v znamenje, da niste več hudi name. Bog daj srečo!

Andrej. Vam in nam! (Lipetu, ki zopet vstopi.) Na, Lipe pij!

Lipe. Veste, oče, sosedov Marko mi je dejal, da bo takoj prišel, pa veste po kaj? Prosit vas, da mu dajte Ančiko za ženo. O jaz vse vem, pa nič mu je ne dajajte. Kdo bi nam pa bil za mater, ki jih nimamo več!

Andrej. Ali res, Ančika?

Ana. Kaj ti veš, kaj govoriš! — Tisto je res, oče, da mi je obljubil, vzeti me za ženo, če bo vaša volja; ali Bog ve, kedaj bo kaj.

Digitized by Google

Dr. Koren. Tako, tako? To ni pisano v naši pogodbi. Brez Ančike ne bo nič! Jaz sem hotel imeti lep, prijazen obrazek pred seboj, da bi se ga veselile moje stare očí. Zdaj bi pa prišel tak mlad nepridiprav, pa bi mi jo odnesel! Najina pogodba ne velja, oče!

Andrej. Saj menda ne bo še tako hitro.

Dr. Koren. Pa naj bo! Kaj se hoče! Ali kjer je kaj dobrega, stari Koren vselej prepozno pride.

Lipe. Ali si videla, Ančika, oče so se malo nasmijali. O ko bi vedeli, oče, kako vam to lepo pristoji; to je, kakor bi solnce posijalo.

Andrej. Priden dečko je res ta Marko. Jaz sem ga zmerom rad imel.

Ana. Prav nič ni podoben svojemu očetu.

Lipe. Pustimo zdaj te puste pogovore, pa govorimo kaj pametnega! — Veste, oče, to le pismo bomo deli v zlat okvir pa obesili je na steno.

Andrej. Prej bo pa treba imeti tisti zlati okvir, zdaj še lesenega nimamo.

Lipe. Kaj boste pa s to lepo brado, oče; ali jo boste nosili za spomin?

Andrej. Veš kaj, odrezal si jo bom pa dél v zlat okvir ter tudi obesil na steno, poleg tvoje podobe.

Lipe. Tako, zdaj ko je vse lepo narejeno in preskrbeno, pa pijmo!

Andrej. Na zdravje, gospod; in na zdravje tistemu možu, kateri bo prvi nasvetoval postavo, da naj se po krivem obsojenemu, kolikor moči, poravná v nebovpijoča krivica!

Ana. Marko gré!

(Zagrinjalo pade.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

16. Sveti Feliks II.

(Konec.)

V Gorjance je šel lovec. S sabo je vzel sedemletnega sinčka. Ugledavši srno reče otroku: Ostani pri cerkvi in počakaj, dokler ustrelim srno in se vrnem. Deček čaka in čaka, očeta ni. Ko se naveliča čakati, začne se sprehajati po obližji in pride do jame, ki

Digitized by Google

je bila zarastena z bršlinom. Deček razmakne bršlin in stopi v jamo. Jama je šla dalje in dalje, naravnost v hrib. Deček je taval od konca skoraj v tmi, ali čim dalje je korakal, tem svetlejša je bila jama. Čez pot je ležala ogromna kača. Ko zagleda kača lovčevega sinčka, mahne prijazno z repom in mu se umakne. Iz tesne jazbine pride deček v prostorno brezno. Na dnu brezna vidi grdo blato in na blatu močerada in krastavo žabo, v sredi blata pa črno mlako in v mlaki nakazne povodne kuščarje in zlato ribico. Čudna ribica mu se približa in izpregovori z lepim človeškim glasom: Slava bodi milostivemu Bogu, ki te je napotil simo. Poslušaj pazljivo, kar ti bom povedala in ne pozabi moje prošnje. Jaz sem hči velikega gospoda, čigar grad je stal na Gorjancih. Grad je bil visok za sedem zvonikov, širok za sedem cerkva, bogat za sedem kraljestev. Moj oče je bil krivoverec in je živel razuzdano, ker mu kriva vera ni prepovedovala greha. V grad je prišel čestit romar, sam sv. Feliks. Moj oče se ga obveseli in ga prosi, da bi mu govoril o neznanih deželah: o svetih nebesih in strašnem peklu, ki čaka nespokorjene grešnike. Oznanjeval je pravo vero tako goreče in ganljivo, da se je vsaka živa in mrtva stvar umilila in omečila: umolknili so vetrovi, od svete groze zatrepetalo je drevje, vsaka bilka je nagnila k tlom svojo glavico, solzilo se je celo trdo skalovje okoli našega gradu. Ali moj oče bil je trji od kamena. Zaklel se je s predrzno srditostjo: predno poklekne pred križanega Boga in pred beraško mater božjo Marijo, da naj se pogrezne v Gorjance njegov svetli grad in raztaja v blato in mlako, on in vsa njegova rodovina pa naj se izpremene v najgrje živali, ki po taki nesnagi gomazijo. Sv. Feliks naredi križ in tisti trenutek se vdere naš grad in očetova kletev se izpolni. Ostudni močerad, ki lazi tamo po blatu, ta je moj nesrečni oče, krastava žaba, ki se napihuje poleg njega, je moja uboga mati in povodnji kuščarji v črni mlaki so moji bratje in sestre. Jaz sem bila takrat, ko je prišel sv. Feliks, še v otročjih letih in nedolžna, zato me je prestvaril Bog v zlato ribico. Dana mi je lepa podoba, ali sreče ne bo čutilo moje srce, dokler se ne oprosti očetu grozna kletev in ne pridemo vsi skupaj učlovečeni zopet na svetlobo božjega zraka in solnca. Kletve nas more rešiti samo krst in tisti, ki nas bo krstil, mora biti brez greha in nedolžen. Dobro nam tedaj došel, dragi deček! ki si še brez greha in nedolžen. Prosim te, pojdi v cerkev po blagoslovljene vode in krsti ž njo po šegi sv. katoliške cerkve

Digitized by Google

moje roditelje, moje brate in sestre in tudi mene. Tisti hip, ko nas bo očistil in posvetil krst, dobili bomo nazaj čestito človeško podobo in to blato in jezero se bo izpremenilo v sijajen grad, našo lastnino. Godilo pa se bo dobro tudi tebi in tvojemu očetu. Moj hvaležni oče vama bo dal iz srca rad večjo polovico svojega neizmernega bogastva, brez težkega dela in truda bodo živeli še tvoji otroci in vnuki. Deček se je silno čudil, da je ribica zlata in govori s človeškim glasom. Zapomnil si je dobro vsako besedo in ribici obljubil, da jej bo prošnjo drage volje izpolnil. Brez neprilike je prišel iz jame zopet na beli dan. Oče ga je čakal že dolgo pri cerkvi in ga pozdravil z velikim veseljem, ker se je zanj bal, da se mu je pripetila morebiti kaka nesreča. Sinček mu pové, kje je bil in kaj je videl in slišal. Oče pa veli: krst je bogoslužno delo in polovica grajskega imetka lepa reč, ali me obhaja strah, da te podzemeljska prikazen ne bi prevarila in pogubila. Treba je vprašati za svet gospoda župnika. Lovec prime sinčka za roko in se napoti ž njim v Šentjarnej h gospodu župniku. Ko zve župnik, da dobi odrešenik polovico grajskega bogastva, polasti se ga lakomnost. Lovcu veli: krstil bom uklete krivoverce jaz, ki sem za to postavljen; pri nas ni navada, da bi krščevali otroci. Župnik povabi veliko vaših gnad za botre in vzame s sabo cel sod blagoslovljene vode. Predno je prišel z botri in botrami do jame, pooblačilo se je nebo, zabučala je nevihta in metala na Gorjance točo in ognjene strele. Lakomni župnik pa je preziral slabo znamenje in šel s tovariši v jamo. Čez pot je ležala ogromna kača. Ugledavši župnika, ni se ganila. Ko pa stopi ne pazeč na njo, srdito zasika in se ga oklene s tako močjo, da ga stare in zaduši. Prestrašeni botri in botre so hoteli pobegniti, ali izgrešivši pot so poginili od groze in lakote. Nevarne jame so se ljudje od takrat ogibali in so sčasoma pozabili, kod se gre vanjo. Ukleti krivoverci pa hrepene še dan današnji po svojem odrešeniku.

V tej povesti mi se je zdelo najbolj čudno in neverjetno, da se govori o povodnih kuščarjih ali, ko sem šla nekaj let pozneje s Toplic na Ljubno in potem domu, preverila sem se, da so take živali res na svetu. Jaz in moje tovarišice smo bile žejne pa smo šle pit v Petanovo jamo, tamo za Baltovo vasjo. V vodi zapazimo ribe, ki so imele noge in so bile močno take kakor zelenci. Ali koža jim ni bila zelena in od pravih kuščarjev se razločujejo tudi s tem, da so menda slepe: vsaj mi nismo nič očij videle. Neznane nakaze so

Digitized by Google

se nam tako gnjusile, da nas je minila vsa žeja, to se ve da ne za dolgo in smo popotovale dalje. Tisti čas sva se z doktorjem Šniciusom že precej rada gledala. Jaz sem mu pravila o grdih ribah, ki žive v Petanovi jami, on pa se je začel grohotati in je dejal: Ti tvoji „nakazni povodni kuščarji“ so naše zanimljive nedolžne človeške ribice, radi katerih slovi daleč po svetu Kranjska dežela. Take prismode, katerim se gabi radi njih voda, niso druzega vredne, nego da trpe za kazen žejo. — Zdaj pa čujmo še jedno prigodbo, v kateri se je izkazala čudovita moč in oblast sv. Feliksa do hudodelcev.

V Podgorje je prišel ljubljanski trgovec po vino. Kupil ga je marsikje, največ pa pri dovškem Brlogarji. Njegovo vino mu je bilo všeč, ker je bilo v cenó, še bolj nego vino pa mu se je priljubil Brlogarjev sin, spretni in krepki sin Mihec. Z očetovim dovoljenjem ga vzame s sabo v Ljubljano. Ko Mihec zapazi, da ga hoče rabiti za greh, pobegne in si najde službo pri drugem trgovci. Ali niti ta ni bil nič boljši in zato uteče Mihec tudi njemu. Tako je prišel zaporedoma v mnoge hiše in službe ali v nobeni ni se nameril na ljudi, ki bi ga bili ljubili in bi jim bilo kaj mar njegove časne in večne sreče. Jeden za drugim so ga prevarili tudi vrstniki in tovariši, katere je zmatral za svoje prijatelje. Te bridke izkušnje so ga silno preplašile in razkačile. Polastila se ga je trdna misel, da so vsi ljudje hudobni in začel jih je sovražiti. Ker je bil jako bistrega razuma in varčen, izkopal se je iz revščine tudi brez ljudske prijaznosti in pomoči. Pridobivši si nekoliko tisoč kron, oženil se je pri hčeri bogatega meščana in se povzdignil kmalu med najprve ljubljanske trgovce. Sčasoma mu se je začelo tožiti po domačem kraji pa se je preselil v Novo Mesto. Ali sreče ni našel niti na Dolenjskem. Oče in mati sta mu bila že zdavna umrla. Imel je dosti še druge žlahte, kateri je rad pomagal ali je učakal od nje malo hvaležnosti, tem več pa škode in obrekovanja. Brlogar je bil zveden in zdušen trgovec. Ljudje so pri njem najrajši kupovali. Zadovoljil se je z malim dobičkom, pa je dajal zato svoje dobro blago lahko ceneje, nego kak šušmar slabo. To je druge trgovce strašno razsrdilo. Vpili so, da jim dela v poslu spako in zgubo in so dražili neprenehoma meščane proti njemu. Bogatinu reveži sploh radi zavidajo, najbolj pa takemu, ki svoje pošteno prislužene denarje skrbno varuje. Brlogar je dal vsakemu, kar mu je šlo ali upati in posojati ni hotel, še menj pa prilizovalce zastonj gostiti in napajati. To sodrgo je gonil zaničljivo

Digitized by Google

od sebe: vinska bratovščina se mu je gnjusila. Prijateljev, ki bi bili vredni tega dičnega imena, si ni dobil nič, niti se za to ni brigal; število sovražnikov pa se je množilo od dne do dne. Žena ga nikoli ni ljubila, v Novem Mestu se je zvadila z beloličnimi in priliznjenimi pisarčki ter mu se popolnem izneverila. Nasprotnikom se je pridružila kmalu tudi mestna gosposka. Poklicala ga je pred se in mu velela: Ti si ubežen kmet. Pojdi nazaj pod oblast svojega podgorskega grofa. Če pride po te, nismo bedaki, da bi te branili, ker nimaš nobene trdne pravice, prebivati in trgovati v našem mestu. Brlogar se prestraši in prosi varstva svoje bližnje rojake, podgorske kmete. Obljubi jim plačilo, kakeršno bodo sami zahtevali. Podgorci pa so dejali: Mi tvojega plačila ne maramo. Ti si kmetišk sin pa si se hotel nad nas povzdigniti in si naš stan zapustil. Išči si pribežališča in brambe pri svojih mogočnih trgovcih! Brlogar je nakanil pobegniti nazaj v Ljubljano, ali na potu ga zasači podgorski grof in mu ugrabi ženo in ves imetek. Ženo si vzame za ljubico, njega pa vrže v temno ječo. Vzdihoval je v njej sedem dolgih let. Grof je vprašal oskrbnika, kaj dela jetnik. Oskrbnik pove, da je od konca strašno preklinjal in razsajal, ali zdaj se je pomiril in zmešan je celó pozabil, da je bil trgovec in kaj mu se je zgodilo. Misli, da je pastir in da so ga zaprli drugi pastirji za to, ker jim ni hotel paziti na živino, da bi se igrali. Grof se zasmeje: Beguna sem dosti dolgo zastonj redil. Odslej si mora svoj ovseni kruh zaslužiti. Kar mu se blede, naj se izpolni: izpusti in postavi ga za ovčarja! Brlogar je pasel grofovo drobnico pazljivo in zvesto, da ni trpela nič kvare. Grof je prišel sam na pašo in ga pohvalil in vprašal, če si želi kaj priboljška. Brlogar odgovori: Meni se godi, hvala bodi vaši milosti, za vse reči prav dobro ali jako potrebna bi mi bila dobra sekira, ker se prikazujejo volkovi. Grof mu da prinesti ostro sekiro in čez nekaj tednov gre zopet na pašo in spremila ga je tudi ljubica. Šaljivo vpraša ovčarja, koliko volkov je že ubil. Brlogar zavrisne veselo: Do zdaj ni bilo prilike, ali danes bom dva zaporedoma. To rekši razkolje glavo najprej grofu, potem tudi svoji nezvesti ženi. Pustivši ovce in pašo pobegne v Gorjance in postane razbojnik. Smilil mu se ni noben človek, ne grajska gospoda, ne meščan, ne kmet: napadal in ubijal je vse brez razločka. Privihral je po bliskovo, nihče ni vedel, od kod in odvihral je zopet po bliskovo, nihče ni vedel, kamo. Brez vspeha so ga iskali, lovili in streljali grajski biriči in

Digitized by Google

deželski žolnirji. Dostikrat so ga zajezili in mislili, da jim na nikak način ne more uteči. Stal je trideset, dvajset korakov od njih vihteč svojo krvavo sekiro, mahoma pa šinil v goščavo in izginil brez sledu, kakor da bi se bil v zemljo pogreznil. Potolkel je sila vojakov in stražnikov, lovcev in paznikov, on sam pa ni dobil nikoli nobene rane, nobenega udarca. Ljudje so bili preverjeni, da ga skriva in varuje sam peklenščak, kateremu se je zapisal. Popadali so od straha na tla, že če so ga od daleč videli. Preteklo je trideset let, Brlogarju so posiveli vlasje, ali črt in zloba ga nista hotela pustiti: hrepenel je še vedno po maščevanji in krvi svojega bližnjega. Prežeč na svojo žrtev zagleda sv. Feliksa, potujočega s Hrvatskega na Talijansko. Zastopivši mu stezo zakliče zaničljivo: Šáleharjev Feliks! zdaj ti ne bo pomogla nič tvoja hinavska pobožnost. Ubil sem ti očeta in mater, ubil bom tudi tebe. Svetnik veli z mirnim in blagim glasom: Naj se zgodi, kakor je božja volja; ali po zapovedi naše vere se ne smeva ločiti v sovraštvu. Daj, predragi moj brat, da te za slovo poljubim in objamem. Prečudno ganijo in pretresejo te besede in ta prijaznost starega razbojnika. Roka, ki je sekiro že vihtila, mu omahne. Sramujoč se pogleda svetnika v obličje in iz njegovih očij mu zasije žarek božje milosti, ki mu utrpneno srce ugreje in omeči. Skesan in skrušen pade plakaje pred sv. Feliksa in mu se izpove svojih brezštevilnih in težkih grehov. Svetnik ga potolaži in mu reče: Moli in delaj pokoro, dokler se vrnem iz Rima in ti prinesem od papeža njegovo in božje oproščenje. Po tem opominu sv. Feliks odide, Brlogar pa poklekne in začne moliti. In klečal in molil je noč in dan, mesec za mesecem, leto za letom. Truplo mu je sčasoma okamenelo, obrastel je je zelen mah, jedine oči so ostale žive in svetle. Iz jednega očesa so mu lile krvave solze bridkega kesanja in neskončne žalosti: iz solz pa se je naredil krvav studenec, ki je tekel z Gorjancev v kranjsko Podgorje. Iz druzega očesa so mu lile bistre solze svetega hrepenenja in neskončne radosti; iz solz pa se je naredil prelep, bister studenec, ki je tekel z Gorjancev v hrvatsko Vivodino. Sv. Feliks se ni mogel povrniti s Talijanskega, ker mu je bilo namenjeno, da je tamo umrl. Trebalo je mnogo, mnogo let, dokler je Brlogar dovršil pokoro za svoje grešno življenje. Ko se je ta čas približal, prikazal se je sv. Feliks rimskemu papežu in ga opomnil, da naj mu da prenesti truplo na Kranjsko v kapiteljsko cerkev novomeško. Papež je storil brez odlaganja, kar je svetnik

Digitized by Google

zaželel. Svetinje so se peljale z veliko svečanostjo proti Novemu Mestu. Ko pride voz pod cerkev sv. Ane, spozna Brlogar sv. Feliksa po svetlem žaru, ki ga je obdajal. Zdaj je videl, da je pokoro prebil in so mu grehi oproščeni. Kamenito truplo mu še jedenkrat zatrepeta in oživi, potem pa se razpade v droben prah in iz praha se dvigne in odleti proti nebesom bel golobček, vzveličana duša razbojnika Brlogarja.

Svojo dolgo pridigo sem dokončala. Hoteli ste me podražiti, pa ste dejali, da ste siti mojih kvant, in da bi neizrečeno radi videli, kako bi mi se podalo in pristalo, ko bi pripovedovala kaj pobožnega in svetega. To željo sem vam zdaj izpolnila. Dokazala sem vam, da se takega govorjenja ne sramujem in ne branim. Če mi je ušla vmes kaka poredna in nespametna, ne smete me preostro obsoditi, ker se tako nagloma ne morem vsa izpremeniti in preleviti. Kadar pridete zopet k nam, razložila vam bom za cele bukve mičnih prigodeb, katera sem slišala in doživela na drugih božjih potih: na Zaplazu, na svetem Kumu in na hrvatski Bistri. Na vsak način vas moram preveriti, da ne zaničujem svetih rečij, nikar Boga. Tudi krčmarica Janezovka ima nekoliko upanja, da se hrani zanjo v nebesih kak prostorček. Če ne bom mogla priti tja tako kakor drugi ljudje, smuknila bom pa po Kurentovo. Njega je vzveličal jeden sam plašč. Jaz pa sem razdala beračem — rada in nerada — že toliko denarja, da bi se kupilo zanj lahko petdeset in prav gorkih in lepih plaščev. Zdaj pa moram reči: Amen! S pripovedkami se prazen želodec ne napolni: treba mi poskrbeti za večerjo.

Cmokavzar in Ušperna.

Izviren roman.

Iz kanibalščine poslovenil Sivor.

V.

Cmokavzar in Ušperna sta vzrastla v pokrajinah, kjer zori blaga vinska kapljica. V tacih krajih se rado pije in rado poje. Cmokavzar in Ušperna sta znala oboje, in tudi Preklezen je rad poslušal, če sta hlapec in dekla po večerji katero domačo in okroglo zakrožila. Kadar je Ušperna zapela svojo najljubšo pesem:

Digitized by Google

„Pa je pjašala Anca,
Hišna spod klanca,
Kje, kje čakal jo bom?“

in jej Cmokavzar s krepkim glasom odpel:

„Tamkaj zadaj za svinjakam,
Kjer te jaz najrajši čakam,
Tam, tam čakal tebe bom!“

kahljal se je Preklezen vselej od samega veselja in se z rokama držal za svoj krompirja in močnika poln želodec. Za Cmokavzarja in Ušperno je pa ta pesem imela poseben pomen. Ko so odvečerjali, odpeli in odmolili, zlezel je Preklezen za peč na svoj rženi otep, da tam stegne svoje hudiču zapisane ude na polhovo smrčanje.

Hlapec je imel svoje ležišče v otavi na hlevu; skrbna dekla je pa vselej šla malo pogledat k svinjam in kokošim. Tedaj sta pa počenila hlapec in dekla za svinjakovo steno; dekla pak je segla na svinjakov strop med stare koše, zlomljena kosišča iz drugo šaro ter izlekla zaprašen pisker: v tistem je bilo pa najboljše staro vino, zadosti, da si poplakneta oba svoji vedno žejni grli. — Ni ga bilo skoro dne, da bi dekla ne bila imela priložnosti tisti pisker napolniti in previdno spraviti. Bilo je to jako idilično življenje.

Nocoj je bil pisker vina tudi pripravljen. Cmokavzarju je krulilo po trebuhu in zdehalo se mu je po polnem vinskem piskru, kakor lačnemu volku po jarčji crkovini za ograjo. Pa mož se je bal silovitega kovača Breznosa, ki mu je ostro prepovedal stopiti čez prag svoje prašne kolibe. Nazadnje je pa vender poželenje vina, ki je neki tako nepremagljivo kakor ljubezen, premagalo strah pred Breznosovimi pestmi.

Ura je že jedno po polunoči, tedaj imamo že nedeljo 6. majnika 1883. Mesec je gledal zaspano in krmežljavo s svojim zadnjim krajcem na megleno zemljo, in zatorej ni posebno dobro videl. Vender je razločil Cmokavzarja in Ušperno, ki sta za steno Prekleznovega svinjaka sedé ponujala si lonec vina in sladko šepetaje pretehtovala, kako se bosta jutri zopet vsedla na svoja poprejšnja mesta, in kako bosta Preklezna oštela, ako bi se griva lisičja kaj ustavljal.

Dalje je mesec zapazil pred Prekleznovo kletjo tri krepke možakarje grdih, s sajami našišenih obrazov, v črne plašče zavite in s širokokrajnimi klobuki pokrite. Bili so to Breznos, Macafizelj in Rokomavsar, ki so ročno odprli Prekleznovo klet s ključem, katerega je preskrbel Breznos.

Digitized by Google

V kleti je bila tema, kakor v našega bika rogu, dokler se ni zmuznil. V goščavi te teme in prav za prav v sodu brez dog in brez dna je pa Preklezen na poldrugem rženem otepu stegnen in s starim vojaškim plaščem odet odpočival od svojih bolečin in skrbij. On je navadno spal v zgornjici, in tudi tatje ga niso slutili v kleti. Pa nocoj je sam, tedaj si je naredil posteljo zraven svojih srebernih kebrov, da mu po noči ne izlezejo. Povest bi pa tudi ne mogla teči gladko dalje, ako pustimo Preklezna tam spati, kjer je spal druge noči. — Možakarji so bili veščaki v svojem nočnem obrtu, in sod, v katerem so plesnjevali zlati in sreberni kebri, praznil se je znatno in brez hrupa. Preklezen ni spal, in vedel je, kaj se dela. Kurja polt mu je kožo skrčila, da je bila kakor z grahoro posuta. Mož je pa sapo k sebi držal, tiho ležal kakor močerad pod plesnjivo desko in sam pri sebi je mislil: da me le ne zadavijo kakor polha, ti pasjedlakci tatinski. Potlej pa ni nič hudega. Breznosa in Macafizeljna sem spoznal po šepetanji. Da le dan napoči, dal jima bom vetra, da ja bo grizlo in ščipalo po črevih, in plesala bosta po beriški piščalki, ko jima bodo lišajasta hrbtišča strojili. Denar bomo precej zopet imeli v pesteh. Tri sto krempljev hudičevih!

Tatovi so bolje nego mnogi pisatelji ocenjali staro gaslo: „čas je denar“ ali kakor se izvirno angleški pravi: „the rest is silence“.*) Zato niso utegnili pri velikem sodu pod srednjim oknom, iz katerega so si med težavnim delom žejo gasili, zapirati pipe. Ko Preklezen čuje, kako stara, močna zelenika curlja na suha, vender ne zelenike žejna tla, zasmili se mu v srce blaga kapljica, spozabi se tedaj in zakliče: Prijatelji, ne izlivajte božje kapljice na tla!

Vino pa ni bilo samo na tleh. Kaj močno je že vplivalo na možjane Prekleznovih prijateljev. Vsem šine vročica v glave. Breznos zarohni: V prešo denimo to bérso!

In kakor bi trenil, štiri krepke roke sežejo tija, od koder je prišel proseči glas, krepko zgrabijo dvoje rok in nog in vso to pezo tirajo med ploh in sleme vinske preše. Rokomavsar je sicer ugovarjal, da tako početje nasprotuje vsem pravilom izobraženega tatinstva; pa vdal se je volji večine, in naposled sam pristopil, da se Preklezen more pravilno sprešati, kakor grozdje jeseni, in da se njemu tako naredi, kakor se je svoje dni v selu blizu Kamnika go-

*) Čas je denar, angleški slove: „time is money“. Pa brez zamere.
Stavec.

Digitized by Google

dilo potomki tiste zveste živali, ki je Adama in Evo milo lajajoč spremila iz izgubljenega raja.

Breznos in Rokomavsar sta Preklezna stlačila na ploh, na moževe, hudiču zapisane kosti položila debelo hrastovo desko, na to desko pa postavila močen hrastov klin, ki se mu sploh strela pravi. Macafizelj je pa zavrtil vijakovo vreteno ali svečo, ob kateri tiči težki prešni kamen. Ko je Preklezen neovrgljivo spoznal, da mu gre za črno dušo, prosil je in na pomoč klical. Pa sosedje so spali in smrčali, kakor polhi v gabrovem duplu. Klicanje sta čula samo Cmokavzar in Ušperna tamkaj zadaj za svinjakom. Ušperna se je ustrašila in pritisnila k steni. Cmokavzar je pa zdirjal pred kletna vrata, naglo zasukal ključ, ki je tičal v prislonjenih vratih, in zadrl se je na vse grlo. Prepozno si prišel Cmokavzar! V vretenovi ponvi je bil skrit tisti dinamit, ki ga je sinoči Breznos Prekleznu podaril. Baš v tistem trenutku, ko je Cmokavzar v kletnih vratih ključ zasukal, vname se dinamit od silnega pritiska. V hramovem kotu zablisne, zemlja se strese in otli pok stréla zagrmi v tiho noč.

Čez dve sekundi je zopet vse tiho, in mesec kakor poprej zaspano s svojim zadnjim krajcem gleda na Prekleznove dvore.

VI.

Pazljivi bralec te povesti je gotovo prepričan, da je dinamita silna moč pokončala Prekleznov dom in vse, ki so takrat stali, sedeli in na trebuhu ali drugače ležali na tistem domu. Pisatelj izvirnika pa povesti ne more končati, in je torej prisiljen nove osobe pripeljati na pozorišče. — Vaši radovednosti pa gotovo ustrežem, ako že zdaj izpovem, da se bodo tudi tem vratovi zavili in kosti porahljale.

Vsak človek, celo prostomavtarski Mladoslovenec, ima nekaj svojih po krvi in svaštvu. Stara griva lisičja, Preklezen, imel jih je nekdaj precejšnje število. Pa pomrli so, in ostala mu je jedina sestrična Pokloftánova Ošpéta s pridevkom „pasja babica“. Bila je grda, škrbasta starka. Pa rada je molila ter v svoji pobožnosti vsako jutro Boga prosila, da bi kmalu kmalu naklonil Prekleznu sveta nebesa, njej pa Prekleznovo posvetno premoženje. Pri tej pobožnosti je Preklezna ljubila kakor pičico v svojem kurjem očesu.

Danes je nedelja, zatorej je posebno zgodaj vstala in nenavadno goreče molila, in bila bi še bolj, ako bi je v pobožnih vzdihljajih ne bila premotila njej dobro, nam slabo znana beračica Migo-

Digitized by Google

mrda. Ta, kakor že ime pripoveduje, prezgovorna babnica, prinesla je prave in Činkelnove kave, krepkih kapljic za želodec in veliko novic, izmed katerih je bila najvažnejša ta, da je Migomrda v loteriji zadela dvetisoči dvesto in trideset goldinarjev. To srečno zadetje je pa tudi uzrok, da je danes za rana prihlačala k Pokloftanovi Ošpeti.

Migomrda je bila pred kakimi štiridesetimi leti jako lepa mladenka. Služit je torej šla v Zagreb, in tam je prislužila hčerko — Ušperno naše povesti —. Izročili so jej pa še hčerko mlade grofice v vzrejo, in sicer tako hčerko, o kateri ni smel mož mlade grofice vedeti, da je na svetu. S tema detetoma je šla Migomrda v kraj, kjer je niso poznali, in si je tam kupila malo posestvo. Preklezen je živel takrat v več krajih, ker si je nekaj časa med rokovnjači in potlej med cigani prizadeval, predno je začel dobre dohodke nesočo trgovino z ukradenimi konji. Po širokem svetu okoli krevsajoč je zvedel Preklezen, čegavo je drugo dete Migomrdino, in pripetilo se je, da je neki večer namestu konja ukradel lepo dete, imejoče svetinjico, na kateri je bil grofov grb. To dete je nesel na grofov grad na Hrovaškem, pričakujé več dobička nego od deset ukradenih konj. Na Hrovaškem gradu pa možu niso nič izplačali v denarjih, temveč našteli so vražjemu Kranjcu najprej petindvajset gorkih, in potlej so ga vtaknili v temnico. Dete, katero je s seboj prinesel, moral je pa spoznati za svoje, sicer bi ga bili kaznovali še huje. Ukradeno dete pa ni bila hčerka mlade grofice, ampak hčerka same Migomrde, kar bi Preklezen, ako bi takrat bil ženstvo bolj poznal, lahko sam vedel. Migomrda je namreč svoje dete oblačila v lepo, hčerki mlade grofice namenjeno opravo, hčerko grofice je pa oblačila v strgane kmetiške cunje. Baš to jo je rešilo Prekleznovih rok. Migomrda je svojemu otroku kmalu na sled prišla. Toda ni ga terjala nazaj, ker se laglje živi brez otroka. Preklezen sam otroka tudi ni nazaj nosil, ker se je bal ponovljene kazni, ako se zve, da je otroka ukradel. Pomaknil se je z otrokom iz Hrovaškega na Kranjsko, kjer je blizu rojstne vasi kupil nam znano Prekleznovino. Mati Migomrda in hči Ušperna sta se tukaj večkrat videli, kadar je beračica Prekleznu mišnico in jednake prodajati prepovedane reči prodajala. Vender Migomrda se svoji hčeri nikoli ni razodela. Zdelo se jej je bolj prav, da Ušperna meni, da je hči bogatega Preklezna, nego da bi vedela, da je hči zaničevane, od hiše do hiše pojane beračice. — Zdaj bo pa drugače! Loterija je dala dvetisoči dvesto trideset goldinarjev. Migomrda bo

Digitized by Google

vzela svojo hčer s seboj, kupila si zopet kočico v lepem kraji, živela brez skrbi; dala bo hčeri potrebno doto, in obe si bosta smeli kaj privoščiti na stare dni.

V takih in jednakih mislih in pogovorih švedrata in hlačata Ošpeta in Migomrda na hribec, za katerim je skrito mirno selo s Prekleznovim domom.

Ko pride pobožna Ošpeta na hribec in poškili proti Prekleznovim dvorom, kar oledeni, do pod ušes se jej odpro zijava, brezzobna usta, in izpod ščetinastih obrvij jej zastrmita očesi, kakor bi hotela vrhu nosa vkupe trčiti. Na Prekleznovih prostorih ni videti ne strehe ne visocega zidu. Vse je razmetano, razorano, podrto. Babnicama je v piškave možjane šinila strašna misel, da je nocoj sam peklenščak Preklezna pohodil, in da je zraven njega tudi njegovo premoženje pogreznil v dno pekla.

Vender se predramita iz strašnih sanj, ko sprevidita, da se okoli razvalin zbirajo možje in možakarji, ženske in babnice, otroci in otročaji, in da je sploh tamkaj že toliko radovednežev, kakor takrat, ko so crknenega žrebca nakladali na konjederčev voz, kar smo že lani brali v „Oreharjevem Blaži“. In res pol vasi je tam zijala prodajalo. Otroci so imeli posebno dosti veselja, in pod vsakim grmom za vsako prekucneno steno nov, nepričakovan prikaz.

Na deteljišči pod kletjo so ležala težka kletna vrata, katera so otroci komaj vzdignili. Vrata so pokrivala malo še vkup se držeče truplo. Na nosu tega trupla so se spoznati dale tri bradavice. Iz teh so spoznali bistri možakarji, da tukaj počivajo ostanki zaljubljenega Cmokavzarja.

Ročno so otroci našli po zlomljenem brunovji in med razrušenim zidovjem dve odtrgani roki in dve iz kvedrastih škornjev moleči odtrgani nogi. .Bodri možakarji so naglo razsodili, da so to ostanki dveh človekov, ker nogi sta bili obe desni roki pa obe levi. Uganka se je kmalu razvozlala. Selski čevljar je po precej novi zaplati na čevlji spoznal, da je z jednim škornjem travo tlačil kovač Breznos. Resnica čevljarjeve trditve je prišla na dan, ko so z vedrico iz vodnjaka potegnili odtrgano Breznosovo glavo. Ta griva sajasta je bila vedno žejna. Zdaj se je jedenkrat napila, da ne bo več zevala!

Drugi škorenj in druga roka se je prilastila mešetarju Macafizeljnu, čegar zgornje truplo je za čeva viselo na češnji pred hlevom

Digitized by Google

na pol izruvani. Nihče ni mislil, da bo ta griva tatinska jedenkrat baš na češnji visela, ko ljudi po navadi na smrekov les obešajo. Na zadnjem zidu kleti, ki se ni premaknil, ker je bil v skali, bilo je prilepljeno ali pribito truplo neznanega človeka. To truplo je bilo potlačeno, kakor zelišča v herbariji našega še ne upokojenega profesorja. Otroci in otročaji so dolgo ugibali, od kod je prišla ta pošast. Star možakar je v teh ogrodih spoznal požigalca in morilca Rokomavsarja, tistega ki je znal tako lepo govoriti.

Drug zbor radovednežev je bil tamkaj zadaj za svinjakom. Svinjak je bil prekucnen. Pod njim je ležala zmečkana Ušperna. Malo gorka je še bila in po vinu je dišala; pa mrtva je bila kakor miš.

Ko je stara babnica Migomrda spoznala svojo hčer, padla je nanjo, kakor nekdaj gospod Koronini na svojo hčerko gospodično Lauro, in krčila in vila se je, da je groza spreletela možakarje in babnice. Vse je bilo tiho, da bi se bile čule uši kašljati na nepočesanih glavah okoli stoječih otrok. Kar prileti težek kamen iz množice, ki nesrečno Migomrdo tako načelo zadene, da je revica kar dušo izdihnila. Baš tako se je njega dni zgodilo luterš-vere sumnjivemu župniku Švabu pri sodbi na travniku pred Strmoljskim gradom. Pa res, nihče ne ve, kje ga smrt čaka!

Možakar Bosopetnik to videč je potegnil čez zobe tako kletev, da se je že dva dni poprej slišala, in rekel je, da bo človeku, ki je ubil babnico, porahljal glavo, da bo mehka kakor pečena tepka. Pa, kdo bi bil utegnil iskati zločina, ko se je zopet nekaj novega prikazalo.

Radoveden deček čuje v razsipih nekdanje kleti zamolklo ječanje, kakor bi mačka predla. Možakarji snamejo pokrivala in vzamejo krampe in lopate. Prekleznova glava in zlomljena roka pride na dan. Čista sapa Preklezna toliko okrepča, da oči odpre. Ko lišaj sleparski vidi razdejano svoje poslopje, ubita deklo in hlapca, razmesarjene svoje tovariše mnogih zločinov, ki so slednjič svojega mojstra ugonobili; tako silovito nakremži svoja brezzobna usta in raztegne s krvijo in prahom zamazani obraz, da so se možakarji kar ustrašili kletve, ki ima priti iz njegovih hudiču zapisanih ust. Pa mož ni zaklel. Kakor bi trenil, zgrabil je z dvakrat zlomljeno roko skrhano sekiro v kamenji zraven sebe tičečo, in mahoma si je glavo odsekal . . . . . .

Digitized by Google

— „Claudite jam rivos, pueri; sat prata biberunt!“ — Ne boš, Jaka! Ako ti je preveč, prenehaj; ako ti je slabo, pa si daj prinesti kozarec vode!

Vedi, da je povest kanibalska. De gustibus non disputandum, ali po naše: Oni ima rad češelj, oni pa uš, ki po njem leze.

Tedaj pogumno dalje, prijatelj. Moje gaslo je: „plurima mortis imago!“

Tako vzklikne moj izvirni romanopisec ter se zraven pobaha, da je prvi v roman vpeljal izvrstno moč dinamita. Tisti menih, ki je smodnik znašel, storil je konec po svoji znajdbi. Brezštevilna je pa množica tistih, ki so si življenje vzeli od same jeze in žalosti, da oni niso smodnika znašli. Pisatelj izvirnika ne pripoveduje prav trdno, ali je njegova izvirnost in tista iznajdljivost, ki smo jo v krepkih besedah, v rekih in prizorih iz kmetiškega življenja vzetih občudovali, njegovemu življenju opasna ali ne; to pa zavestno in ošabno izreka, da bode imeniten postal, kakor tisti krojač, ki je naposled postal kralj, ker je devet muh na jeden mah ubil, in si na svoj meč dal zapisati „devet na jeden mah“, ali kakor naš Koseski zavoljo reka „šest jih pade, kjer porine“. Marsikteri vrstnik in zanamec si bo pa od strupene zavisti in same nejevolje življenje prikratil, da ni prvi naletel na velikansko idejo, tudi v romanu porabiti silovito moč dinamita za pošiljanje ljudi tija, kjer muh ni. —

Pisatelj še dalje pretresa, ali je bil Kolumb bolj imeniten zato, ker je našel Ameriko, ali zato, ker je pokazal, kako se kurje jajce po konci postavi. Pa pustimo to, in hitimo rajši h koncu povesti.

VII.

Na razvalinah Prekleznovega premoženja in v šestem poglavji te povesti puščeni otroci so se veselili nepričakovane sreče, da bo za toliko mrliči danes in jutri veliko zvonenja. V tem veselji so razposajeno skakali okoli kri pijočih razvalin in po njih, ter pobrali so tu in tam še kaj zanimljivega, n. pr. zdrobljeno žepno uro, prazen lonec vina, s krvijo poškropljen bankovec, škorenj na kveder, v katerem je tičal kos noge, in druge več ali menj vredne razpadke.

To otročjo radovednost grdogleda Ošpeta ni baš dolgo prenašala. Zaluči tedaj nalomljene grablje otrokom pod bose noge, in se zadere nad njimi: Proč se pokidajte, gnide smrkave! Vse pustite na miru! To je vse božje in pa moje!

Digitized by Google

Bistri Bosopetnikov Drejče se je pa dobro odrezal rekoč: Kadar bo Bog dal, da bo našo hišo tako razneslo, Vam še bukove treske ne pustim pobrati!

Tem besedam se je nasmijala vsa deška druhal in tudi nekateri možakarji. Ošpeta je pa kar ostrmela, in ker ni vedela kaj odgovoriti odprla je svoja usta na stežaje, in proti otrokom pomolila ves jezik, kar ga jej je dal Bog, in kar si ga je sama podaljšala, ko je dvajset let sedem far čez zobe vlekla.

Bosopetnikov Drejče pa tudi ni bil jare gospode cvet, in ni se dal tako očitno žaliti. Pobere torej izpred nog robat kos dna razbite steklenice, in ga tako ročno babnici pripelje v staro čepinjo, da jej pri tej priči izteče desno oko z ostrim steklom do kostij prebito.

Na ta junaški čin so otroci dirjali proti cerkvi, in vidimo jih skoro v zvonikovih linah. Tam gori zvoné s težkim velikim, z ubitim srednjim in z lehkim malim zvonom. Bolj pogumni so se tudi obešali na kembeljne zvonečih zvonov, kar je tudi drugod posnemanja vredno; kajti zvon potlej bolj krepko doni, in otroci se prav prijetno gugaje in guncaje vadijo pogumnosti in hladnokrvnosti. —

Kaj pa so počeli možakarji? Skoro bi jih bil pozabil! Pred cerkvijo so stali — ker bodo skoro k maši pristopili — mehurje so si ponujali, gobo so kresali, in kadili so iz kratkocevnih čeder; kdor ni dobrega tobaka imel, je pa časi pred se pljunil.

Sosed Bosopetnik je zdajci zadovoljno in zadovoljivo nameževal sosedu Kozoglavu ponujaje mu na mestu zahtevanega tobačjega mehurja tlečo gobo, ter rekel počasi in bolj tiho: No, kozja mrzlica, kaj se držiš tako nakremženo, kakor bi se bilo mleko tvojih možjanov zagrizlo? Vesel bodi in Boga hvali, suša študirana, da je hudič tako na naglem prišel po Preklezna — tam je, kjer je — in po naše najhujše lopove! No, ko bo sodnji dan, kako bodo ti konjski lišaji pobirali svoje zrahljane kosti po vsem Prekleznovem hribu!

Kozoglav se je modro namuzal, Bosopetnik pa zagrohotal, pred se plunil in dalje govoril: Tristo konjskih kocin! Moj Drejče se je pa tudi dobro obnesel. Si videl, kako je izplačal tisto grdogledo coperniško rogovilo?

Izgovoril je Bosopetnik, potem pa ponosno pogledal v zvonikove line, da je videl kako srčno se Drejče gunca na kembeljnu velikega zvona. Potem je pa na tobak pritisnil tlečo gobo v svoji pipici, da bo bolj izdatno pihnil svoj dim sosedu pod nos.

Digitized by Google

V tem hipu se pa Drejče zmuzne raz kembelj ter pade skozi line svojemu očetu za tilnik s tako močjo, da se oba zgrudita na tla. Oče si je zlomil vrat; sin Drejče se je pa razpočil.

Otroci se se veselili zopetne nepričakovane sreče, da bodo v novič zvonili, in da tisto jutro, ko bodo šli Drejčetu za pogrebom, celó šole ne bo.

Možakarji so nesli oba mrliča v mrtvašnico, in sosed je rekel sosedu: Škoda, dober gospodar je bil Bosopetnik; premožen in vender pošten! Kozoglav, ako te vdova vzame, terno boš zadel.

Toda Kozoglav in vdova se nista mogla vzeti; pač pa so naši že tolikrat in zdaj vender zadnjič imenovani otroci čez štirinajst dni imeli zopet nepričakovano veselje.

Pokloftanova Ošpeta je umrla. Očesna rana se je prisadila, prisad je udaril na možjane, in nobeno mazilo ni pomagalo.

Bosopetnikovi vdovi se je v žalosti po izgubljenem moži in jedinem sinu pamet zmešala. Kruh je vmesila in peč zakurila. Stopila je pred masteje, da bi umešene hlebe vsadila. Zdajci pa položi svojo jedino štiri tedne staro hčerko na lopar in jo vsadi v razbeljeno peč. Potlej pa še sama v peč zleze in pokrov za seboj zavezne. Čez tri ure so našli možakarji mater spečeno, dete pa sežgano.

Kozoglav ni dolgo žaloval po vdovi, katero je zares mislil v zakon vzeti. Kakor pred tristo leti črna luterš-duša, kamniški Goriček pred Strmoljskim gradom, tako je neki večer ležal tudi Kozoglav v rosni travi za rožnatim grmom na trebuhu in sapo je náse vlekel, ter utepal posluške, vse tako kakor tisti Goriček. Hotel je namreč vedeti, kdo govori pred okni Bosopetnikove vdove, in kaj? V hladni majnikovi noči v rosi na trebuhu ležati je pa v devetnajstem stoletji škodljivo mladim in starim. Kozoglav je torej zbolel, in se tudi za onimi preselil v krtovo deželo. —

Soseskin konjederec, jedini človek, ki je izmed delujočih osob te povesti pri življenji ostal in Kozoglava zdravil, povedal mi je skrivàj, da je moža pod zemljo spravila Hydrophobia omphali proparoxytona.

KONEC.

Digitized by Google

Narodne pesni.

Nabral S. Rutar.

1.
Soldatovo pismo.

(Znana po vsem Goriškem.)

Pismo hotel bi pisat',
Ko b' ga mogel odposlat',
Moj'mu očU, materi,
Moji ljubi sestrici. —
Tičica je priletela,
Na kosarni obsedela:
„Piši pismo, mlad soldat,
Daj po meni ga poslat'!"
Piše pismo mlad soldat,
Predno gre na vahto stat':
„To vem, kje sem rojen bil,
Ne vem, kje bom smrt storil.
Al na polji, al na cesti,
Bog ve, na katerem mesti,
Jutre bomo s šturmom vstal',
Bomo vročo kri prelival',
En'mu pojde glava preč,
Drug'mu skozi srce meč." —
Oče mi to pismo bere,
Materi se solza udere:
„Koljkokrat sem jaz vstajala,
Da sem njega prekladala,
Zdaj pa gre od mene preč,
Da ne bom ga vid'la več:
Eno mašo čem plačati,
Pri Marij' se more brati,
Mašnik bo to mašo bral,
Sin pa bo na vahti stal."

2.
Soldaška.

(Iz bačke doline na Tolminskem.)

Sem pobič zdaj star še le osemnajst let,
Pa hočejo me že k soldatom vzet;
Kakó bom soldat,
K' sem pobič premlad,
K' ne morem še puške držat'?

Pri fari zvonovi prav milo pojó,
Ker jemljejo ljub'ce od fantov slovó;
Jemljejo slovó,
Da nikoli takó,
Nazaj jih nikól' več ne bo!

V kosarno sem prišel korajžen, vesel,
Sem puško zagledal, jokáti začel.
„Oj srček ti moj,
Nikar ne žaluj,
Z veseljem zavriskaj, zapoj!"

Gotovo jaz tudi na vojsko bom dan,
Gotovo jaz tudi ob glav'co bom djan:
„O Jezus ti moj,
Te prosim lepó,
Vzemi mi dušo v nebó!"

3.
Srečna smrt.

(Iz bačke doline na Tolminskem.)

Oj rasi, rasi rožmarin,
In tudi druge rož'ce ž njim.
Saj rožmarin ima svoj duh,
Naj bode zelen, al' pa suh.

Digitized by Google

Če jaz ko deklica umrem,
Imela krancelj bom zelen,
Z rumeno peno pozlačen,
Na mojo glav'co položen,
V beli prt zavita bom.
Zvonil mi bode vél'ki zvon. —
Zvonovi lepo pojejo,
Na britof mene vabijo.
Ko v zemljo mene zagrebó,
Od zgor mi tič'ce zapojó:
„Tukàj počívala ti boš,
Zadosti bratov 'mela boš.
Tukaj so sestre, brateci
In tvoji tud' sosedje vsi.
Če ti je b'ló na svet' hudó,
Saj ti v nebesih bo lepó.“

4.

Dekliška žalost.

(Zapisal Fr. Meden v Senožečah.*)

Cele noči
Oko mi solzi,
Pri mojem srci
Veselja več ní.
Šlo je za goró
Šlo je za vodó,
Nikdar več, nikdar
Nazaj ga ne bo.

Ljubček ljubljèn,
Na vojski vstreljèn,
Nikdar, oh nikdar
Ne bo ga več k men'!
Šlo je za goro i. t. d.

Ptički pojó,
Rož'ce cvetó,
Moj'ga veselja
Nazaj več ne bó.
Šlo je za goro i. t. d.

Fantje pojó
Čez polje gredó,
Moj'ga veselja
Nazaj ne nesó.
Šlo je za goro i. t. d.

Dokler živim,
Žalost trpim,
O da bi me nesli,
Skoraj za njim!
Šlo je za goro i. t. d.

5.

Mlada nuna.

(Iz Kanala na Goriškem.)

„V klošter pojdem, nuna bom.
Ljubila tebe več ne bom!“ —
V klošter šla, je nuna b'la.
Skoz okence je gledala;
Dolí je vid'la hudega
V podobi svoj'ga ljubega.
V roke vzame roženkranc,
Zaluči ga dolí na tla:
„Dolí ti bodi, dôl' ti stoj,
Jaz te ljubila več ne bom!“
V roke vzame bukvice,
Zaluči jih čez okence:
Dolí ti bodi, dôl' ti stoj,
Jaz te ljubila več ne bom!“

*) Glej dunajski „Zvon“ l. 1880. str. 311.

Digitized by Google

V roke vzame špikast nož,
Zasuče ga tje v srčece. —
Najstarša nuna pozvoni,
Najmlajše le k molitvi ní.
„Oj pojte gledat, kam je šla,
Oj pojte gledat, kje bi b'la!"
Najmlajša nuna v postlji leži,
V prsih špikast nož tišči. —
Vse to so uzrok oče in mat',
Ki čejo hčerko v klošter dat',
Kadar že ve, kadar že zna,
Kaj je ljubezen fantovska!

6.

Zaljubljeni.

(Zapisal Fr. Meden v Senožečah).

Jaz imam pa ljubico,
V gradu za kuhar'co.
Života je belega
In srca pohlevnega;
Nje lice ko mlečece,
Je gladko ko jajčece,
In tanka ko strunica:
Tak moja je ljubica.
Kdor bo jej tadel dal,
Mu bom po glavi dal.

7.

Vasovalna.

(Zapisal Fr. Meden v Senožečah.)

Celo noč grmi in bliska,
Ljubček moj po polji vriska,
Vriskaj, vriskaj, ali poj,
Saj še prideš k men' nicoj!
Prišel je pod okence,
Trkal je na durice:
„Vstani ljub'ca, odpri mi,
Saj zadosti spala si!"
„„Saj bi hitro vstajala,
Pa sem pošto zvedela,
Zved'la pošto sem le-tó,
Da imaš drugo ljubico.""
„Ljub'ca tega ne verjami,
Le samó menè objami!" —
„„Tebe ljubim samega,
'z moj'ga srca pravega."" —
Z jedno roko odpirala,
Z drugo me je objemala,
Tolk' časa me objemala,
Da v rokah m' je zadremala.
Ljubica k oknu je vstala,
Svetle zvezde pregled'vala:
„„Zvezde že onkraj gredó,
Vstani ljubček, pojd' domó!""
Ljub'ca je na ganjki stala,
Svetle zvezde pregled'vala:
„„Zvezde ní nobene več,
Vstani ljubček, pojdi preč,
Da ne bodo te sreč'vali',
Da ne bodo te spraš'vali:
Kod si hodil, kje si bil,
Da si čevljičke rosil?""
„Jaz sem hodil po dolinah,
Jaz sem hodil po planinah,
Kod' sem hodil, kjer sem bil,
Mlade tić'ce sem lovil."
„„Bodo lj'djé z glavo majali
In te zopet izpraš'vali:
Kake so pa tiste tič'ce,
K' imajo rudeče lič'ce,
K' imajo črne oči,
Pri njih so kratke noči?""*)

*) Posamezni deli te pesni bili so že večkrat natisneni, ali v popolni obliki imamo jo le tu.

Digitized by Google

Črna Gora

po najnovejših opisih in znanstvenih odkritjih.

Ako Črna Gora zanima vsakega omikanca zaradi občudovanja vredne hrabrosti in vzglednega domoljubja svojih prebivalcev, zanimati mora tem več nas Slovene, rodne brate tožnih Črnogorcev. Še posebno pa mora ona junaška državica zanimati nas Avstrijce, njene sosede, ker vemo, da Črna Gora lahko moti mir v naših južnih deželah. Od časa do časa dohajajo vesti o krvavih bojih med Črnogorci in divjimi Albanci ter o mejnih prepirih, ki vznemirujejo vso evropsko diplomatijo.

Zato nam je prav dobro prišla knjiga Dr. Bernharda Schwarza „Montenegro, Schilderung einer Reise durch das Innere, nebst Entwurf einer Geographie des Landes“; Leipzig, P. Frohberg, 1883, 472 stranij, stoji 7 gold. 80 kr. — Dr. Schwarz je vzpomladi lanskega leta — kakor se govori po nalogu pruske vlade — prepotoval križem vso Črno Goro ter pred nekoliko tedni obelodanil svoje opazke in popotne vtise v ravnokar omenjeni knjigi. Pisatelj govori zelo pohvalno in laskavo o Črnogorcih ter vidi se, da se je vestno držal besed, katere mu je bil zaklical minister zunanjih poslov, Stanko Radonić, pri odhodu s Cetinja proti Baru: „Machen Sie für unser armes und vielfach verkanntes Montenegro in Ihrem grossen und mächtigen Deutschland etwas Reclame!“ (pg. 94.) —

In zares je Schwarzowa knjiga polna „reklame“ za Črno Goro, katero čez mero hvali in v najlepših bojah slika. Res je, da je Schwarz mogel spoznati le dobre strani te dežele in da slabih niti ni mogel opazovati, ker ni razumel srbskega jezika, ker je občeval le z omikanimi ljudmi in ker je vlada sama skrbela za njegovo varnost, postrežbo in potovanje, tako da je prehodil državico kot „oficijalni gost“ črnogorskega kneza. Zato pa je Schwarz velik neprijatelj črnogorskih sovražnikov, t. j. Albancev, katere v temnih bojah opisuje, poudarjaje povsod njih divjost in surovost, da, imenuje jih celo „bösartige, gierige Raubvögel“. Od „albanske lige“ poudarja, da je to le gola „turška izmišljotina“ in le prazen strah evropske diplomatije (znano je, da se je albanska liga na sultanov poziv osnovala l. 1878. ravno proti razširjenju Črne Gore po severni Albaniji). Po Schwarzovem mnenji so Albanci nesposobni za omiko in zato so opravičene črnogorske težnje po razširjenji mêj proti jugu.

Digitized by Google

V prvem delu svoje knjige, posvečene Nj. Visočanstvu knezu Nikoli I., opisuje Schwarz od 1—338. strani prav obširno svoje potovanje iz Reke v Zadar, potem po Dalmaciji v Kotor, od tod na Cetinje, s Cetinja skozi Crmnico čez Sutormanovo sedlo v Bar in dalje v Olcinj, Sv. Nikolaj ter po Bojani navzgor v Skadar. Iz Skadra se je vozil po skadarskem jezeru in potem jahal v Podgorico, od tod pa po Cetski dolini skozi Špuž in Danilovgrad pod samostanom Ostrog čez sedlo Planinica v Nikšić. Od tod se je podal v vzhodni del Črne Gore ali Brda, in sicer čez visoko planoto Krnovo v Šavnike in potem po dolini Tušine navzgor čez Sinjavino v Kolašin, a od tod nazaj v dolino Morače, kjer leži v prekrasnem predelu samostan Morački, ter napósled navzdol po dolini Morače v Podgorico in nazaj čez Rjeko na Cetinje. Med to opisovanje je vpleteno osem prav čednih slik, ki predstavljajo najlepše in najzanimljivejše kraje v Črni Gori.

Iz tega opisa se vidi prav jasno, kako Schwarz navlašč išče čudnih, slučajnih dogodkov, ki naj bi efekt delali na čitatelja in napravili zelo interesantno pisateljevo potovanje. Zato pa je vplel g. Schwarz opis narodnih praznikov in slavnostij, kakor bi se bile v pričo njega in prav slučajno vršile. Časih se celo dozdeva, kakor bi si bil pisatelj poprej sam ustvaril kako idejo in da potem išče za njo dokazov, namesto da bi objektivno opazoval in potem tolmačil opazovane prikazni. Svoje nemško mišljenje in čutenje kaže pisatelj prav po nepotrebnem in prevečkrat tudi v Črni Gori. Zato so primere „mit dem grossen deutschen Vaterland“ zelo navadne in njegovo srce se neizrečeno razveseli, ako najde kje še tako slabo pivo, katero on pa vedno imenuje „den edlen Gerstensaft“. Še bolj pa se je bil Schwarz vzradoval, ko je našel v Nikšići nemški „Glanzwichse“! Zato pa hvali Črnogorce, da znajo spoštovati in ceniti „nemško kulturo“.

Temu nasproti je Schwarz velik revež v poznanji slavenskih običajev in jezikov. Zato neizrečeno spakuje naše besede, n. pr. „raki“ mesto „rakija“, „govozd“ namesto „gvozd“. V pisavi lastnih imen se drži nemškega pravopisa, ali tako nespretno, da piše n. pr. Schelia mesto „Čelija“. Od vseh črnogorskih običajev se zdi Schwarzu „najbarbaričnejši“ tisti, da ne spoštujejo in povzdigajo žen, kakor Nemci in zapadni Evropejci, nego da jim prepuščajo vso skrb za domače delo. Prav smešno je slišati našega pisatelja, kako uči črnogorske junake svojim ljubicam in ženam roke poljubovati! Jaz mislim, da Črnogorci

Digitized by Google

že sami bolje vedó, kaj se junaku spodobi in da brez laskanja ženskam lahko postanejo izobražen narod. Pripeti se tudi Schwarzu, da si krivo tolmači črnogorske običaje, ker ne razume jezika. Tako mu je krčmarica v Nikšići odgovorila na prašanje, odkod ima krompir: „Oprostite, žene so ga danes prinesle iz Risna“. Iz tega „oprostite“ sklepa Schwarz, da se v Črni Gori smatrajo žene za „nečista bitja nižjega plemena“. A siromak ne ve, da Srb vsak odgovor tujcu in višjemu začenja z „oprostite!“

Drugi važnejši del Schwarzove knjige (str. 339—472) obdeluje geografijo Črne Gore. Temu delu je pridejana precej dobra karta (1 : 600.000), katero je pisatelj sam načrtal po korekturskih polah velike, še neizdane karte ruskih oficirjev, ki so vso Črno Goro v zadnjih letih premerili in načrtali. Ta karta popravlja marsikatero netočnost in izmišljenost dozdanjih Kiepertovih in avstrijskih generalnih kart.

Črna Gora meri zdaj v obsegu novih mej 94 □miriametrov in šteje po najnovejših poročilih le 160.000 prebivalcev (mesto 236.000 po Behm-Wagnerji). Od teh je manjšina, t. j. 75.000, moškega spola (vsled zadnjih vojen). Po veri je 140.000 pravoslavnih, 15.000 mahomedancev in 5.000 katoličanov (v Baru in Olcinji). Ime „Črna Gora“ je prvikrat v Schwarzovi knjigi še dobro razloženo, da ne prihaja namreč od boje črnogorskih sten (ki je svetlo-siva, a ne črna), nego od „crn“ v pomenu pust, divji, nerodoviten in nesrečen. Tega mnenja so tudi Črnogorci sami, ker imajo navado govoriti: „crno ti bilo tvoje lice, pocrnila ti radost, majka, diete“ i. t. d. Črnagora je torej žalostna, nesrečna gora. Nesrečne pa so nekatere druge Schwarzove izpeljave, n. pr. Durmitor od latinskega „dormire“, češ, da ta gora pod svojo belo sneženo odejo spava!

Prav dobro je v Schwarzovi knjigi opisana vertikalna razgloba Črne Gore. Zahodni del do Cete je visoka planota, počez 800 m. visoka, ki je pa od severa proti jugu nagnena. Na njenem zahodnem robu se vzdigajo krajne gore še do 1700 m. in čez. Na tej planoti se vzdigajo posamezni vrhunci kakor otoci iz morja, ali čim dalje proti jugu, tem redkejši so. Ta del Črne Gore je sestavljen iz apnenca, ki pripada kredni tvorbi.

Ves drugačen je vzhodni del Črne Gore („Brda“), na vzhodni strani Cete. Tu je površje pokrito z vzporednimi, od severa proti jugu sezajočimi pogorji, ki se precej visoko vzdigajo in imajo navadno prav velike gore. Vender se nahajajo tudi na teh pogorjih majhne planote in le redko je hrbet v greben zôžen ali pa v vrhunec naostren. Srednja visokost onih planot ali „planin“ znaša 1000—1200 m., a nad temi

Digitized by Google

se vzdigajo posamezni vrhunci še 800—1200 m. Vzhodna Črna Gora je sestavljena iz mnogo starejšega apnenca, spadajočega v jursko in triasno tvorbo. Vmes se nahaja premnogo peščenca in laporja (trias), da, celo eruptivnega kamenja in rudečega rogovca. Okoli Podgorice se nahajajo tudi tercijarne tvorbe morskega izvora. (Natančnejšo geologijo Črne Gore izda v kratkem Dr. Tietze na Dunaji.) Zaradi svoje geologične sestave so Brda mnogo rodovitnejša, nego prava Črna Gora in tudi bogatejša gledé rastlinstva, tako da je Schwarz napisal celó poglavje o črnogorski flori.

Ruski oficirji so tudi črnogorske vrhunce trigonometrično zmerili in našli precej različne visokosti od onih na avstrijski generalni karti (barometrično zmerjenih). Zato naj pristavim tu sem visokost najvažnejših gor v metrih. Kralj vseh vrhuncev v Črni Gori je Durmitor na severu deželice, 2483 m. (do zdaj se je cenila njegova visokost na 2600). Hitro za njim pride Kom Kučki 2448 ob jugovzhodni meji in potem Maglić (na severozahodni meji) 2347 (na avstr. karti 2260) ter Ostri Kuk (med Cetо in Moračo) 2300 m. Malo nižji so: Vlasulja (med Cetо in Moračo) 2296, Stô (med Moračo in Kolašinom) 2232, Visitor (nad Gusinjem) 2114, Jablanov Vrh (nad Kolašinom 2168, Maganik (med Cetо in Moračo) 2018 in Vojnik (nad Nikšićem) 1968 m. Mnogo nižje so gore v pravi Črni Gori, n. pr. Štirovnik 1723 (na avstr. karti 1759) in zraven njega Lovčen 1631 m. med Kotorom in Cetinjem. V severozahodni Črni Gori se vzdigata Vadar 1513 in Pusti Lisac 1448; a v južni Rumija nad Barom ter Lisin 1334 in Mosura 623 m. nad Olcinjem. Cetinje leži visoko 638 m., Nikšić 652, Kolašin 933, a Podgorica le 43 m.

(Konec prih.) S. Rutar.

Slovenski glasnik.

Štiri slavnostne pesni o prihodu Nj. V. presvetlega cesarja Franca Jožefa I. na slovensko zemljo dné 11. julija 1883 smo iz „Slovenskega Naroda“ ponatisnili v denašnji številki za tega delj, ker se nam škoda zdi, da bi pozabljeni ostali taki biserji slovenskega pesništva ter se poizgubili po političnih listih. Prvi, prekrasni pozdrav S. Gregorčiča je vrhu tega natisnen tudi v Matičinem „Spomeniku“. Znano je, da sta ga komponirala dva skladatelja, g. Fr. S. Vilhar in g. prof. Fr. Grbec. Vilharjevo kompozicijo so peli narodni pevci pri velikanski bakljadi dné 11. julija v Ljubljani; Grbčevo pa pri slav-

Digitized by Google

nostni gledališki predstavi 12. julija. Št. 3. je prav lepo in z vsem občutkom deklamovala gospodična H. pl. Lehmanova v ljubljanskem gledališči 12. julija, a št. 2. gosp. notar Gruntar pri narodni veselici v Logatci dné 16. julija. Pravijo, da je gosp. Stritar svojo lepo odo (št. 4.) razdelil med národ v 3000 iztisih. Možno! „Ljubljanski Zvon“ ni videl nobenega.

Habsburžani v deželi Kranjskej 1282—1882. Slavnostni spis ob godovanji šeststoletnice od združitve Kranjske zemlje z Avstrijo. Na svetlo dal deželni odbor. Spisal August Dimitz. Risarije hist. slikarja Andreja Grolla. Ljubljana. Tiskarna Ig. v Kleinmayr et Fed Bamberg 1883, 4, 73 str. Cena po 3 gld. — Slavnoznani zgodovinar kranjski, gosp. c. kr. višji finančni svetovalec Avgust Dimitz nam v tej slavnostni knjigi pripoveduje, kaj so Habsburški vladarji slavnega, velikega, lepega, v dušnem in materijalnem oziru koristnega zvršili na Kranjskem v preteklih šeststo letih. Mnogo je časa šeststo let, dolga je vrsta tridesetih vladarjev, ki so od Albrehta I. do Franca Jožefa I. gospodovali na Kranjskem, in ogromno je število zgodovinsko imenitnih dejanj od l. 1282—1882, toda g. pisatelj je s svojim bistrim, izurjenim očesom iz ogromnega gradiva izbral, kar je posebno važnega in imenitnega za politično in kulturno zgodovino našo ter ognivši se vseh podrobnostij in posameznostij s spretnim peresom svojim narisal nam veličastno celôtno in pregledno sliko, v kateri čitatelj vidi vse, kar je Kranjska prebila ter od svojih vladarjev lepega in koristnega prejela v dolgi vrsti šestih sto let. Dikcija je lepa in vznesena in pripovedovanje brez vse oratorične navlake mirno, točno, premišljeno in prijetno. Dovršen je tudi slovenski prevod, katerega je oskrbel g. Josip Cimperman. Tudi tiskarna Bambergova je storila vse, da bi podala občinstvu knjigo, dostojno slovesnemu prazniku, kateremu je namenjena. Papir je izboren, začetne črke, obrobek in konečne vinjete lepo risane, tisk posebno razločen in krasen. Sploh želimo tej v vsakem oziru dovršeni knjigi mnogo naročnikov.

Deputacija „Matice Slovenske“ pri cesarji. 13. m. m. ob 11. uri dopoludne je bila deputacija „Matice Slovenske“, obstoječa iz gg. predsednika župana Grasselija, podpredsednika prof. Levca in odbornika prof. Šukljeja vzprejeta v avdijenci od presvetlega cesarja, da Mu izroči prekrasni „Spomenik“, katerega je o šeststoletnici na svetlo dala „Matica Slovenska“. Gospod predsednik je cesarja ogovoril tako:

Veličanstvo!

„V obeh deželah, kateri te dni praznujeta slavnost šeststoletnega združenja s presvetlo krono Habsburško, stanujejo Slovenci v velikem številu, na Kranjskem zlasti je Slovencev ogromna večina prebivalstva“.

„Matica Slovenska, literarno društvo, katero ima svoje ude po vseh deželah, koder prebiva slovenski narod, štela si je v svojo dolžnost, da tudi na literarnem polji postavi patrijotičen spomenik svečanosti, katero zdaj obhajajo do malega vsi Slovenci. Izdala je v to svrho slavnostno knjigo in preudano prosi: Vaše Veličanstvo blagovôli premilostno vzprejeti jeden izvod te knjige.“

Nj. Veličanstvo je na to blagovolilo odgovoriti:

„Es freut Mich sehr, diesen neuen Ausdruck der patriotischen Gesinnungen Meiner treuen Slovenen entgegen zu nehmen.“

Digitized by Google

To je slovenski:

Jako Me veseli vzprejeti ta novi izraz patriotičnega mišljenja Mojih zvestih Slovencev."

Na to je presvetli cesar vprašal deputacijo, koliko članov ima Matica. Pozvedoval je, ali ima svoje člane samo na Kranjskem, ali tudi po drugih slovenskih pokrajinah, osobito je želel vedeti, če ima tudi na Štajerskem kaj članov. Napósled je vprašal, kakšne knjige daje na svetlo Matica. G. predsednik Mu odgovori, da izdaje izvirne znanstvene in poučne spise, pa tudi prevode, osobito leposlovnih del, letos pa, da je izdala samo ta „Spomenik".

Na to je bila deputacija premilostno odpuščena.

Najlepša knjiga slovenska, kar jih je bilo natisnenih od l 1550. do denašnjega dné, to je gotovo „Spomenik o šeststoletnici začetka Habsburške vlade na Slovenskem". Založila in na svetlo dala Matica Slovenska. Natisnila Ig. v. Kleinmayr et Fed. Bamberg v Ljubljani 1883, 4, I—VIII + 241 str. Ker bodemo o svojem času prinesli strokovnjaško oceno o vsebini tega Spomenika, hočemo danes samo našteti posamične spise, katere obseza, ter opisati na kratko vnanjo obliko njegovo. Vsebina mu je ta; 1. Predgovor; 2. S. Gregorčič: Pozdrav Nj. V. cesarju; 3. Fr. Šuklje: Avstrijsko medvladje in ustanovitev Habsburške vlade na Avstrijskem; 4. Anton Funtek: V jednajsti dan julija 1883; 5. Ivan Lavrenčič: Habsburžani ustanovniki Ljubljanske škofije in zaščitniki katoliške vere na Kranjskem; 6. Ivan Navratil: Anton Janša, slavni kranjski čebelar; 7. Fr. Hauptmann: Jurij Vega; 8. Krilan: Rada; 9. Simon Rutar: Slovenske dežele in ustanovitev Vojaške Krajine za Ferdinanda I. — Vsa vnanja oblika knjige je zvršena po navodilu mestnega inženirja in arhitekta g. Ivana Dufféja, kateri je naslovnemu listu, obrobku vsakega posamičnega lista, začetnim črkam in vinjetam v zlogu italijanske renesance narisal načrte, ki so bili potem na Dunaji v baker vrezani. Osobito krasne so začetne črke, v katerih je vpodobljena vsebina vsakega posamičnega spisa. Knjiga je natisnjena z novimi razločnimi črkami (srednjevečna antiqua) na izbornem angleškem papirji rumenkaste barve. A pet izvodov (za cesarja, dež. predsednika barona Winklerja, ljubljansko licejalno biblijoteko in za Matičin arhiv) se je natisnilo na papirji iz japanske državne papirnice v Oji Tokio; teh pet iztisov je tudi po Dufféjevem načrtu vezal c. kr. dvorni knjigovez L. Groner na Dunaji v bel pergament z rudečimi in modrimi ornamenti v italijanski renesanci. V sredi zgornje platnice je v modrem polji narejen zlati monogram *F. J. I.* Tistemu izvodu, katerega je Matica poklonila Nj. Veličanstvu, naredila sta po Dufféjevem navodu izrezovalec g. Anton Mlakar in J. Mathian prekrasno šatulo iz orehovega in ebenovega lesa, na katere pokrovu je v srebru vdelan monogram Matice Slovenske *M. S.* z letnicama *1283.* in *1883.* — Tudi v tipografičnem oziru je knjiga dovršena, za kar gre posebna hvala tiskarni Bambergovi. Konečno omenjamo, da ta „Spomenik" prejmó samo tisti matičarji, ki za l. 1883. naprej plačajo svoj letni donesek.

Slovenska predavanja na graškem vseučilišči. V „Slovenskem Pravniku" leta 1870. sem našel kratko opazko, da so se nekdaj na graškem vseučilišči razlagali nekateri predmeti v slovenskem jeziku. Želeč kaj več o tem pozvedeti, posebno kedaj in doklej so bila ta predavanja, in pa, se li ni morebiti kdaj tudi

Digitized by Google

na drugih fakultetah v slovenskem jeziku predavalo, začel sem natančneje preiskovati. Ker so pa take stvari zanimive za vsakega, ki se peča z razmerami našega naroda, naj jih motri s političnega ali s kulturnega stališča, bodi tukaj plod teh raziskovanj priobčen.

Prva predavanja v slovenskem jeziku so bila, kolikor sem mogel zaslediti, leta 1828. in to na modroslovski fakulteti in na medicinsko-kirurgičnem oddelku. Jeseni leta 1850. začelo pa se je na bogoslovski in pravoslovni fakulteti v slovenskem jeziku predavati.

A. Na medicinsko-kirurgičnem oddelku: Tukaj je čital dr. Janez Nep. Kömm, redni, javni profesor, doslužen rektor liceja in chirurgus primarius v javni bolnici, od leta 1828. do leta 1834., pa le zimske tečaje: „Ueber theoretische und praktische Geburtshülfe in windischer Sprache nach Anton Makowitz's Handbuch der Geburtshülfe für Hebammen auf dem Lande, aus dem grossen Lehrbuche Raphael Johann Steidele's herausgezogen und ins Krainer'sche übersetzt, Laibach bei Johann Friedrich Eger". Od leta 1835. do leta 1839. je čital „nach eigenen Schriften in windischer Sprache", od leta 1840. do konca zimskega tečaja 1848/49. pa „nach eigenem Lehrbuche betitelt: „Bukve od porodne pomozhi sa porodne pomozhnice na kmetih". Saloshil Franz Ferstl v Gradci. Johannes Lovrenz Greiner 1840." —

Od leta 1849. se na tem oddelku v slovenskem jeziku ni več predavalo.

B. Na modroslovski fakulteti je učil od jeseni leta 1828. javni [gimnazijalni] profesor slovenščine Koloman Kvas [Quass] slovenščino (Unterricht in der windischen Sprache) „nach Dainko's Lehrbuch der windischen Sprache. Graz, 1824", po 4 ure na teden. Po tej slovnici je poučeval do jeseni leta 1841. Takrat pa je začel učiti „nach Murko's Lehrbuch der windischen Sprache. Graz, 1832"; po tej knjigi je poučeval do poluletja 1850/51. V tečaji 1850/51 je učil „über die Formenlehre der slovenischen Sprache". To predavanje je za nas posebno zaradi tega zanimivo, ker nam kaže, da so do tega časa Slovenci, vsaj štajerski, v nemškem jeziku imenovali naš jezik „windische Sprache", pa da so od leta 1850. sem začeli se poprijemati izraza „slovenisch", kateri je s časom po polnem prvega izpodrinil, prepustivši mu še samo nekaj veljave v psovalnem leksikonu naših severnih prijateljev. Od tedaj je predaval v prvem tečaji „über die Formenlehre der slov. Sprache", v drugem pa „über Syntax und Stylübungen der slovenischen Sprache" ali pa na opak.

Učil je do letnega tečaja 1867., t. j. v tem tečaji ni več učil, kajti takrat je začel predavati g. dr. Krek, in g. Kvas se mu je takoj skromno umaknil, ali pa ga je bolezen k temu prisilila.

C. Na bogoslovski fakulteti je začel v zimskem tečaji 1850/51. dr. Matija Robič, redni javni profesor, v slovenskem jeziku predavati, in sicer je imel „Vajo v slovenskih pobožnih nagovorih" po jedno uro na teden. Ravno tako v poluletjih 1851, 1851/52, 1852, 1852/53. V letnem tečaji 1853 imel je „Vajo v razlaganji krščanskega nauka" tudi po jedno uro na teden.

Jeseni 1853. je stopil na dr. Robičevo mesto javni redni profesor dr. Jožef Tosi, ki je imel v tem tečaji „Vajo v pobožnih nagovorih". V naslednjem tečaji 1854. je imel „Vajo v krščanskem nauku". „Vajo v pobožnih nagovorih" je imel še potem v tečajih 1854/55, 1855, in 1855/56.

Digitized by Google

V zimskem tečaji 1855/56. je bilo zadnje slovensko predavanje na tej fakulteti.

Č. Na pravoslovni fakulteti so se začela jeseni 1850. slovenska predavanja. V tečaji 1850/51. je bral „Čez avstrijansko državljansko pravo v slovenskem jeziku gospod dr. Jožef Krainc ko docent skoz 8 ur.“

Exempla trahunt, to vidimo tudi tukaj. Že v naslednjem letnem tečaji 1851. sta posnemala njegov vzgled dva profesorja, tako da so bila v tem tečaji tri predavanja v slovenskem jeziku. Razlagali so namreč:

„Avstrijansko državljansko pravo skoz 7 ur“ dr. Jožef Krainc;

„Red kazenske pravde skoz 4 ure“ dr. Janez Kopač [redni javni profesor, doslužen rektor c. kr. vseučilišča v Inomostu], in pa

„O avstrijanskih kaznovavnih postavah čez hudodelstva skoz 3 ure“ izvenredni javni profesor dr. Josip Skedl.

V naslednjem zimskem tečaji 1851/52. so čitali ti trije ravno o istih predmetih, samo da je dr. Skedl čital zdaj po jedno uro več, namreč po 4 ure na teden.

V letnem tečaji 1852. se je dr. Kopač že navolil ter je opustil slovenska predavanja. Čitala sta torej še: dr. Jožef Krainc „Avstrijansko državljansko pravo“ po 7 ur, in pa dr. Josip Skedl „Avstrijansko kazensko pravo“ po 4 ure.

V tečaji 1852/53. sta čitala ravno tako dr. Jožef Krajnc „Avstrijansko državljansko pravo“ po 7 ur, dr. Josip Skedl pa „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva“ po 4 ure.

V tečaji 1853. je čital dr. Jožef Krainc zopet „Avstrijansko državljansko pravo“ po 7 ur, a dr. Josip Skedl je razlagal „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva, pregreške in prestopke“ po 4 ure.

V zadnjem letu je bil dr. Krainc izpitavatelj pri judicijalnem izpitu. Zanimivo bi bilo zvedeti, ali ni morebiti kandidate, ki bi to želeli, in ki so pri njem slušali avst. pravo, izpraševal v slovenskem jeziku? Gotovo je še več juristov, ki so v tem času bili na graškem vseučilišči ter se še spominjajo tega. Morebiti nam ta ali oni stvar razjasni.

Jeseni l. 1853. je bil dr. Krainc imenovan za profesorja na pravno akademijo Sibinjsko na Erdeljskem, od koder je bil koncem leta 1870. na vseučilišče v Inomost prestavljen.

V slovenskem jeziku je predaval še samo dr. Skedl ter razlagal „Novo knjigo kazenskih postav čez hudodelstva“ po 4 ure v tečajih 1853/54 in 1854 Pa vidi se, da, kakor ga je dr. Kraincev vzgled vzpodbudil, da je tudi on začel v slovenskem jeziku razlagati, ravno tako hitro je omagal ter se navolil, ko je zapustil dr. Krainc graško vseučilišče.

Od julija leta 1854. se ni nobeden pravniški predmet več v slovenskem jeziku razlagal.

V „Slovenskem Pravniku“ leta 1870. na strani 53. se čita, da je dr. Skedl razlagal kazenski zakonik, da pa je „vender to reč le pritiral do 5. §., ker ni bil našega jezika zadosti zmožen“. To je gotovo pomota, ter bo to najbrž veljalo o dr. Kopači, ki je svoja predavanja res le do 3. tečaja „pritiral“, ne pa o dr. Skedlu, kateri je celih 7 tečajev predaval, ter tedaj gotovo bil zadosti zmožen slovenskega jezika.

Ivan Dečko.

Digitized by Google

Zagrebško mestno starešinstvo je v javni seji dne 14. julija t. l. profesorja Tadeja Smičiklasa jednoglasno izvolilo za častnega meščana zagrebškega. S tem odlikovanjem je mestno svetovalstvo hotelo pokazati, kako zna ceniti zasluge učenega gospoda profesorja, ki je prvi spisal tolikanj pogrešano zgodovino hrvaškega naroda. Ko je domoljubni župan zbranemu starešinstvu nasvetoval ta svoj predlog, rekel je med drugim: „ . . . odkad ima Hrvata i Hrvatske, nikad nije bio nijedan u stanju, da primi u ruke spisanu poviest Hrvatske i da ju prouči. Istom sadašnja generacija može si izpuniti želju, da sazna za poviest Hrvata i Hrvatske, da, proučiv ju, iz nje ne samo nauku crpi, nego i novo poticalo za požrtvovni patriotizam . . .“ Mi smo o tej izvrstni zgodovini, ki jo je izdala Matica Hrvatska, že govorili v 6. številki letošnjega „Zvona“. Tu pa nam je omenjati še drugega domoljubnega sklepa zagrebškega starešinstva. Na mestne stroške bode namreč v kratkem jel izhajati „Spomenik grada Zagreba“, a uredoval ga bode znani hrvaški historik Ivan Tkalčič, ki že mnogo let nabira potrebno gradivo in je prvi zvezek že pripravil za tisk. V tem „Spomeniku“ se bodo po redu od postanka zagrebškega mesta pa do denašnjega dne tiskale vse listine, ki se tičejo mesta Zagreba. Da bi pa ta knjiga bila tudi navadnemu omikanemu človeku od neke koristi, bode gospod pisatelj pred vsakim oddelkom v hrvaškem jeziku razložil zgodovino in pisma dotične dobe.

Hrvaška književnost je od zadnjega našega poročila zopet obrodila dosti lepega ploda. Najprej nam je omeniti novega izvirnega romana „Začudjeni svatovi“ (332 stranij) od mladega pisatelja Jenija Sisolskega, ki se je že z manjšimi svojimi pripovedkami (Slučaj, Olga in Lina, Jelkin Bosiljak, Primorci) prikupil hrvaškemu čitateljstvu, a s tem najnovejšim svojim plodom je pokazal, da je hrvaška knjiga dobila novega romanopisca in vrednega naslednika ranjcega Šenoe. Jenijo Sisolski, ali s pravim svojim imenom Evgen Kumičić, je isterski Hrvat ter, kakor pravimo, „svetsko naobražen“ mož. Učil se je na Dunaji, v Pragu in v Parizu, prepotoval velik del Italije ter dobro pozna francosko in talijansko literaturo. Vešč opazovalec prirode in ljudij pripoveduje realistično in sam priznava, da se je ugledal v francoskega naturalisto Emila Zolo; ali zato naj nihče ne misli, da so njegove pripovedke podobne tistim Zolovim, v katerih čitamo najgnjusnejšo stran razuzdanega pariškega življenja, marveč ravno omenjeni najnovejši Kumičićev roman je (kakor nekateri Zolovi) poln prelepih vzgledov ter nam podaje toliko lepih naukov, da bi ga smela izdati vsaka katoliška družba. Kratka vsebina „Začudjenih svatov“ je le-ta: Mlad isterski Hrvat Mato se na svoji ladiji pelje iz Reke proti domu. Med potjo nastane vihar, ladija se razbije ob isterskih pečéh blizu Lučice, le Mato in dva njegova mornarja si rešijo življenje s pomočjo vrlih Lučičanov, med katerimi se najbolj odlikuje Antonio, sirota brez očeta in matere. Mato si je hudo razbil glavo in mora mesec dnij ležati pri dobrih ljudeh v Lučici. Streže mu domača hči Marija, on se v njo zaljubi in jo snubi. V isto Marijo se zagleda pohotni Alfredo Saletti, sin talijanskega graščaka v Lučici, in jo zalezuje z grdimi nameni; ali vse njegove naklepe mu podere Antonio, ki je, dasi brez nade, skrivaj ljubil Marijo. Alfredo se oslanja na svojega prijatelja, župana v Lučici, pravega isterskega Lahona; ali zastonj. Hotel je Antonija ubiti, ali v boji ž njim je poginil sam. Župan se je zdaj hotel maščevati nad vsemi zavednimi Hrvati v Lučici,

Digitized by Google

ali resnica je prišla na dan; župan je izgubil svojo oblast, Antonija pa so zopet pustili iz zapora. Že prej se je Marijin brat Marko zaljubil v Elviro, sestro Alfredovo, in ko je ravno dovršil svoje nauke ter postal doktor zdravilstva, želel se je ž njo poročiti, toda oče Elvirin nikakor ni v to dovolil. Elvira je obupavala, oče pa je besnil. Na dan Marijinega in Matinega ženitovanja umori Antonio starega Salettija, ki je njegov oče, prinese nezavedno Elviro Marku in ubije sam sebe. Dejanje se dobro zapleta in razvija, a značaji so tako dobro risani, da vidiš vedno živega človeka pred seboj. Ne le za tu navedena lica, ampak tudi za vse ostale menj imenitne osobe je pisatelj imel pred očmi stare dobre znance iz svojega kraja, in ravno tako so tudi posamezne dogodbe po večem resnične. Kdor ne pozna Istre, videl bo v tej pripovedki žalostno usodo tamošnjih Hrvatov, a kdor jo pozna, čital jo bode tem slastneje, ker se bode v duhu z nova preselil v lepe kraje vzhodne Istre, ki ostanejo človeku vedno v dobrem spominu zaradi prirodnih krasot in zaradi poštenega tamošnjega naroda. Poudarjati nam je tudi politično stran te pripovedke, v kateri nam pisatelj bolj nego z vsako drugo razpravo opisuje neopravičeno in krivično gospodstvo isterskih Lahonov, ki hrvaški narod duševno in telesno zatirajo. Preverjeni smo, da bo ta pripovedka isterske Hrvate bolj osvetila, nego deset političnih brošur. Toliko nam se je zdelo potrebno povedati, da bi slovensko občinstvo opozorili na novega hrvaškega romanopisca Kumičić-Sisolskega.

Od istega pisatelja je ravnokar v 3. zvezku univerzalne biblioteke prišla na svetlo predelana njegova starejša pripovedka „Slučaj“. — Od hrvaške biblioteke je prinesel 9. zvezek Brlekovićev prevod ruske pripovedke „Ivan Ivanović i Ivan Nikiforić“ od Gogolja, a 10. zvezek Galčev prevod novele „Pont-des-Artska prosjakinja“ od Vilima Hauffa. — Na polji liričkega pesništva se je pokazal novi hrvaški pesnik Josip Milaković, ki je pod imenom „Hrvaćanke“ (cena 40 nov.) izdal snopič svojih prvencev, po katerih kritika sodi, da pričajo o lepem daru mladega pesnika, kateremu da treba samo „nauke, marljivosti i volje“. — Milan Grlović je zložil v pesem pripovedko „Mrtva ljubav“. (Cena 20 nov.) — Od že omenjenih Harambašićevih „Ružmarink“ sta od zadnjega našega poročila prišli na svetlo že drugo in tretje izdanje, kar najbolj priča, kako se je mladi pesnik občinstvu priljubil. Že omenjena izvirna drama „Maja“ je tudi tiskana in se prodaje po 30 nov. — V Senji so bogoslovci pohrvatili in izdali historiško pripovedko iz XV. veka „Posljednji car“. (Cena 50 nov.) —

Beletrističnim proizvodom nam je prištevati tudi dve knjižici za mladino. Neutrudni pisatelj Ljudevit Tomšić je izdal 2. zvezek „izvornih pripoviesti hrvatskoj mladeži“, v katere nabira samo najlepši cvet iz dozdanje hrvaške književnosti. Gotovo lepo in posnemanja vredno začetje, kateremu želimo najboljši vspeh. Akademijska knjigarna pa je poleg znane „hrvatske biblioteke“ začela izdavati „biblioteko za mladež“, zvezek po 12 nov. Prvi zvezek je prinesel „Pomorčice“, pripovedke staroga mornara od A. Hajdenaka. —

Pedagogijsko literaturo je pomnožil J. Širola v Bakru s prevodom prelepe knjige „Misli o uzgoju djece“, ki jo je francoski napisal Mih. Montaigne.

Digitized by Google

Akademija znanostij je dala na svetlo dva nova zvezka „Rada“ s prezanimljivo vsebino. V LXV. knjigi čitamo: „Prinos k naglasu u (novo) slovenskom jeziku“ od M. Valjavca; „pastirski razgovori“ u Katančićevih „fructus auctumnales“ od dra. Maixnera; „prvi ljetopisci in davna historijografija dubravačka“ od Nodila; „novi izvori za dalmatinsku epigrafiju“ od S. Ljubića; „dubravački dijalekat, kako se sada govori“ od Budmanija; nekrolog Ami Bouéja od Gj. Pilara; životopis dra. Josipa Schlossera viteza Klekovskoga od Ljud. Vukatinovića. — LXVI. knjiga pa ima le-te razprave: „Noviji pokret u botanici“ od Ljud. Vukatinovića; „contributiones ad floram terrae Slavorum meridionalum“ od M. Gandogera; „sauropsidi ili teorija postanka ptica od gmazova“ od dra. Lazara Cara; „o njekojih pokusih sa statičkom munčinjom“ od dra. V. Dvořaka; „ostanci kvaternih sisara gore zagrebačke“ od dra. D. Gorjanovića. Ta knjiga nam je veselo znamenje, da tudi na znanostno polje dohaja čim dalje tem več novih delavnih močij; a učeni gospod Gandoger iz Arrasa je prvi Francoz, ki je svoj spis poslal jugoslovanski akademiji, da ga priobči v svojem glasilu. Pri tej priliki naj povemo še to, da po smrti slavnega in prerano umrlega Daničića jugoslovanska akademija nikakor ni ustavila izdavanja velikega svojega „rječnika“, ampak učenega profesorja Budmanija je iz Dubrovnika pozvala v Zagreb in mu poverila imenitno delo. Gospod Budmani pridno dela po osnovi Daničićevi in že se tiska peti zvezek. Zunanja oprava in razredba se ne bode nič ločila od dozdanjih zvezkov, a kakšna bode notranja vrednost prihodnjih zvezkov, o tem zdaj ne moremo soditi, akoprem se strokovnjaki nadejó najboljšemu vspehu.

Dr. Bogoslav Šulek je te dni izdal knjigo „Hrvatski ustav godine 1883“, v kateri na 320 straneh razlaga državno-pravno stanje in ustavne pravice hrvaškega kraljestva. Ta preimenitna knjiga je namenjena zlasti zastopnikom nekdanje Vojaške Krajine, ki bodo letos prvikrat skupaj z ostalimi svojimi rojaki sedeli v hrvaškem saboru ter se bodo iz nje mogli seznaniti s pravicami, katere so narodu v ustavni državi postavno zagotovljene. Pa tudi vsak Slovenec, kateremu so mar razmere najbližnjega mu bratovskega naroda, bode rad segel po tej poučni knjigi. Razen predgovora in uvoda so v knjigi le-ti oddelki: Država i ustav; ustav i samostalnost; sabor; glavna načela ustava; vlada; trojedna kraljevina; Rieka; Dalmacija; turska Hrvatska; Medjumurje; postanak i dospjetak vojničke krajine; okoliš trojedne kraljevine; postranstvo ili obseg trojedne kraljevine; pučanstvo ili narod; vrela našega ustava; Corpus juris; razvitak i miena našega ustava, 1. razdoblje samostalnih vladalaca (od VII. do XII. vieka), 2 razdoblje od Kolomana do Fredinanda I (od godine 1100—1527), 3. razdoblje od Ferdinanda I. do Ferdinanda V. (od godine 1527—1848), 4. razdoblje od Ferdinanda V. do Franje Josipa I. (od godine 1848—1882). Ta vsebina najbolj priča, kolikanj koristna in potrebna je ta knjiga vsakemu domoljubu, posebno pa onemu, kateremu je vsaj nekoliko poverjena usoda njegove domovine. Cena 1 for. 20 nov. — Pravnikom so dobro došle dve praktično-znanstveni knjigi in sicer „Tumač k općemu avstrijskomu gradjanskomu zakoniku“ svezak IV. knjige II. od dra. Marijana Derenčina, ki po svojem temeljitem znanji spada med prve hrvaške pravoslovce: in „odvjetnički red“ od dra. Hinkovića Od školskih knjig je prišla

Digitized by Google

na svetlo „Povjest hrvatske književnosti“ za kandidate učiteljstva. Drugo popravljeno izdanje. Cena 60 nov. — Nobena stroka se v najnovejšem času na Hrvaškem tako marljivo ne obdeluje, kakor poljedelstvo in gozdarstvo, in danes nam je zopet omenjati treh knjig te vrste. Vlad. Kiseljak je izdal „Nauk o čuvanju šuma“ razjasnjen s podobami. Cena 70 nov. Ravnatelj kmetijske šole v Križevcih gospod Vihodil spisal je „Nauku o umnom gospodarenju“ I. dio, zvezak I. Cena 50 nov. V Zadru pa je prišel na svetlo prevod talijanske knjižice „Kako se pravi vino“ od Carpeneja. Cena 50 nov. — Kdor bi se hotel seznaniti s hrvaško obrtnijo, zanimalo ga bode „Izviešće o o tršćanskoj izložbi“ od Milana Krešića, tajnika trgovske in obrtnijske zbornice v Zagrebu. Cena 1 for. Na Hrvaškem obrtnija ni tako razvita, kakor v drugih deželah, pa tudi ni tako neznatna, kakor se navadno misli, zlasti je tako zvana domača obrtnija od nekdaj dosti imenitna. Na lanski tržaški razstavi so si Hrvatje napravili poseben paviljon in imeli so lepo priliko pokazati pridelke svojega „uma in dlana“, in res danes svet o Hrvatih in o Hrvaški v marsičem drugače sodi. Omenjeno „izviešće“ nam pojasnjuje na tanko vspeh hrvaške razstave v Trstu. Na lici nam že sama tiskarska ornamentika kaže, da je knjiga hrvaška. — Hrvaški časopisi so se s 1. junijem t. l. pomnožili za dva. V Novi Gradiški izhaja vsako soboto zabavno poučni list „Gradišćanin“, v Brćkom v Bosni pa tudi vsak teden „Bosanac“. Želimo obema dolgo življenje, kajti baš v onih krajih bi dobro uredovani lokalni list mogel mnogo koristiti.

Matica Srbska v Novem Sadu je izdala letos že dva zvezka svojega letopisa (uredjuje ga A. Hadjić), knjigi 133 in 134. Knjiga 133. obseza: 1. Alkalične bare kopelji u somborskej okolini. Od Prof. M. Petrovića. 2. Ciceronov govor protiv Katiline, Preveo Milan A. Jovanović. 3. Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih školah, preparandijah za pučko učiteljstvo v kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji. Rasprava M. Neškovića. 4. Kraj ponora (studenca). Pripovetka iz srpskoga života. Od St. V. Popovića. 5. Književnost: Ciparska nevesta. Pesma-novela od Pavla Hajza. Preveo Steva Tokin. Ocena J. Grčića. — Istorija sveta, pregled udešavan za srednje škole. Knjiga prva i druga. Napisao M, Zečević. Kritika Jovana Djordjevića. 6. Matica Srpska: Izvodi iz zapisnika književnog odbora i odeljenja 1880. godine. — Knjiga 134. obseza: 1. Vladika Danilo Jakšić Od Djordja Rajkovića. 2. Pogled na kulturu izlama i na upliv njezin u našem narodu. Od dra. Milana Jovanovića. 4. Nevenka. Novela Milana Savića. 5. Može li biti na zvezdama živih stvorova? Od prof. A. Matića. 6. U samoći. Pesme—ća. 7. Književnost: Istorija sveta, pregled udešavan za srednje škole. Knjiga prva i druga. Napisav M. Zečević. Kritika Jovana Djordjevića. (Nastavak.) 8. Matica Srpska: Izvodi iz zapisnika književnog odbora i odeljenja 1880. godine.

Fr. H.

Slovani na Saksonskem. Leta 1871. so šteli na Saksonskem še 20 Vendov na 1000 duš vse kraljevine; leta 1880 pa le še 17. L. 1871. so jih našteli vsega vkup 52 097, 1880. pa le 51.410. Od teh jih živi v Budišinskem okraji 48.225 vkup, drugi so razkropljeni po kraljestvu. Po mestih so povsod v manjšini, v Budišinu (Bautzen) je med 17.503 prebivalci 3066 Vendov, v Weissenburgu med 1.242 prebivalci le 204. Izmed vasij je po navadnem mnenji 204 vendiških, ali

Digitized by Google

samo 4 so popolnem vendiške in te štejejo le 217 duš, drugod so povsod pomešani z Nemci. Tako umira slovanstvo na Saksonskem že tisoč let, žalibože, umrlo bo vse; ali ob jednem nam je živa priča, kako počasi izginjuje narod, resno svarilo onim, kateri mislijo, da bi mogli ponemčiti narod slovenski v nekoliko letih. Fr. H.

Rusko „geografičeskoje občestvo“ je imelo 6. (18.) aprila glavno sejo. Iz poročila za leto 1882. posnemamo sledeče: Društvo je poslalo preteklo leto deset ekspedicij, da bi preiskavale znanstveno sosedne in domače še tako malo znane dežele. Izmed teh je šla jedna v Novajo Zemljo, jedna na otok Sahalin, jedna na Pamir, jedna v Merv, jedna v Kavkaz, jedna v Ural i. t. d. Krepko je podpiralo društvo tudi mednarodno podjetje, da se je napravilo po polarnih deželah štirinajst štacij za meteorologična opazovanja. Ruska jih ima na iztoku Lene, Jeniseja, na Novaji Zemlji, v ruski Laponiji. Izmed spisov, izdanih od občestva, so najbolj zanimljivi geografični slovar ruskega carstva (urednik P. P. Semenov) niveliranje Sibirije, statistično-ekonomični pregled Bokharskega kanata in poročilo raznih ekspedicij. Občestvo stoji v zvezi s tristo učenimi društvi po vsej zemlji. Društvo razpolaga čez 100.000 rubljev premoženja, vlada pa je podpira prav radodarno. Odličnim delavcem na polji geografične vrednosti razdelilo je 19 premij. Fr. H.

Kako je sloveniti ruske pesni, kaže nam naslednja, dovršeno iz Puškina preložena balada:

Dva vrana.

Puškin.

K vránu črni vrán letí,
Vránu črni vrán kričí:
Vrán! kjé najdeva kosílo?
Kjé kosílo in gostílo?

Vránu odgovarja vrán:
Kósil bodeš ves ta dán;
V čistem polji pri rakíti
Gospodár ubít leží ti!

Kdo ubil, zakáj, kakó?
Sôkol njega vé samó;
Črni kônjic vé iz grada,
Vé gospá njegôva mlada.

Sôkol zlêtel v gáj vesél,
Kònj morilca náse vzél;
Živega gospá junáka,
Mrtvega doma ne čaka.

Kalopèr.

„Ljubljanski Zvon“

Izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.** **Uredništvo:** v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Ljubljanski Zvon
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. septembra 1883. Štev. 9.

Usmiljena sêstra.

Balada.

Vse tiho? . . . Vse tiho! . . . Le spite,
Kar bojno vas nosi poljé!
Saj skôro se spet probudite —
Vzbudí vas rog sodnjega dnė."

„Vzbudí vas — vzbudí tudi mêne . . .
Le têci mi, vrelec rudèč,
Iz moje straní prestreljêne,
Iz mojega srca kipèč!"

Med pálimi drúgi vzdihuje
Na polji tam mlad mi vojâk;
Bol divja mu prsi dviguje,
Oj, smrtni mu bliža se mrak.

„Oh, težko je, težko umreti,
Ostáviti béli tá svet,
Ko jedva začel sem živeti,
Mladosti še klije mi cvet."

„Ti draga domača dolina,
Ti dragi moj rojstveni stan,
Več zrla ne bodeta sina,
Na tujih bo tleh zakopán!"

„Oj z Bogom, roditelji mili,
Domači, prijatelji ví,
Kropít me ne boste hodili,
Ko smrt mi zatisne očí!"

„In — ti, ki sem nosil te zvesto
V dnu duše jaz svoje nekdaj,

Digitized by Google

Ki zval sem te svojo nevesto —
Odpuščam tvoj greh ti sedaj!“

Usmiljena sestra tam gré že
Iz trume, glej, svojih družíc,
Da rane vojaku obveže,
Da srage otêre mu z líc.

„Oj hvala ti, božja devica,
Kaj čem ti pač dati za tó,
Da srage otiraš mi z lica,
Da rane mi céliš skrbnó?“

„Tú s prsta, glej, desne mi roke,
Ná, snémi si prstan le-tá!
Spomin mi je z devo zaróke,
Ki mêne zdaj več ne pozná.“

„Pa njega naj ljubi goreče
Na poti življenja ves čas,
Naj hrani mu srce ljubèče,
Ki vreden ga nisem bil jaz“ —

Usmiljena sestra — káj gleda?
Na prstanu — njeno imé? . . .
„„Odpústite, usta mi bleda,
Odpústi mi, zvesto srcé!““ —

Objame vojak še devico,
Objame s poslednjoj močjój, —
V objemu izdihne dušíco,
V objemu njc najde pokòj!

Gorázd.

Fran Josip na Slovenskem 1883.

Iz cesarjevega dvora
V starodavnem mestu Beču
Bel golób se vzdigne kvišku.
Postojí nad mestom sivim,
Dvakrat zavrtí se v zraku
Pa spusti se proti jugu,
Ko pušica hitra z loka.
Pluje čez goré visoke,
Pluje čez vodé široke,
Priletí v zemljó slovensko,
Na ravnó poljé ljubljansko,
Do Ljubljane bele v polji,
Do Ljubljane, ki je srce
Prelepé zemljé slovenske.
Nad Ljubljano se ustavi,
Obsedí na sivem stolpu
Na ljubljanskem sivem gradu.
Vgledajo goloba ptice,

Digitized by Google

Brze ptice lastavice,
Od vseh vetrov priletijo,
Sedejo na stolp h golobu
In na staro grajsko streho.
Zagolčí golobček beli,
Brzim lastovkam naznani:
„Poslal me je cesar svetli,
Ki na Dunaji prebiva,
Naj povem slovenski zemlji
In slovenskim vrlim sinom:
Slišal car je v svojem dvoru,
Da radí enkrat med sábo
Videli bi ga Slovenci,
Pa je sklenil car mogočni
Da obišče lepo zemljo,
Drage té mu pokrajine
In slovenske vrle sine,
Ki v zvestobi so jekléni
In ki car nad vse jih céni".
Razpršé se z gráda ptice,
Brze ptice lastavice,
Po slovenski lepi zemlji,
Na Notranjsko, na Gorenjsko,
Na prelepo stran Dolenjsko,
V lepi Štajer, na Primorsko,
In v koroško zemljo gorsko.
Žvrgolé po plodnem polji,
Žvrgolé po cvetnih tratah,
Žvrgolé po belih cestah,
In po mestih in po trgih
In v vasici najbolj skriti:
Da obišče cesar svetli

Prelepó zemljó slovensko
In slovenske vrle sine,
Ki za njim srcé jim gine.
Slušajo to vest veselo
Oratar in urni kosec
In utrujeni popotnik
In meščanje in tržanje
In oddaljeni vaščanje.
Radost srca jim zalije,
Radost jim v očeh zasije
In iz ust jim radost klikne;
Po slovenski zemlji širni
Glasna se razlega radost,
Glasna radost in veselje.
Neštevilno rok jeklenih
Dvigne se na ljubo delo,
Zazvené sekire v gozdih,
Padajo visoke smreke,
Zopet vstajajo ob potih,
Okleščene, oglajene
In s trakovi okrašéne.
Pomladé se mesta stara
In vsi trgi in vasice,
In najzadnja koča v gori
V pražnje krilo se odene.
A iz vseh žarí najlepša
Na ravni Ljubljana bela,
Ko nevesta mlada, krasna,
Ki z utripajočim srcem
Ljubega ženina čaka,
Srečo svojo in veselje,
Da k oltarju jo popelje.

Prišel dan je zaželjeni,
Dan veseli, sveti Mohor.
V najžarnejšem plašči danes
Vstal je v jutru zor rumeni,
In nebeško zlato solnce
V najsvetlejši luči svoji
Čez goró je posijálo
Na slovensko zemljo zalo.
Prebudí iz sna se zemlja
In življenje nepoznano
Vstane po slovenski zemlji.
Z gor hitijo dolge vrste

Vitkih, viteških gorjancev,
A iz polja goste tolpe
Čvrstih se valé poljancev
In iz dola v strmo goro
In z goré v dolino ravno
Radosten se glas razlega:
„Danes pride, danes pride
Naš preljubi mili cesar!"
Z vseh stranij slovenske zemlje
Vró na kup Slovenci čili,
Da pozdravijo cesarja,
Da v obráz mu zrejo mili.

Digitized by Google

Glava dviga se pri glavi
Na ljubljanski širni ravni
In v Ljubljani starodavni.
V glavah vseh le jedna misel,
V srcih vseh le jedna želja:
„Da bi bil že tú med nami
Cesar svetli, cesar mili“
Zazvoné s stolpóv zvonovi,
Zagrmé z gradú topovi
A s poljá se krik uzdigne
Krik mogočen, nezaslišan,
Da se strese mesto staro,
Da zmajè se grič v korenu,
Da pod nébesom postojna
Plaho odletí na sever:
„Dobro došel tu med nami,
Dobro došel, cesar slavni!“
Brezi straže med množico
Prišel je presvetli cesar.
Kaj potreba carju straže
Na ljubljanskem ravnem polji
Med slovenskim ljudstvom vernim?
Oj najboljša bran in straža,
Ki zlató je ne prekane,
Ki pred silo se ne zgane,
Carju so prezvesta serca,
So srčné jeklene prsi
In krepké roké Slovencev.
Stopil cesar je med ljudstvo,
Mígnil je prijazno z roko,
In ta hip je okamnelo
Morje ljudstva neprezorno
In po širnem ravnem polji
Je zavladala tihota;
Le po drevji listje rahlo
V sapici je trepetalo
In začudeno šumljalo.
A presvetli mili cesar
Deci svoji je govoril:
„Hvala vam, otroci moji,
Vrli, zvesti vi Slovenci,
Da takó lepó sprejeli
Danes ste me v sredi svoji.
Vi ste vedno mi pri srci,
Vi ste vedno mi na misli.
Skrbel sem za vas očetsko,
In očetsko skrbel bodem,
Saj ste vsi vi deca moja,
Mila draga deca moja“.
Zagrmí poljé ljubljansko,
Zagrmí od grl neštetih:
„Kri in dušo záte damo.
Živel naš premili oče,
Živel car Fran Josip Prvi!“
In od gor, ki v skalnem krogu
Branijo to zemljo slavno,
Jek odmeva v polje ravno
In razlega se čez meje
Daleč notri v zemljo tujo,
V zemljo tujo, neprijazno:
„Živel car Fran Josip Prvi“!
Višnji Bog z oblakov gleda
Na ljubljansko polje srečno
In smehljáj čez lice večno
Šine božjemu očetu.
Razprostre mogočno roko,
Blagoslovi zemljo lepo.
Drago zemljo mu slovensko,
V njej lepó poljé ljubljansko,
A na polji ravnem carja,
Krog cesarja ljudstvo zbrano,
Ki iz srca mu je vdano.
Začne gneča se na polji,
Kakor v morja silni vihri;
Vse se gnete, sili k carju,
Vsak v obráz mu zreti hoče,
Slišati besedo milo,
Roko blago poljubiti,
Hale vsaj se dotakniti.
Cesar hodi med množico
Ž njo vesél se razgovarja,
In beseda vsaka carja
Pade na goreče srce,
Blagodejno, kakor rosa,
Ki po vročem letnem dnevi
Zvečer izpod neba kane
Cvetkam v nedrija ožgane.
To je dan iz vseh najlepši,
Kar do zdaj jih doživela.
Slavna si Ljubljana bela;
In to čas je najsrečnejši,
Ki nebesa dobrohotna

Digitized by Google

Ti sedaj ga naklonila.
Oj slovenska zemlja mila!
Sedem dnij med deco svojo,
Zvestim ljudstvom mu slovenskim,
Biva cesar preljubljeni
In posluša njeno radost,
In posluša njene bede,
Ž njo se smeje, ž njo se joče,
Kaže lepše dnij bodoče.
Ko pa osmi zor posine,
Poslovi se cesar slavni
Od slovenske domovine
In od njenih zvestih sinov.
A za njim letijo prošnje,
Src slovenskih prošnje vroče:
„Pridi skoro, skoro zopet
Med sinove svoje, oče!“
In v nebó kipé molitve
Z vse slovenske zemlje širne:
„Bog ohrani nam vladarja,
Frana Josipa cesarja“!

Krilan.

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik

Roman.

(Dalje.)

Bolè je spremljal njo dalje proti središču cele družbe, kjer so sedele druge gospe, in Hrast se je nehoté obrnil za njima. Pa niti dveh korakov ni storil, kar ga ustavi Boleška.

„Ah, gospod doktor, ste li še med živimi?“

Govorila je to z malo zlobnim nasmehom: za njo pa je stala Elza ter si malomarno pahljala lice. Hrast je skušal postati jako ljubezniv; opravičeval se je, izgovarjal z obilimi poslóvi ter Boleški ponudil roko, da jo pelje za druzimi; Elza pa je poklicala svojo gojenko.

„Vi poznate to gospo Ilovsko?“ vpraša radovedno Boletova soproga.

„Videl sem jo v družini svojega šefa; a poznal bi je ne bil več, ko bi jo bil srečal,“ lagal se je oni.

„Čudno! Vi imate vender boljši spomin za krasotice, nego marsikdo drugi,“ šali se Boleška.

„Tedaj ni bila tako krasna,“ izusti on naglo, pa takoj hitro popravi: „No krasna — krasna? To ni pravi izraz — in sodba o ženski krasoti tudi ne more biti lehko objektivna.“

„To se pravi: Vi imenujete one krasne, katere Vam prirastajo k srcu — in ha, ha, kaj menite, da od Vas pričakujemo objektivne sodbe o tem predmetu? Prejšnji Vaš izrek je ravno zato, ker mu sami odrekate objektivnost, jako važen in pomenljiv.“

Digitized by Google

„Milostiva, Vi bi bili izvrsten odvetnik!“

„In Vi milovanja vreden nasprotnik moj!“

„Kaj še! Vsak bi me zavidal. Oprostite, kje si bodete izbrali sedeže?“

„Malo bolj na strani, saj poznate naše navade.“

„Torej tam pod onim jasenom.“

Odšli so tja, in malo pozneje je pripeljal Bolè svojo spremljevalko. Tudi neizogibni Megla je prišel za njimi.

Sedaj stoprav je izpregovoril Hrast nekoliko besedij z guvernanto. Stala je na strani ter ogledovala drugo veselo družbo.

„Tako čudne veselice tudi Vi še niste videli?“ vpraša doktor. Prav ugodno mu je bilo, da je mogel govoriti ž njo, kajti v zadregi je bil, s kako besedo bi se obrnil k Ilovski; tako pa je mislil posredno dospeti do pogovora z óno.

„Ne, ne!“ deje Elza; „le škoda, da smo pečenega janjca zamudili.“

„Prav sodite!“ oglasi se Bolè, „poezija in prazen želodec se ne strinjata.“

„Ah, tako ni bilo nameravano!“ oporeka s smehom guvernanta.

„Teknil bi Vam pa vender! Gospod Megla, Vi nas popolnem zanemarjate; gospe so lačne, mi smo žejni, — in Vi, Vi ste reditelj te veselice!“

„Oprostite, sam se moram truditi: vsi drugi odborniki pijó in pojó! Pa takoj Vam bode ustreženo.“ Rekoč hiti proč.

„Glejte, milostiva, tako si moramo pomagati pri nas!“ reče Bolè s smehom tujki.

„Kakor se mi vidi, ima ta veselica nekov familjaren značaj,“ odgovori ona.

„O, da, da! Prav sodite; čestitam Vašim bistrim očem. Jako familjarno, in sicer na dobro in na slabo stran, — tako mora biti vse pri nas. Tam le bodo nocoj še kozolce preobračevali, soproga našega nadzornika bo sigurno jeden kozarec preveč izpraznila, okrajno glavarstvo, ali recte glavar in njegova milostiva bodeta nosove vihala — jutri pa bode ves trg poln hvale, kako krasna, elegantna veselica je bila to.“ Bolè je svoje zlobne opazke končal z glasnim smehom. Ilovska ga je začudena pogledovala, soproga njegova pa ni vedela bi se li jezila — ka-li?

Digitized by Google

„Ljubi moj!“ reče mu z očitajočim glasom. „Gospa Ilovska mi tega ne bode v zlo štela. Treba je, da pozna naše običaje. Tako je, in ne drugače — in odkritosrčno rečeno, jaz se tudi prav dobro zabavam pri tacih prilikah. Doktor, mi dva bodeva še plesala nocoj, kaj ne?“ Le ta stopi z Elzo vred bližje.

„To bode lep prizor!“ meni Boleška.

V tem trenutku pride Megla z dvema pomagačema ter donese mrzlih jedil in piva. Tudi glavarjeva sta prišla in sodnikovi.

Meden je hotel sesti k Elzi, pa Megla mu jo odpelje k plesu; šel je torej k Boleški in Hrast je porabil priliko ter stopil poleg Ilovske.

„Kje biva zdaj rodovina Vašega strijca?“ vpraša jo hladno.

„Še vedno na Dunaji,“ deje ona ravno tako, igraje se z rokavicami.

„Dolgo nisem čul o njih!“

„Tudi jaz ne! Odkar sem spremila svojega ubozega soproga doli na jug, nimam poročila o onih.“

Ubogi soprog! To je zbodlo Hrasta. Pristovalo bi se bilo, povprašati po njem, je li bolj zdrav, ali kaj jednacega; toda doktor tega ni mogel.

„Ste li že dolgo od doma?“

„Vso zimo, in zdaj bode zopet kmalu jesen.“

Tu je pogovor malo ponehal.

„In Vi — ste li dolgo v tem kraji?“ vpraša ona. Pri tem je uprla v prvič pogled vanj tako, da sta se srečala z očmi.

„Pol drugo leto.“

„Kaj še! Jedno leto še ni tega!“ kliče Bolè vmes.

„Prosim, domisli se. Ob novem letu sem prišel, in to lani, ne letos.“

„Da, da, prav imaš! Leta tekó, — „mladosti leta, kmalo ste minule,“ deje patetično oni ter se obrne zopet h glavarju.

„Koliko časa bodete ostali tukaj?“ nadaljuje Hrast svoja duhovita vprašanja. Srdit je bil sam na se, ker je čutil, da je okoren, kakor nezrel gimnazijalec.

„Ne vem; kadar bode hladneje vrneva se v Gorico.“

„Obžalujem Vas.“ Ona ga je začudena pogledala.

„Da, da —“ pristavi on, „zarad — zarad te bolezni.“

Povesila je glavo, toda odgovorila ni.

Digitized by Google

„In kaj je?“

Vprašal je to bolj po tihem, kakor je vse zadnje besede skoro šepetaje govoril.

„Zdravniki pravijo, da je neozdravljiva.“

Tudi ona je rekla to s tihim zamolklim glasom, in v obraz je bila bolj bleda nego prej; zrla je k tlom ter krčevito stisnila ustni.

V tem je pripeljal Megla guvernanto; brezkončna kadrilja je bila srečno končana, in vsi deležniki upehani in utrujeni.

„Zavijte si robec okoli vratu, da se ne prehladite!“ opominja Boleška Elzo.

„Kje so časi, kje so dnovi,“ deje Bolè, „ko smo Slave mi sinovi — tako le vrtili se?“

„Prej ste pa hoteli?“ očita guvernanta.

„Ker sem se nadejal, da bo kaj somišljenikov. Pa prijatelj Meden se ne gane, in doktor, oh, — ti doktor, ti jezični doktor!“

Vsi so se ozrli v Hrasta.

„Kaj je?“ vpraša le tá, kakor bi se vzdramil iz težkih sanj.

„Plesat pojdi prijatelj!“

„S kom?“

„O ti živa raztresenost! Gospij in gospodičen na izbor, pa vprašaš: s kom! Oprostite, milostiva, Vi ste mu gotovo nekoliko spominov iz njegovih koncipijentovskih let pogreli, da je mož tako zamišljen. Jaz poznam to.“ Pod košatim jasenom je bilo ravno toliko mračno, da nihče ni opazil temne rudečice, ki je oblila pri teh Boletovih besedah Katinki lice. Doktor pa je bil zdaj trden.

„Prav imaš,“ dejal je naglo, „zamislil sem se skoro v ona leta: lepa so bila, lepša morda, nego“ — Končati ni mogel, kajti ugledal je pred seboj guvernanto, katera pri njegovem odgovoru ni obrnila očij od njega.

„Oho! Ti postajaš sentimentalen! To je sumnjivo,“ oporeka Bolè.

„Kaj še!“ oglasi se Majaron na drugem kraji, užigaje svojo na novo natlačeno pipo. „Jaz tudi pravim, da je bilo časih lepše nego dandanes. Pivo je bilo v cenó, zajcev toliko, ko kobilic, —“

„Da, da, gospod sodnik; pa doktor ne govori o starih časih, nego o svojih koncipijentovskih letih. Takrat je sicer tudi pivo pil, zajcev pa ni streljal!“ zavrne med glasnim smehom Bolè.

Veselost v družbi še ni bila polegla, ko švigne gori na prostoru, kjer so prej pokali topiči, svetla raketa v zrak.

Digitized by Google

„Ah, umetálni ogenj! Krasno, izvrstno,“ kličejo nekateri, in vsi vstanejo ter se napoté izpod drevja pod milo nebo.

Guvernanta se je počasi zavijala v širok robec ter od strani gledala, kaj bode storil doktor. Pričakovala je, da prestopi k njej, kajti ves popoludan jo je bil očitno zanemarjal. Pa ta je ravnal tudi polagoma ter pomagal Ilovski odeti zavijačo. Bolè je govoril z okrajnim glavarjem, in pri tem pozabil tujko. Meden pa je bil pozoren, in nakrat je stal poleg Elze ter jej pomolil roko. Odreči ni mogla, pa videla je v tem, ko se je obrnila z Medenom na prosto, da vodi doktor Ilovsko za njima.

Na planem so postali ter gledali umetálni ogenj; vsaka raketa, vsak bengalični plamen je bil pozdravljen z burnim odobravanjem; zlasti Koren, ki je bil nekoliko pijan, klical je v jednomer: „Živio!“ in tako ves pevski zbor za njim. Med tem krikom in vikom so podnetili velikansko grmado smrečja, nocojšni kres, in visoko plapolajoči ogenj je kmalu razsvetljeval vso okolico; vmes pa so grmeli topiči in cvilile gosli in harmonika.

Doktor se je bil z Ilovsko malo oddaljil od velike gnječe ter pri tem tudi izgubil Boletove; pa zdaj mu ni bilo do tega iskati jih. Postal je s Katinko na robu planote, in od tod sta oba molčé zrla v velikanski kres, ki je gorel ravno pod njima. Rudeči blesk je barval tudi bledo lice mlade žene, in ko je Hrast malo od strani pogledal tja, dejal bi si bil skoro, da stoji nekdanja njegova Katinka poleg njega, a ne ta tujčeva žena. In zdaj mu je prišla zopet v misel, da plava v burnem toku: le naprej, le naprej! Ves ta vriš in krik okoli, ogenj in neprenehano streljanje, vse to ga je moralo razburiti, ko bi tudi te krasne žene ne vodil za roko; pa ona, ona

„Nikdar nisem mislil, da Vas bom kedaj tako srečal, kakor se je zgodilo danes.“ Rekel je to, kakor bi se bil vrgel dalje z namenom: aló, zdaj skočimo čez katarakt!

Ozrla se je nanj; sama sta stala tamkaj, petnajst korakov na okoli ni bilo nikogar. Pa ta pogled! To ni bil kresov plamen, ki je odseval v njenih temnih očeh; ne, ne, to je bil nekov skrivnosten žar, ne svetel, nego temen in pekoč. Hrastu je zavrelo po vseh udih, pa vender je stal tako lesen in nem pred njo. Še glavo je povesil

„Tudi jaz ne,“ deje potem ona mrzlo.

„Tudi Vi ne,“ ponavljal je mehanično za njo.

Polastil se ga je čut, da se potaplja.

Digitized by Google

„Tudi Vi ne?“ vprašal je čez nekoliko trenutkov z zamolklim glasom.

„Čemu tudi?“ deje ona malomarno. „Tudi časa nimam, premišljevati nekdanje dni.“ Pa gledala je v tla pri teh besedah, in zato je njemu vzrastel zopet pogum ozreti se v njo.

„A jaz sem se spominjal mnogokrat, mnogokrat, verujte mi! Tako sam sem tu, tako grozno sam in tako — —“ Hotel je reči „nesrečen“; pa te besede ni mogel izustiti. Govoril je to s strastnim naglasom, akoravno je vedel, da je vse laž.

„Pustite spomine, doktor,“ zavrne Ilovska po kratkem molku; „tudi sedanjost ni krasna, minula pa — ah, glejte, glejte to prelepo razsvetljavo! Pa kje so Boletovi?“

„Tamkaj menda! Saj še ne odhajamo!“

On se ni ganil z mesta, pa tudi ona ni silila k odhodu. Obeh se je polastila nekova razkošna razburjenost. V spominu so jima bile zdaj le nekdanje sladke ure prve ljubezni, in pa zavest, da sta zdaj jeden tik druzega. Vse kar je ležalo, kar se je bilo godilo v letih med tem, vse to je bilo pozabljeno toliko, da jima ni tešilo razkošja. Kdo še ni prebil jednacih trenutkov? In molčanje je v takem položaji nevarno: čim dalje traje, tem več deluje fantazija.

„Ali si mi odpustila Katinka?“ dejal je on mehko čez nekoliko časa, in zdaj je govoril prav iz globine svojega srca; lehkomiselnost in sebičnost v tem trenutku tam nista imeli prostora; tam je vladala le sama ljubezenska strast ter dušila vse drugo.

Hotela mu je odtegniti roko, katera je do slej še vedno počivala v njegovi. A pritisnil je roko siloma k sebi.

„Ali si mi odpustila?“ ponavljal je še jedenkrat šepetaje.

Ona dolgo ni dvignila lica, a naposled ga je vender. Bleda je bila ko zid, in v očeh se jej je posvetil zopet oni temni, skrivnostni žar. Skušala ni več odtegniti mu roke.

„Čemu poprašujete po tem?“

„Ker moram, moram! Ker te ljubim — ker te ljubim!“

On še morda nikdar ni tako odkrito, tako iz srca govoril. Skoro brezumen je bil, in da bi ona velela, naj skoči v ogenj pod njima, storil bi bil to.

„Odpuščam!“ dejala je šepetaje in tresla se je po vsem životu; pa takoj se je ohrabrila ter velela: „Pojdiva, pojdiva, Boletovi naju menda pričakujejo.“ Ustavljati se ni mogel in tudi odgovora ni vedel.

Digitized by Google

Pa čutil je, kako je ona silno razburjena, in to mu je bilo povoljneje nego ona jedina, tiha beseda odpuščanja. Vodil jo je do Boletovih, in vsi, ž njimi tudi Meden kot spremljevalec guvernante, krenili so navzdol. Pot je bila gladka, akoravno strma, in ko je zavila v gozd, jako temna. Hrast je ostal poleg Ilovske; bilo je treba, da se je operala nanj, ker sem ter tja je vladala pod košatimi drevesi popolna tema, in bakelj si tudi niso bili preskrbeli. Gori pri kresu, katerega je bil le še velik kup žrjavice, ponavljali so pevci v jednomer neizogibno pesen „Lahko noč“ in Megla, ki se je bil zamudil pri umetálnem ognji, povpraševal je zdaj okrog pevcev po Boletovih in gospe Ilovski.

„Prepozno, prepozno!“ kričal je pijani Koren, „tu ostani in razvozljaj vender jedenkrat svoj tenor; vsega popoludne laziš okrog žensk, zdaj si pa prazen; aló, zapoj kar hočeš, da boš le pel; če hočeš tudi tisti tvoj priljubljeni: „Ueber d' Alma“!

„No, če hočete!“ deje Megla spoznavši, da Boletovih ne doteče več.

„Ah, kaj še,“ oglasi se jeden izmed pevcev, „nič nemških; nemški ne bomo peli“.

„Zakaj ne?“ vpraša Megla ter zapazivši, da stoji okrajni glavar blizu, dostavi glasno: „Nemške pesni so ravno tako lepe. Le zapojmo jedno nemško!“

„Jaz ne pojem!“ kliče Hrastov pisar, ki je slovel med pevci za najboljšega basista. „Mi tudi ne!“ vpijejo drugi. Dva učitelja, ki sta isto zapazila, kakor Megla, odmeknila sta se polagoma v stran.

„Jaz pa slovenskih ne pojem nocoj, in nikdar več ne!“ kriči srdito Megla. „Jaz izstopim iz društva, iz čitalnice.“

„Vrag te vzemi!“ oglasi se zdaj Koren ter stopi pred adjunkta, „kaj meniš, da tacega tenora ne premoremo?“

„No gospodje, kaj pa bi bilo, ko bi jedno nedolžno nemško zapeli?“ vpraša v tem trenutku glavar; „jaz tudi pomagam.“

„Ne znamo nobene!“ odreže se Koren.

„Prej ste jedno imenovali,“ deje oni.

„Tisto zna jedini Megla!“

„Vedite, gospod Koren,“ zavpije adjunkt, „prinesite mi rajši moje črne hlače nazaj, katere sem Vam o veliki noči posodil.“

„Vi ste nesramen človek! Da bi ga vrag — tega pobalina!“ divjal je Koren.

Digitized by Google

Megla je spoznal, da ni več varno zanj, in odšel je naglo za okrajnim glavarjem, kateremu se je položaj tudi že opasen dozdeval. Med pevci pa je trajal kreg še nekoliko časa, in ko so pozneje kot zadnji korakali v malih gručah navzdol, dejal je Koren Hrastovemu pisarju: „Ali ti nisem pravil, da bo — h...č? Še vsako leto je bil, in tudi letos!“

Ko se je to gori vršilo, šla je Boletova družba že doli po gostem bukovem gozdu. Ilovska ni bila vajena takih potov, torej je morala hoditi bolj polagoma ter varneje stopati. Zaostala sta zato s Hrastom nekoliko korakov za drugimi, akoravno se je Katinka trudila, ostati v bližini onih. Govorila je o navadnih predmetih, in doktor je večinoma molčal. Kadar je pa odgovarjal, storil je to na kratko, razmišljeno; morda sam ni vedel, kaj govori. V njem je vse vrelo najraznejših čutil: radost, razkošje, bojazen in tesnoba; le mirnega mišljenja ni bil zmožen. Prišla sta blizu izhoda iz gozda, in od tam tudi ni bilo več daleč do podnožja holmovega, kjer je čakal Boletov voz. Gosta tema je vladala, le brezštevilo svetlih kresnic se je lesketalo med grmovjem; pred njima se je čul glasni smeh Elze, kateremu so bili povod sigurno Medenovi skromni dovtipi. Hrasta se je polastil na krat isti čut, kakor prej gori vrhu holma, ko je Ilovsko opomnil minulih let; le naprej čez brezdno, čez slapovje! Obstal je ter krepko objel mlado ženo, in v svoji slepi strasti pritisnil ustni na njeni. Ubraniti se mu ni mogla, pa izvila se mu je naglo; besede ni mogla najti, le stekla je naprej, brez sape, brez uma, navzdol za onimi. Ko bi bil mogel on videti njen obraz, prestrašil bi se bil, tako je bil izpremenjen: dospela sta iz gozda, pa on si ni upal več ponuditi jej roke. Nekako bojazljivo je šel molče poleg nje, kakor tat.

In ona?

Ubožica! Ta poljub jej je vzbudil in podvojil vse premagane nekdanje bolečine, vse želje in strasti prve vroče ljubezni. Zdaj ni bila več deklica, zdaj je bila — žena. Da, žena druzega, katerega ne ljubi, pa kateri je vender pred Bogom in svetom njen mož. Zvrtelo se jej je v glavi pri tej misli, pa ona je bila že marsikaj vročega in bridkega s krepko voljo utešila, zato jo je obšla ta slabost le za trenutek. V naslednjem že je bila zopet krepka, hladna in ponosna.

In čudno! Čut, da je razžaljena, vzbudil se jej je, pa prodreti, vseh drugih nadvladati ni mogel. Zato tudi ni zinila besede, dokler nista dospela do voza, kjer so se bili prednji ravno kar ustavili.

Digitized by Google

Ah ženske! One odpuščajo vse, kar storimo iz češčenja, iz ljubezni do njih, tudi ako prekoračimo nam stavljene meje; pa nikdar ti ženska ne bo odpustila, ako nisi porabil priložnosti, katero je ona napeljala.

„Ali mi bode podala roko k slovesu — ali ne?“ ugibal je doktor med potom do voza. In tudi njej je ta pomislek šinil v glavo.

Pa podala mu jo je, toda s pogledom se ga je ognila; tudi rekla mu ni druzega nego hladno: „Lahko noč!“

Zadnje pol ure je bil doktor skoro po polnem pozabil, da je Elza Müller sploh še na svetu; niti nje zvoneči smeh ga ni spomnil tega. Zato ga je zdaj kar nekako mrzlo spreletelo, ko je začul poleg sebe njen veseli glas:

„Ah, gospod doktor, vender jedenkrat! Danes Vi kar glavo. povešate, gospod Meden pa je izborne volje.“

Hrast se je nekoliko izgovarjal.

„Glejte te krasne rožice, gospod Meden jih je nabral po gozdu. Škoda, da jih v temi ne razločite; pa duh Vam jih mora izdati.“

Rekoč mu pomoli šopek.

„Ne poznam,“ reče Hrast malomarno.

„Sami korčeki so; saj Vi ljubite to cvetko.“

Zdaj se je Hrastu malo zjasnilo; iz guvernantinega govora je donelo tudi nekaj zasmehljivega; toda ono je jedini doktor začutil. Pa to ga je ujezilo.

„Ali mi darujete jedno?“ vpraša porogljivo.

„Ne, ne,“ deje ona jednako, „za to še ni sile.“

Zadnje besede je izustila skoro šepetaje, tako da drugi, pri katerih se je ravno Meden poslavljal, niso besedice čuli. Potem pa je naglo stopila k vozu. Malo pozneje je izginil voz v temi; tudi Meden se je bil onim pridružil, Hrast pa je ostal sam na cesti.

„Fant, fant, kam bredeš?“ dejal je sam v sebi, odgovoril si pa ni na to; in ko je korakal počasi proti domu, utopil se je zopet v razkošne senjarije. „Ta poljub, ta poljub! Razžaljena ni bila, niti jezna — ljubi me, še vedno me ljubi, ljubi! Le plavajmo, le jadrajmo! Kaj mi je mar, kje je breg; kaj mi je mar ves svet?“ . . . .

Tam na Medenovi pristavi pa je v jednem gornjih oken to noč slonela dolgo, dolgo ona mlada žena. Zakrivala si je obraz in bridko jokala. Je li tožila za nekdanjo izgubljeno srečo? Se je li bala, da ne bode imela moči in kreposti ustavljati se strasti in grehu?

(Dalje prih.)

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VI. Dunav.

Od „Železnih Vrat“ navzdol se začenja gorovje polagoma na obeh bregovih umikati in vožnja postane silno jednakomerna in dolgočasna; ne vidi se druzega, nego rumunske planjave na levici, na desnici mogočno balkansko gorovje daleč daleč na sinjem obnebji. Bolgarska mesta, koja ležé ob desnem obrežji večjidel na visokih brežinah in prijaznih holmih, mogli smo opazovati samo iz daljave; kajti parobrod se je ustavljal sredi reke samo toliko časa, da so mogli vkrcevati in izkrcevati ljudi in blago. Tako smo videli izginiti pred našimi očmi Vidim, Svištov, Ruščuk in Dristo. Potniku, vedočemu, da biva po teh krasnih pokrajinah krepki slovanski rod, stori se milo pri srci, ko vidi od mesta do mesta dvigati se vitke, svetle minarete, koji pričajo, da gospoduje tujec po teh zemljah in tlači onega, koji bi imel pravico imenovati se gospodarja v svoji deželi.

Ko zazremo v vzhodu visoko Dobruško gorovje, zatone nam že v drugo rumeno solnce za krasne goré tožne Bolgarske.

Prihodnje jutro na vse zgodaj me prebudi iz sladkih sanj nemirno trkanje na vrata moje kabine in na moj „notri“ vstopi pomorski podčastnik: „Gospod komisar, naznanjam ponižno, da ste v Galci in da me pošilja poveljnik vojne ladje, da Vas peljem na brod.“

„O, že pri konci prijetno potovanje,“ mislim si, medé si zaspane oči; a vojak pred mano mi je priča, da ne sanjam; poslovim se tedaj od prijaznega kapitana in druzih znancev na ladiji ter vstopim v čolnič vojnega parobroda, koji me urno privesla na moje novo bivališče in kraj mojega prihodnjega službovanja.

Kdo bi bil verjel tistikrat, da mi bo dobri dvé leti ostati v teh zanimljivih pokrajinah?

Povsod preko spodnjega Dunava se morejo opazovati znamenja nekdanjega mogočnega vpliva bližnjega ruskega soseda na te pokrajine. Mesta so lično in pravilno zidana in ozaljšana s krasnimi nasadi in šetališči. Brajlo in Izmailijo zidali in naselili so Rusi za njihovega ondotnega vladanja in proti zahodu ne nahajamo daleč tako pripravno in lično zidanih mest, kakor v teh krajih. Samo škoda, da ulice niso nikjer pomoščene; a po pokrajinah ob spodnjem Dunavu se

Digitized by Google

nahaja tako malo apnenika, da morajo dovažati potrebnega kamenja za zidališča in druge stavbe celo iz sedmograških Karpatov. Po vseh prekodunavskih mestih moramo tedaj pri lepem vremenu gaziti po prahu do kolen, pri slabem vremenu pa bi kmalu potonili v neizmernem blatu.

Zemlja po teh krajinah je silno plodovita in preskrbuje deželo preobilno z vsem potrebnim; a rumunski kmet je silno nemaren. In kako bi mu tudi zamerili? To nemarnost in lenobo je podedoval od svojih pradedov, kojim poljedelstvo tako ali tako ni nič koristilo, kajti turske čete so prilomastile, kjer so slutile kaj záse, in pograbile ubogemu trpinu ves krvavo pridelani zaslužek in mu zapalile po vrhu še ubogo slamnato kočo. Toda s pomočjo zdanje vlade se je vzdramil tudi rumunski kmet toliko iz svoje letargije, da je začel zopet zaupno saditi vinsko trto in orati rodovito polje, koje donaša toliko ploda, da ti kraji izvažajo silno veliko žita proti zahodu, posebno na Angleško.

Spominjaje se prejšnjega nečloveškega zatiranja je priprost Rumunec še zdaj silno bojazljiv in ako vidi človeka z lepo suknjo, že bi mu poljubil roko, mislé, da ta ima pravico gospodovati njemu in biti ga v obraz. Rumunski seljak je čisto priprosto bitje in pozna dokaj malo človeških potreb; obleka mu je po leti dolga platnena srajca, po zimi pa kosmata janjčja koža. Take trpine sem opazoval večkrat, ko so priplavili po Aluti in Dunavu doli iz Karpatov velikanske sklade iz jelovega lesa in potem hodili peš nazaj mnogokrat po štirinajst dnij daleč v svoje domače hribe, kjer jih čaka novo trpljenje. A premožnejši Rumunec (potomec nekdanjih bojarov), posebno nežni spol, oblači se jako ukusno in obleka, s kojo se diči o posebnih prilikah bogata Rumunka, more se primerjati krasnim narodnim nošnjam jugoslovanskih devojk: tako je vsa prepredena z zlatom in mnogobrojnimi trakovi, in ženin sodi vrednost nevestino po tem, koliko rumenih cekinov ima obešenih na tanki vrvici okoli belega vratu.

Po Moldavi in Valahiji se je naselilo silno veliko avstrijskih židov. V Galci imajo židovi skoro vso trgovino v svojih rokah in dunajska obrtnost mora tem ljudém peti hvalo; kajti prodajalnice po vseh večjih mestih so vsakovrstnega blaga iz dunajskih in sploh avstrijskih tovaren; le jedini židovi vzdržujejo v tukajšnjih krajih vspešno konkurencijo z angleško in francosko industrijo.

Rumunec, posebno po pristaniščih ob Dunavu, pride v dotiko z narodnostimi vsega vzhoda in zahoda; ni se tedaj čuditi, ako vsak

Digitized by Google

kolikaj olikani človek tukaj govori po 4—5 jezikov; angleščina in francoščina, ruski, nemški, grški in turški jezik so tukaj navadna govorica, da ne omenjam rumunščine, nekake zmesi iz vseh sosednih narečij na romanski podlagi. Največ tujih izrazov si je izposodil Rumunec iz slovanščine in besede kakor: lekarna, sluga i. t. d. nahajajo se mnogobrojno v rumunskem književnem jeziku.

Družbeno življenje v Galci je jako prijetno; kamor se človek obrne, najde prijazen obraz in veselo družbo. Naletel sem celo na tu naseljenega Slovenca, kojega je silno veselilo, da more vender jedenkrat zopet kramljati v svojem materinem jeziku. Ker ima dunavska komisija tukaj svoj glavni sedež in ker je Galac zadnja velika postaja podunavskega parobrodnega društva in avstrijsko-ogerskega Lojda, nahaja se tukaj tudi mnogo mnogo vrlih domačinov, s kojimi smo se po večjem seznanili in preživeli že marsikateri večer v veseli družbi pri polni čaši, napivaje zdravice našim prijateljem in znancem v dalnji domovini.

Pozno na jesen priplavita tudi ruska in nemška ladija „Psesuape“ in „Meteor“ gori od Črnega Morja delat nam družbo. Ugajali so nam bolje resni naši severni bratje, kakor pa prevzetni nemški junkerji, kojim najvišja svrha je bila, skazovati se, kdo spravi največ rumene ječmenovke pod klobuk. K sreči to znanje ni trajalo dolgo časa; kmalu se odpeljejo Nemci zopet v Carigrad, „Psesuape“ pa odrine v Nikolajev, vojno rusko pristanišče za Črno Morje.

Prijazni kapitan podunavskega parobroda „Galathea“, vrli *dalmatinski* narodnjak, povabi me nekega dné, da se peljem ž njim v Brajlo, veliko in znamenito rumunsko, po Rusih sezidano mesto. Od tu greva čez Dunav na turški breg ogledat si znamenite mačinske kanale, kjer iščejo podunavske ladje po zimi zavetja pred nevarnim ledom: parobrodi zmrznejo v mirni vodi in čakajo gorkega spomladnega solnca, da jih reši ledenih spon. Sredi mesca decembra, — časih tudi prej, časih pozneje, — začne mogočna reka plaviti silovite ledene plošče, in tedaj je zadnji čas, da izginejo vse ladje iz glavne struge v skrita zatišja, kajti tam bi jih utegnila silna ledena moč pomečkati ali razbiti. Proti Božiču tedaj zapali tudi „Fiume“ svoje kotle, poslovimo se „na svidenje“ od drazih naših znancev v Galci ter urno odplavimo navzdol v Tulčo, kjer najdemo sigurno zavetja zoper pogubonosno podunavsko ledovje.

Digitized by Google

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

Tudi pri Poljacih nahajamo to vražo že v srednjem veku zelo razširjeno. Poljski „wilkołaci“ so navadno (živi) ljudje, ki se kakor Herodotovi Neuri le za določeno število dnij v volkove izpremétajo. To se dogája dvakrat na leto: o božiči in o kresu, tedaj zopet o zimskem in poletnem obratu solnčnem! Od navadnih volkov se razločujejo po silni velikosti in v slast jim je zlasti mlada kri; zato pa najrajši otroke napadajo. V novejših bajkah je „wilkołak“ večjidel nesrečen človek, katerega je kaka zlobna čarovnica uklela, da bi se nad njim zmaščevala. Woycicki nam navaja v svojih „poljskih pripovedkah in pravljicah“ (Berolin 1839) mnogo tu sem spadajočih prič, izmed katerih vam hočem le najprimernejših podati:

Ko je nekoč vaška mladina ob Visli plesala, prihruje volk, ugrabi najlepšo deklico ter zbeži ž njo v gozd. Ker ni bil nihče oborožen, odnesel je volk srečno pete. Po petdeset letih, ko se je vaška mladež zopet na istem mestu razveseljevala, prikaže se žalosten sivček, katerega spozna neki starec za svojega že davno izgubljenega brata. Sivček jame pripovedovati, kako ga je nekdaj zlobna čarovnica zaklela v volkodlaka, kako je pri dožetnici ugrabil lepo deklino in kako je revica leto pozneje od same žalosti umrla v gozdu. Odslej da je v svoji predrti lakoti napadel vsakega človeka. To izustivši pokaže svoje s krvjo oškropljene roke ter nadaljuje: štiri leta že blodim zopet v človeški podobi in sem prišel še jedenkrat gledat svojo domovino, kajti kmalu se moram zopet povolkodlačiti. Ko to izgovori, poskoči povolkodlačen, oddirja tuleč, in nihče ga ni več videl. —

Nekega druzega je vanj zaljubljena čarovnica v volkodlaka izpremenila, ker je ni maral. Dasi je bil zver, gnjusilo se mu je vender surovo meso in živel je ob mleku, kruhu in drugih jedéh, katere je

Digitized by Google

ženjcem jemal. Tako se je brez spanja potikal okrog, ko se ga nekoč velika utrujenost poloti, da zaspi. Prebudivši se je bil zopet človek ter je tekel nag, kakeršen je bil, v svojo domačijo; ondu pa je našel vse izmenjeno. —

Neka čarovnica pride na ženitovanje, zvije svoj pas, položi ga na prag ter izlije ljudem pod noge tekočine, pripravljeno iz lipovine. Ko stopita zaročenca s svati čez prag, prevržejo se takoj vsi v volkodlake. Strašno tuleč so morali tri leta okrog čarovničinega domovja letati. Na dan, ko je imel čar prenehati, stopi čarovnica, zavita v kožuh, kateremu je bila dlaka na zunaj obrnena, iz hiše, odene s kožuhom vsakega posameznega volkodlaka ter mu tako podeli zopet človeško podobo. Le ženinu je ostal volčji rep, ker mu ga ni bila pogrnila. To se je baje zgodilo l. 1821. ali 1822.

Rusi nazivljejo volkodlaka „oborotenъ“ (slov. = obraten), kar jim znači ob jednem „izmenjenega“ in „urnega“. O njih trdé Švedi še dan danes, da znajo vsakega človeka v volka začarati. — Pripoveduje se, da je dal veliki vojvoda Moskovski zajeti nekega volkodlaka ter ga je vprašal, je li res, da se zna v volka prevreči. Čarovnik pritrdi, gre nekoliko v stran, kolikor so mu dopuščale verige, za koje so ga hlapci držali, opravi svoj čar ter se prikaže v strašni volčji podobi. A vojvoda je imel velika lovska psa pripravljena, ki sta uklenenega volka zadavila. — Kdor hoče volkodlak postati, poišči v gozdu odsekanega debla, vtakni vanj bakren nožiček, obhodi deblo in ščebljajoč določene zaklinjavne besede skoči trikrat čez deblo in kot volkodlak stekel bo v gozd!

Belim Rusom je „vavkalak“ človek, katerega je hudič vzel, a ker ga vender ne more ugnati, preobrazi ga v volka ter ga vrne njegovim sorodnikom. Ti spoznajo svojca, dajo mu jedil, koja dobrodušno vzprejema, in ne stori nikomur nič žalega, le da v vednem nepokoji strašno tuleč dirja okrog.

Tudi Bolgarom so delali volkodlaki v prejšnjem času mnogo strahu, ki se je pa zdaj nekako polegel.

Na Češkem je „vlkodlak“ popolnem v pozabo prišel, tako da v zdanji dobi o njem ni ne sluha, ne duha; pač pa je mnogó preglavice delal starim Čehom, katerim je bil strahotno, čarovniško bitje, zaradi svoje pohotnosti nadležno in nevarno ljudem kakor živalim. Vaceradov staročeški (sicer sumnjivi) slovar („mater verborum“) iz l. 1202. ga imenuje naravnost „faunus, Pici filius.“ Picus je starim Latincem in

Digitized by Google

Rimljanom vedeževalni gozdni bog, isto tako pa jim je bil njegov sin Faunus bog raznovrstnega prorokovanja; zbog tega so mu zdevali priimek „Fatuus“ — „Fatuelus“ (podstava fa-ri, govoriti, tedaj Fatuus = govornik, prim. gršk. προφήτης, govornik-prorok). Po svojem prvotnem pomenu je Faunus le božestvo prirodne plodovitosti: dober duh gorá, pašnikov, gozdov, njiv, oplajajoč ljudi in živali. Še le pozneje so ga pretvorili v Silvanu sorodno bitje, češ, da bivajoč v gozdu prorokuje, nimfe preganja, ljudi straši in jih kot zloben dêmon v hudih sanjah kakor mora trapi; njegove silne pohotnosti se je bilo bati zlasti spečim ženskam. (Prim. Preller, röm. Mythol. 2. Auflg. p. 334. in nasl.) Večji del teh lastnostij je prisvajala češka narodna domišljija takrat tudi povolkodlačenim čarovnikom.*)

Da je volkodlaštvo i v Slovakih ukoreninjeno, priča nam naslednja bajka, ki jo je iz nekega rokopisa posnel in (nemški) objavil Hanuš v časopisu: Zeitschrift für deutsche Mythologie und Sittenkunde, begründet von Dr. J. W. Wolf, IV. Band (1859) pag. 224. in naslednje. Bajka pripoveduje blizu tako-le: „Neki mož je imel devet hčerá, vseh dobljih za možitev. Najmlajša je bila najlepša. Oče je bil volkodlak. Nekoč mu pride na misel vse pokončati, češ, čemu bi vedno redil toliko hčerá. Ko je šel nekega dne v gozd drv sekat, prinese mu najstarša hči jesti; on pa jo pelje do neke jame ter jo pahne vanjo. Tako stori tudi z vsemi drugimi hčerami do najmlajše, ki je vedela, da je oče volkodlak. Najzadnja mu prinese tudi v gozd kuhanih jedil, ter ga vpraša, kje so sestre? „Tam v dolini skladajo drva; takoj greva tja“, odgovori jej. Na to jo pelje k isti jami ter jej veli: „Sleci se, pahnil te bom tjà dol k sestram.“ Ona odvrne neustrašena: „Naj bo v božjem imenu, če že mora tako biti; prosim vas le, obrnite se, da se slečem, kajti sram me je.“ Starec se obrne, ona pa ga urno prevrne v jamo in steče pobravši obleko. A volkodlak se padši ni ubil, marveč splezal iz jame ter zdirjal za deklico, tuleč, da so gore in doline odmevale. Ko se jej je bil že približal, vrže mu ovratnico, rekoč: „Ne uloviš me, dokler te rute ne raztrgaš, razkosmaš, spredeš, stkeš in iz nova ne sešiješ.“

*) Ista „mater verborum“ trdi o njih; „incubi, saepe improbi existunt mulieribus et earum peragunt concubitum, quos demones galli dusios nuncupant“ — in na drugem mestu: „vilkodlaci, incubi, sine inuidi, ab inuiando passim cum animalibus, unde et incubi dicuntur ab incubando homines h. e. stuprando, quos Romani faunos ficarios dicunt“ (Glej Šafařik: D. ältesten Denkmäler d. böhm. Sprache, Prag, 1840, str. 229.)

Digitized by Google

Volkodlak se spravi na robec ter zvrši vse, kar mu je bila ukazala, predno je bilo še pol ure poteklo, in kmalu jej je bil zopet za petami. Z istimi besedami mu vrže suknjo, potem obleko, oplečje, nedrec in na zadnje srajco. Pometala je bila že vse in, ko ga zopet sliši za seboj sopihajočega, dospè ravno na travnik, kjer so stale kopice sena, in skrije se v najmanjšo. Volkodlak premeče vse večje kopice, le najmanjše se ne dotakne, ker se ondu ni nadejal ubežnice, ter proklinjajoč odide. Tri dni pozneje pride neki kralj po dokončanem lovu na oni travnik obedovat, najde ondu nago, lepo deklico ter jo vzame za ženo. A ta mu stavi jedini pogoj, da ne prenoči nikdar nobenega berača v svojem gradu. Živela sta srečno in imela dva sinova. Kar se prikrade berač v grad ter pregovori vratarja, da mu dovoli skrivaj ondu prenočiti. O polunoči se priplazi v sobo, kjer sta kraljeviča spala, prereže obema vratova ter položi krvavi nož kraljici pod blazino. Na to izgine iz gradu. Kralj da mrtvi trupli svoji ženi okrog vratu privezati in jo spodi. Dolgo blodeča najde revica naposled samotarja, ki jo napoti do jaščerice, imejoče zdravilno zelišče v ustih. S tem zeliščem pomaže otrokoma rane ter ja tako oživi. Ostala je ž njima v samoti, kjer jo slednjič najde kralj ter, spoznavši njeno nedolžnost, zopet k sebi vzame. Kmalu potem pa pride isti berač v drugič, a služabniki ga zgrabijo in peljejo pred gospoda; ko je svoje pregrehe obstal in priznal, da je volkodlak, privežejo ga za voz ter tako čez skalovje tirajoč zaženó v morje, kjer je z raztrupljenim telesom utonil.“

Posebne važnosti v tej bajki je to, da govori o volkodlaku, katerega znači sicer tuljenje, požrešnost in krviželjnost volčja, a volčje podobe nima; tedaj je volkodlak tukaj toliko kakor „čarovnik“, v katerem pomenu ta beseda še dandanes rabi Hrvatom in Bošnjakom.

Z „vlkodlakom“ pitajo Slovaki hudega pijanca in požrešneža, kakor je razvidno iz naslednje narodne kitice:

„Mamka moje, mamka, nevola je taká,
Chcelas mi dat muža, dalas vlkodlaka,
Cely den nerobí[1]), len dudle[2]), haruší[3]),
Ces noc v krčmě, žerie, ráno mňa tanduší.“[4])

Da se je i slovenska domišljija mnogo bavila in se še bavi s prelaganjem človeškim na druga, zlasti živalska bitja, svedočijo nam

[1]) ne dela, [2]) se krega, [3]) zmerja, [4]) bije.

Digitized by Google

nasledńje bajke o vedomcih, veduncih, vijedomacih (vedárcih Valv.)[1] in volkodlakih, ki sem jih mogel v kratkem času nabrati. Vzete so deloma iz slovenskih knjig, dve sta mi donesla dijaka s svojega doma, zapisavši ji v zadnjih božičnih počitnicah, jedna pa mi je došla po posredovanji g. Fr. Levstika od g. Karla Rudeža.[2]

1.

O védomcih.

(Iz Poljan na Gorenjskem.)

„Kadar leto gre pod jésen, migajo naglo po travnicih in po hostah nekake svetle, nenavadne luči. To so ljudjé, katere pri nas imenujemo védomce ali vedúnce. Ako jih sam rad ne motiš, nikdar ti ne storé žalega; a s prižgano lučjo se jim ne primíkaj! Pride li kdo s táko lučjo blizu njih prostora, mahoma je pri njem vedomec ter udari najprvo po svetílnici, da jo raztrúpa, in tudi človeka raztrga ali mu nahudí kakó drugače. Največ jih leta z večera, kadar se pooblači. Iz dáleča ni druzega videti, nego luč do luči, ki brzo tekajo sem ter tam. Kdàj in kdàj se jih obilo strne v jedno sámo luč, a potlej se zopet razleté nárazno.

Jeseni z večera se je kmetica vračala domóv iz obližnje vasí. Dobro hladno je že bilo in zazeblo je ženo. Dospevši do razpotja ugleda nekoliko v stráni velik ogenj. „Kakor nalašč, da se malo pogrejem,“ reče sama v sebi in krene zadovoljna k ognju. A jedva nogo dene s pravega póti, že se ogenj razkropi na drobne lučice, kakor bi ga bil kdo raztepel. Kmetica je zavpila: „sveti križ božij!“ in pobegnila v strahu ter potlej domá pripovedovala, koliko je videla védomcev, kateri so se takój razprhnili, kadar se jim je bližala ona.“

Slišal sem tudi to pripovedko:

„Gospodar je imel hlapca, kateri je zjutraj vstajal takó utrujen, kakor da je vso noč bil v najtežjem delu. Povpraša ga nekdaj gospodar: „kakó li to, da si tí vsako jutro ves bled in jasen, kakor bi te iz groba vzdignil?“ Hlapec odgovori: „sam sebi ne morem kàj! Če se porodí človek ob necem posebnem času léta, usójeno mu je z

[1]) Podstava vsem tem besedam je: ved (ved-e-ti), wissen; ved+om+ec itd. je tedaj = der wissende, kundige, rekše: zauber+kundige.

[2]) Poročilom: 1., 3., 4. podal je lepo in skozi in skozi narodno lice g. Fr. Levstik, v svoji ljubeznivi in obče znani ugodljivosti prijazno ustregši moji želji, za kar mu izrekam i s tega mesta svojo presrčno zahvalo. Pis.

Digitized by Google

védomci dirjati vsako noč do zarje. Te velíke težave se nihče ne izbaví sam, dokler je živ, ako njemu kdo ne pride na pómoč. Tak sem tudi jaz! A méni bi ví že drévi z láhka pomogli, če vas je volja.“ Gospodar, zelò krepek mož, velí brez okášanja: „rad storím; a povej mi, kakó se to dela?“ Hlapec reče: „drévi pojdem zopet v góro, kamor hodim vsak večer, tjakaj na planíco pod stari dob, ki je znan vsacemu, kar nas je tega kraja. Tudi ví skoraj za menój otídite z dómu; ali poprej si urežite léskovo letorásel in vzemite jo s sebój. A zdaj me dobro poslušajte! Kadar bodete na planíci, zvéste čudo, kakeršnega niste slišali morda še nikoli. Trije továruši, rojeni vsi ob jednem času: lev, medved in jelen, tékali bodemo v zverínskih telesih okrog dóba. Izkušajte priti, kar najbliže tega drevesa morete, in kakor prisôpe k vam jelen, mahnite ga z leskovo šibo tri krati! Ne bojte se pogíbeli ter védite, da jelen bodem jaz. Tretjič takó udarjen se osvobodim te muke.“ Gospodar je storil, kar mu je bilo naročeno, ter z večera zgódaj šel za hlapcem. V gozdu res okrog ónega débla najde tekajočega leva, medveda in jelena. Prikrade se s tánko letoráslijo in švrkne jelena, kadar mu pride na màh. Tako ga je hléstnil prvič, drugič in tretjič. Zver se prestvorí nazaj v hlapca ter zavpije gospodarju: „Bog vam stokrat povrni!“ Od sih dob mu ní bilo treba hoditi z védomci tékat.“ (Zapisal tretješolec Fr. Arhar.)

2.

O vijedomacih.

Po hribovitem Tolminskem pripovedujejo o „vijedomacih“ ali „vijedom'cih“ tako-le:

„Pridejo tudi taki ljudje na svet, katerim se po gotovih znamenjih pozna, da bodo, ako so moški, „vijedomaci“, ako so ženske, pa „vešče“. Da se taki ljudje „odtvarijo“, t. j. rešijo, morajo se dati skozi okno, da jih nesó h krstu. Vijedom'ci in vešče imajo hudo življenje. Oni hodijo po noči nevedé s treskilniki na križempot in tam se tolčejo z ognjenimi treskilniki. Da pa vijedomac treskilnika ne vzame, zasekajo vánj tri križe. Vsi se razmesarijo in raztrgajo, pa vender, predno je dan, povrnejo se vsi zdravi domú. Nekdaj je nebojèč fant splezal na oreh blizu tam, kjer so se tolkli vijedomaci, in ko so roke, noge, ušesa in vsake vrste udov kvišku metali, ujel je roko, ki je prišla do njega na oreh. Kadar so se imeli ločiti,

[1]) Šibo, vzrastlo v zadnjem letu.

Digitized by Google

manjkala je roka nekemu dekletu, vešči, katero je on poznal. Ko pa le niso mogli roke najti, urezal je jeden bezo in naredil dekletu roko. Pri nekem besedovanji že več let potém rekel je isti fant onemu dekletu: „Molči ti, ki imaš bezovo roko“. Pri tej priči jej je rés postala roka bezova in jej je odletela.“ („Kres“, II., str. 577.)

3.

O volkodláku.

„V Zapotóku pri Sódražici narod veruje, da volkodlaka rodi žena. Med porodom je samó ta razloček, da volkodlak pride z nogama naprej obrnenima, a ne z glavó, kakor se drugače to sploh godí. Presukne li kdo v pravem hipu njega teló, „oddela“ mu s tem, da ne bode volkodlak; a če to zamudé storiti, povolkodlači se kesnéje, dobivši volčjo dlako in volčje zobjé. Potlej vzdivja v gozd, koder se začne klatiti. Zverin se ogiblje in od volka beží. Baje da se posebno v slast válja po kaki čez božič na polji ostavši stvári, katero je že poprej bilo treba spraviti pod streho. Prótje ali ostrvníco po božiči na njivi mekásti in grize, da vse sklésti. Oleví se zopet o svojem času, rekše, dlaka mu odpade, in potem se iz nova prevrže v človeka; a volčji zobjé mu ne izpadó, po čemer ga je lehko spoznati, dasi morda ima človeško lice. Takó se vedno preobrača na volkodlaka in človeka. Volkodlakov je malo, ker z večíne pomrjó skôraj po rojstvu, a ne učakajo starosti.“ (Zapisal petošolec M. Mračè.)

4.

O volkodláku.

(Iz Ribnice na Dolénjskem.)

Gospoda Karla Rúdeža, Ríbničana, ustna povést, kesnéje ponovljêna še z dopisom:

„Lani (1882. l.) mi je pripovedoval Andólščak, po pridévku Sítar, póstaren Ríbničan, da je njega oča ob nedeljah brìl moške in s tem delom iskal prislužiti kak novec. K njemu je zahajal tudi zeló star Dánčan[1]), kateri se je često razgovarjal, kakó je za svoje mladosti v Hrvate nosil prodajat leseníno. Po tacem póti je bil tam

[1]) Dáne (f. plur.), vas blizu Ríbnice pod Veliko Goró. Druge Dáne so pri Lóži. Ta beseda znači „na dnu ležeče naselje“; nje podstava je: dno, n., staroslov. dъno, n, der Grund. Človek iz Ríbniških Dán se zôve Dánčan, a v množtvenem čisli govoré: Dánci, in poleg tega Dánčanje. Levstik.

Digitized by Google

dôlu pogodil na dom necega kmeta, kateri ga je vprašal: „živeta li še óna dva gospodarja na Ugaru[1]) blizu Ríbnice? Ako bi njiju jeden prišel k mêni, jaz bi mu dal, kolikor bi mogel, s kratka vse, kar imam, ker on me je volkodláštva izbávil. Ta stvar se je godila takó: Nekoliko samih volkodlakov se nas je klatílo nekdaj po ónih krajih. Kadar smo po noči zavijáli (tulíli) baš na Ugaru okolo rečenih kmetov poslopja, zabôdel se mi je trn v prednjo lápo (taco), da sem težko dirjal. Vzpnèm se na okno ter pomolím bolno lapo v hišo. Kmet naglo izdere trn, potem razlomi hlebec kruha in ga nam vrže venkaj. Hlastéžno smo pojedli kruh ter vsi bili zopet ljudjé, kakor poprej; a potlej se nam ni bilo že nikoli treba prelagati na volkove.“ — K temu dostavlja gospod Rudež: „ne vém, kakó je bilo ime Hrvatu, niti kakó so rekali kmetoma na Ugaru; kajti minilo je do 150 let, kar sta zemlji obeh opuščêni. Kolikor sem o volkodlacih seznàl po Ríbniškem svétu, uvérilo me je, da so po našega naroda mislih to prekólneni ljudjé, katerim je ali neprestano biti volkovom, dokler jih kdo ne osvobodi, ali se na volkove izpremétajo samó kdàj in kdàj, osobíto v nočéh, imejoči po dnevi človeško lice. Slišal sem dva krati, da se volkodlak otmè zverínstva, če mu kdo vrže hruha, menda ker je kruh božij dar, in ker se tudi ványj izpremenjáva presvéto blaženo teló Gospoda našega.“

5.

Volkodlak.

Volkodlak se narodi iz človeške matere in pravega volka. Na videz je človeške podobe in lepega obraza, le da mu po vsem truplu volčja dlaka raste. Telo se mu razvija hitro kakor živali in ni ga treba tako dolgo zibati in pestovati, ko druge otroke, pamet pa mu le počasi dohaja, kakor človeku. Srce njegovo je zversko: ne pozna ne gnjusa, ne usmiljenja, ampak še ne dve leti star hodi sam na lov, trga kruto ovce, prešiče in druge živali ter napada in mesari tudi ljudi. Ker je vrhu tega zelo zvit in prekanjen, priti mu je sila težko do živega; kajti oblači se človeški in s tem premoti vsakega preganjalca. Kadar ga lovci zasledé, pridruži se jim čedno opravljen

[1]) Príglas je: úgar, úgara, m. Ta beseda znači isto, kar se imenuje tudi práha (die Brache): srbski: ùgâr, f., die zum künftigen Anbau aufgerissene (und dem Durchwärmen ausgesetzte) Erde; češki: úhor, m., poljski: ugór, m., der Brachacker. Levstik.

Digitized by Google

in loví ž njimi volkodlaka. Reši se pa tem lože vsake nevarnosti, ker hodi zvečer po vaséh in posluša pod okni, kaj se nanj kuje in pripravlja. Ustreliti ga moreš le z blagoslovljeno puško. (Posneto po daljši bajki „Volkodlak“, spisal Janez Trdina, „Ljublj. Zvon“, II, str. 410.)

Iz volkodlaških vraž, ki so se človeštva sploh s toliko silo poprijele, izlegla se je popolna bolezen, ki jo zovemo „Lykanthropija“ (bolezen volkodlaška).*) Te vrste bolniki si namreč domišljujejo, da so volkovi, ter se plazijo po noči po pokopališčih, razgrebajo mrliče, tulijo in trdé, da se ločijo od volkov le v tem, da jim je dlaka na znotraj obrnena, volku pa na venkaj. S silno pohotnostjo združujejo zverinsko kriviželjnost in v slast jim je posebno človeško meso.**) (Dalje prihodnjič.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.

Blizu župne vasi Stopič je stala na samem hiša premožnega Berusa. Imel je celo kmetijo, vredno 3000 goldinarjev, ki so bili za revno Podgorje že velika glavnica. Berusu in njegovi ženi je po občem mnenji zloben žlahtnik „zacvrl“, da sta umrla hitro jeden za drugim še v najlepših letih. Gospodarstvo je prevzel njiju jedini sin Tonček. Bil je svojeglav, nepriljuden, gizdav mladič. Bogastvo ga je napihnilo, da je hotel biti povsod prvi, tudi v takih rečeh, v katerih je bil najzadnji. In takih rečij je bilo jako mnogo. Kakor da bi bil kak zveden vinščak, učil je župljane, kako naj obdelujejo goríce. Ljudje so se mu smijali, ker je bilo sploh znano, da je njegov pridelek skoraj najslabši v vsej soseščini. Kaj rad se je družil z logarji in ribiči, hotel je sloveti za silnega lovca in ribiča, dasi

*) Poljski: „wilkołcza choroba, lupina insania; quando ex humorum vitio, et atrae bilis excessu, affectus quidam lupini, et odium in greges vel homines, desideriumque eos inuadendi, lacerandi, vorandi mentem occupant.“ (Glej Linde: Słownik jezyka polskiego, 1814; ta citat vzel je Linde iz Knapskega knjige: „Thesaurus“ pag. 1261, Krakov l. 1641.)

**) Zdravniki primerjajo s tem nosečih žená hlastno poželenje po človeškem mesu, ki jih časih tako prevzame, da svoje može umore in njih meso z veliko slastjo použijejo.

Digitized by Google

ni ujel ne jedne postrvi v bistri Težki Vodi, in ni ustrelil ne jednega zajca v grmovitem Žabjaku. Nedeljske druščine ni maral; bal se je, da bi moral dajati drugim za vino. Jedenkrat pa se je zamešal vender le med fante in šel ž njimi v krčmo, da bi pokazal, da ima več denarja nego oni vsi in da ga zna, če hoče, tudi piti. Bahal se je tako osorno in zabavljivo, da so ga tovariši kmalu pustili in se napotili v drugo krčmo. Taka krotkost se nahaja le v Podgorji, kje drugje bi ga bili brez dvojbe stepli in na cesto vrgli. Tonček veliki pijači ni bil kos, prinesla mu je neznansko sramoto in tudi precej škode. Prebudil se je drugo jutro na močvirni loki pod izvirkom Težke Vode. Bil je ves povaljan in razdrapan. Razven denarja je izgubil klobuk, janko in desni čevelj. Še tisti dan si je kupil v mestu lepega sukna za novo opravo, dal si je narediti tudi dolge hlače. Podgorci so čudno gledali to novico. Tonček se jim je ž njo tako zameril, da ga veliko vrstnikov ni hotelo nič več poznati. Pričakovane časti mu novošegna obleka ne da niti doma niti v obližji. Vsi mladi vozniki in tobakarji in tudi nekateri rokodelci so bili mnogo bogateje našpani. Ob velikih cestah so prepevala dekleta pesem:

'Mam rada Gorenca, k' ma lajbec rudeč —
'Mam rajši Dolenca, k' ma židanih več.

Tonček je bil velik bahač, ob jednem pa precej skop. Hotel je biti lepše opravljen od drugih znancev, ali svilnat naprsnik se mu je zdel neumna in grešna potrata, ki bi morala ostati kmetiškim ljudem neznana. Jako nespametna misel je prišla mlademu Berusu neko nedeljo pred cerkvijo. Da bi dokazal svojo moč, zaletel se je v nagajivega krčmarjevega sina; hotel ga je podreti. Podgorci so čvrst rod; še tak, ki je male rasti in na oči medel, vzdigne kdaj pet centov, tri pa jih nese pol ure daleč, brez stokanja, brez kaplje pota. Tonček pa ni imel tako jeklenih kit in mišic. Priroda mu je podarila dolgo, mršavo truplo in nežne pesti, ki bi se bile pristale bolj kaki gospodični nego gorskemu sinu. Krčmarjev ga je premagal in zrušil na tla najprej z obema rokama, potem s samo desnico in naposled, ko ni odnehal, celo z levico. Vsi mnogobrojni gledalci so se zaničljivo smijali taki slabotnosti. Šestnajstleten deček zgrabi Tončka od zadaj pa ga dvigne in začne ž njim plesati in zamahovati. Leteče Berusove noge so se zadevale ob rame in prsi v cerkev gredočih Stopičank, ki so ga nabijale nemilo po mečih in

Digitized by Google

bedrih. Ta nesreča in sramota ga je tako pekla in oplašila, da se več nego pol leta ni usodil priti v domačo cerkev.

Tisti čas je dopolnil svoje štiriindvajseto leto in če dalje bolj so mu začela broditi po glavi dekleta in ljubezen. Vsi znanci so prerokovali, da mu bo v njej izpodletelo in da se bo osmešil še veliko grje nego v drugih, menj znamenitih rečeh in opravkih. Ljudje, ki so tako sodili, niso poznali ženstva in so se torej zmotili. Solnce je prisijalo, kar se veli, jedenkrat tudi pred Tončkova vrata. Imel je res da kljukast nos, mačje oči in pretenak život. Nemkam so ta svojstva povšeči, Dolenjke pa jih ne ljubijo. Ali te in druge napake in nedostatke je zakrila in popravila po polnem Berusova lepa, nezadolžena kmetija. Treba je tudi to pomisliti, da je žlahtni in sladki čut, ki ga zovemo ljubezen, v Podgorji še prav malo razvit. Premnogo je takih, ki ti ne bi znali dati poljubca, da jim obetaš zanj tudi graščino. Pri polni kupici se mladina šali in kdaj celo objemlje ali ta prijaznost je povse vnanja, vino jo užge, z vinom se izkadi. Fant, ki bi se rad oženil, izbere si deklico, ki je pridna (in pridne so skoro vse) in ima kaj malega dote, ter jej veli ali poroči: Ti, če misliš, da bi bilo prav, vzemiva se! In dekle, če vidi, da ima fant kak kos kmetije in ni prehud razuzdanec, pravi: Naj se zgodi, kakor je božja volja — in ga vzame. Vse to se začne in opravi brez ljubezni. Izobraženi ljudje, sosebno tisti, ki beró bolehave in omledne nemške romane, so skoraj sploh preverjeni, da tako sklenen zakon ne more biti srečen. To mnenje je jako krivo in dokazuje, kako slabo pozna gospôda bistro in zdravo strujo kmetiškega življenja. Malokje se nahaja med zakonskimi tako lepa zloga in prijaznost kakor baš v našem Podgorji. Opazovalec prehodi lahko cele vasi, da ne najde v nobeni rodovini resnega razpora in sovraštva. Uzrok je, ker so ti ljudje pohlevni, miroljubni in potrpežljivi, pa imata tudi oba, mož in žena toliko dela in skrbi, da za romantično otožnost in prepiranje ni ne časa, ne volje, ne razlogov. Zdaj se bo Tončkov vspeh laglje razumel. Srečal je županovo hčer in jo vprašal: Micika, ali hočeš biti moja? Pri meni sama veš, da ti ne bo slabo. Ker podgorski fantje deklet niso slepili in trapali, verjela mu je in dejala: Govori s starši, jaz se ne branim. On se ženiti še nikakor ni mislil, rad bi se bil samo bahal, da deklice njega bolj marajo nego druge. Od Micike se je napotil k Reziki, Anički, Katrici in še k marsikateri. Kar je govoril županovi hčeri, govoril je

Digitized by Google

tudi njim in odgovorile so mu vse, da se ga ne branijo. Ali so se čudili tovariši in znanci, ko so videli, kako prijazno se dekleta s Tončkom pozdravljajo in pomenjkujejo! Zavidali so mu brez konca in kraja, ob jednem pa grajali babe, da so take prismode. Berusu pa se je od veselja kar samo smijalo. Prej so zabavljali fantje njemu, zdaj se je rogal on njim. Vse prebite nesreče in sramote so bile pozabljene in poravnane. Največja čast junaku je bila od nekdaj, da so ga čislale in hvalile lepe mladenke. In ta slava je doletela v Podgorji Berusa! Koliko časa je trajala, ni znano, ali vsa poročila se ujemajo v tem, da je bila kratka. Končala se je s tako grozovito nevihto, da je Tonček komaj živ ostal. O tej tožni prigodbi sta se nam ohranila dva spominka, ki potrjujeta njeno resničnost in strahoto. Prijatelj, ki je živel več let v Stopičah, podaril mi je zbirko pesnij; zložili so jih godci, učitelji in drugi narodni umetniki. Na predzadnji strani te knjižice se bere:

„Anton Berus je bil slepar,
Anton Berus je bil cigan.
Berusov Tonček je bil cvet,
Kakeršnih treba ni na svet.“

Te štiri vrstice je pesnik (slab jahač hudomušnega pegaza!) prekrižal in zamazal, gotovo zato, ker so se mu zdele slabe in jih ni mogel rabiti. Pustil pa je ti-le dve kitici, ki sta mu bili bolj po volji:

„Berusov Tonček je bil tič,
De takih ni b'lo v Stop'čah nič.
Hvalil se je beštija,
De vse dekleta š'tmajo ga.

Jest pa bom povedal vam,
In nauk dal vsem babjekam,
Kako nevaren špas je ta,
Če preveč ljubic fant imá.“

Dalje ni v zbirki o Tončku ne besedice, iz nje torej ne moremo nič vedeti, kaka nesreča se mu je pripetila. To skrivnost nam razodeva druga zgodovinska priča. Med vasjo Težko Vodo in samotno Zajčevo hišo je stalo še pred desetimi leti streljaj od ceste staro, krivo drevo, ki so mu rekli Berusov gaber. Iz debla sta moleli samo dve stranski veji, srednjo in najdebelejšo mu je odbila strela. Kadarkoli sem šel tod čez Gorjance, moral sem se smijati temu gabru ali prav za prav strašilom, ki so bila nanj nataknena. Videl sem na njem zaporedoma: sivo krilo z obroči, vse raztrgano in na več krajih grdo opisano s črnimi in rudečimi marogami, ogoljeno, starinsko avbo, tako, kakeršne so nosile še pred tridesetimi leti kmetice na svatbah, dolgo, dolgo žensko kito, za katero bi bil dal vsak jud rad tri goldinarje, majhno konopljeno kodeljo, velik

Digitized by Google

ubit lonec i. t. d. Bil sem silno radoveden, kaj pomenijo ta babja znamenja, ali v tej samoti čaka človek lahko cele ure, da se ne prikaže živa duša, katero bi mogel kaj vprašati. Ta reč se mi je razjasnila, ko sem se seznanil z bistroumnim pastirjem in pesnikom Opalčkom, ki je prignal v ta kraj večkrat svoji dve kravi. Razložil mi je stvar tako: Ta gaber se zove Berusov, zato, ker je bil kaznovan pri njem Berus za svojo malopridnost. Ker je bil trden kmet, ni čudo, da bi ga bila marsikatera rada dobila. Nalovil je torej bab, kolikor je hotel, potem pa se strašno hvalil, kako so vse vanj zaljubljene. Dekleta so se ve da to kmalu zvedele in se pošteno maščevale. Čakale so ga neko nedeljo popoludne, ko je mislil iti k Zajčevi Polonici. Všk! zaskočile so ga pri tem le gabru. Nogi so mu priklenile k drevesu, jedno roko so mu privezale za to, drugo za ono vejo, potem pa udri po njem z burkljami, metlami, poleni, perilniki in z drugim takim orodjem in brložjem, ki so ga prinesle s sabo. Ni treba praviti, da so rabile vmes tudi svoje ostre nohte in težke podgorske pesti in stopala. Teple, suvale in mrcvarile so ga, dokler so jim roke gibale. Predno so ga pustile, zatlačile so mu v jeden žep kuhinjsko cunjo, v drugega koželj s predivom, da bi vsak vedel, od koga je prejel Tonček svoje brez dvojbe zasluženo plačilo. Ljudje so ga našli še le drugi dan, ko so šli v mesto na trg. Bil je ves razdrapan in opraskan in skoro brez zavesti. Odnesli so ga domov in dejali v posteljo. Ležal je bolan veliko tednov. Pravijo, da se mu je celi dve leti mešalo, kar je verjetno. Huje nego vse bolečine ga je morala skeleti neznanska sramota, da so ga preteple babe. Kaj tako grdega se v Podgorji še nikoli ni čulo ne prej, ne pozneje. Od takrat obešajo dekleta na gaber svoje cape in čepine, da ž njimi fante dražijo in svaré, češ, kdor se ne bo držal samo jedne ljubice, utegne mu se ravno tako goditi, kakor Berusovemu Tončku. (Dalje prih.)

Kraške jame.

Spisal Evgen Lah.

Jedna glavnih lastnostij, v katerih se kraški svet razločuje od planinskega, obstoji v tem, da se dobiva v njem neštevilno kratkih globin, po katerih tekó v jako nepravilnem teku posamezne vode. Po južni Dolenjski in skoro po vsej Notranjski

Digitized by Google

nahajamo več manjših in tudi večjih rek, ki zginejo po komaj parurnem teku pod zemljo in pridejo dostikrat že po kratkem presledku zopet na dan. Najboljše se to kaže pri Ljubljanici, katera teče v svoji celi dolgosti 85 kilometrov skoz 20 kilometrov pod zemljo. Te reke nam jasno kažejo, da morajo biti njihove struge v neposredni dotiki s podzemeljskimi razpoklinami, kotlinami ali celo večjimi jamami. Te jame prilastujejo Krasu drugo posebnost, in ga delajo nasproti Planinam tudi na drugo stran stran zanimljivega. Stvarí se ve da ni tako umeti, da bi bile take jame lastne samo Krasu. Jam in kotlin nahajamo še primerno veliko število po Gorenjskem notri do Triglava. Pa tudi po Krasu samem niso posebno jednako razdeljene. Sicer jih ne pogreša noben del Krasa; Zatiška in Laška okolica imata celo veliko tacih kotlin in globin, ki so v manjši meri ravno tega značaja, kakor notranjske, vender se mora pripisovati v oziru največja važnost in zanimljioost jamam notranjskega Krasa. Po izjavi raznih strokovnjakov niso le največje, marveč tudi najbogatejše v vsej Evropi; važnejše tem bolj, ker ne nastopajo med sabo izolirane, ker so, vsaj skoro gotovo, v medsobni zvezi. Schmidl, najboljši poznavatelj kraških jam, meni sicer, da so jame znanstveno veliko premalo preiskane, da bi se dala jasno dokazati njihova zveza, vender se o njej ni dvojilo nikoli.

Glede števila jam je sicer Hacquetova cenitev, kateri meni, da jih je nad 1000, gotovo prevelika. Ravno tako gotovo je pa tudi, da jih ima primeroma majhni Kras za svoje površje ogromno, posebno notranjski. Večje ali manjše število jam je pa odvisno tudi od tega, kakšne velikosti morajo biti votline, da se nazivajo jame.

Kraški kraji, v katerih se nahajajo večje jame, bili so tujim narodom znani že precej zgodaj; navajajo jih že geografi 3. in 4. veka. O jamah samih jim ni bilo znanega še skoro nič. Prvi, se ve da še zelo nedostatni in nezanesljivi popisi jam pripadajo 15. in 16. veku. — Od domačinov jih omenja najpoprej Schönleben; čudno je le, da ne govori nič o Postojinski jami. Za njim piše precej obširno, toda ne posebno zanesljivo, Valvasor. V 18. veku se je pečal s to stroko najpoprej Floriantschitsch. Nekoliko pozneje je dobil neki Nagel od cesarja Franca I. nalog, preiskavati kraške jame. Rezultati njegovih preiskovanj so ostali v jako skrbno sestavljenem rokopisu, katerega hrani dvorna knjižnica na Dunaji. O kraških jamah sta izpregovorila dalje proti koncu pretečenega veka Hacquet in Gruber.

Digitized by Google

Najnatančneje in ob jednem najbolj strokovnjaško je pa poročal o jamah v petdesetih letih našega veka Schmidl, odposlan od akademije znanostij na Dunaji, da bi jih preiskal. O posameznih jamah, posebno o Postojinski, pisarilo se je mnogo, mnogo.

Kraške razpokline se dele v vertikalne, horizontalne, in v vertikalne združene s horizontalnimi. Največ je vertikalnih. V večjem številu se pokazujejo že takoj onstran Vrhnike; njihovo število naprej čedalje močneje narasta in izgube se še le pri Opčini. Severni porasteni Kras jih ima, če tudi ne na videz, ravno toliko, kot južni goli. Večina jam te vrste ima podobo lijev, globočino 100—150^{m}, in ravno toliko dolgost. V severnem Krasu so po navadi na dnu zarastene s travo, gole pa le ob robu; v južnem so večinoma gole in na dnu pokrite s peščevjem. Take kotline se nazivajo po navadi „doline“, če so pa na dnu porastene, imenujejo jih tudi „ogradi“. — Če so tla dolin ilnata, nabere se na njihovem dnu voda; od tod pogostem stoječe luže. Sicer so pa doline pravi požiralniki in so s svojimi razpoklinami v neposredni dotiki s podzemeljskimi vodami. Velika množica peščevja in kamenja kaže, da so bile globine prvotno podzemeljske jame, da so le rezultat zemljinega pogreza vsled potresov. Taki dolini, se ve da v širšem pomenu besede in primeroma plitvi, sta dolini: Planinska in Starotrška pri Loži. Sploh pa pripadajo severnemu večje, južnemu mnogoštevilnejše doline.

Vrtikalnim jamam pripadajo navadni, zelo ozki in v globokosti zelo različni prepadi. Tudi teh ima več južni, večje pa severni Kras. Dno je večinoma s kamenjem zasuto, nikoli pa ne z vodo napolnjeno. Pokažejo se časih hipoma sredi ravnine in so ograjeni, da se zapreči vsaka nesreča in nevarnost. Če so primeroma široki, imenujejo se kot bivališča podzemeljskih golobov — „golobine“. Dna tacih jam imajo dostikrat s peščevjem obdan vhod v horicontalne jame. Zveza golobin z malimi horicontalnimi jamami je posebno pogosta na Pivki. Med Planino in Cirknico je več golobin, ki peljejo po podzemeljskih hodih k podzemeljskim vodam. Po več krajih, posebno v okolici Loža, je bilo na malem kupu več dolin, med sábo ločenih po slabotnih stranskih stenah. Vsled potresov so se stranske stene razrušile in nastala je jedna sama dolina z večjimi tlémi.

Horicontalne jame so dvojnate: suhe in vodene; prve se imenujejo po navadi „jame“ v ožjem pomenu besede, druge „globine“. Jame imajo polno kapnikov in mimo glavnega dosti stranskih hodov.

Digitized by Google

Jame niso skoro gotovo nič druzega kot nekdanje struge podzemeljskih rek; z globinami, to je zdanjimi strugami, so večjidel na več krajih v zvezi, in leže vselej nekoliko više nad njimi. To vidimo razven pri Postojinski jami pri celi vrsti druzih jam. Globine so večinom precej daljše kot jame; kraške jame pa so že same na sebi daljše, kot jame druzega kontinenta. Struga Pivke n. pr. meri v Planinski jami nad tri kilometre. Globine so dostikrat po polnem pretrgane po navpičnih stenah, ki sezajo skoro do tal in puste vodi le toliko prostora, da gre sploh lahko pod njimi skozi. Prvotno so sezale take stene do tal; še le, ko si je napravljala voda novo strugo, izpodjedla jih je polagoma. V nekaterih krajih si je voda vdolbla nekaka vrata, n. pr. pri Kalvariji v Postojinski jami in v več krajih Planinske jame. Časih so razvaline po globinah tako velike, da jih ni mogel učiniti noben še tako močan naval vodá: pri Kalvariji sami v Postojinski jami zavzima velikansko kamenje vso širokost jame; jednaki slučaji se nahajajo tudi pri Planinski in pri Križki jami poleg Loža. Česar ni mogla učiniti voda, to so prouzročili tukaj potresi. Jame postajejo zmerom bolj suhe; neštevilne razpokline po stropih in stenah namreč, skoz katere prodira voda, zamašile so se v teku časa s prstjo ali ilovico. Vsled tega je prenehalo narastanje kapnikov v nekaterih jamah; tako n. pr. v stari Postojinski že po polnem; v vseh druzih se pa vsaj vidno manjša.

Kombinirane horizontalne in vertikalne jame niso sicer tako pogoste, kakor samo vertikalne, vender pogostejše, kakor samo horicontalne. Ogledati si jih je težko, ker imajo mnogo ozkih vhodov in prehodov. Po navadi obstoje iz več teras: po večjih ali manjših presledkih navzdol se pride v velike, precej ravne prostore, ki se jeden pod drugim razprostirajo. Najvažnejše jame te vrste so v južnem Krasu pri Lokvah in Trebičah. Pri Trebiški jami se pride še le v globočini dobrih 270^{m} v veliko, prostorno globino, katera ima za se še visokost 85^{m}. Reka tedaj, ki ima svojo strugo na dnu te globine, teče nad 350^{m} globoko pod zemljo. Nekaj jednacega, če tudi ne v toliki meri, vidimo pri Črni jami, dobro uro v severozahodu od Postojine.

Kapnikov imajo od vseh votlin največ zdaj suhe jame, od teh največ Postojinska. Število stalagmitov prevladuje nad številom stalaktitov. Schmidl jih je naštel pri Kalvariji na prostoru, ki je meril 7 □ sežnjev, v neki stranski razpoklini 60 od 1—7^{m} visocih.

Digitized by Google

Globine z vodami imajo sploh menj stalagmitov; sicer tudi menj stalaktitov, zato pa tem večje; nahajajo se ob krajéh strug ali pa takoj nad njimi. Največji stalaktit, tako zvano „Slonovo glavo“, ima Planinska jama v onej polovici, ki drži proti Studenemu. Največji stalagmit, v visokosti skoro 10^{m}, ima Kalvarija v Postojinski jami.

Dolgost vseh podzemeljskih votlin se ne da na tanko preračuniti, ker jih je večina še premalo poznata in preiskana; to je le mogoče pri večjih jamah. One jame, ki imajo po več kot $^{3}/_{10}$ kilometra v dolgosti, dolge so vsega skupaj nad 19 kilometrov. Od teh pripada Postojinski z vsemi stranskimi hodi skoro 6 kilometrov; le 200^{m} menj Planinski; 2 kilometra jamam pri Unci poleg Planine; po več kot 1 kilometor Kriški jami pri Loži in Pivški jami nad Postojino; 1 kilometer Predjami (Lueg), skoro 1 kilometer dozdaj znanim jamam pri Škocijanu; pol kilometra Črni jami nad Postojino; po $^{1}/_{3}$ kilometra slednjič Trebiški in Lokviški jami.

(Konec prih.)

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

I.

Malo mest je v Evropi, ali menda na svetu, ki bi imela tako lepotno ležo kakor ogerska metropola, dvojno mesto Budapešt. Pešt ob levem Dunavskem obrežji stoji v ravnini, katera se daleč tja doli na vzhod razprostira v veliko ogersko planjavo. Buda pa ob desnem obrežji objema višine in nje glavni del, t. j. tako imenovana trdnjava (vár), v kateri so kraljevski grad in poslopja najvišjih civilnih in vojaških uradov, stoji na vrhu trdnjavske „gore“. Kar Budapešt posebno krasi, to je Dunav, velika reka, veličastno tekoča med sesterskima mestoma, po kateri plava gori in doli, sem ter tja množina vsakaterih velikih in malehnih parobrodov, ladij in čolnov. V sporedu s trdnjavsko goro je proti jugo-vzhodu tik Dunava Blocksberg s svojo citadelo, od koder se Budapešt vidi v naj-

Digitized by Google

lepši panorami. Madjari imenujejo to goro Szt. Gellérthegy, t. j. goro sv. Gerarda, po krščanskem učeniku in mučeniku, kateremu na čast je bila tukaj nekdaj cerkvica; še le v bojih proti Turkom, kadar se je ona cerkvica razrušila in na mesto nje tam v brambo postavila trdnjavica, t. j. neki „blockhaus“, dobila je gora ime Blocksberg, pod katerim je dan danes znana.

Blocksberg je na iztoku zadnji krajec tako imenovanega Bakonjskega gozda (Bakonyi erdö, Bakonyer-Wald), ki se med Blatnim jezerom (Baton) in Dunavom razprostira. Od Blocksberga ali Gerardove gore proti zapadu in severu se vrstijo različne gore in višine: Adlersberg (Sashegy), kjer zori slavnoznano rudeče vino, mali Schwabenberg, tudi z vinogradi obsajen, veliki Schwabenberg ali sploh Schwabenberg (Svabhegy) imenovan, obsejan z razkošnimi vilami, kamor se vozijo Budapeščanci po gorski železnici iz mesta v sveži zrak, prav kakor na svoj domači Rigi. Še višja je Ivanova gora (Johannisberg, Jánoshegy), in med gorama Schwabenberg in Johannisberg je prekrasen Kotič — Auwinkel (Zúgliget), in na severni strani Ivanove gore lepa Leopoldova dolina. Ob Dunavu proti severu je Kalvarija, Matjaževa gora itd. itd.

V Budi ali Budimu so staroslavne in znamenite toplice z različno zdravilno, toplo in vročo vodo, katera na mestih izvira po 50° R. vroča. Pod Blocksbergom je tako imenovano račko, t. j. srbsko mesto, kjer pa je Racev ali Srbov (rác, Raitz = Srbin) malo več živih ostalo, dasi jih je tukaj bilo nekdaj mnogo; največ se jih je preselilo na pokopališče, kar tam pričajo mnogoštevilni srbski grobni spomini; tisti pa, ki niso pomrli, ti so se največ pokatoličanili in po katolicizmu zajedno pomadjarili. — V tem le še po imenu srbskem mestu slovijo tri topliške kopeli, in sicer račka kopel (Rácfürdö, Raitzenbad), Bruckbad (Budasfürdö) in Blocksbad (Sárosfürdö).

Na severni strani Budima je topliški zavod „Cesarska kopel“ (Kaiserbad, Császárfürdö) z Lukeževo kopeljo (Lukasbad, Lukácsfürdö). — Vse te toplice in kopališča pa ne slovijo samo zavoljo zdravilne, dobrodejne vode, temveč tudi zavoljo naslad, katere so v teh zavodih brez vseh zaprek vselej na dnevnem redu ali v stari navadi, in nihče se moralno ne zadeva ob nje.

Pravim biserom ogerske metropole se more imenovati Margaretin otok (Márgit sziget), ležeč sredi Dunava s krasnim parkom, boga-

Digitized by Google

timi raznovrstnimi rožnimi nasadi in prelepim kopališčem. Pešt v svoji ravnini nima mnogo prirodinih zanimivostij; posebnega spomina vreden je le „mestni gozdič“ (Város-liget, Stadtwäldchen), kamor se dohaja iz mesta po najlepši in celo novi ulici, tako imenovani radialni cesti (sugar ut); pa diči se Pešt s krasnimi palačami in z velikomestnim življenjem, med tem ko je zastareli Budim zaradi starosti česti vrednemu provincijalnemu mestu podoben. S kratka: Budapešt je paradno dete madjarskega samoljubja, s katerim detetom se Madjari tako tujcem kakor samim sebi bahajo in za katero tudi vse možno žrtvujejo. Konečno še omenjam, da sta sesterski mesti Buda in Pešt zvezani z dvema krasnima mostovoma čez Dunav, ter prosim odpuščenja, če bi mi strog čitatelj zamerjal, da sem proti naslovnemu napisu „Tri Gracije“ pričel naštevati budapeščanske znamenitosti, katere marsikomu niso znamenite. Pa zakaj bi tega ne bil smel storiti? Saj se z nobenim dolgim popisom še nisem zagrešil, in upam, da se ne bodem; no, misliti si morem, da so čitatelji že privajeni čitanju vsakaterega opisovanja, ker z malo izimki vsi pripovedovalci, novelisti in romanopisci, opisujejo na dolgo in široko, na globoko in visoko, na debelo in drobno vsakateri kraj in kotič, kjer se kreče in nahaja junak ali junakinja njihove povesti. Ne vem, zakaj so ti pisatelji toliko popisoljubni, ali zato, ker mislijo, da dotične mestnosti čitatelje res toliko zanimajo, ali ker je mnogo lože zmisliti si takšne popise, nego pripovedovanja in zanimanja vredne dogodbe. Jaz si mestnosti za svojo povest nikakor nisem zmislil, kakor dotičnih dogodkov ne, temveč navajam stvari, katere more vsako zdravo oko videti in tukaj vidi, ter pravim, da morejo Madjari na svojo metropolo res biti ponosni, kakor so. Budapešt je v resnici lepo, veliko mesto, no, kar mu je na največji kras ali največjo diko, — naj tiho povem, — to so njegove meščanke; saj morem brez pretiranja trditi, da je pač malo mest na svetu, v katerih bi živelo toliko tako lepih ženskih kakor v Budapešti. —

Obče je znano, da so Madjari izborni jahačni, t. j. viteški narod, kakor so Judje izvoljeno ljudstvo božje. Kakor pa si človek ne more misliti mornarja brez morja, ali voznika brez voza, tako tudi nikakor ne viteza brez konja; moderni vitezi, equites, chevaliers, cavalieri, Ritter, . . . ki le na papirnatih ali pergamentnih konjih jašejo, ti so torej v posvetni aristokraciji equites in partibus non equitantium, kakor so v cerkveni hierarhiji episcopi in partibus infidelium.

Digitized by Google

Konj je, kakor slavni Buffon pravi, „la plus noble conquête, que l' homme ait jamais faite"; čim odličnejši je torej vitezu konj, tem sijajnejši je vitez — ako zna sijajnemu viteštvu primerno tudi jahati. No Madjari so sijajni vitezi: odlični konji, kateri se na Ogerskem odgojajo tako v državnih, kakor v privatnih konjskih zavodih — bolje nego Madjari sami — morejo se meriti z najboljšimi vrstniki po vsej zapadni Evropi. Kakor pa je pravemu vitezu konj neobhodno potreben atribut, tako je z viteštvom tudi lepo ženstvo nerazločljivo združeno. Iz teh jasnih in dognanih zadatkov se more in mora dalje sklepati, da pravi vitezi, kakor so Madjari — ne skrbijo samo o izboljšanji konjskega plemena, temveč tudi ženskega zaroda. —

Večletne skušnje kažejo, da mnogo koristi, ako se ob prilikah za konje, govejo živino, ovce, pse in drugo žival prirejajo razstave ter odlikujejo z darili najlepši izvodi; no bistroumni Madjari pa niso samo pri teh skušnjah ostali; oni sezajo v svojih drznih in smelih mislih dalje nego drugi kulturni narodje, prav kakor jih s svojimi brzimi konji pretekavajo: priredovali so že, in sicer z najboljšim vspehom, poleg razstav za četirinožne živali tudi razstave za dvonožnice — toda ne za goske, kure i. t. d., temveč javne razstave za ženstvo, kjer se istotako eksemplari najlepših deklet odlikujejo z darili. — Slava viteškim Madjarom za ta razvoj najnovejše kulture! Ogersko ženstvo se povzdigne nad vse ženstvo drugih dežel, in madjarska dekleta bodo ob vseh konkurencah zmagovala kakor ogerski konji. Se ve, da se bistri ogerski konji in krasna ogerska dekleta ne vzrejajo samo za domačo potrebo in sijajnost, — bilo bi jih doma preobilo —, temveč tudi za dragoceni eksport. Že prihajajo kupci po dotično blago iz bližnjih in dalnjih krajev — to je gosposka trgovina in vredna viteškega naroda! —

Marsikateri moralist čitaje te vrste menda v sveti jezi nejevoljno nagrbanči modro čelo; pa kaj morem jaz zato, da pripovedujem facta, non ficta? — Take so stvari v resnici; ako je v njih mnogo cinizma, temu jaz nisem kriv; svobodno pa se na pozitivne dogodke namodrujejo potrebni ali nepotrebni moralni komentari. Resnica je, da se na Madjarskem napravljajo javne razstave ženskih, kjer se dekleta natekavajo s svojo telesno lepoto, kjer jih dotični zvedenci sodniki kakor drugo razstavno blago razmotrujejo vse na drobno in tanko proti vsakateri spodobni morali, proti človeški dostojnosti, proti prvim, najpotrebnejšim in najvažnejšim ženskim čednostim: — na ta način

Digitized by Google

se ženstvo po polnem demoralizuje in pogublja, v prosto živino ponižuje. — Dalje se more modrovati, da telesna lepota ni nobena osobna zasluga ali čednost, katero bi bilo spodobno z darili odlikovati in javno hvalisati, kajti s tem se umetno goji ona nečimerna gizdavost, ki je najpogubnejša ženska strast, kateri se v obče najteže nasprotuje, in katera je po največ prvi in glavni uzrok vsem drugim ženskim napakam. Nesrečna so ta zaradi svoje telesne lepote javno venčana dekleta, akoprem se začasno mislijo srečne in zavidne. Venci, s katerimi se venčajo, spleteni so iz otrovnih cvetic, pod katerimi usahnejo vse deviške ali ženske čednosti; podobni so vencem, s katerimi so nekrščanski narodje venčevali v smrt izbrane žrtve svojim nečistim bogovom.

Ko je bila ob priliki ljudske svečanosti v gori omenjenem mestnem gozdiči po žurnalih, plakatih in nebrojnih programih napovedana konkurenca lepoticam, moral si je vsakateri človek, ki ni madjarskih pojmov, misliti, da je to šala, kakeršne se drugod dogájajo o karnevalu in maškeradah; a ko je o napovedanem času prišel na označeno mesto, videti je mogel golo resnico. Leta 1882. je bilo krasno vreme 20. avgusta, v dan sv. Štefana, posvečenega kralja in patrona ogerskega, kateremu na čast se nikakor ni šalilo, kakor se šali na karnevalni vtorek, temveč v največji resnobi se je sililo in gnetlo ženstvo pred sodni stol modernih Parisov. Izginila je v gorečem hrepenenji po zaželenem jabolku vsa ženska, da ne rečem deviška sramežljivost, ostale so v srcih lepotičnim konkurentinjam le grenke drože najbridkejše medsobne zavisti. — —

Zdaj pa še jedenpot pravim, da je malo mest, v katerih bi živelo toliko lepotic kakor v Budapešti. S tem izrekom se vračam po zgorajšnjih ovinkih konečno h glavnemu napisu.

I.

L' aberration des comètes n'est pas plus difficile a calculer que le mouvements du coeur, de l' esprit, et surtout de l' amour propre de femmes.
Mirabeau.

Leta 1875., ko sem začel opazovati in premišljevati razne znamenitosti ogerske metropole, prikazala so se v svet, t. j. v javne družbe, bale, koncerte itd. tri mladostna dekleta, sestre, katere so po

Digitized by Google

vsem velikem mestu slovele zavoljo izredne lepote svoje ter se za tega delj imenovale kratko le „tri Gracije“.

Slava gospé Hiúsághyjeve, matere teh krasotic, tudi ni bila malehna, in sicer ne samo zato, ker je te Gracije porodila in odgojila, udeleževala se vsakaterih dobrodelnih društev, kazala v svojem razkošnem mestnem stanovanji kakor v krasni vili na Schwabenbergu sijajno gostoljubje, za kar so jo v goste vabljeni žurnalisti mnogo mnogo slavili, — temveč tudi zato, ker je bila še sama res lepa ženska.

Gospa Hiúsághyjeva, akoprem mati treh že za ženitev doraslih hčerij, ohranila se je še prav mladostna. Bila je srednjevelike, gibkopolne, po vsem krasnomerne rasti in postave; kipar ali slikar bi si ne mogel želeti primernejšega modela dovršene ženske. Nje zanimivo lice je ohranilo še polno svežost; kadar se je smehljala, — kar je bilo mnogokrat — kazala je zalo drobne bele zobe; v njenih velikih črnih očeh pod gostimi senčnatimi obrvmi je gorel žarno iskreči se ogenj, in njeno svetločrni kodri so ukraševali v veliki obilosti njeno lepo in ponosno glavo. No, gospa Hiúsághyjeva se je bližala štiridesetemu letu; a kdo bi ne vedel, ki je ženstvo opazoval in spoznaval, da se mnogoterim ženam, kadar se bližajo tej pomenljivi dobi, vzplamte z vso silo in gorečnostjo vse one strasti, katere so se jim bile zažarile v prvem dekliškem razcvetu. —

Kar se gospodičen Hiúsághyjevih tiče, mislim da mi jih, po njih matere kratkem popisu, pač ni treba še posebno opisavati; omenjam le, da so po vsem bile ustvarjene po materi; bile so nepopisljivo lepe, prekrasne, v prvem mladostnem, torej najnežnejšem razcvetu. Ako bi jih primerjal z materjo po nekakšnem pesniškem prispodobljevanji, rekel bi: gospodične Hiúsághyjeve so bile podobne najkrasnejšemu pomladanskemu, a gospa Hiúsághyjeva najlepšemu jesenskemu dnevu.

Zdaj je menda treba, da čestitim čitateljem predstavim še očeta treh Gracij in moža njih matere; zajedno pa brž opazujem, da se o moži, ako je že precej prileten, kakor je ta že bil, ter ima zaročeno ženo, katera hoče še za mlado in lepo veljati, na modi in v velikem svetu biti in svojo „mladost“ še uživati, — le malo, ali kakor o zadnji stvari govori. Gospod Hiúsághy de Hiúságfalva és Göghalom je bil za dvajset let starejši od svoje žene, ter izžit galantnež. Da so mu izpadali lasje ter na mesto njih rastli obili rogovi, to ga je

Digitized by Google

malo brigalo: on je hodil svoje poti, žena njegova svoje; táka je moda in morala odlične gospode, vseh onih ljudij, ki vedó, kako je treba v velikem svetu živeti.

V svoji mladosti je bil bojda gospod Hiúsághy vrl dečko in Don Juan prve vrste; mnogo je prebil in preživel, predno se je oženil s šestnajstletnim dekletom, bojda iz čiste ljubezni. — Mlada žena mu je pa vrhu svoje krasote prinesla tudi precej lepo doto in, ker je imel tudi sam svojega premoženja ter kot visoki in imenitni državni uradnik in dostojanstvenik dobival znamenito državno plačo, mogel je živeti v prav ugodnih in sijajnih razmerah. S prva je iz ljubezni svoji mladostni in prekrasni ženi storil vse, kar je mogel in kar je ona želela; malo po malo pa se je tudi nehoté privadil ravnati po volji svoje žene. Tako so tekla leta in ljubezen je pošla; moževa avtoriteta je ginila, žênina je rastla. Gospod Hiúsághy je svoje tri hčerke iskreno ljubil, a malo se je utegnil ž njimi pečati; uradne dolžnosti kakor mnogoteri drugi javni posli so ga otimali njegovi rodbini, tako da se je le malo mogel muditi v družbi svoje žene in svojih otrok. Za tega delj pa si je naravno mlada in lepa žena počela iskati druge družbe.

Hčerke so se odgojevale po najnovejši modi, po kateri so bile tudi vselej oblečene. No, kakšna je ta odgoja? — S prva prepušča mati kilavega otroka dojili, ter se za njega le tedaj briga, kadar ga hoče prijateljicam kazati v paradnem ponosu. K madjarski, slovaški ali nemški dojili pride detinska odgojevalka, — la bonne, — navadno francoska Švicarka, — francoska Švica je namreč že mnogo mnogo let prva eksportna dežela za bonne in guvernante. — Ko dete nekoliko odraste, doide še Angličanka in potem otrok žlobudra madjarski, francoski, angleški, nemški, kar jako občudujejo roditelji in drugi ljudje, ki sami nobenega jezika pravilno in točno ne poznajo. —

Tako so se tudi naše tri Gracije odgojevale; no poleg te „sijajne“ domače odgoje so obiskavale še najznamenitejšo, t. j. najmodernejšo dekliško šolo, pravo žensko akademijo v Pešti, kjer se mlade blagorodne gospodične učé vseh možnih in nemožnih višjih vednostij: filozofije, astronomije, estetike, fizike, kemije in kar je še takšnih znanostij. Da se v tem zavodu uči tudi glasovir in plesna umetnost, to se samo po sebi razumeva.

S šestnajstim letom se navadno konča vse šolsko učenje; silno učene mlade dame stopijo v svet dovrševat svojo svetsko odgojo za prak-

Digitized by Google

tično življenje. Ako pravim: za praktično življenje, naj si zato vender nikdo nikar ne misli, da se blagorodne gospodične tedaj učijo gospodinjstva in takšnih stvarij, katere je po našem priprostem mnenji vsakateri ženi, materi, gospodinji in ženski v obče treba vedeti. No kaj še! — Praktično življenje namodnega ženskega sveta je neprestano vojskovanje proti moškemu svetu. In ako so tudi veliki stroški in brezkončne priprave v modernih državah za bojne vojaške svrhe, in ako tudi vsi narodje pod tem težkim bremenom stokajo in trpé neizmerno škode: vender so vse to le malenkosti v primeri z ženskim oboroževanjem in bojevanjem. Blagorodna gospodična, zapustivša šolo ali iznebivša se svoje guvernante, misli jedino le na zavojevanje vseh moških, katerim se milostivo prikaže; naravno je torej, da se za to samoljubno zadovoljevanje, zaželjeno si zmago tudi primerno pripravlja: koliko premišljevanja, koliko skrbij in koliko nejevolje pa stojé te priprave! — Ni lehko si brž vse natančnosti, vsakatere najnovejše mode prisvojiti, vselej vedeti, kakšen mora biti tej ali oni obleki kroj, kakšne barve h takšnemu licu, h takšnim lasem, h takšnim očem. Kakšna frizura in — kar je velevažno — kakšen klobuk, klobuček ali šapka? Kakšne oprave je treba za jutro, kakšne za popoludne, kakšne za večer? Kakšne doma, kakšne zunaj dóma, kakšne na sprehajališčih? Kakšne v tem ali onem, večjem ali manjšem društvu? Kakšne v koncertih, v gledišči, na balih in ob vsakojakih drugih prilikah? — Kako se te skrbi v ženski glavici drvijo ter nežno srce vznemirjajo! Kar pa je pri vsem tem še najgrozneje, to so modistovke, vešče ali nevešče, in potem možje in očetje, ki hočejo z denarjem ščediti in skopo ravnati. — Kadar je vse vojstvo prirejeno, t. j. kadar je toaleta po vsem dovršena, vse ob pravem času na pravem mestu brez madeža in ukora, tedaj je treba še vedeti, kako se s temi silami tudi prav razumno vojuje, kakor vojskovodji, kateri je za boj pripravno razpostavil svojo kavalerijo, infanterijo, artilerijo in vse drugo vojstvo; bojeljubnim krasoticam je torej vedeti treba za vse slučaje, kako stati, kako sedeti in hoditi, kako glavico nositi, kako z očmi ravnati, kedaj žarko in ponosno pogledovati, kedaj se nežno in pohlevno ozirati ali sramežljivo oči povešati, kako in kedaj se nedolžno in prijazno smehljati, kako in kedaj se ošabno naprčivati in jezljivo ali zaničljivo se naduvati; kje in komu veselo ali žalostno koprneče ali malomarno lice kazati; kje, kedaj in komu hrbet obračati, s kakšnim glasom in

Digitized by Google

o čem s kom govoriti, kaj pritrjevati in kaj zanikavati itd. itd. . . . vedeti je treba še neštevilnih drugih vojevalnih tajnostij, katerih pa se ve da tukaj ne morem naštevati, saj sem menda že po teh primerih dovoljno dokazal, koliko skrbij ima namodno ženstvo s svojo lepoto in strategijo za neprestano vojskovanje, po čemer je razvidno, da se ono nikakor ne utegne brigati, — ako bi se spodobilo — za priproste ženske opravke, za kuharstvo in mnogotere gospodinjske potrebe in različne domače ugodnosti. —

Kar se tiče duševne hrane temu ženstvu, to mu podajejo vsakojaki romani, posebno pa najnovejši francoski, katerim je prvi reprezentant Emil Zola. Naša doba je praktično materijalistična, kakor je naša filozofija induktivno realistična. Romani in drugi romanom podobni literarni proizvodi so navadno izraz ali zrcalo mišljenju in čutenju onega občinstva, kateremu so namenjeni; no čim bolj pisatelj ugaja občnim strastim in težnjam, tem bolj se čita in hvali. Zola in drugi njegovi vrstniki in utemeljitelji naturalističnega romana so ravnali po tem pravilu. Večina blagorodnega občinstva, ki čita romane, blazirana je skoz in skoz, ter nima za vzvišene ideale ali moralično čutenje in mišljenje nobenega pojma; tukaj velja povsem pravilo: quod non est in sensibus, non est in mundo. — Ti naturalistični romani, ki prihajajo iz originalno-francoske literarne kuhinje, ali pa se po dotičnem receptu porájajo drugod, morajo biti — kakor francoske jedi blaziranim gastronomom — mnogo in vsakako štupani; saj je glavna stvar uprav štupa, ki čutne živce šegače. Ostra in obila štupa še vsakojake gnjilobe spravlja na gospodsko mizo za največje delikatnosti. Dotični pariški romanokuharji in njihovi posnemalci pobirajo tedaj vsakatere gnjilobe velikomestnega socijalnega življenja, ter jih s svojo bujno fantazijo in gorečo besedo tako „ukusne“ pripravljajo, da se vse namodno ženstvo o tej dušni hrani naslaja in krepčá za „praktično“ življenje. Kdo bi se torej čudil, da je to namodno in blagorodno ženstvo v pornografiji tako grozno zvedeno, v ojkonomiji pa tako strašno nevedno?! —

Namodne dame, ki hočejo biti „v velikem svetu“ na „velikem glasu“, trudijo se mnogo mnogo za ta svet, pa malo malo za svoj dom. Snujejo in udeležujejo se vsakojakih „dobrodelnih“ društev, za katere imajo danes tu, jutri tam zborovanje in posvetovanje; brezkončnih skrbij jih stojé dobrodelni bali, koncerti, gledališča, pikniki

Digitized by Google

itd., za katere morajo ne samo toliko in toliko ljudij z vstopnimi listi nadlegovati, temveč tudi sebi prikladne toalete pripravljati.

(Dalje prih.)

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

Ko je l. 1841. Lérmontov v dvoboji storil tragično smrt, pozdevalo se je skoro, da je ž njim umrla tista živa in sarkastična lirika, v kateri se goreče odseva vse mišljenje novega zaroda ruskega, katero je v svoji mladosti popeval s tako sijajnostjo Puškin in kateri se je za njim tako pogumno posvetil pisatelj Demona. Zares, po Lérmontovi smrti se ni pri nobenem tedaj živečih pesnikov občutil tako silno tisti bridki sarkazem, ki je zajemal svojo silo in moč iz zdihovanja in trpljenja narodovega! In vender je narod vedno še trpel, vedno še so prihajale iz vsake koče, iz vsake vasice iste obupne tožbe, iste strašne kletve, katere občudujemo v pesnih nesrečnega Mihaela.

V tem času, v početku Nikolajeve vlade, ko je novi zarod s strahom oziral se na literarno obzorje, ali bi se mu od kodi ne prikazala nova zvezda; ko je ves narod željno pričakoval drugega pesniškega srca, drugega umetniškega duha, ki bi razumel njegovo mišljenje, občutil njegove bolečine, celil njegove rane: v tem času stopi v St. Peterburg Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

Prišel je tjà, da bi se vpisal v vojake, da bi se učil vojne umetnosti. Zares prične kmalu boriti se, ali ne z mečem, nego s peresom. Prve njegove poskušnje so se vzprejele mrzlo, ravnodušno. Ali to ga ne ustraši in mu ne vzame poguma, ampak še dalje objavlja svoje proizvode v najboljših peterburških listih, in sicer pesni, katerim je ostajalo, dasi jih je stroga cenzura hudo postrigla, vender še dovolj uporne in sarkastične bridkosti. To ni bil lirični vzlet romantika Žukóvskega, tudi ne elegantna Puškinova ironija, niti jezni

Digitized by Google

sarkazem Lermontova: to je bil izraz krepke, razjarjene duše, ki je kazala zdaj svojo krutost, zdaj tiho žalost. Ti proizvodi, katere je tu pa tam kazila slaba oblika, ali navdihala blaga strast, vrstili so se zaporedoma: in iz vseh teh poezij, iz vsake njih strofe, iz vsakega vêrza, da, skoro iz vsake besede izliva se ista temna in goreča želja po maščevanji.

Da li hočemo razumeti značaj prvih in žalostni duh vseh skoro naslednjih njegovih pesnij, pogledati nam je detinska in mladeniška leta pesnikova. —

L. 1821. v 22. dan novembra rodil se je Nekrásov v skromnem mesteci podolsko-kameneške gubêrnije, kjer je bil tedaj nastanjen oče njegov, Aleksej Sergejevič, bogat častnik v carski vojski. Kmalu po Nikolajevem rojstvu stopi oče v pokoj ter se preseli na dedno svoje posestvo Grešnevo na Volgi, v jaroslavski gubêrniji. Ako sodimo po tem, kar nam pripoveduje pesnik sam, bilo je to Grešnevo v nekaterih ozirih res grešno. Tam je tratil stari Aleksej Sergejevič svoje ničevo in malopridno življenje z veselicami in zabavami sredi svojih grdih in bojazljivih slug, ki so zavidali celó pse in konje. Tam, kjer je pesnik v detinskih svojih letih videl, kako je lepa njegova mati, blaga duša, udano kakor sužnica umirala od grozovitosti svojega soproga, nevednega in surovega človeka; tam, kjer je pomagal prenašati bolečine svoji sestri, katera je iz sramežljivosti bila prisiljena zapustiti očetov dom, napolnjen s smešničarji, hotnicami in zajedalci: tam se je naučil trpeti in sovražiti, tam je izprevidel, dasi še deček, da mu je otroval dušo nečisti duh pregrehe. V hiši trpeli in molčali so vsi, tiho zakrivajoč svojo jezo in sovraštvo. Njemu ubožcu ni ostajalo druge tolažbe nego materino krilo. Ali tudi mati mu umrje . . . in prisiljen je pesnik bridko vzklikniti v svoji povesti: „Oj zares! v vsem mojem odurnem in žalostnem detinstvu ne najdeš niti jednega lepega, sladkega spomina!“

Že l. 1832. nahajamo Nikolaja na gimnaziji v Jaroslavu, kjer je ostal do 1837. l., tedaj namreč opusti gimnazijske študije ter se odpravi po ukazu svojega očeta v Peterburg, kjer naj bi se posvetil vojni službi. S sovraštvom v srci, s potrto, zastrupljeno dušo, z živo željo po maščevanji vrže se v svet in z nova vidi povsod le pregreho, od vseh rod sliši srce stresajoče vzdihe in opazi, da vsi trpé in molčé, nemi, prestrašeni, da požirajo svoje solzé. „Tedaj,“ takó se nam izpoveduje sam, „vržem se globoko razjarjen v šumeči propad

Digitized by Google

nereda in uživam svojo mladost kakor norec, neumno . . . Ali po ti vzburjenosti mladih let je nastopil mrtev, leden mir, kakor v grobu: bolan in zaničujé ves svet si izberem slučajno novo pot.“ Pesnik pravi „slučajno“, ali kdo vé, ni li to bila posebna moč krepkega duha njegovega?

V Peterburgu se snide namreč z nekaterimi bivšimi součenci svojimi; nasledek medsebojnih pogovorov je bil ta, da se Nekrásov odloči, obesiti na kol vojaško suknjo ter prestopiti na vseučilišče. Piše torej o tem očetu, ali slabo je skupil! Strogi oče se razjezi na nepokornega sina ter mu odreče vsako podporo. Šestnajstletni Nekrásov, sam v dalnji tujini, brez denarja in prijateljev, vender svoje namere ne opustí; našel je bil pribežališča pri profesorji Uspenskem, kateri ga je pripravljal tudi na vzprejemno preskušnjo. — Te preskušnje ni prebil dobro: pal je iz matematike in fizike. Na vseučilišče ni mogel biti vzprejet, vender je z dovoljenjem rektorjevim obiskaval predavanja kot izredni poslušalec od l. 1838. do 1841. Poučeval je ob jednem po hišah; slavni general Loris Melikov je njegov učenec. Tudi s korekturami po tiskarnah si je služil svoj kruh. Nekdaj, ko ne more plačati stanarine, zaseže mu gospodar vse njegovo imetje in ga ne pusti več v stanovanje. V mrzli noči se mora vlačiti po peterburških ulicah, dokler se naposled ves utrujen ne usede na prag pri neki prodajalnici. Tu ga najdejo berači polu otrplega ter ga vzamejo s seboj, kjer je vsaj noč prespal na gorkem. Zjutraj jim spiše neko prošnjo in dobi za to od njih 15 kopejek, s katerimi si je ustanovil novo domačijo, kakor je pozneje večkrat pravil v šali.

To je bil tisti čas, ko mu je neki skriven glas govoril: „vstani, čas je že: ti si pesnik! ne misli, da ljudje propadajo za zmerom.“ In iz spominov na svoje detinstvo in mladost svojo, iz obupnosti svoje duše, iz bolečin zatiranega naroda, iz trpljenja ubogih pregnancev zajemal je snovi svojim pesnim. Iz tega nam je vzrasla tista osorna ali krepka energija, tista silovita moč, ki izpreminja v kletvino skoro vsak proizvod njegov iz tedanje dobe.

L. 1839. prineseta časopisa „Syn otečestva“ in „Biblioteka dlja čtenija“ prve pesniške poskuse njegove. Večinoma je dopadal; zato se uda še bolj pridno književnosti. Že l. 1840. izide prva zbirka pesnij njegovih („Mečty i zvuki“), ki je vzbudila občno pozornost. Žukovskij, jeden iz glavnih romantikov ruskih, pohvali našega pes-

Digitized by Google

nika, in tudi Polevój, urednik „Syna otečestva“ je zadovoljen ž njim. Toda najimenitnejši kritik tedanjega časa, Visarion Bělinskij († 1848), natisnil je v „Zapiskach Otečestvennych“ jako strogo obsodbo. Med drugim piše: „Na voljo vam je dano, prebrati tu celo knjigo verzov in zabavljati se v njej s samimi znanimi, preperelimi frazami, cum locis communibus, pa gladkimi vêrzi; — mnogo, mnogo je že to, ako se tu pa tam v tej puščavi rimovanih zlogov najde kak posamičen vêrz, ki je prišel iz srca. To je berilo, ali bolje povedano, rabóta za recenzenta, ne pa za občinstvo.“

Ta ostra obsodba vender ni zmotila niti pesnika niti kritika, ki sta se od te dobe bližala vedno bolj in bolj, kar je jako dobrodejno vplivalo na razvoj Nekrásovljega talenta. Razven pesnij, katere so se od l. 1845. vzprejemale tudi v „Otečestvenne Zapiske“, najboljši ruski žurnal tedanje dobe, pisal je Nekrásov takrat tudi nekaj povestij v prozi in pod pseudonimom „Perepelskij“ je izdal tudi dve veseloigri, kateri pak sta bili slabi deli brez umetnosti. Pomisliti nam je namreč, da je moral Nekrásov vsled pogodbe, katero je sklenil z izdajatelji „Pantheona“, za tisoč rubljev na leto napisati gotovo in sicer znatno število povestij, gledaliških iger, pesnij in ocen; zató mu ni dostajalo časa pravemu umetniškemu delovanju.

Ko so l. 1846. „Otečestvennyja Zapiski“ prinesle njegove tri pesni: „Po cesti“, „Vrtnar“ in „Ko zmóta v mraku“, bil je pripoznan splošno nenavadni talent mladega pesnika. Ravno tega leta je moral tudi strogi Bělinskij, presojujé komični, ilustrovani almanah njegov, „Pervoje aprělja“ (1. aprila), pripoznati, da Nekrásov ni pesnik, ki nadleguje recenzente, ampak da je bodoči ljubljenec občinstva.

Po tem so se izboljšale tudi gmotne njegove razmere. V tem, ko je s prva v lakoti in mrzli sobi moral piliti svoje vêrze, postal je zdaj čislan sotrudnik različnih časopisov in mnogo vabljeni gost raznih omikanih in veselih krogov. Tukaj je pazil z bistrim očesom, kje prav za prav izvira nesreča in reva naroda; spoznaval je lažnjive liberalce, katerih cilj in konec je bila polna mošna; prihajal je v dotiko z brezvestnimi uradniki, ki so neusmiljeni drli ubozega mužika (kmeta), samó da bi se mogli poganjati za nasladami zapadnega sveta. Odpirale so se mu vedno bolj tudi najtajnejše sobe ruske družbe, kjer se je odločevala usoda zatiranih kmetov, se ve, da tem na škodo. Ko je naš pesnik razburjen zapuščal salone peterburških bogatinov in visokih uradnikov, zahajal je v druščino,

Digitized by Google

katere članovi se skoro vsi svetijo na nebu ruske književnosti kakor zvezde prve velikosti. Turgenev in Gončarov, Grigorovič in Dostojevskij, Ogarev in Majkov, Hercen in Panajev, Bělinskij in arheolog Afanasjev, leksikograf Dalj in drugi — vkupe so prebirali ž njim žalostne strani v veliki knjigi ruskega življenja; stresavali so glave nad temnimi obrazi tega življenja in prisezali so, delati na to, da se povzdigne narod iz sužnosti, da se pometejo iz ruske družbe tisti malostni, posvetni postopači, ki so si v tedanji dobi jedini svojili tako zvano oliko. Ti komplimentisti so se likali na vzorih zapadno-evropskih; ali pri tem so se navzeli navadno le zunanjih oblik omike evropske, v duhu so ohranili svojo orijentalsko šopirnost, naslado in surovost svojih pradedov. Tip takega puhlega olikanca nam je narisal Nekrásov v pesmi „Sijajna partija."

Da bi imenovani izvrstniki samostalno mogli širiti nove svoje misli, v to so potrebovali svojega časopisa. Jedro literature ruske nahajamo že od štiridesetnih let v velikih mesečnikih, kjer se je vsako imenitnejše, splošno poučno delo objavljalo poprej, nego li je izšlo v samostalni knjigi. V mesečniku, ali kakor pravijo Rusi — žurnalu (v razliko od gazete, ki jim znamenuje dnevnik), v mesečniku se novi pisatelj tako rekoč krsti. Pridobili so si tedaj časopis „Sovremennik", katerega je že l. 1836. ustanovil Púškin. Prva številka pod novim uredništvom, v katerem nahajamo Nekrásova in beletrista Panajeva, izšla je l. 1847. Ta številka je prinesla povest iz „Lovčevih zapiskov" Turgenevljevih, roman Hercenov, povest Panajeva, pesni Nekrásova, Turgeneva, Ogareva, kritične članke Bělinskega, Kavelina, historične iz peresa Solovjeva, razprave grofa Uvarova in Nikitenka — sploh dela skoro vseh číslanih tedanjih literatov ruskih. Mahoma je postal „Sovremennik" glavni časopis ruski in obdržal je to hegemonijo do šestdesetnih let.

Ali tudi ta list je imel svoje nasprotnike. Smér njegova se je kmalu zamerila moskovskim slavofilom. „Sovremennik" se je nagibal namreč zmerom k zapadu evropskemu, slovanstva zanj tako rekoč še bilo ní. Slavofili pa so se bali, da se s silovitim vrivanjem zapadne civilizacije na Rusko ne bi zanesel tudi zapadni duh in bi od tega ne oslabel ali celo izbrisal se slovanski značaj Rusije. Z največjo silo so torej začeli zavračati nazore in težnje peterburških zapadnikov. Ali dokler je bil Visarion Bělinskij „Sovremenniku" sodelavec, ni se jim posrečilo to doseči, kljubu svojemu gorečemu prepričanju. Bělin-

Digitized by Google

skij, čil, nagel in strasten mož, zastopal je svoje nazore o ruskem življenji, zgodovini in književnosti s tako zgovornostjo, da je skoro vse občinstvo pridobil zase. Ves mladi zarod je prestopil na njegovo stran in realistična smer, katero so utemeljili Turgénev, Gončarov in Nekrásov, razširila se je med vsemi na književnem polji ruskem najbolj, in gospoduje še dan denašnji. L. 1848. je rešilo slovanofile nevarnega protivnika, kajti v tem letu je umrl Bélinskij. Toda svobodomiselno gibanje in reakcija, tedaj nastala, končala je vse napore. Že iz davnih časov imajo na Ruskem tako zvano preventivno cenzuro; ravno zavoljo nje nahajamo v ruskih pesnih toliko mest napolnjenih s pikami in črtami. V štiridesetnih letih je bila sicer cenzura dovolj stroga, ali davala je vender kolikor toliko izluščiti iz trde lupine misli, posebno pa take misli, ki so bile zakrite z duhovito satiro in ironijo. L. 1848. pa je ruski despotizem z nova takó vzkipel, da se je hitro na stežaj odprlo vsako oko cenzorsko, ako je morda poprej malo mižalo; odprlo se je, da bi mu pač ne ušlo kako skrivno, sumnjivo gibanje v narodu ruskem. Kakor po vsej Evropi, obračali so tudi na Ruskem svojo pozornost na tisk: cenzura je tlačila kakor mora književnost, ki je zavoljo tega izgubila skoro ves svoj pomen.

Ni čuda, da je tudi „Sovremennik“ izgubil odličnost svojo ter je moral polniti svoje strani s spisi, malo jedrovitimi. Nekrásov je opustil za let krute cenzure (od l. 1849 do 1853) skoro popolnem svoje pesnikovanje; bavil se je s kritiko in pisanjem drobnih razprav za svoj časopis. V tej dobi je izdal tudi dva daljša romana: „Tri strani sveta“ in „Mrtvo jezero“, katerih pa niti sam ni cenil mnogo.

Tedaj se vname razpor med rusko in turško vlado, kdó ima biti varuh svetih mest v Jeruzalemu; želja Rusije, naj jej turška vlada odstopi pokroviteljstvo vzhodnih kristijanov v turški državi sploh, prouzročila je krimsko vojsko. V tretjem letu te vojske umrje car Nikolaj in sin njegov Aleksander II. stopi na prestol l. 1855. v 3. dan marcija meseca. V tretjem pariškem miru je moral narod ruski ukloniti svoj vrat pred zmagovito Evropo in stopiti v odkazane mu meje.

Že za vojske, ko je bila vlada prisiljena nasloniti se krepkeje na narod, olajšal se je despotizem nekoliko; in kakor prva zarja, ki naznanja bližajoče se jutro, pojavljajo se v ruskih mesečnikih po več

Digitized by Google

letih zopet navdušene pesni. Najlepše iz njih pa so uhajale Nekrásovu iz peresa: „Na vasi“, „Muza“, „Nepožeta njiva“, „Zavzét od vojnega strahú“ pa trpki „Vlas“ — vse te prelepe pesni so bile natisnene v l. 1853. in 1854. ter so pravi biser vseh od te dobe izdanih zbirek Nekrásovljevih. Besede našega pesnika so tako pretresle svoje bralce, da so željno pričakovali vsake nove številke „Sovremennika“ z novimi pesnimi Nekrásova.

Po pariškem miru se je pričelo javno razpravljati, kako rešiti sužnike. Vsi, kar je v ruski družbi bilo boljših ljudij, postavili so se v vrste bojevalcev za osvobojo kmetov in pravne reforme, da bi vender jedenkrat tudi posamezniku bilo mogoče samostalno razvijati svoje moči. Te težnje niso bile po vsem nove v življenji ruskem; kajti vse tipične osobnosti, kolikor so nam jih do tedaj naslikali najodličnejši pisatelji, n. pr.: Puškinov „Onegin“, Lermontova „Pečorin“, Gogoljev „Nozdrev“, Turgenevljev „Rudin“ — to so resnične osobe, ki poginejo le zavoljo tega, ker v ničemni družbi ruskih uradnikov za petdesetnih let ne najdejo polja, kjer bi mogli razviti svojo delavnost. Vsi ti tipi so večinoma jako zmožni ljudje ter hrepene po koristnem in poštenem delovanji; tudi junak v Nekrásovlji „Saši“ je tak: toda v zatohlem vzduhu ruskega življenja ne dosežejo tega delovanja, ker se ne morejo odločiti za boj proti vsakdanjostim in podlosti tedanje ruske družbe. Ti ljudje se končajo največ s tem, da se vržejo v posvetno življenje, kjer naj bi v radostih in ugodnostih pozabili svojih teženj, katere se ne dajo izpolniti, — ali pa postanejo neuljudni, osorni, zgodnji starci, ki se ne morejo otresti svoje dušne bolečine. Vse take prikazni v ruski literaturi pred petdesetnimi leti so bile indirektni klici po preustrojbi družbinskega življenja in kažejo nam grozen konec, katerega bi moralo storiti to življenje, ako se mu prav kmalu ne bi opomoglo.

O teh težnjah ruskih mislecev se je govorilo po pariškem miru že javno in brez ovinkov, posebno ker je tudi car Aleksander želel, storiti kaj za kmete sužnike in pravne reforme. V tej dobi izda Nekrásov novo zbirko: „Pesni maščevanja in tožbe“, ki so zazvenele tako milo v srcih pripravljenih bralcev, da so bile vzprejete s pravim navdušenjem.

Kar je vsem šumelo po glavah, utelesil je tukaj pesnik v določeni, plastični obliki in neustrašno je metal strele svoje satire v gnilo uradništvo, v navidezno gladko omiko pomeščkov (vlasteljev);

Digitized by Google

kazal je v vsej njegovi nagoti bedno stanje obubožanega naroda, kmečkih ljudij, katerih nikdor ne varuje svojih nečloveških oderuhov. Pesni Nekrasovljeve s svojo novo, nekam publicistično obliko, posebno pa s slikanjem življenja, kakor je v resnici in sicer od vseh njega stranij, s svojo živo besedo in zvonečimi vêrzi — izpremenile so mahoma ukus bralcev ter odvernile jih od romantičnih pesnikov, ki so opevali luno in zvezde, slavce in dekleta, ter so plavali v ljubezni in nasladi: „kajti sramota je, danes, v času reve, opevati raj dolin, krasoto nebes, morje in žensko lepoto!“ pravi Nekrasov v uvodni „Pesnik in občan“. In glej! vse občinstvo je zavpilo ž njim: „Ne, z nežno pesnijo nas ne upogneš, pesnik, ki licemerski zagovarjaš razkošje!“ Želelo je od pesnika novih mislij.

In teh mu je Nekrasov obilo podal. Glavna smer pesnij, izdanih l. 1857., kjer ne najdeš niti jedne iz mladostnih njegovih poskušenj, natisnenih pred 17. leti v zbirki „Mečty i zvuki“ — glavna smer nove zbirke je satira, tista satira, ki je pridobila Nekrasovu priimek „pesnika proganjanih in stiskanih“; vêrz njegov imenuje se železen, napolnjen z jezo in grenkostjo; svojo muzo je imenoval sam „muzo maščevanja in tožbe“.

(Dalje prih.)

Narodne pesni.

Nabral S. Rutar.

8.

Vasovalna.

(Izpod Krna.)

Sem mislil s'noči v vas iti,
Pa b'la je megla v jezeri.
Prosila ljub'ca je Bogá,
Da megla šla bi 'z jezera.
Je ljub'ca b'la uslišana,
Da megla šla je 'z jezera.
Meglica se je vzdig'vala
In ljub'ca se oživljala.
Moj oča 'ma konjička dvá,
Oba sta lepa belčeka.
Bom prosil očka jednega,
Ko pojdem v vas, pojezdim ga,
Čez to dolin'co rožnato,
Pod moje ljub'ce kamrico.
V vsi deželi luči ní,
Pri moji ljub'ci gore tri.
Jednà gori do polnoči,
In drugi dve do bel'ga dne.

Digitized by Google

Konjič pod oknom zrizgeta,
In ljub'ca s hiše priskaklja.
Z jedno rok'co mi odpirala,
S to drugo me objemala.
Konjiča dene v štalico,
Al' mene v svetlo kamrico:
Konjiču daje vode pit',
Al' meni sladko vince vžit';
Konjiču da pšeničice,
Men' pa rudeče ličice;
Konjiču da ovsà, sena,
In meni ljub'ca, kar ima!

9.

Kolednica

o početku sv. Višarij.

(Iz Dutovelj na Krasu.)

Dobro jutro Bog daj, deklica,
Deklica pobožna, póštena!
Mi ti hočemo sveto pesem peti
Od tega leta novega,
Od tega rojstva božjega,
Od letih svetih kraljev treh,
Od letih svetih praznikov,
Ki nam je Bog dal učakati,
Zdravim, veselim, vživati. —
Marija vzdigne se in gre
Pod to goro Višarije.
Marija doli sedala,
Da sinka bi previvala,
Previvala, počivala,
Grešnikom grehe odpuščala:
Odpusti Bog nam in Marija
In vsa nebeška družina!
Marija vzdigne se in gre
Do sredi gore visoke.
Marija doli sédala,
Da sinka bi previvala,
Previvala, počivala.
Pri tem je Bog dal beli dan,
Ker s' ga je 'zvolil Jezus sam.
Marija ugleda jagra dva,
Jagra dva, strelca oba.
Marija pravi, govori:
„Počas', počas', jagra vidvá!"
Nič jagra nista marala,
K licem puške pritiskala,
Da bi Marijo strelila.
Marija pravi, govori:
„O Bog, o Bog, o vel'ki Bog!
Da b' milost dal mi Bog,
Prej ko bosta mene strelila,
Da bi kamen ratala!"
Marija tega 'zrekla ni
In že sta kamen ratala.*) —
Marija vzdigne se in gre
Na vrh te gore visoke.
Po gori se je šetala,
Po gori gor, po gori dol,
In si je sedež 'zbirala,
Kje bi se cerkev zidala,
Da b' v njej Marija bivala
Grešnikom grehe odpuščala:
Odpusti Bog nam in Marija
In vsa nebeška družina!

*) Romarji sv. Višarij kažejo dva kamena na bližnji gori, ki predstavljata baje okamenela strelca.

Digitized by Google

Preširen človek.

Znano mi je sicer, da ženski v obče ne pristoji, ponašati se s pisateljskim peresom, in še menj, spuščati se v književne bôje; a če se jaz danes usojam stopiti pred slavno občinstvo, ne vabi me k temu dehtéči lovor, nego veleva mi najsvetejše čutstvo otroške in domovinske ljubezni.

Prijateljska roka mi je te dni poslala letošnji 7. snopič „Kresov“ z dobrohotno-ironično opazko: ná, beri zopet nekaj novega o svojem ljubljenem očetu — o Preširnu!

Najprej mi je odkritosrčno povedati, da vselej nekako strahoma vzamem v roke vsak list in vsako knjigo, kjer je kaj pisanega o Preširnu pesniku, in zlasti še o Preširnu človeku; kajti malokedaj me takšno berilo razveseli, in to velja tudi o zgoraj omenjeni številki „Kresovi“, v kateri je natisnen na 376. str. i. dr. književno-zgodovinsk spis g. prof. dra. J. Sketa pod naslovom „Prešírnova „Zarjavela devičica“.

Poleg nekaterih jako zanimljivih dat o porodu te pesni — za katere so čestitelji Preširnovi g. pisatelju gotovo iz vsega srca hvaležni — nahajata se v tem spisu tudi dve opazki, kateri, čisto nepotrebni v tolmačenje pesni, žalita moje čutstvo takó zeló, da mi je obširneje govoriti o njih; Bog hotel, ne brez vspeha!

V napominanem spisu na 377. str. se bere: da „ga“ je „France“ (t. j. Preširen) še dunajske univerze slušatelj že rad „srkal“, in niže dôli na baš isti strani: „da je bil Prešéren neokreten (linkisch) že kot dijak in tudi pozneje kot jurist, kakor se to dostikrat pri velikih duhovih nahaja, in to je tudi nekaj uzroka, zakaj je tako pozno odvetnik postal“.

S tem, kakó spoštuje ta ali oni narod svoje dušne velikane, kaže najbolj stopnjo naobraženosti. Kar se tiče Slovencev, ni se jim treba sramovati, da bi v tej meri ne izpolnovali svoje dolžnosti, zlasti še, kadar velja to njih ljubljencu Preširnu. Vedno se množé dokazi, kako se ponaša Slovenec s svojim vélikim pesnikom, in ako je tega vesel že vsak pravi rodoljub, koliko bolj še tisti, kogar združuje z nesmrtnim pesnikom krvna vez! Nedavno so Preširnu postavili njegovi nežno-čutni

Digitized by Google

čestitelji, gospodje družábniki ljubljanskega literarnega kluba, lep spomenik v Bledu, katerega je pesnik imenoval „podoba raja“, in sploh se uresničujejo v naših dneh vedno bolj besede, ki jih je o sebi izrekel Preširen v proroškem duhu: „Moj narod bode spoznal mojo ceno še le tačas, kadar me že davno pokrije zemlja; z d a j m e š e n e u m e!“ Takó je dejal pokojni materi moji 1845. leta.

Ko je moj oča februvarja meseca 1849. l. umrl, objavil je dr. J. Bleiweis v „Novicah“ *) kratek poziv, 1852. l. se je postavil pesniku nagrobni spomenik, in — potem je bilo vse tiho do 1866. l., ko je za našo književnost mnogozaslužni pisatelj g. prof. J. Stritar s prezgodaj umršim Jurčičem v zvezi izdal drugi natis Preširnovih pesnij ter jim pridél životopis in estetično-kritično oceno. G. Stritarju gre očitna zahvala, da je za životopis vestno porabil uboge date, ki jih je imel na razpolaganje, in njegova estetično-kritična ocena pesnika imenovati se sme ne samo najpopolnejša, nego tudi najizvrstnejša, kar jih je dozdaj prišlo v slovenskem jeziku med ljudi.

Toda ako je g. Stritar za svoj čas in po svoje storil več za pravo spoznanje Preširna, nego vsi slovenski pisatelji p r e d njim, imenovati se mora vender za njim najboljši životopisec Preširnov g. prof. Fr. Levec, ki je v Stritarjevem „Zvonu“ *) prijavil svoje vzorno, s finim taktom sestavljeno delo, katero se opéra na neovržne date, in s katerim si je g. pisatelj v Slovencih in v slovenski književnosti pridobil stalno zaslugo, ako se sploh tako misli o tem delu, kakor mislim jaz.

Kakor že g. Stritar, takisto je tudi g. prof. Levec zeló delikatno in ljubeznivo ob jednem zagovarjal j e d i n o pesnikovo slabost, katero je môči dokazati in katero mu nekateri rojaki vedno ostreje očitajo, nego bi mu jo sam Radamant. A ta slabost je, ker je pesnik v poslednji dobi svojega življenja časih utapljal „vse skrbi“ v zlati kaplji „vinskega bogá“!

Vrstniki Preširnovi, zlasti znameniti, pomrli so malo ne že vsi; zato je vse hvale vredno, če se zabeleži vsaka r e s zanimljiva in verjetna črtica o njem ali o porájanji njegovih pesnij; toda nasprotno kaže gotovo malo spoštovanja do pesnika, ako se mu brez konca in kraja oponaša njegova ljubezen do — vina. Kolikor jaz poznam svet, mislim, da ga ne najdeš z lepa zdravega, pametnega človeka, ki bi se branil trsnemu soku — Slovenec pravi: nihče ga ne pljune iz ust — in ko-

*) Primeri: „Novice“ VII. letnika 7. list, 29. str.

*) Glej: Stritarjev „Zvon“ V. leta 3. list i. d.

Digitized by Google

likor jaz poznam genijalnih mož drugih narodov po njih životopisih, reči mi je, da nobenemu neprestano in takó farizejski zadovoljno s samimi seboj ne pogrevajo životopisci njih mnogih in često večjih slabostij nego Preširnu, obče nazivanemu „prvaku slovenskih pesnikov“, mnogikateri iz med njegovih rojakov jedino omenjano njegovo slabost, katera naj bi vsaj nekoliko temníla njega svetlo, čisto ime. Slovencem sploh je toleranca malo znana, saj je celo v občnem zboru nekega književnega društva brez ugovora*) smel svoj čas najveljavnejši mož slovenski povedati na vsa usta: da Preširen za to ni toliko storil, ker poslednja leta ni nič pisal, saj se zná zakaj ne! Doslé še nisem čula, da bi kje bilo propisano, koliko mora pesnik storiti, in vrhu vsega je to očitanje ne le neopravičeno, temveč tudi nima nikake prave opore, osobito ne, ako je obrnemo na Preširna.

Da Preširen Slovencem ni ostavil debelih zvezkov svojih del, ni taka izguba, saj imajo njegove nesmrtne pesni gotovo toliko cene, kakor konjski tovor književnih „fabrikatov“; a da res sploh nimamo vsaj še nekoliko obširnejega brôja njegovih umotvorov, temu ni iskati razloga v tistem očitanem „grehu“, nego drugod. Preširen je pogrešal pri svojem delu zlasti v poslednjih letih življenja vzbodbude; in posebno potem, ko mu je 1840. l. umrl Smole, zadnji in jedini prijatelj, ki ga je še po polnem umel*), bil je čisto osamljen. Komur je znano tedanje razmerje v naši domovini, bode vedel, da visokohrepenečemu duhu Preširnovemu „od zunaj“ ni mogla dohajati vzpodbuda, in „v sebe“ mu „je bila vera vzeta“, ker je videl, kakó malo ga umeje velika večina svojih rojakov. Zató mu je padlo iz roke peró „v zgubo velíko rodú, krivega dôkaj zamud“.

Pesniki so posebni ljudje, ki jih po gostem ne umevajo nì najbližnji prijatelji; zatorej se radi umičejo človeški družbi, katera jim ne more ničesar dajati. Preširen je bil osamljen in je dušno trpel, kakor trpi mož, ki bi rad stvarjal velika dela, a mora žrtvovati najboljše svoje kreposti v boji za vsakdanji kruh. Kdo pametnih ljudij bi zatorej očital nesrečnemu pesniku, ako je v dušni svoji bedi iskal ne tešila temveč le „mamila“ vsaj za nekoliko hipov tamkaj, kjer ga je iskalo že pred njim in za njim toliko nesrečnikov, dušno njemu sorodnih.

O tem dovolj.

**) — a ne brez splošnje in glasne nejevolje! Ured.

*) Glej tudi: „Klasje z domačega polja“ 10. st.

Digitized by Google

O moškem vedenji v družbi pristoji soditi le ženam. Moja mati mi je često pripovedovala o Preširnu in vselej pristavila, da zdanji možje v obče niso na pol takó fini kakor je bil on, v čemer mi pritrdi gotovo tudi naša cenjena pisateljica gospá Lujiza Pesjakova, ki je, dasi tačas še mlada, osobno dobro poznala Preširna in ki hrani svojemu učitelju vedno najblažji spomin. Odkodi izvira opomnja, da je bil Preširen „neokreten“ in da je baš nekoliko „zavoljo tega“ takó pozno postal odvetnik, ne vem, a po izjavah svoje matere z veseljem tudi potrjam, ka res ni bil nikak „babij Grêgor“, toda med pravo gospôdo se je že znal dostojno vesti; saj je bil še mladenič pri neki francoski naobraženi aristokratski obitelji na Dunaji vzgojnik, da ne omenjam v Nemcih slovečega A. Grüna, ki je v svoji prekrasni Preširnu posvečeni pesni sam hvaležen in ponosen priznal, kaj mu je bil „neokretni“ slovenski poet!

Nerazumno mi je dalje, v kakšni zvezi sta si „neokretnost“ in odvetništvo, in opomnja, da Preširen za prve voljo ni bil „kar brž“ odvetnik, ima vsaj slavo, da je čisto nova, kajti bili so in so še „jezični dohtarji“, katerim bi se po pravici lehko očitalo vse kaj druzega nego sama neokretnost. Zakaj Preširen toliko časa ni dobil odvetništva v Ljubljani ali kje drugej, povedal je po vsej resnici g. prof. Levec: zató ne, ker je bil „Freigeist“. Vse drugo govoričenje je smešna kombinacija.

Ako res za obêh omenjanih „grehov“ voljo Preširen ni ostavil časnega imetka, očitati bi mu smela to morebiti jaz; ali doslé mi nikdar še ni prišlo na um tožiti o tem, in tudi v bodoče nikoli ne bodem rekla žal-besede o tej stvari: tako sem povedala nekoč spoštovanemu rojaku, odvetniku na Dunaji; to ponavljam danes in bi dejala v poslednjem hipu svojega življenja!

Štiri in trideset let je že minilo po Preširnovi smrti; kamen, kažoč mesto, kjer počiva jedno najblažjih src, kruši se že: a rojaki Preširnovi se vender še niso naveličali očitati mu njegove jedine slabosti, ki se pri premnogih drugih zakriva s plaščem krščanske ljubezni!

Toži se, da v slovenski mladini gine idealizem. Temu se ni čuditi. Ako se o dušnih prvakih slovenskih javno v novínah piše takó nedostojno, odkod bi jemala vzorov za vse lepo in blago, kar povzdiga človeka iz prahú?

Prosim zatorej za zdaj v imenu vseh pravih čestiteljev Preširnovih in sama, naj se v bodoče životopisci in interpreti pesnikovi bavijo

Digitized by Google

z njegovimi umotvori, a govoriti v takšnem tónu o Preširnu človeku, kakor se je storilo v „Kresu“, ne služi v čast ni pisatelju, ni narodu. To je iskrena in gotovo ponižna želja — hčere Preširnove.

Ernestina Jelovškova.

Redki spisi.

Vsacemu izobraženemu Slovénu mora biti znano, koliko zaslužen je Pavel Josip Šafařik o našem narodu; liki pridna bučela je zbiral snoví o knjigah in knjižnikih slovenskih, da mu je bilo napósled moči sestaviti kritično književno zgodovino, ki je dan danes jedini krepki temelj vsem natančnejšim raziskavanjem o tem prevažnem predmetu. Neuvehli venec in večjo slavo si zasluži, kdor nam s korenitimi dodatki podpólni ter na čisti slovenski jezik preloží ta z nemškim jezikom pisan umotvor, nego-li da nam zveriži vrhan oprtnják spakudranih in skrpanih nestvorov, ki služe le v nečast in poroganje našej književnosti. Šafařik se je trudil z južnoslovanskimi slovstvi, ker takšen posel mu je najbolj prijal, če tudi je bil brez vsakeršnih pomagál; zatorej je bila možu pot zapréčena z neopisnimi težkočami. Cesta ni še danes uglajena po tej pustinji, kam li v óno dobo, kadar níso imevali narodnih učilišč; knjižnice so bile zeló oskódne, o starejših rokopisnih slovanskih spomenikih vedelo se je malo, kje se hrane; zlasti mej južnimi Slovani je bila preredkim učenjakom briga za prosveto svoje domovine. Sam Šafařik je mogel in smel lotiti se opisávanja južno-slovanskih književnostij, da se je nadejal obílne podpore od veščih ter neveščih privržencev izhodne in zahodne cerkve. Najznamenitejša vira, iz katerih je zajemal vestí literarni zgodovini slovenski, bila sta Matija Čop in Jarnej Kopitar. Čop mu pošlje v juniji 1831. l. v Novi Sad obširen opis, katerega je Kopitar popravil ter umnožil, in Čop mu je še potem priobčeval književne prinose, za katere je stoprav pozneje doznal. Prof. Levec piše o tem v dunajskem „Zvonu“ 1879. l. na 226. strani: „Rokopis vrnil je Šafařik Čopu; po njega smrti prišel je v roke Kastelcu, pozneje E. H. Costi, kateri ga je tudi v poročilih kranjskega zgodovinskega društva na tanko opisal. Ko je bil l. 1875. Costa umrl, bila je pač dolžnost prvega našega literarnega zavoda kupiti ne samo ta rokopis

Digitized by Google

Čopov, nego vso knjižnico Costino, ki je bila, kar se tiče slovenskih knjig, gotovo najbogatejša in najpopolnejša zbirka na vsem Slovenskem, tedaj neizmerno dragocen vir in pripomoček bodočemu spisovatelju literarne zgodovine naše . . . Ruska vlada kupila je Costino knjižnico in z njo vred je romal Čopov rokopis v peterburško vseučiliško biblijoteko.“ Na takšen žalosten ter neoprostív način pogubljajo in razsipajo se celo v novejšem času zanimljivi literarni podatki!

1833. leta ostavi Šafařik Novi Sad, da se ustanoví v Prazi. Do te dobe je spisal zgodovino o južno-slovanskih književnostih, vender se ní osmelil dati jo med ljudi; od leta do leta je odlagal: presvesten mož je bil, da bi objavljal dela, katera so se mu zdela nedostatna. Ostali so za tega delj ti imenitni umotvori v rokopisih, dokler se níso stoprav po njega smrti začeli dajati na svetlo z Jirečkovim trudom. Prvi vezek slove: „Paul Jos. Šafařik's Geschichte der südslavischen Literatur. Aus dessen handschriftlichem Nachlasse herausgegeben von Josef Jireček. I. Slovenisches und glagolitisches Schriftthum. Prag 1864. Verlag von Friedrich Tempsky.“ Izdatelj nam pripoveduje vse to v predgovoru in pravi dalje: „Do 1830. l. se nahaja v tej knjigi obílo dragocenostij; baš ta doba bila bi danes najtežja, da jo hoče kdo opisati brez vsakeršne pomoči; od tega leta do zdaj je mnogo laže zbrati gradivo, in realnega gimnazija taborskega ravnatelj V. Krížek je natisnil 1860. l. v XXXIV. vezki novín, zvanih: „Časopis Musea Království Českého“, na 366. str. in d. kratek pregled o razvitji slovenske književnosti od 1830. l. dalje.“

Ako tudi imenuje Šafařik še 1833. leta razglašene slovenske knjige ter navaja celó posamične pesni, ki so bile objavljene v raznih novínah: „Carinthia“, „Illyrisches Blatt“, „Laibacher Wochenblatt“ itd., vender ne nahajam v njega biblijografiji nekaterih spisov, danih na svetlo že pred 1833. letom, katerih nista znala Šafařikova podpornika. Izkrajnji čas je oteti vse te bisere, da se ne poizgubé brez sleda z obzora, dasi bi bilo koristno točno pretresti našo književnost vsaj do javljenja „Novic“. V ta namen so jako važni imeniki večjih biblijotek: tu je zabeležen vsak najmanjši uvrščeni spis. Znaten izkaz o takšni osobinski zbirki je: „Knjižnica Gajeva. Ogled biblijografijskih studija; spisao i na sviet izdao Velimir Gaj. Zagreb, 1875.“ V uvodu je čitati: „godine 1826. Ljudevit, moj roditelj . . . bješe započeo grošići in novčići . . . kupovati starih knjižica hrvatskih i drugih, te od onda udilj s neumornom marljivošću sabiraše sbirčicu, u početku možda niti nesluteć, kolikim će mu

Digitized by Google

rodom mladjan trud uroditi, kako li će mu ova sbirčica, za njekoliko godina tisućami riedkih i jedinih komada obogaćena i ponarasla sbirka, po narodni preporodjaj biti znamenita i zamašita, upravo uman zametak i poviestna klica njegova.“ To drago knjižnico so 1874. leta veščaki cenili okroglim čislom na 40.000 gold.; jasno je zatorej, da mora biti ogromna in da sedržava mnogo literarnih zakladov. Čul sem, da je zdaj svojina hrvatskega vseučilišča.

Razven Dalmatinove „Biblie“ s 1584. l., Trubarjeve „hiſhne poſtille“ s 1595. l. in drugih že znanih bukev hrani Gajeva biblijoteka tudi več knjig in knjižic v ogersko-slovenskem narečji, o katerih izpregovôri ozbiljno besedo, komur so dostopne in kdor se čuti podpolno sposobnega za jednaka točna raziskavanja; kajti meni ni moči doznati iz golih vzlasti starejših zaglavij, čegave so in s kakšnim jezikom so pisane.

Poglavitno namerjenje tem vrsticam je seznaniti naše izobraženo občinstvo z nekaterimi izginulimi spisi in dodáti te redkosti Šafařikovi zgodovini, da dopolnjavamo takó nedostatnosti. Najpred mi je omeniti sestavka, navedenega na 129. strani Gaj. knj.:

1. Kratko popisanje shivlenja svelizhaniga Ozheta Leonarda od Porto Mauritio. V Ljubljani. (S. a.) 8. G. II. 1.*) [brez letnice]. — „Novice“ 1853. l. razglašujo poznejše izdanje: „Sveti krishev pot od svelizhaniga patra Leon. is Portu Maurizio is ojſtrejſhiga ordna ſv. Franz., sloshen v laſhkim jesiku, in ſv. maſha s drugimi molitvami. Zheterti popravljeni natiſ. V Ljubljani, 1853.“ Imenovana knjižica je lehko mlajšega rodú, vender bi bilo treba ustanoviti jej leto in morebiti tudi spisatelja.

2. Nasnaine. (Književna riedkost na kranjskom narječju.) (S. l. & a.) 4. Miraculum in coelis visum anno 1809. die 17. Jul. adj. im. F. VI. 2. (na 89. str.).

3. 500 slovénskih pregovorov. Dodade Ilirskimu Listu Ljubljanskih noviz 17 d. Sushza 1832. S. 4. H. I. 2. (na 90. str.) — Znane so seveda že Slovenom te prislovice ter „Novice“ 1846. l. na 168. str. pripovedujo, da bodo natisnile vseh 500 „kranjskih“ pregovorov, ki jih je nabral in dal med ljudi dr. Jakob Zupan 1832. l. v novinah „Illyrisches Blatt“; in res so objavile 1848. l. v abecednem redu prvih 80 ali 90, a potem do 1858. l. nísem uže našel nobenega znamenja o nadaljevanji; novejših letnikov nimam baš zdaj blizu sebe.*)

*) Ta pismena in čisla naznačujo postavce, police ter vrste, v katerih moreš najti vsak spis v G. knj.

*) Cf. Marnov Jezičnik. Ured.

Digitized by Google

4. Prenner J. Dobru opomineine na bounike. Prestavlenu na slovenski govor od eniga slovenskiga Fajmeshtra. V' Zellu, 1787. 12. E. I. 1. (na 90. str.) — Podobne knjige se spomina Šafařik na 142. str.: „Niklav Küzmics's Gebetbuch für Kranke, für katholische Winden in Ungarn, gedruckt um 1780".

5. Shmid K. Nedolžnost preganjana in poveličana. Na svetlobo dal J. Burger. V Ljubljani, 1832. 8. E. I. 1. v metelčici (na 90. str.)

6. Canisius P. Catechismus. V' Lublani, 1760. 12. E. I. 1. (na 123. str.) —

Šafařik govori na 117. strani: „Catechismus, tu je bukvize tiga ispraſhuvania is pet ſhtukov kerſhanſkiga navuka . . . Petra Canisiuſa . . . etizh (petizh oder tretizh, die ersten Buchstaben abgerissen) v' druk dane inu pobulſhane itd. V' Lublani, Eger 1770. 12⁰. 198 S." — Gajeva knjižnica nam na 123. strani izjasnuje to na tanko: „Canisius P. Catechismus. Petizh v' druk dane. V' Lublani 1770. 12. E. I. 1."

7. Evangelia, inu branie na nedele inu prasnike, is Latinskiga na Krainski jesik svestu, inu skerbnu preloshene (S. l.). 1758, 8. E. I. 1. (na 125. str.).

8. Listi inu evangelji. V' Lublani. 1820. 8. E. I. 1 (na 129. str.)

9. Svete postne evangelia. Sdaj Novizh popravlene. V Lublani. 1794. 8. E. I. 1. (na 135. str.).

Šafařik ne zna teh treh (7. 8. in 9.) izdanij, akoprem navaja obilo prejšnjih in poznejših evangelij.

10. Regelza ali kratko podvuzhenje S. Pokore sa Brate ino Sestre tretiga Ordna S. Franzhishka Is lashkiga ino nemshkiga v' krajnsko prestauleno. V' Karlovzu 1828. 8. E. I. 2. (na 134. str.).

11. Lubesn Joshefa II. pruti svojemu blishnemu (in druge pesmi). Mit deutscher Uebersetzung von J. N. Graf v. Edling. V Lublani. 1779—80. 8. Slovenice-germ. E. V. 2. (na 151. str.).

Vrhu teh redkostij čuva Gajeva biblijoteka med mnogimi „codices manuscripti" različne vsebine tudi pričujoče rokopise:

1. Khiszl Hanns Kriegsrath Den fursichtigen Ersamen vnd Weisen herrn Richter vnd Rath der Statt Marchburg. Meinen sonders lieben freund vnd Nachborn. Konoúiz 1581. (Handschreiben.) Cod. chart. Fol. Autogr. Ined. II. h. (na 192. str.).

Digitized by Google

2. Kopitar B. Ptri. F. M. Appendinio. Viennae 1817. (Literae de recensione libelli Appendinii de Antiquitate, quae est in Dobrovii slovanka, de lexico puro & completo dialecti illyricae pro orthodoxis illyriis etc.) Cod. chart. 8. Autogr. Lat. Ined. H. h. (na 192. str.).

3. Kopitar B. Ptri. Francisco-Mariae Appendinio. Vindobonnae, 1823. (Literae de litteratura Slavica, de maecenatibus, de Vukii Serbske pjesme, non minus de 50 popjevke Appendinii, de editione Osmannidis, denique de Vukii orthographia Serbiana etc.) Cod. chart. 4. Autogr. Lat. Ined. H. h. (na 192. str.).

4. „Slomshek. Hudo vreme.“ Cod. chart. e temp. rec. 8. Carm. Slov. Autogr. Ined. H. III. 2. (na 206. str.). L. Žvab.

Slovenski glasnik.

Miklošičeva sedemdesetletnica. Slovenski narod se pripravlja dostojno praznovati 70. god največjega svojih zdaj živih sinov, gospoda c kr. dvornega svetovalca in vseučiliškega profesorja Fr. viteza Miklošiča, čigar vseobsežni učenosti, neumorni književni delavnosti in znanstvenim pridobitvam na polji primerjajočega in slovanskega jezikoslovja se hvaležno klanja vsa učena Evropa, ves omikani svet. Oficijalne slavnosti se bodo vršile sicer še le na 70. rojstveni dan 20. novembra t. l. na Dunaji, ko občeljubljenemu in čislanemu jubilantu profesorski zbori dunajskega vseučilišča pokloné njemu na čast in slavo kovano zlato medalijo, slovanska društva dunajska pa mu izročé krasen album s fotografijami vseh Miklošičevih učencev in sploh znanih slavistov. Slovenski rodoljubi pa priredé že 2. septembra t. l v Ljutomeru, v čigar okolici je bil porojen Miklošič, velikansko narodno slavnost, katere se vrhu mnogobrojnega naroda udeležé tudi deputacije raznih društev slovenskih in tudi posamični zastopniki in učenjaki drugih narodov slovanskih. Da bode pa vsak omikani Slovenec, tudi če ni jezikoslovec, mogel ocenjevati neizmerne zasluge Miklošičeve, izda Matica Slovenska v svojem letošnjem letopisu obširen životopis Miklošičev z lepo izdelano podobo in z natančnim spiskom njegovih mnogobrojnih knjig in po raznih časopisih in zbornikih raztresenih znanstvenih razprav, družen s splošno oceno znanstvenega delovanja Miklošičevega. O tej priliki je priobčil g. M. Murko v „Slovenskem Narodu“ (od 179. do 188. št.) času jako primerno, točno in lepo pisano razpravo, v kateri g. pisatelj dokazuje, da Miklošičeve, na jezikoslovne študije oprte znanstvene teorije nikakor niso neprijateljski naperjene proti narodu hrvaškemu, kakor to trdijo nekateri Starčevičevci. Sam zagrebški „Vienac“ pravi o Murkovem članku, da je pisan „ozbiljno in trieznо“,

Digitized by Google

Slovenska književnost. Neumorni g. prof. Janez Jesenko v Trstu je slovenskemu narodu poklonil spet novo šolsko knjigo: Zemljepis za drugi in tretji razred srednjih šol. Spisal in založil Janez Jesenko. Natisnila „Národna Tiskarna“ v Ljubljani 1883, 8, 205 str. Cena samo 90 kr. Kakor vsi spisi Jesenkovi, odlikuje se tudi ta najnovejša knjiga njegova po svoji strokovnjaški točnosti in dovršenosti, po lepem jeziku, lehki umljivosti in čednem tisku; izpolnjuje tedaj vse, kar zahtevamo od dobre šolske knjige. Ime profesorja Jesenka, ki nam je spisal in za svoje novce tiskati dal že polno skladišče potrebnih in izvrstnih knjig, ostane z zlatimi črkami zapisano v književini in kulturni zgodovini naroda slovenskega.

Fizika za nižje gimnazije, realke in učiteljišča. Spisal in založil Jakob Čebular, c. kr. višje realke profesor v Gorici. II. del. Natisnila Hilarijanska Tiskarna v Gorici 1883, 8, 91—211. str. Cena obeh delov 1 gld. 30 kr. To je drugi in zadnji zvezek lepe šolske knjige, o kateri je v našega lista I. in II. zvezku t. l. že obširneje poročal g. prof. Ivan Berbuč. G. pisatelju, ki je knjigo založil tudi na svoje stroške, želimo iz vsega srca vso srečo, čitatelje svoje pa opozarjamo na knjigo, s katero se more narod naš ponašati.

Podjetni knjigar ljubljanski J. Giontini je spet založil in na svetlo dal te knjižice:

1. Hirlanda, bretanjska vojvodinja, ali zmaga kreposti in nedolžnosti. Podučna povest za stare in mlade. Po Krištofu Šmidu poslovenjena. Tretji natis, v Ljubljani 1883, 8, 86 str. Cena 20, po pošti 22 kr.

2. Zveličana Hildegarda, dvakrat po nedolžnem v smrt obsojena cesarica. Sveta povest, v novič prepisana in natisnjena v poduk in zabavo slovenskemu ljudstvu. V Ljubljani 1883, 8, 69 str. Cena 20, po pošti 22 kr.

3. Nikolaj Zrinjski, hrvatski junak. Po raznih spisih sestavil F. H. V Ljubljani 1883, 8, 72 str. Cena 20, po pošti 25 kr.

Vse tri knjižice je lično natisnila tiskarna Ig. v. Kleinmayr et Fed. Bamberg v Ljubljani in vsaka ima spredaj naslovni list v barvanem tisku. Knjige so namenjene priprostemu narodu, kateri jih bode gotovo rad kupoval in čital, ker vse tri pripovedujejo zanimljivo snov po domače in prijetno. Zato jih ne smemo meriti s strogo kritično mero. Vender bi svetovali pisatelju (menda g. Haderlapu), da bi v prihodnje pisal čistejši jezik.

Kopitarjev grob. Odkar so si Dunajčanje sezidali velikansko osrednje grobje (Centralfriedhof), opuščena so vsa bliže mesta ležeča pokopališča, tedaj tudi pokopališče Sv. Marksa, kamor so bili o svoji smrti pokopani mnogi na Dunaji umrli pisatelji slovanski, tako Hrvat Preradović, Srbje Branko Radičević, Vuk Štefanović Karadžić, Štefan Ljubiša, Čeh Jan Kollár, in tudi naš slavni Kopitar. Ker bodo čez zdanje pokopališče sv. Marksa v nekoliko letih odprli nove ceste in ulice, ostali prostor pa zazidali z novimi hišami, zato so Hrvatje umrjoče ostanke predrazega svojega Preradovića že pred par leti prenesli v Zagreb. Tudi srbski narod je 22. avg. t. l. slavil lep praznik. Ta dan so se telesni ostanki pesniškega ljubljenca srbskega Branka Radičevića z Dunaja

Digitized by Google

prenesli na krasno brdo Stražilovo v Sremu ter pokopali v domačo zemljo, katero so srbski rodoljubi prinesli iz vseh pokrajin srbskih. Zdaj hoče tudi kraljevska vlada srbska na svoje stroške telesne ostanke slavnega osnovatelja novosrbskega slovstva Vuka Štefanovića prenesti v Beligrad. In v „Slovinci" čitamo, da se je tudi v Dalmaciji osnoval odbor, ki sklada novce, da se genijalni pripovedovalec Štefan Ljubiša iz Marksovega pokopališča prevêde v svoje rojstveno mesto Budvo v Dalmaciji. Gotovo se tudi Čehi skoraj spomnijo svojega Kollarja. Samo na našega velikega Kopitarja nihče ne misli! Kaj res naša slovenska domovina ne zmore kopice rodoljubov, ki bi osnovali odbor ter zložili in nabrali nekoliko stotin, da bi se Kopitar, velikan učenosti, dika in ponos vsega naroda slovenskega, pokopal v sveti domači zemlji v Ljubljani? Večna sramota vsemu narodu našemu, ako pusti, da bodo čez grob jednega največjih sinov matere Slave vozili dunajski fijakerji ter umrjoči prah njegov teptala konjska kopita dunajska!

Poziv! Slovanska vseučiliška mladež na Dunaji po posebnem, v to svrho sestavljenem odboru, je sklenila, da se preda pri svečanosti, ki se bode vršila koncem novembra t. l. na čast 70letnice g. dvornega svetnika in prof. dra. Fr. viteza Miklošiča, jubilarju med drugim tudi album njegovih učencev in slavistov v obče. — Prosijo se tedaj vsi gospodje slavisti, kakor tudi vsi nekdanji učenci g. prof. Miklošiča, da blagovolijo poslati svoje fotografije v vizitnem formatu in s svojeročnim podpisom pod naslovom: Akademicki spolek, Wien VIII., Neudeggergasse 23, in sicer kar najhitreje, da se odbor more skoraj odločiti za obseg albuma. — Ob jednem gojí odbor prijetno nado, da z obzirom na osobo in prevelike zasluge jubilarja nijeden slavist ne bode zamudil prilike, da izrazi svoje spoštovanje največjemu živečemu slavistu ter pripomore s tem k poveličanju te slavnosti.

Ker bo pa album in njega ukras prouzročil mnogo stroškov, prosi se, da se priloži fotografiji prostovoljen donesek.

Na Dunaji 1. avgusta 1883.

za slavnostni odbor:

Jaroslav Kalandra, l. r., tajnik. Dr. Lecejewsky, l. r., predsednik.

Plemeniti Preširni. (Popravek.) Moje poročilo v 6. številki „Ljubl. Zvona" je prišlo v roke gospe St . . . . v Ljubljani, in ker je ta gospa sestričina še zdaj na Dunaji živečega Frana pl. Prešerna ter je v svoji mladosti mnogokrat obiskala Prešernove pri Škandru, zato je na tanko poučena o tej rodovini. Ona pripoveduje: Janez Prešern, doma nekje okoli Brezja na Gorenjskem, je bil voznik in se je poročil z vdovo Marijo Pezdir-jevo katéra je imela omenjeno posestvo pri Škandru. Njegov sin Franc pa je bil poročen z neko Kotnikovo z Vrhnike. Frančev strijc, Janezov brat, je bil véliki kupec v Trstu in je okoli 1845. leta umrl, ter zapustil Francetovim trem sinovom vsakemu čez dvakrat sto tisočij in štirim hčeram vsaki po petindvajset tisočij goldinarjev. Že Janezov brat je mnogo potrosil, da bi bil udobil plemenitaštvo, pa ni šlo. — Bogastvo je Frana Preširna vvedlo v mogočne rodovine, tako da je naposled res bil po-

Digitized by Google

vzdignen v plemeniti stan. Z njegovo lepo hčerjo „Mimi“, ki se je na Dunaji odgojevala, poročil se je častnik cesarske garde, grof Mamek s Tirolskega, še predno je bil oča plemenitaž. Zdaj še živé na Dunaji: oče, hči Amalija in dva sinova, od teh je Henrik poročen z baronovko Dingelstädt; tretji sin Jean pa je rentier v Trstu.

Fr. Šumi.

Slovenščina v 15. stoletji. Med starimi knjigami farnega arhiva Kranjskega, ki so bile na ogled postavljene v bivši deželni razstavi v Ljubljani, nahaja se tudi evangelistarij, pisan na pergamenu. Na zadnjem listu te knjige je razven neke znane latinske himne zapisan sledeči načrt homilije v slovenskem jeziku:

„Kaye nam preti seni sastopity kyr ye sa našega gospudy tekla, tu ye sy eden sakotery tschlowiek kyr nych gryche gerywaja te isty sa nasega gospody teka ynuga prose ab nych tschyr kyr ye obyeta stem chuditschem, tu ye nega dusitza, taye obyeta istim naglawnich grichem taku ye nam prositi ynu sa nasemo gospodi iz vlissem ny ynu iz prawo andochto moliti ab nassa tschir tu ye nasa dusitza ta ye an lediga od nych gricho yun ye pellay posem slabem lebn tu vetsno gnado kyr nikoli gantza yma, amen.“

Po pisavi se dá soditi, da so te vrstice zapisane bile v 15. stoletji, in po jeziku, da je pisatelj moral biti Nemec ali Italijan. Knjiga je prišla prej ko ne iz Zatiškega samostana v Kranjski arhiv. A. K.

Nova knjiga Trubarjeva. „Ljubljanski Zvon“ je v svojem 7. letošnjem zvezku str. 478. objavil novo bibliografično najdbo, češ, da se je „do zdaj neznana knjiga Trubarjeva“ našla letošnjo pomlad v vseučiliški knjižnici v Gradci; tej knjigi naslov je CATEHISMVS SDVEIMA ISLAGAMA i. t. d. — To nekoliko netočno poročilo je prinesel potem tudi hrvaški Vienac v svoji 29. št. str. 476. — Na to pa se je v naslednji 30. št. rečenega lista str. 492. oglasil g. Ivan Milčetić iz Varaždina z naznanilom, da je tudi on, „putujući jesenskih praznika 1882. po primorskih stranah, našao jedan primjerak istoga djela (sc. Catechismus s dveima islagama) dakle nješto prije, nego li je nadjen onaj u Gradcu“ — Zdi se nam, da se ne treba naticati o tem, kteri izvod je bil prej najden, graški ali Milčetićev; dovolj bodi, da sta se našla. — Povedano bodi le to, da je bilo Zvonovo poročilo netočno v tem, ka pravi: da se je našla knjiga letošnjo pomlad. — Le poročevalec Zvonov jo je zasledil stoprav letošnjo pomlad (t. j. bilo mu je o njej povedano): knjiga se je našla pa že mnogo prej; dokaz temu, da jo je g. prof. Krek v svoji razpravi: „O novoslovenskem rokopisu zgodovinskega društva koroškega“ (Kres I. 1881., št. 3., str. 179. opazka 4.) že citiral. — Ob jednem bodi omenjeno, da treba bibliografičnih starin najdbo markantneje poudarjati nego se je to v dotični Kresovi opazki zgodilo, kajti ni ga kmalu tako paznega čitatelja, ki bil zasledil, da je ondu govorjenje o kaki novi Truberjevi knjigi. — Važno pa je vender, da se kaj tacega razširi — in „Zvonovo“, če tudi v rečeni točki netočno poročilo, imelo je le ta namen, dotično najdbo razglasiti. Ob jednem javlja g. Milčetić v rečenem naznanilu, da je dobil več druzih knjig iz dotične dobe, n. pr.:

Digitized by Google

1. Agenda, tu je, koku se imenitische boshie slushbe opravlajo po Virtemberski cerkovni ordnungi, slovenski. ao. 1585.

2. Ta kratki Wirtemberški catechismus ality potrebnishi shtuki prave in svelizhanske vere, sred enimi kratkimi vsakdajnimi molitvami, inu Hishno Tablo. — Witebergae ao. 1585. — L. P.

Dostavek uredništva. Poudarjam, da za to preimenitno knjigo slovensko do zdaj res nihče ni vedel, nego g. prof. Krek, kateri jo res navaja v „Kresu“ na navedenem mestu, a tako na kratko in tako lakonično, da mi je znan bibliograf slovenski, katerega je podpisani opozoril na Krekov citat, odločno trdil, da je ta citat „lapsus calami“ ali pa „error typi“. G. prof. Kreku bi vse razumništvo slovensko vedelo hvalo, ako bi nam to dozdaj neznano knjigo Trubarjevo obširno opisal, kjer si bodi. „Ljubljanskemu Zvonu“ je bil že pred šestimi meseci poslan točen opis te Trubarjeve knjige, a ni se mu zdelo spodobno pisati o njej, dokler ni izpregovoril g. prof. Krek, kateri je imel knjigo prvi v roki. G. pastor dr. Th. Elze v Benetkah, prvi znalec protestantovske dobe slovenske književnosti, piše mi o tej knjigi to: „Haben Sie herzlichen Dank für Ihre Karte und die freundliche Zusendung des „Ljubljanski Zvon“ III. 7. Von dem fraglichen Buche wusste ich schon lange, bis es mir vor zwei Jahren gelang endlich ein Exemplar desselben im British Museum zu finden. Es freut mich nun von einem zweiten Exemplar zu erfahren. Ich bat vor Jahr und Tag Herrn Prof. von Luschin in Graz, dort nach Leonh. Pacheneckers Katechismus Nachforschungen anzustellen. Sollte dies vielleicht zur Auffindung dieses Truber'schen Werkes geführt haben? (Ne! Ured.) Pacheneckers Werk ist literaturgeschichtlich höchst interessant, denn es ist (so viel bis jetzt bekannt) das erste in Inner-Oesterreich selbst gedruckte slovenische Buch, und zeigt, dass hier die Katholischen noch früher von Trubers grosser Erfindung Gebrauch machten, als die Protestanten, deren slovenische Bücher damals noch immer bloss in Tübingen (resp. Urah und Regensburg) gedruckt wurden. Gewiss wäre es auch sprachlich sehr interessant zu untersuchen, inwieweit Pachenecker Trubers Sprache adoptirt hat. Ich möchte Ihnen daher bestens empfehlen i. t. d. i. t. d. Veseli me, da je „Zvonova“ notica prouzročila, da je slovenski svet zvedel za tri izvode te nove knjige Truberjeve: jedno je našel prof. Krek v Gradci, drugo pastor dr. Elze v Londonu, tretjo prof. Milčetić v Primorji. L.

Češka književnost. — Znani feljtonist „Narodnych listov“ v Pragi, Jan Neruda, je počel z letošnjim letom izdajati „Poetické besedy“, v katerih objavlja umotvore najboljših zdanjih pesnikov čeških: Jaroslava Vrchlickega, Svatopluka Čecha, Adolfa Heyduka, Julija Zeyera, Karla Legera in drugih. Večinoma so to epične pesni, ali boljše rečeno, povesti v verzih. 7. zvezek n. pr. prinesel je pesen „Griseldo“, kateri je dejanje vzeto iz dobe po belogorski bitvi in nam kaže žalostno usodo nesrečne hčere češkega gospoda, kateri je pripravljen ob vse svoje imetje ter prisiljen pobegniti iz domovine: usoda, katera je v tedanjih krutih časih zadela tisoč in tisoč pridnih in premožnih rodovín. Pesnik je hotel v tej pesni narisati prav za prav usodo nesrečne svoje domovine za tedanjih dob, katero so oholi tujci vsega oropali. Pesen Zeyerova je važno delo, polno pravih pesniških lepot in zdravega zrnja; v češki literaturi ostane

Digitized by Google

jej stalna vrednost ter se ne bo pogreznila s površja, kakor navadna vsakdanja dela. Iz nje nam veje naproti močen duh pesnikov pa vroč čut, in vse to v dovršeni obliki. Verz je neríman, neprisiljen, priroden in lehak. Bralec ne odloži knjige, dokler je ne prebere. Ne menj, kakor to delo, hvalila je češka kritika pesen, katero je prinesel 8. zvezek „Poetickych besed“ pod naslovom: „V s a k d a n j e ž i v l j e n j e“ od Karla Legera, o katerem se pričakuje, da bi mogel podati Čehom pravi dovršeni roman v verzih. Omenjena pesen je jedno najlepših njegovih del. V 9. zvezku pride na svetlo: „Z á v i š“, pesen Františka Chalupe. — S početkom septembra je počel izhajati v Pragi nov znanstven časopis v založbi J. Otta; imenuje se „A t h e n a e u m“. Glavno redakcijo je prevzel znani vseučiliški profesor Massaryk. Bogoslovni oddelek uredoval bo dr. Borový, pravoznanstvo dr. Bráf, medicino dr. Maixner, filozofijo dr. Seydler, tehniške vede prof. Preis in Šolín. Da je to započetje velike važnosti, pač ni treba poudarjati; s tem se ob jednem zadosti potrebi, katera se je že davno občutila. — Slovanska vzajemnost Čehom ni samo prazna beseda, ampak trudijo se, da jo tudi v resnici negujejo v pravem njenem pomenu: oni se neumorno trudijo, da bi mogli natančneje spoznati druge Slovane, in v ta namen skušajo se seznaniti ž njih literaturami, katere so pač narodovega duha najboljše zrcalo. Zato je počel Ed. Valečka podajati Čehom v svoji „Slovanski knihovni“ umotvore drugih Slovanov. Prvi zvezek obsega Ivana Turgeneva „P e s n i v p r o z i“ (preložil J. Penížek), drugi pa „N e r ů ž o v o u s e l a n k u“, poljski spisala znana izborna pisateljica El. Orzeszkowa; preložil je to povest na češki jezik F. A. Hora.

* * *

Ruska književnost pri romanskih narodih. — Denašnji dan so romanski narodi pridno pričeli ozirati se na severne naše brate in seznanjati se ž njih literaturo; po tej bodo pač sprevideli, da Rusi niso taki medvedje, kakor jih navadno slikajo Nemci. Pri Italijanih skrbi za to lepo nalogo pred vsemi A n g e l o d e G u b e r n a t i s in gospa G u b e r n a t i s, pa tudi D o m e n i c o C i à m p o l i in C e s a r e B r a g a g l i a. Francozom je podal ravnokar P e t e r A r t a m o v v Parizu slovečí roman Ivana Gončareva „O b l ó m o v“, kateri vzbuja v literarnih krogih francoskih občno občudovanje; znameniti kritiki vsporejajo to delo z najlepšimi Balzacovimi in Flaubertovimi. Tudi pri Špancih se je vzbudilo zanimanje za Ruse. Lani je izšel v španskem prevodu Gogoljev Taras Bulba z naslovom: „Tarass Boulba, narracion rusa“. Španska kritika je delo jako hvalila. —

* * *

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr.

Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. T a v č a r in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Ljubljanski Zvon.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. oktobra 1883. Štev. 10.

Na ljudski veselici.

Devetnik.

Založi nu, stara, dobro založi,
Oblastno sedeč pri svojem moži;
Telétine ímaš tu in svinjine,
Človeku se kar cedijo sline.
Salata je tu in gorka prikuha,
In tu pol hleba belega kruha.
Pa zraven časih malo primoči,
Mož, reči moram, dobrega toči. —
In ti tam, deklína, pasja vera!
Ne drži se, kakor mila Jera.
Prišli smo na ljudsko veselico,
Gostimo se torej z véliko žlico.
Najlepše mi hoje v gozdu ni škoda
Za čast dežele, za slavo naróda!

Barba.

Mož, meni se zdi, da ti gré že v lase.

Devetnik.

Kar zdi se ti, žena, ohrani záse.
Zdaj pij in jej in veséli se z máno.
Vsak dan ne pride cesar v Ljubljano,
Zakaj bi enkràt ob mizo ne vdaril!

Barba.

Samo, da bi preveč ne burkljáril! —

Marjeta.

Poglejte, poglejte, kdo se tam bliža?

Devetnik.

Koščakov Luka, da bi ga griža!

Barba.

Nocoj ta večer, mož, nič prepira!

Devetnik.

Prostora išče, okrog se ozira.

Barba.

Veš kaj? pokliči ga sem in vse bo v redi.

Devetnik.

Hé, Luka! Kaj stikaš ondod? Sem sédi!

Koščak.

Pa sédem. — Dober večer, soseda!

Devetnik.

Pij, duša!

Koščak.

Na zdravje!

Devetnik.

In tu je skléda.

Koščak.

Ljudij se je zbralo kot listja in trave.—

Digitized by Google

Devetnik.
Nu, si ga li videl?

Koščak.
Od nog do gláve!

Devetnik.
Cesarske postave, káj?

Koščak.
Resnica,
In vender tako prijaznega lica!

Barba.
Pa tisto oko!

Marjeta.
Prav pravite, mati,
Jaz menim, da ni se treba ga bati.

Devetnik.
Nu, kaj pa župan? To ní kar si bodi,
Kako se je držal, raca na vodi!
Ponižno je stal pred cesarjem in častno,
A vender tudi nekáko oblastno:
Spodobno je vêdel se svojemu stanu,
Primerno ljubljanskemu županu.
Kaj menite, to so reči velike;
Govoril je glasno, brez izpotike;
Najbolj pa je mož po volji mi storil,
Da je slovenski s cesarjem govoril.
Zdaj tudi Slovenci veljámo kaj.

Koščak.
Rés je.

Barba.
A ko bi cesar prišel v Zalesje,
Kako bi pa pôtlej tí županil?

Devetnik.
Jaz, primaruha, bi nič se ne branil,
Za silo bi že, če ni drugače.

Barba.
Kako bi se vender tresle ti hlače!

Devetnik.
Pomoči bi ženske gotovo ne prosil,
Devetnik je vedno še dobro se nosil.

Koščak.
Čestí res cesar prejema in slave
Veliko na potu, a tudi težave:
Poslúšati mora nektêro prazno,
In še odgovarjati vsem prijazno.
Od živijev samih bolé ga ušesa,
Ponoči skoràj ne zatisne očesa,
Pod oknom godejo mu in piskajo,
Slovenski in nemški pojó in vriskajo!
Hrup, gneča, kamor se koli obrne,
Vesél bo, ko se domóv spet vrne.

Devetnik.
A kaj pa domá ga, menite, čaka?
Iz uma ga dévajo siromaka.
Kàj čudni otroci so tí naródi,
Kar temu vgaja, ni temu po godi.
Ta sili na levo, ta rine na desno,
Kar tému ohlapno, je tému pretésno;
Temù naj peče se, temu kuha,
Ta belega hoče, ta črnega kruha,
Ta polžje krví, ta ptičjega mleka,
Pa jeza ne primi časih človeka!
Če temu kaj daš, pa óno se kuja,
Ljubezen bratovska jim je tuja;
Vsak misli le náse, dela le záse,
Kjer morejo, urno si planejo v láse:
Jaz bi kar léskovko vzel s police —

Učitelj.
To dobro, da nimate vi pravice —

Devetnik.
Gospod učitelj! — od kod pa ví sem?
Kar videl, gospod, in čutil vas nísem.

Učitelj.
Za vami sem stal, da poslušam malo,
Kako bi se naj pri nas vladalo.

Devetnik.
Prisédite k nam, kaj treba vam stati,
Če hočete našo modrost poslušati? —
Zasukni se, deklica, bódi hitra,
Najboljšega nam prinesi dva litra! —
Vse plačal! — jaz, Devétnik zaleski,
Župan in mož spoštovan v soseski.

Digitized by Google

Barba.
Dolenjec že vmes govori iz njega.

Devetnik.
Ti mólči! Takó je slovanska šega:
Ko v družbi modri možje govorijo,
Žené za zobmí naj jezik držijo.

Barba.
Domá pa —

Učitelj.
Prosim, mati županja!
Za dobro stvar se vaš mož poganja.
Modró govorite, oče Devetnik,
Lahkó bi bili cesarski svetnik.
Res notranji mir se pri nas pogreša,
Zato vse nekam hira in peša. —
Todà, pri sebi najprej začnimo,
Možje, in v miru domá živimo;
Kaj bomo za dalnje stvari skrbeli!

Devetnik.
Saj bi, samo da bi óni hoteli.
Slovenec je vedno premalo še v čisli —

Učitelj.
Rés, vender to ní zdaj meni na misli.
Možá poznam, obá poštenjaka —

Devetnik.
To name meri in na Koščaka.

Učitelj.
Zemljišča imata v vási najbolja,
Njiv, gozdov obilo in ravnega polja.
Ta dva možá se za koščck puščobe,
Kjer trnje le rase in kravje gobe,
Prepirata, pravdata leta in leta,
Jed jima diši že stokrat pogreta.

Devetnik.
Kar je, to je; pravíca je moja.

Koščak.
Jaz pravim, da moja.

Učitelj.
Malo pokoja!
Vi pravite, da Koščakovo ní?

Devetnik.
Ne!

Učitelj.
Da ni njegovo pravite vi?

Koščak.
Ne!

Učitelj.
Obá prav trdita, poštenjaka,
Zató je moja razsodba taka:
Zemljišče ni tega možá, ne téga,
Toréj naj nobeden po njem ne poséga.

Devetnik.
Čegav pa pôtlej ta krajec bodi?

Učitelj.
Občinska svojina!

Devetnik.
Mož naglo sodi.
Kaj praviš, Koščak, ki se praskaš po glavi?

Koščak.
In tí?

Devetnik.
Pa bodi nu, kakor pravi!

Koščak.
Pa bodi!

Devetnik.
Zdaj pijmo na vso to jezo
Ter z vinom praznujmo novo zavezo!

Učitelj.
Tako je lepó; a zdaj še nékaj.

Koščak.
Gospod pa vedno še novega vé kaj.

Učitelj.
Še dva poznam — deklè in mladénič —

Devetnik.
Le-tó pa ne bode, zdi se mi, žé nič.

Učitelj.
Lepá in mláda imata se rada —

Digitized by Google

Marjeta.
Andrejče, mati!

Devetnik.
Stara navada.

Učitelj.
Poglejte, káj lepšega treba zakona?
On vstvarjen je zánjo, in zánj pa ona,
Premožnih hiš jedina otroka —
Povejte, ljudje, kdaj bode poroka. —
Ne drži takó se, bes te lópi,
Možato, Andrej, pred móža stopi!
Prositi ne daš se, ko treba tepeža,
Sedaj pa si taka pusta Neža!

Andrej.
Naravnost vas prosim, oče, pošteno,
Marjeto svojo mi dajte za ženo.

Učitelj.
Poglej ga, poglej junaka Andreja!

Devetnik.
Prodán sem, že vidim, vse ženska preja!
Nu, ženin, kaj pa tvoj oče pravi?

Koščak.
Jaz menim, naj dela po svoji glavi.

Devetnik.
Če prav se premisli in preudari,
Narobe mož ni mladi, ne stári.
Hej, kamor je krava šla, pojdi še tèle!
Vse v slavo naroda in čast dežêle!
Cesarjev prihod praznujmo veséli,
Dasi ste otroka in zemljo mi vzeli.

Koščak.
Vse prav, le davka je prêveč, davka.

Devetnik.
Kaj motiš nam praznik, da bi te kavka!
Tu pij in jej, domá se pokôri.
Bog živi cesarja! Pa vina gôri!

J. Stritar.

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

(Dalje.)

Trinajsto poglavje.

Skoro tri tedne po zadnjih dogodkih so ostale razmere med glavnimi osobami naše povesti neizpremenjene.

Ilovska je stregla doma svojemu bolnemu soprogu, kateremu se je bila bolezen na slabše obrnila; mnogo dnij žena niti iz hiše ni stopila. Z vednim delom si je tešila spomine, ki so jo sedaj hoteli po gostem mučiti in vznemirjati.

Pri Boletovih ni bilo izpremembe, nego da je Meden sedaj skoro sleheren dan prihajal k njim, in celó Hrast se je bil zopet dvakrat ali trikrat oglasil.

Digitized by Google

Pa guvernanta ga ni zvabila tja; čisto druge namere so ga vodile. Od onega krasnega večera ni imel več mirne ure, in tudi svoj pisarniški posel je zanemarjal. Sprehajal se je mnogo ter vedel vselej tako kreniti, da je prišel v bližino Medenove pristave. Pa sreča mu ni bila mila, nego nasprotno: nezgoda je hotela, da je kovačica Barba večkrat ravno tam hodila, jagode nabirala, kozo pasla, ali pa kako suho vejo vlekla iz gozda, — kjer je doktor meril svoj pot.

Nekega večera pa, — kajti le o takem času se je sprehajal Hrast, — srečal je nenadoma Tilha.

„Ah, gospod doktor," zakričal je le ta, „ravno k Vam sem se namenil; saj veste zavoljo tiste pravde."

„Zarad katere pravde?" vprašal je Hrast, kateremu zadnji pogovor s Tilhom ni bil več v mislih.

„I no! Jaz tudi ne vem s kom in zakaj se pravdate, pa naročili ste mi zarad onih tu gori na pristavi —"

„A—a, da, da! Stvar je že v redu. Hvala Vam, Tileh."

„Pa ste hitro končali," dejal je oni malo nejevoljno, kajti nadejal se je, da še kaj prisluži.

„Tako je; časih hitro, časih pa počasi," odgovoril je doktor ter naglo stopil naprej.

Istega večera se je Tileh razgovarjal z Barbo, da je srečal doktorja, in ona je tudi omenila kolikokrat, in kje ga je v zadnjih dneh videla.

„Kakor kak ogleduh — tako lazi okoli," pristavila je.

Kovaču se je pa nekaj posvetilo.

„E, čakaj, čakaj! Baba, ti si slepa; ali ne uganeš, zakaj lazi ta škrijc po naši soseski?"

Ona ga je začudena in skoro prestrašena pogledala.

„Za kom pa lisjak lazi sušca meseca?"

„Pojdi, pojdi, tepec stari!" zavrne žena prebrisanega kovača. „Kam pa bo hodil tukaj, kjer ni žive duše v obližji, — saj ima v Borji dovolj deklet."

„Razumela si me vender, če ravno imaš kratek pogled. Kaj pa tu gori na pristavi? Kaj?"

Zdaj sta bila pa soproga takoj jedina, in Barba je to noč slabo spala od golega hrepenenja po dnevi. Ko se je pa zdanilo, nesla je to novost z jajci vred v Borje. —

Digitized by Google

Poleg svojih brezvspešnih sprehodov obiskal je doktor tudi, kakor smo že omenili, dva ali trikrat Boletove, pa isto tako brezvspešno; kajti šel je tja le za to, da morda najde tam Ilovsko. Našel pa je le Medena, katerega je zdaj očividno zanimila jedino le Elza. Drugim časih še odgovarjal ni.

Bolè se je smijal ter pošalil sem ter tja, kadar je bil navzočen; navadno pa je pustil družbo. Boleški vse to ni bilo po volji, pa Medena ni hotela žaliti, in zato je mirno čakala, kako se bodo razmotale te stvari.

Da doktorja ne zanima več njena guvernanta, to je vedela; slepa bi morala biti, da bi ne bila zapazila te izpremembe; — uzroka pa ni znala, in navadna ženska radovednost bi jo bila skoro do direktnega izpraševanja guvernante zapeljala. Pa premagala se je.

Nekega dopoludne se pripelje Meden v svojem najlepšem vozu pred Drenovski grad. Opravljen je bil najelegantneje; frak, beli ovratnik, cilinder in rokavice, vse je bilo novo. Na prsi si je bil pripel krasen nageljnov cvet. Tako je stopal počasi po stopnicah v Boletovo sobo, kjer je vedel, da najde gospodarja.

Le ta je osupnen vstal s stola ter ogledoval prijatelja, kateri se mu je nekako slovesno bližal.

„Ha, ha, ha — kaj pa misliš? Ali uganjaš predpustne burke ali se pa ženiš? Kaj druzega te ni spravilo danes v frak in beli ovratnik.“

„Zadel si jo, kakor vedno, ljubi prijatelj,“ deje Meden ter gleda okoli, kam bi odložil cilinder; malo v zadregi je bil mož ter poskušal prijazno smehljanje.

„Kaj sem zadel? Da se ženiš?“

„Da!“

„O ti prekrasni mladenič! Pa kje je Tvoja izvoljena, srečna nevesta?“

„Nemam je še; zato sem prišel k Tebi.“

„Kaj — k meni? Ha — ha — izvrstno! Morda si hočeš jedno mojih deklic izbrati. Takoj privolim, da bi bili le dovelj stari. O ti zlati ženin, — samo malo pozno si začel. „„Schier vierzig Jahre bist du alt — —.““

„Nikar se ne šali,“ vzdihne Meden ter si z rudečim svilenim robcem obriše pot s čela.

„Torej je bridka resnica?“

Digitized by Google

„Da, resnica! Ti mi moraš pomagati!“

„Jaz — pomagati? A — a!“ odgovori zategneno Bolè, kateri je jel spoznavati, kam meri Meden.

„Moraš, če si mi prijazen!“

„Prijatelj, zdaj pa prosim, da govoriš bolj jasno in točno, kajti do zdaj te še ne umem.“

„Ah, saj veš!“

„Za Boga, kaj hočem vedeti?“

„Elza!“

„A-a-a-a!“

Bolè navlašč ni govoril dalje ter se je radoval o zadregi, v v kateri je tičal Meden.

„Povej prijatelj, ali si tudi tedaj, ko si njo vprašal, tako navdušeno govoril, kakor govoriš zdaj?“ deje Bolè porogljivo.

Oni je nehal brisati svoje čelo ter začudeno pogledal graščaka.

„Jaz še nisem govoril ž njo o tem.“

„Ha ha, ha, izvrstno! Torej želiš, da jaz govorim za Te? Dobro ulogo si mi privoščil. Tirer les marrons du feu! Koliko boš dal — mešetarine? Stvar ne bo tako lehka, kakor v svoji mladeniški zaljubljenosti računjaš“.

„Zakaj ne?“

„Pomisli — doktor tudi hodi Tvojim potom.“

„Njega se ne bojim!“

„Dobro za Te! Pa zdaj govori, kako in kaj!“

„Prosil bi Te, da govoriš z Elzo, je li zadovoljna vzeti mene,“ deje Meden skoro jecaje ter seže zopet po svoj robec.

„To se lehko takoj zgodi. Čakaj malo“, odgovori Bolè ter stopi k steni, da bi pozvonil.

„Ne, ne, ne“, kriči Meden, „ne v moji navzočnosti, nikakor ne! Jaz grem.“

„Ti si vzor pogumnega snubača! Pomisli vender, da je najbolj umestno, ako se takoj zmenita. Preveč časa ugibati in presojevati — tega jej ne smemo pustiti! To bi ne bilo koristno! Torej jaz bom pozvonil!“

„Ah!“ je vzdihnil Meden ter sédel na stol v kotu sobe.

„Prijatelj, nekaj je treba še pomisliti, predno pozvonim in predno se pomenimo: ali ima Elza kaj dote?“

Digitized by Google

Bolè je bil hudoben, poznal je slabosti Medenove ter vedel, da pri njem skopost in lakomnost nista zadnji med merodajnimi strastimi.

„Prašal nisem," reče Meden, „pa to se morda pozve? Ah, dote ne more imeti, ker je guvernanta."

„I, morda jo prikriva?"

Meden je ogledoval okna graščakove sobe ter drgnil z rokama po svojih kolenih.

„Meni je vse jedno, ima li doto ali ne. Če jo ima, tem bolje!" reče naposled.

Bolè se je s sarkastičnim nasmehom obrnil v stran ter potegnil zvonec.

Dekli, ki je malo potem vstopila, ukazal je poklicati guvernanto in nekoliko trenutkov pozneje je vstopila Elza.

Postala je osupnena pri vratih, ugledavši Medena v praznični opravi.

„Česa želite?" vprašala je Boléta.

„Prosim, sedite tu na stol; razpravljati nam je nekaj važnega."

„In to bi bilo?"

Guvernanta je umela govoriti z načinom, kateri je časih celo gospodarju imponiral.

Bolè je spoznal, da mu je treba resnemu biti in zato je izpremenil tudi dozdanjo obliko svojega vedenja.

„Oprostite," dejal je z resnim glasom, „morda se Vam ne bode dozdevalo umestno moje vsiljevanje, pa prijateljstvo zahteva, da prevzamem to nalogo. Snubim Vas v imenu svojega prijatelja Medena."

Guvernanta se je zarudela; pa takoj potem je bila zopet, kakor navadno, — niti bleda, niti rudeča v lice.

„In zakaj gospod Meden tega sam ne stori?" vprašala je ter povesila oči.

„Ker se mu bolj umestno dozdeva vpeljati to tem potem."

Kratek molk je nastal po teh besedah, in Bolétu ni bilo težko, varovati prejšnjo resnobo.

„Vi ste me osupnili, iznenadili —" deje naposled guvernanta.

Bolè je mignil Medenu, in ta se je počasi vzdignil s svojega stola ter stopil k Elzi.

„Ali niste vedeli tega, da, da, da . . .". Dalje ni mogel, pa prijel je guvernanto za roko.

Digitized by Google

Odtegnila mu je ni, pa obrnila se je k Boletu ter rekla:

„Odloga Vas prosim; prenaglo je prišlo vse to — odloga morda do jutri, pojuteršnjem, samo par dnij“ —

„To se ve da, kolikor želite, le predolzega ne!“ deje Bolè.

„To se ve da!“ pristavi Meden ter vleče svoje rokavice z rok.

Kratek molk je nastal, in v tem je odšla guvernanta. Niti Bolè, niti Meden je ni zadrževal.

„Vesel bodi, bratec,“ klical je prvi, „zdaj si na konji; toda jaz bom najel Hrasta, da te toživa za odškodnino. Guvernanto mi vzameš iz hiše, — kje dobim drugo?“

„Kaj pa, če se drugače premisli?“

„E—e— prijatelj, če se premisli drugače, potem Ti čestitam. sreča Tvoja! Če se pa ne premisli, potem pa imaš, česar si želel. Si li zadovoljen z menoj?“

Meden v istini vender ni bil zadovoljen. Ko je sedel malo pozneje zopet v svojem vozu, dozdevalo se mu je, da ga tešči nekaj tam, kjer je mislil, da mu bije srce, tam med srcem in želodcem, in prav slabe volje je zaklical svojemu hlapcu: „Vozi, vozi in udari to vražjo kobilo!“

Istega popoludne je prišel doktor Hrast na Drenovo, in naključje je hotelo, da sta se bila odpeljala Bolè in soproga njegova v Zalog na pohod; vzela sta tudi starejšo hčerko s seboj in doma je ostala guvernanta in mlajša hči Boletova, katera je pa najrajši igrala se pri deklah na polji poleg grajskega vrta.

Elza je bila ostala na vrtu in tam jo je našel doktor.

(Dalje prihodnjič.)

Digitized by Google

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.*)

(Dalje.)

Bridke skušnje človeka izpremene. Berus ni bil nikoli dosti prijazen, ali brez društva ni mogel prebiti, ker bahač potrebuje ljudij, da ga poslušajo. Zadnja nesreča ga je prestvarila in izmodrila. Primrzil mu se je ves svet. Poslom je zjutraj ukazal, kaj jim je delati, drugih pomenkov ni imel z nikomer. Ženske in zakon mu niso prišle nikoli na misel. Če ni bilo nujnih opravil, zaprl se je v svojo spalnico in šel na posteljo. V nedeljo je ves dan dremal in spal. V domačo cerkev ga več let ni bilo. Na božjo službo je hodil v mesto, o grdem vremenu je ostajal doma. Vaščanje ga kdaj po ves teden niso videli. Od konca ni minil noben dan in skoro nobena ura, da se ne bi bili razgovarjali o Berusovem gabru. Od vednega grohotanja jih je bolel marsikdaj trebuh. Ne jeden se ni oglasil, da bi bil Tončka omiloval. Sčasoma so se ljudje praznih marnjev naveličali in si našli bolj potrebnih in pametnih pogovorov. Tako je preteklo deset let brez imenitnih prigodkov in dejanj, ki bi bila vredna, da se zapišejo. Odločilen preobrat pa naredi v Berusovem življenji praznovanje svetega Feliksa. S tovariši se ga je bil prejšnje čase že večkrat udeležil, ali vselej brez pozornosti in misli in torej tudi brez prida in nasledkov za svojo dušo! V Novo Mesto je šel, kakor je bila zdaj njegova navada, sam. Če je videl kakega znanca, zavil je na stransko stezo in se ga ognil. Na veliki cesti mu to ne bi bilo mogoče, zato se pridruži tujim, belokranjskim in hrvaškim romarjem, ki so prihajali čez Gorjance. Teh ljudij se ni bilo bati, da bi ga pikali; godila mu je tudi njihova zastavnost. Ker mu se je zdel njihov pomenek jako prijeten, spremil jih je celó v krčmo, kamor so šli starejši iskat gorkega kosila. Beseda je tekla

*) V predzadnjem listu so v Trdinovih bajkah na 514. str. v 17. vrsti za „neznanih deželah“ izpuščene besede: „Sveti Feliks mu je prošnjo uslišal in mu govoril o neznanih deželah: o svetih nebesih itd.“

Digitized by Google

večinoma o brezštevilnih čudežih in milostih, s katerim dokazuje sv. Feliks še dan denašnji svojo oblast, mogočnost in dobrotljivost. Vsak romar je povedal kako blagodat, katero je naklonil ta svetnik njegovemu kraju in okraju. Vsa usta so bila polna njegove česti in slave. Soglasno so trdili romarji, da usliši vsakega Hrvata, ki vanj veruje, naj ga prosi, kar koli hoče. Revni Štreklovčan Pavel bi bil svojo hčer rad omožil. Ali kdo jo vzame brez dote! V vas se je priselil bogat Dolenjec, samec, ki ni pogledal nobenega dekleta in tedaj niti Pavlovega. Pavel je romal v Novo Mesto, da počesti sv. Feliksa. O tej priliki ga prosi, da bi obrnil oči in srce vrlega Dolenjca v njegovo hčer.

Prišedši domov ga je našel že v svoji hiši sedečega med hčerjo in materjo in čez tri tedne je bila — poroka! — Črnomaljca je mečkala gospoda, pa je nakanil iskati si boljše sreče v dalnji Ameriki. Priklapal je srečno do morja, dalje ni mogel, ker za prevoz ni bilo denarja. Otožen se je ulegel zvečer na morski breg. Predno je zaspal, priporočil se je sv. Feliksu, svojemu varuhu. Drugo jutro se prebudi — v Ameriki! Ležal je pred hišo našega rojaka, bogatina Lukaniča, ki je stopil k njemu in mu ponudil službo. Tako je dobil precej svoj kruh in vsak dan tri goldinarje plače. — Neka mati je imela s prvim otrokom silne težave. Prva tri leta je bil zmerom bolan. Ko je zopet zanosila, prosila je sv. Feliksa, da bi jej olajšal materinsko brigo. Želja se jej izpolni. Nosila je brez neprilike cela tri leta in rodila krepkega dečka, ki je precej po rojstvu govoril, hodil in jedel vse, kakor odrasli ljudje. Skrbi ni bilo ž njim nobene. — Adlešičanu je umrla žena, zapustivši mu polno hišo majhnih otrok. Mož potoži svojo nadlogo sv. Feliksu in glejte, predno je minilo leto, bili so že vsi otroci tako veliki, da jih je mogel za vsako delo porabiti. — Poljanec je krošnjaril po Kvakarskem. Pravijo, da Kváke našega človeka prekanijo, če le morejo. Kupec bi bil Poljanca kaj rad oskubel, ali mu se ni dal. V svoji jezi mu je slepar naredil, da ga je hodila vsako noč mora tlačit. Naš rojak se spomni sv. Feliksa, in ga prosi, da bi to težavo p r e l o ž i l. In sv. Feliks jo je res preložil. Še tisto noč je začela hoditi mora h kupcu in ga tako daviti, da je tiščal krvave pene. — Sv. Feliks je bil šmiheljsk župljan, zato deli sosebno rad svoje milosti v šmiheljski cerkvi, v kateri je bil krščen. V njej sta se mu priporočila dva Vlaha med povzdigovanjem, da bi dobila kaj dosti v loteriji in v 14 dneh sta zadela

Digitized by Google

terno! — Baron Opaltar je imenoval kmete zaničljivo fižolovce, ker jedo v slast fižol. Peljaje se nekamo v kočiji je zagledal pred sabo na cesti starčka in zavpil: Hoj, fižolar! pojdi s pota, če ne te povozim. Mož vzdihne: „Pač res je, kar veli pregovor: „Vaša gnada — norost priklada. Preljubi sveti Feliks! razsvetli bedaka, da bo spoznal dobroto božjega daru, ki ga tako nesramno prezira.“ Od takrat je smrdela baronu vsaka druga jed, razven — fižola! Mesto kave je zahteval fižol, mesto pečenke fižol, mesto torte fižol. Kadar je kamo šel, napolnil si je vse žepe s fižolom, ker mu je tako dišal, da brez njega ni mogel prebiti ne pol ure. Od tega se ga je prijelo ime baron fižolar, ki mu je do smrti ostalo. Še veliko bolj nego kmetje rogali in smijali so se mu gospoda. Razglasili so ga za najgrjega skopuha, ki se krmi s fižolom zato, ker se mu škoda zdi denarja za boljše jedi. — Tonček vpraša prijaznega Radovičana, ki je sedel zraven njega, kakega daru misli sv. Feliksa on prositi. Odgovori mu: Ne velikega, za to vem, da me bo rad uslišal. Jednega junca že imam, pa bi mu dobil rad par. Sivka mi je zdaj v drugič breja, pa se bom priporočil našemu svetniku, da bi mu dala zopet junca. Če on hoče, da mi lahko štiri, ali toliko jih ne potrebujem.

Pazljivo je poslušal Berus te in še mnoge druge take pripovedke svojih tovarišev. Njihovo goreče oduševljenje za svetega Feliksa in neskončno zaupanje v njegovo moč ga je neizmerno ganilo in unelo. Od notranje zadovoljnosti in radosti so se mu kar oči bliskale. V život in duh mu je šinilo novo, sveže življenje. Kdor ga je videl še pred dvema urama vsega zaspanega, čmernega in poklapljenega, ne bi ga bil mogel zdaj skoro nič več poznati. Svojih hrvaških znancev se je držal kakor klošč. Ž njimi je šel v Novo Mesto, hodil po ulicah in prodajalnicah, poslušal mašo in pridigo, klečal pred altarjem, v katerem so se hranile svetinje sv. Feliksa. Videl je silni razloček med njihovo in kranjsko pobožnostjo; kadar je izustil pridigar Feliksovo ime, priklonili so se bolj nizko nego Dolenjci o presvetem imenu Jezusovem in ob jednem trkali so se na prsi in vzdihovali: Bodi nam milostiv! bodi nam milostiv! Niso se zadovoljili kakor Kranjci z očitno božjo službo; dolgo, dolgo so molili prej in pozneje sami za se pred truplom sv. Feliksa. Na altar so mu pokladali svoje darove, večinoma težke in drage sveče, kupljene za denar, ki so si ga morali prislužiti s curki vročega pota in s krvavimi žulji. Okoli altarja so se plazili po kolenih trkaje se na prsi,

Digitized by Google

brez razlike možje in žene, nežna deca in sivi starčki. Tamo so tožili svetniku svoje gorje, naznanjali mu svoje prošnje, žebrali njemu na čast svoje goreče molitve. Vsaka črta njih obraza, vsak pogled njih očij sta spričevala, da to, kar mrmrá jezik, čuti tudi skrušena duša in koperneče srce. Toliki popožnosti se Berus ni mogel načuditi, od samega strmenja se je neprenehoma ihtil in stresal z glavo in ramama. Ne more se baš trditi, da bi se bil navzel tudi on žive vere belokranjskih in hrvaških romarjev. Molil morebiti ni mnogo ali pa tudi nič. Gotovo je, da je bila med vsemi svečami, ki so se na altar položile, njegova najmanjša in najtanjša. V Tončkovi glavi se je vršila neka druga imenitna reč. Kar je osnoval že na potu in v krčmi, dokončal je v cerkvi. Za trdno je namenil in se zaklel, da bo posnemal odslej svetega Feliksa, in da se mora ravno tako posvetiti, kakor se je on posvetil. Kar srce mu je trepetalo, ko je pomislil nepopisno srečo, ki ga bo čakala. Po smrti bo prišel z dušo v kraj večne radosti, s svojim truplom pa v altar, pred katerim bodo pobožni kristjani klečali in mu se priporočali in poklanjali! Gizdavega Berusa pa je mikalo še veliko bolj, da ga bodo hvalili in slavili že na tem svetu. Vsi se ve da ne: posvetnjaki, zlasti vrstniki mu se bodo posmehovali, ali tem bolj ga bodo poveličevali in blagrovali vsi bogoslužni in resni ljudje. Na svojem novem potu ne bo imel nobenega tekmeca, ki bi mu kratil čast in ga utegnil celo prekositi. Ime mu bo zaslovelo daleč čez meje rojstvenega Podgorja, izgovarjalo se bo spoštljivo v bornih kočah in sijajnih gradovih. Bil je po polnem preverjen, da mu se bo pekoče hrepenenje po slavi in prvaštvu, katero je moral toliko let skrivati, zdaj z vrhano mero izpolnilo.

Vesel in prerojen je prišel o mraku na svoj dom nazaj. Precej drugi dan je preinačil svoje življenje prav do korena. V njegovi hiši so zavladale šege najostrejše bogoslužnosti. Pred jedjo in po jedi je molil po tri očenaše, vsak večer rožni venec, ob nedeljah in praznikih vse tri dele. Vsak dan je bil pri obeh svetih mašah, v nedeljo pa pri vsej božji službi, dopoldanji in popoldanji. Vselej je prišel najprvi v cerkev in najzadnji jo je zapustil. Po gostem je molil križev pot in se zapisal v mnoge pobožne bratovščine. Na izpoved je hodil tako marljivo, da je bil izpovednik dostikrat nanj že nejevoljen. Ljudij se zdaj ni več bal, govoril je rad z vsakim človekom ali navadno, le kaj svetega. Svoji družini je ves večer

Digitized by Google

pridigal in jo s tem tako razdražil, da mu je pobegnil jeden posel za drugim in si je moral pomagati z najemniki. Še bolj so se čudili ljudje hudemu postu, ki si ga je naložil. Meso se ni smelo zanj nič več kuhati, opustil je tudi druge dobre jedi. Ker je trdo delal, potreboval je tečne hrane. Da bi ostal krepak, ob jednem pa se vender postil, začel je uživati sam bob in fižol, zabeljen z oljem ali maslom. Župljani so to kmalu zvedeli in pri maši ni hotel biti nihče več blizu njega. Okoli Tončka je ostal velik, prazen prostor, če je bila tudi vsa cerkev natlačena. Sredi tega kroga je on ves čas klečal in molil ali prav za prav z usti migal, kajti kakor toliko drugih rojakov ni poznal niti on iz srca izvirajoče in v Boga zamaknene, prave molitve. Njemu je bilo prav po všeči, da ni bil v gneči, ker so ljudje lahko od vseh stranij njegov krasni vzgled opazovali in drugim o njem pripovedovali. Kupilno, sukneno obleko je Berus precej po spreobrnenji prodal in nosil potem najprostejše podgorske cape. Če je deževalo, vrgel je náse tudi v nedeljo plašč iz bička, katerega si je sam naredil ali pa se zavil v debelo, konopljeno rjuho. Brez priče ni dal rad od sebe krajcarja, tem bolj darežljiv pa je bil na cerkvenem shodu ali o velikih praznikih, ko so bile vse ceste polne ljudstva. O takih prilikah je metal beračem kar šestice in oni so raznesli njegovo hvalo po vseh bližnjih in dalnjih vaseh in župah in sčasoma po vsej deželi. Vrstniki so bahatega in marsikdaj prav bedastega Tončka že od nekdaj radi obirali, zdaj, ko se je jel svetničiti, pa so brizgali vanj kar curkoma svoje slane in neslane šale in zabavljice.

Zložili so o njem več pesnij, katere so mu hodili v sobotne večere pod okno pet. Skrivaj se je nanje brez dvojbe togotil, ali se je premagal in molčal, da bi videli sosedje njegovo krščansko potrpežljivost. Doživel je takrat to le sladko zadovoljščino. Jedna tistih, ki so ga pri gabru teple, rekla je v cerkvi tako glasno, da jo je čul, svojim otrokom (bila je že dolgo omožena): Če hočete, da vas bo Bogek rad imel, morate tako lepo moliti, kakor óni le mož tamo, Berusov strijček. Veliko huje nego stari znanci nadlegovala in motila so Tončka zopet — dekleta! Kjerkoli so ga videla in srečala, jela so mu namigovati in ga popraševati: Srček! ali nisi nič moj? Ne bodi tako trd in čuden, pridi no simo, da se kaj pomeniva i. t. d. Morda so mu hotela samo nagajati, morda pa tudi ne. Bil je še v najboljših letih, posivel mu še ni noben las na glavi in kme-

Digitized by Google

tija mu je bila cela in nezadolžena kakor prej. Jako verjetno mu se je dozdevalo, da ga hočejo res ujeti in za nekatere je to gotovo pogodil. Srce mu se je dostikrat prav nevarno omečilo, s skušnjavami se je bojeval če dalje teže. Po dolgem premišljevanji je izumil zdravilo, ki mu je nemirno kri potolažilo in ukrotilo. Na njivo, ležečo ob cesti, posejal je kopriv, ki so hitro vzrasle in se razrasle. Kadar so ga dekleta zapeljivo vabila in je začel omagovati, slekel se je toliko, da ni bilo pohujšanja, pa je skočil v koprive in se valjal po njih sem ter tja, dokler so prešle skušnjave. Bil je kdaj ves opečen in poln mehurjev, ali je trpel z voljo in junaško te bolečine. Po zimi, ko ni bilo kopriv, premetaval se je po snegu ali pa se sezul, zavihal si hlače in šel v mrzlo vodo. Tamo je stal, dokler se ni preveril, da je gorka peč več vredna, nego vse krasotice stopiške duhovnije. Domačinom so se zdele te reči strašno brezumne, zmatrali so jih za trden dokaz, da je Tonćek popolnem pobudalil. V dalnjih krajih pa so ljudje drugače sodili. Vse, kar so pravili o njem berači, tercijalke in romarji, vzbudilo in učvrstilo je vero, da se je prikazal v Podgorji nov svetnik, ki dela neznansko pokoro, dasiravno je on najmenj potrebuje, ker živi brez greha. Razširila se je celo govorica, da je storil že veliko čudežev. Iz mesta in z dežele so jele pobožne duše popotovati k njemu, da vidijo njegovo svetost, da mu se priporoče in ga prosijo pouka v raznih verskih dvojbah in skrivnostih. Z večine so šli od njega jako zadovoljni, kajti je bil Berus nespameten samo takrat, kadar se je dal voditi svojemu napuhu, drugače pa precej razumen in celó prekanen. Dolenjske tercijalke pa so se hotele ž njim ne le površno seznaniti, ampak tudi sprijazniti. Povabile so ga k sebi na dobro južino. Stanovale so skoraj vse v Novem Mestu in se delile na dva tabora, ki sta se večkrat jeden z drugim srdito vojskovala. Starejši tabor bil je „na Bregu“, ali kakor se imenuje ta kraj v novejši čas „na železnici“, mlajši pa je stal za samostanom. Povabilo je prišlo Tončku samo od breškega. On svojim čestilkam ni mogel odreči. Pripravile so mu res izvrstno južino. Stroški jih niso dosti boleli, ker so vzele po svoji večni navadi razven vode vse na upanje. Od konca je bila Berusu njihova neskončna hvala in postrežljivost jako po godu. Sčasoma pa mu se je začel obraz mračiti, ko mu se je ponudila jedna za hišino, druga za deklo, tretja ga prosila na posodo in so ga na zadnje vse skupaj pritiskale, da bi podelil kak lep darek za

Digitized by Google

novo cerkev, ki se zida v Jeruzalemu, za katoliško misijo v Ameriki, za uboge kristjane na Turškem in za razne blagodatne zavode, družbe in bratovščine. Tonček je nekaj dal, ali ne toliko, kolikor so tercijalke želele; posoditi pa ni hotel nič in nobene vzeti ne za hišino, ne za deklo. Prijateljstvo se je zdaj še hitreje razdrlo nego se je sklenilo. Tercijalke so razglasile Berusa za hinavca in bedaka. On pa je izgubil tudi vso vero v njihovo bogoslužnost, sosebno, ko je preračunil, kako drago je plačal novomeško gostoljubje. Za povračilo mu je prinesla ta neprijetna skušnja ponosno spoznanje, da je on že zdaj najsvetejši človek na Dolenjskem, kajti (tako je sodil), ako se ne morejo primerjati k njemu niti tercijalke, kdo sme še dvojiti, da stoji na prvem mestu on. Ali dokler smo na svetu, moramo napredovati. Pregovor pravi: kdor ne gre naprej, gre nazaj. Stoječa voda se brzo usmradi. Tonček je uvidel to resnico in začel ugibati, kako bi se popél na višjo stopinjo svetniške modrosti. Kdor išče, najde: on se domisli. Prodavši ves svoj imetek razdelil je tisoč goldinarjev v nedeljo po božji službi med uboge kmete in berače, drugih tisoč je podaril za cerkvene potrebe. Ljudje so pravili, da je razdal vse svoje premoženje. To je trdil tudi Berus sam, ali se je lagal. Cel tisočak je ohranil za se in ga zašil za rob svojih jedinih hlač, katerih ni dejal s sebe niti po noči. Šel je služit k novemu župniku. Plače ni zahteval nič. Razven vsakdanjega fižola ali boba izgovoril si je nekaj malega proste obleke in pa to, da bo smel v cerkev hoditi, kolikor bo hotel in sploh, da ga ne bo motil nihče v pobožnosti, kar mu je gospod rad dovolil. Prosil je tudi svojega gospodarja, da bi ga ozmerjal po gostem vpričo ljudij in mu dal slobodno večkrat kako brco ali kak sunec v rebra, da bi se vadil v potrpežljivosti. Župnik se je smijal čudaku, katerega do zdaj ni poznal in mu obljubil, da mu se bo prošnja po mogočnosti izpolnila. Po svoji volji bi smel rabiti tudi gosto grmovje kopriv za pokopališčem. Tonček se je kmalu prevéril, da je bil ta pogoj nepotreben. Služabniku svojega župnika se dekleta niso drznila nagajati. Od kar je bil brez kmetije in po njih mnenji berač, pa jih je tudi nehal zanimati in mikati.

(Dalje prih.)

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VII. Tulča.

Tulča, neznatno turško mestece ob Dunavu, v sredi med Galcem in Črnim Morjem, priljubilo se nam je tako, da nam ostaneta vedno v prijaznem spominu dve srečni zimi, koji smo prebili v sredini izvrstnih in nenavadno gostoljubnih Tulčanov. Živeli smo, kakor na suhem; kajti kmalu po našem dohodu tu sem zamrzne nam ladja v mirnem zatišji prav na bregu Dunava, da smo hodili po suhem iz broda in na brod, kakor mirni meščanje iz svojega pohištva na ulico in nazaj domov. Mesto nas tedaj vzprejme za dve zimi med svoje čestite goste in v kratkem času se seznanimo z vso inteligencijo tulčansko, vrata vseh odličnejših družin so nam bila odprta vedno v slobodni pohod. Ni tedaj čudo, da smo porabili v obilni meri dano nam prijazno dovoljenje in več lepih večerov prebili v sredini priljudnih družin, kakor na ladji. Zimski in predpustni čas je ugoden mladim in veselim ljudem; vrstile so so tedaj mirne domače veselice jedna za drugo: danes pri avstro-ogerskem, jutri pri francoskem konzulu; danes pri turškem paši, jutri pri odličnem trgovci: „danes tukaj, jutri tam“, kakor veleva slovenska pesen. In krasni plesi, prirejeni zdaj od naše strani, zdaj po prijaznih naših znancih, — tudi ti plesi ostanejo nam v vednem spominu; a še presrčneje, nego veselih plesov, spominjamo se divnih tulčanskih gospodičen in gospâ, koje so umele tako krasno dičiti take veselice.

Med drugimi prijaznimi povabili nas iznenadi jedenkrat tudi ondotni paša z uljudnim naznanilom, da napravi našemu štabu pojedino. Nekoliko radovedni tedaj gremo v konak, risáje si v duhu pojedino prav v turškem zmislu. A zmotili smo se bili: paša Fahri bej je bil odgojen v Parizu in oblizala ga je popolnem zapadna omika; ni nam tedaj bilo treba med obedom ležati na mehkih šarenicah in mašiti jedil v usta s prsti, kakor veleva právi turški običaj,

Digitized by Google

da, še celo iskrega vina nam prinesó črni strežaji na mizo, kojega je tudi sam gospodar dokaj pridno srkal, ne meneč se za koran, koji mu prepoveduje take slasti. A priznavati moram, da povabljeni častniki turške podunavske flotile niso posnemali slabega vzgleda svojega nevernega paše. Po obedu, — imeli smo pilaf in mnogovrstne, sladke in lepodišeče močnate jedi, — ponudi se izvrstna turška kava in vonjavi kavalski tabak; strežaji nam vlivajo močne kave iz Moke jedno čašo za drugo, kajti v takem slučaji, kakor tudi pri navadnih pohodih, posrkati mora človek časih do deset čašic take črne tekočine. Tedaj se nam razgreje polagoma kri in pogovor postane živahen. Naivnega odgovora, kojega je dal turšk praporščák našemu poveljniku, nikdar ne pozabim. Poslednji, hoteč spraviti Turka v zadrego, povpraša ga, kaj bi storil, ako bi mu prišlo povelje odpeljati se z ladjo, recimo, v Avstralijo. Revež, koji ni še menda videl nikdar v svojem življenji večje vode nego Črno Morje, pomišlja si nekoliko in odgovori naposled z najmirnejšo vestjo: „No, vozil bi preko brega, dokler bi bilo mogoče; potem bi si pa vzel pilota“.

Ni čuden ta odgovor iz ust turškega praporščaka, ako se pomisli, da splošna omika pri teh ljudeh je silno plitva, kajti koran prepoveduje svojim vernim pečati se z vedami in učenjaki ter sploh veljavni možjé na Turškem, akopram nosijo turško-doneča imena, so največ inostranci iz zapadnih dežel. Fahri-bej sam nam je pravil, da na kliniki v Carigradu mladi zdravniki delajo svoje anatomične študije s pripomočjo priprostih slik; kajti koran ostro prepoveduje dotikati se z nožem mrtvega človeškega telesa. Čudno je to! Za krute vojne se vender nič ne briga moslim za to prerokovo zapoved, kadar padlim sovražnikom barbarsko reže glave in jih natika na visoke drogove.

A ne samo mesto in njegovi prijazni stanovniki, tudi priprosta priroda nam je skrbela za vsakovrstne zabave. Dobre pol ure zunaj mesta se razprostira med visokim trstjem veliko jezero, katero zamrzne vsako zimo gladko, kakor zrcalo. Tu sem preložimo za nekoliko časa naše zabave, ne meneč se za ostro zimo, koja je časih tako rezala, da so nam kar ledene sveče visele od brk in brade. Elegantna jeklena drsala, koja smo prinesli s sabo iz Galca, napravila so nam marsikatero veselo uro, — pa tudi marsikatero jako trdo; kajti ne bi hotel praviti, kolikokrat sem poljubil s prva gladko ledeno planjavo, kakor bi hotel meriti njeno širokost z mojo

Digitized by Google

dolgostjo; pa vsaj tudi našim znankam, gospem in gospicam, ni šlo bolje, in vender se jim je kmalu tako priljubil ta prijetni in zdravi sport, da smo se mogli prav izborno zabavati v prijetni njihovi družbi. Pozneje si napravimo doma preko ladje na zamrzlem Dunavu prostorno drsališče in priredimo neki večer „maškerado na ledu", veselico s plesom, koja je radi svoje originalnosti naše prijazne goste kar osupnila. Plesalo in rajalo se je, — se ve da, na jeklenih drsalih, — do pozne popolunoči in Tulčanje, kojih je mrgolelo vse črno ob bregovih in po ledu, občudovaje bengalične ognje, trdili so, da niso videli še nikdar kaj tako čarobno-krasnega.

Kakor štab, tako se je zabavalo tudi moštvo v prostih urah na raznovrstne načine. Široka reka Dunav, kojo zakriva do blizu meter debel led, ima dovelj prostora, da se udeležujejo drsanja tudi pomorščaki; sem ter tja se je vrinil v njihovo družbo tudi drzen lipovansk mladič, radovedno opazujé njemu neznana, čudna železa; radi so jih vzprejemali v svojo sredino in malo tednov pozneje smo videli take priproste ruske dečke kakor blisk drčati po gladki planjavi. Neka smešna epizoda mi prihaja tukaj na um, katere nikdar več ne pozabim. Naši pomorščaki imajo staro navado, da na večer pred pepelnično sredo obesijo norca pusta. V to svrho natlačijo staro obleko — hlače in suknjo — s cunjami, postavijo temu velikokrat prav originalnemu možicu še rogove in klobuk na glavo, in ga potem v solnčnem zahodu potegnejo po vrvi na najvišji jadernik, kjer ga pusté celo noč viseti.

Opaziti moram tukaj, da je pri nekaterih namorstvih še dan danes v navadi, da obešajo k smrti obsojene zločine kar na brodu. Ni se tedaj čuditi, da so bili v jutro na pepelnično sredo naši ljubeznivi Tulčanje, koji niso poznali naših pomorščakov nedolžnega običaja, vsi razburjeni in razkačeni, videč viseti na visokem jaderniku obsojenega zločinca. Na vse zgodaj prisopiha naš konzul na brod in ves osupel pripoveduje, kako menda med ljudstvom na suhem vse vrè, da ne obznanimo očitno vsaj par dnij prej, ako mislimo vršiti tako neljubo eksekucijo. — Pomota je bila kmalu rešena in smijali smo se mi, smijal se je konzul in smijali so se menda tudi naši prijatelji na suhem.

Vedno v veseli družbi in pod vodstvom naših zvedenih znancev smo napravljali različne izlete v notranjo Dobručo. Zdaj smo obiskali Babadag, zdaj nemško naselbino Jenikjoj, zdaj zopet krasno ležeči

Digitized by Google

ruski samostan Kokoš, kjer nas gostoljubno vzprejmó pobožni starci v raševih haljah. Pokrajine okoli tega samostana so podobne najčarobnejšim logom naše ljube domovine; starodavni, senčnati gozdovi obdajejo poslopja od vseh stranij in hladni vrelci vršé navzdol po zelenih dobravah. Prepričati sem se mogel pri tacih izletih, da ni vse resnica, kar pišejo inostranci, — posebno Nemci, — o tej črnomorski pokrajini, trdéči, da prostor med Dunavom, Trajanovim nasipom in Črnim Morjem ni druzega, nego nerodovita, peščena goljava; drugače bi se tudi ne moglo umeti, kje neštevilne čede, koje priganjajo po leti pastirji iz vse Rumunije, da, celo z Erdeljskega, sem v te kraje, dobivajo dovelj piče vse poletje do pozne jeseni.

Počenši od Balkana gori proti severju se nahaja — z izjemo večjih mest, — samo še po Dobruči raztrošenih precej veliko Turkov; tudi Tartarov, koji so menda iz Krimskega poluotoka tu sem prihruli in še do danes ohranili svojo prvotno divjost, naseljenih je po teh krajih mnogo, akopram se mora smatrati kot poglaviten živelj v Dobruči vender le Slovan, bodi si Bolgar ali Rus; posebno poslednjih je naseljenih po teh pokrajinah silno veliko in skoraj v vsaki vasici imajo Lipovanci po dve in po več čednih, belih cerkvá. Nemške naselbine po Dobruči so me osupnile. V Jenikjoji pobaram starega moža, kdaj in od kod so prišli Nemci v te pokrajine; starec mi odgovori, da tukajšnji Nemci so potomci Alzacijancev, koji so spremljali veliko armado Napoleonovo proti Moskvi in da so ostale po znamenitem prehodu čez Berezino posamezne rodbine po Besarabiji in Dobruči (menda kakor vskoki), kjer jim je tako dopadlo, da so se stalno naselile po teh rodovitih pokrajinah. Da more vender človek s tako mirno vestjo ostaviti svojo prvotno domačijo!

Komaj konec marcija se začne pomikati silno ledovje navzdol po mogočni reki, — veličasten prizor, kako se kopiči ploša na plošo, ter lomasti, poka in škriplje celo ledeno gorovje doli po beli strugi. Toda reka se v malo dneh učisti popolnem in zdaj se jame gibati tudi naša ladja po svojem naravnem elementu. Poslovimo se tedaj od svojih drazih prijateljev — o, marsikatera gorka kapljica utrnila se nam je v očeh in pala tu in tam tudi na nežno ročico, — in brezobzirna reka nas odnese po najjužnejši strugi doli v Kedril, na obalo Črnega Morja, kjer se pomudimo nekoliko dnij radi streljanja v tarčo. Izhod v Črno Morje za večje ladje je tukaj nemogoč; treba je tedaj ploviti nazaj do srednje struge in od tu doli v turško me-

Digitized by Google

stece Sulina, umetno izkopani izhod in vhod v Dunav za vse večje ladje. Turki imajo tukaj majhno posadko, in ker zahtevajo vojaški običaji, da mi pozdravimo one in oni nas, privesla na brod turški častnik s priporočilom poveljnikovim; a reva ne more se sporazumeti z našimi, kajti govoriti ne zna niti nemški, niti italijanski, niti angleški, niti francoski; mož opravi tedaj svojo nalogo v turškem jeziku, — a tega pa mi ne umemo. Kaj je tedaj storiti? Kar mu pride na um, da bi utegnil morebiti kdo izmed nas umeti slovanski in mož začne kramljati v najlepši srbščini. Razumem ga izmed vseh nas samo jaz in kmalu sva bila v najživahnejšem pogovoru. Pravil mi je reva, da je rodom Bošnjak in da so ga otroka Turki ugrabili in odvedli v Carigrad, kjer so ga vteknili v vojaško suknjo. „A v srci ostal sem še zmerom Slovan in ne morete mi verjeti, dragi gospod, kako neizrekljivo me veseli, da sem našel tukaj človeka, koji govori moj jezik in kateri mi je v sorodu po duhu.“

Prihodnje dni si ogledamo velikanske nasipe, moleče na obeh straneh Dunava daleč ven v Črno Morje, kateri tako zajezujejo mogočno reko, da je prisiljena sama kopati si globoko in za težke ladje sposobno strugo. Okolica sulinska, neizmerna, z visokim trstjem obrastena planjava, nima druzega zanimivega, kakor morebiti neštevilno množico povodnih ptičev in mogočne čede divjih, črnih bivolov, koji se klatijo brez vsacega varstva po obeh otocih, od kilijske doli do kedrilske struge. Pomudimo se tedaj komaj dober teden v tej dolgočasni postaji ter odplavimo ven na znamenito, nevarno Črno Morje. —

Kraške jame.

Spisal Evgen Lah.

(Konec.)

Od vseh imenovanih jam najvažnejša, najlepša in najbogatejša je Postojinska jama. Deli se v veliko cerkev, staro in novo jamo. Velika cerkev se razprostira takoj v začetku v dolgosti nad 100^{m}, v širokosti 45^{m} in v največji visokosti dobrih 30^{m}. Velika cerkev

Digitized by Google

obstoji iz samega apnenika in je skoro brez kapnikov, bodi si stalagmitov, ali stalaktitov.

Iz velike cerkve proti levi se pride čez kakih 15^{m} dolgo in 4^{dm} široko naravno brv v takozvano staro, zdaj zapuščeno, nekdaj pa jedino znano jamo. Stara jama znaša v dolgosti blizu 200^{m} in ima primerno več in mnogovrstnejših kapnikov, kot nova, večinoma stalaktitov.

Na desno drži iz velike cerkve pot v novo jamo, največji in najlepši del Postojinske jame. Nova jama ima mimo glavnega hoda tudi več stranskih. Glavni, dobre pol ure dolgi del se deli v dve precej jednako veliki polovici, od katerih ima prva jeden sam, druga pa dva hoda, katera se v konci jame pred Kalvarijo zopet zjedinita. Največji del glavnega hoda je svetovno znana Kalvarija, prosto se dvigajoč, blizu 60^{m} visok, s kapniki preobložen grič, na čegar vrh drži nad 200^{m} dolga pot. Visočina od podnožja Kalvarije do stropa znaša skoro 80^{m}, od vrha Kalvarije do stropa pa še zmerom skoro 25^{m}. Vsa votlina skup meri od podnožja do zadnje stene za vrhom v dolgosti nad 200^{m}, Kalvarija je tedaj največja podzemeljska votlina na svetu.

Od glavnega hoda nove jame se odcepi več stranskih hodov, med njimi najvažnejša pol kilometra dolga „Jama nadvojvode Ivana“. Od glavnega hoda se odloči precej na sredi, namreč pri pregrinjalu. Druga stranska jama, precej v konci glavnega hoda, veže vrata Kalvarije s Tartarom, to je s 96^{m} dolgim 48^{m} širokim brezdnom; v dolgosti znaša pa še le nekoliko več, kot prejšnja. Takoj v začetku nove jame drži proti desni v stran nad 100^{m} dolga, na kapnikih bogata jama, skoro vštric z veliko cerkvijo. Od velikega „plesišča“, to je od 50^{m} dolzega, 30^{m} širokega in nad 120^{m} visokega prostora v prvi polovici glavnega hoda, drži pot po zelo ozkem in tudi le 3^{m} dolgem stranskem hodu na malo, 5^{m} visoko in 8^{m} široko, z velikim plesiščem vštrično plesišče; omenjena stranska jama znaša v dolgosti 40^{m}. Razven teh je še več druzih stranskih jam, ki so deloma daljše, kot dozdaj popisane, ki so pa sicer celó nepomenljive. Največ se jih odloči od Kalvarije. —

Kapniki, večinoma stalagmiti, nahajajo se v Postojinski jami v veliki množici in v mnogovrstnih oblikah. Vsled tega jim je pridala domišljija imena osob ali stvarij, na katere morebiti spominjajo. Da se je dostikrat risalo preživo, to je lahko razvidno, če pomislimo,

Digitized by Google

da je v Postojinski jami mišljeno za vse. Pobožni ima takoj priliko opraviti svojo pobožnost. Postonjska jama ima namreč razven velike cerkve sploh tudi še Milansko stolno cerkev, potem ponižno vaško cerkvico. Jama ima popolno cerkveno opravo: malo in veliko leco, mali in veliki altar, mali in veliki zvon, krstni kamen, spovednico tabernakelj, orglje, luster in bandera. Tudi za svetnike in svetnice v oltarjih je že skrbljeno: jama ima dve podobi Marijini, podobe sv. Antona Padovanskega, sv. Petra, sv. Nikolaja in sv. Štefana. Da tudi ne smemo pogrešati za vsako cerkev važnega vhoda, to je samo ob sebi razumljivo. V Postojinski jami se kaže priroda s svojimi posebnimi prikaznimi: jama ima veliki in mali, pa tudi celo rudeči slap, vodomet, borjavo; v jami sveti luna in gre dež; jama ima velik ribnjak, tudi biserov ne pogreša. V jami se dobi več vrst dreves, cel vrt in zraven tudi še šopek cvetic. Jama ima cel zverinjak: navadnega in morskega leva, delfina, želvo, sovo in lisico; tudi senice se lové v njej. V jami se do dobrega okrepčaš, tu dobiš namreč gostilno, dve kuhinji, mesnico z debelimi kosi mesa; za prikuho si vzameš lahko gob ali karfijola; če bi ti ne bila po godu govedina, vzameš si lahko salam; če se rad posladkaš, dobiš lahko sladoleda na nalašč za to pripravljenem malem krožniku. Umrjoča stvar si in jama te tega spominja, da boš moral umreti; kaže ti grob, mrtvaško glavo in Tartar. V jami ožive biblični časi; tu nahajaš Rudeče Morje, Kalvarijo (ne daleč proč v Planinski jami tudi Golgato), Noetovo barko, in Lotovo v sol izpremenjeno ženo. V jami so morali stanovati nekdaj Egipčani, tu je namreč več hieroglifičnih napisov, mumij, obeliskov itd. Prebivalci jame so se morali pečati marljivo s skulpturo; na razpolaganje stoje vsakovrstni stebri; jamo krasijo bogati črni, rudeči, drapirani dvori, vse gotovo iz grških in rimskih časov. Tudi industrija in obrtnija sta morali tu nekdaj cvesti: tu dobiš namreč rokavice, rjuhe, perilo, pregrinjala, palice in turško sabljo. Prebivalci jame so se radi razveseljevali, ker so imeli dve plesišči in jahalnico; kaznovali so zločince in jih zapirali, v dokaz ječa; žgali so oglje, v dokaz še cela kopa; pripravljali so vosek in se ga je ohranila še cela shramba; pridelovali so seno, ostal je še skedenj za seno. Bili so tudi zelo uljudni: na Kalvariji vidimo moža, ki nese svojo utrujeno ženo na vrh. Kar je bilo pa še najpametneje: nastavili so si paznika, da čuva nad bogastvom njihove jame. Kako pametna je bila ta njihova misel, vidimo lahko iz tega, da so

Digitized by Google

v denašnjem stoletji, odkar je bila jama znana in vsakemu vstop prost, jamo tujci, posebno neavstrijski, močno oplenili, dokler se ni to preprečilo z zaprtjem jame.

Planinska jama, druga po velikosti, zasluži prav za prav ime globine, ker izpolni večino njenih prostorov struga reke. Od začetka ima slabega pol kilometra dolg jedin hod; od tod se pa odločita dva hoda, jeden, skoro 3 kilometre dolg, na jug proti Postojini; drugi, slaba dva in pol kilometra dolg, na zahod proti Studenemu. Voda je ves čas precej globoka in časih tako široka, da nareja cela jezera. Stalagmitov nima jama, stalaktitov pa več in sem ter tja večjih kot Postojinska.

Divje skaline gradú Predjamskega so polne podzemeljskih jam. Jame same na sebi niso bogate; zanimive pa zarad tega, da se jih nahaja na malem prostoru pet skupaj, in sicer po več v terasah, jedna nad drugo. Vse skupaj imajo dolgost dobrega kilometra, največja izmed njih sama 800^{m}.

Dobro uro od Postojinske jame oddaljena nahaja se v obče ne posebno važna Pivška jama, zanimiva le v tem oziru, ker je dokazano, da teče skoz njo jeden del Pivke. To je tem zanimiveje, ker se do zdaj še ni dalo dokazati, da bi bila voda Črne jame, ki leži med Postojinsko in Pivško, tedaj bliže Postojinski, v kaki dotiki s Pivko, in sicer zaradi tega ne, ker je stoječa.

V severni Planiski okolici, kakor tudi v Cirkniški je dosti manjših jam, ki niso nič druzega, kot veliki požiralniki, v katerih se izgubljavajo Unščica in druge sosedne vode. Do zdaj še ne dokazana, vender že po Gruberji izprožena je misel, da so vsi ti požiralniki po podzemeljskih jamah v dotiki z onimi luknjami, iz katerih prišume: Ljubija pri Vrdu poleg Vrhnike, Bistra poleg Borovnice in Ljubljanica pri Močilniku poleg Vrhnike. Vse te jame so bile pa do zdaj še premalo preiskane, da bi se moglo o njih kaj natančnejšega izreči v geologičnem in prirodoslovskem oziru.

Omenjati je slednjič še Kriške jame, dobre pol ure v severu od Loža. Jama sama na sebi ni pomenljiva glede kapnikov, večinoma stalaktitov, kateri so sicer precej veliki, ki se pa ne nahajajo v tolikem številu. Pač se pa dobivajo v njej bogato nakopičeni fosilni ostanki prazgodovinskih dob; zadnja leta se jih je veliko izkopalo in pridobilo za Dunajske muzeje. Zarad posebno mnogobrojnih kostij se imenuje kakih 200^{m} dolg oddelek te jame „koščena votlina“.

Digitized by Google

Preiskavanje podzemeljskih jam je jako trudapolno in drago podjetje; želeti bi bilo le, da bi se našlo kaj mož, ki bi stvar ali s svojem preiskavanjem ali pa z denarjem pospeševali, vedi sploh v obogatenje, domovini pa v slavo in poleg tega tudi v gmotno korist.

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)*)

Pri mnogih slovanskih, osobito južnih plemenih se je volkodlaštvo z vampirstvom spojilo. Tudi Srbe n. pr. plaši „vukodlak“ in boje se ga zlasti o božiči. A s to besedo ne zaznamenujejo samo človeka v volka izmenjenega, ampak še dokaj hujšo pošast, vampirja, t. j. mrtveca, ki v grobu ne strohni in ne najde pokoja, marveč ondu dalje živi ob svojih sorodnikov in znancev krvi, katero jim hodi po noči izsesavat*). Ime „vukodlak“ služi jim tedaj v prenesenem pomenu besede za „vampirja“. Obema skupna lastnost je namreč nenasitljiva požrešnost in kriviželjnost, oba sta čarovni, zlobni pošasti, nekako prekolneni bitji, kojima je od višjih močij, večjidel od zlih duhov usojeno, biti sebi in drugim v nadlego. Nekateri slovanski (zlasti ruski) rodovi pojasnujejo si imensko jednakost in dejansko sorodnost teh dveh bitij s posredujočo bajo, da se povampiri tisti, ki je bil v življenji čarovnik ali pa volkodlak.

O vampirjih se govori sicer v narodih, nastanjenih po večjem delu Evrope, od vzhodnih njenih končin do atlantskaga morja, a

*) V zadnjem zvezku je ostalo na str. 567. te razprave nekaj tiskarskih pogreškov, katere je popraviti tako:

V vrsti 12. od zgoraj čitaj: — volčje zobé — namesto: zobjé;
„ 21. „ „ „ — pomerjó — „ pomrjó;
„ 2. „ spodaj „ — dono — „ dono.

*) Prim. Lindejev citat iz neke cerkveno-slovenske knjige: „vyrkylaki, mertvecy iz grobov vstavšie“ (Linde, Slown. jez. polsk. sub voce: upiór).

Digitized by Google

najbolj po slovanskem (vzhodnem) svetu in v krajih, kjer so nekdaj Slovani gospodovali. Samo ob sebi je umevno, da se je mogla ta vraža poroditi le pri takih rodovih, ki so svoje mrtve pokopavali, ne pri onih, ki so jih sežigali. Bolj gnjusnega, bolj groznega nestvora si človek skoro ne more misliti, nego je ta izrodek slovanske domišljije. Da je vampirstvo na slovanskih tleh vzrastlo, sklepati se da iz raznih pomenljivih okolnostij.

Prvič so Slovani jedini narod, o katerem nam stari zgodovinski viri poročajo, da je vampirjem božjo čast izkazoval. V nekem ruskem kodeksu beremo namreč ta stavek: „sloveni klali trěbu upirjem*)“ = Sloveni so pokladali žrtve vampirjem. Znano je, da so skušali starodavni narodi kvarna domača bitja, kojih so se bali, s tem utolažiti in s človeštvom sprijateljiti, da so jih obožev ali. Ker so pa Slovani jedini vampirje po božje častili, je resnici zelo podobno, da se je pri njih rodil, da jih je prve in dolgo časa jedine strašil, da so tedaj tudi prvi in jedini z božjim češčenjem odvračevali pogibelno moč njegovo.

Drugič je tudi beseda „vampir“, da si rabi i mnogim drugim narodom, slovanska. Odličen slovensk jezikoslovec razlaga jo takole:

„Kaj znači sama beseda: vampír? To naziválo premišljaje, vidimo prvič, da je brez dvojbe slovansko, ker je še zdaj, ali je vsaj nekdaj bilo navadno takó široko po slovanskem svétu, drugič, da pravega poména besede: vampír slovanski narod uže ne umeje, ker jo je razcépil na toliko raznih lic, kar tolmáčenju dela velíko težavo. Srbski je: vampir, m., der Vampyr, maloruski: vampyr, vepyr, der Werwolf; ruski in poljski: vampir, maloruski: opyr, vopyr, in poleg tega: upor, ruski: upyrĭ, staroruski: upirĭ, poljski: upior. (Po Miklošičevem spisu Die Fremdwörter in den slavischen Sprachen.) — Ako podstavimo, da je prvobítno lice slulo: vąpirĭ, od katerega so popačena vsa ostala, to vidimo dva razna kósa v tej besedi. Prvi je razmérnik: vą, v poznéjši dôbi staroslovenski izrékan: vŭ: a drugi kos ima koreníko: pr, ki zaznamenáva toliko raznih pojmov ter znači tudi: anstemmen, dagegen stemmen; staroslov.: prěti, prą, preši, v., fulcire, lit.: spir-ti, stossen, stemmen. Mikl. lex. 748.; gorénjesrb.: prĕć, v., stemmen, dagegen anstützen, prĕć so, v., sich stemmen; staroslov.-srbski: na nĭ vŭpiraše očima, kar bi se

*) Glej Miklošič, lex. palaeoslov. sub voce „upirĭ“.

Digitized by Google

dalo morda preložiti z besedami: auf ihn stemmte er seine Augen. Menaeum olim A. de Mihanović. V Mikl. lex. 100. K temu še dodajmo, da je v starej širuščini beseda: upirĭ, upyrĭ tudi izraževala isto, kar znači: uprjámec, mca, m., der Eigensinnige, der Starrkopf, katere besede pravi zmisel je zopet: der sich dagegen Stemmende. Vse to nagiblje k razsodbi, da morebiti naziválo: vampír znači: der sich Anstemmende, der Drückende, incubus, k čemur primeri Nótranjskim Bistričanom znani samostavnik: prilog, m., der Vampyr, o čemer izpregovorímo skôraj." *)

Tretjič pri nobenem narodu ni bila vampirska vraža tako razprojena; skoro pri nobenem se ne razcvita še dan danes tako bujno, kakor v slovanskih (zlasti pravoslavnih) deželah in v krajih kjer so bivali nekdaj Slovani; od njih so se je navzeli obližnji sosedje. V preteklih stoletjih je bila najbolj ukoreninjena pri avstrijskih Slovanih in pravoslavnih narodih sploh, v novejšem času je oživela posebno na Poljskem, pri slovanskih Kašubih in med njimi naseljenih Nemcih v zapadni Prusiji. Angleži in Francozi jo poznajo le iz knjige**). Ta silovita razširjenost baš po vsem slovanskem svetu je izvestno veredostojna živa priča njene velike starosti, pa tudi slovanske njene prvobitnosti.

Da so se pa vampirstva posebno pravoslavni narodi poprijeli s tako strastjo, temu se ni čuditi. Grška cerkev je namreč razširjevanje te vere zelo pospeševala. Rimski cerkvi je nestrohljivost telesa znamenje posebne svetosti, grški pa znamenje prokletstva.

*) Linde izvaja (sub voce upiór) to besedo iz glagola „upierz-yc" = uperiti, befiedern, opirajoč se na dalmat.-srbsko slovo „upirina", katero mu je „genius aerius, befiederter, fliegender Geist". (Letajo res tudi vlaški „murony" in srbske „vještice"; novogrške imajo celo „ognjene peruti", kakor bodemo pozneje slišali.) Ruski učenjaki razlagajo to ime na podlagi litvanskega glagola „wempti" = piti, tedaj vampir = kri pijoči, — izsesavajoči (gl. ruska „Izvestija" I. 113). Ker pa „wempti" — „wampti" Litvancem znači tudi „mrmrati" (murmeln), meni Hanuš (Wolfs Zeitschrift f. d. Mythol. IV. p. 201), da je beseda „vampir" = „zgrajavec" = Poltergeist, Unruhegeist.

**) Mnogim pesnikom in skladateljem je godilo namreč vampirstvo tako, da so je umetniški obdelali, n. pr. Balzac v svojem delu „Succubus"; zanimljiva je tudi v angleškem jeziku pisana vampirska povest, ki se je dolgo časa napačno podtikala Byronu; (na češčino preložena nahaja se v „Kviti-h z cizích luhů", zv. 3. l. 1852). Marschner in Lindpaintner sta zložila celo vampirski operi.

Digitized by Google

Kajti med besedami, s kojimi pravoslavna cerkev svoje odpadnike proklinja, nahaja se i stavek: „Tvoje mesto bodi pri hudiči in izdajalci Judeži! Po smrti se na veke ne izpremêni v pepel, temveč lêži nestrohnel ko kamen in železo!“

Sredstva, s kojimi odbija človeštvo škodljivo moč vampirjevo, so trojna: a) usmrtitev vampirja na grozovit način; b) varovala, s katerimi se da že za naprej ubraniti, da se mrtvec sploh ne povampiri; c) zdravila takim, kojih se je vampir že lotil. Kako so razni narodi to vražo izobrazili in kako se teh sredstev poslužujejo, razvideli bodo čestiti bralci iz naslednjih vrstic*).

V življenji je bodoč vampir skop, prepirljiv, svojeglaven človek; mrtev ima rudeč obraz in tekočo kri, udje mu ne otrpnejo, lasje, brada in nohti mu rastejo in ni ga duhati pri njem smradu, ki ga trohnenje prouzrokuje; iz groba njegovega se čuje večkrat neko cmokanje in žvečenje; povampirijo se največ moški, redkeje ženske, časih takoj po smrti, navadno nekoliko pozneje. Vampir ogloda najprej svoje naličje (mrtvaški prt), objeda svoje roke in noge, obiskuje tudi grobove sosednih mrličev, kadar v svojem nima več hrane, in kar je najhuje, vrača se o polunoči k svojim sorodnikom in tudi drugim ljudem ter jih spravlja s sveta na gori omenjeni način.

Rusom je „upyr“ umrši čarovnik, ki ljudem po noči kri izsesava. Spoznavajo ga v življenji po tem, da mu ne dostaje nôsne kosti, ali da mu je spodnja ustnica preklana. Povampiri se jim pa tudi vsak mrtvec, ki ga je hudič obsedel ali pa kateremu je mačka grob prekoračila. Takega mrliča vselej izkopljejo in v krsti s kolom predregnejo.

Malorusi pravijo vampirju „mjertovjec“ in ga imajo za umršega čarovnika, volkodlaka ali človeka, ki so ga roditelji ali duhovniki prokleli. „Mjertovjec“ hodi o polunoči na svoje delo: tedaj hodi ali jaše okrog, ropoče in klepeta s svojimi kostmi in straši zemljane. Kadar pa petelin v tretjič zapoje, izgine. Ako človek, predno gre spat, potrese na tla soli in zjutraj najde sledove, je to Malorusom znamenje, da zahaja „mjertovjec“ v hišo. V tem slučaji gredo na

*) Prim. Dr. W. Hertz, der Werwolf; J. J. Hanuš, „Die Vampyre“ (Wolfs Zeitschrift f d. Myth. IV. p. 198—201); W. Mannhardt, „Ueber Vampyrismus“ (ibid. p. 259 in nasl.); „Kviti z cizích luhu“, 3 zv. 1852, p. 24—32; „Die Gartenlaube“, 1873, 9. in 10. zv.

Digitized by Google

pokopališče, poiščejo si starejši grob, o katerem se jim dozdeva, da je na novo nasut, izkopljejo telo, katero najdejo navadno „nago in na obrazu ležeče, mehko in dobro ohranjeno; le rokam in nogam so kosi mesa iztrgani in ustnice okrvavljene“. Mrtvemu zabijejo žrebelj skozi čelo, ali jesenov ali glogov kol v prsi, pri čemer vselej votlo zaječi; vrhu tega mu odsečejo z novo lopato glavo, iz katere bruhne živa kri in na oni strani, kamor se je kri izlila, umro vsi ljudje. Odsekano glavo mu polože med noge ali pod pazuho, časih pa nasujejo zemlje med trup in glavo. Grob zopet zagrebejo in pop moli nad njim svoje molitve ter ga blagoslovi. A zasajanje kola ne zadostuje vselej, kajti večkrat si ga vampir sam iz prsij izdere in mori na novo. Gotovo ga ugonobi le ogenj.

Beli Rusi so jedno izmed onih redkih slovanskih plemen, ki „vavkalaka“ ne zamenjavajo in ne spojajo z vampirjem.

V Ukrajini bajo, da se i živi ljudje v vampirske pošasti izpremetajo; l. 1770. so neki ob hudi nevihti zasačili in sežgali tako živo vampirko. Pravijo tudi, da se živi vampirji shajajo ob določenih časih z mrtvimi ter uganjajo skupno ž njimi vsakojake burke in nepriličnosti; da, celo cerkve napadajo, lezejo na žrtvenike ter jih s krvjo oskrunjajo in cerkvene svetilnike lomijo.

Poljaci zovejo vampirja „upior“ — „upiersyca“ in sanjarijo o njem zlasti o kužnih časih; po mnenji prostega ljudstva povampiri se vsak samomorec. Jezuit Gabriel Rzazcynsci omenja poljsko vampirstvo v svojem delu „historia naturalis curiosa regni Poloniae,“ Sandomiriae 1721 (sect. II, p. 366), a žal, te knjige nisem mogel v roke dobiti. O pisatelji pravijo „acta eruditt. lat.“ a. 1722 mens. Jan. p. 17: „de cruentationibus cadaverum in specie agens, mira profert de mortuis in tumulis adhuc voraeibus et vicinos viventes in spectrorum modum trucidantibus, a Polonis speciali nomine Upiers et upierzyca appellatis, de quibus quae producit authentica documenta ulteriorem fortasse disquisitionem merentur.“

Slovanski Kašubi v zapadni Prusiji pravijo vampirju „stryz“ (= čarovnik) ali pa „vieszczy“ (= vešči — vedoči — prorokujoči: prim.: srb. vještica, slov. veštica, vedunec, vedomec, vedarec — podstava vsem tem besedam je ved, vedeti). „Vieszczy“ je Kašubom človek, ki je prišel zobàt in s srajčico (Glückshaube) na svet. Takoj pri rojstvu ima rudečo liso na telesu, a mrtev obdrži rudeč obraz in levo oko mu je odprto. Isto tako označen jim je tudi mrtvec,

Digitized by Google

ki se je v jezi in srdu s sveta ločil. V grobu živí vampir brez pokoja, redeč se s krvjo svojih sorodnikov in rojakov, h katerim se po noči prikrade in v postelj vleže, da spečim življenja sok izpije. Pri usmrčenih je videti drugo jutro mala ujedina na levi prsni strani. Kadar je vampir svoje sorodnike pomoril, pozvoni po noči v cerkvenem zvoniku in koderkoli se sliši zvonilo, morajo vsi ljudje umreti. Nepokojnega vampirja izkopljejo, obglavijo, zasadivši mu lopato v vrat, ter mu polože odsekano glavo k nogam ali pa nasujejo zemlje med trup in glavo. Časih ga upokoje s tem, da ga v krsti na obraz polože in mu usta z zemljo zamašé. Da se pa mrtvec sploh ne povampiri, dati se mu mora v grobu kaj opravka: radi tega mu devljejo v usta denarja, opečnih ali ilovčnih koščkov, ali pa nasujejo v krsto vse polno makovega zrnja, češ, rajni ne bode utegnil hoditi živim nadlegovat, ker bo denar ogledoval, one koščke žvečil ali pa zrna prešteval. Nekateri mu polagajo kamen ali s tremi križi zaznamenovan kos trepetlikovine pod brado. Sem ter tam mu dajó v grob nogovico, ribiško mrežo ali kako drugo pletenino, meneč, da spusti na njej vsako leto jedno zanjko. Ker mu je pa to delo sila mučno, ga v obče ž njim ne oblagajo radi.

Pri Kašubih cvete vampirska vraža še dan danes tako bujno, da ne mine skoro dneva (osobito kadar kuga razsaja), da ne bi kakega mrtveca izkopali, in posvetnim oblastim daje zabranjevanje tega vražnega početja posla dovolj. Tudi Kašubi še ne zamenjavajo volkodlaka z vampirjem.

Pač pa se opazuje ta prikazen pri njih nemških sodeželanih. V drugem zvezku „gdanskih pravljic“, ki jih je izdal O. F. Karl v Gdanskem l. 1844. beremo na str. 38. blizu to-le: volkodlaki (werwölfe) naj se živi ali mrtvi sežgo, kajti pokopani ne najdejo miru pod zemljo, ampak se vzbude nekoliko dnij po pokopu ter objedajo svoje roke in noge in kadar jim njih telo ne daje nobene hrane več, vstajajo o polunoči iz groba, napadajo čede in ropajo živali ali pa prihajajo celo v hiše, se vležejo k spečim in jim izsesajo vročo srčno kri. Nasičeni se vrnejo zopet v svoj grob. Take, katerim je „werwolf“ kri izpil, najdejo drugo jutro mrtve v postelji, imejoče ujedino na sesku.

Braniborski Slovani devljejo svojim mrtvecem, da se jim ne povampirijo, denar za popotnico v usta ter jim izrežejo v srajco všito ime.

Digitized by Google

Na Češkem in Moravskem, kjer se je v preteklih vekih mnogo bajilo o mrtvecih, ki iz grobov vstajajo in ljudi davijo, sežigali so do Marije Terezije mrliče, na katere je letel sum, da so se povampirili. Kadar se na Moravskem kak vampir na pokopališči prikaže, pravijo: „ze se zle podelalo“ (= nekaj zlega se je zgodilo) in njih oči tedaj dobro vidijo, „kako začenja po grobu nekaj riti kakor kokoš na pepelišči in kako potem narasta ko ovca.“ Takrat ni boljšega pripomočka, nego telesu z lopato glavo odsekati; dobro je tudi, ako se vržejo tri pesti grudovine na krsto, kadar jo v grob spuščajo. Napredujoča omika je učinila, da se pri Čehih in Moravcih dandanes o „upiru“ v hudem pomenu besede komaj še govori, da si na drugi strani zlasti češke vraže še sedaj vsakemu mrtvecu nekako življenje v grobu pripisujejo, ako n. pr. bajo, da mrtvega vozli mrtvaške srajce tišče, da ga solza nanj pala žge kakor ogenj, da ga boli, ako se hodi po njegovem grobu in da svojo nejevoljo o tem celo z besedami izraža, da more, ako ima kaj „na srci“, takoj po smrti govoriti in da se iz groba pomenjkuje s svojimi žalujočimi sorodniki. Po nekaterih krajih verujejo celo, da se dado že dolgo časa pokopana telesa s čarovnimi besedami na površje spraviti; baš tako razširjeno je tudi poverje, da noseča ženska, ako je umrša bila pokopana s še živim otrokom pod srcem, lahko oživi porodivša to bitje; kajti ne zemlja, ampak le ogenj uniči človeško telo popolnem.

Z vampirjem se ujema nekako tudi češka můra (mora), t. j. duša zlobne začarane ženske. Ta duša izhaja o polunoči iz svojega telesa, da trapi ljudi. Rešiti jo moreš le, ako jej dovoliš, da ti najlepšo kravo ali najlepšega konja zaduši. Vselej najdeš potem to žival mrtvo v hlevu. Ako so hišne duri zaprte, prihaja skozi ključavnico; zato jo zamašujejo, da ubranijo mori uhod. Můre hodijo pa tudi po noči okrog in napadajo ljudi ter jim izsesavajo kri iz prsij.*) Sicer pa pripovedujejo o můrah v raznih krajih razne reč: da ljudem sploh kri izpiva, ali da prišedša skozi ključavnico samo otroke sesa, odrasle pa le tlači, da se vselej po isti poti vrne, po kateri je prišla. Zopet drugodi bajo, da morous (moški) in můra (ženska) po noči prihajata k človeku, tlačita ga na prsih in materam izpivata mleko; pri tem ima človek strašne sanje in bi rad kričal, pa ne more glasu od sebe dati, niti zmeziti se, dokler je morous ali můra pri njem.

*) To grdo lastnost imajo tudi slovenske more; prim. rek: „mora ga sesa“, Mikl. lex. palaeoslov. sub voce: mora.

Digitized by Google

Najprej se mu posreči palec desne noge ganiti in gibajoč ga jame se polagoma zavedati. Vsako dete, ki pride zobato na svet, je ali morous ali můra. Ako daš takemu otroku najprvo kos lesa v usta, grize pozneje drevesa, ako pa materine prsi, napadal bode ljudi. Človek z zrastenimi obrvimi je můra. Zoper můro pomagaj si tako: Zagrabi reč, ki te tlači, in kar uloviš, drži trdno v roci in pribij z žrebljem na zid! Tako je storil nekoč kovač, ki je zagrabivši slamo (bilko)*) pribil na zid in zjutraj vstavši videl, da je svojo botrć za obleko pribil. Kogar můra tlači, polôži ostro sekiro pod blazino in mir bo imel. Můra se da sicer i živa ujeti. Izpreminja se namreč rada v veliko črno muho, imejočo rudečo progo okrog vratu. Ako muho nagovoriš z imenom osobe, o kateri misliš, da se je na muho preložila — kajti můra ni nič drugega nego mesečnica — stoji osoba v prvotni obliki pred teboj in ne more ti več škodovati. Druga pomagála zoper můro so: Sukno s človeškim blatom pomazano, ki se na prsi položi, uživanje le pokajenih jedij, zlasti mleka, obljubiti mori „kruhka“ ali ognja, po katerega drugo jutro res pride i. t. d. (glej: Dr. J. V. Grohmann, Aberglauben und Gebräuche aus Böhmen und Mähren, I. p. 25 in nasl.).

Vlahom v Banatu se povampiri človek, kojega sta dva nezakonsko rojena človeka nezakonski rodila ali kogar je vampir usmrtil. Po dnevi leži „murony“ (t. j. vampir) v grobu, po noči pa leta okrog ter ugaja svoji slasti, izsesavajoč živečim toplo kri. V grobu leži na obrazu in truplo mu je zalito. Uničujejo ga s tem, da mu zabijejo žrebelj skozi čelo ali lesen kol skozi srce, ali pa ga sežgo. Po mnenji prostega naroda se „murony“ lahko izmeni v vsakojaka bitja: psa, mačko, žabo, krastačo, uš, bolho, i. t. d. Ako zapazijo pri mrliči ujedino na vratu, jim je to znamenje, da ga je „murony“ končal; ker pa taka ujedina vender ni neogibno potreben znak vampirske smrti, prestrašijo se vselej močno, kadar kdo iz nenada umre. Da tedaj mrtvega otmejo vampirstva, pokličejo, ne glede na njegov spol ali starost, vsakokrat veščo babico, ki ima s primernimi naredbami skrbeti za to, da se jim ranjki ne povrne kot „murony“. Zato

*) Ta vraža sicer ni samo česka, ampak pri vseh slovanskih narodih se nahaja poverje, da smukne duša iz telesa mnogih zemljanov, kadar spijo, v podobi bilke ali puha ter se prerije skozi ključavnico v stanišča drugih ljudij; kaže se jim tudi v podobi bele mačke. Tako pretvorjena napada duša speče osobe, tišči jih na prsih in jim izpiva kri.

Digitized by Google

mu prebijejo glavo z dolgim žrebljem, ali ga namažejo z mastjo svinje, zaklane dan pred Božičem na praznik sv. Ignacija ter postavijo poleg njega bodóč šipečji grm, da se z obleko vanj zamota, ako bi hotel vstati. Vampir objeda v grobu tudi samega sebe, a nič menj mu ni v slast meso in obleka sosednih mrličev. Radi tega obhajajo Vlahi grobove svojih rajnih na njih smrtni dan s kadilom, da odvrnejo s tem hudobnega „muronyja“. Mrliče pokopavajo še le z zahajajočim solncem, boječ se, da ne bi o svitu narastajoče luči zablodili in kakemu vampirju v oblast prišli.

(Dalje prih.)

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

III.

Dobrodelno društvo budapeščanskih dam je priredilo sijajen bal v pomoč ubogim sirotam in vdovam.

Bal je bil res sijajen, pokazalo se je na njem vse, kar je lepega in znamenitega v Budapešti; patronesa mu je bila slavna grofica K. in v dotičnem odboru so se odlikovale prve aristokratne in druge glasovite mestne dame. Krasotice, starejše in mlajše, kazale so se v vsej svoji bliščobi; vsakatera je bila v najnovejši toaleti. Človeku, ki ne pleše, so takšni bali zanimive razstave človeškega lepotičja, kjer mu je prilika tako za fiziologične, kakor za psihologične študije v pravem in širjem pomenu. Na tem dobrodelnem balu sem se sešel z grofom Zikonyjem, kateri osobno pozna ne samo v Budapešti, temveč tudi po vsej Ogerski vse lepe ali znamenitejše dame, ve za vse skrivnosti in kateremu ni skrita nobena budoarska tajnost. Ta mož ljubi vse lepo ženstvo; no iz čestiljubja in zaradi popularnosti, katere si v deželi išče, ljubi tudi svojo ogersko domovino, svoj madjarski narod; on se torej mnogo peča z narodno-gospodarskimi vprašanji, briga se za izboljšanje narodnih šol, in posebno

Digitized by Google

za razcvit domače narodne obrtnosti. Kadar sreča človeka, kateri se le količkaj zanima za te stvari, razlaga mu z veliko gorečnostjo brž svoje narodno-gospodarske nazore.

„No, kako pa Vam dopada nocojšnji bal?“ je vprašal mene prijazno mi roko podavši.

„Prav izvrstno, gospod grof; človek si komaj več ženske krasote misliti ali želeti more, nego je nocoj tukaj zbrane, — in to na prid ubogim sirotam in vdovam — slava madjarskemu ženstvu!“

„Da, krasnega ženstva je res mnogo tukaj zbranega, ako pa tudi na prid ubogim sirotam in vdovam, ali v obče na kakšen prid, to je drugo vprašanje, na katero jaz po svojih nazorih in znanostih celo drugače odgovarjam. Pravim Vam, da vsa ta sijajnost, vse to lepotičje je prazno sleparstvo. Pri nas se gleda le na zunanji efekt, dela se le na videz, za oči, nikakor pa ne za stvar; povsod vlada domišljija in strast, nikjer razum in čednost. Mislite, da so vse te tako imenovane dobrodelne dame res zavoljo človekoljubja, zavoljo milosrčnosti in dobrodelnosti trudile se za ta bal in tako sem došle, kakor jih tukaj občudujete? — Nikakor ne! — Poznam naše razmere: naše blagorodno ženstvo čuti jedino le zase, ljubi jedino le sebe, ter ne misli na nič druzega nego, kako bi svojim strastim in svoji pohotnosti ustrezalo. Tako mu je bila tudi pri tem balu dobrodelnost in milosrčnost le pretveza, da more prav kakor v svetlem zrcalu kazati svojo nečimurno gizdavost ter v imenu dobrodelnosti ali milodarnosti javno ugajati svojim tajnim strastim“.

„Gospod grof, ali niste Vi prestrog sodnik? Jaz se moram le čuditi temu, kar mi pravite; posebno pa, ker Vas poznam in čislam za mnogo zvedenega in rodoljubnega moža, torej tudi vem, da ničesar krivega ne mislite ali napačnega ne govorite. Jaz sem bil do zdaj o tukajšnjem ženstvu in o tukajšnjih socijalnih razmerah celo druzega mnenja in — ne zamerite mi, — še nisem prepričan o tem, kar sem zdaj slišal; menda Vas je katera krasotica razsrdila ter se za to hudujete: jaz še občudujem Vaše krasno, rodoljubno in milodarno ženstvo!“

To opazko sem izrekel, da bi ž njo zgovornega grofa postavil v prijazno nasprotje in ga tako spravil v še zaupnejši in natančnejši razgovor. Madjarski značaj je namreč v obče podoben ženskemu; Madjar hoče povsod prvo in zadnjo besedo imeti; ako hočeš, da ti svoje in svojega naroda napake odkrito osrčno pove, le hvali in občuduj

Digitized by Google

njegove dobre lastnosti, a za Boga ne grajaj ničesar resno na njem, kar bi njegovo strastno samoljubje žalilo; ako to storiš, zameriš se mu grozno, in tedaj ti bode kazal in pričal, da ni boljšega in plemenitejšega naroda na svetu. Grof Zikony mi je torej prav zaupno dalje modroval:

„Vas kakor marsikogar moti naša navideznost; jaz Vam še jeden pot pravim, da vse, kar tukaj občudujete, je prazna, nečimurna gizdavost; no, da bodete mojim besedam bolj verjeli, hočem Vam stvar po številkah dokazati. Nabralo se je samo za vstopnino k temu balu nad 10.000 gld.; res, to je lepa svota, vender svojo glavo stavim, da od teh deset tisoč goldinarjev ne ostane pet sto goldinarjev za dobrodelni namen. Bilo je tukaj že več tako sijajnih „dobrodelnih“ balov z deficiti; dotični odbori polagajo vselej takšne račune, da so bali svrha balom — ali dotičnim odborom. Tukaj se Vam kaže v vsakeršni malenkosti največja potrata. Buketi za balovo patroneso in balove odbornice so se naročili iz Pariza; plesni redi — glejte, kako svilasta in zlatasta je ta stvar! — kotiljonski znaki in traki — kako dragocene so te nečimurnosti! Za vse te gizdave nepotrebnosti se računi tisoč in tisoč goldinarjev in tako dalje za druge stroške; in za dobrodelni namen ostane konečno le kakšna ničevna malenkost. Vender to še ni največje zlo: jaz sem prepričan, da, akoprem bi ta bal na jedni strani za 500 gld. koristil, bode na drugi strani najmenj za petdeset tisoč goldinarjev škodil; poleg te materijalne izgube se moralna škoda, katero prouzročuje, še nikakor preceniti in preračuniti ne more“.

„Blagovolite mi, gospod grof, razjasniti to materijalno izgubo in moralno škodo, kako si jo Vi mislite“, ugovarjal sem jaz drugoč radovedno.

„Stvar Vam bode brž jasna, ako pomislite, koliko stanejo te ženske toalete, katere tukaj občudujete. Jaz Vam morem povedati po priliki ceno vsakatere, kajti po svojih skušnjah, po mnogoterih računih, katere sem moral plačevati, učil sem se spoznavati dotične cene. — Neposredno iz Pariza naročilo se je za ta bal za 25.000 frankov toalet. Obleka grofinje K. stoji 2000 frankov, ravno toliko njene hčere; kneginja Y. je dobila obleko za 2500 fr. in baronka N., ki hoče vselej najlepša biti, plačala je za svojo 3000 fr. V razmeri po takšni ceni so oblečene druge krasotice naše aristokratije in plutokratije, katere oblačijo pariške in dunajske modistke. Vi porečete:

Digitized by Google

bogate dame se lahko bogato oblačijo, to nikomur ni na škodo. — No, se ve da, ako bi tako ravnale samo bogatinke; vender, ker navadno ljudem v obče in nam na Ogerskem še posebno le navideznost največ velja, kaže ali kazati se jih hoče torej mnogo, mnogo za bogate, ki nikakor niso. Dame, kakor so kneginja Y., grofinja K., baronka N., gospa L. ali W., ki imajo na leto nad 100.000 gld. dohodkov, morejo že precej za toalete potrošiti, tako da poleg tega nobene škode ne trpijo; vender ako druge dame tukaj razmotrujete, katerim so le malehni dohodki, a v toaletah se hočejo ipak z onimi bogatinkami skušati: na koliko pogubo pa mislite, da so njim te lepotične capulje? — Ženstvo v obče po ničemer bolj ne hrepeni, nego po lepotičji, ter si ničesar huje ne zavida, nego lepotičje in ljubovnike, katere si z lepotičjem pridobivati namerava. Mnogo našega ženstva vse za toalete žrtvuje; vse pravim, svojo in rodbinsko blagostanje, srečo, mir in spravo svoje hiše in svoje žensko in — človeško poštenje".

„Kako hudo govorite nocoj, gospod grof!"

„Le resnico Vam pravim, moje besede niso hujše nego so stvari: razmotrujva si dalje balove lepotice. Glejte, kako sijajna je baronka Nincsy! Njena toaleta rivalizuje s prvimi in najbogatejšimi tukaj, akoprem ona nobenega druzega premoženja nima, nego svojo telesno lepoto. Opazujte lepo gospo Patány! Dohodki njeni ali njenega moža niso v treh mesecih ali za pol leta toliki, kolikor je ona za ta večer potrosila. Gospa Vitány, žena ministerskega svetovalca, kateri služi na leto 4000 gld., potrebovala je zase in za dve svoji hčeri k temu balu pač najmenj 1000 gld.; itd. itd. mogel bi Vam razjasnovati dotične razmere drugih lepotic: zunanji bliščˇ, pa znotranja temnota! Pri nas se hoče vse več kazati, nego kar v resnici je in velja: uboštvo se pokriva z bogatim pokrovom, živi se čez mero sredstvom za dotično življenje, stroški so vedno večji, nego morejo biti pošteni dohodki; a kjer v življenji ni razumnega in poštenega proračuna, tudi nikakor razumnega in poštenega življenja biti ne more, — te pogubne razmere so naša nesreča!" —

Gospodične Hiúsághyjeve so prišle mimo naju, vsakatera ob roki svojega kavalirja.

„Prekrasne tri Gracije!" izpregovoril sem jaz, „kaj pa, gospod grof, porečete o njih?"

Digitized by Google

„No, kaj bi! — žal mi je, ako Vas drugoč iznenadim. Gospa Hiúsághyjevka je s svojimi hčerami pravi prototip našega namodnega ženstva. Ta žena nikakor ne živi za svojo domačo srečo, za svoje otroke ali za svojega moža, temveč v svoji nečimurni gizdavosti jedino le za svet; misli in skrbi jedino le zato, kako bi se v svetu šopirila, zavoljo svoje lepote proslavljala in različnim kavalirjem ugajala, kateri bi jej dvorili na zavist in srd drugim damam. Kaj more postati iz njenih hčerâ, iz teh mnogo slavljenih Gracij, mislite si lahko: mater dat naturam et figuram. Tudi one bodo živele po materinem navodu le za svet, ne za jednega moža; imele bodo — kakor že imajo — mnogo začasnih ljubovnikov, pa, ako se kakšna naivna duša ne zmoti, menda nobenega ljubitelja in pravega tovariša za srečno življenje rodbinsko. — Hiúsághyjevi živijo sijajno ter, prepričan sem, trošijo mnogo mnogo več nego imajo poštenih dohodkov. Res, gospod Hiúsághy je v najvišjem uradu znamenita osoba, no kaj to? — redne državne plače ima 5000 gld., in kar se njegovega privatnega premoženja tiče, ni več čisto; z dolgovi je preobloženo ter mu v zdanjih razmerah pač malo kaj nese. Pa recimo, da bi njegovi dohodki vsi skupaj na leto znašali 10.000 gld., kar pa pošteno nikakor ne; to bi bilo vender malenkost. Hiúsághyjevi izdavajo na leto po najmenj 30.000 do 40.000 gld.; jaz poznam razmere in vem, koliko stoje takšne sijajnosti, kakeršne so pri teh ljudeh v navadi. Verujte mi, Hiúsághyjevi so na jako opolzlem potu, drzno se polzé, pa izpodrknilo se jim bode in nesrečno bodo pali vsi skupaj. — Kakor Hiúsághyjevi na primer, tako živi mnogo drugih naših rodbin vseh stanov in poklicev, a ti slučaji so najpogubnejši ljudem v državnih službah in poslih, ker te razmere so glavni uzrok brezkončnim podkupnostim in nesramnim sleparijam, katere so pri nas navadne pri vseh vladnih organih, počenči od ministrov do zadnjih kancelistov in kancelijskih postreščekov. Gizdavost in uživanje, to je naš bog, temu se služi z vsem čustvom in mišljenjem; temu bogu se brezskrbno daruje življenje in poštenje. — Krepost, deviška čistost in zakonska zvestoba so pri nas legendarni pojmi, na katere mislijo samo še nekateri naivni ljudje, ki z modernim duhom ne napredujejo. Obče pravilo je, da vsakatera dama, ki hoče po modi živeti, mora poleg svojega moža imeti vsaj še jednega „hišnega prijatelja“. Ta navada se je sprva počela v najviših in najodličnejših krogih, kjer se vse mode porájajo; in kakor vselej, poprijeli so se te odličnosti

Digitized by Google

počasi vsi drugi krogi, tako da se danes portirka ravno tako ponaša s svojim posebnim ljubovnikom, kakor njena presijajna gospa kneginja. Damam, katere nimajo premoženja in katerih možje, n. pr. različni državni in privatni uradniki, imajo le malehne dohodke in katere hočejo vsakako po modi živeti, tem damam so hišni prijatelji tudi neobhodno potrebni, ker le ti jim skrbijo za toalete in takšne ugodnosti, za katere zaročeni može nimajo novcev. Stvari so došle že tako daleč, da matere same — in to iz jako uglednih krogov in znamenitih hiš, svoje odrasle in lepe hčere seznanjajo z različnimi kavalirji, kateri morejo te „nedolžne device“ osrečevati z lepotičjem in s prijetnostimi, katerih si takšna mladost želi. V to svrho so po naših hotelih kakor po privatnih hišah prave Venerine agencije“.

„Čudim se Vam, gospod grof, da Vi o budapeščanskem ženstvu tako hudobno govorite; Vi, ki ste znani za velikega prijatelja in ljubimca lepemu spolu. Po mojem spoznavanji je ženstvo v obče lehkomišeljno; ravna se in živi le po svojem čustvu in nagnenji; strogih in stalnih načel se pri njem ne more iskati; to bi bilo proti ženski naravi. Ženske so kakor otroci, dobre, blage in krepostne, ali hudobne, vražje in razuzdane, prav kakor se odgajajo in varujejo. Torej, ako so ženske kje izpridene, krivi so temu le njihovi odgojevalci in varuhi, t. j. moški, kateri jih sami pokvarjajo, kakeršne so. Budapeščanke so lepe, živahne, rade se življenja veselijo, — a moški sami jih zapeljujejo k pohotnim razuzdanostim. Jaz občudujem Vaše ženstvo še posebno zavoljo njegovega rodoljubja“.

Na to opazko mi je grof Zikony zopet nadaljeval:

„Ne uporekam Vašemu mnenju v obče; tudi jaz izprevidim, da izprideno moštvo je krivo izpridenega ženstva. Kjer moštvo razuzdano živi, ne more biti ženstvo krepostno; kjer se mož z jedno zaročeno mu ženo ne zadovoljuje, naravno tudi žena ob zadanih prilikah z jednim možem ni zadovoljna: in tako je pri nas. Veneri Hetairi se klanja in daruje naše moštvo, njej posvečuje torej svoje pošteno ženstvo; hetairke so njegovi ženski ideali. — Kjer je takšno vseobče druženje s „prijateljicami“ in „prijatelji“ na modi, pač zakon kaj malo velja in pošteno zakonsko življenje neobhodno gine in propada. Možje, kateri se držé moralnih načel, katerim je zakonska čast sveta in neoskrunljiva, bojé se v takšnih razmerah ženitve; drugi pa pravijo:

Digitized by Google

Pourquoi nous marier,
Quand les femmes des autres,
Pour être aussi les nôtres,
Se font si peu prier. —

Ne vem kakšna bode naša bodočnost, ali nas bodo nekatere vse časti vredne izjeme, nekatere še v tej vseobči izpridenosti nepopačene rodbine propada otele — Bog sam vé! — Zdaj pa zdravstvujte do svidenja, moram k lepi Vilmi; že dolgo se náme ozira. Kako krasna je nocoj! Z Bogom!"

Tako se poslovivši je grof Zikony odšel k svoji „prijateljici", krasotici Vilmi, katero je po svoji prirojeni ali privajeni mu ljubeznivosti pozdravil, in potem vzemši jo pod pazuho v drugo dvorano odšel. Jaz polno prepričan, da je grof govoril samo resnico, ostal sem še nekaj časa na mestu razmišljujé, kakšni čudaki smo mi moralisti! Ta možak je dobro spoznaval in brezobzirno grajal napačnosti in izpridenosti onih krogov, v katerih je živel; njegovo dejansko življenje pa zato nikakor ni bilo menj napačno in izprideno. Morale imamo v besedah vselej obilo, da časih preveč, v dejanji pa zmerom premalo. — Hodil sem dalje sem ter tam po sijajnih dvoranah peščanske redute, razmotrujé si balne goste.

„Tri Gracije" so bile ta večer najsvetlejše zvezdice, na katere se je na tem balovem nebu vse oziralo, katere je vse občudovalo — kar jih ni zavidalo.

Menda ni lastnosti, katera bi se več slavila, katera bi bila zmagovitejša, kateri bi ljudje z večjo radostjo se uklanjali in žrtvovali, nego je ženska krasota. Ženska krasota je nekakšen blesk nebeške lepote, in zato ni še bilo moža, kateri bi jo bil mogel prezirati. Stroga načela kynikov in stoikov se talijo pred njo kakor zmrzlina pred žarkim solncem, najmogočnejše in najdrznejše vojaške zmagovalce in svetovne vladalce so zmagovale in vladale ženske s to nebeško lastnostjo, pod katere silo stokajo tudi najsilnejši in najgrozovitejši tirani. Ni čudo tedaj, ako so lepočutni Grki mislili, da ta pozemeljska lepota zmaguje vse nebeške bogove.

Kakor sem že rekel, vse se je oziralo na gospodične Hiúsághyjeve; moški, mladi in stari z neko radostjo, katera se ne da popisati; in ženske, tudi mlade in stare, z neko nevoljo in zavistjo, katera se tudi ne more povedati. Kaj so ob tem mislile čarobne krasotice, občudovane in zavidane, kdo ve? — Ko so neprestano

Digitized by Google

jim dvorili najznamenitejši kavalirji, ko so najponosnejši baronski, grofovski in kneževski grebeni se jim najponižneje in najlaskaveje uklanjali, žarila se jim je mladostna zadovoljnost in veselost na obrazih ter se jim svetila iz očij.

Kakor hčere med gospicami, odlikovala se je gospa Hiúsághyjevka med gospemi; tudi njo je obkroževalo mnogo občudovalcev, vender v pričo svojih mladostnih hčerâ je zavzimala le drugo mesto, kar pa jej ni bilo prijetno, ker koketne lepe ženske so tako samoljubne, da še svojim hčeram zavidajo večjo lepoto in — več ljubovnikov. Neizrečeno pa je gospo Hiúsághyjevko ta večer veselilo prepričanje, da njene hčere skoro skoro postanejo grofinje in kneginje. Ta radost se jej je mogla z lica brati; rada bi bila to zadovoljstvo s ponosom vsemu svetu oznanjevala, torej je še mene le na mimogredoči pozdrav blagovoljno nagovorila. Damam, ki slové za lepe, kakor je bila gospa Hiúsághyjevka, hočeš ali nečeš, moraš laskavo govoriti; kdor bi tega ne storil, bil bi surovež in nesposoben za salonsko družbo. No, kdor hoče takšnim lepim materam še posebno ugajati, govori naj o njih hčerah, ako so že odrasle, le kakor o njih sestrah. Ob neki drugi priliki sem starejšo hčer znamenite dame, katere ime slovi daleko po svetu, prav bona fide imel za njeno sestro; in ko je potem sama mati mi to pomoto razjasnila, zagotavljala mi je radostno, da je še nobeno laskanje ni tako veselilo. „Verujte," rekla mi je, „za takšno galanterijo Vam bode vsakatera ženska do smrti hvaležna." Gospé Hiúsághyjevki sem torej čestital, da je kraljica nocojšnjega večera.

„Vi ste laskavi; drugi ljudje pa pravijo, da nocoj moje hčere kraljujejo", opazila je z notranjim zadovoljstvom na mojo čestitko.

„No, kaj zato? one kraljujejo le kot nežne sestrice, katerim ste vender Vi kraljica."

„Vi tako pravite. No, ali ste videli moj buket, katerega mi je knez Vizinyi poklonil? Kako Vam dopada?"

„Prekrasen je, knez Vizinyi ima dober ukus, in gotovo je celo po njegovi naročbi sestavljen. Ta buket je pravi simbol našega večera: krasno izbrane cvetice znamenujejo krasotice nocojšnjega bala, in med njimi, glejte, — štiri najkrasnejše rože, jedna v sredini in tri okoli nje, — kar ste naravno Vi in Vaše tri sestrice kraljice." —

„Preprijazno govorite, vender veseli me Vaše dobro mnenje, za katero Vam podarujem najlepšo cvetlico. Ne pozabite priti jutri

Digitized by Google

večer k nam; dojde več odličnih znancev. — Kaj pa mislite, da jutri novine prinesó o našem balu?“ —

„Mnogo lepega in slovitega. Govoril sem že o tej stvari z nekaterimi novinarskimi poročevalci; z Vašim dovoljenjem storim, da se bode tudi o Vašem buketu poročalo, kakor sem Vam o njem govoril.“

„Veste, to bi pač druge zavidne ljudi jezilo in žalilo; — vender storite, kakor se Vam najbolje dozdeva. Na svidenje, jutri večer!“ —

(Dalje prih.)

Zakaj se smiliš mi?

Za selom sem hodila,
Ob cvétnatih vrtéh,
Pa tebe, roža, našla
Na prašnih cestnih tleh.

Pohojena cvetica
Zakaj se smiliš mi?
Zakaj li tiho solzo
V okó ti siliš mi?

Kakó, kakó ti krasno
Nekdaj cvetela si,
Med sêstrami na gredi
Lepó duhtela si!

Pa vtrgal te je nékdo
Ob vrtih tod gredóč,
Ko duh in cvet okusil —
Zagnal te v prah je proč!

Zakaj, zakaj pač solze
V okó ti siliš mi?
Oj roža zapuščêna,
Zakaj se smiliš mi?

Gorazd.

Digitized by Google

Gluhonemost in nagluhost.

Spisal Jakob Žnidaršič.

Gluh je, kdor ne sliši; gluhost ali gluhota je torej nedostatek sluha. Nemost pa je nedostatek govora. Ker se navadno nauči govorjenja samo tisti, ki sliši, ostane nem ali mutast, kdor je gluh od rojstva, ali kdor je zgodaj oglušil. Z gluhostjo je v teh slučajih združena nemost. Nedostatek sluha in govora zovemo gluhonemost.

Vsak izmed nas je imel gotovo že priliko milovati gluhonemega človeka, in tedaj je tudi premišljeval, kako bi njemu bilo, ko bi ne bil prinesel sluha s seboj na svet, ali ko bi ga zdaj izgubil. Zdi se nam, da bi lehko pogrešali treskanje bliska, grom topov, pokanje pušek, šumenje valov, grmenje slapa, bučanje viharja, rjovenje zverine in raznoteri drugi šum in truš. Ali kako bi nam bilo tesno in prazno pri srci v tej tišini! Kako bi prebívali brez prijetnih glasov! Čudno bi nam bilo videčim ptice pevke, a ne slišečim jih; čudno, ko bi gledali potoček, kako skače nemo mimo nas; najčudneje, najmileje pa bi nam bilo ob srci, ako bi nikdar več ne slišali sladkih materinih glasov, ne tolažbe, ne pomilovanja, ne vzpodbude. Nehoté bi se nam zdel ves svet tuj, samosvoj, sebičen, brezsrčen.

Ako vse to pomislimo, lehko nam je umeti, da se boljši, blažji čuti v srci gluhonemega nikdar ne morejo razvijati takó, kakor v srci slišečega. Gluhonemi so in bodo poprek surovejši od druzih ljudij, in razmerno mnogo je potuhnencev med njimi. Vsaka stvar jih ujezi, svojeglavni so in maščujejo se radi zarad vsake malenkosti. To nam pojasnjuje, zakaj zvršujejo dostikrat gluhonemi najgrozovitejša hudodelstva, kakor se nam zdi, brez razloga ali iz prav ničevega uzroka.

Res, nesrečen je gluhonem človek. Kako težko se je razumeti ž njim, posebno ako mu nisi vajen! On ne razume tebe, ti njega ne. Ko bi vsaj nem ne bil! Ali kdor nikdar govora ni slišal ali premalo časa, tudi govoriti ne zna, in to je, kar žalostni stan gluhonemega dela še žalostnejši. In recimo, da se na ta ali ta način doseže sporazumljenje, vender se sluh ne more nadomestiti povsem.

Digitized by Google

Ako se govor nadomesti z znamenji ali pisanjem, glas govora, izraz govora ne da se nadomestiti, in ravno izraz besede vzbuja v nas več čuta nego beseda sama ob sebi. Pisan govor ali lepo govorjen govor — kolik razloček! Žive besede ni moči nadomestiti.

Dan danes se prav mnogo dela v omiko nesrečnih gluhonemih; celo govoriti jih naučé, ipak se nasledki gluhosti nikdar ne dadó popolnem odpraviti. Dobro izvežban gluhomutec razločno izgovarja posamezne besede; ali njegov govor je podoben govoru govornega stroja, iz njega se ne glasé duševni občutki. Akoprem se torej izučenemu in omikanemu gluhomutcu čudimo, vender moremo ga ob jednem tudi milovati. Nikdar ne more se gluhonemi vzpeti do one omike in blagosti, do katere bi se vzpel, ko bi ne bil gluh. Njegovi moralni čuti ne morejo se po polnem razviti. Kolikokrat moremo opazovati, da so od mladosti nagluhi ljudje nedoslednega in nezanesljivega značaja. Nedoslednost v njih govoru in dejanji je tem večja, čim hujša je njih nagluhost. Brezčutnost in slaboumje se spoznava celó pri otrocih, kateri zeló slabo čujejo.

Gluhonemost je prirojena ali pozneje pridobljena. Prirojena je, ako se otrok rodi gluh ali tako nagluh, da navadnega govora ne sliši, — pridobljena pa, ako otrok popolnem ali deloma ogluši prej, nego se njegova duševna delavnost razvije dovolj. Če tudi se je otrok popolnem govoriti naučil, pozabi govor, ako je o času, ko sluh izgubi, premalo duševno razvit. Ako otrok pred sedmim letom po polnem ali jako ogluši, vselej je nevarnost, da pozabi govoriti in postane gluhonem. Razloček je vender: ogluši li otrok, predno zna govoriti, ali še le potem, ko je že nekaj časa govoril.

Otrok, ki že zgodaj jako ogluši, čuje le redkokrat razločno človeški govor, ima premalo prilike spoznavati, kaj besede pomenijo, zanima se bolj za znamenja nego za govor, ne poskuša govoriti in ostane nem. Tacega otroka je možno naučiti govora. Treba mu je po gostem jako glasno, počasi in razločno govoriti in mu pri tem kazati dotične predmete. Otrok pa mora natančno paziti, kako izpreminja govornik svoja usta, izgovarjaje posamezne besede. S potrpežljivostjo se doseže mnogo: otrok začne glasni govor razumevati, zanimati se zanj, poskuša govoriti in postane zmožen vsaj za silo povedati svoje misli. Najprikladneje je, da se otrok pri teh vajah poslužuje slušala.

Digitized by Google

Tako je z glasnim govorjenjem ali slušalom mogoče tudi otroku, ki se je že naučil govoriti in potem ogluši, ali ne popolnem, ohraniti dar jezika. Znano je, da odrastli, ako oglušé, svoj glas nekako čudno izpremené in nerazločno govoré. Oglušeli otroci govor še hitreje popačijo in brez posebnega, neutrudnega pouka začnó nerazločno blebetati. Zato je treba posebno paziti, da tak otrok besede čisto in razločno izgovarja. To se doseže jedino le s tem, da se otrok uči svojo ustno duplino pravilno izpreminjati.

Videli smo zdaj, da je mogoče pri otrocih, kateri niso popolnem gluhi, razvijajočo se gluhonemost ustaviti. Mnogo teže je, odrastle gluhoneme naučiti govorjenja, če tudi niso po polnem brez sluha, kajti govorilo izgubi potrebno gibčnost, ako se ne rabi. Glas odrastlih, neizšolanih gluhonemih je podoben tuljenju. V zavodih za gluhoneme*) se učé govoriti tudi taki gojenci, kateri prav nič ne slišijo in nauče se glasno čitati. Dasi praktičen vspeh pri tacih ni posebno velik, koristne so take vaje že radi tega, ker mnogo pripomorejo k razvoju govorila in dihala. Kdor ima gluhonemega otroka, naj ne opusti posvetovati se z umnim zdravnikom. Časih se dá nekoliko pomagati, t. j. gluhost nekoliko zmanjšati, in vsaka, tudi majhna pomoč je veliko vredna, ker otrok se tem laglje in popolneje nauči govoriti, čim bolj sliši. —

Iz tega, kar smo rekli, razvidno je, da se gluhonemi morejo razdeliti v dve vrsti, t. j. v take, kateri celo nič ne čujejo, in v take ki nekoliko čujejo. Se ve, med poslednjimi je zopet velika razlika. Nekateri čujejo le najjačji zvok, n. pr. strel topov; drugi čujejo tudi menj jak zvok ali šum, n. p. grmenje, zvonjenje. So tudi taki, kateri posamične samoglasnike ali soglasnike celó posamne zloge in krajše besede čujejo in ponavljajo, a se vender brez posebnega učnega načina govorjenja naučiti ne morejo.

Gluhonemost prehaja sicer redkokrat neposredno od roditeljev na otroke, vender je mnogokrat več udov iste družine od rojstva gluhih ali jako nagluhih, ali jih več ogluši, in se to v istem pokoljenji rado ponavlja. Časih so vsi sinovi gluhonemi, časih pa vse hčere. Največ gluhonemih se rodi razmerno v zakonih med bližnjimi sorodniki.

*) Ti zavodi so ubožnim in gluhonemim otrokom velika sreča, kajti tu si pridobé mnogo koristnih naukov.

Digitized by Google

Kaj je uzrok prirojeni gluhosti? — Nedostatek kacega bistvenega ušesnega dela ali nepravilnost v možjanih. Časih ni niti labirinta (notranjega ušesa) niti slušnega živca, časih pa nedostaje kacega oddelka ali dela v labirintu, največkrat polukrožnih oblokov; vender more kak labirintni tvor manjkati, ne da bi dotično uho popolnem gluho bilo. Prirojena gluhost in torej tudi gluhonemost spremlja časih prirojeno slaboumnost.

Uzroki pridobljene popolne ali delne (parcijalne) gluhote so mnogoteri. Poškodovanje labirinta prouzročuje navadno popolno gluhoto. Popolna gluhost nastopi tudi, ako se slušni živec posuši in postane neobčutljiv. Med glavnimi uzroki nagluhosti gre imenovati raznotere bolezni srednjega (bobničeve dupline) in notranjega ušesa, dalje bolezni možjanov in hrbtenjače, unetje tvorov v lobanji, vodenica v glavi, rudečica (scharlach), legar i. t. d. — Precejšnja nagluhost nastopi, ako se sluhovod zoži in zamaši. Zoženje sluhovoda samo na sebi sluha znatno ne moti, pač pa ga motijo kožni olupki in ušesno maslo, ako se naberó v njem, ali ako sluhovod oteče. V teh slučajih časih pomagajo 1^{cm} dolge, sreberne ali zlate cevčice, katere se z bombažem obvijejo in potisnejo v sluhovod. Ako je bobnič predrt, dene se v cevčico zlat listič, da čuva srednje uho kvarnih vnanjih vplivov.

Začasna gluhost nastopi, ako je ušesna troblja zamašena in vsled tega zrak v bobničevi duplini gostejši ali redkejši nego zunanji zrak in vsled tega bobničeva opnica jednostransko preveč napeta.

Gluhost izgine, ako se zračna gostota v ušesu in izven njega zjednači; to se doseže dostikrat s požiranjem slin, ker se s tem troblja odmaši. Sluh se umetno oslabi, da se slabi glasovi ne čujejo, ako se nos in usta zapro in prsi razšire, ali pa pri zaprtih ustih in nosu na silo dihati poskuša. Uzrok je zopet nejednaka zračna gostota. Ako si zamašimo nos in požiramo sline, premaguje tlak vnanjega zraka in pritiska bobničevo opnico navznoter, kar je lehko čutiti. Kadar je nos dolgo časa neprenehoma zaprt in vsled tega bobničeva opnica navznoter vdrta, nastopi nagluhost. Začasno človek tudi ogluši, ako se mu pri naglem pretresu n. p. pri padci, zrak v bobnič potisne ali iz istega iztisne. Gluhost traje, dokler je ušesna troblja zamašena.

Časih pri gluhem ali nagluhem ni moči dokazati najmanjše izpremembe v ušesih. Taka gluhost ali nagluhost se zove živčna (nervozna). Sem spadajo posebno sluhove izpremembe materničavih in

Digitized by Google

bledičnih osob. Živčna gluhota je časih nasledek močnega pretresa, padca na glavo, mrtvuda, otoka možjanov, unetja možjanov in njegovih mrenic i. t. d.

Nagluhost s hudim ušesnim hrušem dobivajo nekateri bolniki, ako užijejo mnogo kinina. Te prikazni, katere navadno ne trajejo dolgo, pripisujejo se vplivu kinina na možjane. Jednak učinek imajo tudi omamna sredstva, posebno morfij, ako se rabi pod kožo.

Nagluhost z ušesnim hrušem se prikazuje tudi pri omedlevicah, pri velikih izgubah krvi in nedostatku krvi v možjanih.

Sluh oslabi, ako se poškoduje bobnič. Ker soglasniki niso vsi jednako glasni, ne čujejo se v tem slučaji slabejši med njimi, ali ne čujejo se tako razločno, da bi jih bilo moči ločiti drug od druzega. To prihaja tudi od tod, ker se „vlastni glas“ ušesni poviša, kadar je bobnič predrt. — Slabo se čuje tudi tedaj, kadar je pritisek na vodo v labirintu nenavadno velik, ker stisnena kapljevina slabeje vodi zvočne valove in zmanjšuje njih razmah (amplitudo).

Slišati je možno brez bobniča, kladveca in nakovalca, ali le nekatere besede se slišijo razločno že iz precejšnje daljave, druge niti od blizu ne.

Posebna vrsta gluhote se pojavlja pri nekaterih boleznih notranjega ušesa; ta gluhota je podobna barvni slepoti, kolikor je namreč možno primerjati gluhoto in slepoto. Kakor je nekatero oko za neke barve slepo ali menj občutno od pravilnega očesa, tako je pri omenjenih boleznih uho neobčutno za nekatere tone. Ta gluhota se zato imenuje gluhota tonov. Nekateri taki naglušci čujejo laglje visoke, drugi laglje nizke tone, drugi zopet nekih tonov čisto nič ne čujejo. Največ je med temi naglušci takih, kateri višje tone bolje slišijo; njim je treba z visokim, krepkim glasom na uho govoriti. Še težje nego tone zaznavajo šume. Človeški govor sestoji iz raznih tonov in šumov, za to ga jako težko razumevajo.

Ako k nagluhim prištevam tudi one, kateri slabo čujejo, postane število nagluhih mnogo večje, nego se navadno misli. Velika večina čez petdeset let starih ljudij slabo sliši, in izmed treh zdravih ljudij srednje dobe najmenj jeden vsaj na jedno uho ne čuje dobro pravilno. Mnogi slaboslušnost skrivajo.

Mnogo se je poskušalo, da bi se nagluhim ljudem pomoglo s slušalom. Slušalo ima svrho uloviti več zvočnih valov, nego jih ujame sam uhelj, združiti ter voditi jih v sluhovod. Slušalo sestoji

Digitized by Google

iz lovila, podobnega čaši, torilu, lijaku, rogu ali troblji in iz kratke ozke preme ali dolge zavojite cevi, katera se vtakne v sluhovod. Lovila se narejajo iz kovin, trdnega kavčuka, lesa, roga, slonove kosti ali iz velikih školjkinih in polževih lupin. Lovila s kratko cevjo ojačujejo nekatere tone bolj od druzih, s tem pa motijo razločnost tonov. Primernejša so slušala z dolgo cevjo, a ta zvoka ne ojačujejo močno, ker se zvočni valovi na ovinkih odbijajo in deloma tudi iz cevi izstopajo. Katero in kako slušalo je komu najprimerneje, težko je določiti na prvi mah; najboljši svetovalec je — izkustvo. Kadar ima bolnik šum v ušesih, treba je izbrati slušalo s slabo resonanco, torej s krajšo cevjo in ožjim lovilom, katero mora biti, ako je od kovine, obvito s suknom ali pavolnato tkanino. Jako naglubi vtaknejo lovilo v uho, med zobmi pa držé cev, katera vodi zvočne valove v Evstahijevo trobljo.

Godbine tone čuje naglušec, ako drži med zobmi leseno ali jekleno palico, katera je v zvezi z godbilom.

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

(Dalje.)

Nekrasova satira pa vender ni v ruski literaturi popolnem nova prikazen. Že od dob Petra Velikega so gojili ruski pesniki satiro in, kakor tepe Kantemir v svojih pesnih predpetrovske neprijatelje omiki, tako biča Gribojedov v svoji komediji „Gore ot uma“ ruske psevdoolikance, kateri pod skorjo evropske omike hranijo v srci staro surovost. S satiro obrača se v početku 19. veka Krylóv proti uradniškim vampirjem ruskega naroda, ali ne ostraši se niti višjih činovnikov in učenjakov. S satiro se bojujeta tudi Puškin in Lermontov proti puščobi družbinski, posebno pa je Gogolj kakor v zrcali pokazal oskodnosti in potrebe ruske družbe, po največ gledé nravne njene strani. Torej tudi pred Nekrasovom je gospodovala

Digitized by Google

satira, ker je to terjal že duh časa sam. Pravi omikanci ruski so stali visoko nad občinstvom, videli so njega slabe strani, a javno jih grajati si vender niso upali; pribežali so torej k satiri. V obliki satire so razkrivali Nekrásovlji predniki in Nekrásov sam birokratično vlado, razmerje med vlastelji in podaniki, veliko nasprotje v omiki med posamnimi stanovi. Komični dih, kateri je pogostem vel po teh satirah, dosegel je navadno svoj namen. „Vlada kaznuje samo očitnega zlodejca, ali bolj obširno, bolj smelo deluje satira, ki ve najti pravo pot do prsij krivičnika, kakor krogla.“ S temi besedami opravičuje Nekrásov smer svoje poezije.

Po vsebini se morajo Nekrásovlje satire, pisane še za sužnosti na Ruskem, deliti na dve vrsti. Predmet prve vrste je beda stiskanih kmetov, s katerimi se ne igrajo toliko njihovi gospodarji, kakor njih uradniki; ti derejo in stiskajo prav do krví te revne ljudí, kadar gospoda ni doma. Taka je pesen Na cesti, katera nam slika stanje deklice sužnice; vkupe z gospodarjevimi hčerami se je odgojevala v vedah in umetnijah, ali gospodar umrje in posestvo pridobi nov gospod. Ta jo omoži s kmetom, v čegar priprosti, dasi ne ravno surovi družbi polagoma gine. K tej vrsti spada tudi Izvoščik, Trojka in posebno ginljiva pesen Pozabljena vas. Staruha, kateri razpada koča, gre k starosti občinskemu ter ga prosi, naj jej da lesá, da jo popravi. S kratka jej ta zavrne prošnjo. „Ali ko se povrne gospod, vse bo poravnal, sam se bo prepričal, da bajta leze na kup, in ukazal bo dati lesá“ — tako se tolaži stara mati. Oderuh je opeharil kmete za kos zemlje, in nikjer ne morejo ti najti pravice. „Počakajmo, dokler pride gospod; z mrčuni pride sèm — mislijo kmetje — in samo besedico poreče, pa nam z nova izroče zemljo“. In deklica, kateri Nemec nikakor ne dovoli vzeti ljubljenega mladeniča, teši svojega ženina, naj bi počakal, da pride gospod v vas, tedaj se bo vse zravnalo. Ali gospoda le noče biti! Stara mati, kateri je razpadala koča, trohni že v grobi, slepar je obogatel od ukradene zemlje, mlada zaljubljenca sta osivela, „deklici je prešla svatba iz glave in sanj . . . ali gospod vender še ne pride, še ga ni! Naposled po dolgem času prileze v vas v dolgem črnem sprevodu voz s šestimi konji, prileze doli po griči; visoko se ziblje krsta na črnem vozu, v krsti leži gospod, za krsto pa koraka novi gospodar. Starega položé v grob, mladi si obriše solze, sede v kočijo in — hajdi v Peterburg . . . .“

Druga vrsta teh satiričnih poezij slika domače življenje onih nemilosrčnih uradnikov, ki izsesavajo ruski narod, varajo državo in

Digitized by Google

se klanjajo sleparski omiki, ljudje, ki predávajo za malosten naslov srečo svojih otrok, sami pa ginejo v družbi svojih prenapetih žen. Taka satira je n. pr. pesen Ljudomil ali Filantrop, ki z lepimi besedami obljubuje vsem trpečim pomoči; ko pa stopi prédenj pošten in zavoljo tega od lakote umirajoč činovnik ter ga poprosi obetane pomoči, dá ga svojim slugam izgnati in ga zmerja — pijanca. V pesni Nravni človek nam kaže pesnik ruskega bogatina, ki se bahá, „da vestno izpolnjuje desetero zapovedij božjih ter ne dela krivice niti kokoši“; — ali vender se ta človek ravnodušno čudi, zakaj mu od bolesti umira žena; svojo hčer omoži s surovim, bogatim starcem, kateri jo v malo dneh po polnem utrapi; poštenega in duhovitega sužnika, ki rad bere in premišljuje, pretepe s knutom; zaradi tega skoči sužnik v reko in utone; svojega prijatelja, ki ne more ravno plačati dolga v določenem obroku, vrže v ječo, in vender ponosno prideva: „da zmerom izpolnjuje desetero zapovedij božjih ter ne dela krivice niti kokoši.“ — Nasprotje tega „nravnega človeka“ je uradnik, mož Maše, katero prisrčno ljubi. Nastavljen je pri državni denarnici in tisoči in tisoči rubljev prehajajo vsak dan skozi njegove roké; čez teden potrebuje žena nove obleke, ali kje vzeti denar? Prijatelji se mu smejejo, ker si denarničar ne ve pomagati; ali tudi zdaj še ne krade; toda kdo se more ustavljati ženskim solzám? Razsipna žena ga spravi v grob . . . — Tudi zibel nedolžnega otroka ne more utešiti divjega pesnikovega sarkazma; pred to zibelijo je zložil Nekrásov jedno najboljših pesnij ruskih. V njej leži otrok visokega uradnika in pesnik začenja svojo zazibalko: „Spi, hudoba, dokler si majhen, zatisni svoje očesce!“ . . . Ne menj zanimiv in grozen ob jednem je obraz pijavke ruskega naroda, kakor nam jo je naslikal Nekrásov v pesni Vlas, katero hočem v slovenski prozi vso postaviti sèm:

„Z odkritim vratom, golo glavo pohaja o semnjih počasi skozi mesto strijc Vlas, — siv starec.

„Na prsih ima médno svetinjo; on prosi darov za zidanje božjega hrama; ves je v verigah; obuvalo njegovo je revno, na lici ima širok obrunek; v rokah nosi dolgo palico z železnim nakonečnikom . . . Pravijo, da je bil poprej velik grešnik. Ni imel vere v Boga; s palico je pognal svojo ženo v grob; roparjem in konjskim tatovom je dajal skrivališča pri sebi; pri vseh sosedih je nakupaval žita, in o slabih letinah ni posojal nobenemu niti groša; trikrat toliko, kolikor

Digitized by Google

je dal, jemal je beraču, jemal sorodniku, jemal ubožcu; imeli so ga za oderuha. Nravi je bil krute, stroge . . . Naposled pa ga zadene strela! Vlas se počuti slabega, pokliče lečnika — ali kdo pomore tistemu, ki je slačil kmetu srajco, ki je kràl beraču vrečo? Vedno slabše mu prihaja. Leto preide — in Vlas še vedno leži in priseže, sezidati cérkev, ako ga Bog reši smrti. Pravijo, da je v svoji blodnji vedno sanjal ob jedni prikazni: videl je poslednjo sodbo in grešnike v pekli. Brzi hudiči jih trapijo, bôde jih nagla čarovnica. Muri s črnim obrazom in očmi kakor žareče oglje, krokodili, kače, skorpijoni netijo ogenj, kujejo, žgo; grešniki tulijo v bolečinah, glodajo zarjavele svoje verige. Grom jih moti z večnim ropotom, duší jih strašen smrad in čez nje se steza grohotaje črn tiger s šestimi krili. Neki so natakneni na dolge droge, drugi ližejo neka goreča tla . . . Tam je bral Vlas svoje grehe, spisane na pergament, tam je videl naštete svoje neumnosti, — ali vsega ni moči popisati! Pobožne ženske, razumne babice mogle bi vam to boljše povedati . . . Vlas je videl pekel in je izrekel posebno obljubo . . . Bog ga usliši in grešno dušo odvede zopet na svet. Vlas razdelí svoje imetje, sam ostane bos in nag, in se odpravi zbirat darov za zidanje božjega hrama. Od tedaj hodi okrog; kmalu bo tega že trideset let, da živi le ob miloščini, — strogo drži svojo obljubo, vsa velika moč duše njegove je obrnena le na delo božje, kakor bi ta duša ne bila nikdar, odkar se je porodila, poznala divjega pohlepa. Poln neutešljive bolesti, rjavega obraza, visok in raven, hodi počasi skozi vasi, skozi mesta; nobena pot mu ni predolga: obiskal je mater Moskvó, bil je na širem Kaspijskem morji in na veličastni Nevi. Z besedo krščanske resnice, zbirajoč darov za Boga, obiskal bo tudi Arhangeljsk in prišel bo v Rjazanj. S podobo božjo in knjigo hodi okrog, zmerom mrmra nekaj pred se in hodeč rožlja z železno verigo. On hodi v mrzli zimi in ne boji se letne vročine ter kliče pravoslavno Rusijo, naj daruje po svojih močeh vsak, in dajó, dajajo mu mimogredoči. Tako rastejo iz darov, s trudom pridobljenih, na površji domovine naše božji hrami!“ —

Jednako zvení po vsej tej zbirki; odvsod se glasi obup pesnika, ki ne zaupa svojim močem in nima tolažbe za tuje trpljenje. Poln bridke resignacije končuje svojo zbirko z naslednjimi vêrzi:

„Umolkni že, muza bolesti in maščevanja! nočem več plašiti drugih iz sladkega spanja; dovolj sva oba proklinjala; ko bodem sam,

Digitized by Google

znal bom umreti in molčati . . . Zdaj se nebo meni ne bo več zjaznilo, ne bo več posijalo v moje srce s svojim poživljajočim žarkom.

„Žarek začarani! ljubezen in upanje! klical sem te spé in bdé, v trudih in bojih in na robu propada. Klical sem te, ali zdaj te ne bom več; ne mogel bi gledati globočine, katero bi ti razsvetlil . . .“

(Dalje prih.)

Črna Gora

po najnovejših opisih in znanstvenih odkritjih.

(Konec.)

Kar se vodovja tiče, opaža se pri vseh črnogorskih rekah, da teko v pravci poldnevnikov, ali proti jugu k jadranskemu morju, ali pa proti severu k Drini, Dunavu in Črnemu Morju. Najmogočnejša črnogorska reka je Bojana, odtok Skadarskega Jezera, ki je okoli 30 kilometrov dolga, 100—200 metrov široka in po 10 in več metrov globoka, tako da bi lahko največje ladje nosila. Zdaj je za parnike plovna le kakih 20 kilometrov do vasi Oboti, a v svojem gorenjem toku se razliva po polnem brez reda po bližnjem polji. Tega je kriv jeden rokav Drima, ki se že nekoliko desetletij sem pod imenom Drinassa malo pod Skadrom v Bojano izliva in tako njeno vodo ustavlja, da je prisiljena poplavljati bližnja polja. Velike koristi bilo bi torej urejenje Bojane, ker bi se s tem odprla nova kupčijska pot za Črno Goro.

Najvažnejša črnogorska reka pa je Ceta, prav za prav glavna reka, od katere je Morača le levi pritok. Ceta izvira na severni strani Nikšića in se izgublja pod tem mestom pri kraji Ponori v zemljo ter se prikazuje še le na južni strani sedla Planinica zopet na dan, napravlja tu kakih 200^{m} visok slap in teče potem še kakih 40 kilometrov daleč po 100—30^{m} visoki dolini do skadarskega jezera. Njena srednja širokost znaša 20—30^{m}, a njena globokost okoli 5^{m}. Ceta deli Črno Goro v dva nejednaka dela in ob njenih bregovih se razprostirajo najrodovitnejše ravnice črnogorske. Te ravnice so prava zibel Črne Gore, (nekdaj slavna županija Ceta), odkoder so se denašnji Črnogorci po bitki na Kosovem umaknili na cetinjsko planoto.

Najdaljša črnogorska reka pa je Tara (70^{km}), ki potem s Pivo (60^{km}) združena napravlja mogočno Drino. Lim, desni pritok

Digitized by Google

Drine, teče le nekaj nad 20^{km} skozi najvzhodnejši rogelj Črne Gore. Čudno je, da ležijo doline črnogorskih rek tem više, čim dalje proti vzhodu. Tako je dolina Cete 30—100^{m} visoka, a njen pritok Morača ima pod samostanom jednakega imena 400^{m} visoko korito, Tara pri Kolašinu pa celo 900^{m}.

Za črnogorsko brodarstvo prevažna je tudi Crnojevička rijeka ali kratko Rijeka. Ta je prav za prav priroden kanal, ki seza iz Skadarskega Jezera kakih 10^{km} daleč notri v deželo do trga Rijeka. Tu pa se izliva v ta kanal blizu kilometer dolgi potok, izvirajoč iz čudne jame na južni strani Cetinja. Le škoda, da je Rijeka z različnim trstjem in ločjem tako zarastena, da večje ladije ne morejo po njej ploviti.

Tudi presihajoče studence ima Črna Gora, n. pr. potok Šavniki pod Durmitorom.

Razven nekaj malih močil ima Črna Gora jedino Skadarsko Jezero (200□^{km} veliko). Ono je za jeden del Črne Gore tako važno, kakor cetska dolina, ker s svojimi ribami („scoranze“) redi ne samo bližnje prebivalce, nego daje celo jeden najvažnejših predmetov za zunanjo kupčijo.

Prirodnin ima Črna Gora le malo. Pri Boljeviću v Crmnici se nahajajo sledovi železa, pri Rijeki cina in pod Durnitorom bakra. Tu pa tam se nahaja tudi gips, karneol, granat i. t. d. Prevažni pa bi lahko postali studenci kamnenega olja, katere je Dr. Schwarz opazoval pri Bukoviku na levem bregu Crmnice, blizu avstrijske meje nad Castel-Lastuom. To olje je sicer še močno rumeno in smrdeče, ali dalo bi se prav lahko sčistiti in tako bi postalo neprecenljiv vir črnogorskega bogastva.

Do zdaj pa se o tem bogastvu še ne more govoriti. Črna Gora še nima najmanjše obrtnije, ako izvzamemo nekoliko mlinov, tkalnic in kotlov za žganje rakije. Poljedelstvo in živinoreja, ki bi morali v prvi vrsti rediti Črnogorcev, nahajata se še le v najprvotnejšem razvitku. Malo živahnejša je kupčija, ker Srbi imajo velik talent za njo, malo ne kakor židje. Nosi se na Črno Goro obleka, orožje, strelivo, žito in sol. Iznaša pa se drobnica, kože, sir, suho meso, mleko, ribe (scoranze), krompir, drva, duhan, ruj (Rhus cotinus, ki daje izvrstno bojilo in čreslo; raste zlasti okoli Rijeke in Crmnice, ter iznaša se ga vsako leto do 20.000 centov v vrednosti 150.000 gld.), potem buhač (chrisanthemum cinerarefolium), led i. t. d. Večina teh predmetov gre na Kotor, nekoliko tudi na Risan, menj pa na Bar in Olcinj.

Digitized by Google

Za povzdigo kupčije ni prepotrebnih cest. Z velikimi stroški so dodelali l. 1881. vožno cesto iz Kotora na Cetinje, ki se vije v brezštevilnih ovinkih po zahodnem obronku Lovčena navzgor. Kmalu potem so dovršili tudi cesto s Cetinja v Rijeko in zdaj se dela cesta po Crmnici čez Sutorman v Bar, ki bode v kratkem dovršena. Ali te ceste so le bolj na korist Cetinju, nego ostali državici in zlasti kotorsko-cetinjska cesta bo ostala vedno samotna, ker so jo Avstrijci zidali zlasti iz vojaških obzirov. Letos so si izposodili Črnogorci 4 miljone rubljev v Rusiji, da dovršijo svoje „strategične ceste“ in utrjenja važnejših mest. Med temi cestami se bode zidala v prvi vrsti ona s Cetinja po planoti skozi Čevo v Nikšić. Mesto cest pa imajo Črnogorci primeroma preveč telegrafičnih postaj. Zdaj imajo Črnogorci tudi tri pristanišča: Bar, Olcinj in Sv. Nikolaj, kjer pa oskrbuje Avstrija pomorsko službo. Na ta način je dobila tudi Črna Gora svoj trobojni kupčijski barjak. Ali omenjena pristanišča so še malo obiskovana, le v Sv. Nikolaji ob Bojani je malo živeje, ker je to luka tudi za Skadar. Pri Baru in Olcinji so potrebne še ogromne pristaniške stavbe, ker je na prvem mestu morje preplitko, na drugem pa pregloboko. Zadnji čas je začelo redno črnogorsko parobrodarstvo po Skadarskem Jezeru, ali k nesreči potonil je to zimo dotični mali parnik.

Čeravno so Črnogorci po natori bistri in razumni ljudje, vender je njih duševna omika preveč zaostala, česar so najbolj krivi nevedni pravoslavni popi. Pred l. 1876. je štela Črna Gora že 52 ljudskih šol s 3159 učenci. Ali vsled zadnjih bojev skrčilo se je bilo jako to število. L. 1878. so preustrojili črnogorsko šolstvo in izdali novi šolski, interkonfesijonalni zakon. Vse črnogorske šole vodi nadzornik Čuturilo na Cetinji. Šolski predmeti so prav tisti, kakor v naših ljudskih šolah in v šolo so dolžni otroci hoditi od 7. do dovršenega 13. leta (le deklice čez 10 let stare ne smejo v deško šolo). Zdaj je vseh ljudskih šol 35 s 43 učitelji in 2045 učenci (med temi 138 deklic). Učitelji imajo plače po 300, 400 in 500 avstr. gld.

Za premožnejšo žensko mladino obstoji na Cetinji tudi višja dekliška šola, ustanovljena in vzdrževana s podporo ruske vlade. S šolo je združen zavod, v katerem imajo deklice vso oskrbo. Zdaj obiskuje vseh pet razredov te šole okoli 35 gojenk, od katerih je pa večina iz Kotora in sploh iz Boke, ker pravoslavni roditelji pošiljajo svoje hčere v odgojo na Cetinje, ravno tako kakor katoliški v samostan v Dobrovnik. — L. 1882. so odprli na Cetinji celo „realni gimnazij“, ki pa

Digitized by Google

nima več nego dva razreda in sploh le životari. Vrhu tega je v cetinjskem samostanu tudi nekako učiteljišče za odgojo domačih učiteljev in bogoslovnica za mlade črnogorske pope.

Sredstev za izobraženje Črnogorci baš ne pogrešajo, da bi le ta sredstva tudi svoj dober sad obrodila. Ali žalibog, šire se po Črni Gori vedno bolj republikanske in socijalistične ideje, zamešene po mladih možeh iz Pariza, ideje katere utegnejo v kratkem času motiti notranji mir Črne Gore. (Dr. Schwarz, se ve da, o teh nevarnih idejah v Črni Gori ničesa ni mogel zapaziti).

Črna Gora ima le tri mesta: Podgorico, Bar in Olcinj Podgorica ima zdaj po črnogorski okupaciji le okoli 5.000 prebivalcev, od Bara je ostala nepoškodovana sama luka in gorenja ulica mesta, vse drugo je razvalina; Olcinj utegne imeti z vsemi po okolici raztresenimi hišami do 4.000 ljudij. Razven teh mest ima Črna Gora še devet važnejših krajev, ki se dajo našim trgom primerjati, sicer ne po številu prebivalcev, nego po tem, da stoji nekaj lepših hiš blizu vkup na malem prostoru. Taki trgi so: Cetinje, Njeguš, Rijeka, Virpazar, Spuž, Danilovgrad, Nikšić, Kolašin in Andrijevica ob Limu. Glavni kraj Cetinje nima z vsemi svojimi po cetinjskem polji raztresenimi hišami čez 2000 prebivalcev. Razven tega pa šteje Črna Gora še kakih 250 vasij in selišč. Najvažnejši samostani so: cetinjski, ostrožki in prekrasni morački.

Mnogo se govori zdaj o premeščenji prestolnice. Nekateri so mislili na Danilovgrad, ali ta je zelo majhen trg in nima nikake bodočnosti, ker ne leži ob nobenem glavnem potu. Natorneje bi bilo, da bi Črnogorci prenesli svojo prestolnico v dolenjo Ceto, (n. pr. v Podgorico), kjer se nahaja prava zibel Črne Gore.

Dr. Schwarz govori tudi o prihodnjih mejah Črne Gore, kajti da so denašnje nestanovitne in nedostatne, zdi se mu samo po sebi umljivo. Pri tem pa opominja že naprej, da naj Črnogorci nikar ne mislijo na Kotor in na Boko. Dokler bode Avstrija obstajala, ni mogoče, da bi hotela odstopiti ta svoj Giberaltar in ta temelj svoje oblasti v Jadranskem Morji, kateri ravno zdaj z velikimi stroški še bolj utrjuje. Črnogorcem bi tudi Kotor ne koristil mnogo, ker je zveza od todi v Črnogoro pretežavna. V tem obziru leži mnogo ugodneje Bar, ker ga veže nizko sedlo Sutorman z najrodovitnejšimi predeli Črne Gore. — Že nagnenost črnogorske planote in tok najvažnejših deželnih rek kaže Črnogorcem k jugu! Tja doli naj obračajo svojo pozornost in

Digitized by Google

naj skušajo pridobiti še vso okolico Skadarskega Jezera s Skadrom vred. Bojana in Skadarsko Jezero sta po prirodi s Črno Goro spojena in zato pravi pogoj za njen obstanek. Zato priporoča Dr. Schwarz kot bodočo mejo razvodno črto med Drinom in Bojano, t. j. z visoke Prokletije planine (pri Gusinji) navzdol preko gore Sukali in potem naravnost k morju po sredi med izlivom Bojane in Drmia. Albancev naj se Črnogorci pri teh svojih težnjah čisto nič ne straše!

Simon Rutar.

Nove muzikalije.

I.

Missa solemnis in memoriam felecissimi DC annorum regiminis augustissimae ac serenissimae domus Habsburgicae in ducatu Carnioliae curante sanctae Caeciliae pro musica sacra societate in dioecesi Labacensi ad IV voces inaequales cum organo aut comitantibus 2 violinis, viola, violoncello, contrabasso, flauto, 2 clarinettis, fagotto et 2 cornibus [aut ad IV voces tantum, omnissis pausis non obligatis] composuit Antonius Foerster, magister capellae in ecclesia cathedrali, magister cantus in c. r. scholis mediis nec non in seminariis clericorum et puerorum, director scholae pro musica sacra sanctae Caeciliae. Op. 25. Pret. part. et IV. vocum 1 fl. 80 x. Pret. IV. voc. separat. 80 x, Pret. voc. instrument. 1 fl. 10 x. Labaci. Sumptibus societatis s. Caeciliae. Typis R. Milic.

To je naslov najnovejši maši g. A. Foersterja. Prava umetnost se kaže v vzdržnosti. Ni dvojiti, da je g. Foerster umetnik v svoji stroki, kakeršnih je le malo; njegove kompozicije cerkvenega zloga so lahke; odlikujejo pa se zaradi gibčnosti glasov, pravilne modulacije in gladke fakture. Ker se pri nas pričenja cerkvena glasba še le reformirati, zato je primoran g. Foerster svoje kompozicije podajati v najlažjem zlogu, omejevati svojo bogato fantazijo, a veščak jih vender visoko ceni. Prav težko sem torej pričakoval od g. Foersterja višjega umotvora, in dasiravno bi bil od njega veliko zahteval, vender smelo trdim, da me je z omenjeno mašo po polnem iznenadil.

Ni moj namen na dolgo in široko ocenjevati to delo, v to svrho bi moral pisati brošuro, marveč rečem le toliko, da je umotvor prve vrste: jedna najkrasnejših inštrumentalnih maš novejšega časa. Tekst v maši je po polnem liturgično obravnovan, glasba v harmoničnem, melodičnem in kontrapunktičnem obziru visoke vrednosti. Takoj pričetek

Digitized by Google

„Kyrie“ v pravilnem začetku fuge je tematično tako krasno izveden, da si ga lepšega in veličastnejšega v cerkveni glasbi misliti ne morem. Ta stavek se pričenja v A-moll in prestopa v 3. delu „Kyrie“ v A-dur, kar daje stvari posebno veličastnost. Jednako veličastno se skladatelj v druzih oddelkih maše odlikuje ter svoje misli od stavka do stavka vzvišuje, dokler ne konča s prekrasnim „Dona nobis pacem“. Spremljevanje z orgljami je mojstersko, samostalno postopajoče, inštrumentalni glasovi so vzgledno v cerkvenem duhu, po sicer svojem, a pravem načinu izvedeni. Gledé cerkvene vrednosti te maše trdim tudi jaz besede, katere mi je nedavno Nemec izustil, ko je slišal g. Foersterja orgljati: „Foerster hat die alten Classiker im kleinsten Finger und spielt sich doch selbst“.

Dasiravno je pa maša izredna (ker je pisana za izredno slovesnost), v kateri se jednako mojstersko druži lepota z umetnostjo, vender ni pretežka. Želeti je torej, da bi si jo omislil vsak cerkveni pevski zbor, kateremu je na tem, da ima v svoji zbirki najkrasnejšo mašo, ki je v Slovencih izdana. Cena je glede obširnosti (30 stranij partiture brez inštr. glasov), lepe oblike, trdnega papirja in krasnega tiska jako nizka. G. Foersterju pa čestitam, da je podal Slovencem umotvor, čegar visoka vrednost ostane neminljiva.

II.

1. Kranjska z Avstrijo. Slovenska himna v slavo šeststoletne zveze vojvodine Kranjske s presvetlo hišo Habsburško. Uglasbil Anton Foerster. 2. Avstrijska himna. V Ljubljani. Tiskarna Miličeva. Cena 5 kr.

Tak je naslov skladbi, katero je pridejal g. Foerster tudi kot prilogo „Cerk. Glasbeniku“. Mojster se kaže v velicem, kakor v malem. Trdim, da je ta napev g. Foerster vzel prav iz srca Slovencem; torej pravo struno zadel. To pa ni malenkost! Slavni Witt piše, da bi dal za napev, ki bi se mu posrečil v narodnem duhu, svojo najboljšo mašo. Prav zato pa cenim priprosto, a lepo harmonizovano pesen, katero je g. Foerster uglasbil tekstu primerno v nepozabljiv spomin šeststoletne zveze Kranjske z Avstrijo, prav visoko. Izvesti se da napev na pet različnih načinov, vsak se lepo glasi in zatorej bode napev radostno popeval priprost pastirček in tudi omikan pevec. Dopada mi posebno sklep, ki se ne okončava navadno na dominanti s toniko, ampak na sami toniki. Tak sklep znači prav lepo hrepenenje v tekstu izraženo.

Drugi napev, avstrijsko himno Jos. Haydna, je g. Foerster pravilno čveteroglasno harmonizoval. Tako harmonizovane avstrijske himne

Digitized by Google

smo Slovenci do zdaj pogrešali. Gotovo bode radostno segel vsak pevec po omenjenih napevih, katere lep tisk in močan papir še posebno priporoča.

III.

Šolska mladina o šeststoletnici presvetle cesarske rodovine Habsburške na Kranjskem. (1283—1883.) V Ljubljani, 1883. Natisnil in založil R. Milic. Cena 5 kr.

To je naslov pesnicama, katerima napeva je zložil v muzikalnih krogih dobro poznani skladatelj g. L. Belar za šolsko rabo. Napeva sta zložena dvoglasno, priprosto, šolski mladini primerno. G. skladatelja po druzih njegovih kompozicijah poznam kot vrlega harmonikarja in melodista; torej bi ne bilo primerno soditi ga po teh kratkih napevih. Nekoliko opazk si vender dovoljujem: 1. V obeh napevih mi ne dopada dolga vrsta terc, katere poleg tega, da jih je preobilno, na nekaterih mestih daleč narazen poskakujejo. Ako si mislimo dvoglasje izvedeno iz čveteroglasja, (kar vsi novejši kontrapunktisti učé in poudarjajo), našli bomo, da cele vrste terc, sekst, sploh jednacih presledkov ne trpi dobro uravnana skladba. 2. Sekstni sklep v prvem napevu nad besedoma „nam Bog“ bi se moral z mišljenim basom *es* v protigibu postaviti; torej $\frac{d}{b}$ ne $\frac{d}{f}$. 3. V drugem napevu me tercni *f* preveč spominja na izvirno septimo, ki bi se morala navzdol peljati, a ne naopak. Ker te malenkosti ne bodo mladih pevcev motile in sta napeva pisana za šolsko rabo v najlažjih presledkih, smem to delce vsacemu slovenskemu učitelju in učencu priporočati.

IV.

Jubelmarsch zur Erinnerung an die allerhöchste Anwesenheit Seiner k. und k apost. Majestät des Kaisers Franz Josef I. in Krain anlässlich der Jubelfeier der sechshundertjährigen Zugehörigkeit des Landes Krain zur Hausmacht des durchlauchtigsten Kaiserhauses, für das Pianoforte componirt von Viktor Parma, Op. 11. Verlag von J. Giontini in Laibach. Preis 80 kr.

Na prvi pogled bi človek mislil, da je imenovani, krasno tiskani in 11 stranij broječi „Jubelmarsch“ kak nokturn ali kaj jednacega, ker je postavljen za stopaj v redko rabečem $^{12}/_{8}$ taktu. Ta predsodek pa mine, ako se skladba igra v pravilno postavljenem „allegro marziale“. Radostno pozdravljam to delo g. Parme ter priznavam rad veliko nadarjenost skladateljevo. Omenjati mi je posebej, da je skladba skoz in skoz originalna. Dopada mi zlasti tema v basu na strani 7., ki se potem skozi kompozicijo vleče kakor rudeča nit. Želim, da bi vrli g. skladatelj še mnogo jednacih umotvorov slovenskemu občinstvu podaril. Slovenci, podpirajmo ga!

Digitized by Google

V.

„Slovenske pesmi“ za sopran, alt, tenor in bas uglasbil Dr Benjamin Ipavec. II. zvezek. Lastnina izdajatelja. Tiskala Engelmann in Mühlberg v Lipsku.

Tako se glasi naslov mičnega zvezka najnovejšega dela poznanega skladatelja in se dobiva po 60 kr. iztis pri lastniku v Gradci (Karl Ludwig Ring, 4). Obseza pa ta zvezek sledeče pesni: I. „Kadar mlado leto“, bes. S. Jenkove, II. „Ne zveni mi“, bes. S. Gregorčičeve, III. „Rožici“, bes. A. Okiškega, IV. „Leži polje ravno“, bes. S. Jenkove in V. „Na savskem bregu“, bes. Andrejčkovega Jožeta.

Nepotrebno se mi skoro zdi priporočati delo slovečega skladatelja, čegar priljubljeni napevi so navduševali že tisoči slovanskih src in se bodo še radostno popevali, dokler bode Slovenec imel pevsko žilo. Da pa smem nekoliko besedij o imenovanih napevih izpregovoriti, zahvaliti se imam za to preprijaznemu, visokoučenemu gospodu skladatelju, ki mi je nedavno skazal čast obiskovanja popotujé po naši divni dolini in mi o tej priliki označene napeve podaril ter dovolil o njih javno izreči svoje mnenje.

Najprej moram pripoznavati, da se g. skladatelj prav resno z muziko bavi in da je v njej veliko glede polifonije napredoval. Trdnega mnenja pa sem, da je pri tem delu vplivala na skladatelja cecilijanska glasba, ker je motive svoje prav jasno, prozorno in mično izvèl po pravilih polifonije, cerkveni glasbi lastne. In to je pravo! Zakaj pa ostanejo madrigali (posvetne pesni) starih klasikov večno lepi? Zato, ker so stari umetniki zmatrali si glasbo kot umetnost, ne pa, kakor igračo — in se po tem ravnali. Z radostnim srcem torej pozdravljam vsak glasbeni umotvor, ki je po pravilih harmonije, kontrapunktike in muzikalne estetike uravnan, ne gledé na to, koliko centov izmišljene in domišljevane narodne soli je v njem. Skladatelj, kakeršen je g. dr. B. Ipavec zadene že prav dobro narodni duh, čeprav sem ter tja kacemu glasu večjo gibičnost dá, nego bi si jo želel fantast, kateremu je kontrapunkt zvijanje glasov.

Dasiravno so omenjeni napevi vsega priporočila vredni, moram vender kot vesten poročevalec opaziti, da mi zlasti v III. napevu ne ugaja množina nerazvezanih septim in tritonov, kateremu klasiki rekajo „diabolus in musica“. G. skladatelju nikakor ne podtikam s to opazko nevednosti, ampak mislim, da hoče s tem ustrezati razvajenemu slovenskemu ušesu.

Digitized by Google

V svesti sem si, da bode vsak slovenski glasbenik radostno segel po teh napevih, katere razven glasbene vrednosti priporoča tudi lep in jasen tisk. Danilo Faigelj.

Slovenski glasnik.

Slika pesnika Simona Gregorčiča, katero je po fotografiji v les vrezal Ivan Patočka v Pragi ter natisnila na fin angleški papir „Narodna Tiskarna" v Ljubljani, dobíva se po 20 kr. (s pošto po 25 kr.) izvod v omenjeni tiskarni. V okvir dejana bode lepšala vsako slovensko hišo.

Odlikovana pisatelja slovenska. Gospod šolski ravnatelj Andrej Praprotnik, urednik „Učiteljskega Tovariša", prejel je od presvetlega cesarja zlati križ s krono, in g. c. kr. vadniški učitelj Ivan Tomšič, urednik „Vrtca", zlati križ. Zaslužnima pisateljema slovenskima čestitamo iz vsega srca na tem odlikovanji.

Miklošič in Hrvati. Poslanica hrvatskemu akademičnemu društvu „Zvonimir" v Beču. Napisal Matija Murko, t. č. predsednik akad. društva „Slovenija" na Dunaji. Ponatisneno iz „Slovenskega Naroda". Natisnila „Narodna Tiskarna; založil Božidar Raič, v Ljubljani 1883, 8, 35 str. — Ta knjižica, katero smo oznanili že v zadnjem listu, dobiva se pri g. župniku B. Raiči pri Sv. Barbari v Halozah (via Ptuj) po 12 kr. izvod.

Plemeniti Preširni. „A Giorgio Preschern negoziante integerrimo che pio e benefico visse anni 75 sino al Di 31 luglio 1847. Grobnica na tržaškem pokopališči ima ta napis, katerega mi je te dni g. Lovro Žvab iz Trsta poslal. (Prim. „Ljub. Zvon" III, 605.) Fr. Šumi.

G. Bogišić, največji zdanji učenjak v stvareh slovanskih pravnih običajev, pisal je pred nekoliko tedni Slovencu, g. G. Križniku v Motniku iz Pariza: „Poštovani Gospodine! Pred 10—12 danâ primih Vaš rokopis s odgovorima na moj stari naputak. Vaši me odgovori veoma obradovaše jer su oni prvi, koje dobih iz zemalja, u kojima žive Slovenci; primite dakle za Vaš rodoljubni trud moju najiskreniju blagodarnost".

G. Matevž Vodušek, c. kr. gimn. profesor v Ljubljani, izdal je astronomično knjigo: Neue exacte Methode für die Bahnbestimmung der Planeten und Kometen nebst einer neuen Störungstheorie, Laibach, Ig. v. Kleinmayr und Fed. Bamberg, 1883, 8°, V + 162. Sodbo o njej prepuščamo strokovnjakom. Že poprej je dal prof. Vodušek na svetlo te knjige: Bestimmung der Zeit, des Meridians und der geographischen Breite eines Ortes, Bestimmung absoluter Höhen und der Declination der Gestirne. Nach theilweise neuen verbesserten Methoden und Formeln, 1878, 8°, 28 str. — Dalje: Neue Methode für die Berechnung der Sonnen- und Mondparallaxe aus Planeten-Vorübergängen und Sonnenfinsternissen, 1879, 8°, 28 str. — Naposled: Beiträge zur praktischen Astronomie, 1880, 8, 40 str.

Archiv für Heimatkunde. Zadnje pole I. zvezka tega zgodovinskega zbornika so prišle pred nekoliko tedni na svetlo; obsezajo več zanimivih listin iz l. 1282 in 1283., zgodovinskih drobtin in razprav, izmed katerih omenjamo posebno spis vseučiliškega profesorja dr. Arnolda Luschina: „Siegel und Wappen

Digitized by Google

der Landeshauptstadt Laibach.“ Prvemu zvezku je pridejan 56 stranij obsezajoč, posebno vestno, točno in pregledno sestavljen register osob in krajev, o katerih govori knjiga G. Šumi si je s to knjigo pridobil o naši domovini stalno zaslugo in želimo iz vsega srca, da bi vrli g. izdajatelj v Slovencih našel več duševne in materijalne podpore.

Ivan Sergejevič Turgenev, preslavni pisatelj ruski (rojen 1818.), umrl je 4. septembra v Bougivalu na Francoskem. Obširen životopis njegov priobčimo v novoletni številki. Spisal nam ga je g. Karl Štrekelj.

Češka književnost. — „Salonne bibliotéke“, katero ureja prof. Ferdinand Schulz, zalaga pa vseučiliški knjigar J. Otto v Pragi, izšli so v zadnjem času trije novi zvezki. XXVIII. zvezek prinaša pod naslovom: „Povídky Ferdinanda Schulze. Díl. I.“ dve povesti iz redaktorjevega peresa. Pisatelj je na dobrem glasu kot slovstveni zgodovinar, osobito ga poznajo Čehi že davno kot cenitelja lepe književnosti. Nekaj let sem je prestopil od teoretičnih naukov k praktičnemu delovanju na polji povestij in romanov. Ker pa je svoja dela izdajal le po časopisih, katerim se v Čehih obrača še menj pozornosti nego pri nas, ostalo je to njegovo delovanje več ali menj nepoznano. Ta omenjeni zvezek je razširil že zdaj in razširjal bo še bolj v bodoče njegovo ime, ker zasluži v resnici najlepše hvale. Vsebina mu je kratek roman „Dle přírody“ in povest „Jízda na ples“. Prvo delo („Po prirodi“) bilo je najprej priobčeno v „Osvěti“, drugo („Vožnja na ples“) pa v „Květih“. Osnova obeh pripovedek je zanimiva, dejanje dobro, posebno čvrsta pa je Schulzova karakteristika: njegove osobe so polne življenja, iz katerega so tako rekoč zajete. Vse diha zdrav realizem. Posebno se posrečujejo Schulzu samostanske osobe. To nam spričuje ne le roman „Dle přírody“, nego tudi „Satinská babička“, daljša povest, katero ravnokar prinaša „Osvěta“. O drugi povesti („Jízda na ples“) reči se mora vrhu tega, da je prepolna zdravega humora — XXIX. „Salonne bibliotéke“ je napolnil z novimi deli svojega pesniškega genija neumorni Jaroslav Vrchlicky, ali kakor se prav za prav kliče, Emil Frida, urednik „Světozoru“. Rekli smo „neumorni Vrchlicky“ in ta prilog zasluži po vsej pravici. Samo letos je izdal naslednja večja dela: „Co život dal“ („Kar je življenje dalo“), zbirko pesnij; „Staré zvěsti“, zbirko manjših pripovednih pesnij, katerim je zajel snov iz zgodovine in bajeslovja, potem tragedijo „Drahomira“, ki je izšla v 14. zvezku „Slovanskega divadla“: preložil jo je že na poljski jezik Miriam. Dalje je izdal žaloigro „Smrt Odysseova“, ki je izšla v „Lumiru“ in komedijo „Vsudě Diogenově“ („V sodu Dijogenovem“) natisneno v „Květih“. Pri tem pa nam ni pozabiti, da je Vrchlicky tudi jako priden prelagatelj. Po polnem opravičeno piše torej Jan Neruda v predgovoru k „Starim zvěstim“ ki so izšle v 4. št. „Poetickih besed“ in so trideseto pesnikovo delo: „Trideset pesniških del v desetih letih! Ta pravljična plodovitost, v kateri se je odlikoval Lopez de Vega ali tudi Calderon, prestane nam biti pravljična, ako vidimo, kako se razvija ravnokar pred našimi očmi: občudovanja vredna pa ostane tu in tam“. Se vé, da bi brez dvojbe bolje bilo pesnikovim delom, ako jih ne bi tako rekoč iz rokava sipal. Dasi je namreč Vrchlicky, učeč se francoskim in italijanskim vzorom, povzdignil pojetični jezik in verz češki do dovršenosti, kakeršne še ni bilo videti, vender se tu in tam nahajajo stvari, katerim bi se bil gotovo ognil, ako bi ne bil tako naglo pisal. — Najnovejša pesnikova zbirka

Digitized by Google

pa je imenovani XXIX. zv. „Salonne bibliotéke“, ki ima naslov: „Sfinks, Básně Jaroslava Vrchlického“. Knjiga ima te oddelke: „Otázka bez odpovědi“ („Vprašanje brez odgovora“), prelepa apostrofa „Sestre“ pesnikove pesni, — neme, kameněne sfinge; „Hlasy se zřícenin“ („Glasovi z razvalin“), obsezajo večinoma starovečne motive; „Básnikovy glossy k hieroglyfům papyrosu v Esne“ („Pesnikove glose hijeroglifom papirosa v Esni“); „Dno číše“ („Dno čaše“), pesni razmišljajoče, vzrasle na italskih tleh, ko je pesnik bival v Livornu; „Při objevení nové pyramidy v Meydunu“ („Ko se je odkrila nova piramida v Meydunu“); „Pod štítem“ („Pod ščitom“) in naposled: „Jas na východě a Hymna Lazarova“ („Svit na vzhodu in Lazarova himna“). Te pesni so večinoma lirične in kontemplativnega značaja. Pečajo se, kakor je že iz naslova spoznati, s temnim, skrivnostnim vprašanjem o človeškem življenji in bitji. Pesniku zastavlja življenje celo vrsto vprašanj in metafiziških ugank, katere mu je rešiti. Kakor v odprti knjigi leži tu pred nami ves trud človeške duše, kako razgrniti to ontološko skrivnost; tu vidimo težnje, tožbe, sanje te nepokojne človeške duše. Najlepša iz vseh je pač „Ne nesmíš zmlknout bouřná moje písni“ („Umólkniti ne smeš mi, burna pesen moja“).— Ker smo že pri Vrchlickem in „Salonni bibliotéki“, povemo naj še, da je prvi del pesnikove zbirke „Mythy“ izšel v drugi izdaji. Posebno zanimiv je ta zvezek zavoljo tega, ker nahajamo v njem tri pesni, katerim je snov vzeta iz življenja českega naroda, kar se pri Vrchlickem le preredkoma dogaja. Te tri pesni: „Šárka“, „Legenda o sv. Prokopu“, „Kříž Božetěchův“ („Božetéhov križ“), odlikujejo se z navadno epično silo, živim koloritom in krasno dikcijo. — XXX. zvezek „Salonne bibliotéke“ ima izborno vsebino. Podaja nam zbirko pesnij, z naslovom: „Básně Otokara Mokrého“. Pesnik Otokar Mokry se je mudil lani tudi po Slovenskem in spisal v „Slovanskem sborníku“ lep članek o našem prekarnem stanji; tudi je objavil v 5. zvezku letošnjih „Květov“ arabesko „Ipavskym údolím“ („Po ipavski dolini“). Zbirka njegovih pesnij ima naslednje dele: „Básen uvodní“ („Uvodna pesen“), „Pohádky“ („Pravljice“, 9 pesnij), „Italské zvuky“ („Italski glasovi“, 15 pesnij); „Různé motivy“ („Razni motiví“, 17 pesnij) in „Jihočeské melodie“ („Jugočeske melodije“, 6 pesnij). Te pesni so večinoma lirične, vender se v zbirki najde pesnij, v katerih kaže Mokry veliko nadarjenost tudi za epično poezijo, n. pr. v pesni: „Zlatá koruna“, „Husův kamen“ ali tudi „6 července 1415“ („6. dan Husove smrti“). Oblika mu je priprosta ali dovršena, reč (dikcija) blagoglasna, nežna in skrbno izbrana. Iz južnih stranij „Italskih glasov“ vede nas pesnik na sever v domovino svojo na južno Česko. O tej priliki spomni se tudi slovenske zemlje in častitljive Tatre. Vse pesni dihajo vročo ljubezen do domovine, svobode, bližnjega. — V Ottovi „lacini bibliotéki“ je izšlo novo delo pripovednika Jakuba Arbesa, katero ima naslov: „Messiáš“. Ta roman se odlikuje z risanjem značajev in nam podaje mnogo zanimivih epizod. Poseben mojster je Arbes v opisanji plemenitašev in mesta Prage ter njenih zgodovinskih spomenikov.

Novi grobovi. Danes nam je zopet omeniti nekaj bridkih izgub, ki so zadele književnost slovansko, bridkih pravim, ker je v denašnji dobi vsak le nekoliko spreten delavec neprecenljiv. Posebno Čehom je pobrala smrt več nenadomestnih mož.

20. julija je umrl v Litomyšli A. V. Šmilovsky (pseudon. za Šmilauer), ki se prišteva prvim pesnikom in novelistom českim. Porodivši se v

Digitized by Google

dan januvarija 1834. l. v Mali Boleslavi, obiskaval je najprej tamošnje šole, potem pa prestopil na praško vseučilišče, kjer se je posvetil slavistiki. V Pragi mu je bil sošolec znani češki pesnik Vitězslav Hálek. Dovršivši filozofijo postane gimnazijski učitelj v Klatovih, od koder ga l. 1873. premestijo v Litomyšl. Nedavno za tem imenujejo ga za nadzornika ljudskih šol v litomyšelskem in poliškem okraji, kjer je deloval do svoje prerane smrti. V Nerudovih „Obrazech života“ je stopil prvič med češke literate l. 1859. Odsle je posvetil narodnemu slovstvu ves čas, kar mu ga je ostajalo prostega. Napisal je mnogo krasnih pripovestij, iz katerih se posebno odlikujejo: Kmotr Rozumec, Martin Oliva, Parnasie, Za rannych červánků, Nebesa in še nekaj drugih. Te povesti so vse tendencijozne: pisatelj navdušuje bralca za domovino in blage ideje; posebno filozofične tendence kažejo se nam v Kmotru Rozumcu in Martinu Olivi. Dasi mu je pripovest bila glavna stroka, zlagal je tudi lepe pesni ter jih izdal l. 1873; razen tega pa se je našlo v njegovi zapuščini dvanajst dramatičnih del, ki do zdaj še niso bila natisnena ter so po sodbi nekaterih veščakov izvrstna tako, da bodo na čast dramatičnemu repertoaru českemu. Ravno letos so počela v Pragi izhajati zbrana njegova dela, raztresena po raznovrstnih časopisih, v zvezkih pod naslovom: A. V. Šmilovského spisy vypravné.“ — Ne le na književnem, tudi na šolskem polji si je pridobil Šmilovsky neprecenljivih zaslug. Učenci njegovi ga bodo ohranili vedno v prijaznem in hvaležnem spominu.

Maja meseca pobrala je smrt jednega iz najboljših jezikoslovcev českih: umrl je Alois Vaníček, profesor primerjajočega jezikoslovja na češki univerzi praški. Zagledal je luč sveta v Pragi l. 1825. in končavši tam srednje šole posvetí se profesorskemu poklicu. Dolgo let je učiteljeval na Moravskem v Olumuci in Trebiči, kjer je bil tudi gimnazijski direktor. Ko se je preporodila česka univerza v Pragi, podelili so mu stolico primerjajočega jezikoslovja. Spisal je med drugim: „Etymologisches Wörterbuch der lateinischen Sprache“ 1874, 1 zvezek; Griechisch-lateinisches etymologisches Wörterbuch,“ 1877, 2 zvezka; pa „Fremdenwörter im Griechischen und Lateinischen“ 1878. 1 zvezek. Po teh delih je zaslovel ne le v svoji domovini, ampak tudi zunaj nje v Rimu in na Nemškem. Vaníček je bil tih, ali priden delavec, ob jednem pa tudi priljubljen in izboren učitelj.

8. avgusta je umrl v Pragi drug zaslužen filolog češki, František Velišsky, star še le 43. let. Ta je Čehom spisal med drugim prelepo in izvrstno delo „Život Rekův a Rimanův“, katero se je tudi na ruski jezik preložilo. Bil je uzoren učitelj in pri svojih učencih ostane vedno v dobrem spominu.

Bratom Slovakom je umrl krepek borilec za prosveto slovaškega naroda, sodelavec Kollárjev, izboren pisatelj, zbiratelj narodnih pesnij, poznavalec slovaške glasbe: Ján Kadavy, čegar dolgo življenje (rodil se je 7. jun. 1810, a umrl je 11. avg. t. l.) je bilo posvečeno od prve mladosti do zadnjega njegovega dne tihemu neumornemu delovanju v prospeh in blaginjo slovaškega naroda. Narodivši se v Jestřabí na Českem prišel je še jako mlad dijak v Modro, kjer mu je profesor Gottšaltovsky že jako zgodaj vcepil ljubezen k slovanskemu narodu. Že je bila izšla Kollárjeva „Slávy dcera“ in povsod užigala slovansko mišljenje. Kadavy je želel upoznati se s pesnikom in ta želja ga je gnala iz domovine češke na zemljo slovaško. V Pešti se seznani s Kollárjem in po nje-

Digitized by Google

govem priporočilu ga pokličejo l. 1839. za učitelja k slovaški evangeljski cerkvi v Pešti. Že 1843. l. izda Kadavy knjižico: „Přemyšlování o dokonalosti křest'anské“ itd. od Jána Amosa Komenskega v Pešti s podobo tega slavnega pedagoga. Spomina vreden je v tem spisu predgovor Kadavega, ki kaže čisto slovansko mišljenje. Na konci knjige je pridejan životopis Komenskega, izdelan od Kadavega s pomočjo Palackega. Istega leta izda Kadavy „Vzájemnost' ve příkladech v Čechoslovanů, kjer dokazuje, naslanjajoč je na Kollarov spis „Ueber die Wechselseitigkeit der Slaven“, da so Slovaki in Čehi, pa Lužičani najbolj sorodni. Končuje se ta spis (94 stranij) s čvrsto pisano obrano vzajemnosti proti „přepiatym vlastencům uherskym“ (napetim rodoljubom ogerskim). Pozneje je odstopil od tega stališča in začel pisati v slovaščini. Izdal je namreč l. 1845. almanah „Priatel' l'udu; knižka pre Slovenskich hospodárou a remeslníkou. V Budíne 1845. Pri tej knjigi so sodelovali mnogi drugi slovaški pisatelji: Bohuš Nosák, Ján Lac, Julius Plošic, Peter Hostinsky, Karol Kiko, Sladkovič, Rimavsky, Hurban. Izšla sta samo dva zvezka vsled neprijazne tedanje dobe. Kmalu potem je šel Kadovy v Pravonin pri Vlašimu na Českem, da bi se izučil v agronomiji in bi tem bolje in praktičneje mogel pisati za slovaški narod. L. 1847. izda v Turčanskem sv. Martinu „Čitanku pre malje djetky“, katera kaže posebno pedagoško in psihološko nadarjenost tega slovaškega Bleiweisa. Po burnem osem in štirdesetem in devetinštirdesetem letu izdal je v Levoči najprej l. 1853. koledar „Živenu“, katera spričuje njegovo praktičnost in nadarjenost. L. 1873. je izdal spis „Maly spevák čili stručni návod ku spevu pre slovenské narodnie školy“. Naposled uredoval je Kadavy „Slovenské spevy“ in s tem delom si je postavil večen spomenik. Njegova umetniška delavnost je ogromna, neumorna in plodonosna. Izvrsten poznavalec teorije glasbene je Kadavy ob jednem tudi skladatelj in pesnik. Najlepši slovaški napevi prihajajo iz njegove lepe duše. Harmonizacija njegova je po sodbi veščakov brez napak in izvirna. Poseben vspeh je imel njegov napev pesni: „Nitra, milá Nitra“. — Velikih zaslug si je pridobil Kadavy tudi s tem, da je zalagal dobre slovaške knjige; on je pripomogel tudi, da so se pričeli izdavati „Slovensky pohl'ady“; bil je član „Matice Slovenske (slovaške)“, soustanovitelj „Matice Českе“, profesor na bivšem slovaškem gimnaziji v Turč. sv. Martinu, katerega so oholi Madjarji zaprli. Slovaški narod je 13. avg. pokazal s sijajnim pogrebom, kako hvaležen je temu možu, svojemu učitelju, pisatelju, umetniku! —

Bratom Poljakom je umrl v Krakovu 28. julija t. l. Władysław Ludwik Anczyc, znamenit dramatik, rojenjá iz Vilne, kjer je zagledal beli svet l. 1824. Prvikrat se je prikazal na gledišči Krakovskem l. 1848. s svojimi igrami: „Mošków na barykadach“ in „Emigracya chłopska“. Toda v hrupu in nemiru tistih dob niso zapazili njegovega talenta. Še le s komedijo „Chłopi arystokraci“, ki se je prvič igrala l. 1851. v Krakovu obrnil je náse pozornost občinstva, kateremu ga je naenkrat po polnem prikupil, da še celo sam ni takega vspeha pričakoval. V svojih umotvorih kaže nam Anczyc priprostega Poljaka, kakeršen je v resnici: riše ga s tisto realnostjo kakor Gogolj svoje junake iz naroda: posebno krepák je v tem oziru v „Emigracyi chłopski“, naperjeni proti „kulturonoscem“. Poslednje delo mu je „Jan III. pod Wiedniem“, katero se je

Digitized by Google

prvič predstavljalo letos v septemberskih slavnostih, prirejenih v spomin osvoboje Dunaja. Pisatelj, žalibože, te predstave ni učakal. — Ne le kot dramatik, tudi kot pisatelj za narod pridobil si je Anczyc slavno ime. V popularnih spisih se je podpisoval „Kazimir Góralczyk“. Posebno se hvali „Sennik“, kateremu se baje v poljskem slovstvu nič ne more postaviti na stran. Od l. 1861. do 1868. je uredoval Anczyc v Varšavi ljudski časopis „Kmiotek“; razen tega je pisal tudi mnogo za mladino in nekaj vzvišenih umotvorov pesniških, ki se smejo meriti z najboljšimi jednacimi deli v literaturi poljski. Š.

Zanimive nemške knjige. Letošnje poletje so prišle na svetlo te knjige v nemškem jeziku:

1. Geschichte der slavischen Literaturen von A. N. Pypin und V. D. Spasovič. Nach der zweiten Auflage aus dem Russischen übertragen von Trautgott Pech. Zweiter Band, erste Hälfte: Geschichte der polnischen Literatur. Leipzig, Brockhaus, 1883, 8, XXVIII + 435. Cena 9 mark ali 5 fl. 40 kr. — Čitatelji naši se spominjajo, da je prvi zvezek te imenitne knjige, obsezajoč literarno zgodovino južnih Slovanov in galiških in ogerskih Rusov, prišel že pred tremi leti na svetlo (glej Ljublj. Zvon I. str. 128). V prvi polovici drugega zvezka nam g. Spasovič opisuje literarno zgodovino poljsko, v drugi polovici nam bode Pypin podal književno zgodovino češko, lužiško-srbsko in baltiško-slovansko ter v tretjem zvezku sklenil s književno zgodovino veliko-rusko. Iz tega vsak lehko razbere, kako imenitno, a tudi kako ogromno gradivo obdeluje Pypinova knjiga. Zato se tudi ni čuditi, ako se učenemu akademiku niso do celega posrečili vsi oddelki, tako n. pr. je slovenski oddelek na več mestih jako nedostaten in pogrešen; tudi v Čehih je Pypinova knjiga vzbudila več ostrih kritik in protikritik, a uzrok tem hibam so največ nedostatni pripomočki in viri. V obče je knjiga plod neizmerne pridnosti, pisana bistro in pregledno, z gorečo ljubeznijo do kulturnega napredka vseh slovanskih narodov in vsak izmed nas najde v njej pouka na izobilje. Čitatelje in politike naše, kakor tudi „hrvatomane“ slovenske v nemškem izdanji opozorujemo osobito na Pypinovo pismo o panslavizmu. To je moška in plemenita beseda!

2. Der Königssohn Marko (Kraljević Marko) im serbischen Volksgesang. Deutsch von Carl Gröber. Mit einem Titelbilde von Th. Rybkowski „Der Guslar“, Wien, Alfred Hölder, 1883, 16, 265. Cena 1 fl. 80 kr. — Prelagatelj nam v uvodu na kratko opisuje kraljeviča Marka življenje in njegov pomen v srbskem narodnem pesništvu; potem nam podaje 31 najlepših srbskih junaških pesnij o kraljeviči Marku v meri izvirnikovi na nemški jezik preloženih; na konci je pridejan slovarček srbskih lastnih imen in v pesnih nahajajočih se tujih besed. Prevod se prav lepo bere, knjiga je jako lično opravljena in vsega priporočila vredna.

„Ljubljanski Zvon“
izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Ljubljanski ZVON.
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. novembra 1883. Štev. 11.

Jesenske pesni.

1.

Glej, rúmen že bukov je gaj,
Rujáva njegova obleka;
Tam sredi rujavih dreves
Zelêna dviguje se smreka!

Temnéji še gaj bo ko zdaj,
Odpála bo vsa mu obleka:
Na sredi pa gôlih dreves
Zelêna ostala bo smreka!

Naj tudi tu v srci je že
Sanj mladih mi hosta rumêna:
Ljubezen do tebe, moj dom,
Ostala bo večno zelêna!

2.

Po dolih ležijo meglé,
Iz mêgel kipijo goré,
Od zlatega solnca oblite
V jutránji se zôri žaré.

Saj niso to síve meglé,
To jad je, ki krije srcé;
A sred izmed žalosti mêgel
Dvigujejo pesni glavé!

3.

Glej, lástovke hitre že zbirajo se
V zvoníka tam belega linah,
Na jug hrepeneče ozirajo se,
Tjà skôro se vspnó po višinah.

Leté že! Pa z Bogom in srečno vam pot,
Kjer milši, toplejši so kraji;
Če srce nemirno vas vleče od tod,
Če naši prehladni so gaji,

Pri ôknu sloním in za vami strmím:
Da mogel bi z vami leteti! . . .
Takó pa na mestu priklenen stojím,
A laglje ní — tiho trpeti!

Digitized by Google

4.

Kje ste pevci gozdni,
Pevci lahkokrili?
Kje so vaše pesni,
Káj ste umolknili!

Mar le znate peti,
Kadar vigred cvête?
Mar le znate peti,
Ko se gnezdo plete? —

„Ni nam mari vígred,
Ní nam mari cvetje:
Kjer ljubáv ugasne,
Tam utihne petje!“

Gorázd.

Na produ.

Balada.

Nad vôdo vihárji hrumèč se bijó
In strašno valovje na zêmljo ženó —
Oj, kočica borna, le krêpko jim stoj
In valov pretečih nikar se ne boj!

Skoz ôkno svetilka slabó ti gorí,
Pri mizi deklè pa brodársko sloní —
Le váruj jo, váruj pogube strašné,
Ko tréskajo v têbe besneče vodé! . . .

In v grômu in blisku razsaja vihár —
Oj, dekle, ne hôdi iz koče nikár,
Če tudi zaklical nekdó je močnó,
Da si skoz grmenje ga čula glasnó!

Ne hôdi, ne hôdi, življenje varúj,
Zatisni uhó si, kričánja ne čuj,
Tam zunaj, tam zunaj razsaja vihár,
Oj, dekle, ne hôdi iz koče nikár!

Ne čuje! . . . Ponôsno okó jej žarí,
Oj, straha nikacega v prsih teh ni!
Pred durmi posluša, — grmenje vetróv
Vihárno se čuje in jeza valóv!

In zopet in zopet zakliče nekdó
Obupno in strašno in plašno takó —
Gotovo popotnik je ónkraj vodé,
Pustiti ga támkaj ne more, ne smé!

In brzo odveže zdaj čolnič krepák,
Krepák pač, a vender v nevihti šibák —
Oj, dekle, ne hôdi, ne hôdi nikár,
Ko v gromu in blisku razsaja vihár!

Pač vôde besnéče se vánjo pené
In večno pogubo v obraz jej drvé,
A trdno in srčno med njimi veslá —
Kaj mar jej bučanje zelênih vodâ!

Oj, vrni se, vrni s čolničem domóv,
Ta noč je pošastnih sovražnih duhóv;
Zgrabíli te bodo, plesali s tebój,
Potem pa te vzeli v globíne s sebój! . . .

Od grôze zastane jej vzburjena krí
In krči srcé se, in milo ječi
In plašno upira na vôdo se vid —
Tam lice se kaže, bledó kakor zid.

„Kaj pravim, deklè ti — minilo nocój
Je leto, ko vtonil ljubimec sem tvój,
Le pojdi, le pojdi ti z máno sedàj
In kakor poprej se lepó mi smehljàj!“

„Poklical sem bil te — dobil te v oblást,
Potegnil te bodem v neznáno propást,
In žêna mi bodeš skrbnà in krasnà
In zvesto ljubila se bova obá!“ . . .

In nagne se čolnič — deklè zaječi
In več na površji zelênem je ni.
In strašno zatuli povsódi vihár,
Vodâ razbrzdanih mogočni vladár!

—b—

Digitized by Google

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

Trinajsto poglavje.

(Dalje.)

Sedela je pod košato platano; pričeto pletenje je ležalo pred njo na mizi, in poleg pletenja na pol odprta knjiga. Deklica pa je zamišljena zrla pred se v tla. Doktorja ni zapazila, da ni stal tik nje ter je ne običajno pozdravil.

Prestrašila se ga je skoro, a ponudila mu je takoj na lahko smehljaje se bližnji sedež.

„Nesrečno ste zadeli, gospod doktor! Nikogar ni doma, in tudi nadejati se ni, da bi se gospôda kmalu vrnila.“

„Tem bolje, gospodična,“ deje Hrast skoro afektirano; „tem dalje bom smel uživati samo Vašo navzočnost, se ve da, če me boste vrednega spoznali.“

„Neizrečeno ste ljubeznivi,“ zavrne guvernanta z ironičnim posmehom.

On se ni zmenil za to, nego segel je po knjigi, ki je ležala na pol odprta na mizi.

„Ah,“ dejal je z zategnenim glasom in skoro zaničljivo, „kako Vam je možno brati te povesti?“

„Zakaj?“

On ni odgovoril takoj; videti je bilo, da jo hoče nekako nadzirati, ter da išče izrazov in besedij, da pretira svojo sodbo.

„Zakaj?“ ponavljal je za njo; „zato, ker so tako bedasto izmišljene, tako nenaravno koncipirane, sestavljene, izvedêne, — za božjo voljo, povedati Vam skoro ne morem, — a to je sigurno, da čez deset, dvajset let teh Marlittinih povestij nihče več ne bo čital.“

„Vi govorite, kakor najhujši sovražnik te pisateljice.“

„Ne, ne, brez šale, gospodična, tako mora vsak soditi! Le pomislite junake in junakinje v teh romanih. Junakinje so vse rudečelase

Digitized by Google

junaki pa merijo povprečno po dva metra od nog do glave. Če pa tega ni, potem so pa sigurno hromi. Vse spletke se rešujejo po skrivnih uhodih, skritih predalih v starih predalnikih ali pa s pomočjo podzemeljskih votlin. In ta dialog! Pomislite vender, kje na vsem svetu govore ljudje tako pretirano bombastično, kakor tu v teh povestih? In kako tendencijozno je vse!"

Guvernanta je bila vzela pletenje v roke ter je mirno poslušala.

„Vi ste hud realist," rekla je malomarno, ko je oni umolknil.

„Kaj še!" oporeka doktor, „pa na življenje se je vender treba ozirati."

Molčala sta nekoliko trenutkov.

„Povedite mi," pričel je Hrast v novič, „Vam li ugajajo tisti prisiljeni ljubezenski prizori, v katerih se redno topi ponos, ošabnost ali sovraštvo, — kakor svinec v žrjavici?"

„Haha, izvrstni ste danes."

„Zakaj mi ne odgovorite?"

„Ker morda tudi tako sodim. Saj veste, — ljubezen v knjigah, v romanih, ali pa v življenji — ni povsem jednaka."

Doktor jo je začudeno pogledal; vedel ni, kam meri Elza, toda polastil ga je čut, da mu nekaj preti. Vstal je ter s svojo palčico odbijal peresa z bližnjega jasminovega grma.

„Vi ne veste, kaj je ljubezen!" dejal je hrabro, toda ozrl se ni v guvernanto.

„In Vi, gospod doktor?" vprašala je s svojim melodijoznim glasom.

Hrastu je zadonel ta glas tako zapeljivo na uho, da se je obrnil zopet k deklici; pa ona ni dvignila očesa s svojega pletenja.

„Jaz, jaz — o jaz vem, kaj je to!" dejal je on ter udaril zopet s palico po jasminu.

„Pa pozabite morda tudi lehko?" vpraša ona, a ne, da bi se ozrla vanj.

Zaničljiv posmeh mu je šinil čez lice.

„Mi li nameravate očitati . . .?"

Temna rudečica jej je zalila lice, ko je vstala s svojega sedeža ter uprla se z roko ob mizo.

„Hvala Vam, doktor," dejala je, in v očeh se jej je nekaj posvetilo, kakor prikrivana zlobnost, ki nehoté sili na dan; „hvala Vam, da se mi kažete v pravi podobi, hvala Vaši odkritosrčnosti! Pa, da ne boste mislili, da sva si drug drugemu kaj na dolgu, povedati Vam

Digitized by Google

moram, da nisem zastonj odlašala svojega odgovora; saj veste katerega. Mislila sem, da se s časom privadim — kajti o ljubezni, doktor, o ljubezni, — haha, o tej pač ni bilo sledu, haha!"

Žaljeno samoljubje — to časih huje skeli, nego vsaka druga bolečina; Hrast pa je bil silno samoljuben. Bled ko pobeljena stena je stal pred Elzo, in divij, jezen odgovor mu je bil na jeziku. A premagal se je.

„Zdaj je menda vrsta na meni, da se Vam zahvalim na Vaši odkritosrčnosti," dejal je s posiljenim zasmehom.

„Hranite si to, saj sva se pobotala! Toda še nekaj," pristavila je Elza, in oni zlobni svit jej je šinil zopet z očij; „še nekaj, gospod doktor; naj Vas vender jedenkrat svéta prosim. Vedite, gospod, Meden me snubi, — kaj pravite, Vi ste razumen mož, kaj mi je storiti?"

Stisnila je spodnje ustno med zobe, ter neprestano in nekako bodoče zrla v Hrasta.

To vprašanje in ta nenadejena novost razburila ga je še bolj.

Ako smo dali tudi slovo ljubezni, in ako nam ni ničesar več do ženske, za katero se nam je bilo nekdaj srce vnelo — vse te nekdanje strasti se povrnejo z dvojno silo, ako vidimo, da ima drug posesti, kar je bilo nekdaj naše. Ljubosumnjivost traje dalje nego ljubezen.

Tako se je godilo tudi doktorju.

„Kaj, Meden Vas snubi?" vprašal je s hripavim glasom.

„Da!" deje ona z nekovim zadoščenjem, kajti videla je, da Hrast svoje strasti ne more prikrivati.

„In jaz, — jaz naj Vam svetujem?"

„Da, prosim Vas!"

„O — Vi, Vi —! Vi ste zlobni!" siknil je doktor.

„Jaz Vas ne umejem."

Rekla je to malomarno pred se.

„Prav imate; saj je bilo res neumno," hiti oni ter brska s palico po pesku; jeza mu je jela kipeti. „Torej svéta si želite; i ne, — gospodična Elza, vzemite ga — Medena! Kakor ga jaz poznam, ne bo Vam delal posebne preglavice."

„Haha!" vzkliknila je ona poluglasno, pa čulo se ni kakor smeh.

„In dovoljujte mi, gospodična, da Vam prvi čestitam!" pristavi Hrast.

Sam ni vedel, kak pikri zasmeh je zadonel iz njegovih besedij.

Digitized by Google

Pa njo je globoko zadel.

„Ne, ne, to je že preveč!“ hitela je ter glasno zajokala. Pala je na stol ter ihté se naslonila na mizo.

Ako hočemo resnični biti, moramo povedati, da jo je doktor z nekakim zadovoljstvom ogledoval; pa ne dolgo, kajti čutil je, da mu preti jako smešna uloga: odpuščenja prositi, preklicevati, tolažiti — vse to mu je stopilo pred oči, in jedno se mu je bolj smešno zdelo, nego drugo. Obrnil se je ter naglo odšel z vrta, ne da bi se jedenkrat ozrl.

„Jaz dvojim, da vzameš Medena,“ mrmral je sam pri sebi, ko je z naglimi koraki hitel čez klanec. „In če ga vzame . . . bedak, bedak, saj nimaš nobene pravice do nje.“

V tem trenutku se mu je približal izza ovinka eleganten voz z dvema čilima konjičema. Bil je Medenov, a gospodarja ni bilo v njem, nego temno opravljena gospa, — Ilovska. Vračala se je menda iz Borja. Ugledala je doktorja stoprav, ko je šinil voz mimo njega ter mu na lahko odzdravila. Rudečice njene on ni mogel opaziti, tudi odzdrav njen je komaj videl; pa obstal je nehoté in zrl za vozom, kateri je naglo izginil za bližnjim ovinkom.

Potem pa se je udaril ob čelo ter obrnivši se proti Borju dejal skoro glasno: „Tudi tu nimaš nobene pravice več!“ — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Druzega jutra se ga je polastila, kakor navadno, neka dobrodejna reakcija, in ko mu je dopoludne prinesel sluga z Drenovega pisemce, in mu je razganivšemu isto palo nekoliko duhtečih ciklamenov iz njega, nasmehnil se je skoro veselo.

„To je torej odgovor,“ mislil si je.

Na malem lističi pa je stalo zapisano:

Ein guter Rath ist auch nicht zu verschmäh'n.

Homunculus.

Hrast je hladnokrvno vzel peró ter pod to vrsto napisal dotični pristujoči verz iz Fausta:

Wir wollen's weiter seh'n.

Mephistopheles.

Zganil je zopet list, napisal nanj Elzin naslov ter ga oddal slugi. Pa uro pozneje prinesel mu je drugi ravno to pismo neodprto nazaj.

„Hoho!“ vzkliknil je doktor, ko ga je bil zapustil sluga. Premeril je, roki meneč si, dvakrat sobo gori in doli, potem pa je pismo s korčki vred spravil v miznico, vzel klobuk ter odšel v krčmo. Zvonilo je ravno poludne.

Digitized by Google

Štirinajsto poglavje.

Istega dne, pozno proti večeru je sedela Ilovska gori v bukovem logu blizu pristave. Dolgo časa že ni bila stopila iz hiše; bolni soprog in zdravnik iz Borja, kateri je prihajal sleherni dan tja ter mudil se navadno dolgo, bila sta jedina človeka, s katerima je občevala, in niti prilike ni imela, iskati si druge družbe ali celó zabave.

Včeraj stoprav jo je bil pregovoril soprog, da se je peljala v Borje, in tudi danes jo je prosil, naj ide na sprehod. Čutil se je boljšega.

Vlažen večer je bil in od zahoda sem so se kopičili gosti oblaki na nebu; tam daleč za gorami se je od vročine bliskalo in skozi gosto bukovje v logu potegnil je časih gorak veter.

Mlade žene pa niso zanimali niti prirodini prizori, niti razgled na globoko, pod njo v polutemi ležečo, obgozdeno dolino. Vtopljena v svoje sanjarije je sedela nepremakljivo pod košato bukvijo.

Koraki blizu nje so jo vzdramili na hip, in prestrašena je planila kvišku, a v istem trenutku je stal pred njo — Hrast.

„Katinka!“ vzkliknil je tresoče, poluglasno ter iztegnil roki proti njej.

„Vi — Vi ste tukaj!“ dejala je zamolklo ter svoj lahki plašč potegnila tesneje čez rame. „Prestrašili ste me,“ nadaljevala je s težko sapo.

„Katinka!“ ponavljal je on proseče.

Obrnila se je proti njemu in žarek lune je obsvetil skozi veje nje bledi obraz.

Rekla ni besedice, toda obraz in postava njena, vse je govorilo, vse je vprašalo, kaj želi oni.

„Ne bojte se me, nikar ne bežite pred menoj! Le govoriti mi dovolite, — če hočete — o nekdanjosti, ali ne ne, — o sedanjih dnevih — samo ne bežite, samo tukaj ostanite.“

Tresla se je po vsem životu, ko so jej donele te skoro šepetane besede na uho, toda preč iti, bežati ni mogla.

Usedla se je na klop in Hrast je obstal pred njo.

Gosti mrak, ki je bil že nastal, storil je, da nista mogla drug druzega razločevati obraz. In to daje temi in noči njeno moč.

„Odpustili ste mi,“ nadaljeval je on, „rekli ste tako zadnjič, da mi odpuščate, — pa kaj to, kaj to odpuščanje, — to me bolj

Digitized by Google

peče, nego sovraštvo, nego jeza, sovraštvo, — vedi Katinka, to mi ni nič, — to odpuščanje, — ljubim te, ljubim, — stori, kar hočeš — pa to ti moram povedati.“

Prenehal je nekoliko, strast mu je glas zaprla. Ona pa ni imela nobene moči več.

Sedela je pred njim na klopi ter z rokama zakrivala obraz.

(Konec prih.)

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.

(Dalje.)

Ako bi bil prav v kaki drugi hiši, ne bi ga bila nobena več pogledala. Gospod je bil z Berusom za delo jako zadovoljen. Od konca ga je imel za priprostega ali blagega in spoštovanja vrednega moža. Ko pa je zapazil v njem tako strastno slavohlepje in celó predrzno vero v svojo svetost, poklical ga je k sebi, da bi ga posvaril in poučil. Dokazoval mu je, da je zablodil na krivo pot, ki ne drži v nebesa. Pobožnost zaradi človeške hvale je farizejstvo, ki se Bogu gnusi. Nihče ne sme se zmatrati za pravičnega, nikar za svetega. Človek ostane grešnik, če stori tudi vse, kar more, za svoje vzveličanje itd. Berus se je župniku silno čudil, sčasoma pa se je tako razvnel, da mu je posegel v besedo in zakričal: „Kaj, da sem jaz farizej? Farizeji so bili, mislim, tisti malopridneži, ki so očitno dajali, skrivaj pa kradli, ki so se po dnevi postili, po noči, ko jih nihče ni videl, pa žrli in pijančevali. Kdo more kaj tacega meni očitati? Oni so svetost le hlinili, jaz pa sem si jo res prisvojil. Kdor pravi, da ne, reče mi ravno tako lahko, da nimam ušes ali nosa. Da me veseli ljudska hvala, ne tajim. Ali to ni nič pregrešnega. Vsak kristjan ima dolžnost, skrbeti za dober glas in lepo slavo, da ga časte poštenjaki za dobrega in pobožnega človeka. Bil bi kriv in zaslužil bi očitanje in kazen, da sem kak razuzdanec in pohujšljivec. Če pa dajem ljudem vzgled svetosti, kakeršnega ne najdete od Kolpe do Ljubljane, more me grajati za to le kak brezbožnik, kak krivoverec, kak Turek, kak peslajnar“. O teh besedah je udaril

Digitized by Google

Berus ob mizo, da se je vsa izba potresla. Vrlega duhovnika to ni oplašilo. Opominjal in učil je hlapca še celo uro. On pa si ni dal nič dopovedati, v svoji besni gorečnosti je ostal gluh za vse razloge in ni mogel spoznati svoje hude zmote. Odgovarjal je tako razžaljivo in surovo, da se ga je gospod naveličal poslušati in ga zapodil iz službe. Berus ni maral iskati si druzega gospodarja, sit hlapčevanja je nakanil živeti odslej sam za se, prosto kakor ptica pod nebom. Potikaje se sem ter tja po Podgorji je premišljeval neprenehoma, kako bi priplezal na najvišjo stopnico svetosti, s katere bi bilo do božjega raja le še nekoliko korakov. Bistra glava pomore mu tudi ta pot. Izprevidel je, da mora zapustiti ničemurni svet in postati — puščavnik! Velikih, kamenitih ali peščenih prostorov brez rasti in ljudij res da na Dolenjskem ni, ali v Gorjancih se skrivajo mestoma tako tihi doli in predoli, kotli, jarki in ponori, da puščavnik lepše samote skoraj želeti ne more. Tonček proda svojo podgorsko obleko in si da narediti dolgo haljo iz debelega domačega sukna in opanke. S seboj je mislil vzeti tudi bičkov plašč. Zdaj je skrbela Berusa samo še jedna reč, njegovo nerodno — krstno ime. Življenja božjih ugodnikov ni dobro poznal, ali močno mu se je dozdevalo, da sta dva sveta Antona in jeden njiju da je puščavnik. Ko bo razglasil papež za svetnika tudi njega, imeli bi kristjani dva sveta Antona puščavnika. Kako lahko bi se zgodilo, da bi čestili še zmerom le starejšega, mlajšega pa po polnem zanemarjali! Ta strah ga je tako prevzel, da je zavrgel svoje dosedanje ime in se hotel zvati Feliks. Poleg svetega vojščaka Feliksa naj bi klicali ljudje na pomoč svetega puščavnika Feliksa. Zamena potem ne bi bila mogoča, kakor n. pr. ne zamenjuje nihče jednega sv. Antona z drugim. Berus se je neizrečeno veselil, da se je iznebil tako srečno tudi te neprilike. Precej tisti dan je začel naznanjati Podgorcem, da se ne imenuje več Tonček nego Feliks, uzroka jim pa se ve da ni hotel povedati. Še le po tem, ko se je preveril, da so si rojaki novo ime zapomnili, napotil se je poln vzvišenih upov in sladkih sanj na Gorjance. Prebivališča si je šel iskat najprej v oddaljeno, samotno dolino za preseškim gradom, kateri pravijo na začetku Mrzla Draga, naprej gori pa Pondirjevka. Na sredini nje se je nameril na starega ogljarja. Bil ga je jako vesel, ker se je nadejal, da bo zvedel od njega kaj več o tem delu Gorjancev, po katerem še ni nikoli hodil. Vprašal ga je, če stanuje v Pondirjevki še kak drug človek. Ogljar

Digitized by Google

veli: Tod ni nič hiš. Nekoliko streljajev od moje kolibe je postavil pleterski oskrbnik pilo in naredil do nje po strmem jarku lesene žlebi, po katerih prožijo za pílo hlode. Druzih zgrad v Pondirjevki ne najdete, ali ljudij se dosti vidi. Kdaj pridejo naši fantje s hrvaškim duhanom, soljo ali reško zlatnino. Kadar odidejo fantje, prikažejo se stražniki, da bi jih ujeli. Tako se ve da se ne morejo nikoli srečati in sprijeti. Večkrat se sliši razbijanje nekega drvarja in po hostah se plazijo neprenehoma lovci, ubežni vojaki, Vlahi in turški hajduki. Berus je kmalu uvidel, da tod ne dobi puščave, kakeršne on potrebuje, vender se je pomudil delj časa pri zgovornem ogljarji, že zato, ker je bil lačen. Mož je delil ž njim drage volje svojo borno južino in mu pravil čudne bajke o bližnji cerkvi sv. Miklavža, o gorjanskem jezeru in o slavnem Krvavem Kamenu. Omenil mu je tudi nevarnega Hudobca, ki straši po Gorjancih in ima svoj glavni brlog baš v Pondirjevki. O njem je slišal za mladih let nekaj tudi Berus sam, ali je pozabil, kaj, ker mu te reči niso bile na mari. Zdaj, ko se je hotel naseliti v njegovi domovini, poznal bi ga bil rad bolj na tanko in je prosil ogljarja, da bi mu povedal o njem vse, kar mu je znano. Starec je dejal bolj tiho, kakor da bi se bal: Ta kraj, kjer moram jaz životariti, bogme ni lep in priljuden, ali vse žalosti bi se laglje prebile, da ni te vražje pošasti tukaj. Stanuje pa tamole, vidite, v tistem skalovji, v Hudi Peči, kakor pravimo. Bližnji sosedje jo zovó Hudobec, dalnji Podgori pa tudi Škrat ali Šratelj. Mene se Hudobec hvala Bogu do zdaj še ni lotil. Strah ga je moje molitve in križca, ki ga nosim za vratom in brojanic v mojem žepu in mnogih svetih podob, ki sem jih razobesil po svoji kolibi in jih prilepil, le poglejte, nekoliko tudi od zunaj. Ali tem več so trpeli drugi ljudje, nekateri so po njegovi zlobi celó poginili. Ta Hudobec je tak slepar, da zvrne nesrečo na vsakega, naj mu bo prijatelj ali sovražnik. Rasti je spak majhne, kakor kak desetleten otrok. V rokah drži mošno zlatov, katere obeta tistemu, ki bi pokleknil prédenj. Neki lovec se je polakomil denarja in je pred Hudobca pokleknil. On mu da res mošno zlatov, pa se zagrohota na vse grlo in odide. Lovec vrže puško v grmovje in veli: Zdaj mi ne bo treba več prežati na lisice in zajce, živel bom brez dela in skrbi kakor grof. Precej se je napotil v krčmo in poklical vánjo vsakega, ki je šel po cesti. Vesela druščina je jedla, pila in pela, dokler je bilo računa sto goldinarjev. Lovec se zasmeje in veli:

Digitized by Google

Bedak, saj bi lahko še več računil. Vrgel je na mizo pest zlatov, krčmar pa se zareži: Prekleti slepar, pri meni se ne plačuje z bukovim listjem! Lovec trdi, da mu daje dobre, rumene zlate, krčmar pa se jezi čedalje huje, zažene lovca iz hiše in veli: Saj vem kdo si in kako se bom plačal. Prodal ti bom kočo in dobil svoj denar. Lovec gre dalje in si misli: krčmarju se meša. Pride v drugo krčmo in veli gospodarju: Danes se bom dobro gostil ali, da ne bo zmotnjave, poglej, če je moj denar dober. Krčmar se zasmeje: S takim denarjem nastiljamo pri nas kravam. Lovec zmaje z glavo in gre domov. Mislil si je: danes se menda vsem ljudem blede, da ne znajo razločiti bukovega listja od rumenih zlatov. Doma pove ženi, kaj se je zgodilo in pokaže mošno zlatov. Ona pa se na ves glas zajoka in pravi: Ne ljudem, nego tebi se je zmešala pamet. Pogubil si svojo ubogo dušo in nama zapravil kočo za prgišče nastila! Lovec se je razsrdil in babo pretepel, ker je mislil, da ga trapa tudi ona. Ko pa mu niti pozneje bukovega listja nihče ni hotel vzeti za denar, šel je na oder in se obesil.

Zdaj pa čujte, kaj se je pripetilo nad Ingorji, dobre tri ure od tukaj. Dejal sem, da prebiva Hudobec v Hudi Peči, ali v njej tiči samo po noči, po dnevi pa ga je dosti po vseh Gorjancih. Na priliko dopoludne sedi ob devetih na suhem hrastu v Pondirjevki, ob desetih skače že po travnikih med sv. Miklavžem in sv. Jedertjo, ob jednajstih se guglje kje v Žabjaku ali pa se pači pastirjem na gaberskih orehih. Nad Ingorji se je prikazal poštenemu drvarju in mu rekel: Poklekni préd-me in vsi ti zlati bodo tvoji. Drvar veli: Nečem. Škrat se zadere: Če nečeš, pa se pojdi z menoj metat. Ako me vržeš, dobiš denar. Drvar je bil korenjak pa je dejal: To pa to, in planil je v Hudobca, da bi ga vrgel. Ali Hudobec je močan za devet junakov. Zrušil je drvarja na tla in ga gnetel tako nemilo, da so ga oblivale krvave pene. Raztrgal mu je vso janko in srajco, ko pa mu je zagledal za vratom svetinjo in na njej mater božjo, izgubil je oblast in začel omedlevati. Drvar to zapazi pa ga zgrabi in podere. Hotel ga je ugonobiti. Ko pogleda, če je še kaj živ, preveri se, da tlači prazno suknjico. Škrat mu se je bil nevidoma izmuznil in pobegnil. Drvar se zasmeje: Pojdi kamor te je volja, da si mi pustil le svoje zlate. Vesel natakne na palico Hudobčevo suknjico in mošno zlatov in gre domov. Sreča ga znanec in vpraša: Čemu pa ti bode ta kačji lev in ta konjska oná? Tako so ga povprašali tudi drugi znanci in mu se smijali. Drvar se je začel

Digitized by Google

čuditi takim besedam pa je pogledal in videl, da nosi res mesto Hudobčeve suknjice kačji lev in mesto mošne lepih rumenih zlatov, fej te bodi! konjska oná!

Zdaj vam bom pa razložil, kako nagaja Hudobec pobožnim romarjem. Kogar boli duša, ker se je Bogu hudo pregrešil, ne ide k svetemu Miklavžu po pobožni cesti, nego po oni le stezi, ki gre proti cerkvi za Hudo Pečjo. To sami vidite, kako strma je tod gora. Bukve, ki so jih posekali na vrhu, letele so sèm doli z vejami vred pol ure daleč. Zdaj si lahko mislite, kako težavna in nevarna je ta božja pot. Romarji lezejo v hrib po vseh štirih in dober junak mora biti tisti, ki pride brez nesreče do cerkve. Hudobec ve, kako zaslužna je pred Bogom ta božja pot, za to preži neprenehoma na romarje. Kadar priplezajo že precej visoko, začne jih klicati z glasom njihovih prijateljev in znancev, n. pr. Jože, počakaj me, da pojdeva zajedno. Romar misli, da ga kliče brat, sosed ali kak drug znanec in revež se ozre. Zdaj vidi pred sábo navpični strmec pa mu se zavrti v glavi, da se zatrklja navzdol. Srečen je tisti, ki se le nekoliko otolče. Zgodilo se je že, da so taki romarji prileteli na skalo ali parobek in se ubili. Kar jaz vem, posrečilo se je samo dvema, da sta dospela po tej stezi do vrha. O da bi nam hotel poslati milostivi Bog odrešenika, ki bi pošast premagal in pregnal tja, kamor spada, v peklensko brezno.

Berus, ali kakor ga lahko zdaj imenujemo, Feliks je poslušal ogljarja, kar se da pazljivo, o njegovih zadnjih besedah pa se je zamislil in dejal po dolgem molčanji: kdaj pa hodijo romarji mimo Hude Peči k sv. Miklavžu? Ogljar veli: Odločnega časa nimajo, kadar si čuti kdo vest obloženo s takim grehom, ki ga more oprostiti samo škof ali papež, pride sem in poskusi plezati. Feliks veli: To je škoda, da se ne more vedeti, kdaj je pomoč potrebna. Jaz bi se s Hudobcem sam rad bojeval. Odmolil bi brez oddiha sveto apostolsko vero in s silo svoje svetosti bi ga tako ustrahoval in uničil, da gotovo nikogar več ne bi nadlegoval. Ogljar se je temu govorjenju neizrečeno začudil in vprašal Berusa: Ne zamerite mi radovednosti. Kdo pa ste? ali menih ali kak drug duhoven? Berus odgovori ponosno: Jaz sem puščavnik Feliks in si iščem kraja, kjer me noben človek ne bi motil. Ogljar veli: Tak kraj je Tisovec. Če ne veste, kod se gre tja, vprašajte na Vrhpolji ali pa delavce, katerih je zdaj

Digitized by Google

dosti po vseh vinogradih. Tudi jaz mislim, da po leti tamo za kdaj ne bi bilo slabo. Človek bi se hladil, da bi bilo veselje. Če bi spal tudi na golih tleh, kaj za to. Ali za življenje treba je razven počitka tudi hrane. Te pa v Tisovci ne doboste. S sábo ne nosite nič, kaj za božjo voljo pa boste v svoji puščavi jedli? Feliks pogleda ogljarja zaničljivo in mu odgovori s povzdignenim, svečanim glasom: Slabovernik, kdaj ste še slišali, da je poginil kak puščavnik od lakote? Za božje prijatelje sam Bog skrbi.

Po tem pomenku sta se moža poslovila in razločila. Ogljar je šel na svoje delo, Feliks pa naravnost v zaželjeni Tisovec in hodil je tako hitro, da je prišel tja še veliko pred nočjo. Kdor gleda zelene, prijazne, ne baš previsoke Gorjance od daleč, n. pr. z zagrebške ceste, ne bi se mogel lahko domisliti, da se nahaja v njih tako divja krajina, kakor je Tisovec. Opazovalcu se zdi, kakor da bi se bila o kakem strahotnem prevratu prirode gora od vrha do tal prelomila, razpočila ali razklala. In ta razpoka je več ur dolga in tako odljudna, mrtva in otožna, kakor da bi bila ustvarjena res za puščavnike. Po dnu se jej podí čez hrešč, gladko kamenje in skalne ulomke šumeč, bister studenec, ki se napne ob nalivni nevihti ali dolgem deževji v mogočen, vihrajoč in grmeč, vse zapreke podirajoč in s sábo drveč hudournik. Ob bregeh iščeš zaman tistih živo zelenih in pisano cvetočih lok, ki spremljajo tako rade in tako ljubko in vabljivo vse dolenjske reke in potoke. Na obeh straneh doline se dvigujejo strmi skloni skoraj brez sledu človeškega življenja ali pa kipé v sinjo višavo ogromne, navpik stoječe pečine, ki puščajo stisneni tokavi mestoma le dva, tri korake širine.

To globoko in mračno brezdno si je izbral puščavnik Feliks za svoje novo, trajno, dosmrtno domovanje! Korakal je ob studenci dobro uro gori proti izviru, potem pa se je truden usedel na breg in Ko se je predramil, začela se je že skoraj noč delati. Pred njim je stal lep deček v zeleni suknjici in rudeči kapici. V rokah je držal veliko, sreberno plitvico, na kateri je bil režanj pečenke, kos potice in majolika vina. Feliks se prikazni ni dosti začudil, ker je že prej trdno veroval, da mu bo nosil hrano angelj, krokar ali kak drug rajski poslanec. Deček postavi plitvico prédenj in ga pozdravi: Dobro došel, sveti puščavnik Feliks! Želim, da bi užival v slast, kar ti pošilja moj in tvoj gospodar. Berus ga vpraša: Kdo pa si? Prikazen veli: Jaz sem tvoj služabnik. Ime mi je Gúgljaj. Kadar

Digitized by Google

bom utegnil, prišel bom k tebi sam; če ne bo časa, prinesla ti bo jed in pijačo moja sestra, tvoja blaga prijateljica Bélica. Po teh besedah deček odide in Feliks začne večerjati. Tako sočne pečenke še ni nikoli zalagal, kar je bil na svetu. In káko, oh, je bilo vino — vino! Že od prvega požirka mu je šla gorkota po vsem životu. Najboljši vivodinec in grčevljanec sta bila proti tej kapljici gnusna zelnica. Na nohen način ni mogel odnehati, dokler ni izpraznil vse majolike.

Strašno se je jezil sam náse, da ni zapustil že zdavnaj brezčutnih, sovražnih ljudij, ki so mu zavidali vsako srečo in bi bili utajili radi celo njegovo svetost. Kako dober in prijazen deček je proti njim Gugljaj in kmalu bo spoznal tudi svojo neznano prijateljico Belico, ki je gotovo še boljša od brata. O njej mu se je vso noč sanjalo. Že drugo jutro je priskakljala k njemu z zajutrekom, podala mu roko, sladko ga pogledala in dejala s tenkim, preprijetnim glaskom: Oh, kako dolgo sem te čakala! Slišala sem o tebi toliko lepega, da sem po tebi vsa kopernela. Feliks se zarudi in se krasne deklice ne more nagledati. Ni se imenovala brez razloga Belica: bila je bolj bela nego sneg, ob jednem pa umna, spretna, živa, vesela, ognjevita, krepka in obilna. Oduševljen jo prime Feliks za roko, ki ostane v njegovi, hrepeneče jo pritisne na srce, poljublja in trepetaje poprašuje, če ga bo hotela ljubiti. Nežno šepetaje mu odgovori, da ga bo ljubila, ako jej zvest ostane, resnično in iskreno do njegovega zadnjega vzdihljaja, ali ž njim vred umrla bo tudi njena ljubezen in potem pride to, kar mu je že zdavnaj pripravljeno. On teh besed ni razumel, niti je ni vprašal, kaj pomenijo, saj si druzega niti sam ni želel, nego da bi ga ljubila do smrti. Na onem svetu pa je bil preverjen, da ga čaka še večje veselje nego ga uživa zdaj v blaženem Tisovci. Gugljaj je prišel k Feliksu večkrat v tednu ali živež mu je donašala navadno Belica, ki je ostala pri njem po cele ure in sčasoma cele dni. Skrbela mu je tudi za stanovanje. Zapiskala je trikrat v piščalko in poklicala celo krdelo rogatih medvedov in jazbecev, ki so nalomili drevja in vej, nanesli mehkega mahu in listja in zgradili lično in trdno hišico, ki ga je varovala po leti dežja, po mizi burje in mraza.

Belica je bila iznajdena za vse reči, znala je svojega ljubimca vedno zabavljati in kratkočasiti. Kadar sta pila — posrkala sta ga vsak dan po deset majolik — učila ga je peti, gosti, plesati, kvar-

Digitized by Google

tati. Kdaj dala je s piskom znamenje, pa so prihiteli iz gozda bistri jeleni. Zasedši najmočnejše, dirjala sta čez hribe in doli, da je Feliksu kar sapo jemalo. Bolj prijeten se mu je zdel lov. Belica je stopila na skalo in zazvižgala na kljuko. Čez nekoliko trenutkov je vse mrgolelo polhov, zajcev, kljunačev. Truda ni bilo ž njimi nič, divjačina se je dala brez straha z roko ujeti. Po Beličinem ukazu so zajezili medvedje in jazbeci studenec, nateklo se je globoko dolgo jezero, po katerem so ja vozili v lahkem čolniči prekrasni labudi. Po zimi je dala zaježena voda gladko drsalnico. Belica je prijela Feliksa za roko in se drkala zajedno ž njim po pol ure daleč; ovinki, ki jih dela jarek, niso ju nič ovirali in ustavljali. Feliksova sreča je prikipela do vrha, ko mu je povila Belica prelepega sinčka. Odslej se nista več ločila; delila sta složno vse sitnosti in radosti rodbinskega življenja. Hrano jima je nosil dobrovoljni Gugljaj, ki se je Feliksu tako priljubil, da je moral piti ž njiim bratovščino.

Več tednov ni videl puščavnik v Tisovci nobenega človeka. Najprej je prišel gledat, kaj dela in kako se mu godi, radovedni ogljar pondirjevški. Feliks je sedel pred čudno, okroglo kolibo, ki je bila podobna silnemu mravljišču in se igral z velikansko belo kačo. Prestrašeni starec se ni usodil tja iti in je pobegnil. Ljudje so začeli zahajati zdaj bolj po gostem v Tisovec, ker jih je mikalo zvedeti, če govori ogljar resnico. Njihova poročila so bilo jako različna. Nekateri so videli samo Feliksa, drugi njega in belo kačo, še drugi kačo brez njega; bilo je pa tudi takih, ki niso videli niti njega niti kače. Trdno naznanilo so prinesli Podgorcem še le njegovi stopiški žlahtniki. Takrat je imel že sina. Pravili so doma, da jih je peljal v okroglo kolibo in jih povabil na kosilo, ki je bilo pa tako, da jim se je že od daleč gnusilo. Mize ni bilo nič. Berus je sedel na tla, ki so bila nastlana kakor kak hlev. K njemu se je privalila strašna bela kača. Jedla sta blato, miši, kukce in druge mrčese, pila pa gnojnico, ki je tako smrdela, da so se morali za nos držati. Stregel jima je velik medved, ki je imel kozlovske roge. Po kosilu je vzel Berus iz zibke modrosa pa ga je pestoval in miloval. Večkrat ga je poljubil na gobec. Te novice so rojake silno osupnile in Feliksovo slavo neizrečeno povzdignile in razširile. Sploh se je govorilo, de more občevati po prijateljsko s takimi zvermi samo resničen svetnik, ki je pod posebno božjo obrambo. Ime in življenje tisovškega puščavnika se je zvedelo zdaj daleč čez meje slovenske domovine. Slišala je o njem

Digitized by Google

tudi lepa kneginja Pomaránčarica, ki je imela vse zemeljske dobrote, samo tiste ne, po kateri je najbolj hrepenela: svojih otrok in dedičev svojega rodu in bogastva. Precej se je napotila k njemu, da bi videla svetega moža na svoje oči in priporočila svoje želje njegovi mogočni molitvici. Devet zvestih služabnic jo je spremilo. Kneginja se je s Feliksom dolgo posvetovala in pomenkovala in ga zapustila čez deset dnij vesela in potolažena. Predno je minilo leto, porodila je sina. Po starem sporočilu, ki se je ohranilo v Polji pri Soteski, doletela je jednaka sreča tudi vse njene spremljevalke, dasiravno je niso niti želele, niti potrebovale. Jokajoče ubožice je tolažila blaga kneginja: kadar se jaz veselim, ne smejo žalovati niti moje služabnice. Moja zemlja je obširna, da prebiva na njej lahko veliko ljudij. Naj jo imajo in uživajo vaši nasledniki. V nepreglednih gozdih raste in se redi toliko gob, lešnikov in polhov, da ne bodo mogli vseh pojesti in jih bodo še drugim prodajali. Teh besed ni kneginja Pomarančarica nikdar preklicala in učenjaki so že zdavnaj dokazali, da stanujejo vnuki teh služabnic na njeni graščini še dan denašnji.

(Konec prihodnjič.)

Gazela.

Ljubim te, brezsrčna ti devica,
Ti si mojega srcá kraljica,
Ti jedina si mi vse na sveti,
Ti življenja mojega vodnica. —
S čim pregrešil sem se, deva ljuba,
Kaka pač na meni je krivica,
Da za mé ne maraš, me ne ljubiš,
Da pustiš bledeti moja lica?
Ljubi me, nakloni mi ljubezen,
Bodi moje sreče porodnica!

A. A. P.

Digitized by Google

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VIII. Carigrad.

Od nekdaj že je Črno Morje pri brodarjih na dokaj slabem glasu: njegovo površje je vedno nemirno in kadar mal vetrič druga vodovja komaj prijetno poljubuje, zadostuje tukaj najnedolžnejša sapica, da se razburi siloviti Pluton in vali grozovite valove proti plitvemu obrežju, kjer se veličastno lomijo in zamolklo doneče bobné gori po peščeni obali. Da v takem slučaji ni prijetno tam daleč na morski planjavi, kjer se mogočno vali val za valom ter težko ladijo premetava kakor malo orehovo lupino, imeli smo priliko prepričati se takoj pri prvi vožnji po glasovitem Črnem Morji.

Ni bilo ravno slabo vreme, ko se odpeljemo zgodaj proti dnevu iz Suline in nadejali smo se, da bomo imeli prijetno vožnjo. A morski bogovi so trmoglavi in že proti poludnevu nam začne pihati nasproti tako močna sapa iz jugovzhoda, da je mašina komaj še zmagovati mogla silovite, nasproti se nam valeče valove. Toda hudobni Pluton nas ni mislil samo strašiti, zarotil se je bil menda, da nas hoče pogubiti in pokopati v hladno, mokro rako, kajti val za valom prihrumi velikansko in mogočno, da je ladija kar skakala zdaj na visoki valovni greben, zdaj zopet pogreznila se globoko doli v nadno dolino, da se privali drugi mogočni val in jo trešči zopet visoko gori proti nebu.

„A, ta bo lepa!“ meni poveljnik. „Urno privežite topove, da ne popadajo v morje ter zaprite vse line, da voda ne pluska v notranje prostore.“ — To je bilo naglo povelje in ravno tako naglo tudi zvršeno. Zavarovani so bili tedaj topovi proti morski sili; a mož na krovu je ostal v ravno taki nevarnosti, kakor prej.

„Bogme, ja ne mogu više,“ stoka ubogi pomorščak, tavaje kakor pijan po mokrih deskah sem in tja, iskaje vrvi ali stebra, kojega se strastno oklene, da bi ga nevihta ne vrgla ob steno ali pa celo čez steno v peneče se valove.

Digitized by Google

A ladijar zarenči nad njim: „Sram te bodi! kak pomorščak si, da ti pade tako hitro srce v hlače“? — Revež spusti steber, ladija plane na drugo stran in ladijar s pomorščakom vred telebi na krov in neusmiljena nevihta trešči oba ob steno ter polije še — kakor v odškodovanje — s krepko kopelijo; kajti ravno tukaj plane mogočni val čez ograjo na krov in le srečna sta oba, da ja odtekajoči se val ne odnese tjà čez v razburjeno morje. O, poveljnik ima bolje! On se trdno priveže gori na mostu k varnemu stebru; od tamo ga kruti val ne more pobrati, ako bi ga prav hotel; a ubožec pomorščak, koji mora tekati po krovu gori in doli, naj se ladija še tako grozovito ziblje, ter plezati na jadernike razpenjat jadra, — ni čudo, da mu upešajo moči in da željno pričakuje, da bi se umirilo razburjeno valovje. A morski bogovi se ne dado tako kmalu pomiriti; darov pričakujejo ti hudobneži in dobijo jih po navadi v obilni meri; povsod po ladiji, kamor se ozrem, po kabinah in po koridoru, po krovu in pod krovom, povsod se vidijo nezavedne in na pol mrtve človeške prikazni, melanholično naslanjaje se ob stenah in stebrih. O, ne bi jih hotel opazovati od blizu! Kaj bi jih motil, naj le darujeje Plutonu!

„Krmilar, obrni ladijo proti zahodu!“ začuje se komaj komaj poveljnikov glas skozi grozovito vétrovo tuljenje in zamolklo morsko bobnenje. A na naša ušesa je zazvonilo to radostno povelje kakor vesela nebeška godba. „Hvala Bogu, da bomo kmalu rešeni tega že hudo neprijetnega gibanja in skakanja!“ — čuje se od vseh stranij; in saj tudi dalje proti jugu brodariti bi bilo ob takem vremenu nevarno, — ali vsaj čez vso mero neprijetno; — tam blizu na desni, proti zahodu, pa nas vabi varno pristanišče, da si nekoliko odpočijemo in zopet privežemo našo zbegano dušo. Silni valovi nam začno tedaj pluskati od levice čez krov, ladija se vali in ziblje, da se ranje skoraj dotikujejo — zdaj na desni, zdaj na levi — belopenečih valov; a mašina, koja zdaj ne vozi več proti vetru in valovom, bije in dela na vse kriplje ter dobri dve uri pozneje priplavimo v mirno bolgarsko pristanišče Varna, kjer kmalu pozabimo trud in nevarnost, koji smo tako dober kup utekli.

Prihodnjega dné proti večeru plavimo po mirni črnomorski širjavi preko nizkega rumelskega obrežja doli proti jugovzhodu in opazujemo od daleč mesto, kjer je malo tednov prej neusmiljeni

Digitized by Google

vihar vrgel lepi Lojdov parobrod „Trebisonda“ na skalnati breg in hvalimo Boga, da ni doletela včeraj tudi nas taka usoda.

Ko prihodnje jutro priplava rumeno solnce izza igrajočih se valov Črnega Morja, obsije pred nami silovite turške trdnjave na obeh straneh vhoda v znameniti Bosfor. Na rumelskem in na anatolskem bregu se dvigajo visoke, z ostrogi venčane pečine, da ladija zavije, kakor skozi mogočna vrata, s širokega morja notri v ta tesni labirint.

Čarobnejšega si človeška domišljija ne more narisati, kakor je ta krasni morski proliv: kmalu se stisne cesta med strmo skalnato obrežje, da se menimo voziti zopet po Dunavu med Bazijašem in Oršavo; kmalu se zopet razširi v krasan zaliv, kojega obdajejo od vseh stranij zeleni logovi, palače padišahove in evropskih diplomatov ter nežnolepi, raznobarvani kijoski. Obrežje dičijo na levi in na desni vedno zeleni nasadi; tožne ciprese, orjaški oleandri z rudečim, lepodišečim cvetjem in košati platani kar visé raz skalin doli nad mirno plavajočo ladijo. Preko brega pa se vrsti vila za vilo, vas za vasjo, mesto za mestom in krasnih palač ni konca ne kraja doli do Carigrada. In proliv sam! To je gibanje in življenje! Temnozeleno vodo križa vedno tisočero mogočnih ladij in malih, čednih kajikov, koji kakor blisk švigajo od mesta do mesta, od palače do palače, od jednega brega do druzega. Mali parobrodi pa sopihajo težko in počasi gori proti Črnemu Morju, tiraje bogato obložene ladije, morejo komaj tam razviti svoja bela jadra, da ja ponesó gori v Dunav, v Odeso ali tja v armenski Trapezunt. Vse se giblje, povsod največja živahnost.

Pri trdnjavah Rumuli- in Anatoli-Kavak zóži se proliv; a kmalu se razširi zopet Bosfor v čarobno krasni zatok, na kojega evropski strani leži med visoke ciprese skrito prijazno mestece Bujukderé (rožna dolina). Tu je poletna stolica bogatih turških paš in hoteli evropskih diplomatov. Kmalu za tem mestom nam zablišči nasproti drugi krasni zaliv, tudi na rumelskem bregu, znamenito pristanišče Terapija, in nasproti tega mesta se dvigujejo na anatolski strani iz temnozelenih nasadov veličastne palače padišahove, divne Bejkoške vile. Tukaj se zopet zóži proliv in na visokih pečinah zapazimo grozoviti trdnjavi Anatoli- in Rumili-hisar, sezidani po sultanu Mohamedu II. Toda pozor! Še mali ovinek, — in v daljavi nam zabliščé nasproti svetle kube in vitki minareti veličastne svete Sofije in drugih krasnih mošej. Divni prizori se vrsté drug za dru-

Digitized by Google

gim, da je človek v zadregi, kam bi obrnil svoje radovedno oko, bojèč se, da izgreši to, ako predolgo občuduje ono. Kmalu plava ladija mimo veličastnih, čarobno-krasnih padišahovih palač Dolmabagdžé in vijoč se med orjaškimi turškimi oklopnicami, parobrodi in urnimi kajiki, dojdemo srečno pred topničarski arsenal v Top-hané, pri vhodu v „Zlati Rog“, kjer pade maček, na jedni strani nemško ladijo „Meteor“ in italijanski parnik „Messaggiero“, na drugi pa francoski parobrod „Travailleur“.

Zdaj, ko ladija mirno leži na varnem sidru in jaz ves zamaknen slonim na krovu in občudujem z dalnjegledom v roki to najkrasnejšo panoramo vsega sveta, — zdaj vidim, da sem zabrel v hudo zadrego in da terja prijazni čitatelj preveč od mene, ako pričakuje, da bi mu moje slabo pero moglo opisati čarobni prizor, koji se odpira tukaj mojemu začudenemu očesu. Razgled z ladije, ležeče pred „Zlatim Rogom“, na Carigrad in njegove neštevilne mošeje, na Bosfor, maloazijski Skudar in krasno Propontido, slovi kot najčarobnejši na vsem svetu. Na najskrajnejšem, proti Bosforu molečem konci velikanskega mesta se dvigujejo starodavne palače prejšnjih sultanov, nazivljane Jeni-seraj ali Top-kapu-seraj; a zidališča se vidijo komaj izmed krasnih, temnozelenih nasadov. Nijedna palača pod božjim nebom nima tako čarobne leže, kakor Jeni-seraj s svojimi neštevilnimi zidališči, vrti in kijoski. Izza temnozelenih cipres nam molé nasproti veličastne kube znamenite mošeje Aja Sofija, in dalje zadaj kipi proti nebu šest vitkih minaretov mošeje Ahmetove. Kolikor dalje sili opazovalčevo oko, toliko veličastnejša čudesa se mu odpirajo; ves poluotok med Propontido in „Zlatim Rogom“ ni druzega nega neizmerna, vzvišena planjava, kojo pokrivajo neštevilne hiše, palače in mošeje z visokimi, vitkimi minareti. To je turška stolica, to je pravo turško mesto Stambul. Na severni strani „Zlatega Roga“ pa se dvigujeta amfiteatralično po prijetni visočini zidani evropejski mesti Galata in Pera. Tukaj stanujejo naše naselbine in v Peri imajo svoje urade dvorna poslanstva in vsi evropski konzulati. Dalje proti vzhodu, ravno na holmu nad Top-hané, dviguje se drugo turško mesto Funduklí s svojimi mnogobrojnimi kubami in turškimi kopelmi, raztezaje se tja doli do padišahove rezidence Dolmabagdžé na krasnem Bosforskem prolivu. Na Bosforu samem plava neštevilno orjaških turških vojnih ladij in trgovskih parobrodov, da bi nam kmalu množica njihovih jadernikov zakrila razgled tja proti vzhodu na malo-

Digitized by Google

azijsko stran, čez Leandrov stolp na znamenito turško mesto Skudar, katero že tako komaj more najti naše oko radi krasnih cipresnih gozdov, koji ga skoro po polnem prikrivajo našemu pogledu. Oko se obrne dalje proti jugu in zazrè tukaj znamenite Princeške otoke, kamor izletava poletnega časa carigradska noblesa kratkočasit se in dihat čisti morski zrak. Visoki, maloazijski Olimp, koji tam daleč onstran Marmariškega Morja dviga svojo orjaško, snežnobelo glavo proti višnjemu nebu, sklene nam to neprimerljivo krasno sliko.

S posredstvom našega c. in k. poslanstva dobimo od visoke porte privoljenje, ogledati si vse Stambulske znamenitosti. Vlada nam odkaže v spremstvo spretnega dragomana (tolmača) in poslanstvenega uradnika. Po dolgem, na železnih pontonih plavajočem mostu gremo tedaj iz Galate čez „Zlati Rog“ v Stambul in mimo krasne mošeje Jeni-džamí krenemo jo po precej širokih ulicah proti Jeni-seraju; tu nas vzprejme dvorna straža in nas vêde skozi neštevilna vrata in prostorna dvorišča od palače do palače, razkazujé nam tamo nakopičene dragocenosti (sultanov zaklad, stara orožja itd.) ter razlagaje nam pomen starodavnih napisov. Tako prekoračimo v kratkem času ves seraj in si ogledamo palačo velikega vezirja, vrata, kjer so nekdaj napadali Janičarji cesarske straže in kjer so obešali odsekane glave visokih državnih dostojanstvenikov, koji so bili tako nesrečni, da jim je podelil pri avdijenci sultan ono znamenito svileno vrvico. Tudi haremske oddelke nam razkažejo; toda videti moremo samo golo zidovje: krasne georgijske in cirkaške lepotice ne bivajo zdaj več v Jeni-seraji; cesarski dvor, in ž njim tudi harem, preselil se je v Dolmabagdžé na Bosfor.

Iz Jeni-seraja nas odvedó naši voditelji čez malo dvorišče ven k znameniti mošeji Aja-Sofija. Veličastno zidališče, nekdaj cerkev sv. Sofije, ne dela od zunaj na opazovalca nič prav ugodnega vtisa, ker ga obdajejo od vseh stranij nizka poslopja in ker je moralo veliko trpeti po tukaj tako navadnih požarih. Štiri neznatni minareti, koje so prizidali Turki, dičijo ga tudi kaj malo. A kadar vstopimo, obstrmimo o notranji krasoti in veličastnosti. Velikanska, 60 metrov visoka kuba, najimpozantnejša na vsem svetu, pokriva 800 metrov štirjaškega prostora! Podpira jo ósem orjaških kolon, koje so Bizantinski vladarji zaplenili po poganskih svetiščih v Efesu, Atenah in Rimu, da so jih postavili v to krasno Božjo hišo. A žal, da tudi tukaj turška roka ni mogla mirovati; krasne slike, koje so

Digitized by Google

obdajale orjaške stene, razpraskali in raztrgali so tako, da se komaj še nahajajo mali ostanki. Kaj se hoče? Podobe so bile naslikane v krščanskem zmislu, Turek jih je moral tedaj odstraniti in nadomestiti s pobožnimi izreki svojega svetega korana.

Precej zraven svete Sofije se dviguje najlepše prerokovo svetišče, mošeja sultana Ahmeta. Diči jo šest krasnih, silno visokih in vitkih minaretov, kakor se ne more ponašati nobena druga mošeja, koder se česti ime velikega preroka. Zidališče očara opazovalca od zunaj; od znotraj pa je vse priprosto in prazno. Na velikanskem dvorišči pred mošejo stoji ono orjaško drevo, na koje so nekdaj Janičarji obešali najbolj zaslužene državljane; a pozneje, ko je bila zatrta janičarska vstaja, upogibale so se menda veje pod težo Janičarskih glav.

Na velikem trgu At-mejdan, nekdanjem Hipodromu, občudujemo še obelisk cesarja Teodozija in čudapolno umetno zdelani, s tremi kačami okleneni steber, na kojem je menda nekdaj počival znameniti zlati delfiški trinog. Od tukaj odidemo navzgor po glavni in najlepši cesti vsega turškega mesta mimo krasne Bajezidove mošeje na veliko planjavo, kjer se nam odpre čaroben razgled čez ves Carigrad in njegovo okolico. Precej pred nami se dviguje velikanski stolp požarne straže in krasna palača vojnega ministerstva. Dalje proti zahodu molé izza neštevilnih hiš in hišic svetli minareti mošeje sultana Mohameda, sultana Selima, in daleč gori na konci „Zlatega Roga“, kjer se izlivajo „Sladke Vode“ v carigradsko pristanišče, vidijo se krasna mošeja Ejubova in velikanska ejubska pokopališča. Onostran „Zlatega Roga“ se razprostirajo orjaški vladni arsenali in orožnice za vojno pomorstvo; dalje proti vzhodu se odpira panorama na evropski mesti Galata in Pera in na rumelske pokrajine tja ven do Črnega Morja.

Toda treba je ločiti se od tega veličastnega prizora in krenemo jo doli proti „Zlatemu Rogu“ skozi znameniti carigradski bazar, velikanski labirint, v katerem bi se gotovo izgubil tujec, da ne bi imel s seboj zvedenega voditelja. K sreči takih ciceronov po Carigradu ne pogrešamo: po Galati in Peri se nam kar obešajo na pete zanemarjeni Grki in umazani španjski židovi, ponujaje se, da bi nas peljali v Štambul in veliki bazar. A treba je rabiti skrajno previdnost proti tem prekanjenim ljudem; kajti največ so zmenjeni taki voditelji s še bolj prekanjenimi bazarskimi trgovci, da jim vodijo

Digitized by Google

nedolžne tujce na limance; oba dobro izhajata: voditelj in trgovec; tujec pa pusti dlako. Ogledamo si po vrhu ta velikanski bazar in si tudi nakupimo mnogovrstnih stvarij, šarenic, turškega orožja in leporumenega jantarja ter dospemo kmalu zopet pri mošeji sultanke Valide na breg „Zlatega Roga“, in čez prej imenovani most nazaj v Top-hané na brod naše ladije.

Prihodnje dneve porabimo v to, da si ogledamo po priliki Carigrad bolj na tanko, posebno skrite in odljudne oddelke turškega mesta v Stambulu. Kakor povsod po večjih jutrovskih mestih, vidi se tudi tukaj preko krasnih palač in bogastva nepopisljiva revščina in umazane, lesene koče. Južni del mesta proti Marmariškemu Morju, kjer so gospodarili nekdaj znameniti Janičarji, sezidan je večjidel iz samo lesenih hiš; tudi predmestje Funduklí ni veliko bolje v tem obziru. Lehko je tedaj umeti, kake strahovite razmere mora doseči požar, ako nastane ogenj v takem kraji mesta; Bog ne daj, da bi pripomogla še neugodna sapa: moralo bi pogoreti vse mesto v malo urah. Ali Turki so silno previdni z ognjem in akopram se tudi v Stambulu prikaže čestokrat rudeči petelin na strehi, vender požari nastajajo še večkrat v Galati in Peri, kjer so poslopja zidana največ iz trdega kamena.

Pri jednem takem pohajkovanji skozi Stambul sem imel priliko občudovati usmiljenje in dobrosrčnost, kojo goji Turk sploh proti živalim. Kakor imajo v Skudaru bolnico za mačke (gola resnica!), tako so ustanovili na dvorišči Bajezidove mošeje nekakov zavod za golobe. Pravijo, da ti golobi so potomci onega ptiča, koji je nekdaj usel se velikemu preroku na ramo in mu zašepetal na uho neko važno skrivnost; zato Turki skrbijo tako vestno zanje. To je prijeten prizor, kadar pridejo strežaji pitat te krilate gostove! Tisočero golobov se spusti z mošejine strehe, s kube in minaretov, z vodnjakov, visokih cipres in košatih platan na prostorno, marmorno dvorišče. Tu vse mrgoli in živalce so tako krotke, da se komaj umaknejo, ako se jim bliža človeška noga.

Kakor golob, tako je tudi carigradski pes privajen človeka. Po hišah pri Turku ne nahajamo nikdar psov; ali po ulicah se klati na tisoči teh zanemarjenih živalij, kojih se usmili sem ter tja kak pekar ali mesar ter jim vrže kak ostanek, kojega sam ne more drugače porabiti. A večjidel zaslužijo si carigradski psi svoj potrebni živež; kajti tukaj cest in ulic ne snaži morebiti kak mestni zavod,

Digitized by Google

to delo prihranjeno je gladnim carigradskim psom. Komaj pogine gospodarju konj ali osel, vrže ga hitro na bližnje gnojišče in hajdi! planejo sestradane živali čez mrho, da o njej kmalu ni več tiru ne sledu. Stambulski pes leži noč in dan sredi ceste in ne ugane se šetalcu s poti; o ne, — jaz se moram uganiti njemu; zato pa tudi ni nevaren: ako mu po neprevidnosti stopim na rep ali nogo, največ, da malo zatuli in — obrne se na drugo stran. Ni čudo tedaj, da se čuje čestokrat o groznih nesrečah; večkrat pridere jahalec ali težak voz po taki ulici in pohodi ali povozi celo čedo nedolžnih živalij, koje tulijo, tarnajo in ječijo, da se človeku v srce smilijo. In vender ostanejo še dalje sredi ceste, kjer so ljudem najbolj na poti!

Kavarne turške so silno priproste. Turek pozna malo človeških potreb; da le dobi prostora usesti se na razcapano šarenico ali tudi na gola, umazana tla, kjer srka svoj moka in puši vonjavi naržilej ali čibuk, pa je zadovoljen, kakor bi sedel poleg velikega preroka v večnem edenu. Krčme verni moslim tako ne pozna, ker mu prerok prepoveduje božjo kapljico. Kdor išče tedaj zanimivega življenja v Stambulu po javnih lokalih, moti se jako, ako misli, da ga bo našel; gre naj rajši v bazar, v javne prodajalnice, pred mošeje in sploh na ulico: tamo se mu bo obilo izpolnila njegova želja.

Vse drugače je v Galati in Peri, kjer bivajo omikani Evropci. Tukaj imamo priliko zabavati se izvrstno, bodi si pri godbi na promenadi, po elegantnih restavrantih in kavarnah, ali pa po pripravnih gledališčih. O, mehkužni prebivalci jutrovih dežel umejo si olajšati in osladiti življenje! Skoro vsak večer hodim v Grande rue de Pera v Minervino gledališče poslušat italijansko opero. Prijetnejše zabave si človek kmalu ne bi mogel misliti, kakor je to gledališče. Oder je na konci lepega, hladnega vrta tako prizidan, da se od vseh stranij more videti nanj. Poslušalec se usede k mizi pod košato drevo, pokliče čašo hladnega piva, prižge si čibuk ali cigareto in — vestno posluša krasne proizvode italijanskih skladateljev. Pri taki zabavi pretečejo urno dolgočasni večeri.

Med našim bivanjem v Carigradu se je praznoval največji turški praznik, tako zvani Ramanzan-šerif (postni čas). Dokler solnce ne zaide, verni moslim ne sme niti jesti, niti piti, in kar je najhuje, tudi kaditi ne. O solnčnem zahodu pa ímam oznani z visokih minarotov svoj „Lahilla il Allah“, v znamenje, da je post končan za danes in sedaj plane vsakdo hlastno čez pripravljeno hrano. Mohamedan

Digitized by Google

je ves zvit; še celo svojega preroka hoče prekaniti: da se odškodi za prebiti post med dnevom, pita se zato požrešno vso noč, da solnce zopet izide na jutro. Nočna razsvetljava mesta in mošej med Ramazanom je čarobnokrasna. Državne palače in privatna poslopja razsvetljena so krasno; po mošejah in po visokih in tenkih minaretih miglja na milijone lučič, vse druga pri drugi, da se vidi, kakor bi bilo vse en sam plamen. Ves Stambul je podoben v taki noči velikemu, ognjenemu morju. A ne samo mesto, tudi morje je čarobno razsvetljeno in po turških vojnih ladijah se blišči na tisoči in tisoči raznobarvenih lučič in lampijonov. Najbolj se uživa ta krasni prizor iz luke same, pred kojo se razteza vse ognjeno mesto na prijetni visočini. —

(Konec prih.)

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Dalje.)

Na Multanskem bajo, da zlobni duh „drakul“ v grobu življenje ohranjuje takim, katere je cerkev pred smrtjo javno ali tajno proklela in izobčila, da jih je slišati, kako v grobu zvečijo, da ne strohne in da se jim duša ne more od telesa ločiti, ako jih ni duhovnik slovesno rešil prokletstva. S tem se ujema drugo mnenje, da taki mrtveci náse vlečejo in oglodajo vse, kar le morejo od svojega telesa dobiti; oni ne strohnijo, marveč prihajajo po noči iz grobov, da store kaj žalega onim mrtvecem, s katerimi so za njih živih dnij občevali, ter se jih neprestano drže. S krvjo, ki jim jo izsesavajo, žive in rede sami sebe ter izprominjajo svoje žrtve v vampirje. Kakor hitro se površje kake gomile le malo pregane, takoj se Multancem vzbudi sumnja; da leži pod njo kak vampir in ni je druge rešitve njegovi duši nego ta, da se grob izkoplje in duhovnik nesrečneža s primernim „izgovarjalom“ izbavi prokletja. To zahteva od sorodnikov umršega ne samo ondotna duhovščina, ampak sploh vse prebivalstvo,

Digitized by Google

da si ohrani svojo časno in večno srečo. Ako je izkopano telo nestrohnelo, postavi se, kadar je duhovnik izgovarja, po konci ob zidovji cerkvišča. Ako se telo med slovesnim obredom zgrudi, jim je to dokaz, da je od cerkve izrečeno prokletstvo tako hudo, da je more le višje duhovenstvo odvezati. V tem slučaji začno sorodniki strašno vekati in tarnati ter se ne dado prej potolažiti, da ni odličen duhovnik duše tega prokletstva oprostil.

Soroden vampirju je multanski „prikolič“, t. j. živ človek, ki po noči kot pes okrog hodi, moreč konje, ovce, svinje, koze, govedo s tem, da se jih le dotakne ter življenja sok váse potegne, vsled česar je sam vedno zdrav in cvetočeličen. Hrbtenica končuje se mu s pasjim repom. Ženski pošasti te vrste pravijo „prikoličone“.

V vinski gorici nad Kamenikom v Slavoniji je podrta hiša, bivša grška kapelica, obrastena z grmičjem, v kateri domuje po veri prostih ljudij „vukodlak“. (Glej časopis „Vaterländische Blätter“, März 1816, str. 128, članek: „Erinnerungen aus Slavonien“).

Srbom, pri katerih je vampirstvo morda najmočnejše kali pognalo, povampirijo se osobito inoverci in od cerkve izobčeni ljudje. „Vukodlak“ ali „vampir“ vele človeku, kojega štirideset dnij po njegovi smrti nekak peklenski duh obsede in oživi ter mu ne da strohneti. To se imenuje srbski: „povampiriti se“. Vsled tega izleze vampir po noči o polni luni iz svojega groba, davi ljudi (najprej sorodnike, potem tudi druge) in jim izsesava kri. Pošten človek se ne more povampiriti, ako ni morda čez mrtvo njegovo telo kaka ptica zletela ali pa kaka druga žival stopila. Zato pa silno pazijo mrliča, da se mu kaj takega ne pripeti. Vampirji se prikazujejo najrajši po zimi (od Božiča do Kristovega vnebohoda). Kakor hitro začno ljudje v kakem selu pogosteje umirati, raznese se takoj govorica, da je vukodlak na pokopališči, sem ter tam začno celo trditi, da so ga po noči videli z mrtvaškim prtom čez ramo in vse ugiblje, kdo se je neki povampiril. Potem vzemo črnega žrebca, ki nima nobene lise, in ga peljejo na pokopališče preko groba, v kojem sumijo, da hrani vukodlaka, ker mislijo, da tak žrebec noče in ne sme iti preko vukodlaka. Saj se ga še vrani ne marajo dotakniti. Ako so se na ta način o kom prepričali, da se je povampiril, zbero se vsi vaščani, razkopljejo grob in, če najdejo nestrohnelo truplo, prebodó je z glogovim kolom (kajti le takega se vampir boji). Telo mu je debelo, zabuhlo in rudeče od obilno izsesane krvi; (od todi

Digitized by Google

izraz: „crven kao vampir“, s katerim označujejo Srbi, pa tudi Poljaci zlasti pijance, kakor jim Slovaki rekajo „vlkodlak“. O lakoti ga je baje često videti okrog málinov, žitnih in koruznih shramb, vselej z naličjem preko ramena. Zmuzne se lahko skozi najmanjšo luknjico (kakor čarovnice), tedaj nič ne pomaga, ako pred njim vrata zapreš. Le svoji ženi ne stori nič žalega, dasi jo pogostokrat obišče,*) posebno ako je mlada in lepa, ter celo otroke ž njo rodi, ki pa nimajo kostij.

Vampirju sorodni bitji sta „jedogonja“ in „vještica“.

„Jedogonja“ ali „vjedogonja“ je Srbom človek, iz kojega izide v spanji duh. Taki duhovi rujejo po gorah drevesa ter se bijejo ž njimi med seboj (n. pr. Bokeški z Neapolitanskimi); koji zmagajo, oni odneso vso rodovitnost tistega leta v svojo domovino. Ti duhovi lomijo tudi gore in vale velike kamene; (od todi pregovor: „jak kao jedogonja“). Kadar umre človek, o katerem mislijo, da je jedogonja, zabijejo mu glogovo trnje pod nohte in mu prerežejo z nožem, ki ima črni platnici, žile pod kolenom, da ne bi mogel prihajati iz groba (kakor vampir).

Vještica se zove žena, imejoča v sebi nekak „djabolski“ duh, ki v spanji iz nje izide in se pretvori v metulja, kokoš ali puro ter leta po kočah ter jé ljudi, osobito male otroke. Kadar najde spečega človeka, udari ga z neko šibo, pa se mu prsi odpro in ona vzame srce iz njih ter je poje, na to pa prsi zopet zrastejo. Nekateri tako izjedeni ljudje takoj umerjo, nekateri pa še žive nekoliko časa, kolikor ga jim je ona odmerila, jedoča srce, in store tako smrt, kakeršno jim je ona namenila.**)

Uskoki na Kranjskem dajejo po poročilu Valvazorjevem (VI. poglavje 4.) svojim mrličem košček kruha ali kak denar (groš, krajcar, vinar) v grob, namečejo na telo nekaj zemlje, vrh tega pa mu položé težak kamen na glavo in na noge, da se jim ne povrne.

Z istim namenom polagajo sem ter tam mrtvecem mošnjo z makovim zrnjem, ali jim dajo česna v usta, ki obvaruje človeka

*) S tem se da v jedno vrsto staviti vsem arijskim narodom lastna baja o mrtvem ženinu, ki prihaja po svojo ljubico. (Prim. slovensko narodno bajo o „Anzeljnu“, hrvaško pripovedko: „Cura jaše z mrtvecem“ v Valjavčevih „Pripoviedkah“, Bürgerjevo „Leonoro“ itd.)

**) Prim. Vukov srbski „Rječnik“ sub voc. „vukodlak“, „jedogonja“ in „vještica“.

Digitized by Google

sploh vsakega čara, zlasti škodljive moči hudobnega pogleda, ali jim nasipljejo peska na oči in v usta; a najboljše sredstvo je vselej, ako se mrtvec na obraz položi, kar mu neki dela najhujše muke.

O sosedni nam Istri poroča Valvazor: (Die Ehre des Herzogthums Krain, knjigą VI, str. 335), da se je ondu udomačila vera v čarovnike, ki otrokom kri izsesavajo. Takemu sesalcu pravijo „strigon“*) ali „vedarec“ (Valvazor: vedarèz). Kadar kak vedarec pogine, mislijo, da šari po vasi, trka in bije ob hišna vrata in kjer potrka, iz tiste hiše mora kmalu po tem jeden umreti.**) Ko umrje, rekajo o njem, da ga je „strigon požrl“. Po mnenji istrskih kmetov zahajajo taki blodeči vedarci po noči tudi k svojim ženam ter se ž njimi spečajo***), ne govoreč jedne besede. Ker mislijo, da jim pošast ne bode dala prej miru, predno jej ne predregnejo telesa s kolom iz glogovega lesa, gre jih najpogumnejših nekaj vselej po polunoči na pokopališče, češ, pred polunočjo vedarca ni v grobu, ampak še hodi okrog. Tedaj razkopljejo grob ter predero pošasti trebuh s pest debelim kolom in jo strašno razmrcvarijo. Pri tem priteče kri, telo se vije in zvija, kakor da živi in čuti bolečine. Na to zasipljejo grob ter oddidejo in nič več jih ne nadleguje strigon. To ravnanje je v istrskih kmetih prav navadno, akopram se mu gosposka zelo upira in zločince vselej strogo kaznuje.

Od Slovanov so se navzeli drezljive te vraže tudi Germani tako, da je ne nahajamo samo v nemških krajih, kjer so nekdaj Slovani bivali, ampak celo v pokrajinah čisto germanskega izvora. Omenili smo že Nemce v zapadni Prusiji, ki še dan danes trdno verujejo v vampirje ter jim vele: „Blutsauger, Gierrach, Gierhals, Begierig, Unbegier“, redkeje „Vampyr“. V Islandiji bajo o mrtvih, ki po noči zapuščajo grobove, hodijo okrog, boreč se z živimi, ter

*) Strigon, laški „stregone“. V pripomnji k temu mestu domneva se Erasmus Franciscus, da prihaja „strigon“ od lat. besede strix, [gen. strigis]. ki pomenja ponočno ptico vjer, o kateri so stari Rimljani bajili, da otrokom in dojnicam mleko in kri izpiva; isto ime pa so zdevali tudi čarovnicam, otroke in dojnice izsesavajočim. Te strahotne ptice opeva pesnik Ovidij. [Fast. l. VI.]

**) Znamenito je, da je to poverje znano i Grkom. Prebivalci otoka Chiosa n. pr. trde, da kličejo brukolaki po noči pred hišami imena stanovnikov in kdor se jim oglasi, mora umreti; zato se oglašajo še le na drug klic ali na ponavljano trkanje.

***) Primeri s tem bajo o srbskih vukodlakih, pa tudi kar bodemo v naslednjih vrsticah o grških povedali.

Digitized by Google

se ponašajo s strašno mrtvaško močjo; a tudi ženskam se radi v ljubezni pridružujejo! V grobu nahajajo jih nestrohnele, rudečelične ter jim zabijajo žreblje skozi podplate, da se jih ubranijo. Povampirijo se jim večjidel deklice, ki so si bile radi žaljene ljubezni same življenje vzele in zdaj šarijo, da delajo ljubimcu svojemu in njegovi rodovini kvar. Na Nemškem ožive vampirske vraže, zlasti kadar kaka kuga razsaja, kojo pripisujejo morečemu divjanju povampirjenih mrtvecev. Zoper take mrtvece se poslužujejo istih sredstev, o katerih smo gori pri drugih narodih govorili. Prvi, ki za kugo umre, sedi v grobu po konci, žre svoje cape in kuga razsaja, dokler ni vseh požrl, ako ga namreč prej ne izkopljejo in mu glave z lopato ne odsekajo. V slast je vampirjem posebno deviška kri.

Sedanji Grki, katerim se po žilah pretaka dokaj slovanske krvi, strinjajo volkodlaštvo po polnem z vampirstvom.

Razloček med grškim volkodlakom in vampirjem je le ta, da je zadnji mrtev, prvi pa živ človek, nekak mesečnik, ker ga je največ videti o jasnih nočeh; tega „vrykolaka“ je najbolj sla deviške krvi in spari se rad z veščico, kateri je grška domišljija ognjene peruti ustvarila. Kot dobrodejno bitje oživlja in bodri utrujene vojake, a češče ugrabi v volčji ali hijenski podobi ubogim materam otroke. Sicer pa imenujejo Grki βρυκόλακας vsakega človeka, ki se odlikuje po svoji divji postavi, črnoti ali kaki drugi spaki in „vrykolak te nesi!“ jim je toliko, kakor nam „vrag te nesi!“ (Prim. Hanuš n. n. m.).

Madjari iz začetka vampirja niso poznali in še zdaj, ko so jih slovanski sosedi ž njim seznanili, najti je pri njih le malo sledu o njem, da, še domače besede nimajo zanj, ampak poslužujejo se le izposojenih ali pa prevedenih. A ipak nahajamo v njih bajeslovji neko zanimljivo, slovanskemu volkodlaku sorodno bitje, t. j. Taltos, o katerem bajo, da pride zobàt na svet in da se mu mora, kadar umre, kamen v usta dati, sicer bi „solnce in mesec požrl“. (Prim. s tem, kar smo o slovanskem volkodlaku in Kašubskem „vieszczem“ povedali). — —

Kogar vampir v spanji napade, ne umre vselej takoj tisto noč, ampak še nekoliko časa hira in medli, da mu napósled življenja luč vender le ugasne: a tudi tak se povampiri ter hodi zopet druge trapit, dokler se mu njegovo razgrajanje z omenjenimi posilnimi sredstvi ne ustavi. Vsekako je tedaj po njem, kogar je vampir okužil,

Digitized by Google

kajti zdravil zoper to bolezen je vrlo malo in še ta niso dovolj izdatna, ker rešijo človeka navadno le nagle smrti, ne pa sploh oblasti vampirjeve. Take vampirske žrtve vračijo se s tem, da jedo zemljo od vampirjevega groba, ali pijejo vampirsko kri ali se vsaj ž njo namažejo, najbolje pa je, ako jo z žganjem pomešano ali z moko v kruh spečeno použijejo.

A da sredstva zoper vampirsko plašilo in njega umišljene nadloge niso le gola teorija, ampak da je strahu prepadeno človeštvo res tudi mnogokrat že dejanski seglo po njih, v dokaz temu hočem navesti nekoliko zanimljivih slučajev. Iz njih bodo č. bralci razvideli, kako se je ta omrzljiva vraža v preteklih mračnjaških stoletjih razpasovala, pa tudi, kako strahovito gospodari še dandanes v 19. veku, ki ga imenujemo dobo občne prosvete. Ne le da spravlja cele rodovine ob duševno ravnotežje, kali jim srčni mir in meša zdravo pamet, celo na sodiška vrata trka in dela ubogim juristom silno preglavico, česar se bodo č. bralci lahko prepričali iz naslednjih resničnih dogodeb, posnetih po zanesljivih, večjidel zgodovinskih virih in uradnih aktih. Delujoči junaki so sami Slovani.

V 14. in 15. veku je bila na Tolminskem posebno ukoreninjena vera v „volkodlake“, po mnenji ondotnih prebivalcev ljudi, ki se v volkove izpremetajo in po smrti ne morejo mirovati v grobu, nego hodijo nazaj, živim ljudem kri sesat. L. 1435. je bila v Bolci neka ženska umrla, o kateri so trdili, da se je povolkodlačila. Razdraženo ljudstvo odkoplje njeno telo in je prebode s kolom, češ, s tem je volkodlak uničen. A duhovščina oznani vse to v Čedad in ondašnji naddijakon je začel preiskavo, o kateri pa nimamo nobenega poročila. (Gl. S. Rutar, Zgodovina Tolminskega, str. 65.)

Jednako strahotno dogodbo čitamo v Valvazorjevem delu (Die Ehre d. H. Krain, knjiga XI, str. 317—319). V Kringi (laško: Corridigo, latinsko: Coriticum, nemško: Krinek, Khringali, Kreinck), istrskem trgu, 17 milj od Ljubljane, 1 miljo od Pazina oddaljenem, bil je l. 1672. umrl neki Jurij Grando in pokopali so ga po krščanski šegi. A takoj po svojem pogrebu prikazoval se je mnogim ljudem, najprej minihu Georgiju (ki ga je bil pokopal), pa tudi mnogim drugim, in sicer po noči na ulicah. Trkal je tudi na hišna vrata, vsled česar je veliko ljudij pomrlo. Še svoje žene ni

Digitized by Google

puščal pri miru ter jo je često obiskal in pri njej ležal. A to prevzame groza in v svoji obupnosti se zateče k ondotnemu županu, Mihi Radetiču, proseča ga, naj jej zoper njenega moža pomore. Ta si res pridobi nekaj srčnih mož, prigovarjaje jim z živo besedo in dobro pijačo, da sklenejo, temu nočnemu pošastnemu delovanju z zdačnim sredstvom jedenkrat za vselej konec storiti. Ti možje so bili: Micolo Nyena, Stipan Milasić, Mattio Chericatin, Nicolo Macina, Jurij Macina, Juira Sorsič, Martino Udoreičič, Micula Krairaer in župan sam. Ta devetorica gre tedaj z razpelom in dvema plemenicama na pokopališče ter razkoplje grob. Ko odpro krsto, zagledajo mrliča z odprtimi usti, smehljajočim obrazom in rudečimi lici. Tega pogleda pa se tako prestrašijo, da kar vsi zbeže! To se je županu za malo zdelo, da bi devet živih jednega mrtvega ne ugnalo. Tedaj jim prigovarja in jih vzpodbuja, naj se vrnejo in mrliču priostren glogov kol v trebuh zabodó. Ti ga ubogajo in store po njegovem naročilu, a pri vsakem poskusu kol brezvspešno odleti, dasi je župan mrtvecu razpelo pred obraz molil in ga tako-le nagovarjal: „Glej, strigon, tukaj Jezu Krista, ki nas je pekla rešil, umrši za nas. In ti, strigon, ne moreš miru najti!“ Pri teh besedah so baje mrtvecu solze iz očij prisilile. A kol vender ni hotel v trebuh. Zdaj začne Micolo Nyena od daleč glavo s sekiro odsekovati, toda ker je bil vender le prebojazljiv in vsled tega neroden, pristopi pogumnejši Stipan Milasič ter odseka glavo. In glej! mrtvec zaječi, zvija se kakor živ in grob se napolni s krvjo. Na to ga mrtvaški rablji zagrebó ter gredo domov in — kar je najvažneje — žena in ves trg imela sta odslej mir od nesrečnega vedarca! — Da se je vse to v istini tako godilo, uveruje nas pisatelj, trdeč, da je sam govoril z ljudmi, ki so se tega strahotnega započetja udeleževali ter pristavlja, da je tako ravnanje z mrtvimi, ki ne morejo v grobu mirovati, v Istri prav navadno. Znamenita osoba je naznanila pisatelju drugo tako odgodnost, ki se je vršila nekoliko let pozneje (l. 1687) v neki benečanski, le malo ur od Kringe oddaljeni vasi.

Da pa tudi v naši ožji, kranjski domovini vampirstvo do najnovejših dob ni zamrlo, lahko posnamejo č. bralci iz naslednjega od prijateljske roke mi došlega poročila, ki pripoveduje

o vampírji iz Ljubljanskega obližja.

„Slišal sem od raznih ljudij, osobito od gosp. Martina Perutca in od njega žene, ki gospodarita v Črnej Vasi na barji, da še zdaj

Digitized by Google

malo ne vsa Ižánska zemlja in vse barjè pripoveduje o kmeti Žirówci, kateri je nekakó pred petdesetemi léti umrl v Tomišljem pod goro Korímom*). Žirovec je bil dobro bogat in razumen mož, a povampiril se je bil po smrti, alí bil je védomec, kakor imenuje barjàn tacega človeka, da-sì je okolo Brézovice, ki ne stojí daleč od ondód, beseda volkodlák vsacemu znana. Iz Tomíšljega se pokopavajo k svojej župnej cerkvi na Igi, kamor je bil nesen tudi Žirovec. Ali kaj se je skôraj potem zgodilo? začél je po noči vstajati iz groba ter hoditi k žêni v Tomíšlje spát, kakor poprej, dokler je živel. Še do tega dneva niso pomrli vsi starci, kateri so ga znali ter često vidévali, kako je blizu svoje hiše na kameni sedel, obuváje nogavíco, ki je imel samó jedno. Kakor koli jo je izkušal natekniti, bodi si na desno ali na levo nogo, vselej mu je služila napak, in zató je zlovoljen zamrmràl: „ni prava noga!“ Kesnó z večéra je bil nekdaj prišel tudi k sosédovim na pòd, kjer so báš véjali omlačeno žito, in pogovarjal se je tam, kakor živ človek. Če tudi sosédom nič ni stvoril žalega, a vender so se ga povsod bali, čemur se nihče ne more čuditi. Zatorej sta ukreníla Gólski**) in Ižanski župnik, temu volkodlaku ustaviti rabo. Odkopali so mu grob ter z glogôvim kolom prodrli njega telo skozi srce, in jamo potlej spet zasuli, kar je videlo več ljudíj. Od sih dob ga rés ní že nikdar bilo v Tomišlje k ženi, katéra je bajè napósled sirota izblaznéla od strahú in žalosti. Kòl so v grobu našli tudi poznéje, kadar je bil Žirówec prekopan, da bi ondukaj položili druzega mrliča. To je ob kratkem povedano, kar se o njem priča; a mnogo več bi se dalo zvédeti, kdor bi utegnil povpraševati mej Ižanci in barjáni.“

Nekemu županu na barji je pripovedovala sedemdesetletna (še zdaj živeča) mati, da je ondu še pred kratkim strašil volkodlak prihajajoč iz groba na svoj dom že ob štirih popoludne k svoji ženi, ter je opravljal navadna hišna opravila; videlo ga je vselej več ljudij. S svojo ženo je rodil tudi še jednega otroka. Ko so mu v grobu glogov kol v prsi zasajali, zaklical je: „Zdaj ste me pa ujeli“. — Tako je pripovedoval župan sam jednemu mojih prijateljev.

Češki kronist Hajek (Valvazor, Die Ehre d. H. Krain, knjiga VI., str. 337.) pripoveduje nam naslednjo dogodbo iz l. 1337:

*) Piše se navadno: Krím, Kríma, kar ni prav. Med ondotnim narodom je vedno čuti: Kŭrìm Kŭríma, ter Valvasor ima: Khorim, in to bode resničen obraz tega imena, kakor vse kaže.

**) Župnik z Gólega.

Digitized by Google

Blovu, češki jedno miljo od Kadaua oddaljeni vasici, umrl je pastir z imenom Mislata; pokopali so ga pri cerkvi po krščanski šegi. A vstajal je po noči ter hodil po vsej okolici ljudi strašit in davit: kogar je z imenom poklical, umrl je v osmih dneh. Dolgo so se posvetovali o njem seljaki iz vse okolice; napósled ga sklenejo izkopáti in vpričo vseh z dobovim kolom prodreti; a on jim nekako smejé reče: „O kako zelo ste me oškodili, ker ste mi dali ta kij, da se psom ubranim.“ In glej še tisto noč je zopet vstal ter hujše davil, ko prej. Tega pa vaščani ne morejo več strpeti, temveč najamejo dva rablja, veleč jima mrtvega izgrebsti; da ga vzameta, položita a vznak na voz ter čez sredo z vrvjo prepasanega privežeta; on pa je skrčeval in iztegoval svoji nogi in ko so ga peljali, rjovel ko najgrozovitejša zver. Ko ga na grmado polože in na kole v zemljo zabite privežejo, zabode mu jeden rabelj dobov kol skozi in skozi v bok, da je kri šinila iz njega, kakor iz kake zveri; ko so ga žgali, rigal je ko osel, a kar je najpoglavitnejša reč, zlega je bilo konec in mrtvec ni več vstajal. Isti kronist pripoveda nekaj temu podobnega o ženi, ki je po svoji smrti (l. 1345.) ljudi davila: izkopali so jo in našli nestrohnelo; kos svojega zavoja je bila že pogoltnila; ustavili so jej rabo na jednak način kakor pri pastirju.

Bodi mi dovoljeno, na tem mestu objaviti še omenjenega jezikoslovca razlagajo zanimljive, sem spadajoče besede: „P r ê m r l“.

„P r ê m r l [izréka se po mnozih krajih: P r ê m r o u] ter ima v rodílniku: P r e m r ó v a, poleg: P r ê m r u t a, a v Črnem Vrhu pri Idriji: P r e m ŕ l a, kakor je res jedino prav. Prêmrl je po Notranjskem zeló obíčen priímek; a poleg tega je znana i: p r e m r l ó v a k r i, p r e m o l ó v a k r i, p r e m r ó v a k r i. Vse troje se sliši v Rihemberku pri Gorici, a pravôtno je samo prvo. Na Zémonu pri Nótranjskej Bistrici se to zôve: p r i l o g ó v a [reci: prlogóva] k r i. Ljudje zjutraj na kacem poti našedši kos rudeče [ruse] ilovice, môkre od rôse, govoré, da je to kri, ki so jo izblevali v é d o m c i. Pričajo, da védomci, napivši se človeške krvi, po nôči stvore često velik tepež mej soboj, najrajši na kacem razpotji, in o tacih prilikah da mečó popito krv iz sebe. Nekateri, videči po noči vešče [Irrlichter], letajoče po vzduhu, govore: védomci se tolčejo. Premrlóva kri tudi rabi v neko vražno zdravilo. — V pojasnilo rečenih besed naj bode to: v é d o m e c je po Ljubljanskem barji povsód isto, kar „volkodlak“ ali „vampir“, in isto bode tudi Notranjski: p r e m r l, kar znači „erstarrt“. Cigale ima v slóvniku za nemško besedo „starr“ poleg mnozih slovnih vzrazov tudi: p r e m r l; a vampír res leží v grobu le otrpèl [erstarrt], ne mrtev, ker iz njega hodi živim ljudem krí izpíjat. Kar se dostaje priímka Premrl, trebé pómneti, da se je „vampir“ staroruski imenoval: upiŕi [uže brez

Digitized by Google

hohnika], m., ter da je ta beseda rabila tudi v priimek: popŭ Upiřĭ Lihyj je bil 1047. l. starorusk pisatelj. Mikl. lex. XVIII. in 1059. A kaj si je: prilog? To bode ali: concubinus, kajti srbski znači: priložnica, concubina, Mikalja, ali morda še verjetneje: incubus, ker imamo češki: přilozeny, super impositus, Vusin, přiložiti, auf etwas legen: omoč kus sukna, a tak přilož na bolavé misto, Jungmann; poljski: przyledz, przylegnać, sich daneben legen, a tudi: sich darauf legen, Linde A. „incubus" je tukaj zopet isto, kar „vampír". To nas uči, da je nekdaj volkodlaštvo bilo jako razširjeno mej našim narodom. Srbi tudi verjemó, da vjedogonje ali jedogonje „po planini izvaljuju drveta te se njimi biju izmedju sebe" [Vuk v rječniku na 251. strani]. Brez nobene dvojbe je: vjedogonja pravotno lice te besede, katero je primeriti k slovenskemu védomcu". (Prim. kar o „premrlu" piše prof. Erjavec v letopisu Matice Slovenske za leto 1883. na 228. strani.)

(Konec prih.)

Mertvemu detetu.

Med cvetjem v lučij sredi,
Moj otročiček bledi,
Pokojen mrtvec spiš:
A vender bled in mrtev,
In gróbu zgodnja žrtev,
Na smeh se mi držiš.

Ljubila sinek zlati,
Presrčno te je mati,
Kličé zaklad te svoj:
Nje upe, vroče želje,
Bodočih dnij veselje,
Vse zagrebó s teboj.

A le zasúj, lopata,
Rodíce upom vrata
Do lepih, svetlih dnij!
Dosegel ti si srečo,
To lajšaj bol ščemečo,
In vstavljaj jok očij!

Ognìl si se grehôti,
Prevaram in praznôti,
Hudobi vsej svetá,
Ki nam blaženstvo kaže,
Hlinavski srečo laže
Ter nas v propast pehá.

Stojčč pri tvojem odri
Spominam se, kar modri
Pisali so možjé:
Presrečen, ki objame,
Otroka smrt ga vzame
Od matere dragé.

Zató mi solz nobena,
Iz toge porojena,
Pogleda ne kalí:
Saj tvoj nasmeh svedoči:
Lehkó svetá se loči,
Kdor se na svet rodí!

Jos. Cimperman.

Digitized by Google

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

IV.

Ah! did we take for Heaven above
But half such pains as we
Take, day and night, for woman's love,
What Angels we should be!

T. Moore.

Po zimskih veselicah je prišla ljuba pomlad in ž njo so se Hiúsághyjevi iz mesta preselili na Schwabenberg. Jaz sem planinski sin ter v prostih urah vedno najrajši zahajam v gore; zato sem tudi iz Budapešte ob prilikah na bližnji in čisto-zračni Schwabenberg zahajal ter se tam s Hiúsághyjevimi večkrat videl. Tukaj sem se seznanil z nekim Milinskim, jako vrlim mladim možem, ki je bil gimnazijalni profesor v Pešti in zajedno učitelj na tamošnji dekliški „akademiji“, katero so poprej obiskovale tudi gospodične Hiúsághyjeve. Milinsky je bil rojenjá Slovak; vender optiral je po polnem za madjarizem, kakor vsi njegovi rojaki, kateri hočejo v madjarskem*) országu dobro izhajati. Slovaške krvi in čudi pa ni mogel zatajevati: bil je preblaga, rahlo in nežno čuteča duša, poleg tega pa izredno lepe možate postave, tako da se je marsikatero oko s posebno radostjo oziralo na njega. Milinský je bil vsakateri družbi prijeten družnik; slovel je za odličnega pevca in izvrstnega godca na klavir; zato so ga Hiúsághyjevi radi k sebi vabili, in on, — on je jako rad zahajal k njim ter svojo prejšnjo učenko gospodično Aranko vadil v petji in na klavirji.

Vila Hiúsághyjeva stoji blizu na vrhu Schwabenberga precej samotno ter je na okoli obdana z gozdičém, po katerem so senčnate

*) Opozarjam, da se v hrvaščini in slovenščini beseda magyar navadno napačno piše magjar. Kajti magyar se izgovarja madjar in slovenski bi se morala pisati ali po izgovarjanji madjar, ali pa po izvirnem pravopisu magyar, a ne magjar, kar niti po izgovarjanji niti po pravopisu ni prav.

Pis.

Digitized by Google

stezice narejene za prijetne sprehode. Razgled od tod na Budapešto in okolico je prekrasen, in malo kje se morejo videti tako krasni prizori kakor tukaj ob letnih večerih.

Nepozabljen mi ostane zadnji večer, katerega sem tam prebil v družbi Hiúsághyjevih. Krstno ime gospoda Hiúsághyja je bilo János, t. j. Janez, in njegovo godovno se je na Kresovo obhajalo. To godovanje se je praznovalo vselej prav slovesno; to leto, katero imam jaz v mislih, priredile so se sijajne priprave in povabljenih je bilo mnogo gostov. Ko sem jaz dotično popoludne prišel tja, bila je izvzimši glavno osobo godovnikovo, že zbrana vsa družba; gospod Hiúsághy pa je prav ta čas iz mesta poslal glas, da ga nujni posli zadržujejo, za kar pa došle goste prosi odpuščenja. Družba, katero sem prišedši našel in razmotrival, dozdevala se mi je za to priliko nenavadno tiha; posebno pa sem opazoval v obrazu Irme, starejše gospodične Hiúsághyjeve neko nepopisno otožnost ali žalost, katero je sicer z vso močjo skrivala, pa nikakor ne mogla skriti. Njeno prekrasno cvetoče lice je bilo bledo, pod gostimi črnimi obrvimi so se jej sicer lesketale velike žarne in milobne oči, a njih svit ni bil tako plameneč kakor navadno, temveč nekako pooblačen, kakor da bi ga bile zalivale solze. Irma je bila drugekrati tudi neskončno zgovorna in šegava, živahna kakor živo srebro, ter dovzetna za vsakatero mladostno veselje, tako da je njena navzočnost vsakega osrečevala z blagodejno radostjo. No, ta pot je odgovarjala le na vprašanja, o šaljivih besedah se je smehljala preljubeznivo, vender ti smehljaji jej niso dohajali iz naravnega nagona, iz srca, temveč bili so prisiljeni; na njenih ljubkih ustih se je moglo opazovati neko trepetanje, kakor na razcvitajoči se roži, na katero nenadoma začne pihati mrzel veter. In kdo ve, kaj je moglo čutiti njeno srce, ker so tihi, a globoki vzdihi nje prsi tako burno vzdigovali? —

Ker začudil sem se, ko ob tej priliki tudi vse veselosti in mladostne preširnosti polna najmlajša krasotica Aranka ni bila tako brezmerno vesela, kakor navadno; tudi ona je bila bolj mirna in tiha, nje pogledi niso bili kakor običajno in njej naravno, bistri brezskrbni in drzni, — nego časih je celo pred drugimi pogledi oči povešala ter se brez vseh vidnih razlogov zarudevala. Kaj je bil uzrok tej prikazni?

Tretja Gracija, srednja sestra Ilonka, bila je bolj po navadi; menda zato, ker ni bila tako za vse malenkosti občutna in domišljiva

Digitized by Google

kakor njeni dve sestri, nego bila je bolj flegmatičnega temperamenta, mirnejše krvi. Ravno tako nepremenjena je bila tudi gospa Hiúsághyjevka; na njenem lici, v njenih razgovorih in v njenem vedenji se je razodevala ona zadovoljnost, katero daje lepim ženskam laskava zavest njihove odličnosti. Gospa Hiúsághyjevka tudi za to ni tarnjala, da je bilo možu tako pozno priti k svoji svečanosti; saj je to veselico priredila prav za prav le za svoje in svojih hčerâ razveseljevanje, ne pa na čast in veselje nehvaležnemu možu, kateri se je za takšne ljubeznivosti svoje žene le malo menil; zato je tudi goste povabila priti za rana popoludne.

Zbralo se je mnogo gostov, se ve da največ kavalirjev, katerih družbo je gospa Hiúsághyjevka zâse želela; prišlo je tudi nekoliko prijateljskih krasotic, — povabljenih za poprišče, na katerem bi se Hiúsághyjeve toliko sijajnejše kazale. Razveseljevanje se je pričelo rano popoludne; ciganska muzika, brez katere na Ogerskem ne more biti nobene veselice, pomogla je mnogo k obči radosti. Plesoljubna mladost ni mogla čakati večernega plesa. Kako neki? Cigani so igrali čardaše, in čardaši so se torej plesali z vso madjarsko ognjevitostjo brž na sečnati trati.

Madjari so ponosni na svoj specijalno narodni ples „csárdás“. — Habeant sibi! Naj ga imajo ta svoj ples in plesni ponos! Jaz jim tega ne zavidam; obžaloval bi vsakateri narod, ki bi jih hotel posnemati; kajti ne poznam lascivnejšega plesa, nego je pravi originalni csárdás. Ta prekosi vse pariške kankáne; tako so plesali le Bakovi spremljevalci Satyri ter grško-rimski Cinoedi. — „Omnes mihi videbantur satyrion bibisse,“ mislil sem s Petronom, kadar sem gledal čardaše plesati in z Juvenalom bi rekel:

. . . ibi per ludum . . omnia fiunt
. . . quibus incendi iam frigidus aevo
Laomedontiades et Nestoris hernia possit.

*) Kako in kdaj so si Madjari izumili svoj narodni ples čardaš?

V oni dobi, ko so Madjari zavojevali zdanjo Ogersko, poprej slovansko deželo, zaplenili so tudi mnogo slovanskih lepotic; s seboj menda niso na svojih konjih nobenih doveli. Pri čardah, t. j. krčmah, kjer sta se točila sladki med in rujno vino, in kamor so pritírali ujetnice, začeli so ti divjaki pijani meda in vina, a še bolj od prizora lepega ženstva po satirski skakati okoli teh krasotic, z rokami jih mužgati, in sukati, kar jim je vse mnogo sladosti prouzročevalo; in tako so to ženske-mužgalno in sukalno skakanje ohranili do denašnjega dneva na veliki narodni ponos. Pis.

Digitized by Google

Pri Hiúsághyjevih se je plesal na zeleni trati pravi originalni madjarski čardaš. Ob začasnih odmorih pa so se plesalke in plesalci sprehajali po gozdiči ter sladnostno počivali na senčnih mestih. Angelji varuhi, kateri spremljajo čisto nedolžnost, zakrivali so si najbrž solzne oči.

Gospodična Irma je to večerko izredno, malo plesala ter, kadar le mogla, odtegnila se veseli družbi. Šepetalo se je, da je zato tako otožna, ker njenega ljubovnika, kneza Vizinyja, ni bilo tukaj. Ta se je odpeljal že meseca maja v Pariz, in dasi je svoji ljubici obečal pri odhodu skoro se vrniti, vender jej potem niti glasu ni več poslal. In kar je slučajno o njem slišala od drugih ljudij, bojda ni bilo na njeno veselje.

Neumorni plesalki pa sta bili zato njeni sestri Ilonka in Aranka. No, kaj ne bi? Saj sta istotako neutrudljiva bila njijina čardašnika, dva grofovska kavalirja in njijina čestilca. Strastni plesalec Milinský, za katerega so se vselej pipale plesalke, pa denes ni nič plesal; klaverno je sem ter tja pohajkoval, tu pa tam postajal ali posedal, in časih globoko vzdihoval. Posebna nemirnost in v zameno bledost ali rudečica ga je obletavala, kadar je opazoval Aranko ž njenim kavalirjem, ali kadar se je ona nehoté ozrla na njega.

K poznemu vlaku, s katerim se je bilo pripeljati gospodu Hiúsághyju na goro, odpravilo se nas je nekoliko njemu naproti, in sicer tako, da smo ga na bližnji železniški postaji pričakovali s ciganske muziko. Irma, očetova ljubljenka, pričakovala je najželjneje in z vidnim hrepenenjem svojega goreče ljubljenega roditelja. Naposled je došel vlak in ž njim gospod Hiúsághy. Ciganska kapela je zagodla, in glasni éljen-klici so pozdravili došlega dostojanstvenika in godovnika; no Irma se v tem trenutku oklene svojega očeta okoli vratú, vlijó se jej dolgo zadržane solze, ter tako jokaje ihti samo besede: „Oče! oče! predragi oče moj! O takem sprejemu in objetji gospod Hiúsághy s prva ni vedel, kaj početi. Ves ginen je poljubil prekrasno lice svoji milenki, ter jej glavo pogladil z največjo nežnostjo; a v njegovih očeh so tudi zaigrale solze ter se združile s hčerinimi solzami. Kaj sta oče in hči v teh trenutkih čutila in mislila? — So bile li to solze same srčne radosti in blaženosti, katero daje najplemenitejša ljubezen med roditelji in otroci, ali poleg tega iz drugih uzrokov? — Kdo ve? — Takšni prizori so vender sveti — kdo bi jih hotel motiti ali sumnjičiti? —

Digitized by Google

Ko je gospod Hiúsághy nekoliko pomiril svojo hčer in sam sebe ohrabril nekako na smehljajoče lice, pozdravil je srčno vse svoje čestilce in tako smo se vrnili vsi skupaj spremljani s cigansko muziko v njegovo vilo, kjer so ga še čakali drugi čestilci in godovna večerja. Irma je bila neprestano na strani svojega očeta ter se ga je oklepala, kakor v strahu, da bi jo kakšna zla sila hotela ločiti od njega.

Pri slovesni večerji se je mnogo napivalo in govorilo. Strašna navada, to napivanje in ti neskončni zamizni govori! Ti skvarijo navadnemu človeku najslastnejšo jed in pijačo, ker so namreč navadno tako neizrečeno neslani in neslastni. Zato sem tudi o tej priliki nepotrebnim govorom le skoro želel konca ter z radostnim srcem pozdravil predlog, da se bode godlo in pelo.

Gospod Hiúsághy je prosil Milinskega, naj bi z Aranko nekaj na klavir zagodel in zapel. Milinsky, kateri je bil tudi pri večerji neobično tih in zamišljen, izgovarjal se je, da nocoj nikakor ne more ni gosti ni peti; a tudi Aranka se je izgovarjala, da nima veselja za to; na občno prošnjo pa sta se vender o tej posebni priliki dala oba progovoriti, da izpolnita godovnikovo željo.

Mirno in tiho sta oba sedla h klavirju. Milinský je godel prvo stvar, ki mu je prišla v roke, in to je bil neki potpuri priljubljenih madjarskih pesnij za četiri roke. Počela sta gosti; vse je pazljivo poslušalo, in dalje ko sta godla, strastneje so doneli glasovi; v Milinskega je vse le strmelo, ker vseh poslušalcev oči so mu mogle na lici opazovati ono strast, katera je tako burno in genljivo iz klavirja vsem donela na ušesa, ter pretresala vse živce in srce.

Po končani godbi hvali ni bilo konca. Drugoč se dá pregovoriti Milinský, da nekaj zapoje, in gospodična Aranka, da ga spremlja. Kakor poprej, sežé tudi zdaj brez izbora po pesni, in naslučila se mu je slavna Petőfyjeva, katera se začenja:

Szerelem, szerelem,	to je:	Ljubezen, ljubezen,
Keserü szerelem!		Bridka ljubezen,
Miért bántál olyan		Zakaj tak nevsmiljeno
Kegyetlenül velem?		Ravnaš ti zmenoj?

Ako so poprej vsi poslušalci pri godbi strmeli, bili so zdaj pri petji vsi kar zamakneni. Krepki, čisti pevčev glas je donel neizrečeno milo in tožno; odmeval je najglobokejše bridkosti strastno

Digitized by Google

ljubečega srca, in konečno divji obup, v katerega nesrečna ljubezen zapeljuje človeka. — Občutki, kateri so pevcu navdajali dušo, izraževali se se po polnem tudi na njegovem obrazu. Končavši pesen je zapustil Milinsky nemudoma dvorano, bled, nem, z uklonjeno glavo in v tla uprtimi očmi, katere so se mu nekako prečudno žarile; ni se brigal za trušno vsestransko pohvalo; izvil se je družbi, katero je nehoté tako očaral.

„Kaj je gospodu profesorju?“ vprašal je začudeno in poskrbljivo gospod Hiúsághy.

„Danes je bil ves čas tih in zamišljen; menda ga glava boli, kakor zadnjič,“ odgovorila je gospa Hiúsághyjevka.

Milinský je bil meni jako simpatičen človek in v zadnji dobi je med nama nastalo tudi prav iskreno prijateljstvo. On je rad in po gostem dohajal k meni ter zaupljivo mi odkrival svoje srčne tajnosti; njegovo nocojšnje stanje in vedenje mi torej nikakor ni bilo nerazumljivo.

„Dozvolite, gospôda, da grem gledat za svojim prijateljem“, oglasil se sem brž ter odšel za njim iz dvorane; na potu pa sem ciganom pošepetal, naj zagodejo prav živ čardaš, da bi tako začudeno društvo spravil na druge misli in občo pozornost odvrnil od svojega prijatelja. Milinskega sem našel na vrtu sedečega v samotni senčnici, kamor je navadno najrajši zahajal. Lakti je imel na mizo oprte in lice z obema rokama zakrito.

„Prijatelj, pozno je že, pojdiva domov; ni dobro, da se še dalje mudiva tukaj.“

Ko sem ga tako nagovoril, prebudil se je prav kakor iz težkih in mučnih sanj, pa vzdramil se je, urno vstal in z neko nepričakovano radostjo stisnil mi roko.

„Da, prijatelj,“ vskliknil je na to, „pojdiva domov, prosim te, pomagaj mi od tod in spremi me domov — drugače sem izgubljen človek.“

„Potrpi še tukaj malo trenutkov, da se záte in záse poslovim in potem nemudoma odideva.“ —

Čez par minut sva že samotno potovala s Schwabenberga proti Budapešti.

Amare et non insaniare vix diis concessum . . .

pravili so — gotovo po mnogih izkušnjah — že stari modrijanski Latinci; no kolikokrat je zblaznel sam „hominum sator atque daorum“,

Digitized by Google

ta največji galantnik med vsemi klasičnimi bogovi! Prav imamo Slovenci najboljši stik na ljubezen — bolezen! Kdor se zaljubi, zboli in znori. Zaljubljene ljudi treba vselej k bolnikom prištevati in ž njimi dosledno tako ravnati, kakor z bolnimi, kajti ljubezen je huda bolezen.

O bolezni-ljubezni sem premišljeval, ko sem dolgo časa tiho korakal s svojim prijateljem: Milinský je bil hudo bolan, silno zaljubljen, in prav smilil se mi je nesrečnik.

Moj prijatelj ni bil samo hudo zaljubljen, temveč tudi strašno ljubosumnjiv, in ljubosumnjivost je volk, ki samega sebe ujeda. Težavno mi je bilo tedaj takšnemu bolniku ugajati. Milinský se je namreč v krasoto in miloto svoje učenke Aranke neozdravljivo potopil. To dekle je bilo njegov ženski — in reči bi se menda smelo, — tudi njegov božji ideal. Za to dekle je bilo vse njegovo čustvo in mišljenje; pri tem dekletu in v ljubezni tega dekleta si je mislil vso pozemeljsko srečo in nebeško blaženost. Aranka je postala duša njegovemu življenju; brez nje se prav živega ni mogel več čutiti: ona je bila torej smoter in konec vsega njegovega mišljenja in gorečega hrepenenja. — Kar je v Milinskem to čezmerno strast najbolj vzbujalo in tako bujno gojilo, bilo je preljubeznivo vedenje te čarobne krasotice proti njemu. Kakor sem že omenil, bil je Milinský izredno lep, mlad, odličen družbenik; lastnosti, katere ženskemu spolu, — kjer se po premoženji ne vpraša, — največ veljajo in najbolj ugajajo. Naravno je torej bilo, da se je tudi Aranka rada ozirala na njega, da je neko srčno blagost čutila v njegovi družbi, da je njega več in drugače spoštovala in čestila, nego druge hišne prijatelje.

Da, Aranka je res ljubila Milinskega; a njena ljubezen je bila le plitvo rastoča cvetica, obdana z vsakaterim plevelskim dračjem. Samoljubnemu, razvajenemu, lahkomišljenemu in koketnemu dekletu, katero si je bilo svoje zmagonosne lepote po polnem v svesti, ugajala je sicer Milinskega ljubezen; pa kako bi mogla takšna lepotica, kateri se je uklanjalo toliko sijajnih kavalirjev, jedino in iskreno ljubiti le tako skromnega profesorja?

Zadnji čas je posebno mladi grof Dandinyi vso svojo pozornost na Aranko obračal ter se pri vsaki priliki Hiúsághyjevim pridruževal. Grof Dandinyi je slovel za velikega gizdalina in Don Juana; pri ženstvu je mnogo veljal in med moškimi se je ponašal s častnim na-

Digitized by Google

slovom „roué“. Kakor druge že bolj zvedene ženske, zmagala je njegova prilizljiva dvorljivost še malo izkušeno Aranko, katera je omenjeno popoludne jedino le ž njim na trati čardaš plesala ter se samo v njegovi družbi po senčnatem gozdiči sprehajala. In Milinský je bil tam pričujoč! Kako bi se ne bil siromak pri izgubljenem raji v najmučnejšem peklu čutil? —

Po svojih izkušnjah vem, da, kadar je človek duševno razburjen, koristi mu največ, ako se telesno utrudi in tako svojo telesno in duševno osobnost v harmonično ravnotežje pripravi. Tukaj velja homeopatično pravilo: similia similibus curare. Svetoval sem torej Milinskemu s Schvabenberga peš iti v mesto. Noč je bila prekrasna, mesec je polno in jasno svetil, hlad je sladko ugajal: in tako je bilo to nočno in samotno potovanje jako ugodno, vkljub slabim potom, kateri so pa na Ogerskem povsod v navadi.

Dolgo časa je moj prijatelj ves zamišljen korakal in kar besedice ni izpregovoril, kakor da bi bil pozabil, da je še na zemlji, in sicer v Magyar országu. Jaz sem ga mirno pustil njegovi zamišljenosti — bilo je tako bolje, — ter zvižgaje znano operetno pesen:

Glücklich ist,
Wer vergiesst,
Was nicht mehr zu ändern ist —

sem kakor nebrižno na njegovo besedo čakal. Naposled se je v svoji zamrklosti spotaknil in pal kakor je bil dolg in širok. Ta padec je Milinskega vzbudil k pozemeljski, popolni zavesti; s pomočjo madjarske kletvice, brez katere se na Ogerkem ničesar dogoditi ali storiti ne more, spravil se je zopet na noge in potem izpregovoril:

„Streljati se hočem ž njim, in ti mi moraš biti sekundantom“.

„Zajca si ravnokar ustrelil; pazi zdaj, da v kakšno volčjo jamo ne padeš, iz katere se ne bi tako lehko izkobacal“ opazil sem mu jaz.

„Ne šali se zdaj z menoj! Jaz se hočem streljati z grofom Dandinyijem, s tem gizdalinom in nečimurnim zapeljivcem poštenih deklet; ž njim jaz ne morem več na tem svetu živeti; jeden naju mora pasti, jaz ali on, — in to brž ko brž! Ti mi bodeš sekundantom; te prijateljske usluge mi ne moreš in ne smeš odrekati“.

„Vedi, prijatelj, jaz se nisem niti še dovolj pomadjaril, niti ne kdaj tako zaljubljen bil, da bi mogel razumeti, kako se more pošten mož, ki še ni po polnem zblaznel, streljati za ženske, katere svoje ljubovnike menjajo, kakor svoje toalete.“

Digitized by Google

„Ti me žališ. Aranka je mlado neizkušeno dekle; jaz jo ljubim, in moram jo rešiti tega jastreba".

„Defensa est armis nostra puella suis! — Dekle se more samo braniti, ako se hoče. Ali te ona kliče na pomoč? Veruj mi, da ako jej ustreliš danes tega jastreba, prifrči jutri drug in pojutršnjem tretji in tako dalje. Kdor hoče svoji ljubici ali ženi siloma odganjati ljubovnike, smešnejši je človek, nego ono moško strašilo, katero se vrabcem postavlja v proso. Kakor se prava ljubezen jedina sama daruje, tako se tudi jedina sama varuje čista in zvesta; ako jo izmenjuje dekle, izmenjevala jo bode gotovo tudi žena. Ni bolj nespametnega človeka na svetu, nego je ljubovnik, kateri ljubi dekleta, ne da bi ga ljubila dekle; kateri od brezznačajnega dekleta pričakuje pošteno ljubeče in zveste soproge".

„Prosim te, ne pikaj po takšnih splošnostih Aranke in mene. Ako si mi res prijatelj, ne bodeš me obiral s tako pikrimi besedami, temveč pomagal mi dejansko v zdanjem položaji, da pokažem svetu svojo moško dostojnost in čednost, — da se z grofom dueliram".

„Oprosti mi, ako pravim, da imate tukaj na Ogerskem jako čudne pojme o moški dostojnosti in časti. Duelomania je prišla pri vas v modo: vsakatero bedarijo hočete zmodriti z dueli, vsakatero lumparijo očistiti z dueli. Kdo bi ne vedel, da je duel surov ostanek srednjevečnega praznoverja in nasilne pravice močnejše pesti, faktorjev, katerih noben omikan človek ne more s civilizacijo naše dobe združevati? Dvoboj nasprotuje vsakateri pravici in morali; on je, rekel bi, uprav negacija, zanikanje prave moške dostojnosti in časti, pa nikakor ne njena zaščita ali njeno ustanovljenje. Kje je morala, pravica, moška dostojnost in čast, — kadar poštenega moža nesramno razžali lump ali nečimurnež, za kar bi tega človeka vsakateri poštenjak moral prezirati in zaničevati; a namesto vseobčega preziranja in zaničevanja se takšnemu zlobniku dovoljuje, da si po novi zlobi proti razžaljenemu poštenjaku more dobiti še vseobče spoštovanje? — Duelna moda je zdravi razum in pojme o pravici, moški dostojnosti in časti tako pomešala in potemnila, da tako imenovano „viteško obče mnenje" uprav zaničevanja vrednega dvobojnika časti, poštenjaka pa prezira, ako ta ni brž pripraven darovati duelnemu bogu, t. j. predsodkom viteškega brezumja in podlosti, svoje zdravje in življenje, svojo in svoje rodbine srečo. Jaz preziram in zaničujem vse neumne duelantne hvastune, ali da ti kratko povem:

Digitized by Google

od te dobe, ko greš ti na dvoboj, kateri ti ne more biti na noben prid, na nobeno čast, pač pa na vso škodo in smešnost, ker vso svojo bodočnost brez potrebe staviš v neumno igro brez obzira na dolžnosti, katere imaš proti prirodi, katera te je bogato nadaríla; proti roditeljem, katerim je tvoje življenje ves ponos in vse veselje; proti državi, kateri ti je na prid in čast živeti in delovati; proti prijateljem, katere bi žalila tvoja samovoljna poguba; proti svojemu moškemu dostojanstvu in moški časti, katera ti velevata biti blagodejnim móžem, učiteljem prave prosvete, borečim se za najvišje ideale, po katerih hrepeni človečanstvo, ter odbijati vse nečimerne predsodke, kateri zavirajo ta zaželjeni napredek, — od te dobe pravim, kadar greš ti na dvoboj, na to surovo zaníkanje pravega civilizatornega napredka: preziral te bodem jaz in zaničeval; od te dobe bode najinega prijateljstva konec!"

Na to mojo dolgo-perijodno opazko je Milinský molčal, bodi si, da ga je utrudila, bodi si, da ga je na druge misli spravila; pa bodi si kakor koli, meni je bilo njegovo zamišljeno molčanje prav po godu.

Prišla sva v mesto in polunoči je davno že preteklo, ko sva se ločila drug od druzega.

„Z Bogom prijatelj," govoril sem jaz, „da se zdrava, srečna in vesela zopet vidiva! Čez tri dni odpotujem iz Budapešte tja na obale atlantiškega morja; za te se tudi že čez teden dnij začno počitnice. Odpotuj tedaj brž tudi ti tja v širni svet ter pusti tukaj vse skrbi in žalne neprijetnosti, da se prepričaš o tem, kar nemški pesnik pravi:

Wem Gott will rechte Gunst erweisen,
Den schickt er in die weite Welt;
Dem will er seine Wunder weisen,
In Berg und Wald, in Stromm und Feld.

Milinskemu je ločitev nekaj težko dejala; dobrodušni in rahločutni mladi mož se je omečil ter najpresrčneje od mene poslovil.

(Konec prih.)

Digitized by Google

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

(Dalje.)

Izdavši to zbirko umolkne Nekrasov na več let. Seme, katero je tudi on pomagal sejati, rastlo je in prineslo naposled svoj sad, namreč: popolno odpravo sužnosti z ukazom, danim v 19. dan februarja 1861. l. „Sovremennik“ je izhajal sicer še dalje, ali pozgubil je zdaj svoj pravi pomen, nekoliko zavoljo smrti nekaterih sodelavcev, nekoliko zavoljo mogočnega razvoja ruske žurnalistike sploh. L. 1866. ustavi Nekrasov dalnje izhajanje. V pošestdesetih letih je prepotoval naš pesnik skoraj vso zapadno Evropo, bival je dalje časa v Parizu, Florenciji, Rimu. L. 1867. pa prevzame uredništvo „Otečestvennych zapísek“, ki so izhajale že od l. 1839.; njim je ostal zvest do smrti. V teh je objavljal zdaj leto za letom nove plode svoje muze, in sicer so to plodovi že zrelega moškega prepričanja, ne tako prisrčni in strastni, kakor njegove mlajše pesni; ali iz vsakega vêrza nam diha naproti vroča in neugasna ljubezen do domovine in naroda.

Tista struna Nekrasovlje lire, ki je zvenela od globokega sočutja s sužniki, umolknila je l. 1861. Kakor za slovo iz te prehodne dobe slišimo v Rimu zapisano pesen „Nesrečniki“, v kateri nas vede pesnik med sibirske prognance. Sem spada tudi pesen „O lepem vremeni“, v kateri nas pesnik nekega mrzlega, meglenega jutra vede na grobišče za vozom pogrebnim s priprosto krsto uboščevo. Vedeževalki (znacharki), ki prorokuje same žalostne dogodbe, da bi se celo morje solzá moralo naplakati, ako bi se izpolnilo vse njeno prorokovanje, odgovori mužik nestrpljivo: „Ali Bog je milostiv in ruski narod noče več plakati; rajši bo pel. To nam povej, kdaj pride svoboda!“

Svoboda je prišla. Okovi sužnosti so pali z rok ruskega ljudstva; ali delo osvoboje še ni dokončano. Nekrasov se po mnogih letih z nova

Digitized by Google

vrne k staremu predmetu: trpljenju naroda. V „Elegiji“ iz l. 1874. se obrača proti tistim, ki so mu očitali, da obravnava le jeden predmet, namreč narodno revo, z naslednimi besedami: „Naj govori spremenljiva moda, kolikor hoče, da je têma „o žalostni bedi ljudstva“ zastarél in se mu v pesni ne sme več dati mesta: o ne verujte tega! — tega têmata ne moremo nikdar zvati starega. O da bi pač mogla leta postarati ga! Razcvel bi se božji svet . . . Toda dokler se vlačijo narodi v nadlogah — tožiti mora muza zanje in služiti jim. A na svetu je ni krasnejše, primernejše družabnice od nje“.

Nove nevihte so se zbirale nad narodom ruskim. Nepošteni uradniki so bili sicer odpravljeni, ali zato je obletal in obleta še nov vampir ljudstvo in pazi, kako bi se mu zajedel v telo. To je tista nedavno nastala plutokratija, družba sleparjev, ki so se privlekli na Rusko z vsega sveta, družba, ki prihaja danes v obnošeni suknji in s culico v roci, jutri pa odhaja z milijoni v mošnah. V pesni „Železna cesta“ iz l. 1867. odkriva nam Nekrasov muke železniških delavcev, ki so v potu svojega obraza sezidali železnico, in kaže na mogile ubogih „potepov“, kakor pravi ironiški, kateri so se zgrudili pod teškim bremenom. Uvod te pesni je priprosto prašanje otroka: „Oče, kdo je napravil to cesto?“ „Inženirji“, odgovori oče, ali pesnik počne razkladati zvedavemu dečku, s čegavo pomočjo so inženirji napravili to cesto.

Najostrejše želo svoje skeleče satire je obrnil Nekrasov proti tej vedno bolj širečí se plutokratiji v tragikomediji „Junakova usoda“, napisani l. 1875. V obširni tej pesni nas uvede v družbe raznih sleparjev, ki so obogateli z mozgom naroda ruskega. Na glavnem zboru nekake delniške družbe železniške smo; predseduje jej bogatin Zacepa, ki je poprej bil burlak, navaden plavec, ali je zdaj s svojim spretnim jezikom prišel do tega, da ni postal samo milijonar, ampak da govori tudi odlično besedo pri vseh denarnih podjetih na Ruskem. Generalni tajnik je neki Škurin, ki „je svoje detinstvo prežil na stepi. Za jedno, za dve altyni so mu dovoljevali pastirci dreti ščetine z živih svinj“. Ta kupčija se je sponesla in z leti je postal milijonar; spremenil se je le v tem, da sedaj dere kože in sicer z živih ljudij . . . Nekoliko drastično slikanih značajev izpolnuje občni zbor, v katerem referent ciniški razpravlja, kako v cenó je nakupil zemelj za bodočo progo, kako je delavce napajal z žganjem; zato pa so ti toliko in toliko menj pojéli in prihranili tako društvu

Digitized by Google

toliko in toliko odstotkov. Med debato pesnik zaspí in prebudi se še le po dokončanem zborovanji, ko je začelo že vino širiti svojo moč ter se je ves zbor začel šumno zabavati. Zdaj se vrsti kakor v kalejdoskopu druga hudobija za drugo; razne osobe prihajajo in odhajajo, vsaka iz njih predstavlja tega ali onega sleparja itd.; posebno zanimiva je karakteristika trgovca Groša. Hitro doseže veselje v društvu največjo stopinjo. Predsednik Zacepa lije váse cele potoke vina; za nekaj časa pade mu glava na roke, ter se zamisli. Mahoma se zopet vzravna, odpira izpite oči ter obupno zavpije: „Jaz sem — zlodej!“ ter prične glasno stokati. Družba se spogleda, tu in tam se šepeta. Nekateri odhajajo, drugi se kopičijo okoli predsednika ter ga tolažijo. Ali ta zavrača njih prilizovanje in vsakemu našteje na ravnost v obraz vsa nepoštena započetja njegova. Nekoliko židov mu svetuje hitro, naj bi poskusil prenesti svoje milijone na kako gotovo ladijo ter jih prepeljati v Anglijo; kajti mislijo si, da je Zacepa izneveril državi nekoliko milijonov. Ali kmalu pride na dan, da je starca, bivšega burkala, razburila sinova smrt. Ta njegov sin je bil poštena duša. Ker je poznal grdo početje svojega očeta, odšel je ter studiral v Moskvi, ker ni hotel od svojega roditelja niti kopejke, dasi ga je stari silno ljubil. Revno se je živil z lekcijami in literarnim delovanjem. Prigodi se, da nekdo pred njim imenuje starega Zacepo zlodejca; zavoljo tega nastane dvoboj, sin je ranjen in umrje. Oče zve vse po telegramu in vest se vzbudi v starem grešniku.

Podobnih, do groze realističnih pesnij se najde v novih zbirkah Nekrásovljih več. Predno se obrnemo od njih, podati hočemo v slovenski prozi pesen, ki je morda njegova najbolj žalostna!

„Ko nastopi noč in mi je glava trudna od dnevnih skrbij, — hodim po kaki temni ulici, — in tedaj se prikaže nenadoma pred menoj senca tvoja, ki sem te poznal bolno, brez obrambe, brez pribežališča!“

„Kruta misel mi pretrese tedaj srce. Nesrečna ti je bila usoda prav od rojstva tvojega. Oče tvoj, osoren mož, bil je ubog in hudoben. Omožili so te, in ti si ljubila drugega. Soprog, katerega so ti dali, bil je divja duša in te je pretepal. Ti pa nisi hotela pokoriti se mu, strla si verige svoje in pobegnila . . . ali tvoja ni bila sreča, da si sešlà se z menoj!“

Digitized by Google

„Ali se spominaš dneva, ko sem bolan in gladen po polnem izgubil svoje moči? Po mrzli in prazni sobi se je razlivala naša mrzla sapa kakor megla. Ali se spominaš, kako je cvilil veter in kako šumno je dež škropotal? Dan se je nagibal, bila je skoraj noč. Tvoj otrok je jokal; ti si mu grela mrzle ročice s svojo sapo. Ni se upokojil in kričal je žalostno . . . Temà je rasla. Po dolgem plakanji izdihne otrok svojo dušo . . . Uboga mati! Toda čemú te solze? Jutri zaziblje glad morda tudi naju v globoko, sladko spanje. Gospodar bo kupil nam, preklinajoč nas, tri krste in dal nas bo odnesti, da nas polože drugega k drugemu.“

„Sedé vsak v svojem kotu sva bila tiha in molčeča. To si bila bleda in slaba; neka misel je zorela počasi v tvoji glavi; bolesten boj se je bil v srci tvojem. Zadremal sem; ti si odšla tiho, ali oblečena kakor nevesta, ki gre pred oltar, in jedno uro kasneje si se vrnila naglo, prinesla si krsto za svojega otroka in jedi njegovemu očetu. Utolažila sva svoj grozovitni glad; dober ogenj je razsvetil temno sobo; potem sva oblekla otroka in položila ga v krsto... Kateri srečen slučaj je naju rešil? Ali se je Bog usmilil naju? Nisi mi hotela razodeti slabe novice, jaz nisem silil v té; ali obema je bilo pri srci težkó . . . Jaz sem bil razdražen in osoren“.

„Kaj je postalo iz tebe? Ali si pala, umrla v boji z revo? Ali pa si, hodeč po poti podlosti, končala tako, kakor mnogo drugih? Noben te ne bo branil . . .! Vsak te bo nazival s strašnim imenom; čutim, kako mi neka kletev divja po duši . . . . ali zastonj bi prodrla iz nje!“

Pri poslednjih teh besedah se zdi človeku, da vidi bledega jetnika sibirskega, ki je vzdignil svojo ukleneno roko proti varuhu svojemu, ali takoj jo zopet povesil in trudno položil na kolena, kakor hitro je zazvenel žalosten glas verig in spon! (Konec prih.)

Črtice iz dunajske električne razstave.

Različnim razstavam, katere si moremo leto za letom ogledovati in v njih občudovati napredek človeštva, pridružile so se v najnovejšem času tudi električne razstave. Kakor v marsičem drugem, postavil se je tudi v tem oziru Pariz na čelo vsem drugim mestom. Leta 1881.

Digitized by Google

je bila v Parizu prva električna razstava, obsezajoča najnovejše elekrotehniške proizvode. Za to razstavo je prišla lansko leto druga električna razstava v Monakovem, in letos na Dunaji tretja in, kakor se sploh trdi, najsijajnejša. Dunajsko razstavo je otvoril nje pokrovitelj, cesarjevič Rudolf dné 16. avgusta; razstava pa je ostala otvorjena do 31. oktobra. Namen in vsebino te razstave je pojasnil cesarjevič sam najbolj natančno z besedami, katere je odgovoril razstavinemu predsedniku baronu Erlangerju, med drugim rekoč: „Der Verwertung einer mächtigen Naturkraft durch wissenschaftliche Arbeit und der Ausnützung derselben für das tägliche Leben neue Bahnen zu brechen, ist der Zweck dieses Werkes. Nicht dem Momente blüht der volle Erfolg, die Zukunft ist eine grosse, und eine weitreichende, kaum zu berechnende Umwälzung, tief eindringend in das gesammte Leben der menschlichen Gesellschaft, steht bevor.“

Sijajni vspeh razstave potrjuje, da so besede visokega govornika v vsem resnične. Na tisoči in tisoči ljudij je potovalo dan za dnevom iz velikega dunajskega mesta samega, iz vse Avstrije in iz inostranih držav občudovat velikanske prikazni te sicer na veke stare, a nam še vender tako nove prirodne sile — elekrike, gledat in učit se, koliko se je človeku do zdaj posrečilo to skrivnostno silo si pokoriti, da bi mu služila, kakor mu že leta in leta služi vodena para.

Na tej razstavi so zastopane malo ne vse omikane države in to 1. Avstrija, 2. Francoska, 3. Nemčija, 4. Rusija, 5. Danska, 6. Italija, 7. Anglija, 8. Belgija, 9. Amerika, 10. Švica, 11. Turčija. Naštel sem jih tako po vrsti, kakor obilna je vsake udeležba. Razstavljalcev našteva oficijalni katalog 574; razstavljeni predmeti pa so uvrščeni v 18 skupin: 1. magnetoelektrični in dinamoelektrični stroji, 2. galvanski členi, baterije, akumulatorji, termoelektrični členi, 3. znanstveni aparati, orodja za elekrotehniška merjenja, elektrostatični stroji, 4. telegrafija, 5. telefonija, 6. električna razsvetljava, 7. električno prevajanje sil v daljavo, 8. kablji, žice, elektrovodi, 9. uporaba elektrike v kemiji, metalurgiji, galvanoplastiki, 10. uporaba elektrike ob času vojske, 11. uporaba elektrike pri železnicah, 12. uporaba elektrike pri brodarstvu, rudarstvu in poljedelstvu, 13. uporaba elektrike v zdravilstvu, 14. zapisujoči aparati, električne ure, uporaba elektrike v metereologiji, astronomiji in geodesiji, 15. različni električni aparati in pripomočki, 16. uporaba elektrike v domačem življenji pri predmetih umetne obrtnije in za olepšavo stanovališč, 17. stroji služeči elektrotehniškim namenom: parni kotli, parni stroji, vodni in plinovi motorji; 18. zgodovinske zbirke, učna sredstva, bibliografija.

Digitized by Google

Kakor že po vsebini sami, razlikovala se je ta razstava od drugih razstav tudi v tem, da se razstavljalcem niso delila nobena darila, nobene medalje. A bila je posebna tehniško-znanstvena komisija, sestavljena iz elektrotehniških strokovnjakov različnih dežel in narodnostij, katera je razstavljene predmete znanstveno preiskovala in praktično preskuševala ter vspehe svojega preiskovanja pismeno potrjevala razstavljalcem dotičnih predmetov, ako so se za to zglasili. Razstavini odbor je pridobil dalje celo vrsto učenjakov iz različnih dežel, da so imeli o različnih elektrotehniških strokah popularna, torej vsakemu pristopna predavanja.

Razstava je bila v rotundi, velikanskem poslopji v dunajskem Praterji, katero je preostalo še od časa svetovne razstave l. 1873. To poslopje sestoji prav za prav iz dveh delov: 1.) iz okroglega poslopja s primerom 130^{m}, katero pokriva stožkovita železna streha, podobna strešici na petrolejski svetilnici. Obodni zid in stebri, noseči to streho, imajo višino 24^{m}. V tej višini drži okoli zida tako imenovana prva obkrožna galerija. V podstrešji je potem še druga obkrožna galerija, od tál 48^{m} visoka. Streha se okončuje navzgor v kupolo, tako imenovano laterno, od tál 66^{m} oddaljeno. Kubična vsebina tega prostora znaša okoli 400.000 kubičnih metrov. 2.) To poslopje, rotunda v pravem pomenu besede, je obdano od štireh premočrtnih pritličnih poslopij, galerije imenovanih, katera tvorijo kvadrat, čegar zunanja stran meri okoli 200^{m}. Vsaka teh galerij je obrnena bolj ali menj natančno proti jedni strani sveta, ter se po teh imenujejo: južna, vzhodna, severna in zahodna galerija. Galerije se rotunde same ne dotikajo, ampak so ž njo zvezane po štireh kritih, zelo širokih hodnikih, transepti imenovanih. Pri tej razstavi sta bila v rotundo odprta dva vhoda, jeden na jugu, jeden na severji.

Največ rečij je bilo razstavljenih v rotundi sami in sicer v prvi vrsti vse ono, kar je bilo le na ogled postavljeno, a se dejanstveno ni uporabljalo. Tukaj je bila razstava tako urejena, kakor je bolj ali menj vsaka razstava, da se očesu kar največ prikupi. Posamezne države so imele svoje prostore odkazane, na katerih so njih državljani ali pa one same razstavljene predmete bolj ali menj ukusno in pregledno uvrstili. Kakor samo ob sebi umevno, bila je sama Avstrija tukaj, kakor tudi v drugih prostorih, najbolje zastopana. V stranskih galerijah in deloma tudi v dvoriščih so bili razpostavljeni predmeti, spadajoči posebno v skupine 1, 5, 6, 7, 9, 15, 16, 17, 18, sploh stroji in aparati, ki so se praktično uporabljali.

Digitized by Google

Razstava je bila vsak dan dvakrat odprta, po dnevi od 10—5. ure popoludne, in zvečer od 7—11. ure. Kdor je hotel od razstave pravega užitka in dobička imeti, torej se poučevati, a ne samo radovednosti pasti, obiskovati je moral razstavo po dnevi in na večer. Po dnevi je imel vsak obiskovalec časa in priložnosti dovolj, da si je razstavljene predmete natančno ogledoval, kajti po dnevi je bilo najmenj obiskovalcev (2—4000); a na večer jih je prihajalo po trikrat več (9 - 13000).

Prostor mi ne dopušča, da bi o razpostavljenih predmetih govoril bolj natančno; omeniti hočem mimogredé samo majhnega predmeta v danskem oddelku; namreč one busole, s katero je Oerstedt leta 1820. našel, da galvanski tok odklanja magnetnico iz njene ravnotežne leže, ako mimo nje kroži, ter s tem položil temelj današnji telegrafiji in sploh vsej elektrotehniki. Poleg te magnetnice stoječ in ozirajoč se na razstavljene predmete okoli sebe, dobil je gledalec zavest, kako velikanski napredek je storil človek v primerno kratkem času.

Čestitim bralcem „Ljublj. Zvona“ hočem podati le nekoliko črtic o onem delu razstave, kateri je zanimal vsakega obiskovalca, bodi si strokovnjaka ali nestrokovnjaka v elektrotehniški vednosti.

Najbolj občudovanja vredna in najsijajnejša je bila električna razsvetljava. Ta je bila toliko obsežna in toliko intenzivna, da še Dunaj, in sploh ves svet, do zdaj ni videl toliko svetlobe na tako majhnem prostoru. Pod to svetlobo je izgubila noč svojo moč.

Svetilnice, razširjajoče toliko svetlobe, bile so dvojne: a) oblokovne električne svetilnice (Bogenlichtlampen), b) svetilnice žarnice (Glühlampen). Pri prvih nastane svetloba na ta-le način: Ako sklenemo jak električen tok z dvema ogljema ter ja potegnemo potem za nekoliko milimetrov narazen, tvori se med njima krasen svetel in obločast plamen, — električna luč. Oglja se pri tem razbelita, prehajajoči električni tok pa odtrguje posamezne kose ogljev, kateri potem prevajajo elektriko z oglja do oglja. S tem pa se oglja krajšata in ob jednem priostrujeta. Luč ugasne sama ob sebi, ako postane razdalja med ogljema prevelika; da se na novo užge, treba je oglja spraviti zopet v dotiko. Da luč neprestano sveti, morata se oglja v tem razmerji drug drugemu približevati, v katerem razmerji električni tok oglja krajša. Aparati, oskrbujoči to približevanje ogljev, imenujejo se električne oblokovne svetilnice. Takih svetilnic z bolj ali menj umetno sestavljenimi mehanizmi, bilo je razstavljenih na stotine; nekatere

Digitized by Google

toliko odprte, da se je njih notranji mehanizem mogel videti. Ne morem jih dalje opisovati, kajti opisi brez slik bi ne bili plodonosni. Omeniti hočem le nekoliko mož, katerih svetilnice se prištevajo najboljšim. Ti so: Brush, Bürgin, Gramme, Křižik, Schwerd-Scharnweber, Sedlaczek, Siemens & Halske, Weston, Zipernowsky. Radostno omenjam, da so pripoznano najboljše oblokovne svetilnice izumili Avstrijani, in sicer Slovani. V mislih imam tukaj Čeha Křižika iz Plzna in Čeha Sedlaczka, telegrafijskega kontrolorja na Dunaji. Drugi imenovanih mož se odlikuje s svojo lokomotivno oblokovno svetilnico. Ta svetilnica se more rabiti na lokomotivah ter služi za to, da si v noči železniški vlak svojo pot na stotine metrov naprej sam razsvetljuje. Veliko poskusov na zapadni železnici ob času razstave pokazalo je jasno, da je ta svetilnica za ta namen pripravna kakor nobena druga.

Druga vrsta električnih svetilnic so žarnice. Dočim pošilja pri oblokovnih svetilnicah plamen med ogljema svetlobo na vse strani, nastaja svetloba pri žarnicah vsled tega, da električni tok tanko ogljeno nit v zrakú praznem prostoru razbeli. Jeden prvih izumnikov takih žarnic je bil Edison, mož, katerega ime se dan denašnji skoro vsakikrat imenuje, kadar je govor o novih elektrotehniških izumih. Edison jemlje tanka bambusova vlakenca ter ja zogleni. Tako ogljeno nit pritrdi potem v majhni, hruški podobni posodi z njenima koncema na platinovi žici, v steklo uvarjeni; iz posode pa odstrani zrak kolikor more. Platinovi žici služita za privod in odhod električnega toka. Skozi tako ogljeno nit krožeči električni tok segreje jo toliko, da se razbeli in bolj ali menj belo svetlobo izžariva; nit ne zgori, ker nima gorenju potrebnega kisíka.

Za Edisonom je začela zdelovati take svetilnice cela vrsta mož, na pr. Maxim, Swan, Siemens & Halske, Lane Fox itd. Bistveno so si vse te žarnice jednake, razlikujejo se posebno v tem, da so ogljene nitke iz drugih tvarin, n. pr. iz debelega papirja ali bombažaste niti i. t. d.

Pa vrnimo se k električni razsvetljavi. Že prostor pred rotundo je bil magično razsvetljen. Pred južnim vhodom sta stala dva železna, 25^m visoka stebra, na vsakem je svetilo pet velikih oblokovnih svetilnic; vozna cesta, držeča k rotundi, pa je bila na daleč razsvetljena s celo vrsto žarnic, visečih na precej nizkih lesenih strebrih. V arkadah pred južnim vhodom je svetilo še obilno oblokovnih svetilnic, na jedni strani vhoda Jablohkove električne sveče, na drugi strani pa Brushove

Digitized by Google

svetilnice, katere je priredilo društvo: The International Electric Company. Iz strehe sta pošiljali daleč v mesto, do Štefanovega stolpa in še dalje, svojo luč dve veliki svetilnici z reflektorjema, katerih vsaka je imela svetlivosti 10.000 normalnih sveč.*)

Prostor na zahodu je razsvetljeval Schukert iz Norimberga s Sedlaczkovo svetilnico, druge strani pa The International Electric Company. Skozi okna na strehi rotunde pa je prihajalo toliko svetlobe, da se je videlo nebo nad rotundo od daleč tako razsvetljeno, kakor vidimo obzor razsvetljen v najbolj jasnih nočeh ob času mesečnega vzhoda. A kaj še v rotundi sami! V prvi obkrožni galeriji je svetilo 40 Křižikovih in 40 Brushovih oblokovnih svetilnic, v drugi obkrožni galeriji pa 27 različnih drugih svetilnic, in v kupoli je visela zadnji čas največja Křižikova oblokovna svetilnica z svetlivostjo 20.000 normalnih sveč! Računa se, da je svetilo v vseh prostorih razstave okoli 450 oblokovnih svetilnic in okoli 3000 žarnic. Ako se sešteje svetlivost vseh teh izvorov svetlobe, dobimo znatno število 250.000. normalnih sveč. To število je izdatno večje nego vsota svetlivosti vseh plinovih plamenov, ki gorè po vseh ulicah in trgih dunajskega mesta. (Opomniti vender moram, da je bila razstava z začetka dosti slabše razsvetljena nego proti koncu.)

Kakor sem že omenil, svetlivost vseh svetilnic ni bila jednaka. Dočim znaša svetlivost oblokovnih svetilnic najmenj po 300 normalnih sveč, znaša svetlivost žarnic dosti menj, od 8—30 normalnih sveč, redkokrat do 100 sveč. Oblokovne svetilnice imajo velike steklene motne krogle, s katerimi se električni plamen pokrije, da se svetloba bolj jednakomerno razprši in očij ne žali toliko; kajti v plamen sam gledati je isto tako nevarno, kakor s prostim očesom v solnce gledati. Oblokovne svetilnice so pripravne za razsvetljavo velikih prostorov, kjer je možno jih prav visoko od tál obesiti; n. pr. velikih dvoran, delalnic in ulic. Njih svetloba je zelo bela in bleda, še bolj kakor mesečnina, kajti ima v sebi preobilno vijoličastih svetlobnih trakov; predmeti postajejo v tej svetlobi nekako neprijetno mrzli in mrtvaško bledi. Očesu dosti prijetnejša je svetloba žarnic, ne samo zaradi tega, ker ni toliko intenzivna, ampak ker je bolj rudečkasta in vsled tega bolj topla; podobna je naši plinovi svetlobi, samo da ima nekoliko menj rumenih svetlobnih trakov v sebi nego ta. Z žarnicami se dá kak prostor bolj jednakomerno razsvetliti nego z oblokovnimi svetilnicami; vender potrebujejo primeroma jačjih električnih tokov. Jedna

*) Normalna sveča je sveča od parafina, tako debela, da jih šest tehta pol kilograma, in katera ima 50 milimetrov visok plamen.

Digitized by Google

konjska sila, delujoča na dinamoelektričnem stroji zadostuje, da daje ta električni tok za oblokovno svetlobo z svetlivostjo 1000 in še več normalnih sveč, a isti tok zadostuje le za 15 žarnic à 16 normalnih sveč. A vender je misliti, da se bodo žarnice v kratkem bolj razširile nego oblokovne svetilnice. Da je ta izrek opravičen, spoznalo se je iz uporabe električne luči za razsvetljavo električnega gledišča in raznih stanovališč.

Po načelih društva Asphaleia je bilo v vzhodni galeriji postavljeno električno gledišče za 300 gledalcev; razsvetljeno je bilo to gledišče jedino le z električno lučjo. Za razsvetljavo odra je služilo 900 žarnic, nekatere teh so dajale rudečo, druge belo, tretje zeleno svetlobo; vse pa je bilo tako urejeno, da je bilo mogoče nekatere ugasniti, druge prižgati, njih svetlivost pa v poljubni meri zmanjšati. Na tak način se je dal oder v poljubno barvani svetlobi in poljubno močno razsvetliti. Za posebno velike efekte služile so še Křižikove oblokovne svetilnice. V tem gledišči so bila znanstvena predavanja in meseca septembra in novembra baletne predstave. Ljudstva se je k tem predstavam kar gnetlo, kakor bi bilo posebej za to plačano.

Ženstvo pa je najbolj zanimala uporaba električne luči za razsvetljevanje stanovališč. Na drugi strani vzhodne galerije, kakor je stalo gledišče, priredili so nekateri dunajski mizarji in tapecirarji različne prostore v salone in sobe, — sploh stanovališča, ki so bila s krasnim pohištvom ukusno opravljena in z električnimi žarnicami razsvetljena. Človek, vstopivši v te prostore, ni znal, ali obiskuje električno ali obrtniško razstavo, kajti elektrika je služila tukaj drugim predmetom le za stafažo. Tu si videl salone v zlogu Ludovika XIV., v staronemškem in renesančnem zlogu, sobe za tujce, za biljard, spalne in jedilne sobe i. t. d., da, celo z vsem potrebnim pohištvom preskrbeno kuhinjo. Luč so dajale Edisonove, Swanove, Maximove in še nekatere druge žarnice. Te žarnice so bile na krasno in ukusno zdelanih lustrih in namiznih svetilnikih. Tukaj si lahko sanjal, kako prijetno bodo stanovali ljudje, — se ve da le bogati, — ko bode elektrika izpodrinila petrolej in svetilni plin. Uverjen sem, da se je marsikateri obiskovalec od tega razstavinega oddelka najteže ločil.

Društvo obrazovalnih umetnikov na Dunaji je razstavilo v treh dvoranah célo vrsto slik in kipov, ter to svojo razstavo električno razsvetljevalo. Tudi tukaj se je jasno dokazalo, da svetloba žarnic slikam in kipom posebno ugaja in da je za razsvetljavo slikarskih razstav dosti

Digitized by Google

pripravnejša nego katera koli druga razsvetljava. Ugoden vpliv električne svetlobe na rast cvetlic je dejansko pokazal Bronold iz sv. Vida na Nižjem Avstrijskem, ki je v rotundi vzpostavil različne cvetlice, katere so vzrastle deloma v dnevni, deloma v električni svetlobi. Cvetlice, vzrastle v električni svetlobi, bile so večje in bolj razvite nego druge.

(Konec prih.)

Nove muzikalije.

VI.

Skladbe Avgusta Arminija Lebana itd. se imenuje skladeb pokojnega rodovitnega skladatelja najnovejši zvezek, katerega je izdal in založil te dni podjetni g. Janko Leban, brat pokojnega skladatelja, sedaj učitelj v Lokvi (Corgnale) na Krasu, via Divača. Vsebina zvezka, katerega sta natisnila prav lično tiskarja Klein in Kovač v Ljubljani, je pa ta: I. Slovenska deklica (bes. Fleischmannove), mešan zbor. II. Oj tiho (bes. Boris Miranove), moški četverospev. III. V veseli družbi (bes. Boris Miranove), moški zbor. IV. Kislica sladka. (Bes. Ratko Brusove), mešan zbor. V. Nagrobnica (besede Baptista-Krsnikove), moški zbor. VI. Doli v kraji (besede Baptista-Krsnikove), moški zbor. VII. Umrli deklici (bes. Janko Lebanove), moški četverospev. VIII. Ostani mu, ostani zvesta! (besede Boris Miranove), samospev za mezzo-sopran ali bariton s spremljevanjem na harmoniji.

Lebanu se podtika, da se je učil iz talijanskih in nemških virov. Kar se prvega tiče, moram priznavati, da nisem jaz tega mnenja; tudi pokojni Mugnione, izvrsten kapelnik v Gorici in vrl talijansk muzik, bil mojega prepričanja. Kar pa je na drugem, mislim, da se Leban precej približuje Mendelssohnu, vsaj v milini in neki vzvišenosti, katera je bila omenjenemu mojstru lastna. S tem pa ne trdim, da bi Leban posnemal Mendelssohna, kajti originalnosti pri njem nikakor ne pogrešamo. Da pa se je po klasičnih uzorih izobraževal, to mu služi v čast. Saj so se tudi najsvetlejše zvezde na muzikalnem obnebji — mojstri Beethoven, Mozart in Haydn — na Bachovem solnci ogrevali, in kdo jim šteje to v greh? — Prav Haydn je večkrat trdil, da se mu je za vse,

Digitized by Google

kar zna, Bachu zahvaljevati, in Bach sam se je o svojem učenci Krebsu, kateri se v skladbah najbolj z Bachom jednači, pohvalno izrazil rekoč: „Der einzige Krebs in meinem Bache.“

S tega stališča Lebana presojujé morem trditi, da so rečeni napevi Lebanovi prav izborni, pravilno, čisto in jasno harmonizovani, sploh mnogo boljši od prej izdanih. Skladbe vse so vsebini teksta jako primerno zložene; nekatere lahko, druge teže izpeljive, a vender ne toliko, da bi delale našim pevskim zborom preglavico. Hvalno mi je omenjati tudi to, da je g. založnik iz bogate zapuščine pokojnega skladatelja izbral prav primerne napeve za mešane in moške zbore.

Najbolj mi v tem zvezku ugaja „Nagrobnica“, katero je skladatelj, sluteč bližnjo smrt, na Silvestrovo 1878. l. sam sebi napisal. Zato pa je tudi napev tako globoko-ginljivo doneč, da ti prisili nehoté solze bridke žalosti v oči. Ob kratkem rečem, da je ta zvezek vsega priporočila vreden in da nikomur ne bode žal za 40 kr., katere stoje v resnice vrli napevi pri založniku. Slovenski glasbeniki, sezite po njih, da bode mogel požrtvovalni založnik nas kmalu zopet oveseliti z novim zvezkom Avgust Lebanovih skladeb!

VII.

Cecilija. Cerkvena pesmarica. Po naročilu „Cecilijinega društva v Ljubljani“ uredil Anton Foerster. Izdala in založila družba sv. Mohorja v Celovci. I. del 1883.

Ravnokar nam je slavna družba sv. Mohorja podala razven druzih koristnih knjig tudi omenjeno pesmarico, katero je vsak zavedni Slovenec, osobito pa vsak cerkveni glasbenik težko pričakoval.

Ne bodem na drobno našteval bogate vsebine prekoristne te pesmarice, ker je že tisočim znana; izpregovoriti hočem le o muzikalni vrednosti pesmarice. Težavno delo je bilo z uredovanjem gospodu Foersterju naloženo, prvič z ozirom na to, ker mu je bilo treba sestavljati razne stare in nove napeve za občno cerkveno rabo; drugič zato, ker mu je bilo ustrezati izobraženemu pevovodji, pa tudi želji in spačenemu ukusu ljudstva. To svojo vsestransko nalogo pa je g. Foerster tako spretno rešil, da bi jaz, ko bi ne bilo hudobno, Kranjski zavidal, da si je umela pridobiti tacega glasbenega velikana. Naj se mi ne očita, da imam za g. Foersterja samo kadilo! Sodim g. Foersterja samo po njegovih umotvorih, katere visoko cenim, ne oziraje se na osobo, katere celó ne poznam. Trdim, da je Foersterjeva harmonizacija pesnij v pesmarici izvrstna.

Digitized by Google

dostikrat drzna, a vselej pravilna. Posluževal se je na mestih $\frac{6}{4}$. soglasov, (katere je pa seveda vselej pravilno vpeljal) menda zato, da bi ustregel celó onim kričačem, ki hrepené po kvart-sekstnih soglasih jednako Izraelcem po egiptovskih loncih mesa, česna in čebule. Mnogo starejših napevov, o katerih je bilo misliti, da ni mogoče kaj pametnega iž njih narediti, oživelo je pod izvrstnim peresom Foersterjevim na novo, dobivših novo harmonizacijo. Primoran je bil sicer g. urednik mnogo takih napevov očistiti vratolomnih skokov, ritmičnih napak itd., a vse to brez najmanjše škode originalnosti; tudi je vse napeve v take tonovske načine transponiral, da jih bode možno lahko popevati. Čestitam torej g. Foersterju in slavnima društvoma, ki sta pripomogli, da smo dobili Slovenci to neprecenljivo knjigo, katera naj bi po vrednosti zaslovela še tudi prav daleč zunaj slovenskih mej. Danilo Fajgelj.

Slovenski glasnik.

Miklošičevim učencem in čestiteljem. Odbor za Miklošičevo slavnost na Dunaji prosi vse bivše učence Miklošičeve in vse tiste gospode, ki se pečajo s slavistiko, naj blagovolijo svoje fotografije v obliki navadnih vizitnic za **„Miklošičev album“**, kateri se slavnemu učenjaku in jubilarju pokloni 20. novembra t. l., kar najhitreje poslati na Dunaj pod naslovom: „Akademický spolek, Wien, VIII. Neudeggergasse 23“ ali pa „Akademično društvo Slovenija, Wien, I. Universität“.

Ivan Macun †. Iz Gradca nam dohaja naznanilo, da je ondu 27. oktobra t. l. umrl slovenski in hrvaški pisatelj Ivan Macun, profesor na ondotni I. državni gimnaziji. Ivan Macun je bil porojen v Trnovcih blizu Pesnice l. 1821., gimnazijo je dovršil v Mariboru, filozofične nauke v Gradci l. 1844; potem je bil gimn. suplent v Celji in v Trstu, profesor v Zagrebu, v Ljubljani, spet v Zagrebu in od l. 1870. Gradci. Pisal je mnogo po raznovrstnih slovenskih, hrvaških in nemških listih. Najimenitnejše knjige njegove so te: 1. Cvetje slovenskiga pesništva. V Trstu 1850, 8, 270 str. Knjiga poleg teoretičnega nauka o pesništvu obseza antalogijo iz slovenske in starejše hrvaške pesniške literature ter je dobro došla slovenskim srednjim šolam v začetku petdesetnih let, ko še ni bilo slovenskih beril. 2.) Kratak pregled slovenske literature sa dodanim ričnikom za Slovence. U Zagrebu, 1863, 16, 102 str. sestavljen po spisu, katerega je Macun o slovenski književnosti spisal za Riegerjev naučni slovnik. 3.) Književna zgodovina slovenskega Štajerja. V Gradcu 1882, 8, 181 str. Knjiga, ki nam v nekoliko nedovršeni obliki podaje mnogo zanimivega in deloma čisto novega gradiva. — 4.) Obliko-

Digitized by Google

slovje in skladnja jezika Gerčkoga, v Zagrebu l. 1853 in 1854. Druge svoje spise našteva Macun v svojem životopisu, natisnenem v „Književni zgodovini slovenskega Štajerja“ na 132—135. str., na katerega obračamo pozornost naših čestitih čitateljev. Lepo število jih je! — Macun je bil pri vseh svojih napakah in svoji ne baš elegantni pisavi vrl pospeševatelj hrvaško-slovenske vzajemnosti in priden delavec na polji slovenske in hrvaške literature že v tistih časih, ko je bilo število naših pisateljev še jako neznatno. Zato mu je zagotovljeno čestito ime v zgodovini naše literature in našega napredka.

Poročilo o LX. odborovi seji Matice Slovenske dné 3. oktobra 1883. Navzočni so: g. predsednik Grasselli in gg. odborniki: dr. Jarz, Kržič, Levec, Marn, Pleteršnik, Wiesthaler, dr. Zupanec, Praprotnik, Tomšič, dr. Štrbenec, Šuklje, Vavrů, Vilhar, Zupančič.

1. G. prof. Marn začne sejo s tem ogovorom: „Odkar smo bili zadnjič tukaj zbrani, obhajali smo velike mestne in deželne slavnosti s presvitlim cesarjem. Med njimi, ki so bili tiste dni v velikih skrbéh, bil je tudi prečestiti naš gospod predsednik in načelnik našega glavnega mesta. Vsa šeststoletna slavnost zvršila se je srečno, zlasti v Ljubljani prav srečno, in presvetli cesar so počestili našega gospoda predsednika z redom železne krone III. vrste. Ravno tako so bili poleg g. predsednika odlikovani še gg. Matičini odborniki dr. Pokljukar, ravnatelj Praprotnik in učitelj Tomšič. Vsa ta odlikovanja nas presrčno vesele in v imenu odbora Matice Slovenske čestitam vsem tem gospodom, ker ž njimi je poslavljena tudi Matica sama. Posebno pa čestitamo Vam, preblagorodni gospod predsednik! Nosite in uživajte to Najvišje poslavljenje na korist in srečo svoji preljubljeni rodbini; nosite in uživajte to Najvišje poslavljenje na čast bele Ljubljane, na korist Matice Slovenske in na slavo naroda slovenskega zdravi in veseli še mnogo, mnogo let!“ — G. predsednik Grasselli: „Zahvaljujem se za laskave besede, s katerimi me je počastil naš g. podpredsednik, prof. Marn. Dobro vem in večkrat sem že zadnje dni povedal, da odlikovanje, s katerim me je počestilo Nj. Veličanstvo, ni namenjeno moji osobi, katera nima nobenih takih zaslug, ampak da to odlikovanje velja tistim častnim mestom in službam, katere opravljam v naši stolici, beli Ljubljani. Gotovo blagosti in sreče naši Matici Slovenski nihče ne želi toliko ko jaz, a malo mi je možno storiti zánjo, ker mi ne dostaje časa in ker tudi nimam tistih sposobnostij, katerih je treba predsedniku prvega književnega društva slovenskega. Hvala Vam vsem na prijaznem čestitanji!“

2. Naznanila prvosedstva. Gospod predsednik poroča o avdijenci, pri kateri so on in odbornika Levec in Šuklje presvetlemu cesarju izročili Matičin „Spomenik“. Sklene se dotični ogovor predsednikov in odgovor Nj. Veličanstva, kakor sta bila priobčena v „Ljublj. Zvonu“ (III. 8), natisniti v letošnjem letopisu. — G. dež. predsednik baron Winkler naznanja zahvalo Nj. Veličanstva cesarja in Nj. Visokosti cesarjeviča Rudolfa za čestitanje Matice Slovenske o veselem dogodku v cesarski rodovini. — Miklošičeve slavnosti v Ljutomeru 2. sept. t. l. sta se kot zastopnika Matice Slovenske udeležila odbornika prof. Šuklje in ravnatelj Praprotnik. — Visokorodni gospod J. grof Harrach je na priporočilo č. g. J. Lega, uradnika v Češkem Muzeji, daroval Matici Slovenski 83 prekrasno vezanih dragocenih knjig iz novejše pesniške literature češke z dopisom iz Prage 29. septembra 1883, ki slove takó:

Digitized by Google

„Slavny Vybore Matice Slovénské

v

Lublani.

Abych horlivým synům milého mi národa Slovinského podrobné poznání české literatury usnadnil a tím k sblížení a živejší vzájemnosti obou bratrských kmenů přispěl, vybral jsem dle slibu svého z básnického písemnictva našeho veškerá nejlepši díla i odesýlám je Matice Slovinské s vroucim přanim, aby její Slavny Výbor dar ten ode mne s ten láskavostí přijal, s jakouž ochotou mé upřimné Slovanské srdce čtenařstvu Slovínskému její podává

S veškerou úctou

Jan hrabe Harrach.“

Radostno vzprejema odbor ta dragoceni dar ter sklene blagodušnemu gospodu darovatelju izreči pismeno zahvalo. — Novi poverjeniki: gosp. dekan Cibič Anton za Črniče; g. magister farmacije Hočevar Jakob za Velikovec; g. mestni kaplan Petek Fr. za Pliberk; g. župnik Žerjav Matej za Spodnji Dravberg; gosp. župnik Belšak Anton za Radgonsko okolico; gospod dekan Jazbec Anton za Marberg, gospod vikar Fr. Jug za Ptuj, g. župnik M. Lendovšek za Makole; g. dekan T. Mraz za Vozenico; g nadučitelj Fr. Praprotnik za Sv. Lorenc in M. D. v Puščavi: g. kaplan Pavalec Jurij za Cmurek; g. prof. R. Čuček za Koper; g. dekan Jakob Stariha za Pičan; g. Ivan Navratil za Dunaj. — Novi ustanovniki: gosp. Jakob Stariha, dekan v Pičanu; g. Peter Novak, prefekt v Terezijanski akademiji na Dunaji; g. Žiga Sežun, bančni uradnik na Dunaji; g. Jos. Zelenik, odgojevatelj na Dunaji. Novih letnikov je od zadnje seje pristopilo 71. Matica ima za 1882. leto *1465* družabnikov; za 1883 leto pa *1357*, tedaj *108* menj (!!) ko lani. Nekateri stari poverjeniki niso poslali niti vpisovalnih pol, niti novcev; sklene se, da se ti zbrišejo iz imenika. — G. dr. Janko Sernec v Mariboru je 27. maja 1883. po sklepu nekdanjega odbora za Tomšičev spominek temu odboru ostali prebitek, znašajoč 268 gld. 60 kr. izročil Matici Slovenski za duševni spominek Tomšičev in sicer z namenom, da podpira slovensko literaturo ali žurnalistiko. Sklene se o tem blagodušnem daru posvetovati se še le v jedni bodočih sej, kadar Matici Slovenski dojde tudi denar, katerega so notranjski rodoljubji nabrali za Jurčičevo ustanovo. — G. dr. J. Vošnjak je 1. avg. t. l. Matici izročil 20 gld., katere je volil Matici pokojni g. K. Šepec kot zaostalo letnino. — G. tajnik je preštel vse knjige in zemljevide Matice Slovenske, katerih je iz prejšnjih let še ogromno število. Sestavil in vknjižil je izkaz, ki kaže število prejetih, oddanih in v Matičini zalogi na razpolaganje ostalih knjig in zemljevidov.

3. Poročilo književnega odseka. G. prof. Marn poroča, da g. prof. Macun, pisatelj „književne zgodovine slovenskega Štajerja“, piše v „predgovoru“: „Ko pak je početkom tekočega leta Slovenska Matica sklenola, da le četiri pole za l. 1882. pridejo na svetlo, ostalo pak drugikrat, tega nisem mogel nikakor dopustiti.“ To ni res! Ampak v skrbi za druge letošnje knjige je 31. jan. t. l. sklenil odbor, da se že stavljeni dve poli Macunove knjige popravita in na čisto natisneta, ker tiskarna potrebuje črk, potem pa deneta na stran, da se l. 1884.

Digitized by Google

natisne še ostali rokopis ter na svetlo da vsa knjiga ob jednem, ako g. pisatelj odobri potrebne jezikovne poprave, kakor želi odbor. Nikdar pa odbor ni bil toliko nespameten, da bil hotel samo „četiri pole“ dajati na svetlo. To naj se v „predgovoru“ omenjene knjige resnici na čast in obrambo popravi. — Vrne se gg. pisateljem več rokopisov, ker jih Matica ne more vzprejeti. — Rokopis „Turki in Turkinje“ po Amicisu se izroči prof. Zupančiču v pregled. — Ponujani prevod Šenovega romana „Kletva“ se ne vzprejme, ker sploh ne kaže prelagati na slovenski jezik hrvaških knjig. Znanje hrvaškega jezika se je med nami že tako razširilo, da vsak omikani Slovenec hrvaške knjige brez posebnega zadržka čita v izvirniku. — Sklene se naprositi prof. Glowacki, da kmalu pošlje II. del svoje flore slovenskih dežel, ker bi Matica prihodnje leto rada izdala vso knjigo na jeden pot. — Drugi del „Lovčevih zapiskov“ naj se priredi za tisk. — Prevod povesti Kraszewskega „Koča za vasjo“ naj se še nekoliko popravi, ker je po nekaterih mestih nedostaten. — Prof. Sonnenleitnerju na Dunaji naj se pismeno izreče zahvala, ker se je pod njegovim nadzorovanjem zdelovala prekrasna Miklošičeva podoba. — Odločijo se pisateljem za l. 1882. in 1883. nagrade, a s tem dodatkom, da se od nadgrad odštejejo potroški za popravljanje nedostatnih rokopisov in za nepravičene tiskarske korekture. — Gospodarskemu odseku se naroči, skrbeti za to, da tiskarna gotovo dotiska knjige do 1. novembra, ker so se za letos že čez mero zapoznele, česar ni kriv odbor, ki je o pravem času pripravil vse rokopise. — Odbor sklene občni zbor Matice Slovenske sklicati na 19. dan novembra. — Naroči se odseku za premembo Matičnih pravil dotlej sestaviti in odboru predložiti svoje poročilo.

Šolske knjige. Hrovatova „Latinska slovnica“ in Žepičeve „Vaje“, katere je založil dež. odbor Kranjski, pošle so do zadnjega izvoda. Deželni odbor je samo za „Vaje“, stržil 1260 gld., tako da se je knjiga dobro izplačala. Novo izdanje obeh knjig se je naročilo, kakor čujemo, g. prof. V. Kermavnarju v Ljubljani.

Slovenska književnost. Sveta Gora pri Gorici, zgodovina te božje poti, 183 str. — Sveta Gora pri Gorici. Nekaj zgodovinskih črtic o tej božji poti s poukom o romanji in razkazom svetogorskih odpustkov, 28 str. — Devetdnevnica k časti milostne Matere Božje na Sv. Gori pri Gorici, 39 str. Te tri knjižice v jedni spisal je gosp. Anton Červ, mašnik na Sv. Gori, založil svetogorski vodja L. Rutar, a natisnila s prav lepimi črkami „Hilarijanska tiskarna“ v Gorici, 1883. — G. A. Červ je kot jedernati, humoristični pisatelj slovenski (po svojih spisih v „Glasu“ in „Soči“) znan ne samo po Goriškem, nego tudi zunaj mej svoje ožje domovine. V prvi izmed gori navedenih knjižic nam je opisal s krepko, gladko in do srca sezajočo besedo zgodovino „te najimenitnejše božje poti na Slovenskem, ker se je tu sama nebeška Kraljica prikazala in neposredno ukazala, naj se jej ondi cerkev zida“ (iz pregovora) S tem je gosp. pisatelj donesel veliko zanimivega in kritično urejenega gradiva za kulturno zgodovino goriško v preteklih treh stoletjih. Naj bi nas tako nadarjen in slovenščine v popolni meri vešč pisatelj kmalu razveselil s kakim drugim delom svojega krepkega peresa! — Opomnje vredno je, da gori navedenih knjig nekateri slovenski listi nalašč niso hoteli omeniti, ker govori o Sv. Gori na Goriškem! (A večkrat so tega krivi tudi gg. pisatelji in založniki sami.

Digitized by Google

ker se jim ne zdi vredno svojih knjig pošiljati raznim uredništvom slovenskih časopisov, nego zmotno mislijo, da je vsak urednik dolžan knjigo ne samo kupiti, ampak tudi priporočati. Drugod ljudje bolje vedó kaj se spodobi. Ured.)

S. R.

Jurčičev roman „Doktor Zober" priobčuje v češkem prevodu leposlovni list „Ruch"; njegov roman „Ivan Erazem Tatenbach" pa v nemškem prevodu „Südsteierische Post" v Mariboru.

Preširnova ljudomilost. Leta 1848. imel je dr. Fr. Preširen za pisarja sina svojega pokojnega prijatelja Andreja Smoleta. Mladeniča so zadela vojaška leta in moral je v Ljubljano k naboru. Pri „Virantu" so ga potrdili. Ko Preširen to zve, zasvetile so se mu solzé v očeh in takoj ga je hotel odkupiti. „Osemsto goldinarjev imam k sreči ravno pri sebi, dajte mi mladeniča nazaj!" Toda žalibog, da se tistega leta ni noben odkup dovolil in se torej tudi Preširnu prošnja ni mogla izpolniti. Toliko je pa vender le preprosil, da so mladeniču cel mesec dnij dopusta dali. „Slovenec", XI, št. 147.

Pričetki avstrijske obrtnosti in trgovine za cesarja Karola VI. Prof. dr. Fr. Martin Mayer v Gradci je pred nekoliko meseci dal na svetlo knjigo: „die Anfänge des Handels und der Industrie in Oesterreich und die orientalische Companie. Insbruck, 1882, 8, 134"; cena 1 gld. — na katero s temi vrsticami obračam pozornost čestitih čitateljev; kajti vredna je naše pozornosti v polni meri in vsak prijatelj domače zgodovine, kakor tudi obrtnega in trgovinskega razvoja naše dežele in naše države jo bode čital z največjim zanimanjem. Gradivo svoji knjigi je prof. Mayer dobil v muzealnem arhivu v Ljubljani. Tam se namreč nahajajo natančni prepisi sejnih zapisnikov dvorne kamore, katere je za Karola VI. oskrbel Ljubljančan Fr. pl. Reigersfeld. Ta mož je bil jako omikan, podjeten, bistroumen in v trgovinskih stvareh izredno zveden; zato mu je vlada izročala imenitne posle v prospeh domače obrtnosti in domače trgovine; tako je bil na pr. l. 1723. s tremi avstrijskimi ladijami in z domačim blagom poslan v Lizabon, da bi osnoval trgovinsko zvezo med Trstom in Portugalskim; l. 1731. je bil drugi asistent v Trstu v prospeh domače trgovine osnovanega oblastva „Intendanza litorale" itd. O vseh svojih poslanstvih, izkušnjah in opazovanjih je pisal Reigersfeld točen dnevnik ter prepisaval uradne spise in načrte o trgovinskih stvareh. In to gradivo je porabil prof. Mayer za svojo knjigo, katera je skoz in skoz oprta na vire, do zdaj nepoznane; za to knjiga ni samo v obče zanimiva, ampak prinaša tudi veliko novih podatkov, katerih ne čitamo v nobeni zgodovini avstrijski. Tu je prvič natančno opisana zgodovina „orijentalske družbe dunajske" („orientalische Campanie"), katere ni zamenjavati z vzhodnoindiško trgovinsko družbo, ki se je za Karola VI. osnovala v Ostendi v Belgiji. Opisani so tu avstrijske vlade in omenjene družbe napori, da bi se povzdignila domača industrija in da bi se odprli pomorski potje domači trgovini v jutrove in zapadne dežele. Razkrite so tu vse spletke in razloženi vsi zadržki, katere so avstrijski trgovini delali dobička željni domači trgovci, občna nevednost prebivalstva, razni deželni stanovi in tuje države, osobito Benetke. O razvoji Reke in Trsta, ki sta bila l. 1719. proglašena za svobodni pristanišči, priobčuje knjiga zanimive nove podatke, ravno tako o tedanjih mitnicah in cestah; državna cesta z Dunaja v Trst

Digitized by Google

n. pr. l. 1730. še ni bila do celega narejena; pri Celji čez Savinjo ni bilo mostu, med Celjem in Vranjskim pa nobene ceste; slaba je bila cesta med Vranjskim in Ljubljano; v Ljubljani je poštar, kakor pravi neko poročilo, silil popotnike „anstatt die selben zu Lande mit Postpferden per Oberlaibach zu befördern, auf das Wasser Lublanza zu sitzen, wo man dem Postmeister sein Postgeld, er davon aber mit einigem Profit den Schifflohn bezahlt;“ tudi blago se je iz Ljubljane na Vrhniko prevažalo po Ljubljanici ter s prekladanjem zamudilo po 5—6 ur, v tem, ko so šli vozniki s praznimi vozovi iz Ljubljane na Vrhniko; nalagatelji so bili nerodni ter so poškodovali mnogo blaga. Težavna je bila tudi cesta med Vrhniko in Planino; kadar je Unec narastel, morali so ljudi, blago in vozove voziti 500 korakov daleč v malih čolnih čez vodo. Ob veliki cesti ni bilo nikjer skladišč in podstrešja, kjer bi bili mogli vozniki ostajati z naloženimi vozovi; ako se je pri vozu kaj potrlo, ležalo je blago po več tednov poleg ceste; v Planini je bila pač precej dobra krčma, a od Planine notri do Trsta ni bilo nobene več, tako da vozniki niso mogli dobivati ne prenočišča, ne kruha, ne vode, ne sena, ne ovsa; tu ni bilo ne kovača, ne jermenarja, ne kolarja. Popotnike, namenjene v Reko, jemala je pošta samo do Planine, in popotnike, namenjene v Trst, samo do Razdrtega; potem glej vsak sam, kako prideš dalje. Poročilo pravi, da bi se morala vsaj še v Trnovem proti Reki in na Divači proti Trstu osnovati poštna postaja; da bi se morali ob cesti po 2 milji vsaksebi vodnjaki skopati ter rokodelci prisiliti, da se naselijo ob cesti, graščine pa po vaseh ob cesti odpreti krčme. A dasi je bila velika cesta tako slaba, bilo je na njej vse polno mitnic in to državnih, deželnih in privatnih. Voz s 40 centi blaga je moral med Trstom in Dunajem samo cestarine in brodarine plačati nad 20 gld. Stalni popotni voz med Dunajem in Trstom se je začel voziti meseca novembra 1730. leta. Z Dunaja je odhajal ob četrtkih ter do Trsta potreboval po leti 9, po zimi po 10 dnij. Vsak popotnik je od Dunaja do Trsta plačal po 10 gld. za svojo osobo in po 3 gld. od vsakega centa prtljage. — Pa nečem knjige dalje izpisavati. Za gaslo si je prof. Mayer izbral besede Hörnigkove: „Ich schliesse dieses Werk und verhoffe daran geleistet zu haben, was einem ehrliebenden, mit Herzen, Mund und Hand gut österreichisch-Gesinnten zu leisten gebühren wolle“. Kdor bode knjigo čital, preveri se gotovo, kako resnično je prof. Mayer s svojim lepim delom izpolnil te besede. L.

„**Matica Hrvatska**“ imela je svojo glavno skupščino, na kateri se je presojevalo društveno delovanje za leto 1882. ter govorilo o nekaterih osnovah za prihodnje. V uvodnem govoru je presv. g. prvosednik Kukuljević omenil velikih borb in nadlog, ki so jih Hrvatje zadnjih štirideset let trpeli za narodni svoj obstanek ter dobro poudaril, da je ravno narodna knjiga največ pripomogla, da so Hrvatje premagali vse ovire ter jeli veselo stopati za drugimi omikanimi narodi. Od vseh plodov, kar jih je doslej obrodila „Matica Hrvatska“, mu je Smičiklasova „Hrvatska zgodovina“ najlepši sad, kar so mu pričujoči matičarji pritrdili z navdušenimi živio-klici gospodu Smičiklasu. Mnogozaslužni blagajnik in tajnik gosp. Kostrenčić je govoril na to o matičinih knjigah za leto 1882., o katerih smo poročali že v 6. številki letošnjega „Zvona“. Čestite naše čitatelje bode torej tem bolj zanimalo to, kar „Matica Hrvatska“, spravlja na dan za tekoče leto 1883. Od poučnih knjig bodo matičarji dobili

Digitized by Google

velik zvezek občne zgodovine in sicer prevod izvrstne Masperove stare zgodovine vzhodnih narodov, potem drugo knjigo „novovečnih iznajdeb“ s podobami, in Lorkovićevo najnovejše delo „Žena v gospodarskem in socijalnem življenji“. V zabavni knjižnici bodo prišla na svetlo dela gg. Janka Jurkovića, Jos. Evg. Tomića ter Jenija Sisolskega (Kumićića), a če bode mogoče, bode se tiskal tudi lep prevod kakega imenitnega slovanskega beletrista. Vrhu tega bode „Matica Hrvatska“ svoje člane letos iznenadila z novim podjetjem; začela bo namreč izdajati „Zbrane pripovedke Augusta Šenoe“ ter bo odslej vsako leto izdala po jeden zvezek. S tem bode gotovo ustregla splošni želji hrvaškega naroda, kajti neprecenljivi spisi tega prvega hrvaškega romanopisca so po večem že davno razprodani in jih niti za težke novce ni moči dobiti; zatorej opozarjamo tudi slovensko občinstvo na to novo podjetje „Matice Hrvatske“. Med osnovami za prihodnje pa je najimenitnejša ta, da bode „Matica Hrvatska“ v dveh ali treh letih izdala kritično „Poviest hrvatske književnosti“, ki bode dostojno dopolnila Smičiklasovo politično zgodovino. Gotovo bode ta knjiga tudi Slovencem dobro došla; ali še bolj bi nam godilo, ko bi nas tudi naša „Matica“ hotela razveseliti s podobno „Zgodovino slovenske književnosti“. — Kakor „Slovenska Matica“, tako tudi hrvaška že več let nabira narodne pesni in drugo narodno blago, katerega se je že toliko nabralo, da se bode prihodnje leto začelo uredovati ter pripravljati za tisek. Iz Draškovićeve ustanove za nagrado pisateljem je „Matica Hrvatska“ letos dovolila 400 gld. našemu rojaku prof. Musiću za prevod „Herodotove historije“, 200 gld. gosp. Krešiću za rokopis „Mladi trgovac“, a 200 gld. g. Janku Tomiću za „Slike iz svjetske povjesti“. Zadnja dva spisa bosta pisatelje še letos sama na svetlo dala, prvega pa bode „Matica Hrvatska“ priobčila v svoji zbirki grških in latinskih klasikov. Na lanski tržaški razstavi je „Matica Hrvatska“ za vspešno svoje delovanje dobila zlato svetinjo, akopram se je že v naprej odrekla vsacega odlikovanja, ko je svoje knjige poslala v Trst. Od druzih dogodeb naj omenimo le to, da se je „Matica Hrvatska“ udeležila pogreba slavnega slovenskega rodoljuba dra. Kočevarja ter poslala v Celje posebnega zastopnika.

Še bolj nego tajnikovo, priča nam blagajnikovo poročilo, da „Matica Hrvatska“ hodi pravo pot, odkar se je pred šestimi leti do dobrega prerodila. Tu številke jasno govore; zatorej ne bode od več, ako nekatere podamo domoljubnim našim čitateljem. Članov je štela „Matica Hrvatska“ lani že 5550; knjig tiskala je vsega skupaj 42.000 iztisov; dohodkov imela je 23.439 gld. 28 kr., ter je 20.315 gld. 84 kr. potrosila za izdavanje knjig, 2959 je vložila v glavnico, a 164 gld. 44 kr. jej je še ostalo na letošnji račun, h kateremu se bode prištelo tudi to, kar se bode stržilo za še nerazprodane knjige in kar so nekateri člani in knjigarji na dolgu. Glavnica, ki je pred šestimi leti imela komaj 20.000 gld, ima zdaj že 51.652 gld. 73 kr.; če pa tej svoti prištejemo še posebne ustanove za literarne nagrade, s katerimi „Matica Hrvatska“ gospodari in svobodno razpolaga, znaša vsa Matičina glavnica *72.239 gld. 45 kr.* „Matica Hrvatska“ je torej v šestih letih prigospodarila nad 30.000 gld., in vender je vsa ta leta svojim članom razdala toliko knjig, da so jej črnogledi prerokovali izgubo. Sploh se je „Matici Hrvatski“ doslej vsako podjetje posrečilo in to jo vzpodbuja

Digitized by Google

na nove osnove. Pred dvema letoma je 2000 gld. odločila kot posebno ustanovo za izdavanje grških i latinskih klasikov v hrvaškem prevodu, katere članom prodaje po znižani ceni, in glej, že se je teh prevodov toliko razprodalo, da se s samim dobičkom more nadaljevati prekoristno začetje. Že se je pokazala potreba, da si „Matica Hrvatska“ sezida svojo hišo in osnuje svojo tiskarnico. O teh dveh točkah se odbor že pol leta posvetuje in nadejamo se, da se bode do prihodnje spomladi oboje dognalo do konečnega sklepa v korist hrvaške knjige in hrvaške omike sploh. Bog daj srečo!

Sagen und Märchen der Südslaven. Zum grossen Teil aus ungedruckten Quellen von Dr. Friedrich S. Kraus. Leipzig, Wilhelm Friedrich, 1883, 8, XXI., 480. Cena 3 gld. 60 kr. — Prelagatelj nam v lepem nemškem jeziku podaje 109 slovenskih, hrvaških in srbskih narodnih pravljic in pripovedek, katere je s posebno srečno roko izbral iz Vukovih, Vrčevičevih, Valjavčevih, Plohlovih in deloma tudi iz svojih tiskanih in rokopisnih zbirk. To kaj lepo knjigo priporočamo našim omikanim obiteljim, ki beró nemške knjige in sploh vsakemu, kdor ne pozna v izvirniku divnega jugoslovanskega pripovednega narodna pesništva. Zadovoljen bode s knjigo gotovo vsak, kdor jo čita samo za zabavo. Drugače jo bode sodil, kdor jo ocenjuje z znanstvenega stališča, kakor A. Veselovsky in G. Meyer v Jagičevem „Archivu“ (VII. 30 —319). Tema knjigi ne posebno ugodnima ocenama dodaje prof. Jagič opazko, v kateri pravi: „Es stellt sich heraus, dass er (der Verfasser) durchaus nicht die Rolle eines treuen Übersetzers, sondern die eines „dichtenden“ Nacherzählers spielen wollte, die letztere mag als recht gelungen gelten, ob sie aber vor allem wünschenswerth war, das ist eine andere Frage“.

„Archiv für Slavische Philologie“. Zadnje mesece sta prišla na svetlo 1. in 2. zvezek VII. knjige polna prezanimivega jezikoslovnega in bibliografičnega gradiva, katerega so priredili R. Scholwin, A. Šahmatov, P. Syrku, T. Korsch, M. Drinov, A. Brückner, V. Jagič, J. K. Grot, J. Hanusz, O. Kämmel, M. Gaster, W. Nehring, A. Veselovsky in G. Meier. Kakor že prej večkrat tako tudi zdaj ta zbornik toplo priporočamo svojim čitateljem, ki hočejo znati, kako lepo se po slovanskem svetu razvija slovanska filologija v najširšem pomenu te besede.

K Staničevemu životopisu. V „Zeitschrift des deutschen und österr. Alpenvereins 1881, Heft 3“, natisnen je Staničev nemški spis „Meine Erfahrungen bei den Reisen auf den Hohen Göhl, Handschrift der Hof- und Staatsbibliothek in München“. Ravno tam je tudi nekaj črtic o Staničevem bivanji v Saligradu, iz katerih posnemamo, da je bil on v svoji mladosti jako slaven in znanstveno opazujoč turist. S. R.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Ljubljanski ZVON
Leposloven in znanstven list.
Izdajatelji:
Janko Kersnik, Fr. Levec, Jos. Stritar, dr. Ivan Tavčar.
Leto III. V Ljubljani, 1. decembra 1883. Štev. 12.

Anka.

Kré po stezi čez poljé zelêno
Anka mlada, déte zapuščêno;
Kovčeg láhek nêse mi v levici,
Solze z desno briše si po lici,
Joče milo mi sirota Anka,
Stoče milo, toži brez prestanka:
„Oj cvetice, srečne vé sestrice,
Jasno vedno vam je lepo lice,
Jad nobena srca ne pretresa,
Solza vam ne kane iz očesa.
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
Kdor na domu nima več prostóra,
Komur starše v rani grob dejáli,
Kogar kruha služit so poslali!
Rože poljske, dejte razodéti,
Káj sirote delamo na sveti!“

A cvetice cvêtejo, dišijo,
Anki mladi ne odgovorijo.

Stopa dalje po stezíci Anka,
Bol premišlja svojo brez prestanka,
Ptici vsaki žalost svojo toži,
Ptici v grmu, ki veselo kroži:
„Káj vam pravim, pevke moje mile,
Káj vesele bi pač vé ne bile!
Skrb vam nikdar srca ne pretresa,
Solza vam ne kane iz očesa.
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
Kdor na domu nima več prostóra,
Komur starše v rani grob dejáli,
Kogar kruha služit so poslali!
Pa mi, ptice, dejte razodéti,
Káj sirote hodimo po sveti!“

A veselo ptice žvrgolijo,
Anki mladi ne odgovorijo.

Ide Anka, pride do potoka,
Pak na brvi zaihtí, zajoka:
„Pôtok bistri, voda žuboreča,
Jad neznana tebi je skeleča.
Kako lahko mi skakljáš po polji,
Solnce, tema — vse ti je po volji!
A gorjé mu, kdor od dóma mora,
Kdor na domu nima več prostóra,
Komur starše v rani grob dejáli,
Kruha služit pa siroto dali; —
Pôtok bistri, veš li razodéti,
Čemu nek ubogi smo na sveti?“

Sliši voda to ihténje vroče,
Čuti solze váse padajoče,
Têče pôtok šumno po livadi,
Rêče pôtok hladno Anki mladi:
„„Dáleč mene pot po sveti vodi,
Dosti vidi potok, koder hodi,
To le vé ti, dèkle, razodéti:
Prva nisi — zadnja ne na sveti!““

Gorázd.

Digitized by Google

Cyclamen.

Spisal Janko Kersnik.

Roman.

Štirinajsto poglavje.

(Konec.)

„Pustite me!“ dejala je čez nekoliko trenutkov, ko on ni mogel najti zopet besede; pa sama ni vedela, kako bojazljivo je izpregovorila. Njemu je dalo to zopet pogum, kolikor mu ga še noč ni bila dala.

Stopil je pred njo ter jo prijel za obe roki ter odtegnil ji na lahko z obraza.

Pustila mu ji je za trenutek ter povesila glavo; njega pa je prešinila do dna srca misel: tvoja je, tvoja je!

Hotel jo je stisniti k sebi.

Pa izvila se mu je odločno ter stopila naglo v stran na stezo, katera je vodila proti pristavi.

Tam gori sta lajala velika Medenova psa, priklenena pri hlevu, in skozi bukovje je potegnil močen piš.

„Čemu hodite za menoj?“ dejala je strogo in skoro s hripavim glasom; „povoda Vam ne dajem; ne smem ga, in — nočem ga dajati! Vi sami ste najini poti ločili . . .“

V tem je stal on zopet poleg nje ter primši jo okoli pasu, potegnil jo k sebi.

„Tako ne smeš in ne moreš govoriti!“ šepetal je; „danes sem drug, — odkar sem te tu v novič videl, sem drug človek; jaz ne vem, ali bedim ali sanjam — pa kaj bi ti pravil?“

Držal jo je nekoliko trenutkov slonečo na njegovih prsih, — pa na hip jo je izpustil iz rok, akoravno se ni več ustavljala nje-

Digitized by Google

govemu objemu. Obrnil se je na pol v stran in ona si je molčé popravljala svoj robec, kateri je bil zdrsnil z glave.

Strast človeška ima čudna pota.

„Z Bogom," dejal je Hrast poluglasno, pa ne da bi se ozrl v Ilovsko, katera je še vedno nepremično stala na prejšnjem mestu; zavijala se je še vedno v svoj robec. Ko bi se bil le obrnil k njej ter prijel jo za roko, — objela bi ga bila in dejala mu, da ga še vedno ljubi, kakor nekdaj, ali, bolj ko nekdaj! Uprla je počasi pogled vanj, in na ustnih jej je bilo njegovo ime, — izpregovoriti ga ni mogla.

„Z Bogom!" odgovorila je po tihem ter odšla naglo po stezi proti domu, in tem hitreje, čim bolj se je bližala pristavi. Morda se je bala, da se jej povrne zopet prejšnja slabost.

Hrast je zrl nem za njo, in ko je izginila v temi, stopil je tudi nekoliko korakov proti pristavi, pa vrnil se je ter sedel na okorno mizo pod bukvami.

„Prokleto! Prokleto!" mrmral je pred se, pa vedel ni, niti kaj govori, niti koga preklinja.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Dva dni pozneje je zvedel, da so tujci z Medenove pristave odpotovali.

Petnajsto poglavje.

Sredi novembra je že bilo, neprijetnega mračnega dne, kakor nam jih pošilja le pozna jesen.

Dalnje goré je zakrivala lahka, mokra meglica, katera dvigajoča se tudi nad Borjem ni dala pota solnčnim žarkom, da bi prodrli v široko Borjansko dolino. Drevje krog in krog je molelo gole veje kvišku, le hrastiči so nosili še v svojih vrhovih cele kodelje suhega perja.

Travniki na desni in levi velike ceste so bili do malega preplavljeni in poleg njih je blatna cesta pričala o dolgotrajnem deževji.

Taki dnevi ležejo duhomorno na človeka.

V Borji pa je bilo ta dan vender le vse nekako praznično, in mlado in staro, vsak, kdor je mogel iz hiše, vse je bilo zbrano po glavni ulici in na malem prostoru pred farno cerkvijo.

Digitized by Google

Graščak Meden je praznoval danes svojo poroko z Boletovo guvernanto, in da se to ni godilo brez šuma in hrupa, nego z vso blestečo oholostjo in kmetsko baharijo, — za to je skrbel Meden sam.

Godcev in piskačev se ve da ni bil naročil, kajti to misel mu je Bolè še pravočasno pregnal; gostov in svatov pa je povabil, kolikor je znancev premogel, — da so le dolgo suknjo nosili; svojih kmetskih sorodnikov se tudi ni mogel izogniti, — in sorodniki njegovi so bili sploh skoro samo kmetje, — pa v cerkev jih ni pustil, nego samo na odhodnjo jih je bil poklical ter jim pripravil cel polovnjak vina. Tako radodaren še nikdar ni bil, kakor danes, in ko se je pripeljal s svati do pregraje, katero so bili improvizirali Borjanski fantje, da jim odkupi ženin nevesto, vrgel jim je celih dvajset goldinarjev; pričakovali so jih bili se ve da najmenj trideset.

Sedaj se je pripeljala dolga vrsta kočij in vozičev pred farno cerkev, vse polno svatov; gospodje so nosili vsi široke šope cvetlic v petljicah ter opravljeni bili jako različno, kakor je tu v tacih prilikah pač navada v naših malih mestih in trgih: poleg najnovejšega fraka videti je bila obnošena črna suknja nad rudečelisasto srajco, in sodiški kancelist je tičal celo zarad cestnega blata v visokih škornjih, pa nataknil si vender bele rokavice.

Tudi ženski del svatov je bil jako različen. Okrajnega glavarja soproga in Boleška sta bili opravljeni po najnovejšem „Bazaru“ in vzbujali sta občno pozornost, ko se jima je pri izstopu iz kočije vlekel doberšen kos svilnatega, s čipkami obrobljenega krila po tleh. Lekarjeva žena je z zavistjo gledala za njima, kajti ona je imela tibetno krilo brez vlečke.

Nevesta je bila belo opravljena, in kakor je to tudi navada, malo objokana.

„Krilo iz brokata ima,“ šepnila je čitalnična krčmarica, stoječa med gledalci, svoji sosedinji; „to jej je ženin kupil.“

„Ali ona nima denarja?“ vpraša ista.

„Niti groša, saj ga ima ženin dovolj.“

„Ta pa, ta; toda tišči ga!“

„Krompir bo jedla pri njem in kislo zelje!“ oglasi se davkarski sluga za njima.

„Ah, kaj še! Jaz pravim, da bo ona hlače nosila,“ meni krčmarica.

Digitized by Google

„Toda brez žepov," smeje se oni.

„Oj, tu je pa naš doktor!" oglasi se zopet ona ter kaže na Hrasta, kateri je bil ravno pred njimi z okrajnim sodnikom stopil iz voza.

Dobre volje je bil videti, in krog usten mu je igral ironičen smehljaj.

„Pravili so jedenkrat, da bo ta vzel to le Boletovo —" omeni po tihem jeden poleg krčmarice.

„Saj so tudi pravili, da jo bo tisti suhi davkarski pisar vzel," oglasi se le ta jezno.

„Da, da, naš adjunkt Megla," pritrdi davkarski sluga.

„Tisti Megla, da, tisti nemškutar! Kdo bo tega piškavca jemal?" huduje se čitalnična krčmarica; jezna je bila še vedno na ubozega Meglo, odkar je bil v istini izstopil iz čitalnice, kakor je bil oni kresni večer zažugal. „Glej ga no, saj je tudi med svati!"

In res se je bil Megla ravno kar pripeljal mimo teh kritikov, ter s tremi drugimi lezel iz voza. Opravljen je bil denes v čisto nov frak, kateri se je na smešen način opletal njegovega suhega, dolzega života.

„Danes so ga prestavili v K . . ." deje sluga.

„No, hvala Bogu; pri nas samo zdražbe dela," odgovori zadovoljno krčmarica. —

Med tem so bili že skoro vsi svatje v cerkvi, in množica gledalcev je drla sedaj za njimi poslušat, kako bosta ženin in nevesta svoj usodepolni „da" izpregovorila.

Cerkveno opravilo je bilo kmalu končano, vzlasti ker se stari gospod dekan z nemškim, tukaj v Borji neobičajnim ogovorom ni hotel dolgo mučiti; potem pa so se odpeljali vsi vozovi po blatni, le tu in tam debelo posuti cesti proti Drenovemu; kajti gostoljubni Bolè si z ozirom na staro prijateljstvo z Medenom, in ker je bila Elza sedaj skoro del njegove rodbine, ni dal kratiti pravice, da ne bi priredil svatom obeda v svojem gradu. Medenu je bilo pa to še bolj po volji.

Jako mnogobrojna družba je bila zbrana nocoj na Drenovem; došlo jih je tudi mnogo, kateri se zarad pomanjkanja vozov prej niso mogli v cerkev peljati, in pri izvrstnem obedu se je razvnela

Digitized by Google

živahna zabava. Med svati jih je bilo mnogo, kateri so nocoj v prvič šampanjca pili.

Nevesta se je bila preoblekla v navadno popotno opravo, kajti po polunoči sta nameravala novo poročena odpeljati se na Nemško, kakor je trdil Meden, obiskat nevestine sorodnike; izmed njih je bil samo jeden, sicer na Dunaji bivajoči bratranec Elzin, navzočen pri poroki; drugi zarad oddaljenja niso mogli priti.

Elza je bila nocoj krasna, in kakor je kazal njen veseli obraz, tudi srečna. Denašnje solze so bile že zdavna usahnile, in sedaj se je jako glasno in radostno udeleževala občne zabave.

Proti koncu obeda so se razhajali gostje po prostornih sobanah, in tu je slučaj nanesel, da sta se v sobi, kjer so pušili, pri kaminu sešla Hrast in Bolè, oba, kakor je bilo videti, jako dobre volje.

„Sedaj je vrsta na tebi, prijatelj," dejal je Bolè užigaje si smodko.

„Morebiti poskusim pri tvoji prihodnji guvernanti," odgovoril je Hrast s sarkastičnim smehom. „Jedno si boš omislil, in da bo lepa, o tem priča dosedanje iskustvo."

„Dobro, dobro! Repetita placebit! Kajti mislil sem vender, da bo ta prej tvoja, nego Medenova."

„Haha!"

„Es ist eine alte Geschichte, doch . . ."

„Ne bodi siten, prijatelj! Ko bi ti vedel, kako malo me je zanimala ta denašnja nevesta —"

„Ah, — qui se excuse —"

„Pustiva to! Jaz ti rajši ponudim stavo; kaj praviš — kdo bo odslej gospodar v Medenovi hiši?"

„Cherchez la femme!" pristavi Bolè s smehom.

„Potem ne moreva staviti, in si morava drugega iskati," reče veselo Hrast.

„No, prijatelj, brez šale," meni Bolè resno, „jaz trdim, da bode Medenu jako koristno, da pride v te roke."

„Če bode Elza pametna, dobro bode za oba! In celo, haha, če bo kaj otrok, — haha Meden oče, hahaha —"

Grajski gospodar se je vil od smehu.

Doktor pa je polagoma utrnil pepel od svoje smodke ter mignil z rameni; a smijal se ni.

Digitized by Google

„Ah, še nekaj, doktor," dejal je Bolè po kratkem molku ter stopil k bližnji mizi po vžigalice, da si užge ugaslo smodko. „Pozabil sem skoro, — toda, ti si vender sam dobil naznanilo?"

„O čem?" vpraša oni malomarno.

„Da je Ilovski umrl. Saj veš, oni bolni tujec z Medenove pristave, čegar žena —"

On ni mogel nadaljevati; kajti doktor je bled ko zid planil s svojega stola ter prijel ga krčevito za roko.

„Umrl je?" hitel je hripavo.

„Za Boga — ali ti je bil v sorodu, — ka-li, da si se tako prestrašil?" meni Bolè ter gleda začuden v razburjeni doktorjev obraz.

Pa ta je bil že premagal prvo vzhitenje.

„Iznenadilo me je, ker — ker njo poznam in njeno rodbino."

Doktor je rekel to jako mirno, pa Bolè je bil vender pozoren postal.

„A—a—, tako? Spominam se, da si že prej poznal ono lepo tujko! Doktor — morda si se pa v njo zaljubil — sedaj pa „post nubila Phoebus" — ka-li?"

„Ne šali se vedno, ljubi moj! Ti si kakor kavka na strehi —."

„Ti pa, kakor zaljubljen golob brez perut!"

Hrast se je nejevoljno obrnil v stran. Novost, katero mu je bil razodel graščak, prevzela ga je bila tako, da je komaj ohranil svoje duševno ravnotežje. „Katinka, Katinka," to je bila jedina misel njegova.

Sluga je nesel nekoliko kozarcev vina mimo.

„Doktor, ti si slabe volje — pijva kozarec —!"

Hrast ga je izpraznil na dušek.

„Viresque aquirit — —"

„Bibendo!" končal je doktor s smehom Boletove besede.

Nekoliko druzih gospodov je pristopilo in Hrast se je umaknil počasi v drugo sobo.

Najrajši bi bil sam, pa oditi ni mogel prej nego drugi. Prekoračil je več sob, pa povsodi so bili glasni razgovarjajoči se gostje. Na hip je obstal; prišel je bil v salon, kjer sta se prvikrat dalje časa razgovarjala z Elzo. Tudi denes ni bilo nikogar tu, in

Digitized by Google

doktor je nameraval sesti na bližnji stol, ko vstopi skozi nasprotna vrata — Elza. Videti je bilo skoro, kakor bi bila sledila Hrastu, kajti niti začudenja ni pokazala, da ga najde na tem mestu. Bila je že po polnem za odpotovanje opravljena; jedina zlatnina, katero je nosila, bila je mala zapona na ovratniku, v podobi cvetličnega šopka jako umetno ponarejeni korčki, običajno darilce Hrastovo, katero jej je bil sinoči poslal.

On je to takoj zapazil in morda bi mu bilo to vselej po volji, samo nocoj, sedaj v tem trenutku ne, ko mu je dušo polnila čisto druga podoba.

„Prilike nisem imela do sedaj, zahvaliti se Vam, gospod doktor, za prijazni spomin," dejala je mehko, kakor je le ona znala s svojim zvonkim glasom, in iz njenih temnomodrih očij se je posvetil čuden ogenj.

Hrast je kakor neizkušen mladenič obrnil pogled v stran.

„Ne šalite se, milostiva . . ." dejal je in jezik mu je bil nekako okoren.

„Jaz se ne šalim!"

Njemu je bilo že žal, da si je bil s tem darilom hotel privoščiti malo maščevanje. Sedaj je trdovratno molčal ter igral se z verižico pri uri.

„Doktor!" pričela je ona ter malo prenehala, tako da se je moral ozreti v njo. Pogledal jo je, in zopet ga je vznemiril oni temni ognjeni svit njenih očij.

„Pojdite z menoj!" dejala je zapovedujoče ter obrnila se proti vratom, skozi katere je bila vstopila. On je stopil skoro nehoté za njo.

Šla sta skozi dve sobi, in tretja, v katero sta stopila, bila je njena, prejšnja, guvernatina soba. Vse je bilo v neredu v njej; na mizi pa je brljavo gorela jedina sveča.

Mlada žena je obstala sredi sobe ter hlastno spela klobuk raz glave in vrgla ga v naslonjačo.

„Tu sva sama, doktor," dejala je poluglasno ter stopila pred njega, „in časa imam tudi le nekoliko trenutkov; hočem pa, da bode med nama vse poravnano. Odgovorite mi, ste me li kedaj ljubili, — tako ljubili . . ." Ni mogla končati svojega govora.

Digitized by Google

On pa je stal nem pred njo; da, ko bi mu ne bila prej ona druga nesrečna žena stopila pred duševno oko; ko bi mu ne bila vzplamtela malo trenutkov prej ona nekdanja ljubezen vnovič s tako silo, — sedaj bi se bil oklenil nje, — udušil bi se bil v tej strasti, ki se mu je bližala tako zapeljivo.

Sedaj pa je ostal mrzel, in le jedna skrb se ga je lotila, da je hlastno pogledal proti zaprtim vratom, skrb, da bi ga ne videl kdo tukaj.

Do tega, da je sedaj uvidel in spoznal, da ga Elza ljubi — do vsega tega mu ni bilo nič.

Medenova soproga je to zapazila, in skoro ni moči imela prikriti svojih čutil. Rokavico, katero je bila snela s prstov, raztrgala je krčevito ter sedla v naslonjačo.

„Prepozno je," — dejal je on po kratkem mučnem molku; „sedaj bodi vse pozabljeno!"

Ropot voza se je začul pred gradom.

Elza je vstala naglo iz naslonjače.

„Torej pozabljeno!" ponavljala je za njim. „Da, saj tako mora biti. Ne bojte se", pristavila je zapazivši, da Hrast vnovič gleda na vrata, „nihče ne bode vedel, da ste bili tukaj, odprla Vam bom ta vrata; glejte — tu le!"

Rekoč je odprla res vrata na mostovž. Ločila sta se, ne da bi še jeden izmed njiju besedico zinil.

Elza je stala nekoliko časa pred ogledalom in dela klobuk na glavo. Vse, soba in sveča, miza in zrcalo, vse se je vrtelo pred njo.

Pa tu jo je prišel klicat srečni ženin Meden.

Potrkal je na vrata, ki so vodila v salon.

„Takoj, takoj!" vzkliknila je njegova soproga, in odšel je zopet od vrat.

Ona pa se je naslonila na mizo pred ogledalom.

„Pozabljeno, prepozno!" šepetala je. „Pa — sem ga li res ljubila?" —

Obrnila se je od ogledala, vzela klobuk in odšla iz sobe.

V salonu jo je srečal Megla ter jej v tretjič jel pripovedovati, da je prestavljen iz Borja in kako nesrečen je, da se je to ravno sedaj in nenadoma zgodilo. Ona ga niti poslušala ni.

Digitized by Google

Slovo novoporočenih se je vršilo naglo, če ravno med glasnim hrupom in šumom ostalih gostov. Lekar in davkarski nadzornik tudi nista opustila nekoliko podlih dovtipov, katere sta šepnila Medenu na uho. Le ta jih je vzprejel z zadovoljnim smehom.

Elza se je pred vstopom v voz ozrla še jedenkrat po družbi, kakor bi koga iskala.

Toda doktorja ni bilo več; pa tudi drugi niso niti zapazili, da je izginil.

Malo potem je ropotal voz z novoporočenima po klanci navzdol, v gradu gori pa je trajalo svatovsko veselje še dalje pri neštetih buteljah radodarnega graščaka.

Konec.

Leto pozneje me je obiskal moj stari znanec Hrast in ostal nekoliko dnij pri meni. Deževnega večera, ko nisva mogla nikamor v družbo, sedela sva doma, in tedaj mi je na kratko pripovedoval vse te zgodbe, in štirinajst dnij pozneje mi je poslal tudi oni listek, katerega mu je bila dala Elza s korčki vred.

„Jaz bi se ga rad znebil,“ pisal mi je, „pa strani vreči ga ne morem; — vrzi ga ti, če ga hočeš.“

Smijal sem se naivni rahločutnosti tega moža; saj navadno ni bil tak. Tudi o Ilovski mi pri svojem pohodu ni povedal, kje biva, in ali on sploh kaj ve o njej.

Toda zopet leto pozneje sem dobil naznanilo, da se je poročil moj stari prijatelj z — Ilovsko — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Peto leto teče sedaj po pripovedovanih dogodkih.

Pred kratkim sem bil po naključji v Borji. Sodnika Majarona ni več; pokopali so ga že v hladno zemljo, in ves trg je žaloval za njim; okrajni glavar pa je šel v penzijo, ker mu nova vlada ni bila po volji.

Tudi o adjunktu Megli ne ve nihče več povedati. — tako rahel in neznaten je sled, katerega puščajo take osobe za seboj; za zgodovino niso.

Graščak Bolè je še vedno stari veseljak; jedna skrb ga sedaj najbolj zavzima; za starejšo hčerko Milico je treba doto pripraviti. Pa to ga ne bo posebno težilo.

Digitized by Google

Te, če tudi malostne skrbi pa bode menda prost — Meden. Kajti on in Elza nimata otrok. Pripovedujejo sicer o njem, da ni posebno zvest svoji ženi, in tudi o njej gre govorica, da se vozi rada v mesto, kjer zahaja v gledališče in k drugim zabavam, in da jo mož pušča večkrat samo tja. Zlobnim jezikom je pa to dovolj.

In Hrast?

Da govorim resnico: krstni boter sem bil, ni dolgo tega, tam v Borji drugemu njegovemu otroku. Vesel dan sem prebil in odšel zopet prepričan, da sta to dva srečna človeka: moj prijatelj in njegova žena Katinka.

Z Boletovimi sta v starih prijaznih razmerah, z Medenovimi pa se vsi le redko shajajo. Stari dogodki so sicer v istini „pozabljeni“, pa sedaj pride vedno kaj novega med nje, kakor je to pač na dnevnem redu v tacih malih trgih.

Prihodnjih volitev za deželni zbor komaj čakajo. Meden bo kandidiral za nemško stranko, kajti kolikor mu je do zagrizenega nemškutarja še manjkalo, to mu je vzgojila žena, kateri je v vsem pokoren; njegov močnejši nasprotnik in zmagovalec v trgu pa bode sigurno — Hrast. Kam se bode le-ta vrgel, — ali bo pristopil k narodni „radikalni“, ali narodni „vladni“ stranki — tega ne vemo, — naroden pa bo gotovo. In to je glavna stvar! Bolè bo pa poskusil v velikem posestvu; pa on je prost vsakih iluzij gledé zmage ter se toláži po svoji navadi s starim Homerjem: „Ἔσσεται ἦμαρ!“ — „Prišel bo dan!“

Spomini na jutrove dežele.

Iz svojega dnevnika priobčuje Anton Ukmar.

VIII. Carigrad.

(Konec.)

Osnažnosti moslimski pričajo posebno takozvane turške kopelji, katerih se nahaja mnogobrojno po vsem mestu. Radovednost me žene, da obiščem tudi jaz nekega dné tako kopelj. Komaj vstopim v prostorno vežo, veli mi strežaj, da se slečem; ovije mi potem okoli ledij mehko, svilnato rjuho in okoli glave

Digitized by Google

pisan turban, porine me na to v bližnjo dvorano, koje marmorna tla so bila tako gorka, da se ni dalo strpeti brez lesenih sandalov. Sredi dvorane, koja dobiva svetlobo od zgoraj, vzidan je krasen, z marmorjem ograjen basin. Tu notri, v toplo in lepo dišečo vodo treba stopiti in tedaj prične strežaj svoj posel. Mane in vije mi na vse strani vse telo, nateguje vse kite in ude, da kosti pokajo. Silil me je smeh, a skoraj bi rekel, nekako prijetne bolečine, koje mi je napravljala ta čudna manipulacija, poizginejo kmalu, kadar strežaj vlije tople, lepodišeče vode čez glavo in pleča. Zdaj ploskne z rokama v znamenje, da je on opravil svoje delo in potisne me v jedno mnogobrojnih kabin, koje obdajejo dvorano. Tukaj me že čaka drug strežaj, tira me pod gorko vodo in me zopet tukaj mesti in pesti po vsem telesu; naposled vzame še lepodišečega mila in me namaže ž njim od glave do nog, tudi obraz in lase, tako da človeka potem prešine nekaka neizrekljiva slast, kadar stopi pod mrzli duš in ti butne hladne vode na glavo. S tem je kopelj končana; strežaj me zavije tedaj v drugo, gorko rjuho, postavi mi drug turban na glavo in me odvede v prvo sobano, kjer ležem po turško na mehko posteljo. Napósled prinese strežaj še črne kave in vonjavi naržilej. Srkati pravi moka, pušiti lepodišeči dim ter sanjariti v tej nekako čudno prijetni gorkoti, — o, to so slasti, koje ume izumiti le domišljija jutrovih dežel!

Nekega dne se odpravim onostran Bosfora v maloazijski Skudar. Eleganten kajik (tako se imenujejo lahki čolniči, koji preskrbujejo po tej morski cesti službo naših voznikov), odvede me, prijetno skakljaje od vala do vala, mimo znamenitega, sredi Bosfora ležečega stolpa, o kojim si Turki pripovedujejo naslednjo pravljico: „Davno davno je prerokoval pobožni šejih mladi hčerki tedaj vladajočega sultana, da jo bo kača pičila in da bo morala na ta način še v mladih letih umreti. Sultan, kojega to prerokovanje hudo prestraši, premišljuje dolgo, kako bi rešil drago dete neusmiljene usode in ukaže naposled sezidati sredi Bosfora trden stolp kojega odkaže nesrečni princesinji v stanovanje. Leta in leta živela je reva med tem tesnim in samotnim zidovjem, da jo naposled vender le doleti prerokovana smrt. Med lepodišeče sadje, koje so jej pošiljali v živež, skrila se je bila strupena kača in prihodnje jutro najdejo zalo devojko mrtvo v postelji, kačo pa zvito na njenih lepih prsih. Od tod stolpovo imé Kis-kalé (deviški stolp).

Digitized by Google

Mesto Skudar samo na sebi je kmalu ogledano, saj tudi nima nič posebno zanimivega; a leža njegova je krasna, najkrasnejša pa njegova velikanska pokopališča z neštevilnimi, orjaškimi cipresami. To tužno in črnozeleno drevo zasluži po vsej pravici, da si je izvoli človek za mrtvaško drevo: deblo, veje in perje obrneni so naravnost protu nebu; samo elegantni vršiček gleda tožno proti tlom, kakor bi pazno zrl na njemu izročenega umrlega. Kakor bi slutili carigradski Turki, da v Evropi ni njihova domovina, volijo si po navadi tostran Bosfora svoj zadnji počitek na pokopališčih Skudarskih. Šetaje v hladni senci med gomilami opazujem, da je obraz vernega moslima vedno obrnen proti svetemu mestu Meka in da diči vsako gomilo kamnit stebrič, napisan s pobožnimi izreki svetega korana in imenom umrlega; po navadi so ti stebriči bogato pozlačeni in nosijo na vrhu rudeč turban. Ženske gomile se ločijo od moških po tem, da so izdolbene na prvih lepe cvetlične podobe. Tam v kotu na onem grobu kamen leži po dolgem na tleh: to znači, da tukaj počiva nekdaj zatirani raja; spomenik na gomili vernega moslima pa nosi gizdavo svoj turban po konci. Grobišča mogočnih velikašev so zidana čestokrat iz dragocenega marmorja; senčijo ja mogočne ciprese in košate platane. Osupnilo me je, ko opazim, da pokopališče služi Turkom navadno tudi v šetališče; bogataši, posebno pa ženski spol, pripeljejo se večjidel na to sveto mesto, vživat tihi mir in krasni razgled doli na Propontido, od koder pihlja vedno hladna morska sapa.

Predno se ločimo od Carigrada, naj mi bode še dovoljeno izpregovoriti besedo o turškem sužnji in turškem ženstvu.

Življenje turških sužnjev se ne more po nikakor primerjati robstvu nesrečnih črnih sužnjev indijskih. Tukajšnji suženj, koji dojde navadno čisto mlad v gospodarjevo hišo, smatra se kot ud domače družine; suženj dela in jé z domačimi otroci. Čestokrat je njegovo najtežje delo to, da spremlja gospodarja in mu nosi obleko, kadar se gre kopat in pipo, kadar jaha. Turškemu sužnju skoraj vsakemu gospodar naposled podeli prostost in toliko v gotovini, da more slobodno živeti. Po navadi pa dobi hčer gospodarjevo za ženo in ako gospodar nima moških dedičev, pride čestokrat vse premoženje v njegovo roko. Skoraj vsi zetje padišahovi so — oslobojeni sužnji!

Ženska je tukaj veliko bolj nesrečna, kakor suženj. Zakon se ne sklene nikdar iz ljubezni in Turek se ne laska nikoli svoji ženi

Digitized by Google

ter ne pozna nijedne galanterije sploh ženskemu spolu nasproti. Zakon se odobri na skrivnem med sorodniki in roditelji in le malokdaj dobi nevesta kaj dote. Tisti dan, ko vstopi nevesta zahaljena v harem svojega ženina, vidi njo on prvič in ona vidi ta dan zadnjič svoje roditelje in bližnje sorodnike. Ume se samo po sebi: kakor lehko je skleniti Turku sveti zakon, ravno tako lehko mu ga je tudi ločiti.

Koran dovoljuje vernemu moslimu, vzeti si po štiri žene; a malo Turkov je toliko bogatih, da bi jih vzeli več, kakor samo jedno. Kaj se hoče? kolikor žen, toliko družin. In potem tudi vedó Turki, da več, kakor jedna žena ne more stanovati v jednem konaku. Zato pa pripušča zakon in stara navada Turku, da si vzdržuje kolikor mu drago mladih, lepih sužnic, kojih otroci uživajo ravno tiste pravice, kakor oni prave gospodinje. Ker sužnje živijo z gospodinjo v jednem in istem konaku, lehko je umeti, kaki prepiri in kaka ljubosumnjivost mora vedno vladati pod tako streho, kjer gospodar ne dela razločka med pravo ženo in med svojimi sužnicami.

Harem, bivališče turških žen, primerjati bi se dal po vsej pravici našim ječam; okna so zadelana s tankimi mrežami, da človeško oko ne more prodreti v to svetišče; čestokrat so ta okna še tako visoko zidana, da je ženskam vzet ves krasen razgled na Bosfor, kjer bi utegnile pregrešno opazovati brze kajike in v njih vozeče se moške. Na sprehodu, v kajiku ali z vozom, ne sme ženska nikdar priti v dotiko z moškim. Kadar mož sreča po naključbi svojo ženo na ulici, izogne se jej; kajti nespodobno bi bilo, nagovoriti ali pozdraviti jo. Zato so pa tudi ženske na ulici tako zadelane, da jih je težko spoznati: bel zavoj prikriva lase, čelo in ves obraz, pusté samo čez usta toliko prostora, da more reva dihati; telo pa je zavito v dolgo, črno, višnjevo ali sivo haljo. Tako zavite Turkinje počasi plazijo po ulici, kakor kaka ponočna prikazen.

Gotovo je, da Turkinje so zalega obraza; saj ženske po Jutrovem sploh slovijo radi milega lica, krasnih, ognjenih očij in visokoobokanih obrvij. Zato si pa tudi, kjer narava ni opravila vestno svoje dolžnosti, Turkinje pomagajo same; obrvi in nohte si večkrat barvajo črno, obraz in roke pa rudeče; a ker morajo reve sedeti zaprte skoraj ves božji dan, pogrešamo pri njih skoraj po polnem one krasne rasti, gibčnosti in mičnosti, koja diči v tako vzvišeni meri naš ljubeznivi spol. —

Digitized by Google

Hudo bi se spekel, kdor bi hotel iskati pri turških krasoticah malih, pikantnih zabav; našel bi samo suho prozo; kajti turški zakoni v tem obziru so silno strogi. Žena, koji se je dokazalo prešestvovanje z moslimom, spodi se sramotno iz hiše, ono pa, koja se je pregrešila s prokletim rajo, obesijo kar brez vsega usmiljenja njo in njenega zvodnika.

Kdor ima voljo kupiti jih, — črne sužnice stojé tukaj 100 do 150 goldinarjev, toliko, kolikor pri nas krava srednje vrednosti! Da, še celo bolj v cenó se dobi tukaj tako blago. Na Skudarskem sejmu mi ponudi star Arabec sužnico celo za 500 pijastrov, to je dobrih naših 40 gld. Jezno se obrnem proč: gnusilo se mi je, da se more še v naši olikani dobi trpeti taka nečloveška kupčija, v sramoto nam in v sramoto vsemu človeštvu!

Pozno na jesen zapustimo Carigrad ter se odpeljemo nazaj gori v Dunav, najprej v Galac in potem v Tulčo, kjer prezimimo druge štiri prijetne mesece v sredini naših prijaznih in gostoljubnih znancev. A prihodnje poletje, meseca junija 1876, dojde nam povelje, zapustiti Dunav in povrniti se v domače kraje. Poslovimo se tedaj od naših drazih Tulčanov za zmerom, proseči jih, da nas ohranijo vedno v prijaznem spominu in zagotavljaje, da tudi mi ne pozabimo nikdar srečnih dnij, koje smo prebili v njihovi sredini. Odplavimo tedaj iz Dunava, premerimo še jedenkrat Črno Morje in pomudivši se samo tri tedne v Carigradu, odnese nas brza ladija po krasni Propontiški planjavi doli proti znamenitim Dardanelom. V Galipoli, starodavnem mestu na severnem vzhodu v to ožino, prenočimo, ker je vožnja skozi ta proliv po noči nevarna in potem tudi, — kdo bi nam zameril? — hoteli smo občudovati prihodnje jutro pri belem dnevi krasne prizore ob zgodovinsko znamenitih dardanskih bregovih.

Dardaneli sami po sebi niso na pol tako zanimivi, kakor je ožina Bosforska. Bregovi so večjidel goli in jednakomerni, posebno na evropski strani, kjer seza visoko gorovje prav do proliva. Večjih mest se ne nahaja tukaj nič, malih vasic in elegantnih vil pa le malo: Dardaneli so preveč oddaljeni od Carigrada. A bregovi sami so zanimivi radi spominov na zgodovinske dogodbe, koje vzbujajo v mimovozečem se potovalci. Tukaj čez je nekdaj Kserks peljal svojo grozovito vojno ter z verigami tepel neubogljivo morje; tukaj je plaval nekdaj Leander iz Evrope v Azijo obiskat svojo ljubico Hero; razvaline mesta, kojemu je bila dala ona ime, vidijo se še dandanes na

Digitized by Google

maloazijskem obrežji. Urna ladija, koji pomaga še izdatno morski tok, privede nas kmalu na najožje mesto dardanelskega proliva. Na evropski strani se vidi velika, v skalo vsekana jama, Hekubina gomila, na azijski, v senci pod orjaškimi platanami pa sedež glavnega poveljništva dardanelskega, mestece Džanak-kalesi. Tukaj so Turki sezidali na obeh obalah silovite trdnjave (Sultani-hisar in Kilia-bar), koje bi morale zabraniti sovražnim ladijam vhod v Dardanele. In vender je Angleško brodovje leta 1807. odprlo si pot med turškimi topovi in razvilo svoj mogočni prapor pred zidovjem carigradskim! Kmalu pustimo zadnji dve trdnjavi (Sed-il-bar na desni in Kum-kalé na levi) za sabo in tedaj se vam odpre razgled v notranjo Malo Azijo. Z žalostjo sem gledal od daleč tjà proti onim znamenitim krajem, koje tako krasno opeva Homer v svoji Ilijadi; dobro se razloči mesto, kjer je stal Ilium in blizu obrežja se vidijo visoki holmi, kakor se meni, gomila Ahilejeva in drugih znamenitih trojanskih junakov. Žal, da nismo imeli prilike obiskati teh klasičnih krajev! Ladija nas odpelje prekmalu mimo otoka Teneda doli v prostorni Besiški zaliv, kjer je ležalo zasidrano mogočno angleško brodovje. Pozdravimo spoštljivo prapor deviške kraljice in proti večeru se zibljemo že v temi po široki egejski planjavi ter 6. avgusta priplavimi srečno v domači Pulj.

Dvojen strah.

Divjá, divja mi ljuti boj,
Oj ljuti boj krvavi;
Divja po polji bridka smrt
Na levi in na pravi.

Tri ure proč pa mlad pastir
Ovčice svoje pase.
Grmenje sliši; kaj to je,
Premišljo tiho záse.

Bojujeta se zmaja dva —
Si misli glava mlada —
Da gore se podirajo,
In groza ga oblada.

Tri ure proč na drugo stran
Pa deva straha gine.
„Bo z boja dragi zdrav prišel?“
In groza jo prešine.

Zastonj je pač pastirjev strah,
A deva plakom išče
Nekoga tam, kjer malo prej
Je bilo še morišče.

A. K. S.

Digitized by Google

Pisma iz Zagreba.

Piše Jos. Stare.

VII.

V dosedanjih svojih pismih smo vedno poudarjali, da je Zagreb središče hrvatske narodne kulture; a ker so šole prvi pogoj vsacega kulturnega razvoja, ne bode odveč, ako danes našim čitateljem povemo nekoliko o zagrebških in hrvatskih šolah sploh, tem več, ker so vse od najnižje do najvišje osnovane na narodni podlagi, in se po vsem Hrvatskem v nobeni šoli ne sme poučevati v drugem, nego v hrvatskem jeziku. Narodnim našim nasprotnikom, ki Slovanom sploh nič dobrega ne priznavajo, bilo bi pač zastonj govoriti o hrvatskih šolah, kajti njim sta hrvatstvo in omika dva nasprotna pojma, ki se ne moreta misliti drug poleg druzega. Tudi med Slovenci boš, žal, našel ljudij, ki hrvatske razmere radi sodijo po poročilih tacih naših nasprotnikov, ki Hrvatske nikdar videli niso, a vender jo pri vsaki najmanjši priliki zasramujejo z grdim svojim peresom. Da so se Hrvatje od nekdaj poprijemali omike, uči nas najbolj zgodovina, ki nam kaže, kako je talijanska kultura hitro delovala na Hrvate, brž ko so se naselili ob Jadranskem Morji. Prav nič se Hrvatje niso upirali krščanski veri in ko so se na Talijanskem prerodile znanosti in umetnosti, jela se je takoj tudi v sosednji Dalmaciji razcvitati hrvatska književnost; in že takrat bi bili Hrvatje ponosno stopili v kolo druzih omikanih narodov, da jim ni turška sila prišla na vrat. Že stari Rimljani so rekali, da „med orožjem modrice molče“. Tako je bilo tudi na Hrvatskem ob turških vojskah, ko je Hrvat bil vesel, če je mogel za silo obdelati svoje polje, a ne da bi mislil na šole. Pa celó takrat so Hrvatje vedno ostali v dotiki z zahodno omiko in premožnejši so pošiljali svoje sinove na velike šole v Rim in v Bolonjo. Zatorej so se Hrvatje že takrat ponašali tudi z učenimi možmi. Na triden-

Digitized by Google

tinskem cerkvenem zboru se je hrvatski škof Drašković odlikoval med prvimi govorniki; in isti domoljub je v Zagrebu utemeljil prvo duhovno seminišče. V začetku XVII. veka so se v Zagrebu osnovale nove latinske šole, kakor so jih takrat imeli po vseh večjih mestih zahodne Evrope; a tem šolam se je leta 1669. pridružila tudi akademija za odgojo hrvatskih pravnikov. Že takrat so rodoljubi želeli, da bi se ta akademija, kateri je cesar Leopold I. podelil vseučiliške pravice, preustrojila v popolno vseučilišče; ali minilo je dve sto let, predno se je ta opravičena želja izpolnila. Še le 1874. l. se je hrvatsko vseučilišče v Zagrebu odprlo z veliko svečanostjo, katere se je udeležilo tudi nekoliko slovenskih mož. Navzočni dr. Kosta je tedaj v svojem govoru Hrvatom posebno naglasil besede: „Vaše vseučilišče je tudi naše“, t. j. Slovenci zdaj ne trebamo posebnega vseučilišča za našo mladino. Gotovo je pokojni Kosta malokdaj vsakemu slovenskemu rodoljubu tako iz srca govoril, kakor takrat. Toda, žal, Slovencu za zdaj ne kaže hoditi v Zagreb, kajti če bi se tudi izkazal, da je z najboljšim vspehom dovršil svoje nauke v Zagrebu, onkraj Sotle ne bi nikakor mogel dobiti državne službe. Pa nadejajmo se, da nam bode tudi tisti dan napočil, ko bomo v resnici mogli reči, da je zagrebško vseučilišče naše vseučilišče.

Hrvatsko vseučilišče je mlad zavod in ga torej ne smemo primerjati vseučiliščem, ki obstoje po sto in več let. Za zdaj tudi še ni dovršeno, kajti nedostaje mu medicinskega fakulteta in se torej loči samo na bogoslovni, pravo- in državoslovni in modroslovni fakultet. Na vseh treh oddelkih je 40 učiteljev, od katerih ima bogoslovni fakultet 5 rednih in 2 izredna profesorja ter 1 namestnega učitelja, pravo- in državoslovni 8 rednih profesorjev in 3 docente, modroslovni pa 14 rednih profesorjev in 1 izrednega ter 2 docenta in 4 lektorje. Pomožni znanstveni zavodi vseučilišču so: fizikalni kabinet, kemiški laboratorij, zoologiško-zootomiški zavod, botaniško-fizijologiški zavod, mineralogiško-geologiški zavod ter jako bogata in dobro uravnana knjižnica. V II. poletji šolskega leta 1882/3 je bilo v vseh treh oddelkih 362 slušateljev, in sicer 66 bogoslovcev, 180 pravnikov in 116 modroslovcev. Slovencev bilo je 5, in sicer 2 bogoslovca, 2 pravnika in 1 modroslovec; a Bolgarov tudi 5, namreč 3 pravniki in 2 modroslovca. Kolegij čitalo se je 88 v 305 urah na teden. Promocij na doktorsko čast bilo je 8, in sicer v pravo- in državoslovnem oddelku 6, v bogoslovnem in modroslovnem pa po 1.

Digitized by Google

Državni izpit je polagalo 170 pravnikov, a položilo ga je 22 z odliko, 130 z dobrim vspehom, 18 pa brez vspeha. Izpit za gimnazijsko učiteljstvo je polagalo 19 kandidatov, 3 so odobreni za višjo, 3 za nižjo gimnazijo, 10 jih je izpit dopolnilo, a 3 so bili reprobirani. Štipendij in redovite podpore je dobivalo 64 slušateljev v skupnem znesku 11.292 gld. 50 nov. ter 900 frankov. Vseučiliška knjižnica je v prošlem letu potrosila na knjige 5160 gld. $25^1/_2$ nov. ter se pomnožila za 2509 zvezkov. Slušatelji so si med letom izposodili 22.665 zvezkov, profesorji in drugi izobraženi možje pa 7.226 zvezkov. Akademiki vseh fakultetov imajo svojo pevsko družbo „Liro“, a pravniki svojo posebno podporno društvo.

O znanstveni vrednosti hrvatskega vseučilišča bilo bi za zdaj težko izreči pravično sodbo, ali ponosno smemo reči o njem lepi hrvatski pregovor: „kakvo je, takvo je, naše je“. To je gotovo njegova najlepša lastnost in vsakemu rodoljubu od veselja srce igra, kadar pomisli, da ima hrvatski narod doma v Zagrebu svoj najvišji kulturni zavod. Poudariti pa nam je, da je hrvatsko vseučilišče v vsem prav tako ustrojeno, kakor so ustrojene avstrijske in nemške univerze. Ne moremo tajiti, da bi bilo v marsičem bolje, ko bi se bili osnovatelji nekoliko bolj ozirali na samo domače znanstvene potrebe, ali imeli so jako veljavne uzroke, da tega niso storili, kajti hoteli so s tem ovreči predsodke, ki jih nevedni in hudobni svet le prerad gojí zoper hrvatske in slovanske šole sploh. Z istega uzroka so tudi hrvatske gimnazije, realke, preparandije, meščanske in celó ljudske šole osnovane po vzgledu podobnih avstrijskih zavodov, in iste šolske knjige se od avstrijskih ločijo le po tem, da so hrvatske. Po sebi je umljivo, da je v tem venderle nekoliko preveč doslednosti, ter bi zlasti za meščanske šole bilo želeti, da bi se preustrojile po potrebah hrvatskega naroda in hrvatske dežele, kajti še le potem bodo obrodile mnogo dobrega sadu, s katerim se zdaj ne morejo ponašati. Kar se pa tiče hrvatskega vseučilišča, kažejo nam gori navedene številke, da ima lepo prihodnost, zlasti kadar se bodo razmere v Bosni in Hercegovini na bolje obrnile, kadar bode do dobrega jenjal nepotrebni in neplodni prepir med Hrvaštvom in Srbstvom, in kadar se bodo podrle ovire, ki Slovenca silijo, da si višjo omiko zajema samo na nemških vseučiliščih, na katerih se nehoté navzame nekoliko nemškega duha, ki mu le prepogostem kali pravo narodno mišljenje.

Digitized by Google

Kjer je vseučilišče, tam treba tudi druzih šol, v katerih se mladina po malem pripravlja za višje nauke. Da je v Zagrebu takšnih šol, o tem nihče ne dvoji, ali zato ne bode nič menj zanimljivo čuti, koliko raznih šol in koliko učeče mladine šteje hrvatska metropola. Zagreb ima razven vseučilišča veliko gimnazijo, veliko realko, moško preparandijo, žensko preparandijo, primaljsko učilišče, dve višji osemrazredni dekliški šoli, obrtno šolo, trgovinsko šolo, dve šoli za ženska dela, glasbeni zavod, sedem javnih in osem privatnih ljudskih šol, tri zabavišča (otročje vrte) in jedno čuvališče (oskrbovalnico malih otrok). Na vseh teh zavodih je bilo v preteklem šolskem letu nekaj čez 4600 učeče mladine, torej več nego šesti del vseh prebivalcev zagrebškega mesta. Gotovo lepo število in dostojno kulturnega središča hrvatskega naroda. Da bode domoljubnemu čitatelju stanje hrvatskega šolstva še bolj jasno, naj mu povemo število vseh hrvatskih šol. Na Hrvatskem obstoje ti zavodi: 1 vseučilišče (Zagreb), 2 katol. bogoslovni akademiji (Djakovo, Senj), 1 grško-vzhodna bogoslovna akademija (Karlovci), 10 velikih gimnazij (Zagreb, Reka, Senj, Gospić, Karlovec, Varaždin, Požega, Osek, Vinkovci, Karlovci), 1 mala realna gimnazija (Belovar), 4 velike realke (Zagreb, Osek, Rakovec, Zemun), 2 mali realki (Petrinja, Mitrovica), 3 moške preparandije (Zagreb, Petrinja, in grško-vzhodna v Karlovcih), 1 ženska preparandija (Zagreb), 1 gospodarsko-gozdarsko učilišče (Križevci), 1 nautiška šola (Bakar), 2 trgovinski šoli (Zagreb, Zemun), 1 obrtna šola (Zagreb), 2 šoli za ženska dela (Zagreb), 1 primaljsko učilišče (Zagreb), 10 osemrazrednih meščanskih šol (Sisek, Karlobag, Otočec, Ogulin, Slunj, Glina, Kostajnica, Nova Gradiška, Brod, Petrovaradin), 6 višjih osemrazrednih dekliških šol (Zagreb 2, Varaždin, Karlovec, Požega, Djakovo), in 1265 ljudskih šol. Če pomislimo, da se na vseh teh zavodih poučuje prav samo v hrvatskem jeziku, ni nam se treba bati, da bi se nam najbližnji bratovski narod hrvatski kdaj mogel ponemčiti, potalijančiti ali — pomadjariti.

Ne treba nam poudarjati, da se hrvatsko šolstvo še le od tedaj tako lepo razcveta, odkar imajo Hrvatje deželno avtonomijo in si svoje šole sami uredujejo. Predstojnik bogočastja in pouka je torej jako imenitna osoba, in če tudi deželni zbor daje zakone, vender je mnogo ležeče na onem, ki predloge snuje, a gotove zakone zvršuje. Vkljub mnogim nadlogam in političnim homatijam so Hrvatje v šolskih razmerah ves čas avtonomne dobe bili srečni, kajti na čelu

Digitized by Google

oddelka za bogočastje in pouk so imeli zmerom vrle može. Tako je celih deset let ta imenitni oddelek bil poverjen staremu hrvatskemu rodoljubu Dru. Ivanu Muhiću, ki je zasijal marsikatero dobro zrno, a najlepši spomin njegovega delovanja je hrvatsko vseučilišče. Ko je on po mnogoletnem trudu šel v pokoj, stopil je na njegovo mesto Ivan Vončina, mož odločne volje in tvornega duha, ki je v hrvatsko šolstvo prinesel novo življenje. Prvi vidni plod njegovega poslovanja je ta, da je mlademu vseučilišču preskrbel dostojno poslopje, kakeršno imajo le malokatere stare univerze. Če se od Save pelješ proti Zagrebu, zagledal boš že od daleč velikansko palačo v romanskem zlogu in vsak Hrvat ti bo ponosno rekel: „to je naše vseučilišče“. Mali vrtec loči ta kulturni dom od mestnega hrupa, a pred njim se razprostira velik trg, ki je za zdaj še pust, ali v kratkem se bodo okoli in okoli povzdignile nove hiše, in začelo se bode novo življenje. Na zahodni strani namerava neutrudljivi predstojnik prihodnjo spomlad zidati poslopje za obrtno šolo, na zahodu stojí že delj časa ukusna hiša gospodarskega društva z dvema dvoranama poljedelske razstave, na južni strani, vseučilišču ravno nasproti, pa se v jako ličnem zlogu zida „Hrvatski Dom“. Kakor v Ljubljani, tako tudi v Zagrebu narodna društva pogrešajo pripravnega stanovanja in zato so se odbori „Sokola“, pevskega društva „Kola“ in „Hrvatske Matice“ lansko zimo jeli posvetovati, če ne bi bilo mogoče, da bi si vsa tri društva sezidala skupni dom. „Sokol“, ki je to misel izprožil, pridržal si je srednji del, „Kolu“ je namenjeno desno krilo, „Matici“ pa levo. V načelu so se kmalu zjedinili, in ker je presvetli g. Vončina „Sokolu“ naklonil 15.000 gld. državne podpore, začelo se je delo takoj, in že je srednji del z velikansko dvorano dovršen. Takoj na spomlad 1884. bode „Kolo“ zidalo svoje krilo, med tem ko ima „Matica“ še nekoliko prav važnih pomislekov. Ako jej ne bi kazalo zidati na tem prostoru, pridružilo se bode „Sokolu“ in „Kolu“ kako drugo narodno društvo. Vsako društvo bode torej imelo svojo hišo, ali vsa tri bodo imela le jedno lice, a zvezane bodo tako, da se bode vsako društvo moglo posluževati „sokolske“ dvorane, kadar je bode trebalo.

Med tem, ko je presv. g. Vončina vseučilišču lani preskrbel dostojno palačo, popolnil je ob jednem modroslovni fakultet s tečajem za lekarnike, ustrojil posebno stolico za zemljepis, a dal je v prelepem renesančnem zlogu zidati kemiški laboratorij, ki stoji blizu

Digitized by Google

100.000 gld. in je po sodbi nepristranih strokovnjakov tako pripraven, da je malo tacih. Njegova zasluga je tudi ta, da se je lani odprla obrtna šola v Zagrebu, letos pa trgovinska v Zagrebu in v Zemunu. Po vsem tem imamo se pač še nadejati lepim plodovom, a iz vsega srca želimo skrbnemu predstojniku, da bi se mu posrečilo na hrvatskem vseučilišči povzdigniti medicinski fakultet.

Čitaje te naše vrstice bi gotovo marsikdo izmed bivših slovenskih vseučilišnikov rad vedel, kaj se po priliki na hrvatskem vseučilišči predava. Da ustrežemo tudi tej želji, naveli bomo na kratko red naukov v tekočem zimskem poletji 1883/4.

Na bogoslovnem fakultetu čitajo: Dr. Kucen: Theologia generalis; Ontologia. Dr. Iveković: Splošni uvod v knjige stare zaveze in sveta zgodovina Božjega razodenja od začetka sveta do kralja Savla; tolmačenje proroške knjige Jeremijeve po Vulgati; slovnica jezika hebrejskega s praktičnimi vajami. Dr. Baron: Uvod v sv. knjige nove zaveze; tolmačenje evangelija po sv. Matevži; hermeneutika biblijska. Dr. Bujanović: Dogmatica specialis: De ss. Trinitate, de Deo creatore et salvatore et de gratia Christi. Dr. Suk: Theologia moralis. Dr. Franki: Zgodovina Jezusove cerkve do početka XIV. veka. Dr. Štiglić: Pastoralno bogoslovje; pedagogika. Dr. Belaj: Jus canonicum. Dr. Baron: Slovnica jezika aramejskega s praktičnimi vajami.

Na pravo- in državoslovnem fakultetu: Dr. Spevec: Povest rimskega prava; obiteljsko rimsko pravo. Novi docent: Občna zgodovina prava. Dr. Brešćenski: Hrvatsko-ogersko privatno pravo; državljansko pravdno postopanje. Dr. Marjanović: Pravo katoliške cerkve; pravo kanoniško grško-vzhodne cerkve. Dr. Vojnović: Avstrijsko civilno pravo. Dr. Lorković: Narodna ekonomija; nauk o upravi. Dr. Pliverić: Občno državno pravo; mednarodno pravo. Dr. Čakanić: Kazneno pravo; pravna filozofija. Dr. Vrbanić: Občna statistika; menbeno pravo; trgovinsko pravo. Dr. Egersdorfer: Nasledno pravo; stvarno pravo. Dr. Sachs: Sodbeno pravo. Docent Rašić: Državno računoslovje.

Na modroslovnem fakultetu, *a*) v oddelku filosofiško-historiškem: Dr. Marković: Logika; pedagogiške vaje. Prof. Nodilo: Zgodovina starih vzhodnih narodov; naloge v historiškem seminaru. Prof. Smičiklas: Hrvatska zgodovina od 1526—1848;

Digitized by Google

diplomatika. Dr. Maiksner: Oblikoslovje latinskega jezika; zgodovina rimske komedije in tolmačenje Plautove Aulularije; kurzorno čitanje I. knjige Caesarjeve „de bello civilli". Prof. Dr. Petračić: Historija epske poezije grške; grške domače starine; vežbanje v tolmačenji Xenophontovih spominov na Sokrata. Dr. Geitler: Gramatika starobolgarska; o postanku pisma glagolskega in cirilskega; gramatika litavska. Prof. Pavić: Gramatika jezika hrvatskega; čitanje hrvatskih pesnikov XVI. veka. Dr. Kršnjavi: Zgodovina cerkvene umetnosti; zgodovina talijanskega slikarstva od XIII. do XVI. stoletja. Dr. Šajatović: Deutsche Literaturgeschichte der neuesten Zeit; Referate über hervorragende Producte aus derselben Periode. Dr. Celestin: Oblici ruskega jezika s čitanjem odbranih ruskih pisateljev. Dr. Bojničić: Madjarska gramatika; madjarska literatura. Prof. Švrljuga: gramatika francoskega jezika; Boileau: L' art poétique. *b*) v oddelku matematiško-prirodoslovnem: Dr. Pilar: Pripravna mineralogija; historična geologija; praktične vaje v poznavanji rud. Dr. Jiruš: Občna botanika; farmakognozija; iz anatomije in morfologije rastlin; mikroskopične vaje iz botanike; isto iz farmakognozije. Prof. Brusina: Občna zoologija; zootomiško-mikroskopiške vaje. Dr. Dvořak: Elektriciteta in magnetizem; teoretiška fizika; praktične vaje. Dr. Zahradnik: Integralni račun; višja algebra; teorija algebraiških krivih črt v ravnini. Dr. Janeček: Organiška kemija; farmacevtska kemija; praktične vaje; navod v znanstvena preiskavanja. Dr. Kišpatić: občna petrografija. — Pazljivi čitatelj se je iz tega pregleda lahko prepričal, da se na zagrebškem vseučilišči prav tako postopa, kakor na starih avstrijskih univerzah.

O notranji osnovi ostalih šol ne bomo govorili, saj smo že gori rekli, da se iste do dobrega strinjajo z osnovo podobnih avstrijskih zavodov. Le pri obrtni šoli so Hrvatje šli svojo pot, a ozirali so se pri tem na francoske obrtne šole. Če so tako pravo zadeli, to nas bode prihodnost učila; zdaj še ni moči soditi, kajti od četvero tečajev se je letos še le I. odprl. Zatorej ne ravnajo prav niti oni, ki to šolo grajajo, niti oni, ki jo v zvezde kujejo. Znano je, da Hrvata polje in vinograd redita, a obrtnost da je po večjem v tujih rokah, t. j. hrvatski obrtniki so do najnovejšega časa bili malo ne sami tuji naseljenci, a poleg teh so židovski trgovci za težke novce prodajali gotove obrtne zdelke drugih dežel. Mnogo se je

Digitized by Google

ugibalo, kako bi se to zapredilo ter kako da bi se povzdignil hrvatski obrtniški stan, zlasti ker tako zvana kmetska domača obrtnija jasno priča, da ima Hrvat za razne obrte mnogo prirojenega daru. Ko so torej nekateri domoljubi v Zagrebu delali osnovo za obrtniško društvo, mislili so takoj tudi na obrtno šolo, in ko je to društvo leta 1879. oživelo, bila je odboru prva skrb, da kar najhitreje oživi tudi obrtno šolo. Največja zasluga za to gre pač Dru. Kršnjavemu, ki je obrtno vprašanje po časopisih prav marljivo pretresoval od vseh mogočih stranij. Toda še le ko je presv. g. Ivan Vončina postal predstojnik za bogočastje in uk, in ko je zagrebško mestno starešinstvo obljubilo po 2000 gld. letne podpore, bilo je mogoče, da se je težko pričakovana obrtna šola odprla dne 10. decembra 1882.

Namen te šole je, odgojevati teoretično in praktično izobraženih mojstrov, ki se bodo potem razposlali po deželi ter bodo v svoji delavnici stalno število učencev učili svojega rokodelstva. Vodstvo te šole je vlada po polnem prepustila odboru umetniškega društva, a ta je izmed sebe izvolil tri može v šolsko ravnateljstvo. Udje tega direktorija se med seboj dopolnjujejo, kajti mestni šolski nadzornik Suhin je zveden v šolstvu, dr. Kršnjavi je strokovnjak v teoriji umetnosti in umetnega obrta, a arhitekt Bolle je sam praktičen umetnik. Kadar bode šola dovršena, ločila se bode na četvero oddelkov, namreč na I. stavbeni, II. umetniški, III. mehaniški, in IV. kemiški oddelek. Za zdaj se je ustrojil samo I. oddelek, na ostale tri pa bi bilo na Hrvatskem danes še prezgodaj misliti. Zagrebška obrtna šola je torej prav za prav samo stavbena šola, ki se zopet loči v stolarski, strugarski, ključarski, kovaški in klesarski oddelek. Učenci, ki stanujejo skupaj v zavodu, so ves dan zdaj v šoli, zdaj v delavnici. V šoli jih zato nameščeni učitelji poučujejo v najpotrebnejših teoretičnih naukih, v delavnici pa jih petero mojstrov vadi vsak v jednem gori imenovanih rokodelstev. Vsak učenec mora štiri leta ostati v šoli, potem napravi skušnjo za rokodelskega pomagača in gre v službo. Najboljši med njimi se čez dve leti povrnejo iz službe v šolo, ter se tu zopet dve leti uče, da potem napravijo skušnje za parlira. Kdor to skušnjo z odliko napravi, ostane še jedno leto v šoli napravi mojsterski zdelek ter postane vzgledni mojster, ki bode ob jednem dober delavec in učitelj. Bog daj, da bi ta šola s časom res obrodila toliko dobrega sadu, kolikor ga njeni začetniki obetajo.

Digitized by Google

Ob jednem z obrtno šolo utemeljilo je umetniško društvo tudi muzej za umetni obrt, v katerem se za zdaj nahaja najpotrebnejše, kar učencem obrtne šole treba poznavati. Več o tem muzeji izpregovoril bom o drugi priliki.

Volkodlak in vampir

s posebnim ozirom na slovansko bajeslovje.

Spisal Fr. Wiesthaler.

(Konec.)

Po Martinu Zeilerji poroča nam Valvazor (VI. knj. 337. str.) o nekem meščanu, ki je bil okoli l. 1617. v Ejvanšici na Moravskem umrl. Dokler je bil živ, čislalo ga je vse poštenjaka, umrši pa je vstajal iz groba ter davil ljudi. Vzdignivši se iz groba je pustil vselej svojo mrliško haljo pri gomili ter jo zopet oblekel, kadar se je bil vrnil. Nekoč zapazijo čuvaji s cerkvenega zvonika, da je baš grob zapustil in se v mesto napotil, tedaj hitro pritekó ter mu vzamejo haljo. A ko po dokončanem opravilu vrnivši se vampir ne najde svoje halje, zakliče čuvajem, naj mu jo takoj dadó, sicer bode vse pokončal. Prestrašeni mu vržejo haljo z zvonika. A ker je potem še marsikomu kaj nahudil, moral ga je napósled rabelj izkopati in razsekati. Ko so ga bili izgrebli, izustil je te besede: „Zdaj ste jo pač pogodili, kajti sicer bi bila z ranjko ženo, ki ste jo tik mene pokopali, polovico mesta ugonobila“. O tej priliki mu je potegnil rabelj tudi veliko, dolgo prestralo iz ust, koje je bil vampir svoji ženi z glave odglodal. — Po Harsdörferji (theatrum tragicum p. 406. gl. Mannhardt, über Vamp. n. n. m. str. 267.) je drug moravski vampir požrl svoje in naličje svoje žene, ki je bila zraven njega pokopana, ter jej tudi mnogo mesa odjel.

Da pa razgrajajo vampirji še v sedanjem veku pri severnih naših bratih, navešča nam učeni Poljak T. Časký v svoji knjigi: „O Litawskich i Polskich prawach“. (Tom. II. str. 95.). Ondu čitamo to-le: L. 1826., ko sem se mudil v (poljskem) mesteci Slupu na podnožji Lise ali Svetokriške Gore, bil se je nekoliko dnij prej

Digitized by Google

ustrelil mlad človek. Dolgo je ležalo njegovo telo nezagrebeno, ker meščanje niso hoteli nikakor dovoliti, da bi bilo pokopano na mestnem zemljišči, boječ se vampirja; po dolgem premišljavanji ga zagrebo napósled v oddaljeni dolini. A vstajal je vsako noč iz groba ter napadal pastirje in mimoidoče ljudi, da, lotil se je celo silnega hrusta in se ž njim boril. Poslušajte poročilo, kakor sem je slišal iz ust zmagalčevih: Bila je jasna noč, ko sem stražeč hodil okrog gumna. Gledajoč na vrata vidim, da se sama od sebe odpirajo in da uhaja tisti, ki se je bil pred tednom usmrtil. Spoznal sem ga na prvi pogled, kajti imel je isto okroglo kapo in isto suknjo, v kateri sem ga videl po njega smrti. Mrzel pot mi stopi na čelo in lasje se mi zježijo, ko zapazim, da se mi bliža z rokama razprostrtima, kakor bi me hotel prijateljski objeti. Hotel sem zakričati, ali jezik se mi je obračal v ustih kakor poleno; hotel sem se prekrižati, ali nisem mogel roke vzdigniti. V tem se mi vampir približa ter me prime okrog pasu. Zdaj mi vrne grozni strah zopet moč, primem ga za vrat in kakor dva psa, ki sta si v besnosti drug drugemu zobe v tilnik zasadila, borila sva se dolgo časa. Mesec se je skril za oblake in zmračilo se je tako, da razven očij svojega nasprotnika nisem ničesar videl. K sreči se zasliši petelinovo petje, ozrem se, kje je vampir, a ta je bil že izginil.

Isti Poljak pripoveduje, da je bil vpričo, ko so v krakovskem vojvodstvu mrtvo telo sežigali, ki se jim je „vampirsko“ zdelo. Telo je ležalo izkopano na zemlji; okrog njega je stalo nekoliko vaščanov in jeden izmed njih je pokladal mrtvemu zvezdo in križ iz trepetlikovine na prsi ter glasno tako govoril: „Kaj vstajaš iz groba, pozabivši greha Adamovega in Evinega! Ne množi ga, ko bi ga imel zakrivati, prokleti vampir!“ Prijemši ga za uho, ščebljal je dolgo neke besede, po njih pa mu je položil na prsi papir, ki je imel napisanih nekaj vrst iz evangelija. Končavši ta obred so truplo zopet zagrebli.

Ob ogerski meji proti Bosniji in Srbiji stoji vas Kisolova, katere prebivalci so pravoslavni Srbi. Ondu je umrlo 1725. v jednem tednu 9 osob po 24urni bolezni. Nekatere izmed njih so pred smrtjo izpovedale, da jih je neki Peter Plogojevec po noči obiskal in davil, vrgši se spečim na prsi; ta mož je deset tednov prej v isti vasi umrl in bil po pravoslavnem obredu pokopan. Da se konec stori njega razgrajanju, poprosijo vaščanje oblastvo v Gradiški,

Digitized by Google

naj jim dovoli telo Petra Plogojevca izgrebsti in ž njim po splošnem običaji kakor z vampirjem ravnati. Ne hoteč čakati odloka belgradske cesarske vlade (Srbija je spadala takrat, kakor znano pod Avstrijo), žugali so, da se vsi izselijo, ako se njihovi želji takoj ne ustreže. Tedaj se je vršilo mrtvaško ogledovanje v pričo popa in cesarskega provizorja iz Gradiške. In kaj so našli? Dasi je telo že deset tednov v grobu ležalo, bilo je vender še „po polnem nestrohnelo in brez smradu, le nos mu je bil upàl, brada in lasje vzrasli, usta in telo polna krvi, polt in nohti omuljeni, in pod omuljenimi nohti so že novi nastajali". Tako pravi uradno poročilo!! Vampirju so se ve da kol v prsi zasadili in ga sežgali.

Jednaka dogodba se je primerila l. 1728—1732. v Medvediji, srbski, skozi in skozi pravoslavni vasi. Neki hajduk Arnold Paole (Pavel) je bil tjakaj zanesel vampirsko kugo. Pripovedoval je namreč sam, da je bil prej v turški Srbiji, kjer mu je v Kasovi vampir tako dolgo nadlegal in ga mučil, da se ni ž njegovo krvjo namazal in zemlje ž njegovega groba vzete jedel ter se ga tako odkrižal. Kmalu potem se mož ubije, padši se senenega voza. Kakih 20—30 dnij pozneje umró štiri osobe, ki so pred smrtjo rekle, da jih je on umoril. Vaški „haduak" ga da izkopati in glej! bil je nestrohnel, iz očij, ušes, nosa in ust lila je živa kri, nohti na rokah in nogah so bili vzrasli. Preboli so ga s kolom, pri čemer je glasno zaječal in obilna kri mu je siknila iz rane. Telo so zažgali in v grob vrgli. Izkopali pa so tudi one štiri osobe 40 dnij po njih smrti in ker so bile res vse štiri povampirjene, predregnili so jih s kolom ter upepelili. Ker pa je jela ne dolgo potem v tistem kraji živinska kuga razsajati, stavili so i njo na rovaš Arnolda Paola, trdeč, da se je tudi živine lotil in jo okužil. Ko vrhu tega umre l. 1731. neka 60letna starka Milica, uživši meso od vampirja zadavljenih ovac, dolžili so jo, da je ona kriva novega pogostega mrtja; kajti v teku treh mesecev je umrlo v vasici 17 osob. Ker so nekatere izmed njih zatrjevale, da jih je vampir obiskaval, zaukaže belgradska vlada polkovnemu ranocelcu, naj preišče vso stvar v pričo dveh druzih ranocelcev. Zapisnik, 7. januvarija l. 1732. sestavljen in od dveh častnikov polka Aleksandra Virtemberškega podpisan, navešča blizu to-le: Izkopalo se je 14 teles, moških, ženskih in otrok, umrših zadnje tri mesece. Štiri trupla, ki so še le kakih 5—7 tednov v grobu ležala, bila so po polnem strohnela, drugih deset pa je bilo

Digitized by Google

že „povampirjenih“ („im Vampirzustande“ vele ranocelčeve besede), kajti drobje je bilo še sveže, polno „balzamske“ krvi, polt in nohti omuljeni in z novimi nadomeščeni. Telo one pred tremi meseci umrle starke bilo je bolj rejeno in debelejše, ko prej, dokler je še po zemlji hodila — tako vsaj se je dozdevalo vaščanom. Strohnela trupla so potem zakopali, nestrohnelim pa so morali ciganje glave odbiti, trupla sežgati, pepel pa v reko Moravo vreči.

To uradno poročilo je se ve da napolnjevalo vseh evropskih časnikov predale in razburilo duhove tako, da se dolgo ni o ničemer drugem govorilo, nego o srbskih vampirjih in da se je razvila v kratkem času bogata „vampirska“ literatura. — Da ranocelec ni pravega pogodil, da je marveč i njega prevarila razdražena fantazija, to je očitno. Kaj pa je bilo prav za prav na vsem tem? Onih 17 ljudij je umrlo najbrž le zbog tega, ker so meso okuženih ovac jedli, a povedali tega niso.

V najnovejšem času je provzbudil mnogo krika in vika po izobraženem svetu, zlasti med pravniki, naslednji dogodek, ki se je pripetil l. 1870. v zapadni Prusiji. 5. februarija omenjenega leta je bil v Kantrzynu za sušico umrl 63letni cerkveni starešina Fran pl. Poblocki (brez dvojbe poljskega pokoljenja). 9. februarija so ga pokopali na pokopališči onstran provincijalne meje ležeče vasi z imenom Roslazin (v lauenburškem okraji na Pomoranskem). 18. dan istega meseca umre njegov najstarejši sin Anton, po besedah poklicanega zdravnika „za sušico“. Ob jednem zboli soproga gori imenovanega Fr. pl. Poblockega s svojo mlajšo hčerjo, vrhu tega pa jameta tudi še drugi sin in svak pl. Wittke tožiti o bolehnosti; tedaj obide vse vkup nepopisljiva zona in utrne se jim nesrečna misel, da se je oče povampiril in da bo vse pomoril, ako si o pravem času ne pomagajo. In res sklene jednoglasno vsa rodovina, uporabiti najvspešnejša sredstva, od katerih se je v takem položaji pomoči nadejati. Sklep je imel zvršiti drugorojeni sin Josip, ki je v tako kratkem času svoji rodbini starešina postal. Ker so bili prepričani, da se je povampiril i prvorojeni sin Anton, prva žrtva vampirjeva, odsečejo mu (še pred pogrebom) glavo ter polože pred noge. Nameravali so pa tudi noč pred pogrebom (sinovim) isto tako obdelati očetovo telo. V ta namen gre Josip Poblocki dan pred pokopom (21. februarija) z dvema pogumnima delavcema in vzemši s seboj motike in lopate, iz Kantrzyna v Roslazin, dogovorit se z

Digitized by Google

ondotnim grobokopom, naj mu za določeno vsoto denarja bratov grob prav blizu očetovega izkoplje, da bi mogel po noči vampirjevo krsto odpreti, predrši brez težave steno med obema groboma. Grobokop obljubi svojo pomoč; kaj bi tudi ne? Saj je veljalo rešiti vso rodovino strahovite smrti. Dogovorivši se gredo vsi vkup v vaško krčmo, okrepčat se za grozno podjetje s pivom in žganjem. A grobokopu se vender le vzbudi vest, da je morda pregrešno, kar je obljubil. Zatorej razodene vse svojemu župniku Blocku. Ta mu strogo zabrani, udeležiti se take groboskrumbe, poučivši ga o tem babjeverstvu, ter mu veli, naj izkoplje novi grob v primerni daljavi od očetovega; a tudi tujce da posvariti, kažoč na hude nasledke takega kaznivega ravnanja, ter jim prepove hoditi po noči po pokopališči. Ob jednem naroči organistu in ponočnemu čuvaju vaškemu, naj z vso pozornostjo skrbita, da se nameravano djanje prepreči. Organist je čuval do jedne po polunoči, ne da bi bil kaj sumnivega opazil. Tudi ponočni čuvaj, ki je stopil pozneje na njegovo mesto, ni baje ničesar slišal, niti videl. Pač pa je vaški blizu pokopališča stanujoči krčmar začul nekak zamolkel ropot (prihajajoč od zmrzle grudovine, padajoče na krsto, ki so jo baš zagrebali). Ko s krepkim glasom zakliče, kaj delajo o tem času na pokopališči, in ne dobi nobenega odgovora, gre sam tjakaj; a ponočni delavci zbeže, ne da bi bili delo dokončali. In tako so našli drugo jutro grob le na pol zasut. Župnik, kojemu so to takoj naznanili, odpravi se precej na pokopališče ter dá krsto izkopati in odpreti. A kak sporen prikaz zagledajo njihove oči! Glava je ležala ob nogah z obrazom navzdol obrnena, obličje mirnega izraza, lica nekoliko rudeča, ustnice debele, kakeršnih mrtvec v svojem življenji neki ni imel, tudi smradu, trohnečim telesom lastnega, ni bilo duhati.*) Krvi ni bilo videti v krsti, le trup je bil po vsem prerezu krvavorudeč. Župnik da krsto zopet zagrebsti in vzemši s seboj motiko, ki jo je bil jeden delavcev v naglici pozabil, vloži pri državnem pravdništvu tožbo zoper Jos. pl. Poblockega in njegova pomagača zavoljo groboskrumbe iz vražnih namenov. Pri pogrebu Antona Poblockega pa žalujoči rodovini in vsem vaškim, v obilnem číslu zbranim pogrebcem z živimi besedami razlaga in dokazuje brezumnost vampirskega praznoverja.

* Temu se ni čuditi, kajti telo je ležalo v zemlji še le 13 dnij in je bilo ob zimskem času pokopano.

Digitized by Google

Iz tega dogodka se je izplela zanimiva, dve leti trajajoča pravda. Okrožno sodišče lauenburško namreč, spoznavši nepravnost gori opisanega dejanja, obsodilo je meseca oktobra l. 1870. posestnika Jos. pl. Poblockega in delavca Jana Dzigcielskega, kateri je bil obe telesi ob glavo dejal, vsakega v štirimesečno ječo, drugega delavca pa v zapor za šest tednov, ker je bil le v menj važnih rečeh pomočnik. Zoper to obsodbo so se obrnili obsojenci do prizivnega sodišča, opravičujoč se s tem, da so storili to, ker se jim v zločin šteje, brez vsakega zlobnega namena le v „prisiljeni brambi“, hoteč rešiti svoje življenje iz smrtne nevarnosti, koje ni noben zdravnik v stanu odvrniti; da so se poslužili pri tem jedinega sredstva, od katerega se je v takem položaji povoljnega vspeha nadejati in ki nobenemu živemu človeku ne škoduje. In res je prizivno sodišče Koeslinsko, pritrdivši temu izpeljavanju, zatožence nekrive spoznalo, češ, da se jim ne da dokazati zlobni namen, ali kakor juristi velé: „dolus“. A ker državni nadpravdnik ni bil tega mnenja, dal je okrožnemu sodišču lauenburškemu nalog, naj vso stvar še jedenkrat preišče, zlasti kar se tiče zlobnega namena. Pri novi obravnavi se je zopet jasno pokazalo, da so obtoženci ravnali brez vsakega hudobnega namena; kajti bili so še tedaj trdno prepričani, da se je oče povampiril, pot pa, katero so volili, jedina, ako so hoteli svojo rodovino rešiti grozne smrti. Da, jedna izmed hčerá, Antonija (ki je bila med tem v zakon stopila z nekim plemenitašem v zapadni Prusiji), izjavila je prostovoljno pred okrožnim sodiščem Neustadtskim da je ona sama delavca Dzigcielskega pregovorila, naj njenemu umršemu bratu glavo odseka. Vsi zboleli udje te rodovine so užili vampirske krvi, vsi so tudi ozdraveli, izvzimši mater, kateri ni srce dalo, da bi grozovito pijačo pokusila; zato pa je morala 28. februarija l. 1870., tedaj še isti mesec, za soprogom in sinom svojim v grob; (tako vsaj je izpovedal sin Josip pred sodiščem*). Okrožno sodišče je sicer to za polajšek priznalo, da je rodovino tako iznenada tolika nesreča zadela, a ostavši pri svoji trditvi, da se zvršeno dejanje vender ne da opravičiti, obsodilo je iz nova vse tri zatožence. Ti pa so se zopet obrnili do prizivnega sodišča Koeslinskega, ki jih je res tudi v drugič za nekrive spoznalo, poudarjajoč, da se pogreša vsak

*) Zaslepljenec se ni dal zdravniku nikakor prepričati, da je umrla za vročnico, nastalo po hudi duševni razburjenosti, ki se je bila bolnice vsled onih razdražljivih dogodkov lotila.

Digitized by Google

„dolus“ in da je bil glavni zatoženec, ker ga je vražna vera tako prevzela, le v stanu relativne, prisiljene brambe, v kojem drugače ni mogel ravnati, nego je ravnal. A tudi državni nadpravdnik oglasil je pritožbo ničnosti, dokazujoč, da se „dolus“ nikakor po polnem ne pogreša, tem menj, ker je župnik zatožencem kaznivost nameravanega dejanja opomenil in je tedaj glavni zatoženec moral vedeti, da izvršivši svoj naklep prelomi državni zakon in zapade kazni, če tudi je ta v primeri z dozdevno rešitvijo njegove rodovine le neznatna. Ako kaznujemo celo tistega, ki se je pregrešil zoper zakon iz nevednosti, neprevidnosti ali lahkomiselnosti, bi se pač z babjeverstvom ne smelo opravičevati in zagovarjati zakonito prepovedano dejanje pri družini, kateri je dostajalo sredstev dovolj izobraziti se toliko, da jej ni trebalo verovati praznim vražam*). In kaj naj se poreče o delavcih, katerima gotovo ni šlo za kožo, če nečemo trditi, da je vampir vso vas Kantrzynsko v nevarnost spravil**). — Tako je modroval državni pravdnik. A ves njegov napor je bil brezvspešen, kajti zatoženci so bili napósled vender le nekrivi spoznani (vzpomladi l. 1872.). — Jednaka sodna obravnava z jednakim izidom vršila se je leta 1873. v Šveci (na zapadnem Pruskem***).

Ne morem si kaj, da ne bi koncem omenil še najnovejše vampirske zgodbe, česar mi blagovoljni bralec ne zameri!

V Jagičevem „Archivu f. slav. Philologie“ (VI. Bd. 4. Heft, 1882—1883) razglaša naš rojak prof. Davorin Nemanič po tržaškem listu „L' Indipendente“ (14. Ottobre 1882, Anno VI. Nr. 1939) naslednjo sodno obravnavo:

Včeraj (t. j. 13. oktobra l. 1882.) so sedeli na obtožni klopi v tržaškem deželnem sodišči: 60letni grobokop Ivan Franković, sin Antonov, iz Vokanske v Volovskem okraji, 59letni gospodar in srenjski odbornik Paškal Djačić, sin Andrejev, po domače Rosić iz Abacije in 33letni hlapec Anton Bencić, Ivanov sin iz Bregov, vsi trije oženjeni in očetje. Prvi se je imel zagovarjati radi namišljenega hudodelstva po §. 396 k. z. (da je namreč 17. julija v Abaciji, okraji Volovskem, oskrunil mrtvo telo Ivana

*) Sicer pa je obravnava pokazala, da zna vsa rodovina vkljub plemstvu in premožnosti le za silo brati in pisati.

**) Baš tega mnenja pa je prosto ljudstvo nekaterih krajih, kakor smo prej slišali.

***) Glej „Gartenlaube“ 1873 (n. n m.).

Digitized by Google

Vrljena, zabivši vanj 5 žrebljev: jednega v usta in po dva v pete, ter prerezavši mu podkolenik položil zopet v krsto na obraz; drugi in tretji pa pod tožbo, da sta sokriva istega hudodelstva. Djačić namreč je baje Benciću in Frankoviću rekel, da se mora telesu Vrljenovemu tako nahuditi, ker je „kodlàk“ (laški „stregone“), ter je oba o tem natančneje poučil. Bencić pa je Frankoviću pri izvrševanji pomagal s tem, da mu je preskrbel potrebno orodje in ga napotil, kako ž njim ravnati.

Zagovarjajoč se trdi Franković, da je istega dne baš grob kopal, ko zagleda dva moža, nosila v mrtvašnico noseča; jeden izmed njiju, Bencić, ga pozove, naj gre za njima. Prišedšemu v mrtvašnico navesti Bencić, da je umrli Vrljen „kodlàk“, ki utegne vso Abacijo ugonobiti, tedaj tudi njegovim otrokom kri izsesati in jih pod zemljo spraviti. Da tedaj ne opustoši vsega kraja, treba mu žreblje v telo zabiti, za kar mu hoče on (Bencić) 1 gld. plačila dati. Druga dva zatoženca sicer dogodka samega ne tajita, vender zvračata pa vso krivdo na Frankovića.

Priča Bencina pravi, da je res po vsej Abacijski občini ukoreninjena vera v „kodlake“, da je i po njegovem mnenji po polnem opravičena, ker res taki mrliči po noči iz grobov vstajajo ter klateč se okrog ves kraj v nesrečo pripravljajo, ako se jim ne prerežejo takoj po pokopu podkolenske kite. Zatožence sta zagovarjala izvrstna odvetnika Dr. Janovitz in Dr. Cambon v istini sijajno. Vender pa so bili koncem obravnave vsi trije zatoženci v soglasji z zatožbo za krive spoznani in sicer je prisodilo sodišče Djačiću kot srenjskemu odborniku 3 mesece —, Benciću in Frankoviću pa po dva meseca težkega, (s postom) poostrenega zapora.

Temu časniškemu poročilu dostavlja Pazinski profesor Nemanič v pismu Dr. V. Jagiču naslednje opazke:

To pač ni jedini dogodek, ki bi pričal o volkodlaškem praznoverji med isterskim narodom. Župnik Montriljski (Montreo blizu Pazina) mi je pripovedoval, da ravnajo ondukaj ravno tako, le da je govoril o jednem samem žreblji, ki ga zabijajo kodlaku v usta. Človeku, ki ga imajo za „štrigúna“, žugajo neki že za njega živih dnij, da bodo umršemu telo tako obdelali; to žuganje pa se jim dozdeva tako naravno, da niti na misel ne pride komu, radi tega tožbo oglasiti. Še le pred kratkim se je pripetilo baje nekaj jednakega, ne da bi bilo sodišče kaj zvedelo. Ime „kodlàk“, „kudlàk“

Digitized by Google

razširjeno je po hrvatskem Primorji in Liburniji; po notranji Istri ob vznožji Učke gore (Monte Maggiore) pravijo mu sploh „štrigún“. Štrigun se loči od volkodlaka v tem, da more za kodlaka ali štriguna še živ človek veljati (prim. M. Stojanović, Pučke prip. štev. 46, in Mikuličić, str. 87); da, otroku se takoj po rojstvu pozna, da bode štrigun, ker pride „va mehu“ na svet; z novorojenim stopi babica na prag ter glasno vpije: „štrigún se je rodíl!“ potem še le meh prerežejo in vzamejo dete iz njega.

Dovolj je vzgledov, s katerimi sem hotel č. bralcem dokazati nezgodno in pogubonosno tvarjanje vampirstva, kadar neha biti človeku zgolj sanjava podoba ter se mu potelesi in v mrzko, vidno spako izprevrže. Prepričan sem, da je mnoge izmed vas groza spreletavala, beroče te ružne izrodke bolne domišljije; malo, mislim, je takih, ki so se jim hladnokrvno smijali, češ, tako praznoverstvo more se le po polnem brezpametnega ali vsaj le neizobraženega človega prijeti. A temu ni tako. Z vampirstvom so si ubijali glave celo učeni možje preteklih vekov, ne da bi mu bili prišli vselej do jedra. Večjidel pripisujejo uzrok te prikazni hudiču, ali nekemu svetskemu, astralnemu duhu, ki oživlja in ohranjuje mrtve; drugim je to kuga, ob kateri se prepogostokrat mrtvinci pojavljajo. Nekaterim pa se dozdeva vse vkup le laž in prazna vera. Kdo bi zameril neizobražencu, da se udaja tej neugodni vraži, ako vé, da se je celo v 19. veku porodil mož, učenjak, doktor filozofije in medicine, profesor na Brnskem vseučilišči, Maksimiljan Perty, ki skuša z vso resnostjo vampirstvo razlagati na mističen način. V svojem l. 1872. v drugič izdanem delu: „o mističnih prikaznih človeške narave“, trdi namreč ta čudežnjak, da blodi duša v grobu ležečega vampirja, ki ne more miru najti, leta in leta kakor v sanjah, obiskuje hiše svojih sorodnikov in znancev, tolaži lakoto in gasi žejo v grobu ostalega, dotlej brezdušnega telesa, izsesavajoč svojcem kri, ki se med tem v nekako etersko tvarino izmeni in v pravo, redilno kri pretvori še le tedaj, ko se je duša k pokopanemu telesu povrnila.

A iz česa se je ta tako grozna in vender jalova vera izcimila in kaj jej je dajalo hrane, da se je toliko stoletij do najnovejših časov v polnem razcvetu ohranila? Dovolite mi, da vam še na to vprašanje s kratkimi besedami odgovorim, opirajoč se na posledke znanstvenih preiskavanj.

Slišali smo, da oživi vera v vampirja posebno tedaj, kadar več ljudij iz jedne rodovine ali jednega kraja zaporcd za kratko bo-

Digitized by Google

leznijo umre; najostrejša pa je smrtna kosa, kadar razsajajo kuga ali druge nalezljive bolezni, ki se zarejajo iz slabih vodnjakov, nezdravih stranišč i. t. d. Takrat nosijo mrtveca za mrtvecem iz jedne hiše in kaj je bolj naravno, kakor to, da se ljudem vzbudi misel, da baš umrli prihajajo po svoje zaostale sorodnike in znance? V takih hudih časih se gotovo večkrat pripeti, da z mrtvimi tudi mrtvične (t. j. žive, a na videz mrtve) v grob ali rako pomečejo, iz katere potem ljudstvo v svoji razdraženi fantaziji sliši vampirsko „cmokanje in žvečenje“, kar je v istini le smrtna borba za lakoto ali zadušenjem umirajočega mrtvinca. Mrliče so prej tudi v cerkvah pokopavali; v teh krajih božjega miru, ki ga zunanji hrup ni motil, slišali so pogostokrat take glasove. Bere se, da so sem ter tam odprli rako; in kaj so našli? Mrtvinca, ki je bil, probudivši se, iz krste vstal in v kakem kotu čepel; naličje njegovo bilo je razgrizeno in na pol pojedeno, obraz in telo razpraskano! A često se za tako stokanje ni nihče zmenil. Čemu tudi? Saj je prihajalo od vampirja, t. j. človeka, čigar telo je (zlasti po mnenji privržencev pravoslavne cerkve) hudič obsedel. Kadar se sumnjiv grob odpre in pride vampir na dan, je telo njegovo (tako blêde vraža) vselej zabrenklo, napeto, se ve, da od „tuje krvi“. A to ni nič drugega, nego znamenje začenjajočega se trohnenja. „Vampirska lica so rudeča, kri živa.“ Kaj še! V takem nenavadnem položaji so ljudje že sami ob sebi razburjeni, tem bolj pa, ker si, kakor smo slišali, z upijančljivimi pijačami srce delajo. Kaj bi tedaj ne imeli rudečkasto-rujave gnilobne tekočine za živo kri. Sicer pa iz skušnje vemo, da se nekaterim mrličem, (n. pr. zmrzlim potopljencem) kri počasneje seseda in delj časa (4—8 tednov) tekoča ostane. „Smradu tudi ni duhati.“ E, prav tankega nosu pač taki opazovalci niso imeli, ali so pa od strahu le iz velike daljave opazovali. „Telo vampirjevo ne strohni.“ Tudi to je deloma mogoče, kajti hitrost trohnenja se ravna po bolezni, za kojo je človek umrl, po času, v katerem so ga izročili materi zemlji, in po kraji, kjer je pokopan. Kakor znano, da se meso sploh po zimi delj časa nepokvarjeno hraniti in slišali ste gotovo že o pokopališčih in cerkvenih rakah, ki imajo posebno to lastnost, da v njih telesa še poleti ne strohne. „Telo se zvija“, ko mu zabadajo kol v prsi. Se ve da se mora premikati in gibati, kadar riješ s tako silo vanj, zlasti ako morda še ni otrpnelo ali pa mrtvinčevo, ki se v onem trenutku ravno vzbuja! „Sliši se hropenje in ječanje.“ Da stoka

Digitized by Google

vzbujajoč se mrtvinec, to je umevno in gotovo se je že kedaj pripetilo, da je tak nesrečnež zastonj milosti prosil zaslepljene svoje morilce, meneče, da pobijajo vampirja. Sicer pa take glasove lahko prouzrokujejo tudi izhlapljajoči gnilobni plini, ali pa vara človeka domišljija, da vidi in sliši reči, ki jih ni niti videti, niti slišati. Da se mrličem časih usta in oči nočejo zapreti, je sploh znana prikazen, ki ne potrebuje pojasnovanja. Pač pa se morda komu čudežno zdi, da vampirju „lasje, brada in nohti rasejo“. Tudi o tem nas prirodoznanstvo poučuje. Učenjaki primerjajo te rogovine pri mrličih mahovom, ki na skorji že zamrlih dreves dalje rasto. Najbrže so to snovi, ki so se vkljub telesni smrti okrog lasnih in nohtnih koreninic žive ohranile in zdaj se ve, da le za nekoliko časa one rogovine s potrebno hrano zalagajo.

Tudi sanje pospešujejo vampirstvo po svoje, posebno pri praznovernih ljudeh. V kolikih podobah se človeku že môra kaže, in vender se i ona prav naravno razlaga; saj ni nič drugega, nego kri, ki močno na srce pritiska. In če si domnevajo taki reveži, da jih vampir po noči davi, izvira to prav lahko iz kake baš nastajajoče bolezni, n. pr. vratne vnetice. Spolna razdraženost pri mladih vdovah rodi sanje, da se jim umrli mož povampirjen pridružuje. Vrhu vsega tega pa je še pravoslavna cerkev s svojim gori navedenim rekom dokaj pripomogla, da se ta vraža ni zadušila, ampak le še prav okrepila, tako da je do denašnjega dne niso mogle ob veljavo spraviti niti zdrava pamet in napredujoča omika, niti rimsko-cerkveni, niti državni zakoni, kar je sramota za vse stoletje*).

Volkodlak.

1.

Iz Dolénje Vasi pri Ribnici; v Peklu zapisal Fr. Levec.

Zimske večere smo me sestre prele, oče, ki so bili dobro star mož in so veliko skusili v svojem življenji, so nam pa kaj pripovedovali, bodi si kakšne storije, ali pa kar so sami res prebili na svetu. Ko mi je neki večer brat nagajal, obregnila sem se nanj:

*) O vedomcih pripoveduje zanimive stvari tudi prof. Erjavec v Matičinem letopisu l. 1883., str. 335. in 336. Pis.

Digitized by Google

„Oh, ti grdi volkodlak, ti!“ Oče so me pa posvarili ter so dejali: „Fránica, da mi nikoli več kaj tacega ne rečeš! Ti še ne veš, kaj je to, volkodlak. Volkodlak je pol volká, pol človeka. Kdor je od rojstva volkodlak, tisti je v dólenjem konci volk, kdor je pa zaklet, tisti pa v górenjem kraji“. Potlej so nam pa to-le pripovedovali:

Jedenkrat sem šel s konji po vino na Hrovaško; z menoj je bil neki Bukovčan, ki je vozil „süho robo“. (Saj sem vedela, kako se mu je po domače reklo; bil je iz Bukovice pri Ribnici; oče so ga tudi po imeni povedali, pa ime sem že pozabila). Po poti sva se menila — kakor imajo vozniki navado — kaj je kdo izmed naju pri vožnji že hudega skusil ali čudnega videl. Ko prideva globoko doli v Hrovate in se tako meniva, reče mi Bukovčan: „Glej, France, kadar hodim po tem samotnem kraji, vselej mi je tako strašnó dolgčas, ker me je jedenkrat tukaj le spremljala taka zverina. Kar tako je prišlo k meni pol volka, pol človeka, pa me je ves čas spremljalo po noči in po dnevi. Na kateri oštariji sem se ustavil, ustavil se je tudi on; jaz sem šel notri pit, on je pa ostal zunaj pri konjih; jaz sem se le bal, da ne bi kónj kaj poškodoval. Tako me je spremljalo notri do doma. Ko pridem domov, rečem ženi: „Jezus, komaj živ sem prišel domov. Taka zverina me je spremljala, pol volka, pol človeka.“ Hočem se skozi okno ozreti, pa ga spet zagledam: „Poglej no,“ pravim ženi, „saj še čez okno gleda!“ — Potlej je pa rekla ona: „Béži, béži, gotovo kaj potrebuje.“ — Pa je šla in odrezala kos kruha ter mu ga vrgla skozi okno: „Ná, jej v imeni božjem, kar potrebuješ, da bi bil rešen!“ —

Potlej se jej je pa prišel v hišo zahvalit: „Srečna ti in tisti, ki te je naučil. Glej, že toliko in toliko voznikov in tovornikov sem spremil, a nobeden mi ni tega storil, da bi me bil rešil. Bili smo trije bratje, pa so nas mati zakleli. Prosili smo jih kruha, ko so ga ravno iz peči jemali; ko smo jih kruha prosili, rekli so mati: „Náte, hudičevi volkodlaki, požrite, da boste siti!“ — Pa smo se precej tisti trenutek v volkodlake izprevrgli ter se v gozd razšli. Bili smo trije bratje, no, jaz sem zdaj rešen, óna dva pa Bog ve, kam sta šla in če sta že rešena, ali ne. Ko smo se razšli, bili smo še mladi, zdaj sem pa že ves siv.“

Moj oče so bili dobro stari, ko so nam to pripovedovali; umrli so pred tremi leti, imeli so pa osemdeset let.

Digitized by Google

2.

Volkodlak je v sprednji konec volk, v zadnji konec človek. Narejeno mu je, da se izprevrže. Živi z ovcami, kozami in drugo živalijo. O drugi živali pri nas ljudje veliko vedó, o volkodlaku pa ne. Samo o hudobnem ali požrešnem človeku pravijo pri nas: tak je, kakor volkodlak, ali pa: oh, ti požrešni volkodlak! Videl ga pa še nihče ni. Mislim, da more v tacih gozdih biti, kjer je malo ljudij. Tisti, ki hodijo na Hrovaško, vedó kaj več o njem, tukajšnji pa ne. Slišal sem pa večkrat, kakó so se moj oče z možaki pogovarjali o volkodlaku. Moj oče so bili že dobro stari, pa ga tudi nikoli niso videli; Bog vé, v katerih deželah je ta reč. (Tako mi je pripovedoval o volkodlaku jedno in sedemdesetleni Lazar s Hudega Konca pri sv. Gregorji nad Sódražico.)

3.

Jurij Skul iz Borovca v velikolaški fari mi je pripovedoval: „Volkodlak je pol človeka, pol volka; pa mu je narejeno, da se lehko izprevrže. Nekateri je uklet, nekateri je že od rojstva volkodlak. Nekateri je v górenji konec volk, nekateri pa v dólenji. Ako je v dólenji konec volk, ima človeško pamet, živi med ljudmi in se oblači kakor človek. Nihče ga ne pozna, da je volkodlak, samo mati, ki ga je porodila; spoznati ga more tudi ženska, katero ljubi. Pri nas samo to vemo, kaj je volkodlak; volkodlaka samega pa tukaj v Dolini še nihče ni videl. Stari Jurman z Lužarjev, ki ima dobro osemdeset let in vé veliko takih stvarij, pravil mi je óni dan, da pri nas volkodlaka nikoli ni bilo in da ga zdaj sploh ni; v prejšnjih časih je pa bil, toda ne v naših krajih, ampak samo tam doli okoli Ribnice se je držal.“

Te drobtine, nabrane o letošnjih počitnicah, priobčujem v dokaz, kakó živ je še v našem narodu spomin o volkodlaku. Morebiti nam kdo izmed naših čestitih bralcev najde in pošlje še kako narodno pripovedko o njem. L.

4.

Na Tolminskem se veruje, da so vedomci vsi tisti moški, ki nimajo nič brade in ki sploh nikjer na životu nisó kosmati, in da se hodijo po noči z drugimi vedomci trkat. Trkajo pa se na križpotih prav kakor koštruni. (Prim.: Tomaž Ruttar, Odgovori na pitanja društva za poviestnicu jugoslavensku, Arkiv tega društva

Digitized by Google

knjiga III). Slovenske pripovedi o volkodlakih se nahajajo tudi v Novicah 1865, list 5. in 1856 na str. 369, kjer pripoveduje ranjki Kocjančič, kaj verujejo o vedomcih Slovenci v goriški okolici. O volkodlakih ali vedavcih na Pivki pripoveduje Valvazor XI., 456.

S. R.

Bajke in povesti o Gorjancih.

Spisal Janez Trdina.

17. Puščavnik Feliks.

(Konec.)

Kmalu po tej čudoviti prigodbi, ki je napolnila svet s hrupom in strmenjem, prisopihali so k Feliksu poslanci podgorskih občin in ga prosili hitre pomoči s solznimi očmi in povzdignenimi rokami. Prejšnje čase se je prikazoval Hudobec v Pondirjevki bolj poredkoma, zdaj pa sedi vsak dan na suhem hrastu in premoti in oslepari vsakega človeka, ki tja pride. Ni dolgo, kar se je ubil zaradi njega ubog romar. Zapustil je deset nedoraslih otrok, katere bodo morali zdaj oni živiti. Včeraj pa so našli drvarji v hosti starega ogljarja mrtvega. V obraz je bil strašno začrnel. Ne more se nič druzega misliti nego to, da ga je zadavil Hudobec. Poslanci so zatrdili Feliksu, če jim škrata zagovori in odžene, da mu bodo ostali ne le do smrti hvaležni, ampak da ga bodo začeli častiti v svojih molitvah precej jutri za svetnika. Ta beseda podgorskih mož je Feliksa tako zadovoljila in razveselila, da jim je hotel prošnjo uslišati, dasiravno je šel jako nerad od Belice in sinčka in mu je delala težave tudi dolga hoja. V Tisovci se je bil prav dobro poredil in dobil celo precej velik trebuh. Podgorci so to nepriliko, zapazili, pa so ga dvignili na rame in ga v Pondirjevko nesli. S to postrežbo in častjo so mu se še bolj prikupili. Pod Hudo Pečjo so svoje težko breme odložili. Feliks je nakanil plezati po romarski stezi, dokler bi se jel Hudobec glasiti. Takrat pa bi obstal in ga zarotil in na vse veke prepodil iz Pondirjevke in Gorjancev. Toliko znoja kakor na tem potu še ni prelil nikoli v svojem življenji. Lezel ni dosti hitreje od polža, ker ga je trebuh neusmiljeno k tlom vlekel in podiral. Plazil se je nekoliko sto korakov navkreber, kar

Digitized by Google

začuje veseli glas svojega tisovskega služabnika in brata: Slava! Sveti puščavnik Feliks, dovolj si se trudil! Zdaj se slobodno ozri. Jaz in Belica te čakava, da pojdemo domov. Feliks leže na zemljo in pogleda po strani v dolino, če ga ne moti s tujim glasom Hudobec. Po zeleni suknjici in rudeči kapici spozna precej Gugljaja in zdaj se brez straha dvigne in obrne. Gugljaj je sedel na suhem hrastu in mu se kakor za pozdrav odkril in zavihtil grohotaje se kapico proti njemu. Iz glave mu je štrlela cela gruča ostrih rogov. Zraven njega je čepela na veji Belica. Tisti trenutek, ko jo ljubi zagleda, izpremeni se v pošastno, belo kačo in začne srdito sikati. Zaslepljeni Feliks uvidi še le zdaj, da njegov pobratim Gugljaj ni bil rajski poslanec, nego — prekanjeni Hudobec! Od neskončne groze in obupnosti ga mine zavest, truplo mu se zruši po strmoglavici. Priletelo je v dolino krvavo, razmesarjeno in mrtvo. V bližnjih gozdih pa je zabučal vihar in ruval in lomil stoletne dobe in bukve. Prestrašeni Podgorci so hoteli Feliksa vzeti in odnesti s sábo, ali besen plane med nje Hudobec in zakriči: Pustite ga, ta je moj! Po vaši misli bi ga moral jaz zastonj pasti in ženiti. Njega sem si bogme pošteno zaslužil. To rekši vrže mrliča na ramo in odvrši v goščavo. Za njim šine kača — Belica in dolga jata pogrebcev — sov, čukov in krokarjev! Križaje se pobegnejo možje proti domu in še tisti dan je zvedelo vse Podgorje strašno smrt svojega rojaka, glasovitega puščavnika Feliksa*).

Vojakova osveta.

Končán je bòj, krvávi bòj,
S premágo slavno je dovršen,
In vstašev ròj, upórni ròj
Razbít strašnó je in razpršen.

Pa kaj zató, če bòj besnèč
Poguben bil je vragom ljutim?
Saj bolj kot prej jaz bòj hrumèč
In bolj kot prej vihár jaz čutim!

Oj híti, hiti moj konjič! . . .
Naprej urnó v temíne pôzne!
Naprej samó, kot krílat ptič,
Naprej, naprej iz bitve grôzne!

Če nosim v srci svojem smrt,
Če nosim jezo ž njó neznáno, —
Dovòlj ima vračilà srd
Dovòlj gorjé mi je plačáno!

*) Tiskarji so naredili v mojem puščavniku Feliksu razne napake. Naj bolj mastne so: na strani 684. „pobožni (!) cesti“ mesto „položni“. Na str. 685. izpuščeno je „usedel na breg in“ beseda „zaspal“. Na str. 686. (zdolaj) mora biti mesto „po mizi (!)“ se ve da „po zimi“. Pis.

Digitized by Google

Plačílo zanj je — ta mrlič,
Zaklad mi drag je v srčni bedi . . .
Naprej urnó, naprej konjič,
Po snegu tjà naprej po ledi! . . .“

Takó mu dé in glasno v led
S pošastnim smehom še zavrísne
In krvavèč in smrtno bled
Krepkéje trup nasé pritísne . . .

Mar čuješ smeh, deklè mladó,
Bedéče v nizki, borni hiši?
Dà! Čuješ ga! . . . Užé strašnó
Pred vratmi tvôjimi se sliši.

In pred teboj na bornih tléh
Zdaj on sloní polèg mrliča;
Pogled srdít in zlôbni smeh
Osvéte sta njegóve príča.

„Upórnik bil je to drzán,
Sovrážnik bil je mêni dvójen,
In njêga le denašnji dan
Iskal sem v bitvi nepokójen!

Sinóči še ljubèč ko prej
Prijáhal k têbi čez poljé sem
Pred bôjem še počitka, — glej!
Privoščil udom trudnim nesem!

A ti tedáj okúšala
Ljubézni nove si sladkósti!
In ti tedaj poslúšala
Prisége večne si zvestósti! . . .

Na mèč dejál sem jàz rokó,
Da njêga bi srdít pokóril;
A glej deklè, deklè bledó,
Takó sem v srci tem govoril:

„Naj bode večni Bog s tebój
Naj bodo ti nebésa mila!
Ko jutri pride divji boj
Usóda sama bo sodíla!“

„Sodíla je! . . . Čez sneg in led
Prihítel ž njim sem na konjiči
A skoro, skôro trd in bled
Slonèl mrlič bom pri mrlíči!“

Takó še dé in vzdihajóč
Na njó pogléda neprijázno.
In čuje spev, drhtèč, tresóč
In gleda, gleda — devo blazno!

—b—

Tri Gracije.

Slika iz stolice madjarske.

Spisal dr. Ahasverus.

V.

Potovaje po zapadu Evrope nisem več mislil na Budapešto, na Schwabenberg, na tri Gracije in njihovo mater; še prijatelja Milinskega sem med tem pozabil, akoprem sem mu obečal časih s pota pisati. Naravno je torej bilo, da tudi jaz nisem nikakeršnega glasu dobil, kaj se je v tem času v ogerski metropoli godilo, ker tudi dotičnih žurnalov nisem čital. V Budapešto sem

Digitized by Google

drugoč vrnil se meseca oktobra; no, tedaj me je čakalo toliko resnih opravkov, da se nikakor nisem utegnil brigati za mestne dogodbe; tudi prijateljev in znancev nisem brž obiskal, kar sicer v obče redko kdaj brez potrebe ali brez povabila storim. Prošel je tako mesec oktober. Popoludne prvega novembra grem po stari navadi na veliko peščansko pokopališče, kamor tega dne zahaja na tisoči in tisoči ljudij grobe obiskavat. Ker mi pa tukaj ni bilo nobenih znancev pokopanih, razmotrival sem grobe onih mód, kateri so madjarskemu narodu na slavo in ponos. Ko se tako okoli oziram, zagledam nenadoma prijatelja Milinskega v družbi treh ženskih v polnočrni žalobni obleki. Žalujočih dam, katerih jedna je mojemu prijatelju slonela ob roki, nisem spoznal; gosti črni veli so jim zakrivali v globoko žalost sklonjene obraze. Milinský ni opazil mene, ki sem stal nekoliko korakov oddaljen; jaz bi ga bil sicer rad brž ogovoril, v dotičnem obstojateljstvu se vender nikakor ni spodobilo; odločil sem se ga torej brž ko brž na domu obiskati. S tem sklepom sem odšel, a čez nekaj časa sem drugoč na ono mesto prišel; Milinskega in njegovih žalujočih tovarišic ni več tam bilo. Pristopil sem h grobu, da berem napise, no, kako se začudim, ko čitam: „Pokojišče rodbine Hiúsághyjeve“ in tam pokopanih imena: „Hiúsághy János, umrl 1. julija in njegova hči Irma, umrla 15. julija . . .“

Dolgo časa sem v topem začudenji strmel na grob s temi napisi; živo sem se spominal zadnjega večera, prebitega s Hiúsághyjevimi na Schwabenbergu, in oči so se mi porosile. Poprej tukaj žalujoče ženske so tedaj bile gospa Hiúsághyjevka in njeni dve mlajši hčeri. — Kako, da je nemila smrt gospoda Hiúsághyja in njegovo ljubljenko Irmo tako nenadoma pokosila? Kako, da je zdaj žalujočim Hiúsághyjevim Milinský družnik?

Isti večer sem bil povabljen na večerjo v neko aristokratsko hišo, kjer se je sešlo mnogobrojno društvo, in med drugimi znanci sem srečal ondukaj tudi grofa Zikonyja, kateremu sem brž moj slučaj na pokopališči povedal ter ga pojasnjenja prosil.

„Vi še ničesar niste vedeli, kaj se je Hiúsághyjevim pripetilo? — začudil se je grof. — „No, da Vam kratko povem, to je žalostna dogodba! Še se spominate, kar sem Vam lansko zimo pravil na nekem sijajnem balu? Moje prorokovanje se je, žal, poprej in žalostneje izpolnilo, nego bi si bil tedaj mislil. Hiúsághyjevi so živeli, kakor sem vam rekel, daleko čez mero svojih dohodkov. Gospa

Digitized by Google

Hiúsághyjeva v strasti svoje brezumne gizdavosti in brezkrajnega samoljubja ni poznala ne kraja ne konca, in nje mož izpolnjevaje njene kaprice pridobival je za to potrebni denar, baš kakor je mogel. S prva je jemal še poštena posojila na svoja posestva, katera pa so bila brž preobložena; potem si je izposojeval denar od lihoimnih judov na svoje pošteno in v ministerstvu mnogo veljavno ime; pa tudi to sredstvo ni moglo dolgo časa vspešno trajati; Hiúsághyjeve menjice so se prodavale v izgubo pod nominalno veljavo kakor turške obligacije. Da je tako zadolžen in zadolžujoči se uradnik pristopen vsem mogočim podmitom, to je samo po sebi razumljivo, — vender še ti pomočki, dasi obilni, nenasitljivim strastim niso bili zadostni. Ta nesrečni mož je konečno tudi neposredno poneveril zaupani mu državni denar. Sleparstvo se je zasledilo, odkrilo, in kaj mu je bilo drugega storiti nego ustreliti se. Ustrelil se je 1. julija v mestni pristavi. A starejša hči je šla čez štirinajst dnij za svojim očetom, ne samo zato, ker ga je res presrčno ljubila, temveč tudi zato, ker se je že mater čutila: nje ljubovnik pa, ali kakor si ga je ona mislila, nje ženin ni o njej ničesar več vedeti hotel ter se je drugod ženil. Irma se je otrovala.“

Na to razjasnilo sem mogel le žalostno vzdihniti, grof pa je še nadaljeval: „Misliti si morete, kako so se upniki od vseh stranij oglašali in pritekali, brž ko se je Hiúsághyjeva smrt razglasila. Zapuščina se je popisala in cenila, pa ni je bilo toliko, da bi 5% upniškim terjatvam vrnila. Ta nesrečni človek ni zapustil svoji rodbini nič drugega, nego dolgove, katerih nikakor ne more poplačati, ter omadeževano, nepošteno ime, katerega ne more očistiti in učestiti. Uboštvo in sramota, strašno zlo! — Kdo bi se tega ne ogibal? — Ubogih ponesrečenih Hiúsághyjevih se je torej vsakdo ogibal razven večno nadležnih upnikov; in Bog ve, kaj bi bilo iz zapuščenih postalo, ako bi jim v največji sili ne bil pomagal profesor Milinský. Ta blagodušni in pošteni mož, kateri je v mlajše dekle smrtno zaljubljen, — bojda je že njegova nevesta, — ostal je Hiúsághyjevim zvest ter skrbi za nje po vseh svojih močeh, kar je človeku v njegovih razmerah le mogoče. Vse česti in hvale vreden je ta možák, vender bojim se, da mu za to ne bode nobene prave hvaležnosti, nobene sreče in blaženosti, katero si zdaj misli in išče. Hčere se po materah ravnajo.

Saepe patris mores imitatur filius infans,
Qualis erat mater filia erit. —

Digitized by Google

Bojim se za Milinskega, ki je preblag človek.“ —

Drugi dan sem obiskal Milinskega, kateri me je radosten vzprejel ter na mojo izpoved tudi povedal vse svoje stvari, ki so se mu od one dobe pripetile, kar se nisva več videla. Kar o Hiúsághyjevih nisem zvedel že od grofa Zikonyja, razjasnil mi je on, tako med drugimi stvarmi, da je knez Vizinyi sleparsko zvodil Irmo, a potem jo zapustil, kar je poleg druge nesreče spravilo dekle v obup in samomor. „Baron Pulaj Ilonke več ne pozna, akoprem jo je poprej imenoval svojo nevesto, in ravno tako se je, hvala Bogu, moj nekdanji zopernik grof Dandinyi za vselej poslovil. Aranka je zdaj moja, moja preljuba nevesta in skoro bode moja obožavana žena. V nezgodi je spoznala nesramno brezznačajnost onih kavalirskih snubačev ter zdaj toliko srčneje in čisteje jedino le mene ljubi. Kakor vidiš, sem jaz zdaj vkljub vsem bridkim nezgodam, katere so se pripetile, vender le srečen; mnogo srečnejši, nego sem kdaj upal biti.“ — Konečno me je Milinský k Hiúsághyjevim povabil, in to povabilo sem rad vzprejel. Sedanje stanovanje Hiúsághyjevih je bilo sicer v primeri s prejšnjo razkošnostjo skromno, pa vender jako čedno in ugodno. Mati kakor hčeri so moj, menda celo nepričakovani prihod, z žalostno, a vender iskreno prijaznostjo pozdravile. Veselilo jih je, da se jih v nesreči nisem ogibal, zatorej sem jih potem s prijateljem Milinskim še po gostem obiskaval.

Ljudje vselej tožijo „nemilo usodo“, kadar so v nezgodah, katere so prav sami si zakrivili; se ve, da je tako tudi gospa Hiúsághyjevka mnogo mnogo tožila, a kar jo je najbridkeje žalilo, bilo je sedanje njeno in njenih hčerá skromno življenje. Njih, ki so bile vsega razkošja navajene, njih, ki se s toliko lepoto ponašajo — njih bi sedaj veliki svet ne imel občudovati? — Da res, te tri ženske so bile lepe, Ilonka in Aranka idealno krasni deklici! Priprosta črna toaleta je njiju krasoto še prav povišévala; žalost, katera jima je senčila cvetoče obličje, bila je polna neizrečene milote; njiju sedanja krotkost je kazala blagost in nežnost nedolžnega srca, in vse njiju sedanje vedenje je kazalo najmilejše deviške čednosti.

Ponere difficile est, quae placuere diu, —

ali po naše: navada je železna srajca; gospa Hiúsághyjevka se torej ni mogla premagati, da ne bi s časom malo po malo kazala drugoč sebe in svojih hčerá, vsaj tu pa tam na javnih sprehodih: naj jih svet vidi in občuduje — to je neprestano želela.

Digitized by Google

Nihil agendo mulieres male agere discunt; —

brezdelavnost in dolgočasje je strupena rja, katera v obče človeške kreposti zajeda, najbolj pa ženske napada ter njih zadovoljnost, srečo in — poštenost uničuje. Ljudje, kateri se dolgočasijo, ti so nesrečni ljudje; njih življenje je nasprotje samemu sebi, ker je proti prirodi. Vsakatero bitje v prirodi opravlja svoj posel, nobena žival se ne dolgočasi, samo človek, dasi bi se baš njemu dolgočasje imelo najmenj družiti. Dolgočasje rodi lenobo in brezdelavnost, dvoje otrok neumnosti in nevednosti: v družbi te žlahte pa človeštvo trpi največ nezgod in nesreč. Nekakšno poslovanje je človeku tako potrebno, kakor dihanje; torej ako nima primernih opravkov, peča se z vsakaterimi brezumnostimi, udava se za igračo slepim strastim. Živeti se pravi delovati, poslovati; kdor se v mladosti tega ne uči, nikoli spodobno ali srečno ne živi; kdor tedaj mladini razumno za življenje skrbi, naj jo razumno delavnosti uči: v tem učenji je najpotrebnejša, kakor tudi najtežavnejša in najsvetejša naloga roditeljev, odgojiteljev in učiteljev. Dolgočasje, katero se po največ nahaja pri bogatih ljudeh in tako zvanih gosposkih krogih, ki so svoje bogastvo podedovali, ali drugače brez truda slučajno dobili, vselej je znak velikega duševnega uboštva ali slabe napačne odgoje, v katerem obziru se pa največ greši pri ženski mladini. Ako se dekle po navadi dotičnih krogov odgaja samo za prazne gizdavosti in društvene ugodnosti, a se ne uči ničesar resnega misliti in samostojno delati, naravno je potem, da je tako odgojenim ženskam strašno dolgočasno, kadar so samim sebi prepuščene. Tako se je godilo gospé Hiúsághyjevki in njenima hčerama. Kaj bi bile te ženske delale, kadar Milinskega ni bilo pri njih, da bi jih bil kratkočasil? Pa tudi on, dasi je za vse skrbel, živel je ipak samo za svojo nevesto, za Aranko, kateri je torej še laže bilo, saj je imela tudi nekoliko na svatbene priprave misliti; vender s čim bi se njena mati in njena sestra pečali brez svojih čestilcev in dvorljivcev? Čitali sta dan za dnevom romane iz posojilne knjižnice, — drugo berilo jima ni ugajalo, — pa tudi to jih ni tolažilo, temveč le vsakatero domišljevanje vzbujalo, strasti dražilo ter tako prouzročevalo še večjo nezadovoljnost.

Meseca februvarija se je Milinský oženil in mislil se je s tako milo in krasno, s toliko ljubljeno in ljubečo ženo najsrečnejšega človeka na zemlji.

Qui amant, ipsi sibi somnia fingunt.

Digitized by Google

Njegovi dohodki so bili precej znatni, tako da je mogel svojemu stanu primerno prav ugodno živeti ter vsem razumnim željam svoje mladostne žene ugajati.

O priliki Milinskega ženitve se je seznanil jeden njegovih najboljših prijateljev, mlad, pa že mnogo čislan advokat, z Arančino sestro Ilonko ter se tudi strastno v njo zaljubil in jo za ženo zaželel. Na dotično prošnjo sicer ni dobil nobenega odločnega odgovora niti od dekleta, niti od matere; vender laskava prijaznost obeh, kakor prijateljska pomoč Milinskega obečala mu je zaželjeno srečo.

Čez nekoliko tednov po Arančini možitvi se je preselila gospa Hiúsághyjevka s svojo neomoženo hčerjo v novo, prav sijajno in razkošno stanovanje. Podedovala je bojda še lepega premoženja, — tako je sama pravila, — drugi ljudje pa so govorili, da jej je to stanovanje najel jako bogat kavalir ter jo tudi drugače oskrbel s potrebnim denarjem. — Gospa in gospodična Hiúsághyjeva sta začeli spet razkošno in veselo življenje kakor nekdaj; nista se več dolgočasili, obiskavali so ji spet odlični bogati kavalirji. Mladega v Ilonko zaljubljenega advokata sta tudi ob teh novih razmerah vselej prijazno vzprejemali, samo ljubosumnjivega ter po hitri ženitvi hrepenečega bi se ne bil smel kazati. Še je upal, še je čakal, — pa počasi so ga njegovi kavalirski tekmeci, ki so se istotako prijazno in še prijazneje vzprejemali, pripravili do tega, da se je konečno odločil, vse snubljenje opustiti ter gospé Hiúsághyjevke in njene hčere več ne obiskavati.

VI.

Tri leta so minila, odkar se je Milinský oženil; njegova soproga mu je porodila dvoje otrok, fantiča in deklico, ter se še tako razvila in razcvela, da ni bilo lepše žene.

Bil je pač srečen ta Milinský! In srečna ta mladostna mati!

Govorilo se je, da se gospa Milinska s svojima otrokama le malo peča; prepuščala je to skrb najeti dojki in služkinji. A na stanovanje svoje matere, kjer so se shajali kavalirji, hodila je večkrat, nego je bilo ljubo in ugodno njenemu možu. No, mati jo je bojda k sebi vabila in po gostem jej davala dragocene nadarke, katerih Milinský tudi ni bil posebno vesel.

Nekega dne se je čitala v peščanskih žurnalih med drugimi lokalnimi novostimi ta notica: — „(Z ljubovnikom je pobegnila)

Digitized by Google

„prekrasna žena obče spoštovanega profesorja M. zapustivši svojemu „možu dvoje malih otrok. Nje ljubovnik in odvodnik je bogat „Anglež, katerega je privabil v Budapešto glas o lepem ženstvu.“

Jaz se o tej novici nikakor nisem čudil, ni me iznenadila, takšne dogodbe so tukaj v Budapešti navadne in:

Casta refert castae genitricis filia mores,
Lascivae nunquam filia casta fuit.

Obžaloval pa sem srčno prijatelja Milinskega, spominal sem se prorokovanja grofa Zikonyja, kakor tudi Petronijevih besed: „Nullam esse feminam tam pudicam, quae non peregrina libidine usque ad furorem everteretur.“ — Dolgo sem razmišljeval, je li človeku bolje ženiti se ali samcem ostati, posebno v velikih mestih in v takšnih razmerah, kjer ženska odgoja ni boljša, kjer ženstvo razven svojih strastij in slastij ne pozna nobenih drugih dolžnostij in čednostij, in konečno sem iskreno Boga hvalil, da sem še, da sem že — star samec.

Ko je Milinský po polnem zvedel svojo nezgodo, pokazal se je pravega moža. Prešinila mu je dušo najbridkejša žalost, pa zato se ni togotil, nobene žale besede ni izpregovoril; molčal je, svoje nezveste žene ni več v misel vzel, kakor da bi je nikoli ne bil poznal. Bila ga je zdaj večja skrb teh nedolžnih otročičev, katera je mati tako nesramno zapustila. Odgojeval je oba po vsej svoji zmožnosti in razumnosti tako, da bi živela nekdaj sebi na čast in zadovoljnost, očetu na ponos in veselje, društvu človeškemu pa na blagost in slavo. Bog je Milinskega pravo očetovsko skrb vidno blagoslovil: oba sta zdravo rasla in čilo se razvijala na telu in duši tako, da bi bolje noben roditelj ne mogel želeti. Nikoli ni gledal slikar lepših idealov, nego je bila ta mladostna dvojica, šestletni sinek in petletna hčerka; nikdo si ne more misliti milejšega prizora, nego to dvojico igrajočo in učečo se s svojim očetom. Milinský je tedaj menda vender bil srečen oče, menda srečen človek?

Kaj pa je človeku nezvestejšega nego je sreča? —

Vso Milinskega radost je porazila pogubna difterida ter umorila mu v malo dneh sinka in hčerko, kakor bridki mraz nenadoma prišedši od ledenega severa pomori v pomladanski noči nadepolno cvetje. —

Milinský je vso svojo srečo pokopal, pa ni se togotil, ni se jokal. Njegova duševna bolest je bila prevelika, da bi jo bil svetu

Digitized by Google

mogel kazati. Ni prelival solz, tolažnic človeške žalosti; srce mu je otrpnilo. Molčal je in strmel s plaho in čudno lesketajočimi očmi tja in sem; nem nemir ga je preganjal noč in dan. Ni vedel, kaj bi počel, kam bi se dejal. Bil je povsod sam — sebi na poti. Ni bilo za njega tako goreče ljubezni, da bi bila njegovo otrpnelo srce ugrela; bil je sam in zapuščen! —

Ni dolgo trajalo in zbolel je Milinský na tifusu. Ta huda bolezen ga je napala z vso silo ter brž otela mu vso zavest; prijateljev in znancev ni več spoznaval, in govoril je le v delirnem domišljenji. V tem položaji so prihajale bolniku na prisluženje samostanske sestre „božje ljubezni“. Da, te preblage duše se po pravici imenujejo sestre ali hčere božje ljubezni, ker v njih gori in deluje prava božja ljubezen k trpečemu človečanstvu, s katero opravljajo svoj težavni posel. Dobro in zlo, dva najvišja principa v vsem moralnem in — rekel bi tudi v vsem materijalnem — svetu, razodevata se najpopolneje v ženstvu. Ženstvo nam prouzročuje nebesa ali pekel, — baš kakeršno je ob zadanih prilikah. Blage ženske so pravi angelji božji, katere stvarnik na zemljo pošilja, da nam tukaj dejanski oznanjujejo božjo ljubezen ter nas osrečujejo z nebeško blaženostjo. Kdo bi takšnih ženskih ne častil? —

Milostivi Bog je Milinskemu bridko trpljenje in smrtno bolezen osladil in olajšal. Ko je milosrčna sestra brezzavestnemu bolniku hladila žareče vročo glavo in ko se je ta nekoliko probudil k zavesti ter ozrl na ljubeznivo mu postrežnico, ostrmel je nekako začuden, potem pa se mu je upalo lice zažarilo v čudni radosti, solze so se mu zasvetile v očeh, in z ihtečim glasom je vzkliknil: „Aranka, Aranka! preljubljena Aranka moja! ti angelj moj! ti si prišla, — ti me še ljubiš, — ti pri meni ostaneš, — ti me več ne zapustiš! — Kako dolgo te ni bilo! — Ti dolgo nisi videla najinih ljubljenčkov. — O kako sta lepa in mila najina otročiča! — Kako se jih boš zdaj veselila! — Pa bila sta angeljčka bolna, in tebe ni bilo pri njih, — ljudje so jih torej odnesli tja ven, tja, kjer rožice cveto, katere sta tako rada nabirala v šopke in spletala v vence, — no, jaz grem po nje, dovedem jih sem, da se skupaj veselimo. — Tudi jaz sem bil bolen, - zlo zlo sem žaloval, da tebe ni bilo tukaj, — pa zdaj sem drugoč zdrav, drugoč vesel, da si ti, zlata Aranka moja, tukaj, ti srce moje, moje življenje. — Saj sem vedel, da me še ljubiš, — da k meni prideš, — da me ne zapustiš. — Zdaj hočem

Digitized by Google

peti, — veselo prepevati vse tvoje ljubljene pesence, katere sva prepevala, ko si bila še moja učenka, moja nevesta in moja ženka". —

Tako in jednako je bolnik delirno govoril ter začel peti in prepeval je jedno pesenco za drugo, dokler ni spél zadnje pesni in tako pevaje vzdihnil svoje blage duše.

* * *

Zadnjih Vseh Svetnikov dan sem obiskal pokojnega prijatelja grob; bil je lepo okrašen in z venci obložen. Mislil sem si takoj, kdo je ta grob tako okrasil in z venci obložil; kar ugledam dotični napis, ki pravi: „Svojemu ljubljenemu in nepozabljivemu učitelju hvaležni učenci." — Videl sem jih žalujoče okoli groba stati. — Ob tem prizoru se mi je oko zasolzilo in vzdihnil sem: V miru počivaj, prijatelj, blagor tebi učitelju, ki živiš v hvaležnih srcih svojih učencev! Ti nisi umrl, tvoje življenje ni bilo zastonj, ni bilo neplodno; dobro seme, katero si ti z mnogim trudom sejal za človeško prosveto in občno blagost, klije, raste, razcveta se in stoteri sad bode rodilo. Lehka ti bodi zemlja, sladko počivaj v grobu, katerega ti krasi najdražejši spomenik: hvaležnost učitelju nadepolne mladosti! —

* * *

Ob usodi gospe Hiúsághyjevke in njenih dveh hčerá še nekoliko besed. Aranka Milinska je pobegla s svojim ljubovnikom Angležem s prva v Pariz. Potem se je klatila ž njim po različnih mestih, dokler se je ta ni naveličal ter jo pustil. — Zdaj slovi v nekem znanem, a slaboglasnem zavodu v Hamburgu, njena sestra pa v jednakem zavodu v Berolinu „Unter den Linden". — Gospa Hiúsághyjevka ima v Pešti obče znan zavod, kjer se dame in kavalirji shajajo, na čest in slavo — Veneri!

Digitized by Google

Novejši pisatelji ruski.

Spisal K. Štrekelj.

I.

Nikolaj Aleksejevič Nekrásov.

(Konec.)

Poglejmo zdaj nežne idilske pesni Nekrásovlje, katere nam opevajo domačijo, Volgo in ljubljeno mater.

Kako po pravici smemo imenovati Nekrásova narodnega pesnika, razvidi se najbolje iz teh pesnij. Značajna črta pravega slovanskega ljudstva in tedaj tudi naroda ruskega, do zdaj še nepokaženega od zapadne kulture, je gorka ljubezen k rodni zemlji in družini, združena z neomejenim zaupanjem in vso potrpežljivostjo, zmerom pripravljena odpustiti in pozabiti stare pregreške. Odprite katero koli zbirko narodnih pesnij ruskih, in ne najdete z lahka lista brez pesni, ki ne bi proklinala tuje zemlje ali v kateri ne bi tožila hči po batjuški in matjuški, po rodnem vrtu, rodnem logu, njega slavcih in cvetih. Že v prvih zbirkah Nekrasovljih nahajamo jednake proizvode, n. pr. drugi oddelek Saše. K jednakim mislim vrača se pesnik v poznejših letih zmerom bolj po gostem.

„Tišina“, posvečena rodni zemlji, stavi se zavoljo svoje mirnosti in globocega občutka med najbolj dovršena dela pesnikova. Nekrasov se vrne s svojega potovanja in s hrepenenjem stopi po dolgem času zopet na sveta domača tla. „Žitno polje je krog mene in živa stepa, brez gradov, brez morja, brez gor . . . Kako je zazibalo veselje dušo mojo, ko je splaval pred manoj na obzorje tvoj obris, zemlja domača! Na dalnje morje sredozemsko sem hitel, pod pekoče nebo, da bi našel utehe bolečini svoji: ali našel nisem ničesar! Jaz tam ginem, tam trpím, in toliko, da se ne zgrudim pod težo svoje nepremagljive usode. Ali tvoje sape, domovje, kako so me okrepile! Ne bojim se zdaj, spustiti na boj se z usodo. Tvoj sem zopet. Naj so mi prokleta ustna tudi vedno očitala to — moja pesen ne zazveni zlatemu obzoru tujih dežel, le tebi se ona glasi, kraj

Digitized by Google

rojstni!“ — Pesnik potuje skozi Krim in spomina se krvavih bojev, ki so se bili tam. Kako je bilo tam šumno! Vse je minilo in tiho je vse na okrog. Vojske hrum je vršel po mirni krajini tako, „kakor vzleti kričé mirnih labudov jata, ako se jih splaši nenadoma, ter se v oblaku vzdigne nad gladino mirnih vodá, da se naposled daleč od brega spusti oprezno nizdoli.“ — Peljemo se po širni ravani. V daljavi lesketajo se jezera, kakor sreberni sneg na planini. Tukaj se ziblje zlato klasje in tam se vrača pevaje kmet s polja po dnevnem trudu. Vojska je utihnila, božji hrami so se odprli in v njih moli narod za mir, ta narod junaški, ki se v surovem boji ni branil preliti svojo kri do poslednje kapljice. In v zahvalo dobil je trnov venec. „Toda krasnejši je ta tvoj trnov venec, nego zlata krona zmagovalčeva!“ vsklikne pesnik gredé s Krima na širno Rusijo.

Kakor je Nekrasov ves čas svojega življenja, posebno pa v mladosti, trpel s trpečimi, tako se je v poznejših pesnih večkrat tudi veselil z radujočim vaščanom, igral se je z veselim dečkom na paši, zamaknen je gledal v mirno, sinje oko rusovlase pastirice, kar nam je narisal jako plastično. Življenje vaškega otroka naslikal nam je podrobno v mnogih pesnih, posvečenih deci, posebno v „Krestjanskich dětjach“ iz l. 1861. Rusko življenje na deželi nam je pokazal kakor v zrcalu z najrazličnejših stališč. Tako nam pesen „Korobejniki“ prelepo slika življenje domačih prekupcev, kaj se jim dogaja po semnjih, vaséh, kako se razgovarjajo po cestah s pastirji, plavci in lovci i. t. d. Ali z nekako pijeteto naslikal nam je življenje ruskega kmeta. Sèm spadajo pač najlepša dela njegova, „Mraz“ in „Komu je dobro živeti na Ruskem?“ Prva pesen je dokončana in samo v tem oziru preseza drugo imenovano pesen, ki je sicer jako obširna ali nedovršena.

Moroz-krasnyj nos izšel je l. 1863. Razdeljen je v dva oddelka. V prvem se nam slika smrt kmeta in pogreb njegov, v drugem nam kaže pesnik vdovo, ki gre hitro po pogrebu v gozd po drva, da bi mogla otrokom zakuriti, tam zaspi od trudnosti in zmrzne. Ali česa ni vplel pesnik v ta ozki okvir! Vse živenje ruskega mužika in žene njegove javi se nam tu. Stopímo v nizko izbo selske koče. Na deskah leži mrtev oče, v kotu se igra deca, ki ne ume še nesreče, katera jo je zadela; pri oknu šiva žena mrtvaško odelo. — Pesnik pravi: „Troje jako težavnih usodkov pozna zloba usode: prvi usodek — omožiti se s sužnikom; drugi usodek — biti mati

Digitized by Google

sinu sužniku; tretji usodek — pokoriti se do smrti sužniku. In teža vseh teh treh usodkov stiska s krutim svojim jarmom žene ruskih zemelj.“ — Stari oče je skopal sam svojemu sinovi grob v zmrzli zemlji. Pogreb je. Družina stoji okoli ubožnikove krste in plaka. „Ne veje veter po lokàh, ne vriska svatebni sprevod: za Proklom tožijo domači, osirela rodbina stoka: sivokrilati golobček, kam si odletel, ljubček naš? Tebi jednacega v moči in krasoti ne najdeš v vsej deželi! . . . Od žalosti kmalu bo umrla mati, od bolesti oče ne bo mogel živeti; ali kar je v lesi breza brez vrhov, to je domá žena brez moža!“

Pesen pove nam vse: kako krasen junak je bil, kako je obolel, kako so ga lečili, kako je romala mlada žena k čudodelnemu obrazu Bogorodice v dalnjem samostanu — ali zastonj! — Pokopljejo ga. Vdova se vrne domov z otroki in še le zdaj opazi, da je mraz in da nima doma niti trske drv; otroke odvede k sosedi v toplo izbo, sama pa gre v gozd.

V drugem oddelku nam kaže pesnik njene misli, ko seče drva. Vdova se spomina mladosti svoje, kako se je prvič sešla s Proklom pri narodnih igrah, kako sta se poročila; v duhu pregleda, kaj sta vse leto delala na polji, zmisli se pomladne setve, košnje in žetve, in kako veselo je bilo s Proklom na lokah, kjer so se otroci igrali krog njiju ter sta opoludne v vročem poletji počivala pri potoku v jelševi senci. Vse to je izginilo, zdaj se mora sama truditi . . . Že je nasekala poln voz drv. Odpravlja se domov, ali utrujena se oprè za trenutek na drevo ter se z nova zamisli. Tu prileti vojvoda Mraz in poje o sebi, o svoji moči, in kliče vdovo k sebi. Bogat je, njegovo cesarstvo je polno demantov, biserov in srebra. Govori jej: „Z menoj pojdi v moje cesarstvo, cesarica boš moja; po zimi bodeva kraljevala, a po leti spala trdno.“ In spušča se po vejah vedno niže in niže, vstopi se pred mlado vdovo, diha jej v obraz in jo poljubuje. Sapa jej zaide, ustna jej obledé, sekira jej pade iz rok — mrtva je.

Tudi v drugi imenovani pesni: Komu na Rusi žitj chorošo? vede nas pesnik na kmete. Prolog, poln veselega humora, predstavlja nam sedem mužikov, ki so se sešli nekje na cesti. Doma so iz gnezda Trpibolečinskega, iz okraja Pustopraškega in iz vasic: Záplate, Razdrtega, Bosónoga, Ozebkov, Pogorišča, Nesitega in Slabe letine. Pogovarjajo se o tem, kdó na Ruskem srečno živi. Zapóred

Digitized by Google

imenujejo posestnika, činovnika, popa, kupca, ministra, carja — vsak nekaj drugega. In razpró se ter pretepó — potem pa se spusté na pot po širni Rusiji, iskat srečnega človeka. Snidejo se s popom in posestnikom, ali o sreči tu ni duha ni sluha. Opazujejo ljudstvo na trgih, pri poljskem delu, ali tudi tukaj iščejo zastonj srečnih ljudij. Mislijo si, da bodo žene bolj srečne in pripovedovati si dajo usodo Matrene Timofejevne; ko jim je ta opisala svoje življenje, katero je pesnik mojsterski narisal, odidejo tudi od nje brez zaželenega vspeha. — Dalje pesen ni zložena. I. G. Uspenskij je priobčil vsebino nekega razgovora z Nekrásovom gledé nedokončane te pesni, katero je sam pesnik imel za svoje najboljše delo. Praša ga, kdo bo tisti, ki mu je dobro živeti na Ruskem? Nekrasov se posmeje. Uspenskij ugiba tjà in sèm, ali zastonj. Napósled reče Nekrásov: Pijanci! Onih sedem mož bo prehodilo vso Rusijo, ali nikjer ne bo našlo srečnega človeka; naposled bodo prišli h krčmi, pri kateri se stekajo poti iz vseh onih sedmih vasic; tam posedejo za mizo z opitim, raztrganim in z ličjem opasanim mužikom in pri sklenici žganja spoznajo, komu je na Ruskem dobro živeti!

Menj se je posrečil Nekrásovu spev Russkija ženščiny, v dveh oddelkih. Junakinji obeju delov sta zgodovinski osobi, kneginja T—aja in Volkovska, katerih moža sta bila zavoljo političnih prestopkov pregnana v Sibirijo ter obsojena v rudokope; njiju ženi pa sta z uzornim zatajevanjem samih sebe, ne boječ se mučne in dolge poti in nadlog v življenji sibirskem, radovoljno šli za njima.

Rekli smo, da je druga značajna črta ruskega ljudstva neomejena ljubezen k rodbini; tudi v tem oziru je Nekrasov naroden pesnik. Na rodno vas Grešnevo, kjer je preživel svojo sicer žalostno mladost, ali jo vender strastno ljubi, na njegove loge in gaje, na namakajočo jih Volgo, na stari dom svojih očetov, in posebno na mater svojo razlil je najljubše žarke svoje poezije. Čem zrelejša je ta poezija, tem pogosteje nahajamo v njej pesni, posvečene materi in rodbini. Sem spadata pesni „Vnimaja užasam vojny“, in „Rycarj na čas“. Zamišljen je pesnik in v duši prikaže se mu rodni svoj kraj; sprehaja se po lokah, po katerih so posejane kope sena; v daljavi se bliska v mesečnem svitu križ na priprosti vaški cerkvici; zdi se mu, da sliši glas ponočnega čuvaja, ki oznanja dvanajsto uro, — in križe zagleda na grobišči, kjer spozna gomilo materino. S prošnjo se obrne k njenemu duhu: „Prikaži se za trenotje,

Digitized by Google

mati premila, v lahki se senci prikaži! — Brez ljubezni si prebila vse življenje, drugim je bil posvečen vsak tvoj dan. Ves vek svojega življenja si preživela z glavo odkrito, mirna ti je bila duša o šumenji groma; s svojimi prsimi si branila otroke v nevihti; ali nevihta vsula se je na glavo — tvojo; tebe, junakinjo, zadela je njena strela. Še umirajoč si molila za morilce svoje in ustna tvoja želela so nam vsem milosti božje.“

Domači reki je posvetil pesnik jedno najlepših svojih del: Na Volgi. Zamišljen stoji na njenem bregu, misli so mu poletele v prvo mladost, ko se je ločil od doma svojega. Takrat mu je gozd šepetal, da ga ni na svetu lepšega neba od tega, ki se razpenja nad domačijo, da se nikjer ne diha prosteje, kot v domačih logih. On ni veroval in je odšel. Po letih se vrača žalosten in osoren in prosi rojstni kraj, naj mu dovoli, odpočiti si trudno srce pri njem; kajti „samo spomin na leta detinska iztrga dušo iz krutih sanj!“

Poslednje Nekrásovlje pesni so posvečene večinoma materi; pisal jih je v postelji, katero je po dolgi bolezni zamenil z grobom. Prijatelji njegovi so bili poklicali profesorja Billrotha z Dunaja, da ga ozdravi; podaljšal mu je sicer za nekaj časa življenje, ali smrt se ni dala odgnati.

Ko so 11. januvarja l. 1877. nesli Nekrásovlje truplo v grob, šel je za njim ves omikani St. Peterburg; in ko so nad novo gomilo prijatelji začeli spoznavati izgubo, ki je zadela rusko literaturo z njegovo smrtjo, ko se je njegovo ime stavilo hitro za Puškinovim in Lermontovljim — slišali so se glasovi iz občinstva, da mesto njegovo ni za tema, ampak pred tema. Trdilo se je: Puškin in Lermontov sta bila byronovca, Nekrasov pa po polnem ruski „mužičij poet“. In ne samo vseučiliška mladež, tudi resni kritiki so prisodili prvenstvo med ruskimi pesniki Nekrasovu, n. pr. A. Skabičevskij, literarni referent „Otečestvennych Zapisek“.

Če bi smeli pesnike soditi po njih obljubljenosti, kar se dela tu in tam, pripalo bi prvo mesto v ruskih pesnikih brez dvojbe Nekrasovu; on je bil pravi ljubljenec občinstva, posebno mlajšega; pesni njegove so se pričakovale s hrepenenjem. Še pred natisom z dovoljenjem in popravki cenzure so se širile v mnogih prepisih po vsej Rusiji; učile so se na pamet in, ko so prišla na svetlo zbrana dela njegova, dosegla so v kratkem času deseti natis. Toda čestilci Nekrasovlji podpirajo velikost našega pesnika še drugače, trdeč, da

Digitized by Google

je bil národen pesnik, v tem ko so veliki predniki njegovi le zapadne smere posnemali. Puškin, pravijo, je zavsem byronovec; ali to je rés le glede oblike, v duhu je ravno tako pravi Rus, kakor Nekrasov. Tudi temu se ni posrečilo, da bi se prostega ohranil byronskega vpliva, in prav najlepša dela njegova, kakor Vlas, Na Volgi, Tišina, i. t. d. so zapeta v Byronovem duhu. Toda Puškin je zavoljo tega večji od Nekrasova, ker je določno pokazal pot, po kateri mora hoditi, kdor hoče postati naroden pesnik. Puškin je tisti mož, ki je narodnost in spoštovanje resnice, hranjene v narodu ruskem, zapisal na prapor ruskega pesnika; on je prvi razumel dušo naroda ruskega in pokazal nam pomen njegov tako globoko in obširno, kakor nobeden pred njim. „Ne ljubi mene, ampak to, kar jaz ljubim!“ to je njegova ljubezen k narodu. Ta narod je poznal Puškin samo za sužnosti ter ni dočakal osvoboje; ali kaj pravi o njem? „Ruski narod je otročji, ali ni otrok!“ Bodočo slavo njegovo ni videl v sili meča, ampak v sili duha njegovega. Velik je tudi Nekrasov in sicer za to, ker je v svoje pesni vlil vso svojo gorečo ljubezen za narod. Spoznal je namreč, da samo narod hrani v sebi pravi vir resnice, iz katerega se mora napajati pesnik, ako hoče sluti za narodnega in ostati narodu v spominu. Kot pesnik se je Nekrasov v ljubezni k narodu navduševal, kot človek pa se je v tej ljubezni čistil in popravljal to, kar je kot tak pregrešil, pravi Dostojevskij.

Črtice iz dunajske električne razstave.

(Konec.)

Električne toke za vso razsvetljavo so dajali ali dinamoelektrični stroji neposredno, ali pa v novejšem času tolikokrat imenovani akumulatorji. Kaj so akumulatorji in kako se rabijo, postane nam najbolj jasno, ako jednega izmed njih opišemo. V to svrho si izvolimo Faurov akumulator. Ta sestoji iz dveh svinčnatih plošč, 20^{cm} širokih, katerih jedna je 40^{cm}, druga 60^{cm} dolga. Vsaka teh plošč je pomazana z minijem, ki se za to v vodi v gosto kašo namoči, ter ovita v pergamentni papir. Na tak način pripravljeni plošči, se položita potem druga na drugo in zavijeta v zvitek, ki se postavi v stekleno posodo. Od vsake

Digitized by Google

plošče vodi na plano še pritiskalni vijak; posoda pa se napolni z razredčeno žvepleno kislino. Ako se pritrdita polarni žici galvanske baterije, ali dinamoelektričnega stroja v pritiskalna vijaka, da električni tok po žvepleni kislini od jedne svinčnate plošče do druge kroži, vršé se v akumulatorji kemijske presnove. Galvanski tok razkraja namreč žvepleno kislino (H_2SO_4) v vodík in ostalino. Vodík se izločuje na negativnem polu, ter se spaja v vodo s kisíkom, katerega jemlje miniju (Pb_2O_3), na polu samem, t. j. na svinčnati plošči, pa se izločuje čist svinec. Žveplov tretroksid (SO_4), izločujoč se na pozitivnem polu, razpada v kisík in v anhidrit žveplene kisline (SO_3); kisík se spaja s svincem v svinčev prekis (PbO_2)), anhidrit žveplene kisline pa z vodo v žvepleno kislino. Te presnove nehajo, ako se je razkrojil ves minij na pozitivnem polu v svinčev prekis, na negativnem pa v svinec. V tem slučaji imenujemo akumulator napolnjen; akumulator je postal galvanski člen v navadnem pomenu, kajti imamo dve različni telesi: svinčev prekis in čist svinec, v dotiki z razredčeno žvepleno kislino. Ako zvežemo izven kapljine moleča kosa svinca z bakreno žico v sklenen vodilen krog, kroži v tem krogu električen tok nasprotne meri, kateri isto tako razkraja žvepleno kislino. Vsled tega razkroja se tvori iz svinčevega prekisa na novo minij, in poprej čista plošča dobiva skorjo od minija. Električni tok neha, ako sta obe plošči z minijem zakriti v isti meri, kakor sta bili s prva. Iz tega pa dalje sledi, da množina elektrike, katero daje akumulator, ne more biti večja od one, katera je v njem navedene kemijske presnove prouzročila ali akumulator polnila. Elektrika se daje v takem členu shranjevati v obliki kemijskih presnov, katere se vršé v notranjem člena, in v tem zmislu je razumevati ime akumulator ali shramba za elektriko. Gledé navadnih galvanskih členov imajo akumulatorji to dobro svojstvo, da se njih tvarine ne kvarijo, gledé dinamoelektričnih strojev pa to, da jih moremo uporabljati, kjer in kedaj hočemo, dočim nam služi dinamoelektrični stroj le ondu, kjer imamo zánj potrebni motor. Obrtnik, imajoč parni stroj, kateri dela le po dnevi, v večer pa stoji, ne more si z dinamoelektričnim strojem prirejati električne razsvetljave; a on more po dnevi z dinamoelektričnim strojem akumulatorje polniti, kateri mu na večer in v noči dajejo električni razsvetljavi potrebne toke. S pomočjo akumulatorja moremo elektriko prenašati v obliki kemijskih presnov iz kraja v kraj.

Na dunajski razstavi je bilo akumulatorjev na stotine; sicer niso bili vsi po Faurovem sistemu sestavljeni, a bistveno se vender niso od

Digitized by Google

teh razlikovali. Iz njih izvirajoči toki so služili deloma za električno razsvetljavo z oblokovnimi svetilnicami ali pa z žarnicami, deloma za to, da so gonili raznotere elektromotorje. Electrical Power Storage Company v Londonu je razstavila „tricycle“ (majhen voziček na treh kolesih), katerega je gonil elektromotor, dobivajoč električne toke od akumulatorja. Isto društvo je imelo na dunajskem kanalu tudi ladjo, v kateri je bilo prostora za 40 osob. To ladjo je gibal elektromotor, kateremu so oskrbovali potrebne toke akumulatorji, v ladji kot pritežek ležeči. Lohner z Dunaja je razstavil voz z žarnicami razsvetljen, in sicer sta bili dve žarnici namesto običajnih sveč in tretja je iz ojesa cesto razsvetljevala. Akumulator je bil skrit pred kočijaževim sedežem. Nekateri akumulatorji so gonili šivalne stroje. — Zadnji čas so nosile baletne plesalke v laseh kot ukras čisto majhne žarnice, katere so razsvetljevale z majhnimi akumulatorji. Ti akumulatorji so bili skriti pod površnjo obleko nekje zadaj, kjer se hrbet okončuje. Plesalka more, kedar jej drago, žarnico zažareti ali pa ugasniti.

Električne toke za razsvetljavo in raznovrstne akumulatorje so oskrbovali različni dinamoelektrični stroji.

Delujočih dinamoelektričnih strojev je bilo okoli 140, nekateri so bili prav majhni, da jih človek lahko pod pazduho nese, drugi pa pravi velikani. Orjak med temi velikani je bil dinamoelektrični stroj firme Ganz & Comp. iz Pešte, kateri je dajal električne toke za 1200 žarnic. Nekateri teh strojev so potrebovali do 40 in še več konjskih sil. Izdelani so bili ti stroji po različnih sistemih, omenjamo le stroje Grammove, Edisonove, Brushove, Siemens in Halskejeve, Schukertove, Zipernowskyjeve, Feinove, Maximove i. t. d.

Razsvetljave so se udeleževale razstavljajoče firme v zelo različni meri. The International Electric Company je imela n. pr. dva stroja, katerih vsak je dajal električne toke za 40, zaporedoma druga za drugo zvezanih, oblokovnih svetilnic, in poleg teh še celo kopico manjših strojev. Razsvetljevalo je to društvo polovico prve obkrožne galerije s 40 oblokovnimi svetilnicami, levi del arkad pred južnim vhodom, vozno cesto, držečo k južnemu vhodu, večji del prostora, kjer so stali parni kotli in stroji in nekatera s pohištvom opravljena stanovališča. Ganz & Comp. je oskrboval okoli 1200 žarnic in okoli 30 oblokovnih svetilnic z električnimi toki; Egger in Kremenezky z Dunaja okoli 300 žarnic in 40 oblokovnih svetilnic; Piette & Křižik iz Plzna pa okoli 70 oblokovnih svetilnic in še precej veliko žarnic i. t. d. Navedene številke niso sicer

Digitized by Google

po vsem zanesljive in prej premajhne nego prevelike, ker se je proti koncu razstave prikazalo skoro vsak dan več svetilnic.

Delujoči dinamoelektrični stroji pa so tudi potrebovali ogromnih gonilnih sil. Te gonilne sile je dajalo 20 stabilnih parnih strojev, precejšnje število lokomobil, 8 plinovih strojev, potem še več vodnih in kaloričnih strojev. Največji parni stroj je bil lastnina prvega brnskega društva za stavbo strojev (erste Brünner Maschinenfabriks-Gesellschaft). kateri je sam opravljal delo 240 konjskih sil. Delo vseh motorjev pa se računa v okroglem številu na 1200 konjskih sil. Vodene pare parnim strojem je oskrbovalo 13 vzidanih parnih kotlov in 21 kotlov na lokomobilih. Vsi ti parni kotli in stroji bili so že sami zase lepa razstava, katera je bila tem bolj ogledovanja vredna, ker so bili večinoma na novo izumljeni in v dejanstveni uporabi bolj ali menj neznani.

Predno končam svoje vrstice, hočem še omeniti, kako se električni toki uporabljajo za opravljanje različnih mehaničnih del. Na dinamoelektričnem stroji pretvarjamo mehanično delo v električne toke, kajti, ako gonimo ali vrtimo tak stroj s pomočjo mehanične sile, n. pr. s pomočjo parnega stroja ali s turbino, opravljamo mehanično delo; to delo pa navidezno zgineva, a mesto njega dobivamo jakih električnih tokov. Ti toki so tem jačji, čim jačjega mehaničnega dela je bilo njih vzbuditvi treba. Obratno pa se dajo tudi električni toki uporabljati, da opravljajo mehanično delo. Vsakemu, kdor se je učil fizike, znani so stroji z elekromagneti, kateri se začnejo vrteti, ako krožijo okoli elektromagnetov električni toki. Take stroje imenujemo potem elektromotorje. Najpopolnejši elektromotorji so dinamoelektrični stroji sami. Ako spustimo v dinamoelektrični stroj jak električen tok, začne se njegov gibljiv induktor vrteti v nasprotnem zmislu, kakor ga je treba vrteti, ako hočemo v njem vzbujati električne toke; induktor pa more služiti potem kakor motor ali gibalen stroj.

Ker moremo električne toke po kovinskih žicah v daljave prevajati, očividno je dalje, da moremo s pomočjo električnih tokov mehanične sile prenašati v daljave. V to zvrho je treba najmenj dveh dinamoelektričnih strojev, katera sta z žicami zvezana v sklenen vodilen krog; jednega teh strojev pa vrteti s parnim strojem ali z drugim poljubnim motorjem. Električni toki, ki se vzbujajo v tem stroji, krožijo potem tudi v drugem in vrté njegov induktor; induktor sam pa more goniti druge stroje, s katerimi je zvezan, in po takem opravljati mehanično delo. Primer takega prevajanja sil je bila n. pr. električna železnica,

Digitized by Google

katero sta postavila Siemens & Halske iz Berolina. Ta železnica je držala od zahodnega vhoda rotunde do zvezde v praterji, ter je merila 1·5 km. Tir te železnice je bil podoben tiru vsake druge železnice, samo da švelerji niso bili v zemljo vkopani, ampak so takoj na površji ležali. V tem tiru sta vozila dva voza, združena drug z drugim navidezno brez vsake gonilne sile, na vsakem vozu pa je bilo prostora za 30 ljudij. Pod vsakim vozom je bil, le nekoliko viden, dinamoelektričen stroj, kateri je služil kot motor; induktor vsakega stroja je po žičnih vožih zvezan s kolesi na vozu. Ta stroja sta dobivala električne toke od tretjega velikega dinamoelektričnega stroja, stoječega v rotundi, katerega je gonil parni stroj, opravljajoč pri tem delo $24^1/_2$ konjskih sil. Šine so služile ob jednem tudi za to, da so elektromotorjema toke privajale in odvajale. Vozova sta se po tiru gibala s hitrostjo 30 km na uro, kajti preletela sta vso pot v treh minutah. Ljudstvu je ta železnica zelo ugajala, vsak dan se je po njej vozilo 2—3 tisoč ljudij, ob nedeljah in praznikih celo čez 4 tisoč. Kako se je ta železnica priljubila in obnesla, kaže tudi to, da sta Siemens in Halske od ministerstva dobila dovoljenje za stavbo električne železnice skozi različne dele dunajskega mesta, ako Fogerthy ne bi zidal že dovoljene mu lokomotivne železnice, in da sta zaradi potrebnega denarja z deželno banko sklenila posebno pogodbo.

Drug zelo poučen primer električnega prevajanja sil je bila razstava Heilmanna Ducommana in Steinlena iz Mühlhausna v Elzaciji. Ta firma je razpostavila v posebnem paviljonu celo vrsto delavnih strojev, n. pr. tokarnice, vrtavne in stružne stroje. Vse te stroje sta gonila dva Grammova stroja, ki sta dobivala električne toke od dveh drugih isto tolikih, a od njiju precej oddaljenih strojev. Zadnja dva stroja pa je gonil parni stroj. Ta delavnica je bila ob jednem z žarnicami razsvetljena in pravi uzor delavnice v prihodnjih časih. Jednakih primerov bi še mogli več našteti.

Tudi telefon je aparat, služeč električnemu prevajanju sil v daljave. Notranja uredba telefona je že toliko znana, da nam je menda ni treba opisovati. Ako govorimo proti železni ploščici jednega izmed dveh v vodilen krog zvezanih telefonov, potresejo zračni zvočni valovi železno ploščico pred magnetom; tresoča se železna ploščica pa vzbuja v žici na navodni cevi navedene toke. Ti toki krožijo po navodni cevi drugega telefona ter magnetu njega magnetnost ali ojačujejo ali zmanjšujejo; vsled tega pa se začne železna ploščica v tem magnetu isto tako tresti, kakor prva; tresoča se pa proizvajati zvok.

Digitized by Google

Poleg električne razsvetljave in električne železnice so se navadni obiskovalci, nestrokovnjaki v elektrotehniških rečeh, za telefone najbolj zanimali. Telefonov in k njim pripadajočih mikrofonov pa je bila razstavljena zelo obilna množica. Obiskovalcem se je nudila tudi priložnost dejanstveno prepričati se o njih praktični rabljivosti. Različna telegrafijska društva in zasobni razstavljalci so postavili posebne stanice, v katerih je bilo slišati ali petje ali godba iz kraja, s katerim so bili telefoni zvezani. Posebno radi so ljudje v telefonih poslušali godbo in petje iz dvorne opere. Pred dotičnimi stanicami je bila na večer tolika gneča, da je bilo treba časih pol ure čakati, predno je človek prišel na vrsto.

S tem hočem skleniti svoje črtice, dobro si v svesti, da so kolikor toliko površne; natančneje popisati električno razstavo vender ni bilo mogoče, ker bi s tem jemal „Ljublj. Zvonu“ preveč prostora.

Andrej Senekovič.

Slovenska književnost.

XI.

Prirodopis rudninstva ali Mineralogija.

V porabo nižjim razredom gimnazije in realke. Spisal Fran Erjavec, c. kr. profesor. V knjigo vtisnenih je 37 podob. Cena mehko vezanej knjigi 70 kr. — v platno 85 kr. V Ljubljani 1883. Natisnila in založila „Ig. v. Kleinmayr & Fed Bamberg“.

Med šolskimi knjigami, ki so zadnji čas izšle našim slovenskim srednjim učilnicam v porabo, pogrešali smo mineralogije. Matica Slovenska je sicer l. 1867. izdala jednako delo (Rudninoslovje ali mineralogija za nižje gimnazije in realke. Po Sigm. Fellöckerji spisal Fr. Erjavec). — A od tistih dob je prirodopisje čudovito napredovalo in dan danes zahtevamo pri šolski knjigi drugačno razvrstitev in druga vodila, po katerih se mora pisatelj ravnati, kakor pred šestnajstimi leti. Tedaj se lahko razume, da se ono prvo Rudninoslovje, izdano po Matici, ne more meriti z modernimi prirodopisnimi knjigami in ne more več biti primerno učno sredstvo sedanjim šolam. To je pač najbolje čutil g. pisatelj sam — in zato je poslal početkom meseca novembra t. l. v déžel novo mineralogijo, ki ima služiti istim namenom kot prva, a pri tem izpolnjuje zahteve moderne šole in znanosti. Ž njo je dokončana vrsta knjig iz realističnih predme-

Digitized by Google

tov, kojih trebamo za nižje gimnazije — in tedaj tem veseleje pozdravljamo njen prihod!

Kakor kaže naslov, ima biti knjižica vodilo prvemu mineralogičnemu pouku. Zato je v njej opisano primerno majhno število rudnin in nikjer ne nahajamo onega nepotrebnega balasta, kojega so navadno starejše jednake knjige vlačile s seboj. Na gimnaziji je, žal, treba še to malo število v šoli skrčevati, ker sta tam odločeni mineralogiji le ubogi dve uri na teden v jednem samem poluletji!

Opisane rudnine je g. pisatelj razvrstil v sledeče razrede:

I. Vzdušnine (Atmosphärilien). II. Kámeni (Steine). III. Prstí (Erden). IV. Kovíne (Metalle). V. Rude (Erze). VI. Soli (Salze). VII. Vnétnice (Brenze oder Inflammabilien).

V bolj podrobno razvrstitev se knjiga nikjer (razven v kratkem „Pregledu“) ne spušča; to po polnem pristuje tej stopinji pouka, na kateri učencu pač ne moreš govoriti mnogo o kakem strogem sistemu. Saj tudi „Organis.-Entw.“ pravi v jednacem zmislu, da naj se učencu k večjemu nekoliko „sanja“ o sistemu — več ni treba; sicer bi se ravnalo zoper vsa pedagogična načela.

Kar se nam v novi knjigi posebno prikuplja, to je, da pisatelj pri vsaki priliki kaže na prirodne sile in „njih delovanje, ki je sicer polagano in baš za tega delj vspešno,“ da privaja učence „k samosvojemu opaževanju, da se priučé tolmačiti razne prikazni in premembe na posamičnih rudninah — a takisto tudi na zemlji, vzeti kot celoto — kakor učinke teh prirodnih sil.“ Zato poudarja sosebno postanek raznih rudnin, njihovo razpadanje in prhnenje. S tem oživi suhoparno popisovanje, ki se je do sedaj skoro jedino šopirilo po mineralogičnih knjigah za nižje razrede in povekša razumnost pouka; na drugi strani pa zadostuje s tem terjatvi novega prirodopisja, ki povsodi v prvi vrsti poudarja genetične razmere prirodnih teles.

V II. oddelku opisuje g. pisatelj na kratko najznamenitejše hribíne, iz katerih je naša zemlja sestavljena. Pri tem se je posebno oziral na domača tla; sploh je pri vseh rudninah hvalevredno navél najprej nahajališča v naših zemljah. Marsikako mesto sicer skoro ne zasluži imenovano biti, ker nima nikacega pomena kot rudni kraj — vender zanimajo taki podatki učenca bolj, nego tuje, dalnje dežele, o katerih nima navadno še pojma. Menim, da bode tak lokalni patrijotizem vsacemu pedagogu ugajal, tembolj, ker pri tem drugi važni kraji niso zamolčani. V tem obziru se je poprej mnogo grešilo; no, pa saj še dan

Digitized by Google

danes človek naletí na učenca v šoli, ki na pr. ne zna nobenega jezera svoje domovine — tista tam v srednji Aziji pa našteje kakor očenaš!

Ker v mineralogiji prevladujejo tuja imena, je g. pisatelj jako prav ukrenil, da je povsod pridjal razlago terminov. Vrhu tega se nahajajo v oklepih nemški izrazi, ki so za naše razmere gotovo tudi živo potrebni. Kar se tiče slovenskih terminov, obdržani so pač večinoma oni, kateri so rabljeni v prvi izdaji l. 1867. Našli smo le malo razločkov. Za „Krystalldruse“ n. pr. rabi g. pisatelju sedaj kopúča, poprej vzrastek, za „stängelig“ ima protast, poprej stebelčast; „Kugel“ mu je oblica, poprej krogla; „Härtescala“ zove trdotne gredí, poprej lestvico i. t. d. Sploh pa ima sedanja knjiga izborno bogat zaklad novih izrazov, ki vzbujajo naše zanimanje in kateri se bodo pač obdržali — temu je porok g. prof. Erjavec, ki združuje v jedni osobi prirodopisca in jezikoslovca v taki meri, kakor je do sedaj še pri nobenem našem pisatelji prirodopisci opazovali nismo. Tu čitamo deloma besede, ki so nam iz naroda dobro znane, a pisatelji jih vender zanemarjajo, na pr. šaren, rus (šaren marmor, rusa kreda), deloma pa nam je znana samo korenika — in tedaj uganemo lahko pojem, ko bi tudi nemške besede ne bilo pridjane. To velja o terminih. Kar se tiče splošnega jezika, združuje v sebi pač vse prednosti in kreposti Erjavčeve pisave. Posebno lepa je raba glagolov —; kdor bere „Prirodopis rudninstva“, bode sprevidel moč in krasoto slovenskega glagola, — katerega pač ne zna nobeden tako porabiti kot g. Erjavec! Kako lepo se bere „da se je vrat steklenice orôsil“, „da demant prvakuje“ i. t. d.; kjer koli odpremo knjigo, povsodi se nam zasveti ta prednost in ta naroden duh pisave. Vender bi morebiti ne bilo škodovalo, ko bi v navadnem pripovedanji g. pisatelj nekatere bolj neznane izraze bil zamenil z druzimi, navadnejšimi, ker je knjiga določena elementarnemu pouku; ta mala vtrošena zrnca se ve da ne kratijo splošne jasnosti in jezik tudi zaradi njih ne izgubí one priprostosti in lehke razumljivosti, ki označuje vse spise g. Erjavčeve.

Mnogo latinskih ali grških izrazov je pisatelj poslovenil; tako n. pr. v „Pregledu“: Sololiki (Haloide), Mastnici (Steatite), Plenivci (Phyllite), Stenotvori (Felsite), Trdci (Sclerite), i. t. d.; drugod je deloma obdržal splošna znanstvena imena, ki služijo znanstvenemu svetu. To je posebno hvaliti, kajti prestrogo sloveniti obče veljavne besede pač nikamor ne kaže; zgoraj navedene vzglede smatramo samo kakor sredstvo ložjega razuma splošno priznanih tujk, katere bode

Digitized by Google

gotovo učitelj povsodi v prvi vrsti rabil, da učenca preveč ne osamotí od druzih sorodnih ved.

Razume se samo ob sebi, na tej stopinji pouka, kakeršni je naša knjiga namenjena, o kemični sestavi rudnin ni mogoče mnogo govoriti, kajti učenec nima do tedaj še nikacega pojma o kemiji. Le malokdaj je prilika in se sme nekoliko omeniti o kemični sestavi; tega pravega pravila se je tudi držal g. pisatelj pri opisovanji rudnin ter večinoma ni dodajal kemičnih stvarij. Vender bi za svojo osobo želeli tu in tam nekoliko več tega materijala, ki se lahko sproti, v opazkah ali oklepih, nekoliko podrobneje razloži, kakor to delajo nekatere novejše knjige. Se ve da, predpisi tega ne zahtevajo in šolsko knjigo je pač treba urediti najprej po teh višjih naredbah.

Kar se vnanje oblike tiče, knjiga ne zaostaje nikjer za druzimi jednacimi deli. Založnik jo je tako lično in ukusno oskrbel, kakor zadnji čas vse šolske knjige, ki so pri njem ugledale beli dan. Mala podpora, katero je založniku dovolil deželni zbor kranjski, nosi šolski književnosti naši velike obresti. Podob je sicer malo, a pri naših razmerah jih je težko več zahtevati.

G. Erjavcu pa konečno pač moramo čestitati za novi „Prirodopis rudninstva“. Ako smo že lani občudovali dovršeni njegov prevod Somatologije, velja to še v mnogo večji meri o njegovem najnovejšem izvirnem delu, ki nam kaže izkušenega šolnika in pedagoga pri razvrstitvi gradiva, v jeziku pa pisatelja, ki ima slovenski jezik tako v oblasti, kakor malokdo; ki zna njegova svojstva in njegovo krasoto tako uporabljevati in razvijati, da ga mu ni vrstnika. Ne le prirodopisec, temveč v jednaki meri tudi jezikoslovec bode našel obilno veselja na novi knjigi!

Da jo bode vis. ministerstvo v kratkem potrdilo, o tem pač ni dvojbe. Bog daj, da bi jo naši učenci kmalu v roke jemali!

Ivan Šubic.

Franjo Jos. Remec †.

Nisem se nadejal, da mi bode pisati osmrtnico svojemu ljubeznivemu prijatelju, možu, na čegar prerani gomili plakajo vdova in mila otročiča; a ne le ti, tudi domovina slovenska po pravici žaluje o prezgodnji smrti blagega pokojnika.

Digitized by Google

Franjo Jos. Remec se je porodil v prijazni vasi Rupi, četrt ure oddaljeni od gorenjskega mesta Kranja v 22. dan meseca novembra 1850. leta. Imel je dva brata in jedno sestro. Roditelja sta kmetskega stanu, a oče mu je že za rana umrl. Pri hiši pravijo p r i K m e t o v i h; od tod tudi njega pisateljsko ime „K m e t o v“.

Početne šole je obiskoval v Kranji; dovršivši jih prestopi v prvi gimnazijski razred tamošnje nižje gimnazije 1862. leta, kjer sta mu bila sošolca zdanji advokat dr. Val. Štempihar in dr. Ivan Svetina, zdaj profesor na ljubljanski gimnaziji.

Dovršivši nauke v Kranji vstopi v ljubljansko višjo gimnazijo, ker sta roditelja in njegova strijca Primož Remec, bivši škofjeloški župnik in Fr. Remec, duhovnik pri novem sv. Antonu v Trstu, menila, da postane duhovnik; a želja se ni izpolnila niti jednega niti druzega.

Leta 1869. meseca septembra je bil razpisan telegrafijski tečaj pri c. k. telegrafijskem vodstvu v Trstu za prihodnje uradnike.

Tedaj je Remec dovršil 7. gimnazijski razred; odloči se, popustiti študije ter iti v rečeni tečaj, kamor je bil tudi vzprejet.

Tu prebije brzojavni izpit z izvrstnim vspehom meseca decembra, a takoj potem 1870. leta stopi v c. kr. službo pri glavni tržaški postaji, kamor ga je bilo odločilo ministerstvo trgovine in prometa. Ondukaj je stanoval pri svojem jako ljubeznivem strijci, že rečenem, a sedaj pokojnem Fr. Remci, kateri je jako čislal mladega netjaka; a vender je trebalo vselej dovoljenja, ako je hotel čez navadno uro zunaj dóma ostati, bodi si v družbi svojih prijateljev, bodi si v čitalnici. Nikakor pak ne treba misliti, da je strijc to zahteval boječ se Bog zna česa, temveč iz gole očetovske skrbi in ljubezni do svojega netjaka, dasi je dobro znal, v kakšno družbo mladi Franjo zahaja.

Ker je bil pokojnik izvrsten pevec, ni mogel nastopiti pevski zbor nikdar brez njega, a trebalo je reči strijcu, naj ta in ta dan ali večer dovoli, da se vrne pozneje domov nego navadno.

Za taka dovoljenja je često vložil svojo veljavno besedo naš slavnopoznati prelagatelj Schillerjevega Viljema Tela in Valenštajna.

Ko si je Fr. Jos. Remec 1872. l. gmotno toli opomogel, da je živel ob svoji plači, ni ostal dlje časa pri strijci, temveč šel je stanovat h gospé Alojziji Degregorio, kjer smo vkupe prebivali Podmilšak, Remec, Ant. Možina in jaz.

Tu se Franjo seznani z gospodinjino sestro Dragotino Ogorelčevo iz Škofljice pod Ljubljano, s katero se oženi 1875. leta v Šmariji na Dolenjskem. Tako si ustanovi svoje ognjišče, katerega se je jako veselil.

Digitized by Google

Odslej postane mož v najplemenitejšem pomenu besede; kjer je bilo treba delati v prospeh in narodno probujenje, povsod je bil Franjo med prvimi in odločnimi voditelji, v čitalnici ga vidimo med pevci, v gledališči med najspretnejšimi gledališkimi predstavljalci in v odboru čitalničnem blagajnika, kjer je opravljal ta posel do svojega odhoda v Ljubljano dne 24. junija 1879. l.

Mnogostransko delovanje poleg težke stanovske službe je zelo neugodno vplivalo na njega nežen organizem. Osobito oslabilo ga je njegovo izredno ponočno službovanje, kjer mu je bilo poleg Hughesovega aparata po več ur sključenemu sedeti. A prvi kal neozdravne bolezni si je v svoje prsi zasejal, kakor je sam pravil, na nekem sprehodu v tržaškem gozdiči (Boschetto). Nekega prijaznega spomladanskega dné se gre sprehajat v gozdič. Utrujen od ponočne službe leže v senco ter začne čitati. Spanec ga premaga, a ko se čez nekoliko ur prebudi, bil je trd in mrzel po vsem životu. Od tega trenutka ni bil več zdrav. Zato je menil, da do dobrega okreva, ako se preseli v Ljubljano. Toda varal se je. Tudi v njega ožji domovini ni bilo pomoči zoper sušico v grlu, dasi je mnogo hodil okrog zdravnikov. Leto dnij pred smrtjo dobi dlje časa dopust ter se gre zdravit na Brankovo poleg Velikih Lašč, meneč, da si v svežem in čistem vzduhu kaj opomore, a celó nič mu ni koristilo; ker ga je na poti dež ujel ter do polti premočil, vrnil se je še slabejši v Ljubljano. Naposled izgubi glas, da ni mogel brez velicega truda s svojimi dragimi občevati. V srce se je moral smiliti človeku, ko je o lepih dnevih, kadar ni imel službe, posedal po ljubljanski „Zvezdi“, okrog njega pa je skakal njegov starejši sin, živi Bogomil. V svesti si gotove bližnje smrti svoje, je vender skrbeč, da ne bi ga dejali v pokoj ter predragi obitelji njegovi skrčili dohodkov, do zadnjega trenutka opravljal težavno svojo službo. Dné 31. oktobra omedli v pisarni, pelje se domov, leže ter 4. novembra ob $^1/_2$10. izdihne blago svojo dušo.

Pokojni Remec je bil vrlo omikan mož. V Trstu se priuči po polnem francoskemu in vlaškemu jeziku, nato se loti ruskega jezika in slovstva, kateremu je bil v toliki meri vešč, kakor malo kdo v Slovencih. Na ruski jezik ga je opozoril njegov ujec, g. c. kr. auditor S., ki je leta 1870. s Kuhnovim polkom prišel v Trst ter ondu našel svojega netjaka. On ga je zalagal z dragimi ruskimi knjigami.

Znanje ruskega jezika in slovstva ga privede do slovenskega pisateljevanja, hotečega Slovence seznaniti z bogato rusko književnostjo.

Iz njegovega peresa so bili ti le prevodi iz ruskega objavljeni v raznih tečajih „Slov. Naroda“: A. Maksimova „Lov na tigra“,

Digitized by Google

Vsevlada Solevjeva „Dvojna prikazen“, M. Rudakova „Drag medved“, v letošnjem tečaji pa krasni povesti „Strašen dolg“ in „Stari Gud“ od Vsevlada Solevjeva. Prevod „Ulične pevke“ po N. K. Lebedovu priobči „Slovenski Narod“ meseca decembra t. l. Turgenevljevi „Lovčevi zapiski“ I. in II. del sta bila že dovršena 1881. leta, katere sem tedaj čital obiskavši ga rečenega leta. Dlje časa pili in popravlja prevod, katerega naposled izroči na moj nasvet „Matici Slovenski“ v objavo. Poleg že navedenih prevodov se nahaja jedna daljša povest iz ruskega pri slavnem „Kresovem“ uredništvu v Celovci. Najbrž je prevod iz ruskega lista „Njiva“. Zadnji čas je prevajal neki ruski roman, kateri težko da bi bil dovršen, ker mu je smrt iz roke iztrgala njega spretno pero.

Tudi „Ljubljanskemu Zvonu“ je bil pokojni ves čas dober prijatelj in vrl sotrudnik. Iz raznih ruskih novin mu je nabiral novice iz ruske književnosti, kolikor jih je mogel list pri svojem skromnem prostoru porabiti.

Kot uradnik je bil pokojni izvrsten delavec, točen in do skrajne meje vesten ter značajen mož. Zaradi njegovih možatih in blagih svojstev so ga čislali ne samo tovariši njegovi, temveč tudi višji so znali uvaževati njega spretnost in nadarjenost.

Po pravici smem reči, da vsi, ki so v življenji poznali to čisto in blago dušo, žalujejo o prerani smrti tega plemenitega triintridesetletnega moža.

V slovenski književnosti pak si je s svojim neumornim delom postavil sam sicer mal, a lep spomenik.

G. Jeréb.

Slovenski glasnik.

Josip Novak †, večletni dekan v Kočevji, umrl je ondu po dolgem bolehanji za vodenico 11. novembra. Novak je bil dné 25. decembra 1833. porojen v Podbrezji na Gorenjskem, gimnazijo je zvršil l. 1853. v Ljubljani ter je potem dve leti služil pri c. kr. pošti v Ljubljani; a tisti dan, ko je bil prejel dekret, s katerim ga je poštna uprava imenovala za c. kr. poštnega asistenta, stopil je v ljubljansko semenišče, kjer je bil 26. julija 1859. posvečen v duhovnika. Novak se je dijak in bogoslovec ozbiljno pečal s slovenščino, osobito s slovenskim pesništvom in več pesnij njegovih je natisnenih v Vodnikovem spomeniku, v „Glasniku“, „Novicah“ in drugod. Pokojni je bil omikan mož, poštena slovanska duša in zaradi svojih ljubeznivih svojstev v vseh socijalnih krogih čislana in priljubljena osoba. V. M. P.!

Digitized by Google

Kako se je praznoval sedemdeseti god Miklošičev. Slavnemu našemu rojaku Miklošiču zasijal je 20. novembra preveseli in dan danes že tako redki sedemdeseti rojstveni dan. Slovenski narod je pokazal že v septembru, ko se je vršila slavnost njegova v ožji domovini njegovi, v Ljutomeru, v koliko čast si šteje, imeti takega sinú. Pa tudi sedaj, ko se je približal ta veseli god ter je naposled napočil, držal se je znanega izreka: narod, kateri svojih velikih mož ne časti, jih vreden ní. Ljubljansko mesto in ljutomérski trg sprejela sta ta list naše gore med svoje častne občane; 39 telegramov pa, kateri so došli iz raznih stranij zemlje slovenske in od Slovencev razkropljenih po tujih deželah, priča dovolj spoštovanje, ljubezen, udanost našega naroda za rojaka, kateri se sme ne menj po pravici imenovati „monstrum scientiarum", nego učitelj in prijatelj njegov Kopitar.

Rano v jutru — Miklošič bere v zimskem tečaji ob 8., v poletnem pa že ob 7. uri — voščili so mu na univerzi poslušalci sreče, čilosti, zdravja in mnogih let, da bi še dolgo mogel delati v prid slovanskim narodom in poučevati ukaželjne njih sinove, došle na Dunaj iz vseh stranij širošírnega Slovanstva. Žalibog se je bati, da strogi zakon, po katerem mora vseučiliški profesor s sedemdesetim letom odstopiti od svoje stolice, oropa morda dunajsko univerzo v kratkem času najizvrstnejše moči, najboljšega učitelja! In čudne li usode! Ravno Miklošič je bil l. 1868. v gosposki zbornici referent tega zakona, ob jednem pa tudi o zakonu o uredbi plač vseučiliškim profesorjem. Miklošič se je protivil prvemu zakonu, ali vlada je rekla: ako se prvi zakon ne sprejme, propade drugi. Zastran te neljube alternative je podpiral Miklošič tudi prvi zakon, ker ni hotel škodovati svojim vrstnikom. In lastna šiba bo zadela zdaj njega samega, ako se stvari kakor si bodi drugače ne zasučejo.

Vse jutro so dohajale jubilarju neštevilne čestitke: pisma, telegrami, adrese, odlikovanja. Odlično mesto med adresami zavzema adresa vseučilišča v Bonnu, podpisana od 25 profesorjev filozofske fakultete. Med drugimi častnimi besedami se bere: „posrečilo se Vam je, vspeti se v prvo vrsto preiskovalcev na jezikoslovnem polji in dokler bosta živeli imeni ustanoviteljev germanskega in romanskega jezikoslovja, vedno se bode Vaše ime kot tretje imenovalo."

Adresa jugoslovanske akademije slove: „Visoko poštovani gospodine! Ker se sav učeni sviet raduje, što Vam je božja providnost dozvolila na korist znanosti doživjeti sedamdesetu godinu svoga vele zaslužnoga života: ne može ni ova akademija, koja se ponosi, što Vas od postanka svoga svojim zove, a da se obćoj radosti učenoga, na pose pako slovjenskoga svieta nepridruži iskreno i zanosno. Podpunim zadovoljstvom možete se obazrieti na svoje 40godišnje učeno djelovanje na polju slovjenskoga jezikoslovja, koje ste svojim neumornim i neprekinutim trudom do one visine podigli, na kojoj se sada znanosti na uhar a Slovjenstvu na čast nalazi. Uz ovu radost očituje i akademija i tu želju, da Vas svemogući još više godina zdrava i krepka znanosti uzdrži, pak da i ovoj akademiji ne ukratite ni u buduće one privrženosti, koju ste joj svakom prigodom do sada izkazivali. U Zagrebu 11. studenoga 1883. Jugoslov. akad. zn. i umjetnosti. Dr. Rački, dr. Šulek, dr. Matković."

Digitized by Google

Tudi varšavska univerza je poslala jako lepo adreso. Peterburška akademija je naznanila s telegramom, da se je odposlala po pošti slavljencu adresa, kjer so podpisani vsi njeni člani. V adresi rumunske akademije znanosti nahajamo ta stavek: „Vaša dela o primerjajočem jezikoslovji so Vam že davno zagotovila hvaležnost Rumunov".

Za častnega člena so izvolile Miklošiča univerza peterburška in ‚novorosijska' v Odesi, pa filozofijska fakulteta v Moskvi; to se je oznánilo slavljencu s telegrami. Tudi župan ljubljanski in ljutomérski sta mu s telegramoma poročila izvolitev za častnega občana.

Došli so dalje častilni telegrami od bolgarskega literarnega društva v Sófiji, univerze v Harkovu in brez števila drugih. Minister Piročanac je telegrafoval, da je kralj Milan poklonil jubilarju red sv. Save I. vrste; ruski poslanec Lobanov pa je pisal, da je car Aleksander III. odlikoval Miklošiča s carskim ruskim redom Stanislavljim II. vrste avec plaque.

Med pismi bi posebno bilo omenjati lista, ki ga je pisal zagrebški profesor Vojnović, v katerem spomina Miklošiča na tisti čas, ko mu je bilo dano, družiti se s slavljencem in Vukom Karadžićem. Podpisal se je doktor Vojnović: „profesor na sveučilištu in hrvatski zastupnik". Profesor Janko Pajk iz Brna je poslal latinsko odo.

Ob dveh popoludne se je prijavila jubilarju deputacija dunajske univerze. V njej so bili naslednji profesorji učenjaki: Arneth, Brücke, Siegel, Fleischl, Exner, Demelius, Pfaff, Lorenz, Büdinger, Hartel, Gomperz, Lieben, Barth, Weiss, Maassen, Mussafia, Bühler, Heinzel, Brentano, Schmidt, Zchokke. Deputacija je izročila Miklošiču veliko zlato medaljo z njegovo podobo in latinsko adreso, katera slove:

„Francisco equiti de Miklosich, viro integritate animi constantiaque non minus quam doctrina famaque conspicuo, Slavicae grammaticae conditori, qui studiis suis linguarum indogermanicarum origines ac fontes explanavit, linguarum Romanensium atque in primis Daciae historiam sagacissime explicavit, Zingarorum per Asiam et Europam vagantium itinera ac facta enarravit, res imperii Byzantini amplissimo monumentorum thesauro congesto illustravit, Universitatis Vindobonensis, in qua per septem lustra professoris publici munere egregie functus est, et totius Austriae lumini ac decori die XX. mensis novembris, quo die ante hos annos septuaginta in lucem est editus, a. MDCCCLXXXIII. hunc nummum aureum effigie eius ornatum dedicaverunt venerabundi, quorum sequuntur nomina".

Nató pridejo imena vseh onih, ki so mu poklonili medaljo. Ker imena govore bolje, nego piše moje okorno pero, hočem jih nekaj postaviti le sem, ker iz njih razvidijo slovenski bralci, kako spoštujejo in čislajo Miklošiča po svetu zunaj domovine njegove. Nate jih nekoliko:

Aleksander princ Oldenburški, Archangeljskij, Arneth, Ascoli, baron Bach, Bauernfeld, Belrupt, Benndorf, bar. Bezécny, Billroth, O. Boethlingk, N. Boglić, Bonitz, M. Bošković, Roman Brandt, Budmani, Brücke, Büdinger, Bulić, Byčkov, Castrapelli, Conrad Eybesfeld, Curtius, E. Czerkawski, bar. Czoernig, M. Drinov, B. Dudik, Düntzer, Eitelberger, bar. Engerth, bar. Felder, Ficker, Fiedler, Fortunatov, Gustav Freytag, J. Gebauer, L. Geitler, A Gindely, H. Grimm, J. Grot,

Digitized by Google

J. Hann, Hartel, Hasdeŭ, Heinzel, Hirschfeld, Hübschmann, bar. Hye, V. Jagić, U. Jarník, Jedlička, H. Jireček, J. Jolly, M Iskrzycki, Th. Istomin, Jurgiewicz, G. Kałużniacki, Karl, bar. Kaulbars, Kirchhoff, Kirilowicz, Kirpičnikov, Kolisko, D. A. Korsakov, Kočubinskij, Kruszewski, Kulakovskij, E. Kunik, V. Lamanskij, Lavrovskij, Legér, Leontovič, Leskien, Ljubič, Lorenz, Majorescu, J. Majer (Poljak), Małecki, Manglović, E. Martin, Malinowski, Matković, Mommsen, Nauck, Nekrasov, Ogonowski, Ossokin, Patočka, St. Pawlicki, F. Petračić, R. Pilar, škof dr. J. Zl. Pogačar, Popov, Potebnjá, Pypin, Rački, Ranke, Rostafinski, Rozanov, Rožanovskij, Smirnov, Smičiklas, Strossmajer, filološko društvo v Budimpešti, Suk, Šulek, Tkalčić, M. Valjavec, A. Veber, Vasiljevskij, Wattenbach, Veselovskij, knjaz Vjazemskij, Grof Wilczek, Windisch, Viskovatov, A. Weber, E. Zahradnik, Zupitza, Stenzel in drugi.

Profesor Schenkl je imel lep nagovor, v katerem je poudarjal zasluge Miklošičeve na jezikoslovnem polji in na vseučilišči. Miklošič je odgovoril prav pohlevno ter se zahvalil za presrčno pripoznanje njegovih „malih“ zaslug.

Posebno veliko veselja je naredila slavljencu akademija, katero je zvečer napravila slovanska mladina na Dunaji v dvoranah tako zvane „Gartenbaugesellschaft“. Zbralo se je bilo nad 800 ljudij, po največ se vé da iz dijaških krogov. Bila so tu zastopana društva „Slovenija“, „Sič“, „Akademicky spolek“, „Zora“, „Ognisko“, „Tatran“, „Bukovina“, novo „Društvo slavistov“ in Bolgari. Da niso prišli Hrvatje, je res žalostno; pa zadostuje nam, da odličnjaki hrvatski: Rački, Šulek, Matković, Ljubić, Smičiklas, Strossmajer, Veber in mnogo mnogo drugih, niso jednakih mislij, kakor mlečnozobi šovinisti, katerim je vir vse znanosti jedino le sušáška „Sloboda“. Z univerze sta došla samo dva profesorja: dvorna svetovalca Eitelberger in Zimmermann! Sicer je bilo videti še mnogo odličnih gospodov in gospá, imenujem le poslanca Gniewosza in Kowalskega, srbskega pesnika Zmaja-Jovanovića, profesorja Stritarja, Šumana, višje sodnije svetovalca Rybičko, in mnogo drugih. Ko je stopil v dvorano Miklošič, klicalo se mu je od vseh stranij živalno: slava in živio; slavljenec je bil od tega navdušenega sprejema kar iznenadejan in ginen. Prične se akademija. Slavnostna kantata, kompozicija prerano umrlega Förchtgott-Tovačovskega, dopadla je izborno in do srca so sezale nam besede njene:

Velmoži šlechetnému,
v němž slávská proudí krev,
vlastenci horlivému,
at' mocně zní naš zpěv!

Pelo jo je slovansko pevsko društvo pod vodstvom znanega profesorja na konservatoriji, g. Buchte. Za tem so se pričela poklanjati jubilarju razne deputacije in društva.

Poljak dr. Jan Leciejewski, predsednik slavnostnega odbora, nagovori v slovenskem jeziku slavljenca ter poudarja njegove zasluge za staroslovenski jezik in slovansko slovstvo sploh. Seme, katero sta usejala blagovestnika Ciril in Metodij na slovstvenem polji ter je po kratkem rastenji malo da ne zamrlo, začelo je po trudih in delih blagovestnika Miklošiča z nova kliti in kazati svojo lepoto. Govornik izroči jubilarju v znamenje ljubezni in spoštovanja do ljubljenega profesorja in učenjaka-velikana lep, 132 fotografij obsezajoč album in

Digitized by Google

krasen srebern lovorvenec, katera mu poklanja vseučiliška mladež slovanska na Dunaji.

Album, krasno vezan in občudovan od vsega občinstva, ima na prvem listu prelepo podobo slovanskih blagovestnikov sv. Cirila in Metodija. Slikal je ta list na pergament mlad Čeh Kovařovič z akademije obrazovnih umetnostij. Tam nahajamo tudi dedikacijo v slovenskem jeziku, ki slôve tako-le: „Prvaku naše znanosti in najboljšemu učitelju o sedemdesetletnici v životu in o štiridesetletnici neumornega znanstvenega delovanja poklonili 20. novembra slavisti in hvaležni učenci.“ Spodaj se nahaja votivna tablica z napisom: „I svêtъ vъ tьmê svêtitъ sę, i tьma jego ne objętъ“. (Jan. I. 5.)

Za tem pridejo na vrsto fotografije raznih slavistov in mnogih bivših in sedanjih učencev Miklošičevih. Ker tudi tukaj imena najbolj glasno govore, kako je naš rojak pri slovanskih bratih in svojih rojakih spoštovan, podajmo vsaj nekoliko teh imen. V albumu nahajamo: vseučiliške profesorje Jagića iz Peterburga, Nehringa iz Vratislave, J. Gebauerja iz Prage, Kreka iz Gradca, L. Malinowskega iz Krakova, J. Baudouina de Courtenay iz Kazánja, E. Kałużniackega iz Črnovec, A. Budiloviča iz Varšave, R. Brandta iz Moskve, Dragomanova, Smirnova iz Varšave, J. Boškoviča iz Belega Grada. Dalje so priposlali svoje fotografije naslednji učenjaki, profesorji, direktorji in čestitelji: Sime Ljubić, Matija Valjavec, A. Matzenauer, L. Wagner, profesor v Presburgu (ki je za Miklošičevo sedemdesetletnico izdal tudi posebno knjižico „Miklosich und die magyarische Sprachforschung“, v kateri razlaga, kolikih zaslug si je pridobil Miklošič s svojo razpravo „Die slavischen Elemente im Magyarischen“, izšle l. 1871.), J. Šuman, L. Hrovat, dr. Fr. Celestin, A. vitez Klodič-Sabladoski, P. Končnik, J. Marn, M. Pleteršnik, A Einspieler, dr. Jarnej Zupanec, vladni svetnik dr. Alojz Valenta, J. Žakelj, Fr. Levec, M. Vodušek, T. Zupan, V. Župančič, A. Raič, K. Glaser, M. Žolgar, M. Valenčak, dr. J. Sket, dr. Jožef Pajek, Jak. Žnidaršič, Janko Pajk, J. Scheinigg, dr. P. Turner, dr. F. Simonič, D. Nemanič, dr. J. Purgaj, Kleinmayr, Koprivšek, Brežnik, Čuček, dr. Firbas, Zelenik, Fr. Globočnik, A. Kaspret, Fr. Orožen, J. Hubad, A. Laharnar, A. Bartel, Kragelj, Jak. Hafner, Tanšek, Podgornik, dr. Poznik, Trtnik, Novak, Tavčar, Mazek, Bošnjak, Vidmar, Košćal, Ivanović, Castrapelli, L. Zore, St. Kučak, Vuletić, dr. V. Pulišić, Senc, dr. Vidrič, J. Živanović, A. Sandić, N. Petrović, Lukačević, Grubković, Semenović, A. Prečan, G. Kupčanko, Petruševič, Želechivskij, O. Lepkij, Dêdickij, Dubravskij, Lučakovskij, Pjurko, Rymarkiewicz, dr. Leciejewski, Kulda, Fr. Bartoš, K. J. Jireček, Vymazal, Halabala, Prusík, A. Fleischmann, J. Woldřich, Stovíček, E. V. Černy, Tkač, Hošek, dr. Masařík, Fejta, Štourač, Branžovsky, Barvič, Brzobohaty, Sklenář, Hlaváček, in še 20 sedanjih poslušalcev slavljenčevih.

Sreberni lovorvenec ima na blazinici napis v slovenskem jeziku: „Dvornemu svetniku gospodu profesorju dr. Franju vitezu Miklošiču“, na srebernih trakovih pa: „Velikanu znanosti slovanskih jezikov in pospešitelju slovanske vzajemnosti v spomin dne 20. novembra hvaležna slovanska mladež“. Na listih se nahajajo imena društev, ki so ta venec poklonila, in sicer: „Verein der Slavisten“, „Slovenija“, „Akademicky spolek“, „Ognisko“, „Bukóvina“, „Tatran“, „Sič“, „Zora“.

Digitized by Google

Po Leciejewskem stopi pred jubilarja profesor Wachnianin iz Lvova, kateri mu po daljšem govoru izroči adreso profesorskega zbora rusinske gimnazije, ruskih bogoslovcev, in akad. bratstva v Lvovu. Vse te adrese so prelepo izdelane in ornamentika v njih je eminentno narodna maloruska. Profesor Wachnianin je v svojem govoru slavil Miklošiča, ker je maloruskemu jeziku odločil samostojno mesto ter ga ni smatral kot ruski dijalekt. „Jaz govorim tukaj v imenu 20 milijonov Malorusov. Jezik naš je prognan iz palač in krogov meščanskih. Ti, Miklošič, branil si ta jezik z orožjem resnice. Sprejmi, ti zora pred vzhodom slovanskega solnca, te pohlevne, ali z vsem srcem poklonjene darí, in ne zabi nas, kakor tudi mi tebe nikdar ne bomo pozabili."

Za Wachnianinom izročil je stud. jur. Dudykevič adreso ruskega „akademičeskago kružka" v Lvovu in adreso „istoriko-filologičeskago instituta knjazja Bezborodka v Nèžinè". V tej so podpisani med drugimi naslednji bolj znani učenjaki ruski: Foht, Ždanov, Roman Brandt, M. Berežkov, M. Sokolov. Ob jednem se v njej naznanja, da izide v kratkem v učenih zapiskih imenovanega instituta ruski prevod III. dela „primerjajoče slovnice" Miklošičeve.

V imenu srbske Matice v Novem Sadu je čestital jubilarju znani pesnik Zmaj-Jovanović.

Tudi slovensko akademično društvo s predsednikom gospodom Murkom je stopilo s prekrasno adreso pred jubilarja. G. Murko je bil sploh duša odboru, kateri je slavnost pripravljal; ako bi njega ne bilo, ne vém, ali bi sploh bilo mogoče Miklošiča na Dunaji proslaviti; s svojo neumorno delavnostjo in spodbujo je dosegel vender svoj namen v najlepši méri ter si tako zaslužil hvalo in spoštovanje vsega slovenskega naroda. — Adresa „Slovenije" nam kaže Minervo, boginjo znanosti z njenimi emblemi, v grbu trobojnico slovensko, v srednjem polji z napisom „Slovenija", v belem „1848", katerega leta je bil Miklošič predsednik društvu jednakega imena, v modrem polji pa „1869—1883", leta društvenega obstoja sedanje „Slovenije". Okrog se ovijajo trakovi z znanim Stritarjevim voščilom Bleiweisu:

Sedemdeset Malo mirú,
Mnogo je let; Dosti sadú;
Mnogo življenja, Zarja večerna,
Mnogo trpljenja; Slava nezmérna!

V adresi sami naznanja odbor „Slovenije", da je 14. nov. 1883. l. slavljenca sprejel med častne svoje člane. Murko je v svojem govoru med drugim rekel: „Z brezprimerno marljivostjo in mnogoletnim trudom neumornega znanstvenega delovanja poslavili ste Vi naše ime, naš jezik. Zategadelj je Vaša sedemdesetletnica velik praznik posebno Slovencem."

Tudi akademično društvo „Sič", čegar deputacija se je za „Slovenijino" poklonila jubilarju, izročila mu je lepo adreso, v kateri se mu naznanja, da ga je „Sič" sprejela med častne člane.

Naposled izroči g. Leciejewski v imenu poznanjskih Poljakov Miklošiču adreso „Słowiańskiego literackiego towarzystwa w Wrocławie".

Slavljenec je poslušal vse govore, kateri so se govorili v različnih slovanskih jezikih in so bili predolgi — vsaj nekateri —, stojé in je bil ves ginen,

Digitized by Google

videti tako srčno udanost in veliko spoštovanje. Vsakemu govorniku se je zahvalil posebe in mu podal roko.

Po teh poklonih se je vršila akademija po redu do konca. Vse, kar se je tu pelo ali igralo, dopadalo je neizmerno. Pa kako se je tudi pelo, kako igralo! Profesor Wachnianin iz Lvova je pel dve maloruski pesni: Mynajut dni, mynajut noči" in svojo kompozicijo „Čy takaja naša dola?" Gospica Frieda Zwieržina igrala je na klavirji „Die Forelle", kompozicijo Schubert-Hellerjevo. Dobila je od vseh stranij občno pohvalo in morala ponavljati svojo nalogo. Jako primerna za slavnost je bila Ipavčeva „Kdo je mar?", tako da so nekateri dunajski žurnalisti mislili in pisali, da se je nalašč za Miklošičevo slavnost pridejalo par kitic. Gromovito je bil pohvaljen dvorne opere pevec B r o u l í k, ki je pel tri češke pesni in večkrat izzvan, naposled pridejal še jedno. Z veliko spretnostjo in lahkoto je igral potem na goslih mlad Poljak St. Kochanowski M. Hauserja rapsodijo: „La Hongroise" in Wieniawskega „Legendo", kateri sta vsem dopali. Naposled je zapelo pevsko društvo slovansko venček narodnih pesnij. Burna pohvala je pokazala, da ohranijo Slovani tudi na tujem razum za narodno poezijo svojo.

Po akademiji je odšel slavljenec na tihem, ker je bil očitno truden in je drugi dan že ob 8. zjutraj imel predavati na univerzi. Pod vodstvom g. Murka se prične komers, pri katerem so se vrstile razne napitnice in pesni, tako n. pr. Hej Slovani, Naprej, Kde domov můj, Brankovo kolo, Wstajmy bracia. Tudi na cesarja, pod čegar pokroviteljstvom in vlado je bilo Miklošiču dano dospeti tako visoko, napilo se je in pela se je stoje cesarska himna. Med posamnimi točkami je svirala Fahrbachova godba. Družba je ostala vesela in živa vkupe do dveh po polnoči; vse je izšlo lepo in mirno, ako nočemo omeniti malega prepirčka med Rusi in Malorusi, v katerem vidijo sevéda dunajski časnikarji celo vojsko.

Telegramov je došlo zvečer: 39 slovenskih, 33 maloruskih, 9 poljskih, 10 čeških, 18 ruskih, 13 bolgarskih, 9 hrvatskih, 23 srbskih. Omeniti hočemo le te: iz Lvova od univerze, iz St. Petersburga od „imp. istoričesko-filologičeskago instituta (Kedrov, Nekrásov, Sokolov), od peterburških slavistov: Anneakova Knjaževa, Krakana, Petrova, Regela, Sokolova, Syrku-a; od blagotvoritel'nago obščestva; iz Moskve od redakcije juridičeskago Věstnika (Muroncev, Prjevalskij); od St. vladimirske univerze v Kijevu (Rektor Rennenkampf) od vilenske „archeografičeske kommissije" (Jak. Golovackij), od društva „Kačkovskega" iz Lvova; od magistrata v Sófiji (kmet Suknarov), od Slavjanske besede v Sofiji, od „sofijskoje jego visočestva vojennoje učiliště" (podpolkovnik Remmlingen), od učiteljskega društva v Šištovu in tako dalje in tako dalje.

Da je slavnost res bila sijajna, to je izrekel znani profesor cerkvene umetnosti, dvorni svetovalec dr. Rud. E i t e l b e r g e r von Edelberg, kateri je v četrtek po slavnosti omenil svojim poslušalcem imenitnega godú, ki ga je praznovala dunajska univerza ter ob jednem tudi slavnosti v cvetličnih dvoranah: „Bila je to lepa slavnost, vredna Miklošiča, kateri jo je tako zaslužil, kakor noben drugi." Š.

Matica Slovenska je te dni začela svojim družabnikom razpošiljati knjige za l. 1882. in 1883, in to tako, da tisti matičnjaki, ki so plačali letnino samo

Digitized by Google

za l. 1882., prejmó „Lovčeve zapiske“ in „Letopis“; tisti, ki so plačali samo za l. 1883., prejmó le „Spomenik“; a vse tri knjige prejmó samo ustanovniki in tisti matičnjaki, ki so plačali letnino za 1882. in 1883. leto. Vse tri knjige imajo knjigarske vrednosti 7 gld. 50 kr. ter so tudi po vsebini take, da sme ž njimi vsak zadovoljen biti. Ker bodemo o teh knjigah obširneje poročali po novem letu, zato danes č. gg. matičnjake opozarjamo samo na občni zbor, ki bode 5. decembra t. l. ob 3. uri popoludne v čitalnični dvorani v Ljubljani. Na dnevnem redu je med drugimi točkami volitev 8 odbornikov in premenba Matičinih pravil.

Kar se tiče volitve, sklenili so nekateri priporočati matičnjakom izmed vnanjih članov za kandidate dozdanje odbornike gg. Božidara Raiča, Luka Svetca in prof. Jos. Šumana; izmed ljubljanskih članov dozdanja odbornika gg. Feliksa Stegnarja in prof. Ivana Vaurova, in kot nove kandidate g. Janka Kersnika, c. kr. notarja na Brdu, g. dr. J. Svetino, c. kr. gimn. profesorja, in g. Antona Zupančiča, semeniškega profesorja, oba v Ljubljani. Oziralo se je pri novih kandidatih na to, da so se nasvetovali taki gospodje, ki stanujejo v Ljubljani ali vsaj blizu Ljubljane ter se torej morejo udeleževati tudi odborovih sej, in ki so vrhu tega sami znani pisatelji in delavni možje ter bodo, kakor mislimo, tudi delavni in zvedeni odborniki.

Prenaredbe pravil se dotikajo letnega doneska in uprave. Odbor je z vsemi glasovi zoper jeden glas sklenil nasvetovati občnemu zboru, da bi se letnina 2 gld. povišala na 3 gld. Do tega imenitnega nasveta je odbor napotilo najprej dozdanje nepravično razmerje med ustanovniki in letniki. Ustanovniki morajo založiti po 50 gld. ustanovnine ter tedaj plačujejo, ako nizko računjamo obresti te ustanovnine, po 2 gld. 50 kr. na leto in vrhu tega še izgubé o svoji smrti ustanovni kapital, ki pripade Matičini glavnici. A vender faktično za to ne dobivajo nič več knjig, nimajo nobenih večjih pravic, ne uživajo nobene večje koristi od društva, nego letniki, ki plačujejo samo po 2 gld. na leto. Sicer ukazuje §. 4. Matičinih pravil, da samo ustanovniki dobivajo vse knjige, kar jih Matica daje na svetlo, letniki pa samo po toliko knjig, da so vredne polovico prodajalne cene vseh tisto leto izdanih knjig. Toda to določilo se dejanski nikoli ni zvrševalo in ako bi je hotel odbor res zvršiti, gotovo bi med vsemi letniki, razvajenimi po dozdanjem ravnanji, nastala velika nejevolja, ne gledé na to, da bi potem škodo trpela tudi naša književnost, ker bi se knjig za ustanovnike tiskalo samo po kakih 300—400 izvodov.

Drugi in glavni razlog za povišanje letnine je pa ta, da z dozdanjimi dohodki svojimi Matica nikakor ne more vspešno delovati in vsestranski napredovati. Kaj pravim: vsestranski napredovati! Saj o tem ni nobene dvojbe, da Matica zdaj v obče nikakor ne napreduje, ampak peša z ozirom na število družabnikov in z ozirom na svoto svojih dohodkov. Število družabnikov znaša po letošnjem Letopisu sicer 1517, toda jako dvojim, da bi bilo to število resnično, nego dozdeva se mi, da je gospod, ki je to število sestavljal, družabnikom za leto 1883. prištel tudi nekoliko takih družabnikov, ki so plačali svojo letnino za l. 1882., a ne tudi za l. 1883. Podpisani je te misli, da je v „Ljubljanskem Zvonu“ (1883, str. 731) za letos povedano število matičnjakov 1357 veliko bliže resnici, nego nejasno uradno poročilo v letošnjem Letopisu, kjer

Digitized by Google

so matičnjaki l. 1882. in 1883. pometani skupaj v jeden koš. Grozovito pa se krči število ustanovnikov; kajti v tem, ko jih je bilo l 1869. že 197, l. 1875. celo 204, imamo letos samo 172 ustanovnikov. S številom družabnikov se pa od leta do leta zmanjšujejo tudi Matični dohodki. Matica je imela n. pr. l. 1869. za izdavanje knjig celih 4740 gld. 20 kr. na razpolaganje; poznejša leta se je sicer ta svota zmanjševala, vender je znašala navadno nekoliko stotakov nad 3000 gld.; proračun za leto 1881. pa daje Matici samo **2733 gld.** na razpolaganje in proračun za leto 1882. 3103 gld.! In s takim zneskom, ki niti od daleč ne doseza novcev, katere n. pr. mi potrebujemo samo za tiskovne stroške „Ljubljanskega Zvona", delaj in napreduj literarno društvo, od katerega zahtevajo naši ljudjé, nezadovoljni z dozdanjimi Matičinimi knjigami, najbolj pretiranih poskušenj in književnih eksperimentov! Kajti navzlic zmanjšanim dohodkom se od leta do leta množijo tožbe, da Matica premalo dela. Nekateri bi jo hoteli na vrat na nos preosnovati v znanstveno akademijo, ne meneči se za to, da Matica za tako drago poskušnjo nima niti novcev, niti pisateljev, in da ima tudi obojih, potem bi ne imela v narodu samem dovolj zaslombe in podpore. Z akademijami se morejo dičiti narodje, katerim je možno stotine tisočakov takim zavodom dajati na razpolaganje ter imajo poleg tega omikan srednji stan, veliko razumništva in učenjakov, a naša ubožna Matica z 2—3 tisočaki dohodka na leto more vesela biti, ako napolni svoj Letopis z učenim gradivom ter skrbi za najnujnejše literarne potrebe vsega naroda slovenskega, a ne samo posamičnih stanov.

Šolskih knjig tudi Matica ne more zalagati, ker bi poleg tega morala zanemarjati tiste svoje družabnike, ki zahtevajo od nje zabavnega in poučnega berila. Tudi kaže dozdanja skušnja, da se šolske knjige jako počasi prodajejo ter jako počasi pri glavnici na posodo vzete novce povračujejo. Privatni podjetnik, kakor je n. pr. g. Bamberg lehko vtakne nekoliko tisočakov v šolske knjige. Njemu ni nikomur računa dajati o svojih novcih; a potrosi naj Matica svoje letne dohodke za šolske knjige, kaj porekó potem družabniki, ki ostanejo čisto na suhem? — Z letniškimi doneski se pa že zdaj komaj pokrivajo stroški za navadne knjige Matičine. A niti za te kmalu ne bode imela dovolj novcev, ako se dohodki ne povišajo. Stroški za knjige so od leta do leta večji. Tisek se je podražil. Pred 18. leti, ko so se osnovala Matična pravila, stala je tiskana pola 25—30 gld.; dan danes jo težko dobiš po 35 gld. Pisatelji zahtevajo večji honorar. Kdor je bil pred dvajsetimi leti zadovoljen z 10., 15. ali 20. gld., hoče dan danes nagrade 20, 25 ali celo 35 gld. To je v naših razmerah velika svota, osobito ako pomislimo, da niti Čehi znanstvenim razpravam navadno ne plačujejo večje nagrade, nego 24—32 gld. Toda usus — tyrannus velja tudi tukaj in odpraviti se ne dá, ker dan danes celó beletristični časopisi naši plačujejo po 20—25 gld. za tiskano polo. In pomniti je, da našim pisateljem plačana nagrada, ako je tudi visoka, ni zavržen denar. Načelo naše bodi: dobrega pisatelja dobro plačaj, da ti bode vedno več in vedno bolje pisal! V tem oziru Matica nikakor ne more novcev stiskati in skopariti, ker bi bilo to na škodo njej in naši književnosti. Ni tedaj druzega pripomočka, nego povišati letnino. Rekel bode morebiti ta ali oni, da s tem Matica izgubi mnogo družabnikov. Možno, da jih od dozdanjih 1400, ki Matici plačujejo kakih 2800 gld. letnine, res odleti okoli 200, več gotovo ne!

Digitized by Google

A ostalih 1200 družabnikov jej bode plačevalo 3600 gld. na leto. In to število se bode še pomnožilo, ako se začne resno delati in agitovati za Matico, ako se vsi stanovi brez razlike političnega prepričanja res poprimejo dela ter jej med omikanimi Slovenci pridobivajo novih članov. Matica, kakeršna je zdaj, mogla bi se imenovati samo družba kranjskih in štajerskih Slovencev; na vsem Koroškem ima samo 50, na vsem Goriškem samo 93 letnikov! Odprimo imenik, kjer hočemo, v vsakem večjem kraji pogrešamo še mnogo znanih narodnjakov, ki niso matičnjaki. Tu čaka naših poverjenikov še mnogo posla, a ne samo dozdanjih poverjenikov, ampak tudi novih, katerih bi bilo tu in tam postaviti. A ne samo poverjenikov, tudi naša duhovščina, naši posvetni odličnjaki in v prvi vrsti naši časopisi gledé Matice ne izpolnjujejo svoje domovinske dolžnosti. Nihče ne uvažuje slabega *novčnega* stanja Matičinega, vsakega je samo zabavljanje in ujedanje nánjo! Ako se začne občno in agitatorno zanimanje za Matico ter se vrhu tega poviša letnina na 3 gld., potem Matica ne bode izdavala samo takih knjig, kakor do zdaj, nego misliti bode mogla tudi na to, da izdá politično in književno zgodovino slovensko, slovensko narodno blago in druge večje knjige. Naravno, da tudi potem naša Matica ne bode mogla doseczati „Matice Hrvatske", katera ima 5550 članov, 72.239 gld 28 kr. glavnice in 23 439 gld. *letnih* dohodkov, pa jo vrhu tega še s *tisočaki* podpirata deželna vlada in deželni zbor hrvatski. „Matica Hrvatska" nam ostane na vse čase nedosežen uzor, po katerem se nam bode ravnati. Da se Matica naša tudi z družbo sv. Mohorja nikoli ne bode mogla meriti, to je jasno, kajti družba ima toliko *tisočakov* vsako leto na razpolaganje, kolikor Matica niti *stotakov* ne!

Kdor vse tu navedene razloge ozbiljno razmišlja, gotovo se ne bode ustavljal malemu narodnemu davku, nego glasoval bode v občnem zboru za odborov predlog, da se poviša letnina na 3 gld.

Vrhu tega je na dnevnem redu tudi prenaredba *uprave* Matičine. Prof. Fr. *Šuklje* predlaga z devetimi tovariši (Grasselli, Levec, Pleteršnik, Praprotnik, Senekovič, Tomšič, Vodušek, Wiesthaler, Zupančič) več prenaredeb, izmed katerih je najimenitnejša ta, da naj občni zbor voli samo 20 odbornikov in sicer *posebej* 15 v *književni* odsek in 5 v *gospodarski* odsek, katera opravljata vsak svoj delokrog nezavisno drug od druzega ter se shajata v skupno sejo samo v posebnih, v Šukljetovem predlogu natanko naštetih slučajih.

Dozdanji aparat 40, po vsem svetu raztresenih odbornikov je silno okoren. Odkar živi Matica Slovenska — in dolga vrsta let je tega — nikdar še ni videla zbranih vseh svojih odbornikov. Da, nekateri č. gospodje odbornikujejo po 5, 10 do 15 let, ne da bi se bili udeležili samo jedne odborove seje in kdo bi jim mogel zameriti, ako se ne vozijo iz dalnjega Dunaja, Maribora ali iz Gorice k odborovim sejam, da bi tu poslušali, kako odbornik A. poroča o tem ali onem rokopisu; kako odbornik B. pripoveduje, da je treba počasni tiskarni žugati z globo i. t. d. i. t. d.

Rekel bode kdo, da z odborništvom čestimo zaslužne možé slovenske. A pomniti je, da Matica ni zavod za vzajemno slavljenje in češčenje, ampak literarno društvo, pri katerem odborništvo ni *nobena čast*. Odborništvo nalága vsakemu pravemu odborniku mnogo *resnega dela in raznovrstnega posla*. In kdor ne dela, ta se tudi odbornik ne imenuj! To se je dozdaj premalo po-

Digitized by Google

udarjalo in volili so se v Matičin odbor večkrat sicer vsega spoštovanja vredni možje, samo da so bili za vse prej sposobni nego za literarno delovanje ali za gospodarstvo z Matičnimi novci. In ako so bili tudi sposobni za oboje, bivali so zunaj Ljubljane in njih delovanje je bilo omejeno po največkrat na to, da so vsako leto prejemali namesto nevezanih — v papir trdo vezane društvene knjige! Faktično do malega vsi vnanji odborniki in tudi nekateri ljubljanski res uživajo samo čast, toda ta čast je vsaj po mojih mislih jako dvojbena, delo se pa nalaga samo nekaterim tukajšnjim odbornikom; a tudi ljubljanskih odbornikov je preveč in nikdar še nisem videl vseh zbranih v seji. Drug se zanaša na druzega, misleč, saj bodo tudi brez mene opravili! To pa mori in tare vsako vspešno delo, ker se vsake seje udeležuje po nekaj gospodov, katerih pri prejšnji seji ni bilo, in spet drugi izostanejo, ki so bili navzočni pri prejšnji seji. Zatorej pravim: malo odbornikov volite, a tiste delavne, v literarnih stvareh preskušene in zvedene. Kdor je zmožen za delo ter ima tudi voljo delati, tisti bodi odbornik in čem manjše število takih energičnih, pametnih in delavnih odbornikov, tem vspešneje pojde delo od rok, ker se ne bodo zanašali drug na druzega, nego vsak bode točno storil, kar se mu naloži.

Iz istega uzroka je pa tudi ločiti delokrog književnega odseka od ónega gospodarskega odseka. Kaj se zdaj vse ne obravnava v naših sejah! „Gospodarje“ ne zanimajo posebno naše literarne stvari, nas ne posebno njih poročila, kako se steka stanovnina, kako je treba počediti gnojišče v Matičini hiši, kako jej bode popraviti streho in strešne cevi i. t. d. In kar je glavna stvar: p r e v e č gospodarjev je in znano je, da še stanovati ni dobro v hiši, kateri jih več gospodari. Za t e g a d e l j tudi vsaj n e k o l i k o peša Matičina imovina. Volite v gospodarski odsek pet v novčnih in gospodarskih stvareh zvedenih gospodov (in če tudi ne znajo pravilne slovenščine pisati, da znajo le pravilno računjati!), dajte jim ves Matičin imetek v roke in preverjen sem, da bode njih gospodarska zvedenost, združena z gorečim domoljubjem, vladala Matičine novce tako, da bode društvo lepše napredovalo v materijalnem oziru, nego je do zdaj, ko so književniki in pisatelji s svojo večino lehko odločevali tudi v novčnih stvareh, če je tudi n. pr. g. Robič na glas protestiral.

„Ljubljanski Zvon“ s svojega stališča zatorej živo priporoča nasvet prof. Šukljeta in njegovih tovarišev, ker je preverjen, da je samo po tem poti pomagati naši Matici do vspešnejšega delovanja. A izrecno poudarjam, da te vrstice niso nobena zatožba zoper dozdanji odbor. Živo sem prepričan, da je dozdanji odbor vsa leta delal tako, kakor je po svojem domoljubji mislil, da je najbolje. Marsikaj lepega in koristnega je ukrenil, marsikaj dobrega zvršil. A prepričan sem tudi, da bi odbor, sestavljen po Šukljetovem nasvetu, š e v e č dobrega, lepega in koristnega mogel storiti. In za to ga priporočam.

Nihče pa ne misli, da za predlogom prof. Šukljeta in njegovih tovarišev je nastavljena past — komur si bodi. Od vsakega zahtevamo, da lojalno misli o nas. Vodi nas samo domovinska skrb in briga, kako bi pomogli naši Matici, ki je oprta na vse stanove in katera more napredovati samo tedaj, ako jo vzajemno podpirajo vsi stanovi naroda našega. Odbornik bodi, kdor je s svojimi dozdanjimi deli pokazal, da je vreden tega zaupanja, — pa bodi si duhovnik ali posvetnjak! L.

Digitized by Google

Slovenski čebelar in sadjerejec. Glasilo čebelarskega in sadjerejskega društva za Kranjsko Izhaja vsaki mesec jedenkrat in se pošilja udom brezplačno; neudom za 1 gld. 30 kr. na leto. Inserati in priloge računijo se po najnižji ceni. — Letina za ude znaša samo 1 gld. Odgovorni urednik Anton Klein. — Izdajatelj J. Modic, društveni predsednik. — Tako je naslov novemu listu, ki je izšel v Ljubljani v prvič meseca oktobra t. l. Ako pomislimo, da je kranjska čebela svetovno znana — in vender čebelarstvo naše tiči vedno na jednem mestu, ali bolje rečeno propada, moramo novi list veselo pozdraviti in mu želeti najboljšega vspeha. Jednako je z našo sadjerejo, da se zanemarja in da se premalo gleda na povzdigo tega važnega pridelka, ki bi marsikaterim gospodarjem prinašal leto za letom lepih novcev, ko bi znali in — hoteli ga oskrbovati. Ustanovilo se je tedaj društvo, ki ima namen kranjsko čebelarstvo in tudi sadjerejo pospeševati, in razširjevati. Novi list mu je glasilo, kateremu je želeti obilnega razširjevanja in bogate podpore. I. Š.

Meje so bile pri vseh narodih svete in s posebnimi zakoni kolikor mogoče natanko določene. Zato spadajo med najstarejše jezikovne spomenike opisovanja mej. V Istri so že l. 1275. opisali meje oglejskih in goriških posestev v treh jezikih, t. j. v slovenskem (z glagolico), latinskem in nemškem. Tudi drugod po Slovenskem so bile meje že zgodaj opisane in to v narodnem jeziku, ker so morali ti opisi večkrat ljudstvu prebrani biti, da si jih je zapomnilo.

Na Bolškem so imeli navado vsako leto na sajm sv. Florijana na Srpenici zbranemu ljudstvu oznanjati okrajne meje. Te meje so bile v slovenskem jeziku zabeležene v urbarji bolške gosposke takole: „Nai poprieđ na Copo (Kopo), od Cope na coriudo, (ommissis), od Vzthiza (Učiča) na bielli Potoch, od bielliga Potocha noter v' uedo utzka (Učka), od vode utzke noter v' belichi Camen, v katerim so trij Chrishy (križi) usecheni od letiga Camna na Musiz, od Musiza na Borginschi uurh, (ommissis), od Gradiza na Coboriski uurh, od Coboriskiga uurha na Coboriski Muest (v bolškem narečji = most), od letiga Mosta po polu uode Sozhe na Jellenie bruеd (= brod), od Jelleniega brouda na Jelenie Rob, od Jeleniega robu na Pollovnik, (ommissis), koker camen inu voda uliezhe".

Omenjeni urbar je bil izvestno sestavljen v XVI. stoletji, in to najbrž l. 1509, ali vsaj l. 1524. Iz urbarja je prepisal bolško mejo l. 1647. takratni glavar Jakob Vacani iz Šempasa, da je dokazal pravice svojih podložnikov proti zahtevam Tolminccv. Iz tega se vidi, da spada ta mejni opis med najstarejše spomenike novoslovenskega jezika. Zanimiv je zaradi tega, ker nam iz njega odseva govorica Bolčanov, ki ima v marsičem svoje nenavadne jezikovne posebnosti. Listina se nahaja v grofovskem arhivu tolminskem, sedaj lastnina g. notarja dr. Premersteina v Tolminu. S. R.

„Slovensko literarno društvo na Dunaji". Leta 1879. februvarija meseca so si osnovali mladi Slovenci na Dunaji društvo, ki naj bi mu bil namen: „gojiti slovensko slovstvo in se vaditi v vedi in umetnosti, izimši politične tendencije" (§. 1. društvenih pravil). Prišlo je bilo ravno tedaj na dunajsko vseučilišče več novincev Slovencev, ki so kazali veselje in talent za delo na našem slovstvenem polji. Novo društvo se je napovedalo s posebno „Spomenico" (natisneno tudi v „Slov. Narodu"), ki se je z vabilom vred razpošiljala do ro-

Digitized by Google

jakov slovenskih. Ali, kakor že menda to mora biti: malo, jako malo podpore in vzpodbuje je tem težnjam dohajalo iz domovine; hvalo more društvo vedeti v tem oziru le gospodom: S. Gregorčiču, prof. Levcu, prof. Marnu, prof. dru. Miklošiču, I. Navratilu in dru. Pokljukarju. In dasi je bilo tudi ovir, vender se je delalo v „slovenskem literarnem društvu“ v necih časih zelo pridno. Ali starejši društveniki so odhajali, novih močij pa ni htelo biti. Vender pa jih je še tudi letos bilo dovolj vnetih za táko društveno delovanje, ko ne bi slednjič odvagalo prepričanje, da ne more biti šole, če učitelja ni. Zato je „slov. lit. društvo“ letos prestalo junija meseca. Toliko pojasnila in opravičenja. — Koliko je pridovalo to društvo svojim članom, koliko vplivalo na preudarek in rabo njihovih duševnih močij, to razsodi lehko vsak sam, kogar vežejo spomini na lepe večere tega društva. Ali pa zasluži „slovensko literarno društvo na Dunaji“, da se tudi njega omenja v večji književni povestnici slovenski? Mislimo, da. Veliko se je spisalo naravnost po tem medsebojnem navduševanji, mnogokaj tega je bilo tudi priobčenega po Stritarjevem „Zvonu“, „Ljubljanskem Zvonu“, „Kresu“ in „Slovenskem Narodu“, in društvo je bilo sploh slovenskim literarnim svrham primerna šola, kjer se je dobil marsikak lep raben nauk. Na vnanje se je društvo tudi kazalo, ko je bilo 1880. l. slaviti tisočletnico slovanskega jezika v službi božji in je razpisalo z rodoljubno pomočjo predrazega člana gosp. Radivoja Poznika nagrado 60 goldinarjev za najboljši spis, ki bi rešil nekoliko vprašanj o cirilici in glagolici. Spis došel je samo jeden, a tudi ta ni bil, da bi se mu prisodila nagrada. Sploh je bilo to društvo po svojih odbornikih in članih zastopano na vseh večjih slavnostih naših. Pri razhodu svojem je pa volilo knjižnico akad. društvu „Sloveniji“ na Dunaji, denar pa svoj, 70 gld, „Jurčičevi ustanovi“. — Predsedniki „slov. lit. društvu na Dunaji“ so bili gospodje: Anton Trstenjak, Ivan Jarc, Josip Hubad in Danilo Majaron. (Ivan Kapistran Jarc, drd. med., je predsednik umrl v 9. dan oktobra 1880. l. na naglem na Dunaji; porodil se je 1850. leta v Medvodah, bil jako blag človek, vnet narodnjak in pod imenom „Kapistran“ je v „Zvonu“ 1880. l. krepko zastavil peró; žal, da je takoj na to vzela ga smrt; v prijazni besedi in pisavi bi mnogo zdravniških naukov še podal svojim rojakom. Lahka mu tuja zemlja!) Društvo je zborovalo na mesec redno dvakrat, časih trikrat; na vsakem zboru je bilo na dnevnem redu po jedno ali več beril, o katerih so člani kritiko izpregovorili ali spisali. Poročila o sejah in predavanjih ter o društvenem gibanji sploh je čitati: O II. letu v „Slov. Narodu“ (1880, št. 173), o III. letu v „Slov. Narodu“ (1881, št. 271), o IV. letu v „Ljubljanskem Zvonu“ (1883, zv. 4.); o društvenem letu I. in V. ni tiskanega poročila; „Slov. Narod“ je tudi blage volje naznanjal vsako posamno sejo in zbor. — Toliko tedaj o „slovenskem literarnem društvu na Dunaji“. Mladi naši Slovenci na Dunaji so čutili potrebo v sebi, shajati se v tacih mislih in idealnih namérah; kadar se zopet prikaže taka potreba, pozdravimo jo z velikim veseljem! x.

Pismo iz Amerike. Tako redko se kaj čita po evropskih časnikih o nas Slovanih v Ameriki, a vender nas je precejšnje število in tudi pri nas se napreduje. Hočem Vam torej jaz danes dve literarni novici poslati: Prva je, da je v zalogi podjetnih knjigotržcev gospodov J. Geringer & Keclík v Chicagi, Ill.

Digitized by Google

pričel izhajati nov ilustrovan časopis „Čechoslovan“. Glavni urednik mu je Václav J. Koerner (bivši starosta „Slov. Spolku“ v motropolitanskem semenišči v St. Francisku, Wis. — dokler je bival ondu). List zraven beletristike, sosebno v prilogah, prinaša tudi kratke politiške i. dr. novice iz Amerike in Češkega. — Bila je že nujna potreba takega lista, kajti izven St. Louiškega „Atlasa“ ni ga poštenega češkega časopisa v Ameriki. Kakor slišim, list se hitro razširja. Druga novica je, da je izšel že tako težko pogrešani prvi češki katoliški koledar v Ameriki. Ime mu je „Americky Čechoslovan“, Nákladem „Českého Tiskového Spolku“, Chicago, Ill. Izdala sta ga v družbi nekoliko druzih češko-ameriških pisateljev g. Josef Molitor in Václav J. Koerner. Koledar je tiskan v veliki 4ki, ki na 170 straneh obseza razven navadnih koledarskih stvarij mnogo poučnega in zabavnega berila. Tudi ima 20 lepih podob; naj omenim nekatere: biskup J. J. Strossmayer in stolna cerkev v Djakovem, biskup Jirsik, urednik „Hlasu“ g. Josef Hessoun, mož, kateri si je pridobil za ameriške Čehe največ zaslug. Med spisi mi najbolje dopadajo zgodovinske črtice o razvoji čeških katoliških naselbin po Severni Ameriki. Spis ta se bode še nadaljeval, tako da vender upamo kedaj imeti celo zgodovino tukajšnjih čeških naselbin. (Prosim obetanih poročil. Ured.)

Ivan K. Solnce,
St. Francis, Milwaukee Co. Wis.

Hrvatska književnost je zadnje mesece zopet obrodila nekoliko novih plodov. V Dobrovniku prišla je na svetlo XIV. knjiga „narodne biblioteke“, v kateri je Car Marko priobčil svoje književne poskušnje pod naslovom „za kišljive dnevi“. Akademijska knjigarna v Zagrebu je v 11. in 12. zvezku „Hrvatske biblioteke“ izdala Šekspirjevo tragedijo „Otelo“ v prevodu od Ivana Trnskoga, a v 13. zvezku znano francosko pripovedko „Pavao i Virginija“ od Bernardina St. Pierrea. „Univerzalna biblioteka“ nam je prinesla v 4. zvezku Afrićev prevod španjolske pripovedke „Farizejka“ od Caballera, a v 5. in 6. zvezku Šekspirjevo tragedijo „Otelo“ v prevodu od Josipa Karlovića Spoštovani čitatelj se bode čudil, kako da sta ob istem času prišla na svetlo dva hrvatska prevoda jedne in iste tragedije, in vender to ni nič čudnega. Med založniki, pa tudi med pisatelji je premalo vzajemnosti, pa drug za druzega ne ve, kaj dela. Pri velikih narodih nič ne škodi, če dva ali trije isto klasično delo prestavljajo, pri nas pa je to za zdaj še nepotrebno, a nekoliko tudi škodljivo, kajti vsa književna podjetja imajo skoraj isto čitateljstvo, pa človeka težko stoji, isto delo dvakrat kupiti. Iz istega uzroka mislimo, da je akademijska knjigarna prezgodaj dala natisniti „Pavla in Virginijo“, kajti še ni davno, kar nam je isto pripovedko prinesla zabavna knjižnica „Matice Hrvatske“. Zarad „Otela“ je nastal celó prepir, kateri prevod je boljši, kajti med tem, ko „Sloboda“ hvali prevod Karlovićev, stavlja „Vienac“ Trnskega na prvo mesto. Sicer pa nam ravno ta dogodek jasno kaže, kako potreben bi v Zagrebu bil „literarni klub“, o katerem se je v hrvatskih književnih krogih že lansko zimo mnogo ugibalo. Najbolje bi bilo pač, ko bi se „Hrvatska Matica“ tudi temu začetju na čelo postavila.

V zadnjem našem poročilu oglašene pesni „Slobodarke“ so med tem tudi že zagledale beli dan v prav lični zunanji obliki, kakor se za take pro-

Digitized by Google

izvode spodobi. Harambašić ima prelepih pesniških darov, in dasi mlad, pridobil si je že lep glas; njegove pesni se sploh rade čitajo. „Slobodarke“ pa so v sedanjih rezburjenih dnevih posebno dobro došle. — Narodna literatura se je zadnji čas zopet pomnožila za dve novi knjigi; v Vukovaru je Tordinac izdal „Hrvatske nar. pjesme i pripoviedke“, ki jih je nabral po Bosni, a v Dobrovniku prišle so na svetlo „Narodne satirično-zanimljive podrugačice“ od Vrčevića nabrane po Boki, Črni Gori, Dalmaciji in Hercegovini. — V Varaždinu je Nikola Ličanin izdal 1. snopič „Iskric svjetske književnosti“, t. j. modre izreke učenjakov in pesnikov, katere je nabral iz raznih knjig ter jih preložil na hrvatski jezik. Če mu bode kazalo, bode pisatelj izdavanje teh „Iskric“ nadaljeval, kar mu od srca želimo; a podobna knjižica bi nam tudi v slovenski literaturi dobro došla. — Od lepe knjige omenjati nam je še „Kosovsko djevojko“, opereto v 1. dejanji od Vujatoviča, ki nam priča, da se je tudi to polje jelo obdelovati, in veselo igro v dveh dejanjih „Seljaci u gradu“ od Nikole Kosa v Petrinji — Za poznavanje minulih bosenskih razmer je imeniten Batinićev „Životopis Fra Augustina, biskupa i apošt. namjestnika u Bosnoj i Hercegovini“, kajti takšni življenjepisi nam marsikako stran bosenskega življenja bolje razjasnujejo, nego vsaka druga razprava. Tu nam je omeniti tudi treh monografij iz ožje hrvatske zgodovine, prva je „Grad Zrin i njegovi gospodari“ od Kukuljevića, druga „Obćina Draganička“ od Rade Lopašića, in tretja „Uspomena na put u slunjsku krajinu“ od istega pisatelja. Zdaj, ko nam je Smičiklas pokazal celo sliko hrvatske prošlosti, zanimajo nas take monografije mnogo bolj, nego poprej in tudi bolj razumljive so nam. — Staro-klasičke prevode pomnožil je Peričić v Dobrovniku s Platonovim „Razgovorom Sokrata sa Kritonom“. — Tudi v odgojni literaturi hrvatski imamo danes zaznamovati dva nova ploda, namreč pripovedko „Terezija ili mala milosrdnica“, ki jo je hrvatski mladeži iz talijanskega preložil Narcis Damin, in „Nauk ob uzgoju umnom, ćudorednom i tjelesnom“ od Spencer Herberta v prevodu od Širole. — V Vukovaru prišla je na svetlo knjiga „Bilježnik i Marko“ od Mihaljevića, ki v priprostih razgovorih poučuje ljudstvo o pravnih razmerah. Jako poučna je mala knjižnica „Spomenica o Lepoglavskoj kaznionici“, v kateri nam bivši duhovnik Lepoglavske kaznovalnice M. Ilijašević prav bistroumno razlaga, zakaj v nekaterih krajih na Hrvatskem narod propada. Gospod pisatelj je duhovne in posvetne oblasti opozoril na mnoge napake, ki bi se dale odpraviti, in narod mu bode gotovo hvaležen za skrbno njegovo preiskavanje. Dobro bi bilo, ko bi vsi duhovniki po kaznovalnicah napisali takšne spomenice. — Med tem ko je „Dalmatinska Matica“ v Zadru izdala „Higijeno“ ali zdravoslovje sploh, je v Zagrebu dr. Gjurkovečki jel izdavati „Zdravoslovje djeteta“ ter ravno v izišlem I. delu govori o hrani deteta v prvem letu. — Od dr. Derenčinovega „Tumača k obćemu aust. zakoniku“ je prišel na svetlo 5. zvezek II. knjige. — Vinogradnikom je gosp. Biankini v Zadru napisal koristno knjigo „o uporabi dropa i drugih vinskih zaostataka“. — S podporo jugosl. akademije je g. Vukotinović izdal „Podobe hrvatskih hrastova okoline zagrebačke“. — Pod uredništvom Franja Miličevića je v Mostaru začel izhajati nov zabavno-poučni list „Bosiljak Hercegovački“

Digitized by Google

po dvakrat na mesec. — Od koledarjev za leto 1884. sta doslej prišla na svetlo „Danica“ in „Zvonimir“, Poslednji se odlikuje z jako zanimivim člankom „Petdeset godina iz kulturnega života Hrvata“, a krasi ga 27 podob, med katerimi je tudi podoba našega učenega rojaka dr. Miklošiča s primernim životopisom. — Akademija znanosti izdala je LXVII. knjigo Rada s tole vsebino, „O njekim pojavima kvantitete i akcenta u jeziku hrvatskom ili srpskom“, od dra. Maretića; „Prinos k naglasu u novoslovenskom jeziku“ od Valjavca, „Knez Medo Pucić“ od dra. Markovića; — „Izvodi iz zapisnika jug. akademije znan. i umjet.“; — Pravila za akademičku galeriju“. Tedaj neumorna delavnost, kamor pogledamo!

Čehi o Slovencih. Zadnje mesece smo po čeških časopisih čitali več spisov, govorečih o Slovencih in o slovenski književnosti. Tako n. pr. je Jos. Kouble priobčil v julijskem zvezku „Květov“ prav lep članek „Slovensky básník Simon Gregorčič“, v katerem govori o prvih naših pesnikih (Vodniku, Preširnu, Koseskem, Levstiku, Jenku in Stritarji), a osobito o S. Gregorčiči. Na kratko opisuje njegovo življenje ter ocenjuje njegove „Poezije“. Spisu je pridejana tudi prav dobro narejena podoba, katero je po fotografiji risal Janez Patočka. Ta podoba se dobiva tudi v Ljubljani v „Narodni Tiskarni“ po 25 kr. izvod. Dvakrat smo svoje čitatelje že opozorili na „Slovansky Sborník“, katerega ureduje g. Ed. Jelinek v Pragi. Iz nova ta časopis priporočamo vsakemu, kdor se hoče poučiti o sodobnem literarnem delovanji vseh narodov slovanskih; kajti „Slovansky Sborník“ je poln najzanimivejših literarnih novic ter po gaslu „Spoznavajmo se!“ točno objavlja vse važne pojave v raznovrstnih slovanskih literaturah in v kulturnem življenji slovanskem v obče. O Slovencih je ta list zadnje mesece priobčil popotno črtico „V domovini Slovencev“ od O. Mokrega; dalje „V hiši slovenskega pesnika V. Vodnika“, spisal E Jelinek; „Literarno društvo v Ljubljani“. B. Polivka je priobčil spis „Paberki o literaturi slovenski“, v katerem našteva, kako so Slovenci v književnosti napredovali preteklo leto; znani prelagatelj Jan Hudec je priobčil dve Gregorčičevi pesni „Pozabljenim“ in „Oljka“; V. Pakosta pa v „Květih“ Gregorčičevo „V pepelnični noči“. V „Světozoru“ priobčuje prof. Brechtler krasno risane prizore iz Julijskih Alp, oziroma iz Soške doline in znani prijatelj Slovencev, gospod Lego, izda v kratkem ilustrovano knjigo o naši lepi gorenjski pokrajini. Vrhu tega češki umetniki in pisatelji nameravajo izdati lep album na korist našega „Narodnega Doma“.

„Ljubljanski Zvon“

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po jeden pot na mesec v zvezkih ter stoji: za vse leto 4 gld. 60 kr., za pol leta 2 gld. 30 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. Za vse neavstrijske dežele po 5 gld., za dijake po 4 gld. na leto.

Založniki: dr. I. Tavčar in drugovi. — Za uredništvo odgovoren: **Fr. Levec.**
Uredništvo: v Novih ulicah 5. — **Upravništvo:** na Marije Terezije cesti 5.

Tiska „Národna Tiskarna“ v Ljubljani.

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google